

שבוע פרשת ויקרא

(30 March - 05 April 2025)

א' - ז' ניסן תשפ"ה

מפרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

סניף אה"ק כפר חב"ד

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספות כמפורט בתוכן עניינים

סדר הנחת תפילין

אף על פי שיכולים להנח תפילין במשך כל היום כולו (מנין החמה או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמנחים תפילין ומתפללים בהם.

משיחת י"א שבט תשכ"ח

בְּכֹל לְבַבְכֶם וּבְכֹל נַפְשְׁכֶם: וְנָתַתִּי מִמֶּנּוּ אֲרָצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרָה וּמִלְקוֹשׁ, וְאִסַּפְתִּי דַגְגָּךְ וְתִירֶשֶׁךְ וְיִצְהַרְךָ: וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדֶךָ לְבַהֲמֹתָיִךְ, וְאִכְלֹתָ וְשִׂבַּעְתָּ: הַשְּׁמֵרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם, וְסָרְתֶם וְעִבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם: וְהָרָה אִפֵּי יְיָ בְכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטָּר וְהִאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת־יְבוּלָהּ, וְאִבַּרְתֶּם מִהָרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטְּבָחָה אֲשֶׁר יְיָ נָתַן לָכֶם: וְשִׁמְתֶם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהֵי עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יְדֵיכֶם וְהָיוּ לְמוֹטֶפֶת בֵּין עֵינֵיכֶם: וְלִמְדֹתֶם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּכֶם בְּבֵיתְךָ, וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ, וּבְשֹׁכְבְךָ, וּבְקוּמְךָ: וְכִתְבְתֶם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ, וּבְשַׁעְרֶיךָ: לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לְאַבְרָהָם לֵאמֹר לְתֵת לָהֶם, בְּיָמֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ:

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל־כַּנְפֵי בְגָדֵיהֶם לְדַרְתָּם, וְנָתַנוּ עַל־צִיצִית הַכַּנֵּף פִּתִּיל תְּכֵלֶת: וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וְעִשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תִתּוּרוּ אַחֲרַי לְבַבְכֶם וְאַחֲרַי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֹתָם זָנִים אַחֲרֵיהֶם: לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעִשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתַי, וְהִייתֶם קְדָשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם: אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם לְהִיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם: אָמֵן:

נכון לומר קודם התפילה:

הָרִינִי מִקְבַּל עָלַי מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבַת לְרַעַךְ בְּמוֹד: מַעֲוָה לְהַתְפַּלֵּל בְּתַפִּילִין אֶת כָּל תְּפִילַת שַׁחֲרִית כּוֹלֵל שִׁיעוֹר תְּהִלִּים כְּפִי שְׂמֵתִי לִימֵי הַחֹדֶשׁ. יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְאַל תִּבְזֶה שְׂיִכְנָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֵלְקֵנוּ בְּתוֹרְתְךָ: אֵךְ צְדִיקִים יִדְּרוּ לְשִׁמְךָ, וְיִשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת־פָּנֶיךָ:

טוב להרגיל עצמנו לומר . . . נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ מֶלֶךְ חַי וְקַיִם, שֶׁהַחֲזַרְתָּ בִּי נַשְׁמַתִּי בְּחַמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתְךָ:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף!

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוְּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִילִין:

הברכה השנייה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של יד לשל ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש.

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוְּנוּ עַל מִצְוֹת תְּפִילִין:

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאוד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיכרך. **בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר פָּחַר בְּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:**

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלֻכּוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאַהֲבַת אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ, וּבְכָל נַפְשְׁךָ, וּבְכָל מְאֹדְךָ: וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבְךָ: וְשָׁנַתָּם לְבָנֶיךָ וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ, וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ, וּבְשֹׁכְבְךָ, וּבְקוּמְךָ: וּקְשַׁרְתֶּם לְאוֹת עַל יָדְךָ, וְהָיוּ לְמוֹטֶפֶת בֵּין עֵינֶיךָ: וְכִתְבְתֶם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ, וּבְשַׁעְרֶיךָ:

וְהָיָה אִם שָׁמַעְתָּ שְׁמַעוּ אֵל מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעֲבֹדוֹ,

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמישה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס . . . שכן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי תיבות "לה"ו)) בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בהדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו יהפך ל"חדר ובית של צדקה".

מזמורי תהלים

קכג

המשורר מקונן על זמן ארוך ורב
שעברו כבר בגלות:

א שיר המעלות אליך נשאתי
את עיני הישבי בשמים:
ב הנה כעיני עבדים אל יד
אדונייהם כעיני שפחה אל
יד גברתה פן עינינו אל יי
אלהינו עד שיתחנו: ג חננו יי
חננו כי רב שבענו בוז: ד רבת
שבעה לה נפשנו הלעג
השאננים הבוז לגאי יונים:

קכד

א שיר המעלות לדוד לולי יי שהיה
לנו יאמר נא ישראל: ב לולי יי שהיה
לנו בקום עלינו אדם: ג אזי חיים
בלעונו בקרות אפם בנו: ד אזי המים
שטפנו נחלה עבר על-נפשנו: ה אזי
עבר על-נפשנו המים הזרונים:
ו ברוך יי שלא נתנו טרף לשניהם:
ז נפשנו בצפור נמלטה מפח וקשים
הפח נשבר ואנחנו נמלטנו: ח עזרנו
בשם יי עשה שמים וארץ:

קכה

א שיר המעלות הבטחים ביי כהר-
ציון לא-ימוט לעולם ישב: ב ירושלים
הרים סביב לה ויי סביב לעמו
מעטה ועד-עולם: ג כי לא ינוח שקט
הרשע על גורל הצדיקים למען לא-
ישלחו הצדיקים | בעולתה ידיהם:
ד היטיבה יי לטובים ולישרים
בלבותם: ה והמטים עקלקלותם
יולכים יי את-פעלי האון שלום על-
ישראל:

זמן תחילת קידוש לבנה: מוצאי שבת קודש ז' ניסן

נקודות משיחות קודש - מזמור קכג מתוך "תהילות מנחם"

א-ד - אליך נשאתי את עיני הישבי בשמים . . חננו הוי' חננו כי רב שבענו בוז.
רבת שבעה לה נפשנו הלעג השאננים הבוז לגאי יונים

מזמור שכולו תחינה על הגאולה

א. הכותרת של המזמור הוא "המשורר מקונן על זמן ארוך ורב שעברו כבר בגלות". ונראה שזהו תוכן כללות המזמור, החל מפסוק א' - "אליך נשאתי את עיני הישבי בשמים" - יהודי מרים את עיניו לאביו שבשמים ומבקש שיהי' סיום וקץ הגלות. עד לפסוק ד' - "כי רב שבענו בוז. רבת שבעה לה נפשנו הלעג השאננים הבוז לגאי יונים" - כבר עבר זמן ארוך בגלות, ושבענו מלעג ובוז.

המשך בעמוד 88

ברכת האילנות

היוצא בימי ניסן ורואה אילנות שמוציאין פרח צריך לברך: **בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שְׁלֵא
חֶסֶר בְּעוֹלָמוֹ כְּלוּם וּבָרָא בוּ בְרִיּוֹת טוֹבוֹת וְאֵילָנוֹת טוֹבוֹת לִיהֵנוֹת
בְּהֵם בְּנֵי אָדָם**

ואינו מברך אלא בפעם ראשונה שרואה בכל שנה (סדר ברכת הנהנין פרק יג הלכה ד').

תוכן עניינים

מתורת רבותינו נשיאי הב"ד

אדמו"ר הזקן

- שולחן ערוך עם הערות וצייונים 214
שולחן ערוך לפי לוח 'רב יומי' 215
לקוטי תורה 219

אדמו"ר האמצעי

- תורת חיים 225

אדמו"ר ה'צמח צדק'

- דרך מצוותיך 225

אדמו"ר מוהר"ש

- תורת שמואל תרל"ג 227

אדמו"ר מוהרש"ב

- ספר המאמרים - המשך תער"ב 228

אדמו"ר מוהריי"צ

- ספר המאמרים - תרפ"ט 228
לקוטי דיבורים - בלה"ק 229
רשימות אדמו"ר מוהריי"צ - יאיר נתיב 231
אגרות קודש - כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ 232

הוספות

- ילקוט לוי יצחק על התורה 43
נקודות משיחות קודש בעניני גאולה ומשיח 45
נביאים וכתובים 172
עין יעקב - מסכת ברכות 183
נקודה משיחת קודש מעובדת 234
חומש לקריאה בציבור 235
קריאת התורה למנחה בשבת קודש 244
לוח זמנים 245
סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש 246

מאמרי ושיחות הרבי

מאמר דא"ח

- ד"ה חנם מה הוא אומר
ליל ב' דחג הפסח, ה'תש"ל 5

התוועדיות

- ר"ד ליל-יום א' דחג הפסח, ה'תש"ל 13
ר"ד ליל ב' דחג הפסח, בעת ה'סדר', ה'תש"ל 14
שיחת ליל ב' דחג הפסח, ה'תש"ל 18

לקוטי שיחות

- פרשת ויקרא, כרך כז, א 31
פרשת ויקרא, כרך כז, ב 37

שיעורים יומיים ע"פ תקנת רבותינו נשיאינו

- חומש יומי - פרשת ויקרא 46
לוח לתהלים היומי 71
תניא יומי 72
אמירת הנשיאים לתחילת חודש ניסן 83
לוח 'היום יום' 86

רמב"ם

- הלכה יומית לעיון ברמב"ם 89
שלושה פרקים ליום 93
פרק אחד ליום 152
ספר המצוות 170

לימוד מהולק לפי ימים

- משניות עם ביאור קהתי - מסכת עדויות 174
גמרא עם ביאור - מסכת סנהדרין 184
שולחן ערוך הרב - לפי לוח 'רב יומי' 215

אמירת הנשיאים לתחילת חודש ניסן בעמוד 83

חדש השבוע

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

מאמר דא"ח

ביאור בדרך אפשר

נאמר בהגדה של פסח:

1 **חֲכָם** מבין ארבעת הבנים שכנגדם דיברה תורה לגבי קיום הציווי 'והגדת
2 לבנך' על יציאת מצרים (חכם, רשע, תם ושאינו יודע לשאול) **מָה הוּא**
3 **אוֹמֵר**¹ כיצד הוא שואל ומבקש לדעת על חג הפסח ויציאת מצרים, **מָה**
4 **הַעֲדוֹת וְהַחֻקִּים וְהַמְשַׁפְּטִים**
5 **אֲשֶׁר עָזָה הַיְוָי אֱלֹקֵינוּ**
6 **אֶתְכֶם**², **וְאִמְרָת לְבַנְךָ וְהַמַּעֲנָה**
7 לבן החכם הוא **עֲבָדִים הָיִינוּ**
8 **לְפָרְעָה בְּמִצְרַיִם וַיּוֹצִיאֵנוּ**
9 **הַיְוָי מִמִּצְרַיִם בְּיַד חֲזָקָה**³,
10 **וּמִסַּיִים**⁴ הכתוב בהמשך לאמור
11 (שהוא המענה לבן החכם), **וַיִּצְוֵנוּ**
12 **הַיְוָי לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל הַחֻקִּים**
13 **הָאֵלֹה לְיִרְאָה אֶת הַיְוָי**
14 **אֱלֹקֵינוּ**.
15 **וַיְמַדִּיק כְּבוֹד קְדוּשַׁת מוֹרֵי**
16 **חַמֵי אֲדָמוֹר** הרבי הרי"צ
17 **בְּמֵאֵמָר שְׁאֵמֵר לִפְנֵי שְׁלוֹשִׁים**
18 **שָׁנָה**⁵, בשנת ת"ש, שלושים שנה
19 לפני אמירת מאמר זה על ידי הרבי
20 בשנת תש"ל, **דְּצָרִיף לְהִבְיִן**,
21 **דְּמֵאֲחַר שֶׁהוּא בֵן זֶה חֲכָם עַל**
22 **פִי תוֹרָה (שֶׁהָרִי נִקְרָא בְּשֵׁם**
23 **חֲכָם בַּתוֹרָה שֶׁבַעל פֶּה -**
24 **בְּמִכְלִיתָא מַדְרַשׁ הַלְכָה עַל סֵפֶר**
25 **שְׁמוֹת שֶׁמִּנּוּ נִלְקַחוּ חֻלְקִים מִהַגְדָּה**
26 **שֶׁל פֶּסַח וּבַהֲגָדָה), מְהִי שְׁאֵלְתוּ**
27 **מָה הַעֲדוֹת וְהַחֻקִּים וְגו'** אשר
28 **צִוּוּהוּ ה', הָרִי הַחֲכָם שֶׁהַתוֹרָה**
29 **קוֹרֵאת לוֹ חֲכָם יוֹדֵעַ בְּיַד בְּנֵי כָל**
30 **זֶה?**
31 **וַיֵּשׁ לְהוֹסִיף, שְׁכֵמוֹ בֵּן כֶּסֶם**
32 **שֶׁשָׁאֵל הֵבֵן הַחֲכָם דּוֹרֶשֶׁת בִּיאור,**
33 **צָרִיף לְהִבְיִן מָה**
34 **שְׁמֵשִׁבִין לוֹ, עֲבָדִים הָיִינוּ**
35 **לְפָרְעָה בְּמִצְרַיִם, דְּמִפְּיִן**

ביאור בדרך אפשר

37 **שְׁנִקְרָא בְּשֵׁם חֲכָם**, וכאמור הוא נקרא כך בתורה ואם כן בוודאי שתואר
38 זה אכן הולם אותו **הָרִי בְּיַד יוֹדֵעַ זֹאת** שבני ישראל היו עבדים
39 לפרעה במצרים והקדוש-ברוך-הוא הוציא אותם ממצרים, **וַיְמָה מְחַדְּשִׁים**
40 **לוֹ לִבְן הַחֲכָם בְּמַעֲנָה זֶה** המכיל דברים שבוודאי כבר ידועים לו?

41 **וְאִף שְׁמַעֲנָה זֶה** שעונים לבן
42 החכם 'עבדים היינו' וכו' אינו רק
43 סיפור עצם העובדה שהיינו עבדים
44 במצרים והקדוש-ברוך-הוא הוציאנו

45 משם, אלא המענה **כּוֹלֵל כָּל עֲנִינֵי**
46 **הַפֶּסַח, בְּמִבּוֹאֵר בְּמִפְּרָשֵׁי**
47 **הַהֲגָדָה**⁶ **בְּפִירוּשׁ הַמְּשֻׁף**
48 **הַפִּיִסְקָא (חֲכָם מָה הוּא**
49 **אוֹמֵר כּוֹי) וְאִף אֶתָּה אֵמֹר לוֹ**
50 **כּוֹי** ויש לפרט לו את כל דיני הפסח

51 עד ההלכה העוסקת בסיום דיני ליל
52 הסדר שהיא **אֵין מִפְּטִירִין אַחֵר**
53 **הַפֶּסַח אֶפְיִקוּמָן**¹, כלומר, לאחר
54 אכילת קרבן פסח לא אוכלים שום דבר
55 נוסף (כדי שטעם הבשר של קרבן פסח

56 יישאר בפה, כפי שנוהגים כיום לאחר
57 אכילת מצת האפיקומן שבאה כזכר
58 לקרבן פסח) **שְׁמֵלְבַד מָה שְׁכָתוּב**
59 **בְּפָרָשָׁה (עֲבָדִים הָיִינוּ גו',**
60 **שְׁכָבֵר הוּבָא בַּהֲגָדָה לְעִיל)**
61 **אֵמֹר לוֹ אֶתָּה עוֹד שְׁאָר**
62 **הַלְכוֹת הַפֶּסַח, עַד הַדְּבָר**
63 **הָאֲחֵרוֹן שָׁבוּ, שֶׁהוּא אֵין**
64 **מִפְּטִירִין כּוֹי**, ואם כן מדובר

65 במענה המכיל דברים רבים והלכות
66 רבות וייתכן שלפי זה מיושבת השאלה
67 מה מחדשים לו במענה, **מְכָל**
68 **מְקוֹם, לְהִיּוֹתוֹ בֵּין חֲכָם,**
69 **בְּיַד יוֹדֵעִים לוֹ כָּל עֲנִינֵים**
70 **אֵלוּ, גַם כָּל הַהֲלָכוֹת הַרְבוּת עַד**

71 **מִפְּטִירִין אַחֵר הַפֶּסַח אֶפְיִקוּמָן**¹,
72 **שְׁמֵלְבַד מָה שְׁכָתוּב בְּפָרָשָׁה**
73 **(עֲבָדִים הָיִינוּ גו', שְׁכָבֵר הוּבָא**
74 **בַּהֲגָדָה לְעִיל) אֵמֹר לוֹ אֶתָּה עוֹד**
75 **שְׁאָר הַלְכוֹת הַפֶּסַח, עַד הַדְּבָר**
76 **הָאֲחֵרוֹן שָׁבוּ, שֶׁהוּא אֵין**
77 **מִפְּטִירִין כּוֹי**, ואם כן מדובר

78 במענה המכיל דברים רבים והלכות
79 רבות וייתכן שלפי זה מיושבת השאלה
80 מה מחדשים לו במענה, **מְכָל**
81 **מְקוֹם, לְהִיּוֹתוֹ בֵּין חֲכָם,**
82 **בְּיַד יוֹדֵעִים לוֹ כָּל עֲנִינֵים**
83 **אֵלוּ, גַם כָּל הַהֲלָכוֹת הַרְבוּת עַד**

84 **מִפְּטִירִין אַחֵר הַפֶּסַח אֶפְיִקוּמָן**¹,
85 **שְׁמֵלְבַד מָה שְׁכָתוּב בְּפָרָשָׁה**
86 **(עֲבָדִים הָיִינוּ גו', שְׁכָבֵר הוּבָא**
87 **בַּהֲגָדָה לְעִיל) אֵמֹר לוֹ אֶתָּה עוֹד**
88 **שְׁאָר הַלְכוֹת הַפֶּסַח, עַד הַדְּבָר**
89 **הָאֲחֵרוֹן שָׁבוּ, שֶׁהוּא אֵין**
90 **מִפְּטִירִין כּוֹי**, ואם כן מדובר

91 במענה המכיל דברים רבים והלכות
92 רבות וייתכן שלפי זה מיושבת השאלה
93 מה מחדשים לו במענה, **מְכָל**
94 **מְקוֹם, לְהִיּוֹתוֹ בֵּין חֲכָם,**
95 **בְּיַד יוֹדֵעִים לוֹ כָּל עֲנִינֵים**
96 **אֵלוּ, גַם כָּל הַהֲלָכוֹת הַרְבוּת עַד**

97 **מִפְּטִירִין אַחֵר הַפֶּסַח אֶפְיִקוּמָן**¹,
98 **שְׁמֵלְבַד מָה שְׁכָתוּב בְּפָרָשָׁה**
99 **(עֲבָדִים הָיִינוּ גו', שְׁכָבֵר הוּבָא**
100 **בַּהֲגָדָה לְעִיל) אֵמֹר לוֹ אֶתָּה עוֹד**
101 **שְׁאָר הַלְכוֹת הַפֶּסַח, עַד הַדְּבָר**
102 **הָאֲחֵרוֹן שָׁבוּ, שֶׁהוּא אֵין**
103 **מִפְּטִירִין כּוֹי**, ואם כן מדובר

בס"ד. ליל ב' דחג הפסח, ה'תש"ל

(הנחה בלתי מוגה)

1 **חֲכָם מָה הוּא אוֹמֵר**¹ **מָה הַעֲדוֹת וְהַחֻקִּים**
2 **וְהַמְשַׁפְּטִים אֲשֶׁר עָזָה הַיְוָי אֱלֹקֵינוּ**
3 **אֶתְכֶם**², **וְאִמְרָת לְבַנְךָ עֲבָדִים הָיִינוּ לְפָרְעָה**
4 **בְּמִצְרַיִם וַיּוֹצִיאֵנוּ הַיְוָי מִמִּצְרַיִם בְּיַד חֲזָקָה**³,
5 **וּמִסַּיִים**⁴, **וַיִּצְוֵנוּ הַיְוָי לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל הַחֻקִּים**
6 **הָאֵלֹה לְיִרְאָה אֶת הַיְוָי אֱלֹקֵינוּ. וַיְמַדִּיק כְּבוֹד**
7 **קְדוּשַׁת מוֹרֵי חַמֵי אֲדָמוֹר בְּמֵאֵמָר שְׁאֵמֵר לִפְנֵי**
8 **שְׁלוֹשִׁים שָׁנָה**⁵, **דְּצָרִיף לְהִבְיִן, דְּמֵאֲחַר שֶׁהוּא**
9 **חֲכָם עַל פִי תוֹרָה (שֶׁהָרִי נִקְרָא בְּשֵׁם חֲכָם**
10 **בַּתוֹרָה שֶׁבַעל פֶּה - בְּמִכְלִיתָא וּבַהֲגָדָה), מְהִי**
11 **שְׁאֵלְתוּ מָה הַעֲדוֹת וְהַחֻקִּים וְגו', הָרִי הַחֲכָם**
12 **יוֹדֵעַ בְּיַד יוֹדֵעַ זֹאת, וַיֵּשׁ לְהוֹסִיף, שְׁכֵמוֹ בֵּן צָרִיף**
13 **לְהִבְיִן מָה שְׁמֵשִׁבִין לוֹ, עֲבָדִים הָיִינוּ לְפָרְעָה**
14 **בְּמִצְרַיִם, דְּמִפְּיִן שְׁנִקְרָא בְּשֵׁם חֲכָם, הָרִי בְּיַד**
15 **יוֹדֵעַ זֹאת, וַיְמָה מְחַדְּשִׁים לוֹ בְּמַעֲנָה זֶה. וְאִף**
16 **שְׁמַעֲנָה זֶה כּוֹלֵל כָּל עֲנִינֵי הַפֶּסַח, בְּמִבּוֹאֵר**
17 **בְּמִפְּרָשֵׁי הַהֲגָדָה**⁶ **בְּפִירוּשׁ הַמְּשֻׁף הַפִּיִסְקָא (חֲכָם**
18 **מָה הוּא אוֹמֵר כּוֹי) וְאִף אֶתָּה אֵמֹר לוֹ כּוֹי אֵין**
19 **מִפְּטִירִין אַחֵר הַפֶּסַח אֶפְיִקוּמָן**¹, **שְׁמֵלְבַד מָה**
20 **שְׁכָתוּב בְּפָרָשָׁה (עֲבָדִים הָיִינוּ גו', שְׁכָבֵר הוּבָא**
21 **בַּהֲגָדָה לְעִיל) אֵמֹר לוֹ אֶתָּה עוֹד שְׁאָר הַלְכוֹת**
22 **הַפֶּסַח, עַד הַדְּבָר הָאֲחֵרוֹן שָׁבוּ, שֶׁהוּא אֵין**
23 **מִפְּטִירִין כּוֹי, מְכָל מְקוֹם, לְהִיּוֹתוֹ בֵּין חֲכָם, בְּיַד יוֹדֵעִים לוֹ כָּל עֲנִינֵים אֵלוּ,**

(1) מכילתא ס"פ בא. הגדה של פסח - פיסקא "חכם מה הוא אומר". (2) ואתחנן ו, כ. (3) שם, כא. (4) שם, כד. (5) ר"ד כי ישאלך ה'ש"ת (ספר המאמרים ה'ש"ת ע' 44). (6) זבח פסח (להר"י אברבנאל) - הובא בהגדה של פסח עם לקוטי טעמים ומנהגים במקומו.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

42 עבודת ה', היא דבר שלמעלה מטעם ודעת, **פִּי, הַהוֹצָאָה מֵעֲבֹדוֹת**
 43 **מְחִיבֵת רַק לַעֲשׂוֹת עֲנִינִים שְׁלֹמֶטָה מֵעֲנִינֵי הָעֲבֹדוֹת, אוֹ**
 44 **שֶׁהֵם עַל כָּל פְּנִימִים בְּשׂוּהָ לְעֲנֵן הָעֲבֹדוֹת,** כלומר, לפי ההיגיון,
 45 מי שהיה עבד והשתחרר צריך לעשות למען מי ששחרר אותו דברים שהם
 46 פחות מאשר להיות עבד (שהרי לא
 47 כדאי להשתחרר כדי להיות עבד) או
 48 לכל היותר לעשות למענו דברים
 49 שיביאו אותו למצב דומה למצב שבו
 50 היה כעבד (וכך לפחות לא הפסיד לגבי
 51 מצבו הקודם) **אָבֵל אֵין זֶה**
 52 **מְחִיב עֲנֵן הַמְּסִירַת נַפְשׁ**
 53 **שְׁלֹמֶעֱלָה מֵעֲנֵן הָעֲבֹדוֹת,**
 54 **שְׁהָרִי לֹא יִמְסֹר נַפְשׁוֹ בְּכַדִּי**
 55 **לְצֵאת מִהָעֲבֹדוֹת** ואם אחרי
 56 היציאה מהעבדות הוא נדרש למסור
 57 את נפשו משום שהשתחרר מהעבדות,
 58 הרי כל היציאה מהעבדות לא כדאית
 59 לו כי הוא מעדיף להישאר עבד ולא
 60 למסור את נפשו. **וְאֵם כֵּן,** מאחר
 61 שהוסבר שהיציאה מעבדות לא יכולה
 62 להיות סיבה, מצד השכל וההיגיון,
 63 למסירות נפש הנדרשת לקיום המצוות
 64 שהן 'חוקים', **מֵהוּ אָמְרוּ שְׁפִינֵן**
 65 **שְׁוִיּוֹצִיאֲנוּ הָרִי מִמְּצָרִים, לְכֵן**
 66 **וַיִּצְוֵנוּ לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל**
 67 **הַחֻקִּים הָאֵלֶּה - חֻקִּים**
 68 **שְׁלֹמֶעֱלָה מֵטַעַם וְדַעַת, שְׁזָהוּ**
 69 עבודת ה' למעלה מטעם ודעת
 70 **כְּלָלוֹת עֲנֵן הַתּוֹכֵן הַכִּלְיִי שֶׁל**
 71 **הַמְּסִירַת נַפְשׁ, שְׁאֵף שִׁבְתוֹרָה**
 72 **לֹא נֶאֱמַר בַּמְּפֹרֵשׁ טַעַם עַל**
 73 **מְסִירַת נַפְשׁ⁸,** ולכן אין מקור
 74 מפורש בתורה לקביעה שמסירות נפש
 75 היא למעלה מטעם ודעת **הָרִי עֲנֵן**
 76 **הַמְּסִירַת נַפְשׁ עֲצָמוֹ נִקְתַּב**
 77 **בַּתּוֹרָה, כְּדִלְפִינֵן כְּפִי שְׁלֹמֶיִם**
 78 **מִמֶּה שְׁנֶאֱמַר⁹ בְּקִרְיַת שֹׁמֶע וְאֶהְבֵּת גו'** שבהתבטח
 79 **בְּכָל נַפְשֶׁךָ וְדוֹרֵשִׁים שֶׁהַכּוֹנֵה הֵיא אֶפִּילוֹ אִם נוֹטִילִים אֶת נַפְשֶׁךָ, אוֹ מִמֶּה**
 80 **שְׁנֶאֱמַר¹⁰ וְנִקְדַּשְׁתִּי בַּתּוֹרָה בְּנִי יִשְׂרָאֵל⁸** ומפורשים שהכתוב מדבר
 81 על מצוות קידוש השם, ונמצא שהשאלה במקומה עומדת, אך היציאה
 82 מעבדות מצרים היא סיבה לקיום מצוות ה'חוקים'?

1 ההלכה של סוף ליל הסדר, ואס"כ השאלה במקומה עומדת ומהו
 2 החידוש במענה זה?
 3 וגם מדייק הרבי הרי"צ במאמר הנזכר במה שכתוב במענה לכן
 4 החכם ויציאנו ה' ממצרים גו' ויצונו גו' לעשות את כל
 5 החוקים גו', דמשמע⁷, שְׁלֹפִי
 6 שהוציאנו מארץ מצרים לכן
 7 ציונו לעשות החוקים, היינו
 8 יציאת מצרים היא הסיבה לציונים
 9 על כל המצוות דלכאורה מהי
 10 שייכות הענינים זה לזה והרי
 11 יש מצוות רבות שלכאורה לא קשורות
 12 ביציאת מצרים?
 13 ויש לכאור הדיוק בזה, ולהסיר
 14 ביאור בשאלה האחרונה על הקשר של
 15 המצוות ליציאת מצרים, דלכאורה,
 16 ההוצאה שהקדוש-ברוך-הוא הוציא
 17 את בני ישראל מעבדות מצרים
 18 היא סיבה לקיים את המצוות
 19 דמשפטים, שהם המצוות
 20 הנקראות 'משפטים' המצוות
 21 שהשכל מחייב מצד עצמו,
 22 ואפילו אם לא היה על כך ציווי היו
 23 מקיימים את הדברים הללו, ויציאת
 24 מצרים יכולה לשמש סיבה לקיום
 25 מצוות אלה כי ההיגיון מחייב שאם
 26 הקדוש-ברוך-הוא הוציא אותנו
 27 ממצרים, ראוי שנשמע למצוותיו
 28 המובנות בהיגיון האנושי וכן
 29 המצוות דעדות, כמו המצוות
 30 לחגוג את החגים שאף שהשכל
 31 מצד עצמו אינו מחייבם ואילו
 32 לא היה ציווי על כך לא היינו מעלים
 33 בדעתנו לקיים את המצוות הללו,
 34 המצוות מסוג 'עדות', מכל מקום,
 35 גם השכל מבין ומסכים שצריך
 36 לעשות זכר למאורע כו' ולכן
 37 יציאת מצרים יכולה לשמש סיבה וטעם גם לקיום מצוות אלו, מה שאין
 38 כן חוקים שהם המצוות שאין להם מקום בשכל כלל,
 39 מצוות שאין להם טעם והסבר הגיוני כמו למשל מצוות פרה אדומה או איסור
 40 שעטנז שהוא קיום מצוות על-שכליות לגמרי ענין המסירת נפש
 41 שְׁלֹמֶעֱלָה מֵהַשְּׁכָל, שכן מסירות-נפש, ויתור על כל המציאות למען

(7) ספר המאמרים שם ס"ע 43. (8) ראה הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א בספר המאמרים תש"ט ע' 121 ואילך. (9) ואתחנן ו, ה. וראה ברכות סא, א-ב. סנהדרין עד, א. 10) אמור כב, לב. וראה שהמ"צ להרמב"ם מ"ע ט. רמב"ם הל' יסודות פ"ה

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 ועוד מדייק הרבי הרי"צ שם במאמר הנזכר, מהו אמרו בפסוק
 2 (שהוא ההמשך והסיום של הכתוב הנאמר כמענה לכן החכם, כאמור)
 3 שהציווי הוא לעשות החוקים בשביל ליראה, ונשאלת השאלה
 4 הלא אהבה היא עבודה גדולה יותר מקמו העבודה
 5 ביראה, כמבואר במקומות רבים,
 6 ולדוגמא מאמר חכמינו ז"ל שהעושה
 7 תשובה מיראה וזדונות נעשו לו כשגגות
 8 והעושה תשובה מאהבה וזדונות נעשו
 9 לו כזכיות ולמה כאן אמר
 10 שקיום מצוות ה' הוא בשביל
 11 ליראה?
 12 (ב) ומבאר הרי"צ בפמ"ר
 13 הנזכר משנת ת"ש שאלת הבן
 14 חכם, מה העדות והחוקים
 15 והמשפטים אשר צוה הוי'
 16 אלקינו אתכם, ששאלתו של
 17 הבן החכם האומר 'מה העדות' וכו'
 18 אינה על פללות ענין התורה
 19 ומצוות, עדות חוקים
 20 ומשפטים, שהרי קוראים
 21 אותו בן חכם, כי הוא יודע
 22 ענין התורה ומצוות בכל
 23 פרטי עניניהם וכו' ואין לו צורך
 24 לשאול על כך, אלא שאלתו של
 25 הבן חכם על המצוות היא, איך
 26 ממשיכים מלמעלה למטה גילוי
 27 אור אין סוף על ידי מצוות
 28 מעשיות ומה הכוח של מצוות
 29 מעשיות הנעשות על ידי המעשה
 30 בפועל שהוא כוח נחות וחיצוני
 31 בכוחות הנפש, לפעול המשכת האין-
 32 סוף?
 33 וזהו תוכן ענין שאלתו של הבן
 34 חכם מה העדות והחוקים
 35 והמשפטים אשר צוה הוי'
 36 אלקינו אתכם, אתכם רצונו-
 37 לומר אתם, והכוונה לבני ישראל
 38 כיום, לאחר מתן תורה דאין
 39 העבודה שלכם עבודה נעלית
 40 מאד כמו העבודה דהאבות
 41 שהיתה עבודתם במסירת נפש

גבוהה ביותר שהיה אצל האבות ובענינים רוחניים נעליים הקשורים
 לכוחות נעלים בנפש, אבל אתם, שהעבודה שלכם היא רק
 בעשיה בפועל ממש, איך אפשר שתהיה על ידי מעשי המצוות
 שלכם המשכה כזו נעלית של גילוי האין-סוף?
 והענין בזה, דהנה אמרו
 רז"ל¹² בגמרא שהאבות אברהם
 יצחק ויעקב קיימו כל התורה
 כולה עד שלא ניתנה, אלא
 שענין זה של קיום המצוות על ידי
 האבות קודם מתן תורה היה
 ברוחניות ולא בעשייה גשמית
 בפועל, וכמו למשל מצוות
 תפילין, שמקשה אדמו"ר הזקן
 בתורה אור¹³, איך הניח
 (אברהם) תפילין אשר נזכר
 שם בפרשיות 'קדש' ו'זהה כי ביאך'
 שבתפילין יציאת מצרים, ואז
 בימי אברהם עדיין לא היה כלל
 גלות מצרים וממילא לא הייתה
 יציאת מצרים, ומבאר, שהקיום
 שלו של אברהם אבינו את מצוות
 תפילין היה בפנימיות (היינו
 ברוחניות) ולא במעשה בפועל
 שהוא דבר חיצוני. והגם שמצינו
 בתורת הסוד שהעובדא
 דהמקלות אצל יעקב שהניח
 מקלות בשקתות המים של הצאן כדי
 שיביטו בהם ואחר כך ילדו עקורים
 נקודים וברודים הנה בתוכן הרוחני-
 פנימי של הדברים ברוגמת הנחת
 תפילין¹⁴, ואם כן קיום המצוות של
 האבות היה קשור גם במעשה בפועל,
 מפל מקום, הרי בהמקלות לא
 נשאר קדושה לאחר שיעקב
 אבינו עסק בהן, לא כמו מעשי המצוות
 של בני ישראל לאחר מתן תורה
 שקדושתו נשאת גם לאחר קיום
 המצווה ומזה שבמקלות לא נשאה
 קדושה מוכן, שעיקר העבודה
 של יעקב אבינו (וכן של אברהם
 ברוחניות, ואילו ההלכשה של

העדות והחוקים והמשפטים אשר צוה הוי' אלקינו אתכם, ששאלתו אינה על
 פללות ענין התורה ומצוות, עדות חוקים ומשפטים, שהרי קוראים אותו בן חכם, כי הוא יודע ענין התורה ומצוות בכל פרטי עניניהם וכו', אלא שאלתו היא, איך ממשיכים גילוי אור אין סוף על ידי מצוות מעשיות. וזהו תוכן ענין שאלתו מה העדות והחוקים והמשפטים אשר צוה הוי' אלקינו אתכם, אתכם רצונו-לומר אתם, דאין העבודה שלכם כמו העבודה והאבות שהיתה מעשית נפש

ה"א. (11) ד"ה ויקם עדות ביעקב פ"ג (ספר המאמרים ה"ש"ע ע' 53 ואילך). (12) ראה קידושין פב, א. יומא כח, ב. (13) לך לך יא, ד. ועוד. (14) זהר ח"א קסב, א. וראה תו"א ויצא כג, ג.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 העבודה הרוחנית בגשמייות כמו מעשיו של יעקב במקלות היתה רק
2 לסימן ורמז בעלמא, שלכן בגלל שהתלבשות בגשמיות היתה רק
3 רמז וסימן אבל לא חררה בפנימיות לא נשאר הקדושה בהדברים
4 הגשמיים לאחר עשיית המצוות¹⁵ אלא הדברים נשארו ללא
5 קדושה כפי שהיו קודם שעשו בהם
6 מצוות.
7 אמנם, המצוות שבני ישראל
8 עושים לאחר מתן תורה, עיקר
9 ענינם הוא במעשה בפועל
10 בגשמייות ולא הפעולה הרוחנית,
11 ודוקא על ידי זה המעשה בפועל
12 בגשמיות ממשיכים גילוי אור
13 אין סוף, והצורך בענין
14 הפנונה כו' שהוא החלק הרוחני
15 של מעשה המצוות הוא רק
16 לשלימות וביאור הענין אבל
17 לא העיקר, שלכן, אם קיים
18 המצוה במעשה בפועל, ולא
19 פיון, יצא ידי חובת המצוה, כי
20 המעשה בפועל הוא העיקר מה
21 שאין פן אם פיון כל הפנונות
22 הרוחניות, אבל לא עשה
23 המצוה במעשה בפועל, לא
24 יצא¹⁶ ואין זה נחשב קיום המצוה.
25 וזוהי שאלת הבה חכם, איך
26 ממשיכים על ידי מצוות
27 מעשיות ומה הכוח המיוחד של
28 מצוות מעשיות שעל ידו דווקא
29 ממשיכים מלמעלה גילוי אור אין
30 סוף בעולם. ובפרט מתחזקת
31 השאלה על פי הידוע בתורת
32 החסידות שההמשכה של אלוקות
33 בעולם שעל ידי מצוות
34 מעשיות היא המשכת
35 העצמות, התגלות של עצמות
36 ומהות האלוקות (ולא רק זיו והארה)
37 וכמאמר רז"ל¹⁷ בפרקי אבות
38 יפה עדיפה וחשובה יותר שעה
39 אחת בתשובה ומעשים

טובים בעולם הזה מפל חיי העולם הבא, דהנה, בפירוש
עולם הבא יש שני פירושים¹⁸, יש מפרשים שעולם הבא
קאי מכוון על גן עדן, ויש מפרשים שעולם הבא קאי מכוון
על עולם התחיה, העולם כפי שיהיה לאחר תחיית המתים ואילו
ענין התורה ומצוות הוא
למעלה נעלה יותר בדרגתו מפל
חיי העולם הבא, אפילו מן
הגילויים של האלוקות דלעתיד
שיתגלו ויאירו בעולם לעתיד לבוא
בעולם התחיה, בעת תחיית
המתים דדוקא על ידי עשיית
המצוות למטה במעשה בפועל
בעולם הזה בגשמייות ממשיכים
את העצמות, ואילו כל ההמשכות
והגילויים של העולם הבא, לא רק אלו
של גן עדן, אלא אפילו אלו של עולם
התחיה הם אמנם גילויים נעלים אבל
לא גילוי העצמות, אלא הארות של
אורות המתפשטים ומתגלים מהעצמות
שאינן גילוי העצם, ורק על ידי מצוות
מעשיות ממשיכים את העצמות
ובאופן שעושים דירה לו
יתברך בתחוננים¹⁹ וההמשכה
שעל ידי קיום מצוות מעשיות מחדירה
קדושה במציאות העולם ועושה את
העולם הזה הגשמי למקום ראוי לשמש
'דירה' לעצמות האלוקות.
וזוהו גם ההסבר על כך מה
שקבלות הענין דמתן תורה
היה למטה בעולם הזה דדוקא,
שהרי מתן תורה היה יכול
להיות בשני אופנים²⁰, או
שישראל יעלו למעלה
לעולמות עליונים רוחניים ושם
תנתן להם התורה, או
שהתורה תרד למטה לעולם
הזה הגשמי, ולפועל עלה
ברצונו של הקדוש-ברוך-הוא
יתברך שמתן תורה יהיה

(15) ראה לקוטי שיחות ח"ג ע' 757 ואילך. ח"ה ע' 326. וראה גם לקוטי שיחות שם ע' 79 ואילך. ע' 88 ואילך. (16) תניא רפל"ח. (17) אבות פ"ד מ"ז. (18) ראה מדרש שמואל ונחלת אבות במקומו. (19) ראה תנחומא בחוקותי ג. נשא טז. ב"ר ספ"ג. במדבר ר פי"ג, ו. תניא רפל"ו. ובכ"מ. (20) ראה ספר המאמרים תרנ"ה ע' קפת. המשך תער"ב ח"א פרצ"א. ספר המאמרים תרצ"ז ע' 283. הש"ת ע' 114. תש"ד ע' 214. תש"ט ס"ע 153 ואילך.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 באופן דוֹיֶרד הַנְּי' מלמעלה על הר סיני²¹ שבעולם הזה הגשמי,
 2 באופן שֶׁהַתּוֹרָה נִתְּנָה לְמֹטֶה בְּגִשְׁמִיּוֹת דְּוֹקָא, וְהֵינּוּ,
 3 שֶׁהַקְּצָה הַעֲלִיּוֹן הַעֲנִיין חֲכִי נַעֲלָה בְּאִלּוּקוֹת (אוֹר אֵין סוֹף
 4 הַבְּלִי-גּוֹבֵל שֶׁמִּפְנֵי שְׁאִינוּ מִגּוֹבֵל בְּשׁוּם הַגְּבֵהָ הַהֲתַעֲלוֹת שֶׁלוֹ הִיא לְמַעְלָה
 5 מְעֵלָה עַד אֵין קִין) נִמְשָׁף
 6 בְּקֶצֶה הַתַּחְתּוֹן דְּוֹקָא בְּעוֹלָם
 7 הַזֶּה הַגִּשְׁמִי.
 8 וְזוֹהִי שְׂאֵלַת הַבֶּן חֲכָם,
 9 שְׁחֹזֵר וְשׂוֹאֵל בְּכָל שָׁנָה
 10 וְשָׁנָה, מָה הָעֲדוֹת גּוֹ' אֲשֶׁר
 11 צָוָה הַנְּי' אֲלֵקֵינוּ אֲתָכֶם,
 12 שֶׁהָעֲבוּדָה שְׁלָכֶם הִיא לֹא כִמוֹ
 13 עֲשִׂיתָ הַאֲבוֹת שֶׁהִיָּתָה בְּרוּחַנִיּוֹת אֲלֵא
 14 הִיא בְּעֲשִׂיַת הַמִּצְוֹת
 15 בְּגִשְׁמִיּוֹת דְּוֹקָא, אֵיךְ אֲפֹשֶׁר
 16 אֵיךְ יִתְכַן שֶׁתְּהִיָּה הַמִּשְׁכָּה כְּזוֹ
 17 נַעֲלִית, הַמִּשְׁכַּת עֲצֻמוֹת הַאִלּוּקוֹת, עַל
 18 יְדֵי מַעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת
 19 בְּגִשְׁמִיּוֹת, כִּי, מִצַּד בְּחִינַת
 20 הַחֲכָמָה דְּקִדּוּשָׁה, שֶׁהִיא מִדַּתוֹ
 21 וְעֵינֵינוּ שֶׁל הַבֶּן הַחֲכָם הִיָּה צָרִיךְ
 22 לְהִיּוֹת קִיּוּם הַמִּצְוֹת
 23 בְּרוּחַנִיּוֹת דְּוֹקָא, כְּמוֹ שֶׁהִיָּה
 24 אֲצֵל הָאֲבוֹת וְלִכֵּן הַבֶּן הַחֲכָם שׂוֹאֵל
 25 מִדּוּעַ זֶה כִּךְ שְׁקִיּוּם הַמִּצְוֹת הוּא דְּוֹקָא
 26 בְּגִשְׁמִיּוֹת?
 27 (ג) וְעַל זֶה הִיא הַתְּשׁוּבָה
 28 עֲשׂוּנִים לְבֵן הַחֲכָם עַל שֶׁאֵלָתוֹ,
 29 עֲבָדִים הֵינּוּ לְפָרְעָה
 30 בְּמִצְרַיִם וְיִצְיָאֵנוּ גּוֹ', שְׁזָהוּ
 31 מְדָה כְּנַגְדֵּי מְדָה²², וּבִלְשׁוֹן
 32 הַגְּמָרָא "שְׁכַל מִדּוֹתֵינוּ שֶׁל הַקְּדוּשָׁה"
 33 בְּרוּךְ-הוּא מִדָּה כְּנַגְדֵּי מִדָּה" דְּכָשֶׁם
 34 שֶׁהוֹצִיאֵנוּ הַקְּדוּשָׁה-בְּרוּךְ-הוּא מִן
 35 הָעֲבָדוֹת שְׁבַמְצִרַיִם, מִתְּכַלִּית
 36 הַשְּׁפִלוּת שֶׁהָיָה מִצְרַיִם הִיא מִקּוֹם
 37 נְחוּת 'עֲרוּת הָאֶרֶץ' וּבִנֵּי יִשְׂרָאֵל הָיוּ
 38 עֲבָדִים בְּגִשְׁמִיּוֹת וּשְׁקוּעִים בַּמַּצַּב
 39 נְחוּת בְּרוּחַנִיּוֹת, כְּמוֹ כֵּן צָרִיךְ
 40 לְהִיּוֹת קִיּוּם הַמִּצְוֹת בְּעֲשִׂיַת פְּוֹעֵל דְּוֹקָא שֶׁהַעֲשִׂיָּה הִיא
 41 חֲלֵק שֶׁפֵּל וְנִחוּת מִכּוּחוֹת הָאֵדָם כִּדִּי שֶׁהַקְּדוּשָׁה וְהַאִלּוּקוֹת הַנִּמְשַׁכֵּת

ומתגלית על ידי המצוות תרד ותחדור גם לחלקים הנחותים והשפלים של
 העולם הזה.
 אך גם זה העובדה שקיום המצוות הוא במעשה גשמי אינו מספיק
 עדיין כדי לפעול את פעולת המצוות בהמשכת האלוקות למטה, אלא
 צריך להיות בנוסף לכך גם ענין
 הביטול של הישות והמציאות
 האישית כלפי האלוקות, היינו קיום
 המצוות מתוך ביטול הרצון האישי של
 האדם לרצון העליון. ועל דרך
 המבואר²³ בתורת החסידות
 בענין טעמי בריאת העולם,
 שיש בזה בהסברים מהו הטעם
 והסיבה לבריאת העולם פמה
 ביאורים שונים, וכמו למשל
 הביאור שבבריאת העולם היא בכדי
 שיתגלה שלימות כחותיו
 ופעולותיו²⁴ של הקדוש-ברוך-הוא
 והגילוי הזה יתכן רק אם יהיו נבראים
 שבהם כחותיו של הקדוש-ברוך-הוא
 יתגלו בשלימות, וכיצא בזה, וכן
 טעמים אחרים דומים לטעם זה אבל
 לאחר כל הטעמים, הנה
 עיקר הטעם הוא כמאמר
 המדרש²⁵ על הפסוק²⁶ בישיר
 השירים' שוקיו עמודי שש, זה
 העולם שנשתוקק הקב"ה
 לבראותו, והתשוקה היא
 דנתאווה הקב"ה להיות לו
 יתברך דירה בפתחתונים
 שדוקא בעולם הזה הגשמי, העולם
 התחתון שאין תחתון למטה ממנו,
 תהיה ה'דירה', המקום שבו תשכון
 ותגלה האלוקות, וכמאמר
 אדמו"ר הזקן²⁷ על דברי המדרש
 שהקדוש-ברוך-הוא 'נתאוה' לדירה
 בתחתונים אויף א תאוה איז
 קיין קשיא ניט, על תאוה אין
 שום קשיא, כיוון שזהו ענין
 שלמעלה מטעם ודעת לגמרי
 כך שאין שום מקום לשאלה והיפוש טעם והסבר מדוע נתאוה. וזהו ענין
 שתוק בך עלה במחשבה²⁸, כמסופר בגמרא שמשא רבינו שאל את

(21) יתרו יט, כ. (22) סנהדרין צ, סע"א. (23) המשך תרס"ו ע' ה ואילך. ספר המאמרים תש"ב ע' 30 ואילך. (24) עץ חיים שער א (דרוש עגולים ויושר) ענף א. שער ההקדמות הקדמה ג. (25) במדב"ר רפ"י. (26) שה"ש ה, טו. (27) המשך תרס"ו שם (ע' יא). ספר המאמרים תש"ב שם (ע' 34). (28) מנחות כט, ב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 הקדוש-ברוך-הוא מה פשרם של דברים שהיו תמוהים בעיניו, וענה לו
 2 הקדוש-ברוך-הוא 'שתוק כך עלה במחשבה', כלומר, זהו הרצון העליון,
 3 והטעם לא נתגלה, והמשמעות הפנימית של העניין היא **שְאָצֵל מַשָּׁה**
 4 **שְמִדְרִיגְתוֹ הַיָּא מְדְרִיגַת הַחֲכָמָה**, עניין השכל וההשגה הִיָּה
 5 צְרִיף לְהִיּוֹת עֲנִין הַבִּיטוּל
 6 (שְתוֹק), לקבל את הדברים בלי
 7 הבנה.
 8 וְזֶהוּ גַם הַמַּעֲנָה לְבִן חֲכָם עַל
 9 שְאֵלְתוֹ מֵהוּ עֲנִין מַעֲשֵׂה
 10 הַמְצוּוֹת בְּגִשְׁמִיּוֹת, ומה הטעם
 11 שמעשה המצוות בגשמיות פועל
 12 המשכות שאי אפשר לפעול על ידי
 13 קיום המצוות ברוחניות, כמבואר לעיל
 14 באריכות, **דְלִכְאוּרָה מַצַּד**
 15 הַחֲכָמָה שְהִיא עֲנִינּוּ שֶל הַבֵּן הַחֲכָם
 16 הִיָּה צְרִיף לְהִיּוֹת הַעֲבוּדָה
 17 בְרוּחִיָּוִת דְקָא - והמענה הוא
 18 כִּי, הַגַּם שְצָרִיף לְהִיּוֹת עֲנִין
 19 הַהֲבָנָה וְהַשְׁגָּה ויש בזה חשיבות
 20 רבה, אִין זֶה מְסַפֵּיק עֲדִיין כּוּי
 21 לפעול את המשכת האלוקות, אֵלָא
 22 צְרִיף לְהִיּוֹת גַּם עֲנִין
 23 הַבִּיטוּל²⁹ וכמו שמצינו אפילו אצל
 24 משה רבנו, כמבואר לעיל.
 25 וְזֶהוּ מֵה שְכַתּוּב⁴ בְּסִיּוּם
 26 הָעֲנִינָן שֶל פְסוּקִים אִלוּ בְתוֹרָה
 27 וַיִּצְוֵנוּ ה' לַעֲשׂוֹת אֵת כָּל
 28 הַחֻקִּים הָאֵלֶּה לְיִרְאָה וְגו',
 29 ולעיל נשאלה השאלה מדוע מדגישים
 30 כאן את עניין קיום המצוות ביראה,
 31 והרי אהבת ה' היא דרגה יותר גבוהה
 32 מיראת ה' והמענה הוא **שְהַעֲיָקֵר**
 33 הוּא הַמַּעֲשֵׂה כְפּוּעַל (ובלשון
 34 הכתוב כאן **לַעֲשׂוֹת**), רַק שְצָרִיף
 35 הַמַּעֲשֵׂה לְהִיּוֹת בְּאוֹפֵן שֶל
 36 יִרְאָה, שְזֶהוּ בְחִינַת עֲבָד,
 37 שבטל לאדונו וכמבואר בחסידות שיש
 38 בזה שני אופנים עֲבָד נְאֻמָן שיש לו
 39 הבנה והשגה במעלת האדון והוא
 40 מתבטל אליו וְעֲבָד פְּשוּט שבטל
 41 אל האדון מתוך קבלת עול, וְעַד - שְגִיהֶם בְּיַחַד³⁰ ביטול נעלה שכולל
- את שני האופנים בעבודתו וביטול העבד, ביטול גם מתוך הבנה וגם מתוך
 קבלת עול.
 (ד) וַיֵּשׁ לְהוֹסִיף וּלְבָאָר גַּם בְּנוֹגַע לְשִׁלְשֵׁת הָעֲנִינִים שבמצוות
 האמורים לעיל **עֲדוֹת** מצוות שלאחר שניתנו מובנות גם בשכל כמו מצוות
 החגים **חוקים** מצוות שלמעלה
 מטעם ודעת ו**מְשֻׁפְּטִים** מצוות
 שמוכנות ומתקבלות גם בשכל, **שְהֵם**
 כְּמוֹ שְאָר עֲנִינֵי הַפְּסָח
 שְנַחֲלָקִים לְשִׁלְשֵׁת הָעֲנִינִים
 דְפְסַח מַצָּה וּמְרוֹר, וּבְפָרְטִיּוֹת
 יוֹתֵר, הִנֵּה בְמַצָּה גּוֹפָא עֲצֵמָה
 יִשְׁנָם שְלֹשׁ מִצְוֹת, וּבְלִשׁוֹן
 רַבִּינוּ הִזְקֵן בְּסִידוּרוֹ³¹ לגבי
 סידור הקערה בליל הסדר **שְלֹשׁ**
 מִצְוֹת מוֹנְחִים זֶה עַל זֶה, מִצָּה
 הַמְּכוּנָת כִּנְגַד הַיִּשְׂרָאֵל, וְעַלִּיו
 הַמִּצָּה הַמְּכוּנָת כִּנְגַד הַלְלוּי, וְעַלִּיו
 הַמִּצָּה הַמְּכוּנָת כִּנְגַד הַפְּהֵן.
 וּשְלֹשָׁה עֲנִינִים אֵלּוּ שֶכֶל אֶחָד
 מהם נחלק לשלוש (**עֲדוֹת חוקים**
 ו**מְשֻׁפְּטִים**, פְּסַח מַצָּה וּמְרוֹר,
 וּשְלֹשׁ הַמִּצְוֹת) הֵם כְּנִגְד
 שְלִשֵׁת הַקְּוִינ³², קו הַיְמִינִין שֶל
 מִידַת הַחֶסֶד קו הַשְּׂמֵאל שֶל מִידַת
 הַגְּבוּרָה וְקו הַאֲמֻצְעֵי שֶל מִידַת
 הַתְּפָאֵרַת (שיש בה שילוב של חסד
 וגבורה), כִּי שֶמֶמְשִׁיךְ וּמְבָאָר.
 וְהָעֲנִינָן בְּזֶה, דְהַנֵּה, מְשֻׁפְּטִים
 הֵם הַמִּצְוֹת שְהַשְׁכֵּל
 מְחִיבֶם, וְזֶהוּ עֲנִינּוּ שֶל
 יִשְׂרָאֵל, שֶכֶנְגוּ הִיא הַמִּצָּה שֶלמַטָּה
 שְהַרִי כָל אָדָם, אִפִּילוּ אִינוּ יְהוּדִי,
 וּבְפָרְט אִישׁ יִשְׂרָאֵל, מְתַנְהַג
 עַל פִּי הַשְׁכֵּל. וְעֲדוֹת הֵם
 הַמִּצְוֹת שְהַשְׁכֵּל מַצַּד עֲצֵמוֹ
 אִילוּ לֹא הִיָּה צְוִיּוֹ אִינוּ מְחִיבֶם,
 אֲבָל לְאַחַר שְשׁוּמַע זֶה
 מְהוּזְלַת מִבֵּין וּמְסִיבִים גַּם הוּא,
 וְזֶהוּ עֲנִינּוּ שֶל הַלְלוּי, שֶכֶנְגוּ
 הִיא הַמִּצָּה הַבְּאָה שְהוּא עֲנִין
 הַקְּבָלַת עוֹל שְלִמְעָלָה מְהַשְׁכֵּל
 שֶמְכוּחָה הוּא מְקַבֵּל וּמְסִיב לְמִצְוֹת

(29) ברשימה נוספת, שחכמה (חכם) קשורה עם שם מ"ה, שהו"ע הביטול (ראה תו"א נח י, סע"ד. ובכ"מ). (30) ראה ד"ה ומקנה רב והמאמרים שלאחריו - בהמשך תרס"ו. (31) בהגדה של פסח בתחלתה. (32) ראה לקו"ת שה"ש טו, ב (פסח מצה

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 שהן עדות, אלא שענין זה של קבלת עול ב'א להם לבני שבט לוי
 2 מצד הפה, וכמו שכתוב³³ על שבט לוי וילוו עליך וישרתוך
 3 והלויים משרתים את הכהנים ומסייעים להם ונלווים להם. וחוקים הם
 4 המצוות שלמעלה מטעם ודעת לגמרי, שזהו ענינו של
 5 הפהן שלמעלה גם מהלוי.
 6 (ה) ועל פי מה שנאמר³⁴ מהשכל, אלא שענין זה ב'א להם מצד הפהן,
 7 בכונת מיכה כימי צאתך מארץ
 8 מצרים אראנו נפלאות בגאולה
 9 העתידה לבוא, מוכן, שגם
 10 לעתיד לבא יהיו שלשה
 11 ענינים אלו. וזהו מה
 12 שנאמר³⁵ בתהלים (בפרק ט, ט)
 13 המתאים למנין שנותיו של הרבי בשנה
 14 זו, החל מ"א ניסן תש"ל) אלקים
 15 יושיע ציון ויבנה ערי יהודה
 16 וישבו שם בני ישראל ישבו בערי
 17 יהודה שהקדוש-ברוך-הוא יבנה
 18 וירשנה וזרע עבדיו ינחלה
 19 ואוהבי שמו ישפנו בה.
 20 ובהקדים, וכדי לבאר את החלוקה
 21 לשלושה ענינים גם ביעודים אלה יש
 22 להקדים תחילה דמה שנאמר
 23 אלקים יושיע ציון ויבנה ערי
 24 יהודה, זהו מה שעושה
 25 הקב"ה המושיע את ציון מיד מי
 26 שהייתה כבושה בידו ובונה את ערי
 27 יהודה שהיו חרות, ומה שנאמר
 28 וישבו שם וירשנה וזרע
 29 עבדיו ינחלה ואוהבי שמו
 30 ישפנו בה, הרי זה פנוע
 31 לבני ישראל. וכיון שאינו
 32 פולגם ביחד, אלא מפרט שלושה
 33 דברים שונים מוכן, שהם שלש
 34 חלוקות³⁶, כפי שממשיך ומפרט.
 35 הדבר הראשון וישבו שם
 36 וירשנה, הוא ענין הירושה,
 37 ובלשון רבינו הזקן פתניא³⁷
 38 לגבי הירושה הרחנית שהורישו לנו
 39 אבותינו שהיא כמו ירושה של הון

ומרוור). ספר המאמרים תרל"ג ח"א ע' רז (עדות חוקים ומשפטים). (33 קרח יח, ב. 34) מיכה ז, טו. (35) תהלים סט, לר"ז. ולהעיר שע"פ המנהג לומר הקאפיטל תהלים המתאים למספר שנותיו (ראה ספר המאמרים י"א ניסן ח"א בתחלתו. וש"נ) - התחילו ב"א ניסן שנה זו (תש"ל) לומר מזמור סט שבתהלים. (36) ראה גם לקוטי שיחות ח"ה ריש ע' 421 בהערה. ח"ז ריש ע' 345 בהערה. ועוד. (37) פל"ג. (38) עקב י, ט. (39) סוף הל' שמיטה ויובל. (40) אבות פ"א מ"ב. (41) אבות דר"נ פ"ב,

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 שְׁמַסִּים⁴⁰ וּמְקַרְבָּן לַתּוֹרָה, וְעַל שֵׁם זֶה עוֹשִׂים שְׁלוֹם בֵּין בְּנֵי
 2 יִשְׂרָאֵל וְהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ־הוּא וּמְקַרְבִּים אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַתּוֹרָה ה' נִקְרָאוּ
 3 הַכֹּהֲנִים אוֹהְבֵי שְׁמוֹ, שִׁשְׁמוֹ שֶׁל הַקִּבְ"ה שְׁלוֹם⁴² וְאֵם כֵּן
 4 הָאוֹהֵב אֶת הַשְּׁלוֹם אוֹהֵב אֶת הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ־הוּא.
 5 וְזֶה גַם מֵה שִׁפְתוֹב בַּפְּסוּק זֶה
 6 הַמְדַבֵּר עַל הַכּוֹהֲנִים יִשְׁכְּנוּ בָּהּ, 1
 7 בְּאוֹפֵן שֶׁל קְבִיעוּת, דְּכִיּוֹן 2
 8 שִׁפְתֵיהֶם מוֹזְהָרִים עַל 3
 9 הַטּוֹמְאָה⁴³, וְאִסּוּר לֵהֵם לְהִיטְמֵא
 10 לְכֵן צְרִיכִים הַכּוֹהֲנִים לְהִיּוֹת 4
 11 בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל (יִשְׁכְּנוּ בָּהּ) 5
 12 (יִשְׁכְּנוּ בָּהּ), וְלֹא בְּאֶרֶץ הָעַמִּים, 6
 13 שֶׁהוּא עֲנִין הַפִּירוּד (עֲלָמָא) 7
 14 דְּפִירוּדָא עוֹלָם שֶׁל פִּירוּד, הֵינּוּ 8
 15 מִקּוּם שְׁאִין בּוֹ בִּיטוּל לְאַלּוּקוֹת כְּמוֹ 9
 16 יֵשׁ בְּצַד הַקְדוּשָׁה), שִׁגְזָרוּ עַל 10
 17 גּוֹשָׁה כּוּ"ו⁴⁴ חֲכָמִים גּוֹרוּ שְׁכַל דְּבַר 11
 18 קוֹדֵשׁ כְּמוֹ תְרוּמָה שְׁנוּעָה בְּגוּשֵׁי הָעַפְרָא 12
 19 שֶׁל חוּץ לְאַרְץ יִהְיֶה טַמָּא (שְׂמָא בְּאוֹתוֹ) 13
 20 מִקּוּם יֵשׁ קֶבֶר שֶׁל מֵת). וְיִמָּה גַם 14
 21 עֲנִיין הִישִׁיבָה שֶׁל הַכּוֹהֲנִים בְּקִבְעוּת 15
 22 הַמְרוּמָא בִּיּוֹשְׁכֵנוּ בֵּה' מְדוּגָשׁ עוֹד יוֹתֵר 16
 23 בְּכֵן שִׁפְתֵיהֶם מִקּוּם עֲבוּדָתָם 17
 24 שֶׁל הַכּוֹהֲנִים הוּא בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ, 18
 25 עֲלִיו נֶאֱמַר⁴⁵ לְשִׁכְנוּ תְדַרְשׁוּ 19
 26 וְגו', וְלִשְׁכְּנֵהוּ הוּא עֲנִיין אַחַד עִם 20
 27 'יּוֹשְׁכֵנוּ' הַמּוֹרָה עַל קְבִיעוּת וְעַל 21
 28 דְרָךְ מַה שֶׁנֶּאֱמַר⁴⁶ בְּתוֹרָה 22
 29 לְאַהֲרוֹן וּבְנָיו הַכּוֹהֲנִים אֹדוּת שֶׁבַע 30
 31 יָמֵי הַמִּלּוּאִים' שֶׁל הַמִּשְׁכָּן וּמִפְתַּח 31
 32 אֹהֶל מוֹעֵד לֹא תֵצֵאוּ שִׁבְעַת 32
 33 יָמִים, שִׁצְרִיכִים לְהִיּוֹת שֵׁם 33
 34 בְּאוֹפֵן שֶׁל קְבִיעוּת⁴⁷.

1 וְזֶהוּ חֲכָם מַה הוּא אוֹמֵר, מַה הַעֲדוֹת וְהַחֻקִּים
 2 וְהַמְשָׁפְטִים אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֱלֹהֵינוּ אֲתָכֶם, שְׁזוּהֵי שְׂאֵלַת
 3 הַבֵּן חֲכָם⁴⁸, וְכַמּוּבָאָר לְעִיל בְּאַרְיִכוֹת הַתּוֹכֵן הַפְּנִימִי שֶׁל שְׂאֵלָה זוֹ הוּא
 4 מַהוּ עֲנִין קִיּוּם הַמְצוּוֹת בְּגִשְׁמִיּוֹת דְּוָקָא, שֶׁעַל יְדֵי זֶה דְּוָקָא
 5 יוֹמְשָׁף הַעֲצָמוֹת וְהוּרִי לְכַאוּרָה יֵשׁ
 6 מַעֲלָה וְיִתְרוֹן דּוּוּקָא כַּעֲבוּדָה בְּרוּחַנִיּוֹת
 7 כְּמוֹ עֲבוּדַת הָאֲבוֹת?
 8 וְעַל זֶה עוֹנִים לוֹ עֲבָדִים
 9 הֵינּוּ, שְׁדוּקָא עַל יְדֵי בְּחִינַת
 10 הַבִּיטוּל קִיּוּם הַמְצוּוֹת מִתּוֹךְ
 11 הַתְּבַטְלוֹת לְרִצּוֹן הַעֲלִיּוֹן, כִּי כִךְ צִיּוּהָ
 12 ה' פּוֹעֲלִים הַמְשַׁכְּתֵת הַעֲצָמוֹת.
 13 וְעַל יְדֵי זֶה שְׁמַקְיִימִים אֶת הַמְצוּוֹת
 14 בְּמַעֲשֵׂה בְּפוּעַל, וּמִתּוֹךְ בִּיטוּל וּפּוּעֵלִים
 15 אֶת הַמְשַׁכְּתֵת הַעֲצָמוֹת בְּאִים
 16 לְגַאוּלָּה הַעֲתִידָה, כְּאֲשֶׁר
 17 אֱלֹהִים יוֹשִׁיעַ צִיּוֹן וַיִּבְנֶה עָרֵי
 18 יְהוּדָה וַיִּשְׁבּוּ שֵׁם וַיְרִשׁוּהָ
 19 וַיִּזְרַע עֲבָדָיו יִנְחִילָהּ וְאוֹהְבֵי
 20 שְׁמוֹ יִשְׁכְּנוּ בָּהּ, וְכֹל הַיִּיעוּדִים
 21 הָאֲמוּרִים בְּפִסְקִים אֵלֶּה יִתְקִימוּ
 22 וְנֹאכַל שֵׁם בְּגַאוּלָּה הַעֲתִידָה לְבוֹא
 23 מִן הַזְּבָחִים קֶרְבַּן שְׁלָמִים שְׂמֵבִיאִים
 24 הַעוֹלִים לְרוּגַל לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ וּמִן
 25 הַפְּסָחִים⁴⁹ קֶרְבַּן פֶּסַח שְׂמֵבִיאִים
 26 כַּעֲרֹב פֶּסַח, בְּבִיאַת מְשִׁיחַ צְדָקְנוּ
 27 בְּקֶרֶב מִמֶּשׁ.

1 וְזֶהוּ חֲכָם מַה הוּא אוֹמֵר, מַה הַעֲדוֹת
 2 וְהַחֻקִּים וְהַמְשָׁפְטִים אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֱלֹהֵינוּ
 3 אֲתָכֶם, שְׁזוּהֵי שְׂאֵלַת הַבֵּן חֲכָם⁴⁸, מַהוּ
 4 עֲנִין קִיּוּם הַמְצוּוֹת בְּגִשְׁמִיּוֹת דְּוָקָא, שֶׁעַל יְדֵי זֶה
 5 דְּוָקָא יוֹמְשָׁף הַעֲצָמוֹת. וְעַל זֶה עוֹנִים לוֹ עֲבָדִים
 6 הֵינּוּ, שְׁדוּקָא עַל יְדֵי בְּחִינַת הַבִּיטוּל פּוֹעֲלִים
 7 הַמְשַׁכְּתֵת הַעֲצָמוֹת. וְעַל זֶה בְּאִים לְגַאוּלָּה
 8 הַעֲתִידָה, כְּאֲשֶׁר אֱלֹהִים יוֹשִׁיעַ צִיּוֹן וַיִּבְנֶה עָרֵי
 9 יְהוּדָה וַיִּשְׁבּוּ שֵׁם וַיְרִשׁוּהָ וַיִּזְרַע עֲבָדָיו יִנְחִלוּהָ
 10 וְאוֹהְבֵי שְׁמוֹ יִשְׁכְּנוּ בָּהּ, וְנֹאכַל שֵׁם מִן הַזְּבָחִים וּמִן הַפְּסָחִים⁴⁹, בְּבִיאַת מְשִׁיחַ
 11 צְדָקְנוּ בְּקֶרֶב מִמֶּשׁ.

ד. פרש"י חוקת כ, כט. ברכה לד, ח. (42) שבת יו"ד, ריש ע"ב. (43) ראה משנה וגמרא סוטה כג, א ואילך. (44) ראה שבת טו, ב. (45) פ' ראה יב, ה. (46) צו ח, ז. לג. (47) ראה רמב"ם הל' כלי המקדש פ"ה ה"ז (בנוגע לכה"ג). (48) ברשימה נוספת, שנזכר גם הפתגם "חכם מה הוא" - "אומר", דאָס וואָס ער איז - זאָגט ער אַרויס (ספר המאמרים ה'ש"ת שבהערה 5). (49) הגש"פ סיום ברכת אשר גאלנו (פסחים קטז, ב).

המשך ביאור למס' סנהדרין ליום שני עמ' 1

1 ה', והוא בחר בשלמה שיהיה לו חלק לעולם הבא.
 2 הגמרא מביאה דעה החולקת על משנתנו: דורשי רשומות -
 3 דורשי לשונות הפסוקים היו אומרים, בולן באין לעולם הבא, ואף
 4 ירבעם אחאב ומנשה, ואחיתופל גיחוי ודואג, שנאמר (תהלים ס ט"ו)
 5 'לִי גִלְעָד וְלִי מְנַשֶׁה וְאֶפְרַיִם מְעוֹ רֹאשֵׁי יְהוּדָה מְחֻזְקֵי מוֹאָב סוּר
 6 רְחֵצִי עַל אֲדוּם אֲשִׁלֹּף נַעֲלִי עָלַי פְּלִשְׁתֵּי הַתְּרוּעָעִי, וּדְרִשׁוּ אֶת

1 הפסוקים כר, לִי גִלְעָד, וְלִי מְנַשֶׁה) וְהוּא מְנַשֶׁה) וְהוּא אֶחָב שְׁנַפֵּל - נהרג
 2 במלחמה בְּרַמְתוֹת גִּלְעָד, ומיתתו היא כפרתו לְבוֹא לְחַיֵּי הָעוֹלָם
 3 הבא. וְלִי מְנַשֶׁה, כְּמִשְׁמְעוֹ - מְנַשֶׁה מֶלֶךְ יְהוּדָה, אֶפְרַיִם מְעוֹ
 4 רֹאשֵׁי, וְהוּא יִרְבֵּעַם דְּקָאָתִי - שְׂבַא מִשְׁבַּת אֶפְרַיִם, וְהִיא רֹאשׁ לְמַלְכֵי
 5 יִשְׂרָאֵל, וְנִמְשַׁח עַל יְדֵי נְבִיא, וְאִין זֶה רֹאשֵׁי שִׁיחָה מִיּוֹרְדֵי גִיחָם.
 6 יְהוּדָה מְחֻזְקֵי, וְהוּא אֶחָב שְׁנַפֵּל

התוועדות

בס"ד. ר"ד ליל א' דחג הפסח, בעת ה"סדר", ה'תש"ל.

רשימה פרטית בלתי מוגה

- א. על השאלה מדוע מנהגנו לאכול הכרפס שלא בהסיבה¹ – אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א:
 1 נוסף לכך שדינו של כרפס הוא כמו שאר הסעודה דלילה זה (שולחן ערוך) שהרשות בידו שלא להסב
 2 (אף שהמיסב הרי זה משובח²), יש בכרפס סיבה מיוחדת שלא להסב – כיון שכרפס מורה על היפך
 3 החירות³ (כמו מרור), ולכן אין לאכול בהסיבה, שזהו דרך חירות.
 4
- ב. על השאלה בנוגע ללשון "מסלקין הקערה", מדוע בפועל נשאת הקערה על השולחן – אמר כ"ק
 5 אדמו"ר שליט"א:
 6 בנוגע לסילוק הקערה – כדי שיתמה התינוק וישאל כו', ומתוך כך יבוא לשאול שאר הדברים – הנה
 7 בשנים קדמוניות, "בימי חכמי הגמרא שהיו להם שולחנות קטנים לפני כל אחד ואחד מהמסובין, הצריכו
 8 חכמים לעקור מלפני מי שאומר ההגדה את השולחן הקטן שלפניו עם המצות המונחות עליו כו'", אבל
 9 "בדורות האחרונים שכל המסובין אוכלין על שולחן אחד ויש טורח גדול בעקירתו, נהגו לעקור הקערה
 10 שבה המצות מלפני בעל הבית האומר ההגדה ולהניחו בסוף השולחן" (וכן הוא ברש"י⁴), "ועכשיו אין
 11 נוהגין אפילו בעקירת הקערה וכו"⁵.
- ג. בנוגע לפיסקא "כל דצריך ייתי ויפסח" (דלכאורה אין זה שייך בזמן הזה שאין קרבן פסח? וגם
 13 בזמן הבית, איך אפשר לומר "כל דצריך ייתי ויפסח", הרי הפסח אינו נאכל אלא למנוייו) – ראה שיחת
 14 ליל ב' דחה"פ ס"ה ואילך⁶.
- ד. על השאלה מהי השייכות ד"יפסח", שהו"ע הדילוג⁷, לעבודה פנימית דחב"ד – אמר כ"ק אדמו"ר
 16 שליט"א: זוהי מעלת חג הפסח, שהעבודה שבדרך דילוג נמשכת ופועלת גם בפנימיות.
 17
- ד. על השאלה בנוגע לד' הקושיות, איך שייך ענין של קושיא בחג הפסח שבו הי' גילוי נעלה ביותר
 18 מלמעלה למטה, "נגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקב"ה כו'" – אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א:
 19 מצד מעלת הגילוי שביליל הפסח, "במורא גדול זה גילוי שכינה" – אין תפיסת מקום לנברא; וכדי
 20 שתהי' תפיסת מקום לנברא, והגילוי לא יהי' באופן של "נהמא דכיסופא"⁸, יש צורך בעבודת המטה,
 21 ולכן צ"ל עכ"פ הענין ד"הבן שואל כו"⁹.
- [ולהעיר, שמצד זה מספיק שאלה אחת, וכפי שמצינו בגמרא¹⁰ שכאשר שאלו אודות עקירת השולחן,
 23 הנה מיד "אמר לי' רבה פטרתן מלומר מה נשתנה", אלא שאעפ"כ תיקנו לשאול ד' קושיות, ובזמן הבית
 24 היו שואלים ה' קושיות, כמובא ברמב"ם¹¹ שהיו שואלים גם "שבכל הלילות אנו אוכלין בשר צלי שלוק
 25 ומבושל והלילה הזה כולו צלי"].

– התוועדות חנ"ו ס"ע 69 ואילך. וש"נ.

(8) ראה ירושלמי ערלה פ"א ה"ג. לקו"ת צו ז, ריש ע"ד. ובכ"מ.

(9) נזכר גם שבענין זה גופא יש כו"כ חילוקי דרגות, כמובן גם מהפיסקא "כל דכפין ייתי ויכול כל דצריך ייתי ויפסח".

(10) פסחים קטו, סע"ב (וראה שם קטז, סע"א: "אמר לי' רב נחמן לדרו עבדי' כו' פטרתן מלומר מה נשתנה").

(11) הל' חמץ ומצה פ"ח ה"ב.

(1) ראה הגש"פ עם לקוטי טעמים ומנהגים ע' יא.

(2) כ"ק אדמו"ר שליט"א סיפר, שאביו הי' מיסב אפילו כשהי' מעשן. והוסיף, שלא ראה מנהג זה אצל כ"ק מו"ח אדמו"ר.

(3) ראה שו"ע אדה"ו או"ח סתע"ג סט"ז. וש"נ.

(4) ראה סידור רש"י ומחזור ויטרי.

(5) שו"ע אדה"ז שם סל"ח. וש"נ.

(6) תורת מנחם – התוועדות ח"ס ע' 82 ואילך. וש"נ.

(7) ראה גם שיחת ליל ב' דחה"פ דאשתקד ס"ח (תורת מנחם

1 ה. בנוגע לפיסקא "רבי יהודה הי' נותן בהם סימנים", נתבאר, שענין ה"סימנים" מצינו בש"ס בריבוי
2 מקומות, ובפשטות הרי זה בגלל שהלימוד הי' בעל-פה, ולכן הוצרכו לסימנים לזכור סדר הדברים כו'.
3 וכבר ציינן בהגדה למנחות¹²: "ר' יהודה אומר שלא תטעה כו'". ובנדו"ד, ה"סימנים" הם כדי לידע סדר
4 המכות (כפי שנתבאר בהגדה¹³).

5 ו. על השאלה בנוגע לגודל שיעור המרור שלוקח כ"ק אדמו"ר שליט"א, אף שאדמו"ר מהוריי"צ לא
6 נהג כן – אמר:

7 מספרים שבשיקגו¹⁴ לקח כ"ק מו"ח אדמו"ר שיעור מאויים של מרור.

8 והוסיף: שמעתי מכ"ק מו"ח אדמו"ר, שמי שאוכל מרור בשיעור גדול ביותר שאינו יכול לסבלו מרוב
9 החריפות – אינו יוצא י"ח מצות אכילת מרור, אלא צריך לאכול כשיעור שיכול לסבלו.

10 בנוגע לאכילת שרש המרור (שאינו משוחק) – אמר¹⁵ כ"ק אדמו"ר שליט"א (בכת-שחוק): זהו "קונץ"
11 שלי. והוסיף: כן הוא במנהגי הרה"צ ממונקאטש¹⁶.

12 ז. בנוגע לזמן אכילת האפיקומן – אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א (במענה לשאלה אודות ההנהגה בבית
13 אביו), שבלילה הא' מדייקים לאכלו קדם חצות, משא"כ בלילה הב'¹⁷.

בס"ד. ר"ד יום א' דחג הפסח, בעת הסעודה, ה'תש"ל.

רשימה פרטית בלתי מוגה

14 דובר אודות הפיסקא "אלו סיפק צרכנו במדבר .. ולא האכילנו את המן" (דלכאורה, אם סיפק
15 צרכיהם, לא היו צריכים אכילת המן) – ואמר כ"ק אדמו"ר שליט"א, שזהו מצד גודל העילוי שבאכילת
16 המן (יותר ממה שמצטרך להם). ומה שהתאוננו על זה – הרי זה גופא הי' בגלל מעלת המן, דבלאה"כ
17 לא הי' שייך כלל שיתאוננו על זה.

בס"ד. ר"ד ליל ב' דחג הפסח, בעת ה"סדר", ה'תש"ל.

רשימה פרטית בלתי מוגה

8 א. על השאלה בנוגע לד' הקושיות שכנגד ד' עולמות אבי"ע¹, מה שייך קושיא באצילות² – אמר
9 כ"ק אדמו"ר שליט"א:

10 לכל לראש – אין זו "קושיא", אלא רק "שאלה"³. וגם: השאלה אינה באצילות, אלא כנגד אצילות
11 (וע"ד אצילות דלעו"ז, דכשם שיש אצילות דקדושה יש גם אצילות דלעו"ז). ועוד זאת, שגדולה מזו
12 מצינו בכתבי האריז"ל⁴, שאפילו בעתיק יש ספקות כו'.

(17) ראה תורת מנחם – רשימת היומן ע' קצט. וש"נ.

(1) פע"ח שער חהמ"צ פ"ז.
(2) ראה גם ר"ד ליל ב' דחה"פ (בעת ה"סדר") דאשתקד ס"ב (תורת מנחם – התוועדויות חנו" ע' 57). וש"נ.
(3) לא' המסובים ששאל מהלשון הרגיל "פיר קשיות", אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א, שזהו רק ב"זשארגאן".
(4) ראה ע"ח שער עתיק פ"ג ואילך.

(12) צו, א.

(13) עם לקוטי טעמים ומנהגים ע' כו. וראה גם ר"ד ליל ב' דחה"פ (בעת ה"סדר") דאשתקד ס"ה (תורת מנחם – התוועדויות חנו" ע' 58). וש"נ.
(14) והוסיף: אפשר לשאול אצל הרי"כ שהי' נוכח שם.
(15) לאחר שהשיב לשואלים, שאביו וכ"ק מו"ח אדמו"ר לא נהגו לאכול.
(16) דרכי חיים ושלום סתק"צ.

1 ולהעיר גם מהמובא בספרי חסידות פולין⁵ (אף שלא ראיתי זאת בחסידות חב"ד⁶), שהבעש"ט אמר, שכל ענין שיאמרו לו, יכול להקשות עליו, וכל קושיא שישאלו אותו, יכול לתרצה, והיינו, לפי שכל ענין ישנו בכל עולם ועולם, ובעולם עליון יותר מתורצת קושיא שמתעוררת בעולם שלמטה הימנו, ומתחדשת קושיא לגבי עולם נעלה יותר כו'.
 2
 3
 4
 5 ב. על השאלה בפיסקא "שבאו תלמידיהם ואמרו להם רבותינו הגיע זמן ק"ש של שחרית", שמבואר בזה⁷ שאמרו לרבותיהם שהגיעו לדרגת יחודא עילאה, דלכאורה, כיון שענין זה נפעל ונמשך ע"י רבותיהם, בודאי ידעו זאת, ולמה הוצרכו לומר להם – אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א:
 6
 7
 8 לכל לראש – גם אם רבותיהם ידעו זאת, צריכים התלמידים לומר להם. ונוסף לזה, אע"פ שרבותיהם המשיכו להם דרגת יחו"ע, יכול להיות שלא נתקבל הדבר אצל התלמידים, כיון שכל תלמיד הוא בעל בחירה, ואף א' (כולל גם הקב"ה כביכול) לא יכול להיות בעה"ב עליו.
 9
 10
 11 בנוגע להשייכות דיחו"ע לחג הפסח דוקא (אף שישנו גם בכל השנה) – אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א:
 12
 13
 14 נוסף לכך שכאשר נמצאים ביו"ט מסויים, צריך לדבר במעלת יו"ט זה⁸ – הרי בודאי אינה דומה לדרגת יחו"ע שביום חול לדרגת יחו"ע שביהכ"פ או בחג הפסח.
 15
 16 וכללות הענין בזה – שיחו"ע הו"ע ביטול במציאות (למעלה מיחו"ת שהוא רק ביטול היש)⁹, שפירושו בפשטות שהמתבטל מתעלה ונכלל במציאותה של הדרגא שאלי' נתבטל, ולכן, יש חילוק אם הביטול הוא לדרגת האלקות שבעולם הבריאה או לדרגת האלקות שבעולם האצילות. ובנדו"ד, בכל המועדים שהם בדרגת עולם הבריאה, אזי הענין דיחו"ע הוא בכחי' עולם הבריאה; ואילו בחג הפסח, ש"נגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקב"ה בכבודו ובעצמו", אזי הענין דיחו"ע הוא בדרגא נעלית יותר.
 17
 18
 19 ג. בנוגע לפיסקא "ברוך המקום", מדוע נקרא כאן הקב"ה בשם "המקום" דוקא, ולא בשאר שמותיו – אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א¹⁰:
 20
 21 נוסף לכך שבתושבע"פ רגיל הלשון "המקום ברוך הוא" – הנה ע"פ חסידות¹¹ יש לבאר ע"פ מ"ש בכתבי האריז"ל¹² ש"פסח" הוא מלשון "פה סח", שקשור עם ענין הדיבור, שזהו ענינה של ספירת המלכות, הקשורה עם ענין המקום¹³.
 22
 23
 24 ד. על השאלה בפיסקא "אחד חכם אחד רשע וכו'", אם ה"אחד" הוא בכולם בשוה – אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א:
 25
 26 כיון שתיבת "אחד" נאמרה אצל כל אחד מד' הבנים בפ"ע, מובן, שענין זה הוא אצל כל אחד לפי דרגתו.
 27
 28 [וראי' לדבר – מהמבואר בחסידות¹⁴ בענין "איהו וחייהו חד איהו וגרמוהי חד"¹⁵, שכיון שלא נאמר "איהו וחייהו וגרמוהי חד", אלא תיבת "איהו" נאמרה ב"פ, בנוגע ל"חייהו" בפ"ע ובנוגע ל"גרמוהי" בפ"ע, מוכח שהם ב' דרגות].
 29
 30

(11) כ"ק אדמו"ר שליט"א העיר, שלפלא שענין זה הובא בחסידות רק פעמים נדירות.
 (12) בסידור בהגש"פ (ב"סדר כוונת הפסח" – "טעם למה נק' פסח").
 (13) ראה תניא שעהייה"א פ"ז (פב, א). מאמרי אדה"ז תקס"ט ע' רנה. אוה"ת ענינים ע' קנד. ועוד.
 (14) ראה סה"מ תרל"ג ח"ב ע' שמו ואילך. תרצ"ב ע' קצו ואילך. ועוד.
 (15) תקו"ז בהקדמה (ג, סע"ב).

(5) גנזי נסתרות (אור ישראל) ע' מא (אות קלט).
 (6) ראה גם תורת מנחם – התוועדיות חנ"ב ע' 53. וש"נ.
 (7) ראה תורת מנחם – רשימת היומן ס"ע רכד ואילך. וש"נ.
 (8) ראה גם שיחת ליל ב' דחה"פ דאשתקד הערה 101 (תורת מנחם – התוועדיות חנ"ו ע' 79). וש"נ.
 (9) ראה תניא שעהייהו"א פ"ז. סה"מ תרע"ח ע' שפד ואילך. ועוד.
 (10) ראה גם ר"ד ליל ב' דחה"פ שבהערה 2 ס"ג (תורת מנחם – התוועדיות שם). וש"נ.

- 1 וענין ה"אחד" קאי על הדרגא ד"בכל מאדך" 16 (חי' או יחידה), שענין זה הוא אצל כל אחד לפי
2 דרגתו – "מאד שלך" 17.
- 3 ה. על השאלה בפיסקא "חכם מה הוא אומר, מה העדות וגו' אשר צוה ה' אלקינו אתכם", דלכאורה,
4 שאלתו היא על כל עניני התומ"צ, ולא דוקא בנוגע לעניני הסדר – אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א:
5 כיון שיושב אצל שולחן הסדר, ושואל "מה העדות וגו'", הרי השאלה היא בנוגע לעניני הסדר. והראי'
6 היא מזה שמשויבים לו "אין מפטירין אחר הפסח כו'".
- 7 ו. בנוגע לפיסקא "וארבה את זרעו ואתן לו את יצחק" 18 (דלכאורה היכן הוא הריבוי) 19 – אמר כ"ק
8 אדמו"ר שליט"א:
9 בירושלמי 20 מדייק שכתוב "וארב" חסר ה', ומפרש שזהו מלשון ריב: "כמה ריבים עשיתי עמו עד שלא
10 נתתי לו את יצחק" (כפי שצויין בהגדה 21).
- 11 ויש להוסיף בזה, שהכוונה היא לריבוי באיכות, שהוא ענין בפ"ע שאינו קשור עם ריבוי בכמות,
12 ויתירה מזה, שריבוי בכמות הוא בסתירה לריבוי באיכות, ובכדי שיהי' ריבוי באיכות צ"ל מיעוט הכמות,
13 כדמוכח מהידוע 22 שלמעלה יותר הכלים מועטים, ולמטה יותר הכלים מרובים 23.
- 14 ז. בנוגע לפיסקא "ואתן לעשו את הר שער לרשת אותו" 24 – אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א:
15 כ"ק מו"ח אדמו"ר פירש פעם 25 מ"ש "לרשת אותו" – שיוורשים את עשו (לאחרי שמבטלים את
16 מציאות הקליפה דעשו 26), שזהו"ע שתיקון יורש את האורות דתהו.
- 17 ח. בנוגע לשפיכה מהכוס, ש"אין ליטול באצבע 27 – אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א:
18 ענין השפיכה הוא – בכדי שהקליפות לא ינקו מהמלכות, שהו"ע הכוס. וכשנוטלים באצבע – אין
19 זו שפיכה מהכוס.
- 20 ונוסף על הטעם הנ"ל, ע"פ חסידות, הרי זה מוכן גם ע"פ מדת דרך ארץ – דכיון שמברכים על
21 הכוס, אין לפגמו ע"י הכנסת אצבע לתוכו.
- 22 [כשא' המסובים אמר שעפ"ז אסור לעשות כן – אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א: אינני רוצה לומר שאסור
23 לעשות כן, שהרי יש יהודים רבים שנוהגים כך 28. ומה גם שמזה גופא שרבינו הזקן צריך לשלול זאת,
24 מוכח, שמסתמא יש סברא כזו].
- 25 ט. על השאלה בפיסקא "רבן גמליאל הי' אומר, כל שלא אמר שלשה דברים אלו בפסח לא יצא ידי
26 חובתו", למה נאמר בלשון שלילה, ולא בלשון חיוב, שבפסח צריך לומר שלשה דברים אלו – אמר כ"ק
27 אדמו"ר שליט"א:
28 יש ענינים בתורה שהם ציוויים ודינים חיוביים, ואעפ"כ אינם לעיכובא. ולכן נאמר ענין זה בלשון
29 שלילה, כדי להדגיש שזהו לעיכובא.
- 30 י. בנוגע לניקוד תיבת "זו" שבפיסקא "מצה זו שאנו אוכלים", שבהגדה הניקוד הוא בחולם, ולא
31 כמו בסידור (עם דא"ח) שהניקוד הוא בשורוק – אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א שזוהי טעות הדפוס 29.

(23) א' המסובים העיר מענין תהו ותיקון, שבתהו היו אורות מרובים וכלים מועטים, ובתיקון – אורות מועטים וכלים מרובים. שם, ד.
(24) שם, ד.
(25) ראה תורת מנחם – רשימת היומן ע' רכה. וש"נ.
(26) "מ'מאכט פון אים אַ תל".
(27) ראה גם ר"ד ליל ב' דחה"פ שבהערה 2 ס"ה (תורת מנחם – התוועדיות שם ע' 58). וש"נ.
(28) ראה שו"ע אדה"ז או"ח סתע"ג סנ"א. וש"נ.
(29) רא גם ר"ד ליל א' דחה"פ תשכ"ז (בעת ה"סדר") ס"ג (תורת מנחם – התוועדיות חמ"ט ע' 293).

(16) ואתחנן ו, ה.
(17) ראה תו"א מקץ לט, ריש ע"ד. ובכ"מ.
(18) יהושע כד, ג.
(19) ראה גם ר"ד ליל א' דחה"פ (בעת ה"סדר") דאשתקד ס"ג (תורת מנחם – התוועדיות חנ"ו ע' 52). וש"נ.
(20) פסחים פ"י ה"ה.
(21) עם לקוטי טעמים ומנהגים ע' יט. וראה גם שיחת ליל ב' דחה"פ תשכ"ז ס"ז (תורת מנחם – התוועדיות חמ"ט ע' 321).
(22) ראה בהנסמן בלקו"ש חל"א ע' 155 הערה 47.

יא. בנוגע להגבהת הכוס לברכת אשר גאלנו קודם "לפיכך"³⁰ – אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א:
 1 החידוש במנהג בית הרב, להגבי' הכוס ואוחזו עד שמסיים ונאמר לפניו הללוי', ומעמידו על השולחן,
 2 וחוזר ומגבי' לברכת אשר גאלנו (כפי שנהג כ"ק מו"ח אדמו"ר, ומסתמא נהג כן אביו כ"ק אדמו"ר
 3 (מהורש"ב) נ"ע), הוא – לא רק שאין זה כמ"ש בהגדה "ואוחזו בידו עד סיום ברכת אשר גאלנו" (כמ"ש
 4 בשו"ע³¹: "לאחזו בידו עד שחותרם גאל ישראל"), וכמ"ש בהגהת הצ"צ³²: "ויאחזנו בידו עד שיחתום
 5 גאל ישראל", אלא גם שאין זה כמו שכתב בהגהת כ"ק אדני"ע³³: "כ"ק אדמו"ר זצוקלה"ה הי' מגבי'
 6 .. הכוס .. ואמר לפיכך והי' אוחזו בידו עד ונאמר לפניו הללוי' ומעמידו, ולברכת בורא פרי הגפן (ולא
 7 לברכת אשר גאלנו) הי' נוטלו על ידו ובירך כו".
 8
 יב. בנוגע לסדר אכילת המצה, שבלילה הראשון היא "מיכלא דמהימנותא" ובלילה השני היא
 9 "מיכלא דאסוותא"³⁴ – אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א:
 10 אדמו"ר האמצעי מבאר³⁵, שכאשר מקדימים את ענין האמונה (בלילה הראשון) לענין הרפואה (בלילה
 11 השני), אזי הרפואה היא באופן שמלכתחילה אינו בא לידי חולי, שזהו ע"ד מ"ש³⁶ "כל המחלה גו' לא
 12 אשים עליך כי אני ה' רופאך", והיינו, שכאשר "אני ה' רופאך", אזי הרפואה היא באופן ש"כל המחלה
 13 גו' לא אשים עליך" מלכתחילה.
 14
 על השאלה מהו הצורך ב"מיכלא דמהימנותא" בה בשעה שבנ"י הם "מאמינים בני מאמינים"³⁷ –
 15 אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א:
 16 בענין האמונה יש ריבוי דרגות – כמובן מזה שאפילו לעתיד לבוא, שאז יקויים היעוד³⁸ "ונגלה כבוד
 17 הוי' וראו גו'", היינו, שהענינים שעכשיו הם באופן של אמונה, יהיו לעתיד לבוא באופן של ראי', הנה
 18 גם אז יהי' ענין האמונה – ביחס למדרגות נעלות יותר³⁹.
 19
 יג. במענה לשאלה האם כ"ק אדמו"ר שליט"א מקפיד שלא להשתמש בסכין בסעודות חג הפסח –
 20 אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א:
 21 אם הי' טעם שלא להשתמש בסכין בסעודה, מהו החילוק בין סעודות חג הפסח לכל שאר הסעודות?!
 22 [בנוגע למזלג – מצינו בהנהגת כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע שהיו שנים שבהם השתמש בכף בלבד
 23 (ולאחרי כל פעם שהכניס הכף לפיו, הי' מנגבה במגבת שהיתה מונחת על כתפו), ולא במזלג, בגלל
 24 הקושי לנקות בין שיני המזלג⁴⁰. אבל כ"ק מו"ח אדמו"ר הי' משתמש במזלג בחג הפסח⁴¹].
 25
 ואדרבה: לדעתי יש ענין להשתמש בסכין בסעודה, כפי שמבאר הרה"צ ממונקאטש (שדרכו לקשר
 26 כל דבר עם רמזים ויחודים כו') שענין האכילה בסכין מרומז במאמר הזהר⁴² "נהמא אפום חרבא ליכול",
 27 והיינו, שענין האכילה הוא בדוגמת מלחמה ע"י חרב פיפיות כו', וכאשר משתמשים בסכין בעת האכילה,
 28 אזי נזכרים על מאמר זה.
 29
 אמנם, אדמו"ר ז"ל⁴³ הי' נוהג לאכול ביד אחת (מלבד בערב יוהכ"פ שהי' אוכל בשתי ידיו⁴⁴), באמרו,
 30 שזהו לפי ש"כל האוכל ושותה בתשיעי .. כאילו התענה תשיעי ועשירי"⁴⁵, ובמילא אכל ללא סכין. –
 31

(30) ראה תורת מנחם – רשימת היומן ע' קעט. וש"נ.

(31) אדה"ז אר"ח סתע"ג סמ"ד. וש"נ.

(32) סידור (עם דא"ח) שיח, א. סידור תנ"א (קה"ת תשמ"ז ואילך) רמא, א (וראה הגש"פ עם לקוטי טעמים ומנהגים ע' לא).

(33) שם רמה, ד.

(34) זח"ב פגג, ב.

(35) שיחת ליל ב' דהה"פ תשי"ב ס"ו (סה"ש תש"ב ס"ע 94

ואילך). – נעתק ב"היום יום" טו ניסן, א דחהמ"צ.

(36) בשלח טו, כו.

(37) שבת צז, א.

(38) ישעי' מ, ה.

(39) ראה לקו"ת ואתחנן ז, ב ואילך. ובכ"מ.

(40) ראה תורת מנחם – רשימת היומן ס"ע רכב. וש"נ.

(41) להעיר מתורת מנחם – התוועדויות שם ריש ע' קפא. וש"נ.

(42) ח"ג קפח, ב.

(43) ראה גם לקו"ש חכ"ט ע' 319.

(44) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות שם ס"ע קסח. וש"נ.

(45) יומא פא, ב. וש"נ.

1 מה שהוצרך לחתוך, חתך לפנ"ז, ואח"כ אכל בלא סכין. ומצד כיבוד אב (שהחיוב בזה הוא לא רק בחייו
 2 אלא גם לאח"ז⁴⁶), הנני נוהג כמותל⁴⁷ לאכול ביד אחת, ובמילא – ללא סכין⁴⁸ (אא"כ בשעה שיש הכרח
 3 להשתמש בסכין, כמו ב"כרפס" וכיו"ב⁴⁹). אבל, זוהי הנהגה פרטית שלי, ואינה הוראה לרבים.
 4 יד. א' המסובים הזכיר מ"ש בשו"ע⁵⁰ אודות "הנוהגין לנקוב חתיכת אפיקומן ולתלותה כו", ואמר
 5 כ"ק אדמו"ר שליט"א: מעולם לא ראיתי שנהגו כן.
 6 טו. בעת פתיחת הדלת לאמירת "שפוך חמתך", הורה כ"ק אדמו"ר שליט"א שיפתחו הדלת ויכניסו
 7 את כל אלו שרוצים להכנס, באמרו: ההנהגה כאן היא או באופן של "גדלות שני"⁵¹, או באופן של
 8 צמצום הכי גדול. וכשחזר השליח, שאלו כ"ק אדמו"ר שליט"א אם פתח הדלת, והוסיף בבת-שחוק:
 9 כוונתי לא רק לאלהיו הנביא! ...

בס"ד. שיחת ליל ב' דחג הפסח*, ה'תש"ל.

בלתי מוגה

10 א. דובר כמ"פ¹ אודות מנהג רבותינו נשיאינו (מנהג ישראל – ועאכו"כ מנהג רבותינו נשיאינו –
 11 תורה הוא²) להתחיל ביאוריהם בהגדה מהפיסקא "הא לחמא עניא"³, וטעם הדבר – לפי שבסימני ההגדה
 12 [שהם חלק מתורה, שהרי הובאו בפוסקים דנגלה דתורה ודפנימיות התורה] נקבע הסימן "מגיד" לפני
 13 הפיסקא "הא לחמא עניא", שמזה מובן, שכאן מתחיל עיקר הסיפור ביצי"מ.
 14 ואע"פ שיש מה לבאר מתושב"כ ותושבע"פ גם בנוגע לענינים שלפנ"ז, כמו בסימנים "ורחץ",
 15 "כרפס" ו"יחץ", שגם הם שייכים לסיפור יצי"מ,
 16 – ואפילו בנוגע לסימן "קדש", הנה אף שענין הקידוש ישנו בכל יו"ט (ובאותו נוסח, מלבד השינוי
 17 ד"יום חג המצות הזה", ולא "חג השבועות" או "חג הסוכות" כו) ובכל שבת בכל השנה כולה, הרי
 18 הקידוש בליל פסח קשור במיוחד עם חג הפסח, להיותו אחד מד' הכוסות. ולכן יש כמה חילוקי דינים
 19 בין הקידוש שבכל שבת ויו"ט לקידוש שבלייל פסח⁴, ועד לדין התיכוני שבשבת ויו"ט שבכל השנה
 20 יכולים לקדש גם על הפת⁵, משא"כ בליל פסח יש חיוב לקדש על יין דוקא –
 21 הנה הסיפור ביצי"מ שבענינים אלו הוא רק באופן ד"זכר ליציאת מצרים" (כפי שאומרים בקידוש),
 22 ואילו עיקר ענין הסיפור ביצי"מ באופן של הרחבה, הרי זה בסימן "מגיד" – מלשון הגדה, שענינה
 23 סיפור יציאת מצרים – שמתחיל בפיסקא "הא לחמא עניא".

יהודה וישבו שם וירשה וזרע עבדיו ינחלוה ואוהבי שמו ישכנו
 בה".

1 (ראה גם שיחת ליל ב' דחה"פ דאשתקד בתחלתה (תורת
 מנחם – התועדויות חנ"ו ע' 65). וש"נ.
 2) ראה תוד"ה נפסל – מנחות כ, ב. מהרי"ל – הובא ברמ"א
 יו"ד ששע"ו ס"ד. מנהגים ישנים מדורא ע' 153. שו"ע אדה"ז
 או"ח סוסק"פ. סת"ב ס"א. סתנ"ב ס"ד. סתצ"ד סט"ז. ועוד.

3) כפי שרואים ברשימות וסיפורים.

4) ראה הגש"פ עם לקוטי טעמים ומנהגים ע' ח. וראה גם
 שיחת ליל ב' דחה"פ תשכ"ה ס"ג (תורת מנחם – התועדויות
 חמ"ג ע' 166). וש"נ.

5) שו"ע אדה"ז או"ח סרע"א סכ"ג: "שהפת חביבה לו
 מין וצריך לקדש על החביב".

46) קידושין לא, ב. שו"ע יו"ד סר"מ ס"ט.

47) ואמר: אם זוהי הנהגה טובה עבורי, הרי זו הנהגה טובה
 גם עבורי.

48) והוסיף בבת-שחוק: אילו היתה אפשרות להחזיק המזלג
 והסכין ביד אחת, אולי הייתי עושה כן.

הזכיר גם שלאחרונה יש "מאדע" אצל אנשים מודרניים –
 לאכול עם ב' מזלגות! ...

49) בסוף הסעודה דיום ב', כשהגישו לשולחן פירות, נטל
 כ"ק אדמו"ר תפוח וחתכו בסכין, והראה שמשמש בסכין.

50) אדה"ז או"ח סו"ס תעז.

51) ראה פ"ע"ח שהחמ"צ פ"א.

(* בליל א', בהביקור בישיבת תומכי תמימים לפני עריכת
 הסדר, אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א: יה"ר שיקויים בקרוב מה
 שנאמר (תהלים סט, ל"ז) "כי אלקים יושע ציון ויבנה ערי

ב. ויש לבאר גם מה שהתחלת סימן "מגיד" היא בתיבת "הא":

1
2 "הא" – הוא כמו אות ה"א, שמורה על כללות ענין הדיבור, כיון שרומז על ה' מוצאות הפה (מקור
3 האותיות)⁶, וגם, הברת ה"א היא בחי' הבל לבד (פנימיות ומקור והתחלת כל דיבור), אתא קלילא דלית
4 בה מששא⁷.

5 [ואין זה בסתירה להמבואר בדרושי ר"ה⁸ ששורש הדיבור הוא אות אל"ף, כי, שם מדובר בנוגע לענין
6 אחר, ואילו כפי שרואים במוחש ובפשטות – אות ה' היא שורש הדיבור].

7 וזוהי השייכות של "הא (לחמא עניא)" להתחלת סימן "מגיד" – כי, סימן "מגיד" ענינו הסיפור
8 ביצי"מ בהרחבת הדיבור דוקא, וכמובן גם ממ"ש בסידור האריז"ל⁹ שאמירת ההגדה צריכה להיות
9 בשמחה ובקול רם, ומתאים גם עם ממ"ש בסידור האריז"ל¹⁰ ש"פסח" הוא "פה סח", היינו, שכללות ענין
10 הפסח קשור עם ענין הדיבור; ולכן הרי זה שייך לאות ה"א, שהיא שורש הדיבור.

11 ג. וזהו גם שלאחרי תיבת "הא" נאמר "לחמא) עניא":

12 ענין הדיבור ("הא") הוא הדרגא היותר תחתונה (בכמות ובאיכות) שבסדר ההשתלשלות ובכחות
13 הנפש, שהרי התחלת ההמשכה היא מחכמה, ראשית הכחות, ולאח"ז נמשך מדרגא לדרגא, עד לענין
14 הדיבור, שזהו כפי שהענין בא כבר בהתגלות לזולת אמיתי.

15 [ואע"פ שענין המעשה הוא למטה מענין הדיבור – הרי לאמיתו של דבר מעשה ודיבור הם ענין
16 אחד, כי התחלת ענין המעשה הוא מענין הדיבור, שהרי עקמת שפתיו הוי מעשה¹¹, אלא שזהו עדיין
17 מעשה זוטא, ולאח"ז ישנו גם מעשה ממש. ונמצא, שאע"פ שבענין הלבושים ישנה החלוקה לג' הענינים
18 דמחשבה דיבור ומעשה, הנה ביחס לכחות הנפש נחשבים דיבור ומעשה לענין אחד].

19 ובפרטיות יותר – כידוע שמלכות (דיבור) היא חלק עשירי ממדות, שהם חלק עשירי ממוחין, שהם
20 חלק עשירי מהכחות שלמעלה מהמוחין (כמבואר בדרושים על הפסוק¹² "ויהיו חיי שרה מאה שנה
21 ועשרים שנה ושבע שנים"¹³).

22 וזהו שאומרים "הא (לחמא) עניא" – כי, ענין הדיבור ("הא"), להיותו המדריגה היותר תחתונה, הרי
23 זה ענין של עניות.

24 ד. וכללות הענין בזה – ש"הא לחמא עניא" הוא התחלת סימן "מגיד", שזהו ענין ההגדה שקשור
25 עם כללות ענין הפסח, ולכן נהגו רבותינו נשיאינו להתחיל ביאורי ההגדה בענין זה.

26 וענין זה מהוה הוראה לכל אחד ואחת, ובהדגשה גם לכל אחת – כדברי רבינו הזקן¹⁴ בנוגע לנשים
27 ש"חייבו אותן חכמים בכל הדברים שתקנו בלילה זה".

28 ועי"ז באים למ"ש בסיום הפיסקא "לשנה הבאה בארעא דישראל . . בני חורין",

29 – וכפי שכ"ק מו"ח אדמו"ר הי' נוהג לומר¹⁵, שאין הכוונה שצריך להמתין עד לשנה הבאה, אלא
30 משיח יבוא מיד, ובדרך ממילא יהי' כבר לשנה הבאה –

בקרוך ממש.

* * *

13 ראה לקו"ת ר"פ ברכה. מאמרי אדה"ז תקס"ח ח"א ע' תלד. ביאורה"ז לאדהאמ"צ ר"פ חיי שרה. שם בהוספות קלא, ג ואילך. וראה גם ד"ה כי בחפזון יצאת דימים ראשונים דחה"פ תרצ"א פ"ד (סה"מ תרצ"א ס"ע רסד). וש"נ.
14 שו"ע או"ח סתע"ב סכ"ה. וש"נ.
15 שיחת ליל א' דחה"פ תש"ה בתחלתה (סה"ש תש"ה ריש ע' 83). תש"ח ס"ה (סה"ש תש"ח ע' 200).

6 ראה תניא שעהיוה"א פ"ב.
7 ראה תניא אגה"ת פ"ד (צד, סע"ב). אגה"ק ס"ה (קח, ב).
8 סידור (עם דא"ח) שער התקיעות רמד, ג ואילך.
9 בהגש"פ (לפני "מה נשתנה").
10 שם (ב"סדר כוונת הפסח" – "טעם למה נק' פסח").
11 סנהדרין סה, א.
12 ר"פ חיי שרה.

- 1 ה. בהמשך הפסקא "הא לחמא עניא" נאמר "כל דכפינ ייתי ויכול", היינו, שמזמינים את כל הצריך
2 לאכול מה"לחמא", שהוא עיקר הסעודה, ולכן "כל סעודה קרוי לחם" (כמובא בפירושו רש"י על
3 החומש¹⁶), וכידוע הראי' ממ"ש¹⁷ "לא יוכלון המצרים לאכול את העברים לחם גו".
- 4 אך עדיין צריך להבין בהמשך הפסקא – "כל דצריך ייתי ויפסח" – מהי שייכותה ל"הא לחמא":
5 לפי משמעות פשוטת הלשון "ויפסח", שקאי על קרבן פסח – בודאי לא מובנת שייכותו ל"הא
6 לחמא"?
- 7 וגם לפי פירוש מפרשי ההגדה (החל מאבודרהם¹⁸) שאין הכוונה לקרבן פסח, שהרי אי אפשר להזמין
8 "כל דצריך" לאכול מפסחו, כיון ש"הפסח אינו נאכל אלא למנויו"¹⁹, ובהכרח לומר שהכוונה היא לצרכי
9 הפסח, ד' כוסות וכו' – לא מובנת שייכותו ל"הא לחמא"?
- 10 ויתירה מזה – ש"לחמא עניא" ו"יפסח" הם ענינים הפכיים:
11 ובהקדים המדובר כמ"פ²⁰ שבמצה גופא יש שני גדרים: מחד גיסא, יש במצה ענין ההרחבה והחירות,
12 שלכן אכילת כזית מצה צ"ל בהסיבה, דרך חירות²¹; ולאידך גיסא, נקראת המצה "לחם עוני"²², שהפירוש
13 הפשוט בזה²³, שזהו מאכל של עניים ועבדים (כמובא בשם בן עזרא שבהיותו שבוי היו מאכילים אותו
14 מצה²⁴), שאין להם זמן להמתין על שתתפח העיסה כו'.
- 15 וכיון שאומרים "הא לחמא עניא", הרי מובן שמדובר כאן אודות המצה כפי שהיא (לא באופן של
16 הרחבה ועשירות, אלא) באופן של עניות.
- 17 ובזה גופא – "לחמא עניא די אכלו אבהתנא בארעא דמצרים":
18 ענין העניות יכול להיות גם בארץ ישראל, כפי שרואים אפילו בענינים שנשתבחה בהם ארץ ישראל,
19 כמ"ש²⁵ "ארץ חטה ושעורה וגו' זית שמן ודבש", שנימנו מלמטה למעלה – החל מ"חטה", שהיא
20 מהדברים המוכרחים,
- 21 – ובזה גופא יש ענין תחתון יותר: "שעורה", שהיא מאכל בהמה [כדברי הגמרא במסכת פסחים²⁶:
22 "שעורים נעשו יפות . . צא ובשר לסוסים כו'"], והיינו, שאע"פ ששעורה היא גם מאכל אדם, שהרי היא
23 מחמשת מיני דגן שמהם יוצאים י"ח אכילת מצה²⁷, הרי זה קשור עם "זרע בהמה" שבאדם גופא –
24 ולאח"כ נימנו הענינים היותר נעלים, ועד לענין היותר נעלה (עשירות) – "דבש", שמורה על תכלית
25 התענוג ושביעת רצון (למעלה גם מהתענוג שב"חלב"), כמבואר בדרושי חסידות²⁸ בענין "ארץ זבת חלב
26 ודבש"²⁹; ומצד מעלת התענוג שבדבש, מהפך הדבש את הדבר הנטמן בו ומתירו, כמובא בפוסקים³⁰.
- 27 ולמטה מהעניות שבארץ ישראל היא העניות שבארץ מצרים, ועז"נ "הא לחמא עניא די אכלו אבהתנא
28 בארעא דמצרים", היינו, לא כפי שבנ"י היו לאחרי שיצאו מארץ מצרים, אלא בהיותם עדיין בארץ מצרים,
29 קודם הגאולה, שאע"פ ש"בר"ה בטלה עבודה מאבותינו במצרים"³¹, הרי עד ש"בעצם היום הזה יצאו

(24) הובא באבודרהם. וראה גם תורת מנחם – התוועדיות שם. וש"נ.

(25) עקב ח, ח.

(26) ג, סע"ב. וראה גם סוטה רפ"ב.

(27) ראה שו"ע אדה"ו או"ח רסתנ"ג. וש"נ.

(28) ראה תו"א שמות (בהוספות) קו, ד ואילך. וראה גם

לקו"ת ואתחנן ד, ג. עקב טז, ד.

(29) שמות ג, ח. ועוד.

(30) ראה תו"א שם: "כמ"ש ב"ד בענין היתר רגלי הדבורים

שבדבש כו'. ובענין חתיכה של איסור שנפלה בדבש עיין כו'.

(31) ר"ה יא, רע"א.

(16) אמור כא, יז. וראה גם ויצא לא, נד.

(17) מקץ מג, לב. וראה אברבנאל עה"פ.

(18) הובא בהגש"פ עם לקוטי טעמים ומנהגים ע' יב. וראה

גם שיחת ליל ב' דחה"פ דאשתקד ס"ז ואילך (תורת מנחם –

התוועדיות חנ"ו ס"ע 68 ואילך). וש"נ.

(19) זבחים נו, סע"ב (במשנה). רמב"ם הל' ק"פ רפ"ב.

(20) ראה גם שיחת ליל ב' דחה"פ תשכ"ח ס"ד (תורת מנחם

– התוועדיות חנ"ב ע' 246). וש"נ.

(21) ראה שו"ע אדה"ז שם ס"ד. וש"נ.

(22) פ' ראה טז, ג.

(23) נוסף על הפירוש בגמרא (פסחים קטו, סע"ב) "שעונין

עליו דברים הרבה".

1 כל צבאות ה' מארץ מצרים³² היו במעמד ומצב ש"לא הי' עבד יכול לברוח"³³, שאין זה מעמד ומצב
2 של "בן חורין", שהוא בעה"ב על עצמו, אלא מעמד ומצב של עבדות. ובפרט ש"לחמא עניא די אכלו
3 .. בארעא דמצרים" כולל לא רק את המצה שאכלו בליל ט"ו ניסן, אלא גם את המצה שאכלו במשך
4 כל זמן היותם בשעבוד מצרים בהיותם עבדים ממש, שזהו מעמד ומצב של תכלית העניות.
5 ולאידך גיסא, הלשון "ויפסח" מורה על מעמד ומצב של תכלית העשירות, כמובן מזה שקרבן פסח
6 "נאכל על השובע"³⁴ (אלא שאין לאכלו אכילה גסה, שעז"נ³⁵ "ופושעים יכשלו בם"), והרי שביעה בכלל
7 מורה על עשירות³⁶, ובפרט שצ"ל "על השובע", שזהו יותר משובע.

8 ועפ"ז יוקשה יותר מהי השייכות ד"יפסח" ל"לחמא עניא"?

9 ו. ויובן בהקדם המאמר³⁷ "אוא"ס למעלה מעלה עד אין קץ ולמטה מטה עד אין תכלית":

10 בפשטות יש כאן שני ענינים שונים: ענין אחד – שאוא"ס הוא למעלה מעלה עד אין קץ, וענין נוסף
11 – שאוא"ס הוא למטה מטה עד אין תכלית. וכמובן ע"פ המבואר במאמר ההילולא ד"ה באתי לגני³⁸
12 והמשך המאמרים שלאחריו פרטי הענינים דלמעלה מעלה עד אין קץ ופרטי הענינים דלמטה מטה עד
13 אין תכלית, שבפשטות הם שני ענינים שונים.

14 אמנם, אם הם שני ענינים שונים, הי' צריך לומר "אוא"ס למעלה מעלה עד אין קץ", ואח"כ לחזור
15 ולומר "אוא"ס למטה מטה עד אין תכלית" (אוא"ס ב"פ), וכיון שנאמר "אוא"ס" פעם אחת על שני
16 הענינים, הרי מובן שזהו ענין אחד, כיון שהלמעלה מעלה עד אין קץ מתקשר עם הלמטה מטה עד אין
17 תכלית.

18 וזוהי גם השייכות של "לחמא עניא" ל"יפסח" – כיון ש"לחמא עניא" הו"ע שלמטה מטה עד אין
19 תכלית, ו"יפסח" הו"ע שלמעלה מעלה עד אין קץ, והרי המטה מטה כו' והמעלה מעלה כו' קשורים
20 זב"ז.

21 ולהעיר, שענין זה מודגש גם בארץ ישראל, שלהיותה "ארץ אשר גו' עיני ה' אלקיך בה"³⁹, יש בה
22 את כל הענינים, הן ענינים המוכרחים – "נפשות רבות וחסרונן", והן ענינים של תענוג – "להחיות בהם
23 נפש כל חי"⁴⁰, מלמעלה מעלה עד אין קץ, שהו"ע הדבש, עד למטה מטה עד אין תכלית, שהו"ע חטה
24 ושעורה; משא"כ בשאר הארצות, שגם בהם יש עניני דלי דלות, עד לעשירות ותכלית העשירות, אבל
25 לא כולם ביחד.

26 ז. אך עדיין אינו מובן:

27 בשלמא בנוגע לאוא"ס אין מקום לקושיא איך ביכלתו להיות הן למעלה מעלה עד אין קץ והן למטה
28 מטה עד אין תכלית; אבל איך יכולים להיות שני קצוות אצל נברא, כמו ארץ ישראל הגשמית, ועד"ז
29 בנוגע לפיסקא "הא לחמא עניא", ששייכת לקיום התומ"צ ע"י נברא שנמצא למטה, נשמה בגוף, במדידה
30 והגבלה – לא רק בנוגע לגוף, אלא גם בנוגע לנשמה, ועד שגם כשהנשמה היא בדרגת "בכל מאדך"⁴¹,
31 הרי זה רק "מאד שלך"⁴², וא"כ, איך יתכן אצל נברא שבאכילת "לחמא עניא" יהי' במעמד ומצב
32 ד"יפסח"??!

(38) פיי"ב ואילך (סה"מ תש"י ע' 132 ואילך). וראה גם תורת

מנחם – התוועדיות סה"מ באתי לגני ח"ב ע' תכה ואילך.

(39) עקב יא, יב.

(40) ראה שו"ע אדה"ז או"ח ס"ו ס"ב. וש"נ. לקו"ת ואתחנן

שם. ובכ"מ.

(41) ואתחנן ו, ה.

(42) ראה תו"א מקץ לט, ריש ע"ד. ובכ"מ.

(32) בא יב, מא.

(33) מכילתא יתרו יח, יא. פרש"י שם, ט.

(34) פסחים ע, רע"א.

(35) הושע בסופו. נזיר כג, א. וש"נ.

(36) להעיר גם מעירובין פב, ב: "רווחא לבסימא שכיח".

(37) ראה תקו"ז סתנ"ז. זו"ח יתרו לר, סע"ג. וראה גם תקו"ז

תי"ט.

- 1 ויובן ע"פ המבואר בלקו"ת⁴³ בפירוש הכתוב⁴⁴ "מרום וקדוש אשכון ואת דכא ושפל רוח", שהדרגא
 2 ד"מרום וקדוש" כפי שהיא באופן ד"אשכון" – כמ"ש⁴⁵ "לשכנו תדרשו גוי", שזהו"ע של קביעות, ועד
 3 לאופן ד"אוהל בל יצען בל יסע יתדותיו לנצח"⁴⁶ – הרי זה דוקא במעמד ומצב ד"את דכא ושפל רוח".
- 4 ועפ"ד מובן שהענינים הכי נעלים הם דוקא בבחי' "לחמא עניא",
- 5 ובפרט כשהענין ד"לחמא עניא" הוא באופן ד"הא", שמורה על הגילוי, שהרי "הא" הוא התרגום של
 6 "זה" – מראה באצבעו ואומר זה⁴⁷, ויתירה מזה, שגם במעמד ומצב של לשון תרגום שהוא למטה מלשון
 7 הקודש [כמבואר בתורה אור פ' משפטים⁴⁸ שהחילוק בין לשון הקודש לשבעים לשון (שהתחלתם הוא
 8 לשון תרגום) הוא בדוגמת החילוק בין "אבן" שהיא בריאה בידי שמים ל"לבינה" שהיא מעשה ידי אדם],
 9 הרי זה באופן של גילוי,
- 10 ולכן נמשכת שם הבחי' ד"מרום וקדוש", למעלה מעלה עד אין קץ – כפי שמתקשר עם המטה מטה
 11 עד אין תכלית, ב"לחמא עניא" שב"ארעא דמצרים", ששם גופא נעשה הגילוי ד"מרום וקדוש".
- 12 וכיון שעומד בתנועה של ביטול, הרי הוא נותן גם להזולת, וע"י הנתינה להזולת, שהו"ע הצדקה –
 13 הרי כיון ש"אין ישראל נגאלין אלא בצדקה"⁴⁹, אזי "לשנה הבאה בני חורין", ובאופן ד"שמחים בבנין
 14 עירך וששים בעבודתך ונאכל שם מן הזבחים ומן הפסחים" (כמ"ש בסיום ברכת אשר גאלנו⁵⁰), ועד –
 15 "ונודה לך שיר חדש", לשון זכר⁵¹, בקרוב ממש, בביאת משיח צדקנו.
- * * *
- 16
- 17 ת. בנוגע לפיסקא "הא לחמא עניא", יש נוסחאות שגורסים "נהא לחמא עניא", וטעם הדבר –
 18 בפשטות – שהרי על המצה המונחת על השולחן אי אפשר לומר "הא לחמא עניא די אכלו אבהתנא
 19 בארעא דמצרים", "שהרי אין זה הלחם ממש שאכלו אבותינו"⁵², אלא "נהא".
- 20 אבל רבינו הזקן בחר את הנוסח "הא לחמא עניא" (ולא "נהא"), וקבעו בסידור (שהרי ההגדה היא
 21 חלק מהסידור) השוה לכל נפש (שלכן לא הכניס בו עניני כוונות כו', ששייכים רק לאלו שיודעים כוונות
 22 האריז"ל וכיו"ב, ואילו הסידור שייך לכל אחד, גם למי שמאיזה סיבה שתהי' אינו שייך לענינים של
 23 כוונות כו'⁵³).
- 24 ולכאורה אינו מובן: איך באמת אומרים "הא לחמא עניא די אכלו אבהתנא בארעא דמצרים", ומה
 25 גם שצריך להסביר זאת לתינוקות – שבשבילם עושים כמה ענינים בשעת הסדר: ממהרים לערוך קידוש
 26 שלא ישנו התינוקות, ומסלקין הקערה להתמי' התינוקות (כפי שמביא רבינו הזקן בשו"ע⁵⁴), וא"כ, איך
 27 אפשר להסביר לתינוק, ותינוק שע"פ טבע וע"פ תורה צריך כבר לישון – שהמצה שמונחת על השולחן
 28 בשנת ה'תש"ל היא המצה ש"אכלו אבהתנא בארעא דמצרים" ?!
- 29 ט. ויובן ע"פ הידוע⁵⁵ בענין "והימים האלה נזכרים ונעשים"⁵⁶, שבעניני תומ"צ, בבוא הזמן שבו
 30 הי' ענין מסויים, הנה עי"ז שמזכירים זאת כדבעי, הרי זה באופן שענין זה חוזר ונעשה היום.

(43) ס"פ עקב. וראה גם אוה"ת בראשית (כרך 1) תתרמז, א.
 (44) ישע"י נז, טו.
 (45) פ' ראה יב, ה.
 (46) ישע"י לג, כ.
 (47) ראה תענית בסופה. שמור"ר ספכ"ג. פרש"י בשלה טו, ב.
 (48) עז, ג ואילך.
 (49) ראה "מ"מ, הגהות והערות קצרות" לתניא אגה"ק רס"ד (ריש ע' י"ד). וש"נ.
 (50) פסחים קטז, ב (במשנה).
 (51) ראה מכילתא בשלה טו, א. הובא בתוד"ה ה"ג ונאמר – פסחים שם. ועוד.
 (52) שו"ע אדה"ז או"ח סתע"ג סל"ז.
 (53) ראה שער הכולל בהקדמה.
 (54) או"ח רסתע"ב. שם סכ"ג. סל"א. סתע"ג ס"ד.
 (55) ראה רמ"ז בס' תיקון שובבים. הובא ונת' בס' לב דוד (להחיד"א) פכ"ט.
 (56) אסתר ט, כח.

1 וענין זה שייך לכל אחד – שהרי זה פסוק מפורש במגילה, ומפורש שם שזהו "בכל גו' משפחה
2 ומשפחה מדינה ומדינה ועיר ועיר"⁵⁶, כך, שזוהי הוראה לכל אחד שיכול להיות הענין ד"נעשים" כמו
3 בפעם הראשונה.

4 וכפי שכ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע ביאר⁵⁷ עד כמה יכול כח הציור לפעול על האדם, וסיפר מעשה
5 בפועל, שא' צייר לעצמו איך שעומד לפני הקיסר, וכח הציור פעל עליו "לחיות" את הענין כמו בפעם
6 הראשונה, ועי"ז נפל עליו אימה ופחד עד שנתעלף! ... וכיון שכ"ק מו"ח אדמו"ר חזר וסיפר וצוה
7 להדפיס זאת בלקוטי דיבורים⁵⁷ בשפה המובנת לכל אחד ואחת ("זשארגאָן"), הרי מובן שזהו ענין ששייך
8 לכאו"א.

9 ולהעיר, שפעולת כח הציור על האדם שייכת אפילו אצל גוי, ובמכ"ש בנוגע ליהודי שיש לו שייכות
10 אל האמת מצד נשמתו, הרי בודאי שע"י הציור יכול לפעול בעצמו שיהיו אצלו כל הענינים (לא רק
11 באופן של דמיון, אלא) באמת.

12 ולכן אפשר לומר בשנת תש"ל: "הא לחמא עניא די אכלו .. בארעא דמצרים" – כיון שמצד הזכרון
13 נרגש אצלו שכן הוא באמת.

14 י. ומובן, שכאשר מתבטלת הגבלת הזמן והמקום, שלכן יכולים לומר על המצה שאוכלים כאן בשנת
15 תש"ל "הא לחמא עניא די אכלו .. בארעא דמצרים" – אזי מתבטלים גם ההגבלות והחילוקים בינינו
16 לאבותינו, ולכן אומרים "די אכלו אבהתנא בארעא דמצרים".

17 וכדברי כ"ק מו"ח אדמו"ר בהתחלת גאולתו⁵⁸, שאע"פ שאין אנו יכולים להידמות לאבותינו, מבקשים
18 אנו "יהי הוי' אלקיננו עמנו כאשר הי' עם אבותינו"⁵⁹; וכאשר מבקשים, נעשה כן – שנעשים כמו "אבותינו".

19 וכמו"כ מתבטלת המחיצה שבין אדם לחבירו, וכל בניי נעשים מציאות אחת, באופן שישראל ע"י
20 אורייתא נעשים חד עם קוב"ה⁶⁰, שלכן אין פלא שההנהגה היא באופן ד"ואהבת לרעך כמוך"⁶¹, כמבואר
21 בתניא פרק ל"ב ש"מצד שרש נפשם בה' אחד" הנה "כולן מתאימות ואב א' לכולנה", ובפרט מצד
22 אחדות הפשוטה כפי שהיא למעלה עד אין קץ, הרי אין חילוק כלל בינו לבין חבירו ("ער איז יענער
23 און יענער איז ער"), ולכן פשוט הדבר שכל מה שיש לו ה"ה נותן לחבירו – "כל דכפין ייתי ויכול כל
24 דצריך ייתי ויפסח", החל מצרכי הפסח (כנ"ל ש"יפסח" קאי על צרכי הפסח), ד' כוסות וג' מצות (לא
25 רק כזית) וכיו"ב, ועד שבאים לפירוש ד"יפסח" כפשוטו – אכילת קרבן פסח, בבוא הגאולה,

26 – שהרי אע"פ שאין בכוחנו לצאת מהגלות לבד, דכיון שלא הלכנו לגלות לבד, אלא הקב"ה הביא
27 אותנו לגלות, לכן אין אנו יכולים לצאת מהגלות לבד⁵⁸, אעפ"כ, יש בכחנו לפעול שהקב"ה יוציא אותנו
28 מהגלות –

29 בקרוב ממש, ע"י משיח צדקנו.

30 * * *

31 יא. כשם שעכשיו אומרים "הא לחמא עניא די אכלו אבהתנא בארעא דמצרים", שיש לנו עכשיו מה
32 שהי' בזמן יצי"מ – כך גם לאידך גיסא, שמה שאומרים עכשיו "כל דכפין ייתי ויכול כל דצריך ייתי
33 ויפסח", הי' גם בזמן יצי"מ, כדלקמן.

34 ובהקדים מ"ש במדרש⁶² על הפסוק⁶³ "עד שהמלך במסבו נרדי נתן ריחו",

(61) קדושים יט, יח.

(62) שהש"ר פ"א, יב (ג). וראה גם שמו"ר פי"ט, ה ובפי'

מהרז"ו.

(63) שה"ש א, יב.

(57) ראה לקו"ד ח"א קסד, א ואילך.

(58) ראה סה"ש תרפ"ז ע' 169. וש"נ.

(59) מלכים"א ח, נז.

(60) ראה זח"ג עג, א.

- 1 — לאחרי ששולל⁶⁴ הפירוש לגנאי (שנזכר גם במסכת שבת⁶⁵), כיון ש"אין דורשין שיר השירים
2 לגנאי, אלא לשבח, שלא נתן שיר השירים אלא לשבחן של ישראל"⁶⁶ —
- 3 שקאי על הזמן ש"משה וישראל מסובין ואוכלין פסחיהם במצרים", ש"הרבה מהן לא היו מקבלים
4 עליהם למול, אמר הקב"ה שיעשו הפסח, וכיון שעשה משה את הפסח, גזר הקב"ה לד' רוחות העולם
5 .. מן הרוחות שבג"ע הלכו ונדבקו באותו הפסח .. והי' ריחו הולך מהלך מ' יום⁶⁷, נתכנסו כל ישראל
6 אצל משה אמרו לו בבקשה ממך האכילנו מפסחך, מפני שהיו עייפים מן הריח"⁶⁸, "והיתה נפשם קוהא
7 לאכול".
- 8 ועוד לפני שמשה אמר להם שצריכים למול את עצמם ואת בניהם ועבדיהם (כפי שיתבאר לקמן
9 (סי"ג)) — הנה לכל לראש אמר להם: "כך אמר לי הקב"ה, כל⁶⁹ בן נכר לא יאכל בו", ואכן שמעו בני
10 למשה ו"עמדו והפרישו הנכרים שביניהם".
- 11 יב. ולכל לראש יש ללמוד מזה הוראה ברורה בנוגע לענין שאודותיו מדובר לאחרונה בדור יתום זה:
12 יש כאלו שטועים ואומרים שלטובתה של ארץ ישראל, בכמות ובאיכות, כדאי להכניס גויים רח"ל,
13 ולבטל את המחיצה שבין יהודי לגוי — מחיצה שאין צורך לעשותה, כיון שהקב"ה קבע מחיצה זו,
14 ואעפ"כ רוצים הם להכניס את הגוי מעבר א' של המחיצה לעבר השני.
- 15 ועל זה באה ההוראה מסיפור המדרש הנ"ל, שהדבר הראשון שאמר משה לבני" (עוד לפני שאמר
16 להם שאר הענינים) הוא — שעליהם להפריש הנכרים שביניהם, שמזה מובן חומר ענין בלתי-רצוי זה
17 עבור בני", ובמילא גם עבור הגויים.
- 18 והגע עצמך:
- 19 מדובר אודות יהודים שלא מלו את עצמם, בידעם שמשה רבינו אמר שצריכים למול, ולולי זאת לא
20 יוכלו לעשות את הפסח. וגם אם מישהו לא ידע מזה — הרי זה גופא חסרון, וכידוע בפירוש הכתוב⁷⁰
21 "חטאתי כי לא ידעתי", שהא גופא ש"לא ידעתי" הו"ע של חטא, "שהי' ראוי לו לידע כו"⁷¹, ואז היו
22 אומרים לו שכבר מר"ח ניסן הודיע משה שעומדים להקריב את הפסח וצריכים למול כו'.
- 23 ובכן: גם ליהודים אלו אמר משה לכל לראש "כל בן נכר לא יאכל בו", עוד לפני שצוה אותם על
24 המילה!
- 25 וכיון שהוראה זו נאמרה בנוגע לקרבן פסח, הרי מובן, שזהו ענין שנוגע לגאולה, כי, "כימי צאתך
26 מארץ מצרים אראנו נפלאות"⁷², ולכן, כשם שביצי"מ הוצרכו בני" להפריש הנכרים שביניהם, ורק אז
27 היו יכולים לאכול מקרבן פסח, כך גם לצורך הגאולה העתידה בהכרח לפרוש מן הגויים, וכל זמן שלא
28 עושים זאת, הרי זה מעכב וסותר לענין הגאולה⁷³.
- 29 וענין זה מובן גם מהמסופר בגמרא במסכת פסחים²⁶ אודות "ההוא ארמא דהוה סליק ואכיל פסחים
30 בירושלים", וע"י עצתו של רבי יהודה בן בתירא נמנע הדבר — דלכאורה אינו מובן: מדוע רצה לאכול
31 מקרבן פסח דוקא, הרי יש עוד קרבנות שיש לבעלים חלק בהם, כך, שהי' יכול להיטפל ליהודי שיתן
32 לו לאכול מקרבן שלמים? אך הענין הוא — שבנוגע לקרבן פסח שקשור עם ענין הגאולה יש הדגשה
33 מיוחדת שצריך לפרוש מ"בן נכר".

64) ולא רק שמושלל מעצמו עי"ז שמפרש מלכתחילה באופן אחר, אלא שמביא תחילה הפירוש לגנאי, ושולל אותו.

65) פח, ריש ע"ב.

66) שהש"ר שם (א).

67) שזהו שטחה של ארץ מצרים שהיתה מהלך מ' יום

(מת"כ לשמו"ר שם) — ד' מאות פרסה (חידושי הרש"ש שם).

68) שמו"ר שם.

69) בא יב, מג.

70) בלק כב, לד.

71) ראה של"ה חלק תושב"כ ס"פ בלק (שכד, א).

72) מיכה ז, טו.

73) ראה גם שיחת ש"פ מצורע סכ"א (תורת מנחם —

התוועדיות ח"ס ע' 58).

1 יג. וממשיך במדרש⁷⁴, שלאחרי ש"עמדו והפרישו הנכרים שביניהם", חזרו וביקשו ממושה רבינו
 2 שיתן להם לאכול מהפסח, ואמר להם משה "כך אמר לי הקב"ה, וכל עבד איש מקנת כסף ומלתה אותו
 3 אז יאכל בו"⁷⁵, עמדו ומלו את עבדיהם. . כל ערל לא יאכל בו"⁷⁶, מיד כל אחד ואחד נתן חרבו על ירכו
 4 ומהל עצמו".

5 ונמצא, שבזמן יצי"מ הי' כבר הענין ד"כל דצריך ייתי ויפסח" – שהרי משה רבינו נתן להם מהפסח
 6 שלו; וכיון שהפסח נאכל על השובע³⁴, נתן להם מסתמא גם שאר עניני אכילה – "כל דצריך ייתי ויכול".
 7 יד. אך עדיין צריך להבין⁷⁷:

8 איך נתן להם משה רבינו מפסחו – הרי הפסח אינו נאכל אלא למנוייו¹⁹, והרי לא נימנו על פסחו
 9 של משה?

10 [וכאן אי אפשר לתרץ כמו בנוגע לפיסקא "כל דצריך ייתי ויפסח" שהכוונה היא לצרכי הפסח, ד'
 11 כוסות וג' מצות וכו' – שהרי מפורש להדיא במדרש שמדובר אודות קרבן פסח].
 12 ויש לומר הביאור בזה⁷⁸:

13 כיון שמושה רבינו ידע שיש לו עסק עם יהודים שקשה להסתדר אתם... הנה בידעו שיש בין בני
 14 כאלו ש"הללו כו' והללו כו"⁷⁹, ידע שיהיו כאלו שלא ימולו את עצמם, ולכן, בשעה שהקריב פסחו,
 15 הי' בדעתו לזכות גם את כל אלו שיבואו ויבקשו לאכול מפסחו, שהרי "זכין לאדם שלא בפניו"⁸⁰.
 16 טו. ועדיין צריך להבין⁸¹:

17 הדין בקרבן פסח הוא שכל אחד צריך לאכול כזית⁸². ועפ"ז, איך יתכן שפסחו של משה – שהי' "מן
 18 הכבשים גו"⁸³, כבש מדוד ומוגבל – הספיק עבור ריבוי מבני, שהרי לא הי' מספיק לאכול "משהו"
 19 (ע"ד "אוכל קימעא והוא מתברך במעיו"⁸⁴), אלא הוצרך להיות כזית לכל אחד?!

20 ואין לומר שכיון שכל ענין השיעורים הוא הלכה למשה מסיני (כדברי הגמרא במסכת עירובין⁸⁵),
 21 הנה בפסח שהקריבו ביצי"מ, קודם מ"ת, לא הי' החיוב דשיעור כזית, ובפרט לפי הדעה⁸⁶ שבנ"י היו
 22 אז בגדר של בני נח, ואין שיעורין לבני נח⁸⁷ – כי, השיעור דכזית נאמר בנוגע לקרבן פסח גופא (ולא
 23 שמפרשת קרבן פסח יודעים רק שצריך שיעור, ואילו השיעור עצמו יודעים מהלכה למשה מסיני), ולכן,
 24 בהכרח לומר שגם אז הי' החיוב דשיעור כזית⁸⁸.

והביאור בזה:

25 מסופר בהמשך דברי המדרש⁷⁴ בנוגע למילת בני, "מי מלן. . משה הי' מוהל ואהרן פורע ויהושע
 26 משקה ("כוס של ברכה"⁸⁹, כמו שנותנים לתינוק לאחרי הברית), וי"א יהושע הי' מוהל ואהרן פורע
 27 ומשה הי' משקה".

28 וכיון שגם אהרן ויהושע ודכוותיהו [החל משבט לוי שבמשך כל השנים שהיו במצרים הקפידו על

(74) שהש"ר שם. (83) בא שם, ה. רמב"ם שם רפ"א.

(75) בא שם, מד. (84) פרש"י בחוקותי כו, ה.

(76) שם, מח. (85) ד, א. וש"נ.

(77) ראה גם חידושי הרד"ל לשמו"ר שם. (86) ראה אנציק' תלמודית ערך ב"נ בתחלתו (כרך ג ע'

(78) ראה גם אג"ק חי"א ריש ע' קעו. התוועדויות תשמ"ו ח"ב ע' 846.

(87) רמב"ם הל' מלכים פ"ט ה"י. וראה שו"ת שו"מ מהדורא שתיאה שאלה יו"ד.

(79) ראה זח"ב קע, ריש ע"ב. מכילתא בשלח יד, כח. שמו"ר פמ"ג, ח. הובא ביל"ר בשלח שם, כט.

(80) עירובין פא, ריש ע"ב (במשנה). וש"נ.

(81) ראה גם התוועדויות שם.

(82) ראה רמב"ם הל' ק"פ פ"ב הי"ד.

(89) עץ יוסף שם.

1 מצות מילה, כמ"ש⁹⁰ "ובריתך ינצורו" הקריבו הפסח – היו גם הם יכולים ליתן לבנ"י מפסחיהם,
 2 ובצירוף כולם יחד ה' מספיק ע"פ טבע שיהי' לכל אחד מבנ"י כזית מקרבן פסח.
 3 ובכל אופן, רואים מכאן, שגם בזמן יצי"מ ה' כבר הענין ד"כל דכפין ייתי ויכול כל דצריך ייתי
 4 ויפסח"⁹¹.

* * *

6 טז. כשם שנתבאר לעיל שהענין ד"כל דכפין .. יפסח" ה' בזמן יצי"מ – היו אז גם שאר הענינים
 7 שישנם עכשיו ב"סדר", החל מהענין ד"מה נשתנה כו":

8 בנוגע לקושיות בנוגע למצה ומרור – מובן בפשטות שהיו גם אז, שהרי נאמר בפירוש בציווי דקרבן
 9 פסח: "ומצות על מרורים יאכלוהו"⁹².

10 ובנוגע ל"מטבילין" – איתא בדעת זקנים מבעלי התוס'⁹² ש"שני טיבולין .. כנגד שתי הזאות אחת
 11 על המשקוף ואחת על המזוזות"⁹³, או "כנגד דם ברית ודם פסח, שנאמר⁹⁴ מתבוססת בדמין".

12 ובנוגע ל"מסובין" – מפורש במדרש הנ"ל על הפסוק "עד שהמלך במסכו נרדי נתן ריחו", שקאי על
 13 הזמן ש"משה וישראל מסובין" ("במסבו" מלשון הסיבה⁹⁵) ואוכלין פסחיהם במצרים".

14 יז. ויש להוסיף, שבענין זה יש הדגשה מיוחדת בנוגע לפסחו של משה – שממנו ביקשו בנ"י לאכול
 15 ("האכילנו מפסחך"):

16 בין הפירושים שהובאו במדרש על הפסוק "עד שהמלך במסכו נרדי נתן ריחו" – איתא⁹⁶: "עד שמשה
 17 במסכו .. שנקרא מלך שנאמר⁹⁷ ויהי בישורון מלך".

18 ועפ"ז יש לבאר ענין נוסף בנוגע לריח הפסח שגרם ש"נתכנסו כל ישראל אצל משה אמרו לו בבקשה
 19 ממך האכילנו מפסחך":

20 ובהקדם הידוע⁹⁸ בביאור הסיפור אודות רבינו הזקן⁹⁹ בהיותו במבצר הפטרופבלי, שבשעה שהוליכוהו
 21 בספינה ביקש מהפקיד להעמיד את הספינה כדי שיוכל לקדש הלבנה, ולא רצה, והראה לו רבינו הזקן
 22 שבכחו להעמיד את הספינה בעצמו, ואח"כ חזר וביקש ממנו להעמיד את הספינה, ונתרצה והרשה לו
 23 לקדש הלבנה – דלכאורה אינו מובן: כיון שהי' בכחו להעמיד את הספינה בעצמו, ואכן העמידה בפועל,
 24 למה הוצרך לבקש מהפקיד שיעמיד את הספינה? – כיון שרצונו של הקב"ה שקיום התומ"צ יהי' למטה
 25 מעשרה טפחים בדרך הטבע, ולכן רצה רבינו הזקן שעמידת הספינה (כדי שיוכל לקדש הלבנה מעומד
 26 ובישוב הדעת) תהי' בדרך הטבע.

27 ועפ"ז אינו מובן בנדו"ד: כיון שבקשת בנ"י לאכול מפסחו של משה היתה עי"ז שהרוחות של ג"ע
 28 הוליכו את ריח הפסח בכל מצרים (כנ"ל סי"א) – הרי זה ענין שאינו בדרך הטבע! ?

29 [לכאורה יש לתרץ בדוחק, שהתפשטות ריח הפסח בכל מצרים (שלא בדרך הטבע) היתה רק ענין
 30 של גרמא, לעורר אותם כו', ולכן אין זה נוגע לקרבן פסח עצמו, שאכלוהו מרצונם כו'.

31 וכמו בסיפור הנ"ל, שהנס של העמדת הספינה ע"י רבינו הזקן גרם לכך שהפקיד יתרצה להעמיד את
 32 הספינה, כך, שהנס הוא רק גרמא, ואילו הענין דקידוש הלבנה עצמו נעשה בדרך הטבע.

(95) ראה פי' מהרז"ו לשמו"ר ושהש"ר שם.
 (96) שהש"ר שם (א). פי' מהרז"ו לשמו"ר שם.
 (97) ברכה שם, ה.
 (98) ראה לקו"ש חל"א ס"ע 48 ואילך. וש"נ.
 (99) לקו"ד ח"ד תשנב, ב ואילך.

(90) ברכה לג, ט ובפרש"י. שמו"ר שבהערה 62.
 (91) חסר הסיום (הנו"ר).
 (92) בא שם.
 (93) בא שם, ז.
 (94) יחזקאל טז, ו. וראה מכילתא ופרש"י בא שם, ו. שמו"ר שם. ועוד.

1 וע"ד שמצינו בנוגע לקרבנות וגט ש"כופין אותו עד שיאמר רוצה אני"¹⁰⁰, והיינו, שאע"פ שענין זה
2 נעשה ע"י כפי', מ"מ, כיון שסוכ"ס עושה זאת מצד רצונו, לא נוגע מהי הסיבה שגרמה לכך.

3 אבל:

4 בסיפור דקידוש לבנה מדובר אודות גוי, שאינו בעל בחירה, ולכן, שינוי רצונו של הפקיד שנתרצה
5 להעמיד את הספינה (ע"ז שרבינו הזקן העמידה בדרך נס) נעשה אצלו ענין טבעי; משא"כ בנדו"ד,
6 שמדובר אודות בני" שהם בעלי בחירה, אי אפשר לומר כן.

7 ובנוגע לענין ד"כופין אותו עד שיאמר רוצה אני" – הרי הרמב"ם מבאר¹⁰¹ שהטעם שהכפי' מועילה
8 הוא לפי ש"יצרו הוא שתקפו", אבל בעצם "רוצה הוא לעשות כל המצוות", וענין זה נעשה רק לאחר
9 מ"ת, שאז בטלה הגזירה, ועליונים ירדו לתחתונים ותחתונים עלו לעליונים¹⁰², ונעשה אצל כל אחד
10 מישראל "אנכי הוי' אלקיך"¹⁰³, כחך וחיותך, ולכן הרצון שלו הוא בהתאם לרצון העליון; משא"כ
11 בנדו"ד, קודם מ"ת, אי אפשר לומר שבגלל ש"היו עייפים מן הריח" ו"היתה נפשם קוהא לאכול", הרי
12 זה נחשב שרצונם האמיתי לאכול קרבן פסח].

13 ויש לומר, שהמדרש בעצמו מבהיר זאת בפירושו "שהמלך במסבו" קאי על משה שנקרא מלך:

14 ענינו של מלך – גם אצל אומות העולם – ש"הוא הכל" (כהלשון המובא בפירושו רש"י¹⁰⁴: "הנשיא
15 הוא הכל"), שלכן, "מלך פורץ גדר כו' ואין מוחין בידו"¹⁰⁵, "אמר מלכא עקר טורא"¹⁰⁶, ועד ש"מאן
16 דמחוי במחוג קמי מלכא" ענשו היפך החיים¹⁰⁷, כי, האמת היא שכל מציאותם של אנשי המדינה היא
17 המציאות של המלך, ולכן מי שמראה שגם הוא מציאות, אינו יכול להשאר במציאותו בשלימות¹⁰⁸.

18 וזהו גם הביאור בדברי אברהם אבינו לבני חת: "גר ותושב אנכי עמכם וגו'"¹⁰⁹, "אם תרצו הריני
19 גר, ואם לאו אהי' תושב ואטלנה מן הדין כו"¹¹⁰ – דלכאורה אינו מובן: איך הי' אברהם אבינו יכול
20 ליטול מהם, הרי זו גזילה, שאסורה גם אצל בני נח? – דכיון שמינו את אברהם למלך עליהם, באמרם
21 "נשיא אלקים אתה בתוכנו"¹¹¹, הי' יכול ליטול מהם מה שרוצה.

22 ובנוגע לענינו:

23 כיון שכבר אז הי' משה רבינו "מלך", ולא עוד אלא שהי' זה באופן ד"המלך במסבו", היינו,
24 שהמלוכה שלו היתה באופן של התפשטות והתרחבות, ובאופן שאצל כל אחד מישראל היתה נרגשת
25 המלוכה של משה רבינו – הרי מובן שפעולתו של משה אצל בני" היתה באופן שכך נעשה הרצון שלהם
26 ע"פ טבע, בגלל שכל מציאותם היתה המציאות של משה רבינו.

27 יח. וכשם שנעשו אז כל הענינים הנ"ל, ועד שמשה פעל לא רק על בני" שהיו בארץ גושן, אלא גם
28 על אלו שהיו במצרים, שגם אצלם יהי' הרצון כו"¹¹² – נעשים ענינים אלו גם עכשיו, בנוגע לגאולה
29 העתידה, שגם היא תהי' ע"י משה, שהרי "גואל ראשון הוא גואל אחרון"¹¹³, יבוא ויגאלנו ויוליכנו
30 קוממיות לארצנו, בקרוב ממש.

31 * * *

(108) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות ח"נ ע' 54. וש"נ.

(109) חיי שרה כג, ד.

(110) פרש"י עה"פ.

(111) שם, ו.

(112) חסר קצת (המו"ל).

(113) ראה שמו"ר פ"ב, ד"ו. דב"ר ספ"ט. זח"א רנג, א. שער

הפסוקים ויחי מט, יו"ד. תו"א משפטים עה, ב.

(100) ר"ה ו, א. וש"נ.

(101) הלי' גירושין ספ"ב.

(102) ראה שמו"ר פ"ב, ג. ועוד.

(103) יתרו כ, ב. ואתחנן ה, ו.

(104) חוקת כא, כא.

(105) פסחים קי, א. וש"נ.

(106) ראה ב"ב ג, ב.

(107) ראה חגיגה ה, ב.

- 1 יט. בפייסקא "ברוך המקום כו", נאמרה תיבת "ברוך" ד' פעמים¹¹⁴ – בהתאם לכמה ענינים ב"סדר" שהם במספר ד', כמו: ד' כוסות, ד' קושיות, ובפייסקא זו גופא – "כנגד ארבעה בנים"¹¹⁵.
- 3 אך צריך להבין: מדוע נאמר "ברוך המקום כו" שנתן תורה כו" דוקא בהקדמה לענין ד' הבנים –
- 4 הרי כל עניני הסדר הם חלק מתומ"צ, החל מהתחלת ההגדה שענינה הוא הסיפור ביצי"מ, וא"כ, היתה
- 5 הקדמה זו יכולה להיות גם שם, ולמה נאמרה דוקא כאן?
- 6 כ. ויובן בהקדם הנוסח שאומרים בברכת התורה: "ונהי' אנחנו וצאצאינו וצאצאי כל עמך בית ישראל
- 7 .. לומדי תורתך כו", היינו, שמקשרים את הענין של לימוד התורה עם ענין הבנים.
- 8 והענין בזה – כפי שאמרו רז"ל¹¹⁶ "כל שהוא תלמיד חכם ובנו תלמיד חכם ובן בנו תלמיד חכם, שוב אין תורה פוסקת מזרעו לעולם, שנאמר¹¹⁷ ואני זאת בריתי וגו' לא ימוש מפיו זרעך ומפי זרע זרעך אמר ה' מעתה ועד עולם .. מכאן ואילך תורה מחזרת על אכסניא שלה", דכיון שישנם ג' דורות שעוסקים בתורה, הנה "החוט המשולש לא במהרה ינתק"¹¹⁸ נוכפי שאמר כ"ק מו"ח אדמו"ר לא¹¹⁹ בקשר ללידת נכדו, שעכשיו שיש לו בני בנים ניתוסף אצלו שלימות, כיון ש"עטרת זקנים בני בנים"¹²⁰, ומזה מובן, שהעובדה שיש בנים שלומדים תורה נוגעת לכללות ענין התורה.
- 14 וזהו גם הטעם שהענין ד"ושננתם לבניך"¹²¹ נקבע בקריאת שמע, שזוהי כללות התורה כולה.
- 15 ולכן קבעו הפייסקא "ברוך המקום כו" בהקדמה לענין ד' הבנים דוקא – כי, בשאר הענינים קשור כל ענין עם פרט א' מתרי"ג מצוות, ואילו לימוד התורה עם ד' הבנים קשור עם כללות ענין התורה (ואע"פ שגם לימוד התורה הוא פרט א' בתרי"ג מצוות, הרי החיוב הוא ללמוד אודות כל תרי"ג המצוות, ובמילא הרי זה כולל את כל התורה כולה).
- 19 כא. וזהו גם הדיוק "ברוך המקום"¹²²:
- 20 כיון שיש להקב"ה כמה שמות, ועד שאמרו חז"ל¹²³ שבעים שמות יש לו – למה בחרו כאן השם "המקום" דוקא?
- 22 ולא מספיק התירוץ ש"המקום" קאי על מלכות¹²², שהו"ע הדיבור, ששייך לפסח שענינו "פה סח" (כנ"ל ס"ב) – שהרי מלכות גופא נקראת בכמה שמות (כמו אדנ"י, שזהו שם שנזכר קל"ד פעמים בתנ"ך¹²⁴), ועד לשבעים שמות¹²⁵, וא"כ, אין הכרח לומר "המקום" דוקא.
- 25 והביאור בזה:
- 26 "המקום" – קשור עם מקום גשמי שבעוה"ז, ששם יורדים הנשמות להתלבש בגופים, ודוקא שם ישנו הענין דלידת בנים, משא"כ במלאכים שאין אצלם פרי' ורבי', כפי שאמר להם משה בנוגע לתורה: "מה כתיב בה, כבד את אביך ואת אמך¹²⁶, אב ואם יש לכם"¹²⁷ (דאע"פ שענין המלאכים הו"ע המדות, מיכאל – מדת החסד, וגבריאל – מדת הגבורה, והרי לידת המדות היא ע"י המוחין שנקראים אב ואם, הרי עיקר הענין דכיבוד אב ואם הוא בנוגע לאב ואם כפשוטם).

114 ראה גם שיחת ליל ב' דחה"פ תשי"ד ס"י (תורת מנחם – התוועדויות חי"א ע' 193). וש"נ.

115 ראה גם תורת מנחם – התוועדויות חנ"ו ע' 126. וש"נ.

116 ב"מ פה, א. וראה גם תורת מנחם – התוועדויות חכ"ב ס"ע 32.

117 ישע"י נט, כא.

118 קהלת ד, יב.

119 ראה שיחת ליל ב' דחה"פ תשי"ז סוס"ב (סה"ש תשי"ז ע' 103). וש"נ. וראה גם אג"ק ח"ד ס"ע פד. חי"ג ע' ריג. ע' רעג.

120 ספר התולדות אדמו"ר מהר"ש (קה"ת תשי"ז. תשנ"ז) ע' 9.

121 משלי יז, ו. וראה גם תורת מנחם – התוועדויות חל"ח ע' 176. וש"נ.

122 ראה גם ר"ד ליל ב' דחה"פ (בעת ה"סדר") ס"ג (תורת מנחם – התוועדויות ח"ס ע' 69). וש"נ.

123 בעה"ט בהעלותך יא, טז.

124 ראה חזקוני ר"פ בראשית. הובא בפרדס ש"א בסופו. ועוד.

125 ראה זח"ב קס, ב. מאמרי אדה"ז הקצרים ע' תקב. ביאורה"ז לאדהאמ"צ פנחס קיד, ג. ולהצ"צ שם ע' תקמד. ועוד.

126 יתרו כ, יב.

127 שבת פט, רע"א.

1 וזהו "ברוך המקום" – לא שם אדני ששייך למלכות כפי שהיא בעולם האצילות, או אפילו כפי
 2 שיוודת לעולמות בי"ע הרוחניים, אלא דוקא כפי שנמשך במקום גשמי, ששם נמצאים ד' הבנים, כולל
 3 גם הבן שהוא ההיפך דחכם – שענין זה אינו שייך באצילות, ששם "לא יגורך רע"¹²⁸, כי אם למטה
 4 במקום גשמי דוקא – וגם עמו מדברת התורה ועד שפועלת בו שיהי' "בן" כפי רצון התורה.
 5 וע"י מעשינו ועבודתנו (שבזה תלויים כל הענינים דלעתיד לבוא¹²⁹) פועלים הענין ד"ברוך" שפירושו
 6 המשכה¹³⁰, וד"פ ברוך, היינו, שהמשכה היא בכל ד' העולמות⁹¹.

* * *

7
 8 כב. מאמר (כעין שיחה) ד"ה חכם מה הוא אומר.

* * *

9
 10 כג. בדרך כלל נחלקת ההגדה לשני חלקים¹³¹: החלק הראשון – שבח והודי' על יציאת מצרים,
 11 והחלק השני – תפלות ובקשות בנוגע לגאולה העתידה (אלא שגם בחלק הראשון יש ענינים השייכים
 12 לגאולה העתידה, אבל זהו רק בדרך אגב). וכן בנוגע ל"הלל" – שחלקו הראשון שאומרים בחלק הראשון
 13 של ההגדה שייך ליצי"מ, וחלקו השני שייך לגאולה העתידה. והמוצץ ביניהם – ברכת אשר גאלנו,
 14 שבה מזכירים שני הענינים (כהדעה שאומרים לא רק "אשר גאלנו כו'", אלא גם "כך כו' יגיענו וכו'"⁵⁰).
 15 ועפ"ז צריך להבין בנוגע לפיסקא "על אחת וכמה וכמה" (ולעת-עתה לא מצאתי שיתעכבו על זה):
 16 מדוע נזכרו שם – לאחרי "שהוציאנו ממצרים" . . ונתן לנו את ממונם" – עוד כו"כ ענינים שאירעו לאחרי
 17 יצי"מ בליל ט"ו ניסן, עד "ובנה לנו את בית הבחירה", שמאורע זה הי' כמה מאות שנה לאחרי יצי"מ?
 18 ואין לומר שנזכרו רק בדרך אגב, כמו בפיסקא "הא לחמא עניא" שמזכירים גם "לשנה הבאה כו"
 19 – כי, שם הרי זה רק פרט אחד, ואילו כאן נזכרו כמה פרטים, ואדרבה: רובם הם ענינים שאירעו לאחרי
 20 יציאת מצרים.

21 כד. ויש לבאר זה ע"פ הביאור בפנימיות התורה, ומזה יובן גם בפשטות הענינים:

22 על הפסוק¹³² "אלה מסעי בני ישראל אשר יצאו מארץ מצרים", ומונה בכתוב כל מ"ב המסעות –
 23 מבאר רבינו הזקן בלקוטי תורה¹³³: "להבין לשון אלה מסעי שהוא לשון רבים" . . והרי מארץ מצרים
 24 הוא רק יציאה ונסיעה ראשונה שנסעו מרעמסס לסוכות", ומבאר, ש"עיקר ותכלית נסיעתן הי' לצאת
 25 מבחי' מצרים, בחי' מיצר וגבול" . . ולכן כל המ"ב מסעות נק' הכל אשר יצאו מארץ מצרים", כי, כל
 26 זמן שלא נכנסו ל"ארץ טובה ורחבה"²⁹, הרי זה עדיין "ארץ מצרים", מיצר וגבול.

27 ועד"ז מובן בפשטות הענינים – שכל זמן שהיו במדבר, הי' עדיין החשש לטענת פרעה "נבוכים הם
 28 גו' סגר עליהם המדבר"¹³⁴, ובמילא לא נתבטלה לגמרי גלות מצרים.

29 [ואפילו לאחרי קרי"ס ש"לא נשאר בהם עד אחד"¹³⁵ – הנה לא מיבעי להפירוש¹³⁶ שפרעה נשאר
 30 ואח"כ מלך בנינו¹³⁷, וכשתנבא יונה עלי' להחריבה עמד מכסאו וקרע בגדיו ולבש שק והכריז לכל
 31 עמו שישובו בתשובה, כמ"ש¹³⁸ "ויזעק גו' מטעם המלך וגדוליו" (כיון שזכר את ה"פסק" שקיבל בפעם

(133) מסעי פח, ג ואילך.

(134) בשלח יד, ג.

(135) שם, כח.

(136) ראה דעת זקנים מבה"ת עה"פ.

(137) ראה יל"ש יונה רמז תקנ.

(138) יונה ג, ז.

(128) תהלים ה, ה. וראה לקו"ת במדבר ג, סע"ג. וש"נ.

(129) ראה תניא רפ"ז.

(130) ראה תו"א מקץ לו, ג. ובכ"מ.

(131) ראה גם ר"ד יום א' דחה"פ (בעת הסעודה) דאשתקד

ס"ג (תורת מנחם – התוועדויות חנ"ו ע' 55). וש"נ.

(132) ר"פ מסעי.

- 1 (הראשונה...), אלא אפילו לולי זאת, נשארה עדיין המציאות של מצרים, שלכן יש איסור לחזור
2 למצרים¹³⁹, כיון שאין לבני מה לעשות שם¹⁴⁰.
3 ולכן, כדי שתהי' יציאת מצרים בשלימותה, נוגעים כל הפרטים שלאח"ז, עד "הכניסנו לארץ ישראל".
4 ובנוגע לפיסקא "ובנה לנו את בית הבחירה" – יש לומר¹⁴¹, שכיון שהזכיר כבר הכניסה לארץ ישראל,
5 הוסיף להזכיר גם בנין בית הבחירה, כי, התכלית והשלימות של ארץ ישראל היא – לבנות שם בית
6 הבחירה שבו תהי' השראת השכינה [ובאופן שנשאר גם לאחר החורבן, כיון ש"קדושת המקדש . . מפני
7 השכינה ושכינה אינה בטלה"¹⁴²], וענין זה נותן קיום במציאותה של ארץ ישראל [נגם לאחר ש"מפני
8 חטאינו גלינו מארצנו" – גלות ברוחניות או גלות בגשמיות – שייכת ארץ ישראל לכל אחד מישראל,
9 שיש לו בה אמה על אמה¹⁴³], ולכן הענין ד"הכניסנו לארץ ישראל" תלוי בכך ש"בנה לנו את בית
10 הבחירה".
11 ויש להוסיף בדיוק השם "בית הבחירה" – לא רק ענין הקדושה, שיש בזה כמה דרגות: "עשר
12 קדושות"¹⁴⁴, ועד שענין הקדושה ישנו גם בחוץ לארץ, אלא ענין הבחירה דוקא – "המקום אשר יבחר
13 ה'"¹⁴⁵, כי, דוקא מצד ענין הבחירה הרי זה נשאר קיים לעולם ואינו בטל¹⁴⁶.
14 אמנם, כל זה אינו מספיק עדיין, אלא צריך להיות גם הענין ד"לכפר על כל עונותינו", כי, עי"ז
15 שמבטלים הענין ד"חטאינו", אזי מתבטל הענין ד"גלינו מארצנו".
16 ואז – "לשנה הבאה בירושלים".

143) ראה תורת מנחם – התוועדויות חנ"ט ע' 374. ושי"נ.

144) כלים פ"א מ"ו.

145) פ' ראה יב, יא. ועוד.

146) ראה גם לקו"ש ח"ט ע' 146.

139) רמב"ם הל' מלכים פ"ה ה"ד.

140) ראה פ"ח ש"ח פ"ג. ל"ת וסה"ל להאריז"ל ר"פ תצא.

141) ברוח עכ"פ, או אפילו שלא ברוח.

142) רמב"ם הל' ביהב"ח ספ"ו.

המשך ביאור למס' סנהדרין ליום רביעי עמ' 1

- 25 ה) אִין בִּין מוֹסְנֵר וּמוֹחֲלֵט אֱלָא פְּרִיעָה וּפְרִימָה, וּכְיוֹן שֶׁלֶשׁוֹן
26 'מוֹחֲלֵט' נִאמְרָה לִגְבֵי מְצוּרָה, יֵשׁ לְדְרוֹשׁ שֶׁאֵף לֶשׁוֹן צְמִיתוֹת
27 שֶׁתְּרַגְמָה 'לְחֻלוֹטִין' מִלְּמִדָּת עַל צְרַעַת, וְהֵאמֹר בַּפְּסוּק 'הַצְּמִתָּה
28 כָּל זֹזֵה מִמֶּךָ' מִלְּמִד שֶׁהִצְטַרַע דּוֹאג.
29 הַגְּמָרָא מְבִיאָה דְרִשׁוֹת נּוֹסֶפֶת בְּעֵינֵינוּ שֶׁל דּוֹאג: (סִימָן לְדִרְשׁוֹת
30 אֵלּוּ, שְׁלֹשָׁה, רֵאָה, וְחֻצִי, וְקִרְאוּ).
31 אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן, שְׁלֹשָׁה מַלְאָכִי חֲבָלָה נּוֹדְמְנוּ לוֹ לְדוֹאג, אֶחָד שֶׁשִּׁיבַח
32 מִמֶּנּוּ אֶת תְּלַמּוּדוֹ, וְאֶחָד שֶׁשָּׂרַף אֶת נִשְׁמָתוֹ, וְאֶחָד שֶׁפִּיֵּד אֶת עַפְרוֹ
33 בְּבִתֵּי בְּנֵי־טוֹת וּבְבִתֵּי מוֹדְרֵשׁוֹת.
34 (אֲמַר רַבִּי) [וְאֲמַר רַבִּי] יוֹחָנָן, דּוֹאג וְאֶחֱתִיפֹל לֹא רָאוּ זֶה אֶת זֶה,
35 שֶׁלֹּא חָיו בְּאוֹתוֹ זְמַן בְּעוֹלָם, שֶׁהָרִי דּוֹאג חָי בְּיָמֵי שְׁאוּל הַמֶּלֶךְ,
36 כְּשֶׁהָיָה דוֹד נְעֵר, וְאֶחֱתִיפֹל חָי בְּיָמֵי דָּוִד הַמֶּלֶךְ, וְהֵינּוּ בְּסוּף יָמָיו.
37 וְאֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן, דּוֹאג וְאֶחֱתִיפֹל לֹא חֲצוּ יָמִים – לֹא הִגִּיעוּ לְחֻצֵי
38 הַיָּמִים הָרְאוּיִים לְאָדָם, וְהֵינּוּ שְׁלִשִׁים וְחֲמִשׁ שָׁנִים. תֵּנִיָּא נְמִי הָכִי
39 – שְׁנֵינּוּ כִּךְ גַּם בְּבִרְיָתָא, עַל הַפְּסוּק (תְּהִלִּים נה כד), 'אֲנֹשִׁי יָמִים
40 וּמִרְמָה לֹא יִחַצּוּ יָמִים' כָּל שְׁנֵוֹתָיו שֶׁל דּוֹאג לֹא חָיו אֱלָא שְׁלִשִׁים
41 וְאַרְבַּע, וְשֶׁל אֶחֱתִיפֹל אֵינֶן אֱלָא שְׁלִשִׁים וְשָׁלֹשׁ.
42 וְאֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן, בְּתַחֲלָה קָרָא דָּוִד לְאֶחֱתִיפֹל 'רַבִּי', וְלִבְסוּף –
43 לְאַחַר מִכֵּן קָרָא 'חֲבִירִי', וְלִבְסוּף קָרָא 'תְּלַמּוּדִי'. מוֹכִיחַ רַבִּי יוֹחָנָן
44 אֶת דְּבָרָיו, בְּתַחֲלָה קָרָא רַבִּי, שֶׁנֶּאמַר (תְּהִלִּים נה יד) 'וְאַתָּה אֲנֹשׁ
45 בְּעָרְבֵי אֱלוֹפִי וּמְיֻדְעִי' וְאֵלּוּפִי הֵינּוּ רַבִּי, וְלִבְסוּף קָרָא חֲבִירִי,
46 שֶׁנֶּאמַר (שִׁם נה טו) 'אֲשֶׁר יַחֲדוּ נַמְתִּיק סוּד בְּבֵית אֱלֹהִים נְהַלֵּךְ בְּרִנְשׁ',
47 וְהֵינּוּ שֶׁהִלְכוּ יַחֲדוּ בְּשׁוּרֵי זֶה לֹדָה. וְלִבְסוּף קָרָא תְּלַמּוּדִי, שֶׁנֶּאמַר
48 (שִׁם מא ג') 'גַּם אִישׁ שְׁלוֹמִי אֲשֶׁר בְּבִתֵּי בֹ

- 1 מוֹכַח מִכֵּךְ, שֶׁהַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לִיבָא בְּעֵי – רַצוֹן ה' הוּא בְּכוֹונַת
2 הַלֵּב שֶׁל הָאָדָם, וְלֹא רַק בְּלִימּוּד הַתּוֹרָה, וְכִיוֹן שֶׁבְדוּרוֹ שֶׁל רַב
3 יְהוּדָה חָיו חֲסִידִים יוֹתֵר, הִיָּה ה' שׁוֹמֵעַ לְתַפִּילָתוֹ, דְּבָתִּיב (שְׁמוּאֵל
4 א' טו ז) 'וְה' יִרְאֵה לְלִבִּי'.
5 הַגְּמָרָא מְבִיאָה מִיִּמְרָא נּוֹסֶפֶת בְּעֵינֵי דּוֹאג וְאֶחֱתִיפֹל: אֲמַר רַב
6 מְשִׁרְשִׁיא, דּוֹאג וְאֶחֱתִיפֹל לֹא [חָיו] כְּבָרִי שְׁמַעְתָּא – לֹא חָיו יוֹדְעִים
7 לְפָרֵשׁ אֶת טַעְמֵי הַהִלְכוֹת כְּהוֹנֵן. מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: מִתְקִיף לָהּ מַר
8 זּוּמְרָא, מָאן דְּבָתִּיב בֵּיה – דּוֹאג שֶׁנֶּאמַר בּוֹ הַפְּסוּק 'אֵיָה סוּפֵר אֵיָה
9 שׁוֹקֵל אֵיָה סוּפֵר אֵת הַמְּגָדִלִים', וְכִמוֹ שֶׁדְרָשָׁה הַגְּמָרָא לְעִיל שֶׁהָיָה
10 בְּקִי בַחֲסִירוֹת וּיְתִירוֹת וּבְלִימּוּד קַל וְחוֹמֵר, סוּפֵר שֶׁלֶשׁ מֵאוֹת
11 הַלְכוֹת בְּמִגְדַל הַפּוֹרֹת בְּאוּרֵי, וְאֵת אֲמִרָתָ לָהּ חָיו כְּבָרִי שְׁמַעְתָּא –
12 וְאַתָּה אוֹמֵר שֶׁלֹּא חָיו יוֹדְעִים לְפָרֵשׁ הַלְכוֹת בְּטַעְמָה. מִתְרַצַּת
13 הַגְּמָרָא: אֱלָא כּוֹונַת רַב מִשְׁרֵשִׁיא, דְּלֹא הוּוּ סְלָקָא לְהוּ שְׁמַעְתָּא
14 אֱלִיבָא דְהִלְכָתָא – שֶׁלֹּא זָכוּ שֶׁתִּיפֶסַק הַהִלְכוֹת כְּמוֹתָם, דְּבָתִּיב
15 (תְּהִלִּים כה יד) 'סוּד ה' לִירְאוֹ', כְּלוֹמֵר, פְּסִיקַת הַהִלְכוֹה, שֶׁהָיָה סוּד
16 ה', נִיתַנְתַּ רַק לִירְאָה ה', וְלִכֵּן דּוֹאג וְאֶחֱתִיפֹל שֶׁלֹּא חָיו יִרְאֵי שְׁמִים
17 לֹא זָכוּ שֶׁתִּיפֶסַק הַהִלְכוֹת כְּמוֹתָם.
18 אֲמַר רַבִּי אֲמִי, לֹא מַת דּוֹאג, עַד שֶׁשָּׂכַח אֶת תְּלַמּוּדוֹ, שְׁנֶאמַר (משלי
19 ה ב) 'הוּא יָמוּת בְּאֵין מוֹסֵף וּבְרַבּוֹ אֲוִלְתּוֹ יִשָּׁנָה', כְּלוֹמֵר, שִׁימוֹת
20 לֹלֵא יִדְיעַת הַתּוֹרָה. רַב (אֲשִׁי) אֲמַר, לֹא מַת דּוֹאג עַד שֶׁנִּצְטַרַע,
21 שְׁנֶאמַר (תְּהִלִּים עג כז) 'הַצְּמִתָּה כָּל זֹזֵה [נִפְרַד] מִמֶּךָ', וְיֵשׁ לְדְרוֹשׁ
22 שֶׁהַצְּמִתָּה מִלְּמִד שֶׁנִּצְטַרַע, שֶׁהָרִי בְּתִיב הָתָם – נִאמַר שֶׁם, לִגְבֵי
23 מְכִירַת קַרְקָעוֹת (ויקרא כה ב) 'לְצִמִּיתוֹת, וּמִתְקַמְּיָן – וְהִתְרַגְּמוּ שֶׁל
24 מִילָה זֶה הוּא 'לְחֻלוֹטִין, וְתָנֵן – וְשֵׁנִינוּ בְּמִשְׁנַה לִגְבֵי מְצוּרָה (מִגִּילָה

לקוטי שיחות

פרשת ויקרא

כרך כז, א

מתורגם ללשון הקודש

- 21 וישנם שני אופנים להסביר זאת:
- 22 (א) מצד ה"גברא" – הנודר – כאשר האדם נודר
23 להביא קטן, סביר לומר שכוונתו לא היתה שיביא דוקא
24 קטן ולא גדול, אלא שלא יביא פחות מכך. כוונתו היתה
25 להביא קטן לפחות¹⁰. ולכן, כאשר הוא מביא גדול, הרי
26 הוא מקיים נדרו, כי גם לכך כוון.
- 27 (ב) מצד ה"חפצא" – אמנם, הנודר אמר והתכוון לקטן,
28 כבש וכדומה, אך כיון ש"יש בכלל מרובה מעט"¹¹, (כשם
29 ש"יש בכלל מאתים מנה"¹²), הרי בהביאו גדול, (איל
30 במקום כבש וכדומה), נכלל בכך גם קטן (אלא שהוא
31 מוסיף על נדרו) ולפיכך נדרו מתקיים.

ב.

מחלוקת דומה במנחות ובקרבנות

- 32 ברם, אין די בכך:
- 33 כעין מחלוקת זו מופיעה לפני כן במשנה לגבי
34 מנחות¹³: "פירשתי מנחה של עשרונים ואיני יודע כמה
35 פירשתי, יביא ששים עשרון, רבי אומר יביא מנחות של
36 עשרונות מאחד ועד ששים", בטעם למחלוקת זו מובאות
37 בגמרא¹⁴ מספר דעות, ולבסוף מובאת דעת רב אשי "בקטן
38 והביא גדול קמיפלגי (=חולקים) רבנן סברי: קטן והביא
39 גדול יצא (וזה אי נמי לא נדר אלא שלשה עשרונות ומייתי
40 חמשה לנדרו יצא"¹⁵, כלומר, אף אם נדר שלשה בלבד

א.

נדר קטן והביא גדול

- 1 בהלכות מעשה הקרבנות¹ פוסק הרמב"ם: הנודר²
2 גדול והביא קטן לא יצא, קטן והביא גדול יצא, כיצד אמר
3 הרי עלי עולה או שלמים כבש והביא איל או שנדר עגל
4 והביא שור, גדי והביא שעיר, יצא.
- 5 המקור לדברי הרמב"ם הוא (כמובא ב"כסף משנה"),
6 דברי המשנה במסכת מנחות³: הנודר גדול והביא קטן לא
7 יצא (לכל הדעות). קטן והביא גדול (כאן קיימת מחלוקת
8 – לפי דעת רבנן) יצא, ולדעת רבי לא יצא, והרמב"ם פוסק
9 כרבנן.
- 10 הרמב"ם מציין דוגמאות "כבש והביא איל .. עגל
11 והביא שור, גדי והביא שעיר", כי פסקו של הרמב"ם
12 ש"שקטן והביא גדול יצא" אמור רק כאשר מדובר על
13 אותו מין⁴, (ולא בשני מינים שונים⁵), כפי שהוא מדגיש
14 במפורש בהמשך הפרק⁶.
- 15 דרוש הסבר: כיצד יוצאים ידי חובה באיל כאשר נדר
16 "הרי עלי עולה או שלמים כבש" וכדומה, והרי יש ציווי⁷
17 "מוצא שפתיך תשמור ועשית כאשר נדרת"⁸. וכיון שנדר
18 "קטן", כגון כבש, עליו לקיים את נדרו, ועשית כאשר
19 נדרת, וכאשר הוא מביא גדול, כגון "איל" במקום
20 "כבש"⁹, הרי לא קיים "כאשר נדרת"?

(1) רפ"ז.

(2) להעיר שבפרשת קרבנות בפרשתנו מתחיל בקרבנות נדבה (פרש"י
פרשתנו א, ב. וראה גם פרש"י ב, א), ורק אח"כ (ד, א ואילך) באו הדינים
כו' ע"ד קרבנות חובה [אלא שבאמצע קרבנות נדבה בסוף הפרשה ע"ד
מנחות, בא גם ע"ד מנחת חובה אחת (ב, יד-טז). וראה גם פרש"י שם,
(יב)]. וראה לקמן בפנים סעיף ח.

(3) קו, ב.

(4) ראה גם פי' רבינו גרושום שם סע"ב. רש"י שם קח, א ד"ה
כיהידא.

(5) ראה תוס' שם קו, סע"ב ד"ה ורבי. ושק"ט במפרשים ובהנסמן
לקמן הערה 10.

(6) שם ה"ט. וראה ראב"ד וכס"מ שם.

(7) תצא כו, כד.

(8) והרמב"ם מונה אותה במנין מ"ע של תורה (הלי' נדרים פ"א ה"ד.

סהמ"צ (ומנין המצות בריש ס' היד) מ"ע צד).

(9) ראה ב"ק (סה, ב): טלה ונעשה איל עגל ונעשה שור נעשה שינוי
בידו. וראה תוד"ה איל שם.

(10) ראה ביאור הרי"ף פערלא לסהמ"צ רס"ג ח"א עשה קפד-קפה
בסופו (תג, א).

(11) ל' רש"י מנחות שם, ב ד"ה ממה נפשך. רע"ב מנחות פי"ג מ"ו
בטעם דרבנן. וכ"כ בקריית ספר להמב"ט על הרמב"ם כאן הטעם דיצא.

(12) ב"ק עד, א. ב"ב מא, ב. וש"נ. רמב"ם הלי' עדות פ"ג ה"ג.

(13) מנחות קד, ב.

(14) שם קו, ב.

(15) פרש"י שם. ומסיק בפרש"י שם "ולא בעי אתנויי מידיי" (והיינו,

מסקנת הגמ' – דעת ר' אשי). וראה רע"ב במשנה מנחות שם מ"ב ד"ה
יביא ובתוספת חדשים שם.

1 והביא חמשה, קיים נדרו) ורבי סובר: לא יצא",

2 וממשיכה הגמרא ואומרת "והא איפלגו בה חדא זמנא
3 (=והרי כבר נחלקו במחלוקת זו לפני כן) דתנן קטן והביא
4 גדול יצא רבי אומר לא יצא", ומשיכה הגמרא "צריכא,
5 דאי אתמר בהא (=צריך לציין מחלוקת זו שוב, כי אילו
6 היתה מופיעה רק לגבי המנחה) בהא קא אמרי רבנן משום
7 דאידי ואידי קומץ הוא (=היינו אומרים שכאן סוברים
8 רבנן כך, משום שבין במנחה גדולה ובין במנחה קטנה
9 מקריבים קומץ אחד¹⁶) אבל התם דקא נפיש אימורין
10 (=אך שם, שמוקרים אימורים רבים) אימא (=נאמר)
11 מודו ליה לרבי ("אימורין דגדול נפיש מדקטן, ואיכא
12 למימר לא הכי נדר בההוא קאמר (רבנן) לא יצא דנפיש
13 אימורין דידיה¹⁶"), ואי אתמר בההיא (=ואילו היתה
14 מחלוקת זו מופיעה רק לגבי הקרבנות, היינו חושבים)
15 בההיא קאמר רבי, אבל בהא אימא מודי להו לרבנן
16 (=שבקרבנות סובר רבי כך, אבל לגבי מנחות הוא מסכים
17 לדעת רבנן) צריכא".

18 וכיון שיש דעה שמשום "אימורין דגדול נפיש מדקטן
19 ואיכא למימר לא הכי נדר"¹⁷ ואין סוברים ש"בכלל מרובה
20 מועט", אין סביר לומר שהחידוש בטעמה של ההלכה
21 מדוע "קטן והביא גדול יצא" הוא משום "בכלל מרובה
22 מועט"¹⁸.

23 וכן אין כל כך ברור לומר, שהחידוש הוא שהאדם
24 "הכי נדר", כאשר לא כך אמר.

ג. בקרבן הגדול אין קרבן קטן כן נדרש ביאור:

25 לפי שני האופנים שלעיל (א) שהאדם הגביל
26 מלכתחלה רק את הכמות המינימלית, (ב) שיש בכלל
27 מרובה מועט – סביר לומר, שכאשר "נדר קטן" מותר
28 מלכתחלה להביא "גדול".
29 וכיון ש"הרוצה"¹⁹ לזכות עצמו יכוף יצרו הרע וירחיב
30 ידו ויביא קרבנו מן היפה המשובח ביותר שבאותו המין²⁰
31 שיביא ממנו הרי נאמר בתורה²¹ והבל הביא גם הוא
32 מבכורות צאנו ומחלביהן... וכן הוא אומר²² כל חלב
33 לה!...²³ יותר מכך: לגבי קרבן נאמר²⁴, שיש להביא
34 "מבחר נדריכם"²⁵,
35 ואם נקבל את הסברות שלעיל, יוצא לכאורה, שכאשר
36 נודרים קטן צריך מלכתחלה להביא גדול, ולפחות נדאי
37 לעשות כך, מצד "כל חלב לה"²⁶.
38 אך מפשטות לשון הרמב"ם "קטן והביא גדול יצא"
39 (שאף אינו מתבטא כאן כפי שאומר בהמשך לגבי נדבה²⁷,
40 כלשון המשנה²⁸ "אם נדר כבש ונפסל אם רצה יביא בדמיו
41 איל"²⁹) מובן, שאין זו ההלכה לכתחלה, אלא³⁰ רק
42 בדיעבד יצא³¹.
43 לגבי קרבן עולה ויורד המובא על ארבעה חטאים³²
44 נאמר בספר החינוך³³, ש"אם הוא עני והביא כשבה או
45

(16) פרש"י שם.

(17) ובפרט לפי רגמ"ה שם (קו, סע"ב) "דאימורין דפר נפיש מדעגל
דהוה לגבוה טפי ממה דנדר", ולא כפרש"י "ואיכא למימר לא הכי נדר".

(18) וראה לקמן הערה 37.

(19) רמב"ם סוף הל' איסורי מזבח.

(20) ראה רמב"ם הל' מעה"ק פט"ז ה"ג ד"ג ובלח"מ שם ה"ג.

(21) בראשית ד, ה.

(22) פרשתנו ג, טז.

(23) וראה לקו"ש [המתורגם] חט"ו ע' 26 ואילך.

(24) ראה יב, יא.

(25) פרש"י שם. וראה פרש"י למשנה מנחות קח, ב (ד"ה הגדול),
בטעם הדין "פירשתי ואיני יודע מה כו' הגדול שבהן הקדש" – דמסתמא
מוטב שבהן הקדש דכתיב מבחר נדריכם". וראה רמב"ם (ולח"מ) שם.
וראה לקו"ש ח"י"ב ע' 130 והערה 11 שם. וש"נ לקו"ש חט"ו שם.
ובארוכה לקמן ע' 10 ואילך.

(26) ובמכש"כ ממ"ש הר"ש (והרא"ש) גבי "מצורע עני שהביא קרבן
עשיר יצא" (נגעים פ"ד מ"ב): אפילו לכתחילה מביא ותבא עליו ברכה
– שהרי שם מדובר בקרבן שהתורה חייבתו בו קרבן עשיר או עני. וראה –

לקמן בפנים. ובביאור הרי"פ שבהערה 10, 34.

(27) הל' מעשה הקרבנות שם ה"ו.

(28) מנחות קח, סע"א.

(29) ועד"ז כתב (במשנה ו) ברמב"ם שם באיל "איל זה עולה ונפל בו
מום אם רצה יביא בדמיו כבש".

(30) אף ש"ל שמדבר כאן רק בדין הנדר וקיימו ולא בדין (הנוסף)
דכל חלב לה, וכדלהלן ברמב"ם שם ה"ד. אבל שם מובן זה בלשונו
גופא "ואינו חייב להביא היפה השמן ביותר שאין שם למעלה ממנו אלא
יביא הבינוני ואם הביא הכחוש יצא ידי נדרו". ולהעיר שהרמב"ם כתב
כאן "יצא" סתם, ולא כמו בה"ב וה"ד "יצא ידי נדרו".

(31) ולכאורה י"ל דלשון "יצא" הוא אידי דתני ברישא לא יצא תנא
בסיפא יצא (וכמ"ש הר"ש והרא"ש (שבהערה 26) לגבי לשון המשנה
נגעים שם). אבל לכאור' אי"ז מספיק לתרץ בנוגע להרמב"ם, שהוא בתראי
(לגבי המשנה) והו"ל לפרש יותר, ובפרט ע"פ הידוע גודל דיוק לשונו
בספרו.

(32) פרשתנו ה, א ואילך.

(33) מצוה קכג.

32 (מוצא שפתיך תשמור), (ב) ויעשה כמו שנדר (ועשית
 33 כאשר נדרת).
 34 ההסבר לכך הוא: בכל נדר יש שני ענינים: (א) דיבור
 35 בפה – המילים שנאמרו בפי הנודר. (ב) תוכן הדיבור,
 36 משמעות הנדר וכוונתו.
 37 ואלו הם שני הענינים שבפסוק: (א) מוצא שפתיך
 38 תשמור – המילים שדיבר בפיו. (ב) ועשית כאשר נדרת –
 39 לקיים את תוכן הנדר.

ה.

רבי – מוצא שפתיך; רבנן – כאשר נדרת

40 לפי זה יש להסביר את המחלוקת בין רבי לבין רבנן
 41 לגבי מי שנדר קטן והביא גדול האם יצא או לא יצא ידי
 42 חובתו, שמחלוקת זו תלויה באופן שבו מגדירים את
 43 החובה של "ועשית כאשר נדרת":
 44 רבי סובר שמתחשבים רק ב"מוצא שפתיך", ושחוקן
 45 הנדר – "כאשר נדרת" מוגדר בהתאם לניסוח של הנדר
 46 בדיבור בפה.
 47 ואילו רבנן סוברים שהעיקר הוא – "ועשית כאשר
 48 נדרת", לקיים את תוכן הנדר, למרות שאין זה כל כך
 49 בהתאם לדיבור הפה – מוצא שפתיך. כלומר, קיום הנדר
 50 בדיוק לפי "מוצא שפתיך" אינו מעכב.
 51 וכל אחד מהם נוקט לשיטתו, כפי שאנו מוצאים
 52 במספר מקומות בגמרא מחלוקת בין רבי לבין רבנן לגבי
 53 ביטוי המופיע בתורה ובדברי חז"ל, וכן בלשון בני אדם
 54 – שלדעת רבי הכוונה היא כפשוטו ממש בכל הפרטים,
 55 דברים ככתבן. ולדעת רבנן אין הכרח לקבל את הדברים
 56 כפשטות הלשון בכל הפרטים, אלא בהתאם לתוכנם
 57 הכללי בלבד, כפי שדובר בהרחבה³⁸.

ו.

הכוונה – מין הצאן

58 וכך בענינו – "קטן והביא גדול .. הרי עלי .. כבש
 59 והביא איל":
 60 מצד "מוצא שפתיך" – הרי הוא אמר "הרי עלי ..

1 שעירה לא יצא ידי חובה, והטעם לפי שאחר שהאל ברוך
 2 הוא ריחם עליו ופטרו בכך אינו בדין שידחוק עצמו
 3 להביא ביותר ממה שתשיג ידו"³⁴.
 4 אך ענין זה אינו קשור לכאן, כי שם מדובר על קרבנות
 5 אשר (א) חובה עליו מן התורה, ולא משום נדרו, ודוקא
 6 בכך מתאימה דעת ספר החינוך שלעיל. (ב) קרבן עשיר
 7 ועני הם במינים שונים: בהמות, עופות, ועד דלי דלות
 8 המביאים מנחה, שהיא עשירית האיפה סולת.
 9 אך בענינו מדובר על קרבן אשר (א) מובא מפני נדרו,
 10 (ב) מדובר על קטן וגדול באותו מין³⁵.
 11 ומכך מובן, שכאשר נדר קטן אין הוא מתכוון גם
 12 לגדול, וכן לגבי ה"חפצא" – קרבן גדול אינו כולל את
 13 הקרבן הקטן. ומובן ההבדל בין זאת לבין האמירה שיש
 14 בכלל מאתים מנה: שם הכוונה היא לעצם המציאות
 15 שבכלל מאתים יש מנה, אך בענינו, כאשר מקריבים שור
 16 אין בתוכו במציאות³⁶ עגל³⁷.
 17 ולפי זה שבה ומתעוררת הקושיה – מהו הטעם של
 18 ההלכה "קטן והביא גדול יצא"?

ד.

שישמור מוצא שפתיו ויעשה כמו שנדר

19 כדי להבין זאת יש לבאר תחלה את לשונו של
 20 הרמב"ם ב"כותרת" של הלכות נדרים – שהמצה היא
 21 "שישמור מוצא שפתיו ויעשה כמו שנדר", שהרי,
 22 לכאורה, זוהי אריכות מיותרת וכפל לשון.
 23 ולהעיר, שבמנין המצוות בתחלת ספר היד החזקה³⁸
 24 מציין הרמב"ם רק ענין אחד – "לקיים אדם כל מה
 25 שיוציא בשפתיו..." – כי שם סגנונו קצר ביותר.
 26 אמנם, לשון זו של הרמב"ם היא על-פי לשון הפסוק
 27 "מוצא שפתיך תשמור ועשית כאשר נדרת", ודרכו של
 28 הרמב"ם בספר היד היא לצטט לשון הפסוקים. אך בכל
 29 זאת דחוק קצת לומר כך, אם אין מכך שום מסקנה הלאכה.
 30 ולכן סביר לומר, שאין זה סתם כפל לשון, אלא יש
 31 כאן שני חיובים ורינים שונים: (א) שישמור מוצא שפתיך

כ"ס"ל דגם למסקנא הנודר קטן והביא גדול הוא מצד האימורין דנפיש,
 ובזה אפ"ל דבכלל מרובה מועט. משא"כ להרמב"ם י"ל דס"ל שהוא
 מצד כללות הקרבן – איל במקום כבש (ולא רק מצד האימורין שמקריבין
 ע"ג המזבח), ובזה לא מתאים (כ"כ) לומר "בכלל מרובה מועט".
 (38) מ"ע צד.

(39) ראה לקו"ש [המתורגם] ח"י"ז ע' 29. ובארוכה – שם ע' 33 ואילך
 (ובהתנסמן שם).

(34) וכבר הקשה עליו (במנחת חינוך ו) בהגהות משנה למלך לחינוך
 שם (נדפס בסוף הספר). וראה ביאור הרי"ף פערלא שם מ"ע קמ"קמה
 (שפח, ב) דמפרש הכוונה בחינוך דלא יצא ידי חובתו כראוי.
 (35) ראה ביאור הרי"ף פערלא (הג"ל הערה 10).
 (36) ראה לעיל הערה 9.
 (37) ולשון (רש"י ו) הרע"ב שכתב כן בטעם דרבנן "בכלל מרובה
 מועט" (את"ל שהכוונה כפשוטו – אבל ראה לקמן הערה 42), אולי י"ל

31 "מוצא שפתיך תשמור ועשית", הוא אומר שהמצוה היא
32 – "לקיים אדם כל מה שיוציא בשפתיו מקרבן או בצדקה
33 וכיוצא בזה", ואינו מזכיר נדרי איסור.

34 ועל-פי האמור לעיל (בסעיף ו'), מובן ההבדל בלשון
35 הפסוקים – לגבי נדרי איסור נאמר רק "ככל היוצא מפיו
36 יעשה", ואילו בנדרי הקדש נאמרים שני פסוקים "מוצא
37 שפתיך תשמור ועשית כאשר נדרת":

38 ההבדל בין נדרי איסור לבין נדרי הקדש הוא: בנדרי
39 איסור נוצר האיסור רק מדיבורו של האדם, שולא אמירתו
40 אין האיסור קיים, ולכן החובה בנדרים אלו היא לקיים
41 "ככל היוצא מפיו יעשה", שהרי דיבורו הוא היוצר את
42 האיסור.

43 לעומת זאת בנדרי הקדש, הרי הנדר גורם לכך
44 שהחובה הקיימת בתורה – חובה של קרבן לה' או של
45 צדקה וכדומה – תחול על האדם,

46 [וכפי שהוסברו בהרחבה⁴⁷ דברי הרמב"ם בסוף הלכות
47 נדרים: אמרו חכמים כל הנודר כאילו בנה במה, ואם עבר
48 ונדר, מצוה להשאל על נדרו כדי שלא יהא מכשול לפניו,
49 במה דברים אמורים בנדרי איסור, אבל נדרי הקדש מצוה
50 לקיימן ולא ישאל עליהן אלא מדוחק, שנאמר⁴⁸ נדרי לה'
51 אשלם –

52 שבנדרי הקדש, הרי על ידי נדרו לא זו בלבד שחלה
53 עליו חובה של נדר, אלא חלה עליו חובה מן התורה –
54 של קרבן וצדקה וכדומה, נוצר כאן חפצא של מצוה, ולכן
55 "לא ישאל עליהן..."⁴⁹]

56 ולכן קיימת בנדרי הקדש (לפי פסק הרמב"ם כדעת
57 רבנן), גם ההלכה "ועשית כאשר נדרת" – שמקיימים את
58 הנדר כאשר מתבצעת כוונת הנדר (קרבן לה', או צדקה
59 וכו'), אף כאשר אין זה בדיוק כ"מוצא שפתיך"⁴⁹.

ה.

קרבן – התקרבות לה'

60 ההסבר לכך בפנימיות הענינים הוא:

1 כבש", שאינו כולל איל, כדלעיל. אך מצד תוכן הנדר,
2 שהוא נדר לה'⁴⁰, שעל כך יש ציווי "כל חלב לה'" ו"מבחר
3 נדריכם", הרי כוונתו היא להביא קרבן לה' מנזון הצאן.
4 אמירתו בפיו "כבש" היתה רק משום גורם שולי, משום
5 שלא השיגה ידו וכדומה, אך הכוונה באומרו "כבש" היא
6 – מין הצאן⁴¹.

7 ולפיכך: לדעת רבי, שמתחשבים רק ב"מוצא שפתיך",
8 הרי גדול במקום קטן לא יצא – נדרו היה לגבי "קטן",
9 ואין הוא יכול לצאת ידי חובת נדרו בהביאו קרבן אחר
10 שאינו "מוצא שפתיך" (אלא גדול).

11 אך לדעת רבנן מתחשבים בעיקר בתוכן נדרו –
12 "ועשית כאשר נדרת", ולפיכך, למרות שמלכתחילה אין
13 אומרים שיביא גדול (איל במקום כבש), כי נאמר בפסוק
14 "מוצא שפתיך תשמור", ומלכתחילה צריך להביא כ"מוצא
15 שפתיך" –

16 אך כאשר הביא גדול, איל, הוא מקיים "ועשית כאשר
17 נדרת", ומקיים בכך את מצות התורה⁴², משום שהפרט
18 "מוצא שפתיך תשמור" אינו מעכב.

ז.

נדרי הקדש ונדרי איסור

19 כדי להסביר טוב יותר את פסק הרמב"ם כסברת רבנן
20 יש להקדים ולבאר:

21 ב"מצות עשה של תורה" שאומר הרמב"ם⁴³ "שיקיים
22 אדם .. נדרו בין שהיה מנדרי איסור בין שהיה מנדרי
23 הקדש" מביא הרמב"ם שני פסוקים: שנאמר⁴⁴: מוצא
24 שפתיך תשמור ועשית כאשר נדרת ונאמר⁴⁵: ככל היוצא
25 מפיו יעשה.

26 ההבדל בין שני פסוקים אלו הוא: הפסוק "מוצא
27 שפתיך תשמור ועשית כאשר נדרת" עוסק בנדרי הקדש,
28 ואילו הפסוק "ככל היוצא מפיו יעשה" עוסק בנדרי
29 איסור⁴⁶, כפי שרואים ברמב"ם עצמו, שבמנין המצוות
30 בתחלת ספר היד החזקה, כאשר הוא מצטט רק את הפסוק

46) כפשוטו החילוק בהפרשיות דמטות ותצא שם. וראה רדב"ז לרמב"ם שם.

47) ראה בארוכה לקו"ש חכ"ט ע' 36-7.

48) נסמן לעיל הערה 40.

49) ובפרט ד"נדרים ונדבות .. אם גמר בלבו ולא הוציא בשפתיו כלום חייב כיצד גמר בלבו שזו עולה או שיביא עולה הרי"ז חייב להביא שנאמר .. בנדיבות לב יתחייב להביא. וכן כל כיוצא בזה מנדרי קדשים ונדבותן" (רמב"ם הל' מעה"ק פי"ד הי"ב).

40) ראה תהלים קטז, יד. שם, יח. וראה רמב"ם סוף הל' נדרים, הובא לקמן בפנים סעיף ז.

41) ונ"ד הנודר סתם מביא מן הגדולים (רמב"ם הל' מע"ק פט"ז ה"ג – ראה לח"מ שם).

42) וי"ל דוהי גם הכוונה בדברי (רש"י ו) הרע"ב בדעת רבנן "יש בכלל מרובה מועט".

43) הל' נדרים פ"א ה"ד.

44) תצא כג, כד.

45) מטות ל, ג.

ט.

כוונת הנודר - התקרבות כללית לה'

לפי זה יש לבאר בענייננו מדוע הנודר קטן והביא גדול
יצא:

כאשר יהודי נודר להביא קרבן, הרי אין כוונתו לקיים מצוה פרטית מסויימת - "מוצא שפתיך תשמור" וכדומה - אלא, כדלעיל, בכוונתו לקיים את הענין הכללי של הקרבת עצמו, התמסרותו המוחלטת לקדוש-ברוך-הוא, כדברי חז"ל⁵⁹ לגבי המילה "נפש" המופיעה בקרבן מנחה של נדבה, "אמר הקדוש-ברוך-הוא מי דרכו להביא מנחה, עני, מעלה אני עליו כאילו הקריב נפשו לפני". ויש לומר, שההוספה "מעלה אני עליו" כוונתו שיש לו בכך גם נתינת כח מלמעלה, הענין של "הקריב נפשו" נעשה בדרגה גבוהה יותר מכפי שביכולתו להגיע בכחותיו ועבודתו שלו, והוא מגיע לדרגה ש"הקדוש-ברוך-הוא מעלה עליו", ולכן בקיום מצוה מסויימת זו הוא נכלל במצוה הכללית - צוותא וחיבור כללי של היהודי אל הקדוש-ברוך-הוא על ידי נדבת והקרבת הקרבנות. ולכן חשוב כאן בעיקר הענין הכללי, התמסרותו המוחלטת של היהודי והתקרבותו לה' לגמרי.

י.

"קטן" ו"גדול" ברוחניות

לפי זה יש לבאר את המילים "קטן" ו"גדול" ברוחניות:
בתחלת עבודתו הרוחנית שרוי היהודי במצב של קטנות, אך כיון שמדובר בענין הקרבנות, בקירוב כל נפשו לאלקות, ובהקרבת עצמו, הרי זהו קירוב וקרבן "גדול", בדומה למבואר⁶¹ אודות הקשר שבין יראה תתאה (קבלת עול) לבין יראה עלילה. ולכן "הביא גדול" - זה מביא לידי הקרבה וקירוב באופן של גדלות, שגם בגלוי ובכל כוחות נפשו הוא

ידוע, שקרבן הוא מלשון קירוב⁵⁰. ומהות הקרבנות היא - "אדם⁵¹ כי יקריב מכם קרבן לה'", קירובו של היהודי לקדוש-ברוך-הוא, כשהוא מקרב ומקריב את כוחותיו וכשרונותיו לקדוש-ברוך-הוא.

וזהו ההבדל בין הקרבנות לבין מצוות אחרות: המצוות הן "איברים וגידים" פרטיים, רמ"ח מצוות עשה הן כנגד רמ"ח איברים⁵², ושס"ה מצוות לא תעשה הן כנגד שס"ה גידים⁵³, ובכל מצוה - מצוה מלשון צוותא וחיבור - מקשרים איבר או גיד מסויים⁵⁴ אל הקדוש-ברוך-הוא⁵⁵.

ואילו מהותם של הקרבנות היא שהיהודי מתמסר כולו, ומתקרב כולו לה'.

ענין זה מודגש גם לפי הסברו של הרמב"ן⁵⁶ מדוע מכפרים הקרבנות, "שיחשוב אדם בעשותו כל אלה כי חטא לאלקיו בגופו ובנפשו וראוי לו שישפך דמו וישרף גופו לולא חסד הבורא שלקח ממנו תמורה .. דמו (של הקרבן) תחת דמו, נפש תחת נפשו...". קרבן הוא במקום גופו ונפשו, כי על ידו מוסר הוא את כל גופו ונפשו לה'. זאת ועוד: מהותו של הקרבן היא ענין התשובה, כפי שמובן גם מדברי הרמב"ן הנ"ל, שהתשובה היא מעל לכל המצוות, ולכן על ידי התשובה מתכפרים כל הפגמים שנוצרו עקב העבירות ואי-קיום מצוות עשה.

ויש לומר, שזהו אחד הטעמים לכך שפרשת הקרבנות פותחת בקרבנות הבאים בנדר ובנדבה, כפי שאומר רש"י מיד בתחלת הפרשה⁵⁷ "בקרבנות נדבה דיבר הענין", ורק לאחר מכן ממשיכה התורה בקרבן חטאת ואשם - קרבנות חובה⁵⁸,

כי על ידי הקרבנות מתקרב היהודי כולו לה', וענין זה אינו מתבטא כל כך בקרבנות חובה, שמשום שהם חובה ניכר בהם בעיקר קיום ציווי ה' להביא חטאת או אשם על חטא וכדומה, אלא דוקא בקרבנות נדבה, שיהודי מתקרב לה' בנדיבות לבו.

50) ראה ס' הבהיר ס' מו (קט). ועייג"כ זח"ג ה, רע"א. של"ה מס' תענית (ריא, ב). פע"ח ש' התפלה פ"ה.
51) כתורת אדה"ז ("היום יום" י"ב אדר שני. ועוד).
52) רמב"ם בסוף הקדמתו לספר היד ובהקדמתו לטה"צ (ממכות כג, סע"ב. וראה הנחומא תצא ב).
53) זח"א קע, ב.
54) נוסף על ענין הכללי - קדשנו במצותיו, הצוותא.

55) ראה לקו"ת עה"פ תמים תהי' (נצבים מה, ג).
56) פרשתנו א, ט. וראה גם של"ה שם - מרקנטי.
57) ראה בהנסמך בהערה 2.
58) ראה גם לקו"ש [המתורגם] ח"ז ע' 13 ואילך.
59) מנחות קד, ב. הובא בפרש"י פרשתנו ב, א (בשינויים).
60) פרשתנו שם.
61) תו"א קיד, ד. ביאורו פא, א"ב. קונטרס העבודה פ"ג (ע' 18).

1 "כאילו" נגרם ל"נבנה מקדש" בפועל, בביאת משיח
 2 צדקנו, ושם "הקריב קרבן" בפועל, ויותר מכך – נקריב
 3 לפניך כמצות רצונך⁶⁴, בבית המקדש השלישי שיבנה
 4 במהרה בימינו ממש.
 (משיחת י"ג תשרי תשמ"ה)

1 מתקרב לגמרי לה'.
 2 ועל ידי עיסוק בתורת הקרבנות הרי כאילו הקריב
 3 קרבן⁶² ו"תלמידי חכמים העסוקין בהלכות עבודה מעלה
 4 עליהם הכתוב כאילו נבנה מקדש בימיהם"⁶³, ומכך
 העולם הבא.

(63) מנחות שם.

(64) ראה תו"ח ר"פ ויחי. וככה תרל"ז פי"ז ואילך.

(62) ראה מנחות קי, א. וראה בארוכה לקו"ש [המתורגם] חי"ח ע'

446 ואילך ובהערות שם.

המשך ביאור למס' סנהדרין ליום שלישי עמ' א

1 לאחר שבאו אליו שרים נוספים ואמר להם בלעם שילינו שם
 2 בלילה, שמא יתיר לו ה' לקלל את ישראל, אף שידע שאין רצון
 3 ה' בכך, פתיה שאמר לו ה' (שם כב ז) 'קום לך אתם'.
 4 מימרא נוספת בענין חוצפא: אַמֵר רַב שְׁשֵׁת, חוּצְפָא, מְלֻבוּתָא בְּלֵא
 5 תֵּאמָר הָיָא – כוחה גדול ככוחה של מלכות, ואינה חסרה אלא
 6 כתר, דְּכִתִּיב לֵאחֲרַי שְׂוֹאֵב בֵּן צְרוּיָה שֶׁר צָבֵא דוּד הֲרַג אֲבִיר
 7 בֵּן נִר שְׁהִיָּה שֶׁר צָבֵאוֹ שֶׁל שְׂאוּל, וְשֶׁל אִישׁ בּוֹשֵׁת שֶׁמֶלֶךְ אַחֲרָיו,
 8 אִמֵר דוּד לְעִבְדֵי (שמואל ב' ג לחילט) 'הֲלוֹא תִדְעוּ כִּי שֶׁר וְגִדּוּל נִפְלֵ
 9 הַיּוֹם הַזֶּה בְּיִשְׂרָאֵל, וְאִנְכִי הַיּוֹם רַךְ וְיִשְׁחַח מִלְּךְ וְהַאֲנִשִּׁים הָאֵלֶּה
 10 בְּנֵי צְרוּיָה קָשִׁים מְמַנִּי וְגו' יִשְׁלַם ה' לְעֵשָׂה הָרַעָה כְּרַעְתּוֹ, וּמִבּוֹאֵר
 11 בַּפְּסוּק שֶׁאֵף שְׁדוּד הָיָה מֶלֶךְ מִכָּל מְקוֹם לֹא הָיָה יָכוֹל לְהַעֲנִישׁ אֶת
 12 יוֹאֵב בֵּן צְרוּיָה, שְׁהִיָּה קֶשֶׁה וְעַז מִמֶּנּוּ, וְעַל זֶה אִמֵר עַל עֲצֻמוֹ
 13 שְׁהוּא 'מִשׁוּחַ מֶלֶךְ, כְּלוֹמֵר, כֵּל גְּדוּלְתִי יוֹתֵר מֵהֶם הָיָא אֲנִי
 14 מִשׁוּחַ לְמֶלֶךְ וְהֵם לֹא, וּמוֹכַח שֶׁהַעֲזוּת הָיָא כְּמַלְכוּת לֵאלֹא כֶּתֶר.
 15 הַגְּמָרָא מְבִיאָה מִמִּמְרוֹת נִסְפוֹת בְּעִנְיַן בַּלְעָם: אַמֵר רַבִּי יוֹחָנָן,
 16 בְּלַעָם, חֲזִיר [צוּלַע] כְּרַגְלוֹ אַחַת הָיָה, שְׁנַאֲמָר (במדבר כג א) וַיִּלְךְ
 17 שָׁפִי, וְשִׁפִּי הוּא מִלְשׁוֹן יִצְיָא, שִׁצְאָה הָעֵצֶם מִמְקוֹמָהּ, וְהִיָּה
 18 צוּלַע בְּרַגְלוֹ אַחַת. שְׁמִשׁוֹן הַגִּיבּוֹר, הִיָּה צוּלַע בְּשִׁפְתֵי רַגְלָיו,
 19 שְׁנַאֲמָר בְּרַכַּת יַעֲקֹב אֲבִינוֹ לְבָנָו דִּן (בראשית מט יז) 'הִיָּה דִן נָחֵשׁ עָלַי
 20 דְרַךְ שְׁפִיפוֹן עָלַי אֹרַח תְּנוֹשֶׁף עֲקֵבֵי סוּס וַיִּפֵּל רַבְּבוֹ אַחֲרוֹ, וּפְסוּק
 21 זֶה אִמֵר לַגְּבִי שֶׁמִּשׁוֹן הַגִּיבּוֹר, כְּמוֹ שְׁדַרְשׁוּ גַם בְּמַסְכַּת סוּטָה (ט).
 22 בְּלַעָם, סוּמָא וְעִירוֹ [בְּאַחַת מְעִינֵי הַיָּה, שְׁנַאֲמָר (במדבר כד א) נָאֵם
 23 בְּלַעָם בְּנֵוֹ בְּעַר וְנָאֵם הַגִּבְרִי שְׁתוּם הָעֵינָן, וְהִיָּינוּ שְׁעִינוֹ פְּתוּחָה, וּמִכָּךְ
 24 שְׁאֵמֵר 'הָעֵינָן' וְלֹא הָעֵינִים מִשְׁמַע שֶׁרַק עֵינֵינוּ אַחַת הִיָּתוּ פְּתוּחָה
 25 וְרוּאָה, וְאִילוֹ עֵינֵינוּ הַשְּׁנִיָּה הִיָּתוּ סְתוּמָה, שְׁלֹא הִיָּה רוּאָה בַּה.
 26 בַּלְעָם, קוֹסֵם בְּאַמְתּוֹ הָיָה – הִיָּה עוֹשֶׂה קְסָמִים עַל יְדֵי אֲמִתּוֹ, כְּמוֹ
 27 'מַעֲלָה בְּזִכְרוֹר' הַמְּבֹאֵר לְעִיל (סו), שְׁמוּשִׁיב אֶת הַמַּת עַל זְכוּרוֹתוֹ,
 28 וְהָרִיאָה לְכָךְ, פְּתִיב הָכָא, לַגְּבִי בַלְעָם, (שם כד ד) 'נִפְּלֵ וְלֹאֵי עֵינֵינוּ',
 29 וְכִתִּיב הָתָם, לַגְּבִי הַמֵּן הַרְשַׁע, (אסתר ז ח) 'וְהִנֵּה הַמֵּן נֹפֵל עַל הַמִּטָּה
 30 וְגו' אֲשֶׁר אֲסַתֵּר עֲלֶיךָ, וְשֵׁם מְבֹאֵר שֶׁחֲשָׁב אַחֲשׁוּרֹשׁ שְׁכוּנוֹתוֹ
 31 לְבוֹא עֲלֵיהֶם, שְׁאֵמֵר לוֹ (שם) 'וַיֵּאמֶר הַמֶּלֶךְ הִגַּם לְכַבּוֹשׁ אֶת הַמִּלְכָּה
 32 עִמִּי בְּבֵית'.
 33 אִתְּמַר, מִר זִמְרָא אַמֵר, בַּלְעָם קוֹסֵם בְּאַמְתּוֹ הָיָה. מִר כְּרִיָּה דְרַבִּינָא
 34 אַמֵר, שְׁפָא עַל אֲתוֹנּוֹ. מִבְּאַרְתַּת הַגְּמָרָא: מָאֵן דְּאֵמֵר – מִר זִמְרָא
 35 שְׁאֵמֵר שְׁבַלְעֵם קוֹסֵם בְּאַמְתּוֹ הָיָה, כְּדָאֲמַרְן – הָרִיאָה לְכָךְ הִיָּתוּ
 36 מִהַפְּסוּק בְּמַגִּילַת אֲסֵתֵר, וְכִמוֹ שֶׁתַּבְּאֵר. וְמָאֵן דְּאֵמֵר כָּאֵל עַל אֲתוֹנּוֹ
 37 הָיָה, לִוְמַד זֹאת מִפְּסוּק אַחֵר, פְּתִיב הָכָא – נִאֲמַר כָּאֵן, בְּדַבְרֵי
 38 בַּלְעָם 'כְּרַעַ שְׂכֵב' (במדבר כד ט). וְכִתִּיב הָתָם לַגְּבִי סִיסְרָא וְיַעַל בְּצִין
 39 רַגְלָיָהּ

1 'שְׁכַחֵי אֱלֹהִים' וְאִין לְהֵם חֶלֶק לְעוֹלָם הַבָּא, אֲבַל לְשֶׁאֵר יֵשׁ חֶלֶק
 2 לְעוֹלָם הַבָּא, וְהָלֵא לֹא נִאֲמָר אֵלָא 'כָּל גּוֹיִם שְׂכַחֵי אֱלֹהִים', וְהִיָּינוּ
 3 שְׁלֵבֵל הַגּוֹיִים אִין חֶלֶק לְעוֹלָם הַבָּא. אֵלָא כִּר יֵשׁ לְדַרוּשׁ אֶת
 4 הַפְּסוּק, 'יִשׁוּבוּ רְשָׁעִים לְשִׂאוּלָה, וּמָאֵן נִינְהוּ – וְמִי הֵם אוֹתָם
 5 רְשָׁעִים, 'כָּל גּוֹיִם שְׂכַחֵי אֱלֹהִים, וְלִדְבַרְיוֹ כֵּל הַגּוֹיִים לֹא בָאִים לְחַיֵּי
 6 הָעוֹלָם הַבָּא.
 7 אִמֵרְתָּ הַגְּמָרָא: וְאֵף אוֹתוֹ רְשָׁע – בַּלְעָם, נִתֵּן סִימָן בְּעֲצָמוֹ שְׁאִין לוֹ
 8 חֶלֶק לְעוֹלָם הַבָּא, שְׁהָרִי אַמֵר 'תְּמוֹת נַפְשֵׁי מוֹת יִשְׂרָיִם וְתִהִי
 9 אַחֲרֵיתִי כְּמֵהוּ' (במדבר כג ז), כְּלוֹמֵר, אִם תְּמוֹת נַפְשֵׁי מוֹת יִשְׂרָיִם –
 10 שְׁאֵמוֹת בְּנַחַת עַל מִיטְתִּי, תֵּהֵא אַחֲרֵיתִי כְּמֵהוּ – יִהִיָּה לִי חֶלֶק
 11 לְעוֹלָם הַבָּא, כְּמוֹ יִשְׂרָאֵל, וְאֵם לֹא – שְׁאֵמוֹת בְּמִיתָה מְשׁוּנָה, הַנִּנְי
 12 הוֹלְךָ לְעֵמִי, לְגִיחָנָם, כְּכֵל הַגּוֹיִים.
 13 הַגְּמָרָא דוֹרֶשֶׁת פּוֹסְקִים שְׁנִאֲמָרוּ בְּפִרְשַׁת בַּלְעָם. נִאֲמַר בַּפְּסוּק:
 14 'וַיִּלְכּוּ זִקְנֵי מוֹאָב מִדִּין וְקָסְמִים בִּיָּדָם וַיָּבֵאוּ אֶל בַּלְעָם וַיְדַבְּרוּ
 15 אֵלָיו דְּבָרֵי בְּלָק' (במדבר כג ז), תֵּנָא בְּבִרְיִיתָא, אֲנִשִּׁי מִדִּין וְאֲנִשִּׁי מוֹאָב
 16 לֹא הָיָה לְהֵם שְׁלוֹם מְעוּלָם, וּמִכָּל מְקוֹם הִלְכוּ יַחַד לְבַקֵּשׁ מִבַּלְעָם
 17 שִׁיקַלֵּל אֶת יִשְׂרָאֵל, מִשָּׁל לְשִׁנֵּי כְּלָבִים שְׁהָיוּ בְּעֶדְרָה, לְשִׁמּוֹר עַל
 18 הַכִּבְשִׁים, וְתָיו צְהוּבִין וְהָ לֹה – כּוּעֵסִים זֶה עַל זֶה, כָּאֵ זָאֵב עַל
 19 הַכִּלָּב הָאֵחֶר, אַמֵר הַכִּלָּב הָאֵחֶר בְּלִבּוֹ, אִם אִינִי עוֹזְרוֹ – לְכַלֵּב
 20 הַשְּׁנִי, יִחַד הַיּוֹם הוֹרֵג הוֹאֵב אוֹתוֹ, וְלִמְחָר כָּאֵ הוֹאֵב עָלַי, הַלְבוּ
 21 שְׁנִיתָהּ יַחַד וְהָרְגוּ אֶת הָאֵב, וְכֵן כָּאֵן אֵף שֶׁרֶק אֲנִשִּׁי מוֹאֵב חֲשִׁשוּ
 22 בְּאוֹתָם שְׁעָה מִיִּשְׂרָאֵל, מִכָּל מְקוֹם בְּאוֹ אֲנִשִּׁי מִדִּין לְעוֹזֵר לְהֵם,
 23 כִּיֵּן חֲשִׁשוּ שֶׁתְּחִלָּה יִהְרֵגוּ יִשְׂרָאֵל אֶת אֲנִשִּׁי מוֹאֵב וְאַחֵר כִּךְ
 24 יִהְרֵגוּ גַם אֶת אֲנִשִּׁי מִדִּין.
 25 אַמֵר רַב פְּפָא, הִיָּינוּ דְאֵמְרֵי אִינְשֵׁי – זֶהוּ מַה שְׁרַגִּילִים בְּנֵי אָדָם
 26 לִוְמַר, כְּרַבְּוֹשָׁתָא וְשׁוּנְרָא – הַחוּלְדָה וְהַחַתּוּל, שִׁישׁ בִּינֵיהֶם מְרִיבָה,
 27 עֲבָדוּ הַלּוּלָא מִתְרַבָּא דְּבִישׁ נְדָא – הַשְּׁלִימוֹ בִּינֵיהֶם לְפִי שְׁעָה וְעַשׂו
 28 'חִיגָה' מִתְקַלְבוּ שֶׁל בַּעַל מוֹל רַע.
 29 נִאֲמַר בְּפִרְשַׁת בַּלְעָם (במדבר כב ז) 'וַיִּלְכּוּ זִקְנֵי מוֹאָב וְזִקְנֵי מִדִּין
 30 וְקָסְמִים בִּיָּדָם וַיָּבֵאוּ אֶל בַּלְעָם, וְאַחֲרַי כִּךְ נִאֲמַר (שם כב ח) 'וַיִּשְׁבוּ
 31 שְׂרֵי מוֹאָב עִם בַּלְעָם, שׁוֹאֵלַת הַגְּמָרָא: וְשְׂרֵי מִדִּין לְהִיָּבֵן אוּוֹל –
 32 לְהִיָּבֵן הִלְכוּ שְׂרֵי מִדִּין, וּמִדּוּעַ רַק שְׂרֵי מוֹאָב יִשְׁבוּ עִם בַּלְעָם.
 33 מִשְׁבִּיבָה הַגְּמָרָא: כִּיֵּן דְאֵמֵר לְהוֹ בַּלְעָם 'לִינוּ פַּה תְּלִילָה וְהַשְּׁבִיבִית
 34 אֲתָכֶם דְּכֵר בְּאֲשֶׁר דְּבַר ה' אֵלָי' (שם), אַמֵרוּ שְׂרֵי מִדִּין, כְּלוֹם יֵשׁ אֵב
 35 שְׁשׁוּנָא אֶת בְּנֵוֹ, וּבּוֹדָאֵי לֹא יֵתֵן ה' רְשׁוֹת לְבַלְעָם לְקַלֵּל אֶת יִשְׂרָאֵל
 36 וְלִכֵּן שְׁבוּ לְמִקְוֵמָם.
 37 אַמֵר רַב נַחְמָן, חוּצְפָא – הַנְּהַגָה שֶׁל עֲזוּת, אֲפִילוֹ כְּלָפִי שְׁמִיָּא מְתִיב
 38 – מוֹעִילָה אֲפִילוֹ כְּלָפִי הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, מְעִיָּרָא פְּתִיב – שְׁהָרִי
 39 בְּתַחֲלִילָה אִמֵר ה' לְבַלְעָם (שם כב יב) 'לֹא תִלְךְ עִמָּהֶם, וְלִכְסוֹף –

לקוטי שיחות

פרשת ויקרא

כרך כז, ב

מתורגם ללשון הקודש

21 מוסיף ומחדש כאן, אשר (א) נלמדת מכך ש"נמנו" כל
22 הדרגות וסוגי השמנים, (ב) קשורה לרצון האדם –
23 "הרוצה לזכות עצמו", (ג) הוא מביא לכך הוכחות נוספות
24 "הרי נאמר בתורה והבל..." ו"כל חלב לה'..."?

ב.

דרגות שונות בדין של "מן המובחר"

25 בפשטות ניתן להסביר שבענין של "מן המובחר"
26 בקרבנות יש מספר דרגות¹⁰, כפי שמוכן מדברי הרמב"ם
27 עצמו: יש סוג של "מובחר" מינימלי שהכרחי לקרבן,
28 ובלעדיו אסור להקריבו, למרות שאיננו בעל מום,
29 בדומה לדברי הרמב"ם בפרק ב'¹¹ "ארבעה חוליים
30 אחרים (מי שבלובן עינו יבלת שאין בו שער, אם נגממו
31 קרניו וכו') אם נמצא אחד מהם בבהמה, אין מקריבין
32 אותה, לפי שאינה מן המובחר¹² והכתוב אומר מבחר
33 נדריך".

34 למעלה מכך יש סוג של "מובחר", שאיננו שולל רק
35 בהמה שנמצא בה אחד מחוליים אלו וכדומה, האסורה
36 למזבח¹³, אלא אף, ובעיקר, "שה כחוש וכעור"¹⁴, שאינו
37 בכלל היפה והטוב. שאף אם חסר בענין זה של "מובחר",
38 אין להקריבו מלכתחילה. כדברי הרמב"ם בתחילת פרק
39 ז', שצויינו לעיל, "לא כל דבר שאינו פסול מביא אותו
40 לכתחילה. כיצד? היה חייב עולה, לא יביא שה כחוש

א.

"כל דבר שהוא לשם האל הטוב... מן הנאה והטוב"

1 בסוף הלכות איסורי מזבח, לאחר שמונה הרמב"ם
2 את סוגי השמנים הכשרים למנורה, ומסכם "אבל למנחות
3 כולן כשירין"¹, הוא ממשיך ואומר בהלכה נפרדת²:

4 "ומאחר שכולן כשירין למנחות, למה נמנו? כדי לידע
5 יפה שאין למעלה ממנו, והשווה, והפחות, שהרוצה לזכות
6 עצמו יכוף יצרו הרע וירחיב ידו ויביא קרבנו מן היפה
7 המשובח ביותר שבאותו המין שיביא ממנו. הרי נאמר
8 בתורה³ והבל הביא גם הוא מבכורות צאנו ומחלביהן
9 וישע ה' אל הבל ואל מנחתו. והוא הדין בכל דבר שהוא
10 לשם האל הטוב שיהיה מן הנאה והטוב. אם בנה בית
11 תפלה, יהיה נאה מבית ישיבתו. האכיל רעב, יאכיל מן
12 הטוב והמתוק שבשולחנו. כסה ערום, יכסה מן היפה
13 שבכסותו. הקדיש דבר, יקדיש מן היפה שבנכסיו, וכן הוא
14 אומר⁴ כל חלב לה' וגו'".

15 יש להבין: את ההלכה שצריך להביא "מן המובחר"
16 כבר ציין הרמב"ם לפני כן, בתחילת הפרק⁶: "לא כל דבר
17 שאינו פסול מביא אותו לכתחילה... אלא כל שיביא
18 לקרבן, יביא מן המובחר". ואת זאת לומדים, כפי שציין
19 הרמב"ם בהלכות הקודמות⁷, מן הפסוק⁸ "מבחר נדריך
20 (נדרים⁹)". ואם כך, מהי ההלכה החדשה שהרמב"ם

כל הקרבנות תמימין ומבחרין שנאמר תמים יהי לרצון זו מ"ע" (ועד"ז
הוא בריש פ"ו שם). או שהוא ענין בפ"ע – ראה לקו"ש ח"י"ב ע' 130
בהערות. ואכ"מ.

(11) ה"ח.

(12) אבל "הזקן .. החולה כשהוא רועד מפני חוליו וכשלוך כחור"
הרי"ז מום (ולא רק אינו מן המובחר) – רמב"ם הל' ביאת מקדש פ"ז
ה"ב.

(13) ראה פ"ג הי"א בהל' איסורי מזבח: נמצאו כל האיסורין למזבח
הרי הן י"ד ואלו הן בעל מום ושאינו מן המובחר כו'. אלא שבפ"ב שם
מסיים "ואם הקריבין יראה לי שהורצו". ולהעיר מקריית ספר (להמבי"ט)
שם ד"מבחר נדריך דכתיב למצוה הוא ולא לפסול". ולפ"ז לכאורה לא
היי גדר אחר ממ"ש ברפ"ז שם. וראה לקמן הערה 16. ועצ"ע.

(14) בגדר כחוש בקדשים – ראה ציונים לתורה (להר"י ענגל) כלל
יג. צפע"ע (המלוקט) הל' איסורי מזבח רפ"ז. וש"נ. לקו"ש ח"י"ב שם.

(1) פ"ז ה"ח"י.

(2) הי"א.

(3) בראשית ד, ד.

(4) פרשתנו ג, טז.

(5) בשו"ע יו"ד סו"ס רמח הועתק ל' הרמב"ם (מלבד התחלתו
"ומאחר .. הפחות". "ויביא קרבנו .. והוא הדין") אף שבשינויים
(וכדמוכח מזה שבכ"ז לטור שם בסוף הסימן הועתק ל' הרמב"ם כצורתו)
– ונתבאר בהתועדות.

(6) רפ"ז.

(7) ראה יב, יא.

(8) פ"ב ה"ח.

(9) כצ"ל לכאורה בככתוב.

(10) נוסף על הדין "מבחרין" שכ' הרמב"ם בריש ההלכות (רפ"א),
שי"ל שהוא פרט בתמימים, כמוכּן מזה שכללם ביהוד "מצות עשה להיות

השני...", ומכך מובן מאליו "למה נמנו". הרמב"ם כבר 26
 ציין לפני כן את ההלכה של "מבחר נדריכם", ואם כך, 27
 יש להכיר את הדרגות השונות של השמנים, כדי לקיים 28
 את "מן המובחר"? 29

ומכך מובן, שלצורך קיום הדין של "מן המובחר" אין 30
 הכרחי לדעת את הדרגות¹⁹, כי הדין של "מן המובחר" 31
 שולל רק "כחוש וכעור", אך איננו מחייב להביא דוקא 32
 את המשובח ביותר. 33

ולכן שואל הרמב"ם "למה נמנו", ומבאר שזאת 34
 לצורך הדין של "רוצה לזכות עצמו"²⁰. 35

ג.

השאלות על מקום ההלכה ברמב"ם, ועל הדוגמאות אך יש להבין:

כיון שההלכה של הרמב"ם אינה אמורה דוקא לגבי 37
 קרבנות, בשונה מן הדין של "מבחר נדריכם" הקשור 38
 דוקא לקרבנות, כדלעיל – אלא זוהי הלכה לגבי כל דבר 39
 הקשור לקדוש-כרוך-הוא באופן כללי, כלשון הרמב"ם 40
 "בכל דבר שהוא לשם הא-ל הטוב", וכפי שהוא מפרט 41
 דוגמאות שונות לכך, ואם כך, מדוע אומר זאת הרמב"ם 42
 רק עתה, בהלכות איסורי מזבח, ואינו אומר זאת לפני כן, 43
 בהלכות מתנות עניים²¹, בהתאם לדוגמא המובאת כאן 44
 "האכיל רעב... כסה ערום..."²² – כפי שבשולחן ערוך 45
 מובא דין זה של הרמב"ם בהלכות צדקה²³, או אפילו 46
 לפני כן – בהלכות תפלה, בהתאם לדוגמא הראשונה 47
 שמביא הרמב"ם "בנה בית תפלה..."? 48

וכעור ויאמר הרי אין בו מום, ועל זה נאמר¹⁵ וארוך 1
 נולד... אלא כל שיביא לקרבן, יביא מן המובחר"¹⁶. 2

כפי שמובן גם מדברי הרמב"ם בהלכות מעשה 3
 הקרבנות¹⁷ "מי שנדר שור או איל או כבש או עגל 4
 וכיוצא בהם, לא יביא כחוש ביותר שבאותו המין... ואינו 5
 חייב להביא היפה השמן ביותר שאין שם למעלה ממנו, 6
 אלא יביא הבינוני. ואם הביא הכחוש יצא ידי נדרו". שם 7
 מדובר אודות נדר, והרמב"ם אינו מציין שם שיש להביא 8
 את היפה והשמן משום "מבחר נדריכם". 9

ובסוף הלכות איסורי מזבח מחדש הרמב"ם, 10
 ש"הרוצה לזכות עצמו, יכוף יצרו הרע וירחיב ידו ויביא 11
 קרבנו מן היפה המשובח ביותר" – לא זו בלבד שלא יביא 12
 כחוש וכעור, או בינוני ואפילו למעלה מבינוני, אלא 13
 "היפה המשובח ביותר". 14

את זאת אין הרמב"ם לומד מ"מבחר נדריכם", אלא 15
 מכך ש"נמנו" סוגי השמנים, ומביא לכך הוכחות 16
 מהפסוקים "והבל הביא גם הוא מבכורות צאנו 17
 ומחלביהן" ו"כל חלב לה"¹⁸, ודוקא מן לומדים ש"והוא 18
 הדין בכל דבר שהוא לשם הא-ל הטוב, שיהיה מן הנאה 19
 והטוב", בעוד אשר הדין של "מבחר נדריכם" הוא 20
 במיוחד לגבי קרבנות. 21

כך מובן גם מדברי הרמב"ם כאן "ומאחר שכולן 22
 כשרין למנחות למה נמנו". שהרי, לכאורה, אין מובן: הרי 23
 הרמב"ם כבר אמר בהלכה הקודמת¹⁸ "אף-על-פי שכולן 24
 כשרין למנחות, הראשון אין למעלה ממנו, ואחריו 25

(15) מלאכי א, יד.

(16) בקרית ספר לרמב"ם הל' שגגות פ"ב הט"ו כ' (דהרמב"ם מפרש בגמ' (מנחות סד, א) נמצא כחוש בבני מעיים כלומר שנמצא טריפה בבני מעיים) ונקיט כחוש דכחוש נמי פסולה משום הקריבהו נא לפחתך היכא דאית שמינה (וכברשי" שם ד"ה אפי' נמצאת). וברמב"ם הל' איסורי מזבח פ"ב ה"י כ' הטעם דהקריבהו נא לפחתך לגבי טריפות האסורות. וראה צפע"נ המלוקט שם. בהנסמן בהערה 14.

(17) פט"ז ה"ד.

(18) ה"ט.

(19) אבל ראה מנחות פו, ב ברש"י כת"י ד"ה ושין למנחות. וראה הערה הבאה.

(20) וגם גבי שמנים למנחות – ראה פיה"מ להרמב"ם (משנה מנחות שם ע"א) "ור"ל שוין למנחות ואין יתרון לזה על זה אלא למי שרוצה מצוה מן המובחר", ומפשטות המשך לשונו משמע*, דגם באותם ה"שוין

* ראה תרגום קאפח שם. ולכאורה יש שם טה"ד וחסרה תיבת "אלא".

** ראה עד"ו הר המורי לרמב"ם שם סק"ד שפרש כן לדעת התוס' (שם ע"ב ד"ה שוין למנחות) – אלא שלפירושו ראשון שבשני מובחר יותר משני שבראשון גם לגבי מנחות (כמו במנורה). ולהעיר מרא"ם שרובא בזה"מ שם.

24 בו פחיתות, ואפילו לא במראה כחוש וכעור, וזהו כ"בזיון
25 קדשים"²⁹.

26 לעומת זאת, ההלכה שבסוף הלכות איסורי מזבח,
27 "יביא קרבנו מן היפה המשובח ביותר", אינה לגבי
28 ה"חפצא" של הקרבן, אלא לגבי הגברא, כפי שמדייק
29 הרמב"ם בלשונו "הרוצה לזכות עצמו יכוף יצרו הרע..."
30 ולכן, אין זה דין רק לגבי קרבנות, אלא באופן כללי, לגבי
31 "כל דבר (אשר ה"גברא" מקשר זאת) שהוא לשם
32 הא"ל הטוב", גם במצוות אחרות. זהו הידור במעשה
33 הגברא³⁰, "הרוצה לזכות עצמו"³¹, שכל מה שהוא עושה
34 ומביא לשם הא"ל יהיה "מן הנאה והטוב".

35 ויש לומר, שמסקנה זאת מונע הרמב"ם בכך שהוא
36 לומד הלכה זו מענין המנחות – "מאחר שכולן כשרין
37 למנחות למה נמנו" – ומביא את ההוכחה "הרי נאמר
38 בתורה והבל הביא..." בכך הוא מדגיש שההלכה של
39 "יביא קרבנו מן היפה המשובח ביותר" קשורה לענין
40 הקרבנות, מנחות, שאינו קשור רק למעשה הגברא, אלא גם
41 ל"חפצא" של הקרבן.

42 וזה מודגש בהוכחה "הרי נאמר בתורה והבל הביא גם
43 הוא מבכורות צאנו ומחלביהן וישע ה' אל הבל ואל
44 מנחתו": הרמב"ם אינו מסתפק בציטוט המלים "והבל
45 הביא גם הוא מבכורות צאנו ומחלביהן", אלא הוא מצטט
46 גם את המשך הפסוק, ולא רק את המלים "וישע ה' וגו'",
47 אלא גם "אל הבל ואל מנחתו". כי בכך הוא מדגיש,
48 שהבאת הקרבן "מן היפה המשובח ביותר" אינה קשורה
49 רק למעשה הגברא, אלא אף ל"חפצא" של הקרבן. הענין

1 יותר מכך: בהלכות תפלה²⁴ מפרט הרמב"ם כמה
2 הלכות אודות אופן בנין בית הכנסת, שצריך להיות
3 "גבוהה מכל חצרות העיר..." ואם כך, מתאים היה לציין
4 שם ש"הרוצה לזכות עצמו" יבנה בית תפלה באופן
5 ש"יהיה נאה מבית ישיבתו", ובהמשך לכך יכול היה
6 הרמב"ם לפרט את ההלכות השונות הנכללות בדין הכללי
7 של "כל חלב לה...".
8 כן יש להבין את הדוגמאות שמביא הרמב"ם בענין
9 "כל דבר שהוא לשם הא"ל הטוב, שיהיה מן הנאה
10 והטוב" שהן "בנה בית תפלה... האכיל רעב... כסה
11 ערום... הקדיש דבר...". שהרי, לכאורה:

12 בגמרא מובא²⁵ הדין של "התנאה לפניו במצוות",
13 שנלמד מן הפסוק²⁶ "זה א"לי ואנוהו", ומובאות לכך
14 דוגמאות: "עשה לפניו סוכה נאה ולולב נאה ושופר נאה,
15 ציצית נאה, ספר תורה נאה... בדיו נאה, בקולמוס נאה,
16 בבלבלר אומן וכורכו בשיראין נאין". ומדוע מציין כאן
17 הרמב"ם²⁷ דוגמאות אחרות²⁸?

ד.

"מן היפה המשובח ביותר" – הן לגבי הגברא והן לגבי

החפצא

18 ויש לומר, שההסבר לכך הוא:

19 במבט ראשון יוצא, שההבדל בין ההלכה שמביא
20 הרמב"ם בסוף הלכות איסורי מזבח לבין ההלכה של
21 "מבחר נדריכם" שמציין הרמב"ם לפני כן, הוא, שההלכה
22 של "מבחר נדריכם" היא לגבי ה"חפצא" (נדריכם), היא
23 קשורה בעיקר לעצם קדושת הקרבן, ולכן אסור שתהיה

"התנאה לפניו במצוות" כ"א כאבא שאול בגמ' שם ד'ואנוהו הוי דומה
לו מה הוא חנון ורחום אף אתה כו", שזה הביא הרמב"ם (הל' דעות
פ"א ה"ו) – אף שלא מהכתוב ד'ואנוהו" – או כדעת ר"י בן דורמסקית
במכילתא בשלח שם דפי' "אעשה לפניו מקדש נאה ואין נזה אלא בית
המקדש כו", שג"ז הביא הרמב"ם הל' ביהב"ח פ"א ה"א (אף שגם שם
לא הביא הכתוב דואנוהו). ועצ"ע. ואכ"מ.

29 ראה ריש הל' איסורי מזבח סה"ב.
30 להעיר (יתירה מזו) מריטב"א שבעות (טו, א ד"ה אלא גדולות)
שהדין מבחר נדריכם (ושאר הדרשות בנוגע לקרבן שיהא מן המובחר)
"משום דאיכא מצוה לעשות מן המובחר שיהא הקרבן חשוב בעיניו
וכדאמר' בעלמא התנאה לפניו במצוות שלא יהא מצות בזויות עליו כו"
(ועי' לשון הרמב"ן שם). וכן משמע בשאג"א ס"ג.

31 ולכן דוקא בזה צ"ל "נאה מנבית ישיבתו". ועד"ז בהשאר שצ"ל
מהיפה ביותר שיש לו. שזה נוגע רק "לזכות עצמו יכוף יצרו הרע", ולא
בנוגע לגוף הקרבן כו'. ולהעיר מל' הרמב"ם בהל' ביהב"ח שם
"ומפארים אותו ומייפין כפי כחן אם יכולין לטות אותו בזהב ולהגדיל
במעשיו ה"ז מצוה".

24 פ"א ה"ב.

25 שבת קלג, ב. וש"נ.

26 בשלח טו, ב.

27 ענינים הנ"ל לא הובאו בס' הרמב"ם (ובכלל לא הביא הדרשה
ד"זה א"לי ואנוהו – התנאה לפניו במצוות"). אבל בעין משפט נסמן לב'
מקומות ברמב"ם – הל' ס"ת פ"ז ה"ד ופ"ז מהל' לולב ה"ו – וצ"ע:
בהל' ס"ת שם כתב "כותב כתיבה מתוקנת נאה ביותר", ולכאורה אין
זה מיוסד בדרשת הגמ' שם, כדמוכח מזה שלא הביא השאר (גם) בנוגע
לס"ת (אבל בכס"מ שם מציין להגמ' ומעתיק גם השאר).

ובהל' לולב שם כ' הרמב"ם "מצוה מן המובחר לאגוד לולב והרס
וערבה ולעשותן שלשתן אגודה אחת". ולכאורה גם זה אינו הענין
ד'לולב נאה" שבגמ' שם שפשטות פירושו – שגוף הלולב עצמו יהי
נאה. אלא שגם על אגוד הלולב אי' בגמ' (סוכה יא, ב) בהמצוה היא
משום שנאמר זה א"לי ואנוהו (מובא במ"מ והגהמ"י שם). וראה
אנציקלופדי' תלמודית ערך הדור מצוה (ע' רעו).

28 ולכאורה י"ל (כמ"ש באחרונים. אבל ראה שאגת ארי' ס"ג)
הרמב"ם ס"ל דאין הלכה כהאי תנא בגמ' דפי' "זה א"לי ואנוהו" –

ו.

הקרבה "מן היפה..." - פרט בקדושת הקרבן עצמו

וזהו ההבדל בין ההלכה של הידור מצוה, שלומדת 28
 הגמרא מן הפסוק "זה א-לי ואנוהו", לבין ההלכה 29
 שברמב"ם "יביא קרבנו מן היפה המשובח ביותר": 30
 ההלכה לגבי הידור מצוה, כמצוה עצמה, אינה כל כך 31
 לצורך ה"חפצא", אלא לצורך קיום המצוה על ידי 32
 ה"גברא", כלשון הגמרא "התנאה לפניו במצוות", 33
 שהמצוה שמקיים האדם היא "ואנוהו", ולכן "עשה לפניו 34
 סוכה נאה ולולב נאה וכו'". על ידי כך שהמצוה מתבצעת 35
 בחפץ נאה יותר, הרי קיום המצוה על ידי הגברא הוא 36
 באופן של "התנאה לפניו" - לפני הקדוש-ברוך-הוא. 37
 לעומת זאת, בענין הקרבנות, הרי הבאת קרבנות "מן 38
 היפה המשובח ביותר" אינה רק לצורך "התנאה לפניו" 39
 של האדם, אלא להיפך, זהו פרט במהות של הקרבן לה', 40
 שהקדושה וההקרבה לה' (הנתינה להשם), היא מושלמת 41
 ומהודרת יותר.³⁷ 42

ז.

שלמות הקרבן - דוקא ב"מזבח"

והי הסיבה לכך שהרמב"ם מציין הלכה זו דוקא 43
 בהלכות איסורי מזבח, כי הענין קשור לעצם ה"מזבח". 44
 יותר מכך: הוא קשור להלכות "איסורי מזבח", אף יותר 45
 מאשר להלכות "מעשה הקרבנות": 46
 עיקרו של הקרבן הוא היותו קרבן לה'. אמנם, פעולת 47
 האדם בכך מתחילה בהקדשתו את הקרבן, אך העיקר 48
 והשלמות של הקרבן היא בהקרבתו על גבי המזבח, שאז, 49
 כאשר הוא נעשה לחמו של מזבח³⁸, ויש אכילת מזבח³⁹, 50
 נעשה הקרבן חלק מ"שולחן גבוה". 51
 ולכן הענין של "ירחיב ידו ויביא קרבנו מן היפה 52

1 של "וישע ה'" לא היה רק "אל הבל", עקב "יכוף יצרו",
 2 אלא אף "ואל³² מנחתו", כענין בפני עצמו.

ה.

קרבנות - הקדשת ונתינת ה"חפצא" לקדוש-ברוך-הוא

3 ההסבר לכך הוא:
 4 יש הבדל כללי לגבי ה"חפצא" בין קיום המצוות
 5 לבין הקרבנות:
 6 קיום המצוות הוא בעיקר מעשה של הגברא, האדם
 7 מקיים את ציווי ה', המוטל עליו. וקיום זה מתבצע
 8 באמצעות ה"חפצא". יש דרגות שונות בפעולה הנעשית
 9 ב"חפצא"³³: תשמישי מצוה, תשמישי קדושה. אך כל
 10 זאת איננה המטרה של מעשה האדם. מטרתו היא קיום
 11 המצוה שלו, אלא שעל ידי פעולתו נגרם שינוי ב"חפצא"
 12 - תשמישי מצוה, תשמישי קדושה וכו'.

13 לעומת זאת³⁴, בענין הקרבנות, קשורה מהות המצוה
 14 לקדושת הקרבן עצמו, כלומר, להקדשתו ונתינתו לה'. גם
 15 בכך יש קיום המצוה של האדם, שהוא מקיים את נדרו
 16 להביא קרבן וכדומה, או שהוא מקיים חובה המוטלת עליו
 17 להביא קרבן מסויים זה, אך העיקר איננו קיום המצוה של
 18 האדם, אלא בעיקר עשיית הפעולה ב"חפצא" - הקרבת
 19 הקרבן לה', נתינת הבהמה וכדומה לה'. תחילה מקדיש
 20 האדם את הבהמה, לאחר מכן הוא מביאה לבית המקדש
 21 וכו', עד אשר היא מוקרבת, בשליחותו של בעל הקרבן³⁵,
 22 על גבי המזבח.

23 ובמלים פשוטות יותר: בכל המצוות, אף לאחר
 24 שהחפץ שבו מקיימים את המצוה הופך להיות תשמישי
 25 מצוה וכדומה, הוא נשאר עדיין בבעלותו של האדם.
 26 הדבר³⁶ שנותן היהודי לה', ושהקדוש-ברוך-הוא "לוקח"
 27 זאת ממנו, הוא דוקא בהקרבת קרבן.

(32) שלכן נאמר עוה"פ ואל (ע"ד על על הפסיק הענין - מו"ק כו,

(א).

(33) ראה מגילה כו, ב. טושו"ע או"ח סי' קנד. יו"ד סרפ"ב. וראה שו"ע אדה"ז סמ"ב ס"ו.

(34) וי"ל שמועין זה הוא בכתיבת ס"ת, שענינה הוא שמקדשו בכתיבתו, ובפרט האזכרות שבו, כמובן בפשטות. ועפ"ז יומתקו דברי הרמב"ם בהל' ס"ת שם.

(35) וראה קידושין כג, ב ובתוס' שם. וש"נ.

(36) ולהעיר מהשקו"ט (מפענח צפונות פ"א ס"ה. וש"נ) אם יש בס"ת קנין עצם כמו שאר חפץ השייך לבעליו או יש בו רק קנין התואר, דהקריאה הוה דבר של הקדש ושייך לגבוה, וכל היכא דאיתא ב"י גזא

דרחמנא איתא (וע"ש, שמחלק בין ס"ת של יחיד ושל רבים).

(37) עפ"ז יש להוסיף ביאור בהחילוק בין דין הידור מצוה גבי מילה, דבציצין שאין מעכבין את המילה אין חזור עליה לאחר שסילק ידו (שבת קלג, ב וברש"י שם), משא"כ כאשר שחט כחושה בשבת חייב לחזור ולשחוט את השמינה (מנחות סד, א) - ראה אנציקלופד' תלמודית שם (ע' רעה), וש"נ.

(38) ראה זבחים פג, ריש ע"ב. רמב"ם הל' פסולי המקודשין פ"ג הי"ב. וברש"י שם ע"א במשנה "המזבח מקדש - אפילו דבר פסול שעלה למזבח קדשו המזבח ליעשות לחמו כו'".

(39) זבחים יג, ב. וש"נ. תו"כ צו ז, יח.

27 בדומה לתכלית הקרבנות.
ט.
"יכוף יצרו הרע" - תכלית עיקרית בקרבן
 28 יש להסביר את הקשר שבין שני הענינים בדין של
 29 "יביא קרבנו מן היפה המשובח ביותר" - (א) כדין לגבי
 30 "איסורי מזבח", הקשור דוקא ל"חפצא" של הקרבן
 31 ולהקרבנו על גבי המזבח, (ב) לגבי מעשה הגברא -
 32 "הרוצה לזכות עצמו יכוף יצרו הרע וירחיב ידו...":

33 עצם שלמות קדושת הקרבן לה', על ידי הקרבנו על
 34 גבי המזבח, היא הגורם לריצוי⁴⁶ ולכפרת האדם על ידי
 35 הקרבן.
 36 ולכן, ככל שהאדם פועל יותר בכיוון של "יכוף יצרו
 37 הרע וירחיב ידו ויביא קרבנו מן היפה המשובח ביותר"
 38 בנתינתו לה', כך מוסיף הדבר לשלמות הכפרה והריצוי
 39 של האדם⁴⁷, אשר גורמת ההקרבה על המזבח - "לזכות
 40 עצמו". כשם שאנו מוצאים סוגים שונים בריצוי של
 41 הקרבן, הקשורים לכוונת האדם - כיפר ולא כיפר⁴⁸, וכן
 42 הבדל בין ריצוי החטאת לבין ריצוי העולה⁴⁹, ועוד⁵⁰.
 43 דבר זה יובן יותר לפי דברי המפרשים, ובמיוחד לפי
 44 דברי הרמב"ן על התורה, בענין טעמי מצות קרבן:

45 הרמב"ן⁵¹ מבאר את הטעם לכך שהקרבנות מכפרים,
 46 "שיחשוב האדם בעשותו כל אלה כי חטא לאלקיו בגופו
 47 ובנפשו וראוי לו שישפך דמו וישרף גופו, לולא חסד
 48 הבורא שלקח ממנו תמורה .. דמו (דהקרבן) תחת דמו,
 49 נפש תחת נפש"⁵².

50 ואם כך, מובן, שהענין של "יכוף יצרו הרע" אינו פרט
 51 צדדי בהקרבנות של גבי המזבח, או פרט נוסף בענין
 52 הקרבן, אלא זוהי כל מהותו של הקרבן, "יכוף יצרו הרע",
 53 וזהו הבסיס לכל ענין הריצוי והכפרה על ידי הקרבן.

1 המשובח ביותר" המבטא את שלמות הנתינה לה' בקרבן,
 2 אינו קשור כל כך לעצם הגדרת ה"מוקדשים", או
 3 ל"מעשה הקרבנות" - שבכך נכללים כל פרטי עשיית
 4 הקרבן, ולא רק הפרט של הקרבנו על גבי המזבח - אלא
 5 דוקא להלכות "איסורי מזבח", המבטאות את סיום
 6 ושלמות קדושת הקרבן, שנעשית דוקא בהבאתו על גבי
 7 המזבח⁴⁰.

ה.

הדוגמאות - הקדשת הדבר לקדוש-ברוך-הוא

8 בכך מובן מדוע מציין הרמב"ם את הדוגמאות של
 9 "בנה בית תפלה...", שלגביהן קיים אותו דין של "יהיה
 10 מן הנאה והטוב", ולא את הדוגמאות שבגמרא:
 11 אין מדובר כאן על הידור מצוה, הידור בחפץ
 12 שמקיימים בו מצוה, אלא "כל דבר שהוא לשם האל"
 13 הטוב, כל דבר הדומה להקרבנות קרבן על גבי המזבח, בכך
 14 שנותנים אותו "לשם האל הטוב":
 15 "בנה בית תפלה" - לקדוש-ברוך-הוא⁴¹, וכן
 16 "הקדיש דבר" - הרי אלו ענינים הנתינים על ידי האדם
 17 "לשם האל".

18 וכן גם לגבי שתי הדוגמאות של "האכיל רעב... כסה
 19 ערום...": הגאון הרוגוטשובי⁴² מבאר שבמצות הצדקה
 20 יש שני ענינים - צדקה ש"הוה גדר מצוה", ו"צדקה בגדר
 21 כפרה". וזוהי כוונת דברי הרמב"ם בהדגישו את הפרטים
 22 "האכיל רעב .. כסה ערום", כי פרטים אלו במצות
 23 הצדקה, קשורים ל"צדקה בגדר כפרה"⁴³, כנאמר
 24 בפסוק⁴⁴ "פרוס לרעב לחמך ועניים מרודים תביא בית,
 25 כי תראה ערום וכסיתו", שבו מפרט הנביא את הפעולות
 26 שצריך היהודי לבצע ביום התענית⁴⁵ לתשובתו ולכפרתו,

הדין (הידור) שיכסה "מן היפה שכנסתו (דהנותן)".

(44) ישע"י נח, ז.

(45) כבפסוקים שם לפני"ז.

(46) להעיר מפרש"י פרשתנו ב, ב ד"ה אזכרתה.

(47) להעיר מפרש"י (ד"ה וצריכי) - יומא לד, רע"ב; ע, סע"ב.

(48) ראה זבחים ו, א ואילך.

(49) שם ז, סע"א ואילך.

(50) ראה לקו"ש ח"ב ע' 13 ואילך.

(51) פרשתנו א, ט. וראה גם של"ה מס' תענית (ריא, ב) מרקנטי.

(52) וראה לעיל ע' 9 ואילך. ובכ"מ.

(40) להעיר מהק"ו במשנה מנחות פו, סע"א: כל המנחות היו בדין שיטענו שמן זית וך מה מנורה שאינה לאכילה כו' מנחות שהן לאכילה אינו דין שיטענו שמן זית וך. וברש"י כת"י שם: שהן לאכילה אניבת מזבח.

(41) משא"כ הא דבבבין ביהמ"ק "מפארין אותו ומייפין כו" (הל' ביהב"ח שם) הוא לא רק כדי "לזכות עצמו כו" כ"א "ה"ז מצוה" (הל' ביהב"ח שם). ואכ"מ.

(42) הובא בצפ"נ המלוקט ע"ס עבודה הל' איסורי מזבח כאן (אלא ששם מפרש דברי הרמב"ם כאן באופן הפכי).

(43) משא"כ מצד גדר מצות צדקה - "ערום .. אם היו מכירין אותו מכסין אותו לפי כבודו" (רמב"ם הל' מתנ"ע פ"ז ה"ו), ולא הובא שם

כפיית היצר עד כדי זביחת היצר, ולכן "כאילו הקריב
נפשו".

יא.

כפרת העוונות מביאה לגאולה

ועל ידי אופן זה של הקרבה, כאשר היהודי כופה
"יצרו הרע .. ויביא קרבנו מן היפה המשובח ביותר",
נעשית השלמות של "הלכות (איסורי) מזבח", שלאחר
התחלת הפעולות של המזבח, כפרת נפשו⁵⁵, כפרת
ה"אסור" – אסור וקשור⁵⁶ – נמשכת ונעשית פעולתו של
המזבח בשלמות, ונרצה לו לכפר עליו – לכפר לפני ה'
לעשות נחת רוח לקונו⁵⁵, כדברי חז"ל⁵⁷ "מזבח מזיח
(גזירות רעות מעל ישראל⁵⁸) ומזין (העולם נזיז⁵⁸) מחבב
(את ישראל אל אביהם⁵⁸) מכפר (עוונות)"⁵⁹,
וכאשר מתבטל הגורם לחורבן ולגלות – העוונות
(חטאינו) – מתבטלת מיד ומאליה התוצאה של גורם זה,
הענין של "גלינו מארצנו", ו"מיד הן נגאלין"⁶⁰ על ידי
משיח צדקנו,
אשר יבנה מקדש במקומו⁶¹, ובמיוחד המזבח⁶² אשר
"מקומו מכוון ביותר"⁶³,
ויקבץ נדחי ישראל⁶¹, במהרה בימינו ממש.
(משיחת ש"פ תבא תשמה)

(58) פרש"י שם.

(59) כפרה הבאה לאחרי (מתוך) חטוב – ונרצה.

(60) רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ה.

(61) רמב"ם הל' מלכים רפ"א וסופו.

(62) ועיין זבחים סב, א. ואכ"מ.

(63) רמב"ם הל' ביהב"ח רפ"ב. וראה לקו"ש ח"ח ע' 362 בהערה.

חכ"ד ע' 652 בהערה. לקו"ש ח"ל ע' 70 ס"ג.

י.

מנחה – "כאילו הקריב נפשו"

לפי זה יש לבאר את הטעם לכך שהדין של "יכוף
יצרו .. ויביא קרבנו מן היפה המשובח ביותר" נלמד
דוקא מן השמנים למנחות:
מהות הקרבן היא⁵³ התמסרותו של היהודי לקדוש-
ברוך-הוא, על ידי "כופה יצרו הרע" וכו'. אך מתי נעשה
הדבר באמת ובשלמות? כאשר התמסרותו לקדוש-ברוך-
הוא היא מוחלטת, ללא כל חישובים, ודוקא אז הכפרה
היא שלמה.
וזהו הסיבה, שהדבר נלמד דוקא מן השמנים
למנחות, כדברי חז"ל⁵⁴ שדוקא לגבי קרבן מנחה נאמר
"ונפש כי תקריב" – "אמר הקדוש-ברוך-הוא מי דרכו
להביא מנחה, עני, מעלה אני עליו כאילו הקריב נפשו
לפני" – דוקא בקרבן מנחה. האדם איננו מביא שור שמן
וגדול, אלא קרבן דל שבדלים, ובכך מודגש יותר הענין
של "הקריב נפשו לפני". כי אצלו אינה קיימת התחושה
שהוא מקריב קרבן בהידור ובשלמות, שהוא "יהודי טוב"
המקריב קרבן, ובאופן מהודר.
אצל יהודי זה, ניכר שברון הלב האמיתי, ומורגשת

(53) וכידוע הפי' ב"אדם כי יקריב – מנחם קרבן להוי" (קונטרס לימוד
החסידות פי"ב. ד"ה ושאתם תשי'א (בסה"מ קונטרסים ח"ב) פ"ג. באתי
לגני השי"ת פ"ב. ועוד. וראה לקו"ת פרשתנו ד"ה אדם כי יקריב
ויבאורו).

(54) מנחות קד, ב. הובא בפרש"י פרשתנו ב, א.

(55) אגה"ת רפ"ב.

(56) תניא פ"ז.

(57) כתובות י"ד, סע"ב.

המשך ביאור למס' סנהדרין ליום ראשון עמ' א

ז'נגע לא יקרב באהלך, ברכו אביו – דוד המלך, שכן דרך האב
לברך את בנו בדברים אלו, של יצר הרע והרהורים רעים
וכדומה, מקאן ואילך – מפסוק זה והלאה, ברכתו אמו, שמתוך
רכות הלב של האם היא מברכתו שינצל מאבני נגף ושדים, ולכן
אמרה לו (שם צא יא"י) 'כי מלאכיו יצוה לך לשמרך בכל דרכיך, על
כפים ישאונך וגו' פן תגף באבן רגלך, על שחל ופתן תדרוד וגו'
תקמס כפיר ותנץ'. עד כאן ברכתו אמו, מקאן ואילך – מפסוק זה
והלאה ברכתו שמים – ברכתו השכינה, וכך אמרה לו,

(כהן) [בך] יצר הרע, ונגע לא יקרב באהלך, שלא תמצא אשתך
ספק נדה בשעה שקבא מן הדרך, שאהל' הוא כינוי לאשתו של
האדם (מור"ק ז), וכשבא מן הדרך ומוצאה ספק נדה, יצרו תוקפו
ואומר לו שמא טהורה היא, ובחנם אתה נמנע מלקרב אליה. דבר
אחר, לא תאונה אליך רעה, שלא יבעתוך חלומות רעים והרהורים
רעים, ונגע לא יקרב באהלך, שלא יהא לך בן או תלמיד שמקדיח
תבשילו קרבים – שיצא לתרבות רעה.
מזמור זה שבתהלים נאמר על שלמה המלך ומבארת הגמרא מי
ברכו בכל הברכות הללו. אומרת הגמרא: עד כאן – עד הפסוק

ילקוט לוי יצחק על התורה

וכל מוח ומוח ומהד' מוחין כלול מכל הד' מוחין,

והיינו מה שמושה שע"י ניתנה התורה כתיב בי' וראית'⁶
את אחורי שראה הד' דקשר⁷ דתפילין של ראש. זהו הי"ו⁸

האלהית בבחי' חכמתו ובינתו של א"ס ב"ה המלוכשות דרך פרט
בפרשת קדש והיה כי יביאך דהיינו שלא להשתמש בחכמתו ובינתו
שבנפשו בלתי לה' לבדו וכן ליבטל וליכלל בחי' הדעת שבנפשו הכולל
חסד וגבורה שהן יראה ואהבה שבלבו בבחי' דעת העליון הכולל חסד
וגבורה המלוכש בפרשת שמע והיה אם שמוע והיינו כמ"ש בש"ע
לשעבד הלב והמוח כו'. עיי"ש.

וראה הביאור בזה – סידור עם דא"ח ז, א [ובהוצאת תשע"ט – ט,
סוף עמוד ד ואילך]. מובא בילקוט לוי יצחק עה"ת חלק ה סימן מג
הערה 17.

(6 מנחות לה, ב. "והסרותי את כפי וראית את אחורי (כי תשא לג, כג).
אמר רב חנא בר ביזנא אמר ר' שמעון חסידא מלמד שהראה לו הקב"ה
למושה קשר של תפילין. "ראה לעיל סי' ע.

(7 דקשר דתפילין של ראש: ראה אור התורה דרושים לשבועות
(במדבר כרך א) ע' קיט וז"ל: מרע"ה דגם ששרשו הי' מח"ע כמ"ש
מן המים משיתיהו עכ"ז לא נגלה לו בחי' פנימי' ח"ע כמו שהוא בבחי'
גילוי עצמות אוא"ס מומש וכמ"ש וראית את אחורי לפני לא יראו בחי'
אחוריים דח"ע שירדה בירידת המדרגה לברר בירורים דנוגה והוא
המלוכש בהלכות שבתורה כשר פסול טמא טהור כו' אבל פנימי' ח"ע
שבתורה לא יראו זהו שארז"ל מלמד שהראה לו קשר של תפילין
שמאחוריו, וזה פלא לכאורה למה קשר של תפילין ולא תפילין עצמם.
אך הענין כידוע בשרש ענין התפילין שהן ד' מוחין דו"א שמתחלקים
מצד הארת קוצא דשערי דאריך אנפין המכה באחורי הדעת כו'
(וכמ"ש בזהר פ' ואתחנן ומבואר במ"א), ויש בזה ב' מדרגות, הא'
בחי' פנימי' הארה המאיר בבחי' הפנימי' דמוחין חו"ב שבפנים לחלק
לד' מוחין והן ענין ד' הפרשיות דתפילין כידוע דחו"ב הן פ' קדש והי'
כי כו', ובפ' קדש יאיר מבחי' פנימי' ח"ע דמ"ס דא"א כו' ומלוכש
באותיות הללו הכתוב' בקלף זה בלא נגיעת אות בחברתה כו', וכן בפ'
והי' כי יביאך כו' מבחי' פנימי' בינה עילאה דאריך אנפין ועתיק יומין
כו'.

אבל ברצועות שנמשכי' מתפילין של ראש אחורי הראש עד קשר של
תש"ר הוא רק בחי' היצוניות ההארה מוחיוניות המוחין דו"א שהן ד'
בתים דתפילין שנמשך ג"כ מבחי' אחוריים דדעת שנחלק מצד הארת
קוצא דשערי הנ"ל. והוא מדרגה הב' שבחי' צוני' . . . וזהו שאמר וראית
את אחורי דוקא שהוא רק קשר של תפילין שנמשך מוחיוניות ח"ע
שבמוחין דתפילין אבל בחי' פנים שהוא בחי' פנימי' ח"ע שבפ' קדש
כו' לא יראו לפי שפנימי' ח"ע שבתורה לא נגלה גם למושה עיי"ש.

(8 פירושי: דהאות ד' רבתי, הוא שיעור אות ד' פעמים ד' $4 \times 4 =$
16) היינו י"ו. ראה פרי עץ חיים שער הק"ש פי"ג וז"ל: צריך לכתוב ד'

שמות לג, כג – והסרתי את כפי וראית את אחרי
ופני לא יראו

עא

**ביאור הקשר, דמושה – דעל ידו ניתנה התורה – ראה
האות "ד" דקשר דתפילין של ראש (מנחות לה, ב)**

הנה תורה! היא מחכמה כמא² אורייתא מחכמה נפקת,
והיינו מיסוד³ אבא, והיא בחי' מוחין, והוא הד' מוחין⁴
חכמה ובינה חסד וגבורה דדעת⁵ היוצאים מיסוד אבא . .

(1 בסימן זה יבוארו כמה ענינים, והם:

(א) מהו ביאור מאהז"ל (מנחות לה, ב) "וראית את אחורי מלמד
שהראה לו הקב"ה למושה קשר של תפילין?"

(ב) בקשר דתפילין של ראש יש ציור של אות "ד", גדול, מהו הרמז בזה?

(ג) מהו הקשר בין ה"ציור" של הקשר דתפילין של ראש, שהוא בצורת
אות "ד" רבתי, עם ה"אות" "ד" רבתי של תיבת "אחד"?

(ד) מהו הקשר ל"מושה" שע"י ניתנה התורה עם האות "ד" רבתי?

(2) זהו ח"ב דף קכא, א. ראה סה"מ ה'תשל"ח (מאמר ד"ה משה
קיבל דמוצאי ש"פ נשא) עמוד ש, וז"ל: והענין הוא, כמבואר [בסה"מ
ה'תער"ב] שם*, דמה שנמשך מתורה שבכתב (חכמה עילאה) לתורה
שבע"פ (חכמה תתאה) הוא מבחי' המדות שבחכמה, וזהו שאמרו
אורייתא מחכמה נפקת, דשרש התורה הוא בבחי' חכמה, אבל לשון
נפקת הוא שיצאה בגילוי מהעלם דחכמה עילאה כו', והן בחי' מדות
שבחכמה שהן בחי' הגילוי כו'. עיי"ש.

וראה תורה אור תולדות יט, ד.

* ח"ג (הוצאת תשנ"ב) עמוד א'שפ. א'שפה.

(3) מיסוד אבא: ראה תורת מנחם – ספר המאמרים ה'תש"כ עמוד
עד וז"ל: יסוד הו"ע ההשפעה וכו' ויש בזה ריבוי מדרגות, בחי'
יסוד ז"א המשפיע במלכות, ולמעלה יותר בחי' יסוד אבא, שעל ידו
היא ההשפעה מספירת החכמה שהיא ראשית האצילות. ולמעלה
יותר בחי' יסוד אריך שהו"ע ההשפעה מבחי' הכתר שלמעלה
מהשתלשלות. עיי"ש.

וראה ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק ה סי' פז.

(4) "ולכן ניתנה התורה לכו' יום לנגד הד' מוחין שכ"א כלול מי" (תורת
לוי יצחק כאן). ראה הביאור בילקוט לוי יצחק עה"ת חלק ה סי' קין.

(5) חכמה ובינה חסד וגבורה דדעת: ראה תניא פרק מא (דף נו, ב) וז"ל:
יתבונן איך שאור אין סוף ב"ה הסובב כל עלמין וממלא כל עלמין הוא
רצון העליון הוא מלוכש באותיות וחכמת התורה או בציצית ותפילין
אלו ובקריאתו או בלבישתו הוא ממשיך אורו ית' עליו דהיינו על חלק
אלוה ממעל שבתוך גופו ליכלל וליבטל באורו יתברך.

ודרך פרט בתפילין ליבטל וליכלל בחי' חכמתו ובינתו שבנפשו

בריתות⁹ שעל כל מצוה ומצוה שבתורה, הוא לנגד בחי'

דתורה כמו שנמשכה ללאה¹⁰ הד' רבתי דאחד¹¹.

והיינו מה שזכו ישראל לק"ש שהוא שמע כו' אחד
ממתן תורה, כדאיתא במד"ר פ"2 ואתחנן ע"ש.
תורת לוי יצחק, חידושים וביאורים לש"ס עמוד נא-נב

גדולה ועבה, ושיעור העובי כמו ד' דלתין מהקטנות וכו'. [ע"ש הביאור
עפ"י קבלה].

9) סוטה לו, סע"א ואילך: תנו רבנן [שנו חכמים]: בברכות ובקללות
של כי תבוא פרק כו, יש) "ברוך" בכלל (על המקיים את דברי התורה
כולם), ו"ברוך" בפרט (על כל אחד מן הדברים המפורטים בפרשת
הברכות והקללות. וכן) "ארור" בכלל (למי שלא יקיים את כל דברי
התורה), ו"ארור" בפרט, (ובכל אחת מהברכות והקללות יש) ללמוד
וללמד לשמור ולעשות, הרי ארבע (מצוות נפרדות לכל מצוה ומצוה),
ארבע וארבע (שבכלל שבפרט) הרי שמונה, שמונה ושמונה (של
"ברוך" ושל "ארור") הרי שש עשרה.

ובפרש"י: ברוך בכלל ברוך בפרט. כל הברכות והקללות נאמרו בהר
גריזים ובהר עיבל בכלל ופרט, ברוך אשר יקים את דברי התורה הזאת
ארור אשר לא יקים הרי בכלל, וכל אחת ואחת בפרט ברוך וארור, ברוך
אשר לא יעשה פסל ומסכה ארור אשר יעשה פסל ומסכה, וכן כולן:
ללמוד וללמד לשמור ולעשות. כל המצות כולן טעונות ארבעה אלה
ולמדתם אותם ושמרתם לעשותם וכתבי ולמדתם אותם את בניכם
וגו' הרי כאן ארבע מצוות לכל מצוה, ועל ארבעתן נמסרו ארור וברוך
בכלל ופרט, ברוך אשר ילמדו ארור אשר לא ילמדו, וכן ללמד וכן
לשמור וכן לעשות בכל אחד ארבע בריתות, ברית לברוך בכלל ברית
לברוך בפרט, ברית לארור בכלל ברית לארור בפרט: ארבע וארבע.
ארבע בריתות ללמוד וארבע ללמד הרי שמונה: שמונה ושמונה. הא
איכא עוד שמונה לשמור ולעשות:

10) ללאה: ראה הביאור לעיל סי' ע. לקמן סי' קטז הערה 4. ילקוט
לוי יצחק עה"ת חלק ג סי' קטז הערה 20. חלק ד סי' צו. צו. קטז. קכה.
קלא. חלק ה סי' מו. פג. לקוטי שיחות חלק די ע' 426.
11) הד' רבתי דאחד: ראה הביאור בילקוט לוי יצחק עה"ת חלק ג סי'
קטז הערה 22. ועיין גם שם חלק ב' סי' כ. צב. לקוטי לוי יצחק, אגרות
קודש ע' רנז. רנז. רצד. ועוד.
וראה תורת מנחם – תפארת לוי יצחק חלק ה' [תנ"ך ומאהו"ל וכו']
סימן רסה.

12) דברים רבה פ"ב, כב. וז"ל: ומהיכן זכו ישראל לקרות שמע א"ר
פנחס בר חמא ממתן תורה זכו ישראל לקרות שמע. כיצד את מוצא
לא פתח הקב"ה בסני תחלה אלא בדבר זה. אמר להן שמע ישראל
אנכי ה' אלהיך. נענו כולן ואמרו ה' אלהינו ה' אחד. עיי"ש.
ובפ"י עין יוסף לשם וז"ל: ומהיכן זכו ישראל לק"ש כו'. קשה, הא
קריאת שמע היא ממצות עשה ומה זכות צריך לזה יותר מלשאר מ"ע.
עיי"ש.

ו"ל דזהו כוונת התורת לוי יצחק לתרץ שאלה זו, דכוונת המדרש
"ומהיכן זכו ישראל לקרות ק"ש", הוא להאות ד' רבתי דאחד שהוא
שיעור י"ו, כנגד הכריתות ברית במ"ת מספר י"ו כנ"ל.
וזהו הקשר בין משה – שעל ידו ניתנה התורה – שראה הקשר של
התפילין בצורת אות ד' רבתי וד"ל.

המשך ביאור למס' סנהדרין ליום רביעי עמ' א

19 היינו דאמרי אינשי – זהו שאומרים בני אדם, גמלא אולא למיבעי
20 קרני, אודני דהווי ליה גויזן מנייה – הגמל הלך לבקש לעצמו
21 קרניים, ולא די שלא קיבל קרניים אלא אף את אוזניו שכבר היו
22 לו, חתכו לו, שהרי אוזניו של הגמל קצרות משאר בעלי החיים,
23 כך בלעם הלך לבקש לעצמו שכר, ולא די שלא קיבל שכר, אלא
24 נהרג.
25 נאמר בפסוק: ואת בלעם בן בעור הקוסם הרגו בני ישראל
26 בחרב (יהושע יג כב). מקשה הגמרא: וכי בלעם היה קוסם, והיינו
27 שעוסק בידיעת עתידות בדרגה פחותה ביותר, והרי נביא הוא,
28 שהרי נאמרו על ידו כמה וכמה נבואות שעתידות להתקיים.
29 מתרצת הגמרא: אמר רבי יוחנן, בתחלה היה נביא, ולבסוף –
30 לאחר שרצה לקלל את ישראל, ונסתלקה ממנו הנבואה, נעשה
31 קוסם.
32 הגמרא מביאה משל בענין זה: אמר רב פפא, היינו דאמרי אינשי –
33 זהו שאומרים בני אדם, מסגני ושלמי תואי – אשה שהיתה נשואה
34 לסגנים ושרים, שהם אנשים חשובים, איין לגברי נגרי – הלכה
35 וזינתה עם בני אדם פשוטים, מושכי חבלי הספינה, כך בלעם
36 שהיה נביא ה', הלך ונעשה קוסם.

1 (במדבר כה א)
2 וישב ישראל בשטים ויחל העם לנזות אל גנות מואב. וכן נאמר
3 (בראשית לו א-ב) וישב יעקב בארץ מגורי אביו בארץ כנען ואחר כך
4 נאמר ויבא יוסף את דבתם רעה אל אביהם, ומתוך כך התגלגל
5 הדבר שנמכר יוסף למצרים. וכן נאמר (בראשית מז כזכט) וישב
6 ישראל בארץ גשן, ואחר כך נאמר ויבקרו ימי ישראל למוות. וכן
7 נאמר (מלכים א' ה ה) וישב יהודה וישראל לבטח איש תחת גפנו
8 ותחת תאנתו, ואחר כך נאמר (שם יא ד) ויבא ה' שטן לשלמה את
9 הדר האדומי מרע המלך הוא בארם.
10 הגמרא ממשיכה לפרש את פרשת בלעם: נאמר בפסוק לגבי
11 מלחמת ישראל במדין, ואת מלכי מדין הרגו על חלליהם וגו' ואת
12 בלעם בן בעור הרגו בחרב (במדבר לא ח). שואלת הגמרא, בלעם, מאי
13 בעי ה' – מה עשה שם בלעם, במדין, וחרי מקומו הוא בארם
14 נהריים. משיבה הגמרא: אמר רבי יוחנן, שהלך בלעם למדין כדי
15 ליטול שכר עשרים וארבעה אלף (שהפיל מן ישראל) בעצתו הרעה,
16 שהרי אחרי שזנו ישראל אחרי בנות מואב דיתה בהם מגיפה ומתו
17 עשרים וארבעה אלף.
18 מביאה הגמרא משל בענין זה: אמר רב זוטרא בר מובייה, אמר רב,

נקודות משיחות קודש בעניני גאולה ומשיח

לְאִיזָה עֲנִינִים שִׁכִּים יְלָדִים?

יש להחזיר את האמונה בגאולה ובביאת המשיח גם אצל ילדים רפים בשנים. כמוכן, יש להסביר את הדברים בהתאם לרמת ההבנה שלהם, אולם גם כאשר הם אינם מבינים את הדברים לאשורם - הקב"ה מחבב במיוחד את הבנות הילדים (גם אם היא אינה מלאה). בכלל, בדרות האחרונים נתנו כוחות נעלים מלמעלה, כדי שילדים יהיו שכימים לענינים רוחניים נעלים ביותר.

(לקוטי-שיחות חלק ט"ו ע' 133. מתוך לקראת-שבת)

ביאת המשיח - כפשוטו!

כבוד קדשת אדמו"ר מהר"ש שאל פעם את אביו, כבוד קדשת אדמו"ר הצמח צדק, בשנת תר"ח, מה נעשה עם ה"קץ" שרמזו על שנה זו [שנה יבוא המשיח]?

ענה על כך אביו: מה רוצה אתה? ביאת המשיח - זהו גלוי פנימיות הנשמה, והרי נדפס ספר "לקוטי תורה", שהוא גלוי פנימיות התורה, שעל ידי זה הוא גלוי פנימיות הנשמה.

נענה הרבי מהר"ש ואמר: אבל אנו רוצים את ביאת המשיח למטה מעשרה טפחים!

(לקוטי שיחות חח"י עמ' 490. מתוך לקראת שבת)

אי-הידיעה והחנונה לכהן - פוטרת מענש!

אם קימים בדרנו יהודים שמעולם לא עבר במחם הרהור תשובה - הרי אלו יהודים שלא אשמים במצבם. מדבר ביהודים שהם או הוריהם נשבו פתינוקות בין גויים, או שמסבות דומות לא קבלו כל משג על יהדותם.

אנשים כאלה פוטרת התורה מענש, וממילא לא יתכן שהגלות מתעכבת בגללם. מאידך גיסא, כאשר מי מהם מצליח לחזור בתשובה, או אפילו לקיים מצוה אחת - הרי זה יקר ביותר אצל הקדוש-ברוך-הוא!

(משיחת שבת פרשת ויחי תנש"א. מתוך לקראת שבת)

אליהו הנביא מגיע מדי יום

מפיון שמלך המשיח יכול לבא כל יום "אחכה לו בכל יום שיבא", ואליהו הנביא צריך להודיע יום קדם לכן על ביאת המשיח - מגיע אליהו הנביא לטבריא בפעל ממש בכל יום, ומודיע על ביאת המשיח (במיוחד) לאלו העומדים במעמד ומצב של "אחכה לו בכל יום שיבא".

(משיחת ז' תשרי תנש"א. מתוך לקראת-שבת)

"דניאל" - מגלות לגאולה

דניאל איש חמודות חי בבבל, בגלות, ודוקא בספר דניאל מצויים הרמזים המפורשים ביותר על הגאולה והשבון הקץ (שזהו חדוש לגבי שאר כתבי קדש, כולל של הנביאים בזמן הבית), שבענין זה נרמזת ההפכה של הגלות (תקופת דניאל) לגאולה (הרמזים בספרו).

מהפכה מגלות לגאולה, נרמז גם בשמו "דניאל" - שהוא אותיות 'דין א-ל', כלומר, הפיכת ענין הדין (של בבל והגלות בכללותה) לשם א-ל, מדת החסד.

(ע"פ תורת-מנחם תשמ"ט ח"ד, עמוד 169, הערה 47. מתוך לקראת-שבת)

מתקבצים בירושלים תחלה

לעתיד-לבא תהיה חלקה מחדשת של ארץ ישראל לפי השבטים. אולם בראש ובראשונה, יתאספו כל בני ישראל בקבוץ הגלויות בירושלים עיר הקודש (שלא נתחלקה לשבטים (מגלה כו, א)), ורק לאחר מכן ילך כל אחד אל נחלתו הפרטית.

(ע"פ התנצדיות תשמ"ט ח"ד ע' 226. מתוך לקראת-שבת)

מוכנים לגאולה

תהליך הגאולה השלמה התאריך, כי הקב"ה רצה שכל בני ישראל, ללא יוצא מן הכלל, יהיו מוכנים להתגלות האלוקית שתהיה בימות המשיח. אולם, כיום, הבשלות הזו כבר קיימת, ולכן הגאולה צריכה לבא בכל רגע ממש.

(ע"פ תורת-מנחם תשנ"ב חלק א', עמ' 354. מתוך לקראת-שבת)

חומש יומי

פרשת ויקרא

~ יום ראשון א' ניסן ~

א (א) וַיִּקְרָא אֱלֹהֵי-מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר יְהוָה אֵלָיו מֵאֵהָל מוֹעֵד לֵאמֹר:
 א ויקרא למשה ומליל יי עמה ממשכן זמנא למימר:

במבטא, להורות יחוד יותר, והוא, שמשוה שמע וכל ישראל לא שמעו, ורו"ק. מצאתי. מאהל מועד. מלמד שהיה הקול נפסק ולא היה יוצא חוץ לאהל. יכול מפני שהקול נמוך? תלמוד לומר: "את הקול". מהו ה"קול"? הוא הקול המתפרש בתהלים: "קול ה' בכח, קול ה' בהדר, קול ה' שבר ארזים". אם כן, למה נאמר "מאהל מועד"? מלמד שהיה הקול נפסק. פירא בן: "וקול פנפי הכרובים נשמע עד החצר הציצנה". יכול מפני שהקול נמוך? תלמוד לומר: "פקול אל-שדי בדברו". אם כן, למה נאמר: "עד החצר הציצנה"? שפינון שמוציא שם, היה נפסק. מאהל מועד לאמר. יכול מפל הבית? תלמוד לומר: "מעל הפפרת". יכול מעל הפפרת פלה? תלמוד לומר: "מבין שני הכרבים". לאמר. צא ונאמר להם דברי כבושין: 'בשבילכם הוא נדבר עמי'. שכן מצינו, שפל שלשים ושמונה שנה שהיו ישראל במדבר כמנדים, מן המרגלים ואילך, לא נתיחד הדבור עם משה, שנאמר: 'ויהי כאשר-תמו כל-אנשי המלחמה למות... וידבר ה' אלי לאמר' אלי הנה הדבור. דבר אחר: צא ונאמר להן דברי והשיבני אם יקבלום, כמו שנאמר: 'וישב משה את-דברי העם וגו'":

כ"ט ◀ ויקרא אל משה. לכל דברות ולכל אמירות ולכל צוויים, קדמה קריאה, לשון חבה, לשון שמלאכי השרת משתמשין בו, שנאמר: "ויקרא זה אל-זה", אבל לנביאי אמות העולם נגלה עליהן בלשון עראי וטמאה, שנאמר: "ויקר אלהים אל-בלעם". ויקרא אל משה. הקול הולך ומגיע לאזניו, וכל ישראל לא שומעין. יכול אף להפסקות היתה קריאה? תלמוד לומר: "וידבר", לדבור היתה קריאה ולא להפסקות. ומה היו הפסקות משמשות? לתן רוח למשה להתבונן בין פרשה לפרשה ובין ענין לענין, קל וחומר ההדיוט הלומד מן ההדיוט. אליו. למעט את אהרן. רבי יהודה אומר: "ג דברות נאמרו בתורה למשה ולא אהרן. וכנגדם נאמרו י"ג מעוטין, ללמדך, שלא לאהרן נאמרו, אלא למשה שיאמר לאהרן; ואלו הן י"ג מעוטין: "לדבר אתו", "מדבר אליו", "וידבר אליו", "ונועדתי לך" – כלן בתורת פהנים. יכול שמעו את קול הקריאה? תלמוד לומר: "קול לו", "קול אליו". משה שמע, וכל ישראל לא שמעו. (מ"כ בשם הר"ן שדיקו דרש"י ממה שהתבאר המינתת הדבור מרגשת במבטא יותר מאלו היה כתוב 'לו' שגם כן תורה על יחוד הדבור, אבל אינה מרגשת. וכתב 'אליו' שגם כן היא תבה המינתת הדבור, ואמנם מרגשת

~ נקודות משיחות קודש ~

אף ב'דברי תימים' מדבר בתולדות העולם, ובניסן לעולם – על האדם להיות 'רבתי', למשל ולהשפיע על סביבתו. (שיחת ד' אדר שני תשמ"א)

ויקרא (א, א) האות א' היא זעירא, ואלו האות א' שבמלה "אדם" בתחלת 'דברי תימים' היא רבתי. ויש לומר בדרך הרמז: פאן מדבר בקריאתו של הקב"ה אל משה, ובניסן להקב"ה – על האדם להקטין את עצמו ולהיות 'זעירא'.

(א) אחרת זאת הזמין ה' את משה, ונאם אליו מן אהל הנעידה לאמר.

(ב) דָּבַר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אָדָם כִּי־יִקְרִיב מִכֶּם קִרְבָּן לַיהוָה מִן־הַבְּהֵמָה מִן־הַבָּקָר וּמִן־הַצֹּאן תִּקְרִיבוּ אֶת־קִרְבְּנֵיכֶם:

במלל עם בני ישראל ותימר להון אנש ארי יקרב מכם קרבנא קדם יי מן בעירא מן תורי ומן ענא תקרבין ית קרבנכון :

את המקצה. ומן־הצאן. להוציא את הנוגת שהמית. כשהוא אומר למטה מן הענין "מן־הבקר", שאין תלמוד־לומר, להוציא את הטרפה. תקריבו. מלמד ששנים מתנדבים עולה בשתפות. קרבנכם. מלמד שהיא באה נדבת צבור, היא עולת קיץ המזבח, הפאה מן המותרות.

ש"י ◀ אדם כי־יקריב מכם. כשיקריב, בקרבנות נדבה דבר הענין. אדם. למה נאמר? מה אדם הראשון לא הקריב מן הגזל, שהכל היה שלו, אף אתם לא תקריבו מן הגזל. הבהמה. יכול אף חיה בפלל? תלמוד־לומר: "בקר וצאן". מן הבהמה. ולא פלה, להוציא את הרובע ואת הנרבע. מן־הבקר. להוציא את הנעבד. מן־הצאן. להוציא

~ נקודות משיחות קודש ~

הקרבת נפש הבהמית לה'

ולאחר השחיטה נשאר הגוף שלם אף ללא החיות שבו, כמו־כן באדם: מוציאים ה'ריות חיים' שבנפש הבהמית – החיות ובהתלהבות מענינים גשמיים, ונשאר רק גוף הבהמה – הדבר הגשמי כשלעצמו נשאר, אף ללא החשק והמענוג הגשמי שבו, ומשתמשים בו אף ורק לעניני קדושה. והמטרה היא לבוא למצב של "ואהבת את ה' אלקיך ככל לךבך, בשני יצריך" שאף בנפשו הבהמית תתגלה האהבה הגדולה של היהודי להקב"ה. וזה נרמז בהקרבת הקרבן באש המזבח, שהבהמה – הנפש הבהמית שבו, תתפלל באש האהבה לה'.

(על־פי לקוטי־שיחות חלק א, עמוד 205 - מותר 'לקראת שבת')

אדם כי־יקריב מכם קרבן ליהוה מן־הבהמה וגו' (א, ב) ויש לבאר פרטי עניני הקרבן בפנימיות הענינים: קרבן ענינו הוא קרוב וכחות והחוישים דהאדם לה', "אדם כי יקריב מכם". ביצד עושים זאת, צריך לקחת בהמה ולהקריבה לה'. כלומר, האדם צריך לקחת את הנפש הבהמית שלו ולהקריבה לה', הינו שגם נפשו הבהמית תסיע לעניני קדושה ועבודת ה'. וכשם שאת הבהמה יש לבדוק מכל מום, כך האדם צריך לבדוק כוחות נפשו ומחשבותיו דבוריו ומעשיו שיהיו כדבעי, ולא יהיה בהם חסרון – מום. ואחר־כך לוקחים הקרבן ושוחטים אותו, דכשם שבשחיטה מוציאים את הדם וה'ריות חיים' מהבהמה,

(ג) אַם־עָלָה קִרְבָּנוּ מִן־הַבָּקָר זָכָר תָּמִים יִקְרִיבֶנּוּ אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד יִקְרִיב אֹתוֹ לְרִצְנוֹ לִפְנֵי יְהוָה:

גאם עלתא קרבנה מן תורי דכר שלים יקרבנה לתרע משפן זמנא יקרב יתה לרעוא לה קדם יי :

עולות ותרי הן פלן עולות ותקרב פל אחת לשם מי שהוא. יכול אפלו נתערבה בפסולין או בשאינו מינו? תלמוד־לומר: "יקריבנו". יקריב אתו. מלמד, שכופין אותו. יכול בעל־פךחו? תלמוד־לומר: "לרצנו". הא ביצד? כופין אותו עד שיאמר 'רוצה אני'. לפני ה' וסמך. אין סמיכה בכמה.

ש"י ◀ זָכָר. ולא נקבה. כשהוא אומר "זָכָר" למטה, שאין תלמוד לומר "זָכָר", ולא טמטום ואנדורוגינוס. תמים. בלא מום. אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד. מטפל בהקבאתו עד העזרה. מהו אומר: יקריב יקריב? אפלו נתערבה עולת ראובן בעולת שמעון, יקריב פל אחד לשם מי שהוא. וכן עולה בחלין, ימכרו החלין לצרכי

פירוש רס"ג - תרגום ועיבוד מערכות־יהודית

(ב) נָאם אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַר לָהֶם, כָּל אָדָם שֶׁהִקְרִיב מִכֶּם קִרְבָּן לַה' מִן הַבְּהֵמוֹת, אֲזַי מִן הַבָּקָר וְהַצֹּאן תִּקְרִיבוּ אוֹתוֹ.

(ג) אַם הָיָה קִרְבָּנוּ עוֹלָה מִן הַבָּקָר, אֲזַי זָכָר לֵאלֹהֵינוּ אֶל פֶּתַח הַמִּזְבֵּחַ, לְרִצְנוֹ לִפְנֵי ה'.

(ד) וְסַמְךָ יָדוֹ עַל רֹאשׁ הָעֵלֶה וְנִרְצָה לוֹ לְכַפֵּר עָלָיו:

ד' וְסַמְךָ יָדָה עַל רֹשׁ עֲלֵתָא וְיִתְרַעֵי לָהּ לְכַפְּרָא עֲלֵהּ:

כַּרְתוֹת וּמִיתוֹת בֵּית-דִין, אוּ מִיתָה בִיּוֹדֵי שְׁמַיִם, אוּ מִלְקוֹת - הָרִי עֲנֹשׁן אָמוֹר. הָא אֵינוּ מְרַצָּה אֲלָא עַל 'עֲשֵׂה' וְעַל 'לֹאֵו שְׁנַתַּק לְעֲשֵׂה'.

כַּרְתוֹת וּמִיתוֹת בֵּית-דִין, אוּ מִיתָה בִיּוֹדֵי שְׁמַיִם, אוּ מִלְקוֹת - הָרִי עֲנֹשׁן אָמוֹר. הָא אֵינוּ מְרַצָּה אֲלָא עַל 'עֲשֵׂה' וְעַל 'לֹאֵו שְׁנַתַּק לְעֲשֵׂה'.

(ה) וְשַׁחַט אֶת-בֶּן הַבְּקָר לִפְנֵי יְהוָה וְהִקְרִיבוּ בְנֵי אֹהֶל הַפְּתִיחַ אֶת-הַדָּם וְזָרְקוּ אֶת-הַדָּם עַל-הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב אֲשֶׁר-פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד:

ה וְיִכּוּס יָת בַּר תּוֹרֵי קָדְשׁ יְיָ וְיִקְרְבוּן בְּנֵי אֹהֶלן כִּהְנִיֵא יָת דְּמָא וְיִזְרְקוּן יָת דְּמָא עַל מִדְבַּחָא סְחוֹר סְחוֹר דִּי כְתֹרַע מִשְׁפָּן זְמַנָּא:

כַּשֵּׁי « וְשַׁחַט וְהִקְרִיבוּ הַכֹּהֲנִים • מִקְבֵּלָה וְאֵילָף מִצְוֹת כִּהְנֵה. לְמַד עַל הַשְּׁחִיטָה, שְׁכַשְׁרָה בְּזֹר. לִפְנֵי ה' • בְּעִזָּרָה. וְהִקְרִיבוּ • זֹו קְבֵלָה שֶׁהִיא הִרְאִשׁוּנָה, וּמִשְׁמַעָה לְשׁוֹן "הוֹלֵכָה". לְמַדְנֹו, שְׁתִּיחֶן (סְפָרִים אַחֲרִים: שְׁמִיחֹו) בְּבִנֵי אֹהֶלן. בְּנֵי אֹהֶלן • יְכוּל חֲלָלִים? תְּלַמּוּד לּוֹמֵר: "הַכֹּהֲנִים". אֶת-הַדָּם וְזָרְקוּ אֶת-הַדָּם • מֵה תְּלַמּוּד-לוֹמֵר: "דָּם" "דָּם" שְׁתֵּי פְעָמִים? לְהִבְיָא אֶת שְׁנַתְעָרַב בְּמֵינוּ אוּ בְשֵׁאֵינוּ מֵינוּ. יְכוּל אָף בְּסוּלִים, אוּ בַחֲטָאוֹת הַפְּנִימִיּוֹת, אוּ בַחֲטָאוֹת הַחִיצוֹנוֹת,

שְׁאֵלוּ לְמַעְלָה וְהִיא לְמַטָּה? תְּלַמּוּד-לוֹמֵר בְּמִקּוֹם אַחֵר: "אֶת-דְּמוֹ". וְזָרְקוּ • עוֹמֵד לְמַטָּה וְזוֹרֵק מִן הַפְּלִי לְכַתֵּל הַמִּזְבֵּחַ לְמַטָּה מִחוּט הַסְּקָרָא כְּנִגְדַּ הַזְּרוֹיֹוֹת, לְכַף גֵּאֵמֵר: "סָבִיב", שֶׁהִיא הַדָּם נִתֵּן בְּאַרְבַּע רוּחוֹת הַמִּזְבֵּחַ. אוּ יְכוּל יִקְיַפְנוּ כְחוּט? תְּלַמּוּד-לוֹמֵר: "וְזָרְקוּ", וְאֵי-אֲפֹשֶׁר לְהִקְיַף בְּזִרְקָה. אֵי "וְזָרְקוּ", יְכוּל בְּזִרְקָה אַחַת? תְּלַמּוּד-לוֹמֵר: "סָבִיב", הָא כִּיצַד? נוֹתֵן שְׁתֵּי מִתְנוֹת שֶׁחֵן אַרְבַּע. אֲשֶׁר-פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד • וְלֹא בְזִמְנָן שֶׁהוּא מִפְּרָק.

(ו) וְהִפְשִׁיט אֶת-הָעֵלֶה וְנִתַּח אֹתָהּ לְנִתְחִיהָ:

כַּשֵּׁי « וְהִפְשִׁיט אֶת-הָעֵלֶה • מֵה תְּלַמּוּד-לוֹמֵר: "הָעֵלֶה"? לְרַבּוֹת אֶת כָּל הָעוֹלוֹת לְהִפְשִׁיט וְנִתּוּחַ. אֹתָהּ לְנִתְחִיהָ • וְלֹא נִתְחִיהָ לְנִתְחִים.

(ז) וְנִתְּנוּ בְנֵי אֹהֶל הַפְּתִיחַ אֵשׁ עַל-הַמִּזְבֵּחַ וְעִרְכוּ עֲצִים עַל-הָאֵשׁ:

ז וְיִתְּנוּן בְּנֵי אֹהֶלן כִּהְנֵא אֲשַׁתָּא עַל מִדְבַּחָא וְיִסְדְּרוּן אַעֲיָא עַל אֲשַׁתָּא:

כַּשֵּׁי « וְנִתְּנוּ אֵשׁ • אָף-עַל-פִּי שֶׁהָאֵשׁ יוֹרֶדֶת מִן הַשְּׁמַיִם, מִצְוָה לְהִבְיָא מִן הַדְּיוּט. בְּנֵי אֹהֶלן כִּהְנֵן •

כְּשֶׁהוּא כִּהְנוּנוּ, הָא אִם עֶבֶד בְּכַגְדֵי כֹהֵן הַדְּיוּט, עֲבוּדְתוֹ פְּסוּלָה.

(ח) וְעִרְכוּ בְנֵי אֹהֶל הַפְּתִיחַ אֵשׁ עַל-הָאֵשׁ וְעִרְכוּ אֶת-הַפָּדֵר עַל-הָעֲצִים אֲשֶׁר עַל-הָאֵשׁ עַל-הַמִּזְבֵּחַ:

ח וְיִסְדְּרוּן בְּנֵי אֹהֶלן כִּהְנֵא יָת אֲבִרְיָא יָת רִישָׁא וְיָת תְּרַבָּא עַל אַעֲיָא דִּי עַל אֲשַׁתָּא דִּי עַל מִדְבַּחָא:

פירוש רס"ג - תרגום ועיבוד מערכת-יהודית

- (ד) וְיִשְׁעִין אֶת יָדוֹ עַל רֹאשׁוֹ וְנִרְצָה עָלָיו וְיִכְפֵּר לוֹ [לשון מחיקת הרושם של העוון].
- (ה) וְיִשְׁחַט אֶת הַפָּדֵר לִפְנֵי ה' וְיִקְרִיבוּ בְנֵי אֹהֶלן הַכֹּהֲנִים אֶת הַדָּם, וְיִזְלְפוּ
- אֹתוֹ עַל הַמִּזְבֵּחַ, בְּכָל הַהֲקָף סָבִיב הַמְּצוּי לְיַד שַׁעַר אֹהֶל הַזְּעִידָה.
- (ו) וְיִפְשִׁיט אֶת הָעוֹלָה וְיַחֲלַק אֹתָהּ לְאִיבְרִיָּהּ.
- (ז) וְיִתְּנוּ בְנֵי אֹהֶלן הַפְּתִיחַ אֵשׁ עַל הַמִּזְבֵּחַ, וְיִסְדְּרוּ עָלָיו גִּזְרֵי עֲצִים.
- (ח) וְיִסְדְּרוּ בְנֵי אֹהֶלן הַכֹּהֲנִים אֶת הָאִיבְרִים וְהִרְאִשׁוּ וְעִמּוּד הַשְּׁדָרָה מֵעַל גִּזְרֵי הָעֲצִים אֲשֶׁר עַל הָאֵשׁ, אֲשֶׁר עַל הַמִּזְבֵּחַ.

וְאֶת־הַפָּדֶרֶת לָמָּה נֹאמַר? לְלַמְּדֵךָ, שְׁמַעְלֵהוּ עִם הָרֹאשׁ וּמִכֶּסֶה בּוֹ אֶת בֵּית הַשְּׁחִיטָה. וְזֶהוּ דֶרֶךְ כְּבוֹד שֶׁל מַעֲלָה. אֲשֶׁר עַל־הַמִּזְבֵּחַ. שְׁלֵא יִהְיוּ הַגְּזִירִין יוֹצְאִין חוּץ לַמַּעֲרָכָה.

כ"ט - בְּנֵי אֶהְרֵן הַכֹּהֲנִים • כְּשֶׁהֵם בְּכַהֲנֻם. הָא כְּהֵן הַדְּיוּט שְׁעֵבֵד בְּשִׂמּוֹנָה בְּגָדִים, עֲבוּדָתוֹ פְּסוּלָה. אֶת הַנִּתְחִים אֶת־הָרֹאשׁ • לְפִי שְׂאִין הָרֹאשׁ בְּכֻלֵּל הַפְּשֻׁט, שֶׁכֶּבֶר הַתּוֹ בַּשְּׁחִיטָה, לְפִיכֶךָ הַצָּרֶף לְמַנּוּתוֹ לְעַצְמוֹ.

ט וְגוֹה וּכְרַעֲוֵהי יַחֲלַל בְּמִיָּא וְיִסַּק כִּהְנֵא יֵת כִּלָּא לְמַדְבְּחָא עֲלֵתָא קִרְבֵּן דְּמִתְקַבֵּל בְּרַעְוֵא קָדָם יי:

(ט) וְקִרְבּוֹ וּכְרַעֲוֵי יִרְחֵץ בְּמַיִם וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן אֶת־הַכֵּל הַמִּזְבֵּחַ עֲלֵהּ אִשָּׁה רִיח־נִיחּוֹחַ לַיהוָה: ס

פּוּשִׁי"ר בְּלַע"ז. נִיחּוֹחַ • נַחַת רוּחַ לְפָנַי, שְׁאַמְרַתִּי וְנַעֲשֶׂה רִצּוֹנִי.

כ"ט - עֲלֵה • לְשֵׁם עוֹלָה יִקְטִירֶנּוּ. אִשָּׁה • כְּשִׁישְׁחֻטְנּוּ, הֵיא שׁוֹחֲטוֹ לְשֵׁם הָאֵשׁ. וְכֵל "אִשָּׁה", לְשׁוֹן אֵשׁ

י וְאִם מִן עֲנֵא קִרְבָּנָה מִן אִמְרֵיָא אוּ מִן בְּנֵי עֲזִיָּא לְעֲלֵתָא דְּכַר שְׁלִים יִקְרַבְנָה:

(י) וְאִם־מִן־הַצֹּאֵן קִרְבָּנּוֹ מִן־הַכְּשָׁבִים אוּ מִן־הָעֲזִים לְעֹלָה זָכָר תָּמִים יִקְרִיבּוּ:

לְפָרְשָׁה. מִן־הַצֹּאֵן מִן־הַכְּשָׁבִים אוּ מִן־הָעֲזִים • הָרִי אֵלוֹ ג' מַעֲוִטִין, פָּרֹט לְזָקֵן, לְחוּלָה וְלַמִּזְחָם.

כ"ט - וְאִם מִן הַצֹּאֵן • וְיוֹ מוֹסִיף עַל עֲנֵיָן רֹאשׁוֹן. וְלָמָּה הַפְּסִיק? לְתַן רוּחַ לְמִשָּׁה לְהַתְּבַוְּנֵן בֵּין פְּרָשָׁה

יא וְיִכּוּס יִתֵּה עַל צֵדָא דְּמַדְבְּחָא צְפוּנָא קָדָם יי וְיִזְרְקוּן בְּנֵי אֶהְרֵן כִּהְנֵא יֵת דְּמָה עַל מַדְבְּחָא סְחוּר סְחוּר:

(יא) וְשָׁחַט אֹתוֹ עַל יַרְדֵּי הַמִּזְבֵּחַ צִפְנָה לְפָנַי יְהוָה וְזָרְקוּ בְּנֵי אֶהְרֵן הַכֹּהֲנִים אֶת־דָּמּוֹ עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב:

כ"ט - עַל יַרְדֵּי הַמִּזְבֵּחַ • עַל צֵד הַמִּזְבֵּחַ. צִפְנָה לְפָנַי ה' • וְאִין צְפוּן בְּכַמָּה.

יב וְיַפְלֵג יִתֵּה לְאִבְרוֹהִי וְיֵת רִישָׁה וְיֵת תְּרַבָּה וְיִסְדֵּר כִּהְנֵא יִתְהוֹן עַל אֲעִיָּא דִּי עַל אֲשֵׁתָא דִּי עַל מַדְבְּחָא:

(יב) וְנִתַּח אֹתוֹ לְנִתְחָיו וְאֶת־רֹאשׁוֹ וְאֶת־פְּדָרוֹ וְעַרְףֵּי הַכֹּהֵן אֹתָם עַל־הָעֲצִים אֲשֶׁר עַל־הָאֵשׁ אֲשֶׁר עַל־הַמִּזְבֵּחַ:

יג וְגוֹה וּכְרַעֲוֵי יַחֲלַל בְּמִיָּא וְיִקְרַב כִּהְנֵא יֵת כִּלָּא וְיִסַּק לְמַדְבְּחָא עֲלֵתָא הוּא קִרְבֵּן דְּמִתְקַבֵּל בְּרַעְוֵא קָדָם יי:

(יג) וְהִקְרַב וְהִפְרָעִים יִרְחֵץ בְּמַיִם וְהִקְרִיב הַכֹּהֵן אֶת־הַכֵּל וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחַ עֲלֵהּ הוּא אִשָּׁה רִיח־נִיחּוֹחַ לַיהוָה: פ

אֹתָם עַל גְּזָרֵי הָעֲצִים אֲשֶׁר עַל הָאֵשׁ, אֲשֶׁר עַל הַמִּזְבֵּחַ.
(ג) וְהִקְרִיב הַכֹּהֵן הַפְּנִימִי וְהִפְרָעִים, וְהִקְרַב בְּמַיִם, וְגִיֵּשׁ הַכֹּהֵן אֶת הַכֵּל וְיִשְׂרָף בְּאֵשׁ שְׁעַל הַמִּזְבֵּחַ. הֵיא עוֹלָה, קִרְבָּן מְקַבֵּל וּמְרַצָּה לֵה'.

(א) וְיִשְׁחַט אֹתוֹ עַל צֵד הַמִּזְבֵּחַ, בְּצֵדוֹ הַצְּפוּנִי לְפָנַי ה', וְיִזְלְפוּ בְּנֵי אֶהְרֵן הַכֹּהֲנִים אֶת דָּמּוֹ עַל הַמִּזְבֵּחַ בְּכֵל הַקֶּהֶף סָבִיב.
(ב) וְיַחֲלַק אֹתוֹ לְאִבְרָיו וְרֹאשׁוֹ וְעַמּוּד הַשְּׂדֵרָה שְׁלוֹ, וְיִסְדֵּר הַכֹּהֵן

(ט) וְאִם הִיָּה קִרְבָּנוֹ מִן הַצֹּאֵן, אֲזִי מִזֵּן הַכְּשָׁבִים אוּ מִן הָעֲזִים עוֹלָה יִקְרִיב, זָכָר לֵלֵא מוֹם.

~ יום שני ב' ניסן ~

(יד) **וְאִם מִן־הָעוֹף עֲלָה קָרְבְּנוֹ לַיהוָה וְהִקְרִיב מִן־הַתְּרִיִם אוֹ מִן־בְּנֵי הַיּוֹנָה אֶת־קָרְבְּנוֹ:**
 יד וְאִם מִן עוֹפָא עֲלֵתָא קָרְבְּנָה קֳדָם יי וְיִקְרֵב מִן שְׂפִינֵינְיָא אוּ מִן בְּנֵי יוֹנָה יִתְּ קָרְבְּנָה:

קֳטָנִים. בְּנֵי יוֹנָה. קֳטָנִים וְלֹא גְדוֹלִים. מִן־הַתְּרִיִם אוֹ מִן־בְּנֵי הַיּוֹנָה. פֶּרֶט לַתְּחִלַּת הַצִּהּוּב שְׂפִינָה וְשְׂפִינָה, שֶׁהוּא פְּסוּל, שְׂגָדוּל הוּא אֲצֵל בְּנֵי יוֹנָה וְקָטָן אֲצֵל תוֹרִים.

כ"ט מִן־הָעוֹף. וְלֹא כָּל הָעוֹף, לְפִי שְׂנֵאמַר: "תְּמִים זָכַר בְּבִקְרָא בְּכַשְׁבִּים וּבְעֵזִים", תַּמּוּת וְזָכְרוּת בְּבִהֶמָה וְאֵין תַּמּוּת וְזָכְרוּת בְּעוֹפוֹת; יָכוֹל אִף מְחַסֵּר אֲכָר? תְּלַמּוּד־לוֹמַר: "מִן הָעוֹף". תְּרִיִם. גְּדוֹלִים וְלֹא

(טו) **וְהִקְרִיבוּ הַכֹּהֵן אֶל־הַמִּזְבֵּחַ וּמִלֵּק אֶת־רֹאשׁוֹ וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחַה וְנִמְצְיָה דָמוֹ עַל קִיר הַמִּזְבֵּחַ:**
 טו וְיִקְרְבָנָה כְּהֵנָּה לְמִדְבַּחָא וְיִמְלוֹק יִתְּ רִישָׁא וְיִסַּק לְמִדְבַּחָא וְיִתְמַצֵּי דָמָה עַל כְּתֵל מִדְבַּחָא:

וְהֵדָם מִתְמַצְיָה וְיִרְדּוּ. וּמִלֵּק וְהִקְטִיר וְנִמְצְיָה. אֲפָשָׁר לוֹמַר כֵּן? מֵאַחַר שֶׁהוּא מְקַטֵּיר, הוּא מוֹצֵי? ! אֵלָּא, מֵהַ הַקְטָרָה - הָרֹאשׁ בְּעֵצָמוֹ וְהַגּוֹף בְּעֵצָמוֹ וְכוּ', אִף מְלִיקָה כֵּן. וּפְשׁוּטוֹ שֶׁל מְקָרָא, מְסַרְסֵה הוּא: וּמִלֵּק וְהִקְטִיר, וְקָדַם הַקְטָרָה, "וְנִמְצְיָה דָמוֹ" כְּכָר.

כ"ט וְהִקְרִיבוּ. אֲפָלוּ פְּרִידָה אַחַת יָבִיא. הַכֹּהֵן וּמִלֵּק. אֵין מְלִיקָה בְּכָלִי, אֵלָּא בְּעֵצָמוֹ שֶׁל כֹּהֵן; קוֹצֵץ בְּעֵצָמוֹ מִמּוֹל הָעֶרְף וְחוּתָף מְפָרֶקֶת עַד שֶׁמִּגִּיעַ לְסִימְנִין וְקוֹצֵצוֹ. וְנִמְצְיָה דָמוֹ. לְשׁוֹן "מִיַּץ אִפְסִים", (מִשְׁלִיל) "כִּי־אִפְסֵי הַמַּיִם" (יִשְׁעִיָּה טו). כּוֹבֵשׁ בֵּית הַשְּׁחִיטָה עַל קִיר הַמִּזְבֵּחַ

(טז) **וְהִסִּיר אֶת־מְרֹאֲתוֹ בְּנִצְתָהּ וְהִשְׁלִיךְ אֹתָהּ אֲצֵל הַמִּזְבֵּחַ קֳדָמָה אֶל־מְקוֹם הַדָּשָׁן:**
 טז וְיִנְעֲדֵי יִתְּ זִפְקָה בְּאֲכֵלָה וְיִרְמִי יִתְּהָ לְסִטְרָא מִדְּבַחָא קְדוּמָא לְאַתְרֵי דְמוֹשְׁדִין קֳטָמָא:

אֵלָּא בְּאֵבוּס בְּעֲלִיָּה, נֵאמַר: "וְהִקְרֵב וְהַפְּרָעִים יִרְחֹץ בְּמַיִם וְהִקְטִיר". בְּעוֹף, שְׂנֹזוֹן מִן הַגְּזוּל, נֵאמַר: "וְהִשְׁלִיךְ" אֶת הַמְּעִים, שְׂאֲכָלוּ מִן הַגְּזוּל. אֲצֵל הַמִּזְבֵּחַ קֳדָמָה. בְּמִזְרְחוֹ שֶׁל כְּבֹשׁ. אֶל־מְקוֹם הַדָּשָׁן. מְקוֹם שְׂנוֹתְנִין שֶׁם תְּרוּמַת הַדָּשָׁן בְּכָל בִּקְרָא, וְדָשׁוֹן מִזְבַּח הַפְּנִימִי וְהַמְּנוֹרָה, וְכֹלֶם נִבְלָעִים שֶׁם בְּמִקְוָם.

כ"ט מְרֹאֲתוֹ. מְקוֹם הָרַעִי, וְזֶה הַזֶּפֶק. בְּנִצְתָהּ. עִם בְּנֵי מַעֲיָה. וְ"נוֹצֵה" לְשׁוֹן דְּבַר הַמָּאוֹס, כְּמוֹ: "כִּי נִצּוּ גַם־נְעוּ", וְזֶהוּ שֶׁתְּרַגְּם אוּנְקָלוֹס: "בְּאֻכְלֵיהָ", וְזֶהוּ מְדָרְשׁוֹ שֶׁל אָבָא יוֹסִי בֶּן תַּנּוּן, שְׂאֵמַר: 'נוֹטֵל אֶת הַקְּרָבָן עִמּוֹ'. וְרַבּוֹתֵינוּ זָכְרוּנָם לְבִרְכָה אֲמָרוּ: קוֹדֵר סְבִיב הַזֶּפֶק בְּסִינֵין כְּמוֹ אֲרַבָּה, וְנוֹטֵלָה עִם הַנוֹצֵה שֶׁעַל הָעוֹר. בְּעוֹלַת בְּהֶמָה, שְׂאִינָה אוֹכֵלַת

(יז) **וְשִׁפַּע אֹתוֹ בְּכַנְפָיו לֹא יִבְדִּיל וְהִקְטִיר אֹתוֹ הַכֹּהֵן הַמִּזְבֵּחַה עַל־הָעֵצִים אֲשֶׁר עַל־הָאֵשׁ עֲלָה הוּא אִשָּׁה רִיחַ נִיחַח לַיהוָה: ם**
 יז וְיִפְרַק יִתְּהָ בְּגִדְפוּהִי לֹא יִפְרֵשׁ וְיִסַּק יִתְּהָ כְּהֵנָּה לְמִדְבַּחָא עַל אֲעִיָּא דִּי עַל אֲשַׁמָּא עֲלֵתָא הוּא קָרְבָן דְּמִתְקַבֵּל בְּרַעֲוֵא קֳדָם יי:

כְּנָפָיו; אֵינוֹ צָרִיף לְמַרְט כְּנָפֵי נוֹצָתוֹ. בְּכַנְפָיו. נוֹצָה מְמַשׁ. וְהֵלֵא אֵין לָף הַדִּיּוּט שְׂמַרִיחַ רִיחַ רַע שֶׁל כְּנָפִים

כ"ט וְשִׁפַּע. אֵין שְׂסוּעָ אֵלָּא בִּיד; וְכֵן הוּא אוֹמַר בְּשִׂמְשׁוֹן: "וְיִשְׁפָּעוּהוּ כְּשִׁפַּע הַגְּדִי". בְּכַנְפָיו. עִם

פירוש רס"ג - תרגום ועיבוד מערכת יהודית

(יז) וְיִבְדִּיל אֹתוֹ מִכְּנָפָיו וְלֹא יִתְּקוֹן הַמִּזְבֵּחַ, וְיִזִּיל אֶת דָּמוֹ עַל קִיר הַמִּזְבֵּחַ. (יז) וְיִתְּלַשׁ אֶת כִּיס הַנֶּשֶׁט הַמְּתַרְחֵב לְפָנֵי קִבְתּוֹ עִם קָרְבָּנוֹ, וְיִשְׁלִיךְ אוֹתָם בְּצִמּוּד לְמִזְבֵּחַ, בְּצִד מְזֻרָח בְּאִזּוֹר הַשְּׁלֵכַת הָאֶפֶר.

(יז) וְיִגִּישׁ הַכֹּהֵן אוֹתוֹ אֶל הַמִּזְבֵּחַ, וְיִבְדִּיל אֶת רֹאשׁוֹ וְיִשְׂרָף אוֹתוֹ בְּאֵשׁ עַל מְגוֹזְלֵי הַיּוֹנִים.

(יז) וְיִגִּישׁ הַכֹּהֵן אוֹתוֹ אֶל הַמִּזְבֵּחַ, וְיִבְדִּיל אֶת רֹאשׁוֹ וְיִשְׂרָף אוֹתוֹ בְּאֵשׁ עַל מְגוֹזְלֵי הַיּוֹנִים.

חתיכות, אלא קורעו מגבו. נאמר בעוף: "ריח ניחוח", ונאמר בבהמה: "ריח ניחוח". לומר לך: אחד המרבה ואחד הממעט, ובלבד שיכונן את לבו לשמים'.

ונשפרים ואין נפשו קצה עליו. ולמה אמר הפתוב: "והקטיר"? כדי שיהא המזבח שבע ומתהדר בקרבנו של עני. לא יבדיל. אינו מפרקו לגמרי לשתי

א ונאנש ארי יקרב קרבן מנחתא קדם יי סלמא יהי קרבנה ויריק עלה משחא ויתן עלה לבנתא:

ב (א) ונפש פיתקריב קרבן מנחה ליהוה סלת יהיה קרבנו ויצק עליה שמן ונתן עליה לבנה:

"ועשרון סלת. למנחה", עשרון לכל מנחה. ויצק עליה שמן. על פלה. ונתן עליה לבנה. על מקצתה; מניח קמץ לבונה עליה לצד אחד. ומה ראיית לומר בן? שאין רבוי אחר רבוי בתורה, אלא למעט. דבר אחר: שמן על פלה, מפני שהוא נכלל עמה ונקמץ עמה, כמו שנאמר: "מסלתה ומשמנה", ולבונה על מקצתה שאינה נכללת עמה ולא נקמץ עמה, שנאמר: "על כל לבנתה", שלאחר שקמץ, מלקט את הלבונה פלה ומעליה ומקטירה. ויצק. ונתן. והביאה. מלמד שיציקה וכלילה פשרים בנר.

נפש כי תקריב. לא נאמר "נפש" בכל קרבנות נדבה, אלא במנחה; מי דרכו להתנדב מנחה? עני. אמר הקדוש ברוך הוא, מעלה אני עליו פאלו הקריב נפשו. סלת יהיה קרבנו. האומר: "הרי עלי מנחה", סתם, מביא מנחת סלת, שהיא הראשונה שבמנחות ונקמץ פשהיא סלת, כמו שמפרש בענין. לפי שנאמרו פאן חמשה מיני מנחות, וכלן באות אפויזות קדם קמיצה חוץ מזו, לכך קרויה "מנחת סלת". סלת. אין "סלת" אלא מן החטין, שנאמר: "סלת חטין", ואין מנחה פחותה מעשרון, שנאמר:

נקודות משיחות קודש

קרבן ממש, אינו גורם ספוק לאדם, והתבטלותו היא מלאה. נמצא, שם'קרבן' שבעצים נעלה יותר מהקרבן עצמו.

ונפש כי תקריב קרבן מנחה (ב, א) קרבן, מלמד שהיחיד מתנדב עצים (תורת כהנים) יש לשאל, הרי עצים הם 'מכשירי קרבן', ולא קרבן. ויש לומר, דהנה בקרבן ממש חש האדם ספוק מן שבעה פעלה חסובה (ריח ניחוח לה), ולכן אין בו התבטלות מלאה. אף קרבן עצים, שאינו

(לקוטי שיחות, כרך כב, עמ' 7)

ב וייתנה לנת בני אהרן פהניא ויקמוץ מתמן מלי קמצה מסלתה וממשחה על כל לבנתה ויסק פהניא ית אדפרתה למדבחה קרבן דמתקבל פרעוא קדם יי:

ב) והביאה אלבני אהרן הפהנים וקמץ משם מלא קמצו מסלתה ומשמנה על כל לבנתה והקטיר הבהן את אופרתה המזבחה אשה ריח ניחוח ליהוה:

שלש אצבעותיו על פס ידו, וזהו "קמץ" במשמע לשון העברית. על כל לבנתה. לבד כל הלבונה, יהא הקמץ מלא. לבנתה והקטיר. אף הלבונה בהקטרה. מלא קמצו מסלתה ומשמנה. הא, אם קמץ ועלה בידו גרגר מלח או קרט לבונה, פסולה. אדפרתה. הקמץ העולה לגבה הוא זכרון המנחה, שבו נזכר בעליה לטובה ולנחת רוח.

הפהנים וקמץ. מקמיצה ואילך מצות כהנה. וקמץ משם. מקום שרגלי הנז עומדות, ללמדך, שהקמיצה פשרה בכל מקום בעזרה, אף באחת עשרה אמה של מקום דריסת רגלי ישראל. מלא קמצו. יכול מברץ, ומבצבץ ויוצא לכל צד? תלמוד-לומר במקום אחר: "והרים ממנו בקמצו", לא יהא פשר אלא מה שבתוף הקמץ. אי "בקמצו", יכול חסר? תלמוד-לומר: "מלא". הא כיצד? חופה

(אותה ילקט בנפרד), ויקטיר את תפירתם, מדיפה ריח על המזבח, קרבן מקבל ומרצה לה'.

(ב) וביאנה אל מקצת מבני אהרן (הכהן) מלא פפו מסלתה ומשמנה עם כל לבנתה

(א) וכל אדם פי יקריב קרבן מתנה לה' והיה קרבנו מן הסלת, וישפך עליו שמן וישים עליהם לבונה.

(א) וְהִנּוּחַת מִן־הַמִּנְחָה לְאֶהֱרֹן וּלְבָנָיו קֹדֶשׁ קֹדָשִׁים
מֵאִשֵּׁי יְהוָה: ם

כ"ט - לְאֶהֱרֹן וּלְבָנָיו • כֹּהֵן גָּדוֹל נוֹטֵל חֶלֶק בְּרֵאשׁ
שְׂלֵא בְּמַחְלָקָת, וְהַדְּיוּט בְּמַחְלָקָת. קֹדֶשׁ קֹדָשִׁים •
היא להם. מֵאִשֵּׁי ה' • אין להם חלק בה, אלא
לאחר מתנות האִשִּׁים.

(ב) וְכִי תִקְרַב קָרְבַּן מִנְחָה מֵאַפֶּה תִנּוּר חֲלוֹת
מִצַּת בְּלִילַת בִּשְׁמֹן וִרְקִיקֵי מִצּוֹת מִשְׁחִים בִּשְׁמֹן: ם

כ"ט - וְכִי תִקְרַב וְגו' • שָׁאֵמַר: 'הֲרִי עָלַי מִנְחַת
מֵאַפֶּה תִנּוּר'; וְלִמַּד הַפְּתוּב, שְׂיִבִיא אוֹ חֲלוֹת אוֹ
רְקִיקִין. הַחֲלוֹת בְּלוֹלוֹת וְהַרְקִיקִין מְשׁוּחִין. וְנִחְלְקוּ
רְבוּתֵינוּ בְּמִשְׁחָתָן: יֵשׁ אוֹמְרִים: 'מוֹשְׁחָן וְחִזּוֹר
וּמוֹשְׁחָן עַד שְׂיִכְלָה כָּל הַשְּׂמֹן שְׂבֵלֵג, שְׂכַל הַמִּנְחוֹת
טְעוּנוֹת לֵג שְׂמֹן, וְיֵשׁ אוֹמְרִים: 'מוֹשְׁחָן כְּמִין כ"ף
וְנִית, וְשָׂאֵר הַשְּׂמֹן נֶאֱכַל בְּפָנָי עֲצָמוֹ לַכֹּהֲנִים. וְיֵמָה
תְּלַמּוּד־לוֹמַר "בִּשְׂמֹן", "בִּשְׂמֹן", שְׂתִי פְעָמִים?
לְהַכְשִׁיר שְׂמֹן שְׁנֵי וּשְׁלִישֵׁי הַיּוֹצֵא מִן הַזֵּיתִים, וְאִין
צָרִיד שְׂמֹן רֵאשׁוֹן אֲלֵא לְמִנְחָה, שְׂנֵאֲמַר בּוֹ: "וְךָ".
וְשְׁנֵינוּ ב'מִנְחוֹת': כָּל הַמִּנְחוֹת הָאֶפְיוֹת לְפָנָי
קְמִיצָתָן וְנִקְמְצוֹת עַל־יְדֵי פְתִיחָה, כְּלֵן בְּאוֹת עֶשֶׂר
עֶשֶׂר חֲלוֹת, וְהָאֵמוּר בַּה: "רְקִיקִין", בָּאָה עֶשֶׂר
רְקִיקִין.

(ג) וְאִם־מִנְחָה עַל־הַמַּחְבֵּת קָרְבָּנָךְ סֵלַת
בִּשְׂמֹן מִצָּה תִהְיֶה:

כ"ט - וְאִם־מִנְחָה עַל־הַמַּחְבֵּת • שָׁאֵמַר: "הֲרִי עָלַי
מִנְחַת מַחְבֵּת", וְכִלִּי הוּא שֶׁהִנָּה בְּמִקְדָּשׁ שְׂאוּפִין
בּוֹ מִנְחָה עַל הָאוּר בִּשְׂמֹן, וְהַכִּלִּי אֵינּוּ עִמָּךְ אֲלֵא
צָף, וּמַעֲשֵׂה הַמִּנְחָה שְׂבִתוּכּוֹ קָשִׁין, שְׂמַתוּף שֶׁהִיא
צָפָה, הָאוּר שׁוֹרֵף אֶת הַשְּׂמֹן. וְכֵלֵן טְעוּנוֹת שְׁלֹשׁ
מִתְּנוֹת שְׂמֹן: יִצְיָקָה וְכִלִּיָּה וּמִתֵּן שְׂמֹן בְּכִלִּי, קֹדֶם
לְעִשְׂתָּן. סֵלַת בְּלוֹלָה בִּשְׂמֹן • מְלַמֵּד שְׂבוּלָלָן
בְּעוֹדֵן סֵלַת.

(ד) פְּתוֹת אֹתָהּ פְּתִים וְיִצְקֶתָ עָלֶיהָ שְׂמֹן
הוּא: ם

כ"ט - פְּתוֹת אֹתָהּ פְּתִים • לְרְבוּת כָּל הַמִּנְחוֹת הַנֶּאֱפוֹת
קֹדֶם קְמִיצָה, לְפְתִיתָהּ. וְיִצְקֶתָ עָלֶיהָ שְׂמֹן מִנְחָה
הוּא • לְרְבוּת כָּל הַמִּנְחוֹת לְיִצְיָקָה. יְכוֹל אִף מִנְחַת

~ יום שלישי ג' ניסן ~

(1) וְאִם־מִנְחַת מְרֻחֶשֶׁת קָרְבָּנָךְ סֵלַת בִּשְׂמֹן תַּעֲשֶׂה:
וְאִם מִנְחַת רִדְמָא קָרְבָּנָךְ סֵלְמָא בְּמִשְׁחָ
תַּתְעַבְד:

פירוש רס"ג - תרגום ועיבוד מערבית-יהודית

(ג) וְהִנּוּחַת מִמְּנָה לְאֶהֱרֹן וּלְבָנָיו מִן
הַמְּשָׁבַח שֶׁבְּקֹדְשִׁים מִקְרַבְנוֹת ה'.
(ד) וְאִם קָרְבַּן מִתְּנָה מִלְחָם הַתִּנּוּר,
אֲזִי הִיא תִּהְיֶה חֲלוֹת סֵלַת מִצָּה מִבְּצָק
מְעֵרֵב בִּשְׂמֹן, וִרְקִיקֵי מִצָּה מְשׁוּחִים
בִּשְׂמֹן.
(ח) וְאִם הִנָּה קָרְבָּנָךְ מִתְּנָה עַל
הַמַּחְבֵּת, אֲזִי הִיא תִּהְיֶה מִצּוֹת מִסֵּלַת,
(1) וּפְתוֹת אוֹתָהּ פְּתִים וְשִׁפְךָ עָלֶיהָ
שְׂמֹן, כִּף הִיא תִּהְיֶה מִתְּנָה.
(1) וְאִם הִנָּה קָרְבָּנָךְ מִתְּנָה מִמַּעֲשֵׂה

מַעֲשֵׂה מִנְחָה הַעֲשִׂיין לַתּוֹכָה רוּחְשִׁין. כָּל דְּבַר רַךְ
עַל־יַדִּי מִשְׁקָה, נְרָאָה כְרוּחַשׁ וּמִנְעֵעֵ.

כַּשִּׁי • מְרַחֶשֶׁת • כָּלִי הוּא שֶׁהִיָּה בַמְקַדָּשׁ, עִמָּק, וּמֵתוּךְ
שֶׁהִיא עִמָּקָה, שֶׁמְנָה צְבוּר וְאִין הָאוּר שׁוֹרְפוֹ, לְפִיכָךְ

ח וּמִיָּתִי יָת מִנְחָתָא דִּי יִתְעַבַּד מֵאֵלִין קָדָם
יִי וַיִּקְרְבִינָה לְיָת כְּהֵנָּא וַיִּקְרְבִינָה לְמִדְבָּחָא:

(ח) וְהִבֵּאתְ אֶת־הַמִּנְחָה אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה מֵאֲלֵה לַיהוָה
וְהִקְרִיבָהּ אֶל־הַכֹּהֵן וְהַגִּישָׁה אֶל־הַמִּזְבֵּחַ:

אֶל־הַמִּזְבֵּחַ • מַגִּישָׁה לְקַרְנֵי דְרוּמִית מְעַרְבִית שֶׁל
מִזְבֵּחַ.

כַּשִּׁי • אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה מֵאֲלֵה • מֵאֶחָד מִן הַמִּינִים הַלְלוּ.
וְהִקְרִיבָהּ • בְּעֶלְיָה אֶל הַכֹּהֵן. וְהַגִּישָׁה • הַכֹּהֵן.

ט וַיִּרִים כְּהֵנָּא מִן מִנְחָתָא יָת אַדְפְּרַתָּה וְנִסַּק
לְמִדְבָּחָא קְרִיבֵן דְּמִתְקַבַּל בְּרַעוּא קָדָם יִי:

(ט) וְהִלִּים הַכֹּהֵן מִן־הַמִּנְחָה אֶת־אֲזַפְרָתָּהּ וְהִקְטִיר
הַמִּזְבֵּחַתָּה אִשָּׁה רִיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה:

כַּשִּׁי • אֶת־אֲזַפְרָתָּה • הוּא הַקֶּמֶץ.

י וַיְדַאֲשַׁתָּאֵר מִן מִנְחָתָא לְאַהֲרֹן וּלְכֹהֲנָיָה
קָדָשׁ קוֹדֶשִׁין מִקְרָבֵינָא דִּיִּי:

(י) וְהַנּוֹתֵרֶת מִן־הַמִּנְחָה לְאַהֲרֹן וּלְבְנָיו קָדָשׁ קִדְשִׁים
מֵאִשֵּׁי יְהוָה:

יא כָּל מִנְחָתָא דִּי תִקְרְבוּן קָדָם יִי לֹא תִתְעַבַּד
חֲמִיעַ אַרְי כָּל חֲמִיר וְכָל דְּבִשׁ לֹא תִסְקוּן
מִנָּה קְרָבֵנָא קָדָם יִי:

(יא) כָּל־הַמִּנְחָה אֲשֶׁר תִּקְרִיבוּ לַיהוָה לֹא תַעֲשֶׂה
חֲמִיץ כִּי כָּל־שֶׂאֵר וְכָל־דְּבִשׁ לֹא־תִקְטִירוּ מִמֶּנּוּ
אִשָּׁה לַיהוָה:

כַּשִּׁי • וְכָל־דְּבִשׁ • כָּל מִתִּיקַת פְּרִי, קְרוּי "דְּבִשׁ".

יב קְרִיבֵן קָדָמִי תִקְרְבוּן יְתִהוּן קָדָם יִי
וּלְמִדְבָּחָא לֹא תִסְקוּן לְאַתְקַבְּלָא בְּרַעוּא:

(יב) קְרִיבֵן רֵאשִׁית תִּקְרִיבוּ אֹתָם לַיהוָה וְאֶל־הַמִּזְבֵּחַ
לֹא־יַעֲלוּ לְרִיחַ נִיחֹחַ:

יג וְכָל קְרִיבֵן מִנְחָתְךָ בְּמִלַּח תִּמְלַח וְלֹא
תִבְשַׁל מִלַּח גִּזְם אֲלֵהֶךָ מֵעַל מִנְחָתְךָ עַל כָּל
קְרָבֵנְךָ תִקְרַב מִלָּח:

כַּשִּׁי • קְרִיבֵן רֵאשִׁית תִּקְרִיבוּ • מֵה יֵשׁ לְךָ לְהִבִּיא מִן
הַשֶּׂאֵר וּמִן הַדְּבִשׁ? קְרִיבֵן רֵאשִׁית, שְׁתִּי הַלָּחִם שֶׁל

יד וְכָל־קְרִיבֵן מִנְחָתְךָ בְּמִלַּח תִּמְלַח וְלֹא תִשְׁבִּית
מִלַּח בְּרִית אֱלֹהֶיךָ מֵעַל מִנְחָתְךָ עַל כָּל־קְרָבֵנְךָ
תִקְרִיב מִלָּח:

(יד) וְכָל־קְרִיבֵן מִנְחָתְךָ בְּמִלַּח תִּמְלַח וְלֹא תִשְׁבִּית
מִלַּח בְּרִית אֱלֹהֶיךָ מֵעַל מִנְחָתְךָ עַל כָּל־קְרָבֵנְךָ
תִקְרִיב מִלָּח: ם

טו בַּמִּזְבֵּחַ בְּמִלַּח, וְנִסְפוּד הַמֵּיִם בְּחֶגֶג. עַל כָּל־קְרָבֵנְךָ •
עַל עוֹלוֹת בְּהֵמָה וְעוֹף, וְאִמּוּרֵי כָּל הַקֹּדְשִׁים כָּלֵן.

כַּשִּׁי • מִלַּח בְּרִית • שֶׁהַבְּרִית כְּרוּתָה לְמִלַּח מִשְׁשֶׁת
יְמֵי בְּרֵאשִׁית, שֶׁהַבְּטָחוֹ הַמֵּיִם הַתְּחִתוּנִים לְקָרֵב

פירוש רס"ג - תרגום ועיבוד מערבית־יהודית

וְכָל דְּבִשׁ לֹא תִקְרִיבוּ מִמֶּנּוּ קְרִיבֵן לַה'.
(יב) אֶלֹא קְרִיבֵן רֵאשִׁית (תחילת
הצמיחה) תגִּישׁוּ אֹתָהּ לַה' מִקְּבֹל
וּמִרְצָה, וְאֶל הַמִּזְבֵּחַ לֹא תַעֲלֶה.
(יג) וְכָל קְרִיבֵן מִתְּנוּחֵיךָ הַמִּלַּח בְּמִלַּח
וְלֹא תִבְשַׁל אֶת הַמִּלַּח, כִּי הוּא (מבטא

אוֹתָהּ מִדִּיפַת רִיחַ עַל הַמִּזְבֵּחַ, קְרִיבֵן
מִקְּבֹל וּמִרְצָה לַה'.
(י) וְהַנּוֹתֵר מִמֶּנּוּ לְאַהֲרֹן וּלְבְנָיו מִן
הַמִּשְׁבַּח שֶׁבְּקֹדְשִׁים מִקְרָבֵנוֹת ה'.
(יא) כָּל הַמִּתְנוּת אֲשֶׁר תִּקְרְבוּ אוֹתָן
לַה' לֹא תַעֲשֶׂה אוֹתָן חֲמִיץ כִּי כָּל חֲמִיץ

הַקְּדוּרָה, אֲזִי תִהְיֶה עֲשׂוּיָה מִן הַסֶּלֶת
בְּשֶׁמֶן.
(ח) וְיִבִּיא עִמּוֹ אֶת הַמִּתְנָה הַעֲשׂוּיָה
מֵאֲחַת מֵאֲלֵה לַה', וְיִגִּישׁ אוֹתָהּ אֶל
הַכֹּהֵן אֲשֶׁר יִגִּישׁ אוֹתָהּ אֶל הַמִּזְבֵּחַ.
(ט) וְיִרִים מִמֶּנּוּ אֶת הַמִּקְלוֹל וְיִקְרִיב

(יד) וְאִם-תִּקְרַיִב מִנְחַת בַּפּוֹרִים לַיהוָה אָבִיב קָלוּי בְּאֵשׁ גֵּרֶשׁ בְּרִמְלָל תִּקְרַיִב אֶת מִנְחַת בַּפּוֹרִיָּד:

יְד וְאִם תִּקְרַב מִנְחַת בַּפּוֹרִין קָדָם יְיָ אָבִיב קָלוּי בְּנוֹר פּוֹרָן וּפִינָן תִּקְרַב יְת מִנְחַת בַּפּוֹרִיָּד:

קליות), שאלולי כן אינה נטחנת בריחים, לפי שהיא לחה. גֵּרֶשׁ בְּרִמְלָל. גְרוּשָׁה בעוֹדָה לחה. גֵּרֶשׁ. לְשׁוֹן שְׂבִיבָה וְטַחֲנִינָה, גֹּרְסָה בְּרִיחִים שֶׁל גְרוֹסוֹת, כְּמוֹ: "וַיִּגְרַס בְּחֻצָּץ". וכן: "גֹּרְסָה נַפְשִׁי". בְּרִמְלָל. בְּעוֹד הַכּוּר מְלֹא, שֶׁהַתְּבוּאָה לַחַה וּמְלֹאָה בַקֶּשֶׁיִן שֶׁלָּהּ, וְעַל-כֵּן נִקְרָאִים הַמְלִילוֹת: "בְּרִמְלָל", וְכֵן: "וְכִרְמֶל בְּצִקְלָנוּ".

כ"י. וְאִם-תִּקְרַיִב. הָרִי "אִם" מְשַׁמֵּשׁ בְּלִשׁוֹן 'כ"י, שֶׁהָרִי אֵין זֶה רְשׁוּת, שֶׁהָרִי בְּמִנְחַת הָעֶמֶר הַפְּתוּב מְדַבֵּר, שֶׁהִיא חוֹבָה. וְכֵן "וְאִם יִהְיֶה הַיּוֹבֵל וְגו'". מִנְחַת בַּפּוֹרִים. בְּמִנְחַת הָעֶמֶר הַפְּתוּב מְדַבֵּר, שֶׁהִיא בָּאָה אָבִיב בְּשַׁעַת בְּשׁוּל הַתְּבוּאָה, וּמִן הַשְּׁעוּרִים הִיא בָּאָה. נֹאמַר כָּאֵן: "אָבִיב", וְנֹאמַר לְהֵלָן: "כִּי הַשְּׁעָרָה אָבִיב". קָלוּי בְּאֵשׁ. שְׂמִיבְשִׁין אוֹתוֹ עַל הָאוֹר בְּאֵבֹב שֶׁל קָלִיּוֹת (פֶּרֶשׁ רַש"י בְּמִנְחֹת, שֶׁם הַכְּלִי שֶׁל מוֹכְרֵי

~ נקודות משיחות קודש ~

ש"אם" כִּנְתוּ רְשׁוּת או חוֹבָה. אָכַל כָּאֵן מְפָרֵשׁ פְּרוּשָׁה שֶׁל מֵלֶת "אִם", וְהָרִי סוּף סוּף גַּם "וְאִם יִהְיֶה הַיּוֹבֵל" מְשַׁמֵּשֵׁת בְּלִשׁוֹן "בְּאֶשֶׁר".

וְכֵן וְאִם יִהְיֶה הַיּוֹבֵל (רש"י ב, יד) פֶּרֶשׁ לְעֵיל (יתרו כ, כב) שֶׁקָּל "אִם" שֶׁבַתּוֹרָה רְשׁוּת חוּץ מִשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת, וְאֵינוֹ מוֹנֵה פְּסוּק זֶה בְּכֻלָּם. וַיֵּשׁ לוֹמַר, שֶׁדְּבָרֵי רַש"י שֶׁם אֲמוּרִים וְכִן כְּשֶׁתִּכֵּן הַפְּתוּב הוּא בְּגֵדֵר רְשׁוּת וְחוֹבָה; וְכִיּוֹבֵל, שֶׁבָּא מִמִּילָא וְלֹא בַפְּעֻלַת הָאָדָם, לֹא שֶׁיֵּף לוֹמַר

(לקוטי שיחות, כרך יא, עמ' 103)

טו ונתת עליה שְׁמֹן וְשַׁמֶּת עָלֶיהָ לְבִנְהָ מִנְחָה הוּא:

טו) וְנָתַתְּ עָלֶיהָ שְׁמֹן וְשַׁמֶּת עָלֶיהָ לְבִנְהָ מִנְחָה הוּא:

טז ונסק כִּתְּנָא יְת אֲדַפְרִתָּהּ מִגְרִסָּה וּמִמְשַׁחָּה עַל כָּל לְבַנְתָּהּ קִרְבָּנָא קָדָם יְיָ:

טז) וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן אֶת-אֲזִבְרָתָהּ מִגְרִשָּׁהּ וּמִשְׁמֹנָהּ עַל כָּל-לְבַנְתָּהּ אִשָּׁה לַיהוָה: פ

~ יום רביעי ד' ניסן ~

א וְאִם נִכְסֵת קוֹדֶשֶׁיָא קִרְבָּנָה אִם מִן תּוֹרֵי הוּא מְקַרִיב אִם דְּכַר אִם נִקְבָּא שְׁלִים? קִרְבִּינָה קָדָם יְיָ:

ג (א) וְאִם-זִבַּח שְׁלָמִים קִרְבָּנוֹ אִם מִן-הַבֶּקָר הוּא מְקַרִיב אִם-זִכָּר אִם-נִקְבָּה תָּמִים יִקְרִיבֵנוּ לִפְנֵי יְהוָה:

כ"י. שְׁלָמִים. שְׁמִטִּילִים שְׁלוֹם בְּעוֹלָם. דְּכָר אַחֵר: "שְׁלָמִים", שֵׁישׁ בָּהֶם שְׁלוֹם לְמִזְבֵּחַ, וְלִכְהֻנֵּים וְלִבְעָלִים.

פירוש רס"ג - תרגום ועיבוד מערבית-יהודית

מדיף הריח מִמֶּנָּה, מִגְרִיסיָהּ וְשִׁמְנָהּ עִם כָּל לְבוֹנְתָּהּ, קִרְבָּן לַה'. (א) וְאִם הִזִּיה קִרְבָּנוֹ זִבַּח לַהוֹדָאָה עַל טוֹב שְׁלוֹמָם מִן הַבֶּקָר זָכָר אוֹ נִקְבָּה, אֲזִי יִקְרִיבוּ לְלֹא מוֹם לִפְנֵי ה'.

קְלוּיִים-גְרוֹסִים מִהַמְשַׁבְּחִים שְׂבָהֶם, הַקְרִיבָהּ. (טו) וּשְׁפָף עָלֶיהָ שְׁמֹן וְשִׁים עָלֶיהָ לְבוֹנָה, כִּף תִּהְיֶה מִתְּנָה. (טז) וַיִּשְׂרַף הַכֹּהֵן בְּאֵשׁ אֶת הַמְּכֹלֹל

אֶת הַסֶּכֶם אֲלֵהֶיךָ (להיותו חלק) מִמִּתְנַתְּךָ, וְכֵן עִם שְׂאֵר קִרְבָּנְךָ תִּקְרַיִב מְלַח. (יד) וְאִם קִרְבַּת מִתְּנַת בַּפּוֹרִים לַה' מִגְרִעֵינִי תְבוּאָה הַנְּתָנִים לְמִלְלָהּ,

ב וְיִסְמוּךְ יָדָה עַל רִישׁ קַרְבְּנָה וְיִכְסְנָה בְּתַרְעַע מִשְׁפָּן זִמְנָא וְיִזְרְקוּן בְּגִי אֶהְרִן כְּהִנְיָא יְת דְּמָא עַל מְדַבְּחָא סְחֹר סְחֹר :

(ב) וְיִסְמוּךְ יָדָה עַל־רִישׁ קַרְבְּנֹו וְשִׁחְטֹו פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וְזָרְקוּ בְּגִי אֶהְרִן הַכֹּהֲנִים אֶת־הַדָּם עַל־הַמִּזְבֵּחַ סְבִיב :

ג וְיִקְרַב מִנְקִסַת קוֹדֶשִׁיא קַרְבְּנָא קָדָם יי יְת תְּרַבָּא דְחַפִּי יְת גְּזָא וְיְת כָּל תְּרַבָּא דִּי עַל גְּזָא :

(ג) וְהַקְרִיב מִזְבַּח הַשְּׁלָמִים אִשָּׁה לַיהוָה אֶת־הַחֶלֶב הַמְכַסֶּה אֶת־הַקֶּרֶב וְאֵת כָּל־הַחֶלֶב אֲשֶׁר עַל־הַקֶּרֶב :

ד וְיִתְרַמֵּין פְּלִגְזוּ וְיְת תְּרַבָּא דִּי עַלִּיהֶן דִּי עַל גִּסְסִיא וְיְת חֲצָרָא דְעַל כְּבֹדָא עַל פְּלִיתָא דְעַדְנָה :

(ד) וְאֵת שְׁתֵּי הַפְּלִיֹּת וְאֶת־הַחֶלֶב אֲשֶׁר עֲלֵהֶן אֲשֶׁר עַל־הַפְּסָלִים וְאֶת־הִיתְרֹת עַל־הַכְּבֹד עַל־הַפְּלִיֹּת יִסִּירָנָה :

שְׁקוֹרִין איברי"ש, ובְּלָשׁוֹן אַרְמִי: "חֲצָרָא דְכְּבֹדָא". עַל הַכְּבֹד. שְׂיִטַל מִן הַכְּבֹד עֲמָה מְעַט, וּבְמִקוֹם אַחַר הוּא אֹמֵר: "וְאֶת־הִיתְרֹת מִן־הַכְּבֹד". עַל־הַכְּבֹד עַל־הַפְּלִיֹּת. לְכַד מִן הַכְּבֹד וּלְכַד מִן הַפְּלִיֹּת, יִסִּירָנָה לְזוּ.

כ"ט • הַפְּסָלִים • (פְּלִגְזוּ בְּלַע"ז) שֶׁהַחֶלֶב שֶׁעַל הַפְּלִיֹּת כְּשֶׁהִבְהִמָּה חִיָּה, הוּא בְּגַבְהַ הַפְּסָלִים, וְהֵם מְלֻמְשָׁה, וְזֵהוּ הַחֶלֶב שֶׁפִּתַּח הַמִּתְנַיִם, שְׁקוֹרִין בְּלַע"ז לְוֹנְבִילוֹ"ש, לְבֵן הַנְּרָאָה לְמַעְלָה בְּגַבְהַ הַפְּסָלִים, וּבִמְחֻמֵּיתוֹ, הַבֶּשֶׂר חוֹפֶהוּ. הִיתְרֹת • הוּא דְפִין הַמֶּסֶךְ,

ה וְיִסְקוּן יְתָה בְּגִי אֶהְרִן לְמַדְבְּחָא עַל עֲלֵתָא דִּי עַל אֲעִיא דִּי עַל אֲשֵׁתָא קַרְבָּן דְּמִתְקַבֵּל בְּרַעְוָא קָדָם יי :

(ה) וְהַקְטִירוּ אֹתוֹ בְּנִי־אֶהְרִן הַמִּזְבֵּחַ עַל־הָעֹלָה אֲשֶׁר עַל־הָעֵצִים אֲשֶׁר עַל־הָאֵשׁ אִשָּׁה רִיחַ נִיחַח לַיהוָה: פ

כ"י • עַל־הָעֹלָה • מְלַבֵּד הָעֹלָה. לְמַדְנֹו, שֶׁתְּקַדִּים עוֹלֹת תָּמִיד לְכָל קַרְבָּן עַל הַמַּעֲרָכָה.

ו וְאֵם מִן עֲנָא קַרְבְּנָה לְנִקְסַת קוֹדֶשִׁיא קָדָם יי דְּכַר אֹו נְקָבָא שְׁלִים וְקַרְבְּנָה :

(ו) וְאִם־מִן־הַצֹּאן קַרְבְּנֹו לְזִבַּח שְׁלָמִים לַיהוָה זָכָר אֹו נְקֵבָה תָּמִים יִקְרִיבוּנֹו :

ז אִם אִמֵּר הוּא מְקַרֵּב יְת קַרְבְּנָה וְיִקְרַב יְתָה קָדָם יי :

(ז) אִם־כֶּשֶׁב הוּא־מְקַרֵּב אֶת־קַרְבְּנֹו וְהַקְרִיב אֹתוֹ לְפָנֵי יְהוָה:

כ"י • אִם־כֶּשֶׁב • לְפִי שֵׁישׁ בְּאֹמְרֵי הַכֶּשֶׁב מַה שְּׂאִין בְּאֹמְרֵי הַעֲזֵי, שֶׁהַכֶּשֶׁב אֵלָּיתוֹ קַרְבָּה, לְכַף נַחֲלָקוּ לְשִׁתֵּי פְרָשִׁיֹּת.

פירוש רס"ג - תרגום ועיבוד מערכת יהודית

הָאֵשׁ, קַרְבָּן מְקַבֵּל וּמְרַצָּה לָהּ. (ו) וְאִם הָיָה קַרְבְּנֹו מִן הַצֹּאן, זָבַח לְהוֹדָאָה עַל טוֹב שְׁלוֹמָם לָהּ, זָכָר אֹו נְקֵבָה לְלֹא מוּם יִקְרִיבוּ. (ז) וְלִכְּן אִם הָיָה קַרְבְּנֹו טָלָה מִן הַכֶּבֶשִׁים אֲזִי יִקְרִיב אֹתוֹ לְפָנֵי ה'.

וְאֵת שְׂאֵר הַחֶלֶב אֲשֶׁר עַל הַפְּרָס. (ד) וְאֵת שְׁתֵּי הַפְּלִיֹּת עִם הַחֶלֶב אֲשֶׁר עֲלִיָּהֶן, אֲשֶׁר עַל הַמַּעֲצִים, וְיִוִּתְרֹת הַכְּבֹד עִם הַפְּלִיֹּת, יִסִּיר אֹתָן. (ח) וְאֵת הַלָּלוּ יִשְׂרְפוּם בְּגִי אֶהְרִן בְּאֵשׁ מַעַל הָעֹלָה אֲשֶׁר עַל הָעֵצִים אֲשֶׁר עַל

(ב) וְיִשְׁעִין אֵת יָדוֹ עַל רִישׁ קַרְבְּנֹו וְיִזְבְּחוּ אֹתוֹ לְיַד שַׁעַר אֹהֶל הַמִּוֵּעֵדָה, וְיִזְרְפוּ בְּגִי אֶהְרִן הַכֹּהֲנִים אֶת הַדָּם עַל הַמִּזְבֵּחַ בְּכָל הַהֶקֶף סְבִיב. (ג) וְיִקְרִיבוּ מִזְבַּח הַשְּׁלָמֹת קַרְבָּן לָהּ אֶת קְרוֹם הַחֶלֶב הַמְכַסֶּה אֶת הַפְּרָס

ח וְיִסְמְךָ יְתֵי יְדָה עַל רִישׁ קַרְבְּנָה וְיִכּוּס יְתֵהָ
קָדָם מִשְׁפָּן זִמְנָא וְיִזְרְקוּן בְּנֵי אֶהְרֹן יְתֵ דְמָה
עַל מִדְבַּחַא סְחֹר סְחֹר :

(ח) וְיִסְמְךָ אֶת־יְדוֹ עַל־רֹאשׁ קַרְבְּנֹו וְשַׁחַט אֹתוֹ לִפְנֵי
אֹהֶל מוֹעֵד וְזָרְקוּ בְנֵי אֶהְרֹן אֶת־דָּמֹו עַל־הַמִּזְבֵּחַ
סְבִיב :

כ"ט - וְזָרְקוּ • שְׁתֵי מִתְּנוֹת שֶׁהֵן אַרְבַּע, וְעַל־יְדֵי הַפְּלִי הוּא זֹרֵק, וְאִינוּ נוֹתֵן בְּאַצְבָּע אֶלָּא בְּחֻטָּאת.

ט וְיִקְרַב מִנְכַּסֶּת קוֹדֶשִׁיא קַרְבְּנָא קָדָם יְיָ
תְּרַבְּהָ אֲלִיתָא שְׁלַמְתָּא לְקַבֵּל שְׁזַרְתָּא יַעֲדַנְהָ
וְיֵת תְּרַבְּהָ דְחָפִי יְתֵ גִנָּא וְיֵת כָּל תְּרַבְּהָ דִי
עַל גִּנָּא :

(ט) וְהִקְרִיב מִזְבֵּחַ הַשְּׁלָמִים אִשָּׁה לַיהוָה חֲלָבֹו
הָאֵלִיָּה תְּמִימָה לְעֻמַּת הָעֵצָה יְסִירְנָה וְאֶת־הַחֶלֶב
הַמְּכַסֶּה אֶת־הַקֶּרֶב וְאֶת כָּל־הַחֶלֶב אֲשֶׁר עַל־הַקֶּרֶב :

כ"י - חֲלָבֹו • הַמְּבַקֵּר שָׁבוּ, וּמַהוּ? זֶה הָאֵלִיָּה תְּמִימָה. לְעֻמַּת הָעֵצָה • לְמַעַל מִן הַפְּלִיּוֹת הַיּוֹעֲצוֹת.

י וְיֵת תְּרַמִּין פִּלְזֵן וְיֵת תְּרַבְּהָ דִי עַלִּיָּהָ דִי עַל
גְּסָסִיא וְיֵת חֲצָרָא דְעַל פְּכֻדָּא עַל פְּלִיתָא
יַעֲדַנְהָ :

(י) וְאֶת שְׁתֵי הַפְּלִיֹת וְאֶת־הַחֶלֶב אֲשֶׁר עֲלֵהֶן אֲשֶׁר
עַל־הַפְּסָלִים וְאֶת־הַיִּתְרֹת עַל־הַפְּכֻד עַל־הַפְּלִיֹת
יְסִירְנָה :

יא וְיִסְקַנְהָ פְּהִנָּא לְמִדְבַּחַא לְחֵם קַרְבְּנָא קָדָם
יְיָ :

(יא) וְהִקְטִירוּ הַכֹּהֵן הַמִּזְבֵּחַה לְחֵם אִשָּׁה לַיהוָה: פ
כ"ג - לְחֵם אִשָּׁה לַה' • לְחֵמוּ שֶׁל אִשׁ לְשֵׁם גְּבַהּ. לְחֵם • לְשׁוֹן מֵאֵכֶל, וְכֵן: 'עֲשִׂיתָה עֵץ בְּלַחְמוֹ', "עֶבֶד
לְחֵם רַב", "לְשִׁחוּק עֲשִׂים לְחֵם".

יב וְיִבְרָא מִן בְּנֵי עֲזִיָּא קַרְבְּנָה וְיִקְרַבְנָה קָדָם
יְיָ :

(יב) וְאִם־עָזוּ קַרְבְּנֹו וְהִקְרִיבוּ לִפְנֵי יְהוָה:

יג וְיִסְמְךָ יְתֵי יְדָה עַל רִישָׁה וְיִכּוּס יְתֵהָ קָדָם
מִשְׁפָּן זִמְנָא וְיִזְרְקוּן בְּנֵי אֶהְרֹן יְתֵ דְמָה עַל
מִדְבַּחַא סְחֹר סְחֹר :

(יג) וְיִסְמְךָ אֶת־יְדוֹ עַל־רֹאשׁוֹ וְשַׁחַט אֹתוֹ לִפְנֵי
אֹהֶל מוֹעֵד וְזָרְקוּ בְנֵי אֶהְרֹן אֶת־דָּמֹו עַל־הַמִּזְבֵּחַ
סְבִיב :

יד וְיִקְרַב מִגֵּהָ קַרְבְּנָה קַרְבָּן קָדָם יְיָ יְתֵ תְּרַבְּהָ
דְחָפִי יְתֵ גִנָּא וְיֵת כָּל תְּרַבְּהָ דִי עַל גִּנָּא :

(יד) וְהִקְרִיב מִמֶּנּוּ קַרְבְּנֹו אִשָּׁה לַיהוָה אֶת־הַחֶלֶב
הַמְּכַסֶּה אֶת־הַקֶּרֶב וְאֶת כָּל־הַחֶלֶב אֲשֶׁר עַל־הַקֶּרֶב :

פירוש רס"ג - תרגום ועיבוד מערבית-יהודית

יְקַרְיָבוּ לִפְנֵי ה' .
(ג) וְיִשְׁעִין אֶת יְדוֹ עַל רֹאשׁוֹ, וְיִזְבְּחוּ
אוֹתוֹ בֵּין יְדֵי אֹהֶל הַוַּעֲדָה וְיִזְלְפוּ בְּנֵי
אֶהְרֹן אֶת דָּמוֹ עַל הַמִּזְבֵּחַ, קַרְבָּן כָּכֵל
הַהֶקֶף סְבִיב.
(ד) וְיִקְרִיבוּ מִמֶּנּוּ קַרְבָּן לַה' אֶת
קְרוֹם הַחֶלֶב הַמְּכַסֶּה אֶת הַפְּרָס וְאֶת
שָׂאֵר הַחֶלֶב אֲשֶׁר עַל הַפְּרָס.

הַמְּכַסֶּה אֶת הַפְּרָס וְאֶת שָׂאֵר הַחֶלֶב
אֲשֶׁר עַל הַפְּרָס.
(י) וְאֶת שְׁתֵי הַפְּלִיּוֹת עִם הַחֶלֶב אֲשֶׁר
עַלִּיהֶן, אֲשֶׁר עַל הַמַּעֲסִים, וְאֶת יוֹתְרֹת
הַפְּכֻד עִם הַפְּלִיּוֹת, יְסִיר אוֹתָן.
(יא) וְאֶת הַלְלוֹ יִשְׂרָף הַכֹּהֵן בְּאֵשׁ עַל
הַמִּזְבֵּחַ, קַרְבָּן מִקְבֵּל לַה' .
(יב) וְאִם הִיָּה קַרְבְּנֹו מִן הָעֲזִים, אֲזִי

(ח) וְיִשְׁעִין אֶת יְדוֹ עַל רֹאשׁ קַרְבְּנֹו,
וְיִזְבְּחוּ אוֹתוֹ בֵּין יְדֵי אֹהֶל הַוַּעֲדָה,
וְיִזְלְפוּ בְּנֵי אֶהְרֹן אֶת דָּמוֹ עַל הַמִּזְבֵּחַ
כָּכֵל הַהֶקֶף סְבִיב.
(ט) וְיִקְרִיבוּ מִזְבֵּחַ הַשְּׁלָמֹת קַרְבָּן
לַה' אֶת קְרוֹם הַחֶלֶב וְאֶת הָאֵלִיָּה
שְׁלָמָה עַד סְמוּךְ לַתְּחִיתִית עֲמוּד
הַשְּׂדֵרָה, יְסִיר אוֹתָהּ, וְאֶת קְרוֹם הַחֶלֶב

טו וְנָתַתְּ תְּרֵמִין כְּלֵין וְנָתַתְּ תְּרֵבָא דִּי עֲלִיָּהּ דִּי
עַל גְּסָסִיא וְנָתַתְּ חֲצָרָא דִּי עַל כְּבָדָא עַל
כְּלֵתָא יַעֲדֵנָה :

(טו) וְאֵת שְׁתֵּי הַכְּלִיֹּת וְאֵת־הַחֶלֶב אֲשֶׁר עָלֶיהֶן אֲשֶׁר
עַל־הַכֶּסֶּלִים וְאֵת־הַיֹּתֶרֶת עַל־הַכְּבֹד עַל־הַכְּלִיֹּת
יִסְרְנָה:

טז וְיִסְקַנְגִּין כְּהֵנָּא לְמַדְבְּחָא לְחַם קֶרְבָּנָא
לְאַתְקַבְּלָא בְרַעְוָא כֹּל תְּרֵבָא קֶדָם יְיָ:

(טז) וְהַקְטִירֶם הַפֶּתֶן הַמִּזְבְּחָה לְחַם אִשָּׁה לְרִיחַ נִיחַח
כָּל־חֶלֶב לִיהוָה:

~ נקודות משיחות קודש ~

הָאָדָם לְהַתְנַאוֹת לְפָנֵי ה' עַל־יְדֵי הַשְּׁמוּשׁ בְּחֻפְצֵי־מִצְוָה
נְאִים וּמִשְׁבָּחִים. כָּל חֶלֶב לַה' – דִּין בְּחֻפְצָא. כָּל חֻפְצָא
הַנְּמַסֵּר לְרִשׁוֹת גְּבוּרָה, מִן הַרְאוּי שְׁיִהְיֶה מִן הַטּוֹב וְהַנְּאָה.

(לקוטי שיחות, כרך כו, עמ' 10)

כָּל חֶלֶב לַה' (ג, טו)
הַקְדִּישׁ דְּבַר, וְקִדִּישׁ מִן הַיָּפֵה שְׁבֻנְכֶסִּי . . . כָּל חֶלֶב לַה'
(רמב"ם)
בְּגִמְרָא (שְׁפַת קִלְג, ב) אִיתָא 'זַה אֵלֵי וְאֶנְוְהוּ, הַתְנַאָה לְפָנֵינוּ
בְּמִצְוֹת'. וְיֵשׁ לֹמַר: זַה אֵלֵי וְאֶנְוְהוּ – דִּין בְּגִבְרָא. עַל

י' קָדָם עֲלֵם לְדַרְתִּיכֹן כְּכֹל מוֹתְבְּגִיכֹן כָּל
תְּרֵבָא וְכָל דְּמָא לָא תִּיכְלוּן :

(י') חֻקַּת עוֹלָם לְדַרְתִּיכֶם כְּכֹל מוֹשְׁבְּתֵיכֶם כָּל־חֶלֶב
וְכָל־דָּם לֹא תֹאכְלוּ: פ

כַּשֵּׁי « חֻקַּת עוֹלָם • יָפֵה מְפָרֵשׁ בְּתוֹרַת כְּהֻנִּים' כָּל הַפְּסוּק הַזֶּה.

~ יום חמישי ה' ניסן ~

א ומליל י' עם מִשָּׁה לְמִימַר :

ד (א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר:

ב מִלַּל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִימַר אֲנִישׁ אֲרִי
יְחֹב בְּשֵׁלוּ מִכָּל פְּקוּדֵיָא דִּינִי דִּי לֹא כְּשֵׁרִין
לְאַתְעַבְּדָא וְיַעֲבֹד מִן חַד מִנְהוֹן :

(ב) דִּבְרַר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר נֹפֵשׁ בִּי־תַחֲטָא
בְּשִׁגְגָה מִכָּל מִצְוֹת יְהוָה אֲשֶׁר לֹא תַעֲשִׂינָה וְעֵשָׂה
מֵאַחַת מֵהֵנָּה:

כַּשֵּׁי « מִכָּל מִצְוֹת ה' • פָּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ: אֵין חֲטָאת
כְּאֵה אֵלָא עַל דְּבַר שְׁדוּדוֹנוּ לֹאוּ וְכֵרַת, וְשִׁגְגַתוֹ חֲטָאת.

פירוש רס"ג - תרגום ועיבוד מערבית־יהודית

(טו) וְאֵת שְׁתֵּי הַכְּלִיֹּת עִם הַחֶלֶב אֲשֶׁר עָלֶיהֶן אֲשֶׁר עַל הַכֶּסֶּלִים וְאֵת־הַיֹּתֶרֶת עַל־הַכְּבֹד עַל־הַכְּלִיֹּת יִסְרְנָה. וְיִסְקַנְגִּין כְּהֵנָּא לְמַדְבְּחָא לְחֻמְיָא קֶרְבָּנָא לְאַתְקַבְּלָא בְרַעְוָא כֹּל תְּרֵבָא קֶדָם יְיָ. וְהַקְטִירֶם הַפֶּתֶן הַמִּזְבְּחָה לְחֻמְיָא אִשָּׁה לְרִיחַ נִיחַח כָּל־חֶלֶב לִיהוָה. חֻקַּת עוֹלָם לְדַרְתִּיכֶם כְּכֹל מוֹשְׁבְּתֵיכֶם כָּל־חֶלֶב וְכָל־דָּם לֹא תֹאכְלוּ: פ. מִלַּל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִימַר אֲנִישׁ אֲרִי יְחֹב בְּשֵׁלוּ מִכָּל פְּקוּדֵיָא דִּינִי דִּי לֹא כְּשֵׁרִין לְאַתְעַבְּדָא וְיַעֲבֹד מִן חַד מִנְהוֹן. ד (א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: (ב) דִּבְרַר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר נֹפֵשׁ בִּי־תַחֲטָא בְּשִׁגְגָה מִכָּל מִצְוֹת יְהוָה אֲשֶׁר לֹא תַעֲשִׂינָה וְעֵשָׂה מֵאַחַת מֵהֵנָּה: מִכָּל מִצְוֹת ה' • פָּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ: אֵין חֲטָאת כְּאֵה אֵלָא עַל דְּבַר שְׁדוּדוֹנוּ לֹאוּ וְכֵרַת, וְשִׁגְגַתוֹ חֲטָאת. וְיִסְקַנְגִּין כְּהֵנָּא לְמַדְבְּחָא לְחֻמְיָא קֶרְבָּנָא לְאַתְקַבְּלָא בְרַעְוָא כֹּל תְּרֵבָא קֶדָם יְיָ. וְהַקְטִירֶם הַפֶּתֶן הַמִּזְבְּחָה לְחֻמְיָא אִשָּׁה לְרִיחַ נִיחַח כָּל־חֶלֶב לִיהוָה. חֻקַּת עוֹלָם לְדַרְתִּיכֶם כְּכֹל מוֹשְׁבְּתֵיכֶם כָּל־חֶלֶב וְכָל־דָּם לֹא תֹאכְלוּ: פ. מִלַּל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִימַר אֲנִישׁ אֲרִי יְחֹב בְּשֵׁלוּ מִכָּל פְּקוּדֵיָא דִּינִי דִּי לֹא כְּשֵׁרִין לְאַתְעַבְּדָא וְיַעֲבֹד מִן חַד מִנְהוֹן. ד (א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: (ב) דִּבְרַר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר נֹפֵשׁ בִּי־תַחֲטָא בְּשִׁגְגָה מִכָּל מִצְוֹת יְהוָה אֲשֶׁר לֹא תַעֲשִׂינָה וְעֵשָׂה מֵאַחַת מֵהֵנָּה: מִכָּל מִצְוֹת ה' • פָּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ: אֵין חֲטָאת כְּאֵה אֵלָא עַל דְּבַר שְׁדוּדוֹנוּ לֹאוּ וְכֵרַת, וְשִׁגְגַתוֹ חֲטָאת.

ג אם פָּהָנָא רַבָּא יָחֹב לְחֹבְתָא עָמָא וַיִּקְרַב
עַל חֹבְתָהּ דִּי חֵב תוֹר בַּר תּוֹרֵי שְׁלִים קָדָם
יְיָ לְחַטָּאתָא :

(ג) אִם הִפְתָּן הַמְּשִׁיחַ יַחֲטֵא לְאַשְׁמַת הָעָם וְהִקְרִיב
עַל חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא פֶּר בֶּן־בְּקָר תָּמִים לַיהוָה
לְחַטָּאת:

חוטא, אשמת העם הוא זה, שהן תלויין בו לכפר עליהם ולהתפלל בעדם ונעשה מקלקל. פר. יכול זקן? תלמוד לומר: "בן". אי "בן", יכול קטן? תלמוד לומר: "פר". הא ביצד? זה פר בן שלש.

כ"ט אִם הִפְתָּן הַמְּשִׁיחַ יַחֲטֵא לְאַשְׁמַת הָעָם • מִדְּרָשׁוֹ: אֵינוֹ חֵיב אֶלָּא בְּהַעֲלֵם דְּבָר עִם שְׂגִיטָה מַעֲשֵׂה, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמָר: "לְאַשְׁמַת הָעָם... וְנִעְלַם דְּבָר מֵעֵינֵי הַקָּהָל וְעָשׂוֹ". וּפְשׁוּטוֹ לְפִי אַגָּדָה: כְּשֶׁהִכְתָּן גְּדוּל

ד וַיִּנְתֵּן יְת תוֹרָא לְתַרְע מִשְׁפָּן זְמָנָא לְקָדָם
יְיָ וְיִסְמוּךְ יְת יְדָה עַל רִישׁ תּוֹרָא וְיִכּוּס יְת
תּוֹרָא קָדָם יְיָ:

(ד) וְהִבִּיא אֶת־הַפֶּר אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לִפְנֵי יְהוָה
וּסְמָךְ אֶת־יָדוֹ עַל־רֹאשׁ הַפֶּר וְשַׁחַט אֶת־הַפֶּר לִפְנֵי
יְהוָה:

ה וַיִּסַּב פָּהָנָא רַבָּא מִדְּמָא דְתּוֹרָא וְנָעַל יְתָה
לְמִשְׁפָּן זְמָנָא:

(ה) וְלָקַח הִפְתָּן הַמְּשִׁיחַ מִדָּם הַפֶּר וְהִבִּיא אֹתוֹ
אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד:

כ"ט אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד • לְמִשְׁכָּן, וּבְבֵית עוֹלָמִים – לְהִיכָל.

ו וַיִּטְבֹּל פָּהָנָא יְת אַצְבָּעָה בְּדָמָא וַיַּדִּי מִן
דְּמָא שְׂבַע זְמָנִין קָדָם יְיָ קָדָם פְּרֻכְתָּא
דְּקוּדְשָׁא:

(ו) וַיִּטְבַּל הִפְתָּן אֶת־אֶצְבָּעוֹ בְּדָם וְהָיָה מִן־הַדָּם
שֶׁבַע פְּעָמִים לִפְנֵי יְהוָה אֶת־פָּנָיו פְּרֻכֶּת הַקֹּדֶשׁ:

כ"ט אֶת־פָּנָיו פְּרֻכֶּת הַקֹּדֶשׁ • כְּנֶגֶד מְקוֹם קְדֻשָּׁתָהּ – מְכַנֵּן כְּנֶגֶד
בֵּין הַבַּדִּים, וְלֹא הָיוּ נוֹגְעִים דָּמִים בְּפְרֻכֶּת,
וְאִם נִגְעוּ, נִגְעוּ.

כ"ט אֶת־פָּנָיו פְּרֻכֶּת הַקֹּדֶשׁ • כְּנֶגֶד מְקוֹם קְדֻשָּׁתָהּ – מְכַנֵּן כְּנֶגֶד
בֵּין הַבַּדִּים, וְלֹא הָיוּ נוֹגְעִים דָּמִים בְּפְרֻכֶּת,
וְאִם נִגְעוּ, נִגְעוּ.

ז וַיִּתֵּן פָּהָנָא מִן דְּמָא עַל קַרְנֵת מִדְּבַחָא
דְּקַטוּרָת בּוֹסְמִין לְקָדָם יְיָ דִּי בְּמִשְׁפָּן זְמָנָא
וַיְתַּל דְּמָא דְתּוֹרָא יְשׁוּד לִיסוּדָא דְּמִדְּבַחָא
דְּעֻלְתָּא דִּי בְּתַרְע מִשְׁפָּן זְמָנָא:

(ז) וַיִּנְתֵּן הִפְתָּן מִן־הַדָּם עַל־קַרְנוֹת מִזְבַּח קַטְוֶרֶת
הַפְּסָמִים לִפְנֵי יְהוָה אֲשֶׁר בְּאֹהֶל מוֹעֵד וְאֵת פְּלִי־דָם
הַפֶּר וַיִּשְׁפֹךְ אֶל־יִסוּד מִזְבַּח הָעֹלָה אֲשֶׁר־פֶּתַח אֹהֶל
מוֹעֵד:

כ"ט וְאֵת פְּלִי־דָם • שְׁנֵי הַדָּם.

פירוש רס"ג - תרגום ועיבוד מערבית-יהודית

(1) אֲתָרֵי זֹאת נִיחַ הִפְתָּן מִן הַדָּם עַל קַרְנוֹת מִזְבַּח קַטְוֶרֶת הַפְּסָמִים לִפְנֵי ה' אֲשֶׁר בְּאֹהֶל הַקֹּדֶשׁ, וְשֹׂאֵרֵי הַדָּם, יִשְׁפְּכוּ אֶל יִסוּד מִזְבַּח הָעֹלָה אֲשֶׁר לְיַד שַׁעַר אֹהֶל הַקֹּדֶשׁ.

רָאשׁוּ וַיִּזְבְּחוּ אוֹתוֹ לִפְנֵי ה'.
(ח) וַיִּקַּח הִפְתָּן הַמְּשִׁיחַ מִדְּמֵי וַיִּכְנִס אוֹתוֹ אֶל אֹהֶל הַקֹּדֶשׁ.
(1) וַיִּטְבַּל אֶת אֶצְבָּעוֹ בְּדָם וַיַּדִּי מִמֶּנּוּ שֶׁבַע פְּעָמִים לִפְנֵי ה' מוֹל פְּרֻכֶּת הַקֹּדֶשׁ.

(ג) אִם טָעָה הִפְתָּן הַמְּשִׁיחַ כְּדָרְךָ עֲבָרָה רְגִילָה אֶצֶל הָעָם, אֲזִי יִקְרִיב לְה' עַל אֲשֶׁר טָעָה פֶּר מִן הַבְּקָר לֹא מוּם לִהְיוֹת חַטָּאת.
(ד) וַיִּבִּיא אֹתוֹ שׁוֹר אֶל פֶּתַח אֹהֶל הַקֹּדֶשׁ לִפְנֵי ה', וַיִּשְׁעִין אֶת יָדוֹ עַל

ח וְיָת כָּל תְּרֵב תוֹרָא דְחֻטָּאת יִפְרֵשׁ מִנָּה
יָת תְּרֵבָא דְחֻפֵּי עַל גְּזֵיא וְיָת כָּל תְּרֵבָא דִּי
עַל גְּזֵיא :

(ח) וְאֶת־כָּל־חֲלָב פֶּרֶ הַחֲטָאת יָרִים מִמֶּנּוּ אֶת־
הַחֲלָב הַמְכַסֶּה עַל־הַקֶּרֶב וְאֵת כָּל־הַחֲלָב אֲשֶׁר
עַל־הַקֶּרֶב:

עבודת־זרה - לכליות, ולחלבאים וליִתרת. יָרִים
מִמֶּנּוּ • מן המִקְרָב, שְׁלֵא יִנְתַּחֲנוּ קִדְמֵי הַסֶּרֶת חֲלָבוֹ
• (ח"ט)

כ"ט • וְאֶת־כָּל־חֲלָב פֶּרֶ • 'חֲלָבוֹ' הִיָּה לוֹ לומר. מה
תִּלְמוּד־לוֹמַר "פֶּר"? לְרֵבּוֹת פֶּר שֶׁל יוֹם־הַכַּפּוּרִים
לְכָלִיּוֹת וְלִחֲלָבִים וְלִיתְרָת. הַחֲטָאת • לְהֵבִיא שְׁעִירִי

ט וְיָת תְּרֵמִין כְּלָזוּ וְיָת תְּרֵבָא דִּי עַל־יָהּוֹן דִּי
עַל גִּסְסִיָּא וְיָת חֻצְרָא דְעַל כְּבֹדָא עַל כְּלִיתָא
יְעֻדְנָה :

(ט) וְאֵת שְׁתֵּי הַכְּלִיֹּת וְאֶת־הַחֲלָב אֲשֶׁר עַל־יָהּוֹן אֲשֶׁר
עַל־הַכְּסָלִים וְאֶת־הִיתְרָתָּ עַל־הַכְּבֹד עַל־הַכְּלִיֹּת
יְסִירָנָה:

י כָּמָא דִּי מִתְפָּרֵשׁ מִתּוֹר נִכְסַת קוּדְשָׁא
וְיִסְקֻנּוּן כְּהֵנָּא עַל מְדַבְּחָא דְעֻלְתָּא :

(י) כָּאֲשֶׁר יוֹרֵם מִשׁוֹר זֶבַח הַשְּׁלָמִים וְהַקְטִירִם הַכֹּהֵן
עַל מִזְבַּח הָעֹלָה:

לְלַמֵּד הֵימָנוּ: שְׁאִין לְמַדִּין לְמַד מִן הַלְּמַד בְּקֻדְשִׁים.
בְּפֶרֶק 'אִיזְהוּ מְקוּמָן'. עַל־הַכְּבֹד עַל־הַכְּלִיֹּת
עַל־רֵאשׁוֹ וְעַל־כְּרַעֲיוֹ • כְּלָזוּ לְשׁוֹן תּוֹסַפֶּת הֵן, כְּמוֹ
'מִלְבָּד'.

כ"ט • כָּאֲשֶׁר יוֹרֵם • מֵאוֹתָן אֲמוּרִין הַמְפָּרֵשִׁין בְּשׁוֹר
זֶבַח הַשְּׁלָמִים. וְכִי מֵה פֶּרֶשׁ בְּזֶבַח הַשְּׁלָמִים שְׁלֵא
פֶּרֶשׁ כָּאֵן? אֵלָּא לְהַקְיִשׁוֹ לְשְׁלָמִים: מֵה שְׁלָמִים
לְשָׁמֶן, אִף זֶה לְשָׁמוֹ; וּמֵה שְׁלָמִים שְׁלוֹם לְעוֹלָם,
אִף זֶה שְׁלוֹם לְעוֹלָם. וּבִשְׁחִיטַת קֻדְשִׁים מְצָרִיכוֹ

יא וְיָת מִשְׁחָ תוֹרָא וְיָת כָּל בְּסֻרָה עַל רִישָׁה
וְעַל כְּרַעֲוֵיהִי וְגוֹיָה וְאִכְלָה :

(יא) וְאֶת־עוֹר הַפֶּרֶ וְאֶת־כָּל־בְּשׂוֹרוֹ עַל־רֵאשׁוֹ וְעַל־
כְּרַעְיוֹ וְקִרְבּוֹ וּפְרָשׁוֹ:

יב וְנִפְקַת יָת כָּל תוֹרָא מִכְּרָא לְמִשְׁרִיתָא לְאַתְרֵי
דְּכִי לְאַתְרֵי בֵּית מִיִּשְׁד קִטְמָא וְיֹאקִיד יָתָה עַל
אַעֲיָא בְּאַשְׁתָּא עַל אֶתְרֵי בֵּית מִיִּשְׁד קִטְמָא
יְתוּקֵד :

(יב) וְהוֹצִיא אֶת־כָּל־הַפֶּרֶ אֶל־מַחוּץ לְמַחֲנֶה אֶל־
מְקוֹם טָהוֹר אֶל־שֹׁפֵף הַדֶּשֶׁן וְשָׂרַף אֹתוֹ עַל־עֵצִים
כָּאֵשׁ עַל־שֹׁפֵף הַדֶּשֶׁן יִשְׂרָף: פ

שְׁפָרְשׁוּהוּ רְבוּתֵינוּ בְּמִסְכַּת יוֹמָא וּבְסִנְהֶדְרִין. אֶל־
שֹׁפֵף הַדֶּשֶׁן • מְקוֹם שֶׁשׁוֹפְכִין בוֹ הַדֶּשֶׁן הַמְסַלֵּק מִן
הַמִּזְבֵּחַ, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהוֹצִיא אֶת־הַדֶּשֶׁן אֶל־מַחוּץ
לְמַחֲנֶה". עַל־שֹׁפֵף הַדֶּשֶׁן יִשְׂרָף • שְׁאִין תִּלְמוּד־
לוֹמַר, אֵלָּא לְלַמֵּד שֶׁאֶפְלוּ אֵין שֵׁם דֶּשֶׁן.

כ"ט • אֶל־מְקוֹם טָהוֹר • לְפִי שֶׁיֵּשׁ מַחוּץ לְעִיר מְקוֹם
מוֹכֵן לְטַמְאָה, לְהַשְׁלִיךְ אֲבָנִים מְגַנְעוֹת וְלִבְיַת
הַקְּבָרוֹת, הַצֵּרֶף לומר: "מַחוּץ לְמַחֲנֶה", זֶה שֶׁהוּא
חוּץ לְעִיר, שֶׁיְהֵא הַמְקוֹם טָהוֹר. מַחוּץ לְמַחֲנֶה •
חוּץ לְשֵׁלֶשׁ מַחֲנוֹת; וּבְבֵיִת עוֹלָמִים, חוּץ לְעִיר, כְּמוֹ

פירוש רס"ג - תרגום ועיבוד מערכת־יהודית

רֵאשׁוֹ וּכְרַעֲיוֹ וּבִטְנֵוּ וּפְרָשׁוֹ.
(יב) וְהוֹצִיא אֶת כָּל אֵלָה, אֵל מַחוּץ
לְמַחֲנֶה אֵל מְקוֹם טָהוֹר, אֵל אֲזוֹר
הַשְּׁלֵכַת הָאֶפֶר, וְיִשְׂרָף זֹאת עַל גְּזֵירֵי
עֵצִים כָּאֵשׁ, כָּאֲזוֹר הַשְּׁלֵכַת הָאֶפֶר
יִשְׂרָף.

הַכְּבֹד עִם הַכְּלִיֹּת, יִסִּיר אוֹתָן.
(י) וּבְדוּמָה לְמוֹרֵם מִשׁוֹר זֶבַח
הַשְּׁלָמוֹת, וְיִשְׂרָף הַכֹּהֵן אֶת זֹאת
(הַחֲלָקִים שֶׁהוֹרְמוֹ) כָּאֵשׁ עַל מִזְבֵּחַ
הָעוֹלָה.
(יא) וְאֵת עוֹר הַשׁוֹר וְכָל בְּשׂוֹרוֹ עִם

(ח) וְכָל חֲלָב שׁוֹר הַחֲטָאת, יִסִּיר
אוֹתוֹ מִמֶּנּוּ, וְאֵת קְרוֹם הַחֲלָב הַמְכַסֶּה
אֶת הַכְּסָל וְאֵת שְׁאֵר הַחֲלָב אֲשֶׁר עַל
הַכְּסָל.
(ט) וְאֵת שְׁתֵּי הַכְּלִיֹּת עִם הַחֲלָב אֲשֶׁר
עַל־יָהּוֹן, אֲשֶׁר עַל הַמְעַיִם, וְאֵת יִתְרָתָּ

יג. וְאִם כָּל כְּנִשְׁתָּא דִישְׂרָאֵל יִשְׁתַּלְוּ וְיִהְיֶה מִכֶּסֶף כְּתוּבָא מְעִינֵי קְהֵלָא וְיַעֲבִדוּן חַד מִכָּל פְּקוּדֵי דִי לָא כְּשֵׁרִין לְאַתְעֵבְדָא וְיִחֻבוּן :

(יג) וְאִם כָּל-עַדְת יִשְׂרָאֵל יִשְׁגּוּ וְנִעְלַם דְּבַר מְעִינֵי הַקְּהָל וְעָשׂוּ אַחַת מִכָּל-מִצְוֹת יְהוָה אֲשֶׁר לֹא-תַעֲשִׂינָהּ וְאָשְׁמוּ:

כ"ג. < עַדְת יִשְׂרָאֵל • אֵלּוּ סִנְהֶדְרִין • וְנִעְלַם דְּבַר • טְעוּ לְהוֹרוֹת בְּאַחַת מִכָּל כְּרִתוֹת שְׁבִתוֹרָה, שֶׁהוּא מִתָּר • הַקְּהָל וְעָשׂוּ • שְׁעָשׂוּ צְבוּר עַל פִּיהֶם.

יד. וְתַתִּידַע חוֹבְתָא דִי חִבּוּ עֲלֵהּ וְיִקְרְבוּן קְהֵלָא תוֹר בַּר תּוֹרֵי לְחִטָּאתָא וְיִתְנוּן יְתָהּ לְקַדָּם מִשְׁפָּן זְמָנָא :

(יד) וְנִדְעָה הַחֲטָאת אֲשֶׁר חֲטָאוּ עָלֶיהָ וְהִקְרִיבוּ הַקְּהָל פֶּר בֶּן-בָּקָר לְחֲטָאת וְהִבְיִאוּ אֹתוֹ לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד:

טו. וְיִסְמְכוּן סְבִי כְנִשְׁתָּא יְת יְדִיהוֹן עַל רִישׁ תּוֹרָא קְדָם יְיָ וְיִכּוּס יְת תּוֹרָא קְדָם יְיָ :

(טו) וְסִמְכוּ זְקֵנֵי הָעֵדָה אֶת-יְדֵיהֶם עַל-רֹאשׁ הַפֶּר לִפְנֵי יְהוָה וְשַׁחַט אֶת-הַפֶּר לִפְנֵי יְהוָה:

טז. וְנִעַל כְּהֵנָּא רַבָּא מִן דְּמָא דְתּוֹרָא לְמִשְׁפָּן זְמָנָא :

(טז) וְהִבְיִא הַכֹּהֵן הַמְּשִׁיחַ מִדָּם הַפֶּר אֶל-אֹהֶל מוֹעֵד:

יז. וְיִטְבֹּל כְּהֵנָּא אֶצְבָּעָה מִן דְּמָא וְיָדֵי שְׁבַע זְמַנִּין קְדָם יְיָ (יז) קְדָם פְּרֻכְתָּא :

(יז) וְיִטְבַּל הַכֹּהֵן אֶצְבָּעוֹ מִן-יְהוָה וְהָיָה שִׁבְעַ פְּעָמִים לִפְנֵי יְהוָה אֵת פְּנֵי הַפְּרֻכָּת:

סְרַחוּ, אֵין פְּמִלְיָא שְׁלוֹ מִתְקַיְמַת. אַף כָּאן, כְּשִׁחְטָא כֹהֵן מְשִׁיחַ, עֲדִין שֵׁם קְדִשַׁת הַמָּקוֹם עַל הַמִּקְדָּשׁ; מִשְׁחָטָאוּ כְּלָם, חִסְ-וְשְׁלוֹם, נִסְתַּלְקָה הַקְּדוּשָׁה.

כ"ג. < אֵת פְּנֵי הַפְּרֻכָּת • וְלִמְעַלָּה הוּא אוֹמֵר: "אֵת פְּנֵי פְרֻכַת הַקְּדוּשׁ". מִשָּׁל לְמַלְךְ שֶׁסְרַחָה עָלָיו מְדִינָה. אִם מְעוּטָה סְרַחוּ, פְּמִלְיָא שְׁלוֹ מִתְקַיְמַת, וְאִם כְּלָם

יח. וְיִמְן דְּמָא יְתָן עַל קְרִנַת מִדְּבָחָא דִי קְדָם יְיָ דִי כְּמִשְׁפָּן זְמָנָא וְיָת כָּל דְּמָא יִשׁוּד לִיסוּדָא דְּמִדְּבָחָא דְעֵלְתָא דִי בְתַרַע מִשְׁפָּן זְמָנָא :

(יח) וּמִן-יְהוָה יִתְּנוּ עַל-קְרִנַת הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר לִפְנֵי יְהוָה אֲשֶׁר בְּאֹהֶל מוֹעֵד וְאֵת כָּל-יְהוָה יִשְׁפֹךְ אֶל-יְסוּד מִזְבֵּחַ הָעֹלָה אֲשֶׁר-פָּתַח אֹהֶל מוֹעֵד:

כ"ג. < יְסוּד מִזְבֵּחַ הָעֹלָה אֲשֶׁר-פָּתַח אֹהֶל מוֹעֵד • זֶה יְסוּד מְעַרְבֵי, שֶׁהוּא כְּנֶגֶד הַפֶּתַח.

(יט) וְאֵת כָּל-חֻלְבוֹ יָרִים מִמֶּנּוּ וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחַה: יט וְיָת כָּל תְּרַבָּה יִפְרֵשׁ מִנָּה וְיִסַּק לְמִדְּבָחָא :

פירוש רס"ג - תרגום ועיבוד מערבית-יהודית

שְׁבַע פְּעָמִים לִפְנֵי ה' מוֹל הַפְּרֻכָּת. (י"ח) וּמִמֶּנּוּ יִזֵּל עַל קְרִנּוֹת הַמִּזְבֵּחַ לִפְנֵי ה' אֲשֶׁר בְּאֹהֶל הַיְעוּדָה, וְהַגּוֹתֵר מִמֶּנּוּ יִשְׁפָּכֶהוּ אֶצֶל יְסוּד מִזְבֵּחַ הָעֹלָה אֲשֶׁר לִיד שַׁעַר אֹהֶל הַיְעוּדָה. (י"ט) וְכָל חֻלְבוֹ, יָרִים אוֹתוֹ מִמֶּנּוּ, וְיִשְׂרֹף זֹאת בְּאֵשׁ עַל הַמִּזְבֵּחַ.

אֹהֶל הַיְעוּדָה. (ט"ז) וְיִשְׁעִינוּ חֲכָמֵי הָעֵדָה אֵת יְדֵיהֶם עַל רֹאשׁ הַשּׁוֹר לִפְנֵי ה', וְיִזְבְּחוּ אוֹתוֹ לִפְנֵי ה'. (ט"ז) וְיִכְנִיס הַכֹּהֵן הַמְּשִׁיחַ מִדָּמוֹ אֶל אֹהֶל הַיְעוּדָה. (י"ז) וְיִטְבֹּל אֵת אֶצְבָּעוֹ בּוֹ, וְיִזֵּה מִמֶּנּוּ

(יג) וְאִם חֶסֶר תְּשׁוּמַת-לֵב שָׁרָר אֶצֶל קְבוּצָה מִכָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִעְלַם צְוִי קְלִשְׁהוּ מְעִינֵי הַקְּהָל, וְלִכְךָ פָּעַל אַחַת מִמִּצְוֹת ה' אֲשֶׁר לֹא תַעֲשֶׂה, וְכָךְ אָשְׁמוּ. (יד) אַחֲרֵי זֹאת, נִדְעָה הַעֲבָרָה אֲשֶׁר טְעוּ בָּהּ, אֲזִי תִקְרִיב הַקְּבוּצָה פֶּר מִן הַבָּקָר לְחִטָּאת, וְיִבְיִאוּ עִמּוֹ אֶל פֶּתַח

שיעור יומי ליום חמישי ה' ניסן ושנים מקרא ואחד תרגום - ד - פרשת ויקרא סא
כ"י וְאֵת כָּל-חֲלָבוֹ יָרִים • וְאֶף-עַל-פִּי שְׂלֵא פָּרַשׁ
 כָּאֵן יוֹתֵרַת וּשְׁתִּי כְּלִיּוֹת, לְמַדִּין הֵם מ'וְעֵשָׂה לְפָר
 כְּאֲשֶׁר עָשָׂה וְגו'". וּמִפְּנֵי-מָה לֹא נִתְפָּרְשׁוּ בּוֹ? תִּנְא

כ"ב וְעֵשָׂה לְפָר כְּאֲשֶׁר עָשָׂה לְפָר הַחֲטָאִת בֵּן
 עֵשָׂה-לּוֹ וְכִפֵּר עֲלֵהֶם הַכֹּהֵן וְנִסְלַח לָהֶם:

כ"ג וְעֵשָׂה לְפָר • זֶה. כְּאֲשֶׁר עָשָׂה לְפָר הַחֲטָאִת •
 כְּמוֹ שֶׁמִּפְּרָשׁ בְּפָר כֹּהֵן מְשִׁיחַ, לְהִבְיֵא יוֹתֵרַת וּשְׁתִּי
 כְּלִיּוֹת, שֶׁפָּרַשׁ שָׁם מֵה שְׂלֵא פָּרַשׁ כָּאֵן, וְלִכְפֹּל בְּמִצּוֹת
 הָעֲבוּדוֹת, לְלַמֵּד שְׂאֵם חֹסֵר אַחַת מִכָּל הַמִּתְנֹת –

כ"ד וְהוֹצִיא אֶת-הַפָּר אֶל-מִחוּץ לַמִּחֲנֶה וְשַׂרְף אֹתוֹ
 כְּאֲשֶׁר שָׂרַף אֵת הַפָּר הָרִאשׁוֹן חֲטָאֵת הַקֹּהֵל הוּא:

כ"ה אֲשֶׁר נָשִׂיא יַחֲטֵא וְעֵשָׂה אַחַת מִכָּל-מִצְוֹת יְהוָה
 אֱלֹהֵיוֹ אֲשֶׁר לֹא-תַעֲשֶׂינָהּ בְּשִׁנְיָהּ וְאָשָׂם:

כ"ו אֲשֶׁר נָשִׂיא יַחֲטֵא • לְשׁוֹן 'אֲשֶׁרִי'; אֲשֶׁרִי הַדּוֹר, שֶׁהַנְּשִׂיא שָׁלוּ נוֹתֵן לֵב לְהִבְיֵא כְּפָרָה עַל שִׁגְגַתוֹ!
 קַל-וְחֹמֶר שֶׁמִּתְחַרֵּט עַל זְדוֹנוֹתָיו.

~ נקודות משיחות קודש ~

לֹא-תַעֲשֶׂה. לְכֵן עֵקֶר עֲנִינּוֹ שֶׁל הַכֹּהֵן הוּא קִיּוֹם מִצְוֹת-עֲשֵׂה
 - וּבִינְיָהֵן הַבָּאֵת קִרְבָּן לְמִי שֶׁחֲטָא. וְאֵלּוּ הַנְּשִׂיא עֲנִינּוֹ
 לְמַנַּע מִלְכַתְחֻלָּה הַכְּשָׁלוֹת בְּעֲבֻרוֹת. לְכֵן מוֹפִיעַ הַלְשׁוֹן
 "אֲשֶׁר" בְּיִקְרָא אֶצֶל הַנְּשִׂיא, הִיּוֹת שֶׁהַבְּטוּי "אֲשֶׁר" מִתְאִים
 בְּעֵקֶר לְאָדָם שְׂאִינוֹ חוֹטֵא מִלְכַתְחֻלָּה, וְכֹאֲשֶׁר חוֹטֵא אֵינוֹ
 מִתְבַּשֵּׂשׂ לַהֲדוּת וּלְהִבְיֵא כְּפָרָה.
 (לקוטי שיחות, כרך יז, ע' 36)

אֲשֶׁר נָשִׂיא יַחֲטֵא (ד, כב) אֲשֶׁר נָשִׂיא יַחֲטֵא - לְשׁוֹן אֲשֶׁרִי:
 אֲשֶׁרִי הַדּוֹר שֶׁהַנְּשִׂיא שָׁלוּ נוֹתֵן לֵב לְהִבְיֵא כְּפָרָה עַל שִׁגְגַתוֹ,
 קַל-וְחֹמֶר שֶׁמִּתְחַרֵּט עַל זְדוֹנוֹתָיו (רש"י)
 יֵשׁ לְתַמָּה, מִדּוּעַ מוֹפִיעַ לְשׁוֹן "אֲשֶׁר" רַק בְּיַחַס לְחֲטָאֵת
 הַנְּשִׂיא, וְלֹא בְּיַחַס לְחֲטָאֵת כֹּהֵן הַמְּשִׁיחַ? וְיֵשׁ לְהַסְבִּיר עַל
 פִּי פְּנִימִיּוֹת הָעֲנִינּוֹת: הַהִבְדָּל בֵּין תְּפִקִּדוֹ שֶׁל הַכֹּהֵן לְנָשִׂיא,
 שֶׁכֹּהֵן מִחְדִּיר בְּעֵם אֶהְבֵּת ה' - שֶׁהִיא הַשֶּׁרֵשׁ לְמִצְוֹת-עֲשֵׂה.
 וְאֵלּוּ הַנְּשִׂיא תְּפִקִּדוֹ לְהַחְדִּיר יִקְרָא ה' - שֶׁרֵשׁ מִצְוֹת

כ"ז אֹזֶה-הוֹדַע אֵלָיו חֲטָאֹתָו אֲשֶׁר חֲטָא בָּהּ וְהִבְיֵא
 אֶת-קִרְבָּנוֹ שְׂעִיר עִזִּים זָכָר תָּמִים:

כ"ח אֹזֶה-הוֹדַע • כְּמוֹ 'אִם הוֹדַע הַדְּבָר'; הַרְבֵּה "או"
 יֵשׁ שֶׁמְשַׁמְשִׁין בְּלְשׁוֹן "אִם", וְ"אִם" בְּמִקּוֹם "או";
 וְכֵן: "או נודע כי שור נגח הוא". הוֹדַע אֵלָיו •

פירוש רס"ג - תרגום ועיבוד מערבית-יהודית

כ"ט וְעֵשָׂה בּוֹ כְּמוֹ שֶׁעוֹשֶׂה בְּפָר
 הַחֲטָאִת, כְּכֹה עֵשָׂה בּוֹ, וַיִּבְקַשׁ הַכֹּהֵן
 כְּפָרָה עֲלֵיהֶם וַיִּכְפֹּר לָהֶם.
ל"א וְיוֹצִיא אֵת כָּל הַשּׂוֹר אֶל מִחוּץ
 לַמִּחֲנֶה וְיִשְׂרַף אוֹתוֹ, כְּמוֹ שֶׁשָּׂרַף אֵת
 הַשּׂוֹר הָרִאשׁוֹן, הוּא חֲטָאֵת הַקֹּהֵל.
ל"ב וְאִם נִכְבַּד טְעָה, וְעֵשָׂה, מִפְּאֵת
 חֹסֵר תְּשׁוּמַת-לֵב, אַחַת מִמִּצְוֹת ה'

(כד) וּמִן יָדוֹ עַל־רֹאשׁ הַשָּׁעִיר וַשְּׁחַט אֹתוֹ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר־יִשְׁחַט אֶת־הָעֹלָה לְפָנָי יְהוָה חַטָּאת הוּא:

כד - במקום אשר-ישחט את-העולה • בצפון, שהוא מפרש בעולה. חטאת הוא • לשמו - פשר, שלא לשמו - פסול.

(כה) וּלְקַח הַכֹּהֵן מִדָּם הַחַטָּאת בְּאֶצְבָּעוֹ וַנָּתַן עַל־קַרְנֵת מִזְבַּח הָעֹלָה וְאֶת־דָּמּוֹ יִשְׁפֹךְ אֶל־יְסוֹד מִזְבַּח הָעֹלָה:

כה ויסב כהנא מדמא דחטאתא באצבעה ונתן על קרנת מדבחה דעלתא וית דמה ישוד ליסודא מדבחה דעלתא:

כד - ואת דמו • שגרי הדם.

(כו) וְאֶת־כֹּחֲלָבוֹ יִקְטִיר הַמִּזְבֵּחַ כַּחֲלָב זָבַח הַשְּׁלָמִים וְכֹפֶר עָלָיו הַכֹּהֵן מִחַטָּאתוֹ וְנִגְלַח לוֹ: פ

כו וית כל תרבה נסק למדבחה כתרב נכסת קודשיא וכפר עלוהי כהנא מחובתה וישתבק לה:

כד - כחלב זבח השלמים • כאותן אמורין המפרשים בעז האמור אצל שלמים.

~ יום שישי ו' ניסן ~

(כו) וְאִם־נִפְשׁ אַחַת תִּחַטָּא בְּשִׁגְגָה מֵעַם הָאָרֶץ בַּעֲשׂוֹתָהּ אַחַת מִמִּצְוֹת יְהוָה אֲשֶׁר לֹא־תַעֲשִׂינָהּ וְאֲשָׁם:

כו ואם אנש חד יחוב בשלו מעמא דארעא במעבדה חד מפקודיא דזי די לא כשרין לאתעבדא ויחוב:

~ נקודות משיחות קודש ~

שני סוגי התבוננות

<p>לאלקיו בגופו ונפשו, וראוי לו שישפך דמו וישרף גופו, וללא חסד הבורא שלקח ממנו תמונה וכפר הקרבן הנזה (פרשתנו א, ט). ונמצא, שבטעם זה מדגש שהאדם צריך לבטל וליסר את עצמו בדברים קשים, עד כדי שישחב ש'ראוי לו שישפך דמו וישרף', ועל-ידי זה מתכפר לו העון.</p>	<p>בפרשתנו כתיב "ואם נפש אחת תחטא בשגגה גו' והביא קרבנו גו' נקבה" (ד, כז ואילך). בקשר לזה, אומר הרמב"ם "אין האשם אלא מזכרי כבשים, ואין לה חטאת מן הכבשים אלא נקבה" (הלכות פסולי המוקדין פרק ו הלכה טז). בטעם הדבר שקרבן מכפר על חטא, מצינו כמה ביאורים. וברמב"ן באר "שיחשב האדם בעשותו כל אלה כי חטא</p>
--	--

פירוש רס"ג - תרגום ועיבוד מערכת-יהודית

(כד) וישעין את ידו על ראשו, ויזבחו אותו באזור שזובח בו את העולה לפני ה'. ככה יעשה לקרבן חטאת.

(כה) ויקח הכהן מדמו באצבעו וישים על קרנות מזבח העולה, ושאר דמו ישפכהו אצל יסודו.

(כו) וכל חלבו ישרף באש על המזבח כמו חלב זבח השלמות, ויבקש הכהן כפרה עליו מן עברתו

אשר טעה בה, ויכפר לו. (כו) ואם אדם כלשהו מן הצבור טעה בחסר תשומת-לב, ויעשה אחת ממצוות ה' אשר לא תעשה ואזי אשם.

ועל-פי-זה יש לומר, שעל השוגג מספיק שיתבונן בזה שרצונו האמיתי הוא לעשות טוב, שאין זה התבוננות המקשה ומכבידה על האדם, ולכן "אין לך חטאת כו' אלא נקבה", כי לכפרת השוגג מספיק גם התבוננות "רכה" - פנקבה ש"תאמר להן בלשון רכה" (רש"י יתרו יט, ג).

מה-שאין-פן על המזיד, מכיון שיצר האדם הוא בהתגברות, לא די בהתבוננות רכה אלא כדי שיעונו וכפר יש להקריב זכר, של"זכרים" יש להגיד "דכרים הקשים כגידין" (רש"י שם), ורק על-ידי-זה יכניע את יצרו.

(על-פי 'לקוטי שיחות' כרך לב עמוד 13 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

אך מצינו גם-כן שקרבן הוא מלשון קרוב. והינו, שתכן הקרבן הוא שהאדם מקרב את עצמו להקב"ה (ראה ספר הבהיר סי' מו. כחי פרשתנו א, ט. ועוד). והינו, שיש לאדם להתבונן בזה שנה שחטא ופגם הוא רק מצד יצרו הרע, אך רצונו האמיתי הוא להיות בקרוב להקב"ה ולקיים רצונו, ועל-ידי התבוננות זו הרי הוא מתקרב להקב"ה ושב מחטאו, ועונו יכפר לו.

וגיש לומר שהטעם הראשון הוא בעקר בקרבן אשם, והטעם השני הוא בעקר בקרבן חטאת. דהנה, החטאת בא רק על השוגג, מה-שאין-פן האשם חמור מחטאת, עד שפקמה אשמות באים גם על המזיד (ראה אריכות בזה ברמב"ן סוף פרשתנו).

כח או אתידע לה חובתה די חב וייתי קרבנה צפירת עיזין שלממתא נקובתא על חובתה די חב :

כט ויסמוך ית ידה על ריש חטאתא ויכוס ית חטאתא פאתר דעלתא :

ל ויסב פהנא מדמה באצבעו ונתן על קרנת מדבחא דעלתא וית כל דמה ישוד ליסודא דמדבחא :

לא וית כל תרפה יעדי כמא די מתעדא תרב מעל נכסת קודשאי ויסק פהנא למדבחא לאתקבלא ברעוא קדם יי ויכפר עלוהי פהנא וישתבק לה :

לב ואם אמר ייתי קרבנה לחטאתא נקבא שלממתא ייתנה :

(כח) או הודע אליו חטאתו אשר חטא והביא קרבנו שעירת עזים תמימה נקבה על-חטאתו אשר חטא :

(כט) וסמך את-ידו על ראש החטאת ושחט את-החטאת במקום העלה :

(ל) ולקח הפהן מדמה באצבעו ונתן על-קרנת מזבח העלה ואת-כל-דמה ישפך אל-יסוד המזבח :

(לא) ואת-כל-חלבה יסיר באשר הוסר חלב מעל זבח השלמים והקטיר הפהן המזבח לריח ניחח ליהוה וכפר עליו הפהן ונסלח לו: פ

כ"י - באשר הוסר חלב מעל זבח השלמים • באמורי עז האמורים בשלמים.

(לב) ואם-כפש יביא קרבנו לחטאת נקבה תמימה יביאנה :

פירוש רס"ג - תרגום ועיבוד מערבית-יהודית

וישרף הפהן זאת באש על המזבח, מעל קרבנות ה', ויבקש הפהן כפרה עליו ויכפר לו. (לב) ואם הוא הביא קרבן מן הכבשים לחטאת, אזי יבוא בה, נקבה ללא מום.

העולה. (ל) ויקח הפהן מדמה באצבעו, וישים על קרנות מזבח העולה, ושאר דמה ישפכו אצל יסוד המזבח. (לא) וכל חלבה, יסירהו כמו שמסיר את חלב העזים מזבח השלמות,

(כח) אחרי זאת, הודע בעברתו אשר טעה בה, אזי יביא קרבנו טלה נקבה מן העזים ללא מום על עברתו אשר טעה. (כט) וישעין את ידו על ראשה וישחט אותה באזור (שבו נשחטת)

לג וְיִסְמְדוּ יָתִידָהּ עַל רִישָׁא דְחֻטָּאתָא וְיִכּוּס יָתָהּ לְחֻטָּאתָא בְּאֶתְרָא דִּי יָכּוּס יָתִידָהּ עַלְתָּא :

(ג) וְיִסְמְדוּ אֶת־יָדוֹ עַל רֹאשׁ הַחֻטָּאת וְשָׁחַט אֶתְהָּ לְחֻטָּאת בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִשָּׁחַט אֶת־הָעֹלָה :

כ"ג - וְשָׁחַט אֶתְהָּ לְחֻטָּאת - שְׁתַּהֲא שְׁחִיטְתָּהּ לְשֵׁם חֻטָּאת.

לד וְיִסַּב בְּהֵנָּא מִדְּמָא דְחֻטָּאתָא בְּאַצְבָּעָה וְיִתֵּן עַל קַרְנֵת מִדְּבָחָא דְעֹלְתָא וְיֵת כָּל דְּמָה יִשׁוּד לִיסוּדָא דְמִדְּבָחָא :

(ד) וְלָקַח הַכֹּהֵן מִדָּם הַחֻטָּאת בְּאַצְבָּעוֹ וַיִּתֵּן עַל־קַרְנֵת מִזְבַּח הָעֹלָה וְאֶת־כָּל־דְּמָהּ יִשְׁפֹּךְ אֶל־יִסוּד הַמִּזְבֵּחַ :

לה וְיֵת כָּל תְּרִבָּה יְעֻדִי כְּמָא דִּי מִתְעַדָּא תְּרִב אִמְרָא מִנְכֶסֶת קוּדְשִׁיא וְיִסַּק בְּהֵנָּא יְתַהוֹן לְמִדְּבָחָא עַל קַרְבָּנָא דִּי וְיִכְפֹּר עַל־וַהֲי בְּהֵנָּא עַל חוֹבָתָהּ דִּי חָב וְיִשְׁתַּבַּח לָהּ :

(ה) וְאֶת־כָּל־חֻלְבָּהּ יִסוּר בְּאֶשֶׁר יוֹסֵר חֲלֵב הַפֶּשֶׁבַּ מִזְבַּח הַשְּׁלָמִים וְהַקְטִיר הַכֹּהֵן אֹתָם הַמִּזְבֵּחַ עַל אִשֵּׁי יְהוָה וְכִפֹּר עֲלֵיו הַכֹּהֵן עַל־חֻטָּאתוֹ אֲשֶׁר־חָטָא וְנִסְלַח לוֹ : פ

כ"ד - בְּאֶשֶׁר יוֹסֵר חֲלֵב הַפֶּשֶׁבַּ שְׁנַתְּרַבו אִמּוּרִים עִם הָאִמּוּרִין . עַל אִשֵּׁי ה' . עַל מְדוּרוֹת הָאֵשׁ בְּאֶלְיָה . אִף חֻטָּאת , כְּשֶׁהִיא בְּאֵה כְּשָׁבָה , טְעוּנָה אֶלְיָה הַעֲשׂוּיֹת לְשֵׁם . פּוּאִיִּלִּי"ש בְּלַע"ו .

א וְאָנֹשׁ אַרְי יְהוּב וְיִשְׁמַע קַל מוּמִי וְהוּא סְהִיד אוּ חֲזָא אוּ יָדַע אִם לָא יְחִוִי וְיִקְבַּל חוֹבָה :

(א) וְנִפְשׁ כִּי־תִחַטָּא וְשָׁמְעָה קוֹל אֱלֹהִים וְהוּא עֹד אוּ רָאָה אוּ יָדַע אִם־לֹא יִגִּיד וְנִשָּׂא עוֹנּוֹ :

כ"ה - וְשָׁמְעָה קוֹל אֱלֹהִים . בְּדָבָר שֶׁהוּא עֹד בּוֹ , שֶׁהִשְׁפִּיעוּהוּ שְׁבוּעָה , שָׁאִם יוֹדַע לוֹ עֲדוֹת שְׁיַעֲרֵד לוֹ .

ב אוּ אָנֹשׁ דִּי יִקְרַב בְּכָל מִדְעָם מְסַאָב אוּ בְּנִבְלַת חִיָּתָא מְסַאָבָא אוּ בְּנִבְלַת בְּעִירָא מְסַאָבָא אוּ בְּנִבְלַת רִחְשָׂא מְסַאָב וְיֵהִי מְכַסָּא מִנָּה וְהוּא מְסַאָב וְחָב :

(ב) אוּ נֶפֶשׁ אֲשֶׁר תִּגַּע בְּכָל־דְּבַר טָמֵא אוּ בְּנִבְלַת חִיָּה טָמֵאָה אוּ בְּנִבְלַת בְּהֵמָה טָמֵאָה אוּ בְּנִבְלַת שְׂרָץ טָמֵא וְנִעְלָם מִמֶּנּוּ וְהוּא טָמֵא וְאִשָּׁם :

כ"ו - אוּ נֶפֶשׁ אֲשֶׁר תִּגַּע וְגו' . וְלֹאֲחֵר הַטְּמֵאָה הִזּוּ יֵאָכַל קִדְשִׁים אוּ יִכְנָס לְמִקְדָּשׁ , שֶׁהוּא דְבָר שְׁדוּדָנוּ כֶּרֶת . בְּמִסְכַּת 'שְׁבוּעוֹת' נִדְרָשׁ כֵּן . וְנִעְלָם מִמֶּנּוּ . הַטְּמֵאָה . וְאִשָּׁם . בְּאֲכִילַת קִדְשׁ אוּ בְּכִיַּאת מִקְדָּשׁ .

ג אוּ אַרְי יִקְרַב בְּסוּאָבַת אָנֹשׁא לְכָל סוּבְתָהּ דִּי יִסְתָּאָב בַּהּ וְיֵהִי מְכַסָּא מִנָּה וְהוּא יָדַע וְחָב :

(ג) אוּ כִּי יִגַּע בְּטָמֵאָת אָדָם לְכָל טָמֵאָתוֹ אֲשֶׁר יִטְמָא בָּהּ וְנִעְלָם מִמֶּנּוּ וְהוּא יָדַע וְאִשָּׁם :

פירוש רס"ג - תרגום ועיבוד מערבית-יהודית

כְּתַפּוּי מְטַעֵן כְּבֵד שֶׁל אֲשֵׁמָה . (ב) וְכָל אָדָם שֶׁמִּשָּׁשׁ דְּבָר מִן הַדְּבָרִים הַטְּמֵאִים אוּ גוּפַת חַיַּת טָרֶף טְמֵאָה אוּ גוּפַת בְּהֵמָה טְמֵאָה אוּ גוּפַת דְּבָר מִן הַרְמֵשׁ הַטְּמֵא , וְנִעְלָם זֹאת מִמֶּנּוּ וְהוּא טָמֵא , וְאִזִּי אִשָּׁם . (ג) אוּ נִגַּע בְּטָמֵאָת כֵּן אָנוֹשׁ בְּכָל־שֶׁהוּ מִטְמֵאָתוֹ מִמָּה שְׁדוּרְכּוֹ שִׁיטְמָא בּוֹ ,

וְיִשְׂרָף הַכֹּהֵן זֹאת בְּאֵשׁ עַל הַמִּזְבֵּחַ מִעַל קַרְבָּנוֹת ה' , וְיִבְקֹשׁ עֲלָיו הַכֹּהֵן כְּפָרָה מִעֲבֹרָתוֹ אֲשֶׁר טָעָה בָּהּ , אִזִּי יִכְפֹּר לוֹ . (א) וְכָל אָדָם שֶׁטָּעָה , בְּאֶשֶׁר שָׁמַע קוֹל בְּנוֹגַע לְאֲשֵׁמָה , וְהוּא עֹד אוּ רָאָה זֹאת אוּ נוֹדַע לוֹ הַדְּבָר , וְלֹא הוֹדִיעַ (לְבִית־דִּין) עַל זֹאת , אִזִּי הֶעָמִיס עַל

(ג) וְיִשְׁעִין אֶת יָדוֹ עַל רֹאשָׁהּ , וְיִשְׁחַט אוֹתָהּ לְחֻטָּאת בְּתַחוּם (שְׁבוּ נִשְׁחַטת) הָעוֹלָה . (ד) וְיִקַּח מִדְּמָה בְּאַצְבָּעוֹ וְיִזְיֵל עַל קַרְנֹת מִזְבַּח הָעוֹלָה , וְיִשָּׂא דְמָה וְיִשְׁכַּחוּ אֶצֶל יִסּוּדוֹ . (ה) וְכָל חֻלְבָּהּ , יִסִּירָהּ כְּמוֹ שֶׁמִּסִּיר אֶת חֲלֵב זֶן הַכֹּבְשִׁים מִזְבַּח הַשְּׁלָמוֹת ,

טְהוֹרֹ. וְנִעְלַם וְהוּא יָדַע • שִׁשְׁכַח הַטְּמֵאָה. וְאִשָּׁם • בְּאֲכִילַת קֹדֶשׁ אוּ בְבִיאַת מִקְדָּשׁ.

כִּי־יִי אֲשֶׁר יִטְמָא • לְכָל טְמֵאָתוֹ • לְרַבּוֹת טְמֵאָת מִגַּע זְבִין וְזָבוֹת. אֲשֶׁר יִטְמָא • לְרַבּוֹת הַנוֹגַע בְּבוֹעַל נְדָה. בָּהּ • לְרַבּוֹת בּוֹלַע גְּבֻלַת עוֹף

ד או אַנְשׁ אַרְי זְקִינִים לְפָרֶשֶׁא לְסַפּוֹן לְאֲבָאָשָׁא אוּ לְאוּטְבָא לְכָל דִּי יִפְרֵשׁ אַנְשָׁא בְּקִיּוּם וַיְהִי מְקַסָּא מִגַּה וְהוּא יָדַע וְהָב לְחֲדָא מֵאֲלִין :

(ד) אוּ נֶפֶשׁ כִּי תִשָּׁבַע לְבִטָּא בְשִׁפְתָיִם לְהֲרַע אוּ לְהִיטִיב לְכָל אֲשֶׁר יִבְטָא הָאָדָם בְּשִׁבְעָה וְנִעְלַם מִמֶּנּוּ וְהוּא יָדַע וְאִשָּׁם לְאַחַת מֵאֵלֶּה:

מִמֶּנּוּ • וְעָבַר עַל שְׁבוּעָתוֹ, כָּל אֵלֶּה בְּקֶרְבָּן עוֹלָה וַיִּוָּרֵד • כַּמִּפְרָשׁ כָּאֵן, אֲבָל שְׁבוּעָה שֵׁשִׁשׁ בָּהּ כְּפִירַת מִמוֹן, אֵינָה בְּקֶרְבָּן זוּ אֲלֵא בְּאִשָּׁם.

כִּי־יִי בְשִׁפְתָיִם • וְלֹא בִלְבַב. לְהֲרַע • לְעַצְמוֹ. אוּ לְהִיטִיב • לְעַצְמוֹ, כַּגּוֹן: אֲכַל וְלֹא אֲכַל, אִישׁן וְלֹא אִישׁן. לְכָל אֲשֶׁר יִבְטָא • לְרַבּוֹת לְשַׁעֲבַר. וְנִעְלַם

ה וַיְהִי אַרְי גַּחֲב לְחֲדָא מֵאֲלִין וַיִּוָּדֵי דִי חָב לְעֵלָה :

(ה) וְהָיָה כִּי־יִאֲשָׁם לְאַחַת מֵאֵלֶּה וְהִתְוַדָּה אֲשֶׁר חָטָא עָלָיָה:

ו וַיִּזְיַתִּי יְת אֲשַׁמָּה קָדָם יי עַל חוֹבְתָהּ דִּי חָב נְקוּבְתָא מִן עֵנָא אִמְרֵתָא אוּ צְפִירַת עֵזִין לְחֲטָאָתָא וַיִּכְפַּר עֲלוּהִי כַּהֲנָא מִחוֹבְתָהּ :

(ו) וְהִבִּיא אֶת־אֲשָׁמוֹ לַיהוָה עַל חֲטָאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא נִקְבָּה מִן־הַצֹּאֵן כְּשִׁבָּה אוּ־שְׁעִירַת עֵזִים לְחֲטָאת וַיִּכְפַּר עָלָיו הַכֹּהֵן מִחֲטָאתוֹ:

ז וְאִם לֹא תִמְטִי יְדָה כַּמִּסַּת שִׁיתָא וַיִּזְיַתִּי יְת חוֹבְתָהּ דִּי חָב תְּרִין שְׁפִינִינִין אוּ תְרִין כְּנִי יוֹנָה קָדָם יי חֲד לְחֲטָאָתָא וְחֲד לְעֵלְתָא :

(ז) וְאִם־לֹא תִגִּיעַ יָדוֹ דִּי שָׁה וְהִבִּיא אֶת־אֲשָׁמוֹ אֲשֶׁר חָטָא שְׁתֵּי תָרִים אוּ־שְׁנֵי בְנֵי־יוֹנָה לַיהוָה אַחַד לְחֲטָאת וְאַחַד לְעֵלָה:

ח וַיִּזְיַתִּי וְתִהוֹן לְוַת כַּהֲנָא וַיִּקְרַב יְת דִּי לְחֲטָאָתָא קְדָמִיתָא וַיִּמְלֹק יְת רִישָׁהּ מִלְּקַבֵּל קְדָלָה וְלֹא יִפְרֵשׁ:

(ח) וְהִבִּיא אֹתָם אֶל־הַכֹּהֵן וְהִקְרִיב אֶת־אֲשֶׁר לְחֲטָאת רִאשׁוֹנָה וּמָלַק אֶת־רִאשׁוֹ מִמּוֹל עֶרְפוֹ וְלֹא יִבְדִּיל:

וְלֹא יִבְדִּיל • אֵינּוּ מוֹלַק אֲלֵא סִימֵן אַחַד. עֶרְף • הוּא גְבַה הָרֹאשׁ הַמְּשַׁפֵּעַ לְצַד הַצֹּאֵר. מוֹל עֶרְף, מוֹל הָרוֹאָה אֶת הָעֶרְף, וְהוּא אֶרְף כָּל אַחֲרֵי הַצֹּאֵר.

כִּי־יִי וְהִקְרִיב אֶת־אֲשֶׁר לְחֲטָאת רִאשׁוֹנָה • חֲטָאת קוֹדֶמֶת לְעוֹלָה. (ובחסים ד') לָמָּה הַדְּבָר דוּמָה? לְפָרְקֵיט שְׁנַכְסֵס לְרַצוֹת, רַצָּה פְּרָקֵיט, נַכְסֵס דוּרוֹן אַחֲרָיו.

פירוש רס"ג - תרגום ועיבוד מערבית-יהודית

אזי יבוא עם קרבנו על אשר טעה, שני תורים או שני גוזלים מן היונים לה, האחד משניהם לחטאת והאחר לעולה. (ח) ויבוא בשניהם אל הכהן, אזי יקריב אשר לחטאת בתחלה, ויבדיל את ראשו במרחק מה מן ערפו ולא יבדילו לגמרי.

(ח) וכאשר אשם באחת מאלו, אחרי זאת הודה במה טעה. (ו) אזי יביא בקרבנו לה' על עברתו אשר טעה בה נקבה מן הצאן, רחלה או כבשה מן העזים לחטאת, ויבקש עליו הכהן כפרה מן עברותיו. (ז) ואם לא השיגה ידו לשלם ערף טלה נקבה מן העזים או מן הכבשים,

ובשעת מעשה נסתר ממנו דבר טמאתו, ואזי אשם והוא מודע למעשהו. (ד) וכל אדם שנשבע בעריכת שפותתיו להרעה או להטבה, על כל מה שיבטא האדם במלים בשבועה, ונעלם זאת ממנו, אחרי זאת נודע לו מה עשה, ואשם באחת מאלו.

(ט) וְהָיָה מִדָּם הַחֲטָאתָ לְעִקְרֵי הַמִּזְבֵּחַ וְהַנֶּשֶׂאֶר בְּדָם יִמָּצֵה אֶל־יְסוּד הַמִּזְבֵּחַ חֲטָאת הוּא:

ט וְיָדֵי מִדְּמָא דְחֲטָאתָא עַל כְּתָל מִדְּבָחָא וְדִאשְׁתָּאר בְּדָמָא יִתְמַצֵּי לִיסוּדָא דְמִדְּבָחָא חֲטָאתָא הוּא:

כ"ט - וְהָיָה מִדָּם הַחֲטָאתָ • בְּעוֹלָה, לֹא הִטְעִין אֶלָּא מִצוּי. וּבְחֲטָאתָ, הִזָּאָה וּמִצוּי: אוֹחֹז בְּעֶרְףָּ וּמִתִּיז, וְהָדָם נִתְּזוּ וְהוֹלֵךְ לַמִּזְבֵּחַ. חֲטָאת הוּא • לְשִׁמָּה – כְּשֶׁרָה, שְׁלֹא לְשִׁמָּה – פְּסוּלָה.

(י) וְאֶת־הַשְּׂנִי יַעֲשֶׂה עֲלֶיהָ כַּמִּשְׁפָּט וְכִפֹּר עָלָיו הַכֹּהֵן מִחֲטָאתוֹ אֲשֶׁר־חָטָא וְנִסְלַח לוֹ: ׀

י וְיָת תְּנִינָא יַעֲבֵד עֲלֵתָא כְּדָחוּז וּיְכַפֵּר עֲלוּהֵי כְּהֵנָא מִחוּבָתָהּ דִּי חֵב וְיִשְׁתַּבֵּק לָהּ:

כ"ט - כַּמִּשְׁפָּט • כִּדְת הָאָמור בְּעוֹלַת הָעוֹף שֶׁל נְדָבָה בְּרֹאשׁ הַפָּרָשָׁה.

~ שבת קודש ז' ניסן ~

(יא) וְאִם־לֹא תִשְׁיֹג יָדוֹ לְשִׁתֵּי תַרְיָם אוֹ לְשִׁנֵּי בְּנֵי־יוֹנָה וְהִבִּיא אֶת־קִרְבָּנוֹ אֲשֶׁר חָטָא עֲשִׂירַת הָאִפָּה סֹלֶת לְחֲטָאת לֹא־יִשִּׂים עָלֶיהָ שֶׁמֶן וְלֹא־יִתֵּן עָלֶיהָ לְבֹנָה כִּי חֲטָאת הוּא:

יא וְאִם לֹא תִשְׁיֹג יָדוֹ לְתַרְיָן שְׁפִינִינִין אוֹ לְתַרְיָן בְּנֵי יוֹנָה וְיִתֵּי יָת קִרְבָּנָהּ דִּי חֵב חַד מִן עֶסְרָא בְּתַלַּת סָאִין סֹלֶתָא לְחֲטָאתָא לֹא יִשְׂוֵי עֲלֶיהָ מִשְׁחָא וְלֹא יִתֵּן עֲלֶיהָ לְבִנְתָא אַרְי חֲטָאתָא הִיא:

כ"ט - כִּי חֲטָאת הוּא • וְאִין בְּדִין שִׁיחָא קִרְבָּנָהּ מִהֲדַר.

(יב) וְהִבִּיאָהּ אֶל־הַכֹּהֵן וְקִמֵּץ הַכֹּהֵן מִמֶּנָּה מְלֹא קִמְצוֹ אֶת־אִזְבֻּרְתָּהּ וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחַ עַל אִשֵּׁי יְהוָה חֲטָאת הוּא:

יב וְיִתְנַהּ לְוַת כְּהֵנָא וְיִקְמוֹץ כְּהֵנָא מִנָּהּ מְלֵי קִמְצָהּ יָת אִזְבֻּרְתָּהּ וְיִסַּק לְמִדְּבָחָא עַל קִרְבָּנָא דִּי חֲטָאתָא הִיא:

כ"ט - חֲטָאת הוּא • נִקְמָצַת וְנִקְטְרַת לְשִׁמָּה – כְּשֶׁרָה, שְׁלֹא לְשִׁמָּה – פְּסוּלָה.

(יג) וְכִפֹּר עָלָיו הַכֹּהֵן עַל־חֲטָאתוֹ אֲשֶׁר־חָטָא מֵאֲחַת מֵאֵלֶּה וְנִסְלַח לוֹ וְהִיתָה לְכֹהֵן כַּמִּנְחָה:

יג וְיִכַפֵּר עֲלוּהֵי כְּהֵנָא עַל חוּבָתָהּ דִּי חֵב מִחֲדָא מֵאֵלִין וְיִשְׁתַּבֵּק לָהּ וְיִתֵּי לְכְּהֵנָא כַּמִּנְחָתָא:

כ"ט - עַל חֲטָאתוֹ אֲשֶׁר־חָטָא • כָּאֵן שְׁנָה הַכְּתוּב, שְׁהָרִי בְּעֲשִׂירוֹת וּבְדִלוֹת נֹאמֵר: "מִחֲטָאתוֹ", וְכָאֵן בְּדִלֵי דִלוֹת, נֹאמֵר: "עַל־חֲטָאתוֹ", דְּקָדְקוּ רַבּוּתֵינוּ (כִּרְיֻחַת כו) מְכָאֵן, שְׂאֵם חֲטָא כְּשֶׁהוּא עֲשִׂיר, וְהַפְּרִישׁ

פירוש רס"ג - תרגום ועיבוד מערבית-יהודית

(ט) וְהָיָה מִדָּם הַחֲטָאתָ עַל קִיר הַמִּזְבֵּחַ, וְהַנֶּשֶׂאֶר מִן הַדָּם יַעֲבִיר אוֹתוֹ אֶל יְסוּדוֹ. כִּף תִּהְיֶה חֲטָאתָ.

(י) וְהַשְּׂנִי יַעֲשֶׂה עוֹלָה בְּדֶרֶךְ הַיְדוּעָה כְּזֶה, וְיִבְקֹשׁ עָלָיו הַכֹּהֵן כַּפָּרָה מִן עֲבֻרָתוֹ אֲשֶׁר טָעָה בָּהּ וְיִכַפֵּר לוֹ.

(יא) וְאִם לֹא הִשְׁיִיגָה יָדוֹ לְשִׁלְשֵׁם מַחִיר, שְׁנֵי תַרְיָם אוֹ שְׁנֵי גוֹזְלִים מִן הַיּוֹנִים, אֲזִי יָבֹא עִם קִרְבָּנוֹ עַל אֲשֶׁר טָעָה עֲשִׂירֵית הָאִפָּה (2.84 קִילוֹגְרָם) מִן הַסֹּלֶת לְחֲטָאתָ, לֹא יִשְׁפֹּף עָלֶיהָ שֶׁמֶן וְלֹא יִשִּׂים עָלֶיהָ לְבֹנָה כִּי הִיא קִרְבָּן חֲטָאתָ.

(יב) אֲזִי יָבִיא אוֹתָהּ אֶל הַכֹּהֵן וְיִתְפַּס, וְהָיָה מִדְּמָא עַל קִיר הַמִּזְבֵּחַ, וְהַנֶּשֶׂאֶר מִן הַדָּם יַעֲבִיר אוֹתוֹ אֶל יְסוּדוֹ. כִּף תִּהְיֶה חֲטָאתָ.

(י) וְהַשְּׂנִי יַעֲשֶׂה עוֹלָה בְּדֶרֶךְ הַיְדוּעָה כְּזֶה, וְיִבְקֹשׁ עָלָיו הַכֹּהֵן כַּפָּרָה מִן עֲבֻרָתוֹ אֲשֶׁר טָעָה בָּהּ וְיִכַפֵּר לוֹ.

(יא) וְאִם לֹא הִשְׁיִיגָה יָדוֹ לְשִׁלְשֵׁם מַחִיר, שְׁנֵי תַרְיָם אוֹ שְׁנֵי גוֹזְלִים מִן הַיּוֹנִים, אֲזִי יָבֹא עִם קִרְבָּנוֹ עַל אֲשֶׁר טָעָה עֲשִׂירֵית הָאִפָּה (2.84 קִילוֹגְרָם) מִן הַסֹּלֶת לְחֲטָאתָ, לֹא יִשְׁפֹּף עָלֶיהָ שֶׁמֶן וְלֹא יִשִּׂים עָלֶיהָ לְבֹנָה כִּי הִיא קִרְבָּן חֲטָאתָ.

(יב) אֲזִי יָבִיא אוֹתָהּ אֶל הַכֹּהֵן וְיִתְפַּס, מִמֶּנָּה מְלֹא קִמְצוֹ אֶת־אִזְבֻּרְתָּהּ וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחַ עַל אִשֵּׁי יְהוָה חֲטָאת הוּא:

יִהְיוּ בְעוֹף, וְהַקְלִין שֶׁבַקְלִין יִהְיוּ בְעִשְׂרֵית הָאִיפָה?
 תְּלַמּוּד-לוֹמֵר: "מֵאַחַת מֵאֲלֵה", לְהַשׁוֹת קְלִין
 לְחִמּוּרֵין לְכַשְׁבָּה וּשְׁעִירָה, אִם הַשִּׁיגָה יָדוּ, וְאֵת
 הַחִמּוּרִים לְקָלִין לְעִשְׂרֵית הָאִיפָה בְּדִלּוֹת.
 וְהִיתָה לִפְהֵן בַּמִּנְחָה • לְלַמֵּד עַל מִנְחַת חוּטָא,
 שִׁיְהִיו שְׁיִרְיָה גְּאָכְלִין; זֶהוּ לְפִי פְּשׁוּטוֹ. וְרַבּוֹתֵינוּ
 דְּרָשׁוּ (ת"ס): "וְהִיתָה לִפְהֵן", וְאִם חוּטָא זֶה כֶּהֵן
 הוּא, תָּהֵא לּוֹ פֶּשֶׁאָר מִנְחַת נִדְבַת כֶּהֵן, שֶׁהִיא בְּ"כִּלִּיל
 תִּהְיֶה לֹא תֵאָכֵל" (לקמן ר' טו) •

יד ומליל יי עם משה למימר:

טו אַנְשׁ אַרְי יִשְׁקֵר וְיַחֲבֹב בְּשִׁלּוֹ
 מִקּוֹדֵשׁאֵי דִיִּי וְיִנְתִּי יֵת אֲשַׁמָּה קָדָם יי דְּכַר
 שְׁלִים מִן עֵנָא בְּפִרְסָנָה כֶּסֶף סִלְעִין בְּסִלְעֵי
 קוֹדֵשׁא לְאֲשַׁמָּא:

מה להלן הזהיר, אף כּאן הזהיר. אי, מה להלן לא
 הזהיר אלא על האוכל, אף כּאן לא הזהיר אלא על
 האוכל? תְּלַמּוּד-לוֹמֵר: "תִּמְעַל מֵעַל", רַבָּה. מִקְדָּשֵׁי
 ה' • הַמִּינְחָדִים לְשֵׁם, יִצְאוּ קִדְשִׁים קָלִים. אֵיל •
 לְשׁוֹן קִשָּׁה, כְּמוֹ (יחזקאל י"ג): "וְאֵת-אֵילֵי הָאָרֶץ לְקַח",
 אֵף כֵּן כִּשְׁה בֵּן שְׁתֵּי שָׁנִים. בְּעֶרְכָּהּ כֶּסֶף-שְׁקָלִים •
 שִׁיְהֵא שׁוּה שְׁתֵּי סִלְעִים.

טז וַיֵּת דִּי חֵב מִן קוֹדֵשׁא יִשְׁלַם וְיֵת חֲמִשָּׁה
 יוֹסֵף עֲלוּהֵי וְיִתֵּן יֵתָה לְכַהֲנָא וְכַהֲנָא יִכְפֹּר
 עֲלוּהֵי בְּדִכְרָא דְאֲשַׁמָּא וְיִשְׁתַּבַּח לָהּ:

יז וְאִם אַנְשׁ אַרְי יַחֲבֹב וְיַעֲבֹד חֲדָא מִכָּל
 פְּקוּדֵיֵא דִיִּי דִּי לֹא כְּשִׁרְיִן לְאֲתַעֲבָדָא וְלֹא
 יַעֲבֹד וְיַחֲבֹב וְיִקְבֹּל חוֹבָה:

אם לאו, כּגוֹן: חֵלֶב וְשֶׁמֶן לְפָנָיו, וּכְסָבוֹר שֶׁשְׁתִּיָּהֵן
 הַתֵּר, וְאָכַל אֵת הָאֲחַת. אָמְרוּ לוֹ: אַחַת שֶׁל חֵלֶב

מֵעוֹת לְכַשְׁבָּה או שְׁעִירָה וְהֶעֱנִי, יָבִיא מִמִּקְצָתָן
 שְׁתֵּי תוֹרִים; הַפְּרִישׁ מֵעוֹת לְשְׁתֵּי תוֹרִים וְהֶעֱנִי,
 יָבִיא מִמִּקְצָתָן עִשְׂרֵית הָאִיפָה (לכך נאמר: "מחטאתו");
 הַפְּרִישׁ מֵעוֹת לְעִשְׂרֵית הָאִיפָה וְהֶעֱשִׂיר, יוֹסִיף
 עֲלֵיהֶן וְיָבִיא קֶרֶבֶן עֲשִׂיר, לְכַךְ נֶאֱמַר כֵּן:
 "עַל-חֲטָאָתוֹ". מֵאַחַת מֵאֲלֵה • מֵאַחַת מִשְׁלֹשׁ
 כְּפֻרוֹת הָאֲמֹרוֹת בְּעֶנְיָן: או בְּעִשְׂרֵימוֹת, או בְּדִלּוֹת,
 או בְּדִלּוֹת (ת"ס); וְמָה תְּלַמּוּד-לוֹמֵר? שְׁיִכּוֹל,
 הַחִמּוּרִים שֶׁבָּהֶם יִהְיוּ בְּכַשְׁבָּה או שְׁעִירָה, וְהַקְלִין

(יז) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה לֵאמֹר:

(טו) נִפְשׁ כִּי-תִמְעַל מֵעַל וְחֲטָאָה בְּשִׁגְגָה מִקְדָּשֵׁי
 יְהוָה וְהִבִּיא אֶת-אֲשָׁמוֹ לַיהוָה אֵיל תַּמִּים מִן-הַצֹּאֵן
 בְּעֶרְכָּהּ כֶּסֶף-שְׁקָלִים בְּשֶׁקֶל-הַקֹּדֶשׁ לְאֲשָׁם:

כט"ו • כִּי-תִמְעַל מֵעַל • (ת"ס) אֵין "מֵעִילָה" בְּכָל מְקוֹם
 אֵלָא שְׁנַיִ, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (דברי הימים א ה כח): "וַיִּמְעַלוּ
 בְּאֱלֹהֵי אֲבֹתֵיהֶם וַיִּזְנוּ אַחֲרֵי אֱלֹהֵי עַמִּי-הָאֲרָץ"; וְכֵן
 הוּא אוֹמֵר בְּסוּטָה (במדבר ה): "וּמֵעִלָּה בּוֹ מֵעַל".
 וְחֲטָאָה בְּשִׁגְגָה מִקְדָּשֵׁי ה' • שְׁנֵינָה מִן הַהִקְדָּשׁ.
 וְהִכֵּן הַזֵּהר? נֶאֱמַר כֵּן: "חֲטָא" וְנֶאֱמַר לְהֵלֹן:
 "חֲטָא" בְּתוֹרָמָה (לקמן כב): "וְלֹא-יִשְׂאוּ עָלָיו חֲטָא".

(טז) וְאֵת אֲשֶׁר חֲטָא מִן-הַקֹּדֶשׁ יִשְׁלַם וְאֵת-חֲמִישְׁתּוֹ
 יוֹסֵף עָלָיו וְיִתֵּן אֹתוֹ לִפְהֵן וְהַכְּהֵן יִכְפֹּר עָלָיו בְּאֵיל
 הָאֲשָׁם וְנִסְלַח לוֹ: פ

כט"ז • וְאֵת אֲשֶׁר חֲטָא מִן-הַקֹּדֶשׁ יִשְׁלַם • (כריתות, כז) קָרַן וְחֲמֵשׁ לְהִקְדָּשׁ.

(יח) וְאִם-נִפְשׁ כִּי תִחְטָא וְעִשְׂתָּה אַחַת מִכָּל-מִצְוֹת
 יְהוָה אֲשֶׁר לֹא תַעֲשִׂינָהּ וְלֹא-יָדַע וְאֲשָׁם וְנִשְׂאָ
 עֲוֹנוֹ:

כט"ח • וְלֹא-יָדַע וְאֲשָׁם. וְהִבִּיא • הֶעֱנִין הַזֵּה מְדַבֵּר
 בְּמִי שֶׁבָּא סִפְקַ פְּרַת לְיָדוֹ, וְלֹא יָדַע אִם עֵבֶר עָלָיו

פירוש רס"ג - תרגום ועיבוד מערכות-יהודית

בְּדוּמָה לוֹ וַיּוֹסִיף עָלָיו חֲמִישִׁיתוֹ, וְיִתֵּן
 זֹאת לִפְהֵן וַיִּכְבֹּשׁ כְּפָרָה עָלָיו בְּאֵיל
 הַקֶּרֶבֶן וַיִּכְפֹּר לוֹ.
 (י"ז) וְכָל אֲדָם שֶׁשָּׁעָה, וְלִכֵּן עָשָׂה אַחַת
 מִמִּצְוֹת ה' אֲשֶׁר לֹא תַעֲשֶׂה, וְלֹא יָדַע

יָבִיא עִם קֶרֶבְנוֹ לָהּ, אֵיל לְלֹא מוֹם
 מִן הַצֹּאֵן שֶׁמְחִירוֹ (ערכו) מִשְׁקוּלוֹת
 כֶּסֶף לְפִי הַמִּשְׁקָל הַמִּקְבָּל בְּקֹדֶשׁ
 לְקֶרֶבֶן.
 (ט"ז) וְאֲשֶׁר טָעָה בּוֹ מִן הַקֹּדֶשׁ יִשְׁלַם

(י"ד) אַחֲרֵי זֹאת, דִּבְרַר ה' אֶל מֹשֶׁה
 לֵאמֹר הֲלָאָה.
 (ט"ז) כָּל אֲדָם שֶׁהִפְרַת הַפְּרַת אֲמוּן,
 וְטָעָה מִחֲסֵר תְּשׁוּמַת-לֵב בְּדִבְרֵי מָה
 מִקְדָּשֵׁי ה' (בשימוש של חול), אֲזִי

וּלְדוֹרוֹתָיו וּלְדוֹרוֹת דּוֹרוֹתָיו עַד סוֹף כָּל הַדּוֹרוֹת. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: הָרִי הוּא אוֹמֵר (דברים יז ט): "עַל-פִּי שְׁנַיִם עֵדִים אוֹ שְׁלֹשָׁה עֵדִים וְגו'". אִם מִתְקַיְמַת הַעֲדוּת בְּשְׁנַיִם, לָמָּה פָּרַט לָךְ הַכְּתוּב בְּשְׁלֹשָׁה? אֲלֵא לְהִבְיֵא שְׁלִישִׁי לְהַחֲמִיר עָלָיו, וְלַעֲשׂוֹת דִּינּוֹ כִּיּוֹצֵא בְּאֵלוֹ לְעִנְיָן עֲנֵשׁ וְהַזְמִיחַ. אִם כֵּךְ עֲנֵשׁ הַכְּתוּב לְנִטְפָּל לְעוֹבְרֵי עֲבֵרָה כְּעוֹבְרֵי עֲבֵרָה, עַל-אֲחַת-כַּמְּהַ וְכַמְּהַ שִׁישְׁלָם שָׂכָר טוֹב לְנִטְפָּל לְעוֹשֵׂי מִצְוָה כְּעוֹשֵׂי מִצְוָה. רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹמֵר: (דברים כד ט) "כִּי תִקְצֹר קְצִירְךָ בְּשָׂדֶךָ וְשִׁכַחְתָּ עֲמֹר בְּשָׂדֶךָ". הָרִי הוּא אוֹמֵר (שם כד): "לְמַעַן יִבְרַכְךָ יְיָ" – קִבְעַת הַכְּתוּב בְּרַכָּה לְמִי שֶׁבָּאֵת עַל-יָדוֹ מִצְוָה בְּלֹא יַדַּע'. אָמַר מַעֲתָה: הִיתָה סֹלַע צְרוּרָה בְּכַנְפָיו וְנִפְלָה הֵימָנוּ, וּמִצְאָהּ הֵעֲנִי וְנִתְפָּרַסְנָה בָּהּ, הָרִי הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא קוֹבֵעַ לוֹ בְּרַכָּה.

הִיתָה, וְלֹא יָדַע אִם זוֹ שֶׁל חֶלֶב אָכַל, הָרִי זֶה מִבֵּיא אֲשֶׁם תְּלוּי וּמִגֵּן עָלָיו כָּל זְמַן שֶׁלֹּא נוֹדַע לוֹ שְׂוֹדָאֵי חֶטָּא, וְאִם יוֹדַע לוֹ לְאַחַר זְמַן, יָבִיא חֶטָּאת. וְלֹא-יָדַע וְאֲשֶׁם וְנִשְׂא עֲוֹנוֹ • (ת"ט) רַבִּי יוֹסִי הַגְּלִילִי אוֹמֵר: הָרִי הַכְּתוּב עֲנֵשׁ אֶת מִי שֶׁלֹּא יָדַע, עַל-אֲחַת-כַּמְּהַ-וְכַמְּהַ שִׁיעֲנִישׁ אֶת שְׂוֹדַע. רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר: אִם נִפְשָׁךְ לִיָּדַע מִתֵּן שְׂכָרְךָ שֶׁל צְדִיקִים, צֵא וּלְמַד מְאָדִם הַרְאִשׁוֹן שֶׁלֹּא נִצְטוּחַ אֲלֵא עַל מִצְוֹת "לֹא תַעֲשֶׂה" וְעַבְרָ עָלֶיךָ, רְאֵה כַּמְּהַ מִיתוֹת נִקְנְסוּ עָלָיו וּלְדוֹרוֹתָיו! וְכִי אֵיזוֹ מִדָּה מְרַבָּה: שֶׁל טוֹבָה, אוֹ שֶׁל פְּרַעֲנוּת? הָרִי אוֹמֵר: מִדָּה טוֹבָה. אִם מִדַּת פְּרַעֲנוּת הַמַּעֲטוּחַ, רְאֵה כַּמְּהַ מִיתוֹת נִקְנְסוּ לוֹ וּלְדוֹרוֹתָיו, מִדָּה טוֹבָה הַמְרַבָּה, הַיּוֹשֵׁב לוֹ מִן הַפְּגוּלִין וְהַנּוֹתְרוֹת וְהַמְתַּעֲנָה בְּיוֹם-הַכַּפּוּרִים, עַל-אֲחַת-כַּמְּהַ-וְכַמְּהַ שִׁינְכָה לוֹ

~ נקודות משיחות קודש ~

על המהות, במה האדם שקוע ובמה הוא מתענג. מוכן אפוא, שתכנון של כל ספק אסור הוא - היכן מצוי התענוג; והן חלב והן שמן באים מתענוג.

(לקוטי שיחות, כרך ג', עמ' 944)

ולא ידע ואשם ונשא עונו (ה, יז) כגון חלב ושמן לפניו, וכסבור ששתייהן הותר ואכל את האחת (רש"י) יש לשאל, מדוע בחרו רז"ל בדגמה זו דוקא - חלב ושמן. ויש לומר, דהנה העובר עברה בשוגג, סימן הוא שתענוגו מצוי בדברים רעים, שכן דבר שנעשה בלי כוונה מורה

יח ויניתי דבר שלים מן ענא בפרסנה לאשמא לות כהנא וכפפר עלוהי כהנא על שלותה דאשתלי והוא לא ידע וישתבך לה:

(יח) וְהִבְיֵא אֵיל תַּמִּים מִן-הַצֹּאן בְּעֶרְפְּךָ לְאֲשֶׁם אֶל-הַכֹּהֵן וְכִפֹּר עָלָיו הַכֹּהֵן עַל שִׁגְגָתוֹ אֲשֶׁר-שָׁגַג וְהוּא לֹא-יָדַע וְנִסְלַח לוֹ:

זה דומה? לעגלה ערופה שנתערפה ואמר-כך נמצא ההורג, הרי זה יהרג.

כ"ט • בערפך לאשם • בערף האמור למעלה. אשר-שגג והוא לא-ידע • (ת"ט) הא אם ידע לאחר זמן, לא נתכפר לו באשם זה, עד שיקביא חטאת. הא למה

יט אשמא הוא על חובתה דהוא חב אשמא יקרב קדם יי:

(יט) אֲשֶׁם הוּא אֲשֶׁם לַיהוָה: פ

כך נדרש הוא ב'תורת כהנים'. אשם אשם • להביא אשם שפחה חרופה, שיהא איל (בן שתי שנים). יכול שאני מרבה אשם נזיר ואשם מצרע? תלמוד לומר: "הוא".

כ"ט • אשם הוא אשם אשם • הראשון פלו קמץ, שהוא שם דבר. והאחרון חציו קמץ וחציו פתח, שהוא לשון פעל. ואם תאמר: מקרא שלא לצורך הוא,

פירוש רס"ג - תרגום ועיבוד מערבית-יהודית

שהוא כבד אשם, והעמים על כתיביו מטען כבד של אשמה. (יח) אזי יביא איל ללא מום מן הצאן והוא לא ידע, ויכפר לו. (ט"ז) והוא קרבן האשם מעם אשמתו אשר אשם לה.

כ ומליל יי עם משה למימר:

(כ) וידבר יהוה אל-משה לאמר:

כא אנש ארי יחוב וישקר שקר קדם יי ויכדב בחברה בפקדונא או בשתפות ידא או בגזלא או אגיס ית חברה:

(כא) נפש כי תחטא ומעלה מעל ביהוה וכחש בעמיתו בפקדון או-בתשומת יד או בגזל או עשק את-עמיתו:

שתדע בו נשמה אלא שלישי שביניהם, לפיכך, כשהוא מכחש, מכחש בשלישי שביניהם. בתשומת יד • ששם בידו ממון להתעסק, או במלוה. או בגזל • שגזל מידו כלום. או עשק • הוא שכר שכיר.

כ"י • נפש כי תחטא, (ת"כ פכ"ב) אמר רבי עקיבא: מה תלמוד-לומר: "ומעלה מעל בה" ? לפי שכל המלוה והלווה והנושא והנותן, אינו עושה אלא בעדים ובשטר, לפיכך, בזמן שהוא מכחש – מכחש בעדים ובשטר. אבל המפקיד אצל חברו, ואינו רוצה

כב או אשפת אבדתא ויכדב בה ואשתבע על שקרא על חדא מפל די יעבד אנשא למיחב בהן:

(כב) או-מצא אבדה וכחש בה ונשבע על-שקר על-אחת מפל אשר-יעשה האדם לחטא בהנה:

כ"י • וכחש בה • שכפר על אחת מפל אלה אשר יעשה האדם לחטא ולהשבע על שקר לכפירת ממון.

כג ויהי ארי יחטי ויחוב ויתב ית גזלא די גזל או ית עשקא די עשק או ית פקדונא די אתפקד לותה או ית אבדתא די אשפח:

(כג) והיה כייחטא ואשם והשיב את-הגזלה אשר גזל או את-העשק אשר עשק או את-הפקדון אשר הפקד אתו או את-האבדה אשר מצא:

כ"י • כייחטא ואשם • (שבועות כד) כששכיר בעצמו לשוב בתשובה ולדעת ולהתודות כי יחטא (גירסת ספרים אחרים: ויבדעתו להתודות כי חטא) ואשם.

כד או מפל די ישתבע עלוהי לשקרא וישלם יתה ברישה וחמשה יוסף עלוהי לדי הוא דילה ותננה ביזמא דחובתה:

(כד) או מפל אשר-ישבע עליו לשקר ושלם אתו בראשו וחמשתיו יוסף עליו לאשר הוא לו יתננו ביום אשמתו:

שנשבע עליו פחות משנה פרוטה. לאשר הוא לו • (לאפוקי בנו ושלוחו. ת"כ) למי שהממון שלו (כ"ב) • אק

כ"י • בראשו • הוא הקרן, ראש הממון. וחמשתיו • (ב"ק קח א) רבקה תורה חמשות הרה לקרן אחת, שאם כפר בחמש ונשבע והודה, חוזר ומביא חמש על אותו חמש. וכן מוסיף והולך, עד שיתמעט הקרן

פירוש רס"ג - תרגום ועיבוד מערבית-יהודית

(כד) או דבר מה אחר מלבד אלו שדינו שבועה, ונשבע עליו שבועה בטלה, ולכן יחזירו בראשו (את עצם הדבר) ויוסיף עליו חמשיותיו, ויתן לאשר הוא שלו ביום שמודה הוא באשמתו.

כפר בזה, ונשבע לבטלה בסבת דלות כלשהי מפל מה שיעשה האדם, ויטעה בה. (כג) ואם הוא טעה ואשם, אזי יחזיר את הגזלה אשר לקחה בכח או את הרמיה אשר רמהו בה או את התועה בדרך אשר מצאה.

(ב) אחרי זאת, דבר ה' אל משה לאמר הלאה. (כא) כל אדם שטעה והפר הפרת אמון בה', וכפר בפקדון נגד חברו או במסמך כספי או לקח בכח או רמה את מי שהתחבר עמו. (כב) או מצא את התועה בדרך ואזי

נקודות משיחות קודש

יִקְבַּל אֶת הַכֶּסֶף, או שִׁיתֵן אֶת הַכֶּסֶף לְהַקְדִּישׁ. לָכֵן מְחַדֵּשׁ הַפְּסוּק שְׂאֲמַנְם הַחֶמֶשׁ הוּא קָנָס לְגַזְלָן, אֲךָ יֵשׁ לְשַׁלְּמוֹ לַנִּגְזָל.

(לקוטי שיחות, כרך ז', עמ' 9)

יִשְׁלַם אֹתוֹ בְּרֵאשׁוֹ וְהִמְשִׁתִּיו יִסֵּף עָלָיו לְאֲשֶׁר הוּא לוֹ יִתְנַנּוּ בָּיָמָם אֲשֶׁמְתוֹ (ה, כד) לְאֲשֶׁר הוּא לוֹ - לְמִי שֶׁהִמְמוֹן שָׁלוֹ (רש"י) לְכַאוּרָה לְשֵׁם מַה צְרִיף לֹמַר שֶׁהַחֶמֶשׁ יִשְׁלַם לַנִּגְזָל? וְיֵשׁ לֹמַר, מְטָרְתָהּ שֶׁל תּוֹסֶפֶת הַחֶמֶשׁ הִיא קָנָס לְגַזְלָן, וְלֹא פְצוּי לַנִּגְזָל. לָכֵן הָיָה מְקוּם לֹמַר שְׂאִין חֲשִׁיבוֹת מִי

כַּה וְיָת אֲשֶׁמָּה יִתִּי לְקָדָם יִי דְכַר שְׁלִים מִן עֲנָא בְּפָרְסָנָה לְאֲשֶׁמָּה לְוֹת כְּהֵנָּה:

וְיָתֵת אֲשֶׁמוֹ יָבִיא לַיהוָה אֵיל תָּמִים מִן־הַצֵּאֵן בְּעֶרְפֶּךָ לְאֲשֶׁם אֶל־הַפֶּהֶן:

כּו וַיִּכְפֹּר עָלוּהִי כְּהֵנָּה קָדָם יִי וַיִּשְׁתַּבֵּךְ לָהּ עַל חֲדָא מִפְּל דִּי יַעֲבֹד לְמִיחַב בַּהּ: פ פ פ

וַיִּכְפֹּר עָלוּי הַפֶּהֶן לְפָנָי יְהוָה וְנִסְלַח לוֹ עַל־אֲחֵת מִפְּל אֲשֶׁר־עֲשִׂיהָ לְאֲשֶׁמָּה בַּהּ:

ק"א פסוקים, דעווא"ל סימן. ציו"ה סימן. חסלת פרשת ויקרא

ההפטרה לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רמ - רמד

פירוש רס"ג - תרגום ועיבוד מערבית-יהודית

כַּה) אֲזִי יָבִיא עִם קָרְבָּנוֹ לָהּ, אֵיל כֶּסֶף כִּנ"ל פסוק טו), לְקָרְבָּן אֶל הַפֶּהֶן. ה', וַיִּכְפֹּר לוֹ בְּסִבְת דְּלוֹת כְּלִשְׁהִי מִכָּל לְלֹא מוּם מִן הַצֵּאֵן בְּעֶרְכּוֹ 2) שְׁקִלִי כַּו) וַיִּבְקֹשׁ עָלָיו הַפֶּהֶן פְּכָרָה לְפָנָי מַה שִׁיעֲשֶׂה וַיְהִיָּה אֲשֶׁם בַּהּ.

המשך ביאור למס' סנהדרין ליום ראשון עמ' ב

22 הִנִּיחוּ לוֹ, שִׁפְתוֹ מְצוּיָה לְעוֹבְרֵי דְרָכִים. מִסִּימַת הַבְּרִייתָא, וְעַל דְּכָר
23 זֶה נֶעֱנְשׂוּ אַנְשֵׁי 'פְּלִגְשׁ בְּנִבְעָה', כִּשְׁבָאוּ יִשְׂרָאֵל לְהַלְחֵם בְּבְנֵי בְּנִימִין
24 עַל כֶּךָ שְׁחִיפוּ עַל אַנְשֵׁי גִבְעַת בְּנִימִין שֶׁהִתְעַלְלוּ בְּפִילְגֵשׁ וְגֵרָמוּ
25 לְמִיתֵתָהּ, וְנִפְּלוּ יִשְׂרָאֵל בִּיַדִּי בְּנֵי בְּנִימִין וְנִהַרְגוּ מֵהֶם אַרְבַּעִים אֶלֶף
26 אִישׁ, וּבִאֲמַת צַדִּיקוֹ בְּמַלְחַמָתָם וְלֹא הָיוּ צְרִיכִים לְהַהַרְגָּ, אֲלֹא
27 שְׂאֲמַר לָהֶן הַקְּדוּשׁ כְּרוּף הוּא, כְּכַבּוּדִי לֹא מְחִיתָם - לֹא יִצְאָתֶם
28 לְמַלְחָמָה עַל חִילוּל כְּבוֹדִי, שְׂמִיכָה הַקִּים פִּסְלֵ וְהַחֲטִיא אֵת
29 יִשְׂרָאֵל, וְרַק עַל כְּבוֹדִי שֶׁל כְּשֶׁר וְדָם מְחִיתָם - יִצְאָתֶם לְמַלְחָמָה
30 מַחֲמַת הַהִתְעַלְלוֹת בְּפִילְגֵשׁ וְהַרְיֵגְתָּהּ, וְלִכֵּן נֶעֱנְשׂוּ.
31 אַגַּב כֶּךָ שֶׁהוֹכְרָה וְזוֹתוֹ שֶׁל מִיכָה שֶׁהִיָּתָה פִּיתוּ מְצוּיָה לְעוֹבְרֵי
32 דְּרָכִים, מְבִיאָה הַגְּמָרָא מִיִּמְרָא נֹסֶפֶת בְּעִנְיָן זֶה: אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן
33 מִשׁוּם רַבִּי יוֹסִי בֶּן קַסְמָא, גְּדוּלָּה לְגִימָה - אֲכִילָה שְׂמֵאֲכִילִים אֵת
34 הָאוֹרוּחִים, שֶׁהִרְחִיקָה שְׁתֵּי מִשְׁפָּחוֹת שֶׁל גּוִיִּים מִיִּשְׂרָאֵל, וְהֵם עֹמוֹן
35 וּמוֹאָב שֶׁנֶּאֱסָרוּ לְבוֹא בְּקֹהֶל ה' עַד עוֹלָם, וְהִיָּה זֶה מַחֲמַת אֲכִילָה
36 וְשִׁתִּיָּה שֶׁמִּנְעוּ מִיִּשְׂרָאֵל, שְׂנְאָמַר (דְּבָרִים כו ה) 'עַל דְּכָר אֲשֶׁר לֹא קָדְמוּ
37 אֲתָתְכֶם בְּלָתָם וּבְמִים'. וְרַבִּי יוֹחָנָן דִּידִיָּה אֲמַר - וְרַבִּי יוֹחָנָן עֲצָמוֹ אֲמַר
38 מִיִּמְרָא אַחֲרַת בְּעִנְיָן הַלְּגִימָה, שֶׁהִיא מְרַחֶקֶת אֶת הַקְּרוֹבִים,
39 וּמְקַרְבֶּת אֶת הַרְחוּקִים, וְיַעֲלֶמֶת עֵינַיִם מִן הַרְשָׁעִים, וּמְשַׁרְהָ שְׂכִינָהּ
40 עַל נְבִיאֵי הַבַּעַל, וְשֶׁנֶּגְתָה עוֹלָה וְזוֹן.
41 מְבִאֲרַת הַגְּמָרָא: מִצְאָנוּ שֶׁהַלְּגִימָה מְרַחֶקֶת אֶת הַקְּרוֹבִים,

1 עַל אֲמָתוֹ, מִתּוֹךְ שֶׁהִיָּה דְבוּק בְּעַבּוּדָה זָרָה, וְחַד אֲמַר שֶׁתִּקַּק שֵׁם
2 שְׂמִים עַל אֲמָתוֹ, כְּדִי לְבוֹזֹת אֵת שֵׁם ה', כְּלוּמַר, וְכִי מִפְּנֵי שֶׁעֲשִׂיהָ
3 מַעֲשֵׂה רָשָׁע שְׂכֹזָה לֹא מִנְאוּהוּ, וְהָרִי אֲדַרְבָּה, כִּיּוֹן שֶׁהִרְשִׁיעַ כָּל כֶּךָ
4 הָיוּ צְרִיכִים לְמַנּוּתוֹ בֵּין הַמַּלְכִים שְׂאִין לָהֶם חֶלֶק לְעוֹלָם הַבָּא.
5 אֲמַר לִיָּה רַבֵּה בַר מַרְיָ, אֵת הַטַּעַם שֶׁלֹּא מִנּוּ אֵת יְהוּדִים בְּמַלְכִים
6 שְׂאִין לָהֶם חֶלֶק לְעוֹלָם הַבָּא, לֹא שֶׁמְעִיתִי, אֲבָל דְּבַר כַּעֲיֵן זֶה
7 כְּמִנְיַת הַהִרְיֹמוֹת שְׂאִין לָהֶם חֶלֶק לְעוֹלָם הַבָּא, שֶׁמְעִיתִי, וְכֶךָ הוּא
8 הַדְּבַר, מִפְּנֵי מַה לֹא מִנּוּ אֵת מִיכָה בְּכָלֵל אֲלוֹ שְׂאִין לָהֶם חֶלֶק
9 לְעוֹלָם הַבָּא, אֲךָ שֶׁהַחֲטִיא אֵת יִשְׂרָאֵל בְּפִסְלוֹ, וְכִמוֹ שִׁיבּוּאֵר
10 לְהַלֵּן, מִפְּנֵי שִׁפְתוֹ הִיָּתָה מְצוּיָה לְעוֹבְרֵי דְרָכִים, שְׂנְאָמַר 'כָּל הַעוֹבֵר
11 וְשָׁב אֶל הַלְוִיִּם'.
12 הַגְּמָרָא מְבִיאָה דְרָשׁוֹת בְּעִנְיָן פִּסְלוֹ שֶׁל מִיכָה. נֶאֱמַר בְּפִסְקוֹ: 'וְעֹבֵר
13 בֵּים צָרָה וְהִקָּה בֵּים גְּלִים' (זְכַרְיָה יא), אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן, זֶה פִּסְלוֹ שֶׁל
14 מִיכָה, שֶׁכְּשֶׁעָבְרוּ יִשְׂרָאֵל בֵּים הָעֵבֶר עִמּוֹ מִיכָה אֵת הַשֵּׁם שֶׁכָּתַב
15 מִשָּׁה כְּדִי לְהַעֲלוֹת אֵת אֲרוֹנוֹ שֶׁל יוֹסֵף מִהַנִּילוּס, וְעַל יַדֵּי שֵׁם זֶה
16 גֵרַם מִיכָה לְעִשִׂיַת עַגֵל הַזֹּהֵב בְּמַדְבַּר, זֶוּ ה' צָרָה' שֶׁעֲבָרָה בֵּים
17 יַחַד עִם יִשְׂרָאֵל.
18 תִּנְיָא, רַבִּי נֶתָן אוֹמַר, מְנַרְב - מְקוּמוֹ שֶׁל מִיכָה, וְעַד לְשִׁילָה מְקוּם
19 הַנְּשֻׁכָּ, הִיָּה מִרְחֹק שְׁלִישָׁה מִילִין בְּלַבַּד, וְהָיָה עֲשֵׂן הַמַּעֲרִכָה שֶׁעַל
20 גְּבִי הַמְּזוּבָּח בְּמִשְׁכַּן וְעֲשֵׂן הַקְּרִבְנוֹת שֶׁל פֶּסֶל מִיכָה מְתַעֲרְבִין זֶה בְּזֶה,
21 כְּקִשּׁוֹ מְלֹאכֵי הַשָּׂרֵת לְדוֹחֶפּוֹ לְמִיכָה, אֲמַר לָהֶן הַקְּדוּשׁ כְּרוּף הוּא

לוח תהלים

יום ראשון, א' ניסן < פרק כ, מפרק א עד סוף פרק ט

יום שני, ב' ניסן < פרק כ, מפרק י עד סוף פרק יז

יום שלישי, ג' ניסן < פרק כ, מפרק יח עד סוף פרק כב

יום רביעי, ד' ניסן < פרק כ, מפרק כג עד סוף פרק כח

יום חמישי, ה' ניסן < פרק כ, מפרק כט עד סוף פרק לד

יום שישי, ו' ניסן < פרק כ, מפרק לה עד סוף פרק לח

שבת קודש, ז' ניסן < פרק כ, מפרק לט עד סוף פרק מג

ממכתבי כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל [פרק] תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

(תמוז תרס"ו)

...בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החודש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת בתקפה עומדת, ליזכות הרבים, (וראוי ה' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מיילי דמיטב מנפש ועד בשר...

(ט"ו סיון, תרפ"ח)

~ יום ראשון א' ניסן ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 98, והנה המשכה והארה זו... עד עמ' 98, [פ' כ"ג]:

קריאה "באמת" – על-ידי תורה; דְּהֵינּוּ שְׁקוּרָא – וממשיך לְהַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא על-ידי התורה דְּנִקְא, לְאִפּוּקֵי – לשלול את המשמעות של "יקראוהו באמת" שהיא הכוונה מִי שְׁקוּרָא אותו שְׁלֵא על-ידי עֶסֶק התורה, אֵלָא צוּעֵק בְּךָ: אָבָא! אָבָא! – כלומר

בעבודת התפילה שיהודי צועק וקורא בתפילתו "אבא אבא", מצד אהבתו להקב"ה – הנה ההמשכה שהוא ממשיך, אינה דומה להמשכה הבאה על-ידי הקריאה של תורה. וְכַמּוּ שְׁקוּבֵל עָלָיו הִנְבִיא¹⁵: "וְאִין קוּרָא בְּשִׁמְךָ" כו', – [הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:

"דהול"ל ו'אין קוראך' או 'קורא אותך' ומהו הדיוק 'בשמך'. כלומר: היא עליו לומר "ואין קוראך" או "קורא אותך" – שאין מי שקורא אותך; מהו,

איפוא, הדיוק של "בשמך" (שזה מורה שכאילו אכן קוראים להקב"ה, אלא שאין קוראים אליו בשמו, "בשמך").] אלא הכוונה, שהנביא קובל שאין מי שיקרא אותך בשמך, היינו על-ידי התורה, כי הרי כל התורה היא שמותיו של הקב"ה, וְכַמּוּ שְׁנִתְבָּאָר בְּמָקוֹם אַחֵר. וְמוֹזָה יִתְבּוֹנֵן הַמְשַׁבֵּיל, לְהַמְשִׁיךְ עָלָיו יִרְאָה גְדוּלָּה – מכאן יכול מי שמתבונן להשרות על עצמו יראה גדולה מן הקב"ה, בְּשַׁעַת עֶסֶק הַתּוֹרָה, – מכיון שעל-ידי לימוד תורה הוא ממשיך אליו, כביכול, את הקב"ה, כמו, למשל, בשעה שהוא קורא אליו אדם אחר – הרי שזה צריך להמשיך עליו יראה גדולה מן הקב"ה, בשעה שהוא לומד תורה, כְּמוֹ שְׁנִתְבָּאָר לְעֵיל [פְּרָק הַתּוֹרָה¹⁷, – כלומר: ישנה קריאה סתם: "לכל קוראיו", וישנה

ובלשון רבנו הזקן: וְהֵנָּה, הַמְשַׁכָּה וְהַאֲרָה זו, שְׁהָאֲדָם מְמַשֵּׁיךְ וּמְאִיר מְהַאֲרַת אֹרִי אֵינְסוּף בְּרוּךְ הוּא עַל נַפְשׁוֹ, וְעַל נַפְשׁוֹת כָּל יִשְׂרָאֵל, הִיא הַשְּׂכִינָה, בְּנִסְתּ יִשְׂרָאֵל, מְקוּר כָּל נַשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, כְּמוֹ שְׁנִתְבָּאָר לְקַמּוּ,

– בפרק מ', שעל-ידי תורה ממשיך אדם הארת אור אינְסוּף בְּרוּךְ-הוּא, לא רק על נפשו הוא, אלא גם על נפשות כל ישראל, מכיוון שההמשכה היא במקור נשמות ישראל שהיא השכינה – והמשכה זו הנמשכת על-ידי עֶסֶק הַתּוֹרָה – נְקִרָאָת בְּלִשׁוֹן "קְרִיאָה", – ככתוב: "קוּרָא בְּתוֹרָה", – אדם הלומד תורה נקרא "קורא בתורה", שמשמעו, קריאת והמשכת ה"עצם" של הנקרא, פְּרוּשׁ: שְׁעַל-יְדֵי עֶסֶק הַתּוֹרָה, קוּרָא לְהַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא לְבּוֹא אֵלָיו, כְּבִיכּוּל, כְּאֲדָם הַקּוּרָא לְחַבְרוֹ שִׁיבָא אֵלָיו, וְכַבֵּן קָמֵן הַקּוּרָא לְאֵבּוֹ לְבֵא אֵלָיו לְהִיּוֹת עִמּוֹ בְּצוּתָא חֲדָא וְלֹא לִפְרֵד מִמֶּנּוּ וְלִישָׂאָר יְחִידֵי חֲסִדוֹשְׁלוּם. – ביחד אתו, וְלֹא לִפְרֵד מִמֶּנּוּ וְלִישָׂאָר יְחִידֵי חֲסִדוֹשְׁלוּם. – כך גם על-ידי תורה; ישנם יהודים המוכתרים כ"אחים ורעים" להקב"ה – וביחס אליהם מובא כאן המשל מאדם הקורא לחברו, וישנם יהודים שהם בדרגת "בן" לגבי הקב"ה – וביחס אליהם ה"קריאה בתורה" היא כבן הקורא לאביו. וְהוּוּ שְׁבִתּוּב¹⁵: "קְרוּב ה' לְכָל קוּרְאָיו לְכָל אֲשֶׁר יִקְרְאוּהוּ בְּאֵמֶת", – הקב"ה קרוב (א) לכל אלה שקוראים אליו – (ב) לכל אלה שקוראים אליו באמת¹⁶, "וְאִין אֵמֶת אֵלָא תּוֹרָה"¹⁷, – כלומר: ישנה קריאה סתם: "לכל קוראיו", וישנה

15. תהלים קמה, יח. 16. הסימון (א) (וב משל כ"ק אדמו"ר שליט"א, שהעיר על כך שזהו: "עפמשנ"ת סנהדרין לט, רע"ב. ובסידור על פסוק זה". 17. תנא דבי אלי' זוטא, כא. 18. ישעי' סד, ו. 19. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה אינו מוכן כלל - כי אדרבה - עיקר היראה גדולה באה מהתבוננות דכאן - סיום פ' זה - שבא חברו וכו' ממש, משא"כ בפכ"ג - שהוא רק מהמשכת רצה"ע ואור (נעלה). ועכצ"ל דפי' 'משל"ל פכ"ג' - הוא להוכיח (1) שצ"ל יראה (גדולה) בשעת עסק התורה [אף שלכאורה השכלה ויראה (וכיוון) - הפכיים]. ועוד (2) ש'מוזה (מת"ת) יתבונן' - שת"ת טפל ומשמש בכדי להמשיך כו' - וכמ"ש בספכ"ג: (1) ויצונו ה' את וכו' ליראה.

~ יום שני ב' ניסן ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 98, פרק לח והנה... עד עמ' נ, כל חי.

– ולבטא את מלות קריאת שמע בפיו; **וְכֵן בְּכִרְפַת הַמְזוּזִין**; **דְּאִוְרֵי תְּאֵא**, – [אף שלא נאמר בה "ודברת בס" כמו בקריאת שמע]⁴ – אף שלגבי ברכת המזון לא נאמרה בתורה הלשון "ודברת", כמו שכתוב בקריאת שמע; למרות זאת, הדין הוא,

שאין יוצאים ידי חובת ברכת המזון בהרהור בלבד, אלא מן ההכרח לבטאה בדיבור דוקא, **וּבְשָׂאָר בְּרֻכּוֹת**⁵ – [אף שהם רק¹⁴] **דְּרַבְּנָן**, – וכן גם בשאר ברכות, אף שהן רק מדרבנן, **וּבְתַפְלָה**⁶; – [אף שהיא "עבודה שבלב"¹⁴] – עבודה עם הלב ובתוך

הלב. בכל זאת, מן ההכרח, שהתפילה תהיה בדיבור דוקא, ולא יוצאים ידי חובה על ידי הרהור בלב בעיני התפילה.⁷ **וְאִם** – ולעומת זה, אם הוציא **בְּשִׁפְתָיו** – את מלות קריאת שמע או ברכת המזון או ברכות או תפילה, **וְלֹא בְּנֶפֶשׁ לְבָבוֹ** – **יֵצֵא יְדֵי חוֹבָתוֹ בְּדִיעְבֵּד**, – אף שלכתחילה צריכים גם לכוון, **וְאִין צָרִיף לְחֹזֵר**, – כדי לומר אותן בכוונה, **לְבַד מִפְּסוּק רֵאשׁוֹן שֶׁל קְרִיאַת שְׁמַע**, **וּבְרֻכָּה רֵאשׁוֹנָה שֶׁל תְּפִלַּת שְׁמוֹנֵה עֶשְׂרֵה**, – שאם לא כיוונו בהן, לא יוצאים ידי חובה גם בדיעבד, **וּבְרֵאִיתָא** [פְּרִישׁ פֶּרֶק כּ דְּבְרֻכּוֹת]: – וכמו שאנו מוצאים בתחילת פרק שני במסכת ברכות¹⁰:

פֶּרֶק לַח. בפרקים הקודמים הסביר רבנו הזקן, מעלת המצוות המעשיות והמצוות התלויות בדיבור, שעל ידן מתעלה הנפש החיונית לקדושה.

שכן, המצוות שבמעשה ושבדיבור, נעשות בכוח הנפש החיונית, המחיה את האברים הגשמיים (כלי הביצוע של המצוות) ובכוח מוצאות הפה והלשון וכו' הגשמיות, שעל-ידן באים דיבורי התורה והתפילה לידי ביטוי. ומכיון שתכלית ירידת הנשמה למטה היא, לא בשביל הנשמה עצמה, אלא כדי לתקן

ולהעלות את הנפש החיונית והגוף – הדבר מושג על ידי מצוות מעשיות ועל ידי המצוות שבדיבור.

וְהֵנָּה, עִם כָּל הַנְּזָפֵר לְעֵיל, – אודות מעלת המצוות שבמעשה ושבדיבור, שעל ידן מתעלה הנפש החיונית לקדושה, **וְכֵן הַיֵּטֵב פֶּסֶק הַחֲלֻכָּה הַעֲרוּכָה בְּתַלְמוּד וּפּוֹסְקִים דְּ"הַרְהוּר לְאוֹ כְּדַבּוּר דְּמִי"**, – ש"הרהור" (מחשבה) אינו נחשב כמו דיבור, **וְאִם קָרָא קְרִיאַת שְׁמַע בְּמַחְשַׁבְתּוֹ וּבְלִבּוֹ לְבַד** – גם אם עשה זאת **כְּכֹל כַּח פְּנִינָתוֹ** – **לֹא יֵצֵא יְדֵי חוֹבָתוֹ**, – בקריאת שמע, על ידי הרהורו בעיני קריאת שמע על כל כוונותיה, **וְצָרִיף לְחֹזֵר וְלִקְרֹדָת**,

(2) שהתורה תרעא לדרתא". כלומר: לכאורה לא מובן כלל מה שרבנו הזקן מציין כאן למה שדובר בפרק כ"ג, שהרי, אדרבה - עיקרה של היראה הגדולה בא מההתבוננות המבוארת כאן, בסוף פרק זה, שעל ידי לימוד תורה ממשיך ומביא אדם כביכול, את הקב"ה ממש אליו למטה, כמו החבר הבא אליו על ידי שהוא קורא לו; ואילו בפרק כ"ג מדובר רק על המשכת הרצון העליון ואור נעלה על ידי תורה, מדוע, איפוא, מציין רבנו הזקן ומקשר את הענין המדובר כאן למה שנתבאר בפרק כ"ג? - מסביר הרבי שליט"א, שמן ההכרח לומר שפירוש ההוספה "כמ"ש לעיל פרק כ"ג" הוא: א) להוכיח ולהדגיש שצריכה להיות יראה (גדולה) בשעת לימוד התורה (שכן, לכאורה אפשר הרי לחשוב שבשעת הלימוד עצמו אין משום מעלה ביראה, כי יראה מביאה לכיווץ, דבר הנוגד להשכלה ולהבנה כשלומדים ענין בתורה. - לכן מביא רבנו הזקן מפרק כ"ג, שם מוסבר שמן ההכרח שתהיה יראה גדולה בשעת לימוד התורה. ב) מה שמדובר כאן שמלימוד התורה יתבונן האדם להמשיך יראה גדולה, הכוונה להתבונן שתלמוד-תורה הוא "טפל" (ליראה) ומשמש כמכשיר להמשכת היראה, וכפי שמוסבר בסוף פרק כ"ג מהפסוק "ויצונו ה' את כל החוקים ליראה את ה'": א) שהתכלית של "ויצונו" של כל חוקי התורה, היא - "ליראה"; ב) שהתורה נקראת "תרעא לדרתא" ליראה, כלומר: התורה היא כשער לגבי היראה, שהוא דבר טפל לבית - ועל כך מדובר בסוף פרק כ"ג. 1. ברכות כ, ב. שו"ע או"ח סימן סב סעיף ג. 2. רמב"ם הל' ברכות פ"א ה"א. 3. שו"ע שם, סימן קפה, סעיף ב. 4. לשון כ"ק אדמו"ר שליט"א. 5. שו"ע שם, סימן רו, סעיף ג. 6. שם, סימן קא, סעיף ב. 7. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "והנה הנ"ל בפ"ע ל"ק בלל - כי אין שייך להקשות למה ציווה ה' מצוה לדבר ג"כ, כמו של"ק למה ציווה לעשות כו' אבל צריך הבנה (היטב) - למה במצוה ששייך בה ב' הענינים, דדבור וכוונה, דינם הפכיים". כלומר: דבר זה כשלעצמו לא היה קשה כלל, שהרי לא שייך לשאול מדוע ציווה הקב"ה מצוה של לדבר גם, כשם שלא שייך לשאול מדוע ציווה הקב"ה לעשות מצוה מעשית; אלא מה שיש להבין הוא מדוע במצוה ששייכים בה שני הענינים של דיבור וכוונה, - דינם הפכיים: בדיבור בלא כוונה - יוצאים ידי חובה, ואילו כוונה בלא דיבור - לא יוצאים ידי חובה; וזאת מסיים רבנו הזקן: **וְאִם הוּצֵא בְּשִׁפְתָיו... 8. שו"ע שם, סימן ס, סעיף ה. 9. שם סימן קא, סעיף א. 10. יג, ב.**

עושה את המצוה, שכן אנו מוצאים, מצד שני, יתרון גם לגבי הכוונה. אך אף-על-פי-כן אמרו: תפלה או שאר ברכה – הנאמרות בלא בונה, הן כגוף בלא נשמה, – מדוע מדמים את התפילה, או הברכה, ל"גוף", ואת הכוונה –

ל"נשמה"? – פרוש, פי

כמו שכל הפרואים

שבעולם-היה שיש להם

גוף ונשמה, שהם:

"נפש כל חי ורוח כל

בשר איש", ונשמת

"כל אשר רוח חיים

באפיו" מכל בעלי

חיים, – לכל נברא

בעולם יש גם גוף וגם

נשמה, וה' מניח את

כלם ומניח אותם מאין

ליש תמיד, באור וחיית

שמשפיע בהם, – בגוף

ובנשמה; שגם הגוף

תחמרי, – ולא רק הגוף,

אלא גם אפילו אבנים

ועפר הדומים ממש –

בהם לא נראית אפילו

התנועה החיונית שישנה בצומח, הגדל מקטן לגדול – הרי

אפילו בהם, יש בו אור וחיית ממנו ותברכה, – ובמה

מתבטאת החיות שבדומם? – שלא יחזר לחיות אין ואפס

בשתייה, – לפני בריאתו. – כפי שרבנו הזקן יסביר להלן,

"שער היחוד והאמונה", שלולא היה האור האלקי ניצב ופועל

תמיד בנברא – היה הנברא חוזר להיות אין ואפס כמו קודם

שנברא. הרי שגם לדומם יש אור וחיית אלקי המחיה ומאיר

אותו. כך, ויותר מכך, ישנו בגוף של עצם חי – ובכל זאת, אין

השוואה ויחס כלל בין האור והחיית שבנשמה: ואף-על-פי

כן אין ערך ודמיון כלל בין פחיית אור וחיית המאיר

בגוף, לגבי פחיית אור וחיית המאיר בנשמה, שהיא

נפש כל חי. – שכן, דבר מובן הוא שאין השוואה כלל בין

גשמיות לרוחניות. גם החוקרים מודים, ש"התהוות הגשמיות

מן הרוחניות – אין לך יש מאין גדול מזה". ומכין שהגוף הוא

מציאות גשמית, והנפש – מציאות רוחנית – הרי שאין יחס

והשוואה ביניהם. וההבדל הוא, כמובן, בכך שהאור והחיית

המאיר בגוף אינו דומה כלל לאור וחיית המאיר בנפש. ורבנו

הזקן מסביר שההבדל אינו מתבטא במדת ההעלם והגילוי של

האלקות, שהאלקות בגוף מוסתרת, ובנפש – בהתגלות, כי בזה

הם שניהם שווים: כשם שהגוף הוא נברא שבעולם הזה, בו

החיית האלקית מוסתרת על ידי לבוש של קליפת נוגה, ולכן

"עד כאן מצות בונה – עד סוף פסוק ראשון של קריאת שמע, המצוה היא בעיקר הכוונה, מכאן ואילך – בשאר פסוקי קריאת שמע, מצות קריאה וכו'". – ויוצאים בהם ידי חובה בדיבור, גם אם חסרה הכוונה. – לכאורה יש

לשאול: מדוע לא

תהיינה, כוונה ומחשבה

(בלי דיבור), טובות כל

כך כמו דיבור בלי כוונה?

– אלא, לפי מה שלמדנו

במעלת הדיבור, הרבר

מוסבר. והנה, משום

שהנשמה אינה צריכה

תקון לעצמה במצות,

רק – ענין המצוות בא

כדי להמשיך אור –

להביא לעולם הזה את

האור האלקי ובכך לתקן

נפש החיונית והגוף, –

וזאת, על-ידי אותיות

הדיבור שהנפש מדברת

בחמשה מוצאות הפה,

– הגשמיות, וכן במצות

מעשיות שהנפש עושה

בשאר אברי הגוף: – מתעלים על-ידי-זה הנפש החיונית

והגוף. ומכיוון, כפי שהוסבר – שה"תכלית" היא בשביל

הנפש החיונית והגוף, הרי בכל המצוות שבדיבור, אינן עוזרות

הכוונה והמחשבה בהן בלבד, דבר שיש לו שייכות לנפש

האלקית, אלא מן ההכרח שיהיה כאן דיבור, ומטעם זה יוצאים

ידי-חובה בדיבור בלי כוונה ומחשבה. שכן, על ידי

מעשה ודיבור דוקא, מעלים ומתקנים את הנפש החיונית

והגוף. עד כאן (החל מפרק ל"ה) למדנו על המעלה הגדולה

שב"לעשותו", שכל התכלית טמונה במצוות מעשיות. שכן,

כאמור, כדי שתתבצע כוונת הקב"ה בבריאת העולמות,

שתהיה לו יתברך "דירה בתחתונים", שבעולם הזה הגשמי

תהיה "דירה", מקום, להתגלות אור אין-סוף ברוך-הוא – הרי

זה בא על-ידי מצוות מעשיות דוקא, או מצוות שבדיבור

הנחשב למעשה. כי, על-ידי-זה, מתבררת החיות של הנפש

החיונית והגוף, הבאה מקליפת נוגה, ועולה לקדושה. ועל ידי

העלאתה של קליפת נוגה, תתבטלה ממילא, הקליפות

הטמאות לגמרי האחרות, ולא ישאר שום דבר שיסתיר על

אלקות, ויאיר אור אין-סוף בעולם-הזה במדה יותר גדולה

מאשר בעולמות העליונים. להלן תוסבר המעלה שבכוונת

המצוות. היינו, בכוונה שיש ליהודי, שעל ידי המצוה שהוא

מקיים, יתאחד עם הקב"ה מצוה המצוה – ובגלל כך הוא

ליקוטי אמרים

[ברפ"ב דברכות] ע"כ מצות כוונה מכאן ואילך מצות קריאה וכו'. והיינו משום שהנשמה אינה צריכה תיקון לעצמה במצות רק להמשיך אור לתקן נפש החיונית והגוף ע"י אותיות הדבור שהנפש מדברת בה' מוצאות הפה וכן במצות מעשיות שהנפש עושה בשאר אברי הגוף: אך אעפ"כ אמרו תפלה או שאר ברכה בלא כוונה הן כגוף בלא נשמה פי' כי כמו שכל הברואים שבעו"הו שיש להם גוף ונשמה שהם נפש כל חי ורוח כל בשר איש ונשמת כל אשר רוח חיים באפיו מכל בעלי חיים וה' מחיה את כולם ומהוה אותם מאין ליש תמיד באור וחיית שמשפיע בהם שגם הגוף החומרי ואפי' אבנים ועפר הדומם ממש יש בו אור וחיית ממנו ית' שלא יחזור להיות אין ואפס כשהיה ואעפ"כ אין ערך ודמיון כלל בין בחי' אור וחי' המאיר בגוף לגבי בחי' אור וחיית המאיר בנשמה שהיא נפש כל חי

התנועה החיונית שישנה בצומח, הגדל מקטן לגדול – הרי אפילו בהם, יש בו אור וחיית ממנו ותברכה, – ובמה מתבטאת החיות שבדומם? – שלא יחזר לחיות אין ואפס בשתייה, – לפני בריאתו. – כפי שרבנו הזקן יסביר להלן, "שער היחוד והאמונה", שלולא היה האור האלקי ניצב ופועל תמיד בנברא – היה הנברא חוזר להיות אין ואפס כמו קודם שנברא. הרי שגם לדומם יש אור וחיית אלקי המחיה ומאיר אותו. כך, ויותר מכך, ישנו בגוף של עצם חי – ובכל זאת, אין השוואה ויחס כלל בין האור והחיית שבנשמה: ואף-על-פי כן אין ערך ודמיון כלל בין פחיית אור וחיית המאיר בגוף, לגבי פחיית אור וחיית המאיר בנשמה, שהיא נפש כל חי. – שכן, דבר מובן הוא שאין השוואה כלל בין גשמיות לרוחניות. גם החוקרים מודים, ש"התהוות הגשמיות מן הרוחניות – אין לך יש מאין גדול מזה". ומכין שהגוף הוא מציאות גשמית, והנפש – מציאות רוחנית – הרי שאין יחס והשוואה ביניהם. וההבדל הוא, כמובן, בכך שהאור והחיית המאיר בגוף אינו דומה כלל לאור וחיית המאיר בנפש. ורבנו הזקן מסביר שההבדל אינו מתבטא במדת ההעלם והגילוי של האלקות, שהאלקות בגוף מוסתרת, ובנפש – בהתגלות, כי בזה הם שניהם שווים: כשם שהגוף הוא נברא שבעולם הזה, בו החיות האלקית מוסתרת על ידי לבוש של קליפת נוגה, ולכן

11. של"ה חלק א. רמט, ב.

האלקי – אם האור והחיות הבאים דרך ההעלמה, הם עצמם באים במדה מצומצמת, או שהם, האור והחיות, באים בהתפשטות, כלומר שלמרות שהאלקות של האור והחיות אינה נראית, אבל החיות עצמה, על-כל-פנים, נראית.

לא נראה בגוף שחיותו היא אלקות, כך גם קיים אותו לבוש מסתיר על החיות האלקית המחיה את הנפש, ולא רואים ולא מרגישים שחיות הנפש באה מאלקות. ההבדל שבין הגוף והנפש, מתבטא במדת הצמצום וההתפשטות של האור והחיות

~ יום שלישי ג' ניסן ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' נ, ואף שבשניהם אור... עד עמ' 100, והתפשטות.

והברירה שהדבר יוכל להיות מנוצל לקדושה ולדבר מצוה, או ח"ו להיפך, לעשות בו ועבירה, שהיא היפך הקדושה, שהרי זה ענינה של קליפת נוגה, כפי שלמדנו בפרקים הראשונים, שלגבי הדברים המקבלים חיותם מקליפת נוגה, יש בה טוב ורע, קיימת הברירה להיות מנוצלים לענינים של טוב וקדושה, או חסוֹשֵׁלוֹם של רע ועבירה. וכשהם מנוצלים, חלילה, לענין של איסור ועבירה, הם מקבלים אז את חיותם משלוש קליפות הטמאות לגמרי. – על כל פנים, לאחר הירידות והצמצומים הרבים שעובר האור והחיות האלקי, הוא גם מתלבש בלבוש של קליפת נוגה, כדי להחיות את כל

ובלשון ה"תניא": **וְאֵף שֶׁבְּשֵׁנֵיהֶם – בְּגוֹף וּבְנֶפֶשׁ, אִוֵּר אֶתְדַּוּ שְׁוֵהוּ, – הָאוֹר וְהַחַיּוֹת הָאֱלֵקִית הַיּוֹצֵר וּמְחִייה אֶת הַגּוֹף וְאֵת הַנֶּפֶשׁ, בֵּא בְּהֵם בְּמֵדָה אַחִידָה שֶׁל אוֹר, כְּשֶׁהֵאֱחִידוֹת מִתְבַּטְּאוֹת בְּכַךְ: בְּבַחֲנֵינָת הַסֵּתֵר פְּנִים – שֶׁפְּנִימֵי הַחַיּוֹת מוֹסְתֵרָת, וְלְבוּשֵׁים שְׁוִים, שֶׁהָאוֹר מְסַתֵּר וּמְתַלְבֵּשׁ וּמְתַעַלֵּם בָּהֶם, – הֵסְתֵרָתוֹת שֶׁל הָאוֹר וְהַלְבוּשֵׁים בְּהֵם הוּא מִסְתֵּר – שְׁוִים בְּגוֹף וּבְנֶפֶשׁ. כִּי שְׁנֵיהֶם – הַגּוֹף וְהַנֶּפֶשׁ, הֵם מְעוֹלָם הָיָה, – וּמֵאַחֵר שֶׁשְׁנֵיהֶם – גַּם הַגּוֹף וְגַם הַנֶּפֶשׁ – הֵם מִן הָעוֹלָם הַזֶּה, הֵרִי הֵם שׁוִים מִבַּחֲנֵינָת הַסֵּתֵר הָאוֹר הָאֱלֵקִי, שֶׁבְּכָלְלוֹתוֹ – בְּכָל הָעוֹלָם הַזֶּה, עַל עֲנִינָיו הַגִּשְׁמִיִּים וְהָרוּחִיִּים, מְסַתֵּר**

ליקוטי אמרים

ואף שבשניהם אור אחד שוה בכחי' הסתר פנים ולבושי' שוים שהאור מסתתר ומתעלם ומתלבש בו כי שניהם הם מעו"הזו שבכללותו מסתתר בשוה האור והחיות שמרוח פיו ית' בכחי' הסתר פנים וירידת המדרגות בהשתלשלות העולמות ממדרגה למדרגה בצמצומים רבים ועצומים עד שנתלבש בקליפת נוגה להחיות כללות עו"הו החומרי דהיינו כל דברים המותרים והטהורים שבעולם הזה וממנה ועל ידה מושפעים דברים הטמאים כי היא בחי' ממוצעת כנ"ל אעפ"כ ההארה שהיא המושכת החיות אשר ה' מאיר ומחיה דרך לבוש זה אינה שוה בכלול' בכחי' צמצום והתפשטות

בְּשׁוֹה הָאוֹר וְהַחַיּוֹת שְׁמֵרוּחַ פִּיּו יִתְבַּרְךָ, בְּבַחֲנֵינָת הַסֵּתֵר פְּנִים וְיִרְדֵּת הַמְּדֻרְגוֹת בְּהִשְׁתַּלְשְׁלוֹת הָעוֹלָמוֹת מִמְּדֻרְגָה – עֲלִינָה, לְמְדֻרְגָה – תַּחְתּוֹנָה, בְּצִמְצוּמִים רְבִים וְעֲצוּמִים, עַד שֶׁנִּתְלַבֵּשׁ – הָאוֹר וְהַחַיּוֹת, בְּקִלְפַת נֹגֵה לְהַחַיּוֹת בְּלָלוֹת עוֹלָם הָיָה הַחֲמִרִי, – כְּדֵי שֶׁהַחַיּוֹת הָאֱלֵקִית הַבָּאָה מִ"מַּלְכוּת דְּאֲצִילוֹת", הַנִּקְרָא "רוּחַ פִּיּו יִתְבַּרְךָ", תִּהְיֶה בְּמִדְרֵיגָה שֶׁל הַחַיּוֹת אֶת הָעוֹלָם הַזֶּה הַחֲמוּרִי – הִיָּה עֲלֶיהָ לְרַדֵּת בְּהִשְׁתַּלְשְׁלוֹת הָעוֹלָמוֹת. (מ"בריא"ה ל"צירה", מ"צירה" ל"עשיה"), וּבְכָל הַמְּדֻרְיָגוֹת שֶׁבְּכָל עוֹלָם וְעוֹלָם, וְהִיָּה עֲלֶיהָ לְעִבּוֹר דֶּרֶךְ צִמְצוּמִים רְבִים, הַמְּמַעֲטִים וּמְצַמְצָמִים אֶת הָאוֹר. בְּרַם, גַּם כָּל הַמְּדֻרְיָגוֹת וְהַצִּמְצוּמִים הַרְבִּים הָאֵלֶּה, לֹא הִיוּ מְסַפְּקִים לְיִצִירַת דָּבָר שֶׁל "יש" ו"מציאות", כִּי אַחֲרַי כָּל הַצִּמְצוּמִים הַרְבִּים הָאֵלֶּה, הִיָּה הָאוֹר נִשְׁאָר בְּמִדְרֵיגָה כּוֹז, שֶׁמְצִיאוֹת גִּשְׁמִית לֹא הִיָּתָה יְכוּלָה הַיּוֹצֵר מִמֶּנּוּ כִּי־אֵם רַק מְצִיאוֹת רוּחִיָּת, וְכְדֵי שִׁיוּצְרוּ מִמֶּנּוּ עֲנִינִים גִּשְׁמִיִּים שֶׁל הָעוֹלָם הַזֶּה, הִיָּה עַל הָאוֹר לְעִבּוֹר גַּם צִמְצוּמִים מִהַפְּכֵנִים, עַד לְיַדֵּי שִׁינֵי מוֹחֵלֵט שֶׁל מֵהוֹת הָאוֹר. וְאַחֲרַי כָּל הַצִּמְצוּמִים וְהִירִידוֹת הַתְּלַבֵּשׁ הָאוֹר בְּקִלְפַת נֹגֵה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִירָאָה כָּלֵל שֶׁהַחַיּוֹת בָּאָה מֵאֱלֻקוֹת, וְכַךְ לְתַת אֶת הָאִפְשָׁרוֹת

על ידי הסתרה (שבקשר ל"הסתר פנים" כל הנבראים של העולם הזה שווים) קיים בה הבדל, אם היא באה באופן של צמצום והקטנה, או באופן של התפשטות. ובכך, כפי שנלמד להלן, ההבדל שבין ההארה בגופו של נברא, לבין ההארה שבנפש. אלא, לפני שרבונו הזקן מסביר את ההבדל הזה כפי שהוא מתבטא בגוף ונפש, הוא מסביר את ההבדל בין צמצום להתפשטות בשאר סוגי הנבראים:

שהוא לפני שעובר את המסך, עד שהאור המאיר דרך המסך העבה, הוא כאילו "תולדה" של האור שלפני המסך; ואילו המדובר כאן הוא אודות צמצום והתפשטות האור, כלומר: עד כמה האור מצטמצם פחות או יותר. את הענין הזה ניתן להמשיל לאור המאיר דרך נקב קטן, הרי שהאור מצומצם וקטן ביותר, אבל זה אותו מהות אור שמאיר דרך חלון, שהוא אז יותר בהתפשטות ובמוחשיות. כך גם בענייננו: ההארה האלקית הבאה

~ יום רביעי ד' ניסן ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 100, כי בגוף הגשמי... עד עמ' 100, בו ית'.

האמורים, אור אחד שנה – וההשוואה מתבטאת, בבחינת הסתר פנים, – שפנימיות האור מוסתרת ככולם, ומלפני בלבוש אחד ככלן שהוא לבוש נגה – ובכל זאת, אין ההארה והמשכת החיות שבדומם וצומח שווה, לההארה ולהמשכת האור שבחי ומדבר. שכן, בחי

כי בגוף הגשמי – וב"עצם" חי, והדומם ממש כאבנים ועפר – שלא נראות בהם חיות ורוחניות, גם של צמיחה מקטן לגדול – הנה בהם ההארה היא בבחינת צמצום גדול אשר אין כמוהו, ותחיות שבו – בגוף ובדומם, שגם

ליקוטי אמרים

כי בגוף הגשמי והדומם ממש כאבנים ועפר ההארה היא בבחי' צמצום גדול אשר אין כמוהו והחיות שבו מועטת כל כך עד שאין בו אפי' כח הצומח ובצומח ההארה אינה בצמצום גדול כל כך. ודרך כלל נחלקות לארבע מדרגות דומם צומח חי מדבר כנגד ד' אותיות שם הוי"ה ב"ה שממנו מושפעים וכמו שאין ערך ודמיון ההארה והמשכת החי' שבדומם וצומח לההארה והמשכת החיות המלוּבש' בחי ומדבר אף שבכולן אור אחד שוה בבחי' הסתר פנים ומלוּבש בלבוש אחד בכולן שהוא לבוש נוגה כך אין ערך ודמיון כלל בין הארת והמשכת אור א"ס ב"ה שהוא פנימיות רצונו ית' בלי הסתר פנים ולבוש כלל המאירה ומלוּבשת במצות מעשיות ממש. וכן במצות התלויות בדבור וביטוי שפתים בלי כוונה שהוא נחשב כמעשה ממש כנ"ל לגבי ההארה והמשכת אור א"ס ב"ה המאירה ומלוּבשת בכוונת המצות מעשיות שהאדם מתכוין בעשייתן כדי לדבקה בו ית' ע"י קיום רצונו שהוא ורצונו אחד וכן בכוונת התפלה וק"ש וברכותיה

בו ישנה חיות, היא מועטת כל כך, עד שאין בו אפלו פח הצומח, ובצומח – ההארה אינה בצמצום גדול כל כך. – שכן, בצומח נראית על-כל-פנים תנועה מסויימת של חיות, בכך שהוא גדל מקטן לגדול, ואין הוא חומר סחמי כמו דומם. ודרך כלל, נחלקות – כל הנבראים של העולם הזה, לארבע מדרגות: דומם, צומח, חי, מדבר – "דומם" דברים שאין בהם חיים ולא כוח לצומח ולנבוט, "צומח" – כל דבר שצומח ונובוט, "חי" – ברואים חיים, "מדבר" – המציין את האדם שיש בו שכל, והן:

ובמדבר – כך אין ערך ודמיון כלל בין הארת והמשכת אור אין-סוף ברוך-הוא, שהוא פנימיות רצונו יתברך בלי הסתר פנים ולבוש כלל, המאירה ומלפשת במצות מעשיות ממש, וכן במצות התלויות בדבור וביטוי שפתים בלי כוונה, שהיא – הדיבור, נחשב כמעשה ממש כנזכר לעיל, – הארה והמשכה זו, מפנימיות רצון העליון, הנמשכת במצות המעשיות ובמצוות שבדיבור, כשהן נעשות בלי כוונה, אין להן ערך ודמיון כלל, לגבי ההארה והמשכת אור אין-סוף ברוך-הוא המאירה ומלפשת בכונת המצות מעשיות, שהאדם מתכוין בעשייתן כדי לדבקה בו יתברך על-ידי קיום רצונו, שהוא ורצונו אחד. וכן

כנגד ארבע אותיות שם הוי"ה ברוך-הוא, שממנו מושפעים. – כל ארבעת סוגי הנבראים, מקבלים השפעתם וחיותם מארבע אותיות שם הוי" ברוך-הוא, כל סוג מאות אחת. וכמו שאין ערך ודמיון ההארה והמשכת החיות שבדומם וצומח, לההארה והמשכת החיות המלפשת בחי ומדבר, – וכשם שאינה דומה ההארה שבכל אחד מן הסוגים האלה זו לזו, אף ששכלן – בכל ארבעת הסוגים

שזו המשמעות של הרעיון שהמעשה (והדיבור) נחשב לגוף, ואילו הכוונה לנשמה – שההבדל הוא במדת ההארה שבהם.

ליקוטי אמרים
ושאר ברכות שבכוונתו בהן מדבק מחשבתו ושכלו בו ית'.

בכונת וקריאת וברכותיה
התפלה שמע ושאר ברכות, שכוונתו בהן – מדבק מחשבתו ושכלו בו יתברך. –

~ יום חמישי ה' ניסן ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 100, ולא שדביקות המחשבה... עד עמ' נא, חי ומדבר.

מעשיות ובכונת קריאת שמע ותפלה ושאר ברכות, – הרי נמשכת גם בכוונה זו, הארה מהרצון העליון – והארת רצון העליון הנה המאירה ומלכשת בכונה זו, היא גדולה לאין קץ למעלה מעלה מהארת רצון העליון המאירה ומלכשת בקיום המצות עצמן – שהוא מקיים במעשה וקדבור בלי כונה, – והעליונות שבהארת הרצון העליון שב"כוונה", לגבי ההארה שבמעשה בלבד, היא: כגדל מעלת אור הנשמה על הגוף, שהוא בלי ומלבוש הנשמה, כמו גוף המצוה עצמה שהוא בלי ומלבוש לכונתה. – לכן, מדמים את מעשה המצוה – ל"גוף", ואת הכוונה – ל"נשמה", ואומרים ש"מצוה בלא

ולא שדביקות המחשבה ושכל האדם בו יתברך היא מצד עצמה למעלה מדביקות קיום המצות מעשיות בפועל ממש, כמו שיתבאר לקמן, – שהדביקות בהקב"ה, בנפשו של יהודי, על ידי קיום מצוות מעשיות, היא דביקות כזו שאומרים עליה "קדשנו במצוותיו", שזה, למשל, כמו כשמקדשים אשה להתאחד אתה ביחוד גמור – כך היא התאחדותו של יהודי עם הקב"ה על ידי קיום מצוות. אחדות זו אינה נעשית בכוחו ועבודתו של יהודי בלבד. שכן, בעבודתו העצמית בלבד, לא היה אף פעם מגיע לדביקות כזו בהקב"ה; אלא יש בכך משום צדקה וחסד מהקב"ה שציוונו לקיים מצוות, ובכך גופא נתן בנו הכוח להתייחד ולהתאחד אתו יתברך על ידי המצוה. הרי, מובן, שהעבודה של דביקות, במחשבה ושכל, בכונת המצוות או בשאר ענינים הנזכרים, אי אפשר שתהיה לה מעלה עליונה יותר מהדביקות בקיום המצוות, הבאה, כאמור, בנתינת כוח מהקב"ה. אך העדיפות בכונת המצוות לגבי קיומן בלי כוונה, מתבטאת (לא בעצם הדביקות, כ"י"א) בהארת הרצון העליון (שכן, כמו במעשה המצוות, כך גם בכונת המצוות, קיים רצונו של הקב"ה) – ההארה של הרצון העליון המאירה ב(דביקות של) כונת המצוות, היא למעלה בהרבה מאשר הארת הרצון העליון המאירה בקיום המצוות כשלעצמו (בלי כוונה). עליונות זו דומה לעליונות הנשמה על הגוף. אלא מפני שזהו גסבן רצונו יתברך, לדבקה – עם הקב"ה, בשכל ומחשבה וכונת המצות

ליקוטי אמרים

ולא שדביקות המחשבה ושכל האדם בו ית' היא מצד עצמה למעלה מדביקות קיום המצות מעשיות בפועל ממש כמ"ש לקמן אלא מפני שזהו ג"כ רצונו ית' לדבקה בשכל ומחשבה וכוונת המצות מעשיות ובכוונת ק"ש ותפלה ושאר ברכות והארת רצון העליון הנה המאירה ומלובשת בכונה זו היא גדולה לאין קץ למעלה מעלה מהארת רצון העליון המאירה ומלובשת בקיום המצות עצמן במעשה ובדבור בלי כוונה כגודל מעלת אור הנשמה על הגוף שהוא כלי ומלבוש הנשמה כמו גוף המצוה עצמה שהוא כלי ומלבוש לכוונתה ואף שבשתייהן במצוה ובכוונתה מלובש רצון אחד פשוט בתכלית הפשיטות בלי שום שינוי וריבוי ח"ו ומיוחד במהותו ועצמותו ית' בתכלית היחוד אף על פי כן ההארה אינה שוה בבחינת

כוונה היא כגוף בלא נשמה". ואף שבשתייהן, במצוה ובכונתה, מלכש רצון אחד – הרצון העליון, פשוט בתכלית הפשיטות, בלי שום שנוי ורבוים חסוּשָׁלוֹם, – ואם כן, הרי לא שייך לומר שבכך ישנו יותר או פחות מהרצון העליון, ומיוחד – הרצון מאוחד, במהותו ועצמותו יתברך בתכלית היחוד – אף על פי כן ההארה – וההתגלות בנפש, אינה שונה בכחינת צמצום והתפשטות. – שביחס לקיום המצוה, ההארה היא בצמצום, ואינה מתבטאת באופן גלוי בדביקות נפש האדם בהקב"ה. ואילו, בכונת המצוות, ההארה היא בהתפשטות ובהתגלות יתר, בדביקות מחשבתו ושכלו אתו יתברך. הגהה (בהגהה הבאה, מסביר רבנו הזקן, שבשורש, בספירות העליונות, כונת המצוות היא במדריגת

מדהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אלה מחולקים לשני חלקים כלליים: א) דומם וצומח ב) חי ומדבר – כך גם בנמשל של מצוות וכוונת המצוות – כדלהלן: **וְנַחֲלֶקֶת – מצוות וכוונת המצוות, גַּם־כֵּן לְאַרְבַּע מַדְרָגוֹת, כִּי גוֹף הַמִּצְוֹת עֲצָמָן מִמַּשׁ – הֵן שְׁתֵּי מַדְרָגוֹת, שֶׁהֵן מִצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת מִמַּשׁ –**

שלא על ידי דיבור, שהרי הדיבור רק נחשב כמעשה, ומצוות התלויות – בקיומן, בדיבור ומחשבת, כמו תלמוד תורה וקריאת שםע – ותפלה וברכת המזון – שמן התורה, ושאר ברכות; – שמדרבנן, שתי מדריגות אלו במצוות – מעשה מחד, ודיבור ומחשבה מאידך – הן שתייהן בסוג

של גוף המצוות; וכוונת המצוות לדיקה בו ותפלה, – על ידי קיום המצוות, שהיא – הכוונה, פנשמה לגוף, – של המצוה, נחלקת גם־כן לשתי מדרגות, כמו שתי מדרגות הנשמה שהן בגוף החמרי, שהן: חי ומדבר. – כך גם בכוונת המצוות, ישנה כוונה שהיא, למשל, כנשמה של בעל־חי, וישנה כוונה עלינה יותר, שהיא כנשמה של מדבר שהוא בר־שכל – וכפי שיתבאר להלן:

"אור", ואילו גוף המצוות – בבחינת "כלים". שכן, בספירות ישנם הרי אורות וכלים, האור הוא פשוט ובלי גבול לגבי הכלי, שהוא כבר מוגדר בגדר של חכמה או חסד וכדומה. כדי להיות בגדר חכמה וחסד וכו' – יש צורך בענין הצמצום.

ליקוטי אמרים

צמצום והתפשטות*
ונחלקת גם כן לארבע מדרגות כי גוף המצוות עצמן ממש הן ב' מדרגות שהן מצוות מעשיות ממש ומצוות התלויות בדבור ומחשבה כמו תלמוד תורה וק"ש ותפלה וברכת המזון ושאר ברכות. וכוונת המצוות לדבקה בו ית' שהיא כנשמה לגוף נחלקת ג"כ לשתי מדרגות כמו שתי מדרגות הנשמה שהן בגוף החומרי שהן חי ומדבר.

הרי, ש"אור" הוא בבחינת התפשטות, ו"כלי" בבחינת צמצום. כך גם ביחס לכוונת המצוות ולגוף המצוות – וכך מוסבר בהגהה: *** (וכמו שכתוב ב'עין חיים', שכוונת המצוות ותלמוד תורה, היא במדרגת אור, וגוף המצוות הן מדרגות וכוונות בליים, שהם בבחינת צמצום, שעל ידי צמצום האור**

נתהוו הכלים, פידוע לידועי ח"ן): – חכמה נסתרה, כך גם ההבדל בין כוונת המצוות לבין גוף המצוות, ביחס לצמצום והתפשטות). על כל פנים, למדנו שכשם שאינה דומה החיות שבדומם וצומח לחיות שבחי ובמדבר, כך אינה דומה הארת הרצון העליון המאירה בגוף המצוה, להארת הרצון העליון המאירה בכוונת המצוה. עתה נלמד שכשם שבמשל ישנם ארבעה סוגים: דומם, צומח, חי ומדבר, וארבעה סוגים

~ יום שישי ו' ניסן ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' נא, כי מי שדעתו יפה... עד עמ' 102, כנ"ל.

ואהבה – צמאון להיות דבוק בהקב"ה; ומכיוון שהדרך להתדבקות בה' היא רק על ידי לימוד תורה וקיום מצוות –

לכן הוא רוצה ללמוד תורה ולקיים מצוות מתוך כוונה להתדבק עם הקב"ה, וכוונתו זו הוא לומד ומקיים המצוות, וכן כוונתו זו מתפלל ומברך – הרי כוונתו זו, על־דרך־משל, כמו נשמת המדבר, שהוא – ה"מדבר", בעל שכל וכוונתו, וכוונתו ידבר. – כך גם ה"כוונה" שלו, להיות דבוק בהקב"ה – באה מדעתו ובחירתו. שכן, הרי בשכלו הוא יצר בנפשו את הרצון והתשוקה להיות דבוק

כי מי שדעתו יפה לדעת את ה' ולהתבונן בגדולתו ותפלה, ולהוליד מבינתו יראה על־אף כמותו ונחבת ה' בחלל הימני שבלבו, –

ליקוטי אמרים

כי מי שדעתו יפה לדעת את ה' ולהתבונן בגדולתו ית' ולהוליד מבינתו יראה עילאה במוחו ואהבת ה' בחלל הימני שבלבו להיות נפשו צמאה לה' לדבקה בו ע"י קיום התורה והמצוות שהן המשכת והארת אור א"ם ב"ה על נפשו לדבקה בו וכוונה זו הוא לומד ומקיים המצוות וכן כוונה זו מתפלל ומברך הרי כוונה זו על ד"מ כמו נשמת המדבר שהוא בעל שכל וכוונה זו ידבר וכו' ומי שדעתו יפה לדעת את ה' ולהתבונן בגדולתו ית' ולהוליד מבינתו יראה על־אף כמותו ונחבת ה' בחלל הימני שבלבו, – בו משכן הנפש האלקית ואהבתה הגלויה להקב"ה, להיות נפשו צמאה לה', לדבקה בו על־ידי קיום התורה והמצוות, שהן – התורה והמצוות, המשכת והארת אור אין־סוף ברוך־הוא על נפשו – לדבקה בו, – כלומר: כוונתו לרצות להתדבק בהקב"ה, על ידי לימוד תורה וקיום מצוות, באה מכך, שהתבונן תחילה בגדולת ה'. התבוננות זו יצרה בו יראה

הגלויה להקב"ה, להיות נפשו צמאה לה', לדבקה בו על־ידי קיום התורה והמצוות, שהן – התורה והמצוות, המשכת והארת אור אין־סוף ברוך־הוא על נפשו – לדבקה בו, – כלומר: כוונתו לרצות להתדבק בהקב"ה, על ידי לימוד תורה וקיום מצוות, באה מכך, שהתבונן תחילה בגדולת ה'. התבוננות זו יצרה בו יראה

המסותרת שבלב, נוצר רצון כן ואמיתי למסור נפשו על יחוד ה'. וזאת – **כְּדִי לְדַבְּקָה בּוֹ נַפְשׁוֹ הָאֱלֹהִית וּלְבוּשִׁיהָ**, – מחשבה, דיבור ומעשה, וּלְכַלְלֵן בְּיַחְדּוֹ וְאַחֲדוֹתוֹ, שֶׁהוּא רְצוֹן הָעֲלִיּוֹן הַמְּלַבֵּשׁ בְּתַלְמוּד תּוֹרָה וּבְקִיּוּם הַמְּצוּת, –

כי על ידי לימוד תורה וקיום מצוות – מתאחדים הנפש האלקית ולבושיה עם הקב"ה, **כְּנִזְכָּר לְעֵיל**; – שהיות ורצון הנשמה הוא להיות דבוק בהקב"ה, ולא להיות נפרד ממנו, הרי בשעה שמעוררים ומגלים את האהבה המסותרת, היא מביאה ללימוד התורה ולקיום המצוות, כדי לבצע את רצונו, להיות דבוק בהקב"ה; וְגַם הִירָאָה – הנדרשת כדי להישמר מלעבור על מצוות-לא-תעשה, כְּלוּלָה בָּהּ, – באהבה מסותרת זו, לְקַבֵּל – על עצמו, עול מַלְכוּתוֹ שֶׁלֹא לְמַד בּוֹ חֵסֶד וְשֵׁלוֹם; – על ידי עבירה של מצוות-לא-תעשה; וּבְכֻונָה זו –

הבאה מהאהבה והיראה הטבעיות שבנשמת כל יהודי, הוּא סֶדֶר מְרַע – הוא שומר עצמו מלעבור עבירה, וְעוֹשֶׂה טוֹב, – בקיום מצוות-עשה, וְלוֹמֵד וּמְתַפַּלֵּל וּמְכַרְךָ בְּפִרוּשׁ הַמַּלְוֵת לְבָדוֹ, בְּלֹא דְחִילוֹ וְרַחֲמֵי – בלי שתהיה לו יראה ואהבה, בְּהַתְגַּלּוּת לְבָדוֹ וּמַחוֹ – שכן, אם היו לו יראה ואהבה בלבו ובמוחו, היו אז לימודו ותפילתו לא רק בפירוש המלות, אלא גם בהרגש החיות של אהבה ויראה – הִרְיָ בְּכֻונָה זו – שיש לו בשעת לימוד התורה וקיום המצוות, כדי להתדבק עם הקב"ה, שרצון זה וכוונה זו אינם באים אצלו, כאמור, מתוך אהבה ויראה שמצד השכל וההתבוננות, אלא מן האהבה המסותרת, הרי זה עַל־דֶּרֶךְ־מִשָּׁל כְּמוֹ נִשְׁמַת הַחַי שְׁאִינוּ בְּעַל שֶׁכֶל וּבְחִירָה, וְכָל מְדוּתָיו – של הבעל-חי, שֶׁהֵן יְרֵאתוֹ מְדַבְּרִים הַמְּזַיְקִים אוֹתוֹ, וְאַתְּכֵתוֹ לְדַבְּרִים הַנֶּאֱחָבִים אֲצֵלוֹ, הֵן – המדות הללו, רק טְבַעִים אֲצֵלוֹ – אצל בעל-חי, וְלֹא – ואינן באות מִבִּינְתוֹ וְדַעְתּוֹ; וְכֵן הֵן עַל־דֶּרֶךְ־מִשָּׁל הִירָאָה וְהָאֱהָבָה הַטְּבַעִיּוֹת הַמְּסֻתְרוֹת בְּלֵב כָּל יִשְׂרָאֵל, – גם הן אינן "תוצר" של שכל ובחירה, אלא קיימות באופן טבעי בנשמתו של כל אחד מישראל, כִּי הֵן יְרֵשָׁה לָנוּ מֵאַבוֹתֵינוּ, וְכִמוֹ טְבַע בְּנִפְשׁוֹתֵינוּ, כְּנִזְכָּר לְעֵיל: – בפרק י"ח, שהאבות הורישו לכל אחד מילדיהם

בהקב"ה. וְיָמִי שִׁדְעָתוֹ קֶצְרָה לִידַע וּלְהַתְבַּוֵּן בְּגִדְלַת אֲיִן־סוֹף בְּרוּךְ־הוּא, לְהוֹלִיד הָאֱהָבָה מִבִּינְתוֹ בְּהַתְגַּלּוּת לְבָדוֹ, – מי שאינו מסוגל להוליד אהבה לה' בלבו כתוצאה מהתבוננות בגדולתו יתברך, שכן דעתו קצרה לשם כך; וְכֵן –

אין הוא יכול ליצור את הִירָאָה בְּמַחוֹ וּפְחַד ה' בְּלָבוֹ, – כי שכלו קצר מכדי לעורר על ידי התבוננותו, רגשי אהבה ופחד בלבו (ויראה במוחו) – כיצד, איפוא, אדם כזה מקיים תורה ומצוות, הרי, שלמות קיומה של מצוות-עשה, היא דוקא על ידי אהבת ה', ושלמות ההישמרות מלעבור על מצוות-לא-תעשה, באה על ידי יראת ה'?! – מסביר רבנו הזקן, שקיומו תורה ומצוות בא לאדם כזה מהאהבה המסותרת שבלב כל אחד מישראל להקב"ה. אהבה מסותרת זו, כוללת בקרבה גם יראה (כפי שלמדנו בפרק י"ח ובפרק י"ט). כלומר: הוא מקיים

תורה ומצוות, על ידי שהוא מעורר בתוכו את האהבה המסותרת. ולמרות שאין הוא יכול להביא את האהבה המסותרת ולהפכה לאהבה גלויה בלבו – אבל היא מתגלה במוחו, ופירוש הדבר שבמוחו קיים רצון גלוי להתדבק בהקב"ה. דבר זה מביא אותו ללימוד תורה ולקיים מצוות, כדי שתהיה לו, על ידי כך, דביקות בהקב"ה. ומכיוון שרצון זה וכוונה זו אינם באים אצלו משכלו והתבוננותו, אלא על ידי התעוררות האהבה הטבעית (המסותרת) שבנשמתו – הרי זה, משום כך, למשל, כנשמת בעל-חי, שאינו בעל-שכל, ואהבתו ויראתו הן טבעיות (ולא "נולדות" משכלו) – זוהי משמעות הדברים שזה עתה למדנו – שמי שדעתו קצרה להוליד בתוכו, על ידי התבוננותו, אהבה "בהתגלות לבו" ו"יראה במוחו ופחד ה' בלבו" – רק שְׂזוֹכֵר וּמְעוֹרֵר אֶת הָאֱהָבָה הַטְּבַעִית הַמְּסֻתְרָת בְּלָבוֹ, וּמוֹצִיאָה מִתְּהַעֲלֵם וְהַסְתֵּר הַלֵּב אֶל הַגְּלוּי בְּמַחֹ עַל־כָּל־פְּנִים, – אם אין בכוחו להביא להרגשת אהבה גלויה להקב"ה בלבו, הרי, על-כל-פנים הרי במוחו הוא מגלה אהבה זו, שִׁיחִית רְצוֹנוֹ שְׂבַמְחוֹ וְתַעֲלָמוֹת לְבָדוֹ, מְסַבִּים וּמְתַרְצָה בְּרִצּוֹן גְּמוּר בְּאֵמֶת לְאֵמֶת, לְמַסֵּר נַפְשׁוֹ בְּפַעַל מְמַשׁ עַל יַחְדוֹ ה', – כלומר, מבחינת ההנחה שלו במוחו, וכן מן הבחינה של תעלומות לבו, של האהבה

ולצומח; ובכוונת המצוות גם כן שני ענינים: חי ומדבר. הכוונה הבאה מן השכל וההתבוננות היא כמו נשמתו של "מדבר", שהוא בעל שכל ובחירה, והכוונה הבאה מן האהבה המסותרת (ובה כלולה גם יראה) – היא, על-דרך-משל, כמו נשמתו של בעל-חי.

("עד עולם") – נשמה של קדושה, ובאותה נשמה ישנה האהבה (המסותרת והכוללת בתוכה גם יראה) להקב"ה. ומכיוון שאהבה זו אינה שכלית, אלא טבעית, לכן היא נמשלת לנשמה של בעל-חי. הרי, שבגוף המצוות, ישנן שתי מדריגות: מצוות מעשיות ומצוות שבדיבור ומחשבה, המשולות לדומם

~ שבת קודש ז' ניסן ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 102, פרק לט ומפני... עד עמ' נב, ויקהל.

טבעיות. בפרק זה, אותו אנו עומדים ללמוד, מסביר רבנו הזקן, שמפני אותו טעם, הרי גם מלאכים – שאהבתם ויראתם הן טבעיות ולא נוצרות מהשכל – נקראים בשם חיות ובהמות. ומפני זה גם נקראים המלאכים בשם חיות ובהמות, כדכתיב:

שכתובי: "ופני אריה אל הימין וגו' ופני שור מהשמאל" וגו', – המדובר ב"פני אריה" ו"פני שור" שב"מרכבה" העליונה. הרי שהמלאכים נקראים "אריה" ו"שור". ואלה הם שמות של חיות

ובהמות. וכל כך למה? – לפי שאינם – "חיות הקודש" – המלאכים אינם בעלי בחירה, – אין להם הבחירה החפשית הקיימת באדם, לבחור בטוב או ברע, ויראתם ואהבתם – להקב"ה, היא טבעית להם, – ואין הם צריכים לעורר אותן, על ידי הבנתם השכלית בגדלות ה', כמו שכתוב ב"רעיא מהימנא" פ'רשת פינחס. – ומכיוון שיראתם ואהבתם קבועות בהם בטבע, לכן הם משולים למדותיהן הטבעיות של חיות ובהמות. ולכן מעלת – ומדריגת הצדיקים גדולה מהם, – מהמלאכים, כי מדור נשמות הבריאה ומדור

בפרק לט. בפרק הקודם, הסביר רבנו הזקן, מדוע חכמינו ז"ל, מרמים את עשיית המצוה ל"גוף", ואת כוונת המצוה – ל"נשמה". כן הסביר שישנן שתי מדריגות בכוונת המצוות, כשם שישנן שתי מדריגות של נשמה בעצמים חיים: הנשמה שבבעל-חי והנשמה כשהכוונה שבאדם.

והרצון במצוה, להיות דבוק בהקב"ה על ידי עשיית המצוה, נוצרו באדם על ידי שכלו והתבוננותו בגדלות ה', בעוררם בו את האהבה בגילוי בלב, ורצון להתאחד עם הקב"ה על ידי תורה ומצוות – הרי כוונה זו ורצון זה, הם, למשל, כנשמה של אדם, "מדבר", שהוא בעל שכל ובחירה; ואילו, אם שכלו קצר מדאי ואין בכוח ה"התבוננות" שלו, לעורר אהבה כזו ורצון כזה – ורצונו וכוונתו ("כלומר: ה"נשמה" שבקיום המצוות שלו), באים מהתעוררות ה"אהבה מסותרת" שבו, אותה אהבה טבעית ומסותרת להקב"ה שבירושה מהאבות בכל אחד מישראל – הרי רצון זה וכוונה זו, הם, למשל, כנשמה של בעל-חי, שכל מדותיו, אהבתו ויראתו, אינן "נולדות" משכל והבנה, אלא

ליקוטי אמרים

פרק לט ומפני זה ג"כ נקראים המלאכים בשם חיות ובהמות כדכתי' ופני אריה

אל הימין וגו' ופני שור מהשמאל וגו' לפי שאינם בעלי בחירה ויראתם ואהבתם היא טבעית להם כמו ש"בר"מ פ' פנחס ולכן מעלת הצדיקים גדולה מהם כי מדור נשמות הצדיקים הוא בעולם הבריאה ומדור

ההתאחד עם הקב"ה על ידי תורה ומצוות – הרי כוונה זו ורצון זה, הם, למשל, כנשמה של אדם, "מדבר", שהוא בעל שכל ובחירה; ואילו, אם שכלו קצר מדאי ואין בכוח ה"התבוננות" שלו, לעורר אהבה כזו ורצון כזה – ורצונו וכוונתו ("כלומר: ה"נשמה" שבקיום המצוות שלו), באים מהתעוררות ה"אהבה מסותרת" שבו, אותה אהבה טבעית ומסותרת להקב"ה שבירושה מהאבות בכל אחד מישראל – הרי רצון זה וכוונה זו, הם, למשל, כנשמה של בעל-חי, שכל מדותיו, אהבתו ויראתו, אינן "נולדות" משכל והבנה, אלא

1. יחזקאל א, י. 2. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה מבאר כאן בנוגע למלאכים – שאי"ז כלל מענין סש"ב – בכדי להדגיש גודל מעלת העובדים בדו"ר שכליים שהם גדולים אפילו ממלאכים וחיות הקודש. וי"ל בדא"פ שעוד ענין למדנו – במעלת העובדים בדו"ר טבעיים [שזה נוגע יותר לסש"ב, שנקודתו לבאר איך שקרוב אליך – לכאור"א] שלא נטעה לומר שהדו"ר שלהם אינן בתוקף כמו הדו"ר שכליים [ובמילא גם ה"לעשותו" שלהם (שנמשכת מהדו"ר – כנ"ל פ"ד) אינו בתוקף וכ"ו] – ולזה מבאר שדו"ר טבעיים ה"ז מדרי' המלאכים דהמרכבה דפני ארי' כו'. ומובן תוקף עבודתם (אלא שזהו עבודת המדות ולא דמותין) כו'. ומזה מובן דקרוב אליך לכאור"א בלבבך (דו"ר) – הוא לא רק שבכאור"א יש דו"ר, אלא שבכאור"א קרוב שיהי' דו"ר בתוקף כו' וגם לעשותו בתוקף כו'". כלומר: לכאורה אינו מובן: מדוע מתעכב כאן רבנו הזקן בענין עבודת המלאכים? הרי אין זה כלל ענינו של ספר ה"תניא", "ספר של בינונים", להסביר ענין עבודת המלאכים. ענינו של ספר ה"תניא" הוא להסביר את העבודה ששייכת לבני ישראל ולכל אחד מישראל. אלא הענין הוא, שהכוונה היא להדגיש את המעלה המעולה של עבודת קיום התורה והמצוות מתוך חיות של אהבה ויראה שכליות, שהיא למעלה אף מעבודת המלאכים וחיות הקודש. כך מובנים הדברים בפשטות. ואילו לאמיתו של דבר – ממשך הרבי שליט"א – אפשר לומר, שרבנו הזקן מלמד אותנו בכך ענין נוסף: להדגיש מעלתם של אלה שעבודתם היא מתוך אהבה ויראה טבעיות, מתוך האהבה המסותרת – דבר זה כבר נוגע באופן ממשי לתוכנו של "ספר של בינונים", שנקודתו ומטרתו הן להסביר כיצד "קרוב אליך", כיצד קרוב לכל אחד מישראל לקיים תורה ומצוות "בלבבך", ברגשי הלב ובחיות של אהבת ה' ויראת ה': שאדם לא יטעה לחשוב

האצילות", שְׁהֵן – חכמה-בינה-דעת, מְקוֹר הַמְדוּת וְאִם וְשָׂרֵשׁ לְהֵן, – למדות, כפי שלמדנו בפרק ג'. וּבְדִאִיתָא בְּתִקּוּנֵיהֶם – וכמו שכתוב ב'תיקוני זוהר': דִּיאִמָּא עֲלָאָה – ספירת "בינה" דאצילות, מְקַנְנָא – מקננת ומאירה ב"עולם

הבריאה", הנקרא "כורסיא", עולם הכסא, בתלת ספירן בְּכַרְסֵיאָה, שהוא עולם הַבְּרִיאָה. – ואלו הן חכמה-בינה-דעת שב"אצילות". וְלָבָן – מפני שב"עולם הבריאה" מאירות בחינות חכמה-בינה-דעת של איין-סוף, לכן הוא – "עולם

הבריאה", מְדוֹר נְשִׁמוֹת הַצְּדִיקִים, עוֹבְדֵי ה' בְּתְחִילוֹ וְרַחֲמוֹ, – ביראה ואהבה, הַנִּמְשָׁכוֹת מִן הַבִּינָה וְדַעַת הַדְּרָגָת אֵיין-סוּף בְּרוּךְ-הוּא, שֶׁאֵהָבָה זֶה נִקְרָא "רְעוּתָא דְלִבָּא", – רצון שמן הלב, שנתעורר על ידי השכל, ושלא כמו הרצון שלמעלה מהשכל, בְּנִזְכָּר לְעֵיל; וּמִ"רְעוּתָא דְלִבָּא" נַעֲשֶׂה לְבוּשׁ לְנִשְׁמָה בְּעוֹלָם הַבְּרִיאָה, שֶׁהוּא נִזְעָרֵן הַעֲלִיּוֹן, בְּדִלְקָמֶן, – כפי שיתבאר להלן, וְכִמּוֹ שֶׁכְּתוּב בְּזוֹהַר – פרשת וַיִּקְהַל. – הרי, שהנשמות שעבודתם מתוך אהבה ויראה הבאות מן השכל וההתבוננות בגדלות ה' – מקומן ב"עולם הבריאה", שהוא "גן עדן העליון", כי "גן עדן התחתון" הוא ב"עולם היצירה", ו"גן עדן העליון" – ב"עולם

ליקוטי אמרים

המדות ואם ושרש להן וכדאיתא בתיקונים דאימא עילאה מקננא בתלת ספירן בכרסיא שהוא עולם הבריאה ולכן הוא מדור נשמות הצדיקים עובדי ה' בדחילו ורחימו הנמשכות מן הבינה ודעת הגדולת א"ס ב"ה שאהבה זו נקרא רעותא דלבא כנ"ל ומרעותא דלבא נעשה לבוש לנשמה בעולם הבריאה שהוא גן עדן העליון כדלקמן וכמ"ש בזהר ויקהל

הבריאה", וכפי הידוע, ענינו של "גן עדן" הוא, ש"יושבין ונהנין מזיו השכינה". תענוג זה בא מהבנתם והשגתם גדלות ה' – וזהו השכר עבור העבודה הקשורה בהשגה והתבוננות בגדלות ה'. להלן, מסביר רבנו הזקן, שבכך מתכוונים לאותן נשמות שהן במדרגת נשמה ממש – אלה שהשגתם הנעלה ביותר מתוארת ככחינת "מוחין גדלות"; ולא רק השגתם ושכלם יש להם שייכות ל"עולם הבריאה", אלא גם מדותיהם, אהבתם ויראתם, יש להן שייכות ל"עולם הבריאה". כי, גם

מדותיהן נכללות במוחין ובשכל שלהם, עד שכל עבודתם מתוארת כ"עבודת מוחין". ואילו, נשמות שהשגתם איננה נעלה כזו, הרי למרות שאהבתן ויראתן באות על ידי התבוננות ושכל, הרי זה רק שהשכל משמש לעורר וליצור את מדות האהבה והיראה, אבל עיקר עבודתן היא "עבודת המדות" – ולכן, שייכות נשמות אלו, ל"עולם היצירה", שהוא עולם המדות. ומכל-שכן שאותן נשמות שעבודתן היא מתוך "אהבה מסותרת" – המדות הטבעיות, שאינן באות מן השכל ומן המוחין, בוודאי ובוודאי שמקומן הוא ב"עולם היצירה"; רק בזמנים מסויימים עולות גם נשמות אלו ב"גן עדן העליון", ב"עולם הבריאה".

המשך ביאור למס' סנהדרין ליום שני עמ' א

1 שאמר חזקיה, דִּיאִמֵר חֻזְקִיָּה, כָּל הַמְּזוּמֵן עוֹבֵד בּוֹכְבִים לְתוֹךְ בֵּיתוֹ
2 וּמְשַׁמֵּשׁ עֲלֵיו, גִּזְרֵם גְּלוּת לְבָנָיו, שֶׁאִמֵר (סס) 'וּמְכַנְיָד אֲשֶׁר יֵצֵאוּ מִמֶּךָ
3 הַגְּמָרָא תוֹלִיד' [קחו וְהִיוּ סְרִיסִים בְּתִיבֵל מִלֶּךָ כְּבֵל].
4 הַגְּמָרָא מִבְּאֵרֵת מִה עֲשֶׂה חֻזְקִיָּה לְעַבְדֵי מֶלֶךְ בְּבַל שְׂבָאו לְבַקְרו.
5 נִאמֵר בַּפְּסוּק (ישעיה לט א-ב), 'בַּעַת הַהוּא שְׁלַח מִרְדֵךְ בְּלֶאֱדָן בֵּן
6 בְּלֶאֱדָן מִלֶּךָ בְּבֵל סְפָרִים וּמִנְחָה אֶל חֻזְקִיָּה וְיִשְׁמַע בִּי הִלָּה וְיִחְזַק.
7 וְיִשְׁמַח עֲלֵיהֶם חֻזְקִיָּה וְיִרְאֵם אֶת (כל) בֵּית נְכֹתָה אֶת הַכֶּסֶף וְאֶת
8 הַהֶבֶל וְאֶת הַבְּשָׂמִים וְאֶת הַשֶּׁמֶן הַטוֹב וְגו' וְאֶת כָּל בֵּית כְּלָיו וְאֶת
9 כָּל אֲשֶׁר נִמְצָא בְּאֶצְרְתֵיו לֹא יִהְיֶה דָבָר אֲשֶׁר לֹא הָרָאֵם חֻזְקִיָּהוּ
10 בְּבֵיתוֹ וּבְכָל מְמִשְׁלָתוֹ, אֲמֵר רַב, מֵאֵי 'בֵּית נְכֹתָה', כּוּנַת הַפְּסוּק
11 שֶׁאִשְׁתוּ שֵׁן חֻזְקִיָּה הַשְׁקֵתָה עֲלֵיהֶם – מוֹגַה לָהֶם אֶת הַכּוּס, וְאִשְׁה
12 מִכּוּנָה כָּל מַלְשׁוֹן נִיבּוֹ וְחִסְרוֹן, שְׁהִיא נִבְרָאָה עַל יַדִּי הַצַּלַּע
13 שְׁנִלְקַחָה וּנְחִסְרָה מֵאִדָם הָרָאוּן. וְשִׁמְיָאֵל אֲמֵר, 'בֵּית נְכֹתָה' הוּא
14 בֵּית נְגִיּוֹ – מְקוֹם שְׁמוּנְחִים אוֹצְרוֹתֵיו, וְאוֹתוֹ הָרָאָה לָהֶם. וְרַבִּי
15 יוֹחָנָן אֲמֵר, וְזֵן אוֹכֵל זֵן הָרָאָה לָהֶן – הָרָאָה לָהֶם כְּלֵי נֶשֶׁק הַעֲשׂוּיִים
16 מִבְּרוֹז שְׁהִידֵה לוֹ שִׁבְכוּחֵם לְקֻצוֹץ וּלְשׁוֹבוֹר בְּרוֹלִים אַחֲרָיִם, וּבֵית
17 נְכֹתָה' הוּא מַלְשׁוֹן הַכֹּאֵה, שְׁזוֹהוּ בְרוֹז הַמְכַּח אֶת הַבְּרוֹזִים
18 הָאֲחֵרִים.

19 הַגְּמָרָא דוֹרֶשֶׁת אֶת הַפְּסוּקִים בְּמִגִּילַת אֵיכָה. נִאמֵר בְּמִגִּילַת אֵיכָה
20 (א א) 'אֵיכָה יִשְׁכַּח בְּרַד', אֲמֵר רַבָּא, אֲמֵר רַבִּי יוֹחָנָן, מִפְּנֵי מַה לָּקוּ
21 יִשְׂרָאֵל כְּתִיבֵת 'אֵיכָה', שְׁבַח נִפְתַּחָה הַמִּגִּילָה, מִפְּנֵי שֶׁעָבְרוּ עַל
22 שְׁלִשִׁים וְיֵשׁ אִיסוּרֵי בְּרִיתוֹת שֶׁתְּפוֹרָה, וְאֵיכָה' הִיא בְּגִימְטְרִיא
23 שְׁלִשִׁים וְשֵׁשׁ.
24 אֲמֵר רַבִּי יוֹחָנָן, מִפְּנֵי מַה לָּקוּ יִשְׂרָאֵל בְּאֵלֶיָּה בֵּית – שִׁבְל פְּסוּקֵי

25 מִגִּילַת אֵיכָה נִאמְרוּ לִפִּי סֵדֵר אוֹתוֹת הָאֵלֶּף בֵּית. מִפְּנֵי שֶׁעָבְרוּ עַל
26 הַתּוֹרָה שֶׁנִּיחַנָּה בְּאֵלֶיָּה בֵּית שֶׁנִּכְתְּבָה בְּעֵשְׂרִים וְשֵׁתִים הָאוֹתוֹת.
27 הַגְּמָרָא מְמַשִּׁיכָה לְדְרוֹשׁ אֶת פְּסוּקֵי אֵיכָה: 'אֵיכָה יִשְׁכַּח בְּרַד', אֲמֵר
28 רַבָּא, אֲמֵר רַבִּי יוֹחָנָן בְּבִיאור הַפְּסוּק, אֲמֵר תְּקוּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, אֲנִי
29 אֲמַרְתִּי (וְרַבִּים לֹא כח) 'וְיִשְׁכַּח יִשְׂרָאֵל כְּשֶׁת בְּרַד עֵין יַעֲקֹב אֶל אֲרֶזִי וְיִגֵן
30 וְתִדְוֹשׁ אֶף שְׁמֵיו יַעֲרֹשׁ מַל', וְיִבְטַח בְּרַד' הֵיינו שֶׁאֵף שִׁיחֵיו לְבָרֵם
31 יִהְיוּ בְּטוּחִים וְלֹא יִפְחָרוּ מֵאוֹמוֹת הָעוֹלָם אוֹ מַחֲיוֹת רְעוּת, עֲכָשְׁיוּ
32 שְׁחֵטָא, וְהִיוּ בְּרַד מוֹשְׁבֵם שִׁיחֵיו מִרוּחֵקִים מִכָּל הָעוֹלָם
33 כְּמִצְרַעִים. 'הַעֵיד רַבִּית עֵם' (אֵיכָה א א), אֲמֵר רַבָּא, אֲמֵר רַבִּי יוֹחָנָן,
34 פְּסוּק זֶה מְלַמֵּד שֶׁהִיו יִשְׂרָאֵל מִתְּרַבִּים יוֹתֵר מִכָּל עַם, וְכִיצַד עֲשׂו
35 כֵן, שֶׁהִיו מְשִׁיאוֹן קָמְנָה לְגִדּוֹל, וְנִדּוּלָה לְקָמֶן – עֲצֵרָה לְמַבּוּגַר,
36 וּמְבּוּגַרֵת לְצַעִיר, כִּיּוֹן שֶׁהִקְטַן אֵינוּ מִמָּהֵר לְהוֹלִיד, וְכֵן קִטְנָה אֵינָה
37 מִמָּהֵרֵת לְהִתְעַבֵּר, וְאִם הִיו מְשִׁיאוֹם קִטְן לְקִטְנָה הִיו צְרִיכִים
38 שְׁנִיהֶם לְהִמְתִּין שִׁיגְדוּלוֹ כְּדֵי שִׁיּוּכְלוּ לְלַדָּת, אֲךָ כְּשֶׁאֲחַד מֵהֶם
39 מְבּוּגַר, הִרִי הֵם מוֹלִידִים מִיָּד, אֵף שֶׁהִשְׁנֵי עֵדִיין צַעִיר, וְעֲשׂו כֵן בְּרִי
40 שֶׁהִיו לָהֶם בְּנִים תְּרַבָּה. 'הוֹתָה בְּאֵלְמִנָּה', אֲמֵר רַב הַיּוֹדֵה, אֲמֵר רַב,
41 לְשׁוֹן הַפְּסוּק הוּא שִׁירוּשָׁלַיִם הִידֵת 'בְּאֵלְמִנָּה', וְלֹא אֵלְמִנָּה מְשִׁשׁ,
42 שְׁבַעֲלָה מֵת, אֵלָּא בְּאִשָּׁה שֶׁחֲלָךְ בְּעֵלָה לְמִדְּיַת הַיָּם, וְדַעְתוּ לְחֻזּוֹ
43 אֵלֶיָּה, כֵּךְ עֲתִיד הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְחֻזּוֹר לִירוּשָׁלַיִם. 'דְּבַתִּי בְּנֵי
44 שְׂרָתִי בְּמִדְּיַנּוֹת', אֲמֵר רַבָּא, אֲמֵר רַבִּי יוֹחָנָן, כּוּנַת הַפְּסוּק הִיא שְׁבֵל
45 מְקוֹם שֶׁהֵן (יִשְׂרָאֵל) הוֹלְכִין, וְאִפִּילוֹ שֶׁכְּהוֹלְכִים בְּשִׁבְיָה, נַעֲשִׂין
46 שְׂרָיִם לְאֹדוּנִיהֶן.
47 מִבִּיאָה הַגְּמָרָא בְּרִיתָא בְּעֵינֵן זֶה: תֵּנוּ רַבְּנֵן, מַעֲשֶׂה בְּשֵׁנֵי בְּנֵי אָדָם
48 מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁנִּשְׁבְּעוּ בְּהַר הַכְּרִמָּל, וְהָיָה הַשְּׂפָאֵי מְחַלְּף אַחֲרֵיהֶם,

אמירת הנשיאים

יש לקרוא בכל יום ויום מן ר"ח ניסן עד י"ב בו דבר יום ביומו מ"ב נשיאים. וכיום י"ג זאת חנוכת המזבח. ואחר שקרא הפרשה של אותו יום, יאמר יהיה רצון, של אחר הנשיאים, וגם כהנים ולוים אומרים אותו:

יום ראשון, ר"ח ניסן

וַיְהִי בַיּוֹם בָּלוֹת מֹשֶׁה לְהַקִּים אֶת־הַמִּשְׁפָּן וַיִּמְשַׁח אֹתוֹ וַיִּקְדָּשׁ אֹתוֹ וְאֶת־כָּל־כַּלְיָוִי וְאֶת־הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת־כָּל־כַּלְיָוִי וַיִּמְשַׁחֵם וַיִּקְדָּשׁ אֹתָם: וַיִּקְרִיבוּ נְשִׂאֵי יִשְׂרָאֵל רִאשֵׁי בֵּית אֲבֹתָם הֵם נְשִׂאֵי הַמִּפְתָּה הֵם הַעֲמֻדִים עַל־הַפְּקָדִים: וַיָּבִיאוּ אֶת־קָרְבָּנָם לִפְנֵי יְהוָה שֵׁשׁ־עֶגְלֹת צֶבַע וְשֵׁנֵי עֶשֶׂר בָּקָר עֲגֻלָּה עַל־שְׁנֵי הַנְּשִׂאִים וְשׂוֹר לְאֶחָד וַיִּקְרִיבוּ אוֹתָם לִפְנֵי הַמִּשְׁפָּן: וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: קַח מֵאֹתָם וְהָיוּ לְעֹבֵד אֶת־עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד וְנִתְּתָה אוֹתָם אֶל־הַלְוִיִּם אִישׁ כְּפִי עֲבֹדָתוֹ: וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־הָעֲגֻלָּת וְאֶת־הַבָּקָר וַיִּתֵּן אוֹתָם אֶל־הַלְוִיִּם: אֵת | שְׁתֵּי הָעֲגֻלּוֹת וְאֵת אַרְבַּעַת הַבָּקָר נָתַן לְבְנֵי גֵרְשׁוֹן כְּפִי עֲבֹדָתָם: וְאֵת | אַרְבַּע הָעֲגֻלּוֹת וְאֵת שְׁמֹנֶת הַבָּקָר נָתַן לְבְנֵי מְרָרִי כְּפִי עֲבֹדָתָם בְּיַד אִיתָמָר בֶּן־אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן: וְלְבְנֵי קָהָת לֹא נָתַן כִּי־עֲבֹדַת הַקֹּדֶשׁ עֲלֵהֶם בְּפִתְרֵי יִשָּׂאוּ: וַיִּקְרִיבוּ הַנְּשִׂאִים אֶת חֲנֻפֵּת הַמִּזְבֵּחַ בַּיּוֹם הַמִּשַׁח אֹתוֹ וַיִּקְרִיבוּ הַנְּשִׂאִים אֶת־קָרְבָּנָם לִפְנֵי הַמִּזְבֵּחַ: וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה נְשִׂיא אֶחָד לַיּוֹם נְשִׂיא אֶחָד לַיּוֹם יִקְרִיבוּ אֶת־קָרְבָּנָם לְחֻנְפַת הַמִּזְבֵּחַ: וַיְהִי הַמִּקְרִיב בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן אֶת־קָרְבָּנֹו נַחֲשׁוֹן בֶּן־עֲמִינדָב לְמִטֵּה יְהוּדָה: וְקָרְבָּנֹו קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם | מְלֵאִים סֹלֶת בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן לְמִנְחָה: כֶּף אַחַת עֶשְׂרֵה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת: פֶּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אֵיל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שָׁנָתוֹ לְעֹלָה: שְׁעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת: וְלִזְבַּח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עֲתוּדִים חֲמִשָּׁה כֶּבֶשִׁים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן נַחֲשׁוֹן בֶּן־עֲמִינדָב:

יהי רצון שאומרים אחר אמירת הנשיאים בניסן:

יהי רצון מלפניך יי אלהי ואלהי אבותי, שתאיר היום בחסדך הגדול על נשמתיו קדישין דמתחדשין בצפריים ומצפצפין ומשבחין ומצללין על עמא קדישא ישראל. רבונו של עולם, תכניס ותעיל הנד ציפרי קדישי לאתר קדישא דאיתמר עליה עין לא ראתה אלהים וזולתך. יהי רצון מלפניך יי אלהי ואלהי אבותי, שבאם אני עבדך משבט

ליום ראשון ר"ח ניסן

יהודה

שקראתי בתורתך פְּרָשָׁה שֶׁל הַנְּשִׂאִים הַיּוֹם אֲנִי יְאִירוֹ נָא עָלַי כָּל נְצוּצֵי קַדִּישִׁין וְכָל הָאוֹרוֹת הַקְּדוֹשׁוֹת הַבְּלוּלוֹת בְּקֹדֶשֶׁת זֶה הַשְּׁבֵט לְחֵבִין וְלְהַשְׁכִּיל בְּתוֹרַתְךָ וּבִירְאָתְךָ לַעֲשׂוֹת רְצוֹנְךָ כָּל יְמֵי חַיֵּי אֲנִי וְרַעִי וְרַעִי וְרַעִי וְרַעִי וְרַעִי מַעֲתָה וְעַד עוֹלָם אָמֵן:

יום שני, ב' ניסן

ביום השני הקריב נתנאל בן-צוּעַר נְשִׂיא יִשְׁשַׁכָּר: הקריב את-קרבנו קערת-כֶּסֶף אחת שלשים ומאה משקלה מִזְרֵק אחד כֶּסֶף שְׁבַעִים שָׁקֶל בְּשָׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם | מְלֵאִים סֶלֶת בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן לְמִנְחָה: כַּף אחת עֶשְׂרֵה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת: פֶּר אֶחָד בְּזֶבֶק אֵיל אֶחָד כֶּבֶשׂ-אֶחָד בְּזֶבֶק אֵיל לְעֹלָה: שְׁעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת: וְלוֹבַח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עֲתִדִים חֲמִשָּׁה כֶּבֶשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן נְתַנָּאל בן-צוּעַר:

יום שלישי ג' ניסן

ביום השלישי נשיא לבני זבולן אליאב בן-חלון: קרבנו קערת-כֶּסֶף אחת שלשים ומאה משקלה מִזְרֵק אחד כֶּסֶף שְׁבַעִים שָׁקֶל בְּשָׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם | מְלֵאִים סֶלֶת בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן לְמִנְחָה: כַּף אחת עֶשְׂרֵה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת: פֶּר אֶחָד בְּזֶבֶק אֵיל אֶחָד כֶּבֶשׂ-אֶחָד בְּזֶבֶק אֵיל לְעֹלָה: שְׁעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת: וְלוֹבַח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עֲתִדִים חֲמִשָּׁה כֶּבֶשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן אֱלִיאָב בן-חלון:

יום רביעי, ד' ניסן

ביום הרביעי נשיא לבני ראובן אליצור בן-שדיאור: קרבנו קערת-כֶּסֶף אחת שלשים ומאה משקלה מִזְרֵק אחד כֶּסֶף שְׁבַעִים שָׁקֶל בְּשָׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם | מְלֵאִים סֶלֶת בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן לְמִנְחָה: כַּף אחת עֶשְׂרֵה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת: פֶּר אֶחָד בְּזֶבֶק אֵיל אֶחָד כֶּבֶשׂ-אֶחָד בְּזֶבֶק אֵיל לְעֹלָה: שְׁעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת: וְלוֹבַח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עֲתִדִים חֲמִשָּׁה כֶּבֶשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן אֱלִיצוֹר בן-שדיאור:

יהי רצון שאומרים אחר אמירת הנשיאים בניסן:

יהי רצון מלפניך יי אלהי ואלהי אבותי, שתאיר היום בחסדך הגדול על נשמתין קדישין דמתחדשין בצפריים ומצפצפין ומשבחין ומצללין על עמא קדישא ישראל. רבוננו של עולם, תכנים ותעיל הנך ציפרי קדישי לאתר קדישא דאיתמר עליה עין לא ראתה אלהים וזולתך. יהי רצון מלפניך יי אלהי ואלהי אבותי, שבאם אני עבדך משבט

ליום רביעי ד' ניסן
ראובן

ליום שלישי ג' ניסן
זבולן

ליום שני ב' ניסן
יששכר

שקראתי בתורתך פְּרִשָּׁה שֶׁל הַנְּשִׂיא הַיּוֹם אֲנִי יְאִירוֹ נָא עָלַי כָּל נְצוּצֵי קַדִּישִׁין וְכָל הָאוֹרוֹת הַקְּדוֹשׁוֹת הַכְּלוּלוֹת בְּקִדְשַׁת זֶה הַשְּׁבֵט לְהִבִּין וּלְהַשְׁכִּיל בְּתוֹרְתְךָ וּבִירְאֶתְךָ לַעֲשׂוֹת רְצוֹנְךָ כָּל יְמֵי חַיֵּי אֲנִי וְזַרְעִי וְזַרְעֵי זַרְעֵי מַעֲמָה וְעַד עוֹלָם אָמֵן:

יום חמישי, ה' ניסן

ביום החמישי נשיא לבני שמעון שלמיאל בן-צורישדי: קרבנו קערת-כסף אחת שלשים ומאה משקלה מזרק אחד כסף שבעים שקל בשקל הקדש שניהם | מלאים סלת בלולה בשמן למנחה: כף אחת עשרה זהב מלאה קמרת: פר אחד בן-בקר איל אחד כבש-אחד בן-שנתו לעלה: שעיר-עזים אחד לחטאת: ולזבח השלמים בקר שנים אילם חמשה עתרים חמשה כבשים בני-שנה חמשה זה קרבן שלמיאל בן-צורישדי:

יום שישי, ו' ניסן

ביום הששי נשיא לבני גד אליסף בן-דעואל: קרבנו קערת-כסף אחת שלשים ומאה משקלה מזרק אחד כסף שבעים שקל בשקל הקדש שניהם | מלאים סלת בלולה בשמן למנחה: כף אחת עשרה זהב מלאה קמרת: פר אחד בן-בקר איל אחד כבש-אחד בן-שנתו לעלה: שעיר-עזים אחד לחטאת: ולזבח השלמים בקר שנים אילם חמשה עתרים חמשה כבשים בני-שנה חמשה זה קרבן אליסף בן-דעואל:

שבת קודש, ז' ניסן

ביום השביעי נשיא לבני אפרים אלישמע בן-עמיהוד: קרבנו קערת-כסף אחת שלשים ומאה משקלה מזרק אחד כסף שבעים שקל בשקל הקדש שניהם | מלאים סלת בלולה בשמן למנחה: כף אחת עשרה זהב מלאה קמרת: פר אחד בן-בקר איל אחד כבש-אחד בן-שנתו לעלה: שעיר-עזים אחד לחטאת: ולזבח השלמים בקר שנים אילם חמשה עתרים חמשה כבשים בני-שנה חמשה זה קרבן אלישמע בן-עמיהוד:

הי רצון שאומרים אחר אמירת הנשיאים בניסן:

יהי רצון מלפניך יי אלהי ואלהי אבותי, שתאיר היום בחסדך הגדול על נשמתין קדישין דמתחדשין בצפריים ומצפצפין ומשבחין ומצלאין על עמא קדישא ישראל. רבנו של עולם, תכנים ותעיל הנך ציפרי קדישי לאתר קדישא דאיתמר עליה עין לא ראתה אלהים וזלתך. יהי רצון מלפניך יי אלהי ואלהי אבותי, שבאם אני עבדך משכמ

לשבת קודש ז' ניסן
אפרים

ליום שישי ו' ניסן
גד

ליום חמישי ה' ניסן
שמעון

שקראתי בתורתך פרישה של הנשיא היום אני יאירו נא עלי כל נצוצין קדישין וכל האורות הקדושות הפוללות בקדשת זה השכמ להבין ולהשכיל בתורתך ובקראתך לעשות רצונך כל ימי חיי אני ורעי ורעי ורעי ורעי מעתה ועד עולם אמן:

לוח היום יום ...

ה'תש"ג	א ניסן, ר"ח	יום שלישי	יום ראשון
		<p>בְּל הַחֲדָשׁ אֵין אֹמְרִים תַּחֲנוּן. אָחַר אַמִּירַת הַנְּשִׂיא אֹמְרִים "יְהִי רְצוֹן" הַנִּדְפָס בְּסִדּוּר תּוֹרַה אֹר, וְגַם כְּהִנָּח וְלוֹיִם אֹמְרִים אוֹתוֹ. שִׁיעוּרִים. חוּמֵשׁ: תּוֹרֵעַ, שְׁלִישִׁי עִם פִּירֵשׁ"י. תְּהִלִּים: אֶ"ט. תְּנִיא: אַךְ מִי . . . נַג לִ"ח.</p>	
		<p>אֲדָנִי אָבִי מוֹרֵי וְרַבֵּי [הַרְש"ב] צָוָה לְגִיסוֹ הָרַב מֹשֶׁה הוֹרְנֵשְׁטֵיין הַכֹּהֵן לֵאמֹר ה"יְהִי רְצוֹן" שְׁאַחַר הַנְּשִׂיא, וְאָמַר לוֹ כִּי אֶפְלוּ כֹהֵן וְלוֹי צְרִיף לְאֲמֹרוֹ, כִּי זֶה שִׁיף לְעִבּוֹר.</p>	

ה'תש"ג	ב ניסן	יום רביעי	יום שני
		<p>שִׁיעוּרִים. חוּמֵשׁ: תּוֹרֵעַ, רִבְעִי עִם פִּירֵשׁ"י. תְּהִלִּים: י"ז. תְּנִיא: וְהִנֵּה שֹׁכֵר . . . 106 קֶדֶם ה'.</p>	
		<p>הַלּוּלָא שֶׁל כְּבוֹד קִנְשַׁת אֲדָנִי אָבִי מוֹרֵי וְרַבֵּי [הַרְש"ב]. נִסְתַּלַּק אֹר לְיוֹם א, ב ב נִסָּן שְׁנַת תר"ף בְּרוֹסְטוֹב, וְשֵׁם מְנוּחַת-תּוֹכָבוֹד. מֵאֲמַר הָרֵאשׁוֹן אֲשֶׁר אָמְרוּ בְּרַבֵּים, אַחֲרֵי הַסְּתַלְקוֹת אָבִיו: בְּיוֹם הַשְּׁנִי דְחַג הַסַּכּוֹת תרמ"ג, וּמִתְחִיל "כְּתֹר יִתְּנוּ לָךְ כּו". מֵאֲמַר - בְּרַבֵּים - הָאֲחֵרוֹן בְּהִיוֹתוֹ בְּעֶלְמָא דִּין - בְּסַעֲוֹדַת פּוּרִים תר"ף, וּמִתְחִיל "רֵאשִׁית גּוֹיִם עֲמַלְק גּוֹ' קִיץ שֵׁם לְחֶשֶׁד".</p>	

ה'תש"ג	ג ניסן	יום חמישי	יום שלישי
		<p>שִׁיעוּרִים. חוּמֵשׁ: תּוֹרֵעַ, חֲמִישִׁי עִם פִּירֵשׁ"י. תְּהִלִּים: יח-כב. תְּנִיא: וְהִינּוּ אֶפִּילוּ . . . 106 כּמ"ש לְקַמֵּן.</p>	
		<p>מִשְׁעוּרֵי אֲדָנִי אָבִי מוֹרֵי וְרַבֵּי [הַרְש"ב]: בְּכָל יוֹם פְּרָשָׁה חֲמֵשׁ עִם פְּרוּשׁ רש"י. אַמִּירַת תנ"ך בְּעַל-פִּה: פֶּרֶק אֶחָד מִתּוֹרָה, וְכֵן מִנְּבִיאִים, וְכֵן מִכְּתוּבִים. פֶּרֶק אֶחָד מִשְׁנָיוֹת. שְׁעוּר גְּמָרָא לְעִיּוּבֵי - ב' דְּפִים לְשַׁבּוּעַ, שְׁעוּר לְמַגְרֵס - ג' דְּפִים לְיוֹם. שְׁעוּר בִּירוּשְׁלָמִי. גַּם שְׁעוּר - לֹא בְּכָל יוֹם - בְּפוֹסְקִים. בְּמִשְׁךְ הַשְּׁנָה הָיָה מְסִים כָּל ה'מִדְרָשׁ רַבָּה': לֹא בְּסִדְרוֹת הָאֲרָכוֹת וּפּוֹרֵעַ בְּקִצְרוֹת.</p>	

יום רביעי

יום ששי

ד ניסן

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: תזריע, ששי עם פירש"י.
 תהלים: כג"כח.
 תניא: וכשעוסק . . . כמ"ש בזהר.

עבודת בעלי עסקים מתחלקת לשני סעיפים עקרים:

(א) העבודה עם עצמו. בעת עסקו ממש בשעה הפנויה, בישבו בחנות וכדומה, ללמד משנה משניות, פרק תניא, ויהיה לו איזה דברי תורה, כמו חמש משניות תהלים תניא, שיהיה בקי בהם בעל-פה, למען שיוכל לחזור עליהם בהלכו ברחוב, בשוק וכדומה.

(ב) העבודה עם זלתי. בעת הדבור בעניני עסק, יסבב הדבור לספר איזה ספור תכני, ולמצא עלה וסבה לעורר על דבר למוד וכיוצא בזה.

יום חמישי

שבת

ה ניסן

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: תזריע, שביעי עם פירש"י.
 תהלים: כט"לד.
 תניא: פרק מ. אך . . . נה באריכות.

ב'רצה' דברכת המזון אומרים "בעל הישועות" - בית דגושה, "ובצל הנחמות" - בית רפויה. אדני אבי זקני מורי ורבי [מהר"ש] אמר במאמר רבותינו זכרונם לברכה "לא מקומו של אדם מכבדו, אלא אדם מכבד את מקומו", כבוד יש בו שני פרושים: לשון כבדא, כמאמר רבותינו זכרונם לברכה "כבד לב פרעה - נעשה לבו ככבד", ולשון כבוד, גלוי אור מקיף נעלה. וזהו "לא מקומו של אדם מכבדו", פלומר מקררו, אלא "אדם מכבד את מקומו", שנתן לו כח ועז להאיר את מקומו באור תורה ועבודה. כשם דבירידת הנשמה בגוף "משביעים אותו תהא צדיק", דשבועה זו הוא ענין השבע בכחות נעלים שתוכל להשלים פגנת רידתה, הגה כן הוא בכל אדם ואדם במקום שהוא.

יום שישי

יום ראשון

ו ניסן

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: מצורע, פרשה ראשונה עם פירש"י.
 תהלים: לה"לח.
 תניא: הגהה (ושם . . . 110 רצון זו).

הנסיון הראה, אשר כשממעטים בחקירות, ועובדים בסדר ובתקף על פי הנעמיות של תורה, ימין מקרבת ושמאל דוחה, אזי פועלים בודאי, ובפרט בענינים העקרים מעקרי הדת.

שבת
קודש

יום שני

ז ניסן

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: מצורע, שני עם פירש"י.
תהלים: לט"מג.

תניא: ובזה יובן . . . 110 בר"מ.

נוסח "ויהי בנסע": וכרצון כל עמך בית ישראל.

כנוי משפחה של רבנו ה'קן: ברוכאוויטש.

כנוי משפחה של בנו אדמו"ר האמץעי: שניאורי.

כנוי משפחה של ה"צמח צדק": שניאורסאהן.

המשך מעמוד 3

ובפרטיות יותר, "אליך נשאתי את עיני הישבי בשמים" – היא תנועה ראשונה שיהודי עושה (כדמוכח מזה שזהו הפסוק הראשון במזמור), אף אל פי שהקב"ה נמצא בכל מקום, כמ"ש¹ "את השמים ואת הארץ אני מלא", "מלא כל הארץ כבודו"², ואם כן למה צריך ל"נשאתי את עיני הישבי בשמים"?

יתירה מזו, הרי "השמים ושמי השמים לא יכלכלוך ואף כי הבית הזה"³ – בניחותא, שדוקא בבית המקדש הנמצא בארץ הגשמית – הוא כלי להשראת השכינה. ועל דרך זה בנוגע לכללות ענין התורה, ש"לא בשמים היא"⁴, וניתנה למטה בארץ דוקא⁵, ואם כן מהו הענין ד"נשאתי את עיני הישבי בשמים"?

והביאור בזה, הפסוק מדגיש שלפני פנייתו אל הקב"ה כפי שהוא "יושב בשמים", הוא פונה "אליך נשאתי את עיני" – שהרמת עיניו אל הקב"ה היא כפי שהוא למעלה משמים וארץ, ורק אחר כך אל הקב"ה כפי שהוא "היושב בשמים", ובלשון חז"ל "את השמים ואת הארץ (בשווה) אני מלא" (כמבואר בחסידות⁶ עה"פ "את – מלא", שדוקא מצד "אני" יכול להיות הענין ד"מלא, בשמים ובארץ ביחד), ועל ידי זה גם בארץ יורגש ש"אני מלא", ויתקשר עם אביו "בשמים".

ולפי זה מובן גם שהענין ד"נשאתי את עיני הישבי בשמים", אינו בסתירה למ"ש בגמרא⁷ "המתפלל צריך שיתן את עיניו למטה", כי מפורש בגמרא שם, שביחד עם זה, צריך ליתן את "לבו למעלה". היינו, שביחד עם זה ש"עיני הישבי בשמים", "לבו למעלה", "צריך שיתן עיניו למטה". שזהו ענין יחוד שמים וארץ⁸, שהתפילה ב"ארץ" חדורה (מצד הגדרים שלה) שאין אפשרות יותר לאריכות הגלות, וכבר הגיע זמן סיום וקץ הגלות, "שמים", "לבו למעלה"⁹.

(1) ירמי' כג, כד.

(2) ישעי' ו, ג.

(3) מלכים-א ח, כו.

(4) כי תבוא ל, יב.

(5) שבת פט, א.

(6) ראה לקו"ת נשא כד, א. ובכ"מ.

(7) יבמות קה, ב.

(8) וראה תו"א מג"א צא, ב.

(9) בשיחה כאן דובר בהרחבה על חיבור "שמים" – רוחניות, ו"ארץ" – גשמיות, כפי שזה בא לידי ביטוי בתורה גופא: נגלה וחסידות, ומעלתה של ישיבת תומכי תמימים באיחוד ב' המעלות. עיי"ש.

הלכה יומית לעיון ברמב"ם

~ יום ראשון א' ניסן ~

ציצית מצמר הגזול

אך אם הגזולן עשה בצמר שינוי ש'אינו חוזר לברייתו' (כגון שלבן את הצמר בגפרית) קנה את הצמר והרי הוא שלו ו"הציצית שעשה ממנו הרי הם כשרים" (וכן פירש המג"א בדעת הרמ"א).
ואף שלדעת הט"ז (אור"ח שם סק"ה) גם לאחר יאוש בעלים ושינוי גמור (שאינו חוזר לברייתו) שנעשה בצמר והרי הם שלו, הציצית פסולים משום שהיא 'מצוה הבאה בעבירה' - מבאר אדמו"ר הזקן (בקו"א שם סק"ד, ובסי' תרמט ס"ה) על פי דברי התוספות (סוכה ל, א ד"ה הא. ופסק כן בשלחן ערוך סי' תרמט ס"א) שהגזילה פוסלת משום 'מצוה הבאה בעבירה' רק "כשהוא מקיים את המצוה הוא מקיים אותה באיסור גזל... שהגזילה אינה קנויה לו כלל, ועדיין היא של הנגזל ושלא כדן הוא משתמש בה, אבל אם כבר קנה הגזולן את הגזילה על ידי שינוי קודם שבא להשתמש בה לשם מצוה (ו'אינו מחויב להחזיר לו הגזילה עצמה אלא דמים בלבד)... הרי הוא כשלו ממש לכל דבר".
ואף שציצית מצמר הגזול שנשתנו שינוי שאינו חוזר לברייתו כשרים, "מכל מקום לא יברך עליהם, דאין זה מברך אלא מאנץ כיון שעל ידי גזילה בא הציצית לידו" (רמ"א אור"ח סי' יא, ואדמוה"ז שם).

הלכות ציצית פרק א, הלכה יא: חומץ ציצית, בין לָבָן בין תַּבְלֵלָת - צְרִיכִין מוֹיָה לְשֵׁם צִיצִית... וְאֵין עוֹשִׂין אוֹתָהּ, לֹא מִן הַצֶּמֶר הַגְּזוּל... וְאֵם עָשָׂה, פְּסוּלָה.
מהכתוב "ועשו להם ציצית" דרשו חז"ל "להם - משלהם" וציצית מצמר הגזול – פסולים (סוכה ט, א). והלכה זו מתפרשת בדברי אדמו"ר הזקן (אור"ח סי' יא סי' ב"י"ג, ע"פ מג"א שם סק"ו ו"ב) בשני אופנים:
א. גזל חוטים ועשה מהם ציצית (ולא נעשה בהם כל שינוי) פסולים שהרי אינם שלו, אף אם נתיאשו הבעלים מהם, כי יאוש הבעלים מהגניבה אינו קונה (חרי"מ סי' שנג ס"ב).
ב. גזל צמר ועשה ממנו חוטים ולא נתיאשו הבעלים ממנו, הרי הם פסולים שאינם של הגזולן, ואף שעשה בהם שינוי (עשה מהצמר חוטים) - לא קנה אותם בשינוי זה כי הוא 'שינוי החוזר לברייתו' ("אפשר לחזור ולעשות אותן צמר"). אך אם נתיאשו הבעלים, אף שעשה בהם רק 'שינוי החוזר לברייתו' - קנה אותם (ויאני צריך להחזיר את גוף הגזילה אלא את דמיה) והם שלו והציצית כשרים, כי יאוש הבעלים קונה אם נעשה בגזילה שינוי, אף שהוא 'חוזר לברייתו'.

~ יום שני ב' ניסן ~

'ברכה שאינה צריכה' – איסור מן התורה?

הרמב"ם בתשובה אחרת (סי' כ"ו, והביאה הכ"מ הל' מילה פ"ג ה"ו):
"... שכל ברכה על מצוה, דרבנן היא, בין שתהיה המצוה מדבריהם בין שתהיה מן התורה וחכמים הם שתיקנו את הברכה. והם שאמרו (ברכות לג, א) שכל המברך ברכה שאינה צריכה עובר משום לא תשא". ואם כן האיסור הוא מדרבנן!
ומבאר החיד"א ב'ברכי יוסף' (א"ח סי' מ"ו ו"ז):
חכמים היו יכולים לקבוע שבכל ברכה, בין אם צריכה ובין שאינה צריכה, אמירת שם ה' אינה לבטלה שהרי מברך את ה'. אך באמת תקנת חכמים היתה לברך רק בעת הצורך, ו'ברכה שאינה צריכה' אינה כלולה בתקנה ולגביה האיסור מן התורה לשאת שם ה' לבטלה במקומו עומד.
וה'תורת חסד' (א"ח סי' ז) מבאר שבאיסור מן התורה ישנם שני סוגים: א. איסור המפורש בתורה. ב. איסור הנלמד מדרשה. ולפי זה אין סתירה בדברי הרמב"ם כי עיקר אזהרת

הלכות ברכות פרק א, הלכה טו: כָּל הַמְּבָרֵךְ בְּרָכָה שְׂאִינָה צְרִיכָה, הָרִי זֶה נוֹשֵׂא שֵׁם שָׁמַיִם לְשׂוּא; וְהָרִי הוּא כְּנֹשֶׁעַ לְשׂוּא.
לדעת הרמב"ם, האיסור לברך ברכה שאינה צריכה הוא מן התורה כי עובר על "לא תשא שם אלוהים לשוא" (שמות כ, ז). אך התוספות (רי"ה לג, א ד"ה הא) סוברים שהאיסור הוא מדרבנן, והאיסור מהתורה להוציא שם שמים לבטלה אינו אלא כשמזכיר שם ה' שלא בשעת ברכה, אבל לצורך ברכה, כשהיא אינה צריכה – איסורו רק מדרבנן (מגן אברהם א"ח סי' רט"ו ס"ק ו').
וכדבריו כאן כתב הרמב"ם גם בתשובותיו (פאר הדור סי' ק"ה), שאיסור ברכה שאינה צריכה הוא מדאורייתא שנושא שם שמים לשוא.
והקשו האחרונים, שלכאורה הדברים סותרים לדברי

התורה "לא תשא וגו'" הוא לנשבע בשקר ואילו האיסור להוציא שם ה' לבטלה כשמברך ברכה שאינה צריכה נלמד מדרשה. ולכן, אף שהנלמד בדרשת חכמים מהפסוק יש לו דין תורה – מגדירו הרמב"ם כאיסור דרבנן ("הם שאמרו...").

~ יום שלישי ג' ניסן ~

ברכה אבודה

שחיטה ואכן שחט כדין, ואמנם הבהמה ששחט נמצאה טריפה ולמעשה השחיטה לא התירה אותה באכילה, אבל כך היא המצוה לשחוט ולברך אף שאין יודעים מראש אם הבהמה תימצא כשרה או טריפה, ואף אם נמצאה טריפה המצוה לא זזה ממקומה והברכה חלה עליה (פליתי סי' יט סק"ו). וענין דומה להלכה זו, אך דינו שונה:

אם נמצאה טעות בספר תורה באמצע הקריאה, יש להוציא ספר אחר ולהמשיך את הקריאה ואין צריך לשוב ולברך (ש"ע או"ח קמג, ד). ומדוע לא יצטרכו לברך על המשך הקריאה כמו בפרי שנפל? כי אכילת פרי היא רשות ולא חובה, ולכן הכוונה בעת הברכה היא רק על הפרי שרוצה לאכול וכיון שנפל בטלה הברכה, אך הקריאה בתורה היא חובה, ומלכתחילה ברור שאם לא תתקיים הקריאה בספר תורה זה יקראו בספר תורה אחר, ולכן הברכה חלה גם על ספר התורה השני (ט"ז או"ח סי' קמ סק"ד).

הלכות ברכות פרק ד, הלכה י: נְטִיל אֶבֶל וּבִרְךָ עָלָיו, וְנִפְל מִיָּדוֹ וְנִשְׁרַף אוֹ שָׂטָפוּ נֶהָר - נְטִיל אַחַר וְחֹזֵר וּמְבָרֵךְ עָלָיו, אִף עַל פִּי שְׁהוּא מְאוֹתוֹ הַמִּין.

המברך על השחיטה ככוונה לשחוט כמה בהמות, והבהמה הראשונה ששחט נמצאה טריפה – האם צריך לחזור ולברך על שחיטת שאר הבהמות?

לכאורה המקרה דומה להלכה זו שבירך על פרי ונפל מידו ועליו לשוב ולברך על שאר הפירות, כי אם הברכה לא חלה על הפרי שעליו נאמרה, אינה חלה על שאר הפירות, והוא הדין בשחיטה שמאחר והשחיטה שעליה בירך אינה כשרה, נמצא שהברכה לא חלה עליה וצריך לשוב ולברך על שחיטת שאר הבהמות.

אך יש לחלק: ברכת הנהנין נאמרת על אכילת הפרי, וכיון שהפרי אבד הברכה היתה לריק, אך ברכת השחיטה נאמרת על מצות

~ יום רביעי ד' ניסן ~

האם אפשר לברך ברכה ראשונה לאחר השתייה?

ברכה (חכמת שלמה או"ח סי' קעב ס"א). אך יש שדחו פירוש זה, כי אם כוונת הרמב"ם במילים "בולען ומברך עליהן בסוף" לברכה אחרונה, הרי אין בכך כל חידוש, וכי מדוע לא יברך כמו לאחר כל אכילה? אלא כוונת הרמב"ם לחדש כי במקרה זה יברך ברכה ראשונה לאחר האכילה (כסף משנה). ואין זה דומה למי ששכח ולא בירך קודם האכילה שאינו מברך לאחריה, כי מאחר והיה עליו לברך קודם ולא בירך עבר זמנו, אולם כאן הרי נזכר קודם האכילה אלא שלא היה יכול לברך (משום שהמשקים היו בפיו), והרי זה דומה לברכת הטבילה הנעשית לאחריה משום שאינו יכול לברך לפני הטבילה מפני הטומאה (מגדל עז).

ולהלכה, ב'שולחן ערוך' (או"ח סי' קעב ס"א) נפסק שהמכניס משקים לפיו ללא ברכה, יבלעם ולא יברך ברכה ראשונה. ואילו הרמ"א (שם) פסק כדעת הסבורים שיברך לאחר מכן ברכה ראשונה, אך כתב ה'מגן אברהם' (שם סק"א) שאם יש לו משקים אחרים ואינו דחוק לשתותם, ראוי שיפלוט אותם ולא ייהנה ללא ברכה.

הלכות ברכות פרק ח, הלכה יב: שָׁכַח וְהִכְנִים אֶבְלָיו לְתוֹךְ פִּי לֹא בִרְכָה - אִם הָיוּ מְשַׁקֵּין - בּוֹלְעֵן, וּמְבָרֵךְ בְּפִי. המפרשים נחלקו בביאור דברי הרמב"ם.

יש אומרים כי הכוונה במילים "ומברך עליהן בסוף" היא ברכה אחרונה, אך ברכה ראשונה לא יברך כלל, כדין מי ששכח לברך קודם האכילה שאינו מברך לאחר מכן (רבינו מנוח, וכדעת הרשב"א ותורי"ד ברכות נ, ב).

והטעם שמותר לו לבלוע את המשקים ללא ברכה (על אף שנוכר קודם הבליעה שלא בירך) כי משנכנסו המים לפיו נמאסו ואינם ראויים עוד לשתייה לשאר בני אדם ולכן אין צריך לברך עליהם (רשב"א ותורי"ד שם).

יש שהוסיפו לבאר על פי דברי הגמרא (ברכות לה, ב) שהאוכל ללא ברכה כגזול את הקב"ה, והרי לגבי גזלה נפסק "זה נהנה וזה לא חסר פטור", ולכן גם אכילה ללא ברכה אסורה רק כאשר יש בכך 'חיסרון', כביכול, כלפי הקב"ה בכך שנוטל מאכל הראוי לאכילה, אך מאכל שבלאו הכי אינו ראוי לשום אדם, אין 'חיסרון' באכילתו ולכן אין עליו חיוב

~ יום חמישי ה' ניסן ~

האם יש מצוה להכין שופר?

ההכנה מקבלות תוקף וחשיבות של המצווה עצמה, כי מאחר שבלתי אפשרי לקיים את המצווה בלעדי פעולות אלו, הרי זה כאילו התורה ציוותה במפורש גם על פעולות ההכנה.

ואכן, מצינו דעה בגמרא (שבת קל, א) לגבי מצוות מילה בזמנה שדוחה את השבת, שאם המילה עצמה נעשית בשבת, מותר להכין בשבת גם את מכשירי המצווה: "כורתים עצים לעשות פחמים, לעשות ברזל" כדי להכין איזמל לצורך ביצוע הברית. וכל זה משום שפעולות ההכשר מקבלות חשיבות ותוקף של המצוה בעצמה, וכשם שהיא דוחה את השבת גם הן דוחות את השבת.

והוא הדין ביחס למצוות שנקט כאן הרמב"ם: כיון שכדי לקיים מצוות אלו מוכרחים להקדים פעולות של הכנה, לכן יש גם להכנות חשיבות של ציווי.

(לקוטי שיחות י"ז עמ' 187)

הלכות ברכות פרק יא, הלכה ח: **כָּל מְצוּה שֵׁיש אַחַר עֲשִׂיתָהּ צוּי אַחַר... הָעוֹשֶׂה סָפָה, או לֹלֵב, או שוֹפֵר, או צִיצִית, או תְּפִלִּין, או מוֹזוּה.**

מלשון הרמב"ם "כל מצוה שיש אחר עשייתה ציווי אחר" יש לדייק שגם פעולות ההכנה למצווה נחשבות למצווה. ואמנם במצוות סוכה ובמצוות ציצית מצינו ציווי מפורש בתורה על עשייתן. בסוכה - "חג הסוכות תעשה לך" (ראה טז, ג). ובציצית - "ועשו להם ציצית" (שלה טו, לה). ואולם, בשאר המצוות שמנה הרמב"ם כאן (לולב, שופר, תפילין, מזוזה) לא מצינו בתורה ציווי על עשייתן. ונשאלת השאלה: אם כן, מדוע עשייתן נחשבת למצווה?

והביאור:

כאשר התורה מצווה לקיים מצווה ובכדי לקיימה מוכרחים להקדים כמה פעולות של הכנה, אזי גם פעולות

~ יום שישי ו' ניסן ~

הידור ללא מצוה

משום הידור מצוה בהסרתם, לאחר שכבר יצא ידי חובת המצווה שוב אין ענין בפעולה של הידור.

אך לכאורה יש להקשות על כך מהמבואר בגמרא (מנחות טז, א), שאם שחטו בשבת בהמה לקרבן והיתה בהמה אחרת משובחת ממנה, יש לחזור ולשחוט את המשובחת משום הידור מצוה, הרי שהידור מצוה מתקיים גם כאשר כבר יצאו ידי חובת המצווה בשחיטת הבהמה הראשונה, והידור זה אף דוחה שבת!

ויש לחלק:

כאשר שוחט את הבהמה השנייה, השחיטה מהווה פעולת מצוה מושלמת ולא רק הידור (אף שכבר יצא ידי חובתו בפעם הראשונה), אך בציצין שאינם מעכבים הרי הוא חוזר על הידור בלבד.

ולפי זה, יתכן שגם אם יטול תחילה את האתרוג הכשר ואחר כך את המהודר יקיים את ההידור, שהרי חוזר ומקיים את המצווה כולה יחד עם שאר המינים.

(מקראי קודש סוכות ב' סי' ט, וראה 'ישרון' ט' עמ' תרמז)

הלכות מילה פרק ב, הלכה ד: **הַמָּל - כָּל זְמַן שֶׁעוֹסֵק בְּמִילָה - חוֹזֵר בֵּין עַל צִיצִין הַמְּעַכְבִּין, בֵּין עַל צִיצִין שְׂאִינָן מְעַכְבִּין. פֶּרֶשׁ - עַל צִיצִין הַמְּעַכְבִּין, חוֹזֵר; עַל צִיצִין שְׂאִינָן מְעַכְבִּין, אֵינוֹ חוֹזֵר.**

מי שיש בידו שני אתרוגים, האחד מהודר ביופיו, אך קיים חשש שמא הוא מורכב ופסול, ואילו השני אינו מהודר אך כשרותו אינה מוטלת בספק והוא רוצה ליטול את שניהם, כדי לצאת ידי חובה בוודאי באתרוג הכשר ואם גם המהודר כשר הרי קיים את המצוה בהידור - איזה מהם יטול קודם? יש אומרים שיטול קודם את האתרוג המהודר ואחריו את השני, כי אם יטול קודם את האתרוג הכשר בוודאי, נמצא שכבר יצא ידי חובת המצווה ושוב לא תהא כל תועלת בנטילת האתרוג המהודר שהרי לא שייך 'הידור מצוה' לאחר שכבר יצא ידי חובת המצווה.

ולכאורה יש להוכיח זאת מדברי הרמב"ם בהלכה זו שאין לחזור ולמול את הציצין שאינם מעכבים את המילה לאחר שכבר סיים את חיתוך הערלה עצמה, ואע"פ שלכתחילה יש

~ שבת קודש ז' ניסן ~

מתי אומרים קדיש?

לצאת קודם אמירת ובה לציון תיקנו לומר קדיש נוסף לפני כן, אך כדי שלא יזלו ויצאו כולם קודם ובה לציון, תיקנו לומר לאחר התפילה רק 'חצי קדיש' ואת הקדיש המלא אומרים לאחר ובה לציון (רבינו מנחם הלכות תפילה סי' ט, ד).

ומכאן נובעים חילוקי המנהגים בנוגע לעמידת השליח ציבור לפני התיבה: ב'שולחן ערוך' (ארי"ח סי' ננס"א) נפסק שהש"ץ יעמוד במקומו לברכת ישתבח כדי שלא יצטרך להפסיק ולגשת לתיבה בין אמירת ישתבח לקדיש, וזאת בהתאם לדעה שהקדיש נאמר על פסוקי דזמרה.

אולם לדעת הרמב"ם שהקדיש אינו שייך לפסוקי דזמרה אלא נאמר כהכנה לתפילת שמונה עשרה, הש"ץ יכול לגשת לעמוד לאחר ישתבח ולהתחיל באמירת הקדיש, וכן נראה מלשונו בהלכות תפילה (פ"ט ה"א): "כל העם יושבים, ושליח ציבור יורד לפני התיבה... ומתחיל ואומר קדיש", ומשמע שיורד לפני התיבה רק לאמירת הקדיש ולא קודם לכן, וכן נוהגים בני תימן ההולכים בדרכו של הרמב"ם (לקט יסודות הקדיש א, ט"ז).

סדר התפלות, נוסח ברכות התפלה וסידורן: שליח ציבור אומר קדיש לעולם קדם כל תפלה, ואחר כל תפלה.

הקדיש נאמר כמה וכמה פעמים במהלך התפילה. ונחלקו ראשונים מהו הכלל שעל פיו נקבע מקום אמירתו.

יש אומרים כי הקדיש נתקן לאחר אמירת פסוקים מהתורה, "ולעולם לא תמצא קדיש בלא פסוקים לפניו" (מגן אברהם סי' נד סק"ג בשם הכלבו, ובשו"ע אדה"ז שם סי' ד). וזה עניינם של הקדישים הנאמרים במהלך התפילה: הקדיש שלאחר ישתבח על פסוקי דזמרה, הקדיש שלאחר שמונה עשרה על פסוקי ברכת כהנים או על תפילת שמונה עשרה עצמה המיוסדת על פסוקים, הקדיש לאחר סדר הקדושה של "ובא לציון גואל"

וכן הלאה (ראה רוקח סי' שסב, פרי מגדים סי' נה משב"ז סק"ג).

אולם הרמב"ם כותב: "שליח ציבור אומר קדיש לעולם קודם כל תפלה ואחר כל תפלה", ומבואר מדבריו כי הקדיש אינו שייך לאמירת פסוקים אלא נאמר כהכנה לתפילה ולאחריה. ולפי זה, מעיקר הדין אין לומר יותר מקדיש אחד לאחר התפילה, ומן הראוי היה לאומרו לאחר קדושת 'ובא לציון' שהיא סיום התפילה, אלא שמשום שיש הממהרים

המשך ביאור למט' סנהדרין ליום חמישי עמ' א

26 הפְּרִשָׁה בּוֹלָה הַעוֹסֵקת בחטא זה, עַל אֲחַת בְּמֵה וְכַמָּה שָׁאם
27 אִמְחַקְנָה תַעֲמוֹד וּתְצוּוֹת, וּלְכֹן אֵינִי יְכוֹל לִמְחֹק פְּרִשָׁה זו.
28 דְרִשָׁה נִוְסַפְתָּ עַל פְּסוּק זו: 'וְנִקְיִיתִי מִפְּשַׁע רַב', אָמַר דוֹד הַמֶּלֶךְ
29 לְפָנָיו, רְבוּנוּ שְׁל עוֹלָם, מְחוּל לִי עַל אוֹתוֹ עוֹן בּוֹלוֹ שֶׁל בַּת שֶׁבַע.
30 אָמַר לוֹ הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, כִּכֵּר עֲתִיד שְׁלֵמָה בְּנֶד לִוְמֵר בְּהַקְמָתוֹ
31 (מְשַׁלֵּי בִדְבַט) 'הִיחַתָּה אִישׁ אֵשׁ אֵשׁ כְּחִיקוֹ וּבְגִדָיו לֹא תִשְׁרַפְנָה, אִם יִהְיֶה
32 אִישׁ עַל הַתְּחִלִּים וְיִגְלִיו לֹא תִכְוִינָה, כֵּן הֵבֵא עַל אִשֶׁת יַעֲקֹב לֹא
33 יִקָּה כָּל הַזֶּנֶב כְּהָ, וְאִי אִפְשֵׁר לִמְחוּל עַל חַטָּא זֶה לִגְמָרִי. אָמַר
34 לֵיה דוֹד, כָּל הַכִּי נִמְרָד הֵהוּא נִבְרָא – הָאֵם זְהוּ דִינִי שְׁלֵא תְהִיב לִי
35 מְחִילָה עַל חַטָּא זֶה. אָמַר לֵיה הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, קַבֵּל עָלֶיךָ יִסוּרָיו,
36 וְיִתְכַפֵּר לָךְ חַטָּאךָ, וְקַבֵּל עָלָיו דוֹד הַמֶּלֶךְ יִסוּרִים.
37 מִבִּאֲרַת הַגְמָרָא מַה הָיוּ יִסוּרָיו שֶׁל דוֹד: אָמַר רַב יְהוֹדָה, אָמַר רַב,
38 שִׁשָּׁה חֲדָשִׁים נִצְטַרַע דְּוֹד, וְנִסְתַּלְקָה הִימְנוּ שְׂכִינָה, וּפִירְשׁוּ מִמֶּנּוּ
39 סְנַהֲדְרִין. מִבִּאֲרַת הַגְמָרָא מִנִּין לִמַּד זֹאת רַב, 'נִצְטַרַע, דְּכִתִּיב (תְּהִלִּים
40 טו) 'תְּחַמְאֵנִי בְּאוֹיֵב וְאִמְתֵּר תְּכַכְּסֵנִי וּמִשְׁלַג אֲלַפִּין, וְטַהֲרָה בְּאוֹיֵב
41 נִאמְרָה לִגְבִי מְצוּרַע, וּמוֹכַח שֶׁנִּצְטַרַע. 'נִסְתַּלְקָה הִימְנוּ שְׂכִינָה,
42 דְּכִתִּיב (שֵׁם נֹא יד) 'הִשְׁיבָה לִי שִׁשׁוֹן יִשְׁעֶיךָ וְרוּחַ נְדִיבָה תִסְמְכֵנִי,
43 כְּלוּמָר, עַל יְדֵי תִשְׁתִּיב לִי אַת הַיִּשְׁשׁוֹן, תִּשְׁרָה עָלֵי רוּחַ נְבוּאָה,
44 שְׁהִי אֵין שְׂכִינָה שׁוֹרָה מִתּוֹךְ עֲצוּבוֹת, וּמוֹכַח שְׁבִאוֹתוֹ זְמַן
45 הַסְתַּלְקָה מִמֶּנּוּ הַשְׂכִּינָה וְלֹא שְׁרַתָּה עָלָיו רוּחַ הַקְדוֹשׁ. וּפִירְשׁוּ
46 מִמֶּנּוּ סְנַהֲדְרִין, דְּכִתִּיב (שֵׁם קִט עט) 'שׁוּבוּ לִי יְרֵאִיד' וְגו', וְהִינּוּ
47 שְׁבִאוֹתוֹ זְמַן פִּרְשׁוּ מִמֶּנּוּ, וְהָיוּ צְרִיכִים לְשׁוּב אֵלָיו.
48 שׁוֹאֵל הַגְמָרָא: שִׁשָּׁה חֲדָשִׁים מִנִּין – מִנִּין לְנוּ שְׁכַל הַדְּבָרִים הָאֵלוֹ
49 הָיוּ בִּמְשַׁךְ שֶׁשָׁה חֲדָשִׁים. מִשְׁבִּיבָה הַגְמָרָא: דְּכִתִּיב (מְלִכִים א' ב יא)
50 'הִימִים אֲשֶׁר מִלֶּךְ דְּוֹד עַל יִשְׂרָאֵל אֲרַבְעִים שָׁנָה

1 'לֵאשׁ בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרָה' (שֵׁם כֹּא יח), לְלַמְדָךְ שְׁכַל הַנוֹשָׂא יִפַּת תּוֹאֵר,
2 אִף שֶׁהִדְבַר מוֹתֵר, וְסוֹפוּ שִׁישׁ לוֹ מִמֶּנּוּ בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרָה.
3 דְרִשׁ רַבִּי דּוֹסְתָא דְּמֵן בִּירִי – מִהַמְּקוֹם שֶׁשֵׁמוֹ 'בִּירִי', אַת הַפְּסוּקִים
4 בְּתַהֲלִים (ט יג יד) 'שְׁגִיאוֹת מִי יִבִּין מִנְּסַתְרוֹת נִקְנִי, גַּם מִזְּמִידִים חֲשֵׁף
5 עֲבָדָךְ אֵל יִמְשְׁלוּ בִי אִזְ אֵיתָם וְנִקְיִיתִי מִפְּשַׁע רַב', לְמָה הִיָּה דְּוֹד
6 דּוֹמָה בְּאוֹתָהּ שְׁעָה, לְסוֹחֵר בּוֹתֵי, שֶׁרִכּוּ בִּפְגוּם וְלַהֲמַעֲטֵי בְּעַרְךָ
7 הַסוֹחֵרָה שְׁהוּא בֹא לְקִנּוּת, כְּדִי שִׁימְכַרְנָה לוֹ הַמוֹכֵר בְּדַמִּים
8 מוֹעֲטִין, וְכִךְ אָמַר דְּוֹד לְפָנָיו הַקְדוֹשׁ כְּרוּךְ הוּא כְּשֶׁרִצָּה שִׁימְחַל לוֹ
9 עַל חַטָּא בַת שֶׁבַע, רְבוּנוּ שְׁל עוֹלָם, 'שְׁנִיאוֹת מִי יִבִּין' – מִי הוּא
10 שִׁיכוֹל לְהַמְנַע מִעֲבִירוֹת בְּשׁוּגָה, אָמַר לֵיה' ה' 'שְׂבִיקֵי לָךְ – מְחוּל
11 לָךְ עַל הַשְּׁגָאוֹת. הוֹסִיף דוֹד וְאָמַר 'וּכְנִסְתִּירוֹת נִקְנִי' – מְחַל לִי אִף
12 עַל עִבְרוֹת שֶׁנַּעֲשׂוּ בְּסַתְרִי, הֵגַם שֶׁהֵם בְּמוֹיֵד, אִמַּר לוֹ ה', 'שְׂבִיקֵי
13 לָךְ – מְחוּל לָךְ אִף עֲלֵיהֶם. הוֹסִיף דוֹד וְאָמַר 'נִם מוֹיֵדִים חֲשֵׁף עֲבָדָךְ'
14 – מְחַל לִי אִף עַל עִבְרוֹת בְּמוֹיֵד שֶׁנַּעֲשׂוּ בְּפִרְהִסְיָא, אִמַּר לוֹ ה',
15 'שְׂבִיקֵי לָךְ. הוֹסִיף דוֹד וְאָמַר אֵל יִמְשְׁלוּ בִי אִזְ אֵיתָם, כְּלוּמָר, הָלֵא
16 לִישְׁתַּעוּ בִי רַבָּנִין – שְׁלֵא יַעֲסִקוּ תְלַמִּידֵי חֲכָמִים בְּמִשְׁךְ הַדְּרוֹת
17 בְּחַטָּא, וְיֵאל יִמְשְׁלוּ' הֵינּוּ שְׁלֵא יִרְשׁוּ בְּחַטָּא בְּדַרְךְ מִשְׁךְ הַדְּרוֹת
18 אֵיתָם, שְׁאֵדִיהָ תַמִּים וְשִׁלְמִם. אִמַּר לוֹ ה', 'שְׂבִיקֵי לָךְ – מְחַלְתִּי לָךְ
19 אִף לְעַנְיִן זֶה, שְׁלֵא יַעֲסִקוּ חֲכָמֵי הַדְּרוֹת בְּחַטָּאךָ. אִמַּר לוֹ דוֹד
20 'וְנִקְיִיתִי מִפְּשַׁע רַב', כְּלוּמָר שְׁלֵא יִתְבַּב פְּרָחוּנִי – שְׁלֵא יִכְתַּב בְּסַפְרֵי
21 הַנְּבִיאִים חַטָּא בַת שֶׁבַע. אָמַר לוֹ ה', דְּבַר זֶה אִי אֲפִשְׁרַע לְעִשׂוֹתוֹ,
22 כִּיּוֹן שֶׁמִּשְׁעָה שְׁעִשִׁית כֵּן עֲלָה בְּמַחְשָׁבָה לְכַתּוּב פְּרִשָׁה זוֹ, וְאִי
23 אִפְשֵׁר לְעוֹקְרָה, וְמָה הָאוֹת יו"ד שְׁנִמְלִיתִי מִשְׁרֵי כְּשִׁקְרָאֵתִי אַת
24 שְׁמָה 'שְׁרָה', הִיָּה עוֹמֵד וְצוֹנֵת בְּמָה שְׁנִינִם, עַד שְׁכָּא 'הוֹשַׁע' וְהוֹסְפִיתִי
25 לוֹ, שְׁנִמְלִיתִי (בְּמַדְבַּר יג טו) 'וַיִּקְרָא מִשָּׁה לְהוֹשַׁע בֵּן נוֹן וְהוֹשַׁע, כָּל

שיעורי רמב"ם - ג' פרקים ליום

ה'לָבָן, וְנִתְמַעֵט עַד הַכֶּנֶף, וְנִשְׁאָר הַתְּכֵלֶת לְבָדוֹ -
כְּשֶׁר.

ה. אף על פי שאין אחד מהן מעכב את חברו, אינן שתי מצוות, אלא מצוות עשה אחת היא; והלובש טלית שיש בה לבן, או תכלת, או שניהם כאחד - הרי קיים מצוות עשה אחת. אמרו חכמים הראשונים: "והיה לכם לציצית"³, מלמד ששניהם מצוה אחת. וארבע הציציות מעכבות זו את זו, שארבעתן מצוה אחת.

ד. בשונה מתפילין, שהתפילין של יד ושל ראש הן שתי מצוות נפרדות, חוטי התכלת והלבן בציצית הם מצווה אחת. ה) במקרה שהחוט הלבן נקרע ונשאר רק פתיל תכלת. ו) מכך שכתוב בתורה "והיה" בלשון יחיד, ולא "והיו". ז) שבארבע פינות הבגד. ח) אם יש ציצית רק בשלוש מפניות הבגד, לא מקיימים בכך מצווה.

ו. כיצד עושין הציצית? מתחיל מזווית של טלית שהיא סוף האריג, ומרחיק ממנה לא יותר על שלש אצבעות למעלה, ולא פחות מקשר גודל [מפרק האמצעי של האגודל עד הציפורן]; ומכניס שם⁴ ארבעה חוטין, וכופלן באמצע - נמצאו שמונה חוטין משלשלין [משתלשלים], תלויין מן הקרן. וארבע החוטין השמונה, אין פחות מארבע אצבעות; ואם היה יותר על פן, אפלו

אמה או שתים - פשרות. וכל האצבעות [שיעורן], בגודל. ויהיה אחד משמונת החוטין, חוט תכלת; והשבעה, לבן.

ט) כי החלק שמעבר למרחק הזה, כבר לא נחשב פינת הבגד. י) כי חוטי הציצית צריכים להיות תלויים מעל פינת הבגד ולא בפניה ממש. יא) יוצר חור במקום הזה בבגד, ומשחיל בו.

~ יום ראשון א' ניסן ~

הלכות ציצית

פרטי מצוות ציצית, חוטי הציצית, הקשרים וצבעם
מצוות עשה אחת, והיא - לעשות ציצית על פני הכסות. ובאור מצוה זו - בפרקים אלו.

פרק א

א. ענף [מחוטם] שעושין על כנף [פינת] הבגד ממין¹ הבגד - הוא הנקרא 'ציצית', מפני שהוא דומה לציצית [שיער] הראש, שנאמר: "ויקחני בציצת ראשי"¹. וזה הענף - הוא הנקרא 'לבן', מפני שאין אנו מצוין לצבעו. ואין לחוט הענף מנין מן התורה.²

א) חוטי הציצית צריכים להיות עשויים מאותו המין ממנו עשוי בגד הציצית. ב) אך חז"ל קבעו מספר חוטין מדויק לציצית, כדלהלן.

ב. ולקחין חוט צמר שנצבע כעין [צבע] הרקיע, וכורכין אותו על הענף; וחוט זה, הוא הנקרא 'תכלת'. ואין למנין הפריכות שפורף חוט זה שיעור מן התורה.

ג. נמצאו במצוה זו, שתי צוויות - שיעשה על הכנף ענף יוצא ממנה, ושיכרך על הענף חוט תכלת, שנאמר: "ועשו להם ציצת... ונתנו על ציצת הכנף פתיל תכלת"².

ג) אבל אם אין לו פתיל בצבע לבן, אסור לכתחילה להכין ציצית רק עם פתיל תכלת.

ד. התכלת, אינו מעכב את הלבן; והלבן, אינו מעכב את התכלת. כיצד? הרי שאין לו תכלת, עושה לבן לבדו; וכן אם עשה לבן ותכלת, ונפסק

1. יחזקאל, ח, ג. 2. במדבר-שלה, טו, לח. 3. במדבר-שלה, טו, לת.

על כנפי הכסות: לא הוזכר תנאי החיוב, בגד עם ד' כנפות - לקר"ש ח"ט ע' 27 הע' 55. הלכה א: אויל לשיטתיה בקשר בין זכירת כל המצוות למצוות ציצית - לקר"ש ח"ג ע' 100 והע' 47.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

ז. ולוקח חוט אחד מן הלבן, וכורף בו פריכה אחת על שאר החוטין בצד [בשפת] הפגד, ומניחו;

השנת הראב"ד

ולוקח... כריכות א"א זה הסדר אין לו שרש ולא ענף ולמה יותר בתכלת מבלבן שהוא מין כנף וממנו מתחיל רבו מסיים ובכריכותיו הוא ממעט אין זה כי אם שגיון גדול, והגאון רב נטרונאי ז"ל סידר אותו יפה סידור נאה מאד על דרך שאמרה ההלכה, וכמה שיעור חוליא כדי שיכרוך וישנה וישלש אתכלת קאי, ותנא תנא הפוחת לא יפחות משבעה על הכריכות קאי שהן שלש מן התכלת וארבע מן הלבן מפני שמתחיל בלבן ומסיים בלבן, קושר תחלה סמוך לכנף קשר אחד בחוט לבן ובחוט של תכלת והוא שנקרא קשר העליון ואחר כך כורך שני חוטין אחד של לבן ואחד של תכלת עד שש כריכות והשביעית לבן לבדו וזהו שבע שאמרנו והן חוליא אחת ואלו הכריכות כולן על ששה החוטין המשלשלים והמשולשלים בכנף ובענין זה עושה ה' קשרים ובין כל קשר וקשר חוליא של שבע כריכות כאשר אמרנו, ונהגו לעשות חוליא אחת בשני קשרים סמוך לכנף ושתי חוליות בסוף הגדיל עם שלשה קשרים ובאמצע כורך בלא דקרוק בין מכותס בין מפורז בתכלת ולבן.

ולוקח • חוט התכלת, וכורף בו שתי פריכות בצד פריכה של לבן, וקושר. ואלו השלש פריכות, הם הנקראין 'חליה'. ומרחיק מעט, ועושה חליה שניה בחוט של תכלת לבדו; ומרחיק מעט, ועושה חליה שלישית; וכן עד חליה אחרונה, שהוא פרוך בה שתי פריכות של תכלת, וכריכה אחרונה של לבן - מפני שהתחיל בלבן, מסים בו, שמעלין בקדש, ולא מוידדין^י. ולמה נתחיל

בלבן? פדי שיהא סמוך ללבן [חוט שהוא] מינה. ועל דרך זו, הוא עושה בארבע הכנפות.

יב) החוטים הלבנים חשובים יותר מחוט התכלת, כי הם החלק הבסיסי של מצוות ציצית ואת התכלת שמים רק בנוסף אליהם, לכן מכיוון שאת הקשר הראשון עושים מחוט לבן, עושים גם את הקשר האחרון מחוט לבן כדי לא להפחית בקדושה.

ח. כמה חליות הוא עושה בכל כנף? לא פחות משבעי, ולא יותר על שלש עשרה^י; וזו היא מצוה מן המבחר. ואם לא כרוך עליה אלא חליה אחת, פשרה; ואם כרוך התכלת על רב הציצית, פשרה. ונזאי התכלת - שיהיו כל החליות בשליש החוטין המשלשלין, ושני שלישיהן ענף [ללא חליות]. וצריך לפרדו [שהיו החוטים נפרדים], עד שיהיה פציצית שער הראש.

יג) כנגד שבעת הרקיעים, מכיוון שצבע התכלת דומה לצבע הרקיע. יד) כנגד שבעת הרקיעים עם ששת המרווחים שבין רקיע לרקיע.

ט. העושה לבן בלא תכלת - לוקח אחד משמונת החוטין, וכורף אותו על שאר החוטין עד שלישו, ומניח שני שלישיהן ענף. וכריכה זו - אם רצה

לכרוך אותה חליות חליות, פעין שפורף בתכלת - הרשות בידו, וזה הוא מנהגנו; ואם רצה לכרוך בלא מנין חליות, עושה^{טו}. כללו של דבר - יתפנו לחיות הפרוץ שליש, והענף שני שלישין. ויש מי שאינו מדקדק בדבר זה בלבן; ואם כרוך הלבן על רב החוטין, או שלא כרוך אלא חליה אחת - פשרה.

טו) יכול לכרוך מבלי להקפיד על מספר הכריכות.

י. אחד • חוטי הלבן, ואחד חוטי התכלת - אם רצה לעשות שזורין [מכמה חוטים], עושה; אפלו היה החוט כפול משמונה חוטין, ושזור עד שנעשה פתיל אחד - אינו נחשב אלא חוט אחד.

השנת הראב"ד
אחד... עושה א"א זה טעות אלא צריך להיות שזורין דליף בספרי תכלת תכלת ממשכן מה להלן שזורין אף כאן שזורין, ובעירובין נמי אמרין המוצא תכלת בשוק לשונות פסולה וחוטין כשרה ואוקימנא בשזורין ומופסקין כעין שצריך לציצית.

יא. חוטי ציצית, בין לבן בין תכלת - צריכין טויה^{טז} לשם ציצית. ואין עושין אותן, לא מן הצמר הנאחז בקוצים פשהצאן רובצין ביניהן, ולא מן הנימין [שערות] הנתלשין מן הבהמה, ולא משיורי שתי [חוטי האורך שבכד] שהאורג משיר בסוף הפגד^{יז} - אלא מן הגנה של צמר, או מן הפשתן. ואין עושין אותן, לא מן הצמר הגזול, ולא משל עיר הנדחת^{יח}, ולא משל קדשים^{יט}; ואם עשה, פסולה. המשתתנה לבהמה^{כא}, צמרה פסול לציצית^{כב}; אכל המשתתנה לפשתן הנטוע^{כג} - הרי זה פשר, שהרי נשתנה^{כד}.

טז) מלאכת עשיית החוטים משערות הצמר, נקראת טויה. יז) צריך לומר בתחילת הטויה, שטוים את החוטים הללו לשם מצוות ציצית. יח) שלושת סוגי הצמר הללו פסולים לעשיית ציצית, מכיוון שמסוגים אלו לא רגילים לעשות בגדים. יט) 'עיר הנדחת' היא עיר שרוב יושביה עבדו עבודה זרה, ובתנאים מסוימים הורגים את כל יושבי העיר ושורפים את כל הרכוש שלהם, כמבואר בהלכות עבודה זרה. כ) צמר של בהמה שהקדישו לקורבן, או צמר שהקדישו להקדש. כא) והחשיב אותה כעבודה זרה. כב) למרות שבהמה כזו לא הופכת להיות חפץ אסור ולא נאסרת באכילה, לצורך מצווה אסור להשתמש בה, מכיוון שזה גנאי למצווה להשתמש עבודה בדברים שעבדו אותם כעבודה זרה. כג) כשהוא מחובר לקרקע ונחשב עץ. כד) אחרי שקטפו את הפשתן ועשו ממנו חוטים הוא הפך כביכול לחפץ אחר, לכן אין זה גנאי להשתמש בו לדבר מצווה.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

יב. ציצית שעשה אותה גויכה - פסולה, שגאמר:
"דבר אל בני ישראל . . ועשו להם ציצית";⁴ אָבֵל
אם עשה אותה ישראל בלא פונה^{כז}, פשרה^{כח}.
וציצית שנעשת מן העשוי מקדם, פסולה.

כח) שתלה את חוטי הציצית בבגד וקשר את הכריכות. כמו כן, חוטים שטווה גוי עבור ציצית, פסולים, מכיוון שהטווייה צריכה להיעשות "לשם מצוות ציצית", ולכל דבר שצריך כוונה, מעשה גוי פסול. כו) שתלה את חוטי הציצית בבגד, וקשר את הקשרים שצריך ללא כוונה. כז) כי רק בטווייה צריך לכוון לשם מצוות ציצית, אבל בקשירה אין צורך לכוון לשם מצוות ציצית.

יג. פיצד? הביא פנף [מבגד אחר] שיש בה ציצית, ותפרה על הפגד - אפלו יש באותה הפנף אמה על אמה^{כח}, פסול, שגאמר: "ועשו להם ציצת"⁵, ולא מן העשוי - שהרי זה דומה למי שנעשת מאליה^{כט}. ומתיר להתיר ציצית מפגד זה, ולתלותה בפגד אחר, בין לזן בין תכלת.

כח) ומצד גודלו בפני עצמו מחויבים להטיל בו ציצית, וחוטי הציצית שהטילו בו אכן כשרים עבורו. כט) כי חוטי הציצית לא נעשו בבגד זה מתחילה, אלא נתפרו אליו כשהם כבר קשורים. ל) והתרת חוטי הציצית מבגד אחד, כדי לקשרם מחדש בבגד אחר אינה נחשבת כביזוי המצווה.

יד. תלה החוטין בין שתי פנפים מזו לזו^א, וקשר פנף זו פה לתתה ופנף זו פה לתתה, ואחר כך^{לב} חתכן באמצע, ונפרדו זה מזה - פסול; שהרי בעת שקשרן היו פסולין, לפי ששתי הפנפים מערות [מחבורות] זו בזו בחוטין שביניהן, ובשעה שפסקן, נעשו שתי ציציות - נמצא עושה מן העשוי.

לא) לקח חוטים ארוכים המספיקים בגודלם להכנת ציצית בשתי פינות, והשחילם בחורים בשתי פינות בעודם מחוברים ביניהם לרוחב הבגד. לב) אחרי שקשר את חוטי הציצית.

טו. הטיל • ציצית על
 [כנף יש בו ככר] **ציצית** [ארבע ציציות בנוסף לארבע ציציות] - **אם נתפון לבטל את הראשונה לג - מתיר**

הטיל . . פסולה א"א עיינתי בדבריו ולא מצאתי בגמרא כן שהרי אמרו הטיל למוטלת כשירה, ופירש רבא הטעם בבל תוסיף קאי מעשה לא חוי הילכן הכא חתך את הראשונות והניח השניה מעשה קרינן ביה ורב פפא שהקשה עליו ממאי דהאי

הראשונה או חותכה, וכשרה^{לי}. ואם נתפון להוסיף - אף על פי שחתך אחת משתייהן^{לה}, הרי זו פסולה^{לו}; שהרי פשהוסיף פסל הפל, וכשהתיר או חתך התוספת, נמצא השאר נעשה מן עשוי, שעשיתו הראשונה פסולה היתה

לג) אם לדוגמה, החוטים הראשונים היו בלויים וקשר את השניים כדי להחליפם. לד) ולאחר החיתוך אין זה נחשב שציציות החדשות נעשו מאליהן, מכיוון שכבר כשקשר אותן על הטלית הן היו כבר כשרות. לה) אחרי שהוסיף את החוטים החדשים. לו) מכיוון שכל המוסיף גורע.

טז. וכן המטיל לבעלת שלש [כנפות], ואחר כך [הוסיף כנף ה] השלימה לארבע [הוסיף כנף רביעית], והטיל לרביעית - פלה פסולה^{לו}, שגאמר: "תעשה", ולא מן העשוי.

לז) מכיוון שבשלוש הכנפות הראשונות עשה את הציצית כשלא היה צריך, שהרי טלית עם שלוש פינות פטורה מציצית, וכשהוסיף את הפינה הרביעית והבגד התחייב בציצית שלושת החוטים הראשונים כבר היו קשורים ונפסלו.

יז. אין כופלין את הטלית לשנים, ומטילין ציצית על ארבע פנפיה פשהיא פפולה^{לה}, אלא אם כן תפרה בלה^{לט}, ואפלו מרויח [צד] אחת.

לח) שמא יפרמו את התפרים, ואז שתי ציציות יהיו באמצע הבגד ולא בפינותיו. לט) בצורה חזקה שאינה יכולה להיפרם.

יח. נפסק [נקרע] הפנף שיש בה הציצית - חוץ [מעל] לשלש אצבעות^מ, תפרה במקומה; בתוך שלש, לא תפרו^{מא}. נתמעטה זוית של פגד שביין [קשירת] חוטי הציצית וביין סוף [קצה] האריג^{מב} - אפלו לא נשאר מן האריג אלא כל שהוא, פשרה^{נג}. וכן

4. במדבר-שלח, טו, לח. 5. במדבר-שלח, טו, לח.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

שְׁהַצְבָּעִין עוֹשִׁין; וּמִרְתִּיחִין אוֹתוֹ, וְנוֹתְנִין בוֹ הַצָּמֵר, עַד שְׁיַעֲשֶׂה פְּעִין הַרְקִיעַ. וְזוֹ הִיא צוּרַת תְּכֵלֶת שֶׁל צִיצִית.

(ג) עשב שמייבשים וטוחנים אותו, ומשתמשים בו לניקוי הידיים.

ג. תְּכֵלֶת שֶׁל צִיצִית, צְרִיכָה צְבִיעָה לְשִׁמְהָ; וְאִם צְבָעָה שְׁלֵא לְשִׁמְהָ, פְּסוּלָה. וְהִיזָרָה שֵׁישׁ בִּיהַ הַצָּבַע - אִם צָבַע בִּיהַ מְעֻט צָמֵר לְבָדָקוֹ אִם הוּא זָפָה אִם לֹאוֹ, נִפְסָלָה הַיּוֹרָה פְּלֵהָ. אֲלֵא פִיזָד יַעֲשֶׂה? לּוֹקְחַת הַצָּבַע מִן הַיּוֹרָה בְּכָלִי קָטָן, וּמְנִיחַ בוֹ מְעֻט צָמֵר שְׁבוּדָק בּוֹ; וְשׁוֹרֵף אֶת שְׁבֻדָּק, שְׁהָרִי נִצְבָּע לְבִדְיָקָהּ. וְשׁוֹפֵף הַצָּבַע שְׁבֻדָּקוֹ שְׁבֻדָּק בּוֹ, שְׁהָרִי פְּגָמוֹ וּפְסוּלוֹ; וְצוּבַע הַתְּכֵלֶת בְּשָׂאֵר הַצָּבַע [שְׁבוּדָה], שְׁלֵא נִפְגָּם.

(ד) מתוך כוונה שעושים זאת לשם מצוות ציצית. (ה) מכיוון שבצבע התכלת שמכניס לציצית, צריכים לייעד אותו ולהשתמש בו אך ורק לציצית ולא למטרה אחרת. (ו) מכיוון שצבע את הצמר הזה לשם בדיקה ולא בשביל הכנת ציצית, ועליו לשורפו כדי שלא ישתמש בו בטעות. (ז) מכיוון שהשתמש בחלק ממנו לא בשביל צביעת ציצית.

ד. הַתְּכֵלֶת אֵינָה נִלְקַחַת אֲלֵא מִן הַמְּמַחֶה - חוֹשְׁשִׁין, שְׁמָא לֹא נִצְבָּעָה לְשִׁמְהָ. וְאִף עַל פִּי שְׁנִלְקַחָה מִן הַמְּמַחֶה, אִם נִבְדָּקָה וְנוֹדַע שֶׁנִּצְבָּעָה בְּאֶחָד מִשָּׂאֵר צְבָעוֹנֵין הַמְּשַׁחֲרִין שְׁאֵינָן עוֹמְדִין - פְּסוּלָה.

(ח) אדם שבקי בצביעתה, הידוע כאדם נאמן וירא שמיים. (ט) במקרה, אבל לכתחילה אין צורך לבדוקה. (י) שאינם מתקיימים לעולם וצבעם נחלש.

ה. פִּיזָד בּוֹדָקִין אוֹתָהּ עַד שְׁיִוָּדַע אִם נִצְבָּעָה כְּהִלְכָתָהּ, אִם לֹאוֹ? לּוֹקְחִין תְּכָן וְרִיר [גוּל] שֶׁל שְׁבֻלֹל, וּמִי רִגְלִים שְׁנוֹתְחָמְצוֹ [יִשְׁהוּ] אֲרָבַעִים יוֹם; וְשׁוֹרִין הַתְּכֵלֶת בְּכֵלָן, מֵעַת לְעַת. אִם עֲמָדָה בְּעֵינָהּ וְלֹא פָּהַת [=דָּהָה הַצָּבַע], פְּשָׂרָה. וְאִם פָּהַת - לּוֹקְחִין בְּצָק שֶׁל שְׁעוּרִין שְׁמַעַפְשִׁין אוֹתוֹ [=שְׁנוֹתִים לוֹ לְהִיזְבֵּק] לְמִוּרִים [=לְהַכְנִת דָּגִים כְּבוּשִׁים], וְנוֹתְנִין אֶת זֶה הַתְּכֵלֶת שְׁנִשְׁתַּנֵּת בְּתוֹכוֹ, וְאוֹפֶה הַבָּצָק בְּתַנּוּר; וּמוֹצִיאִין הַתְּכֵלֶת מִן הַפֶּתַח, וְרוֹאִין אוֹתָהּ: אִם פָּהַת מִמָּה שְׁהִיתָה, פְּסוּלָה; וְאִם הוֹסִיף עֵינָהּ [-הַתְּחַזֵּק צִבְעָתָה], וְהִשְׁתַּרְהָ יוֹתֵר מִמָּה שְׁהִיתָה קֹדֶם אֲפִיָּה - פְּשָׂרָה.

אִם נִתְמַעְטוּ חוֹטֵי הַצִּיצִית - אֲפֹלוֹ לֹא נִשְׁתַּיֵּר מִזֶּה, אֲלֵא פְּדֵי עֲנִיבָה, פְּשָׂרָה; וְאִם נִפְסָק הַחוּט מִעֲקָרוֹ, אֲפֹלוֹ חוּט אֶחָד - פְּסוּלָה.

(מ) החלק שעד שלוש אצבעות מקצה הבגד נחשב כפינת הבגד, כמבואר לעיל הלכה ו. (מא) מכיוון שבמקרה כזה, לבגד אין ארבע פינות ומתבטל ממנו החיוב בציצית, ואם יתפור את הפינה בחזרה ללא התרת וקשירת החוטים מחדש, ייחשב הדבר כאילו הציציות נקשרו מאליהן וייפסלו. אמנם, אם יתיר את החוטים מארבע הפינות ויקשרם מחדש לאחר תפירת הפינה, הציצית תהיה כשרה. (מב) אם החור בו מושחלים החוטים, גדל לאחר קשירתם ונהיה קרוב לקצה הבגד. (מג) למרות שלא נשאר רוחב אגודל בין החור לקצה הבגד, כי ההקפדה על המרחק הזה נדרשת רק בזמן עשיית הבגד. (מד) ממקום חיבורו בטלית.

פָּרָק ב

דיני צבע התכלת ואופן צביעתו.

א. תְּכֵלֶת הָאֲמוּרָה בְּתוֹרָה בְּכָל מְקוֹם, הִיא הַצָּמֵר הַצָּבֹעַ פְּתוּף שְׁבֻכָחַל [-כְּחֹל הַמְעוּרָב בְּלִבָּן]; וְזוֹ הִיא דְמוּת הַרְקִיעַ הַנִּרְאִית לְעֵין בְּטָהָרוֹ שֶׁל רְקִיעַ [כִּשְׁהוּא לְלֵא עֵינַי]. וְהַתְּכֵלֶת הָאֲמוּרָה בְּצִיצִית, צְרִיף שְׁתָּהָה צְבִיעָתָהּ צְבִיעָה יְדוּעָה, שְׁעוּמָדַת בְּיַפְיָהּ, וְלֹא תִשְׁתַּנֵּה. וְכָל שְׁלֵא נִצְבָּע בְּאוֹתָהּ הַצְּבִיעָה, פְּסוּל לְצִיצִית; אִף עַל פִּי שֶׁהוּא פְּעִין הַרְקִיעַ, כְּגוֹן שְׁצָבְעוּ בְּאִיסוּסִים [-מִין צָבַע] אוֹ בְּשָׂאֵר הַמְּשַׁחֲרִין [-הַצּוּבָעִים בְּצָבַע כְּחֹל חוּק] - הָרִי זֶה פְּסוּל לְצִיצִית. וְרַחֵל בַּת יֶזֶר [שִׁאמָה עוֹ רַבִּיהָ אֵיל], צָמְרָה פְּסוּל לְצִיצִית.

(א) רק בתכלת שבציצית, מקפידים על הדינים הבאים, ולא בתכלת שבבגדי הכהונה.

ב. פִּיזָד צוּבָעִין תְּכֵלֶת שֶׁל צִיצִית? לּוֹקְחִין הַצָּמֵר, וְשׁוֹרִין אוֹתוֹ בְּסִיד; וְאַחַר כֵּן מְכַבְּסִין אוֹתוֹ, עַד שְׁיִהְיֶה נָקִי; וּמִרְתִּיחִים אוֹתוֹ בְּאֶהָלָא [-צִמַח הַמִּשְׁמַשׁ לְנִיקוּי]; וְכִיּוֹצֵא בּוֹ, כְּדָרָף שֶׁהַצְּבָעִין עוֹשִׁין פְּדֵי שְׁיִקְלֹט אֶת הָעֵין [-הַצָּבַע]. וְאַחַר כֵּן מְבִיאִין דָּם הַלְזוֹן, וְהוּא דָּג שְׁדוּמָה עֵינּוֹ [-מְרֹאהוּ] לְעֵין הַדָּם, וְדָמוֹ שָׁחַר פְּדִיו, וּבָיָם הַמְּלַחֵחַ הוּא מְצוּי.

(ב) הכוונה היא לים התיכון, והרמב"ם מכנה אותו ים המלח, כי ביחס למי נהר מימיו מלוחים, וכן בערבית קוראים לכל הימים 'אל מלח'.

וְנוֹתְנִין אֶת הַדָּם לְיּוֹרָה [-סִיד גוּל], וְנוֹתְנִין עִמּוֹ סִמְמָנִין [-מִיני צְבָעִים] כְּמוֹ הַקְּמוּנָא וְכִיּוֹצֵא בֵּיהּ, כְּדָרָף

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

ו. תְּכַלֵּת - עוֹשֶׂה לְבָן שֶׁלָּהּ מִשָּׂאָר צְבֻעוֹנִין^י, חוּץ מִן הַשָּׂחָר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא נִרְאֶה כְּתְּכַלֵּת; וְכוּרָךְ עַל הַפֶּל חוּט אֶחָד תְּכַלֵּת, כְּדָרָךְ שֶׁעוֹשֶׂה בְּשָׂאָר צִיצִיּוֹת שְׂאִינָן צְבוּעִין.

(יח) מכיוון שהמצווה היא שרק אחד מחוטי הציצית יהיה בצבע תכלת.

ט. קָשָׂה עֲנֵשׂ מִי שְׂאִינוּ מַיִיחַ לְבָן, יִתֵּר מֵעֲנֵשׂ מִי שֶׁלֹּא הֵנִיחַ תְּכַלֵּת: לְפִי שֶׁהִלְבֵּן, מְצוּי לְכָל; וְהַתְּכַלֵּת, אֵינָהּ מְצוּיָה לְכָל - לְפִי שְׂאִינָהּ מְצוּיָה בְּכָל מְקוֹם וְלֹא בְּכָל זְמַן, מִפְּנֵי הַצְּבֻעַ שְׂאִמְרָנוּ.

פֶּרֶק ג'

הבגדים החייבים בציצית, ומי מחויב בלבישת ציצית.

א. כְּסוּת • שְׂחִיב אָדָם לְעִשׂוֹת בָּהּ צִיצִית מִן הַתּוֹרָה - הִיא פְּסוּת שֵׁישׁ לָהּ אַרְבַּע כַּנְּפִים

השנת הראב"ד
כסות . . עמו א"א יפה אמר שלא בכל קטן משערין אלא בזה שיכול לילך לברו בשוק שהרי אמרו והגדול יוצא בו עראי אלמא דלא בכל קטן משערין.

ב. אָבֵל • טְלִית שֶׁל שְׂאָר מֵיִנִּין - כְּגוֹן בְּגָדֵי מְשִׁי, וּבְגָדֵי צֶמֶר גָּפְןִי, וּבְגָדֵי צֶמֶר גְּמָלִים, וְצֶמֶר אַרְנָבִים, וְנוֹצָה [צמר] שֶׁל עֲזִים, וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן - אֵין חֲבִיבִין בְּמַצּוֹת צִיצִית אֲלֵא מִדְּבָרֵי חֲכָמִים, כְּדִי לְהַזְהִיר בְּמַצּוֹת צִיצִית; וְהוּא, שֶׁתְּהִיָּה מְרַבֶּעַת אוֹ יוֹתֵר עַל אַרְבַּע, וְהִיָּה שְׁעוֹרָה כְּשֶׁעוֹר שְׂאִמְרָנוּ. שְׁפָל הַבְּגָדִים הָאֲמוּרִים בַּתּוֹרָה סֵתָם, אֲנִים אֲלֵא צֶמֶר וּפְשָׁתִים בְּלִבָּד.

השנת הראב"ד
אבל . . ציצית א"א כמדומה אני שזה הוא כלך ולא מחזור.

(א) מכיוון שבד הקטן מגודל כזה, אינו נחשב בגד.

ב. אָבֵל • טְלִית שֶׁל שְׂאָר מֵיִנִּין - כְּגוֹן בְּגָדֵי מְשִׁי, וּבְגָדֵי צֶמֶר גָּפְנִי, וּבְגָדֵי צֶמֶר גְּמָלִים, וְצֶמֶר אַרְנָבִים, וְנוֹצָה [צמר] שֶׁל עֲזִים, וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן - אֵין חֲבִיבִין בְּמַצּוֹת צִיצִית אֲלֵא מִדְּבָרֵי חֲכָמִים, כְּדִי לְהַזְהִיר בְּמַצּוֹת צִיצִית; וְהוּא, שֶׁתְּהִיָּה מְרַבֶּעַת אוֹ יוֹתֵר עַל אַרְבַּע, וְהִיָּה שְׁעוֹרָה כְּשֶׁעוֹר שְׂאִמְרָנוּ. שְׁפָל הַבְּגָדִים הָאֲמוּרִים בַּתּוֹרָה סֵתָם, אֲנִים אֲלֵא צֶמֶר וּפְשָׁתִים בְּלִבָּד.

(ב) צמר של עזים נקרא נוצה, מכיוון שהוא אינו רך כצמר ולא גוזזים אותו בדרך הרגילה אלא מורטים אותו כמו נוצות.

ג. "עַל אַרְבַּע כַּנְּפוֹת פְּסוּתָךְ" • "אַרְבַּע", וְלֹא

ו. הַצֶּר [כפר או מושב] שְׂמוֹכְרִין בָּהּ הַתְּכַלֵּת, וְהִיוּ מְחֻזְקִין בְּכִשְׁרוֹת - לּוֹקְחִין מִמֶּנָּה סֵתָם, וְאֵין צְרִיךְ בְּדִיקָה, וְהָיָה הִיא בְּחֻזְקָתָהּ, עַד שֶׁתִּתְּשֵׁדֵי. הַמְּפָקֵד תְּכַלֵּת אֲצֵל הַגִּי - הָרִי זֶה פְּסוּלָה, שְׂמָא הַחֲלִיפָה י. וְאִם הִיָּתָה בְּכָלִי, וְהָיָה חֲתוּם [=סגור] בְּשֵׁנֵי חוֹתְמוֹת [שני סימני סגירה], חוֹתָם בְּתוֹךְ חוֹתָם - כְּשֶׁרָה; בְּחוֹתָם אֶחָד, פְּסוּלָה י.

(יא) כאשר ימצא פסול בתכלת שנמכר בה. (יב) כי התכלת הוא מוצר יקר, והגוי יתפתה להחליף אותה עם חומר זול יותר. (יג) כי הגוי חשוד בכך שינסה לטרוח ולזייף חותמת כדי להרוויח, אך לא יטרח לזייף יותר מאחת.

ז. הַמוֹצֵא • תְּכַלֵּת בְּשׂוּק, אֲפֵלוּ מְצֵא חוּטֵין מִפְּסָקִין [=חתוכים] וּשְׂזוּרִין [כחוטי ציצית] - פְּסוּלָה י. הַלּוֹקֵחַ טְלִית מְצוּצֵת מִן הַשׂוּק מִיִּשְׂרָאֵל, הָרִי הִיא בְּחֻזְקָתָהּ [-שהיא כשרה]. מִן הַגִּי - מִן הַתְּגָר [סוחר], כְּשֶׁרָה י. מִן הַהֲדוּט [שאינו סוחר], פְּסוּלָה י.

השנת הראב"ד
המוצא . . פסולה א"א אם תדקק יפה בגירסא של עירובין תמצא באמת דהכי מסקנא דשזורין מופסקין כשרה דכולי האי לא טרחי, והא דתנן בהמוצא תפילין חדשות מכניסן זוג זוג אבל לא חדשות כרבי יהודה לאו משום דחיישינן שמא קמיעים הם דכולי האי לא טרחי לעשות קמיע כעין תפילין אלא מאי הן חדשות שאין מקושרות ומשום דלא אפשר למקטרינהו בשבחת ואפי' בעניבה דר' יהודה לטעמיה דאמר עניבה קשירה היא.

(יד) מחשש שצבעו אותה עבור סתם בגד, ולא לשם ציצית. (טו) שחוטי הציצית כבר קשורים בה. (טז) שבוודאי הסוחר קונה מישראל מומחה, כי אינו רוצה לספק משהו לא טוב ויפסיקו לקנות ממנו. (יז) מכיוון שבציצית עם תכלת, חוששים שמא הגוי צבע בעצמו את הציצית ולא עשה זאת לשם מצווה, ובציצית שיש בה רק חוטים לבנים, חוששים שמא הוא טווה אותם בעצמו ולא עשה זאת לשם מצווה.

ח. טְלִית • שֶׁהִיא כְּלָה אֲדָמָה, או יִרְקָה, או מִשָּׂאָר צְבֻעוֹנִין - עוֹשֶׂה חוּטֵי לְבָן שֶׁלָּהּ כְּעִין צְבֻעָה: אִם יִרְקָה, יִרְקִין; וְאִם אֲדָמָה, אֲדָמִין. הִיָּתָה כְּלָה

השנת הראב"ד
טלית . . צבועין א"א ראיתי מי שהקשה עליו ועל זאת הברייתא שהקפידה על הצבע שיהא הציצית מצבע הטלית כדי שיהא ממין הכנף והוקשה עליו מה שאמר רבא ב"ש התכלת מידי ציבעא גרים להיותו מין כנף, ולאו קושיא היא דהתם לענין אקדומי תכלת ללבן קא פריך דאין ראוי שיקדים תכלת ללבן כשביל הצבע אע"פ שהטלית כולו תכלת אלא ודאי מצוה להקדים לבן לתכלת אע"פ שהיא מינה והתורה אמרה על ציצית הכנף פתיל תכלת לעולם התכלת יבא על ציצית הכנף כלומר שיהא התכלת אחרון בו ומי' צריך שיהא בו ממין צבע הטלית כדי שיהיה בו ממין הכנף.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

ממינו - כגון חוטי משי לכסות משי, וחוטי נוצה [של עינים] לכסות נוצה. ואם רצה לעשות לכן של שאר מינים מצמר או מפשתים, עושה⁷; מפני שהצמר והפשתים פוטרין בין במינן בין שלא במינן. ושאר מינין - במינן, פוטרין; שלא במינן, אין פוטרין⁸.

יג) מכך שדין איסור לבישת שעטנז נכתב בתורה בסמוך לדין לבישת ציצית, למדו חז"ל שיעקר קיום מצוות ציצית היא בבגדי צמר ופשתים, ולכן ניתן להכין חוטי ציצית מצמר ופשתים גם לבגדים ממינים אחרים. יד) הבגדים משאר המינים חייבים בציצית רק מדרבנן, והם תיקנו שרק חוטים העשויים ממין הבגד יהיו כשרים לציצית עבורו.

1. ומה הוא לעשות חוטי צמר בכסות של פשתן, או חוטי פשתן בכסות של צמר, אף על פי שהוא לכן לבדו, בלא תכלת⁹? בדין הוא שיהא מתר, שהשעטנז מתר לענין ציצית, שהרי התכלת צמר היא, ומטילין אותה לפשתן. ומפני מה אין עושין כן? מפני שאפשר לעשות הלכן שלה ממינה, וכל מקום שאתה מוצא עשה ולא תעשה, אם יכול אתה לקיים את שניהם, הרי מוטב; ואם לאו¹⁰, יבוא עשה ויודחה את לא תעשה. וכאן, אפשר לקיים את שניהם¹¹.

טו) חוטי תכלת עשויים מצמר, ולמרות איסור לבישת שעטנז, התירה התורה לקשור אותם לבגד פשתן. השאלה היא, האם כוונת התורה שגם במקרה שלאדם אין תכלת, יהיה לו מותר לקשור לבגד פשתן חוטי ציצית לבנים העשויים מצמר. טז) לדוגמה, עריכת ברית מילה לתינוק שהיום השמיני ללידתו חל בשבת. וכך גם דין התורה לגבי הטלת חוט תכלת שבהכרח עשוי מצמר, בבגד פשתן. יז) שהרי מדובר בהטלת חוטים לבנים בלבד, ואותם אפשר לעשות גם מפשתן.

ז. כסות של פשתן - אין מטילין בה תכלת, אלא עושה הלכן בלבד של חוטי פשתן; לא מפני שהציצית נדחית מפני השעטנז¹², אלא גזרה זו מדבריהם [של חכמים], שפא יתפסה בה בלילה שאינו זמן חיוב ציצית, ונמצא עובר על לא תעשה בעת

בעלת שלש. אם כן - "ארבע", ולא בעלת חמשי? תלמוד לומר: "אשר תכסה בה"¹³, אפלו בעלת חמש או יותר על זה. ולמה אני מחייב בעלת חמש ופוטר בעלת שלש, ושתייהן אינן בעלי ארבע כנפות? מפני שיש בכלל חמש, ארבע. לפיכך, כשהוא עושה ציצית לבעלת חמש או שש, אינו עושה אלא לארבע הכנפים המרחקות זו מזו מאותן החמש או השש בלבד, שנאמר: "על ארבע כנפות כסותך אשר תכסה בה"¹⁴.

ג) אם מהמילים "ארבע כנפות" שבפסוק, למדים שבגד עם שלוש פינות פטור מציצית, אולי ניתן גם לדייק מכך שבגד עם חמש פינות יהיה פטור מציצית? ד) ממילים אלו בפסוק מובן, שכל בגד הראוי לכסות בו את האדם חייב בציצית. ה) מכיוון שהפינות המרוחקות יותר נקראות כנף. ו) ממילים אלו בפסוק מובן, שגם בבגד עם יותר מארבע פינות מטילים חוטי ציצית רק בארבע מפינותיו.

ד. כסות של בגד, וכנפיה של עזרי - חיבת; היא של עזר, וכנפיה של בגד - פטורה¹⁵; שאין הולכין אלא אחר עקר הכסות¹⁶. כסות של שני שתפין - חיבת, שנאמר: "על כנפי בגדיהם"¹⁷; לא נאמר "כסותך"¹⁸, אלא למעט השאולה¹⁹ - שהטלית השאולה, פטורה מן הציצית שלשים יום; מפאן ואילך, חיבת²⁰.

ז) בגד שפינותיו עשויות מעור. ח) מכך שכתוב בתורה לגבי דיני נגעים: "מן הבגד או מן העור", מובן שבגד העשוי מעור לא נקרא בגד ופטור מציצית. ט) מכיוון שחיוב מצוות ציצית הוא בבגד שהאדם מתכסה בו, ובבגד עצמו האדם מתכסה בעיקר במרכזו ולא בפינותיו. י) ומכך שנאמר "בגדיהם" בלשון רבים, מובן שגם בגד של שותפים חייב בציצית. יא) המילה "כסותך" נאמרה בלשון יחיד, לא כדי ללמד שבגד של שותפים פטור מציצית, אלא ללמד שבגד שאול פטור מציצית. יב) מכיוון שבגד השאול יותר משלושים יום נראה כשייך לאדם, חייבו חז"ל להטיל בו ציצית.

ה. כסות של צמר - עושין לכן שלה חוטי צמר; וכסות של פשתן - עושין לכן שלה חוטי פשתן, ממינה. ושאר בגדים, עושין לכן של כל מין ומין

7. שם. 8. במדבר-שלח, טו, לח. 9. דברים-כי"צא, כב, יב.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

להשתמש בהם שימוש של חול, כדי שלא יזלזלו במצוות. נשים ועבדים וקטנים, פטורין מן הציצית מן התורה^כ; ומדברי חכמים, שכל קטן שידע להתעטף, חייב בציצית, כדי לחנכו במצוות.

שאינן שם מצות עשה - שחובת הציצית ביום, ולא בלילה, שנאמר: "וראייתם אתו"^{לו}, בשעת ראיה. וסומא, חייב בציצית - אף על פי שאינו רואה, אחרים רואין אותו.

יח) שהרי יש מצווה מהתורה להטיל חוט תכלת העשוי מצמר גם בבגד העשוי מפשתן, כמובא בהלכה הקודמת.

ח. מתר לאדם ללבש ציצית בלילה, בין בחליט בין בשבת^כ, ואף על פי שאינו זמנה, ובלבד שלא יברך; ומאימתי יברך על הציצית בשחר? משניכיר בין תכלת שבה ללבן שבה. וכיצד מברך עליה? א' ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו במצוותיו, וצונו להתעטף בציצית. וכל זמן שמתעטף בה ביום, מברך עליה קדם שיתעטף^{כב}; ואינו מברך על הציצית בשעת עשייתה^{כג}, מפני שסוף המצוה הוא שיתעטף בה^{כד}.

ונשים • ועבדים שרצו להתעטף בציצית, מתעטפים בלא ברכה^{כה}; וכן שאר מצוות עשה שהנשים פטורות מהן - אם רצו לעשות אותה בלא ברכה, אין ממהין בידן. טמטום [=שלא ניתן לזהות את מינו]

השנת הראב"ד ונשים... ברכה א"א דוקא בציצית שאין בה כלאים ויש שחילק ואומר אף בברכה ואומר שגם הברכה רשות ומביא סעד לדבריו מפ"ק דקידושין מדרב יוסף דאמר מריש הוה אמינא מאן דאמר לי הלכה כר' יהודה דאמר סומא פטור מן המצות עבידנא יומא טבא לרבנן דלא מיפקדנא ועבידנא ואם איתא דמאן דלא מיחייב לא חזי לברוכי א"כ איסורא קא עביד דאיהו בברכה קא עביד להו דאי בלא ברכה מאי יומא טבא איכא.

[=שיש לו איברי זכרות ונקבות], חייבין בכלן [-בכל המצוות] מספק; לפיכך אין מברכין, אלא עושין בלא ברכה.

יט) למרות שבלילה אין חובה ללבוש ציצית, אינו עובר בלבישת הציצית בלילה על איסור הוספה על מצוות ה' ("בל תוסיף"). כ) אף שיצא לבוש עימה לרשות הרבים וחוטי הציצית התלויים בה אין לו בהם צורך בלילה, לא עובר בכך על איסור טלטול מכיוון שעשה אותם לצורך מצווה הם נחשבים כנוי לבגד. כא) על טלית-גדול. כב) ככל המצוות שיש לברך לפני עשייתן. כג) כשקושר את הפתילות בבגד. כד) והכלל הוא, שכל מצווה שהכנתה היא רק הקדמה לעשיית המצווה עצמה (כמו בניית סוכה), לא מברכים על הכנתה.

כז) נשים ועבדים פטורים ממצוות ציצית, מכיוון שהיא חובה רק ביום והם פטורים ממצוות עשה התלויות בזמן. כח) מכיוון שהם לא חייבים במצווה זו, ואינם יכולים לומר: "וציוונו להתעטף בציצית".

ט. ומתר להפגס בציצית לבית הפסא^{כה} ולבית המרחץ. נפקו לו חוטי לבן, או תכלת - וזרקן באשפה, מפני שהיא מצוה שאין בגופה קדשה^{כו}. ואסור למכר טלית מצויצת לגוי, עד שיתיר ציציותיה; לא מפני שיש בגופה קדשה - אלא שמא יתעטף בה, ויתלנה עמו ישראל, וידמה שהוא ישראל, ויהרגנו.

י. היאך חייב מצות הציצית? כל אדם שהוא חייב לעשות מצוה זו - אם נתפסה בכסות הראויה לציצית - יטיל לה ציצית, ואחר כך יתפסה בה; ואם נתפסה בה בלא ציצית, הרי בטל מצות עשה. אבל הבגדים הראויים לציצית - כל זמן שלא יתפסה בהן אדם, אלא מקפלין ומנחין - פטורין מן הציצית; שאינה חובת הטלית, אלא חובת האיש שיש לו טלית.

כח) אולם כיום, שטלית-גדול מיועדת רק לתפילה, היא נחשבת כקדושה ואסור להיכנס איתה לבית הכסא. כו) אך כל זמן שהפתילות מחוברות לבגד ומשמשות למצווה, אסור

יא. אף על פי שאין אדם מחייב לקנות טלית ולהתעטף בה כדי שיעשה בה ציצית - אין ראוי לאדם חסיד לפטר עצמו ממצוה זו; אלא לעולם ישתדל אדם להיות עטוף בכסות המחייבת בציצית, כדי שיקיים מצוה זו. ובשעת התפלה, צריך להזהר ביותר; וגנאי גדול הוא לתלמיד חכמים, שיתפלל והוא אינו עטוף בציצית.

10. במדבר-שלח, טו, לט.

כדי לחנכו במצוות: שקו"ט בענין חינוך רבנן - לקו"ש ח"ה ע' 61. חסיד: דיוק הלשון "חסיד" ומקורו - לקו"ש ח"ז ע' 376 שוה"ג.

~ יום שני ב' ניסן ~

הלכות ברכות

מצוות ברכות הנהנין; עניית אמן; ברכה על דבר האסור באכילה.

מְצוֹת עֲשֵׂה אַחַת, וְהִיא לְבָרֶךְ אֶת שֵׁם הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אַחַר אֲכִילָה. וּבְאוֹר מְצוּה זו - בְּפָרְקִים אֵלֶּה.

פָּרָק א

א. מְצוֹת עֲשֵׂה מִן הַתּוֹרָה לְבָרֶךְ אַחַר אֲכִילַת מִזוֹן^א, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאָכַלְתָּ וּשְׂבַעְתָּ, וּבֵרַכְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ"^ב. וְאֵינִי חַיֵּב מִן הַתּוֹרָה, אֲלֵא אִם שָׁבַע, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאָכַלְתָּ וּשְׂבַעְתָּ, וּבֵרַכְתָּ"; וּמִדְּבָרֵי סוֹפְרִים^ג (מִדְּרַבָּנָן), שֶׁאֶפְלוּ אֶכֶל פְּזִית, מְבָרֵךְ אַחֲרָיו.

(א) חיוב ברכת המזון מהתורה הוא רק לאחר אכילת לחם שנעשה מחמשת מיני דגן, מכיוון שהתורה אמרה "ושבעת" ורק מה שמיוצר מחמשת מיני דגן, משביע.

ב. וּמִדְּבָרֵי סוֹפְרִים, חַיֵּב אָדָם לְבָרֶךְ עַל כָּל מֵאֲכָל תְּחִלָּה^ד, וְאַחַר כֵּן יִהְיֶה מְמַנֵּה. וְכֵן אִם הָרִיחַ רִיחַ טוֹב, יְבָרֵךְ וְאַחַר כֵּן יִהְיֶה מְמַנֵּה. וְאֶפְלוּ נִתְפַּנֵּן לְאָכַל אוֹ לְשִׁתּוֹת כָּל שֶׁהוּא^ה, מְבָרֵךְ וְאַחַר כֵּן יִהְיֶה; וְכָל הַנִּהְיֶה מִן הָעוֹלָם בְּלֹא בְּרָכָה, [כאילו] מְעַל [בהקדש]. וְכֵן מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים, לְבָרֵךְ אַחַר כָּל מֵה שִׁיאֲכִלִי וְכָל מֵה שִׁישְׁתָּה - וְהוּא שִׁישְׁתָּה רְבִיעִית^ו, וְהוּא שִׁיאֲכִל פְּזִיתוֹ. וּמִטְעַמָּת [לבידיקת הטעם] - אֵינָה צְרִיכָה בְּרָכָה, לֹא לְפָנֶיהָ וְלֹא לְאַחֲרֶיהָ, עַד רְבִיעִית^ז.

(ב) כדי לא להנות מהנמצא בעולם, ללא בקשת רשות מהקב"ה. (ג) כמות קטנה ביותר. (ד) אפילו אם לא שבע באכילתו. (ה) רביעית הלוג - כ-86 מ"ל. (ו) החיוב לברך ב'ברכה אחרונה' לאחר האכילה, הוא רק אם אכל כמות של 'כזית' - כ-27 סמ"ק, מכיוון שאכילת כמות הפחותה מכך אינה נקראת אכילה. (ז) 7 מכיוון שהטעם מהמאכל כדי לבדוק את טעמו, אינו מתכוון לאכול כלל. (ח) מכיוון

~ נקודות משיחות קודש ~

"אף על פי שאין אדם מחיב לקנות טלית ולהתעטף בה כדי שיעשה בה ציצית - אין ראוי לאדם חסיד לפטר עצמו ממצוה זו כו".

וטעם הדבר הוא כדאיתא במרו"ל ש"מנין גימטריא ציצית שש מאות, ושמונה חוטין וחמשה קשרים הרי תרי"ג, ולכן ראיית הציצית עם החוטין כו' מזכירה כל התרי"ג מצוות. בנוסף, "ציצית על שם וראיתם אותה, כמו מציץ מן החרכים" כלומר שציצית עצמו הוא מלשון ראה.

מכיון שעניין זה שייך גם לילדים, בהכרח שמצינו מעין זה גם אצל בנות שזוהי עניינה של הדלקת נר שבת שיש בה א. עניין של אור בראיית מוחשית בעיני בשר. ב. תוכנה מורה על כללות התומ"צ - "כי נר מצוה ותורה אור".

ויש להוסיף: ידוע שד' ציציות הם כנגד ד' חיות המרכבה, והמתעטף בציצית "כאילו מתקין כורסי' לקרב"ה". עפ"ז יש לבאר תורת הבעש"ט ש"אפילו מלאך מיכאל הגדול שבמלאכים (שרן של ישראל) ה' נותן כל עבודתו והשגתו באלקות אפילו רק עבור מצות ציצית אחת מד' ציציות שיש לכל אחד מישראל" כיון שעניינו של מיכאל אינו אלא אחד מחיות המרכבה, ואילו במצות ציצית של יהודי ישנם ד' ציציות כנגד ד' חיות המרכבה.

ד' ציציות הם גם כנגד ארבע כנפות הארץ וע"י מצות ציצית פועלים שהקב"ה יקיים מצות ציצית - גילוי אלקות בכל "ארבע כנפות הארץ" שיומשך בהם ראיית אלקות באופן גלוי - בגאולה האמיתית והשלימה.

יין מלכות ספר אהבה סימן טז מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

יב. לְעוֹלָם יִהְיֶה אָדָם זֶהִיר בְּמְצוֹת צִיצִית, שֶׁהָרִי הַפְּתוּב שֶׁקָּלָה וְתָלָה בָּהּ כָּל הַמְצוֹת כְּלָן, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מְצוֹת ה'"¹¹.

בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְסִיעֵן

11. במדבר-שלח, טו, לט. 1. דברים-עקב, ח, י.

הלכה יב: לפי האמור בהלכה הבאה, לא מובן מדוע "אין אדם מחוייב לקנות טלית ולהתעטף בה" (הלכה י"א)! - סה"ש תשמ"ט ח"ב ע' 541. הלכה ב: מדוע חובה לברך רק על הנאות הגוף? - לקו"ש חל"ד ע' 107.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

ח. **כָּל הַבְּרָכוֹת פְּלֵן, לֹא יִפְסִיק בֵּין הַבְּרָכָה וּבֵין דְּבַר שְׂמֵבְרִינִי עָלָיו בְּדָבָרִים אַחֲרִים.** וְאִם הִפְסִיק, צְרִיף לְחִזֹּר וּלְבָרֵךְ שְׁנֵיהֶם; וְאִם הִפְסִיק בְּדָבָרִים שֶׁהֵן מֵעֲנֵן דְּבַר שְׂמֵבְרִינִי עָלָיו, אֵינוֹ צְרִיף לְבָרֵךְ שְׁנֵיהֶם. פִּיצֵד? כִּגוֹן שֶׁבָרַךְ עַל הַפֶּת, וְקָדַם שִׂיאֵכֶל אָמַר: 'הִבְיָאוּ מִלַּחֲמֵי', 'הִבְיָאוּ תַבְשִׁיל', 'תָּנוּ לְפִלּוֹנֵי לְאֵכֶל', 'תָּנוּ מֵאֵכֶל לְבַהֲמַהֲוֵי', וְכִיּוֹצֵא בָּאֵלוּ - אֵינוֹ צְרִיף לְבָרֵךְ; וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזֵה.

(ט) כדי לטבול בו את הפת. (כ) אסור לאדם לאכול לפני שייתן אוכל לבעלי חיים שלו, בהתאם לסדר הכתוב בתורה: "ונתתי עשב בשדך לבהמתך - ואכלת ושבעת".

ט. **כָּל הַבְּרָכוֹת פְּלֵן, מִתָּר לְטָמֵא לְבָרֵךְ אוֹתָן, בֵּין שֶׁהֵיָה טָמֵא טָמְאָה שֶׁהוּא זְכוּל לְעֵלוֹת [להיטהר] מִמְּנָה בּוֹ פִּיּוּם [בטבילה], בֵּין טָמְאָה שֶׁאֵינוֹ זְכוּל לְעֵלוֹת מִמְּנָה בּוֹ פִּיּוּם.^{כא} וְאִסוּר לְמִבְרַךְ לְבָרֵךְ כְּשֶׁהוּא עָרֵם, עַד שֶׁיִּכְסֶּה עֶרְוָתוֹ. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּאִישׁ; אֲבָל אִשָּׁה - יוֹשֶׁבֶת וּפְנֵיהָ [שלמטה] טוֹחֹת [דבוקות] בְּקַרְקַע, וּמִבְּרַכְתָּי.**

(כא) כמו אדם שנטמא טומאה חמורה, וצריך לחכות שבעה ימים עד שייטהר. (כב) כי בצורה הישיבה הזו, כל ערוותה מכוסה.

י. **כָּל הַבְּרָכוֹת פְּלֵן, אִף עַל פִּי שֶׁבָרַךְ וְיָצָא יָדֵי חוּבְתוֹ, מִתָּר לוֹ לְבָרֵךְ לְאַחֲרִים שֶׁלֹּא יָצָאוּ יָדֵי חוּבְתָן, פְּדֵי לְהוֹצִיאָן.^{כב} - חוּץ מִבְּרַכַּת הַהֲנִיָּה שֶׁאֵין בָּהּ מִצְוָה,^{כג} שֶׁאֵינוֹ מִבְּרַךְ לְאַחֲרִים אֲלֵא אִם כֵּן נִהְיָה עִמָּהֶן.^{כד} אֲבָל בְּרַכַּת הַהֲנִיָּה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ מִצְוָה - כִּגוֹן אֲכִילַת מִצָּה בְּלִילֵי הַפֶּסַח, וְקִדּוּשׁ הַיּוֹם^{כה} - הֲרִי זֶה מִבְּרַךְ לְאַחֲרִים וְאוֹכְלֵין וְשׁוֹתֵין, אִף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ אוֹכֵל וְשׁוֹתֵה עִמָּהֶן.^{כו}**

(כג) לדוגמה, אדם שכבר שמע את קריאת מגילה בפורים ויצא ידי חובתו, מותר לו לקרוא לאחרים ולומר את הברכה בהתחלה, מכיוון שכל ישראל ערבים זה לזה, וכל עוד יש יהודי שלא שמע את קריאת המגילה, כל עם ישראל עדיין לא קיים את המצווה באופן מושלם. (כד) שהרי אין חובה לאכול, וחובת הברכה של יהודי יחיד אינה מוטלת לכל עם ישראל. (כה) שמתחייב בברכה על הנאות האישית, ומוציא באמירתה גם את האחרים הנהנים אתו יחד. (כו) של שבת ושל יום טוב. (כז) מכיוון שכל ישראל ערבים זה לזה

שטעימת כמות כזו, נחשבת אכילה גם אם האדם אינו מתכוון לאכול.

ג. **וְכִשֶׁם שְׂמֵבְרִינִי עַל הַהֲנִיָּה - כִּף מִבְּרִינִי עַל כָּל מִצְוָה וּמִצְוָה, וְאַחַר כִּף יַעֲשֶׂה אוֹתָהּ. וּבְרָכוֹת רַבּוֹת תִּקְנוּ חֻכְמִים דְּרַף שִׁבַּח וְהוֹדִיָּה,^ט וְדָרַךְ בְּקִשָּׁה, פְּדֵי לְזַכֵּר אֶת הַבוֹרָא תָּמִיד, אִף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִהְיָה וְלֹא עָשָׂה מִצְוָה.**

(ט) כגון ברכת 'הגומלי', שנאמרת על ידי חולה שהתרפא. (י) כגון תפילות 'הי רצון'.

ד. **נִמְצָאוּ כָּל הַבְּרָכוֹת פְּלֵן, שֶׁלִּשָּׁה מֵיָנִין: בְּרָכוֹת הַהֲנִיָּה, וּבְרָכוֹת הַמִּצְוָה, וּבְרָכוֹת הַיְרָאָה - שֶׁהֵן דְּרַף שִׁבַּח וְהוֹדִיָּה וּבְקִשָּׁה, פְּדֵי לְזַכֵּר אֶת הַבוֹרָא תָּמִיד וּלְיִרְאָה מִמֶּנּוּ.**

ה. **וְנִסַּח כָּל הַבְּרָכוֹת, עֲזָרָא וּבֵית דִּינּוֹ תִּקְנוּם. וְאֵין רָאוּי לְשַׁנוּתָן, וְלֹא לְהוֹסִיף עַל אַחַת מֵהֶן, וְלֹא לְגַרֵעַ מִמֶּנּוּ; וְכָל הַמְשָׁנָה מִמִּטְבַּע [נוסח] שֶׁטְּבַעוּ חֻכְמִים בְּבְרָכוֹת,^א אֵינוֹ אֲלֵא טוֹעָה.^ב וְכָל בְּרָכָה שֶׁאֵין בָּהּ הַזְּכָרָת שֵׁם וּמְלֻכוֹת [ה' אלוקינו מלך העולם] - אֵינָה בְּרָכָה,^ג אֲלֵא אִם כֵּן הִיָּתָה סְמוּכָה לְחִבְרַתָּהּ.^ד**

(יא) וכן המשנה את תוכן הברכות. לדוגמה, אם ראה תאנה יפה ואמר: כמה נאה תאנה זו, ברוך ה' שבראה. (יב) ואינו יוצא ידי חובה בברכה כזו. (יג) וחייבים לחזור ולברכה עם אמירת 'שם ומלכות'. (יד) שנאמרה לאחר ברכה אחרת ברציפות. כגון הברכות שכתפילת שמונה עשרה, שאינן פותחות במילים "אלוקינו מלך העולם" מכיוון שהן נאמרות ברצף לברכות אחרות.

ו. **וְכָל הַבְּרָכוֹת פְּלֵן, נֶאֱמָרִין בְּכָל לְשׁוֹן [שפה]; וְהוּא, שֶׁיֵּאמַר פְּעֻנָן^{טו} שֶׁתִּקְנוּ חֻכְמִים. וְאִם שָׁנָה אֶת הַמִּטְבַּע,^{טז} הוֹאֵיל וְהַזְכִּיר אֲזַכְּרָה וּמְלֻכוֹת וְעֲנֵן הַבְּרָכָה, אֶפְלוּ בְּלְשׁוֹן הַל [בשפה לועזית], יָצָא.**

(טו) את אותו התוכן. (טז) ולא אמר את הברכה בדיוק באותו הנוסח שתיקנו חז"ל.

ז. **כָּל הַבְּרָכוֹת פְּלֵן, צְרִיף שִׁישְׁמִיעַ לְאֲזִנָּיו מָה שֶׁהוּא אוֹמֵר; וְאִם לֹא הִשְׁמִיעַ לְאֲזִנּוֹ, יָצָא - בֵּין שֶׁהוּצִיא בְּשִׁפְתָיו, בֵּין שֶׁבָרַךְ בְּלִבּוֹ.^{יז}**

(יז) שישמע באזניו את מילות הברכה היוצאות מפיו. (יח) ולא אמר המילים בפיו.

הלכה ד: דברי אדמוה"ז בזה - סה"ש תנשא"א ח"א ע' 132 הע' 50. והוא... ברכה: תוספת ביאור עפ"ז בסיום מסכת נזיר - לקו"ש ח"ח ע' 71 הע' *68

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

מתחלתה ועד סופה, ואף על פי שאינו חיב באותה ברכה - חיב לענות 'אמן' לי; ואם היה המברך גוי, או מין [-אפיקורס], או כותי [-שומרונים], או תינוק המתלמד לי, או שהיה גדול ושנה מטבע [-נוסח] הברכה לי - אין ענין אחריהן 'אמן'.

(לו) מכיוון שיש חובה לשבח את ה' בכל הזדמנות. (לז) שאומר את הברכות מבלי שאוכל, רק כדי ללמוד אותם. (לח) מכיוון שהמשנה מהנוסח שקבעו חכמים, טועה וברכתו נחשבת ברכה לבטלה.

יד. כל העונה 'אמן' - לא יענה לא אמן חטופה [-שהתחיל לענות לפני סיום הברכה], ולא אמן קטופה [בהבלעת הנו"ן], ולא אמן קצרה [-בהבלעת האל"ף], ולא אמן ארפה^{לט}, אלא בינונית; ולא יגביה קולו יותר מן המברך. וכל מי שלא שמע הברכה שהוא חיב בה, לא יענה 'אמן' בכלל העונים.

(לט) כשמאריכים יותר מדי באמירת המילה אמן, קשה להבין את המשמעות שלה.

טו. כל המברך ברכה שאינה צריכה, הרי זה נושא שם שמים לשוא; והרי הוא פגש בעוון לשוא, ואסור לענות אחריו 'אמן'. התינוקות, מלמדין אותן הברכות פתקן; ואף על פי שהן מברכין לבטלה בשעת למידה, הרי זה מתריס. ואין ענין אחריהן 'אמן'^{מא}; והעונה אחריהן 'אמן'^{מב}, לא יצא ידי חובתו.^{מג}

(מ) כי על ידי כך הם לומדים לברך. (מא) על הברכות שמברכים כדי ללמוד, כי ברכתם היא ברכה לבטלה. (מב) גם על הברכה שהם מברכים לפני האכילה. (מג) מכיוון שאינם חייבים לברך, הם לא יכולים לפטור בברכתם מישוהו אחר.

טז. כל העונה 'אמן' אחר ברכותיו^{מד}, הרי זה מגנה^{מה}; והעונה אחר ברכה שהיא סוף ברכות אחרונות, הרי זה משפח^{מז} - פגון אחר בונה ירושלים' בברכת המזון, ואחר ברכה אחרונה של קרית שמע ערבית. וכן בסוף כל ברכה שהיא סוף ברכות אחרונות, עונה בה 'אמן' אחר עצמו.

(מד) אדם המברך כמה ברכות ברצף, ועונה בעצמו אמן אחרי כל ברכה שהוא מברך. (מה) כי עניית אמן מסמלת

והחיוב שלהם לאכול מצה ולקדש מוטל גם עליו, ולכן יכול לומר את הברכה עבורם.

יא. כל השומע ברכה מן הברכות מתחלתה ועד סופה, ונתפגן לצאת בה ידי חובתו - יצא, ואף על פי שלא ענה 'אמן'; וכל העונה 'אמן' אחר המברך^{כח}, הרי זה כמברך^{כט} - והוא, שהיה המברך חיב באותה ברכה. היה המברך חיב מדברי סופרים^{לא}, ועונה חיב מן התורה - לא יצא ידי חובתו, עד שיענה 'אמן', או ישמע ממי שהוא חיב בה מן התורה פמותלי^{לב}.

(כח) ובנוסף לעניית אמן, שמע כל הברכה והתכוון לצאת בה ידי חובה. (כט) אמנם, מי שמע את הברכה והתכוון לצאת בה ידי חובה ולא ענה אמן, יצא ידי חובה, אך מי שענה גם אמן, מעלתו גדולה ונחשב כאילו בירך בעצמו. (ל) ולא חרש, שוטה או קטן, שאינם חייבים במצוות ובאמירת ברכות. (לא) לדוגמה, אדם שאכל רק כזית לחם ולא שבע מאכילתו, שחייב לברך ברכת המזון רק מתקנת חכמים. (לב) אדם שאכל כמות גדולה יותר ושבע מאכילתו.

יב. רבים • שנתועדו

[התכנסו] לאכל פת, או לשפות זין, וברך אחד מהן, וענו פלן 'אמן' - הרי אלו מתריין לאכל

ולשפות^{לד}; אבל אם לא נתפגנו לאכל פת אחד, אלא זה פא מעצמו וזה פא מעצמו - אף על פי שהן אוכלין מפפר אחד, פל אחד ואחד מברך לעצמו. פמה דברים אמורים^{לה}? פפת וזין פלכד^{לה}; אבל שאר אכלים ומשקין, אינן צריכין הסבה [-התכנסות לאכול יחד], אלא אם ברוך אחד מהן, וענו פלן 'אמן' - הרי אלו אוכלין ושותין, אף על פי שלא נתפגנו להסב פאחד.

(לג) מבלי שיברכו בעצמם. (לד) שיוצאים ידי חובת הברכה על ידי שמיעה מאחד, דווקא אם מסבים יחד לסעודה. (לה) שהם דברי מאכל חשובים והיה ראוי שכל אחד יברך עליהם בעצמו.

יג. כל השומע אחד מישראל מברך ברכה מפל הברכות פלן - אף על פי שלא שמע הברכה פלה

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

את סיום הברכה, והוא הרי ממשיך ומברך ברכות נוספות. (מו) שזהו מנהג יפה להמשיך ולשבח את ה' לאחר סיום הברכות.

מְבָרֵךְ; וְאֵינְךָ צָרִיךְ לומר, אִם אָכַל נְבִלוֹת וּטְרֵפוֹת^ט, או שְׁתָּה יַיִן נָסוּף, וְכִיּוֹצֵא בָהֶן.

(נא) מכיוון שברכה זו אינה שבח, אלא זלזול. (נב) לפני שמתחיל לאכול. הכוונה כאן היא לאוכל איסור בזדון, שהרי האוכל איסור בשגגה לא יודע שאוכל דבר שאסור לברך עליו. (נג) כאן מדובר גם על האוכל איסור בשגגה, כאשר גילה בסוף האכילה שאכל דבר איסור. (נד) שלא הפרישו ממנו תרומה לכהן לפני המעשר, או מעשר שהלוי עדיין לא הפריש מתוך המעשר תרומה לכהן. (נה) דבר שהקדישו אותו לבית המקדש. (נו) שפדו אותם על ידי החלפתם בכסף, לא באופן הנכון. (נז) נבילה וטרפה אסורות לאכילה מהתורה, ולאדם אסור לאכול מהן ולכן אין לברך עליהם ברכות הנהנין.

יז. וְלֵמָּה יַעֲנֶה 'אָמֵן' בְּבוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם, וְהָרִי אַחֲרֶיהָ בְּרֶפֶת 'הַטּוֹב וְהַמְּטִיב'? מִפְּנֵי שֶׁבְּרָכָה זוּ בִימֵי חֲכָמֵי מִשְׁנֵה תְּקֻנָּהּ, וְכֹאֲלוֹ הִיא תּוֹסֶפֶת; אֲבָל סוּף עֶקֶר הַבְּרָכוֹת שֶׁל [ברכת ה]מְזוּן, הִיא 'בוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם'^{יז}. וְלֵמָּה לֹא יַעֲנֶה 'אָמֵן' אַחֵר 'אַהֲבַת עוֹלָם'? מִפְּנֵי שֶׁהִיא סוּף בְּרָכוֹת רֵאשׁוֹנוֹת^{יח}. וְכֵן כֹּל פִּיּוּצָא בְּה, מִבְּרָכוֹת שֶׁמְבָרְכִין אוֹתָן תַּחֲלָה לְדַבֵּר, כְּגוֹן בְּרָכוֹת שֶׁמְבָרְכִין לְפָנֵי קְרִיאַת הַמְּגִלָּה, וְהַדְּלָקַת נֵר חֲנֻכָּה - לֹא יִפְסִיק בְּ'אָמֵן' בֵּין הַבְּרָכָה וּבֵין הַדְּבָר שֶׁבִּרְךָ עָלָיו.

כ. אֲבָל אִם אָכַל דְּמָאֵי [ספספ אם הופרשה], אָף עַל פִּי שְׂאִינּוּ רְאוּי אֵלָא לְעַנְיִים^{יח}, או מַעֲשֵׂר רֵאשׁוֹן שֶׁנִּטְלָה תְּרוּמָתוֹ^{יט}, אָף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִטַּל מִמֶּנּוּ חֶשְׁבוֹן תְּרוּמָה גְּדוֹלָה, וְהוּא [בתנאי] שֶׁהִקְדִּימוּ [א-ת המעשר הראשון, והפרישו כשעדיין הייתה התבואה] בְּשַׁבְּלִים [הקריס הלוי את הכהן ונטל חלקו כשעדיין התבואה בשבליה], או מַעֲשֵׂר שְׁנֵי וְהִקְדַּשׁ שֶׁנִּפְדּוּ, אָף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָתַן אֶת הַחֲמִשׁ [הירוש בפדיותם] - הָרִי זֶה מְבָרֵךְ תַּחֲלָה וְסוּף; וְכֵן כֹּל פִּיּוּצָא בָהֶן.

(מז) לכן המברך אומר אמן לאחר ברכת בונה ירושלים, כדי להבדיל בין הברכות שהם עיקר ברכת המזון, לבין התוספת. (מח) שהן הקדמה לקריאת שמע, ואסור להפסיק בין הברכה לדבר שמברכים כהקדמה אליו.

יח. וְלֵמָּה • לֹא יַעֲנֶה 'אָמֵן' אַחֵר בְּרֶפֶת הַפְּרוֹת וְכִיּוֹצֵא בְּה^ט? מִפְּנֵי שֶׁהִיא בְּרָכָה אַחֵת; וְאֵין עוֹנִין 'אָמֵן' אֵלָא אַחֵר בְּרָכָה אַחֲרוֹנָה שֶׁקְדָּמָה אוֹתָהּ בְּרָכָה אַחֲרֶת, או בְּרָכוֹת, כְּגוֹן בְּרָכוֹת מְלֶךְ [במעמר 'הקהל'], וּבְרָכוֹת כְּהֵן גְּדוֹל [ביום הכיפורים], וְכִיּוֹצֵא בָהֶן - לְהוֹדִיעַ שֶׁכָּבֵר הַשָּׁלִים כֹּל בְּרָכוֹתָיו, וּלְפִיכֹף עוֹנֵה 'אָמֵן'.

(מט) הכוונה היא ל'ברכה אחרונה' שאומרים לאחר אכילת הפירות. (נ) למעשה נוהגים היום שלא לענות אמן אחרי אף ברכה של עצמו, חוץ מברכת בונה ירושלים שבברכת המזון.

יט. כֹּל • הָאוֹכֵל דָּבָר הָאֲסוּר, בֵּין בְּזָדוֹן בֵּין בְּשִׁגְגָה - אֵינּוּ מְבָרֵךְ עָלָיו^{יא} לֹא בַתַּחֲלָה^{יב}, וְלֹא בַסּוּף^{יג}. כִּיצַד? הָרִי שְׂאֵכַל טָבַל [שלא הופרשו ממנו תרומות ומעשרות], וְאִפְלוּ טָבַל דְּבִרְיָהּם [=של חכמים], או שְׂאֵכַל מַעֲשֵׂר רֵאשׁוֹן שֶׁלֹּא נִטְלוּ כָּל תְּרוּמוֹתָיו^{יד}, או מַעֲשֵׂר שְׁנֵי וְהִקְדַּשְׁתִּי^{טו} שֶׁלֹּא נִפְדּוּ כְּהִלְכְתָּיו^{טז} - אֵינּוּ

(נח) חז"ל התירו לעניים לאכול דמאי, כדי להקל על נותני הצדקה. (נט) שהלוי הפריש מתוכו חלק לכהן.

פֶּרֶק ב

ברכת המזון, מי תיקנה, דינה והוספות מיוחדות בה.

א. סֵדֶר בְּרֶפֶת הַמְּזוּן, כֶּף הִיא: רֵאשׁוֹנָה בְּרֶפֶת 'הַזֵּן', שְׁנֵי בְּרֶפֶת 'הָאֶרֶץ', שְׁלִישִׁית 'בוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם', רְבִיעִית 'הַטּוֹב וְהַמְּטִיב'. בְּרָכָה רֵאשׁוֹנָה, מִשֵּׁה רַבְּנֵי תְּקֻנָּה^א; שְׁנֵי, תְּקֻנָּה יְהוֹשֻׁעַ^ב; שְׁלִישִׁית, תְּקֻנָּה דָּוִד וְשַׁלְמָה בְּנוֹי^ג; וּבְרָכָה רְבִיעִית, חֲכָמֵי מִשְׁנֵה תְּקֻנָּה^ד.

(א) כאשר ירד המן לעם ישראל במדבר. (ב) כשעם ישראל נכנס לארץ ישראל. (ג) דוד תיקן - "על ישראל עמך ועל ירושלים עירך", ושלמה תיקן - "על הבית הגדול והקדוש". (ד) באותו היום שניתנו הרוגי ביתר לקבורה, תיקנו ביבנה את ברכת "הטוב והמטיב", הטוב - שלא הסריחו, והמטיב - שניתנו לקבורה. וקבעו את הברכה הזו דווקא בברכת המזון, כי ברכת המזון כולה הודאה.

ב. הַפּוֹעֲלִים שֶׁהֵיוּ עוֹשִׂין מְלֶאכָה אֲצֵל בַּעַל הַבַּיִת, וְאֲכָלוּ פִתִּין - אֵין מְבָרְכִין לְפָנֵיהֶ^ה, וּמְבָרְכִים

יט. כֹּל • הָאוֹכֵל דָּבָר הָאֲסוּר, בֵּין בְּזָדוֹן בֵּין בְּשִׁגְגָה - אֵינּוּ מְבָרְכִין עָלָיו^{יא} לֹא בַתַּחֲלָה^{יב}, וְלֹא בַסּוּף^{יג}. כִּיצַד? הָרִי שְׂאֵכַל טָבַל [שלא הופרשו ממנו תרומות ומעשרות], וְאִפְלוּ טָבַל דְּבִרְיָהּם [=של חכמים], או שְׂאֵכַל מַעֲשֵׂר רֵאשׁוֹן שֶׁלֹּא נִטְלוּ כָּל תְּרוּמוֹתָיו^{יד}, או מַעֲשֵׂר שְׁנֵי וְהִקְדַּשְׁתִּי^{טו} שֶׁלֹּא נִפְדּוּ כְּהִלְכְתָּיו^{טז} - אֵינּוּ

(מז) לכן המברך אומר אמן לאחר ברכת בונה ירושלים, כדי להבדיל בין הברכות שהם עיקר ברכת המזון, לבין התוספת. (מח) שהן הקדמה לקריאת שמע, ואסור להפסיק בין הברכה לדבר שמברכים כהקדמה אליו.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

ומסיים: 'מנחם עמו בבנין ירושלים', או 'בונה ירושלים'. ואומר באמצע בשבת: 'אלהינו ואלהי אבותינו, רצה והחליצנו במצותיך ובמצות יום המנוח השביעי הזה, ונשבת בו וננוח^ט בו כמצות רצונך, ואל תהא צרה ויגון ביום מנוחתנו'. ובקמים טובים אומר 'יעלה ויבוא'; וכן בראשי חדשים ובחלו של מועד, מוסיף באמצע ברכה שלישית 'יעלה ויבוא'.

(י) גם בשבת מסיים את הברכה באתם מילים כביום חול. (יא) תן לנו מנוחה.

ו. בחנכה ופורים, מוסיף באמצע ברכת 'הארץ' 'על הנסים', כדרך שמוסיף בתפילה^{יב}. ויום טוב או ראש חדש שחל להיות בשבת, מזכיר 'רצה והחליצנו' תחלה, ואחר כך 'יעלה ויבוא'; וכן ראש חדש שבתי שחל להיות בשבת, מזכיר 'על הנסים' בברכת 'הארץ', ו'רצה והחליצנו' ו'יעלה ויבוא' בנחמה^{יג}.

(יב) כמו שבתפילה מוסיפים את תפילת 'ועל הנסים' בברכת הודאה כי היא הודאה לה' ולא בקשה, כך גם בברכת המזון מוסיפים את 'ועל הנסים' בברכת 'נודה לך' שהיא ברכה של הודאה ולא בברכת 'רחם' שהיא בקשה. (יג) מכיוון ש'רצה והחליצנו' אומרים יותר בתכופות, והכלל הוא: 'תדיר ושאינו תדיר, תדיר קודם'. (יד) שבאמצע ימי החנוכה. (טו) מכיוון שהן בקשות ותחנונים, ומקומן בברכת נחמה.

ז. ברכה רביעית, צריך להזכיר בה שלש מלכות^{יד}. וכשמברך האורח אצל בעל הבית, מוסיף בה ברכה לבעל הבית. כיצד מברכו? אומר: 'יהי רצון שלא תבוש בעל הבית בעולם הזה, ולא תפלו לעולם הבא'; ויש לו רשות להוסיף בברכת בעל הבית, ולהאריך בה.

(טז) בברכה זו יש להזכיר את מלכותו של ה', מכיוון שבברכה הקודמת מזכירים את מלכות בית דוד וראוי להזכיר כעת את מלכות ה'. ויש להזכיר את מלכות ה' שלוש פעמים, מכיוון שבברכה השנייה והשלישית לא מזכירים אותה, וכעת יש להשלים זאת.

לאחר סעודתו שתי ברכות בלבד, כדי שלא יבטלו ממלאכת בעל הבית: ברכה ראשונה - כתקנה; שניה - פותח בברכת 'הארץ', וכולל בונה ירושלים' בברכת 'הארץ', וחותר בברכת 'הארץ'. ואם היו עושין בסעודתן [עובדים תמורת מזון] בלבד, או שהיה בעל הבית מסב עמהן - מברכין בתקנה ארבע ברכות, כשאר כל אדם.

(ה) כי הברכה שלפני האכילה אינה חובה מהתורה, אלא תקנת חכמים. (ו) כי הברכה לאחר האכילה היא חובה מהתורה. (ז) ובעקבות זאת, אינם ממהרים.

ג. ברכת 'הארץ' - צריך לומר הודיה בתחלתה ובסופה, וחותר בה 'על הארץ ועל המזון'; וכל שלא אמר 'ארץ חמדה טובה ורחבה'^{טז} בברכת 'הארץ', לא יצא ידי חובתו. וצריך להזכיר בה ברית ותורה^{טז}, ולהקדים ברית לתורה; שהברית הזאת שאמרין בברכת 'הארץ', היא ברית מילה שנכתרו עליה שלש עשרה בריתות; והתורה פלה נכתרו עליה שלש בריתות, שנאמר: 'אלה דברי הברית מלבד הברית'^{טז}, 'אתם נצבים וגו' לעברך בברית ה'^{טז}.

(ח) ביטויי שבח על ארץ ישראל. (ט) מכיוון שבני ישראל זכו לקבל את הארץ בזכות הברית שכרת ה' עם אברהם אבינו, ובזכות קיום התורה והמצוות.

ד. ברכה שלישית - פותח בה 'רחם ה' אלהינו על ישראל עמך ועל ירושלים עירך', או 'נחמנו ה' אלהינו בירושלים עירך'; וחותר בה 'בונה ירושלים', או 'מנחם עמו בבנין ירושלים' - ולפיכך נקראת ברכה זו 'נחמה'. וכל מי שלא אמר מלכות בית דוד בברכה זו - לא יצא ידי חובתו, מפני שהיא ענין הברכה; שאין נחמה גמורה, אלא בחזרת מלכות בית דוד.

ה. בשבתות ובקמים טובים, מתחיל בנחמה ומסיים בנחמה, ואומר קדשת היום באמצע. כיצד? מתחיל: 'נחמנו ה' אלהינו בציון עירך', או 'רחם ה' אלהינו על ישראל עמך ועל ירושלים עירך';

2. דברים-כ"תבוא, כח, ט. 3. דברים-נצבים, כט, ט.

והתורה כולה: טעם השינוי מהל' מילה פ"ג ה"ט - לקו"ש חכ"ה ע' 58. שאין... דוד: הענין בזה - לקו"ש חל"ז ע' 200 והע' 6.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

אֱהוּבִים, כְּשִׁמְחָה יִצְרָף מִקֶּדֶם בְּגֵן עֵדֶן^כ; בְּרוּךְ אַתָּה ה', מְשַׁמֵּחַ עַמּוֹ וּבוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם; 'בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בְּרָא שְׁשׁוֹן וְשִׁמְחָה, חֶתֶן וְכֵלָה, גִּילָה וְרִנָּה אֶהְבֶּה וְאַחֲרָה שְׁלוֹם וְרַעוּת. מִהֲרָה ה' אֱלֹהֵינוּ יִשְׁמַע מַעְרֵי יְהוּדָה וּמְחוּצוֹת יְרוּשָׁלַיִם, קוֹל שְׁשׁוֹן קוֹל שִׁמְחָה, קוֹל חֶתֶן וְקוֹל פֵּלָה, קוֹל מַצְהָלוֹת חֶפֶת חֲתָנִים מִמִּשְׁתָּה וְנִעְרִים מִמְּגִינָתָם; בְּרוּךְ אַתָּה ה', מְשַׁמֵּחַ חֶתֶן עִם הַפֵּלָה^{כז}.

(כב) ברכת הודאה על יצירת האדם בכלל. (כג) ברכה זו מכוונת על יצירת הזיווג של זכר ונקבה, ושלמות מין האנושי בנשמתו ושכלו. (כד) "דמות תבניתו" הכוונה לחוה שנוצרה מאדם הראשון. (כה) מגופו ומצלעותיו. (כו) ירושלים שבחורבנה מכונה עקרה, ומצווה להזכיר את ירושלים בזמן שמחנתו. (כז) כשם ששימחת את אדם הראשון בהביאך את חוה לפניו, בהיותם עוד בגן-עדן. (כח) עד כאן מוזכרות שש ברכות, והברכה השביעית היא ברכת 'בורא פרי הגפן' על היין.

יב. שְׂכַח • וְלֹא הִזְכִּיר בְּשֶׁפֶת או בְּיָד טוֹב קִדְשַׁת הַיּוֹם - אִם נִזְכַּר קִדְּם שְׂיִתְחִיל בְּבִרְכָה רְבִיעִית - בְּשֶׁפֶת אוֹמֵר: 'בְּרוּךְ אֲשֶׁר נָתַן שֶׁפֶת מְנוּחָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל לְאוֹת וּלְבָרִית קִדְּשׁ, בְּרוּךְ אַתָּה ה' מְקַדֵּשׁ הַשֶּׁפֶת; בְּיָד טוֹב אוֹמֵר: 'בְּרוּךְ אֲשֶׁר נָתַן יָמִים טוֹבִים לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל לְשְׁשׁוֹן וְלִשְׁמִיחָה, בְּרוּךְ אַתָּה ה' מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל וְהַזְמִינִים'. וּמִתְחִיל בְּבִרְכָה רְבִיעִית, וְגוֹמֵר. וְאִם נִזְכַּר אַחַר שֶׁהִתְחִיל בְּבִרְכָה רְבִיעִית - פּוֹסֵק וְחוֹזֵר לְרֵאשִׁי, שֶׁהוּא בְּרַפְתַּ הַיָּיִן.

יג. בְּרֵאשֵׁי חֲדָשִׁים, שְׂכַח וְלֹא אָמַר 'עֲלֵה וּבִוּא' - אִם נִזְכַּר קִדְּם שְׂיִתְחִיל בְּבִרְכָה רְבִיעִית - אוֹמֵר: 'בְּרוּךְ אֲשֶׁר נָתַן רֵאשֵׁי חֲדָשִׁים לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל לְזִכְרוֹן, וְאֵינוֹ חוֹתֵם בְּהֵיטֵב; וּמִתְחִיל בְּבִרְכָה רְבִיעִית, וְגוֹמֵר. וְאִם נִזְכַּר אַחַר שֶׁהִתְחִיל בְּרִכָּה רְבִיעִית - גּוֹמֵר אוֹתָהּ, וְאֵינוֹ חוֹזֵר. וְכֵן פְּחִילוֹ שֶׁל מוֹעֵד^{כא}. וּבְחִנְפָה וּבְפּוֹרִים, שְׂכַח וְלֹא הִזְכִּיר הַעֲנֵן בְּבִרְכַּת הַמְּזוּן - אֵינוֹ חוֹזֵר לֵב.

(כט) כיון שבראש-חודש מותר לעשות מלאכה, הוא לא חשוב כל-כך כדי שנחתום גם בסיום הברכה. (ל) מפני שאין חובת סעודה ברא חודש, אינו צריך לברך שוב. (לא) אם נזכר לפני הברכה הרביעית, אומר: ברוך אשר נתן ימים טובים וכו', ואם נזכר לאחר שהתחיל בברכה רביעית, דינו כראש-חודש שאינו צריך לברך שוב. (לב) אפילו אם לא התחיל את הברכה הבאה לא צריך לחזור, מכיוון שהם רק תקנת חכמים.

ח. וְכִשְׁמִבְרִיךְ בְּבֵית הָאֵבֶל, אוֹמֵר בְּבִרְכָה רְבִיעִית: 'הַמְּלֶכֶת הַחַי, הַטוֹב וְהַמְּטִיב, אֵל אֲמַת, דִּינָן אֲמַת, שׁוֹפֵט בְּצִדֵק, שְׁלִיט בְּעוֹלָמוֹ לְעֲשׂוֹת בּוֹ פְּרָצוֹנוֹ, שְׁאֲנַחְנוּ עִמּוֹ וְעַבְדּוֹ, וּבִפְלֵ אָנוּ חֲבִיבֵין לְהוֹדוֹת לוֹ וּלְבָרְכוֹ'; וּמִבְּקַשׁ רַחֲמִים עַל הָאֵבֶל לְנַחֲמוּ כְּפִי מֵהַ שְׂרִיצָה, וְגוֹמֵר 'הַרְחֵמֵן'.

ט. בְּבֵית חֲתָנִים^כ, מְבָרְכִין בְּרַפְתַּ חֲתָנִים אַחַר אַרְבַּע בְּרִכּוֹת אֵלוֹ, בְּכָל סְעוּדָה וְסְעוּדָה שְׂאוּכְלִים שָׁם; וְאִין מְבָרְכִין בְּרִכָּה זוֹ לֹא עַבְדִּים, וְלֹא קְטָנִים^{כז}. וְעַד כַּמָּה יָמִים^{כח} מְבָרְכִין אוֹתָהּ? אִם הָיָה אֱלִמּוֹן שְׁנָשָׂא אֱלִמְנָה, מְבָרְכִין אוֹתָהּ בְּיָוֵם רֵאשׁוֹן בְּלַבַּד; וְאִם הָיָה בַחּוֹר שְׁנָשָׂא אֱלִמְנָה אוֹ אֱלִמּוֹן שְׁנָשָׂא בְּתוּלָה, מְבָרְכִין אוֹתָהּ כָּל שְׁבַעַת יָמֵי הַמִּשְׁתָּה.

(יז) כשהחתן מתחתן עם ארוסתו ומכניסה לביתו. (יח) מכיוון שאת הברכה הזו מברכים רק במניין, והם אינם מצטרפים למניין.

י. בְּרִכָּה זוֹ שְׂמוּסִיפִין בְּבֵית חֲתָנִים, הִיא בְּרִכָּה אַחְרוֹנָה^כ מְשִׁבַּע בְּרִכּוֹת שֶׁל נְשׂוּאִין. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים^{כז}? בְּשֶׁהָיָה הָאוֹכְלִין הֵם שְׁעָמְדוּ בְּבִרְכַּת נְשׂוּאִין, וְשָׁמְעוּ הַבְּרִכּוֹת; אֲבָל אִם הָיוּ הָאוֹכְלִין אַחֲרִים שְׁלֹא שָׁמְעוּ בְּרַפְתַּ נְשׂוּאִין בְּשַׁעַת נְשׂוּאִין, מְבָרְכִין בְּשִׁבְלֵם אַחַר בְּרַפְתַּ מְזוּן שְׁבַע בְּרִכּוֹת, בְּדִרְבָּה שְׁמִבְרִיכִין בְּשַׁעַת נְשׂוּאִין - וְהוּא שְׂיָהִיו עֲשָׂרָה^{כא}, וְחֲתָנִים מִן הַמְּנָן.

(יט) ברכת "אשר ברא ששון ושמחה". (כ) שמברכים רק את ברכת "אשר ברא ששון ושמחה". (כא) עשרה שאכלו יחד, וחלק מהם לא שמעו את ברכת הנישואין.

יא. אֵלוֹ הֵן שְׁבַע בְּרִכּוֹת: 'בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁהִפֵּל בְּרָא לְכַבּוּדוֹ^כ; 'בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, יוֹצֵר הָאָדָם; 'בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר יָצַר אֶת הָאָדָם^{כז} בְּצִלְמוֹ, בְּצִלְמֵ דְמוֹת תְּבִנִיתוֹ^{כח}, וְהִתְקִין לוֹ מִמְּנוּיָה^{כט} בְּנֵן עַדִּי עַד; בְּרוּךְ אַתָּה ה', יוֹצֵר הָאָדָם; 'שׁוֹשׁ תְּשִׁישׁ וְתַגֵּל עֲקָרָה^כ, בְּקַבּוּץ בְּנֵיהֶ לְתוֹכָהּ בְּשִׁמְחָה; בְּרוּךְ אַתָּה ה', מְשַׁמֵּחַ צִיּוֹן בְּבִנְיָה^{כא}; 'שְׁמַח תְּשַׁמַּח רַעִים

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

ד. קמח של אחד מחמשת המינין שבשלו בקדרה, בין לבדו בין שערבו עם דברים אחרים - כגון לביבות וכיוצא בהן, וכן הדגן שחלקו [לשניים] או פתשו ובשלו בקדרה - כגון הריפות וגרש פרמל [=מיני דגן גרוס] וכיוצא בהן, וכל זה הוא הנקרא 'מעשה קדרה', וכן כל תבשיל שערב בו אחד מחמשת המינין, בין קמח בין פת - בתחלה, מברך עליו 'בורא מיני מזונות'.

ה. במה דברים אמורים? פשהיה אותו המין חשוב אצלו, ולא היה טפלה; אבל אם היה אחד מחמשת המינין שערב טפלה - אינו מברך אלא על העקר, ופוטר את הטפלה. וזה פלל בברכות - כל שהוא עקר ועמו טפלה, מברך על העקר ופוטר את הטפלה, בין שהיתה הטפלה מערבת עם העקר, בין שלא היתה מערבת.

(ו) שכל תבשיל המעורב מחמשת המינים, מברכים עליו: "בורא מיני מזונות".

ו. כיצד היא הטפלה המערבת? לפת [מין ירק] או כרוב שבשלו וערב בו קמח של אחד מחמשת המינין כדי לדבוק [לעשותו סמך] - אינו מברך עליו 'בורא מיני מזונות', שהלפת הוא העקר וקמח זה טפלה; שפל דבר שמערבין אותו כדי לדבוק, או כדי לתן ריח, או כדי לצבוע התבשיל - הרי זה טפלה לו; אבל אם ערב כדי לתן טעם במערבת, הרי הוא עקר. לפיכך, מיני דבש שמבשלין אותן ונותנין בהן חלב חטה כדי לדבוק, ועושין מהן מיני מתקה - אינו מברך עליו 'בורא מיני מזונות', מפני שהדבש הוא העקר.

ז. כיצד היא הטפלה שאינה מערבת? הרי שצריך לאכל דג מליח, ואכל הפת עמו כדי שלא יזיק המליח גרונו ולשונו - מברך על המליח ופוטר את הפת, מפני שהפת טפלה לו; וכן כל פיוצא בזה.

ח. הפת שפתת אותה פתים [פירוח לפיורים], ובשלה בקדרה או לשה במקרק - אם יש בפתייתן פזיית, או שנפר שהן פת ולא נשתנת צורתה - מברך עליה בתחלה 'המוציא ט'; ואם אין בהן פזיית, או שעברה צורת הפת בפשוליב - מברך עליה בתחלה 'בורא מיני מזונות'.

(ז) אף שהם כבר לא נראים כמו פת. (ח) אף אם אין בהם

יד. מי שאכל, ושכח ולא ברך לי - אם נזכר קדם שיתאכל המאכל שבמעילו, חוזר ומברך. וכן אם נעלם ממנו [=שכח], ולא ידע אם ברך או לא ברך - חוזר ומברך לה; והוא, שלא נתאכל המזון שבמעיו. (ג) ברכת המזון שלאחר האכילה. (ד) כל זמן שהוא עדיין שבע מסעודה זו, סימן שהמזון עדיין לא התעכל במעיו. (ה) כי הברכה שלאחר האכילה היא חובה מהתורה, וספק תורה לחומרא.

פרק ג

דיני ברכת חמשת מיני דגן.

א. חמשה מינין הן - החטין, והשעורין, והכסמין [חטים מדבריות], ושבלת שועל, והשפון. הכסמין, ממין החטין; ושבלת שועל והשפון, ממין השעורין. וחמשת המינין האלו - כשהן שבלים, נקראים 'תבואה' בכל מקום; ואחר שדשין וזרין אותן [ברוח לנקותן], נקראין 'דגן'; וכשטוחנין את אחד מהן ולשין את קמחו ואופין אותו, נקרא 'פת'. והפת הנעשית מאחד מהן, היא הנקראת 'פת' בכל מקום, בלא לונה [ללא שם נוסף].

(א) חובטים את השיבולים ומפרידים את הגרעינים מהקליפות.

ב. האוכל פת - חייב לברך לפניו: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, המוציא לחם מן הארץ'. אבל דגן שלוק [מבושיל] כמות שהוא - מברך לפניו 'בורא פרי האדמה', ולאחריו 'בורא נפשות רבות'. אבל קמח - מברך לפניו 'שהכל', ולאחריו 'בורא נפשות'.

(ב) מבלי שהפרידו את הגרעינים מהקליפה. (ג) מכיוון שהדגן בתצורה הזו אינו מאכל חשוב, הראוי לברכת "המוציא" או "מזונות", ומקורו מהאדמה. (ד) מכיוון שלא זו דרך אכילתו הרגילה.

ג. קמח של אחד מחמשת המינין, שקלהו וערבו במים או בשאר משקין - אם היה עבה כדי שיהיה ראוי לאכילה, ולעטו [=ואכלו] - מברך עליו בתחלה 'בורא מיני מזונות'; ואם היה רך כדי שיהיה ראוי לשתיה - מברך עליו בתחלה 'שהכל', ולבסוף 'בורא נפשות'.

(ה) מכיוון שנחשב משקה ולא מאכל.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

כ) שצריך לברך ברכה אחרונה לאחר האכילה. (כא) מכיוון שבכל אופן אסור ליהנות מהעלום בלי לברך.

יג. וזו היא בְּרָכָה אַחַת שְׁמַעִין שְׁלֹשִׁים: בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מִלֶּךְ הָעוֹלָם, עַל הַמַּחֲיָה וְעַל הַפְּלִפְלָה^כ וְעַל אֲרִיץ הַמִּדְּבָר טוֹבָה וְרַחֲבָה^כ שְׂרָצִית וְהַנְחִלְתָּ אֶת אֲבוֹתֵינוּ; רַחֵם ה' אֱלֹהֵינוּ עַל יִשְׂרָאֵל עַמּוֹךָ וְעַל יְרוּשָׁלַיִם עִירְךָ^כ וְעַל צִיּוֹן מִשְׁפַּן כְּבוֹדְךָ, וְהַעֲלֵנוּ לְתוֹכָהּ וְשִׁמְחֵנוּ בְּבִנְיָנָהּ וּנְבַרְכְךָ עֲלֵיךָ בְּקַדְשָׁהּ וּבְטַהֲרָהּ; בְּרוּךְ אַתָּה ה', עַל הָאֲרִיץ וְעַל הַמַּחֲיָה. וּבְשִׁבְתוֹת וְיָמִים טוֹבִים, אֹמַר בְּבִרְכָה זוּ בְּכֻלָּהּ מַעֲיִן קְדֻשַׁת הַיּוֹם, כְּדֶרֶךְ שְׁמִזְכִּיר בְּבִרְכַּת הַמְּזוּן.

כב) ברכה אחרונה אחת שהיא מעין שלוש ברכות, כי היא כוללת את תוכן שלש הברכות הראשונות שבברכת המזון. כג) כנגד "ברכת הזון". כד) כנגד "ברכת הארץ". כה) כנגד ברכת "בונה ירושלים".

~ יום שלישי ג' ניסן ~

פָּרָק ד

דיני ברכת המזון וברכה אחרונה

א. כָּל הַמְּבַרֵךְ בְּרֵפֶת הַמְּזוּן אוּ בְּרָכָה אַחַת מַעֲיִן שְׁלֹשׁ, צָרִיךְ לְבָרֵךְ אוֹתָהּ בְּמָקוֹם שְׂאֵכָל^א. אֲכַל כִּשְׁהוּא מֵהַלֶּךְ - יֵשֵׁב בְּמָקוֹם שְׁפִסֵּק, וּיְבַרֵךְ; אֲכַל כִּשְׁהוּא עוֹמֵד - יֵשֵׁב בְּמָקוֹמוֹ, וּיְבַרֵךְ. שְׂכַח בְּרֵפֶת הַמְּזוּן, וְנִזְכַּר קִדְּם שִׁיתְאֵכַל הַמְּזוּן בְּמַעֲיו - מְבַרֵךְ בְּמָקוֹם שְׁנִזְכַּר^ב; וְאִם הִזָּה מִזִּיד, חוֹזֵר לְמָקוֹמוֹ וּמְבַרֵךְ^ג, וְאִם בָּרַךְ בְּמָקוֹם שְׁנִזְכַּר, יֵצֵא יְדֵי חוֹבְתוֹ. וְכֵן אִם בָּרַךְ כִּשְׁהוּא עוֹמֵד, אוּ כִשְׁהוּא מֵהַלֶּךְ - יֵצֵא יְדֵי חוֹבְתוֹ; וּלְכַתְּחֵלָה, לֹא יְבַרֵךְ בְּרֵפֶת הַמְּזוּן, וְלֹא בְּרָכָה שְׁמַעֲיִן שְׁלֹשׁ, אֲלֵא כִשְׁהוּא יוֹשֵׁב, וּבְמָקוֹם שְׂאֵכָל.

א) לפני שעוזב את מקום האכילה. ב) כדי שיברך בכוונה. ג) ואינו צריך לחזור למקום האכילה. ד) חכמים חייבו את המזיד לחזור למקום האכילה לברך, בתור קנס.

ב. מִי שְׁנִסְתַּפֵּק לוֹ אִם בָּרַךְ 'הַמוֹצֵיא' אוּ לֹא בָּרַךְ - אֵינוֹ חוֹזֵר וּמְבַרֵךְ, מִפְּנֵי שְׂאֵינָהּ מִן הַתּוֹרָה^ה. שְׂכַח

כזית. ט) לא מדובר במקרה שבישל את הפת בישול מלא, אלא בישול חלקי, שאז גם כאשר צורת הפת משתנה, השינוי הוא קטן. י) כאן מדובר על פת שבישלו אותה בישול מלא, שצורתה יכולה להשתנות לחלוטין. יא) למרות שנשארו בצורת פת. יב) אף אם יש בהם יותר מכזית.

ט. עֶסֶה שְׁנֹאֲפַת בְּקַרְקַע כְּמוֹ שֶׁהַעֲרִיבִים שׁוֹכְנֵי הַמְּדַבְּרוֹת אוֹפִין - הוֹאִיל וְאִין עֲלֵיָה צוֹרֵת פֶּת, מְבַרֵךְ עֲלֵיָה בְּתַחֲלָה 'בוֹרָא מִינֵי מְזוּנוֹת'; וְאִם קָבַע סְעוּדָתוֹ עֲלֵיָה, מְבַרֵךְ 'הַמוֹצֵיא'. וְכֵן עֶסֶה שְׁלֹשָׁה בְּדָבָשׁ אוּ בְּשֶׁמֶן אוּ בְּחֵלֶב, אוּ שְׁעָרַב בָּהּ מִינֵי תַבְלִין וְאֶפְסָה, וְהִיא הַנְּקִירָת 'פֶּת הַבָּאָה בְּכִיסְגִּין'^י אִף עַל פִּי שֶׁהוּא פֶּת, מְבַרֵךְ עֲלֵיָה 'בוֹרָא מִינֵי מְזוּנוֹת'^י; וְאִם קָבַע סְעוּדָתוֹ עֲלֵיָה, מְבַרֵךְ 'הַמוֹצֵיא'.

יג) זהו כינוי לפת שלשו אותה גם במי פירות. יד) מכיוון שאנשים לא רגילים לקבוע עליה סעודה.

י. אֲרִזוּ שְׁבִשְׁלוּ, אוּ שְׁעִשָׂה מִמֶּנּוּ פֶּת^{טו} - בְּתַחֲלָה מְבַרֵךְ עֲלֵיו 'בוֹרָא מִינֵי מְזוּנוֹת'^{טז}, וּלְבִסּוֹף 'בוֹרָא נְפִשׁוֹת'; וּבְלִבְדָּ שְׁלֹא יִהְיֶה מְעָרַב עִם דְּבַר אַחֵר, אֲלֵא אֲרִזוּ לְבִדּוּ^{יז}. אֲכַל פֶּת דִּחּוּן, אוּ פֶּת שֶׁל שְׂאָר מִינֵי קִטְנִיּוֹת^{יח} - בְּתַחֲלָה מְבַרֵךְ 'שֶׁהַכֹּל', וּלְבִסּוֹף 'בוֹרָא נְפִשׁוֹת רַבּוֹת'.

טו) טחן את גרגירי האורז ואפה אותם. טז) מכיוון שהיא מזינה ומשביעה. יז) בשונה מחמשת מיני דגן שאם מעורבים עם משהו אחר מברכים "בורא מיני מזונות", האורז הוא פחות חשוב ולכן אם מעורב עם משהו אחר, מברכים רק "שהכל". יח) ההגדרה של קטניות היא, כל ירק שהגרעינים שלו עגולים וגדלים בתוך תרמיל.

יא. כָּל שֶׁמְבַרְכִין עֲלָיו בְּתַחֲלָה 'הַמוֹצֵיא', מְבַרְכִין לְאַחֲרָיו בְּרֵפֶת הַמְּזוּן כְּסִדְרָה אַרְבַּע בְּרָכוֹת; וְכָל שֶׁמְבַרְכִין עֲלָיו בְּתַחֲלָה 'בוֹרָא מִינֵי מְזוּנוֹת', מְבַרְכִין לְאַחֲרָיו בְּרָכָה אַחַת מַעֲיִן שְׁלֹשׁ - חוּץ מִן הָאֲרִזוּ^{יט}.

יט) למרות שבתחילה מברכים עליו "בורא מיני מזונות", מברכים לאחריו "בורא נפשות".

יב. בְּמָה דְּבָרִים אָמורים? שְׂאֵכָל מַפְזִית וּלְמַעֲלָה; אֲבָל הָאוֹכֵל פָּחוֹת מַפְזִית, בֵּין מִן הַפֶּת בֵּין מִשְׂאָר אֲכָלִין, וְהַשּׁוֹתֵה פָּחוֹת מְרַבֵּיעִית, בֵּין מִן הַיַּיִן בֵּין מִשְׂאָר מִשְׁקִין - מְבַרֵךְ בְּתַחֲלָה בְּרָכָה הָרְאוּיָה לְאוֹתוֹ הַמִּינִי^כ, וּלְבִסּוֹף אֵינוֹ מְבַרֵךְ כְּלָל.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

האכילה הראשונה ראה את פינה השנייה והיא נחשבת חלק מהמקום הראשון.

ו. בָּרַךְ עַל הַפֶּתַח, פֶּטַר אֶת הַפֶּרֶפֶרֶת [ומריחה ותוספת] שְׁאוּכְלִין בְּהֵן הַפֶּתַח, מִמֵּי הַתְּבַשִּׁיל וּפְרוֹת, וְכִיּוֹצֵא בְּהֵן; אֲבָל אִם בָּרַךְ עַל הַפֶּרֶפֶרֶת, לֹא פֶטַר אֶת הַפֶּתַח. בָּרַךְ עַל מַעֲשֵׂה קִדְרָה [תבשיל מחמשת מיני דגן], פֶּטַר אֶת הַתְּבַשִּׁיל [שלא ממיני דגן]; בָּרַךְ עַל הַתְּבַשִּׁיל, לֹא פֶטַר אֶת מַעֲשֵׂה קִדְרָה.¹⁰

(יד) מכיוון שהברכה על הפרפת היא לבדה לא משביעה, לא יכולה לפטור את הפת שהיא עיקר הסעודה. (טו) מכיוון שה"תבשיל" לא משביע כמו "מעשה קדירה", לכן ברכתו לא יכולה לפטור את ה"מעשה קדירה".

ז. גָּמַר • בָּלְבוּ [לסיים] מְלֹאכֵל אוּ מְלֻשְׁתוֹת, וְאַחַר כֵּן נִמְלָךְ [התחטרט] לְאָכֵל אוּ לְשִׁתוֹת - אָף

השנת הראב"ד
גמר . . ומברך א"א לא אמרו לענין אכילה אלא לענין שתיה בלבד, אבל לענין אכילה לא הויה הפסקה אלא במים אחרונים או בשינה או בנמנום.

עַל פִּי שְׁלֹא שָׁנָה מְקוֹמוֹ, חוֹזֵר וּמְבַרְכֵהוּ; וְאִם לֹא גָמַר בָּלְבוּ, אֶלָּא דַעְתוֹ לְחֹזֵר לְשִׁתוֹת אוּ לְאָכֵל - אֶפְלּוּ פֶסֶק כָּל הַיּוֹם כְּלוּ, אִינוּ צָרִיךְ לְבָרַךְ שְׁנִיתִי.¹¹

(טז) מכיוון שהסיח את דעתו מהאכילה, והברכה הקודמת לא חלה על מה שרוצה לאכול עכשיו. (יז) אם לא יצא למקום אחר.

ח. הָיוּ • שוֹתִינִי, וְאַמְרוּ: 'בּוֹאוּ וּבְרַךְ בְּרַבַּת הַמְּזוּזִין, אוּ 'בּוֹאוּ וּנְקִדֵּשׁ קִדּוּשׁ הַיּוֹם' יט - נֶאֱסַר לָהֶם לְשִׁתוֹת, עַד שִׁיבְרַכּוּ אוּ יִקְדְּשׁוּ;

השנת הראב"ד
היו . . יקדשו א"א עירובי דברים יש כאן שהפסקת הקידוש אף ע"פ שלא אמרו בוואו ונקדש כיון שקדש היום חייב להפסיק מה שאין כן בהבדלה שאע"פ שחשיכה אינו מפסיק מ"מ אם אמו בוואו ונבריל הא סליק נפשיה משתיה ואסור למישהי בלא ברכה.

וְאִם רָצוּ לְחֹזֵר וּלְשִׁתוֹת קִדְּשׁוּ שִׁיבְרַכּוּ אוּ יִקְדְּשׁוּ, אָף עַל פִּי שְׁאִינֶם רְשָׁאִים - צָרִיכִים לְחֹזֵר וּלְבָרַךְ 'בּוֹרָא פְּרִי הַגֶּפֶן',¹² וְאַחַר כֵּן יִשְׁתּוּ. אֲבָל אִם אָמְרוּ: 'בּוֹאוּ וּנְבַדִּיל',¹³ אִינָן צָרִיכִין לְחֹזֵר וּלְבָרַךְ.¹⁴

(יח) בסוף אכילתם. (יט) קידוש של שבת או חג. (כ) כמובן נאסר עליהם גם לאכול. (כא) ברכת המזון. מכיוון שתכננו לברך, עליהם לעשות זאת ואסור להם לאכול יותר. (כב) מכיוון שתכננו לקדש, אסור להם לאכול ולשתות לפני הקידוש. מדובר כאן שעדיין לא נכנסה השבת והם החליטו לקבל עליהם שבת בשעה מוקדמת, כי אם כבר נכנסה השבת, גם אם לא אמרו דבר, אסורים באכילה עד שיקדשו. (כג) מכיוון שהחליטו לברך ולסיים את הסעודה,

לְבָרַךְ 'הַמוֹצֵיא' - אִם נִזְכַּר עַד שְׁלֹא גָמַר סְעוּדָתוֹ, חוֹזֵר וּמְבַרְכֵהוּ; וְאִם לְאַחַר שֶׁגָמַר, אִינוּ חוֹזֵר וּמְבַרְכֵהוּ.

(ה) אלא מדרבנן, וספק ברכות מדברי סופרים - אינו חוזר. (ו) אם אכל לחם ללא ברכה וזכר באמצע אכילתו שלא בירך, יברך מיד כדי שלא יאכל את השאר ללא ברכה.

ג. הָיָה • אוֹכֵל בְּבֵית זֶה, וּפְסַק סְעוּדָתוֹ וְהָלַךְ לְבֵית אַחֵר, אוּ שֶׁהָיָה אוֹכֵל וְקָרָא לוֹ חֲבֵרוֹ לְדַבֵּר עִמּוֹ, וְיָצֵא לוֹ לְפֶתַח בֵּיתוֹ וְחֹזֵר - הוֹאִיל וְשָׁנָה מְקוֹמוֹ, צָרִיךְ לְבָרַךְ לְמַפְרַע [=פירע קודם את חובת ברכת המזון] עַל מַה שֶּׁאָכַל, וְחוֹזֵר וּמְבַרְכֵהוּ בְּתַחֲלָה 'הַמוֹצֵיא', וְאַחַר כֵּן גּוֹמֵר סְעוּדָתוֹ.

(ז) עצר באמצע הסעודה ולא סיים עדיין. (ח) למרות שלא הלך לבית אחר.

ד. חֲבֵרִים שֶׁהָיוּ יוֹשְׁבֵין לְאָכֵל, וְיָצְאוּ לְקִרְיַת חֶתָן אוּ לְקִרְיַת פֶּלֶה - אִם הִנִּיחוּ שֵׁם זָמָן אוּ חוֹלָה - חוֹזְרִין לְמְקוֹמָן וְגוֹמְרִין סְעוּדָתָן, וְאִינָן צָרִיכִין לְבָרַךְ שְׁנִיָּה.¹⁵ וְאִם לֹא הִנִּיחוּ שֵׁם אָדָם - כְּשֶׁהָיוּ יוֹצְאִין, צָרִיכִין בְּרַכָּה לְמַפְרַע; וְכִשֶּׁהָיוּ חוֹזְרִין, צָרִיכִין בְּרַכָּה לְתַחֲלָה.

(ט) אינם צריכים לברך שוב כלל, לא ברכה אחרונה ולא ברכה ראשונה. כמובן, גם אם נשאר צעיר או בריא הדין יהיה כך, והרמב"ם דיבר במקרה הרגיל. (י) אם לא בירכו לפני שיצאו חייבים לברך ברכת המזון כשיחזרו.

ה. וְכֵן אִם הָיוּ מְסַבִּין לְשִׁתְיָה, אוּ לְאָכִילַת פְּרוֹת¹⁶; שֶׁכָּל הַמְּשָׁנָה מְקוֹמוֹ, הָרִי פֶסֶק אָכִילָתוֹ, וּלְפִיכֵן מְבַרְכֵהוּ לְמַפְרַע עַל מַה שֶּׁאָכַל, וְחוֹזֵר וּמְבַרְכֵהוּ שְׁנִיָּה לְתַחֲלָה עַל מַה שֶּׁהוּא צָרִיךְ לְאָכֵל. וְהַמְּשָׁנָה מְקוֹמוֹ מְפָנָה לְפָנָה בְּבֵית אֶחָד, אִינוּ צָרִיךְ לְחֹזֵר וּלְבָרַךְ.¹⁷ אֲבָל בְּמִזְרְחָה •

שֶׁל [עין] תֵּאָנָה וּבָא לְאָכֵל בְּמַעְרְבָה, צָרִיךְ לְחֹזֵר וּלְבָרַךְ.¹⁸

השנת הראב"ד
במזרח . . ולברך א"א והוא שלא היה דעתו מתחלה לכה.

(יא) למרות שבשתייה ובאכילת פירות אין קביעות סעודה כמו באכילת פת. (יב) כי החלפת מקום בתוך הבית, לא נחשבת שינוי מקום והפסק בסעודה. (יג) מכיוון שלא חשב בהתחלה שיאכל גם בצד השני של העץ המוסתר ממנו, נחשב כאילו עבר מבית לבית. אולם, אם עבר מפינה לפינה באותו צד של העץ אינו צריך לברך, מכיוון שבזמן

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

לא) לדוגמה, בשר ודגים שרגילים לאכלם עם הלחם. (לב) מכיוון שהם אינם חלק מהסעודה, ברכת הלחם לא פוטרת אותם. (לג) כי ברכת המזון פוטרת כל מה שנאכל בתוך הסעודה. (לד) כלומר: כל הדברים שאינם חלק מהסעודה, שהובאו לשולחן אחרי שסיימו לאכול את הלחם. (לה) כי ברכת המוציא וברכת המזון פוטרות רק את מה שבתוך הסעודה.

אם רוצים לחזור לאכול, עליהם לברך ברכה ראשונה שוב. (כד) הבדלה במוצאי שבת. (כה) מכיוון שאף אם הם אוהזים באמצע הסעודה ויצאה השבת, מותרים להמשיך לאכול גם קודם שהבדילו.

ט. היו מסבין לשותות יין, ובא להן מין יין אחר, כגון שהיו שותין אדם והביאו שחר, או ישן והביאו חדש - אינן צריכין לברך ברפת היין פעם שנייה; אבל מברכין: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, הטוב והמטיב'.

(כו) ברכה זו נאמרת רק כששותים כמה אנשים יחד ולא אדם לבד, ומשמעותה היא: הטוב - לי, והמטיב - לאחרים הנהנים יחד עימי.

יב. בשבתות וימים טובים, ובסעודת הקזת הדם, ובעת שייצא מן המרחץ, וכיוצא בהן, שאדם קובע סעודתו על היין - אם ברוך על היין שלפני המזון, פטר את היין ששותה לאחר המזון קדם שיברך ברפת המזון^ל; אבל בשאר הימים, צריך לחזור ולברך בתחלה על היין שלאחר המזון^{לט}. בא להן יין בתוך המזון, פל אחד ואחד מברך לעצמו^מ, שאין בית הפליעה פנוי, שיענו הכל אחר אחד 'אמן'^{מא}; ואינו פוטר את היין שלאחר המזון^{מב}.

יג. אין מברכין על אכל מפל האכלין, ולא על משקה מפל המשקין, עד שיבוא לפניו; ואם ברוך ואחר כך הביאו לפניו, צריך לחזור ולברך. נוטל אכל וברך עליו, ונפל מידו ונשרף [או נאבד] או שטפו נהר - נוטל אחר וחוזר ומברך עליו, אף על פי שהוא מאותו המין^{מג}; וצריך לומר 'ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד' על ברכה ראשונה, כדי שלא להוציא שם שמים לבטלה^{מד}. עומד אדם על אמת המים^{מה}, ומברך ושותה, אף על פי שהמים שהיו לפניו בשעת הברכה, אינן המים ששתה - מפני שלכך נתפזר מתחלה.

(לו) בזמנם, אדם שעסק בפעילות או עשה מעשה שהחליש את כוחו, היה שותה בעיקר יין. (לז) ששתה כדי לפתוח את התיאבון. (לח) מכיוון שידע שישתה יין בסוף הסעודה, כיוון גם עליו בברכתו. (לט) מכיוון שלא תמיד שותים יין אחרי הסעודה, ולא כיוון עליו כשכירך בתחילת הסעודה. (מ) ואינם יכולים לצאת ידי חובתם על ידי ברכתו של אחד מהם. (מא) ודעתם של המסובים אינה פנויה כדי שיוכלו לכוון לשמוע את הברכה. (מב) היין שבתוך הסעודה, מטרתו היא רק כדי להשרות את המזון שבמעיו, ואינו חשוב מספיק כדי לפטור את היין שלאחר מכן.

(נז) כי התכוון לברך על המאכל שהיה בידו, והוא איננו (כח) מכיוון שחובה לשמור על כבוד ה' ואסור לומר את שם ה' לבטלה, לכן אם בירך בטעות יגיד מיד: "ברוך שם..." - פסוק המבטא שבח לה'. (נט) תעלה, שממיה זורמים. (ל) לכתחילה התכוון לברך על המים שיבואו בסוף ברכתו.

פֶּרֶק ה'

דיני זימון ושבע ברכות.

א. נשים ועבדים, חביבין בברכת המזון; וספק יש בדרך אם הן חביבין מן התורה, לפי שאין קבוע לה זמן^א, או אינן חביבין מן התורה^ב. לפיכך, אין מוציאין את הגדולים ידי חובתן. אבל הקטנים, חביבין בברכת המזון מדברי סופרים^ג, כדי לחנכן במצוות.

יא. דברים הבאים בתוך הסעודה, והן [נאכלין] מחמת הסעודה^ד - אינן צריכין ברכה לא לפניהן ולא לאחריהן; אלא ברפת המוציא שבתחלה, וברפת המזון שפסוף, פוטרין הכל, שהכל טפלה לסעודה [לאכילת הלחם]. ודברים שאינן מחמת הסעודה [כגון פירות], שפאו בתוך הסעודה - טעונין ברכה לפנייהן^ה, ואין טעונין ברכה לאחרייהן^ו. ודברים הבאים לאחר הסעודה^ז, בין מחמת הסעודה בין שלא מחמת הסעודה - טעונין ברכה לפנייהן ולאחרייהן.

(א) שהרי בכל זמן שאוכלים חייבים לברך אחר כך ברכת המזון, ונשים ועבדים פטורים רק ממצוות התלויות בזמן מסוים. (ב) מכיוון שבברכת המזון אנו מודים לה' על הארץ הטובה שנתן לנו, ונשים ועבדים לא קיבלו חלק בארץ. (ג) בהתאם להלכה, שאדם הפטור ממצווה מסוימת מהתורה, לא יכול להוציא ידי חובת עשייתה אדם אחר

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

**בזמון ט. נשים ועבדים וקטנים, תיבין בזמון פחיובן
בברכת המזון.**

ז) אף שאכילתם אינה לתיאבון אלא לצורך מצווה, מכיוון ששבעו באכילה זו הם חייבים לזמן ולברך ברכת המזון. ח) חצר המקדש, שהיא מקום אכילת קדשי הקדשים. ט) היינו יכולים לחשוב שמכיוון שלישראל אסור לאכול תרומה כלל, אכילתם יחד אינה נחשבת כסעודה משותפת ואינם יכולים לזמן, אומר הרמב"ם שהם חייבים לזמן, מכיוון שההנהגה יכולה לאכול מהחולין של ישראל ולכן אכילתם נחשבת כסעודה משותפת.

ז. נשים ועבדים וקטנים - אין מזמנין עליהן
[=אינם מצטרפים לזמון], **אבל מזמנין** [בינם לבין] **לעצמן. ולא תהא חבורה של נשים ועבדים וקטנים, מפני הפריצות - אלא נשים לעצמן, או עבדים לעצמן, או קטנים לעצמן; ובלבד שלא יזמנו בשם: אנדרוגינוס** [=שיש לו אברי זכרות ונקבות] **מזמן למינו, ואינו מזמן לא לנשים ולא לאנשים, מפני שהוא ספקי.** **והטמטום** [=שלא ניתן לזהות את מינו] **אינו מזמן כלל.** **קטן היודע** [ומכין] **למי מברכין - מזמנין עליו, ואף על פי שהוא כבן שבע או כבן שמונה;** **ומצטרף בין למגזן שלשה בין למגזן עשרה לזמן עליו. והנכרי, אין מזמנין עליו.**

י) כי כל דבר שבקדושה צריך עשרה גברים גדולים כשבייל לאומרו. (יא) חז"ל הגדירו את האנדרוגינוס כבריה בפני עצמה, שמינו אינו מוכרע. (יב) אפילו עם טמטום אחר, מכיוון שיכול להיות שאחד מהם זכר ואחד נקבה. (יג) הרמ"א פוסק, שכיום לא מצרפים קטנים לזימון כלל עד גיל שלוש עשרה. (יד) אף אם מדובר בגוי שעבר תהליך גיור וכבר נימול, אך עדיין לא טבל בפני בית דין.

ח. אין מזמנין אלא על מי שאכל מפזית פת ומעלה. שבעה שאכלו פת, ושלשה אכלו עמהן ירק או ציר [ורטב מאכל] **וכיוצא בזה - מצטרפין לזמן בשם; והוא, שיהא המברך מאוכלי הפת. אבל ששה שאכלו פת, וארבעה ירק - אין מצטרפין, עד שיהוא אוכלי הפת רב הנפרי.** **במה דברים אמורים? בעשרה; אבל בשלשה - צריך שיאכל כל אחד מהן פזית פת, ואחר כך מזמנין.**

(טו) שבעה ויותר.

ט. שנים שאכלו וגמרו מלאכל, ובא שלישי ואכל - אם יכולין לאכל עמו^ט כל שהוא אפלו משאר אכליו, **מצטרף עמהן. וחסם גדול**

שחייב בה. (ד) כלומר: כמובן שקטנים חייבים בברכת המזון רק מדרבנן.

ב. שלשה שאכלו פת פאחד, תיבין לברך ברכת הזמון קדם ברכת המזון. ואי זו היא ברכת הזמון? אם היו האוכלין משלשה עד עשרה, מברך האחד מהן, ואומר: 'ברך שאכלנו משלו'; והפל עונין: 'ברוך שאכלנו משלו ובטובו חיינו', והוא חוזר ומברך: 'ברוך שאכלנו משלו ובטובו חיינו'.

ה) שבאמירתה אחד מהסועדים מזמין את חבריו לברך אתו יחד את ברכת המזון.

ג. ואחר כך מתחיל ואומר: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, הן', עד שגומר ארבע הברכות; והן עונין 'אמן' אחר כל ברכה וברכה.

ד. היו האוכלין מעשרה ולמעלה, מזמנין בשם. פיצד? המברך אומר: 'ברך לאלהינו שאכלנו משלו', והן עונין: 'ברוך אלהינו שאכלנו משלו ובטובו חיינו', והוא חוזר ואומר: 'ברוך אלהינו שאכלנו משלו ובטובו חיינו', ומתחיל ברכת המזון.

ה. הפועד בבית חתנים - משיתחילו להתעסק בצרכי סעודת נשואין ולהכינה, ועד שלשים יום אחר הנשואין - מברך: 'ברך שהשמחה במעונו שאכלנו משלו', והן עונין: 'ברוך שהשמחה במעונו שאכלנו משלו ובטובו חיינו', והוא חוזר ואומר: 'ברוך שהשמחה במעונו שאכלנו משלו ובטובו חיינו'. ואם היו עשרה - מברך: 'ברך לאלהינו שהשמחה במעונו שאכלנו משלו', והם עונין: 'ברוך אלהינו שהשמחה במעונו שאכלנו משלו ובטובו חיינו', והוא חוזר ואומר: 'ברוך אלהינו שהשמחה במעונו שאכלנו משלו ובטובו חיינו'. וכן סעודה שעושין אותה אחר הנשואין מחמת הנשואין עד שנים עשר חדשי, מברך 'שהשמחה במעונו'.

ו) להלכה, פסק השולחן ערוך שכיום אומרים "שהשמחה במעונו" רק בשבעת הימים שאחרי החתונה בלבד.

ו. הפל תיבין בברכת הזמון, פדרך שתביין בברכת המזון - אפלו כהנים שאכלו קדשי קדשים בעזרה. **וכן כהנים וישראלים שאכלו פאחד, ואכלו הפהנים תרומה וישראל חלין - תיבין**

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

וְלִכְשֵׁיחֲזֹר לְמִקוּמוֹ, יִבְרַךְ בְּרֶפֶת הַמְזוּז לְעִצְמוֹ. אֲבָל עֲשֶׂה שְׂאֵכְלוֹ, וְיֵצֵא אֶחָד מֵהֵן - אִין מְזַמְּנִין עָלָיו, עַד שֵׁיחֲזֹר וְיִשָּׁב בְּמִקוּמוֹ עִמָּהֶן.^כ

(כג) אף שהוא עומד מחוץ לבית. (כד) מכיוון שצריכים לומר את שם ה', יותר מכובד שכולם ישבו במקום אכילתם.

יד. שְׁלֹשָׁה שְׂאֵכְלוֹ פְּאֶחָד, וְקָדַם אֶחָד מֵהֵן וּבִבְרֵךְ לְעִצְמוֹ^כ - מְזַמְּנִין עָלָיו, וְיֵצֵאוּ הַשְּׂנִיִּים יְדֵי חוֹבֵת זְמוּן; וְהוּא לֹא יֵצֵא בְּזְמוּן זֶה, שְׂאִין זְמוּן לְמַפְרַע.
[אחר ברכת המזון].

(כה) ללא זימון.

טו. שְׂנִיִּים שְׂאֵכְלוֹ, פֶּל אֶחָד וְאֶחָד מִבְּרֵךְ לְעִצְמוֹ^כ; וְאִם הָיָה אֶחָד יוֹדֵעַ וְאֶחָד אִינוֹ יוֹדֵעַ, זֶה שִׂיּוּדֵעַ מִבְּרֵךְ בְּקוֹל רֹם, וְהַשְּׂנִי עוֹנָה 'אֲמֵן' אַחֵר פֶּל בְּרָכָה וּבִבְרָכָה, וְיֵצֵא יְדֵי חוֹבֵת^כ. וּבִנְכַח מִבְּרֵךְ לְאֲבִיו, וְעַבְד מִבְּרֵךְ לְרֵפוֹ, וְאִשָּׁה מִבְּרָכָה לְבַעְלָהּ, וְיֵצֵאִין יְדֵי חוֹבֵת^כ; אֲבָל אֲמָרוּ חֲכָמִים: 'תְּבוֹאוּ מֵאֲרָה [קללה] לְמִי שְׂאִשְׁתּוֹ וּבְנָיו מִבְּרֵכִין לוֹ'.^כ

(כו) למרות שבברכה שלפני האוכל יכול אחד לצאת ידי חובה בברכה של השני, הדין בברכת המזון שונה, כי כשמתיישבים יחד מתכוונים להצטרף אחד לשני, ואילו בברכת המזון שבסיום הסעודה הם מתכוונים להיפרד, ולכן אינם יוצאים ידי חובה אחד בברכתו של השני. (כז) דווקא אם ענה אמן, שאז נחשב הדבר כאילו הוא בירך בעצמו. (כח) קטן, פחות מגיל שלש-עשרה שנה. (כט) אם שמעו את כל הברכות וענו אמן. (ל) והוא עצמו לא למד לומר את הברכות. ואם כן יודע לאומרם ובכל זאת מברכים בשבילו, מגיע לו קללה על כך ששולח קטנים לברך בשבילו.

טז. בְּמָה • דְּבָרִים אֲמוּנִים שִׁיֵּצֵאוּ יְדֵי חוֹבֵתָן? בְּזְמוּן שְׂאֵכְלוֹ וְלֹא שְׂבָעוּ, שֶׁהֵן חֲזִיבִין לְבֵרֵךְ מְדַבְּרֵי סוֹפְרִים, וּלְפִיכֵךְ מוֹצִיאִין אוֹתָן קָטָן אוֹ עַבְד אוֹ אִשָּׁה מִיְדֵי חוֹבֵתָן^כ. אֲבָל אִם אֲבָל יִשְׂבָּע, שְׂנֵתֲחִיב בְּבִרְכַת הַמְזוּז מִן הַתּוֹרָה - אִין אִשָּׁה אוֹ קָטָן אוֹ עַבְד מוֹצִיאִין אוֹתוֹ מִיְדֵי חוֹבֵתוֹ;

השגת הרמב"ד

במה . . כמותו א"א אין הדברים כתקנן ואין מסכימין להלכה דק"ל אכילה כזית וכביצה דאורייתא היא שהרי מוציאין אתרים שאכלו כדי שבעו ולא נאמרו דברים הללו אלא לרב עירא דאמר כזית דגן מדרדוק שדרדקו ישראל על עצמן עד כזית וכביצה הוא וברייתא דקתני בן מברך לאביו וכן אשה ועבד במקרין אותו ועונה אחריהם מה שהן אומרים ואיתא בירושלמי.

שְׂבָמֶסְבִּין - הוּא שְׂמִבְרַךְ לְכֹל, אִף עַל פִּי שְׂלֵא פֶּא אֵלֵא בְּאַחֲרוֹנָה^כ.

(טז) ועדיין לא שבעו לגמרי. (יז) ולא דווקא פת. (יח) אך ביכולתו למחול על כבודו, ולכבד מישהו אחר שיזמן.

י. שְׁלֹשָׁה שְׂאֵכְלוֹ פְּאֶחָד, אִינָן רְשָׁאִין לְחַלֵּק [ולבדו בנפרד]; וְכֵן אֲרִבְעָה, וְכֵן חֲמִשָּׁה^כ. שְׂשָׁה, יֵשׁ לְהֵן [רשות] לְחַלֵּק [לשתי קבוצות], עַד עֲשָׂרָה; עֲשָׂרָה אִינָן רְשָׁאִין לְחַלֵּק, עַד שְׁיֵהִיו עֲשָׂרִים; שְׂפָל זְמוּן שִׁיחֲלְקוּ וְתִהְיֶה בְּרֶפֶת הַזְּמוּן לְכָל חֵלֶק וְחֵלֶק בְּזְמוּן הַכֹּל, יֵשׁ לָהֶם לְחַלֵּק.

(יט) מכיוון שפחות משלושה אנשים, אינם יכולים לזמן. (כ) מכיוון שעשרה שאכלו יחד, התחייבו בזימון עם אמירת שם ה', ואם יתחלקו לא יוכלו לזמן עם שם ה'.

השגת הרמב"ד

שלשה . . לחלק א"א לא זימן ממש אלא אפילו זימנו עליו בני חבורה על כרחו פרח זימון מינייהו ואפילו אכלו שלשתן אחר מאכן לפי שאלו השלושה לא נועדו יחד תחלה.

יא. שְׁלֹשָׁה • בְּנֵי אָדָם שִׂפְאוּ מִשְׁלֵשׁ חֲבוּרוֹת שְׂלֵשׁ שְׁלֹשָׁה שְׂלֹשָׁה, אִינָן רְשָׁאִין לְחַלֵּק [ומזמנים אף שלא אכלו יחד]; וְאִם כְּפָר זְמוּן פֶּל

אֶחָד וְאֶחָד מֵהֵן בְּחִבּוּרָה שְׁלוֹ, רְשָׁאִין לְחַלֵּק^כ, וְאִינָן חֲזִיבִין בְּזְמוּן, שְׂפָכָר זְמוּנוֹ עָלֵיהֶן. שְׁלֹשָׁה שִׂיֵּשְׁבוּ לְאֶכֶל - אִף עַל פִּי שְׂפָל אֶחָד וְאֶחָד אוֹכֵל מִשְׁלוֹ, אִינָן רְשָׁאִין לְחַלֵּק^כ.

(כא) אפילו אם שלושתם אכלו שוב כשישבו ביחד, מכיוון שלא התחילו את סעודתם יחד. (כב) כי כאשר הם ישבו לאכול יחד הם התחייבו בזימון, גם אם כל אחד אכל לחם משלו.

יב. שְׁתֵּי חֲבוּרוֹת שֶׁהִיוּ אוֹכְלוֹת בְּבֵית אֶחָד - בְּזְמוּן שְׂמִקְצָתָן רואין אלו את אלו, מְצַטְרְפִין לְזְמוּן אֶחָד; וְאִם לֹא, אִלוּ מְזַמְּנִין לְעִצְמוֹ וְאִלוּ מְזַמְּנִין לְעִצְמוֹ. וְאִם יֵשׁ שְׂמֵשׁ אֶחָד בֵּינֵיהֶם, שֶׁהוּא הוֹלֵךְ וּמְשַׁמֵּשׁ מִחֲבוּרָה זוֹ לְחֲבוּרָה זוֹ - מְצַטְרְפִין לְזְמוּן אֶחָד, אִף עַל פִּי שְׂאִין מְקַצֵּת אִלוּ רואין מְקַצֵּת אִלוּ; וְהוּא [בתנאי], שִׂיִּשְׁמְעוּ שְׁתֵּיהֶן פֶּל דְּבָרֵי הַמְּבָרָךְ [המזמן] בְּבִאוֹר [-בכהירות].

יג. שְׁלֹשָׁה שְׂאֵכְלוֹ, וְיֵצֵא אֶחָד מֵהֵן לְשׂוּק - קוֹרְאִין לוֹ, כְּדִי שִׂיִּכּוֹן לְשִׁמְעַה מֵה שֶׁהֵן אוֹמְרִין, וּמְזַמְּנִין עָלָיו וְהוּא בְּשׂוּק^כ, וְיֵצֵא יְדֵי חוֹבֵתוֹ;

וּבֵן מִבְּרַךְ לֵאבִיו: גֵּר חַיִּיב הַקָּטָן - לְקוּ"ש חִי"ו ע' 234 וְהַע', חִל"ה ע' 66 וְהַע' 34 וְשׁו"ה ג.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

שְׁפָל הַחֵיב בְּדָבָר מִן הַתּוֹרָה - אֵין מוֹצִיאִין אוֹתוֹ מִיַּדוֹ חוֹבָתוֹ, אֲלָא הַחֵיב בְּאוֹתוֹ הַדָּבָר מִן הַתּוֹרָה כְּמוֹתוֹ.

(לא) שגם הם מחויבים לברך מדרבנן.

יז. הַנִּכְנָס אֶצֶל אַחֵרִים, וּמִצָּאָן מְבָרְכִין בְּרֵפֶת הַזְּמַן - אִם מִצָּא הַמְּבָרֵךְ אוֹמֵר 'נִבְרָךְ', הוּא עוֹנֶה 'בְּרוּךְ וּמְבָרֵךְ'; וְאִם מִצָּא הָאוֹכְלִים עוֹנִין 'בְּרוּךְ שְׂאֵכְלָנוּ', הוּא עוֹנֶה אַחֲרֵיהֶן 'אֲמֵן'.

פָּרָק ו

דיני נטילת ידיים ומים אחרונים.

א. כָּל הָאוֹכֵל הֵפֵת שֶׁמְבָרְכִין עָלֶיהָ 'הַמוֹצֵיא' - צָרִיךְ נְטִילַת יָדַיִם תַּחֲלָה וְסוֹף^א, וְאִף עַל פִּי שֶׁהִיא פֶת חֲלִיץ^ב; וְאִף עַל פִּי שְׂאִין יָדָיו מְלַכְלָכוֹת^ג, וְאִינוֹ יוֹדֵעַ לְהֵן טְמֵאָהוּ - לֹא יֵאָכֵל, עַד שְׂיִטַּל שְׁתֵּי יָדָיו^ד. וְכֵן כָּל דָּבָר שֶׁטְּבוּלוֹ בְּמַשְׁקִינוֹ - צָרִיךְ נְטִילַת יָדַיִם תַּחֲלָה^ה.

(א) לפני האכילה ואחריה. (ב) כך שהידיים לא מטמאות את הלחם. (ג) שיצטרפו שטיפה כדי לנקות אותם. (ד) שלא נגעו ידיו בשום דבר טמא שיטמאן. (ה) הסיבה לכך שלמרות כל הנ"ל צריכים ליטול ידיים לסעודה, היא מכיוון שלפני אכילת לחם תרומה חייבים ליטול ידיים, כי הידיים עסקניות הם ויכול להיות שנטמאו או התלכלכו בלי שהכהן שם לב, וחז"ל הוסיפו ותיקנו שגם לפני אכילת לחם חולין ייטלו ידיים, כדי שהכהנים האוכלים לחם תרומה לא ישכחו ליטול את ידיהם. (ו) אפילו פירות וירקות, אם הטבילים במשקה ואוכל אותם כשהם עדיין רטובים מהמשקה. (ז) הטעם שנוטלים ידיים לפי שאוכלים משהו רטוב הוא, מכיוון שהמשקה שנוגע בידיים נעשה ראשון לטומאה, וראשון לטומאה מטמא אפילו חולין, לכן החמירו בהם. (ח) אבל אין צורך ליטול מים אחרונים אחרי אכילתם.

ב. כָּל הַנוֹטֵל יָדָיו - בֵּין לְאֲכִילָה, בֵּין לְקִרְיַת שְׂמֵעַ, בֵּין לְתַפְלָה - מְבָרֵךְ בְּתַחֲלָה 'אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל נְטִילַת יָדַיִם'; שֶׁזוֹ [נטילה זו] מִצְוַת חֻמַּיִם הִיא, שְׂנֻצְטוּיָנוּ בְּתוֹרָה לְשִׂמְעַ מִהֵן, שְׂנֻצְמָר: "עַל פִּי

הַתּוֹרָה אֲשֶׁר יוֹרֵךְ^א. וּמִיָּם • אַחֲרוֹנִים - אֵין מְבָרְכִין עָלֶיהֶן, שְׂאִינָן אֲלָא מִפְּנֵי הַסַּכָּנָה; וּלְפִיכָף חֵיב אָדָם לְהַזְהֵר בְּהֵן בְּיֹתֵר^א.

(ט) לשון הברכה היא "על נטילת ידיים" ולא "רחיצת ידיים", מכיוון שצריך ליטול ידיים מכלי והכלי המיועד לנטילת ידיים מכונה "נטילה". (י) מכיוון שמטרתם היא למנוע סכנה. (יא) על פי הכלל, שסכנה חמורה יותר מאיסור.

ג. נְטִילַת יָדַיִם בֵּין תְּבַשִּׁיל לְתַבְּשִׁיל, רְשׁוּת - רְצָה נוֹטֵל, רְצָה אֵינוֹ נוֹטֵל. וּפְרוֹת שֶׁל חֲלִין - אֵינָן צָרִיכִין נְטִילַת יָדַיִם, לֹא בְּתַחֲלָה וְלֹא בְּסוֹף^ב; וְכָל הַנוֹטֵל יָדָיו לְפָרוֹת, הֵרִי זֶה מְגַסֵּי הַרוּחַ [גאויותן].

(יב) חז"ל לא תיקנו נטילת ידיים על פירות כמו שתיקנו על הלחם, כי תרומת פירות היא מדרבנן.

כָּל • [מדד] אֶת הַמְּלַח, (כָּל שֶׁהִמְלַח בּוֹ) צָרִיךְ נְטִילַת יָדַיִם בְּאַחֲרוֹנָה - שְׂמֵא יֵשׁ בּוֹ מְלַח סְדוּמִית אוֹ מְלַח שֶׁטְּבָעוּ פְּטָבַע מְלַח סְדוּמִית, וְיַעֲבִיר יָדָיו עַל עֵינָיו וְיִסְמָא; מִפְּנֵי זֶה חֵיבִין לְטַל יָדַיִם בְּסוֹף כָּל סְעוּדָה, מִפְּנֵי הַמְּלַח. וּבְמַחְנָה^ג, פְּטוּרִין מִנְטִילַת יָדַיִם בְּתַחֲלָה, מִפְּנֵי שֶׁהֵן טְרוּדִין בְּמַלְחָמָה^ד; וְחֵיבִין בְּאַחֲרוֹנָה, מִפְּנֵי הַסַּכָּנָה.

(יג) מחנה צבא היוצא למלחמה. (יד) לכן אין מטריחים אותם לחפש מים במיוחד לנטילה.

ד. עַד הֵיכֵן הִיא נְטִילַת יָדַיִם? עַד הַפָּרָק [חבירו כף ש] הַיָּד וְהוֹרוּעַ; וְכַמָּה שְׁעוֹר הַיָּמִים? רְבִיעִית לְכָל שְׁתֵּי הַיָּדַיִם. וְכָל שְׁחוּצָן בְּטְבִילָה^ט, חוּצָן בְּנְטִילַת יָדַיִם; וְכָל [סוג מים] הָעוֹלָה [הראוי להשלים] לְמִידַת הַמְּקָנָה^ט, עוֹלָה לְשְׁעוֹר רְבִיעִית.

4. דברים-שופטים, יז, יא.

הלכה ד: החילוק בין מ"ש כאן להל' שבת פ"ל ה"ט - לקר"ש ח"ו ע' 78.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

לִישָׁה כִּד, פְּשָׁרִין - שְׁהַמִּים שֶׁבְּחַפְּנֵיו, הֵן שֶׁנַּעֲשׂוּ בְּהֵן מְלֹאכָה, אֲבָל הַמִּים שֶׁחֹפֵן מֵהֶם, הֵרִי הֵן בְּכִשְׂרוֹתָן^{כ"ה}.

(כג) חוץ ממי מעין או מקווה שאינם שאובים בכלים. (כד) לאחר הכנת הלחם מרטיבים אותו במים, וכן לפעמים מטבלים את הבצק עצמו במים ולפעמים לוקח בידיו מים ומרטיב את הבצק. (כה) שבהם לא נעשתה כל מלאכה.

ט. וְכָל מַיִם שֶׁנִּפְסְלוּ מִשְׁתֵּית הַכֶּלֶב - פְּגוּן שֶׁהָיוּ מְרִים אוּ מְלוּחִין אוּ עֲכוּרִין אוּ רִיחָן רַע, עַד שֶׁלֹּא יִשְׁתָּה אוֹתָן הַכֶּלֶב - בְּכָלִים, פְּסוּלִין לְנִטְיֵילת יָדָיִם^{כ"ו}; וּבְקַרְקָעוֹת, פְּשָׁרִין לְהִטְבִּיל בְּהֵן. חֲמִי טְבִירָה^{כ"ז} - בְּמִקְוֵין, מִטְבִּילִין בְּהֵן אֶת הַיָּדָיִם^{כ"ח}; אֲבָל אִם נָטַל מֵהֶן בְּכָלִי, אוּ שֶׁהִפְלִיג מֵהֶן אִמָּה [משך מהם תעלה] לְמִקְוֵם אַחֲרָיִם - אֵין נוֹטְלִין מֵהֶן לֹא רֵאוּנִים וְלֹא אַחֲרוּנִים, מִפְּנֵי שֶׁאֵינָן רֵאוּיִן לְשִׁתָּה הַבְּהֵמָה^ל.

(כו) אך מותר להטביל בהם את הידיים, וגזרו רק בנטילה כדי שלא יזלזלו בה. (כז) אינם ראויים לשתיית כלב מכיוון שהם מרים. (כח) כדוין מים שבקרקעות. (כט) והם כבר לא מחוברים למעיינות עצמם. (ל) זו הסיבה לכך שאינם ראויים למים ראשונים, ולמים אחרונים אינם ראויים מכיוון שהמים של חמי טבירה רותחים אי אפשר לשפשף בתוכם את היר, ולכן אינם מורידים את הלכלוך.

י. יֵשׁ [רשות] לְנוֹטֵיל [לכתיילת] לְתֵן עַל יָדָיו מַעֲט מַעֲטָלָה, עַד שִׁיתֵן פֶּשְׁעוֹר; וְאִם נָתַן הַרְבִּיעִית פֶּלֶה בְּשִׁטְיָה אַחַת, פְּשָׁר. נוֹטְלִין אַרְבָּעָה [או] חֲמִשָּׁה [בני אדם] זֶה בְּצַד זֶה לְב, אוּ יָד עַל גַּבֵּי יָד זֶה, בְּשִׁטְיָה אַחַת לַי - וּבְלִבָּד שְׁיַרְפוּ [וינתנו רווח בין] יָדֵיהֶן, פְּדִי שְׂבוּבָה בִּינֵיהֶן הַמַּיִם, וְיִהְיֶה בְּאוֹתָהּ הַשְּׁטִיפָה פְּדִי רְבִיעִית לְכָל אֶחָד וְאֶחָד.

(לא) בחלוקה למספר נטילות. (לב) כגון שאחד יוצק על ידי כולם. (לג) למרות שהמים היו אמורים להיטמאות אחרי שנגעו בידו של העליון, בצורת נטילה זו כל הידיים נחשבות כיד אחת.

יא. אֵין נוֹתְנִין [נוטלים] לְיָדָיִם לֹא בְּדַפְנוֹת הַפְּלִים [של חרס שנשברין], וְלֹא בְּשׁוּלֵי [תחתית] הַמַּחֲץ [כלי חרס גודל], וְלֹא בְּתַרְסִים [שברי חרס מחוברים], וְלֹא בְּמַגּוּפַת [מנסח] הַחֲבִית. וְאִם תִּקַּן [הרחיב] הַמַּגּוּפָה לְנִטְיֵילת, נוֹתְנִין מִמֶּנָּה לְיָדָיִם; וְכֵן הַחֲמַת [נאר עור] שֶׁתִּקְנָה לִי, נוֹתְנִין בָּהּ לְיָדָיִם. אֲבָל שֶׁק וְקָפָה [סל] - אֵף עַל פִּי

(טו) בטבילת הגוף, לדוגמה, אם אדם טבל כשבצק או טיט דבוקים לגופו ומבדילים בינו למים, טבילתו אינה נחשבת והוא נשאר טמא, כך גם בנטילת ידיים. (טז) כמות המים שצריכה להיות במקווה היא ארבעים סאה. ואם היו במקווה רק שלשים ותשע סאה מים והוסיפו עוד סאה של סוגי נוזלים מסויימים – המקווה כשר. אותם נוזלים שכשרים להוסיף למקווה, כשרים גם לנטילת ידיים.

ה. פֶּל • הַצָּרִיף נְטִילַת יָדָיִם - אִם הִטְבִּיל יָדָיו בְּמֵי מְקוּהָ^י, אֵינוּ צָרִיף דְּבָר אַחֲרָיִם; וְאִם הִטְבִּילֵן בְּמַיִם שֶׁאֵין בְּהֵן שְׁעוֹר מְקוּהָ^י, אוּ בְּמַיִם שֶׁאֵובִין שֶׁבְּקַרְקָע^י, לֹא עֲשֶׂה פְלוּם, שֶׁאֵין הַמַּיִם הַשְּׂאוּבִין מְטַהְרִין אֶת הַיָּדָיִם אֲלָא בְּנִטְיֵילת.

(יז) שיש בו ארבעים סאה. (יח) לא הגבהת הידיים ולא ניגוב ידיים שיוזכרו בהמשך. (יט) ואינם מי מעין, כי מי מעין מטהרים בכל כמות אם הם מכסים את כל היר. (כ) שהוציאו אותם בכלי ושפכו אותם על הקרקע.

ו. פֶּל הַנוֹטֵיל יָדָיו, צָרִיף לְהַזְהִיר בְּאַרְבָּעָה דְּבָרִים: בְּמַיִם עֲצֻמָּן, שֶׁלֹּא יְהִיוּ פְּסוּלִין לְנִטְיֵילת יָדָיִם; וּבְשְׁעוֹר, שֶׁיְהִיָּה בְּהֵן רְבִיעִית לְכָל שְׁתֵּי הַיָּדָיִם; וּבְכָלִי, שֶׁיְהִיוּ הַמַּיִם שֶׁנוֹטְלִין בְּהֵן בְּכָלִי; וּבְנוֹטֵיל, שֶׁיְהִיוּ הַמַּיִם בְּאֵין מִכֶּח נוֹתֵן.

ז. אַרְבָּעָה דְּבָרִים פּוֹסְלִין אֶת הַמַּיִם - שְׁנוּי מְרָאָה, וְגִלוּי, וְעֲשִׂית מְלֹאכָה בְּהֵן, וְהַפְּסַד שֶׁמוֹנֵעַ אֶת הַבְּהֵמָה מִלְשִׁתוֹת מֵהֶן^{כ"א}. מִצַּד? מַיִם שֶׁנִּשְׁתַּנּוּ מְרָאֵיהֶן - בֵּין בְּכָלִים בֵּין בְּקַרְקָעוֹת, בֵּין מִחֲמַת דְּבָר שֶׁנִּפְל לְתוֹכָן בֵּין מִחֲמַת מְקוּמָן - הֵרִי אֵלוּ פְּסוּלִין^{כ"ב}. וְכֵן אִם נִתְגַּלּוּ גִלוּי הַאוֹסֵר אוֹתָן מִן הַשְּׁתִיָּה, נִפְסְלוּ לְנִטְיֵילת יָדָיִם [שמא נחש נתן בהם ארס].

(כא) לדוגמא מים עם ריח רע או טעם מר. (כב) כי צריך שיהיה להם מראה של מים, כמו הדין במימי הכיור שהיה במשכן ובבית המקדש.

ח. פֶּל מַיִם שֶׁנַּעֲשֶׂה בְּהֵן מְלֹאכָה - נַעֲשׂוּ שׁוּפְכִין, וּפְסוּלִין לְנִטְיֵילת יָדָיִם. מִצַּד? מַיִם שֶׁאֵובִין בֵּין שְׁהַדִּיחַ בְּהֵן פְּלִים, אוּ שֶׁשָּׂרָה בְּהֵן פְּתוּ, וְכִיּוּצָא בְּזֶה, בֵּין בְּכָלִים בֵּין בְּקַרְקָעוֹת - פְּסוּלִין לְנִטְיֵילת יָדָיִם. הַדִּיחַ בְּהֵן פְּלִים מוֹדְחִין אוּ חֲדָשִׁים, לֹא פְּסָלֵן. מַיִם שֶׁנִּחְתָּמוּ [אופה] מִטְבֵּיל בְּהֵן אֶת הַפְּעֻכִין [מאפה], פְּסוּלִין; וְשֶׁהוּא חוֹפֵן [נוטל בכפון] מֵהֶן בְּשִׁעַת

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

(מו) על ידי דלי מהבאר. (מז) הזרימה של המים בשוקת, אינה מכת השפיכה מהדלי על ידי האדם.

טו. מים • שנסתפק

השגת הראב"ד

מים . . מהור א"א ועם כל זה אם יש לו מים לרחוץ אמרינן לו קום רחוץ והוציא עצמך מן הספק.

לו אם נעשה מהן מלאכה או לא נעשה,

אם יש בהן פשעור^{מח} או שאין בהן, אם הן טהורין או טמאין^{מט}, ספק נטל ידיו ספק לא נטל ידיו - ספקו טהור; שכל ספק שבטהרת ידים, טהור.

(מח) נטל כבר את ידיו, ומסופק אם היה בהם שיעור רביעית. (מט) מסופק אם המים בעצמם טמאים ופסולים לנטילה.

טז. מים • ראשונים -

השגת הראב"ד

מים . . ידיו א"א והוא יותר טוב שלא תעבור הזוהמא על מקום שלא הגיע תחלה.

צריך שיגביה ידיו למעלה, שלא יצאו

מים חוץ לפרק [כף היד] ויחזרו ויטמאו את הידים; ואחרונים - צריך שישפיל [קצה] ידיו למטה, כדי שיצא כל פח המלח שעל ידיו. מים ראשונים, נטלים בין על גבי כלי בין על גבי קרקע; ואחרונים, אינן נטלין על גבי קרקע^{נא}. מים ראשונים, בין בחמי האור [שהוחמו באש] בין בצונן. אחרונים, אין נטלין בחמין - והוא, שיהיו חמים שהיך סולדת [נכוית] בהן, מפני שאין מעבירין את הזוהמא, שאינו יכול לפשפש בהן; אבל אם היו פושרין, נטלין מהן באחרונה^{נב}.

(נ) כשמסיים ליטול ידיו צריך להגביה את ידיו עד שינגב אותם. (נא) אלא צריך שיהיה כלי שייטול אליו את המים האחרונים כדי שלא יתפזרו, משום רוח רעה השורה עליהם. (נב) אפילו לכתחילה.

יז. נוטל אדם ידיו שחרית^{נא}, ומתנה [מכוין] עליהן כל היום, ואינו צריך לטל ידיו לכל אכילה ואכילה; והוא, שלא הסיח דעתו מהן; אבל אם הסיח דעתו מהן, צריך לטל ידיו בכל עת שצריך לנטילה.

(נג) כשנוטלן שלא לצורך אכילה, כגון לתפילה וכדומה. (נד) ונזהר לאורך כל היום שהידיים לא יתלכלכו.

יח. לט • [עוטר] אדם

השגת הראב"ד

לט . . ידיו א"א והלא אמרו לא התירו מפה אלא לאוכלי תרומה בלבד.

את ידיו במפה, ואוכל בהן פת או דבר שטבולו במשקה, אף על פי שלא נטל ידיו^{נא}. המאכיל

שתקנה^{לה}, אין נותנין מהן לידים^{לי}. ולא יתן לחברו בחפניו, שאין חפניו כלי. וכלים שגשברו שבירה המטהרת אותן מידי טמאה^{לי} - אין נותנין בהם לידים, מפני שהן שברי כליים^{ליח}.

(לד) שעשה לה תחתית ישרה. (לה) שעשה להם תחתית ואטם אותם שלא יצאו מים מתוכם. (לו) כי מלכתחילה הם מיועדים לדברים יבשים ולא למים. (לז) כגון כלי חרס שנוצר בו חור, שבעקבותיו כבר לא יכול להשתמש בכלי לדבר שהוא היה מיועד אליו. (לח) ואינם נחשבים כלי גם בשביל נטילת ידיים.

יב. בכל הכלים נוטלין לידים, אפלו כלי גללים^{לט} וכלי אדמה^מ - והוא, שיהיו שלמים. כלי שאינו מחזיק רביעית, או שאין בו רביעית^{מא} - אין נותנין ממנו לידים.

(לט) עשויים מגללי בקר. (מ) כלי חרס שלא הוסקו בכבשן, למרות שהם לא נקראים כלים לגבי דיני טומאה וטהרה, לצורך נטילת ידיים הם כשרים כי הם כלים שלמים. (מא) למרות שיכול להכיל רביעית.

יג. הכל • פשרין לתן

השגת הראב"ד

הכל . . לידים א"א והלא אמרינן בנגרא דחולין דבעינן דנינו מכת גברא והוא עצמו כתב כן למטה אע"פ שהוא שנוי כן במסכת ידים לתנא קמא בעלי הגמרא לא הסכימו כן ואולי ידעו כי תנא קמא דר' יוסי דפליג עליה יחידאה הוא ולא הלכתא היא ומהיכא יתיי שהקוף יהיה עליו תורת אדם וחרש ושוטה וקטן יש להם מעשה אבל הקוף ולא כלום.

לידים, אפלו חרש^{מב} שוטה וקטן^{מג}. אם אין שם אחר - מניח הפלי בין ברפיו^{מד}, וצק על ידיו, או נטה החבית על ידיו, ויטל; או נוטל ידו אחת וצק בזו על זו,

וחוזר וצק פראשונה על השנייה. והקוף, נוטל לידים^{מה}.

(מב) שאינו שומע ואינו מדבר. (מג) למרות שאינם בני דעת. (מד) באמצעות הברכיים. (מה) כי חכמים לא הצריכו "כח אדם" אלא "כח נותן" ואפילו קוף.

יד. השקת [תעלה חצובה באבן] שדולה האדם [מים] בידו או בגלגל ונותן לתוכה^{מז}, והמים נמשכין ממנה באמה [בתעלה] והולכין ומשקיין הירקות או הבהמה, והניח ידיו בשקת, ועברו המים ופשפו על ידיו - לא עלתה לו נטילה, שהרי אין פאן נותן על ידיו^{מח}; ואם היו ידיו קרובות לשפיכת הדלי, עד שנמצאו המים ששפו על ידיו מפח נתנית האדם - עלתה לו נטילה.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

ישיבה זו עדיפה כדי שלא להפחית מכבודו של השני בפני השלישי.

ב. בעל הבית מברך 'המוציא', ומשלים [מסיים את] הברכה ואחר כך בוצע; והאורח מברך ברפת המזון, כדי שיברך לבעל הבית. ואם היו פלן בעלי הבית - גדול שבכלן בוצע, והוא מברך ברפת המזון.

1) רק לאחר סיום הברכה חותך פרוסה מהלחם, כדי שבזמן הברכה הלחם יהיה שלם. מכבדים דווקא את בעל הבית לבצוע, כדי שכולם יקבלו פרוסות גדולות מהלחם. 2) מכבדים דווקא את האורח לברך את ברכת המזון בקול ולהוציא ידי חובה את כולם. 3) את ברכת "הרחמן הוא יברך את ... בעל הבית הזה", בברכה רביעית בברכת המזון.

ג. אין הבוצע רשאי לבצע, עד שביאו מלח ולפתן [כל דבר הנאכל עם הפת] לפני כל אחד ואחד, אלא אם כן נתפנונו לאכל פת חרבה [ללא לפתן]. ואינו בוצע לא פרוסה קטנה, מפני שהוא נראה כצור עין [קמצון], ולא פרוסה יותר מפביצה, מפני שגראה כרעבתן; ובשבת יש לו לבצע פרוסה גדולה. ואינו בוצע, אלא ממקום שבשל [נאפה] יפה יפה.

ט) כדי שלא יצטרכו להפסיק בין הברכה לאכילה, שהרי אוכלים את החלה רק עם מלח או ליפתן. י) עליו לחתוך פרוסה אחת גדולה שתספיק לו לכל הסעודה, ומכיוון שהוא לא עושה כך ביום חול יידעו שלא עושה זאת מרעבתנות, אלא בשביל לכבד את השבת.

ד. מצוה מן המבחר, לבצע מפפר שלמה; אם היתה שם שלמה של שעורים ופרוסה של חטים, מניח פרוסה בתוף שלמה, ובוצע משתייהן, כדי שיבצע מחטים ומשלמה. בשבת ובמים טובים, חייב לבצע על שתי כפרות; נוטל שתייהן ביודו, ובוצע אחת מהן.

יא) אפילו אם השלימה קטנה והפרושה גדולה.

ה. הבוצע נותן פרוסה לפני כל אחד ואחד, והאחד נוטל ביודו; ואינו נותן ביד האוכל, אלא אם כן היה אבל. והבוצע, הוא פושט ידיו תחלה ואוכל; ואין המסבין רשאים לטעם, עד שישטעם המברך; ואין הבוצע רשאי לטעם, עד שיכלה אמן. מפני רב המסבין. ואם רצה הבוצע לחלק

לאחרים, אינו צריך נטילת ידים; והאוכל, צריך נטילת ידים, אף על פי שאינו נוגע במאכל, אלא אחר הוא המאכילו. והוא הדין לאוכל במגרפה [כעין מולג], שצריך נטילת ידים.

נה) ואין חוששים שיגע בלי כוונה עם ידיו בלחם ללא כיסוי. נו) אך מצד תקנת חז"ל שצריך ליטול ידיו לפני האכילה גם אם לא נוגע בלחם.

יט. אסור להאכיל מי שלא נטל ידיו, אף על פי שהוא נותן לתוף פיו. ואסור לזלזל בנטילת ידים; וצוויים הרבה צווי חכמים על נטילת ידים, והזהירו על הדבר. אפלו אין לו מים אלא כדי לשנות, נוטל ידיו במקצתן, ואחר כך אוכל, ושותה מקצתן.

כ. צריך אדם לנגב את ידיו, ואחר כך יאכל; וכל האוכל בלא נגוב ידים, פאוכל לחם טמא. וכל הנוטל ידיו באחרונה, מנגב ואחר כך מברך. ותקף לנטילת ידים, ברפת המזון - לא נפסיק ביניהם בדבר אחר; אפלו לשנות מים אחר שנטל ידיו באחרונה, אסור עד שיברך ברפת המזון.

~ יום רביעי ד' ניסן ~

פרק ז

מנהגים והנהגות בזמן הסעודה.

א. מנהגות רבות נהגו חכמי ישראל בסעודה, וכלן [הנהגות] דרך ארץ; ואלו הן: פשוננסין לסעודה, גדול שבכלן נוטל ידיו תחלה, ואחר כך נכנסין, ויושבין מסבין. וגדול מסב בראש, ושני לו למטה ממנו; היו שלש מטות, גדול מסב בראש, ושני לו למעלה ממנו, ושלישי לו למטה ממנו.

א) למקום שאוכלים בו. ב) בזמן הגמרא היו יושבים לאכול על מיטה עם שולחן קטן לצידה, ובזמן האכילה היו מסובים - מטים את עצמם לצד שמאל. ג) מיטתו של השני הייתה לצד הרגליים של הראשון, כדי שהגדול יוכל לשוחח אתו מבלי להתרומם. ד) לצד ראשו. ה) על אף שכך הגדול יצטרך להתרומם בשביל לדבר עם השני, צורת

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

ט. אין מניחין פשר חי [שאינו מבושל] על הפת^{כד}, ואין מעבירין כוס מלא [משקין] על הפת^{כה}, ואין סומכין את הקערה בפת^{כו}. ואין זורקין את הפת^{כז}, ולא את החתיכות; ולא את האכלין שאין להן קלפין, כגון תותים ותאנים וענבים, מפני שהן נמאסין^{כח}. ומתיר להמשיך [להזרים] זין בצנורות [תעלות] בבתי חתנים^{כט}; וזורקין לפניהם קליות ואגוזים בימות החמה^ל, אבל לא בימות הגשמים, מפני שנמאסין. ואין נוטלין ידים ביין, בין חי [שאינו מעורב עם מים] בין מזוג [שמעורבים בו מים]. וכן אין מפסידין שאר אכלין ומשקין, דרף בזוי ובעיטה [זלזול].

(כד) כדי שהפת לא תתלכלך ותהיה מאוסה לאכילה. (כה) כדי שלא יישפך מהכוס על הפת ותתלכלך. (כו) כדי שלא יישפכו נוזלים מהקערה על הפת. (כז) אין להעביר פת מאחד לשני על ידי זריקה, מכיוון שאסור לבזות אותה. (כח) שהם פירות רכים הנחרסים כשזורקים אותם. (כט) כמנהגם אז להראות בכך סימן טוב. ומנהג זה, לא זלזול ביין מכיוון שבסוף הצינורות היין היה נשפך לתוך כלים. (ל) כשאין בוץ בדרכים והרצפות בדרך כלל נקיות.

י. אסור לאורחין לטל פלום ממה שלפניהם, ולתן ביד בנו או בתו של פועל הבית - שמא יתבייש בפעל הסעודה, שהרי אין לו אלא מה שהביא לפניהם, ונמצאו הקטנים נוטלין אותו והולכין^{לא}. לא ישלח אדם לחברו חבית יין, ושמן צף על פניה - שמא ישלח לו אדם [אחר] חבית שפלה שמן, וידמה שהיא יין, ושמן הוא שעל פניה בלבד, ויזמן אורחים, ויתבייש. וכן כל פיוצא בדברים אלו, המביאין לידי בוששה לפעל הסעודה - אסורין.

(לא) ולא יהיה לבעל הבית מה להגיש עוד בפני האורחים.

יא. גמרו מלאכל - מסלקין את השלחן ומכבדין [מטאטאים] את המקום שאכלו בו^{לב}, ואחר כך נוטלין את ידיהן [במים אחרונים]; שמא ישאר שם פרוזין שיש בהן פזית, שאסור להלף עליהן ולרחץ עליהן; אבל פרוזין שאין בהן פזית, מתיר לאבדן ביד.

(לב) כך היה המנהג בזמן הגמרא כאשר כל אחד היה אוכל ליד שולחן קטן, ולפני ברכת המזון היו מפנים את השולחנות של כולם חוץ משל המברך.

כבוד לרבו, או למי שהוא גדול ממנו ברחמיה, ויניחנו לפשט ידו קדם לו - הרשות בידו.

(יב) לקחת את הפרוסה לפיו. (יג) שאחרי ברכת המוציא.

ו. שנים, ממתנין^{יד} זה לזה בקערה [כשאחד הפסיק לרוג לאכול]; שלשה, אין ממתנין. גמרו מהן שנים [לאכול], השלישי מפסיק עמהן; גמר אחד מהן, השנים אין מפסיקין לו^{טו}, אלא אוכלין והולכין, עד שגומרין. אין משיחין בסעודה, פדי שלא יבוא לידי ספנה^{טז}. ומפני זה, אם בא להן זין בתוך המזון - כל אחד ואחד מברך לעצמו, שאם ברח אחד וענה העונה 'אמן' בשעת הפליעה, יבוא לידי ספנה. ואין מסתכלין בפני האוכל, ולא במנתו, שלא לבישו.

(יד) מפני הנימוס. (טו) כי אין זה מתאים ששניים יפסיקו בגלל אחד. (טז) שמא יכנס המאכל לקנה הנשימה במקום לוושט ויחנק.

ז. השמש העומד לפני המסבין, אינו אוכל עמהן^{יז}; ודרף רחמנות היא לתן לתוף פיו מפל תבשיל ותבשיל, פדי לישוב דעתו. ואם נתנו לו זין, מברך על כל פוס וכוס שנותנין לו, מפני שאין שתיתו תלויה ברצונו, אלא ברצונם^{יח}.

(יז) אלא רק אחרי שסיימו הסועדים לאכול. (יח) ומכיוון ששתייתו תלויה במסובים, הוא מסיח דעתו מהברכה אחרי שמסיים לשתות כל כוס.

ח. יצא אחד מן המסבין להשתין מים, נוטל ידו אחת [שהתלכלכה] ונכנס^{יט}; דבר עם חברו והפליג [זמן מרובה], נוטל שתי ידיו ונכנס. ואם היו מסבין לשתיה, נכנס ויושב במקומו ונוטל ידיו^{כא}, ואחר כך מחזיר פניו לאורחין^{כב}; ולמה נוטל במקומו? שמא ידמו שלא נטל ידיו, מפני שאין שם אכילה^{כג}.

(יט) בחזרה למקום שאכלו בו. (כ) מכיוון שהסיח את דעתו מהארוחה, והידיים עסקניות הם ולא שמר שהן לא תתלכלכנה. (כא) בזמן הגמרא נהגו לאכול כשהתיישבו יחד לשתות יין. (כב) אחרי שבזמן הנטילה הפנה את פניו מהאורחים, כי לא מכובד לרחוץ ידיים מול האורחים. (כג) אם היו מתיישבים במטרה לאכול, היה ברור לכולם שהוא נטל ידיו לפני שהתיישב כדי לשמור על הניקיון.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

טו. אף על פי שאין ברכת המזון טעונה יין, אם בָּרַךְ על היין כמנהג שאמרנו, צריך שידיח כוס של בְּרָכָה מבפנים, וישטף אותו מבחוץ; וימלאנו יין חי, וכיון שהגיע לברכת הארץ, נותן לתוכו מעט מים^{מא}, כדי שיהא ערב לשתיה. ואין משיחין על כוס של בְּרָכָה המזון, אלא הכל שותקין, עד שתכלה ברכת המזון והיין, וישתו.

(מא) לסמל ולשבח את ארץ ישראל, שהיין מהענבים הגדלים בה חזק וצריך לערב בו מים כדי שיוכלו לשתותו.

פָּרָק ח

דיני ברכת הפירות, ודיני קדימה וספק בברכות.

א. כל פרות האילן - מברכין עליהן בתחלה 'בורא פרי העץ', ובסוף 'בורא נפשות רבות'; חוץ מחמשת המינין הכתובין בתורה, והן ענבים ורמונים ותאנים וזיתים ותמרים - שהוא מברך עליהן בסוף ברכה אחת מעין שלש^א. וכל פרות הארץ והירקות - מברכין עליהן בתחלה 'בורא פרי האדמה', ולבסוף 'בורא נפשות רבות'. ודברים שאין גדולין מן הארץ, כגון בשר וגבינה ודגים וביצים ומים וחלב ודבש וכיוצא בהן - בתחלה מברך 'שהפל', ולבסוף 'בורא נפשות רבות'. והשונה מים שלא לריות צמאו - אינו טעון ברכה, לא לפניו ולא לאחרי.

(א) חמש פירות אלו קיבלו בתורה חשיבות, לכן יש להם ברכה אחרונה מיוחדת.

ב. הסוחט פרות והוציא מהן משקין - מברך עליהן בתחלה 'שהפל', ולבסוף 'בורא נפשות'; חוץ מן הענבים והזיתים - שעל היין הוא מברך בתחלה 'בורא פרי הגפן'^ב, ולבסוף ברכה אחת מעין שלש, ועל השמן הוא מברך בתחלה 'בורא פרי העץ'. במה דברים אמורים? שהיה חושש [בכאב] בגרונו ושתה מן השמן [מעורב] עם מי השלקות [ירקות מבושלים] וכיוצא בהן, שהרי נהנה בשתיתו; אבל אם שתה השמן לבדו, או שלא היה חושש בגרונו - מברך עליו 'שהפלי', שהרי לא נהנה בטעם השמן.

(ב) מכיוון שהיין הוא משמח ומשביע, קבעו לו חז"ל ברכה מיוחדת. (ג) כי היין נוצר מענבים שהם משבעת המינים.

השנת הראב"ד

הביאו . . אחר א"א איני יודע מהו זה שהרי הגדול נותן רשות לקטן ממנו לברך והטעם כדי שיעיין בברכת המזון בעוד שהאחרים נוטלין ידיהם וכשהם מאה די לו בחמשה לעיין ולא יותר כדי שיהא סמוך לנטילת ידיים ברכה ונטילת ידיים שבנתים אינה הפסק בין הבין.

יב. הביאו • להם מים לנטילה לג - כל שמברך ברכת המזון, הוא נוטל ידיו תחלה, פדי שלא ישב הגדול וידיו מזהמות, עד שישטל אחר. ושאר הסועדין, נוטלין

ידן בסוף זה אחר זה; ואין מכבדין [להקדים] בְּדָבָר זֶה, שאין מכבדין בְּיָדִים מְזַהְמוֹת, ולא בדרכים, ולא בגשרים [לומר לגדול "לך לפני"] - אלא בפתח הראוי למזוזה^{לה}, ובשעת פניסה^{לו}.

(ג) ליטול מים אחרונים. (ד) שהוא המזמן. (ה) אפילו אם הפתח לא חייב במזוזה, כמו פתח בית הכנסת. (ו) אך ביציאה אין צורך לכבד את החשוב.

השנת הראב"ד

נמרו . . המוגמר א"א אע"פ שלא בירך ברכת המזון אם לאחר סעודה בא הגדול מברך ואע"פ שנתן הגדול רשות לאחר לברך ברכת המזון כבר עברה רשותו וחזרה הברכה לגדול שלא אמרו הדוא אומר על המוגמר אע"ג דאיכא דעדיף מיניה אלא על המוגמר הבא בתוך הסעודה כדאייתא בירושלמי.

יג. גמרו • לטל את ידיהן, ונגבו ידיהן, וברכו ברכת המזון, והביאו את המגמר [בשמים] - הגדול שברך ברכת המזון, הוא מברך על המגמר^{לו}, וכלן עונין אמן.

(ז) מכיוון שהוא התחיל את ברכת המזון ימשיך גם בברכה שאחריה.

יד. אם • היה שם יין לה (של כוס ברכה ובשמים) - מביאין כוס מחזיק

רביעית, או יתר על רביעית, או חזו את היין בימינו^{לט}, ואת הבשמים בשמאלו, ומברך ברכת המזון; ואחר כך מברך על היין, ואחר כך מברך על הבשמים. אם היה הבשמים שמן ערב וכיוצא בו, טחו [מורח] בראש השמש^ש; ואם היה השמש תלמיד חכםים, טחו בפתל, פדי שלא יצא מבשם לשוק.

(ח) אבל אם לא היה יין במקום האוכל לא חייבים לחפש, כי ברכת המזון לא חייבת להיות עם כוס יין. (ט) כל דבר מצווה, רצוי לאחזו בזמן הברכה ביד ימין. (מ) מורח אותו על הקיר, כדי שלא יצא המברך בידיים מבושמות לשוק, שזהו גנאי לתלמיד חכם לצאת מבושם לשוק מפני שיחשדוהו שעבר עבירה.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

ו. הקור, והוא ראש הַקְּלִי שֶׁהוּא כְּמוֹ עֵץ לֶבָן - מְבַרְךְ עָלָיו בְּתַחֲלָה שֶׁהַכֹּלִי^ג. קִפְּרָס [עלים] שֶׁל צֶלֶף [מין שיח] - מְבַרְךְ עָלָיו 'בּוֹרָא פְּרֵי הָאֲדָמָה', מִפְּנֵי שְׂאִינוֹ פְּרִי^ד; וְהָאֲבִינּוֹת [גרגירים] שֶׁל צֶלֶף, הֵן הַפְּרִי שֶׁהֵן כְּצוּרַת תְּמָרִים דְּקִיָּם קִטְנִים - וּמְבַרְךְ עָלֵיהֶן 'בּוֹרָא פְּרֵי הָעֵץ'.

(ב) החלק הפנימי שלו, שהוא רך ומתוק לחיך. (ג) מכיוון שבסופו החלק הזה בעץ מתקשה, ולא נוטעים את העץ בשבילו. (ד) אלא רק מגן על הפרי.

ז. הַפְּלִפְלִין וְהַזְּנַבִּיל [מין קינמון] - בְּזִמְנָן שֶׁהֵן רְטִבִּין^ט, מְבַרְךְ עָלֵיהֶן תַּחֲלָה 'בּוֹרָא פְּרֵי הָאֲדָמָה'^י; אֲבָל יְבֻשִׁין, אֵינָן טְעוּנִין בְּרִכָּה לֹא לְפָנֵיהֶן וְלֹא לְאַחֲרֵיהֶן - מִפְּנֵי שֶׁהֵן תְּבֻלִין^י, וְאֵינָן אֲכָלִין וְכֹן אֲכָלִין שְׂאִינָן רְאוּיִין לְאֲכִילָהּ, וּמְשַׁקֵּין שְׂאִינָן רְאוּיִין לְשִׁתָּהּ - אֵינָן טְעוּנִין בְּרִכָּה, לֹא לְפָנֵיהֶן וְלֹא לְאַחֲרֵיהֶן.

(ט) וראויים לאכילה. (ז) למרות שהם גדלים על עץ, מכיוון שאין רגילות לאכול אותם כמו שהם אלא כתבלין. (י) ואין אוכלים אותם כלל לבד, אלא רק כתבלין במאכלים אחרים.

ח. הַפֶּת שֶׁעַפְשָׁה^י, וְהַיִּזְן שֶׁהַקְּרִיס [החמין], וְתַבְשִׁיל שֶׁעֲבָרָה צוּרְתוֹ [התקלקל], וְהַנּוֹבְלוֹת [פירות שנשרו מהעץ] שֶׁהֵן פֶּגִיז [פירות שנשרו כשהם בוסה], וְהַשְּׂכָר, וְהַחֲמֵץ, וְהַגּוֹבָאִי [מין חגב], וְהַמְּלַח, וְהַפְּמֵהִין [מין פטריות], וְהַפְּטָרִיּוֹת - עַל כֻּלָּן הוּא מְבַרְךְ תַּחֲלָה שֶׁהַכֹּלִי^ט. וְכָל שְׂמֵבְרִכִין לְפָנָיו שֶׁהַכֹּלִי, מְבַרְכִין לְאַחֲרָיו 'בּוֹרָא נְפֹשׁוֹת רְבוֹת עַל כֹּל מָה שֶׁבָרָא, חַי הַעוֹלָמִים'. וְכָל הַטְּעוּן בְּרִכָּה לְאַחֲרָיו, טְעוּן בְּרִכָּה לְפָנָיו.

(יח) העלתה עובש. (יט) על כמהין ופטריות מברכים "שהכל" למרות שהם גדלים בקרקע, כי עיקר הצמיחה שלהם היא מהאוויר.

ט. שְׂמָרִים [של יין] שְׂנַתֵּן עָלֵיהֶם שְׁלֹשָׁה [רבע] מִיָּם, וְהוֹצִיא אַרְבָּעָה [רבע יין ושלוש מים] - מְבַרְךְ עָלֵיהֶן 'בּוֹרָא פְּרֵי הַגֶּפֶן', שְׁזֵה [רבע יין ושלוש רבעים מים] יִינָן מְזוּגָה הוּא; הוֹצִיא פְּחוֹת מֵאַרְבָּעָה [ואין רבע יין] - אָף עַל פֵּי שְׂיֵשׁ בְּהֵן טַעַם יִינָן, מְבַרְךְ עָלֵיהֶן תַּחֲלָה שֶׁהַכֹּלִי^י. י. בְּרֹךְ עַל פְּרוֹת הָאֵילָן 'בּוֹרָא פְּרֵי הָאֲדָמָה' - יָצָא; וְעַל פְּרוֹת הָאֲרֶז 'בּוֹרָא פְּרֵי הָעֵץ' - לֹא יָצָא.

(ד) ולא הייתה לו שום הנאה בשתיית השמן. (ה) אפילו אם השמן היה מעורב עם מי שלקות, מכיוון שהשמן בטל לטעם הירקות.

ג. פְּרוֹת או יְרֻקוֹת שֶׁדִּרְכָן לְהֵאֱכֹל חַיִּים - אִם בְּשֶׁלֶן או שְׁלֶקָן [בישום הרבה], מְבַרְךְ עָלֵיהֶן בְּתַחֲלָה שֶׁהַכֹּלִי^י, וּלְבִסּוֹף 'בּוֹרָא נְפֹשׁוֹת'. וְיְרֻקוֹת שֶׁדִּרְכָן לְהֵאֱכֹל שְׁלוּקִין, כְּגוֹן כְּרוֹב וְלֶפֶת [מין ירק] - אִם אֲכָלָן חַיִּין, מְבַרְךְ עָלֵיהֶן בְּתַחֲלָה שֶׁהַכֹּלִי^י. וְדִרְכָרִים שֶׁדִּרְכָן לְהֵאֱכֹל חַיִּין וּמְבַשְׁלִין - אֲכָלָן בֵּין חַיִּין בֵּין מְבַשְׁלִין - מְבַרְךְ עָלֵיהֶן בְּתַחֲלָה בְּרִכָּה הָרְאוּיָה לָהֶן: אִם הֵיוּ פְּרוֹת עֵץ, מְבַרְךְ 'בּוֹרָא פְּרֵי הָעֵץ'; וְאִם הֵיוּ פְּרוֹת אֲדָמָה או יְרֻקוֹת, מְבַרְךְ 'בּוֹרָא פְּרֵי הָאֲדָמָה'.

(ו) מכיוון שלא רגילים לאכול את הפירות הללו מבושלים, הם פחות חשובים וברכתם משתנה. (ז) כי לא רגילים לאכול אותם כך.

ד. יְרֻקוֹת שֶׁדִּרְכָן לְהֵשְׁלַק שֶׁשְׁלֶקָן - מְבַרְךְ עַל מִי שְׁלֶקָן שְׁלֶקָן 'בּוֹרָא פְּרֵי הָאֲדָמָה'; וְהוּא, שֶׁשְׁלֶקָן לְשִׁתוֹת מִימֵיהֶן, שְׂמִימֵי שְׁלֶקוֹת בְּשִׁלְקוֹת^י, בְּמָקוֹם שֶׁדִּרְכָן לְשִׁתוֹתָן. דְּבִשׁ תְּמָרִים, מְבַרְכִין עָלָיו תַּחֲלָה שֶׁהַכֹּלִי^י. אֲבָל תְּמָרִים שֶׁמְעַכְּן בְּיָדוֹ, וְהוֹצִיא גְרַעֲיִין שְׁלֶקָן, וְעֵשֶׂן כְּמוֹ עֵשֶׂה - מְבַרְךְ עָלֵיהֶן בְּתַחֲלָה 'בּוֹרָא פְּרֵי הָעֵץ', וּלְבִסּוֹף בְּרִכָּה אַחַת מֵעֵין שְׁלֹשׁ.

(ח) דין זה לא דומה לדין מיץ היוצא מפירות, כי למיץ אין את טעם הפרי ולכן מברכים עליו "שהכל", אבל למי המרק יש את טעם הירק ולכן מברכים עליהם "בורא פרי האדמה".

ה. הַקְּנִיָּם הַמְּתוּקִים [קני סוכה] שֶׁסּוֹחֲטִין אוֹתָן, וּמְבַשְׁלִין מִימֵיהֶן עַד שֶׁיִּקְפָּא [תגבש] וְיִדְמָה לְמַלְחָה^ט - כָּל הַגְּאוּנִים אֲמָרוּ, שֶׁמְבַרְכִין עָלָיו 'בּוֹרָא פְּרֵי הָאֲדָמָה', וּמְקַצְתֶּם אֲמָרוּ, 'בּוֹרָא פְּרֵי הָעֵץ'; וְכֵן אֲמָרוּ, שֶׁהַמּוֹצֵץ אוֹתָן קָנִים, מְבַרְךְ 'בּוֹרָא פְּרֵי הָאֲדָמָה'. וְאֵנִי אוֹמֵר שְׂאִין זֶה פְּרֵי, וְאֵין מְבַרְכִין עָלָיו אֶלָּא 'שֶׁהַכֹּלִי'; שְׁלֹא יִהְיֶה דְּבִשׁ אֶלּוֹ הַקְּנִיָּם^י שֶׁנִּשְׁתַּנָּה עַל יְדֵי הָאוּר [על ידי בישול באש], גְּדוֹל מְדַבֵּשׁ תְּמָרִים שְׁלֹא נִשְׁתַּנָּה, וּמְבַרְכִין עָלָיו 'שֶׁהַכֹּלִי'.

(ט) הכוונה לסוכר שלנו. (י) הגאונים שסברו שהקנים הם פרי אדמה. (יא) כלומר: גם אם נאמר שצריך לברך על הקנים עצמם "בורא פרי העץ", על הסוכר היוצא מהם אין לברך כך.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

יג. הַיּוֹ לְפָנָיו מִיָּנִין הַרְבֵּה - אִם הָיוּ בְּרִכּוֹתֶיהֶן שְׁוֹתִיּוֹת^{כז} - מְבָרְךָ עַל אֵיזָה מֵהֶן שְׁיִרְצָה, וּפּוֹטֵר אֶת הַשָּׂאֵר; וְאִם אֵין בְּרִכּוֹתֶיהֶן שְׁוֹתֹת - מְבָרְךָ עַל כָּל אֶחָד מֵהֶן בְּרִכָּה הֶרְאוּיָהּ לוֹ, וְאִי זֶה מִיִּן שְׁיִרְצָה לְהַקְדִּים^{כח} מִקְדִּים^{כט}. וְאִם אֵינוֹ רוֹצֵה בְּזֶה יוֹתֵר מִזֶּה - אִם יֵשׁ בֵּינֵיהֶן אֶחָד מְשַׁבְּעַת הַמִּיָּנִין, עָלָיו הוּא מְבָרְךָ תְּחִלָּה; וְכָל הַקּוֹדֵם בְּפִסּוּק, קוֹדֵם לְבְּרָכָה. וְהַשְּׁבֻעָה, הֵן הָאֲמוּרִין בְּפִסּוּק זֶה: "אֲרַץ חֹטָה וְשֹׁעֲרָה, וְגִפְסָן וּתְאֵנָה וְרִמּוֹן; אֲרַץ זֵית שָׁמֶן, וְדִבְשָׁ"ו^ל. וּדְבַשׁ זֶה, הֵן הַתְּמָרִים; וְהַתְּמָרִים לֹא קוֹדְמִין לְעֵנָבִים - שֶׁהַתְּמָרִים שְׁנֵי [בסמיכותו] לְ'אֲרַץ' [השני שבפסוק], וְהָעֵנָבִים שְׁלִישִׁי לְ'אֲרַץ' [הראשון].

(כז) כגון שני פירות עץ. (כח) מפני שהוא אוהב אותו יותר. (כט) אפילו אם המין השני הוא משבעת המינים. (ל) להבדיל מדבש דבורים. (לא) למרות שנכתבו אחרונים בפסוק.

יד. בְּרִכָּה • אַחַת שְׁמַעֲיִן שְׁלֹשׁ שָׁל שֶׁל חֲמֹשֶׁת מִיָּנִי הַפְּרוֹת וְשֶׁל יֵיִן, הַשְּׁנַת הַרְאֵב"ד

ברכה . . הפירות א"א אנו חותמין על היין על הארץ ועל פרי הגפן.

היא שֶׁל מִיָּנִי הַדְּגָן; אֶלָּא שְׁעַל הַפְּרוֹת הוּא אוֹמֵר: 'עַל הָעֵץ וְעַל פְּרֵי הָעֵץ וְעַל תְּנוּבַת הַשָּׂדֶה וְעַל אֲרֶץ חֲמֻדָּה וְכוּ'; וְעַל הַיֵּיִן הוּא אוֹמֵר: 'עַל הַגִּפְסָן וְעַל פְּרֵי הַגִּפְסָן. וְחוֹתֵם בְּשִׁתִּיהֶן: 'עַל הָאֲרֶץ וְעַל הַפְּרוֹת'; וְאִם הָיָה בְּאֲרֶץ יִשְׂרָאֵל, חוֹתֵם בְּהֵן: 'עַל הָאֲרֶץ וְעַל פְּרוֹתֶיהָ'^{לב}. וְיֵשׁ מִי שְׁמוֹסִיף בְּבְרָכָה שְׁמַעֲיִן שְׁלֹשׁ, קֹדֵם חֲתִימָה: 'כִּי אֵל טוֹב וּמְטִיב אֶתְּהוּ', שֶׁהוּא מַעֲיִן בְּרִכָּה רְבִיעִית^{לד}; וְיֵשׁ מִי שְׁאוֹמֵר שְׁלֹשׁ תְּקֵנוֹ בְּרִכָּה רְבִיעִית אֶלָּא בְּכִרְפַת הַמְּזוּן בְּלִבְד. (לב) של ארץ ישראל, להדגיש שבה הארץ. (לג) של ברכת המזון.

טו. שֶׁתָּה יֵיִן וְאֶכֶל תְּמָרִים וְאֶכֶל תְּבֻשִׁיל שֶׁל חֲמֹשֶׁת מִיָּנִי דְגָן, מְבָרְךָ בְּאַחֲרוֹנָה כְּכֹה: 'בְּרוּךְ אַתָּה ה', אֱלֹהֵינוּ מִלֶּפְנֵי הָעוֹלָם, עַל הַמַּחֲיָה וְעַל הַפְּלִפְלָה, וְעַל הַגִּפְסָן וְעַל פְּרֵי הַגִּפְסָן, וְעַל הָעֵץ וְעַל פְּרֵי הָעֵץ, וְעַל תְּנוּבַת הַשָּׂדֶה, וְעַל אֲרֶץ חֲמֻדָּה וְכוּ'; וְחוֹתֵם: 'בְּרוּךְ אַתָּה ה', עַל הָאֲרֶץ, וְעַל הַמַּחֲיָה, וְעַל הַפְּרוֹת'^{לה}.

וְעַל הַפֶּל, אִם בְּרַךְ 'שֶׁהַפֶּל' - יֵצֵא, וְאֶפְלוּ עַל הַפֶּת וְעַל הַיֵּיִן.

(כ) כי גם האילן יונק מהאדמה.

יא. לְקַח • פּוֹס שֶׁל שֶׁכָּר בְּיָדוֹ, וְהַתְּחִיל הַבְּרָכָה עַל מְנַת לֹמֵר 'שֶׁהַפֶּל', וְטָעָה וְאָמַר 'בוֹרֵא פְּרֵי הַגִּפְסָן' - אֵין מְחִזִּירִין אוֹתוֹ^{כו}. וְכֵן אִם הָיוּ לְפָנָיו פְּרוֹת הָאֲרֶץ, וְהַתְּחִיל הַבְּרָכָה עַל מְנַת לֹמֵר 'בוֹרֵא פְּרֵי הָאֲדָמָה', וְטָעָה וְאָמַר 'בוֹרֵא פְּרֵי הָעֵץ' - אֵין מְחִזִּירִין אוֹתוֹ. וְכֵן אִם הָיָה לְפָנָיו תְּבֻשִׁיל שֶׁל דְּגָן, וּפְתַח וּבְרַךְ עַל מְנַת לֹמֵר 'בוֹרֵא מִיָּנִי מְזוּנוֹת', וְטָעָה וְאָמַר 'הַמוֹצֵיא לְחֵם' - יֵצֵא; מִפְּנֵי שֶׁבְּשֻׁעָה שֶׁהַזְּכִיר הַשֵּׁם וְהַמְּלָכוֹת, שָׁהֵן עֶקֶר הַבְּרָכָה, לֹא נִתְפָּן אֶלָּא לְבְּרָכָה הֶרְאוּיָהּ לְאוֹתוֹ הַמִּין, וְהוֹאִיל וְלֹא הָיָה בְּעֶקֶר הַבְּרָכָה טָעוּת, אָף עַל פִּי שְׁטָעָה בְּסוּפָהּ - יֵצֵא, וְאֵין מְחִזִּירִין אוֹתוֹ. (כא) ואמר את שם השם. (כב) לברך שוב את הברכה הנכונה.

יב. כָּל הַבְּרִכּוֹת הָאֵלוּיִם שֶׁנִּסְתַּמְּק לֹו בְּהֵן אִם בְּרַךְ אִם לֹא בְּרַךְ - אֵינוֹ חוֹזֵר וּמְבָרְךָ, לֹא בְּתַחֲלָה וְלֹא

בְּסוּף; מִפְּנֵי שֶׁהֵן מְדַבְּרֵי סוּפְרִים^{כז}. שְׁכַח • וְהַכְּנִיס אֶכְלִין לְתוֹךְ פִּיו בְּלֹא בְּרָכָה - אִם הָיוּ מְשֻׁקְיָיִם^{כח} - בּוֹלְעֵן [ולא ברכה], וּמְבָרְךָ בְּסוּף [ברכה] אַחֲרוֹנָה; וְאִם הָיוּ פְּרוֹת שְׁאֵם זְרָקָן [מפיו] יִמְאַסּוּ, כְּגוֹן תּוֹתִים וְעֵנָבִים - מְסַלְקֵן לְצַד אֶחָד [בפיו] וּמְבָרְךָ, וְאַחַר כֵּן בּוֹלְעֵן; וְאִם אֵינֶן נִמְאַסִּין, כְּגוֹן פּוֹלִים וְאַפּוֹנִים - פּוֹלְטֵן מִפּוֹ עַד שֶׁיְבָרְךָ וּפְנִיּוֹי^{כט}, וְאַחַר כֵּן אוֹכֵל.

(כג) המפורטות בפרק זה. (כד) וכשיש ספק בדברי סופרים, ההלכה היא להקל. (כה) ואינו יכול להוציא מהפה, או להסיט לצד אחד בפה. (כו) בהתאם לפסוק (תהלים עא, ח) "ימלא פי תהלתך" - כל הפה צריך להיות פנוי בשעת ברכה.

5. דברים-עקב, ח, ה.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

לִפְנֵי שָׁמֶן וְהֵדֵס, מְבָרֵךְ עַל הַהֵדֵס וּפּוֹטֵר אֶת
הַשָּׁמֶן, מִפְּנֵי שֶׁבְּרָכָה אַחַת לְשִׁנְיָהוּ, וְהִיא 'עֲצֵי
בְּשָׂמִים'.

(ג) מכיוון שהוא גדל בארץ ישראל ויש לו חשיבות. (ד) שמן
שמשחו בו את הכהנים ואת כלי המקדש, והיה מעורב
מבשמים שונים. (ה) להריח אותו, לדוגמה שמן זית שטחנו
אותו עד שיצא ממנו ריח טוב. (ו) צריך להריח קודם את הדס
מכמה סיבות, ואחת מהן היא שהדס מיועד בעיקר לריח
והשמן מיועד יותר לסיכה.

ד. הַיּוֹ לִפְנֵי בֶשֶׂם שֶׁהוּא עֵץ וּבֶשֶׂם שֶׁהוּא עֶשֶׂב,
אֵין בְּרַפְתָּ אֶחָד מֵהֶן פּוֹטֵרְתָּ אֶת חֲבֵרוֹ, אֶלָּא מְבָרֵךְ
עַל זֶה לְעֶצְמוֹ, וְעַל זֶה לְעֶצְמוֹ. הַבִּיאוּ לִפְנֵי יַיִן
וְשָׁמֶן [להריח] - אוֹחוֹז יַיִן בִּימִינוֹ, וְשָׁמֶן בְּשִׂמְלוֹ;
וּמְבָרֵךְ עַל הַיַּיִן וְשׁוֹתְהוּ, וְחוֹזֵר וּמְבָרֵךְ עַל הַשָּׁמֶן
וּמְרִיחַ בוֹ, וְטָחוּ [=מורחח] בְּרֹאשׁ הַשֶּׁמֶשׁ [שלא ישאר עליו
ריח]; וְאִם הָיָה הַשֶּׁמֶשׁ תַּלְמִיד חֲכָמִים, טָחוּ בְּפִתְלָח.

(ז) מכיוון שהיין יותר חשוב. (ח) מורח אותו על הקיר, כדי
שלא יצא המברך בידיים מבושמות לשוק, שזהו גנאי
לתלמיד חכם לצאת מבושם לשוק מפני שיחשדוהו שעבר
עבירה.

ה. דָּבָר שֶׁהוּא סֶפֶק אִם מִן הָעֵץ אִם מִן הָאֲדָמָה,
מְבָרֵךְ עָלָיו 'בּוֹרָא מִיַּיִן בְּשָׂמִים'; בֶּשֶׂם שֶׁעֲרָבוּ
הַרוֹבֵלִים מִמִּינֵי הַרְבֵּה, מְבָרֵךְ עָלָיו 'בּוֹרָא מִיַּיִן
בְּשָׂמִים'. נִכְנָס לַחֲנוּתוֹ שֶׁל בֶּשֶׂם שִׁישׁ בִּהּ מִיַּיִן
הַרְבֵּה, מְבָרֵךְ 'בּוֹרָא מִיַּיִן בְּשָׂמִים'. אִם יָשַׁב שָׁם כָּל
הַיּוֹם כְּלוּ, אֵינּוּ מְבָרֵךְ אֶלָּא אַחַת; נִכְנָס וַיֵּצֵא נִכְנָס
וַיֵּצֵא, מְבָרֵךְ עַל כָּל פַּעַם וּפַעַם.^א

(ט) מוכר בשמים ותמרוקי נשים. (י) מדובר במקרה שנכנס
לחנות במיוחד בשביל להריח, אבל אם נכנס סתם לחנות
והריח בלי כוונה, לא צריך לברך כלל. (יא) מדובר כשלא
תכנן לחזור שוב, אבל אם מראש חשב לחזור לחנות לא
צריך לברך שוב, כי לא הסיח את דעתו.

ו. הַשּׁוֹשְׁנָה וְחֻלְפֵי הַיָּם [=מין צמח], מְבָרֵכִין עֲלֵיהֶן
'בּוֹרָא עֲצֵי בְּשָׂמִים'. נִרְגָּס [נרקיס] שֶׁל גָּנָה, 'בּוֹרָא
עֲצֵי בְּשָׂמִים'; וְשֶׁל שְׂדֵה, 'בּוֹרָא עֲשָׂבֵי בְּשָׂמִים'.^ב
הַוֶּרֶד, וְיַמֵּי הַוֶּרֶד,^ג וְהַלְּבוֹנָה,^ד וְהַמַּצְטֵכִי [=שרף שיח
'אלת המסטיק'], וְכִיּוֹצֵא בֵּהֶן - 'בּוֹרָא עֲצֵי בְּשָׂמִים'.^{טו}

(יב) מכיוון שלא עובדים לשמר אותו והוא נהרס, לכן
מברכים עליו כמו על עשבים, בשונה מנרקיס של גינה שכן
שומרים עליו. (יג) נוזל שיוצא מפרחי הורד. (יד) מין שרף עץ
מוצק ריחני. (טו) ההגדרה של עץ היא, כל דבר שצמיחתו

(לד) ומשמעות הברכה היא, שבח לארץ שמוציאה את אוכל
ההפירות.

טז. אֶכֶל אִם אֶכֶל בְּשֵׁר וְשִׁתָּה יַיִן - מְבָרֵךְ בְּסוּף
עַל זֶה בְּפָנָי עֲצְמוּלִי, וְעַל זֶה בְּפָנָי עֲצְמוּלִי. אֶכֶל
תְּאֵנִים אוֹ עֲנָבִים, וְתַפּוּחִים וְאֶגְסִים וְכִיּוֹצֵא בֵּהֶן -
מְבָרֵךְ בְּסוּף בְּרָכָה אַחַת מֵעֵין שְׁלֹשׁ, וְהִיא כּוֹלֵלֶת
הַכֹּל, מִפְּנֵי שֶׁכָּל פְּרוֹת הָעֵץ הֵן. וְכֵן כָּל כִּיּוֹצֵא
בְּזֶה.

(לה) ברכה אחת מעין שלש. (לו) ברכת "בורא נפשות".

פָּרֵק ט

דיני ברכת הריח.

א. כֶּשֶׂם שֶׁאֲסוּר לוֹ לְאָדָם לְהֵנֹת בְּמֵאֵכֶל אוֹ
בְּמִשְׁקָה קֹדֶם בְּרָכָה - כֶּף אֲסוּר לוֹ לְהַרְיֵחַ רִיחַ טוֹב
קֹדֶם בְּרָכָה. וְכִיצַד מְבָרְכִין עַל רִיחַ טוֹב? אִם הָיָה זֶה
שִׁישׁ לוֹ הַרִיחַ עֵץ אוֹ מִין עֵץ, מְבָרֵךְ עָלָיו 'בּוֹרָא עֲצֵי
בְּשָׂמִים'; וְאִם הָיָה עֶשֶׂב אוֹ מִין הָעֶשֶׂב, מְבָרֵךְ 'בּוֹרָא
עֲשָׂבֵי בְּשָׂמִים'; וְאִם הָיָה לֹא מֵעֵץ וְלֹא מֵאֲדָמָה,
כְּגוֹן הַמּוֹר שֶׁהוּא [מופק] מִן הַחִיּוֹת^א - מְבָרֵךְ 'בּוֹרָא מִיַּיִן
בְּשָׂמִים'; וְאִם הָיָה פְּרִי הָרְאוּי לְאֲכִילָה, כְּגוֹן אֶתְרוֹג
וְתַפּוּחַ - מְבָרֵךְ 'שְׁנַתֵּן רִיחַ טוֹב בְּפְרוֹת'. וְעַל הַכֹּל -
אִם אָמַר 'בּוֹרָא מִיַּיִן בְּשָׂמִים', יֵצֵא.

(א) יש שתי פירושים מהו המור: א. חיה שנמצאת בהודו
וכולם מתבשמים בדמה. ב. חיה שיש לה כמין כיס בצוואר
בו מתקבץ דם, ולאחר שהוא מתייבש נעשה ממנו ה'מור'.

ב. אֵינּוּ מְבָרְכִין עַל הַמְּגַמֵּר [-בשמים המתנחלים על גחלים
בערות להריח ריחם], עַד שֶׁתַּעֲלֶה תִּמְרוֹתוֹ [-עשן]^ב. וְכִיצַד
מְבָרְכִין עָלָיו? אִם הָיָה זֶה הַנֶּשֶׁרֶף שְׁנַתֵּן רִיחַ עֵץ,
מְבָרְכִין 'עֲצֵי בְּשָׂמִים'; וְאִם הָיָה עֶשֶׂב, מְבָרְכִין
'עֲשָׂבֵי בְּשָׂמִים'; וְאִם הָיָה מִמִּין חַיָּה וְכִיּוֹצֵא בִּיה,
מְבָרְכִין 'בּוֹרָא מִיַּיִן בְּשָׂמִים'.

(ב) מכיוון שצריך לברך את הברכה בסמוך לעשייה, לכן צריך
לחכות עד שיעלה העשן ויתפשט הריח, כדי שמיד אחרי
שיברך יוכל להריח.

ג. שָׁמֶן שֶׁל אֶפְרָסִמוֹן וְכִיּוֹצֵא בוֹ, מְבָרֵךְ עָלָיו
'בּוֹרָא שָׁמֶן עֲרָבִי'; אֶכֶל שָׁמֶן זֵית שֶׁכִּבְּשׁוּ אוֹ
שִׁטְחָנוּ עַד שֶׁחֹזֵר רִיחוֹ נוֹדֵף, מְבָרֵךְ עָלָיו 'בּוֹרָא
עֲצֵי בְּשָׂמִים'. שָׁמֶן שֶׁבִּשְׂמוֹ [-ערבו עם בשמים] כְּעֵין שָׁמֶן
הַמִּשְׁחָה, מְבָרֵךְ עָלָיו 'בּוֹרָא מִיַּיִן בְּשָׂמִים'. הַבִּיאוּ

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

מתחילה עם גזע אפילו דק, וההגדרה של עשב היא, כל דבר שצמיחתו מתחילה עם עלה.

ז. **שְׁלֵשָׁה מִיְגֵי רֵיחַ טוֹב, אֵין מְבַרְכִין עֲלֵיהֶן; וְאֵלוּ הֵן: רֵיחַ טוֹב שְׁאָסוּר לְהָרִיחַ בוֹ, וְרֵיחַ טוֹב הַעֲשׂוֹי לְהַעֲבִיר רֵיחַ רַע, וְרֵיחַ טוֹב שְׁלֵא נַעֲשָׂה לְהָרִיחַ בְּעַצְמוֹ שֶׁל רֵיחַ זֶה.¹⁰**

(טז) אלא את הדבר המתבשם ממנו.

ח. **פִּיצוּד? בְּשָׂמִים שֶׁל עֲבוּדָה זָרָה, וּבְשָׂמִים שֶׁעַל עֲרוּהוּ מִן הַעֲרִיּוֹת - אֵין מְבַרְכִין עֲלֵיהֶן, לְפִי שְׁאָסוּר לְהָרִיחַ בְּהֵן.¹¹ בְּשָׂמִים שֶׁל מְתִים, וּבְשָׂמִים שֶׁל בֵּית הַכֶּסֶּא,¹² וְשִׁמְן הַעֲשׂוֹי לְהַעֲבִיר אֶת הַזְּהָמָה - אֵין מְבַרְכִין עֲלֵיהֶן, לְפִי שֶׁנַּעֲשׂוּ לְהַעֲבִיר רֵיחַ רַע. מְגֹמֵר שֶׁמְגַמְרִין בוֹ אֶת הַפְּלִים וְאֶת הַבְּגָדִים - אֵין מְבַרְכִין עֲלָיו, לְפִי שְׁלֵא נַעֲשָׂה לְהָרִיחַ בְּעַצְמוֹ שֶׁל מְגֹמֵר. וְכֵן הַמְרִיחַ בְּבָגְדִים הַמְגַמְרִין, אֵינוֹ מְבַרֵךְ, לְפִי שְׁאֵין שָׁם עֶקֶר בְּשָׁם, אֲלֵא רֵיחַ בְּלֵא עֶקֶר.¹³**

(יז) אישה האסורה לו, כגון קרובתו. (יח) מחשש שהריח הטוב יגרור אותו למעשה עבירה. (יט) שמטרתם היא להעביר את הריח הרע. (כ) שמן מבושם שמביאים בסוף הסעודה כדי לנקות את הידיים. (כא) ובכל מקרה שלא נהנה ממקור הריח, אינו מברך.

ט. **בְּשָׂמִים שֶׁל מְסֵבָה [סעודה] שֶׁל גוֹיִם - אֵין מְבַרְכִין עֲלֵיהֶן; שְׁסַתֵּם מְסַבְתֵּם גוֹיִם, לְעַבְדָּה זָרָה. הִיָּה מְהַלֵּךְ חוּץ לְבֵרֶךְ וְהָרִיחַ רֵיחַ טוֹב - אִם רַב הָעִיר גוֹיִם, אֵינוֹ מְבַרֵךְ;¹⁴ וְאִם רַב יִשְׂרָאֵל, מְבַרֵךְ. נִתְעַרַב רֵיחַ שֶׁמְבַרְכִין עֲלָיו, בְּרֵיחַ שְׁאֵין מְבַרְכִין עֲלָיו - הוֹלְכִין אַחַר הָרֵב.**

(כב) שמא הריח מגיע ממסיבה של עבודה זרה.

~ יום חמישי ה' ניסן ~

פָּרָק י'

דיני שאר הברכות ותפילות קצרות.

א. **בְּרֻכּוֹת אֲחֵרוֹת¹⁵ וְדְבָרִים אֲחֵרִים הַרְבֵּה שְׁאֵין**

בְּהֵן פְּתִיחָה [כברוך] וְלֵא תְּתִילָמָה [כברוך], תְּקַנּוּ תְּכַמִּים דְּרָף שְׂבַח וְהוֹדָיָה לְהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, כְּמוֹ בְּרֻכּוֹת הַתְּפִלָּה¹⁶ שֶׁכָּבֵר כְּתַבְנוּם; וְהֵם אֵלוּ: הַבּוֹנֵה בֵּית חֲדָשׁ, וְהַקּוֹנֵה פְּלִים [ובגדים] חֲדָשִׁים בֵּין יֵשׁ לוֹ פִּיּוּצָא בְּהֵן בֵּין אֵין לוֹ - מְבַרֵךְ: 'בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מְלֶכֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁהַחַיִּינוּ וְקִיָּמְנוּ וְהִגִּיעֵנוּ לְזִמְן הַזֶּה.'

(א) חוץ מברכות ההנאה. (ב) הדומות בתוכנן לברכות התפילה, שגם הן שבח והדיה לה'. (ג) והשימוש בהם אינו חדש עבורו. (ד) כל הברכות מתחילות בלשון נוכח - 'ברוך אתה' ומסתיימות בלשון נסתר - 'שהחינו'. הטעם לזה הוא, בהתאם לדברי הרמב"ם בהלכות יסודי התורה שמצד אחד הקב"ה נמצא בכל מקום ממש, ומצד שני הוא נעלם ואי אפשר להשיגו כלל, וכדי לזכור זאת, תיקנו חז"ל את לשון הברכות כך.

ב. **וְכֵן הָרוּאָה אֶת חֲבֵרוֹ¹⁷ לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם, מְבַרֵךְ 'שֶׁהַחַיִּינוּ'; וְאִם רָאָהוּ לְאַחַר שְׁנַיִם עֶשֶׂר חֲדָשׁ, מְבַרֵךְ: 'בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מְלֶכֶךְ הָעוֹלָם, מְחַיֵּה הַמֵּתִים'. הָרוּאָה פְּרִי הַמִּתְחַדָּשׁ מִשְׁנֵה לְשָׁנָה, בְּתַחֲלַת רֵאִיתוֹ מְבַרֵךְ 'שֶׁהַחַיִּינוּ'.**

(ה) ששמח לראותו. (ו) כי אחרי שניים עשר חודש שוכחים חבר שלא רואים, כמו שמת נשכח לאחר שניים עשר חודשים. (ז) בפעם הראשונה שרואה אותו, למרות שלא אוכל את הפרי.

ג. **שָׁמַע שְׂמוּעָה טוֹבָה¹⁸, מְבַרֵךְ: 'בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מְלֶכֶךְ הָעוֹלָם, הַטוֹב וְהַמְּטִיב'; שָׁמַע שְׂמוּעָה רָעָה, מְבַרֵךְ: 'בְּרוּךְ דַּעַן הָאֱמֶת'. וְחַיֵּב אָדָם לְבָרֵךְ עַל הָרָעָה בְּטוֹבַת נַפְשׁ [בִּישׁוּב הַדַּעַת], פְּדָרָף שֶׁמְבַרֵךְ עַל הַטוֹבָה בְּשִׂמְחָה - שְׁנֵאָמַר: 'וְאֶהְבֶּת אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ, בְּכֹל לִבְּךָ וּבְכֹל נַפְשְׁךָ וּבְכֹל מְאֹדְךָ'¹⁹, וּבְכֹל אֲהַבָּה זוֹ הִיתְרָה שֶׁנִּצְטַוֵּינוּ בָּהּ, שְׁאֵפְלוּ בְּעַתְּ שִׁיעַר לוֹ, יוֹדָה וְיִשְׂבַּח בְּשִׂמְחָה.²⁰**

(ח) שהיא טובה לו ולאחרים. (ט) הטוב - לי והמטיב - לאחרים. (י) מכיוון שמצטער מהשמועה הרעה ששמע, צריך להצדיק את הדין. (יא) אמרו חז"ל "בכל מידה ומידה שהוא מודד לך" (ברכות פ"ק ט, משנה ה), בין אם זו מידה טובה או רעה. (יב) מכיוון שיש דברים שנראים כרעים, אבל בסופו של דבר מתברר שהם היו לטובה.

6. דברים-ואתחנן, ו, ה.

הבונה. . הוה: כאן לא הוזכרה ברכת "שהחינו" על המועדים - לקו"ש חל"ז ע' 15 והע' 13. מברך. . הוה: זו אינה ברכה המתירה את ההנאה אלא ביטוי תורה לקב"ה - לקו"ש חל"ד ע' 108 והע' 26. מברך "שהחינו": צ"ע מדוע לא נהוג כן - סה"ש תשמ"ט ח"ב ע' 738. שאפילו. . בשמחה: כוונת רבינו - לקו"ש ח"ט ע' 70 הע' 32.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

ד. הגיעה אליו טובה, או ששמע שמועה טובה - אף על פי שהדברים מראין, שטובה זו תגרום לו רעה - מברך 'הטוב והמטיב'; וכן אם נגעה אליו רעה, או ששמע שמועה רעה - אף על פי שהדברים מראין, שרעה זו גורמת לו טובה - מברך 'דין האמת'; שאין מברכין על העתיד להיות, אלא על מה שארע עתה.

ה. ירדו גשמים רבים - אם יש לו שדה, מברך 'שהחנינו'; ואם היתה שלו ושל אחרים^ט, מברך 'הטוב והמטיב'. ואם אין לו שדה, מברך: 'מודים אנחנו לך ה' אלהינו, על כל טפה וטפה שהורדת לנו; ואלו פינו מלא שירה פים, ולשוננו רנה בהמון גליו, ושפתותינו שבח כמרחבי הרקיע, ועינינו מאירות כשמש וכירח, וידינו פרושות כנשרי שמים, ורגלנו קלות כפאלות - אין אנו מספיקין להודות לך ה' אלהינו, ולברך את שמך מלבנו, אפלו על אחת מאלף אלפי אלפים רב רבבי רבבות פעמים הטובות שעשית עמנו ועם אבותינו מלפנים - ממצרים גאלתנו ה' אלהינו, מבית עבדים פדיתנו, ברעב ונתנו, ובשבע כלכלתנו, ומחרב הצלתנו, ומדבר מלטתנו, ומחללים רעים רבים דליתנו מלבנו; ועד הנה עזרונו רחמיה ה' אלהינו, ולא עזבונו חסדיך. על כן, אברים שפלתנו בנו, ורוח ונשמה שנפחת באפנו, ולשון אשר שמת בתוך פינו - הן הם ברנה יודו לך, ויברכו את שמך, מלבנו. ברוך אתה ה', רב ההודיות אל התשפחות'.

(ג) שיש לו שותפים בבעלות על השדה.

ו. מאימתי מברכין על הגשמים? משירפו המים על הארץ, ויעלו אבעבועות מן המטר על פני המים, וילכו האבעבועות זה לקראת זה.

ז. אמרו לו: 'מת אביו וירשתו' - אם יש עמו אחין - מברך בתחלה 'דין האמת'^י, ואחר כך 'הטוב והמטיב'^י; ואם אין עמו אחים^י, מברך

(יד) על שמיעת המיתה. (טו) על כך שזכה בירושה. (טז) כך שהירושה היא טובה אישית שלו.

ח. ארבעה צריכין להודות - חולה שנתרפא,^י וקבוש שיצא מבית האסורים, ויורדי הים כשיצלו^י [ליבשה], והולכי דרכים כשיגיעו לישוב; וצריכין להודות בפני עצמה, ושנים מהם חכמים, שנאמר: "וירוממוהו בקהל" עם, ובמושב זקנים^י יהללוהו". וכיצד מודה? עומד ביניהן ומברך: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, הגומל לחיבים טובות, שגמלני כל טוב'; וכל השומעין אומרים: 'שגמלך טוב, הוא יגמלך, סלה'.

(יז) פחות מעשרה אנשים יחד אינם נקראים קהל. (יח) זקן, הכוונה לתלמיד חכם, ומכיוון שכתוב בלשון רבים צריך שניים.

ט. הרואה מקום שנעשו בו נסים לישראל, כגון ים סוף ומעברות הירדן [שנעמדו בהם המים שיכבדו ישראל] - מברך: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, שעשה נסים לאבותינו במקום הזה'; וכן כל מקום שנעשה בו נס לרבים. אבל מקום שנעשה בו נס ליחיד - אותו היחיד ובנו וכן בנו מברך פשיא אתו המקום: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, שעשה לי נס במקום הזה', או: 'שעשה נס לאבי במקום הזה'. הרואה גב אריות [שהושלך בו דניאל], וכבשן האש [שהושלכו בו חנניה מישאל ועזריה] - מברך: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, שעשה נס לצדיקים במקום הזה'^י.

(יט) למרות שהנס נעשה לאיש אחד, כיון שהתקדש שמו של הקב"ה בנס הזה מברכים עליו.

הרואה מקום שעובדין בו עבודה זרה - מברך: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, שנתן ארץ אפים לעובדי רצונו'. מקום שנעקרה ממנו עבודה

^ט הפניות לשיחות קודש ^י כל: דיוק הגירסאות - לקו"ש חל"ג ע' 138 הע' 2. שעשה . הוה: החילוק בין ברכת הנס לברכת "הגומל" - לקו"ש חל"ג ע' 138.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

יב. הַרְוָאָה אֶת הַפּוֹשֵׁי, וְאֶת הַמְשַׁנֵּין בְּצוּרַת פְּנִיָּהֶן אוֹ בְּאַבְרִיָּהֶן - מְבָרֵךְ: 'בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, מְשַׁנֵּה הַבְּרִיּוֹת'. הַרְוָאָה סוּמָא, אוֹ קִטְעַע (בידיו או ברגליו), וּמְכִי שְׁחִין, וּבִהְקִנֵּין [המלאים בהרות לבנות], וְכִיּוֹצֵא בְּהֶן כִּחַ - מְבָרֵךְ: 'בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, דִּין הָאֲמֵת; וְאִם נוֹלְדוּ בֶן מְמַעֵי אִמּוֹ, מְבָרֵךְ: 'מְשַׁנֵּה הַבְּרִיּוֹת'. הַרְוָאָה פִּיל וְקוֹף וְקַפּוֹף [=ינשוף], מְבָרֵךְ: 'בְּרוּךְ מְשַׁנֵּה הַבְּרִיּוֹת'.

כח) לדוגמה גמד או מישהו ארום מאוד.

יג. הַרְוָאָה בְּרִיּוֹת טוֹבוֹת וּמְתַקְנוֹת בְּיוֹתֵר כִּטְ, וְאֵילָנוֹת טוֹבוֹת - מְבָרֵךְ: 'שִׁפְכָה לוֹ בְּעוֹלָמוֹ'. הַיּוֹצֵא לְשָׂדוֹת וְלִגְנוֹת בְּיָמֵי נִסְסוֹ, וְרָאָה אֵילָנוֹת פּוֹרְחוֹת וְנֹצְצִים [פרחים] עוֹלִים - מְבָרֵךְ: 'בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁלֹּא חָסַר בְּעוֹלָמוֹ כְּלוּם, וּבָרָא בּוֹ בְּרִיּוֹת טוֹבוֹת נְאוֹת, כְּדִי לְהַתְנַאוֹת (לְהַנּוֹת) בְּהֵן בְּנֵי אָדָם'.

כט) אפילו אם ראה בעל חי נאה כמו גמל נאה או סוס נאה. ל) שהוא חודש האביב.

יד. עַל • הַרְוָחוֹת הַשָּׁנָה הַרְאֵב"ד
על . . בראשית א"א בגמרא יש שְׁנֹשְׁבוּ בְּזַעַף [בסעורה], מְבָרֵךְ תְּרֵתִי.
וְעַל הַבְּרָקִים, וְעַל הַרְעָמִים, וְעַל קוֹל הַהֶבְרָה [רעש] שֶׁתִּשְׁמַע בְּאַרְצֵן כְּמוֹ רְחִים גְּדוֹלִים [בעת רעידת אדמה], וְעַל הָאִוִּיר שֶׁבְּאִוִּיר שְׂנֵי־רָאוּ פְּאֵלוֹ הֵן כּוֹכְבִים נוֹפְלִים וְרָצִים מִמְּקוֹם לְמְקוֹם, אוֹ כְּמוֹ כּוֹכְבִים שֵׁישׁ לְהֵן זָנָב - עַל כָּל אֶחָד מֵאלוֹ - מְבָרֵךְ: 'בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁפָּחוּ מְלֵא עוֹלָם^א; וְאִם רָצָה - מְבָרֵךְ: 'בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, עוֹשֵׂה בְּרִאשִׁית^ב'.

לא) כי כל הדברים האלה נשמעים למרחקים. לב) כי כל הדברים האלה נבראו בששת ימי בראשית.

טו. עַל הַהָרִים, וְעַל הַגְּבְעוֹת^ג, עַל הַמְדְּבָרוֹת, וְעַל הַיַּמִּים, וְעַל הַנְּהָרוֹת לִי - אִם רָאָה אֶחָד מֵהֵן אַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם - מְבָרֵךְ: 'בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ

זָרָה - אִם בְּאַרְצֵן יִשְׂרָאֵל הוּא - מְבָרֵךְ: 'בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁעָקַר עֲבוּדָה זָרָה מֵאַרְצֵנוּ; וְאִם בְּחוּצָה לְאַרְצֵן הוּא - מְבָרֵךְ: 'בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁעָקַר עֲבוּדָה זָרָה מִן הַמְּקוֹם הַזֶּה; וְאוֹמֵר בְּשִׁמְיָהֶן: 'כִּשְׁם שֶׁעָקַרְתָּ מִן הַמְּקוֹם הַזֶּה, כִּךָ תַּעֲקֹר מִכָּל הַמְּקוֹמוֹת, וְתַשִּׁיב לָב עוֹבְדֵיהֶן לְעַבְדְּךָ'.

כ) מותר להם וממתין לזמן שיגיע להיפרע מהם.

ל. הַרְוָאָה בְּתֵי יִשְׂרָאֵל בְּיִשׁוּבְכֵיָא - מְבָרֵךְ: 'בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, מַצִּיב גְּבוּל אֱלֻמְנָה^ד; בְּחַרְבָּנָן - מְבָרֵךְ: 'בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, דִּין הָאֲמֵת'. הַרְוָאָה קְבֵרֵי יִשְׂרָאֵל - מְבָרֵךְ: 'בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר יָצַר אֶתְכֶם בְּדִין^ה, וְזָן אֶתְכֶם בְּדִין^ו, וְכִלְכַּל אֶתְכֶם בְּדִין^ז, וְהַחֲיָה אֶתְכֶם בְּדִין, וְהוּא עֲתִיד לְהַקִּים אֶתְכֶם לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא בְּדִין; בְּרוּךְ אַתָּה ה', מְחִיָּה הַמֵּתִים'.

כא) כשמיושבים בכבוד וברוגע. כב) עם ישראל דומה לאישה שבעלה נסע למקום רחוק והשאיר אותה כאלמנה חיה והוא עתיד לחזור. כג) כבר כשהעובר בבטן אימו דנים עליו שיוולד. כד) לאחר שנולדתם. כה) דן אותכם אם מגיע לכם פרנסה בהרחבה או בקושי.

לא. הַרְוָאָה שֵׁשׁ מְאוֹת אֶלֶף בְּנֵי אָדָם כְּאֶחָד - אִם גּוֹיִם יֵהֵן - אוֹמֵר: "בוֹשָׁה אִמְכֶם מְאֹד, חֲפְרָה יוֹלְדְתְכֶם; הִנֵּה אַחֲרִית גּוֹיִם, מְדַבֵּר צִיָּה וְעַרְבָה"^ח; וְאִם יִשְׂרָאֵל הֵן, וּבְאַרְצֵן יִשְׂרָאֵל - מְבָרֵךְ: 'בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, חֲכָם הַרְזִים^ט. הַרְוָאָה מְחַכְמֵי אֲמוֹת הָעוֹלָם - אוֹמֵר: 'בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁנָּתַן מְחַכְמָתוֹ לְבִשְׂר וְדָם; חֲכָמֵי יִשְׂרָאֵל, מְבָרֵךְ: 'שִׁנְתַן מְחַכְמָתוֹ לִירְאִיו; מְלָכֵי אֲמוֹת הָעוֹלָם, מְבָרֵךְ: 'שִׁנְתַן מִפְּבוֹדוֹ לְבִשְׂר וְדָם; מְלָכֵי יִשְׂרָאֵל, מְבָרֵךְ: 'שִׁנְתַן מִפְּבוֹדוֹ לִירְאִיו'.

כו) כל מקום שמוזכר ברמב"ם גויים, הכוונה היא לעובדי עבודה זרה. כז) רק הקב"ה יודע מה חושב כל אחד בליבו, כי כמו שאין פרצופיהם שווים כך אין דעותיהם שוות.

8. ירמיהו, נ, יב.

אילנות . . עולים: העולה מלשון רבינו - לקו"ש חכ"ג ע' 116 הע' 33. לפניות לשיחות קודש ליתנות: במטבע הברכה "ליהנות" - לקו"ש חכ"ג ע' 116 הע' 33.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

בַּתְּחִלַּת לַיִל רְבִיעִי - פְּשׁוּאָה אוֹתָהּ פְּיוֹם רְבִיעִי
בַּבֶּקֶר, מְבַרֵךְ 'עוֹשֶׂה בְּרֵאשִׁית'^מ. וְכֵן פְּשִׁתְחֹזֵר
הַלְבֵנָה לְתַחֲלַת מִזֵּל טְלָה^נ בַּתְּחִלַּת הַחֹדֶשׁ, וְלֹא
תִהְיֶה נוֹטָה לֹא לְצַפּוֹן וְלֹא לְדָרוֹם; וְכֵן פְּשִׁתְחֹזֵר
כָּל כּוֹכַב וְכוֹכַב מִחֲמֻשֵׁת הַכּוֹכָבִים הַנִּשְׁאָרִים
לְתַחֲלַת מִזֵּל טְלָה, וְלֹא יִהְיֶה נוֹטָה לֹא לְצַפּוֹן וְלֹא
לְדָרוֹם; וְכֵן בְּכָל עֵת שְׁנֵי אֲרָאָה מִזֵּל טְלָה עוֹלָה מִקְצֵה
הַמִּזְרָח - עַל כָּל אֶחָד מֵאלוֹ, מְבַרֵךְ 'עוֹשֶׂה
בְּרֵאשִׁית'.

(מז) שאז חוזרת השמש למקום שבו הייתה בתחילת בריאת העולם. (מח) הרמב"ם בהלכות יסודי התורה מבאר שיש תשעה גלגלים סביב כדור הארץ והגלגל השמיני מחולק לשתיים עשרה חלקים המכונים מזלות, לכל מזל יש שם והמזל הראשון בסדר הוא מזל טלה.

יט. הַרְוָאָה בְּתֵי אַמּוֹת הָעוֹלָם פְּיֻשׁוֹכֵן^ט, אוֹמֵר:
"בֵּית גָּאִים, יִסַּח ה'";^ז בְּחַרְבֵּנּוּ, אוֹמֵר: "אֵל
נִקְמָוֹת, ה', אֵל נִקְמָוֹת, הוֹפִיעַ"^י. וְכֵן אִם רָאָה
קִבְרֵי אַמּוֹת הָעוֹלָם, אוֹמֵר: "בוֹשָׁה אִמְכֶם מְאֹד,
חִפְּרָה יוֹלְדֵתְכֶם"^{יא}.

(טט) שיושבים בשלווה ובעושר, או הכוונה לבתי הפילתם שאין בהם אלילים.

כ. הַנִּבְנֶס לְמִרְחֵץ - אוֹמְרִי: 'יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה'
אֱלֹהֵי, שֶׁתְּכַנְסֵנִי לְשָׁלוֹם, וְתוֹצִיאֵנִי לְשָׁלוֹם;
וְתַצִּילֵנִי מִזָּה וּמִפְּיוֹצָא בְּזָה, לְעֵתִיד לְבוֹא'. וְכִשְׁנִיצָא
מִן הַמִּרְחֵץ, אוֹמֵר: 'מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵי,
שֶׁהֲצַלַּמְתִּי מִן הָאוּר'.

(ג) בזמנם היו מדליקים את המדורה כדי לחמם את בית המרחץ מתחת למקום שהיו יושבים לרחוץ בו, והייתה סכנה שתישבר הרציפה ויפלו לתוך האש, לכן היו צריכים להתפלל תפילה זו.

כא. הַנִּבְנֶס לְחִיזוֹ דָם - אוֹמְרִי: 'יְהִי רְצוֹן
מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵי, שְׂיֵהָא עֶסֶק זֶה לִי לְרַפּוּאָה, פִּי
רוֹפֵא שֶׁל חֲנַם אֲתָהּ; וְכִשְׁנִיצָא, אוֹמֵר: 'בְּרוּךְ רוֹפֵא
חַוִּילִים'.

(נא) כי יש סכנה שיחטכו וורידים וימותו.

כב. הַהוֹלֵךְ לְמוֹד אֶת גְּרָנוֹ - [למדוד כמות הכותון] -
אוֹמֵר: 'יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵי, שֶׁתְּשַׁלַּח בְּרַכָּה

מִלְּךָ הָעוֹלָם, עוֹשֶׂה בְּרֵאשִׁית'. הַרְוָאָה אֶת הַיָּם
הַגְּדוֹל [האוקיינוס] מְשַׁלְשִׁים יוֹם לְשַׁלְשִׁים יוֹם אוֹ
יוֹתֵר - מְבַרֵךְ: 'בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מִלְּךָ הָעוֹלָם,
הַעוֹשֶׂה אֶת הַיָּם הַגְּדוֹל'.

(ג) מדובר כשרואה הרים וגבעות מוזרים שרואים שם את גדולת ה'. (ד) מדובר כשרואה את אחד מארבעת הנהרות המוזכרים בתורה (בראשית פרק ב פסוק י), כמו חידקל ופרת.

טז. הַרְוָאָה קִשְׁתַּת פְּעֻנָן - מְבַרֵךְ: 'בְּרוּךְ אַתָּה ה'
אֱלֹהֵינוּ מִלְּךָ הָעוֹלָם, זוֹכֵר הַבְּרִית לֵה, נֶאֱמַן בְּבִרְתוֹ^ל,
וְקָיָם בְּמֵאֲמָרוֹ^ל. הַרְוָאָה לְבָנָה בְּחִדּוּשָׁה^ל - מְבַרֵךְ:
'בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מִלְּךָ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בְּמֵאֲמָרוֹ
בָּרָא שְׁחָקִים, וּבְרוּחַ פִּיּוֹ כָּל צְבָאָם^ט, חֵק וְזִמְן נָתַן
לָהֶם שְׁלֹא יִשְׁנוּ אֶת תְּפִקִּידָתָם^ט, שְׁשִׁים וּשְׁמֹחִים
לְעִשׂוֹת רְצוֹן קוֹנֵיָהֶם, פּוֹעֲלֵי אֲמַתָּא^ט שֶׁפְּעַלְתָּם אֲמַתָּ;
וְלִלְבָנָה אֲמַר שֶׁתְּחַדְשֶׁכֶּם^ט, לְהִיּוֹת עֹטְרַת תְּפִאֲרָתָם^ט
לְעַמּוּסֵי כְּטוֹן, שְׁהֵם^ט עֲתִידִין לְהִתְחַדֵּשׁ כְּמוֹתָהּ^ט,
וּלְפָאֵר לְיוֹצְרָם עַל כְּבוֹד מַלְכוּתָהּ; בְּרוּךְ אַתָּה ה',
מַחְדֵּשׁ חֲדָשִׁים'.

(לה) הברית שכרת ה' עם נח אחרי המבול שלא יביא יותר מבול על הארץ, כמפורש בתורה (בראשית פרק ט, פסוק טו). (לו) שלא יפר את הברית למרות שיש הרבה רשעים בעולם. (לז) אפילו אם לא היה כורת ברית, רק בגלל שאמר שלא יהיה עוד מבול בעולם ברור שיקיים את דברו. (לח) מולד הלבנה בתחילת כל חודש. (ט) הכוונה לכוכבים, השמש והירח. (מ) על ידי שינוי המסלול שלהם. (מא) שלא משנים את סדר הליכתם. (מב) בכל חודש. (מג) חידוש הלבנה בכל חודש הוא סמל תפארת לעם ישראל שנישאים בזרועותיו של ה' מרגע יציאתם מהבטן. (מד) עם ישראל שמחשבים את השנה לפי חודשי הלבנה. (מה) לחזור מגלותם ולקבל חזרה את מלכות ישראל.

יז. וְצִרִיךָ לְבָרַךְ בְּרַכָּה זוֹ מְעַמֵּד; שְׁכַל הַמְּבַרֵךְ עַל
הַחֹדֶשׁ בְּזִמְנוֹ, כְּאֵלוֹ הַקְּבִיל פְּנֵי שְׂכִינָה. וְאִם לֹא
בָרַךְ עָלָיו בְּלִילָה הָרֵאשׁוֹן - יֵשׁ לוֹ לְבָרַךְ עָלָיו עַד
שֶׁשָּׂה עֶשְׂרִי^י יוֹם בְּחֹדֶשׁ, עַד שֶׁתִּמְלֵא פְּגִימָתוֹ

[=חסרונת].

(מו) כי אחרי יום החמש עשרה הלבנה מתחילה להתמעט.

יח. הַרְוָאָה אֶת הַחֲמָה פְּיוֹם תְּקוּפַת נִיסָן שֶׁל
תַּחֲלַת הַמַּחְזוֹר שֶׁל שְׁמוֹנָה וְעֶשְׂרִים, שֶׁהִתְקוּפָה

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

בְּמַעֲשֵׂה יָדָי; הִתְחִיל לְמַד, אֹמֵר: 'בְּרוּךְ הַשּׁוֹלֵחַ בְּרִכָּה בְּכָרִי [ערימה] הַזֶּה. מְדַד וְאַחַר כֵּן בִּקֵּשׁ רַחֲמִים, הָרִי זֹאת פְּתַל שְׁוֹאֵי; וְכָל הַצּוֹעֵק לְשַׁעֲבָרַי, הָרִי זֹאת פְּתַל שְׁוֹאֵי.

פָּרָק י"א

דיני ברכת המצוות ושאר הברכות.

א. פֶּל • הַבְּרִכּוֹת פֶּלֶן

השנת הראב"ד כל . . המצוות א"א ומה חסרה לו זו המדה ולא מצא ממנה אלא מעט והנה קידוש והבדלה שהן שבת והודאה ופוחת וחותם בברוך אלא שאין הדבר תלוי אלא במטבע ארוך לפי מה שיש בה להאריך האריכות וחתמות.

פּוֹתַח בְּהֵם בְּבְרוּךְ, וְחוֹתֵם בְּהֵם בְּבְרוּךְ; חוּץ מִבְּרִכָּה אַחְרוֹנָה שֶׁל קְרִיַת שְׁמַע^א, וּבְרִכָּה הַסְּמוּכָה לַחֲבֵרְתָּהּ, וּבְרִכַּת הַפְּרוֹת וְהַדּוּמָה לְהִי, וּבְרִכַּת עֲשֵׂית הַמְּצוּוֹת. וְאֵלּוּ הַבְּרִכּוֹת שְׁאֵמְרָנוּ שֶׁהֵן דֶּרֶךְ שִׁבַּח וְהוֹדָיָה - יֵשׁ מֵהֵן שֶׁהוּא פּוֹתַח בְּבְרוּךְ, וְאֵינּוּ חוֹתֵם, וְיֵשׁ מֵהֵן שֶׁהוּא חוֹתֵם בְּבְרוּךְ, וְאֵינּוּ פּוֹתַח, אֲלָא [חזק מ] מְעַט מִבְּרִכּוֹת הַמְּצוּוֹת [שפוחתים וגם חותמים בברוך], כְּגוֹן בְּרִכַּת סֵפֶר תּוֹרָה^ה, וּכְגוֹן רוֹאֵה קִבְּרֵי יִשְׂרָאֵל - מֵאֵלּוּ שֶׁהֵן דֶּרֶךְ שִׁבַּח וְהוֹדָיָה. אֲבָל שְׁאֵר בְּרִכּוֹת הַמְּצוּוֹת פֶּלֶן - פּוֹתַח בְּהֵן בְּבְרוּךְ, וְאֵינּוּ חוֹתֵם.

א) ברכת "אמת ויציב", שלא מתחילה 'בברוך'. (ב) כגון שמונה עשרה הברכות שבתפילת העמידה, שלמעט הברכה הראשונה הן לא מתחילות ב"ברוך", מכיוון שאומרים אותן ברצף. ג) כל ברכות הנהנין. ד) אומרים בהן פעם אחת 'ברוך', מכיוון שהן ברכות קצרות וההתחלה שלהן היא גם הסיים. ה) שמברוך העולה לתורה לפני קריאת התורה ולאחריה. ו) כלומר: גם מתוך ברכות ההודאה ושבת לה', יש כמה ברכות שמתחילות וגם מסתיימות עם 'ברוך', כגון הברכה שמברך הרואה קברי ישראל.

ב. יֵשׁ מְצוֹת עֲשֵׂה שְׁאֵדָם חִיב לְהַשְׁתַּדֵּל וּלְהִדָּף עַד שִׁיעֲשֵׂה אוֹתָהּ, כְּגוֹן תְּפִלִּין וְסִפָּה וְלוּלָב וְשׁוֹפָר; וְאֵלּוּ הֵן הַנִּקְרָאִין 'חוּבָה', לְפִי שְׁאֵדָם חִיב עַל כָּל פְּנִים לַעֲשׂוֹתָן. וְיֵשׁ מְצוּוֹת שְׁאֵינָן חוּבָה אֲלָא דוּמִין לְרִשׁוֹת, כְּגוֹן מְזוּזָה וּמַעֲקָה [לגנן] - שְׁאֵינָן אֲדָם חִיב לְשַׁכֵּן בְּבֵית הַחִיב בְּמְזוּזָה, כְּדִי שִׁיעֲשֵׂה מְזוּזָה, אֲלָא אִם רָצָה לְשַׁכֵּן כָּל יָמָיו בְּאֵהָל אוֹ בְּסִפְיָהּ, יֵשׁב; וְכֵן אֵינּוּ חִיב לְבָנוֹת בֵּיתוֹ, כְּדִי לַעֲשׂוֹת מַעֲקָה. וְכָל מְצוֹת עֲשֵׂה שְׁבִינן אֲדָם לְהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, בֵּין

הלכה א: כמה אופנים בלשון רבינו בהעקת נוסח הברכות - לקו"ש חל"ע ז' 78 והע' 23. כגון: לא הוזכרה בין מצוות אלו מצוות ציצית - לקו"ש חל"ע ט' 27 הע' 55; השוואה לדברי אדה"ז בזה - לקו"ש חכ"ד ע' 67.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

מְצוּה שְׁהִיא חוֹבָה, בֵּין מְצוּה שְׁאִינָה חוֹבָה - מְבָרֵךְ עָלֶיהָ קֹדֶם לַעֲשִׂתָּהּ.

(ז) שהם פטורים ממזוזה.

(יב) כל זמן שהאדם עושה עדיין את המצווה, יכול לברך עליה.

ו. אֲבָל אִם שָׁחַט בְּלֹא בְרָכָה, אֵינּוּ חוֹזֵר אַחֵר שְׁחִיטָה וּמְבָרֵךְ: 'אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל הַשְּׁחִיטָה'; וְכֵן אִם פָּסָה הַיָּדִים בְּלֹא בְרָכָה, אוּ הִפְרִישׁ תְּרוּמָה וּמַעֲשָׂרוֹת, אוּ שְׁטַבְּלִי, וְלֹא בָרַךְ - אֵינּוּ חוֹזֵר וּמְבָרֵךְ אַחֵר עֲשִׂיָּהּ. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה.

(יג) של חיה ועוף אחרי שחיתתם. (יד) להיטהר מטומאתו.

ז. אֵין לָךְ מְצוּה שְׁמְבָרְכִין אַחֵר עֲשִׂתָּהּ לְעוֹלָם, אֲלֹא טְבִילַת הַגֵּר בְּלִבְדֵי - שְׁאִינּוּ יָכוֹל לֹאמַר 'אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ, וְעַדִּין לֹא נִחְקְדָּשִׁי וְלֹא נִצְטָוָה', עַד שְׁיִטְבַּל; לְפִיכָךְ, אַחֵר שְׁיִטְבַּל, מְבָרֵךְ עַל הַטְּבִילָה, מִפְּנֵי שְׁהִיהָ דְחוּי מְעַקְרוֹ [מִלְפְּנֵי הַטְּבִילָה], וְלֹא הִיָּה רְאוּי לְבָרְכָה.

(טו) טבילה במקווה כשר היא אחת משלבי הגיור של גר. (טז) להיות חלק מעם ישראל. (יז) בתרי"ג מצוות.

ח. כָּל מְצוּה שְׁעֲשִׂתָּהּ הִיא גְּמֵר חַיּוּבָה, מְבָרֵךְ בְּשַׁעַת עֲשִׂתָּהּ; וְכָל מְצוּה שְׁיֵשׁ אַחֵר עֲשִׂתָּהּ צְוּוּי אַחֵר, אֵינּוּ מְבָרֵךְ אֲלֹא בְּשַׁעַת שְׁעוֹשָׁה הַצְּוּוּי הָאַחֲרוֹן. פִּיצֵד? הַעוֹשָׂה סְפָה, אוּ לּוֹלֵב, אוּ שׁוֹפֵר, אוּ צִיצִית, אוּ תְּפִלִּין, אוּ מְזוּזָה - אֵינּוּ מְבָרֵךְ בְּשַׁעַת עֲשִׂיָּהּ 'אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לַעֲשׂוֹת סְפָה', אוּ 'לוֹלֵב', אוּ 'לִכְתֹּב תְּפִלִּין'; מִפְּנֵי שְׁיֵשׁ אַחֵר עֲשִׂתָּן צְוּוּי אַחֵר. וְאֵימָתִי מְבָרֵךְ? בְּשַׁעַת שְׁיִשְׁבִּי בְּסָפָה, אוּ כְּשִׁנְעַנְעֵ לְלוֹלֵב, אוּ כְּשִׁישְׁמַע קוֹל הַשׁוֹפֵר, אוּ כְּשִׁיתַעֲטֹף בְּצִיצִית, וּבְשַׁעַת לְבִישׁת תְּפִלִּין, וּבְשַׁעַת קְבִיעַת מְזוּזָה. אֲבָל אִם עָשָׂה מַעֲקָה - מְבָרֵךְ בְּשַׁעַת עֲשִׂיָּהּ: 'אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לַעֲשׂוֹת מַעֲקָה'; וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה.

(יח) הכוונה היא שיברך צמוד לעשייה אבל לפנייה, כמו שכתב הרמב"ם להלן שצריך לברך "עובר לעשייתך".

ג. וְכֵן כָּל הַמְצוּוֹת שֶׁהֵן מְדַבְּרֵי סוֹפְרִים - בֵּין מְצוּוֹת שֶׁהֵן חוֹבָה מְדַבְּרֵיהֶם [של חכמים], כְּגוֹן מְקַרָּא מְגַלָּה וְהַדְּלָקַת גֵּר שְׁבֵת וְהַדְּלָקַת גֵּר הַנֶּגְפָה, בֵּין מְצוּוֹת שְׁאִינֶן חוֹבָה, כְּגוֹן עֲרוּב [חַצִּירוֹת; תְּבִשְׁלִין] וּנְטִילַת יָדַיִם - מְבָרֵךְ עַל הַכָּל קֹדֶם לַעֲשִׂתָּן, 'אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לַעֲשׂוֹת'. וְהֵיכֵן צִוָּנוּ? בְּתוֹרָה, שְׁכָתוּב בָּהּ: "אֲשֶׁר יֹאמְרוּ לָךְ - תַּעֲשֶׂה"¹². נִמְצָא עֲנִין הַדְּבָרִים וְהַצֵּעַן, כִּף הוּא - 'אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, שְׁצִוָּנוּ בְּהֵן לְשִׁמְעַ מְאֹלוֹ [הַחַכְמִים] שְׁצִוָּנוּ, לְהַדְּלִיק גֵּר שֶׁל חֲנֻפָה, אוּ לְקַרוֹת אֶת הַמְּגִלָּה; וְכֵן שְׁאָר כָּל הַמְצוּוֹת שְׁמְדַבְּרֵי סוֹפְרִים.

(ח) שתי מצוות אלו אינן חובה, שהרי אדם יכול לא לטלטל כל השבת בחצרו, וכן יכול לאכול רק דברים שלא מצריכים נטילת ידיים.

ד. וְלָמָּה אֵין מְבָרְכִין עַל נְטִילַת יָדַיִם בְּאַחֲרוֹנָה [במים אחרונים]¹³? מִפְּנֵי שְׁלֹא חִיבּוּ בְּדָבָר זֶה אֲלֹא מִפְּנֵי הַסְּפָנָה, וְדְבָרִים שֶׁהֵן מְשׁוּם סְפָנָה, אֵין מְבָרְכִין עַל עֲשִׂתָּן. הֵא לָמָּה זֶה דּוּמָה? לְמִי שֶׁסָּגַן אֶת הַמַּיִם וְאַחֵר כִּף שֶׁתָּהּ בְּלִילָה¹⁴, מִפְּנֵי סְפָנַת עֲלוּקָה [שלא יבלענה], שְׁאִינּוּ מְבָרֵךְ 'וְצִוָּנוּ לְסָגֵן אֶת הַמַּיִם'; וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה.

(ט) הרי זוהי תקנת חכמים? (י) כי מטרתם היא להציל את האדם מסכנה, ולא למצווה. (יא) והוא סינן את המים לפני שתייתו, מפני שלא רואה בחושך מה יש בתוכם.

ה. הַעוֹשָׂה מְצוּה, וְלֹא בָרַךְ - אִם מְצוּה שְׁעַדִּין עֲשִׂתָּהּ קִימָת, מְבָרֵךְ אַחֵר עֲשִׂיָּהּ¹⁵; וְאִם דְּבָר שְׁעַבֵּר הוּא, אֵינּוּ מְבָרֵךְ. פִּיצֵד? הֲרִי שְׁנַתַּעֲטֹף בְּצִיצִית, אוּ שְׁלִבְשׁ תְּפִלִּין, אוּ שְׁיִשֵּׁב בְּסָפָה, וְלֹא בָרַךְ תְּחִלָּה - חוֹזֵר וּמְבָרֵךְ אַחֵר שְׁנַתַּעֲטֹף, 'אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַתַּעֲטֹף בְּצִיצִית'; וְכֵן מְבָרֵךְ אַחֵר שְׁלִבְשׁ

12. דברים-שופטים, יז, יא.

וכן... סופרים: בגדר דברי סופרים - לקו"ש חכ"ט ע' 106. העושה... לולב: משמעות הכללת עשיית סוכה יחד עם עשיית לולב לענין מכשורי מצוה - לקו"ש חכ"ט ע' 496. בשעת עשייה: דיון בדברי רבינו - לקו"ש ח"י"ב ע' 214. מברך: משום שמצות מעקה אינה מטעם "לא תשים דמים בביתך" - לקו"ש ח"ב ע' 385, ח"ט ע' 138 הע' 28, ח"ט ע' 212.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

יש חובה למול את בנו. כזו אם שחט בעצמו את קורבן החגיגה שלו בבית המקדש, כפי שהיו מקריבים בשלושת הרגלים.

יג. אָבָל אִם קָבַע מְזוּזָה לְאַחֲרֵימ, מְבָרֵךְ עַל קְבִיעַת מְזוּזָה; עֲשֵׂה לָהֶן מַעֲקָה, מְבָרֵךְ עַל עֲשִׂית מַעֲקָה; הַפְּרִישׁ לָהֶם תְּרוּמָה וּמַעֲשָׂרוֹת, מְבָרֵךְ עַל הַפְּרִשַׁת תְּרוּמָה; מִלְּאֵת פֶּן חִבְרוּ, מְבָרֵךְ עַל הַמִּילָה. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּאֵלוּ.

יד. עֲשֵׂה הַמְצוּה לֹו וְלְאַחֲרֵימ כְּאֶחָד - אִם הִיְתָה מְצוּה שְׂאִינָה חוֹבָה, מְבָרֵךְ עַל הַעֲשִׂיָה; לְפִיכָף הוּא מְבָרֵךְ עַל מְצוֹת עֲרוּבֵי^{כ"ח}. הִיְתָה חוֹבָה וְנִתְפָּנֵן לְהוֹצִיא עֲצָמוּ מִיַּד חוֹבָה, וְלְהוֹצִיא אַחֲרֵימ - מְבָרֵךְ לְעֲשׂוֹת; לְפִיכָף הוּא מְבָרֵךְ לְשִׁמְעַע קוֹל שׁוֹפֵר.

(כח) מצווה זו היא לא חובה וכל עניינה הוא לחבר בינו לבין שאר יושבי החצר, ואינו יכול לומר שעושה זאת רק לעצמו.

טו. נָטַל • אֵת הַלּוּלָב - מְבָרֵךְ עַל נְטִילַת לּוּלָב; שְׁפִינֵן שְׁהַגְבִּיהוּ, יִצָּא יָדֵי חוֹבְתוֹ^{כ"ט}. אָבָל אִם בָּרַךְ קִדְּם שְׂיִטַל - מְבָרֵךְ לְטַל לּוּלָב, כְּמוֹ לְיֹשֵׁב בְּסִפְכָה. וּמְכַאֵן

השגת הראב"ד

נמל . . העשייה א"א הנה לדבריו אם שכח בעטיפת ציצית או בהנחת תפילין ולא בירך תחלה כשיזכור ויברך מברך על עטיפת ציצית ועל הנחת תפילין ואינו כן שהרי מצותו כל היום לפניו אבל נטילת לולב כיון שהגביהו נפטר ממנו כל היום וכן הוא מברך על ביעור חמץ בין שברך לעצמו בין שברך לאחרים שמשגמר בלבו נעשית מצות ביעור.

אֵתָה לְמַד, שְׁהַמְבָרֵךְ אַחַר שְׁעֲשֵׂהָ, מְבָרֵךְ עַל הַעֲשִׂיָה. אָבָל נְטִילַת יָדִים וּשְׁחִיטָה, הוּאִיל וּכְדַבְּרֵי הַרְשׁוֹת^{ל"א} הֵן - אֶפְלוּ שְׁחַט לְעֲצָמוּ - מְבָרֵךְ עַל הַשְׁחִיטָה וְעַל פְּסוּי הַיָּדִים, וְעַל נְטִילַת יָדִים. וְכָף • הוּא מְבָרֵךְ עַל בַּעוֹר חֲמִיץ^{ל"ב}, בֵּין שְׂבָדָק לְעֲצָמוּ בֵּין שְׂבָדָק לְאַחֲרֵימ - שְׁמַעַת שְׁגָמַר בְּלָבוּ לְבַטְלֵג, נַעֲשֵׂת מְצוֹת הַבַּעוֹרִיִּד קִדְּם שְׂיִבְדָק, כְּמוֹ שְׂחִתְבָּאָר בְּמִקְוָמוּ.

השגת הראב"ד

וכן . . הביעור א"א קשה לי על מקרא מגילה ואם יאמר כל מצוה שהיא מדבריהם אומר על שהיא כעין רשות קשיא לי נר תנוכה ואולי מפני שאין לה קצבה שמהדרין מוסיפין וכן המהדרין מן המהדרין יותר, א"נ מפני שזו הברכה הוקבעה על הנרות שבמקדש שהן של תורה לפיכך עשאוהו כשל תורה, ובין כך ובין כך קשיא לי על אכילת מצה ועל אכילת מרור, ועוד שיש תימה איך לא הקשה אותם בגמרא למ"ד לבער ומסתברא דלאכול אמרין בהני ורמיון הכי בגמרא דאמר מברך ב"פ האדמה ולאכול מרור.

(כט) אך למרות שקיים כבר את המצווה ברגע שהחזיק את הלולב, מכיוון שממשיך להחזיק בו לצורך הנענוע בהלל, יכול לברך, כי הוא עדיין עסוק במצווה. (ל) כשהוא עדיין באמצע קיום המצווה, כמו אדם שהתעטף בטלית ושכח לברך לפני, וכמבואר

ט. כָּל מְצוּה שְׁהִיא מְזַמֵּן לְזַמְּנִי, כְּגוֹן שׁוֹפֵר וְסִפָּה וְלוּלָב וּמְקָרָא מְגִלָּה וְנֵר חֲנֻכָּה, וְכֵן כָּל מְצוּה שְׁהִיא קִנְיָן לֹי. כְּגוֹן צִיצִית וְתַפְלִין וּמְזוּזָה וּמַעֲקָה, וְכֵן מְצוּה שְׂאִינָה תְּדִירָה וְאִינָה מְצוּהָ כְּכָל עֵת^{כ"א}, שְׁהִי הִיא דוֹמָה לְמְצוּה שְׁהִיא מְזַמֵּן לְזַמְּנִי, כְּגוֹן מִילַת בְּנוֹ וּפְדִיוֹן הַבֶּן - מְבָרֵךְ עֲלֶיהָ בְּשַׁעַת עֲשִׂיָה שְׁהַחֲיִנוּ. וְאִם לֹא בָרַךְ עַל סִפָּה וְלוּלָב וּכְיוּצָא בְּהֵן שְׁהַחֲיִנוּ בְּשַׁעַת עֲשִׂיָה, מְבָרֵךְ עֲלֶיהֶן שְׁהַחֲיִנוּ בְּשַׁעַת שְׂיִצָּא יָדֵי חוֹבְתוֹ בְּהֵן; וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּהֵן.

(יט) פעם בשנה. (כ) שהיא שייכת לו. כמו שהקונה כלים חדשים מברך שהחיינו, כך גם מי שקונה ועושה מצוות שהם קניינו צריך לברך. (כא) גם מצוה שאין לה זמן קבוע בשנה.

י. אֶחָד הָעוֹשֶׂה מְצוּה לְעֲצָמוּ, וְאֶחָד הָעוֹשֶׂה אוֹתָהּ לְאַחֲרֵימ^{כ"ב} - מְבָרֵךְ קִדְּם עֲשִׂיָהּ, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמְצוּוֹתָיו וְצָוָנוּ לְעֲשׂוֹת; אָבָל אִינוּ מְבָרֵךְ שְׁהַחֲיִנוּ, אֲלֹא עַל מְצוּה שְׁעֲשֵׂה לְעֲצָמוּ. הִיּוּ לְפָנָיו מְצוּוֹת הַרְבֵּה^{כ"ג}, אִינוּ מְבָרֵךְ אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמְצוּוֹתָיו וְצָוָנוּ עַל הַמְצוּוֹת - אֲלֹא מְבָרֵךְ עַל כָּל אַחַת וְאַחַת בְּפָנָיו עֲצָמָה.

(כב) לדוגמה הקובע מזוזה לבית חברו או העושה מעקה לגג חברו. (כג) לדוגמה ליטול לולב ולישב בסוכה, או להניח תפילין ולהתעטף בציצית.

יא. כָּל הָעוֹשֶׂה מְצוּה, בֵּין שְׁהִיְתָה חוֹבָה עֲלָיו בֵּין שְׂאִינָה - אִם עֲשֵׂה אוֹתָהּ לְעֲצָמוּ, מְבָרֵךְ לְעֲשׂוֹת; עֲשֵׂה אוֹתָהּ לְאַחֲרֵימ, מְבָרֵךְ עַל הַעֲשִׂיָה^{כ"ד}.

(כד) כשמברך "לעשות" משמע שבעצמו מחויב לעשותה, ואילו כשמברך "על העשייה" משמע שאחרים חייבים.

יב. מִיִּצְדָּ? לְבַשׁ תַּפְלִין, מְבָרֵךְ לְהַנִּיחַ תַּפְלִין; נִתְעַטַּף בְּצִיצִית, מְבָרֵךְ לְהַתְעַטֵּף בְּצִיצִית; יִשֵּׁב בְּסִפְכָה, מְבָרֵךְ לְיֹשֵׁב בְּסִפְכָה. וְכֵן הוּא מְבָרֵךְ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת, וְלִגְמָר^{כ"ה} אֵת הַלֵּל. וְכֵן אִם קָבַע מְזוּזָה לְבֵיתוֹ, מְבָרֵךְ לְקַבֵּעַ מְזוּזָה. עֲשֵׂה מַעֲקָה לְגִגוֹ, מְבָרֵךְ אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמְצוּוֹתָיו וְצָוָנוּ לְעֲשׂוֹת מַעֲקָה; הַפְּרִישׁ תְּרוּמָה וּמַעֲשָׂרוֹת לְעֲצָמוּ, מְבָרֵךְ לְהַפְּרִישׁ; מִלְּאֵת בְּנוֹ, מְבָרֵךְ לְמוֹל אֵת הַבֶּן^{כ"ו}; שְׁחַט פְּסָחוֹ וְחִגְיָתוֹ^{כ"ז}, מְבָרֵךְ לְשַׁחֵט.

(כה) המילה "לגמור", היא לפי שיטת הרמב"ם שרק בימים שאומרים הלל שלם, מברכים לפני אמירתו. (כו) על אבי הבן

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

לְמוֹל אֶת בְּנוֹ, וְעַל הָרֵב [האידון] לְמוֹל אֶת כָּל עֶבְדֶּיךָ
[הכנענים] "יְלִיד בְּיָתֶיךָ, וּמִקְנֵת כֶּסֶף"^{ג.2}. עֶבֶר הָאֵב אוֹ
הָאֲדוֹן וְלֹא מִלֵּ אֶתְּךָ, בְּטַל מִצְוַת עֲשֵׂה; וְאֵינִי חֵיב
כְּרַת, שְׂאִין הַכְּרַת תְּלוּי אֶלָּא בְּעֶרְל עֲצָמוֹי. וּבֵית דִּין
מְצוּיִן לְמוֹל אוֹתוֹ הַבֵּן אוֹ הַעֶבֶד, בְּזַמְנוֹ; וְלֹא יִנְיחוּ
עֶרְל, לֹא בְּיִשְׂרָאֵל, וְלֹא בְּעֶבְרֵיהֶן.

(א) מי שלא עשה ברית מילה. ההגדרה של עונש 'כרת' היא, שהאדם מת לפני הזמן המיועד לו ואינו זוכה להיכנס לעולם הבא. (ב) שפחה כנענית שהתעברה וילדה ברשות האדון היהודי, התינוק שנולד מכונה: 'יליד בית'. (ג) עבד או תינוק שקנה אותו האדון מגוי, כמבואר להלן הלכה ג. (ד) עונש כרת הוא רק על האדם המחויב למוול את עצמו ולא מל.

~ נקודות משיחות קודש ~

"מִלֵּה מִצְוַת עֲשֵׂה שְׂחִיבִין עֲלֶיהָ כְּרַת, שְׂנֵאמַר: "וְעַרְל זָכָר, אֲשֶׁר לֹא יִמּוֹל אֶת בְּשָׂר עֶרְלָתוֹ - וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַזֵּהיָא מִעַמּוּהָ".

צריך להבין מדוע פתח בפסוק של חיוב הכרת במילה, ולא במקור החיובי של המצוה.

והביאור בזה: מצות המילה, מלבד היותה מצוה פרטית ואחת מתרי"ג מצוות התורה, היא גם ענין כללי "ברית" בין ישראל והקב"ה - "זאת בריתי . . . ביני וביניכם" (וי"ל שזוהי גם עיקר כוונתו במ"ש בסוף הלכות מילה "מאוסה היא הערלה שנתגנו בה הגויים, שנאמר כי כל הגויים ערלים" שענין המילה נוגע לכללות "ישראל") וברית זו קדמה לברית של תורה ומעשים טובים, כי קודם לברית עם ישראל על קיום התומ"צ צריך שיהיה מציאות ישראל והרי זו נעשית ע"י הברית עמו.

משום כך, מילה היא מ"ע שחייבים עלי' כרת, שאין זה עונש רק על ביטול מ"ע אחת, אלא בעיקר מפני שנוגע לעצם ענינו של ישראל.

וכיוון שרצה לפתוח בחשיבותה הגדולה של מצות המילה, הביא הפסוק המדבר בחיוב הכרת שבמילה, כי הוא המבטא את גודלה ומעלתה של המילה שקודמת לברית על קיום כל התרי"ג מצוות.

לקו"ש חלק ל' עמוד 57 הערה 35
מתוך רמב"ם "פרס המלך")

לעיל הלכה ה. לא) שהרי אם לא אוכל בשר אינו צריך לשחוט. מצוות אלו נחשבות פחות ממצוות מעקה או מזווה שהן מצוות חשובות למרות שהם רשות, ועליהן מברך תמיד "לעשות" כמבואר לעיל הלכה יא. לב) בבדיקת חמץ לביל ערב פסח. לג) ברגע שחשב בליבו שהחמץ נחשב בשבילו כעפר והוא הפקר. לד) התורה ציוותה להשבית את החמץ מרשותנו כל חג הפסח.

טז. כָּל • דָּבָר שֶׁהוּא מְנַהֵג - אֶף עַל פִּי שְׂמֵנֵהָ נְבִיאִים¹³ הוּא, כְּגוֹן נְטִילַת עֶרְבָה בְּשָׂבִיעֵי שֶׁל חֲגֵלוֹ, וְאֵין צָרִיף לִזְמַר מְנַהֵג חֲכָמִים, כְּגוֹן קְרִיאַת הַהִלָּל בְּרֵאשֵׁי חֲדָשִׁים וּבְחֵלוֹ שֶׁל מוֹעֵד שֶׁל פֶּסַח - אֵין מְבָרְכִין עֲלָיו. וְכֵן כָּל דָּבָר שֶׁיִּסְתַּמֵּק לָךְ אִם טְעוּן בְּרָכָה אִם לֹא, עוֹשִׂין אוֹתוֹ בְּלֹא בְּרָכָה. וְלַעוֹלָם יִזְהַר אָדָם מִבְּרָכָה שְׂאִינָה צָרִיכָה, וְיִרְבֶּה בְּבִרְכוֹת הַיְצִרְיֻכוֹת; וְכֵן דָּוָד אוֹמֵר: "בְּכָל יוֹם אֲבָרְכֶךָ"¹³.

(לה) מנהג שהנביאים נהגו לעצמם, והחלו כל ישראל לנהוג כמותם. לו) ביום השביעי של חג הסוכות - הושענא רבה, בו הנביאים נהגו ליטול ערבה גם מחוץ לבית המקדש. לז) לדוגמה, ישיבה בסוכה ביום שמיני עצרת בחוץ לארץ, שהוא ספק יום שביעי של חג הסוכות.

בְּרִיף רַחֲמָנָא דְסִיעֵן

הַלְכוֹת מוֹלָה

מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת, וְהִיא לְמוֹל אֶת הַזְּכָרִים בַּיּוֹם הַשְּׂמִינִי. וּבִיאור מִצְוָה זוֹ - בְּפָרְקִים אֵלֶּה.

פָּרְק א

יסודות דיני מצוות מילה, על מי החובה למוול את הבן, מילת עבדים וגרים, ומתי דוחים את המילה.

א. מִלֵּה - מִצְוַת עֲשֵׂה שְׂחִיבִין עֲלֶיהָ כְּרַת, שְׂנֵאמַר: "וְעַרְל זָכָר, אֲשֶׁר לֹא יִמּוֹל אֶת בְּשָׂר עֶרְלָתוֹ - וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַזֵּהיָא מִעַמּוּהָ"¹. וּמִצְוָה עַל הָאֵב

13. תהלים, קמה, ב. 1. בראשית-לך-לך, יז, יד. 2. שם, פסוק יב.

בכל יום אברך: ביאור ההוכחה וההוספה שבפסוק - סה"ש תשמ"ט ח"א ע' 220 הע' 103 ושוה"ג. שחייבין עליה כרת: מדוע פתח רבינו הל' מילה בפסוק ממנו נלמד חיוב הכרת ולא במקור המצוה? - לקו"ש חכ"ע ע' 60 הע' 53, ח"ל ע' 57 והע' 35. ומצוה . . . בנו: ביאור גדר החיוב דאב - לקו"ש חכ"ב ע' 57 והע' 11.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

ב. אין מלין בְּנוֹ שֶׁל אָדָם שְׁלֵא מִדַּעְתּוֹ, אֲלֵא אִם כֵּן עֵבֶר וְנִמְנָע לְמוֹלוֹ, שְׁבִית דִּין מְלִין אוֹתוֹ עַל פְּרָחוֹ. נִתְעַלְמוּ • מִבֵּית דִּין, וְלֹא מְלוּ אוֹתוֹ - פְּשִׁיגְדֵל, הוּא חֵיב לְמוֹל אֶת עַצְמוֹ; וְכָל יוֹם וַיּוֹם שְׁיַעֲבֹר עָלָיו מְשִׁיגְדֵל וְלֹא יִמּוֹל אֶת עַצְמוֹ, הָרִי הוּא מְבַטֵּל מִצְוַת עֲשֵׂה; אֲבָל אִינוּ חֵיב פְּרָת, עַד שְׁיָמוּת וְהוּא עֶרְלִי, בְּמִזְיד.

ה) מכיוון שיש מצווה לאבא למול את בנו, אסור לחטוף לו מצווה זו. (ו) הרמב"ם מדגיש שנעלם מעיני בית הדין שהילד אינו מהול, כי לא שייך לומר שבית הדין לא מל את הילד במזיד. (ז) מכיוון שכל עוד הוא חי ביכולתו לתקן ולמול את עצמו, הוא לא מתחייב בכרת, אבל ברגע שמת ואינו יכול למול שוב, נענש בכרת.

ג. אֶחָד עֶבֶד שְׁנוּלַד בְּרִשּׁוֹת יִשְׂרָאֵל, וְאֶחָד עֶבֶד הַגִּלְקָח מִן הַגּוֹיִם ט - הַכֹּל, חֵיב הָרֵב לְמוֹלָן; אֲלֵא שְׂיָלִיד בֵּית, נְמוֹל לְשִׁמוּנָה [ימים]; וּמְקַנֵּת פֶּסֶף, נְמוֹל בְּיוֹם שְׁנֹלְקָח - אֲפֵלוּ לְקַחוּ בְּיוֹם שְׁנוּלַד, נְמוֹל בְּיוֹמוֹ.

ח) הוא המכונה בהמשך ההלכות: "יליד בית". ט) הוא המכונה בהמשך ההלכות: "מקנת כסף", (על פי הפסוק שהביא הרמב"ם לעיל בהלכה א.).

ד. יֵשׁ [עבד שהוא] מְקַנֵּת פֶּסֶף שְׁנִמּוֹל לְשִׁמוּנָה, וַיֵּשׁ לְיָלִיד בֵּית שְׁנִמּוֹל בְּיוֹם שְׁנוּלַד. בְּיַצֵּד? לְקַח [קנה] שְׁפָחָה וְלְקַח עֶבְרָה עִמָּהּ וַיִּלְדָּה [ברשות הישראל], הָרִי זֶה נְמוֹל לְשִׁמוּנָה; וְאִם עַל פִּי שְׁלֹקָח הָעֶבֶר בְּפָנָי עַצְמוֹ [כגון שקנה את העובר ואחר כך את השפחה], וְהָרִי הָעֶבֶר עַצְמוֹ מְקַנֵּת פֶּסֶף י - הוּאִיל וְקָנָה אִמּוֹ קָדָם שְׁתַּלַּד, נְמוֹל לְשִׁמוּנָה.

י) השפחה הייתה מעוברת כשקנה אותה. יא) מכיוון שנולד כשאִמוּ הייתה כבר בבעלות של יהודי. יב) כלומר: אפילו אם רכש את העובר לעבד לפני הלידה, ולא רכש את אימו לשפחה, ורק אחר כך החליט לרכוש גם את אימו, הילד נימול ביום השמיני כ"יליד בית" כי בפועל נולד כבר בבית ישראל.

ה. לְקַח • שְׁפָחָה
 השגת הראב"ד
 לקח... בית א"א לדעת רבי חמא מחלקים בין ילדה ואח"כ הטבילה להטבילה ואח"כ ילדה.
 לעֲפָרְיָהּ [קנה רק העובדים שתוליד], או שְׁלֹקָח שְׁפָחָה

עַל מְנַת שְׁלֵא לְהַטְבִּילָה לְשֵׁם עֲבָדוֹת [ואינה חייבת במצוות]
 - אִם עַל פִּי שְׁנוּלַד בְּרִשּׁוֹת י, נְמוֹל בְּיוֹם שְׁנוּלַד; שְׁהָרִי הַנּוּלַד הָיָה, כְּאֵלוֹ הוּא מְקַנֵּת פֶּסֶף לְבָדוֹ, וְכְאֵלוֹ הַיּוֹם קָנָהוּ י, שְׁאִין אִמּוֹ בְּכֻלָּל שְׁפָחוֹת [של] יִשְׂרָאֵל, כְּדֵי שְׁיָהִי הַבֵּן יָלִיד בֵּית ט. וְאִם טְבָלָה אִמּוֹ [לשם עבדות] אַחַר שְׂיָלְדָה, הָרִי זֶה נְמוֹל לְשִׁמוּנָה ט.

יג) למרות שהוא נולד בבית האדון היהודי, והיה צריך למול אותו ביום השמיני. יד) אחרי שנולד. טו) את ההגדרה "יליד בית" מקבל רק עבד שאימו ילדה אותו כשהיא ברשות ישראל, לכן עבד כזה לא נקרא יליד בית. טז) היכולת להטביל את האם וכך להפוך את הילד ל"יליד בית", היא רק במקרה שהאמא שלו נקנתה עם תנאי שלא תטבול לעבדות, ולכן כשטובלת ביטלה את תנאה והילד נקרא "יליד בית". אבל במקרה של "לקח שפחה לעובדיה", גם אם תטבול אימו לאחר הלידה, התינוק עדיין ייחשב "מקנת כספר", כי בשעת הלידה לא הייתה קנויה לאדון.

ו. לְקַח • עֶבֶד גְּדוּל מִן הַגּוֹיִם, וְלֹא רָצָה הָעֶבֶד לְמוֹל - מְגַלְגֵּלִין עִמּוֹ
 השגת הראב"ד
 לקח... מיד א"א ימכר מיד אין לנו עתה להרוג איש.

[משכנעים אותן] כָּל שְׁנַיִם עֶשְׂרֵי הַדָּשׁ; וְתָר עַל כֵּן, אֲסוּר לְקַיְמוֹ כְּשֶׁהוּא עֶרְלִי, אֲלֵא חוּזַר וּמוֹכְרוֹ לְגוֹיִם. וְאִם הִתְנָה עָלָיו מִתְחִלָּה, וְהוּא אֲצֵל רַבּוֹ הַגּוֹי, שְׁלֵא נְמוֹל אוֹתוֹ - מִתָּר לְקַיְמוֹ וְהוּא עֶרְלִי; וּבִלְבָד שְׂיִקְבֵּל עָלָיו שְׁבַע מְצוֹת שְׁנִצְטוּוּ בְּנִי נְחִי, וְיָהִי כְּגֵר תוֹשֵׁב [=גוי המקיים את שבע המצוות]; אֲבָל אִם לֹא קִבֵּל עָלָיו שְׁבַע מְצוֹת, יִהְיֶה מִיָּד. וְאִין מְקַבְּלִין גֵּר תוֹשֵׁב ט, אֲלֵא בְּזִמְן שְׁהַיִּבֵּל נוֹהֵג.

יז) אסור לנו להחזיק עבדים שלא מלו, מכיוון שה' ציווה את אברהם למול את העבדים שלו. יח) שבע מצוות בני נח הן: עבודה זרה, ברכת השם, שפיכות דמים, גילוי עריות, גזל, דינים ואבר מן החי. יט) ומתחייבים בכך לדאוג למחיתו. כ) היובל בטל כשגלו שבטי ראובן וגד וחצי שבט מנשה, ומאז אין מחזיקים כלל עבד כנעני שלא רוצה למול.

כגור תושב: דיוק הלשון "כגור תושב" והחילוק ביחס להל' איסור"ב - לקו"ש חכ"ו ע' 132. יחרג מיד: מנא ליה הא חידושא? - לקו"ש חל"ה ע' 237. ואין... נוהג: בדן גר תושב - לקו"ש חל"ה ע' 127 והע'.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

דוּחָה אֶת הַשַּׁבָּת, אִם חָל שְׁמִינֵי שְׁלֶהֶן בְּשַׁבָּת; חוּץ מִלֵּיד בֵּית שְׂלֵא טְבִילָה אֲמוּיָט עַד שְׁוִלְדָה - שְׂאָף עַל פִּי שְׁנַמּוּל לְשִׁמּוֹנָה, אֵינּוּ דוּחָה אֶת הַשַּׁבָּת.

(כט) טבילה של גיור. (ל) מכיוון שיש מחלוקת בגמרא אם במקרה כזה התינוק נימול ביום השמיני או ביום הראשון, ולא הוכרעה ההלכה במחלוקת זו, לכן פוסקים לחומרה כשתי הדעות, מצד אחד מלים אותו ביום השמיני ומצד השני לא דוחים את השבת כשביל מילתו.

יא. קָטָן שְׁנוּלָד כְּשֶׁהוּא מֵהוּל, וְיָמֵי שְׁנוּלָד בְּחֹדֶשׁ הַשְּׁמִינֵי לְעִבּוּרוֹ קָדָם שֶׁתִּגְמַר בְּרִיתוֹ שֶׁהוּא כְּנַפְלָא מִפְּנֵי שְׂאִינוֹ חֵילֵב, וְיֹצֵא דִפְּנֵי^ל, וְאַנְדְּרוּגִינוֹס, וְיָמֵי שְׂוִישׁ לֹ שְׁתֵּי עֲרָלוֹת - אֵינָן דוּחִין אֶת הַשַּׁבָּת^ל, אֶלָּא נְמוּלִין בְּאַחַד בְּשַׁבָּת, שֶׁהוּא יוֹם תְּשִׁיעֵי לְהֵן.

(לא) הנופל מבטן אימו לפני זמן לידתו. (לב) כלומר: אינו עתיד לחיות. בזמנם, תינוק שהיה נולד בחודש השמיני, היו סיכויים רבים שהיה נפטר כעבור זמן קצר. (לג) שנולד בנייתוח קיסרי ולא בלידה טבעית, ואימו אינה נטמאת בטומאת לידה. (לד) בכל המקרים המדוברים בהלכה הזו, יש ספק לגבי חיוב הברית שלהם ולכן אי אפשר לעשותה בשבת.

יב. מִי שְׁנוּלָד בֵּין הַשְּׁמֻשׁוֹת^ל, סָפֵק בְּיוֹם סָפֵק בְּלִילָה - מוּזִין מִן הַלִּילָה, וְנִמּוּל בְּתִשְׁעֵי שֶׁהוּא סָפֵק שְׁמִינֵי. וְאִם נוּלָד עֶרֶב שַׁבָּת בֵּין הַשְּׁמֻשׁוֹת - אֵינּוּ דוּחָה אֶת הַשַּׁבָּת^ל, אֶלָּא נִמּוּל בְּאַחַד בְּשַׁבָּת; שְׂאִין דוּחִין אֶת הַשַּׁבָּת מִסָּפֵק.

(לה) בין שקיעת החמה לצאת הכוכבים. (לו) מכיוון שיש ספק אם נולד בשבת או לא.

יג. מִי שְׁנוּלָד בְּחֹדֶשׁ הַשְּׁמִינֵי [לעִיבּוּרָת] - אִם הָיָה שְׁלֵם בְּשַׁעְרוֹ וּבְצַפְרָנָיו - הָרִי זֶה וְלָד שְׁלֵם וּבֵין שַׁבְּעָה הוּא, אֶלָּא שְׁנַשְׁתֵּהָ; וּמִתָּר לְטַלְטְלוֹ בְּשַׁבָּת וְאֵינּוּ כְּאַבָּן, וְיִמְלִין אוֹתוֹ בְּשַׁבָּת. אֶבֶל אִם נוּלָד וּשְׁעָרוֹ לָקוּי, וְאֵינּוּ צַפְרָנָיו שְׁלֵמִין בְּבְרִיתָן - הָרִי זֶה בֵּן שְׁמוֹנָה יָדָאִי, שְׂלֵא הָיָה רְאוּי לְהוּלָד אֶלָּא בְּתִשְׁעָה, וְיֹצֵא קָדָם שְׂוִיגְמָר; לְפִיכֵךְ, הוּא חֲשׁוֹב כְּאַבָּן, וְאַסוּר לְטַלְטְלוֹ בְּשַׁבָּת^ל. וְאִף עַל פִּי כֵן, אִם שָׁהָה שְׁלִשִׁים יוֹם - הָרִי הוּא וְלָד שֶׁל קְנֻמָּא^ל, וְהָרִי הוּא כְּשֶׁאָר הַנוּלָדִין לְכָל דְּבָרִיט; שְׁכָל שְׁשָׁהה שְׁלִשִׁים יוֹם בְּאָדָם, אֵינּוּ גַפְּל.

ז. גַּר שְׁנַכְנַס לְקַהֵל יִשְׂרָאֵל, חֵיב מִילָה תְּחִלָּה; וְאִם מָל כְּשֶׁהָיָה גּוֹיִכָּא, צָרִיף לְהִטִּיף מִמֶּנּוּ דָם בְּרִית כְּשִׁיתִּגְרִיב^כ. וְכֵן קָטָן שְׁנוּלָד כְּשֶׁהוּא מֵהוּל^כ, צָרִיף לְהִטִּיף מִמֶּנּוּ דָם בְּרִית^כ בְּיוֹם הַשְּׁמִינֵי. אֲנַדְּרוּגִינוֹס, וְהוּא הַיְלֹוד שְׂוִישׁ לֹ זְכָרוֹת כְּזָכָר וְנִקְבּוֹת כְּנִקְבָה - צָרִיף לְמוּל אוֹתוֹ בְּשִׁמּוֹנֵי; וְכֵן יֹצֵא דִפְּן [-הַנּוּלָד בְּנִיתוּחַ קִיסְרִין]. וְיָמֵי שְׂוִישׁ לֹ שְׁתֵּי עֲרָלוֹת^כ, מְלִין אֶת שְׁתֵּיהֶן בְּשִׁמּוֹנֵי.

(כא) לא כשביל להתגייר, אלא כמו הערבים הנוהגים למול. (כב) ובלי הטפת דם ברית, אינו נחשב חלק מעם ישראל. (כג) שנולד ללא העור המחפה את העטרה. (כד) אנו חוששים שיש לו ערלה שנדבקה בבשר, ולכן צריך לפחות להטיף ממנו דם ברית. (כה) יש מסבירים שהכוונה היא, שיש לו שתי עורות אחד מעל השני. ויש המסבירים שהכוונה שיש לו שתי גידים.

ח. אֵין מְלִין לְעוֹלָם אֶלָּא בְּיוֹם, אַחַר עֲלוֹת [זוֹרִיחַת] הַשְּׁמֶשׁ - בֵּין בְּיוֹם הַשְּׁמִינֵי, שֶׁהוּא זְמַנָּה, בֵּין שְׂלֵא בְּזְמַנָּה, שֶׁהוּא מִתְּשִׁיעֵי וְהַלְאָה, שְׁנַאָמַר: "וּבְיוֹם הַשְּׁמִינֵי"³ - "בְּיוֹם", וְלֹא בְּלִילָה. וְאִם מָל מִשְׁעָלָה עִמוּד הַשַּׁחַר, כְּשִׁרִי^כ, וְכָל הַיּוֹם כְּשֶׁר לְמִילָה; וְאִף עַל פִּי כֵן, מְצַנָּה לְהַקְדִּים בְּתַחֲלַת הַיּוֹם - זְרִיזִין, מְקַדְיִמִין לְמַצּוֹת.

(כו) כי על פי ההלכה הזמן מעלות השחר נקרא כבר יום, רק מכיוון שלא כולם יודעים מתי בדיוק עלות השחר, צריך לחכות לזריחת השמש.

ט. מִילָה בְּזְמַנָּה, דוּחָה אֶת הַשַּׁבָּת; וְשְׂלֵא בְּזְמַנָּה - אֵינָה דוּחָה לֹא אֶת הַשַּׁבָּת, וְלֹא אֶת יוֹם טוֹב. וּבֵין בְּזְמַנָּה וּבֵין שְׂלֵא בְּזְמַנָּה, דוּחָה אֶת הַצָּרַעַת. פִּיצֵד? שְׂאִם הָיְתָה בְּהֵרַת [-נגע צרעת] בְּעוֹר הָעֲרָלָה, חוֹתְכָה עִם הָעֲרָלָה; אִף עַל פִּי שְׁקָצִיצַת נִגַע הַצָּרַעַת בְּלֹא תַעֲשֶׂה^כ - יָבוֹא עֲשֶׂה^כ, וְיִדְחָה אֶת לֹא תַעֲשֶׂה.

(כז) יש איסור לא תעשה, לחתוך בשר שיש עליו נגע צרעת. (כח) של מצוות מילה.

השגת הראב"ד

כשם . . השבת א"א לא ידעתי מהו זה ההפרש ואולי מפני שהוא מסופק אם הלכה כרבי חמא דמפליג בטבילה ולענין מדיחי שבת לחומרא ולא דחי וא"כ במקנת כסף שנמול לשמונה נמי איכא לספוקי כי האי.

י. כְּשֶׁם • שְׁמִילַת הַבְּנִים דוּחָה אֶת הַשַּׁבָּת - כֵּן מִילַת הָעֲבָדִים שֶׁהֵן נְמוּלִין לְשִׁמּוֹנָה

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

מו) חוששים שבגלל הברית יכול להגיע למצב של סכנה. (מז) בשונה מתינוק רגיל שנימול ביום השמיני, שלא סופרים שמונה ימים של 24 שעות, אלא יכול להיות שאחרי שבע וחצי ימים ימולו אותו.

לז) ולכן גם לא מלים אותו בשבת. לח) היכול לחיות. לט) מפנים גל אבנים שנפל עליו בשבת, וההורגו חייב עליו משום רוצח.

יד. מי שְנוֹלַד בְּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי לְעִבְרוֹ - אִם נוֹלַד שְׁלֹם - הָרִי זֶה וְלָד שֶׁל קִימָא, וּמְלִין אוֹתוֹ בְּשַׁבַּת מֵא. סִפְק בֶּן שְׁבַעָה, סִפְק בֶּן שְׁמוֹנָה - נְמוֹל בְּשַׁבַּת מִכָּל פְּנִים: אִם בֶּן שְׁבַעָה הוּא וְשְׁלֹם הוּא מֵב, בְּדִין שִׁדְחָה שְׁבַת; וְאִם בֶּן שְׁמוֹנָה הוּא, הָרִי זֶה שְׁמָל כְּמַחְתֵּךְ בְּשַׁר הוּא מֵב, לְפִי שְׁזָה נֶפֶל, אִם הוּא בֶּן שְׁמוֹנָה.

מ) מושלם באבריו, אף שלא הושלמו ציפורניו ושערותיו. מא) תינוק שנולד בחודש השביעי לעיבורו, נחשב כתינוק שיכול לחיות כמו תינוק שנולד בחודש התשיעי. רק תינוק שנולד בחודש השמיני ולא נראה מושלם בציפורניים ובשערות, מוגדר כ'נפל', וכן תינוק שנולד בחודש השביעי ולא נראה שגדלו לו כל איבריו. מב) רק באיבריו ולא בציפורניים ובשערות, כי אם היה שלם גם בציפורניים ובשערות, ברור שהיו מלים אותו בשבת. מג) המהול לא חייב משום עושה חבורה, כי נחשב כמו שחותר בשר סתם.

טו. הוֹצִיא הָעֶבֶר רֵאשׁוֹ חוּץ לְמַעַי אִמּוֹ בֵּין הַשְּׁמֻשׁוֹת [של ערב שבת] - אִף עַל פִּי שְׁלֹא יֵצֵא כְּלוּ אֲלָא פְּלִילֵי שַׁבַּת, אֵין מְלִין אוֹתוֹ בְּשַׁבַּת מֵד. וְכָל מִי שְׂאִינוּ דוֹחָה אֶת הַשַּׁבַּת - אֵינוּ דוֹחָה אֶת יוֹם טוֹב רֵאשׁוֹן; וְדוֹחָה אֶת יוֹם טוֹב שְׁנִי [של גלויות]. וּבְשִׁנֵּי יָמִים טוֹבִים שֶׁל רֵאשׁוֹ הַשָּׁנָה, אֵינוּ דוֹחָה לֹא אֶת הָרֵאשׁוֹן וְלֹא אֶת הַשְּׁנִי מֵב; וְכֵן מִלָּה שְׁלֹא בְּזַמְנָה, אֵינָה דוֹחָה שְׁנֵי שְׁלֹא רֵאשׁוֹ הַשָּׁנָה.

מד) כי הזמן שקובע מתי נולד התינוק, הוא זמן הוצאת הראש של התינוק ולא משנה כמה זמן לקח אחר כך לשאר הגוף לצאת. מה) שני ימים של ראש-השנה נחשבים כיום אחד ויש להם את אותה קדושה, גם בארץ ישראל.

טז. חוֹלָה, אֵין מְלִין אוֹתוֹ עַד שְׁיִבְרִיא מֵב; וּמִזְמִין לוֹ מַעַת שִׁחְיָה מְחֻלִּין, שְׁבַעַת יָמִים מַעַת לְעַת מֵב, וְאַחַר כֵּן מְלִין אוֹתוֹ. בְּמָה דְבָרִים אֲמוּרִים? בְּשִׁחְלַצְתוּ חֲמָה [עלה חומו מהרגיל], וְכִיּוֹצֵא בְּחֻלֵּי זֶה [שהוא בכל גופו]; אֲבָל אִם כָּאִבּוֹ לוֹ עֵינָיו - בַּעַת שִׁתְּפַתְחוּ עֵינָיו וְיִרְפְּאוּ, מְלִין אוֹתוֹ מִיָּד. וְכֵן כָּל כִּיּוֹצֵא בְּזָה [שהחולי הוא באבר מסויים].

יז. קָטָן שְׁנִמְצָא בְּשִׁמְיָי שְׁלוֹ יֶרֶק [-צהוב] בְּיֹתֵר - אֵין מְלִין אוֹתוֹ, עַד שְׁיִפֵּל [-יתוסף] בּוֹ דָם וְיִחְזְרוּ מְרָאִיו כְּמֵרָאָה הַקְּטָנִים הַבְּרִיאִים. וְכֵן אִם הָיָה אָדָם בְּיֹתֵר כְּמִי שְׁצָבְעוּ [אותו] - אֵין מְלִין אוֹתוֹ מֵב, עַד שְׁיִבְלַע בּוֹ דָמוֹ וְיִחְזְרוּ מְרָאִיו כְּשֵׁאר הַקְּטָנִים; מִפְּנֵי שְׁזָה חֲלֵי הוּא. וְצָרִיף לְהַזְהִר בְּדְבָרִים אֵלוֹ הַרְבֵּה, וְאֵין מְלִין אֲלָא וְלָד שְׂאִין בּוֹ שָׁם [עניין של] חֲלֵי; שִׁפְכַת נִפְשׁוֹת דוֹחָה אֶת הַכֹּל, וְאֶפְשָׁר לְמוֹל לְאַחַר זְמַן; וְאֵי אֶפְשָׁר לְהַחְזִיר נִפְשׁ אַחַת מִיִּשְׂרָאֵל לְעוֹלָם.

מח) כי בזמן הזה הדם צבור בין העור לבשר ולא נבלע עדיין בתוך הבשר, ואם יעשו במצב הזה ברית כל הדם יכול לצאת.

יח. אִשָּׁה שְׁמָלָה [-נתנה למול את] בְּנָה רֵאשׁוֹן וּמַת מַחְמַת הַמִּילָה שֶׁהַכְּשִׁילָה [המילה] אֶת כַּחוֹ, וְכֵן מְלָה אֶת הַשְּׁנִי וּמַת בֶּן מַחְמַת הַמִּילָה, בֵּין מִבְּעַל זֶה, בֵּין מִבְּעַל אַחַר - הָרִי זֶה לֹא תְמוֹל מֵב אֶת הַשְּׁלִישִׁי בְּזַמְנּוֹ, אֲלָא מִמְתִּינִין לוֹ עַד שְׁיִגְדִיל מַעַט וְיִתְחַזַּק כַּחוֹ.

מט) חוששים שיש בעיה לילדיה של אישה זו, שלכן הם מתים מהברית מילה.

~ יום שישי ו' ניסן ~

פֶּרֶק ב

פרטי קיום מצוות מילה

א. הַכֹּל בְּשִׁרְיִן לְמוֹל; וְאֶפְלוֹ הָעֶרְלָא וְעֶבְדֵי - וְקָטָן וְאִשָּׁה מְלִין, בְּמָקוֹם שְׂאִין שָׁם אִישָׁה. אֲבָל גּוֹי, לֹא יְמוֹל כְּלָלִי; וְאִם מָל, אֵינוּ צָרִיף לְחַזֵּר וְלְמוֹלוֹ שְׁנִיָּה. וּבְכָל מְלִין, אֶפְלוֹ בְּצַר [-אכן חרה] וּבְכֹכּוּכִית, וּבְכָל דְבָר שְׁפוּרָת; וְלֹא יְמוֹל בְּקְרוּמִית

הפניות לשיחות קודש ❧ ❧ סוכנת . . זמן: כוונת רבינו ליתן שני טעמים: א. פיקוח נפש. ב. דאפשר למול מאוחר יותר; ביאור הטעם הב' – לקו"ש ח"ג ע' 979. ההכרח לחזור על ההלכה דפיקו"ש דוחה הכל – לקו"ש ח"ה ע' 146 הע' 32. הלכה א: הביאור בהלכה זו – לקו"ש ח"ל ע' 59.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

א. ציצין שאינן מעפבין, אינו חוזר. מל ולא פרע את המילה^{טו}, כאלו לא מל.

(יד) לא סיים לעשות את הברית. (טו) לא קרע את הקרום הדק וגילה את בשר העטרה.

ה. קטן שבשרו רך ומדלדל [רפ"ו], או שהיה פעל בשר עד שיראה כאלו אינו מהול^{טז} - רואין אותו בעת שיתקשה [איבר הברית]^{יז}: אם נראה שהוא נמול, אינו צריך פלוס; וצריך לתקן [להחזיק] הבשר מכאן ומכאן, מפני מראית העין^{יח}. ואם בעת שיתקשה לא יראה שהוא נמול - חוזרין וקוצצין מן הבשר המדלדל מכאן ומכאן, עד שתראה העטרה גלויה בשעת קשוי ודבר זה, מדברי סופרים; אבל מן התורה, אף על פי שהוא נראה כערל, הואיל ומל, אינו צריך למול פעם שנייה^{יט}.

(טז) בגלל השומן נראה גם אחרי הברית כאילו יש בשר שמכסה את העטרה. (יז) ובשרו מתפשט ונמתח. (יח) שלא יחשבו שהוא לא מל. (יט) ולכן דינו כמו כל הנימולים, ומותר לו לאכול מתרומה ומקורבן פסח.

ו. עושין כל צרכי מילה בשבת, מלין ופורעין ומוצצין, וחוזר על ציצין המעפבין, אף על פי שפרש^כ; ועל ציצין שאינן מעפבין, כל זמן שלא פרש^{כא}; ונותן עליה אספגנית [עם משחה]^{כב}. אבל מכשירי מילה^{כג}, אינן דוחין את השבת. כיצד? הרי שלא מצאו ספין - אין עושין ספין בשבת, ולא מביאין אותו ממקום למקום^{כד}; ואפלו במבוי [מסטה ללא מוצא]^{כה} שאינו מערב [ואסור לטלטל בו מדרבנן], אין מביאין אותו מחצר לחצר^{כז}, ואין ערוב דדבריהם [של חכמים] נדחה מפני הבאת הספין^{כח}, הואיל ואפשר להביאו מערב שבת^{כט}.

(כ) שסיים את עריכת הברית. (כא) כל זמן שחותך את ערלה נקרא חלק מהברית ויכול לחזור על הציצין המעפבין, גם בשבת, אבל לאחר שסיים למול אסור לחזור מחדש על ציצין שאינם מעפבין. (כב) למרות שאסור לרפא בשבת, רפוי הברית מותר מחשש לפיקוח נפש. (כג) כל ההכנות שצריך לעשות לפני הברית בשביל הברית, ואפשר לעשות אותם גם לפני שבת. (כד) שאסור להעביר חפצים מרשות לרשות בשבת ללא עירוב חצרות. (כה) שמהתורה מותר לטלטל בכל המבוי, ומותר להוציא מהחצרות למבוי, כי כל המבוי הוא כרשות היחיד, אבל חכמים אסרו להוציא מחצרות למבוי, בלי עירוב חצרות. (כו) דרך המבוי. (כז) המיועדת לברית המילה. (כח) חכמים קבעו כלל: כל דבר שאפשר לעשות אותו לפני שבת, אסור לעשות אותו בשבת.

ב. כיצד מוהלין? חותכין את כל העור החופה [המכסה] את העטרה^א, עד שתתגלה כל העטרה; ואחר כך פורעין [קורעים] את הקרום הרך שלמטה מן העור בצפרן^ב, ומחזירו לכאן ולכאן, עד שיראה בשר העטרה. ואחר כך מוצץ את המילה, עד שיצא הדם ממקומות רחוקים, כדי שלא יבוא לידי ספנה; וכל מל שאינו מוצץ, מעבירין אותו [מתפקירו כמולה]. ואחר שמוצץ, נותן עליה אספגנית או רטיה [מיני תחבושות] וכיוצא בהן.

(א) מדובר ביהודי שלא עשה ברית מילה, כי אחיו מתו בגלל הברית ועדיין לא הבריא מספיק. אבל יהודי שלא עשה ברית בזדון, אסור לו למול אחרים. (ב) למרות שהוא חייב רק במצוות שאישה חייבת בהן, מכיוון שאישה כשרה למול כך גם עבד כשר למול. (ג) מכיוון שמצוות מילה לא דורשת כוונה, גם קטן שאינו בר דעת יכול למול אחרים. (ד) למרות שלאישה עצמה אין מצוות מילה. (ה) כמובן שאם יש במקום גבר מעל גיל שלוש עשרה שיוודע למול, הוא קודם לכולם בעריכת המילה. (ו) אפילו במקום שאין שם יהודי שימול. (ז) שיוצאים ממנה קיסמים דקים, וכשלוחצים אותה לחתוך את הערלה הם יכולים לנקב את הגיד.

(ח) הוא הבשר שבראש אבר הברית. (ט) בערלה יש שתי עורות, עליון עבה שאותו חותכים עם סכין ותחתיו עור דק שאותו קורעים ביד. (י) בגלל החתך שעושים בגיד, יכול כל הדם שם להתייבש, לכן צריך למשוך לשם דם נוסף משאר הגוף על ידי המציצה.

ג. יש ציצין [שאירות עור העטרה] מעפבין את המילה, ויש ציצין שאינן מעפבין. כיצד? אם נשאר מעור הערלה, עור החופה את רב גבהה^א של עטרה - הרי זה ערל כמות שהיה; ואותו העור החופה הנותר, הוא ציץ המעפב^ב. ואם לא נשאר ממנו אלא מעט, שאינו חופה רב גבהה של עטרה - זה הוא ציץ שאינו מעפב^א.

(א) וקל וחומר אם מכסה את רוב היקפה. (ב) שצריך לחתכו שנית. (ג) שלא צריך לחתכו שוב.

ד. המל - כל זמן שעוסק במילה - חוזר בין על ציצין המעפבין, בין על ציצין שאינן מעפבין. פרוש [סילק דין] - על ציצין המעפבין, חוזר; על

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

מדרבנן, להרבות השכיבה בשבת, **מִתְּרָ לָנוּ לִזְמַר לְגוֹי לְעִשׂוֹת אוֹתָן כְּדֵי לְעִשׂוֹת מִצְוָה בְּזִמְנָה; וְדָבָר שֶׁעֲשִׂיתָ אֲסוּרָה עָלֵינוּ מִשּׁוּם מְלֶאכֶה^{מב}, אֲסוּר לָנוּ לִזְמַר לְגוֹי לְעִשׂוֹת בְּשַׁבַּת^{מג}.**

מ) והגוי יעביר את הסכין דרך מבוי שלא עשו בו עירוב לפני שבת, שטלטול כזה הוא רק איסור דרבנן ולצורך מצווה התירו. מא) שטלטול כזה אסור מהתורה. מב) העברת חפץ ברשות הרבים, זוהי אחת משלושים ותשע מלאכות שאסורות בשבת מהתורה. מג) אפילו לצורך מצווה.

ל. **מְכַשְׂרֵי מִילָה** [דברים המסייעים למילה], **אֶפְלוּ בְּזִמְנָה** [ביום השמיני] - **אֵינָן דוֹחִין אֶת יוֹם טוֹב, הוֹאִיל וְאֶפְשָׁר לְעִשׂוֹתָן מִעֲרֵב יוֹם טוֹב; וְקָל וְחֵמֵר הַדְּבָרִים: אִם לֹא דָחוּ מְכַשְׂרֵי מִילָה שָׁבוֹת שְׁהִיא מִדְּבָרֵיהֶם^{מד}, הֵיאָף וְדָחוּ לֹא תַעֲשֶׂה שָׁל תוֹרָה^{מה}? אֲבָל שׁוֹחֲקִין לָהּ סְמָמָנִין בְּיוֹם טוֹב, הוֹאִיל וְרֵאוּיָן לְקַדְרָה^{מו} וְיִמְוֵתוּ** [הכנים ביום טוב], **וְטוֹרְפִין לָהּ זֵין וְשִׁמְוִין^{מז}.**

מד) לדוגמה, אסרו חכמים שיהודי יביא סכין לברית דרך מבוי שלא עשו בו עירוב לפני שבת, למרות שהטלטול במבוי הוא רק איסור מדרבנן. מה) התורה אסרה לעשות מלאכה ביום טוב, ומכשירי מילה לא דוחים מצוות לא תעשה. מו) מכיוון שמשמשים בהם גם בשביל לתבל את האוכל, וכל דבר שאנשים בריאים אוכלים אותו, אין איסור לאכול אותו בשבת ובחג בשביל רפואה. מז) איסור טריפת יין בשמן בשבת הוא רק מדרבנן שחששו שיגרום לשחוק סממנים, וביום טוב התירו משום צרכי מילה.

פָּרָק ג

נוסח ברכת המילה לתינוק, גר ועבד; חשיבות מצוות מילה.

א. **הַמָּל - מְבָרַךְ קִדְּם שְׂיִמּוּל 'אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצָנְנוּ עַל הַמִּילָה', אִם הָיָה מִל בֶּן חֲבֵרוֹ; וְאִם מִל בְּנוֹ, מְבָרַךְ וְאֵי . . כֵּן א"א מִסְתַּבְּרָא כַּמ"ד 'לְמוֹל אֶת הַבֵּן'^א. וְאָבִי . . אֲצַלְנוּ שֶׁסַּנְדְּקוֹס מְבָרַךְ. וְנִהְיָ אַחֲרָי: 'בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מִלֶּךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצָנְנוּ לְהַכְנִיסוֹי בְּבְרִיתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אֲבִינוּ; שֶׁמִּצְוָה עַל הָאָב לְמוֹל אֶת בְּנוֹ, יִתֵּן עַל הַמִּצְוָה שֶׁמִּצְוִין כָּל יִשְׂרָאֵל שְׂיִמּוּלוֹ כָּל עֶרֶל שְׂבִיגֵיהֶן; לְפִיכָף, אִם אֵין שֵׁם אָבִיו, אֵין מְבָרְכִין**

ז. **וְכֵן אֵין שׁוֹחֲקִין לָהּ** [למילה] **סְמָמָנִין** [מיני רפואה], **וְאֵין מְחַמִּין לָהּ חֲמִין^{כט}, וְאֵין עוֹשִׂין לָהּ אֲסִפְלוּנִית^ל, וְאֵין טוֹרְפִין** [מעריבים] **זֵין וְשִׁמְוִין**. **לֹא שָׁחַק כְּמוֹן** [מין זרע] **מִעֲרֵב שַׁבַּת, לוֹעֵס בְּשִׁנְיוֹ לֹא וְנוֹתָן; וְאִם לֹא טָרַף זֵין וְשִׁמְוִין, נוֹתָן זֶה לְעִצְמוֹ וְזֶה לְעִצְמוֹ. זֶה הַכָּלֵל: כָּל שֶׁאֶפְשָׁר לְעִשׂוֹתוֹ מִעֲרֵב שַׁבַּת, אֵינוֹ דוֹחֶה אֶת הַשַּׁבַּת; אֲבָל אִם שָׁחָהּ וְלֹא הִכִּינוּ הַמְכַשְׂרִין, תִּדְּחָה הַמִּילָה לְתַשְׂעִילָב.**

כט) בשביל לרחוץ את התינוק לפני ברית המילה. ל) שעשיית האספלונית אפשר להכין מערב שבת. לא) כי כל דבר שאפשר לשנות בעשיית המלאכה צריך לשנות. לב) כי רק המצווה עצמה של הברית נידחת מפני שבת, אבל לא כל שאר המכשירים למצווה, כי בשעה שעושה דברים אלו, עובר על איסור שבת ועדיין לא מקיים את המצווה.

ח. **מִלּוֹ אֶת הַקֶּטָן בְּשַׁבַּת, וְאַחַר כֵּף נִשְׁפְּכוּ הַחֲמִין^{לז} או נִתְפָּזְרוּ הַסְּמָמָנִין - עוֹשִׂין לוֹ הַכָּל**

בְּשַׁבַּת, מְפַגֵּי שְׁסַפְנָה הֵיא לז"ר. מְקוֹם • שְׁדַרְפָן לְהַרְחִיץ אֶת הַקֶּטָן^{לח}, מְרַחֲצִין אוֹתוֹ בְּשַׁבַּת: בְּיוֹם הַמִּילָה בֵּין

לְפָנֵי הַמִּילָה בֵּין לְאַחַר הַמִּילָה^{לז}, או בְּשְׁלִישֵׁי שָׁל מִילָה^{לז} שְׁחָל לְהֵיוֹת בְּשַׁבַּת, בֵּין רְחִיצַת כָּל גּוֹפּוֹ^{לח} בֵּין רְחִיצַת מִילָה, בֵּין בְּחִמִּין שֶׁהוֹחֲמוּ מִעֲרֵב שַׁבַּת בֵּין בְּחִמִּין שֶׁמְחַמִּין לוֹ בְּשַׁבַּת^{לט} - מְפַגֵּי שְׁסַפְנָה הֵיא לוֹ.

לג) המים החמים שמיועדים לשטיפת התינוק. לד) ודוחים את השבת בגלל סכנת נפשות. לה) כדי לחזק את התינוק. לו) לרפא את התינוק. לז) היום השלישי לברית הוא היום הכי מסוכן לנימול. לח) למרות שחכמים גזרו שאסור לרחוץ בשבת במים חמים, שמא יחממו מים בשבת, במקרה של מצווה התירו לרחוץ את התינוק, כי הגזרה לא שייכת במקרה כזה. לט) ההיתר לחמם מים בשבת הוא רק לתינוק ביום שלישי למילה.

ט. **שָׁחָהּ וְלֹא הִבִּיאוּ סָפִין מִעֲרֵב שַׁבַּת, אוֹמְרִין לְגוֹי לְהִבִּיא סָפִין בְּשַׁבַּת^מ, וּבְלִבְד שְׁלֹא יָבִיא אוֹתוֹ דְרָף רְשׁוֹת הַרְבִּים^{מא}. כָּלְלוּ שָׁל דָּבָר: כָּל דָּבָר שֶׁעֲשִׂיתָ בְּשַׁבַּת אֲסוּרָה עָלֵינוּ מִשּׁוּם שָׁבוֹת** [איסור

הפניות לשיחות קודש משמעות הדברים בקשר למצוות וחובי האב למול את בנו - לקו"ש ח"א ע' 45.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

שְׁנָאֲמַר: "אִם לֹא בְרִיתִי יוֹמָם וְלַיְלָה - חֻקּוֹת שָׁמַיִם וְאֶרֶץ לֹא שְׁמַתִּי"⁴.

(יד) מכיוון שיש מצווה על כל ישראל למול את הגר, לכן מברכים במילתו, "למול" ולא "על מצות מילה". (טו) מכיוון שיש הרבה גרים שכבר חתכו להם את הערלה לפני שהתגיירו, עיקר הברית אצלם הוא הטפת דם ברית, ולכן תיקנו ברכה זו לכל הגרים.

ה. הַמֵּל אֶת עֶבְדּוֹ - מְבָרֵךְ: 'אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצָנְנוּ לְמוֹל^ט אֶת הָעֶבְדִּים וְלִהְיוֹת מִהֵן דָּם בְּרִית, שְׂאֵלְמָלֵא דָם בְּרִית, לֹא נִתְקַיְמוּ שְׁמַיִם וְאֶרֶץ, שְׁנָאֲמַר: "אִם לֹא בְרִיתִי יוֹמָם וְלַיְלָה - חֻקּוֹת שָׁמַיִם וְאֶרֶץ לֹא שְׁמַתִּי"⁵. וְאִם מֵל עֶבֶד שֶׁל אֲחֵרִים, מְבָרֵךְ 'עַל מִילַת הָעֶבְדִּים'. וְהַמֵּל אֶדָם גְּדוֹל^י - צָרִיף לְכִסּוֹת עֶרְוַתוֹ עַד שִׁבְרָף, וְאַחַר כֵּן מְגַלְהוֹ וְמֵל אוֹתוֹ.

(טז) מכיוון שהמצווה היא על האדון למול את עבדו, כמו אב שמל את בנו לכן מברך בלשון "למול". (יז) כמו כל מצווה שעושה לאחרים. יח) לדוגמה, גר או עבד.

ו. גוֹי שֶׁמֵּל קֶדֶם שְׂתִיגְיָר, וְקָטָן שֶׁנּוֹלַד כְּשֶׁהוּא מֵהוּל - כְּשֶׁמְטִיפִין מִהֵן דָּם בְּרִית, אֵינָן צְרִיכִין בְּרִכָּה^ט. וְכֵן •

וכן . . וראי א"א אם אנדרווגינוס ספק מברך עליו מפני שהוא ספק דאורייתא ועל ספק דאורייתא מברכין חוץ מן הרמאי מפני שרוב עמי הארץ מעשרין הן.
אֲנֵדְרוֹגִינוֹס [נשיש לו סימני זכרות ונקבות] - אֵין מְבָרְכִין עַל מִילָתוֹ, מִפְּנֵי שְׂאֵינּוּ וְדָאִי.

(יט) מכיוון שהטפת הדם היא רק מספק: קטן שנולד מהול, כנראה הוא מהול מלידה ולכן הטפת הדם היא רק מספק. גר שנימול לפני שהתגייר, יש דעה שאינו צריך הטפת דם ולכן לחומרא עושים הטפת דם ברית אבל לא מברכים, שמא ההלכה כדעה השנייה, ולא מברכים במקרה שיש חשש לברכה שאינה צריכה.

ז. גוֹי שֶׁצָרִיף לְחַתָּף עֶרְלָתוֹ מִפְּנֵי מְכָה אוֹ שְׁחִין שֶׁנּוֹלַד בָּהּ - אָסוּר לְיִשְׂרָאֵל לְחַתָּף לוֹ אוֹתָהּ; שְׁהַגִּיִּם - לֹא מְעַלִּין [מְצִילִין] אוֹתָן מִיַּד מִיתָה, וְלֹא מוֹרִידִין אוֹתָן אֲלֵיהָ, וְאֵף עַל פִּי שְׁנַעֲשִׂית מִצְוָה בְּרַפּוּאָה זוֹ, שְׁהָרִי לֹא נִתְפַּוֵּן לְמִצְוָה^כ. לְפִיכָף, אִם נִתְפַּוֵּן הַגּוֹי לְמִילָה^{כא}, מִתָּר לְיִשְׂרָאֵל לְמוֹל אוֹתוֹ^{כב}.

אֲחֵרִים בְּרִכָּה זוֹ. וְיֵשׁ מִי שֶׁהוֹרָה שִׁבְרָכּוֹ אוֹתָהּ בֵּית דִּין אוֹ אֶהָד מִן הָעַם; וְאֵין רְאוּי לַעֲשׂוֹת כֵּן.

(א) הרמב"ם קבע כלל בהלכות ברכות, על כל מצווה שאדם עושה לעצמו מברך, "לעשות", ואם עושה מצוה לאחרים, מברך, "על העשייה", ומכיוון שמצווה על האב למול את בנו, כשהוא בעצמו מל מברך "לעשות". (ב) חוץ מהברכה על המילה עצמה, מברך ברכה נוספת. (ג) הסיבה שהמילה "להכניסו" נאמרת בלשון עתיד, למרות שכבר עשה את הברית, כי הכוונה בברכה זו היא לא רק על עשיית הברית, אלא שבח לה' על המצווה עצמה. (ד) שחכמים קבעו ברכה זו לאב, כי יש לו חובה וזכות גדולה יותר מכל ישראל למול את בנו.

ב. וְאִם הָיוּ שָׁם עוֹמְדִין^ה - אוֹמְרִין: 'כְּשֶׁם שֶׁהַכְּנִסְתּוֹ לְבְרִית, כֵּן תְּכַנִּסְהוּ לְתוֹרָה וְלַחֲפָה וְלִמְעֻשִׁים טוֹבִים^ו.

(ה) אם היו אנשים נוספים נוכחים בזמן עריכת הברית, עליהם לעמוד כי בזמן מצווה צריך לעמוד. (ו) האמירה הזו מיועדת להזכיר את חובתו של האב לילד: לפדותו, ללמדו תורה ולהשיא אותו.

ג. וְאַחַר כֵּן מְבָרֵךְ אָבִי הַבֵּן, אוֹ הַמֵּל, אוֹ אֶהָד מִן הָעַם הַעוֹמְדִין שָׁם: 'בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מִלֶּךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשׁ יְדִידִי מִבְּטָן, וְחָק בְּשִׂאְרוֹ^ז שָׁם, וְצִאֲצִאֵיו חֲתָם בְּאוֹת בְּרִית קִדְּשׁ^ח; עַל כֵּן בְּשִׁכְר וְזֹאתִי אֵל חַי חֲלַקְנוּ לְעַד צוּרְנוּ, צוּה בְּצוּאֹת קְדוּשִׁים לְהַצִּיל יְדִידוֹתֵי שְׂאֵרְנוּ^ט מִשְׁחַת^ז; בְּרוּךְ אַתָּה ה', פוֹרֵת הַבְּרִית'. וְאָבִי הַבֵּן מְבָרֵךְ 'שֶׁהֲחִינּוּ^י.

(ז) יצחק אבינו מכונה ידיד, כי בתורה כתוב עליו: "אשר אהבת" (בראשית כב, א), ויצחק לפני שנולד התקדש לברית מילה. (ח) בבשרו, בשונה משאר החוקים שלא חקוקים בגוף האדם. (ט) גם כל בניו של יצחק לדורות, הצטוו בברית מילה כסימן לברית עם ה'. (י) בשכר מצוות מילה נעשה הקב"ה לנחלתנו וחלקנו. (יא) הכוונה לנפש שהיא חביבה על הקב"ה, כמו שכתוב (ירמיה יב, ז): "נתתי את ידידות נפשי". (יב) הנפש שבגופנו. (יג) מגייהינום. כתוב בגמרא, שאברהם אבינו יושב בפתחו של גהינום וכל מי שמהול הוא מוציא אותו משם.

ד. הַמֵּל אֶת הַגֵּרִים - מְבָרֵךְ: 'בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מִלֶּךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצָנְנוּ לְמוֹל^י אֶת הַגֵּרִים וְלִהְיוֹת מִהֵם דָּם בְּרִית, שְׂאֵלְמָלֵא דָם בְּרִית, לֹא נִתְקַיְמוּ שְׁמַיִם וְאֶרֶץ,

4. ירמיהו, לג, כה. 5. שם.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שישי ו' ניסן - ספר אהבה - סדר תפלות כל השנה קלה

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

כג) אפילו משה רבינו כל זכויותיו לא עמדו לו, כשלא עשה ברית לבנו, ולמה נענש על כך והרי הוא היה בדרך? מכיוון שהתחיל להתעסק עם המלון לפני שעשה את הברית לבנו, ומדובר במלון שהיה קרוב לארץ מצרים שיכל למול את בנו והדרך לא תפריע לו, ורק בגלל עיכוב קטן בעשיית הברית מילה לבנו רצה המלאך להורגו.

כ) אלא רק כדי לרפא את הגוי. כא) לעשות את הברית רק בגלל המצווה ולא בשביל להתגייר. כב) למרות שהגוי גם יבריא על ידי זה.

ח. מאוסה היא הערלה שנתגננו בה הגוים (הרשעים), שנאמר: "כי כל הגוים ערלים"⁶.
וגדולה היא המילה, שלא נקרא אברהם אבינו שלם, עד שמל, שנאמר: "התהלך לפני, והיה תמים, ואתנה בריתי ביני ובינך"⁷. וכל המפר בריתו של אברהם אבינו, והניח [השאר] ערלתו, או [שהיה מהול חמטקה] [לעורלתו שיראה ערל] - אף על פי שיש בו תורה ומצוות טובים הרבה, אין לו חלק לעולם הבא.

ברוך רחמנא דסייען.
נגמר ספר שני, בעזרת שדי. ומנין פרקים של ספר זה, ששה וארבעים: הלכות קרית שמע, ארבעה פרקים; הלכות תפלה וברכת כהנים, חמשה עשר פרקים; הלכות תפלין ומזוזה וספר תורה, עשרה פרקים; הלכות ציצית, שלשה פרקים; הלכות ברכות, אחד עשר פרקים; הלכות מילה, שלשה פרקים.

ט. בוא וראה, כמה חמורה מילה: שלא נתלה [המתחן המלאך] למשה רבנו עליה אפלו שעה אחת, אף על פי שהיה בדרך [לא המתחן לו שיגיע למקום ישוב]. וכל מצוות התורה נכרתו עליהן שלש בריתות בלבד, שנאמר: "אלה דברי הברית אשר צנה ה' את משה לקרת את בני ישראל בארץ מואב, מלבד הברית אשר פרת אתם בהרוב"⁸; ושם הוא אומר: "אתם נצבים היום... לעברך בברית ה' אלהיך"⁹. הרי שלש בריתות. ועל המילה, נכרתו שלש עשרה בריתות עם אברהם אבינו: ואתנה בריתי ביני ובינך¹⁰, "אני, הנה בריתי אתך"¹¹, "והקמתי את בריתי ביני ובינך"¹², "לברית עולם"¹³, "ואתה את בריתי תשמור"¹⁴, "וזאת בריתי אשר תשמרו"¹⁵, "והיה לאות ברית"¹⁶, "והיתה בריתי בבשרכם"¹⁷, "לברית עולם"¹⁸, "את בריתי הפר"¹⁹, "והקמתי את בריתי אתו"²⁰, "לברית עולם"²¹, "ואת בריתי אקים את יצחק"²².

סדר תפלות כל השנה

~ נקודות משיחות קודש ~
"סדר תפלות כל השנה"

בסדר התפילות יש להעיר כמה דברים:

א. מיקומו של סדר התפילות מוכיח עליו שהוא עניין לעצמו, שהרי נסדר לאחר הלכות מילה שבסוף ספר אהבה ולפני ספר זמנים (הלכות שבת) ומיד לאחר הלכות מילה כתב "ברוך רחמנא דסייען" כלומר שזה סיום הספר, ונמצא שסדר התפילות הוא עניין נפרד בפני עצמו וא"כ תמוה מדוע לא הזכיר מאומה אודות סדר התפילות בסוף ההקדמה שהיא "המתחן" לכל ספר היד, והרי כתב ספרו בתכלית הדיק כולל מספר הפרקים, ההלכות והספרים, ומדוע לא הזכיר דבר אודות סדר מצות התפילה שכתב.

6. ירמיהו, ט, כה. 7. בראשית-לך-לך, יז, א. 8. דברים-כי-תבוא כח, טט. 9. דברים-נצבים כט, ט-יא. 10. בראשית-לך-לך, יז, ב. 11. שם, יז, ד. 12. שם, יז, ז. 13. שם. 14. שם, יז, ט. 15. שם, יז, י. 16. שם, יז, יא. 17. שם, יז, יג. 18. שם. 19. שם, יז, יד. 20. שם, יז, יט. 21. שם. 22. שם, יז, כא.

הפניות לשיחות קודש

הלכה ח: ב' ענינים במילה: א. ברית כענין כללי. ב. ברית כמצוה פרטית. הביאור בהרחבה ועפ"י החילוק בין ב' ההלכות הבאות - לק"ש ח"ל ע' 53, בין מלכות סכ"ז. (הרשעים) (הגויים): הגירסא "הגויים" עדיפה על הגירסא "הרשעים" - לקו"ש חכ"ה ע' 56 והע' 29. וגדולה היא המילה: בהמשך אחד ובוא"ו החיבור כלל רבינו את מילתו של אברהם עם "מאוסה היא הערלה". משמעות הדבר - לקו"ש ח"ל ע' 45. והניח... משכה: ב' פרטים בברית: א. להיות מהול ב. לא להיות ערל - לקו"ש ח"ג ע' 759. אין... הבא: ההתאמה עם הל' תרומות פ"ז ה"י - לקו"ש חל"ה ע' 47. הלכה ט: ב' גדרים במצות מילה וסיבת שינוי הלשון בדברי רבינו מכפי שהם מופיעים במקורם ומנין י"ג בריתות לשיטת רבינו - לקו"ש חכ"ה ע' 54. כמה חמורה מילה: מעלתה הגדולה של המילה - לקו"ש חל"ה ע' 55, סה"ש תשנ"ב ח"א ע' 86. למשה רבנו: ובמשנה כ' "הצדיק" - לקו"ש חכ"ה ע' 58 הע' 40, ע' 142 הע' 25. עם אברהם אבינו: במדרש הובא לענין זה הפסוק שנאמר בברית בין הבתרים וכאן לא הובא - לקו"ש חל"ה ע' 45 והע' 11 ושוה"ג. בריך רחמנא דסייען: מקומה של סימנת זו הוא כאן ולא אחרי סדר התפילה - לקו"ש חכ"ה ע' 54 הע' 1.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

כי כל מעשינו תהו, וימי חיינו הבל לפניך, כמו שכתוב בדברי קדשך: "ומותר האדם מן הבהמה - אין, כי הבל הבל". אבל אנחנו עמך, בני ברייתך, בני אברהם אברהך, שנשבעת לו בהר המוריה; זרע יצחק עקיבך, שנעקד על גבי מזבחך; עדת יעקב בנך בכורך, שמאהבתך שאהבת אותו ושמחתך ששמחת בו, קראת אותו ישראל וישרון. לפיכך, אנו חייבין להודות לך, ולשבחך, ולפארה, ולרוממה, ולתן הודיה ושבח לשמך. חייבין אנו לומר לפניך בכל יום, ערב ובקר: "שמע, ישראל; ה' אלהינו, ה' אחד". אשרנו, מה טוב חלקנו, מה נעים גורלנו, מה יפה מאד ירשתנו. אשרנו, שאנו משכימין ומעריבין ואומרים: "שמע, ישראל; ה' אלהינו, ה' אחד". אתה הוא קדם שנברא העולם, ואתה הוא אחר שנברא העולם; אתה הוא בעולם הזה, ואתה הוא לעולם הבא; אתה הוא ראשון, ואתה הוא אחרון. קדש את שמך הגדול והקדוש בעולמך, ובישועתך תרים ותגביה קרננו. ברוך מקדש את שמו ברבים. אתה הוא ה' לבדך. אתה עשית את השמים ושמי השמים וכל צבאם, הארץ וכל אשר עליה, הימים וכל אשר בהם, ואתה מחיה את כלם, וצבא השמים לך משתחוים. אתה הוא, ושנותיך לא יתמו. ה' מלך, ה' מלך, ה' מלך לעולם ועד. ברוך ה' לעולם, אמן ואמן.

ברכה ראשונה שמברכין לפני פסוקי הזמירות, זה הוא גסחה: ברוך שאמר והיה העולם, ברוך הוא. ברוך אומר ועושה, ברוך גוזר ומקיים; ברוך מרחם על הארץ, ברוך מרחם על הבריות; ברוך מעביר אפלה ומביא אוירה, ברוך משלם שכר טוב ליראיו. ברוך שאין לפניו לא עולה ולא שכיחה, לא כזב ולא מרמה, לא משוא פנים ולא מקח שחד. ברוך אל חי לעד, וקיים לנצח. ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, האל המהלל בפי עמו, משבח ומפארה בלשון כל חסידיו ועבדיו; ובשרי דוד בן ישי עבדך משיחך, נהללך ה' אלהינו בשבח ובזמרו. נודך, נשבחך, נפארה, נרוממה, נמליכך, נזכיר שמך מלפני אלהינו יחד. יחיד, חי העולמים, משבח ומפארה, עדי עד שמו. ברוך אתה ה', מלך מהלל בתשבחות.

ב. הדבר הראשון שמזכיר בסדר התפילות הוא אמירת פרשת "צו" עניין זה מקורו בזוהר, ומכאן רואים שאין לחלק ח"ו בין נגלה לתורה ופנימיות התורה, שהכל תורה אחת.

ג. בסוף "סדר התפילות" מונה כל ההפטרות של כל השנה מלבד הפטרת פרשת וילך, ומביא הפטרת נצבים ומיד לאחר הפטרת האזינו. ויש לעיין ולבדוק בכת"י אולי זו השמטת המעתיק או המדפיסים.

ד. לאחר פירוט ההפטרות מוסיף ומסיים: "וכן נהגו כל העם להיות מפטירין בנחמות ישעיהו מאחר תשעה באב עד ראש השנה, בשבת שאחר תשעה באב נחמו נחמו עמי. . . בשביעית שוש אשיש בה". אבל בפסיקתא מוסיף עוד שתי הפטרות "תרתי דתיובתא" ("דרשו" ו"שובה") וכן הובא בטור, אבל הרמב"ם אינו מזכיר כלל תרתי דתיובתא, ויש לומר שכונתו במפטירין בדברי ישעיהו אינו ללמדנו סדר ההפטרות אלא בכדי לסיים בדבר טוב.

יין מלכות, ספר אהבה, סימן כ"ו
מתוך רמב"ם "פרס המלך"

נהגו העם לקרות בכל יום בשחר, אחר שקורין פרושת צו וברכת פתנים, קוראין משנה זו: אלו דברים שאין להם שעור - הפאה, והבכורים, והראיון, וגמילות חסדים; אלו דברים שאדם אוכל פרותיהן בעולם הזה, והקורן קומת לו לעולם הבא - כבוד אב ואם, וגמילות חסדים, והכאת שלום בין אדם לחברו, ותלמוד תורה פנגד כלם. אמר רבי זירא, בנות ישראל הם החמירו על עצמן, שאפלו ראות דם טפה כחרדל, יושבות עליה שבעת ימים נקיים. תנא דבי אליהו, כל השונה הלכות, מבטח לו שהוא בן העולם הבא, שנאמר: "הליכות עולם לו" - אל תקרא 'הליכות', אלא 'הלכות'. אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא, תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם, שנאמר: "וכל בנה למודי ה', ורב שלום בניה". לעולם יהא אדם ירא שמים בסתר, ומודה על האמת, ודובר אמת בלבבו; וישפים ויאמר: רבון כל העולמים! לא על צדקותינו אנחנו מפילים תחנונינו לפניך, כי על רחמיך הרבים. מה אנו, מה חיינו, מה חסדנו, מה צדקנו, מה מעשינו, מה נאמר לפניך, ה' אלהינו. הלא הגבורים - כאין לפניך, ואנשי השם - כלא היו, וחכמים - כבלי מדע, ונבונים - כבלי השכל.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

כל המעשים, הבוחר בשיירי זמרה, חי העולמים. וקורא השירה עד סופה, כמנהג המקום.

בשבת נהגו כל העם להוסיף לפני ברכה זו נסח זה: נשמת כל חי תברך את שמך, ה' אלהינו; ורוח כל בשר לך תפאר, ותרום את זכרך מלפני תמיד לדר ודר, מעולם ועד עולם אתה הוא האל, ומבלעדיך אין אלהים; ואין לנו מלך גואל ומושיע בכל עת צרה וצוקה, אלא אתה. פודה ומציל ומפרנס ומרחם, אלוה על כל הבריות; אדון התולדות, המהלל בתשבחות, המנהג עולמו בחסד ובריותיו ברחמים רבים. וה' אלהים אמת, לא ננום ולא יישן; המעורר ישנים, המקיץ רדומים, סומך נופלים ורופא חולים ומתיר אסורים - ולך אנחנו מודים. ואלו פינו מלא שירה פנים, ולשוננו רנה כהמון גליו, ושפתותינו שקב כמרחבי הרקיע, ועינינו מאירות כשמש וככרם, וידינו פרושות כנשרי שמים, ורגלינו קלות כאילות - אין אנו מספיקין להודות לך ה' אלהינו, ולברך את שמך מלפנו, על אחת מאלף אלפי אלפים ורב רבבי רבבות פעמים הטובות, שעשית עמנו ועם אבותינו, מלפנים ועד הנה; ממצרים גאלתנו ה' אלהינו, מבית עבדים פדיתנו, ברעב זנתנו, ובשבע כלפלתנו, ומחרב הצלתנו, מדבר מלטתנו, ומחללים רעים רבים דלתנו; ועד הנה עזרונו רחמך, ולא עזבונו חסדיך. על כן, אברים שפלת בנו, ורוח ונשמה שנפחת באפינו, ולשון אשר שקת בפינו - הן הן יודו ויברכו את שמך ה' אלהינו, על רב נסי פלאיך. כי כל פה לך יודה, וכל לשון לך תשבח, וכל עין לך תצפה, וכל בך לך תברע, וכל קומה לפניך תשתחוה, וכל הלכות ייראוך, והקרבים והפליות יזמרו לשמך, כדבר שגאמר: כל עצמותי תאמרנה, ה' מי כמוך, מציל עני מחזק מגנו, ועני ואביון מגולו; ונאמר: רננו צדיקים בה', לישרים נאנה תהלה. כפי ישרים תתרום, ובדברי צדיקים תתברך, ובלשון כל חסידים תתקדש, ובקרב קדושים תתהלל, ובמקהלות רבבות עמך כל בית ישראל יתפאר שמך ה' אלהינו, שכן חובת כל היצורים לפניך ה' אלהינו, להודות, להלל, לשבח, לפאר, לרום,

וקורא פסוקים אלו: יהי כבוד ה' לעולם, ישמח ה' במעשיו. יהי שם ה' מברך, מעתה ועד עולם. ממזרח שמש, עד מבואו, מהלל שם ה'. רם על כל גוים, ה'; על השמים כבודו. ה', שמך לעולם; ה', זכרך לדר ודר. ה', בשמים הכין כסאו; ומלכותו, בכל משלה. ישמחו השמים, ותגל הארץ; ויאמרו בגוים, ה' מלך. ה' ימלך לעולם ועד. ה' מלך עולם ועד; אבדו גוים מארצו. ה' הפיר עצת גוים, הניא מחשבות עמים. עצו עצה, ותפר; ודברו דבר ולא יקום, פי עמנו אל רבות מחשבות בלב איש, ועצת ה' - היא תקום. עצת ה', לעולם תעמוד; מחשבות לבו, לדר ודר. פי הוא אמר, ויהי; הוא צוה, ועמד. פי בחר ה' בציון, אנה למושב לו. פי יעקב, בחר לו יה; ישראל, לסגלתו. פי לא ישש ה' עמו, ונחלתו לא יעזוב. והוא רחום וכפר עון, ולא ישחית; והרבה להשיב אפו, ולא יעיר כל חמתו. ה', הושיעה; המלך יעננו ביום קראנו. אשרי יושבי ביתך, עוד יהלויך סלה. אשרי העם שככה לו, אשרי העם שה' אלהיו. וקורא מ"תהלה לדוד, ארומך אלהי המלך וכו", עד סוף ספר תלים.

ואחר כך, קורא פסוקים אלו: ברוך ה' לעולם, אמן ואמן. ימלך ה' לעולם, אמן ואמן. ויברך דויד את ה' לעיני כל הקהל, ויאמר דויד: ברוך אתה ה' אלהי ישראל אבינו, מעולם ועד עולם. לך ה' הגדלה והגבורה והתפארת והנצח וההוד, פי כל בשמים ובארץ, לך ה' הממלכה, והמתנשא לכל לראש. והעשר והפבור מלפניך, ואתה מושל בכל, ויבדך פח וגבורה; ויבדך לגדל ולחזק לכל. ועתה אלהינו, מודים אנחנו לך, ומהללים לשם תפארתך. ויברכו שם כבודך, ומרום על כל ברכה ותהלה.

ברכה אחרונה שלאחר פסוקי הזמירות, זה הוא נסחה: ישתבח שמך לעד מלפנו, המלך הגדול והקדוש בשמים ובארץ; פי לך נאנה ה' אלהינו, שיר ושבח, הלל וזמרה, ברכות והודיות, גדלה תהלה ותפארת, עז מלכות וממשלה, נצח וגבורה, מעתה ועד עולם. ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, מלך גדול התשבחות, אל ההודיות, אדון

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

נפלאות, מחדש בכל יום תמיד מעשה בראשית - כאמור: "לעשה אורים גדולים, כי לעולם חסדו", התקנת מאורות לשמח עולם. ברוך אתה ה', יוצר המאורות.

ברכה שניה: אהבת עולם אהבתנו, ה' אלהינו; חמלה גדולה יתרה חמלת עלינו. אבינו מלפנו, בעבור שמך, ובעבור אבותינו אשר בטחו בך, ותלמדנו חקי חיים, בן תחננו, אבינו. אב הרחמן, המרחם, רחם נא עלינו, ותן בלבנו להכין להשפיל לשמע ללמד וללמד לשמר ולעשות ולקיים את כל דברי תלמוד תורתך באהבה; והאר עינינו במצוותיך, ודבק בלבנו יראתך, ויחד לבבנו לאהבה את שמך. ומלך עלינו מהרה אתה לבדך, כי שם קדשך באמת נקרא עלינו. ובעבור שמך, האל הגדול הגבור והנורא, מהרה באהבה תרים קרננו ותשיענו למען שמך. בך בטחנו, לא גבוש, ובשמך חסינו, לא נכלם ולא נפשל עד עולמי עד; כי אבינו מלפנו אתה, נגילה ונשמחה בישועתך. רחמיך ה' אלהינו וחסדיך, אל יעזובנו נצח סלה ועד. והבא עלינו ברכה ושלוש מארבע בנפות הארץ, והוליכנו מהרה קוממיות לארצנו. כי בנו בחרת מפל עם ולשון, וקרבנו לשמך הגדול, להודות לך וליחדך ולרוממך, ולאהבה את שמך. ברוך אתה ה', הבוחר בעמו ישראל באהבה.

ברכה אחרונה שלאחר קריית שמע בשחר, זה הוא נסחה: אמת ויציב, נכון וקיים, ישר ונאמן, אהוב וחביב, נחמד ונעים, נורא ואדיר, מתקן ומקבל, טוב ויפה הדבר הזה עלינו לעולם ועד. אמת, אלהי עולם מלפנו, צור יעקב מגן ישענו; לדר ודר הוא קיים ושמו קיים, וכסאו נכון, ומלכותו ואמונתו קיימת, ודבריו חיים ונאמנים לעד ולעולמי עולם, עלינו ועל אבותינו, על בנינו ועל כל דורותינו, ועל כל דורות זרע ישראל עבדיך; על הראשונים ועל האחרונים - דבר טוב וקיים באמת, חק ולא יעבר. אמת, שאתה הוא ה' אלהינו ואלהי אבותינו, מלפנו ומלך אבותינו, גואלנו וגואל אבותינו, יוצרנו וצור ישועתנו, פודנו ומצילנו, מעולם הוא שמך, ואין לנו אלהים עוד וזולתך. עזרת אבותינו אתה הוא מעולם, מגן ומושיע

לגדל ולהדר על כל דברי זמירות שירות תשבחות דוד בן ישי עבדך, משיחך. ישתבח שמך לעד מלפנו, המלך הגדול והקדוש בשמים ובארץ; כי לך נאה, ה' אלהינו וכו'. וכן נהגו לקרות מזמור שיר ליום השבת, כל המזמור, קדם שיתחילו פסוקי הזמירות ביום השבת וביום הפסורים. ויש מקומות שנהגו לקרות הלל גדול בשבתות קדם פסוקי הזמירות, ויש מקומות שנהגו לקרות שירי המעלות - הפל כמנהגם.

ברכה ראשונה שלפני קריאת שמע בשחר, זה הוא נסחה: ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, יוצר אור ובורא חשך, עשה שלום ובורא את הפל; המאיר לארץ ולדרין עליה, המחדש בכל יום תמיד מעשה בראשית. מה רבו מעשיך ה', כלם בחכמה עשית, מלאה הארץ קניגה. המלך המרום שמו לבדו מאז, המשבח המפאר המתנשא וטוב מימות עולם. אלהי עולם מלפנו, ברחמיך הרבים רחם עלינו, אדון עזנו צור משגבנו, מגן ישענו משגב בעדנו. אל ברוך גדול דעה, התקין ופעל זהרי חמה, טוב יצר כבוד לשמו, מאורות נתן סביבות עזו, פנות צבאות קדושים רוממי שדי תמיד יספרו לאל קדשתו. תתברך ה' אלהינו, בשמים ממעל ועל הארץ מתחת; ועל כל שבח מעשה ידך, ומאורות אשר יצרת - הם ופארוך, סלה. תתברך לעד צורנו, מלפנו, גואלנו, בורא קדושים. ישתבח שמך לעד מלפנו, יוצר משרתים, אשר משרתיו עומדים ברום עולם, משמיעים את קולם יחד בדברי אלהים חיים ומלך עולם. כלם אהובים, כלם בוררים, כלם גבורים, עושים באימה רצון קוניהם באהבה. וכלם מקבלים עליהם על מלכות שמים זה מזה, ונותנים רשות זה לזה להקדיש לצורם בנחת רוח, בשפה ברורה, ובנעימה טהורה. כלם פאחד עונים ביראה, ואומרים: קדוש קדוש קדוש, ה' צבאות; מלא כל הארץ כבודו. והאופנים וחיות הקדש, יחד מתנשאים לעמקם, משבחים ואומרים: ברוך כבוד ה' ממקומו. לאל ברוך געימות יתנו, למלך אל חי וקיים זמירות יאמרו ותשבחות ישמיעו, כי הוא לבדו פועל גבורות, עושה חדשות, זרע צדקות, מצמיח ישועות, אדון

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

הוא ה' אלהינו ונאנחנו ישראל עמו; אמת מלכנו, ואפס זולתו - הפודנו מיד מלכים, הגואלנו מפף עריצים, האל הנפרע לנו מצרינו, המשלם גמול לכל אויבי נפשנו, השם נפשנו בחיים, ולא נתן למוט רגלנו, המדריכנו על פמות אויבינו, וירם קרנגנו על כל שונאינו. העושה לנו נקמה בפרעה, אותות ומופתים באדמת בני חם, המכה בעברתו כל בכורי מצרים, ויוצא את ישראל מתוכם לחרות עולם; המעביר בניו בין גזרי ים סוף, ואת רודפיהם ואת שונאיהם בתהומות טבע. ראו בנים את גבורתו, והודו ושבחו לשמו; ומלכותו בראוץ קבלו עליהם, וענו כלם בשמחה רבה ואמרו: מי כמוך באלם ה', מי כמוך נאדר בקדש; נורא תהלת, עשה פלא. ה' ימלך לעולם ועד. ונאמר גואלנו, ה' צבאות שמו - קדוש ישראל. ברוך אתה ה', גאל ישראל.

ברכה אחרונה שלאחר קרית שמע של ערבית, זה הוא נסחה: השפיכנו ה' אלהינו לשלום, והעמידנו לחיים ולשלום, ופרס עלינו ספת שלומך, ותקננו בעצה טובה מלפניך. והגן בעדנו, ושמרנו והצילנו מפל דבר רע ומפחד לילה, ושבר השטן מלפנינו ומאחרינו, ושמר צאתנו ובואנו, פי שומרנו ומצילנו אתה. ובצל כנפיך תסתירנו, כדבר שנאמר: הגה לא נום ולא יישן, שומר ישראל. ברוך . שומר עמו ישראל לעד. ברוך ה' לעולם, אמן ואמן; ימלך ה' לעולם, אמן ואמן. וירא כל העם, ויפלו על פניהם ויאמרו: ה' הוא האלהים, ה' הוא האלהים. ברוך שם כבודו לעולם, וימלא כבוד ה' את כל הארץ. ברוך ה' ביום, ברוך ה' בלילה; ברוך ה' בבקר, ברוך ה' בערב; ברוך ה' בשכבנו, ברוך ה' בקומנו. האל אשר בידו נפשות החיים והמתים, אשר בידו נפש כל חי ורוח כל בשר איש. בידך אפקיד רוחי; פדית אותי ה', אל אמת. יראו עינינו וישמח לבנו ותגל נפשנו בישועתך, באמור לציון, מלך אלהיך. ה' מלך, ה' מלך, ה' ימלך לעולם ועד. ברוך אתה ה', המולך בכבודו חי וקיים תמיד ימלך לעולם ועד.

ונהגו מקצת העם להוסיף פסוקין באמצע ברכה זו, וקוראין בנסח הזה: וירא כל העם, ויפלו על

לכניהם אחריהם בכל דור ודור. ברום עולם מושבך, ומשפטיך וצדקתך עד אפסי ארץ. אמת, אשרי איש אשר ישמע מצוותיך, ותורתך ודברך ישים על לבו; אמת, אתה הוא ארון לעמך, ומלך גבור לריב ריכם לאבות ובנים; אמת, אתה הוא ראשון ואתה הוא אחרון, ומבלעדיך אין לנו מושיע. אמת, ממצרים גאלתנו, ה' אלהינו, מבית עבדים פדיתנו, וכל בכורי מצרים בדבר הרגת, ובכורך גאלת, וים סוף בקעת, וזדים טבעת, וידידים עברו מים, ויכסו מים צריהם, עד אחד מהם לא נותר. ועל זאת שבחו גאולים, ורוממו לאל, ונתנו ידידים שירות זמירות תשבחות למלך אל חי וקיים. רם ונשא, גדול גבור ונורא, משפיל גאים עדי ארץ, מגביה שפלים עדי מרום, מוציא אסירים, ופודה עגונים, ועוזר דלים, ועונה לעמו ישראל בעת שועם אליו; תהלה לאל עליון, ברוך הוא. משה וכל בני ישראל לך אמרו שירה - בשמחה רבה, אמרו כלם: מי כמוך באלם ה', מי כמוך נאדר בקדש, נורא תהלת, עשה פלא. ה' ימלך לעולם ועד. ונאמר: גאלנו, ה' צבאות שמו, קדוש ישראל. ברוך אתה ה', גאל ישראל.

ברכה ראשונה שלפני קרית שמע של ערבית, זה הוא נסחה: ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר בדברו מעריב ערבים, בחממה פותח שערים, בתבונה משנה עתים, מחליף את הזמנים, מסדר את הפוכבים במשמרותיהם ברקיע פרונו. בורא יומם ולילה, גולל אור מפני חשך וחשך מפני אור, מעביר יום ומביא לילה, מבדיל בין יום ללילה, ה' צבאות שמו, קדוש ישראל. ברוך אתה ה', המעריב ערבים.

ברכה שניה: אהבת עולם ישראל עמך אהבת, תורה ומצוות וחקים ומשפטים אותם למדת. על פן ה' אלהינו, בשכבנו ובקומנו נשית בחקי רצונך, ונשמח ונעלי בדברי תורתך לעולם ועד, כי הם חיינו וארך ימינו, ובקהם נהגה יומם ולילה. ואהבתך לא תסור ממנו לעולם ועד, כי היא עטרת ראשנו. ברוך אתה ה', אוהב את עמו ישראל לעד.

ברכה ראשונה שלאחר קרית שמע של ערבית, זה הוא נסחה: אמת אמונה כל זאת קיים עלינו, פי

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

לְהַחֲיוֹת מְתִים. בְּרוּךְ אַתָּה ה', מְחַיֵּה הַמֵּתִים.
 (ג) אַתָּה קְדוֹשׁ, וְשִׁמְךָ קְדוֹשׁ, וְקְדוּשֵׁים בְּכָל יוֹם
 יִהְיֶה לְךָ, סְלָה. בְּרוּךְ אַתָּה ה', הָאֵל הַקְּדוֹשׁ.
 (ד) אַתָּה חוֹנֵן לְאָדָם דַּעַת, וּמְלַמֵּד לְאֹנוֹשׁ בִּינָה;
 חֲנֻנוּ מֵאַתָּה דַּעַת וּבִינָה וְהַשְׁפֵּל. בְּרוּךְ אַתָּה ה', חוֹנֵן
 הַדַּעַת. (ה) הִשְׁיִבְנוּ אֲבִינוּ לְתוֹרַתְךָ, וְקָרְבָנוּ מִלְּפָנֶיךָ
 לְעִבּוּדְךָ, וְהִחַזִּירְנוּ בְּתִשּׁוּבָה שְׁלֵמָה לְפָנֶיךָ. בְּרוּךְ
 אַתָּה ה', הַרוֹצֵה בְּתִשּׁוּבָה. (ו) סְלַח לָנוּ אֲבִינוּ כִּי
 חָטָאנוּ, וּמְחוּל לָנוּ מִלְּפָנֶיךָ כִּי פָשַׁעְנוּ, כִּי אֵל טוֹב
 וְסָלַח אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה ה', חַנוּן וּמְרַבֵּה לְסִלְחָה.
 (ז) רֵאֵה בְּעֵינֵינוּ, וְרִיבָה רִיבָנוּ, וּמַהֲרֵה לְגַאֲלָנוּ, כִּי אֵל
 מְלֵךְ גּוֹאֵל חֲזַק אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה ה', גּוֹאֵל יִשְׂרָאֵל.
 (ח) רְפָאנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ וְגִרְפָּא, הוֹשִׁיעֵנו וְנַשְׁעֵהָ,
 וְהַעֲלֵה רְפוּאָה שְׁלֵמָה לְכָל תַּחְלוּאֵינוּ, כִּי אֵל רוֹפֵא
 רַחֲמָן אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה ה', רוֹפֵא חוֹלֵי עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל.
 (ט) בְּרַכְנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ בְּכָל מַעֲשֵׂה יְדֵינוּ, וּבְרַךְ אֶת
 שְׁנַתְנוּ, וְתֵן טַל וּמָטָר עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה, וְשַׁבַּע אֶת
 הָעוֹלָם כְּלוּ מִטוֹבְךָ, וְרוּחַ פְּנֵי תִבַל מַעֲשֵׂר מִתְּנוּת
 יְדִידֶיךָ, וְשִׁמְרָה וְהַצִּילָה ה' אֱלֹהֵינוּ אֶת הַשָּׁנָה הַזֹּאת
 וְאֶת כָּל מִינֵי תְבוּאָתָה מִכָּל מִינֵי מִשְׁחִית וּמִכָּל מִינֵי
 שְׂרָעוֹת, וְתֵן לָהּ אַחֲרִית וְתַקְוָה, שִׁבְעַת וְשָׁלוֹם וּבְרַכָּה
 לְשָׁנִים הַטּוֹבוֹת. בְּרוּךְ אַתָּה ה', מְבַרֵךְ הַשָּׁנִים.
 (י) תִּקַּע בְּשׁוֹפָר גְּדוֹל לְחִירוֹתְנוּ, וְשֵׂא נֶס לְקַבֵּץ אֶת
 כָּל גְּלוּיֹתֵינוּ מֵאַרְבַּע כַּנְפוֹת הָאָרֶץ לְאַרְצֵנוּ. בְּרוּךְ
 אַתָּה ה', מְקַבֵּץ נְדָחֵי עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל. (יא) הִשִּׁיבָה
 שׁוֹפְטֵינוּ כְּבָרָאשׁוּנָה, וְיִוָּעֲצִינוּ כְּבַתְחִלָּה, וְהִסֵּר
 מִמֶּנּוּ יִגּוֹן וְאַנְחָה, וּמְלֵךְ עֲלֵינוּ אַתָּה לְבַדְךָ בְּרַחֲמִים
 בְּצִדְקָה וּבְמִשְׁפָּט. בְּרוּךְ אַתָּה ה', מְלֵךְ אוֹהֵב צְדָקָה
 וּמִשְׁפָּט. (יב) לְמַשְׁמָדִים אֵל תְּהִי תַקְוָה, כָּל הַמֵּינִים
 כְּרָגַע יֵאבְדוּ, וּמַלְכוּת זְדוֹן תִּעָקֵר וְתִשְׁבּוֹר מִהֲרָה
 בְּיַמֵּינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה ה', שׁוֹכֵר אוֹיְבִים וּמְכַנְיַע זְדִים.
 (יג) עַל הַצְּדִיקִים וְעַל הַחֲסִידִים וְעַל גְּרֵי הַצְּדָקָה,
 וְעַל שְׂאֵרֵי עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, יִהְיוּ רַחֲמֶיךָ ה'
 אֱלֹהֵינוּ, וְתֵן שִׁכָּר טוֹב לְכָל הַבוֹטְחִים בְּשִׁמְךָ
 בְּאַמְתָּ, וְשִׁים חֵלְקֵנוּ עִמָּהֶם, לְעוֹלָם לֹא נִבּוֹשׁ, כִּי
 בְּשִׁמְךָ בְּטַחְנוּ וְלִישׁוּעָתְךָ נִשְׁעָנוּ. בְּרוּךְ אַתָּה ה',
 מִשְׁעָן וּמְבֹטָח לְצַדִּיקִים. (יד) תִּשְׁכֵּן בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלַיִם
 עִירְךָ כְּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ, וּבְנֵה אוֹתָהּ בְּנֵן עוֹלָם בְּמַהֲרָה
 בְּיַמֵּינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה ה', בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם. (טו) אֶת

פְּנֵיהֶם וְיֵאמְרוּ: ה' הוּא הָאֱלֹהִים, ה' הוּא הָאֱלֹהִים.
 הוֹשִׁיעֵנו ה' אֱלֹהֵינוּ, וְקַבְּצֵנוּ מִן הַגּוֹיִם, לְהוֹדוֹת
 לְשֵׁם קְדוֹשְׁךָ, לְהַשְׁתַּבַּח בְּתִהְלֶתְךָ. כִּי לֹא יִטַּשׁ ה' אֶת
 עַמּוֹ, בְּעַבּוֹר שְׁמוֹ הַגְּדוֹל, כִּי הוֹאִיל ה' לַעֲשׂוֹת
 אִתְּכֶם לֹו לְעַם. וְעַל מוֹשִׁיעִים בְּהַר צִיּוֹן, לְשַׁפֵּט
 אֶת הַר עֲשׂוֹ; וְהִיתָה לְה' הַמְּלוּכָה. וְהִיָּה ה' לְמֵלֶךְ
 עַל כָּל הָאָרֶץ, בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה ה' אֶחָד, וְשִׁמּוֹ
 אֶחָד. אֱלֹהֵינוּ שְׁבִשְׁמֵימִים, קִנְיֵם שִׁמְךָ וּמַלְכוּתְךָ עֲלֵינוּ
 תָּמִיד. בְּיַדְךָ נַפְשׁ הַחַיִּים וְנַפְשׁ הַמֵּתִים, אֲשֶׁר בְּיַד
 נַפְשׁ כָּל חַי וְרוּחַ כָּל בָּשָׂר אִישׁ. בְּיַדְךָ אֶפְקֵיד רוּחֵי;
 פְּדִית אוֹתִי ה', אֵל אֱמֶת. וְאַנְחָנוּ עִמְּךָ, וְצֹאן
 מִרְעִיתְךָ; נוֹדֶה לְךָ לְעוֹלָם, לְדוֹר וָדוֹר נִסְפָּר
 תִּהְלֶתְךָ. ה', הַצִּילָה נַפְשֵׁי מִשְׁפַּת שְׁקָר, מִלְּשׁוֹן
 רְמִיָּה. יִשְׂרָאֵל נוֹשַׁע בְּה' תִּשׁוּעַת עוֹלָמִים, לֹא
 תִבְשׁוּ וְלֹא תִפְלְמוּ עַד עוֹלָמֵי עַד. יְהִי ה' אֱלֹהֵינוּ
 עִמָּנוּ, כְּאֲשֶׁר הִיָּה עִם אֲבוֹתֵינוּ, אֵל יַעֲזָבֵנוּ וְאֵל
 יִטַּשֵּׁנוּ; לְהַטּוֹת לְכַבְּנוּ אֵלֵינוּ, לְלַקֵּת בְּכָל דְּרָכֵינוּ,
 וְלִשְׁמַר מִצְוֹתֵינוּ וְחֻקֵּינוּ וּמִשְׁפָּטֵינוּ, אֲשֶׁר צִוָּה אֶת
 אֲבוֹתֵינוּ. כָּל הַנְּשָׂמָה תִּהְלַל יְה', הִלְלוּ יְה'. בְּרוּךְ ה'
 בַּיּוֹם, בְּרוּךְ ה' בְּלִילָה; בְּרוּךְ ה' בְּבֹקֶר, בְּרוּךְ ה'
 בְּעֶרֶב; בְּרוּךְ ה' בְּשִׁכְבֵנוּ, בְּרוּךְ ה' בְּקוּמָנוּ. תָּמִיד
 נִהְלֶלְךָ, סְלָה, וְנִשְׁיַח בְּאַמוּנָתְךָ. בְּרוּךְ אַתָּה ה',
 הַמוֹלֵךְ בְּכַבּוֹדוֹ, חַי וְקַיִם תָּמִיד יִמְלֹךְ לְעוֹלָם וָעַד.

~ שבת קודש ז' ניסן ~

נִסַּח בְּרֻכּוֹת הַתְּפִלָּה וְסִדּוּרָן: (א) בְּרוּךְ אַתָּה ה',
 אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, אֱלֹהֵי אֲבֹרָהֶם אֱלֹהֵי יִצְחָק
 וְאֱלֹהֵי יַעֲקֹב, הָאֵל הַגְּדוֹל הַגְּבוּר וְהַנּוֹרָא, אֵל עֲלִיּוֹן,
 גּוֹמֵל חֲסִדִים טוֹבִים וְקוֹנֵה הַכֹּל, וְזוֹכֵר חֲסִדֵי אֲבוֹת,
 וּמְבִיא גּוֹאֵל לְבְנֵי בְנֵיהֶם, מְלֵךְ רַחֲמָן מוֹשִׁיעַ וּמַגֵּן.
 בְּרוּךְ אַתָּה ה', מְגַן אֲבֹרָהֶם. (ב) אַתָּה גְּבוּר לְעוֹלָם
 ה', מְחַיֵּה מְתִים אַתָּה רַב לְהוֹשִׁיעַ, מְשִׁיב הַרוּחַ
 וּמוֹרִיד הַגֶּשֶׁם. מְכַלְכֵּל חַיִּים בְּחֶסֶד, מְחַיֵּה מְתִים
 בְּרַחֲמִים רַבִּים, רוֹפֵא חוֹלִים, וְסוֹמֵךְ נוֹפְלִים וּמְתִיר
 אֲסוּרִים, וּמְקַיֵּם אֲמוּנָתוֹ לִישְׁנֵי עֶפְרַיִם. מִי כְמוֹךָ בַּעַל
 גְּבוּרוֹת, וּמִי דוֹמָה לְךָ, מִמִּית וּמְחַיֵּה; וְנֵאמָר אַתָּה

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

המתרגשות לבוא בעולם, ושמרנו מן הכל, וחנונו מאתך דעה ובינה והשכל. ברוך אתה ה', חונן הדעת.

בְּרֵאשֵׁי חֲדָשִׁים וּבְחֵלוֹ שֶׁל מוֹעֵד, מוֹסִיף בְּכִרְתָּ שָׁבַע עֲשָׂרָה בְּעִרְכִּית וּשְׁחִרִית וּמְנַחָה, וּמְכַרְךָ אוֹתָהּ בְּנִסַּח זֶה: רָצָה ה' אֱלֹהֵינוּ בְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וְלִתְפִלָּתָם שָׁעָה, וְהִשָּׁב הָעֲבוּדָה לְדַבֵּיר בֵּיתְךָ, וְאֲשֵׁי יִשְׂרָאֵל וְתִפְלָתָם מֵהֵרָה בְּאַהֲבָה תִקְבַּל בְּרָצוֹן, וְתִהְיֶה לְרָצוֹן תָּמִיד עֲבוּדַת יִשְׂרָאֵל עִמָּךְ. אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, יַעֲלֶה וְיָבֹא, יִגְיַע, יִרְאֶה, יִרְצֶה, יִשְׁמַע, יִפְקֹד, יִזְכֵּר לְפָנֶיךָ זְכוּרֵנוּ, זְכוּרֵן אֲבוֹתֵינוּ, זְכוּרֵן יְרוּשָׁלַיִם עִירְךָ, זְכוּרֵן מְשִׁיחַ בֶּן דָּוִד עַבְדְּךָ, זְכוּרֵן כָּל עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל לְפָנֶיךָ, לְפִלְטָה לְטוֹבָה לְחַן לְחֶסֶד וְלִרְחֻמִּים, בְּיוֹם רֵאשִׁי הַחֲדָשׁ הַזֶּה, לְרַחֵם בּוֹ וְלִהְיוֹשִׁיעֵנו. זְכָרְנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ בּוֹ לְטוֹבָה, פְּקָדְנוּ בּוֹ לְכַרְכָּה, הוֹשִׁיעֵנו בּוֹ לְחַיִּים, בְּדַבַּר יְשׁוּעָה וְרַחֲמִים חוּס וְחַנּוּנוֹ וְרַחֵם עָלֵינוּ, וּמְלַטְנוּ בּוֹ מִכָּל צָרָה וְיָגוֹן, וְשִׁמְחָנוּ בּוֹ שִׂמְחָה שְׁלֵמָה. וְתַרְצֵנוּ, וְתַחֲזִינָה עֵינֵינוּ בְּשׁוֹבֵךְ לְצִיּוֹן בְּרַחֲמִים כְּמָאֵז. בְּרוּךְ אַתָּה ה', הַמַּחְזִיר שְׂכִינָתוֹ לְצִיּוֹן.

וּבְחֵלוֹ שֶׁל מוֹעֵד אוֹמֵר: בְּיוֹם מִקְרָא קֹדֶשׁ הַזֶּה, בְּיוֹם מוֹעֵד חַג הַמִּצּוֹת הַזֶּה - אוֹ: בְּיוֹם מוֹעֵד חַג הַסִּכּוֹת הַזֶּה - לְרַחֵם בּוֹ עָלֵינוּ וְלִהְיוֹשִׁיעֵנו וְכוּ'.

בְּיוֹם הַתַּעֲנִית מְכַרְךָ בְּרַכַּת שֵׁשׁ עֲשָׂרָה הַיְחִיד בְּנִסַּח הַזֶּה: שָׁמַע קוֹלְנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ, וְחוּס וְרַחֵם עָלֵינוּ, וְקַבַּל בְּרַחֲמִים וְרָצוֹן אֶת תְּפִלָּתֵנוּ; מְלַפְנֶיךָ מְלַפְנֵנוּ, רִיקָם אֵל תְּשִׁיבֵנוּ. עֲנֵנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ, עֲנֵנוּ בְּיוֹם צוּם הַתַּעֲנִית הַזֶּה, כִּי בְצָרָה גְדוֹלָה אֲנַחְנוּ. אֵל תִּסְתַּר פְּנֵיךָ מִמֶּנּוּ, וְאֵל תַּעֲלֵם אֲזַנְךָ מִשְׁמַע תְּפִלָּתֵנוּ, וְהִיָּה קְרוֹב לְשׁוֹעֵנוּ. טָרָם נִקְרָא, וְאַתָּה תַּעֲנֶה; נִדְבַר, וְאַתָּה תִשְׁמַע; פְּדָבָר שְׁנֵאמַר: וְהִיָּה טָרָם יִקְרָא, וְאֲנִי אֶעֱנֶה; עוֹד הֵם מְדַבְּרִים, וְאֲנִי אֲשַׁמַּע. כִּי אַתָּה שׁוֹמַע תְּפִלַּת כָּל פֶּה. בְּרוּךְ אַתָּה ה', שׁוֹמַע תְּפִלָּה.

וּשְׁלִיחַ צְבוּר אוֹמֵר נִסַּח זֶה, בְּרַכָּה בְּפָנֶי עֲצָמָה; אַחַר בְּרַכָּה שְׂבִיעִית אוֹמֵר: עֲנֵנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ, עֲנֵנוּ בְּיוֹם צוּם הַתַּעֲנִית הַזֶּה, כִּי בְצָרָה גְדוֹלָה אֲנַחְנוּ. אֵל תִּסְתַּר פְּנֵיךָ מִמֶּנּוּ, וְאֵל תַּעֲלֵם אֲזַנְךָ מִשְׁמַע תְּפִלָּתֵנוּ, וְהִיָּה קְרוֹב לְשׁוֹעֵנוּ. טָרָם נִקְרָא, וְאַתָּה תַּעֲנֶה;

צָמַח דָּוִד מֵהֵרָה תְצַמִּיחַ, וְקָרְנוּ תְרוּם בִּישׁוּעָתְךָ. בְּרוּךְ אַתָּה ה', מְצַמִּיחַ קֶרֶן יְשׁוּעָה. (טז) שָׁמַע קוֹלְנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ, וְחוּס וְרַחֵם עָלֵינוּ, וְקַבַּל בְּרַחֲמִים וְרָצוֹן אֶת תְּפִלָּתֵנוּ; מְלַפְנֶיךָ מְלַפְנֵנוּ, רִיקָם אֵל תְּשִׁיבֵנוּ; כִּי אַתָּה שׁוֹמַע תְּפִלַּת כָּל פֶּה. בְּרוּךְ אַתָּה ה', שׁוֹמַע תְּפִלָּה. (יז) רָצָה ה' אֱלֹהֵינוּ בְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וְלִתְפִלָּתָם שָׁעָה, וְהִשָּׁב הָעֲבוּדָה לְדַבֵּיר בֵּיתְךָ, וְאֲשֵׁי יִשְׂרָאֵל וְתִפְלָתָם מֵהֵרָה בְּאַהֲבָה תִקְבַּל בְּרָצוֹן, וְתִהְיֶה לְרָצוֹן תָּמִיד עֲבוּדַת יִשְׂרָאֵל עִמָּךְ. וְתַרְצֵנוּ, וְתַחֲזִינָה עֵינֵינוּ בְּשׁוֹבֵךְ לְנוֹךְ לְצִיּוֹן בְּרַחֲמִים כְּמָאֵז. בְּרוּךְ אַתָּה ה', הַמַּחְזִיר שְׂכִינָתוֹ לְצִיּוֹן. (יח) מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ, שְׂאֵתָה הוּא ה' אֱלֹהֵינוּ, צוּר חַיֵּינוּ מִגֵּן יִשְׁעֵנוּ, אַתָּה הוּא לְדוֹר וָדוֹר. נוֹדָה לָךְ וְנִסְפַר תְּהִלָּתְךָ עַל חַיֵּינוּ הַמְסוּרִינַי בְּיָדֶיךָ, עַל נְשִׁמוֹתֵינוּ הַפְּקוּדוֹת לָךְ, עַל נְסִיךְ וְנִפְלְאוֹתֶיךָ שֶׁבְכָל עֵת וְעַתָּה, עָרַב וּבִקֵּר וְצָהֲרִים. הַטוֹב כִּי לֹא כָלוּ רַחֲמֶיךָ, הַמְרַחֵם כִּי לֹא תָמוּ חֲסֵדֶיךָ, כָּל הַחַיִּים יִהְיוּ אֶת שִׁמְךָ הַגְּדוֹל, כִּי טוֹב הָאֵל הַטוֹב. בְּרוּךְ אַתָּה ה', הַטוֹב שִׁמְךָ וְלָךְ נָאָה לְהוֹדוֹת. (יט) שִׁים שְׁלוֹם טוֹבָה וּבְרַכָּה, חַן וְחֶסֶד וְרַחֲמִים עָלֵינוּ וְעַל יִשְׂרָאֵל עַמְּךָ, וּבְרַכְנוּ בְּלָנוּ כְּאַחַד מִמְּאוֹר פְּנֵיךָ, כִּי מִמְּאוֹר פְּנֵיךָ נִתְּתָ לָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ תוֹרָה וְחַיִּים, אַהֲבָה וְחֶסֶד, צְדָקָה וְשְׁלוֹם. וְטוֹב בְּעֵינֶיךָ לְבָרַךְ אֶת עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בְּכָל עֵת בְּשְׁלוֹם. בְּרוּךְ אַתָּה ה', הַמְכַרְךָ אֶת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּשְׁלוֹם.

בִּימוֹת הַחֲמָה, אוֹמֵר בְּבְרַכָּה שְׁנֵיָה: רַב לְהוֹשִׁיעַ, מוֹרִיד הַטַּל, מְכַלְכֵּל חַיִּים בְּחֶסֶד וְכוּ'; וּמְכַרְךָ בְּרַכָּה תְשִׁיעִית בְּנִסַּח זֶה: בְּרַכְנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ בְּכָל מַעֲשֵׂה יְדֵינוּ, וּבְרַךְ אֶת שְׁנַתְנוּ בְּטַלְלֵי רָצוֹן בְּרַכָּה וְנִדְבָה בְּשָׁנִים הַטּוֹבוֹת. בְּרוּךְ אַתָּה ה', מְכַרְךָ הַשָּׁנִים.

בְּלִילֵי מוֹצָאֵי שַׁבָּת וּמוֹצָאֵי יוֹם הַכַּפּוּרִים וּמוֹצָאֵי יָמִים טוֹבִים, מְכַרְךָ בְּרַכָּה רְבִיעִית בְּנִסַּח זֶה: אַתָּה חוֹנֵן לְאָדָם דַּעַת, וּמְלַמֵּד לְאִנּוּשׁ בִּינָה; וְאַתָּה הַבְּדִלְתָּ בֵּין קֹדֶשׁ לְחַל, וּבֵין אוֹר לְחֹשֶׁךְ, וּבֵין יִשְׂרָאֵל לְגוֹיִם, וּבֵין יוֹם הַשְּׂבִיעִי לְשִׁשֶּׁת יְמֵי הַמַּעֲשֵׂה. כְּשֵׁם שֶׁהַבְּדִלְתָּ בֵּין קֹדֶשׁ לְחַל, כֵּן פָּדַנוּ וְהִצִּילָנוּ מִכָּל מִיָּגוֹן מִשְׁחִית וּמִכָּל מִיָּגוֹן פְּרַעֲזִיּוֹת

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

על הנסים ועל הגבורות ועל המלחמות ועל התשועות ועל הפדות ועל הפרקן, שעשית עמנו ועם אבותינו בימים ההם בזמן הזה; בימי מתתיה בן יוחנן כהן גדול חשמונאי ובניו, כשעמדה מלכות יון הרשעה על עמך בית ישראל, לבטלם מתורתך, ולהעבירם מחקי רצונך; ואתה ברחמיך הרבים עמדת להם בעת צרתם, ודנת את דינם, ורבת את ריבם, ונקמת את נקמתם; ומסרת גבורים ביד חלשים, ורבים ביד מעטים, וטמאים ביד טהורים, ורשעים ביד צדיקים, ופושעים ביד עושי תורתך; ועשית לה שם גדול בעולמך, ולעמך ישראל עשית פלא ונסים. כשם שעשית עמהם נסים וגבורות, כך עשה עמנו נסים וגבורות בעת ובעונה הזאת. ועל כלם ה' אלהינו, אנו מודים לך. הטוב כי לא כלו רחמיך וכו'.

שליח צבור מברך לעולם ברכה שלישית בנסח זה: נקדישך ונצריצך, ונשלש לך קדשה משלשת, כדבר האמור על יד נביאך: "וקרא זה אל זה ואמר, קדוש קדוש קדוש ה' צבאות, מלא כל הארץ כבודו". כבודו וגדלו מלא עולם, ומשרתי שואלים: איזה מקום כבודו; משבחים ואומרים: "ברוך כבוד ה' ממקומו". ממקומך מלכנו תופיע, ותמלך מלכנו עלינו, כי מחכים אנו לך. מתי תמלך בציון, בחיינו ובחינו. תשפן תתגדל ותתקדש בתוך ירושלים עירך, לדור ודור ולנצח נצחים. ועינינו תראינה במלכות ענך, כדבר האמור בשירי קדשך על ידי דוד משיח צדקך: "ימלך ה' לעולם, אלהיך ציון לדור ודור; הללו יה". לדור ודור נגיד גדלך, ולנצח נצחים קדשתך נקדיש; ושבתך אלהינו מפינו לא ימוש, כי אל מלך גדול וקדוש אתה. ברוך אתה ה', האל הקדוש. בעת ששליח צבור אומר בברכה זו: "וקרא זה אל זה ואמר, כל העם עונין: 'קדוש קדוש קדוש ה' צבאות, מלא כל הארץ כבודו'. וכשהוא אומר: 'איזה מקום כבודו', כל העם עונין: 'משבחים ואומרים, ברוך כבוד ה' ממקומו'. וכשהוא אומר: 'בחינו ובחינו', כל העם עונין: 'אמן'. וכשהוא אומר: 'על ידי דוד משיח צדקך', כל העם עונין: 'ימלך ה' לעולם, אלהיך ציון לדור ודור; הללו יה'. וכל

נדבר, ואתה תשמע; כדבר שנאמר: והיה טרם יקראו, ואני אענה; עוד הם מדברים, ואני אשמע. כי אתה עונה בכל עת צרה וצוקה, פודה ומציל. ברוך אתה ה', העונה בעת צרה.

בתשעה באב מברך ברכת ארבע עשרה בנסח זה: רחם ה' אלהינו, עלינו ועל ישראל עמך, ועל ירושלים עירך, העיר האבלה החרבה השוממה, הנתונה ביד זרים, היושבת וראש לה חפוי, כאשה עקרה שלא ילדה. ויבלענה לגיונים, ויירשוה עובדי פסילים, ויתנו נבלת עבדיך מאכל לעוף השמים ולבהמת הארץ. על פן ציון במרר תבכה, וירושלים תתן קולה; לפי לפי על חלליהם, מעי מעי על הרוגייהם. ראה ה' והביטה, ורחם שוממותיה ונחמה, כי אתה ה' באש יסדתה, ובאש אתה עתיד לבנותה, כפתיב: ואני אהיה לה נאם ה', חומת אש סביב, ולכבוד אהיה בתוכה. ברוך אתה ה', בונה ירושלים.

בפורים מברך ברכת שמונה עשרה בנסח זה: מודים אנחנו לך, שאתה הוא ה' אלהינו, צור חיינו מגן ישענו, אתה הוא לדור ודור. נודה לך ונספר תהלתך על חיינו המסורין בדיך, ועל נשמותינו הפקודות לך, על נסיהך שבכל יום ויום, על נפלאותיך שבכל עת ועת, על הנסים ועל הגבורות ועל התשועות, שעשית עמנו ועם אבותינו בימים ההם בזמן הזה; בימי מרדכי ואסתר, כשעמד המן הרע על עמך בית ישראל, ובקש להשמיד להרג ולאבד את כל היהודים, מנער ועד זקן טף ונשים ביום אחד, ושללם לבז; ואתה ברחמיך הרבים עמדת להם בעת צרתם, ודנת את דינם, ורבת את ריבם, ונקמת את נקמתם; והפרת את עצתו, וקלקלת את מחשבתו, והשבות לו גמולו בראשו, ותלו אותו ואת בניו על העץ; ועשית לה שם גדול בעולמך, ולעמך ישראל עשית פלא ונסים. כשם שעשית עמהן פלא ונסים, כך עשה עמנו נסים וגבורות בעת ובעונה הזאת. ועל כלם ה' אלהינו, אנו מודים לך. הטוב כי לא כלו רחמיך, המרחם כי לא תמו חסדיך וכו'.

בתנכה מברך ברכה זו בנסח הזה: מודים אנחנו לך וכו' עד על נפלאותיך שבכל עת ועת,

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

קְדִישׁ דְּרַבְנָן. כָּל עֲשֶׂרָה מִיִּשְׂרָאֵל אוֹ יֵתֵר שֶׁהָיוּ עוֹסְקִין בְּתַלְמוּד תּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה, וְאֶפְלוּ בְּמִדְרָשׁוֹת אוֹ בְּהִגְדוֹת - כְּשֶׁהָיוּ מְסִימִין, אוֹמֵר אֶחָד מֵעַמֵּד קְדִישׁ בְּנֶסֶח זֶה: יִתְגַּדֵּל וְיִתְקַדֵּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּה, דַּעֲתִיד לְחַדְתָּא עֲלֵמָא, וְלֹאֲחָאָה מִתִּיא וְלִמְפָרַק חֲזִיא, וְלִמְבַנֵּי קְרִתָא דִּירוּשָׁלַם, וְלִשְׁכַּלְלָא הֵיכְלָא קְדִישָׁא, וְלִמְעַקֵּר פְּלַחְנָא נְכַרְאָה מִן אֶרְעָא, וְלֹאֲתָבָא פְּלַחְנָא דִּי שְׁמָהּ לְאַתְרָהּ בְּזִיוָהּ וּבִיקְרָהּ, וְיִמְלֹךְ מַלְכוּתָהּ, וְיִצְמַח פְּרָקְנָהּ, וְיִבַע מְשִׁיחָהּ, וְיַפְרֵק עִמָּהּ, בְּחַיִּיכוּן וּבְחַיִּיכוּן וּבְחַיִּיכוּן דְּכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל, בַּעֲגָלָא וּבְזִמְן קָרִיב; וְאִמְרוּ אָמֵן. יְהֵא שְׁמָהּ רַבָּה מְבָרַךְ לְעֲלֵמָא וְלְעֲלָמֵי עֲלֵמָא. יִתְבָּרַךְ, יִשְׁתַּבַּח, יִתְפָּאֵר, יִתְרוֹמַם, יִתְעַלֶּה, יִתְהַדַּר, יִתְהַלַּל וְיִתְנַשֵּׂא שְׁמָהּ דְּקִדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. לְעֵלָא לְעֵלָא מְכַל בְּרַכְתָּא שִׁירְתָּא וְתִשְׁבַּחְתָּא וְנַחְמְתָא, דְּאִמְרִין בְּעֲלֵמָא; וְאִמְרוּ אָמֵן. עַל רַבְּנָן וְעַל תַּלְמִידֵיהוֹן וְעַל תַּלְמִידֵי תַלְמִידֵיהוֹן דַּעֲסִיקִין בְּאוּרִיתָא דִּי בְּאַתְרָא הָדָן וְדִי בְּכָל אֲתֵר וְאַתְרֵי, יְהִי לְהוֹן וְלִכּוּן חֲנָא וְחֻסְדָּא וְרַחֲמֵי וְסִיעֵתָא וְרוּחָא מְקַדְּמָא אֲבוּהוֹן דִּי בְּשִׁמְיָא; וְאִמְרוּ אָמֵן. יְהֵא שְׁלֵמָא רַבָּא מְשִׁמְיָא וְסִיעֵתָא וּפְרָקְנָא עֲלִיכוּן וְעֲלֵנָא, וְעַל כָּל קְהֵלָהוֹן דִּישְׂרָאֵל; וְאִמְרוּ אָמֵן. עוֹשֶׂה שְׁלוֹם בְּמִרוּמָיו, הוּא בְּרַחֲמֵי יַעֲשֶׂה שְׁלוֹם עַל כָּל יִשְׂרָאֵל. וְזֶה הוּא הַנִּקְרָא קְדִישׁ דְּרַבְּנָן. נִהְגֵנוּ לְהַתְחַנֵּן בְּנִפְלִית פְּנִים בְּדְבָרִים וּבְפִסְיוּקִים אֱלוֹ - פְּעֻמִּים בְּכֻלָּן, וּפְעֻמִּים בְּמִקְצָתָן: לְפָנֶיךָ אֲנִי פּוֹרֵעַ וּמִשְׁתַּחֲוֶה וּמִתְחַנֵּן - אֲדוֹן הָעוֹלָם, אֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים וְאֲדוֹנֵי הָאֲדוֹנִים; כִּי לֹא עַל צְדָקוֹתֵינוּ אֲנַחְנוּ מְפִילִים תְּחַנּוּנֵינוּ לְפָנֶיךָ, כִּי עַל רַחֲמֵיךָ הִרְבִּים. מַה נֹּאמֵר לָהּ, מַה נְדַבֵּר וּמַה נְצַטְדֵּק. חֲטָאנוּ וְעוֹיְנוּ, וְהִרְשַׁעְנוּ וּמְרַדְנוּ, וְסוּר מִמִּצְוֹתֶיךָ וּמִמְשַׁפְּטֶיךָ. לָךְ ה', הַצְדָּקָה; וְלָנוּ בִשְׁתַּת הַפְּנִים. הִשְׁחָרוּ פְּנֵינוּ מִפְּנֵי אֲשַׁמְתָנוּ, וְנִכְפַּפְהָ קוֹמְתָנוּ מִפְּנֵי עוֹנוֹתֵינוּ; אֵין לָנוּ פֶּה לְהַשִּׁיב, וְלֹא מִצַּח לְהָרִים רֹאשׁ. אֱלֹהֵי, בִשְׁתֵי וְנִקְלַמְתִּי לְהָרִים אֱלֹהֵי פְּנֵי אֱלֹהֶיךָ, כִּי עוֹנוֹתֵינוּ רַבּוּ לְמַעְלָה רֹאשׁ, וְאֲשַׁמְתָנוּ גְדֹלָה עַד לְשָׁמַיִם; אֵין בְּנוּ מַעֲשִׂים. עֲשֵׂה עִמָּנוּ צְדָקָה לְמַעַן שְׁמֹךְ, כְּמוֹ שֶׁהַבְּטַחְתָּנוּ עַל יְדֵי נְבִיאֶיךָ: לְמַעַן שְׁמִי אֲאָרִיךְ אִפְּי, וְתַהֲלִתִּי אַחֲטָם לָךְ - לְבִלְתִּי הִכְרִיתֶךָ. לֹא לְמַעַנְכֶם אֲנִי עוֹשֶׂה, בֵּית יִשְׂרָאֵל - כִּי אִם לְשֵׁם קְדִישִׁי. לֹא

אֱלוֹ הַדְּבָרִים שְׁעוֹנִין הַצְּבוּר, הוּא קוֹרָא עֲמָהֶן; וְלֹא יִגְבִּיהַ קוּלוֹ בַּעַת שֶׁהֵן עוֹנִין עִמּוֹ. וְאֶחָד הַיְחִיד וְאֶחָד הַצְּבוּר, בַּעֲשֶׂרֶת יָמִים שְׁמֹרָאשׁ הַשָּׁנָה וְעַד יוֹם הַכַּפּוּרִים, אוֹמֵר בְּסוּף בְּרַכָּה זֹאת: כְּאֹמֵר, וְיִגְבִּיהַ ה' צְבָאוֹת בְּמִשְׁפָּט, וְהֵאֵל הַקְּדוֹשׁ נִקְדַּשׁ בְּצִדְקָה. בְּרוּךְ אַתָּה ה', הַמְּלֹךְ הַקְּדוֹשׁ. שְׁלִיחַ צְבוּר אוֹמֵר קְדִישׁ לְעוֹלָם קִדְּם כָּל תְּפִלָּה, וְאַחֵר כָּל תְּפִלָּה; וְאַחֵר שְׁאֵמֵר סֵדֵר הַיּוֹם, בְּכָל עַת שִׁיאֵמֵר סֵדֵר הַיּוֹם, יִתְחַנֵּן מְעַט, וְיֹאמֵר קְדִישׁ; וּכְשִׁישְׁלִים לְקִרְוֹת בְּתוֹרָה, וּבְכָל עַת שִׁיתְחַנֵּן בְּדְבָרֵי תְּחַנּוּגִים - כְּשִׁיאֵמֵר תְּחַנּוּגָיו, יֹאמֵר קְדִישׁ.

נֶסֶח הַקְּדִישׁ: יִתְגַּדֵּל וְיִתְקַדֵּשׁ שְׁמָהּ רַבָּה. בְּעֲלֵמָא דִּי בְּרָא כְּרַעוּתָהּ, וְיִמְלֹךְ מַלְכוּתָהּ, וְיִצְמַח פְּרָקְנָהּ, וְיִקְרַב מְשִׁיחָהּ, וְיַפְרֵק עִמָּהּ, בְּחַיִּיכוּן וּבְחַיִּיכוּן וּבְחַיִּיכוּן דְּכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל, בַּעֲגָלָא וּבְזִמְן קָרִיב; וְאִמְרוּ אָמֵן. יְהֵא שְׁמָהּ רַבָּה מְבָרַךְ לְעֲלֵמָא וְלְעֲלָמֵי עֲלֵמָא. יִתְבָּרַךְ, יִשְׁתַּבַּח, יִתְפָּאֵר, יִתְרוֹמַם, יִתְעַלֶּה, יִתְהַדַּר, יִתְהַלַּל וְיִתְנַשֵּׂא שְׁמָהּ דְּקִדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. לְעֵלָא לְעֵלָא מְכַל בְּרַכְתָּא שִׁירְתָּא וְתִשְׁבַּחְתָּא וְנַחְמְתָא דְּאִמְרִין בְּעֲלֵמָא; וְאִמְרוּ אָמֵן. בַּעַת שְׁאוּמֵר שְׁלִיחַ צְבוּר: 'יִתְגַּדֵּל וְיִתְקַדֵּשׁ שְׁמָהּ רַבָּה', כָּל הָעָם עוֹנִין: 'אָמֵן'. וּבַעַת שֶׁהוּא אוֹמֵר תְּחִלָּה: 'אִמְרוּ אָמֵן', כָּל הָעָם עוֹנִין: 'אָמֵן', יְהֵא שְׁמָהּ רַבָּה מְבָרַךְ לְעֲלֵמָא וְלְעֲלָמֵי עֲלֵמָא. וּמַצְנוֹת חֻקִּים הִרְאִישׁוּנִים לְעֵנוֹת 'אָמֵן' יְהֵא שְׁמָהּ רַבָּה מְבָרַךְ, בְּכָל כַּחוֹ שֶׁל אָדָם. וּכְשֶׁהוּא אוֹמֵר 'יִתְבָּרַךְ', כָּל הָעָם עוֹנִין: 'אָמֵן'. וּכְשֶׁהוּא אוֹמֵר: 'בְּרִיךְ הוּא', כָּל הָעָם עוֹנִין: 'אָמֵן'. וּכְשֶׁהוּא אוֹמֵר בְּסוּף: 'וְאִמְרוּ אָמֵן', כָּל הָעָם עוֹנִין: 'אָמֵן'. וְכַסְדֵּר הַזֶּה עוֹנִין בְּכָל קְדִישׁ וְקְדִישׁ.

קְדִישׁ בְּתֵרָא. כָּל קְדִישׁ שְׁאוּמֵר שְׁלִיחַ צְבוּר אַחֵר שְׁגוּמֵר הַתְּפִלָּה, שְׁאִינוּ אוֹמֵר אַחֲרָיו כְּלוּם, אֵלָא כָּל הָעָם שׁוֹמְעִין אוֹתוֹ וְיוֹצֵאִין וּנְפִטְרִין - נִהְגוּ הָעָם כְּלָם לְהוֹסִיף בְּסוּפוֹ נֶסֶח זֶה: תִּתְקַבֵּל צְלוֹתְכוֹן וְתִתְעַבֵּד בְּעוֹתְכוֹן, וְצְלוֹתְהוֹן וּבְעוֹתְהוֹן דְּכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל, קִדְּם אֲבוּהוֹן דִּי בְּשִׁמְיָא; יְהֵא שְׁלֵמָא רַבָּא מְשִׁמְיָא וְסִיעֵתָא וּפְרָקְנָא עֲלִיכוּן וְעֲלֵנָא, וְעַל כָּל קְהֵלָהוֹן דִּישְׂרָאֵל; וְאִמְרוּ אָמֵן. עוֹשֶׂה שְׁלוֹם בְּמִרוּמָיו, הוּא בְּרַחֲמֵי יַעֲשֶׂה שְׁלוֹם עַל כָּל יִשְׂרָאֵל.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

לָנוּ ה', לֹא לָנוּ; כִּי לְשִׁמְךָ תֵּן כְּבוֹד, עַל חֲסֵדְךָ עַל אֲמַתְךָ. לָמָּה יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם, אֵיזָה נָא אֱלֹהֵיהֶם. אָנֹכִי ה', אֵל תַּפְן אֵל קָשִׁי הַעֵם הַזֶּה, וְאֵל רִשְׁעוֹ, וְאֵל חֲטָאתוֹ. סִלַּח נָא לְעוֹן הַעֵם הַזֶּה כַּגִּדְל חֲסֵדְךָ, וְכַאֲשֶׁר נִשְׁאַתָּ לְעַם הַזֶּה מִמִּצְרַיִם וְעַד הַנּוֹה. לְמַעַן שְׁמֶךָ, ה'; וְסִלַּחְתָּ לְעוֹנֵי, כִּי רַב הוּא. ה' שְׂמֵעָה, ה' סִלַּחְתָּ, ה' הַקְּשִׁיבָה וְעֲשֵׂה, אֵל תֵּאֱחָר: לְמַעַן אֱלֹהֵי, כִּי שְׁמֶךָ נִקְרָא עַל עִירְךָ וְעַל עַמְּךָ. נִהְגוּ הַעֵם לְהִתְחַנֵּן אַחֵר נְפִילַת פְּנִים, כְּשִׂמְגֻבִיּה פְּנֵיו מִן הַקְּרָקַע, בַּפְּסוּקִים אֵלּוּ. אוֹמֵר: וְאֵנַחְנוּ לֹא גִדַע מַה נַּעֲשֶׂה, כִּי עֲלִיךָ עֵינֵינוּ. זְכֹר רַחֲמֶיךָ ה', וְחֲסֵדֶיךָ, כִּי מְעוֹלָם הֵמָּה. אֵל תִּזְכֹּר לָנוּ עֲוֹנוֹת רֵאשׁוֹנִים; מַהֲרָה יִקְדְּמוּנוּ רַחֲמֶיךָ, כִּי דִלּוֹנוּ מְאֹד. קוּמָה, עֲזֹרְתָהּ לָנוּ, וּפְדוּנוּ לְמַעַן חֲסֵדְךָ. יְהִי חֲסֵדְךָ ה', עֲלֵינוּ, כַּאֲשֶׁר יִחַלְנוּ לָךְ. אִם עֲוֹנוֹת, תִּשְׁמַר יְהוָה - ה', מִי יַעֲמֹד. כִּי עַמְּךָ הִסְלִיחָה, לְמַעַן תִּגְרָא. ה', הוֹשִׁיעָה; הַמְלִיךְ יַעֲנֵנוּ בְיּוֹם קְרָאֵנוּ. כִּי הוּא יִדַע יִצְרָנוּ; זְכוּר, כִּי עֶפֶר אֲנַחְנוּ. עֲזְרוּנוּ, אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, עַל דְּבַר כְּבוֹד שְׁמֶךָ; וְהַצִּילְנוּ וּכְפָר עַל חֲטָאתֵינוּ, לְמַעַן שְׁמֶךָ. וְכֵן נִהְגוּ הַעֵם לְהִתְחַנֵּן אַחֵר סֵדֶר הַיּוֹם תְּמִיד, בְּתַחֲנוּנִים אֵלּוּ: ה' אֱלֹהֵי אֲבֹתֵינוּ יִצְחָק וְיִשְׂרָאֵל אַבְרָהָם, וְהָכֵן לְבָבְךָ אֱלֹהֵי, וְהוּא רַחוּם וְכַפּוּר, עוֹן, וְלֹא יִשְׁחִית; וְהִרְבָּה לְהִשְׁיב אָפוֹ, וְלֹא יַעֲרִי כָל חַמְתּוֹ. כִּי אֵתָּה ה', טוֹב וְסִלַּח, וְרַב חֶסֶד לְכָל קְרָאִיךָ. צִדְקָתְךָ צִדְקָה לְעוֹלָם, וְתוֹרָתְךָ אָמֶת. מִי אֵל כְּמוֹךָ, נִשְׂא עוֹן וְעִבֵר עַל פֶּשַׁע לְשֹׂאֲרֵי נַחֲלָתוֹ; לֹא תִחְזִיק לְעַד אָפוֹ, כִּי חַפֵּץ חֶסֶד הוּא. יָשׁוּב יִרְחַמְנוּ, יִכַּפֵּשׁ עֲוֹנוֹתֵינוּ, וְתִשְׁלִיךְ בְּמַצוֹלַת יָם כָּל חֲטָאתָם. תִּתֵּן אָמֶת לְיַצְקָב, חֶסֶד לְאַבְרָהָם, אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לְאַבְרָהָם מִיַּמֵּי קְדָם. בְּרוּךְ אֲדֹנָי יוֹם יוֹם, יַעֲמֵס לָנוּ; הָאֵל יִשׁוּעָתָנוּ, סִלָּה. ה' צְבָאוֹת עֲמָנוּ, מִשְׁגֵּב לָנוּ אֱלֹהֵי יַצְקָב, סִלָּה. ה' צְבָאוֹת - אֲשֶׁרֵי אָדָם בּוֹטַח בָּךְ. בְּרוּךְ אֱלֹהֵינוּ, בְּרוּךְ אֲדוֹנֵינוּ, בְּרוּךְ בּוֹרְאֵנוּ שְׁבַרְאֵנוּ לְכַבּוֹדוֹ, שֶׁהִבְדִּילָנוּ מִן הַתּוֹעִים וְנָתַן לָנוּ תּוֹרַת אָמֶת עַל יְדֵי מֹשֶׁה רַבְּנוּ, חַיֵּי עוֹלָם נִטְעַת בְּתוֹכָנוּ. הִרְחַמְנוּ יִפְתַּח לִפְנֵינוּ לְתַלְמוּד תּוֹרָתוֹ, וְיִתֵּן בְּלִבֵּנוּ אֱהָבָתוֹ וְיִרְאָתוֹ, לְעֲשׂוֹת רְצוֹנוֹ כְּרִצּוֹנוֹ, וְלַעֲבֹדוֹ בְּלִבְךָ שְׁלֵם וּבְנִפְשׁ חַפְצָה, לְמַעַן לֹא נִיגַע לְרִיק וְלֹא נִלְד

לְבַהֲלָהּ. כֵּן יְהִי רְצוֹן וְרַחֲמִים מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ, שְׂנַחֲיָה לְשִׁמְךָ חֲקִיךָ בְּעוֹלָם הַזֶּה וְלִימּוֹת הַמְּשִׁיחַ, כְּדֵי שְׂנַזְכָּה וְנִירָשׁ טוֹב לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא, לְמַעַן יִזְמַרְךָ כְּבוֹד וְלֹא יִדָּם. ה' אֱלֹהֵי, לְעוֹלָם אֲדָרְךָ. יְהִי לְרְצוֹן אֲמָרֵי כִּי וְגוֹ'. וְנִהְגוּ מִקְצַת הַעֵם, לְקָרוֹת בְּכָל יוֹם אַחֵר תַּחֲנוּנִים אֵלּוּ, שִׁיר מְזֻמָּר שֶׁהָיוּ הַלּוֹיִם אוֹמְרִים בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם. וְקוֹרְרִין "לְדוֹד, אֱלִיךָ ה', נִפְשִׁי אֶשְׂא", כָּל הַמְּזֻמָּר. וְקוֹרְאִין: אָמֵר רַבִּי אֶלְעָזָר אָמֵר רַבִּי חֲנִינְיָה, תְּלַמִּידֵי חֲכָמִים וְכוּ'. אֵין בְּאַלְהֵינוּ, אֵין בְּאַדוֹנֵינוּ וְכוּ'. אֵף צַדִּיקִים יוֹדוּ לְשִׁמְךָ, יִשְׁבוּ יִשְׂרָיִם אֵת פְּנֵיךָ. וְיִכְטְחוּ בָךְ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ, כִּי לֹא עֲזַבְתָּ דוֹרְשֶׁיךָ ה'. כִּי כָּל הַעַמִּים יִלְכוּ אִישׁ בְּשֵׁם אֱלֹהָיו, וְאֵנַחְנוּ נִלְךָ בְּשֵׁם ה' אֱלֹהֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד.

כְּבָר אָמְרָנוּ בְּסִפְרָ זֶה, שְׂבִימֵי הַשְּׁבָתוֹת וְיָמִים טוֹבִים, מִתְּפַלֵּל אָדָם בְּכָל תְּפִלָּה שְׂבַע בְּרָכוֹת - שְׁלֹשׁ רֵאשׁוֹנוֹת וְשְׁלֹשׁ אַחֲרוֹנוֹת, וּבְרָכָה אַחַת אֲמַצְעִית מֵעֵין הַיּוֹם. וּבְרָאשׁ הַשָּׁנָה וּבְיּוֹם הַפְּסוּרִים שֶׁל יוֹבֵל, מִתְּפַלֵּל בְּאֲמַצְעֵי שְׁלֹשׁ בְּרָכוֹת, וּבְתַפְלַת מוֹסָף בְּלִבְד; וְנִמְצָא מִתְּפַלֵּל בְּמוֹסָף בְּשָׁנֵי יָמִים אֵלּוּ, תִּשְׁעַת בְּרָכוֹת. וּבְמוֹסָף רֵאשׁ חֲדָשׁ וּבְמוֹסָף חֲלוֹ שֶׁל מוֹעֵד, מִתְּפַלֵּל שְׂבַע - שְׁלֹשׁ רֵאשׁוֹנוֹת וְשְׁלֹשׁ אַחֲרוֹנוֹת, וּבְרָכָה אַחַת בְּאֲמַצְעֵי.

וְזָה הוּא נִסָּח כָּל הַבְּרָכוֹת הָאֲמַצְעִיּוֹת: בְּרָכָה אֲמַצְעִית שֶׁל לֵילֵי שְׁבָת: אֵתָּה קִדְשָׁת אֵת יוֹם הַשְּׂבִיעִי לְשִׁמְךָ, תְּכַלִּית מַעֲשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ, וּבְרָכָתוֹ מְכַל הַיָּמִים, וְקִדְשָׁתוֹ מְכַל הַזְּמַנִּים, כְּאִמּוֹר: וּבִבְרַךְ אֱלֹהִים אֵת יוֹם הַשְּׂבִיעִי, וַיִּקְדַּשׁ אוֹתוֹ, כִּי כּוֹ שְׁבַת מְכַל מְלֹאכְתּוֹ אֲשֶׁר בְּרָא אֱלֹהִים לְעֲשׂוֹת. אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אַבְרָהָם, רַצְּהָ נָא בְּמִנוּחֵינוּ, וְקִדְשָׁנוּ בְּמַצּוֹתֶיךָ וְתֵן חֲלֻקְנוּ בְּתוֹרָתְךָ, וְשִׂמַּח נַפְשָׁנוּ בִּישׁוּעָתְךָ, וְשִׁבְעָנוּ מִטוֹבְךָ, וְטַהַר לִבֵּנוּ לְעִבְדְּךָ בְּאָמֶת; וְהַנְחִילָנוּ בְּאַהֲבָה וּבְרִצּוֹן שְׁבָתוֹת קִדְשֶׁךָ, וְיִנּוּחוּ בָּם כָּל יִשְׂרָאֵל אוֹהֲבֵי שְׁמֶךָ.

בְּרוּךְ אֵתָּה ה', מְקַדֵּשׁ הַשְּׁבָת.

בְּרָכָה אֲמַצְעִית שֶׁל שְׁחִירַת שְׁבָת: יִשְׂמַח מֹשֶׁה בְּמַתַּנַּת חֲלָקוֹ, כִּי עֶבֶד נִאֲמָן קִרְאתָ לוֹ, לְלֵיל תְּפַאֲרַת בְּרָאשׁוֹ נִתַּת בְּעַמְדוֹ לְפָנֶיךָ עַל הַר סִינַי, שְׁנֵי לוּחֹת אֲבָנִים הוֹרִיד בְּיָדוֹ, וְכָתוּב בָּהֶן שְׁמִירַת שְׁבָת, וְכֵן

לָנוּ ה', לֹא לָנוּ; כִּי לְשִׁמְךָ תֵּן כְּבוֹד, עַל חֲסֵדְךָ עַל אֲמַתְךָ. לָמָּה יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם, אֵיזָה נָא אֱלֹהֵיהֶם. אָנֹכִי ה', אֵל תַּפְן אֵל קָשִׁי הַעֵם הַזֶּה, וְאֵל רִשְׁעוֹ, וְאֵל חֲטָאתוֹ. סִלַּח נָא לְעוֹן הַעֵם הַזֶּה כַּגִּדְל חֲסֵדְךָ, וְכַאֲשֶׁר נִשְׁאַתָּ לְעַם הַזֶּה מִמִּצְרַיִם וְעַד הַנּוֹה. לְמַעַן שְׁמֶךָ, ה'; וְסִלַּחְתָּ לְעוֹנֵי, כִּי רַב הוּא. ה' שְׂמֵעָה, ה' סִלַּחְתָּ, ה' הַקְּשִׁיבָה וְעֲשֵׂה, אֵל תֵּאֱחָר: לְמַעַן אֱלֹהֵי, כִּי שְׁמֶךָ נִקְרָא עַל עִירְךָ וְעַל עַמְּךָ. נִהְגוּ הַעֵם לְהִתְחַנֵּן אַחֵר נְפִילַת פְּנִים, כְּשִׂמְגֻבִיּה פְּנֵיו מִן הַקְּרָקַע, בַּפְּסוּקִים אֵלּוּ. אוֹמֵר: וְאֵנַחְנוּ לֹא גִדַע מַה נַּעֲשֶׂה, כִּי עֲלִיךָ עֵינֵינוּ. זְכֹר רַחֲמֶיךָ ה', וְחֲסֵדֶיךָ, כִּי מְעוֹלָם הֵמָּה. אֵל תִּזְכֹּר לָנוּ עֲוֹנוֹת רֵאשׁוֹנִים; מַהֲרָה יִקְדְּמוּנוּ רַחֲמֶיךָ, כִּי דִלּוֹנוּ מְאֹד. קוּמָה, עֲזֹרְתָהּ לָנוּ, וּפְדוּנוּ לְמַעַן חֲסֵדְךָ. יְהִי חֲסֵדְךָ ה', עֲלֵינוּ, כַּאֲשֶׁר יִחַלְנוּ לָךְ. אִם עֲוֹנוֹת, תִּשְׁמַר יְהוָה - ה', מִי יַעֲמֹד. כִּי עַמְּךָ הִסְלִיחָה, לְמַעַן תִּגְרָא. ה', הוֹשִׁיעָה; הַמְלִיךְ יַעֲנֵנוּ בְיּוֹם קְרָאֵנוּ. כִּי הוּא יִדַע יִצְרָנוּ; זְכוּר, כִּי עֶפֶר אֲנַחְנוּ. עֲזְרוּנוּ, אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, עַל דְּבַר כְּבוֹד שְׁמֶךָ; וְהַצִּילְנוּ וּכְפָר עַל חֲטָאתֵינוּ, לְמַעַן שְׁמֶךָ. וְכֵן נִהְגוּ הַעֵם לְהִתְחַנֵּן אַחֵר סֵדֶר הַיּוֹם תְּמִיד, בְּתַחֲנוּנִים אֵלּוּ: ה' אֱלֹהֵי אֲבֹתֵינוּ יִצְחָק וְיִשְׂרָאֵל אַבְרָהָם, וְהָכֵן לְבָבְךָ אֱלֹהֵי, וְהוּא רַחוּם וְכַפּוּר, עוֹן, וְלֹא יִשְׁחִית; וְהִרְבָּה לְהִשְׁיב אָפוֹ, וְלֹא יַעֲרִי כָל חַמְתּוֹ. כִּי אֵתָּה ה', טוֹב וְסִלַּח, וְרַב חֶסֶד לְכָל קְרָאִיךָ. צִדְקָתְךָ צִדְקָה לְעוֹלָם, וְתוֹרָתְךָ אָמֶת. מִי אֵל כְּמוֹךָ, נִשְׂא עוֹן וְעִבֵר עַל פֶּשַׁע לְשֹׂאֲרֵי נַחֲלָתוֹ; לֹא תִחְזִיק לְעַד אָפוֹ, כִּי חַפֵּץ חֶסֶד הוּא. יָשׁוּב יִרְחַמְנוּ, יִכַּפֵּשׁ עֲוֹנוֹתֵינוּ, וְתִשְׁלִיךְ בְּמַצוֹלַת יָם כָּל חֲטָאתָם. תִּתֵּן אָמֶת לְיַצְקָב, חֶסֶד לְאַבְרָהָם, אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לְאַבְרָהָם מִיַּמֵּי קְדָם. בְּרוּךְ אֲדֹנָי יוֹם יוֹם, יַעֲמֵס לָנוּ; הָאֵל יִשׁוּעָתָנוּ, סִלָּה. ה' צְבָאוֹת עֲמָנוּ, מִשְׁגֵּב לָנוּ אֱלֹהֵי יַצְקָב, סִלָּה. ה' צְבָאוֹת - אֲשֶׁרֵי אָדָם בּוֹטַח בָּךְ. בְּרוּךְ אֱלֹהֵינוּ, בְּרוּךְ אֲדוֹנֵינוּ, בְּרוּךְ בּוֹרְאֵנוּ שְׁבַרְאֵנוּ לְכַבּוֹדוֹ, שֶׁהִבְדִּילָנוּ מִן הַתּוֹעִים וְנָתַן לָנוּ תּוֹרַת אָמֶת עַל יְדֵי מֹשֶׁה רַבְּנוּ, חַיֵּי עוֹלָם נִטְעַת בְּתוֹכָנוּ. הִרְחַמְנוּ יִפְתַּח לִפְנֵינוּ לְתַלְמוּד תּוֹרָתוֹ, וְיִתֵּן בְּלִבֵּנוּ אֱהָבָתוֹ וְיִרְאָתוֹ, לְעֲשׂוֹת רְצוֹנוֹ כְּרִצּוֹנוֹ, וְלַעֲבֹדוֹ בְּלִבְךָ שְׁלֵם וּבְנִפְשׁ חַפְצָה, לְמַעַן לֹא נִיגַע לְרִיק וְלֹא נִלְד

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

רצון מלפניך ה' אלהינו, שתעלנו לארצנו ותטענו בגבולנו, ושם נעשה לפניך את קרבנות חובותינו, תמידין כסדרן ומוספין כהלכתן, ואת מוספי יום ראש החדש הזה נעשה ונקריב לפניך באהבה כמצות רצונך, כמה שפכת עלינו בתורתך על ידי משה עבדך. יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו, שתחדש עלינו את ראש החדש הזה לטובה לברכה, לחן לחסד ולרחמים, לחיים ולשלום; ויהי ראש החדש הזה סוף וקץ לכל חטאתינו וצרותינו, תחלה וראש לפדות נפשנו; כי בעמך ישראל מכל האמות בחרת, וראשי חדשים להם נתת. ברוך אתה ה', מקדש ישראל וראשי חדשים.

ברכה אמציעית של מוסף ראש חדש שחל בשבת: אתה יצרת עולמך מקדם, פלית מלאכתך ביום השביעי; ובחרת בנו מכל העמים, ורצית בנו מכל הלשונות, וקדשתנו במצותיך, וקרבתנו מלפני לעבודתך, ושמך הגדול והקדוש עלינו קראת. ותתן לנו ה' אלהינו שבתות למנוחה, ויום ראש החדש הזה לכפר בעדנו. ומפני חטאינו גלינו מארצנו, ונתרחק מעל אדמתנו, ואין אנו יכולין לעשות לפניך קרבנות חובתנו. יהי רצון מלפניך ה' אלהינו, שתעלנו לארצנו ותטענו בגבולנו; ושם נעשה לפניך את קרבנות חובותינו, תמידין כסדרן ומוספין כהלכתן, ואת מוספי יום המנוח ויום ראש החדש הזה, נעשה ונקריב לפניך באהבה כמצות רצונך, כמו שפכת עלינו בתורתך על ידי משה עבדך. יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו, שתחדש עלינו את ראש החדש הזה לטובה לברכה, לחן לחסד ולרחמים, לחיים ולשלום; ויהי ראש החדש הזה סוף וקץ לכל חטאתינו וצרותינו, תחלה וראש לפדות נפשנו. ורצה נא במנוחתנו וכו' עד ויניחו בו כל ישראל אוהבי שמך. ברוך אתה ה', מקדש השבת וישראל וראשי חדשים.

ברכה אמציעית של יום טוב של פסח, בערבית ושחרית ומנחה: אתה בחרתנו מכל העמים, ורצית בנו מכל הלשונות, וקדשתנו במצותיך, וקרבתנו מלפני לעבודתך, ושמך הגדול והקדוש עלינו קראת. ותתן לנו ה' אלהינו, מועדים לשמחה,

כתוב בתורתך: ושמרו בני ישראל את השבת, לעשות את השבת לדרתם, ברית עולם. ביני ובין בני ישראל אות היא לעלם, כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ, וביום השביעי שבת וינפש. ישמחו במלכותך שומרי שבת וקוראי ענג, עם מקדשי שביעי. אלהינו ואלהי אבותינו - רצה נא במנוחתנו, וקדשנו במצותיך וכו', עד ברוך אתה ה', מקדש השבת.

ברכה אמציעית של מוסף שבת: למשה צוית על הר סיני מצות שבת, זכור ושמור, ובו צויתנו ה' אלהינו, להקריב לך קרבן מוסף פראוי. יהי רצון מלפניך ה' אלהינו, שתעלנו לארצנו ותטענו בגבולנו, ושם נעשה לפניך את קרבנות חובותינו, תמידין כסדרן ומוספין כהלכתן, ואת מוספי יום המנוח הזה נעשה ונקריב לפניך באהבה כמצות רצונך, כמה שפכת עלינו בתורתך על ידי משה עבדך. לא נתתו אלהינו לגויי הארצות, ולא הנחתו מלפני לעובדי פסילים, גם במנוחתו לא ישפנו ערלים; לבית ישראל נתתו, זרע ישרון אשר בם בחרת; 'חמדת ימים' אותו קראת. אלהינו ואלהי אבותינו, רצה נא במנוחתנו וכו' עד ברוך אתה ה', מקדש השבת.

ברכה אמציעית של מנחת שבת: אתה אחד ושמך אחד, ומי בעמך ישראל, גוי אחד בארץ. עטרת תהלה ותפארת ישועה לעמך נתת; אברהם וגל, יצחק ויגן, יעקב ובניו ויניחו בו, מנוחה שלמה שאתה רוצה בה. יפירו בניך וידעו, כי מאתך היא מנוחתם. הנח לנו אבינו, אל תהי צרה ויגון ביום מנוחתנו. אלהינו ואלהי אבותינו, רצה נא במנוחתנו וכו'. ברוך אתה ה', מקדש השבת.

ברכה אמציעית של מוסף ראש חדש: ראשי חדשים לעמך נתת, זמן כפרה לכל תולדותם, להיותם מקריבין לפניך זבחי רצון, וישעירי חטאת לכפר בעדם; זכרון לכלם יהיה, תשועת נפשם מיד שונא. מזבח חדש בציון תבין, ועולת ראש החדש נעלה עליו; שירי דוד נשמע בעירך, האמורים לפני מזבחה לרצון. אהבת עולם תביא להם, וברית אבות לפנים תזכר. אלהינו ואלהי אבותינו, מפני חטאינו גלינו מארצנו, ונתרחק מעל אדמתנו. יהי

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

חגים וזמנים לששון, את יום טוב מקרא קדש הזה, את יום חג המצות הזה, זמן חרותנו באהבה, זכר ליציאת מצרים. אלהינו ואלהי אבותינו, יעלה ויבוא, גייע, יראה, ירצה, ישמע, יפקד, יזכר לפניך זכרוננו, זכרון אבותינו, זכרון ירושלים עירך, זכרון משיח בן דוד עבדך, זכרון כל עמך בית ישראל לפניך, לפלטה לטובה לחן לחסד ולרחמים - ביום טוב מקרא קדש הזה, ביום חג המצות הזה, לרחם בו עלינו ולהושיענו. זכרנו ה' אלהינו בו לטובה, פקדנו בו לברכה, הושיענו בו לחיים, בדבר ישועה ורחמים חוס וחסד ורחם עלינו, ומלטנו בו מכל צרה ויגון, ושמחנו בו שמחה שלמה, כי אל מלך רחום וחנון אתה. והשיאנו ה' אלהינו את ברכת מועדיך, לחיים ולשמחה ולשלום, כאשר רצית ואמרת לברכנו בן תברכנו, סלה. וקדשנו במצותיך וכו' ברוך אתה ה', מקדש ישראל והזמנים.

ברכה אמצעית של מוסף הפסח: אתה בחרתנו מכל העמים וכו' עד זכר ליציאת מצרים. ומפני חטאינו גלינו מארצנו ונתרחק מעל אדמתנו; ואין אנו יכולין לעלות להראות להשתחוות לפניך בבית בחריתך, בנה הדרך, בבית הגדול והקדוש שנקרא שמך עליו - מפני היד שנשתלחה במקדשך. יהי רצון מלפניך ה' אלהינו, שתשוב ותרחם עליו ועלינו ברחמיך הרבים, ותקבץ פזורינו מבין הגוים, ונפוצותינו פגס מירכתי ארץ, ויהביאנו לציון עירך ברנה, ולירושלים בית מקדשך בשמחת עולם. ושם נעשה לפניך את קרבנות חובותינו, תמידין כסדרן ומוספין כהלכתן, ואת מוספי יום טוב מקרא קדש הזה, יום חג המצות הזה, נעשה ונקריב לפניך קמנות רצונך, כמה שכתבת עלינו בתורתך על ידי משה עבדך. מלך רחמן, רחם עלינו; טוב ומטיב, הדרש לנו; שובה עלינו בהמון רחמיך, בגלל אבותינו שעשו רצונך בנה ביתך כבתחלה, וכוונן מקדשך על מכוננו, ובראנו בבנינו, ושמחנו בתקונו; והשב ישראל לנוהו - כהנים לעבודתם, ולויים לדוכנן, וישראל למעמדן, וארמון על משפטו ישב. ושם נעלה ונראה לפניך בשלש פעמי רגלינו, כפתיב בתורתך: שלש פעמים

בשנה יראה כל זכורך את פני ה' אלהיך, במקום אשר יבחר - בחג המצות, ובחג השבועות, ובחג הסוכות; ולא יראה את פני ה' ריקם. איש כמתנת ידו, ככרפת ה' אלהיך אשר נתן לך. והשיאנו ה' אלהינו, את ברכת מועדיך וכו'. ברוך אתה ה', מקדש ישראל והזמנים. וכנסח זה הוא מתפלל בחג השבועות ובחג הסוכות, בלא חסרון בלא יתר; אלא שבחג השבועות הוא אומר: 'את יום טוב מקרא קדש הזה, את יום חג המצות הזה, זמן מתן תורתנו באהבה - זכר ליציאת מצרים'. וכן הוא אומר: 'ביום טוב מקרא קדש הזה, ביום חג השבועות הזה, לרחם בו עלינו וכו'. ובמוסף הוא אומר: 'ואת מוספי יום טוב מקרא קדש הזה, יום חג השבועות הזה'. וכן בחג הסוכות אומר: 'יום טוב מקרא קדש הזה, את יום חג הסוכות הזה, זמן שמחתנו וכו'. וכן בשמיני עצרת אומר: 'את יום טוב מקרא קדש הזה, את יום חג שמיני עצרת הזה, זמן שמחתנו וכו'; וכן במוסף אומר: 'ואת מוספי יום טוב מקרא קדש הזה, יום חג שמיני עצרת הזה, נעשה ונקריב לפניך'. ואם חל יום טוב להיות בשבת, אומר: 'אתה בחרתנו וכו' ותתן לנו ה' אלהינו שפלות למנוחה, מועדים לשמחה ורחמים וזמנים לששון, את יום המנוח הזה, יום טוב מקרא קדש הזה, את יום חג פלוני הזה וכו'; וכן במוסף אומר: 'ואת מוספי יום המנוח הזה, יום טוב מקרא קדש הזה, יום חג פלוני וכו'. ועל דרך זו הוא מזכיר השבת בראש השנה, וביום הכפורים, אם חלו להיות בשבת, בין בשאר תפלות בין במוסף. וחותם בכל התפלות של שלשה רגלים: 'מקדש השבת וישראל והזמנים'; ובראש השנה הוא חותם: מלך על כל הארץ, מקדש השבת וישראל ויום הזכרון. ובצום הכפורים, הוא חותם: 'מלך על כל הארץ, מקדש השבת וישראל ויום הכפורים'. נהגו רב העם מראש השנה ועד יום הכפורים, להוסיף בכל תפלה בעשרת הימים. ברכה ראשונה, מוסיפין: 'זכרנו לחיים אל מלך חפץ בחיים, כתבנו בספר חיים למענך אלהים חיים, מלך רחמן, ומושיע ומגן; ברוך אתה ה', מגן אברהם'. ומוסיפין בברכה שניה: 'מי כמוך

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

בְּרַכָּה אֲמַצְעִית שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה, בְּעֶרְבֵית וְשַׁחֲרִית וּמִנְחָה: אֵתָה בְּחֶרְתְּנוּ מִכָּל הַעַמִּים, וְרַצִּית בְּנוּ מִכָּל הַלְשׁוֹנוֹת, וְקִדְשָׁתְנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְקִרְבַּתְנוּ מִלְּכֵנוּ לְעַבְדֹתֶיךָ, וְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְהַקְּדוֹשׁ עָלֵינוּ קָרָאתָ. וְתַתֵּן לָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ, אֵת יוֹם טוֹב מִקְרָא קֹדֶשׁ הַזֶּה, אֵת יוֹם הַזְכָּרוֹן הַזֶּה, זְכָרוֹן תְּרוּעָה בְּאַהֲבָה - זְכָר לַיִּצִיאַת מִצְרָיִם. אֱלֹהֵינוּ וְאַלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, יַעֲלֶה וְיִבְוֹא, יַגִּיעַ, יִרְאֶה, יִרְצֶה וְכוּ' עַד כִּי אֵל מֶלֶךְ רַחוּם וְחַנוּן אֵתָה. אֱלֹהֵינוּ וְאַלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, מֶלֶךְ עַל כָּל הָעוֹלָם כְּלוּ בְּכַבֹּדְךָ, וְהַנְּשֹׂא עַל כָּל הָאָרֶץ בִּיקְרָךְ, וְהוֹפֵעַ בְּהַדָּר גָּאוֹן עֲדָךְ עַל כָּל יוֹשְׁבֵי תְּבֵל אֶרֶץ; וְיַדַּע כָּל פֶּעוּל כִּי אֵתָה פִּעֲלָתוֹ, וְיִבִּין כָּל יִצְוֹר כִּי אֵתָה יִצְרָתוֹ, וְיֵאמְרוּ כָּל אֲשֶׁר הִנְשַׁמָּה בְּאִפּוֹ - ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מֶלֶךְ, וּמַלְכוּתוֹ בְּכָל מְשָׁלָה. קִדְשָׁנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְכוּ' וּדְבַרְךָ אָמֵת וְקִנְיָם לְעַד. בְּרוּךְ אַתָּה ה', מֶלֶךְ עַל כָּל הָאָרֶץ, מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל וְיוֹם הַזְכָּרוֹן.

בְּרַכָּה רֹאשׁוֹנָה מִשְׁלֹשׁ בְּרֻכּוֹת אֲמַצְעִיּוֹת שֶׁל מוֹסֵף רֹאשׁ הַשָּׁנָה: אֵתָה בְּחֶרְתְּנוּ מִכָּל הַעַמִּים וְכוּ' עַד זְכָר לַיִּצִיאַת מִצְרָיִם. וּמִפְּנֵי חֲטָאֵינוּ גָּלֵינוּ מֵאַרְצֵנוּ וְכוּ' עַד תְּמִידִין פְּסֻדֵדִין וּמוֹסְפִין כִּהְלַכְתָּן, אֵת מוֹסְפֵי יוֹם טוֹב מִקְרָא קֹדֶשׁ הַזֶּה, יוֹם הַזְכָּרוֹן הַזֶּה, נַעֲשֶׂה וְנִקְרִיב לְפָנֶיךָ כְּמִצְוֹת רְצוֹנְךָ, כְּמָה שֶׁכְּתַבְתָּ עָלֵינוּ בְּתוֹרַתְךָ עַל יְדֵי מֹשֶׁה עַבְדְּךָ. עָלֵינוּ לְשַׁבֵּחַ לְאֲדוֹן הַכֹּל, לְתַת גְּדֻלָּה לְיוֹצֵר בְּרֵאשִׁית, שְׁלֹא עָשָׂנוּ כְּגוֹיֵי הָאֲרָצוֹת, וְלֹא שָׁמְנוּ כָּכֵל מִשְׁפָּחוֹת הָאֲדָמָה, שְׁלֹא שָׁם חָלְקֵנוּ כְּהֵם, וְלֹא גוֹרְלָנוּ כָּכֵל הַמוֹנֵם - שֶׁהֵם מִשְׁתַּחֲוִים לְהַבֵּל וְרִיק, וּמִתְפַּלְלִים לְאֵל לֹא יוֹשִׁיעַ. אָנוּ מִשְׁתַּחֲוִים לְפָנֵי מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמַּלְכִּים בְּרוּךְ הוּא, שֶׁהוּא נוֹטֵה שְׁמַיִם וְיוֹסֵד אֶרֶץ, מוֹשֵׁב יְקָרוֹ בְּשָׁמַיִם מִמַּעַל, וְשֹׁכֵן עִזוֹ בְּגִבְהֵי מְרוֹמִים. הוּא אֱלֹהֵינוּ וְאֵין עוֹד, אָמֵת מִלְּכֵנוּ וְאֵין זוֹלָתוֹ, כְּכַתוּב בְּתוֹרָתוֹ: וְיַדַּעְתָּ הַיּוֹם, וְהַשְׁבוֹתָ אֵל לְבַבְךָ, כִּי ה' הוּא הָאֱלֹהִים בְּשָׁמַיִם מִמַּעַל וְעַל הָאָרֶץ מִתַּחַת, אֵין עוֹד. אוֹחִילָה לְאֵל אֲחִילָה פָּנָיו, אֲשָׂאֲלָה מִמֶּנּוּ מַעֲנֶה לְשׁוֹן, אֲשֶׁר בִּקְהַל עַם אֲשִׁיר עִזוֹ, אֲבִיעֶה רְנָנוֹת בְּעַד מִסְּעֻלָּיו. לְאָדָם מַעֲרָכֵי לֵב, וְיִמָּה מַעֲנֶה לְשׁוֹן. אֲדַבְּרֵי, שְׁפַתִּי תִפְתַּח, וְפִי יִגִּיד

אֵב הַרְחֵמֶן, זֹכֵר יִצְוֵרֵי בְּרַחֲמִים לְחַיִּים, וְנִאָּמֵן אֵתָה לְהַחֲיוֹת מֵתִים. בְּרוּךְ אַתָּה ה', מַחֲיֶה הַמֵּתִים'. וּמוֹסִיפִין בְּבְרָכָה י"ח: 'זְכָר רַחֲמֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ, וּכְבֹשׁ פְּעֻסָּךְ, וּכְתַב לְחַיִּים כָּל בְּנֵי בְרִיתְךָ. בְּרוּךְ אַתָּה ה', הַטוֹב שִׁמְךָ וְלֶךְ נֹאֵה לְהוֹדוֹת'. וּמוֹסִיפִין בְּבְרָכָה אַחְרוֹנָה: 'וּבְסֵפֶר חַיִּים בְּרַכָּה וְשְׁלוֹם, נִזְכָּר וְנִפְתָּח לְפָנֶיךָ, אָנוּ וְכָל עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, לְחַיִּים וְלְשְׁלוֹם. בְּרוּךְ אַתָּה ה', הַמְּבַרֵּךְ אֵת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּשְׁלוֹם'. וּבְתַפְלַת נַעֲלֶה יוֹם הַצּוּם, אוֹמֵר בְּבְרֻכּוֹת אֵלוֹ מְקוֹם 'זְכָרְנוּ לְחַיִּים', 'הַתְּמַנּוּ לְחַיִּים'. וְכָל הַתּוֹסְפוֹת הָאֵלוֹ, מִנְּהַג מְקוֹמוֹת; וְיֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁנִּהְיָ שְׁלֹא יוֹסִיפוּ דְבַר. מִנְּהַג פְּשוּט, שֶׁמְבַרְכִין בְּרַכָּה שְׁלִישִׁית בְּנִסְחָה זֶה, בְּשָׁנֵי יָמִים שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה כְּכָל תַּפְלָה מֵאַרְבַּע הַתַּפְלוֹת; וְכֵן נִהְיָ מְקַצֵּת הַעַם, לְבַרְךָ אוֹתָהּ בְּנִסְחָה זֶה כְּכָל תַּפְלָה וְתַפְלָה מִחֲמַשׁ תַּפְלוֹת שֶׁל יוֹם הַכַּפּוּרִים; וְזֶה הוּא נִסְחָה: אֵתָה קְדוֹשׁ, וְשִׁמְךָ קְדוֹשׁ, וְקְדוּשִׁים כָּכֵל יוֹם יְהִלְלוּךָ, סֶלָה. וּבְכֵן תֵּן פַּחְדְּךָ ה' אֱלֹהֵינוּ עַל כָּל מַעֲשֵׂיךָ, וְאֵימַתְךָ עַל כָּל שִׁבְרָתְךָ; וְיִירְאוּךָ כָּל הַמַּעֲשִׂים, וְיִשְׁתַּחֲוּוּ לְפָנֶיךָ כָּל הַבְּרוּאִים, וְיַעֲשׂוּ כְּלָם אֲגֻדָּה אֶחָת, לְעִשׂוֹת רְצוֹנְךָ בְּלִבְבֵי שְׁלָם - כְּמוֹ שִׁידַעְנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ, שֶׁהַשְּׁלֵטוֹן מִלְּפָנֶיךָ, עוֹז בְּיָדְךָ וּגְבוּרָה בְּיַמֶּיךָ, וְשִׁמְךָ נוֹרָא עַל כָּל מָה שֶׁבְּרָאתָ. וּבְכֵן תֵּן כְּבוֹד לְעַמְּךָ, תַּהֲלֶה לְיִרְאֵיךָ, תִּקְוֶה לְדוֹרֶיךָ, פִּתְחוֹן פֶּה לְמִיחֲלִים לָךְ; שִׁמְחָה לְאַרְצְךָ שֶׁשׁוֹן לְעִירְךָ, צְמִיחַת קֶרֶן לְדוֹד עַבְדְּךָ וְעִרְכָּתְךָ נֵר לְבֵן יִשִׁי מְשִׁיחְךָ. וְאֵז צְדִיקִים יִרְאוּ וְיִשְׁמְחוּ וְיִשְׂרִים יַעֲלוּ, וְחַסִּידִים בְּרַנָּה יִגִּילוּ וְעוֹלָתָה תִקְפָּץ פִּיהָ; וְכָל הַרְשָׁעָה כְּלָה כְּעֵשֶׂן תִּכְלָה, כִּי תַעֲבִיר מִמִּשְׁלַת זְרוֹן מִן הָאָרֶץ. וּמַלְכוּת הַעֲלִיזָה מִהֲרָה תַעֲקֹר וְתִשְׁפֹּר, וְתִמְלֹךְ - אֵתָה הוּא ה' אֱלֹהֵינוּ - מִהֲרָה עַל כָּל מַעֲשֵׂיךָ, בִּירוּשָׁלַיִם עִירְךָ, וּבְהַר צִיּוֹן מִשְׁפַּן כְּבוֹדְךָ. וְנִגְדַּד זִמְנֶיךָ כְּבוֹד, כְּפֻתוֹב: וְחִפְרָה הַלְכָנָה, וּבִשְׁעַת הַחֲמָה - כִּי מֶלֶךְ ה' צְבָאוֹת בְּהַר צִיּוֹן וּבִירוּשָׁלַיִם, וְנִגְדַּד זִמְנֵי כְבוֹד. וְנִאָּמַר: ה' יִמְלֹךְ לְעוֹלָם וָעַד. וְנִאָּמַר: וַיִּגְבַּה ה' צְבָאוֹת בְּמִשְׁפָּט, וְהָאֵל הַקְּדוֹשׁ נִקְדַּשׁ בְּצַדִּיקָה. בְּרוּךְ אַתָּה ה', הַמֶּלֶךְ הַקְּדוֹשׁ.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

בְּרָכָה שְׁנִיָּה: אַתָּה זֹכֵר מַעֲשֵׂה עוֹלָם, וּפְקֹדֵךְ כָּל יְצוּרֵי קֶדֶם; לְפָנֶיךָ נִגְלוּ כָּל תַּעֲלוּמוֹת, וְהִמּוֹן נִסְתָּרוֹת שִׁמְבְּרָאשִׁית; כִּי אֵין שְׂכָחָה לְפָנֶיךָ כֶּסֶף כְּבוֹדֶךָ, וְאֵין נִסְתֵּר מִנְּגֵד עֵינֶיךָ; אַתָּה זֹכֵר אֶת כָּל הַמַּפְעֵל, וְגַם כָּל הַיְצוּר לֹא נִכְחַד מִמֶּךָ. הַכֹּל גָּלוּי לְפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ, צוֹפֵה וּמְבִיט עַד סוֹף כָּל הַדְּוֵרוֹת; כִּי תָבִיא חֶק וּזְכוּן לְהַפְקֵד בּוֹ כָּל רוּחַ וְנַפֶּשׁ, וְלִהְיוֹת מַעֲשִׂים רַבִּים וְהִמּוֹן בְּרִיּוֹת לְאֵין תְּכִלִּית. מִרְאשִׁית, כְּזֹאת הוֹדַעְתָּ; וּמִלְּפָנֶיךָ, אוֹתָהּ גִּלִּיתָ. זֶה הַיּוֹם תַּחֲלַת מַעֲשֵׂיךָ, וּזְכוּן לְיוֹם רֵאשׁוֹן; כִּי חֶק לְיִשְׂרָאֵל הוּא, מִשְׁפָּט לְאֱלֹהֵי יַעֲקֹב. וְעַל הַמְּדִינּוֹת בּוֹ יֹאמֵר, אֵיזוֹ לְחֶרֶב אֵיזוֹ לְשָׁלוֹם, אֵיזוֹ לְרַעַב אֵיזוֹ לְשֹׂבַע. וּבְרִיּוֹת בּוֹ יִפְקְדוּ, לְהַזְכִּירָם לְחַיִּים וְלָמוֹת. מִי לֹא נִפְקֵד בְּיוֹם הַזֶּה, כִּי זָכַר כָּל הַיְצוּר לְפָנֶיךָ בָּא: מַעֲשֵׂה אִישׁ וּפְקֻדָתוֹ, וְעֲלִילוֹת מַצְעָדֵי גִבּוֹר, מַחֲשָׁבוֹת אָדָם וּתְחַבּוּלוֹתָיו, וְיִצְרֵי כָּל מַעֲלָלֵי אִישׁ. אֲשֶׁרֵי אִישׁ שָׁלָא יִשְׁכַּחְךָ, וּבֶן אָדָם יִתְאַמֵּץ בְּךָ; כִּי דוֹרְשֵׁיךָ לְעוֹלָם לֹא יִכְשְׁלוּ, וְגַם לֹא תִכְלִים לְנַצַּח כָּל הַחוֹסִים בְּךָ. הֲלֹא אֶת נַח בְּאַהֲבָה זָכַרְתָּ, וּתְפַקְדֶהוּ בְּהִמּוֹן רַחֲמֶיךָ, בְּהִבְיָאֵךְ אֶת מִי הַמְּבוּל לְשַׁחַת כָּל בְּשָׂר מִפְּנֵי רַע מַעֲלָלֵיהֶם. עַל כֵּן זָכְרוּנוּ בָּא לְפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ, לְהַרְבוֹת זְרַעוֹ כַּעֲפָרוֹת תֵּבֵל, וְצִאֲצָאֵיו כְּחוֹל הַיָּם. כַּפְתּוּב בַּתּוֹרָתְךָ: וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת נַח, וְאֶת כָּל הַחַיָּה וְאֶת כָּל הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר אִתּוֹ בַּתְּחִבָּה; וַיַּעֲבֹר אֱלֹהִים רוּחַ עַל הָאָרֶץ, וַיִּשְׁכּוּ הַיָּמִים. וְכַתּוּב: וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת נַאֲקָתָם, וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת בְּרִיתוֹ, אֶת אַבְרָהָם אֶת יִצְחָק וְאֶת יַעֲקֹב. וְכַתּוּב: וַזְכַּרְתִּי אֶת בְּרִיתִי יַעֲקֹב; וְאֵף אֶת בְּרִיתִי יִצְחָק, וְאֵף אֶת בְּרִיתִי אַבְרָהָם אֶזְכֹּר, וְהָאָרֶץ אֶזְכֹּר. וּבְדַבְּרֵי קְדֻשָּׁךְ כְּתוּב לֵאמֹר: זָכַר עָשָׂה לְנַפְלָאוֹתָיו, חֲנוּן וְרַחוּם הוּא. טָרַף נִמְן לִירְאָיו, יִזְכֹּר לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ. וְנֹאמֵר: זָכַר לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ, דְּבַר צְוֵה לְאֵלֶיךָ דוֹר. וְנֹאמֵר: וַיִּזְכֹּר לָהֶם בְּרִיתוֹ, וַיִּנְחַם כְּרַב חֲסָדָיו. וְעַל יְדֵי עֲבָדֶיךָ הַנִּבְיָאִים כְּתוּב לֵאמֹר: הֲלוֹךְ וְקָרְאתָ בְּאָזְנֵי יְרוּשָׁלַיִם לֵאמֹר - כֹּה אָמַר ה': זָכַרְתִּי לָךְ חֲסֵד נְעוּרֶיךָ, אֲהַבְתָּ כְּלוּלוֹתֶיךָ; לְכַתֵּךְ אַחֲרֵי כַּמְדָּבָר, בְּאָרֶץ לֹא זְרוּעָה. וְכַתּוּב: וַזְכַּרְתִּי אֲנִי אֶת בְּרִיתִי אוֹתְךָ בְּיָמֵי נְעוּרֶיךָ, וְהִקִּימוֹתִי לָךְ בְּרִית

תְּהִלָּתְךָ. בְּרוּךְ אַתָּה ה', לְמַדְנֵי חֲקִיךָ. עַל כֵּן נִקְרָה לָךְ ה' אֱלֹהֵינוּ, לְרֵאוֹת מְהִרָה בַּתְּפָאֶרֶת עֲדָךְ, לְהַעֲבִיר גְּלוּלִים מִן הָאָרֶץ וְהָאֱלִילִים כְּרוֹת יִכְרַתוּן, לְתַכְּן עוֹלָם בְּמַלְכוּת שְׂדֵי, וְכָל בְּנֵי בְּשָׂר יִקְרְאוּ בְּשִׁמְךָ, לְהַפְנוֹת אֵלֶיךָ כָּל רְשָׁעֵי אָרֶץ; וַיִּכִּירוּ וַיִּדְעוּ כָּל יוֹשְׁבֵי תֵבֵל, כִּי לָךְ תִּכְרַע כָּל בְּרִיךְ, תִּשָּׁבַע כָּל לְשׁוֹן. לְפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ יִכְרַעוּ וַיִּפְלוּ, וְלִכְבוֹד שִׁמְךָ הַגָּדוֹל יִקָּרַ תִּנּוּ, וַיִּקְבְּלוּ כָל־עַם עַל מַלְכוּתְךָ, וְתִמְלֹךְ עֲלֵיהֶם לְעוֹלָם וָעֶד. כִּי הַמַּלְכוּת שֶׁלְךָ הִיא, וְלַעֲוֹלָמִי עַד תִּמְלֹךְ בְּכָבוֹד, כַּפְתּוּב בַּתּוֹרָתְךָ: ה' יִמְלֹךְ לְעוֹלָם וָעֶד. וְכַתּוּב: לֹא הִבִּיט אָוֶן בְּעֵינָיִךְ, וְלֹא רָאָה עֵמָל בְּיִשְׂרָאֵל; ה' אֱלֹהֵינוּ עִמּוֹ, וְתוֹרַעַת מְלָךְ בּוֹ. וְכַתּוּב: וַיְהִי בִישְׁרוֹן מְלָךְ, בְּהִתְאַסֵּף רָאשֵׁי עַם, יַחַד שְׂבָטֵי יִשְׂרָאֵל. וּבְדַבְּרֵי קְדֻשָּׁךְ כְּתוּב לֵאמֹר: כִּי לַה' הַמְּלוּכָה, וּמִשָּׁל בְּגוֹיִם. וְכַתּוּב: ה' מְלָךְ, גְּאוֹת לְבָשׁ; לְבַשׁ ה', עוֹז הַתְּאֵזֵר, אֵף תִּפְוֹן תֵּבֵל כָּל תִּמּוּט. וְכַתּוּב: יִמְלֹךְ ה' לְעוֹלָם, אֱלֹהֶיךָ צִיּוֹן לְדוֹר וָדוֹר; הִלְלוּ יְהוָה. וְכַתּוּב: שְׂאוּ שְׁעָרִים רָאשֵׁיכֶם, וְהִנְשְׂאוּ פִתְחֵי עוֹלָם, וַיְבוֹא מְלָךְ הַכְּבוֹד. מִי זֶה מְלָךְ הַכְּבוֹד - ה' עִזּוֹ וְגִבּוֹר, ה' גִּבּוֹר מְלַחֲמָה. שְׂאוּ שְׁעָרִים רָאשֵׁיכֶם, וּשְׂאוּ פִתְחֵי עוֹלָם, וַיְבוֹא מְלָךְ הַכְּבוֹד. מִי הוּא זֶה מְלָךְ הַכְּבוֹד - ה' צְבָאוֹת, הוּא מְלָךְ הַכְּבוֹד, סִלְה. וְעַל יְדֵי עֲבָדֶיךָ הַנְּבִיאִים נֹאמֵר: כֹּה אָמַר ה' מְלָךְ יִשְׂרָאֵל וְגוֹאֲלוֹ, ה' צְבָאוֹת: אֲנִי רֵאשׁוֹן וְאֲנִי אַחֲרוֹן, וּמִבְּלַעֲדֵי אֵין אֱלֹהִים. וְכַתּוּב: וְעָלוּ מוֹשְׁעִים בְּהַר צִיּוֹן, לְשַׁפֵּט אֶת הַר עֶשׂוֹ; וְהָיְתָה לַה', הַמְּלוּכָה. וְכַתּוּב: וְהָיָה ה' לְמְלָךְ עַל כָּל הָאָרֶץ, בְּיוֹם הַהוּא יְהִיָה ה' אֶחָד, וּשְׂמוֹ אֶחָד. וּבַתּוֹרָתְךָ ה', כְּתוּב לֵאמֹר: שְׁמַע, יִשְׂרָאֵל; ה' אֱלֹהֵינוּ, ה' אֶחָד. אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, מְלָךְ עַל כָּל הָעוֹלָם כְּלוֹ בְּכָבוֹדְךָ וְכוּ' עַד וּמַלְכוּתוֹ בְּכָל מְשָׁלָה. וְקִדְשָׁנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְכוּ' עַד וּדְבָרְךָ אֲמַת וְקָנִים לְעַד. בְּרוּךְ אַתָּה ה', מְלָךְ עַל כָּל הָאָרֶץ, מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל וְיוֹם הַזְּכוּן. הַיּוֹם הִרַת עוֹלָם, הַיּוֹם יַעֲמִיד בְּמִשְׁפָּט כָּל יְצוּרֵי עוֹלָמִים, אִם כְּבָנִים, או כְּעַבְדִּים: אִם כְּבָנִים - רַחֲמָנוּ כְּרַחֵם אֲב עַל בְּנֵיךָ; וְאִם כְּעַבְדִּים - עֲנִינּוּ לָךְ תְּלוּיּוֹת, עַד שֶׁתִּחַנְּנוּ וְתוֹצִיא לְאוֹר מִשְׁפָּטָנוּ, קְדוּשׁ.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

השופר, ואת ההר עשן; וירא העם וינעו, ויעמדו מרחק. ובדברי קדשך כתוב לאמר: עלה אלהים בתרועה; ה', בקול שופר. וכתוב: בחצוצרות וקול שופר, הריעו לפני המלך ה'. וכתוב: הללו יה - הללו אל בךדשו, הללוהו ברקיע עזו. הללוהו בגבורותיו, הללוהו כרב גדלו. הללוהו בתקע שופר, הללוהו בנגבל וכנור. הללוהו בתף ומחול, הללוהו במנים ועגב. הללוהו בצלצלי שמע, הללוהו בצלצלי תרועה. כל הנשמה תהלל יה, הללו יה. ועל ידי עבדיך הנביאים נאמר: כל ישבי תבל ושכני ארץ - פנשא נס הרים תראו, וכתקוע שופר תשמעו. וכתוב: והיה ביום ההוא, יתקע בשופר גדול, וכאו האבדים בארץ אשור והנדחים בארץ מצרים; והשתחוו לה' בהר הקדש, בירושלים. וכתוב: וה' עליהם יראה, ויצא כברק חצו; וה' אלהים בשופר יתקע, והלך בסערות תימן. ה' צבאות יגן עליהם, כן תגן על עמך בשלומך. תקע בשופר גדול לחרותנו, ושא נס לקבץ את כל גלותינו, וקרב פזורינו מבין הגוים, ונפוצותינו כנס מירכתי ארץ; והביאנו לציון עירך ברנה, ולירושלים בית מקדשך בשמחת עולם. ושם נעשה לפניך, כמצוה עלינו בתורתך על ידי משה עבדך: וביום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי חדשיכם, ותקעתם בחצוצרת על עלתיכם ועל זבחי שלמיכם; והיו לכם לזכרון לפני אלהיכם, אני ה' אלהיכם. פי שומע קול שופר אתה מעולם, ומאזין תרועה ואין דומה לך. ברוך אתה ה', שומע קול תרועת עמו ישראל היום ברחמים. היום הרת עולם, היום יעמיד במשפט כל יצורי עולמים, אם כבנים - או כעבדים; אם כבנים - או כבנים; אם כבנים; ואם כעבדים - עינינו לך תלויות, עד שתחננו ותוציא לאור משפטנו, קדוש.

ברכה אמצעית של יום צום הכפורים, בערבית ושחרית ומנחה ונעילה: אתה בחרתנו מכל העמים ורצית בנו מכל הלשונות, וקדשתנו במצותיך וקרבתנו מלכנו לעבודתך, ושמך הגדול והקדוש עלינו קראת. ותתן לנו ה' אלהינו, את יום מקרא קדש הזה, את יום הכפורים הזה, למחילה ולסליחה ולכפר בו על כל עונותינו באהבה - זכר

עולם. וכתוב: הבן זכיר לי אפרים, אם ילד שעשועים - פי מדי דברי בו, זכור אפרכנו עוד; על כן המו מעי לו, רחם ארחמנו, נאם ה'. אלהינו ואלהי אבותינו, יעלה ויבוא, יגיע, יראה וכו' עד פי אל מלך רחום וחנון אתה. וזכרנו בזכרון טוב מלפניך, ופקדנו בפקדת ישועה ורחמים משמי שמי קדם. וזכר לנו ה' אלהינו, את הברית ואת החסד ואת השבועה אשר נשבעת לאברהם אבינו בהר המוריה. ותראה לפניך העקדה שעקד את יצחק בנו על גבי המזבח, וכבש רחמיו לעשות רצונך בלבב שלם. כן יכבשו רחמך את פעסף, ויגלו רחמך על מדותיך, ותתנהג עמנו כמדת רחמים, ואל תתנהג עמנו כמדת הדין. ובעבור שמך הגדול, ישוב אפך מעמך ישראל, ומעירך, ומנחלתך. וקום לנו ה' אלהינו, את הדבר שהבטחתנו בתורתך על ידי משה עבדך: וזכרתי לך ברית ראשונים, אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים לעיני הגוים להיות להם לאלהים, אני ה'. פי זכור כל הנשפחות אתה מעולם, פי אין שכחה לפני כסא כבודך, ועקדת יצחק אבינו לזרעו היום תזכר. ברוך אתה ה', זכור הברית.

היום הרת עולם, היום יעמיד במשפט כל יצורי עולמים, אם כבנים, או כעבדים; אם כבנים - רחמנו כרחם אב על בנים; ואם כעבדים - עינינו לך תלויות, עד שתחננו ותוציא לאור משפטנו, קדוש.

ברכה שלישית: אתה נגלית בענן כבודך על עם קדשך, לדבר עמהם; מן השמים השמעתם קולך, ונגלית עליהם בערפלי טהר. גם כל העולם כלו חל מלפניך, ובריות בראשית חרדו ממך, בהגלותך מלפנינו על הר סיני, ללמד לעמך תורה ומצוות ותשמיעם את הוד קולך, ודברות קדשך מלחבי אש; בקולות וברקים עליהם נגלית, ובקול שופר עליהם הופעת. ככתוב בתורתך: ויהי ביום השלישי בהיות הבקר, ויהי קולות וברקים וענן כבד על ההר, וקול שופר חזק מאד; ויחרד כל העם אשר במחנה. וכתוב: ויהי קול [ש]שופר, הולך וחזק מאד; משה ידבר, והאלהים יעננו בקול. וכתוב: וכל העם רואים את הקולות ואת הלפידים ואת קול

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

כַּזְבָּנוּ, לִצְנוּ, מְרַדְנוּ, נֹאצְנוּ, סָרְרָנוּ, עֵוִינוּ, פִּשְׁעָנוּ, צָרְרָנוּ, קִשְׁיָנוּ עָרְף, רִשְׁעָנוּ, שִׁחַתְנוּ, תַּעֲיִנוּ, תַּעֲבָנוּ, תַּעֲתָעָנוּ; סָרְנוּ מִמִּצְוֹתֶיךָ וּמִמְשַׁפְּטֶיךָ הַטּוֹבִים, וְלֹא שָׁוָה לָנוּ. וְאַתָּה צָדִיק עַל כָּל הַבָּא עֲלֵינוּ, כִּי אָמַת עֲשִׂיתָ, וְאִנְחָנוּ הִרְשַׁעְנוּ. מִה נֹאמֵר לְפָנֶיךָ, יוֹשֵׁב מְרוֹם; וּמִה נִסְפֵר לְפָנֶיךָ, שׁוֹכֵן שְׁחָקִים. הֲלֹא הַנְּסֻתוֹת וְהַנְּגָלוֹת אֶתָּה יוֹדֵעַ. אֶתָּה יוֹדֵעַ רְזִי עוֹלָם, וְתַעֲלֹמוֹת סִתְיָי כָל חַי; אֶתָּה חוֹפֵשׁ כָּל חַדְרֵי בִטּוֹן, וְרוֹאֵה כְלִיּוֹת וְלֵב. אֵין כָּל דְּבָר נֶעְלָם מִמֶּךָ, וְאֵין נִסְתָּר מִנְּגֵד עֵינֶיךָ. יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתִּמְחַל לָנוּ עַל כָּל חַטָּאתֵינוּ, וְתִכַּפֵּר לָנוּ עַל כָּל עֲוֹנוֹתֵינוּ, וְתִסְלַח לְכָל פִּשְׁעֵינוּ: וְעַל חַטָּא שֶׁחֲטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּשִׁגְגָה, וְעַל חַטָּא שֶׁחֲטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּזֵדוֹן, וְעַל חַטָּא שֶׁחֲטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּסִתְרָה, וְעַל חַטָּא שֶׁחֲטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּגִלוּי, וְעַל חַטָּא שֶׁחֲטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּאִנְס, וְעַל חַטָּא שֶׁחֲטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּרָצוֹן; וְעַל חַטָּאִים שֶׁאֵנוּ חִיבִין עֲלֵיהֶן עֲשֵׂה, וְעַל חַטָּאִים שֶׁאֵנוּ חִיבִין עֲלֵיהֶן לֹא תַעֲשֶׂה שְׁנִתַּק לַעֲשֵׂה, וְעַל חַטָּאִים שֶׁאֵנוּ חִיבִין עֲלֵיהֶן לֹא תַעֲשֶׂה, וְעַל חַטָּאִים שֶׁאֵנוּ חִיבִין עֲלֵיהֶן קִרְבָּן, וְעַל חַטָּאִים שֶׁאֵנוּ חִיבִין עֲלֵיהֶן מְלָקוֹת אֲרֻבַּעִים, וְעַל חַטָּאִים שֶׁאֵנוּ חִיבִין עֲלֵיהֶן מִיתָה בְיַדֵי שָׁמַיִם, וְעַל חַטָּאִים שֶׁאֵנוּ חִיבִין עֲלֵיהֶן פְּרֵת, וְעַל חַטָּאִים שֶׁאֵנוּ חִיבִין עֲלֵיהֶן אֲרֻבַּע מֵיתוֹת בֵּית דִּין - חֲנֹק וְהָרֵג, שֶׁרִפָּה וּסְקִילָה. עַל הַגְּלוּיִים לָנוּ, וְעַל שְׂאִינָן גְּלוּיִין לָנוּ; וְעַל הַגְּלוּיִים לָנוּ - כְּכֹר אֲמִרְנוֹם לְפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ; וְשְׂאִינָן גְּלוּיִין לָנוּ - חַטָּאנוּ עַל כָּלֵם. וְאַתָּה יוֹדֵעַ כָּל הַנְּסֻתוֹת, כְּפִתּוּב: "הַנְּסֻתָּה, לֹא" אֱלֹהֵינוּ; וְהַנְּגָלָה, לָנוּ וּלְבָנֵינוּ עַד עוֹלָם, לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת". כִּי אֶתָּה סִלַּח לְיִשְׂרָאֵל מִן הָעוֹלָם, וּמִחֲלָן לְשִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל, וּמִכְּלָחֶדֶד אֵין לָנוּ מְלָךְ מוֹחֵל וְסוֹלַח. אֱלֹהֵי, עַד שְׁלֹא נוֹצַרְתִּי, אֵינִי כְדָאֵי; וְעַכְשָׁיו שְׁנוֹצַרְתִּי, כְּאֵלוֹ לֹא נוֹצַרְתִּי. עֲפָר אֲנִי בְּחַי, קָל וְחֹמֵר בְּמִיתָתִי. הֲרִי אֲנִי לְפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵי, כְּכֹלִי מְלֹא בּוֹשָׁה וּכְלֵמָה. יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵי, שְׁלֹא אֲחַטָּא, וּמִה שֶׁחֲטָאֵתִי - מִחֹק בְּרַחֲמֶיךָ הַרְבִּים, לֹא עַל יְדֵי יִסּוּרֶיךָ. יְהִי רְצוֹן מִמֶּךָ פִּי וְכוּ'. כְּפִסְדֵר הִזָּה מִתּוֹדָה בְּעַרְבִית וּשְׁחִרִית וּמוֹסָף וּמִנְחָה, בֵּין יְחִיד, בֵּין שְׁלִיחַ צְבוּר. וְהִתְיַחֵד אֹמֵר

לְיַצִּיאַת מִצְרַיִם. אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, יַעֲלֶה וְיָבֹא וְכוּ', עַד כִּי אֵל מְלָךְ רַחוּם וְחַנוּן אֶתָּה. אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, מִחֹל לְעוֹנוֹתֵינוּ בְּיוֹם צוּם הַכַּפּוּרִים הַזֶּה, מִחָה וְהַעֲבֵר פִּשְׁעֵינוּ מִנְּגֵד עֵינֶיךָ, כְּאֹמֵר: אֲנֹכִי אֲנֹכִי הוּא מוֹחֵה פִּשְׁעֶיךָ לְמַעֲנֵי, וְחַטָּאתֶיךָ לֹא אֲזַכֵּר. וְנֹאמֵר: מִחִיתִי כְעַב פִּשְׁעֶיךָ, וְכַעֲנָן חַטָּאתֶיךָ; שׁוֹבָה אֵלַי, כִּי גֹאֲלֶתֶיךָ. וְכַתּוּב: כִּי בְּיוֹם הַזֶּה יִכַּפֵּר עֲלֵיכֶם, לְטָהַר אֶתְכֶם; מִכָּל חַטָּאתֵיכֶם, לְפָנֵי ה' תִּטְהַרוּ. כִּי אֶתָּה סִלַּח לְיִשְׂרָאֵל מִן הָעוֹלָם, וּמִחֲלָן לְשִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל; וּמִכְּלָחֶדֶד, אֵין לָנוּ מְלָךְ מוֹחֵל וְסוֹלַח. אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, מְלָךְ עַל כָּל הָעוֹלָם כְּלוּ בְּכַבֻּדְךָ וְכוּ', עַד וּמִלְכוּתוֹ בְּכָל מְשָׁלָה. קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְתָן חֲלָקֵנוּ בְּתוֹרָתְךָ, וְשִׁבְעָנוּ מִטּוֹבְךָ וְשִׂמַח נִפְשָׁנוּ בִּישׁוּעָתְךָ; וְטָהַר לְבָנוּ לְעִבְדְּךָ בְּאֵמֶת, וְדַבְּרָךְ אֵמֶת וְקִנְיָם לְעַד. בְּרוּךְ אַתָּה ה', מְלָךְ עַל כָּל הָאָרֶץ, מוֹחֵל וְסוֹלַח לְעוֹנוֹת עַמּוֹ בֵּית יִשְׂרָאֵל, מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל יוֹם הַכַּפּוּרִים.

בְּרַכָּה אֲמַצְעִית שֶׁל מוֹסָף: אֶתָּה בְּחִרְתָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְכוּ', עַד זְכוֹר לְיַצִּיאַת מִצְרַיִם. וּמִפְּנֵי חַטָּאתֵינוּ וְכוּ', עַד תְּמִידִין כְּסֻדְרָן וּמוֹסָפִין כְּהַלְכָתְךָ, וְאַתָּה מוֹסְפֵי יוֹם מְקַרָּא קִדְּשׁ הַזֶּה, יוֹם צוּם הַכַּפּוּרִים הַזֶּה, נַעֲשֶׂה וְנִקְרִיב לְפָנֶיךָ כְּמִצְוֹת רְצוֹנָךְ, כְּמוֹ שֶׁכְּתַבְתָּ עֲלֵינוּ בְּתוֹרָתְךָ עַל יְדֵי מוֹשֶׁה עַבְדְּךָ. אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, מִחֹל לְעוֹנוֹתֵינוּ בְּיוֹם הַזֶּה וְכוּ', עַד וּמִכְּלָחֶדֶד, אֵין לָנוּ מְלָךְ מוֹחֵל וְסוֹלַח. אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, מְלָךְ עַל כָּל הָעוֹלָם וְכוּ', עַד וּמִלְכוּתוֹ בְּכָל מְשָׁלָה. קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְכוּ', עַד מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל יוֹם הַכַּפּוּרִים. נְהַגּוּ הָעַם בְּכָל תְּפִלוֹת הַמוֹסָפִין, כְּשֶׁהוּא אֹמֵר: 'כְּמוֹ שֶׁכְּתַבְתָּ עֲלֵינוּ בְּתוֹרָתְךָ עַל יְדֵי מוֹשֶׁה עַבְדְּךָ', מִזְכִּיר קִרְבָּנוֹת אוֹתוֹ הַיּוֹם כְּמוֹ שֶׁהָיוּ כְּתוּבִין בְּתוֹרָה, וְקוֹרָא אוֹתָן הַפְּסוּקִים; וְאִם לֹא הִזְכִּיר, בֵּינָן שֶׁאֵמֵר 'כְּמוֹ שֶׁכְּתַבְתָּ עֲלֵינוּ בְּתוֹרָתְךָ', שׁוֹב אֵינוֹ צָרִיךְ.

נִסְחָ הַיְהוּדִי: אֲנָא אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ - תְּבַא לְפָנֶיךָ תְּפִלָּתֵנוּ, וְאֵל תַּתְּעַלֵּם מִלְּכָנוּ מִתְחַנְתָּנוּ; שְׂאִין אָנוּ עֲזִי פָנִים וְקָשִׁי עָרְף, שְׁנֹאמֵר לְפָנֶיךָ: 'צָדִיקִים אִנְחָנוּ, וְלֹא חַטָּאנוּ'. אֲבָל חַטָּאנוּ אִנְחָנוּ וְאֲבוֹתֵינוּ: אֲשַׁמְנוּ, בְּגִדְנוּ, גִּזְלָנוּ, דִּבְרָנוּ דְּפִי, הָעוֹיִנוּ, וְהִרְשַׁעְנוּ, יָדְנוּ, חִמְסָנוּ, טַפְלָנוּ שֶׁקָּר, יַעֲצָנוּ רַע,

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

וְדוּי זֶה אַחַר תְּפִלְתּוֹ, אַחַר שְׁגוּמַר 'שִׁים שְׁלוֹם',
קָדַם שְׂפִסְפֵּעַ שְׁלֹשׁ פְּסִיעוֹת, וּשְׁלִיחַ צְבוּר אֹמְרוּ
בְּאֲמָצַע בְּרֻכָּה אֲמָצַעִית; קָדַם שְׂיֹאמַר 'אֱלֹהֵינוּ
וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, מַחֵל לַעֲוֹנוֹתֵינוּ' וְכוּ', מִתּוֹדָה
פְּסָדֵר הֵזָה, וְאַחַר כֵּן אֹמַר: 'מַחֵל לַעֲוֹנוֹתֵינוּ בְּיוֹם
צוּם הַכַּפּוּרִים' וְכוּ'.

וְדוּי זֶה אַחַר תְּפִלְתּוֹ, אַחַר שְׁגוּמַר 'שִׁים שְׁלוֹם',
קָדַם שְׂפִסְפֵּעַ שְׁלֹשׁ פְּסִיעוֹת, וּשְׁלִיחַ צְבוּר אֹמְרוּ
בְּאֲמָצַע בְּרֻכָּה אֲמָצַעִית; קָדַם שְׂיֹאמַר 'אֱלֹהֵינוּ
וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, מַחֵל לַעֲוֹנוֹתֵינוּ' וְכוּ', מִתּוֹדָה
פְּסָדֵר הֵזָה, וְאַחַר כֵּן אֹמַר: 'מַחֵל לַעֲוֹנוֹתֵינוּ בְּיוֹם
צוּם הַכַּפּוּרִים' וְכוּ'.

בְּנִעִילָה מִתּוֹדָה פְּסָדֵר הֵזָה: מַה נֹּאמַר לְפָנֶיךָ,
יּוֹשֵׁב מְרוֹם; מַה נִּסְפַּר לְפָנֶיךָ, שׁוֹכֵן שְׁחָקִים. פִּי
עֲוֹנוֹתֵינוּ רַבּוֹ מִלְּמִנּוֹת, וְחַטָּאתֵינוּ עֲצָמוֹ מִלְּסַפֵּר:
מַה אָנוּ, מַה חַיֵּינוּ, מַה חֲסִדְנוּ, מַה צְדָקְנוּ, מַה
מַעֲשֵׂינוּ, מַה נֹּאמַר לְפָנֶיךָ, ה' אֱלֹהֵינוּ. הֲלֹא כָּל
הַגְּבוּרִים - כְּאִין לְפָנֶיךָ, וְאֲנָשֵׁי הַשָּׁם - כְּלֹא הִיוּ,
וְחַכְמַיִם - כְּכֹלֵי מַדְעָה, וְנוֹבְנִים - כְּכֹלֵי הַשֶּׁפֶל. פִּי
כָּל מַעֲשֵׂינוּ תִּהְיֶה, וְיָמֵי חַיֵּינוּ הֶכֶל לְפָנֶיךָ; כְּפִתּוּב
בְּדָבָרֵי קִדְשֶׁךָ: "וּמִוֹתֵר הָאָדָם מִן הַבְּהֵמָה - אֵין, פִּי
הַפֶּל הַכֹּל". אֲכַל אֶתְּהָ הַבְּדִלְתָּ אֲנוֹשׁ מֵרֵאשׁ,
וְתַפְּרִיהוּ לַעֲמֹד לְפָנֶיךָ; פִּי מִי יֹאמַר לָךְ מַה תַּעֲשֶׂה;

המשך ביאור למס' סנהדרין ליום שבת קודש עמ' א

הגמרא מביאה פסוקים באיוב הנדרשים בענינם של אנשי סדום:
'ערום (הלכו) [לינו] מבלי לבוש ואין כסות בפקדו' (איוב כד ז), 'חמור
יתומים ויהנו ויחבלו שור אלמנה' (שם כד א), 'נבלות ישינו עדר גזלו
וירעו' (שם כד ב), 'והוא לקברות יוכל ועל גדיש ישקוד' (שם כא לב).
דרש רבי יוסי בעיר ציפורי דרשה זו, שהיו אנשי סדום מפקידים
אפרסמון אצל העשירים. אחתהין היה ליליא תלת מאה מותרתא
בציפורי - ובאותו לילה עשו שלש מאות אנשים בעיר ציפורי
מעשה זה, שהפקידו אפרסמון אצל העשירים ולפי הריח ידעו
היכן לחתור ולהגיע לאוצרותיהם. אתו וקא מצערי ליה - באו
העשירים רבבי יוסי, והיו מצערים אותו בדבריהם, אמרו ליה,
תקבית אותה לנגבי - נתת ולימדת את הגנבים דרך לגנוב. אמר
להו רבי יוסי, מי הוה ידענא דאתו נגבי - וכי היית יכול לדעת
שיבואו גנבים לשמוע את דרשתו, וילמדו כיצד לגנוב.
מספרת הגמרא: כי קא נח נפשיה דרבי יוסי - כשנפטר רבי יוסי מן
העולם, שפעו מרחבי ציפורי דמא - היו המרזובים בעיר ציפורי
שופעים דם לאות צער, שהראו מהשמים שהיה אדם גדול, ומוכח
ממעשה זה שרבי יוסי היה גר בציפורי.
הגמרא מביאה מעשי רשע שהיו בסדום: אמרי - היו אנשי סדום
אומרים, לפי חוקיהם, דאית ליה חד תורא, מרעי חד יומא - מי
שיש לו שור אחד, חייב לרעות את השוורים של כל בני העיר יום
אחד, דלית ליה - מי שאין לו כלל שוורים, לירעי תרי יומי - עליו
לרעות את השוורים של כולם יומיים. ההוא ותמא בר ארמלהא
- ומעשה היה ביתום בן אלמנה, חבו ליה תורי למרעיה - נתנו לו
בני העיר רעות את שווריהם יומיים, לפי שלא היו לו כלל
שוורים, אול שקלגיהו וקמלגיהו - הלך אותו יתום והרג את כל
השוורים, אמר להו לאנשי סדום, כך תהיה החלוקה בעורות
השוורים,

1 ספיר אכניה ועפרות זקב לו, נתיב לא ידעו עיט ולא שופתו עין איה,
2 לא הדרביהו בני שחין לא עדה עליו שחל, וכך הוא ביאור הפסוק,
3 אמרו אנשי סדום, וכי מאחר שארצינו היא ארץ ש'ממנה יצא לחם'
4 - שיש לנו שפע לחם, 'ועפרות זקב לו' - ובאדמה נמצא זקב, למה
5 לנו עוברי דרכים, שאין באים אלינו אלא לחפרינו (מממנו), בואו
6 ונשבח תורת רגל מארצנו, שלא יעבור כאן אדם עובר אורח,
7 שנאמר בתחילת הפרק (איוב כח ד) 'פרץ נחל מעם גר הנשקחים מני
8 רגל דלו מאנוש נעו', והיינו שפרץ הקדוש ברוך הוא נחל של גפרית
9 ואש על אנשי סדום ועמורה, 'מעם גר', כלומר ממקום הליכתו של
10 הנחל, שהיה הולך למעלה והושלך עליהם, ונענשו בכך כיון
11 שרצו לשבח מארצם תורת רגל של עוברי דרכים, ונעשו דלים
12 מכל האדם על ידי נחל זה, ונעו להיות דראון וקללה לכל אדם.
13 הגמרא מביאה דרשות בענין חטאם של אנשי סדום: דרש רבא,
14 מאי דקתיב - כיצד נדרש הפסוק (תהלים סב ד), 'עד אנה תהותתו על
15 איש תרצחו בלכם בקיר נטויו גדר תדחיתו' פסוק זה מלמד שהיו
16 אנשי סדום נוהגין עיניהם כבעלי ממון, ומושיבין אותו אצל קיר נטויו
17 - עקום, העומד ליפול, ודוחין אותו עליו - ודוחפים את הקיר
18 הנטויו על אותו אדם, כדי שיהרג, ובאים ונומלין את ממונו.
19 דרש רבא, מאי דקתיב (איוב כד טז), 'ותר בחשף בתיים יומם חתמו
20 למו לא (ראו) [ידעו] אור' מלמד שהיו נוהגים עיניהם כבעלי ממון,
21 ומפקידים אצלו אפרסמון - שמן בעל ריח ערב וחזק ביותר,
22 כשהוא צרור וחתום, ובעלי הממון היו מניחים אותו בבית גנזיהם,
23 כדי לשומר, לערב היו אותם שהפקידו את האפרסמון באים
24 ומריחין אותו ככלב, כדי לדעת היכן הוא בית גנזיו של אותו
25 עשיר, שנאמר (תהלים טז ט), 'ישובו לערב יתמו ככלב ויסובו עיר'
26 ובאים וחותרים שם - חופרים באדמה, ונומלין את אותו ממון שיש
27 לעשיר בבית גנזיו.

שיעורי רמב"ם - פרק אחד ליום

~ יום ראשון א' ניסן ~

הלכות פליים

פּרָק שְׁלֹשָׁה וְעֶשְׂרִים

(1) יבאר שהמפץ מתטמא במידרס ובשאר טומאות. שיעור השק והעור והמפץ לקבל טומאה. המשלים שיעורו בחמור או בקל ממנו. ודין הנמדדין כפולין. בגד שארג בו שלוש ונטמא במידרס וניטל חוט אחד מתחילתו. מטלית שהיא מידרס וטלאה על הקופה או על העור או על בגד או על שק וכו'. ודין סדין שטמא מידרס ועשאוהו פרוכת או הטבילה וקרעה קודם שיעריב שמשוה.

א. המפץ² הוא המחצלת שאורגין אותה מן החבלים ומן הסוף³ ומן הגמא⁴ וכיוצא בהן. ואין המפץ בכלל פליים האמורין בתורה⁵, ואף על פי כן מתטמא הוא במדרס דין תורה, שהרי רבה הכתוב 'פל המשכב', וזה ראוי למשכב ועשוי לו. וכן מתטמא במו⁷ ובשאר טמאות מדבריהן⁸, ככל פשוטי כלי עץ, כמו שבארנו⁹. וזה כלל גדול¹⁰: שכל המתטמא במדרס - מתטמא בשאר טמאות.

(2) כלים פכ"ד מ"י. (3) קנים הגדלים על שפת הנהרות. (4) מין עשב חזק. (5) בספר ויקרא טו, לא ו-לב, וכן בספר במדבר לא, כ - נמנו מיני כלים שונים לענין טומאה, ומפץ לא נמנה. (6) שבת פד, ב. (7) שם. (8) למדו שם מקל-וחומר. נתבאר כבר כמה פעמים, שדברים הנלמדים במידות שהתורה נדרשת בהן, וגודרים לפעמים בפי רבינו "מדבריהם" או "מדברי סופרים". (9) למעלה פ"א ה"י וי"ג. (10) משנה, נדה מט, א: "כל המטמא מידרס, מטמא טמא מת".

ב. פכ"ד בארנו¹¹, שהבגד מתטמא בשלש על שלש כמו שבארנו בשאר טמאות, ובשלש טפחים על שלשה טפחים למדרס.

(11) פכ"ב ה"א. הלכה זו משמשת מעין הקדמה להלכות הבאות, להודיענו, שהדינים שייאמרו שם נמשכים גם לשיעורי הבגד.

ג. השק¹² - שיעורו ארבעה טפחים¹³ על ארבעה טפחים; העור - חמשה על חמשה; המפץ - ששה על ששה. בין למדרס בין לשאר הטמאות. ופחות מן השיעורין האלו - טהורין מכלום. במה דברים אמורים?¹⁴ בקרע אחד מהן שנקרע בלא פונה; אבל הקוצץ בכונה¹⁵ וקוצץ אפלו טפח על טפח למושב או שלשה טפחים על שלשה טפחים למשכב¹⁶ -

הרי זה מתטמא במדרס¹⁷, בין שהיה הטפח על טפח שקוצץ או השלשה בגד או שק או עור או מפץ. וכן המקצע מאחד מהן לאחיזה¹⁸ כדי שלא יאחז בו בידו, כדרך שעושין קוצצי תאנים שלא יזקו אצבעותיהן - הרי זה טמא בכל שהוא¹⁹. והוא שלא יהיה פחות משלש על שלש²⁰, שכל פחות משלש אצבעות טהור מכלום.

(12) כלים פכ"ז מ"ב. (13) השק ארוג משיער, והוא קשה ואינו ראוי למלאכתו בפחות משיעור זה. (14) ברייתא, מעילה יח, א (ראה משנה, כלים פכ"ז מ"ד). (15) כדי להשתמש במטלית שקצץ לצורך רצוי לו. (16) משמע, שאם קוצץ פחות משלושה טפחים וחישב עליו למשכב או פחות מטפח למושב - אינו מקבל טומאה, מפני שאינו ראוי לכך אפילו בדוחק. (17) סתם מידרס בין משכב ובין מושב, אינו פחות מהשיעורים שנאמרו למעלה, אבל כשהאדם מייחד חתיכה יותר קטנה למידרס - הרי היא כמידרס. (18) שם. (19) פירוש, בפחות מהשיעורים שנאמרו למעלה. (20) בברייתא כתוב סתם "בכל שהוא", ורבינו הוסיף מדעת עצמו שלא יהיה פחות משלוש על שלוש. [לזכור: שם המספר שנאמר בלשון נקיבה - פירוש אצבעות (לפעמים אמות), והנאמר בלשון זכר - פירוש טפחים].

ד. המחבר²¹ שני טפחים מן הבגד²² ומן השק²³ טפח, שלשה מן השק ואחד מן העור, ארבעה מן העור ואחד מן המפץ - הרי זה טהור²⁴ מן המדרס²⁵. אבל אם חבר חמשה טפחים מן המפץ ואחד מן העור, ארבעה מן העור ואחד מן השק, שלשה מן השק ואחד מן הבגד - הרי זה טמא מדרס²⁶. זה הכלל: כל שהשלים שיעורו בחמור ממנו²⁷ - טמא; מן הקל - טהור.

(21) משנה, כלים פכ"ז, מ"ג. (22) המטמא מידרס בשלושה טפחים. (23) המטמא בארבעה, וביחד יש שלושה טפחים. (24) שהרי אין בו שיעור מלא. דוגמא: שניים מן הבגד עושים שני שלישים משיעור הבגד לטומאה וחסר שליש אחד, וכשאתה מצרף טפח אחד מן השק - הוספת רק רביעית השיעור. וכן בדינים האחרים. מכאן, שאם צירף טפח ושליש מן השק לשניים מן הבגד - מקבל טומאה. וכן בכל הצירופים האמורים בהלכה זו (תפארת ישראל). מלשון "זה הכלל" שבסוף הלכה זו, יש לכאורה מקום לדייק, שהקל אינו משלים כלל את החמור ממנו, אבל אי-אפשר לפרש כך, שהרי יש להפוך ולומר שהבגד משלים את השק, ויש כאן השלמה בחמור ממנו. ודוחק גדול לומר שחתיכה גדולה אינה משלימה את הקטנה ממנה אלא להיפך. [כתב הר"ש וכן הברטנורא, שהמצטרפים רק בסדר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

במדרס⁴² ואחר כך השלים את כל הבגד - פלו מדרס⁴³. נטל חוט אחד מתחלתו⁴⁴ - טהר מן המדרס⁴⁵, אבל טמא מגע מדרס⁴⁶, והרי הוא ראשון ככלי שנגע במדרס. נטל חוט אחד מתחלתו⁴⁷ ואחר כך השלים את כל הבגד - כל הבגד טמא מגע מדרס⁴⁸. וכן בגד⁴⁹ שנארג בו שלש אצבעות על שלש אצבעות ונטמא במת⁵⁰ ואחר כך השלים עליו את כל הבגד - הבגד פלו טמא מת⁵¹. נטל חוט אחד מתחלתו - טהר מטמא מת, אבל טמא מגע טמא מת⁵². נטל חוט אחד מתחלתו ואחר כך השלים את כל הבגד - הכל טהור. ולמה יהיה הכל טהור?⁵³ מפני שאמרו: שלש על שלש שנתמצטה - טהורה מכלום⁵⁴; אבל שלשה על שלשה שנתמצטה⁵⁵, אף על פי שטהרה מן המדרס - הרי היא טמאה בכל הטמאות⁵⁶.

(40) שם מ"ז. (41) מכוונים בדיוק מלא. (42) פירוש, נטמא טומאת מידרס. האות "בית" מיותרת. (43) ראה למעלה פכ"א ה"י דין דומה במזון, ושם נתבארו כל פרטי הלכה זו. (44) אחר שנטמא הבגד והשלימו, הוציא חוט אחד מתחילת האריגה, ובוה נתמעטו שלושה על שלושה הראשונים שנטמאו מכוח עצמם לפני ההשלמה. (45) שהרי שלושה על שלושה הראשונים שנטמאו מחמת עצמם - נתמעטו, ומה שהוסיף אחר שנטמאו אינו משלים, משום שטומאתו באה מכוח השלושה הראשונים שאינם קיימים עכשיו. (46) מפני שכולו נגע במידרס, ומגע מטמא בשלוש אצבעות. (47) אחר שנטמא טומאת מידרס ופקעה טומאת מידרס. (48) אחר שנטל את החוט נשאר על הבגד טומאת מגע מידרס, וההוספה דינה כבגד הראשון. (49) שם מ"ח. (50) ונעשה אב הטומאה, ששיעור הבגד לטומאת מת הוא שלוש על שלוש אצבעות. (51) ההוספה נידונית כבגד העיקרי, כמו בטומאת מידרס. (52) התוספת נטמאה ממגע טמא מת מחמת עצמה, שהרי נגעה בבגד הטמא לפני נטילת החוט, ולפיכך לא פקעה הטומאה ממנה כשניטל החוט ונתמעט הבגד שהיה אב הטומאה. ומובן שגם שלוש הראשונות טמאות, שהרי נגעו באב הטומאה ביחד עם התוספת. (53) הלא במידרס אמרנו שהכול טמא מגע? (54) וכאן הרי נתמעט הבגד משלוש על שלוש לפני שהשלימו - ונטהר לגמרי. (55) ונשאר שלוש על שלוש. (56) גם טומאת מגע מידרס.

ח. מטלית⁵⁷ שהיא מדרס וטלאה על הקפה⁵⁸ או על העור - נעשה הכל ראשון לטמאה⁵⁹. הפריש את המטלית⁶⁰ - הרי הקפה או העור ראשון, מפני שנגעו במדרס, והמטלית טהורה, שפיון שטלאה והפרישה בטלה⁶¹. טלאה על הבגד⁶² או על השק⁶³ - נעשה הכל מדרס⁶⁴, והרי הכל אב טמאה. הפרישה - הרי הבגד או השק ראשון⁶⁵, שהרי נגע במדרס, והמטלית אב טמאה פשהיתה, שאינה בטלה על

השנוי במשנה, היינו - בגד עם שק, שק עם עור ועור עם מפץ, אבל לא בגד עם עור או שק עם מפץ, וכן דעת ה'תוספות' שבת עו, א ד"ה הואיל, וסוכה יז, ב ד"ה ותני, וכן משמע במשנה מעילה יח, א. וגם מלשונו של רבינו בפירושו שם, וכאן לא גילה דעתו. והר"ש מנמק, מפני שאין דרכם של אנשים לחבר כך, ובטלה דעתו אצל כל אדם (ראה משנה-למלך כאן). (25) בשק עור ומפץ, אין כל הבדל בשיעורם בין טומאת מידרס לטומאות אחרות (למעלה ה"ג). ומה שכתב כאן "טהור מן המידרס", הכוונה לשניים מן הבגד ואחד מן העור, שמטמא בטומאות אחרות בשלוש אצבעות, ואינו צריך להשלמה מן השק. (26) שהרי הטפח מן הבגד יותר מקרב את הטמאה מטפח החסר מן השק. (27) דבר ששיעורו קטן - נקרא חמור, וזה ששיעורו יותר גדול - הוא קל.

ה. בלוי²⁸ נפה וכברה²⁹ שהתקיין³⁰ לשיבה - טהורין, ואין מקבלין טמאה עד שיקצצום³¹ ואחר כך יהיו כמפין³².

(28) כלים פכ"ז מ"ה. (29) הכוונה לרשת שלהן. כך משמע מלשונו של רבינו בפירושו למשנתנו (ויש מפרשים שהכוונה לדפנות). (30) עשה תיקון קל להקל את השיבה. (31) יפרידן מן הדפנות. (32) מדובר ברשת עשויה מגמי או מעץ, ואם היא משיער - דינה כשק (רבינו בפירושו). ולמה אין המחשבה עצמה מועילה להוריד לה טמאה, כמו ששינוי בפ"ה ממש' כלים מ"ט: "כל הכלים יורדין לידי טומאתן במחשבה" (ראה למעלה פ"ח ה"ו), מפני שלא אמרו מחשבה מועילה, אלא בדבר שאינו מחוסר מעשה, כדי שתהיינה ראויות לשיבה. וכאן מחוסר מעשה, שאי אפשר לשבת עליה בלי קציצה ('תוספות יום-טוב' כלים פי"ב מ"ז). ובי'תפארת ישראל' פ"כ מ"ד מוסיף ביאור ואומר, מכיוון שהנפה והכברה היו מיוחדות לתשיש אחר ובטלו מתורת אותו תשיש, אין מחשבה מספיקה אלא צריך מעשה ממש המכשירן לתשיש אחר.

ו. חלוק³³ של קטן - אינו מתטמא במדרס עד שיהיה בו פשעור, שלשה טפחים על שלשה טפחים³⁴. ונמדד כפול³⁵, כברית³⁶. ואלו³⁷ נמדדין כפולין: בגדים שמלבישין אותן על הרגלים ועל השוקים ואת הראש והמקנסים והכובע והפיס של פונדא³⁸. ומטלית שתלאה על השפה³⁹, אם פשוטה - נמדדת פשוטה, ואם כפולה - נמדדת כפולה.

(33) שם. (34) ואע"פ שהוא בגד שלם, אינו מתטמא בפחות משיעורו. (35) כמו שהוא כשהוא תפור, ואם תחתון אותו לאורכו יהיה בו ששה על שלושה. (36) כשהוא שלם וראוי לתשישו. (37) שם מ"ו. (38) אזור רחב מאוד שלובשים על הגוף ממש ויש בו כיסים. (39) שפת הבגד. יש תופרים מטלית על שפת הבגדים, כדי לשמור עליהם שלא ייקרעו.

ז. הבגד⁴⁰ שארג שלשה על שלשה⁴¹ ונטמא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

טומאות - מידרס ומגע מידרס, וכשפקעה הראשונה נשארה השנייה (רש"י שם ד"ה אלא). (76) מימרא של עולא, חולין עב, ב. (77) גדול. (78) ונשאר בבגד שלושה טפחים, והרי הוא אב הטומאה כמו שהיה. (79) רש"י שם מפרש, שאי אפשר שלא יגעו זה בזה במשהו בשעת קריעה, אבל הנגיעה במקום החתך לפני שנחתך אינה מטמאה, מפני שהיא נגיעת בית הסתרים (במקום שאינו מגולה). ה'כסף משנה' כותב, שלרבינו פירוש אחר מפירוש רש"י. וראה 'משנה למלך' שמתפלא על דבריו.

י. סדין⁸⁰ שנטמא במדרס ואחר כך עשאהו פרכת - טהר מן המדרס⁸¹. ומאימתי⁸² הוא טהרתו מן המדרס? משיקשר בו הלולאות⁸³ שהוא נתלה בהן כשאר הפרוכות.

(80) שם מ"ט. (81) מפני שפרכת אינה עשויה לשכיבה וישיבה. רבינו סתם ולא פירש אם נשאר עליה טומאת מגע מידרס, ובמשנתנו נחלקו תנאים בזה, תנא קמא מטמא ורבי יוסי מטהר. ומלשונו כאן משמע שפסק כרבי יוסי, שהרי לא סיים "אבל מטמא מגע מדרס" כמו שסיים בהלכה הקודמת. וכן מפרש ה'תוספות יום טוב' כאן את דעת רבינו. אולם במשנתנו כותב רבינו בפירוש "ואין הלכה כרבי יוסי". ונראה שחזר בו כאן. ראה פירושו במס' כלים פ"כ ה"ו, אבל מטמא בשאר טומאות מפני שהשמש מתעטף בשוליו ומתחמם בו, דינו כבגד ולא כמחיצה שהוא חלק מן הבנין ואינה מקבלת טומאה (ביצה יד, ב). (82) כלים פכ"ו מ"ו. (83) כבית-הלל.

יא. טלית⁸⁴ שהיא מדרס והטבילה, וקדם שיעריב שמשה התחיל לקרע ממנה קרע - גיזון שנקרע בה רבה שוב אינה חבור וטהרה כלה⁸⁵, אף על פלי⁸⁶ שעדין נשתיר בה פדי מעפרות⁸⁷ שלא נקרע, שהרי הוא קרע והולף⁸⁸. במה דברים אמורים? בטבולת יום⁹⁰; שפיזן שלא חס עליה להטבילה⁹¹, כך לא יחוס לקרע את כלה⁹², ולפיכך טהרה כלה.

(84) כלים פכ"ח מ"ח. (85) במשנתנו כתוב: "אינה חיבור", ורבינו בפירושו שם כתב: "אבל טהור זה הקצה". פירוש, החתיכה שקרע טהורה, אבל הטלית נשארה בטומאתה, שסתם טלית היא גדולה, ושיירה הם יותר משלושה על שלושה. ומה שאמר כאן "כולה" בעל-כרחנו נפרש שהכוונה לכל הקרע אפילו החלק שטרם נקרע אלא עומד להיקרע. [רש"י בחולין קכג, א - מפרש שכל הטלית טהורה, מפני שאינה ראויה למלאכתה הראשונה (להתעטף בה)]. בדוחק אפשר לפרש, שמדובר בטלית קטנה שלא נשאר בה שלושה טפחים על שלושה טפחים. ואולי חזר בו כאן מפירושו במשנתנו. ראה להלן הערה פז. (86) לשון אחרון בחולין קכד, א. (87) סודר קטן. (88) וסופו לקרוע את כולו, ולפיכך נידון כאילו נקרע כולו [ב'משנה למלך' מפרש שקריעת כולו תנאי הוא לטהרתו אחרי קריעת רובו, אבל אם הניחו כך ולא גמר את הקריעה - לא נטהר. ב'תוספות' שם ד"ה טלית, כתבו בשם רבינו-תם חידוש

האריג⁶⁶. תפר⁶⁷ המטלית על הפגד כשטלאה מרוח אחת⁶⁸ או משתי רוחות פמין גאם⁶⁹ - אינו חבור, ולא נעשה הכל אב, אלא מגע מדרס בלבד. תפרה משתי רוחות זו בצד זו⁷⁰ - הרי היא חבור, ונעשה הכל אב⁷¹.

(57) שם פכ"ח ה"ו. (58) סל. (59) המטלית בטלה לגבי הקופה, ויצאה מתורת כלי הראוי למושב, שהרי הקופה אינה ראויה לכך, ולפיכך פקעה ממנה טומאת מידרס ונשאר עליה ועל המחובר לה טומאת מגע מידרס כמו בניטל חוט בהלכה הקודמת. (60) הפרידה מן הקופה או מן העור. (61) האדם ביטלה בידיים מתורת מושב, ופרחה טומאתה. ואין זה דומה לבגד שניטל חוט אחד מתחילתו ואחר-כך השלימו, שאמרנו בהלכה הקודמת שהכול טמא טומאת מגע, מפני שהמטלית מתבטלת לגמרי לגבי דבר שאינו מינה, וכשהפרידה הרי נפסדה לגמרי ואין עליה תורת כלי (רבינו בפירושו). וברור, שאם חישב על המטלית למושב, מקבלת טומאת מידרס מכאן ולהבא (ר"ש). (62) שם. (63) בגד ושק הם מעין המטלית, מפני שהם ארוגים כמותה, ולפיכך לא בטלה המטלית לגביהם. פסק כרבי יוסי ששק נידון כמינו של מטלית צמר או פשתים אף-על-פי שהוא עשוי משיער עזים. (64) כמו בהשלים עליו כל הבגד שבה"ז. (65) טומאת מידרס, שנתפשטה עליו על ידי חיבורו במטלית - פקעה כשהפרישה, אבל טומאת מגע מידרס באה לו מצד עצמו משום שנגע במידרס ואינה נפקעת עם ההפרשה. (66) שהוא מינה. (67) שם מ"ז. (68) של המטלית. (69) גימל יוונית כזה ונשארו שני רוחות בלתי תפורים. (70) פירוש, בשני צדדים מקבילים, כגון מזרח ומערב או דרום וצפון. (71) מטלית תפורה בצורת גאם אינה מחוברת יפה לבגד, אבל כששני צדדים מקבילים תפורים, המטלית מונחת על הבגד כאילו היא דבוקה בה.

ט. שלשה⁷² על שלשה⁷³ שנטמא במדרס ואחר כך נחלק - טהר מן המדרס⁷⁴, ואין בקרעים אלו טמאה כלה⁷⁵, והנם פשברי כלי שנטמא. אבל⁷⁶ פגד⁷⁷ שנטמא במדרס וקרע ממנו שלש אצבעות על שלש אצבעות⁷⁸ - אותו הקרע טהר מן המדרס, אבל טמא מגע מדרס; שבעת פרישתו מן הפגד הגדול נטמא במגע⁷⁹.

(72) שם פכ"ז מ"י. (73) מכוונים. (74) מפני שפחות משלושה טפחים אינו ראוי למידרס, כמו שכבר נתבאר כמה פעמים. (75) אפילו טומאת מגע מידרס אין בהם. ואף-על-פי שלטומאת מגע מספיק שיעור של שלוש אצבעות. והטעם, מפני שהקרעים לא נגעו בשלושה על שלושה. פסק כרבי יוסי נגד דעת תנא קמא. [ונראה שרבינו מסתמך על הגירסא שמצא בחולין עב, ב' דברי רבי מאיר", והכריע כפי הכלל שרבי מאיר ורבי יוסי, הלכה כרבי יוסי]. ומדובר, כשהוב לא נגע בבגד, כגון שהיה דבר שאינו מקבל טומאה חוצץ בינו ובין הבגד, אבל אם נגע הרי קיבל הבגד שתי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הַצֶּמֶר הַסְּרוּקָה¹², וְעוֹר שְׁלֹפָף בּוֹ הָאֲרָגְמָן¹³, וְעוֹר הַתּוֹפֵר שְׁמֹנִיחִין בּוֹ הָאֲרָגְמָן. וְכֵלָן מִתְּטַמְּאִין בְּשֶׁאֵר טְמֵאוֹת¹⁴.

12) פירוורי הצמר נדבקים בשני צידי הסינור והאורג נמנע מלשבת עליו, כדי שלא יעלו הפירוורים על בגדיו וקשה להסירם. 13) אין יושבים על העור הזה, כדי שלא יעלה אבק וילכלך את הארגמן היקר. 14) ככל הכלים המיטמאים בין אם משתמשים בהם לישיבה ושכיבה ובין אין משתמשים.

ג. עוֹר שְׁעִשָׂאוֹ חֲפוּי לְכֵלִים - טְהוֹר מִכְּלוּם¹⁵. עֲשָׂאוֹ חֲפוּי לְמִשְׁקֵלָה - מְקַבֵּל שֶׁאֵר טְמֵאוֹת, שֶׁהָרִי נֶעֱשָׂה לְקַבְּלָהּ¹⁶, וְאִינוֹ מִתְּטַמֵּא בְּמִדְרָס¹⁷.

15) בתורת כהנים פרשת שמיני פרק ח הלכה ז דרשו מהכתוב שחיפויי כלים אינם מתטמאים (ראה למעלה פרק ד הלכה ד). 16) לקבל את המשקולת. בכבא הקודמת המדובר בעור שעשאו חיפוי קבוע לכלי, ועור לחיפוי משקולת עשוי לשמור על המשקולת, ומורידים אותו כשמשתמשים במשקולת. 17) אפילו יש בו חמישה טפחים.

ד. עוֹר שְׁעִשָׂאָהּוּ לְעֵקְבוֹ וּלְפָרְסָתוֹ¹⁸: אִם חוֹפָה אֶת רֵב הָרֶגֶל - מִתְּטַמֵּא¹⁹, וְאִם לֹא - טְהוֹר.

18) החלק התחתון של הרגל. 19) גם בטומאת מידרס ככל נעל.

ה. מְנַעַל שֶׁעַל הָאֵמוֹם²⁰, אֵף עַל פִּי שְׁעָדִין לֹא לְבָשׂוּ אָדָם - הָרִי זֶה מִתְּטַמֵּא בְּמִדְרָס, שֶׁפָּכַר נִגְמְרָה מִלְּאֲכָתוֹ²¹.

20) הדפוס שהנעל מתוחה עליו בשעת מלאכה. 21) נימוק זה מלמדנו, שאפילו לא הוסרה עדיין מן האימום מיטמאה. [בתוספתא שם הלכה ב: אמר רבי שמעון שזורי: "לא נחלקו רבי אליעזר וחכמים על מנעל שעל האימום שהוא טהור, על מה נחלקו? על שניטל מן האימום, שרבי אליעזר מטהר וחכמים מטמאין, מפני שאשה ננעלת בו ומחזירתו לאימום". פירוש, מחלוקתם היא כשניטלה מן האימום כדי לבחון את מידתה. חכמים מטמאים שהרי כבר נשטמה מן האימום ונגמרה כל מלאכתה ורבי אליעזר מטהר, מפני שהאשה נוטלת אותה מן האימום ומתכוונת להחזירה למקומה (נימוק זה נאמר לשיטת רבי אליעזר - מנחת ביכורים). וסובר רבינו שרבי שמעון שזורי חולק על התנא קמא ופסק כחכמים לפי דעת תנא קמא].

ו. כָּל עוֹר הָרֵאוּי לְהִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס²² וְאִינוֹ חָסֵר מִלְּאֲכָה - הַמְּחַשְׁבָה מִטְּמֵאוֹת²³, וְאִם חָשַׁב עָלָיו לְהִיֹּת עוֹר שְׁלֵחָן וְכוּיָצָא בּוֹ - הָרִי זֶה מִתְּטַמֵּא בְּמִדְרָס. וְאִם חָסֵר מִלְּאֲכָה²⁴ - אֵין הַמְּחַשְׁבָה מוֹעֵלֶת בּוֹ עַד שֶׁתִּגְמַר מִלְּאֲכָתוֹ. חוּץ מִן הָעוֹר שֶׁמְחַפֵּין בּוֹ הַמְּרַבֵּב²⁵ מִפְּנֵי הָאֲבָק, שֶׁהַמְּחַשְׁבָה מוֹעֵלֶת בּוֹ אֵף עַל

יותר מפליא. לדעתו כשקרע רובה נטהרה למפרע משעה שהתחיל לקרועה, ואם נגעה אז בטהרות לא נטמאין. 89) כרב נחמן, שם כג, א. 90) שהוטבלה בו ביום כדי לטהרה, וטרם שקעה השמש, ונשארה עליה טומאה קלה, שדיניה מבוארים בהל' אבות הטומאות. 91) שהמים מקלקלים את הטלית. 92) ואין אנו חוששים שמא לא יגמור. בספרי התלמוד שבידינו כתוב "וקרע לה רובה". ונראה שגירסת רבינו היתה: "וקרע לה כולה".

~ יום שני ב' ניסן ~

פֶּרֶק אַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים

1) יבאר העורות שמתטמאים במידרס ואותם שאינם מתטמאים. ודין עור הראוי להתטמא במידרס אם המחשבה מטמאם. ודין אם אדם מטמא במידרס משכב או מרכב שאינו שלו. ודין כלי עור שנטמא במידרס הזב ושינהו לכלי אחר. ודין כלים שעיקר עשייתם לקבלה ולמשכב כאחד או לקבלה בלבד ונפתחו.

א. אֵלוֹ עוֹרוֹת² מִתְּטַמְּאִין בְּמִדְרָס: עוֹר שֶׁחָשַׁב עָלָיו לְשִׁטְיָחָה³. וְעוֹר שְׁמֹנִיחִין עַל הַמְּטוֹת מְלִמְעָלָה⁴ לִישָׁן עָלָיו. וְעוֹר שְׁמֹנִיחִין עַל הַחֲמוֹר תַּחַת הַמְּשָׂאוֹי⁵. וְעוֹר שְׁמֹנִיחִין בְּעֵרֵס תַּחַת הַקֶּטָן. וְעוֹר הַפֶּר וְעוֹר הַכֶּסֶת. וְעוֹר שְׁמֹנִיחִין תַּחַת הַשְּׁלֵחָן בְּעַת הָאֲכִילָה כְּדִי שִׁיפְלוּ עָלָיו הַפְּרוּרִין, מִפְּנֵי שֶׁהוּא נִשְׁעָן עָלָיו⁶ בְּרִגְלוֹ. וְעוֹר שְׁחוֹגֵר נּוֹפֵץ הַפְּשִׁתָן⁷ עָלָיו בְּעַת שְׁנוּפִץ, וְעוֹר שְׁחוֹגֵר הַחֲמֵר עָלָיו, וְעוֹר שְׁמֹנִיחִין הַסֶּבֶל עַל כְּתָפוֹ בְּעַת שְׁסוּבֵל, וְעוֹר שְׁמֹנִיחִין הַרּוֹפֵא עַל בְּרָכּוֹ בְּעַת שְׁמָפִיס הַשְּׁחִינִין⁸; מִפְּנֵי שֶׁכָּל הָעוֹרוֹת הָאֵלוֹ יּוֹשֵׁב עָלֵיהֶן. וְעוֹר הַלֵּב שֶׁל קֶטָן שְׁרִירוֹ יוֹרֵד עָלָיו כְּדִי שֶׁלֹּא יִפְסְדוּ⁹ בְּגָדָיו, וְעוֹר שֶׁעֲשָׂאָהּוּ לְנִתְנוֹ עַל לְבוֹ בְּשַׁעַת הַקְּצִיר מִפְּנֵי הַשֶּׁרֶב, וְעוֹר שְׁלוֹפְפִין¹⁰ הַקְּסוֹת בּוֹ, וְעוֹר הַתּוֹפֵר בְּתֵבָה שְׁמֹנִיחִין בּוֹ הַבְּגָדִים; שֶׁכָּל אֵלוֹ מִתְּהַפְּכִין עָלֵיהֶן¹¹ וְנִשְׁעָנִין עָלֵיהֶן.

2) כלים פרק כ"ו משנה ה. 3) לשטוח אותו על הארץ ולשבת עליו. 4) על החבלים המחברים את דפנות המיטה. 5) להגן על עור החמור. ומטמא מידרס, מפני שלפעמים רוכב האדם עליו. 6) ואם כן הוא עשוי גם לתשמיש אדם. 7) החובט על הפשתן כדי להפיל את שיירי עצי הקנים הדבוקים בו. 8) פותח את המכות שהעלו מורסא. 9) יתכלכו ויתקלקלו. 10) כורכים. 11) פירוש, אמנם אין יושבים עליהם מפני שהם מלוכלכים, ויש מהם שהם נקיים ונמנעים מלשבת עליהם כדי שלא יתכלכו אבל לפעמים מהפכים אותם ויושבים על צידם השני.

ב. כָּל הָעוֹרוֹת הַמְּטַמְּאִין בְּמִדְרָס - אֵינָן מִתְּטַמְּאִין עַד שֶׁיְהִיָּה בֵּהֶן בְּשַׁעוֹר, חֲמִשָּׁה טְפָחִים עַל חֲמִשָּׁה טְפָחִים. וְאֵלוֹ עוֹרוֹת שְׂאִין מִתְּטַמְּאִין בְּמִדְרָס: עוֹר שְׁחוֹגֵר סוּרֵק הַצֶּמֶר בְּעַת שְׁסוּרֵק, וְעוֹר שְׁלֹפָף בּוֹ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יש לו בית קיבול. (37) שהכלי הראשון נפסד וכלי חדש נולד, שלא נטמא. (38) שכל תשמישי בגד דומים זה לזה. (39) נוד גדול. (40) קרעו והניחו על הקרקע לשבת עליו. (41) מפני שינה מזכר המקבל לדבר שאינו מקבל. (42) ילקוט הרועים. (43) שהרי שינהם - החמת והתורמיל - עשויים לקבלה.

י. פֶּרֶשׁ בַּגְדֵי 44 שְׁנֵטְמָא בְּמִדְרָס וְעִשְׂאָהוּ סְדִין 45 או סְדִין שְׁעִשְׂאָהוּ פֶּרֶשׁ אוֹ פֶּסֶת, בְּגָד שְׁעִשְׂאָהוּ מְטַפַּחַת אוֹ מְטַפַּחַת שְׁעִשְׂאָהוּ פֶּסֶת - הָרִי הֵן מְדָרְס פְּשִׁהוּ 46.

(44) פירוש, של בד. מפני שיש כרים עשויים מעור, פירש רבינו שהמדובר בכר של בגד. (45) פרס את התפרים ומשתמש בו כסדין. (46) משום שתשמישם דומים.

יא. פְּלִים שְׁעָקָר עֲשִׂיתָן לְקַבְּלָהּ וּלְמִשְׁכָּב כְּאֶחָד, כְּגוֹן הַפְּרִים וְהַכִּסְתוֹת 47 וְהַשְּׂקִין וְהַמְרְצוּפִין 48, אִם נִפְתְּחוּ 49, אִף עַל פִּי שְׁטֵהֲרוּ מְלֵהֲטַמָּא בְּמַת וּבִשְׂאָר טְמָאוֹת מִפְּנֵי שְׂאִינָן יְכוּלִין לְקַבֵּל - הָרִי הֵן מִתְטַמְּאִין בְּמִדְרָס 50, שְׁעִדְוִן הֵן רְאוּיִן לְמִדְרָס. אֲבָל פְּלִים שְׁעָקָר עֲשִׂיתָן לְקַבְּלָהּ בְּלִבָּד, כְּגוֹן הַחֲמַת וְהַתּוֹרְמִיל 51, אִם הֵיוּ גְדוּלִים כְּדִי שִׁיְהִיו רְאוּיִן לִישֵׁב עֲלֵיהֶן, הוֹאִיל וְיוֹשְׁבֵינָן עֲלֵיהֶן מִפְּנֵי גְדֻלָּתָן - הָרִי הֵן מִתְטַמְּאִין בְּמִדְרָס פֶּל זְמַן שֶׁהֵן שְׁלָמִין. נִפְתְּחוּ, אִף עַל פִּי שְׂאִפְשָׁר עֲדִין לִישֵׁב עֲלֵיהֶן - אִין מִתְטַמְּאִין בְּמִדְרָס; שְׁעָקָר עֲשִׂיתָן לְקַבְּלָהּ בְּלִבָּד, וְהוֹאִיל וּבְטָלוּ מְלַקְבְּלָהּ 52 - טֵהֲרוּ מְלֵהֲטַמָּא, לֹא בְּמִדְרָס וְלֹא בִשְׂאָר טְמָאוֹת 53. וְכַמָּה הוּא שְׁעוֹרָן וְיִהְיוּ רְאוּיִן לְמִדְרָס? הַחֲמַת - שְׂבִיעָה קִבְּיִן 54. וְהִילְקוּט - חֲמָשָׁה. וְהַקְּלִסְתָּהּ 55 שְׁתוּלִין בּוֹ הַשְּׁעוֹרִים בְּרֹאשׁ הַבְּהֵמָה 56 - אֲרֻבְעָה. וְהַפְּרִיתִית 57 שְׂמַעְרִין בֵּהּ הַיָּמִים - סָאָה. פְּחוֹת מִשְׁעוֹרִין אֱלוֹ - אִינָן רְאוּיִן לְמִדְרָס, וְאִין דְּרָךְ הָעַם לִישֵׁב עֲלֵיהֶן. נִפְתְּחוּ וְצָרְרָה 58 מְקוֹם הַפְּתָח - הָרִי הֵן טֵהוֹרִין, וְכֹאֵלוּ לֹא קָשָׁר מְקוֹם הַפְּתָח. וְכָל הַחֲמָתוֹת שְׁנִפְתְּחוּ וְצָרְרָן - טֵהוֹרוֹת 60, חוּץ מִשָּׁל עֲרֻבִיִים, מִפְּנֵי שְׂפָף הוּא דְרָכָן תְּמִיד לְצָרְרָן. וְחֲמַת חֲלִילִין 61 - אִין מִתְטַמְּא בְּמִדְרָס, שְׁהָרִי אִינָה רְאוּיָה לְמִדְרָס.

(47) ממולאים צמר או דברים רכים אחרים. (48) שקים גדולים שאורזים בהם סחורות, המדובר בכלים של עור שפשוטיהם אינם מקבלים טומאה. (49) ואינם ראויים לקבל. (50) ומתוך כך מיטמאים גם בשאר טומאות מדבריהם, כמבואר למעלה פרק כ"ג הלכה א. (51) אמנם לפעמים יושבים עליהם ולכן מטמאים במידרס, אבל בעיקרם נעשו לקבלה בלבד. (52) ואינם ראויים לתשמיש שלשמו נעשו. (53) מפני שבטלו לגמרי מתורת כלי. (54) אם היא יכולה לקבל שבעה קבים. הסאה שישה קבים והקב ארבעה לוגים. (55) שק קטן. (56) והיא אוכלת מתוכו. (57) שק של עור. (58) קשר. (59) וראויים

פִּי שְׁלֹא נִגְמְרָה מְלֵאכְתָּהּ 26. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּעוֹרוֹת פְּעַל הַבֵּית 27; אֲבָל עוֹרוֹת הַעֲבָדִין 28, שְׁסִתְמָן לְמִכְרֵה - אִין הַמְחִשְׁבָּה מְטַמְּאֵתָן עַד שְׁעִשְׂאָה בְּהֵן מְעִשָׂה וְיִכְיִנָם לְמִדְרָס 29.

(22) פירוש, הראוי להשתמש בו כמידרס, כגון עור מעובד. (23) אם חישוב עליו לתשמיש מידרס הרי הוא מקבל טומאת מידרס, ואף על פי שלא עשה בו כל מעשה מיוחד המכשירו לכך. (24) שאין בני אדם משתמשים בעור כזה למידרס לפני גמר המלאכה הזו. (25) מכסים בו את המרכבה. (26) חסר עוד הקצעה סביב סביב כדרכם של מוכרי עורות. והטעם, מפני שהרבה בני אדם משתמשים לחיפוי המרכב בעור שאינו מהוקצע. (27) שאין דרכו להקפיד כל כך על שיפור העורות. (28) מעבד עורות למכירה. (29) מפני שאין דרכו של אומן להוציא למכירה דברים שאינם מתוקנים כל צרכם.

ז. אִין אָדָם מְטַמָּא בְּמִדְרָס מִשְׁכָּב אוֹ מְרַכָּב שְׂאִינָן שְׁלוֹ; שְׁנֵאמָר: וְהַנּוֹגֵעַ בְּמִשְׁכָּבוֹ 30. גְּזֵל מִשְׁכָּב וְדָרְס עָלָיו בְּלֹא נְגִיעָה 31 - טֵהוֹר; וְאִם נִתְּיָאָשׁוּ הַבְּעָלִים 32 - טָמֵא. גִּנְבַּת מִשְׁכָּב וְיֹשֵׁב עָלָיו - טָמֵא; שְׁחִזְקָתוֹ שְׁנִתְּיָאָשׁוּ הַבְּעָלִים, שְׂאִינָן יוֹדְעִים מִי גִנְבוּ 33. וְאִם נוֹדַע שְׁעִדְוִן לֹא נִתְּיָאָשׁוּ הַבְּעָלִים - טֵהוֹר. לְפִיכָף, גִּנְבַּת שְׁגָנָב עוֹר וְחִשְׁבַּת עָלָיו לְשִׁכְיָהּ - מְחִשְׁבָּה מוֹעֵלָת לּוֹ וּמִתְטַמְּא בְּמִדְרָס; אֲבָל הַגְּזֵלָן - אִין מְחִשְׁבָּתוֹ מוֹעֵלָת אֱלֹא אִם בֵּן נִתְּיָאָשׁוּ הַבְּעָלִים.

(30) בתורה כתוב ואיש אשר יגע במשכבו. (31) כגון שמפסיק בינו ובין המידרס דבר שאינו מקבל טומאה כלל. מכאן שלדעת רבינו, נגיעת הזב מטמאה אפילו דבר שאינו שלו. (32) כשידוע לנו שנתיאשו ועל ידי זה קנה הגזלן את הגזילה והיא "משכבו", אבל כשלא שמענו מפי הבעלים דברי ייאוש - אנו מניחים שלא נתיאשו, מתוך תקווה שיוציאו את הגזילה מיד הגזלן שהוא מכיר אותו. (33) ולכן אין סיכויים להוציא מידו את הגניבה.

ח. עוֹר שְׁנֵטְמָא בְּמִדְרָס וְהַתְּחִיל לְקָרְעוֹ רְצוּעוֹת - הָרִי הוּא בְּטַמְּאָתוֹ עַד שְׁיִמְעִטְנוּ פְּחוֹת פְּחוֹת מְחִמָּשָׁה טְפָחִים.

ט. כָּל פְּלִי עוֹר שְׁנֵטְמָא בְּמִדְרָס הִזָּב וְשָׁהוּ לְכָלִי אַחֵר: אִם שָׁהוּ מִפְּשׁוּט 34 לְפְשׁוּט - הָרִי הוּא בְּטַמְּאָתוֹ 35; שָׁהוּ מִפְּשׁוּט לְמִקְבָּל 36 וּמִמְקַבֵּל לְפְשׁוּט - טֵהוֹר 37. וּבְבָגָד - הַפֶּל טָמֵא 38. בִּיצֵד? חֲמַת 39 שְׁעִשְׂאָה שְׁטִיח 40 וְשְׁטִיחַ שְׁעִשְׂאָהוּ חֲמַת - טֵהוֹר 41; אֲבָל חֲמַת שְׁנֵטְמָאָה מְדָרְס וְעִשְׂאָה תּוֹרְמִיל 42 אוֹ תּוֹרְמִיל שְׁעִשְׂאָהוּ חֲמַת - הָרִי הֵן מְדָרְס פְּשִׁהוּ 43.

(34) מדבר שאין לו בית קיבול. (35) והוא הדין אם שינה ממקבל למקבל, כמו שיתבאר בסוף הלכה זו. (36) לדבר

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שלישי ג' ניסן - ספר טהרה - הלכות כלים קנו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אדם יושב על כלי כזה בלי חיפוי עור. ואפילו אם נטמא במדרס לפני שהפריש העור, פקעה טומאתו.

לקבלה. (60) אין דרכם של בני אדם להשתמש בהם לקבלה. (61) כלי זמר עשוי מעור בתבנית נוד.

~ יום שלישי ג' ניסן ~

פָּרָק הַמְּשָׁה וְעֵשְׂרִים

(1) יבאר פשוטי כלי עץ וכל הכלים המתטמאים במידרס.

א. פְּלוֹטֵי פְּלוֹי עֵץ: הַעֲשׂוּיִין לִישִׁיבָה או לְשִׁיבָה או לְרִכִּיבָה - מִתְּטַמְּאִין בְּמִדְרָס. פְּגוֹן הַמְּשָׁה וְהַפְּסָא וְכִיּוֹצָא בְּהֵן.

(2) 'תורת כהנים' פרשת זבים פ"ב. (3) שאין להם בית קיבול, ואינם מיטמאים מן התורה בטומאות אחרות. (4) ומתוך כך מיטמאים בשאר טומאות מדבריהם, בהתאם לכלל האמור (גדה מט, א) כל המתטמא מדרס - מטמא מת (ראה למעלה פכ"ג ה"א).

ב. הַמְּשָׁה: וְהַפְּרָ וְהַפְּסָתָ שֶׁל מֶת, וְכֶסֶף שֶׁל פְּלָה, וּמְשָׁבֵר שֶׁל חִדָּה, וְכֶסֶף שֶׁל פּוֹכֵס שְׁפוֹכֵס עֲלוֹי אֶת הַכְּלִים, וְכֶסֶף שֶׁל קָטָן שֵׁישׁ לוֹ רִגְלִים אֶף עַל פִּי שְׁאִין בּוֹ גִבַּה טֶפֶח - כָּל אֵלוֹ מִתְּטַמְּאִין בְּמִדְרָס.

(5) כלים פכ"ג מ"ד. (6) המיוחדים למת. (7) כיסא מיוחד להושיב עליו את הכלה ביום חופתה. (8) כיסא שמושיבים עליו את הכורעת ללדת, והוא עשוי בתבנית מיוחדת מתאימה לייעודו. (9) יולדת. (10) ה'תוספות יום טוב' גורס כאן "שכובש", ובמשנה עצמה הגירסא "שכורס". ופירשו בשבת פח, ב שאוסף ומניח עליו הרבה כלים. (11) במשנתנו כתוב: "אמר ר' יוסי, אין בהן משום מושב" ואין חולק עליו, אולם בתוספתא כלים בבא בתרא פ"ב ה"ד, אמרו: "הכר והכסת של מת, ר' מאיר אומר אינן מטמאין מדרס, וחכמים אומרים מטמאים מדרס, מפני שהנשים יושבות עליהן ומבכות מתייהן". ופסק רבינו כחכמים. ובכסא של כלה, שנינו בסתם משנה (שם פכ"ב, ד): "כסא של כלה שניטל חיפוייו וכו' ובית-הלל מטהרין". ומשמע שאם לא ניטל החיפוי - טמא. ומשני דינים אלה הסיק רבינו, שכל המשנה היא דעת יחיד. גם לשון המשנה: "אמר ר' יוסי", מוכיחה שדעת יחיד היא, ורבים חולקים עליו.

ג. פְּסָא שֶׁל בְּרִזְלָה: שְׁעוֹשִׂין בְּבֵית הַפְּסָא: וְהָעוֹר נִתּוֹן עֲלוֹי: - הָרִי הוּא מִתְּטַמְּא בְּמִדְרָס: וּבִשְׂאָר טְמָאוֹת. הַפְּרִישׁ עוֹר הַמְּחַפָּה עַל הַבְּרִזְלָה - הָעוֹר מִתְּטַמְּא בְּמִדְרָס, וְהַבְּרִזְלָה מִתְּטַמְּא בְּשְׂאָר טְמָאוֹת: אֲבָל לֹא בְּמִדְרָס.

(12) משנה שם פכ"ב, י. (13) לשבת עליו בשעת הצורך. כסא זה יש לו ארבע רגליים, ומחוברות למעלה במסגרת של ברזל צרה. (14) והאדם יושב על העור. ומובן שהעור מנוקב באמצעו. (15) העור והברזל, שהרי הם כלי אחד העשוי לשיבה. (16) מפני שהוא ראוי לשיבה גם כשהוא מופרש מן הברזל. (17) ככל פשוטי כלי מתכות. (18) אין

(19) סל קטן. (20) והדומה לו. הכוונה לדברים שפשוטיהם אינם מקבלים טומאה. (21) המדובר בסל ששוליו הם גמי, וקנים וזקופים מחוברים לו בארבע זוויותיו, ועור מכסה את השוליים וגם מקיף את הקנים - ונוצר בית קיבול. (22) ראוי לשבת עליו כשמהפכים השוליים למעלה. (23) במצב כזה אינו ראוי לא לשיבה ולא לקבלה. [רבינו בפירושו למשנה כותב שאינו ראוי לשיבה מפני קטנותו. ולא ירדתי לעומק כוונתו. הלא אם הטרסקל קטן מחמשה טפחים, אינו מתטמא במדרס אפילו לפני שהפריש העור, משום שעור אינו מטמא בפחות משיעור זה? ובתפארת ישראל מפרש, כשהשוליים מכוסים עור, ראוי הסל לשיבה שהעור מחזקו, אבל כשהסיר את העור אי-אפשר לשבת עליו מפני חולשתו. ואולי גם רבינו התכוון לכך, והמתרגם מ'ערבית' לא דייק יפה, ובמקום "חולשתו" כתב "קטנותו"].

ה. סַפְסָלִין: שְׁבִמְרָחִין: שְׁשֵׁתִי רִגְלוֹי שֶׁל עֵץ - מִתְּטַמְּא בְּמִדְרָס. הִזְתָּה אַחַת שֶׁל עֵץ וְאַחַת שֶׁל שֵׁישׁ - אֵינִי מְקַבֵּל טְמָאָה.

(24) שם. (25) לשון המשנה: "ספסלין שבמרחץ, ושתי רגליו של עץ - טמא; אחת של עץ ואחת של אבן - טהור". ופירש רבינו שם, שדפי הספסלים עשויים משיש שאינו מקבל טומאה כלל. ומה שאמרו טמא, הכוונה לרגליים; ואם רגל אחת היא של שיש - טהורה גם השנייה "מפני שזה ספסל שיש לו רק רגל אחת, ולכן יש כאן ספסל שלם בלי הרגל של עץ, שהיא רק מביאה יותר נוחיות ודינה כמשמשת, דבר שאינו מקבל טומאה. וזה מתאים לשיטתו לקמן פכ"ו ה"ג בניטל אחד מראשיו, ראה שם. ומזה יוצא, שספסל שכולו עץ ורגל אחת של אבן, טמא הספסל והרגל של עץ, שהרי יש כאן ספסל שלם של עץ, אולם למעלה בפ"ה הי"ב כתב בפירוש בספסל שכולו עץ מספיקה רגל אחת של אבן כדי לטהר את כולו, וגם כאן סתם ולא פירש שהכוונה לספסל של שיש, ומשמע שהכוונה לסתם ספסל העשוי מעץ. ברור איפוא, שרבינו חזר בו בחיבורו הגדול, כאן בפ"ה, מפירושו במשנה.

ו. נְסָרִים: שְׁבִמְרָחִין: שְׁשֵׁגְמִין: - אֵינִן מְקַבְּלִין טְמָאָה; שְׁאִינִן עֲשׂוּיִין לִישִׁיבָה, אֲלָא פְּדֵי שְׁיָהֲלוּ הַמֵּיִם תַּחְתִּיהֶן.

(26) שם. (27) רבינו מפרש במשנה, שייגמן כמו שיעמם (מלשון שעם) "ונמשכו עד ששבו לוח אחד". וקשה להבין כוונתו. והר"ש מפרש שהחליקם, והם ראויים לשיבה. ולפעמים עומדים או יושבים עליהם כדי שלא יתלכלכו במי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בשעת עבודתו. (45) תוספתא כלים, בבא בתרא פ"א ה"ד.
 (46) במרכבות של אנשים חשובים, יש מקום ישיבה קטן
 מאחורי הקרון, ולפעמים מושיבים עליו עבד או משרת.
 (47) הנסיעה מצערת את היושב במקום זה.

י. ראשי⁴⁸ פְּלוֹנְסוֹת⁴⁹ שְׂיוֹשְׁבֵין עֲלֵיהֶן הָאֲמִינִין וְשָׁפִין
 אֶת הָאֲבָנִים וְכִיּוֹצֵא בָהֶן - טְהוּרִין. וְכֵן כִּפְתֵי⁵⁰ שֵׁל
 תְּמָרָה⁵¹ שֶׁהוּא יוֹשֵׁב עָלָיו, אֶפְלוּ גְבוּהַ טַפְחָה⁵² -
 טְהוּר, שְׂאִין זֶה כְּלִי. וְכֵן בּוֹלֵי⁵³ שֵׁל עֵץ, אֵף עַל פִּי
 שְׁפָרְקוֹ⁵⁴ וְכִרְכָּמָה⁵⁵ וְעִשְׂאָהוּ פָּנִים⁵⁶ לְשַׁעַר⁵⁷ וְכִיּוֹצֵא
 בו - אִינוּ כְּלִי וְלֹא מְקַבֵּל טְמָאָה עַד שְׂחִיק בו.

(48) שם פ"ב ה"א. (49) קורות גדולות. (50) חתיכת עץ
 עבה. (51) הוא הדין לעץ מאילנות אחרים, אלא
 שבתוספתא הביאו מעשה שהיה בכופת של תמרה, ורבינו
 דרכו להשתמש בלשון המקור. (52) פחות מגובה טפח,
 אינו מטמא כלל במדרס (לקמן פכ"ו ה"ב). (53) משנה שם
 פכ"ב, ט. (54) עשה בו ציורים (ויש מפרשים צבעו אדום).
 (55) רגילים היו לצבוע את העצים בצבע דומה לגוון
 הכרוסום. (56) חזית. (57) לקובעו בשער לנוי.

יא. ראשי פְּלוֹנְסוֹת⁵⁸ הַחֲקוּקִין⁵⁹, אִם חֲקָקוּן לְדַעַת⁶⁰
 - מְקַבְּלִין טְמָאָה. מְצָאֵן חֲקוּקִין, אִם חָשַׁב עֲלֵיהֶן⁶¹
 - מְקַבְּלִין טְמָאָה מִכָּאֵן וְלִהְבֵּא⁶². וְאִם חָשַׁב עֲלֵיהֶן
 חֲרַשׁ שׁוֹטֵה וְקָטָן אוֹ אֲדָם שְׂאִינָן שָׁלוּ - טְהוּרִין.
 וְכֵן כֹּל פְּיוֹצֵא בָהֶן מְדַבְּרִים שְׂאִינָן מְקַבְּלִין טְמָאָה
 אֲלֵא בְּמַחְשְׁבָהּ; שְׂאִין לָהּ מַחְשְׁבָהּ מוֹעֵלֶת אֲלֵא
 מַחְשְׁבַת בְּעָלִים⁶³ שֶׁהֵן בְּנֵי דַעָה.

(58) תוספתא שם ה"ב. (59) חקוק בהם מקום ישיבה.
 (60) בכוונה לשבת עליהם. (61) להשתמש בהם לישיבה.
 (62) אם ישב עליהם הזב אחר שחישב. (63) ראה השלמות
 למעלה פכ"ד.

יב. הַעוֹשֶׂה⁶⁴ כִּפְהָ⁶⁵ מִן הַשְּׂאוֹר וְיִבְשֶׁה וְיַחְדָּה
 לְיִשְׁבִּיהָ - הָרִי בְּטֵלָה מְתוּרַת אֲכָל וּמִתְטַמָּא
 בְּמַדְרָס, שֶׁהָרִי מְשַׁמֵּשֶׁת תְּשֻׁמִּישֵׁי הָעֵץ⁶⁶.

(64) פסחים מה, ב. (65) גוש גבוה. (66) ולפיכך, אף-על-
 פי שהיא ראויה עדיין לחמץ בה עיסה, אינה נידונה כאוכל
 - מפני שקבע לה תשמיש של כלי עץ. [בחולין קכט, א
 אמרו כששימש "מעשה עץ שימש", ומזה למדו בתוספות'
 פסחים שם ד"ה כופת, שהמדובר בראוי עדיין לאכילה].

יג. מַחְצֵלֶת⁶⁷ הַקֶּשֶׁשׁ⁶⁸ - מִתְטַמָּא בְּמַדְרָס⁶⁹; וְשֵׁל
 קָנִים⁷⁰ וְשֵׁל חֲלָף⁷¹ - טְהוּרָה⁷², מִפְּנֵי שְׂאִינָהּ רְאוּיָה
 לְמַדְרָס. וְשְׂאֵר הַמַּחְצֵלֹת⁷³: אִם עֲשָׂאָה לְשִׁכְיָה -
 מְקַבְּלֶת טְמָאָה; עֲשָׂאָה לְסַפּוּף⁷⁴ - טְהוּרָה. עֲשָׂאָה
 סֵתֵם⁷⁵: גְּדוּלָה - סֵתֵמָה לְסַפּוּף, קִטְנָה - סֵתֵמָה
 לְשִׁכְיָה⁷⁶.

(67) כלים פ"ז מ"ז. (68) הקנה הארוך של תבואה.

הרחיצה. [מתקבל על הדעת ביאורו של בעל 'סדרי טהרות',
 שמי הרחיצה המלוכלכים נשפכים לחוץ דרך חריץ
 שבריצפה, והבלנים מכסים את החריץ בנסרים ועומדים
 עליהם, והמים עוברים תחת הנסרים].

ז. הַפְּלִכְלָה²⁸ וְהַסֵּל שְׁמֵלֶאֱן תָּבֵן אוֹ מוֹכִינ²⁹, אֵף עַל
 פִּי שֶׁהַתְּקִינָן לְיִשְׁבִּיהָ - אִינָן מְקַבְּלִין טְמָאָה מְדְרָס,
 שְׂאִינָן רְאוּיִין לְיִשְׁבִּיהָ³⁰. וְאִם סָרְגָן³¹ בְּגָמִי אוֹ
 בְּמִשְׁיחָה עַל פִּיהֶן - מִתְטַמָּאִין בְּמַדְרָס.

(28) שם. (29) חתיכות ועירות של צמר וכדומה.
 (30) מפני שהמוכין נופלים. ואע"פ שהוא חשב עליהם
 לישיבה - בטלה דעתו אצל כל אדם. (31) ארג כעין סבכה
 על פיהם, ואין המוכים נופלים.

ח. קוֹרַת³² בֵּית הַבַּד³³ שֶׁעֲשָׂה רֵאשָׁה הָאֶחָד כִּפְסָא³⁴
 - אִינוּ מִתְטַמָּא בְּמַדְרָס, מִפְּנֵי שְׂאוּמְרִין לוֹ: עֲמֹד
 וְנַעֲשֶׂה מְלֹאכְתָּנוּ³⁵. אֲבָל אִם קָבַע אֶת הַכִּפְסָא³⁶ בְּקוֹרַת
 בֵּית הַבַּד - הַכִּפְסָא מִתְטַמָּא בְּמַדְרָס³⁷, וְאִם דָּרַס הַזָּב
 עַל הַקוֹרָה - לֹא נִטְמָא הַכִּפְסָא. וְכֵן אִם קָבַע הַכִּפְסָא
 בְּקוֹרָה גְּדוּלָה³⁸ אוֹ עֲשָׂה רֵאשׁ הַקוֹרָה הַגְּדוּלָה
 כִּפְסָא³⁹ - אִין טְמָא אֲלֵא מְקוּם הַכִּפְסָא בְּלִבְד⁴⁰, וְשְׂאֵר
 הַקוֹרָה טְהוּר. וְכֵן הַדִּיין⁴¹ כִּפְסָא שֶׁקָּבַעוּ בְּעַרְבָה,
 שֶׁהוּא טְהוּר⁴².

(32) שם פ"כ מ"ג. (33) המקום שסוחטים בו זיתים להוציא
 שמנס - נקרא "בית הבד". ו"קורת בית הבד" היא הקורה
 שמשתמשים בה לסחיטה. (34) חקק בקורה מקום ישיבה.
 (35) מלאכתה העיקרית של הקורה היא סחיטת הזיתים,
 ובשעה שהיא עושה מלאכתה זו, מוכרח האדם לעזוב את
 מקום הישיבה, וכאילו מצווים עליו לעמוד ממקומו כדי
 לעשות את המלאכה בקורה, ולכן אינה מיוחדת לישיבה
 (בכל מקום שאתה מוצא את המשפט "עמוד ונעשה
 מלאכתנו", תפרשו ככה). (36) לקח כסא המיטלטל וקבע
 אותו בראש הקורה. (37) אם ישב הזב על הכסא. הכסא
 היה מיוחד לישיבה לפני שקבעו בקורה, ולא ירדה ממנו
 תורת מדרס על-ידי קביעתו. (38) במשנה: "כלונס".
 (39) שחקק בה מקום ישיבה. (40) מלמדנו כאן שני דינים:
 א, שבקורה גדולה, מקום הישיבה טמא בניגוד לקורת בית
 הבד. והטעם, מפני שהקורה אינה מיוחדת למלאכה המונעת
 את הישיבה עליה; ב, רק מקום הישיבה בלבד מתטמא
 במדרס, אבל השאר טהור. (41) שם פרק כב, מ"ד.
 (42) פירוש, אינו חיבור לטומאה, ואם נגעה טומאה בעריבה
 - לא נטמא הכסא (כסף-משנה. ראה השלמות).

ט. קָצַת הַקוֹרָה⁴³ שֶׁמִּתְקַן הַמְּסַתֵּת אֶת הָאֲבָן לְיִשְׁב
 עָלָיו⁴⁴ - הָרִי מְקוּם יִשְׁבִּיתוֹ מִתְטַמָּא בְּמַדְרָס. וּמְקוּם
 יִשְׁבִּיהָ⁴⁵ שְׂאֵחַרְרֵי הַקְּרוּן⁴⁶ - טְהוּר, שְׂאִינָהּ אֲלֵא
 יִשְׁבִּית צַעַר⁴⁷.

(43) שם מ"ח. (44) דרכם של סתתים לחוק מקום ישיבה
 בקצה הקורה שעליה הוא מסתת את האבנים, ויושב שם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

קושרים את ראשי החבלים זה בזה בראש ארכה של המחצלת ובסופה, ומרחיקים שני טפחים בין קשר לקשר. (86) כאורך גופו של אדם בינוני, בלי הראש והרגליים. (87) מפני שכל הסריגה תתפרק. (88) כאן מתחיל דין חדש. (89) הכוונה עד שיקשור את המעדים. [דין זה מבואר בתוספתא המובאת למעלה בקשר עם דיני שבירת המחצלת, ולכן מביאו רבינו כאן]. (90) צ"ל ותתקנב. פירוש, שיחתוך את הקצוות הכוללות מן הסריגה. (91) למעלה פ"ה ה"א.

טו. תכה⁹² שפתחה מלמעלה - טהורה מן המדרס, שאינה ראויה לישב עליה, ומקבלת שאר טמאות⁹³. פתחה מצדה - טמאה במדרס ובשאר טמאות.

(92) שם פי"ט, מ"ט. (93) מפני שיש לה בית קיבול.

טז. עגלה⁹⁴ של קטן⁹⁵ - מתטמאה במדרס, שהרי נשען עליה⁹⁶.

(94) משנה ביצה כג, ב. (95) שמשחק בו ילד קטן, או שמתלמד בו ללכת (תוספות שם ד"ה עגלה). (96) ונשען מטמא כיושב, כמבואר בהלכות מטמאי משכב ומושב פ"ז ה"א.

יז. מקלה⁹⁷ של זקנים - טהור מכלום, שאינו אלא לסייע⁹⁸.

(97) שבת סו, א. (98) וסיוע אינו שעינה ממש.

יח. סנדל⁹⁹ של סידין¹⁰⁰, והוא סנדל של עץ - מתטמא במדרס¹⁰¹, מפני שהסידי פועמים מטיל בו עד שפגיעע לביתו.

(99) עדיות פ"ג מ"ח. (100) מוכרי סיד. נועלים סנדלי עץ כשהם מטפלים בסיד השורף את העור. (101) אף-על-פי שאין נועלים אותו להליכה. פסק כר' עקיבא, שגם ר' מאיר (גמרא שבת שם) סובר כמותו.

יט. קב¹⁰² של קטע¹⁰³ ישיש בו בית קבול פתיתי¹⁰⁴ - מתטמא בשאר טמאות מפני בית קבול¹⁰⁵; ומתטמא במדרס, שהרי נשען עליו¹⁰⁶.

(102) משנה שם. (103) שנקטע חלק מרגלו, עושים תבנית רגל מעץ, וקושרים אותה לגופו, והוא משעין עליה את חלק הרגל שנשאר. (104) חלקי בשר הרגל (רבינו בפירושו למשנה שם. ורש"י מפרש שנותנים מוכין רכים בבית הקיבול, כדי שלא תינזק הרגל מהעץ הקשה). (105) ואין לו דין פשוטי כלי עץ. (106) כל כובד גופו נשען עליו, ואינו דומה למקל.

כ. ואלף¹⁰⁷ טמאין משום מרכב¹⁰⁸ :

(107) כלים פכ"ג מ"ב. (108) טומאת מרכב, קלה מטומאת משכב ומושב: הנושא את המשכב (או המושב), וכן הנוגע בו מטמא אדם וכלים כל זמן שלא פירש הטומאה, אבל המרכב הנוגע בו אינו מטמא אדם וכלים אלא הנושאו בלבד

(69) אף-על-פי שאינה בת קיום לזמן ארוך. פסק כר' עקיבא, שהלכה כמותו נגד יחיד החולק עליו. וטעמו, מפני שהיא ראויה לשכיבה במשך זמן מסויים. (70) הגדלים על שפת הנהרות. (71) מין עשב. (72) בפירושו למשנה, אומר רבינו שטהורים מטומאת שרץ והדומה לו, אבל מיטמאה במדרס. וכאן חזר בו ומטהר אף ממדרס, שהרי הוא מסיים: "מפני שאינה ראויה למדרס", כנראה מפני שהקנים דוקרים אי-אפשר לשכב עליהם. (73) העשויות מעשבים רחבים ורכים. (74) להניחה על גבי סוכה של מצוה או של שומרים. (75) לא קבע לה אופן שימושה. (76) סוכה יט, ב, כמסקנת רב פפא (שם כא, א) לפי דעת תנא-קמא.

יד. מחצלת⁷⁷ שעשה לה קנים⁷⁸ לארפה⁷⁹ - טמאה מדרס, שעדין ראויה לשכיבה⁸⁰. עשאה פמין פיה⁸¹ - טהורה. עשה לה קנים לרחפה, אם אין בין קנה לחברו ארבעה טפחים - טהורה⁸². נחלקה לרחפה⁸³ - עדין מקבלת טמאה⁸⁴; לארפה: נשתיירו בה שלשה מעדנים⁸⁵ של ששה טפחים⁸⁶ - עדין היא ראויה למדרס ומתטמאה; פחות מפאן - טהורה. וכן אם התיר ראשי מעדנים - טהורה⁸⁷. ואף טמאת מדרס⁸⁸ לא תקבל המחצלת עד שתגמר מלאכתה⁸⁹ ותתקנב⁹⁰, כמו שבארנו⁹¹.

(77) שם פ"כ מ"ז. (78) שקשה לשכב עליהם. (79) מחצלת רגילה - רחבה כקומת איש, וארכה יותר משיעור זה, ודרך אורגי מחצלאות להכניס קנים לרוחב המחצלאות כדי לחזקן, ומרחיקים ארבעה טפחים בין קנה לקנה, ואפשר לו לאדם לשכב בין שני קנים. ואם נתן קנים לאורך המחצלת, נחלקו תנא-קמא וחכמים במשנתנו, תנא-קמא מטהר וחכמים מטמאים, ופסק רבינו כרבים. (80) מפני שאפשר לשכב לארכה של המחצלת (תפארת ישראל). (81) אות יונית. רבו הפירושים בתמונת אות זו. ומתקבל על הדעת פירושו של בעל תפארת ישראל' שהכוונה לאות "כ"י" (כ רפויה) מאותיות היווניות הגדולות (באלפא ביתא היוונית יש שני סוגי אותיות - גדולות וקטנות - ותמונתן שונה) שתמונה כאות X הרומאית. במשנה אמרו, שכמין כ"י הכל מודים שהיא טהורה, שהרי הקנים פוגעים בכל ארכו ורחבו של השוכב. (82) מקום שכיבה הוא ארבעה טפחים, ואם אין שיעור כזה בין קנה לקנה, מונח גוף השוכב על הקנה הקשה. (83) נשברו הקנים. (84) מפני שאפשר לשכב עליה בין הקנים המרוחקים זה מזה כשיעור שכיבה וישיבה. במשנה אמרו: "ר' יהודה מטהר", ומזה דייק רבינו שחכמים חולקים עליו. [ראה תוספתא כלים, בבא מציעא פ"א ה"ה, ויש בה גירסאות שונות, ואין זה מן הנמנע שרבינו גורס שם "לרחבה - טמאה". עיין שם בהגהות הגר"א]. (85) קשרים. [רבינו בפירושו למשנה אומר, שכך יש לפרש גם את הכתוב בשמואל-א טו, לב: וילך אליו אגג מעדנות"]. אורגי מחצלאות שזורים בתחילה את העשבים, ועושים כעין חבלים ארוכים, וסוגרים אחר-כך את המחצלאות מאותם החבלים. כשגומרים את הסריגה -

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לְמִדְרָס. נִטְלָה הַשְּׂנִי - טְהוֹר. וְאִם יֵשׁ בּוֹ גִבָּה טָפַח - מִתְטַמֵּא בְּמִדְרָסָא.¹¹
(רבינו בהלכות מטמאי משכב ומושב פרק ו הלכה ב.)
ומונה רבינו כאן כמה דברים שמטמאים טומאת מרכב בלבד.

9) שם פכ"ב מ"ג. 10) הספסל הוא קרש ארוך, ושני קרשים קטנים קבועים בשני צדדיו, קרש מזה וקרש מזה והם רגלי הספסל, ואם ניטל אחד משתי הרגליים האלה, ראוי הוא עדיין לשבת עליו, ולפיכך הוא מתטמא במידרס הזב (ראה למעלה פכ"ה ה"ה). [במשנתנו הגירסא: "טהור", וברור שלרבינו גירסא אחרת]. 11) קרש שגובהו טפח, ראוי לשיבה.

ג. פֶּסָא¹² שֶׁל פֶּלֶה¹³ שֶׁנִּטְלוּ חֲפוּיָיו¹⁴ - טְהוֹר. וְאִם לֹא הָיוּ¹⁵ חֲפוּיָיו יוֹצְאִים¹⁶ וְנִטְלוּ - עֲדִין הוּא רְאוּי לְמִדְרָס, שֶׁפֶן דְּרַפּוּ¹⁷ לְהִיּוֹת מִטְהוֹ עַל צִדּוֹ¹⁸ וְיֵוֹשֵׁב עָלָיו.

12) שם מ"ד. 13) כסא מיוחד להושיב עליו את הכלה ביום חופתה. לכיסא זה ריפוד מיוחד במקום המושב או טבלא של שיש, וריפוד זה נקרא במשנה "חיפוי". 14) מפני שאינו ראוי למלאכתו, ואין דרכם של בני אדם - חוץ לכלה - לשבת עליו והרי הוא כאילו נשבר. 15) דין זה נאמר במשנה ה בכיסא רגיל ולא בשל כלה (ראה פירוש רבינו שם), ונראה שגם בדברי רבינו כאן מדובר בכיסא פשוט. ופירוש הדברים: ארבע רגלי הכיסא מחוברות זו לזו בארבע קרשים קטנים, ועליהם מונח מושב מורכב משלושה קרשים והם נקראים "חיפויים". 16) קרשי המושב אינם בולטים, מחוץ למסגרת, שעליה הם נשענים. 17) רגיל הוא לעשות כך אפילו כשהחיפויים קיימים. 18) מניח את הכיסא על אחד מקרשי המסגרת. דקדק רבינו וכתב "שכן דרכו" (וכן כתוב גם במשנה), כי אלמלא דרכו בכך כשהכיסא שלם, הרי זה שניטל חיפויי היה כלי שבור, שאינו ראוי למלאכתו ולא היה מיטמא במידרס [נראה שכל דין זה מקומו הנכון בסוף הלכה ד, ונשתרשב לכאן בטעות].

ד. פֶּסָא¹⁹ שֶׁנִּטְלוּ חֲפוּיָיו²⁰ וְעֲדִין הוּא רְאוּי לְיִשְׁבָּה²¹ - מִתְטַמֵּא. נִטְלוּ שְׁנֵים מִחֲפוּיָיו זֶה פְּצַד זֶה - טְהוֹר.²²

19) שם מ"ו. 20) מדובר בחיפויים יוצאים מחוץ למסגרת, ואי אפשר לשבת על הכיסא כשהוא מוטה. 21) כגון שניטל הקרש האמצעי של המושב או השניים החיצוניים. 22) כחכמים במשנה, שם.

ה. שְׂדֵה²³ שֶׁנִּטְלָה הָעֲלִיּוֹן²⁴ שְׁלָה - טְמֵאָה מִפְּנֵי הַתְּחִתּוֹן, שֶׁהוּא רְאוּי לְמִדְרָס; וְנִטְלָה הַתְּחִתּוֹן - טְמֵאָה מִפְּנֵי הָעֲלִיּוֹן; וְנִטְלוּ שְׁתֵּיהֶן - הֲרִי הַדְּפִינָן²⁵ טְהוֹרִין.

23) שם מ"ח. ברור שרבינו כאן מפרש ששידה היא מרכבה כפירוש רש"י (שבת מד, ב ובקהלת ב, ח), ויש בה שני מקומות ישיבה זה תחת זה. [בפירושו למשנה כתב ששידה היא ארון, שיש לו בית קיבול בעליונה ובית קיבול בתחתונה (לפי תרגום דיהרנבורג), אולם כאן אי-אפשר לפרש כך, שהרי כתב מתמאה במידרס, וארון אין לו דין

מִדְרַעַת שֶׁל חֲמוֹר, וְטַפְטִיטָן שֶׁל סוֹס¹⁰⁹, וְכֵר הַגְּמֹל, וְאֶפֶף שֶׁל נְאָקָה¹¹⁰, וְכֹל פִּיּוּצָא בְּהֵן. הַלּוּחֹת¹¹¹ שֶׁמְנִיחִין עַל גְּבֵי הַחֲמוֹר וְאַחַר כֶּף נוֹתְנִין עָלָיו הַמְשָׂאוֹ¹¹² - טְהוֹרוֹת¹¹³; וְאִם הִיְתָה רְאוּיָה לְמִרְקָב - טְמֵאָה.

109) שהרוכב משעין עליו את רגליו. הוצרך להשמיענו דין זה, שלכאורה הוא פשוט מאוד, מפני שבמשנה חולק ר' יוסי ואומר, שטפטיטן של סוס דינו כמושב, מפני שהנאבקים במשחק מלחמתי, דרכם לעמוד עליהם בזמן המאבק, וכל דבר שעומדים עליו שלא בצורת רכיבה - דינו כמושב. ורבינו פסק כחכמים. 110) גמל לכן שהוא מטבעו תקיף, וקשה להשתלט עליו ועושים לו אוכף חזק. [רבינו מפרש מה שאמרו במשנה: "אוכף של נאקה טמא" - פירוש, טמא מושב - הוא המשך דברי ר' יוסי, אבל חכמים חולקים עליו]. 111) של עץ. 112) ולפעמים יושב עליו הנוהג בחמור. 113) מפני שעיקרם בשביל החמור להקל עליו, אינם מקבלים טומאה כלל.

~ יום רביעי ד' ניסן ~

פֶּרֶק שִׁשָּׁה וְעֶשְׂרִים¹

1) יבאר כלי עץ הראוי למידרס וקבעו בכותל בתוך הבנין. ודין ספסל שנטל אחד מראשיו ושידה שנטל העליון שלה. ודין תיבה שנפתחה מצידה ועריבה של עץ שמגבילים בה טיט הבנין או לשים בה בצק. ודין אם מחשבה מועילה בעריבה גדולה שנפתחה. ודין מיטה שהיתה טמאה מידרס וניטלה קצרה ושתי כרעיים וכו'.

א. פְּלִי עֵץ² הָרְאוּי לְמִדְרָס שֶׁקָּבְעוּ בְּפִתְלָא³ בְּתוֹף הַבְּנִין: קָבְעוּ בְּפִתְלָא וְלֹא בְּנֵה עַל גְּבִי⁴ אוּ בְּנֵה עַל גְּבִי וְלֹא קָבְעוּ - עֲדִין מִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס⁵ בְּשִׁהֲיָה⁶; קָבְעוּ בְּמִסְמָרִים וּבְנֵה עָלָיו - טְהוֹר⁷. וְכֵן מִפְּץ שֶׁנִּתְּנוּ עַל גְּבֵי הַקּוֹרוֹת⁸: קָבְעוּ וְלֹא נִתַּן עָלָיו אֶת הַמְעֻזְיָבָה אוּ שֶׁנִּתַּן עָלָיו אֶת הַמְעֻזְיָבָה וְלֹא קָבְעוּ - מִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס; קָבְעוּ וְנִתַּן עָלָיו אֶת הַמְעֻזְיָבָה - טְהוֹר.

2) כלים פ"כ מ"ה. 3) במסמרים. 4) לא נתן עליו לבנים וסיד או טיט. 5) הכלי לא נעשה חלק מהבנין אם לא עשה שני הדברים האלה: קביעה במסמרים ובנין על גביו. 6) ואם ישב הזב על גבי הלבנים והטיט שעל הכלי שלא נקבע במסמרים הרי הוא טמא מידרס, אף-על-פי שהבנין מפסיק בינו ובין הכלי. 7) שהמחבר לקרקע אינו מקבל טומאה. 8) הבנאים מניחים קורות מכותל לכותל, ובין קורה לקורה מניחים קרשים ומצצים ונותנים עליהם טיט ואבנים. שטח זה שבין הקורות נקרא "מעזיבה".

ב. סִפְסָל⁹ שֶׁנִּטְלָה אֶחָד מִרְאשָׁיו¹⁰ - עֲדִין הוּא רְאוּי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הַיּוֹשֵׁב עָלֶיהָ לְפִי גְדֻלָּהּ וְסִדְקָהּ שֶׁלָּהּ. הַנִּיחָה בְּגִשְׁמִים⁵² עַד שֶׁנִּתְפָּחָה וְנִסְתַּם הַסִּדְקָה - אֵינָה מִתְטַמָּא בְּמַדְרָס, שֶׁהָיָה הִיא רְאוּיָה לְלוֹשׁ בָּהּ וּתְחִלַּת מַעֲשֵׂיהָ לְלוֹשׁ בָּהּ⁵³, וּמְקַבֶּלֶת שְׂאֵר טְמָאוֹת. חִזְרָה וְהִנִּיחָה בְּקָרִים⁵⁴ וְנִפְתַּח הַסִּדְקָה - חִזְרָה לְקַבֵּל טְמָאֵת מְדֻרָס⁵⁵, וְטָהוּרָה מִשְׂאֵר טְמָאוֹת.

(43 שם פ"כ מ"ב. 44) מערבבים. (45) הטיט והחול לצורך הבניין. (46) אין דרכם של בני אדם לשבת או לעמוד בעריבה כזו, מפני הלכלוך. (47) תוספתא, כלים בבא מציעא פ"א ה"א. (48) הקב מחזיק ששה לוגין. (49) שהמים יוצאים מהר דרך הסדק. ומדובר, כשהיא עדיין מקבלת רימונים ומטמאה בשאר טומאות. (50) כלומר, מתחילה היא עומדת לכך, שאם תיסקק ישתמשו בה לשיבה. תיבה נוספת זו נאמרה, כדי לתרץ תמיהת האחרונים, למה לא אמרו בזה "בטל העיקר בטלה הטפילה" כמו בהלכה הקודמת (ראה 'תוספות חדשים' למשנתנו). (51) הופכה על פיה. ואם אינה מחזיקה שני לוגין - דינה ככל כלי בית, שטהרתם במוציא זיתים, מפני שאין משתמשים בה לרחיצת רגליים. (52) משנה, שם. (53) ואם אדם יושב על עריבה ראוייה ללישה, אומרים לו: "עמוד ונעשה מלאכתנו". (54) צ"ל "בקדים", וכן הגירסא במשנה. ופירש רבינו שם שהניחה ברוח מזרחית וייבשה את העריבה, ומתוך כך נפתח הסדק. (55) בתוספתא שם, אמר רבי יוסי: מטמאת ומיטהרת אפילו עשר פעמים ביום.

ח. עֲרֵבָה⁵⁶ גְדוּלָּהּ⁵⁷ שֶׁהִיא יָתֵר עַל תְּשׁוּעָה קָבִין שֶׁנִּפְחָתָה מְלֻקְבָּל רְמוּנִים⁵⁸ וְהִכְיָה⁵⁹ לְיֹשִׁיבָה - הָיָה זֶה טָהוּרָה אִף מִטְּמָאֵת מְדֻרָס עַד שֶׁיִּקְצִיעַ⁶⁰; וְשִׂאִין הַמִּחְשָׁבָה מוֹעֵלֶת בְּעֲרֵבָה גְדוּלָּהּ שֶׁנִּפְחָתָה עַד שֶׁיִּעֲשֶׂה בָּהּ מַעֲשֶׂה⁶¹. עֲשָׂאָה⁶² אָבוֹס לְבַהֲמָה⁶³, אִף עַל פִּי שֶׁקָּבְעָה בְּפֶתֶל - טְמָאָה⁶⁴ בְּכָל הַטְּמָאוֹת⁶⁵.

(56) שם מ"ד. (57) למעלה מתשעה קבים. (58) ויצאה מתורת כלי מפני שאינה ראויה לקבל. (59) במחשבה או כדיבור. (60) יחתוך את הקצוות, כדי שתהיה נוחה לשיבה. (61) דעת חכמים במשנתנו. (62) לעריבה גדולה שנפחתה ('תפארת ישראל' במשנתנו). (63) והתקינה לכך על-ידי מעשה. (64) אבוס משמש להניח בו חבילות קש ועשבים, ולפיכך חזרה לקבל טומאה אף-על-פי שניקבה במוציא רימון. (65) פירוש, בכל שאר הטומאות אבל לא במידרס, שהרי אבוס הקבוע בכותל אינו ראוי לשיבה או לשיכה. ולמה אינו נידון כמחובר לקרקע שאינו מקבל טומאה? מפני שלא נעשה מתחילתו לקביעה בקרקע וגם אינו משמש את הקרקע, שהרי אינו חלק של הבנין ואפשר להשתמש באבוס שאינו מחובר לכותל ('ברטנורא' ותפארת ישראל' שם).

ט. מְטָה⁶⁶ שֶׁנִּטְלָה⁶⁷ שְׁתֵּי אֲרָכוֹת⁶⁸ שֶׁלָּהּ אַחַר שֶׁנִּטְמָאֵת וְעָשָׂה לָּהּ אֲרָכוֹת חֲדָשׁוֹת וְלֹא שָׁנָה אֶת

מִדְרָס. (24) הכיסא העליון. (25) כותלי השירה (ראה השלמות).

ו. תְּבֵה²⁶ שֶׁנִּפְחָתָה מִצְדָּה²⁷ - מִתְטַמָּא בְּמַדְרָס וּבִשְׂאֵר טְמָאוֹת²⁸, מִפְּנֵי שֶׁרְאוּיָה אִף לְיֹשִׁיבָה²⁹ וְהַפֵּל יוֹשִׁבִין עָלֶיהָ. נִפְחָתָה מְלֻמְעָלָה³⁰ - טָהוּרָה מִן הַמְדְרָס, שֶׁהָיָה אֵינָה רְאוּיָה לְיֹשִׁיבָה, וּמִתְטַמָּא בְּשְׂאֵר טְמָאוֹת, שֶׁעֲדִין הִיא מְקַבֶּלֶת. נִפְחָתָה מְלֻמְטָה³¹ - טָהוּרָה מִכָּל טְמָאוֹת³², אִף עַל פִּי שֶׁאֲפָשָׂר לְיֹשֵׁב עָלֶיהָ כִּכְסָא; מִפְּנֵי שֶׁעָקַר מַעֲשֵׂיהָ לְקַבֶּלָהּ³³, וּכְבָר בְּטַל הָעֵקֶר. וְהַמְגוּרוֹת³⁴ שֶׁלָּהּ - מִתְטַמָּאוֹת³⁵ וְאֵינָן חֲבוּרִים לָהּ³⁶. וְכֵן³⁷ מִשְׁפֻּלֶת³⁸ שֶׁנִּפְחָתָה³⁹ מְלֻקְבָּל רְמוּנִים⁴⁰, אִף עַל פִּי שֶׁרְאוּיָה לְמְדֻרָס⁴¹ - הָיָה הִיא טָהוּרָה מִכָּל; מִפְּנֵי שֶׁעָקַר מַעֲשֵׂיהָ לְקַבֶּלָהּ, וְהוּאֵל וּבְטַל הָעֵקֶר - בְּטָלָה הַטְּפִלָּה⁴².

(26) שם פ"ט מ"ט. (27) נשבר אחד מדפנותיה הצדדיים. (28) שהרי היא ראוייה עדיין לקבלה. (29) נימוק לטומאת מידרס. (30) הדופן העליון נשבר. (31) שוליה נשברו, ואינה ראויה לקבל. (32) אפילו מטומאת מידרס שנוגתה גם בדברים שאין להם בית קיבול. (33) תשמישה העיקרי היא לקבל חפצים ופירות, ולצורך זה עשו אותה, ובית קיבולה עושה אותה כלי ראוי לקבל טומאת מת ושרץ, ומפני שלפעמים יושבים עליה - מיטמאה גם במידרס, אבל כשאינה ראויה לקבל, יצאה לגמרי מתורת כלי ובטלה הכשרתה לקבל טומאת מת ושרץ, ומתוך כך בטלה גם הכשרתה לטומאת מידרס שבאה לה כטפילה. פסק כחכמים במשנה, שם. (34) אם היו מגירות בתיבה, שאפשר להוציאן (ראה למעלה פ"ג ה"ו). (35) אף-על-פי שהתיבה נפחתה מלמטה, והטעם, מפני שיש להן בית קיבול משלהן - נידונות כללים בפני עצמם. (36) אפילו לא נפחתה התיבה כלל, והיא מקבלת טומאה - אין המגירות מתטמאות כשנגע אב הטומאה בתיבה, ואם נגעה טומאה כזו במגירה לא נטמאה התיבה. (37) שם מ"ו. (38) סל גדול עשוי להוליך בו זבל, ויש לו מקום ישיבה בשביל הנהגה. (יש מפרשים שפיתחה מן הצד). (39) נשברו שוליה. (40) כשיעורה לטהרה (ראה למעלה פ"ו ה"ב). (41) יותר מחיבה שנפחתה מלמטה, שהרי נשאר בה מקום נוח לשיבה. (42) כדעת חכמים במשנה, שאפילו אם נשאר מקום לשיבה בטלה טומאת מידרס, מפני שהמשפלת נעשתה להולכת זבל ולא לשיבה. (ונראה, שאם ייחדה לשיבה אחר שנפחתה, מקבלת טומאת מידרס מכאן ולהבא ככל פשוטי כלי עץ).

ז. עֲרֵבָה⁴³ שֶׁל עֵץ שֶׁמְגַבְּלִין⁴⁴ בָּהּ הַבְּנִין⁴⁵ או אֶת הַגַּפְסִיס, אִף עַל פִּי שֶׁמְקַבֶּלֶת שְׂאֵר טְמָאוֹת - אֵינָה מִתְטַמָּא בְּמַדְרָס⁴⁶. וְשִׁלְשִׁין בָּהּ אֶת הַבְּצָק, שֶׁמְחַזְקֵת מִשְׁנֵי לְגִין⁴⁷ וְעַד תְּשׁוּעָה קָבִין⁴⁸, שֶׁנִּסְדָּקָה עַד שֶׁאֵינָה יְכוֹל לְרַחֵץ בָּהּ וְגִלּוֹ אַחַת מִפְּנֵי הַסִּדְקָה⁴⁹

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מטפח" נמשכות גם לדין קצץ שתי כרעיים באלכסון. ולמה צריך להשמיענו שקצץ ארבע כרעיים טהורה, אחר שהודיע כבר שקצץ שתיים – טהורה? מפני שאפשר לומר שאם כל הרגליים שוות – המיטה אינה מתנודדת וראוייה יותר לשכיבה ממיטה ששתי רגליה באלכסון האחד קצרות יותר מאלו שבאלכסון השני. (85) שם, מ"ו. (86) אפשר להשעין המיטה לכותל. (87) מדובר במיטה טמאה מידרס. (88) ואע"פ שהשנייה נשברה אחר תיקון הראשונה. והטעם, מפני ששבירת שתי הארוכות מבטלת את המיטה שנטמאה, וזו המתוקנת פנים חדשות היא, ומיטה זו לא נטמאה טומאת מידרס (ראה שבת קיב, ב.). (89) ככל דבר הנוגע במידרס שנעשה ראשון לטומאה. וטעמו של דבר: הארוכה המתוקנת הראשונה נגעה במיטה הטמאה מידרס, וקיבלה טומאת מגע שלא פקעה ממנה כשנשברה ארוכה שנייה, מפני שטומאה זו באה לה מחמת עצמה, וטומאתה זו מתפשטת על כל המיטה המחוברת לה (דינים דומים תמצא למעלה, בפ"ז הי"ב, ובפכ"א הלכות ט"י). (90) לגמרי, ואין עליה טומאת מגע מידרס אפילו אחר שתקנה, שאין התיקון מועיל להחזירה לטומאתה, מפני שמיטה חדשה באה לכאן, כמו שביארנו למעלה.

יב. מטה⁹¹ שְהִיְתָה טְמֵאָה מְדֻרָסָה אוּ בְשָׂאָר טְמֵאוֹת, וְנִגְנַב חֲצִיָּה אוּ אֶבֶד חֲצִיָּה אוּ שְׁחַלְקוּהָ אַחֲזִין⁹² אוּ שְׁתַּפִּין - הָרִי זוּ טְהוֹרָה⁹³, שְׁהָרִי זוּ כְּכֹלִי שֶׁנִּשְׁבְּרָה⁹⁴. הַחֲזִירוּהָ - מְקַבְּלַת טְמֵאָה מִכָּאן וְלִהְבֵּא⁹⁵. הָרִי זֶה דוֹמָה לְמִי שֶׁעָשָׂה פְּלִי אֶחָד מִשְׁבְּרֵי פְּלִים שֶׁנִּשְׁטָמָא, שְׁהוּא טְהוֹר⁹⁶ וּמְקַבֵּל טְמֵאָה לְהֵבֵא.

(91) שם מ"ט. (92) שנפלה להם בירושה. (93) אפילו אם נשאר ארוכה ושתי כרעיים, פקעה טומאתה הישנה. (94) ואין זה דומה לדין שבה"ט, כי במקרים שאנו דנים בהם כאן אין הדבר מתקבל על הדעת שיוחזרו החלקים החסרים למקומם. (95) טומאה ראשונה פקעה כשנחלקה המיטה, ואחר שחזר והשלימה נידונית כמיטה חדשה שלא נטמאה מעולם. ואין זה דומה לניטלו שבהלכה י, מפני שכאן לא העלה על דעתו שיוחזרו, ולפיכך בטלה מתורת כלי. ולזה נתכוון רבינו באמרו: "שהרי זו ככלי שבור". (96) חוץ לכלי מתכות (ראה למעלה פ"ב ה"א).

יג. מטה⁹⁷ שֶׁנִּפְרְקוּ אֵיבְרֵיהָ, אִם נִשְׁבְּרָה⁹⁸ אֶרְפָּה וְשְׁתֵּי פְּרָעִים אוּ קֶצֶרָה וְשְׁתֵּי פְּרָעִים - הָרִי אֵלּוּ מִתְּטַמְּאִין⁹⁹, מִפְּנֵי שְׁרָאוּיִין לְסִמְכָן בְּכַתֵּל וְלִישָׁן עֲלֶיהֶן¹⁰⁰.

(97) שם. (98) ה'חזון איש' גורס: נשאה. (99) החלקים השלמים שנשארו, שהם קצרה ושתי כרעיים או ארוכה ושתי כרעיים – מקבלים טומאה. (100) סוכה טז, א. [למעלה בהלכה י מדובר במיטה טמאה. ואמרנו, שאם נשברה ארוכה ושתי כרעיים נטהרה, מפני שאין לה צורת מיטה, ואם יסמכה בכותל תהיה מיטה חדשה, וכאן אנו דנים על קבלת טומאה מכאן ולהבא, ומיטה חדשה זו מקבלת טומאה לדעת חכמים במשנתנו, ופסק כמותם.

הַנְּקָבִים⁶⁹ וְנִשְׁבְּרוּ הַחֲדָשׁוֹת⁷⁰ - עֲדִין הִיא בְּטַמְּאָתָהּ⁷¹; נִשְׁתַּבְּרוּ הַיְּשׁוּנוֹת - טְהוֹרָה, שְׁהַכֵּל הוֹלֵךְ אַחַר הַיְּשׁוּנוֹת.

(66) שם פ"ט מ"ו. (67) ולא נשברו. (68) שני הדפנות הארוכים הנמשכים ממראשותי המיטה עד למרגלותיה. (69) חריצי לשונות המיטה שהארוכות תחובות בהם (ראה למעלה פ"ד ה"ב תיאור מלא של תבנית המיטה). (70) פירוש, אפילו נשברו. (71) מפני שהישנות קיימות, ואפשר להחזירן בנקל למקומן הראשון ללא כל שינוי – לא פקעה טומאתה של המיטה. והוא-הדין כשלא עשה לה חדשות, תורת מיטה עליה, ונקט "עשה חדשות" לרבותא, שלא תחשוב שעשיית החדשות מוכיחה שאין בדעתו כלל להחזיר את הישנות למקומן ('סדרי טהרות').

ל. מטה⁷² שְהִיְתָה טְמֵאָה מְדֻרָסָה⁷³ וְנִטְלָה קֶצֶרָה⁷⁴ וְשְׁתֵּי פְּרָעִים⁷⁵ - עֲדִין הִיא בְּטַמְּאָתָהּ, שְׁעֲדִין צוּרַת הַמִּטָּה עוֹמְדָתָה⁷⁶; נִטְלָה אֶרְפָּה וְשְׁתֵּי פְּרָעִים⁷⁷ - טְהוֹרָה⁷⁸.

(72) שם פ"ח מ"ה. (73) הוא-הדין בטומאות אחרות, ונקט מידרס מפני שמיטה רגילה להיטמא טומאת מידרס על-ידי ישיבת אשה נדה. (74) הדופן שמצד הראש או מצד הרגליים. (75) שתי כרעי המיטה שמשני צידיה. (76) ואפשר לשכב עליה, אמנם באופן לא נוח כל-כך. (77) שמצידיה. (78) אי-אפשר לשכב על מיטה משופעת לכל אורכה (ראה הי"ג). ואם החזיר למקומם את החלקים שניטלו – חזרה הטומאה ('תפארת ישראל').

יא. קצץ⁷⁹ שְׁתֵּי לְשׁוֹנוֹת⁸⁰ שֶׁל מִטָּה בְּאַלְכְּסוֹן⁸¹, אוּ שְׁקָצַץ שְׁתֵּי פְּרָעִים טַפַּח עַל טַפַּח⁸² בְּאַלְכְּסוֹן, אוּ שְׁמַעֲטוּן⁸³ פְּחוֹת מְטַפַּח⁸⁴ - הָרִי זוּ נִשְׁבְּרָה וְטְהוֹרָה. נִשְׁבְּרָה אֶרְפָּה⁸⁵ וְתַקְנָהּ - עֲדִין הִיא אֵב טְמֵאָה כְּשֶׁהִיְתָה⁸⁶; נִשְׁבְּרָה הָאֶרְפָּה הַשְּׁנֵיָה וְתַקְנָהּ⁸⁷ - טְהוֹרָה מִן הַמְדֻרָס⁸⁸, אֲבָל טְמֵאָה מִגַּע מְדֻרָס⁸⁹. לֹא הַסְפִּיק לְתַקֵּן אֶת הָרָאשׁוֹנָה עַד שֶׁנִּשְׁבְּרָה הַשְּׁנֵיָה - טְהוֹרָה⁹⁰.

(79) שם. (80) העצים שבארבע זוויות המיטה שראשי הארוכות והקצרות תחובים בחריצים שבהם. (81) הארוכות והקצרות מחוברות בצורת מרובע, וקצץ את שתי הלשונוט שבראשי אלכסון המרובע, כגון מזרחית-דרומית ומערבית-צפונית, ומתוך כך נתפרקה המיטה לשני חלקים ובכל חלק ארוכה וקצרה. (82) הגר"א בהגהותיו למשנה, מוחק את המלים "טפח על טפח", ומסתבר שגם בדבריו רבינו כאן יש למוחקן לפי דעתו. וכן הוא גורס בתוספתא, כלים בבא-מציצא פ"ה ה"ב. [במשניות שנדפסו בששה סדרי משנה, הכניסו: "טפח על טפח", ובמשנה שנספחה למסכת נדה, הוצאו מילים אלו]. (83) את כל ארבעת הכרעיים. (84) קצץ חלק מן הכרעיים והשאיר פחות מטפח בגובהן, והמיטה מונחת פחות מטפח מעל גבי הקרקע. רבינו בפירושו למשנה מבאר, שהמילים "פחות

קסג שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום חמישי ה' ניסן - ספר טהרה - הלכות כלים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ונראה שמדובר בחישוב עליה לסומכה בכותל] (ראה ראב"ד

וכסף-משנה)

יד. מְטָה¹⁰¹ שְׁנֵטְמָת פְּלָה¹⁰², אִם הַטְּבִילָה אֵיבְרִים
אֵיבְרִים¹⁰³ - טְהוּרָה¹⁰⁴.

ג. שְׁלֹשׁ עֲגָלוֹת הֵן: הָעֲשׂוּיָה פְּקַתְדָרָה¹⁰ - טְמָאָה
מְדָרְסָה¹¹; פְּמָטָה¹² - טְמָאָה טְמָא מַת; וְשֵׁל אֲבָנִים¹³
- טְהוּרָה מְפֻלוֹם¹⁴.

(101 כלים, שם. 102) כשהיא שלימה. 103) פירקה
והטביל כל חלק בפני עצמו. 104) הטבילה מועילה. רבינו
מפרש מחלוקתם של רבי אליעזר וחכמים במשנתנו,
בטבילת איברי מיטה טמאה שנתפרקה, ופסק כחכמים.
אולם במשנה עצמה פירש אחרת (ראה ר"ש שם, ו'תוספות'
סוכה טז, א ד"ה מיטה). ומדובר כנשואו ארוכה או קצרה
ושתי כרעיים מחוברות, אבל כשלא נשאו - פרחת
טומאתה ואינה צריכה טבילה.

10) בתבנית כיסא שארכו כרחבו ומוקף משלושה צדדים.
11) עשויה לשבת עליה. 12) ארוכה וצרה. עגלה שכזו
תשמישה להוביל בה משאות ואם יושב עליה אדם אומרים
לו: עמוד ונעשה מלאכתנו. 13) העשויה להוליך בה
אבנים גדולות. 14) שוליה הם עצים מונחים לאורך
העגלה ולרחבה וביניהם ריווח גדול ואי אפשר לשבת
עליה.

טו. הַמְּפָרֵק¹⁰⁵ אֶת הַמְּטָה לְהַטְּבִילָה - הַנוֹגֵעַ
בְּחֻבְלִים¹⁰⁶ שְׁלָה טְהוּרָה¹⁰⁷.

ד. שְׁלֹשָׁה תְּרִיסִין¹⁵ הֵן: תְּרִיס הַכְּפּוּף¹⁶ - טְמָא
מְדָרְסָה¹⁷; וְשִׁמְשֻׁחִין בּוּ בְּקַמְפוֹן¹⁸ - טְמָא טְמָא מַת;
וְדִיצַת הָעֶרְבִיִּים¹⁹ - טְהוּרָה מְפֻלוֹם; לְפִי שֶׁהִיא
עֲשׂוּיָה לְצוּרָה²⁰ בְּלֶבֶד וְאֵינָה מְמַשְׁמֵשׁ אָדָם, וְכָל
כְּלֵי שְׂאִינוֹ מְמַשְׁמֵשׁ אָדָם - אֵינּוּ מְקַבְּלִים טְמָאָה כֹּל
עֶקֶר.

105) שם פי"ט מ"א. 106) המסורגים בין הפנות המיטה.
107) לפני הפריקה דין החבלים כדין המיטה מפני שהם
מחוברים לה, וכשפרקה נפסק החיבור, וחבלים בלתי
ארוגים אינם מקבלים טומאה כלל בפני עצמם ומשום כך
נטהרו.

15) מגינים של לוחמים. 16) בתבנית מרוב והוא מקיף
את הגוף משלושה צדדים ומגן מפני חיצי האוייב.
17) מפני שהחיילים שוכבים בו בשדה הקרב. 18) בשדה
משחקי הקרב והוא ישר וקטן מתריס של לוחמים ואין
משתמשים בו לשכיבה ושייבה. 19) תריס קטן שמשמש
רק לשחוק ילדים. 20) להתגדר בה.

~ יום חמישי ה' ניסן ~

פְּרָק שְׁבַעָה וְעֶשְׂרִים

1) יבאר ששלוש דרכים הן בשלוש תיבות ובשלוש עריבות.
וג' עגלות וג' תריסים וג' תרבוסיים וג' בסיסים וג' מיטות
וג' מטפחות וג' סככות וג' סנדלים וג' קופות וג' פנקסות.
א. שְׁלֹשׁ תְּבוֹת הֵן³: תְּבָה שְׁנַפְחָתָה מְצֻדָה - טְמָאָה
מְדָרְסָה⁴; מְלַמְעָלָה⁵ - טְמָאָה טְמָא מַת⁶; וְהַבְּאָה
בְּמִדָּה⁷ - טְהוּרָה מְפֻלוֹם⁸.

ה. שְׁלֹשָׁה תְּרַבּוּסִין שֶׁל עוֹר²¹ הֵן: שֵׁל סְפָרִים²² -
טְמָא מְדָרְסָה; וְשֵׁל אֲכֻלִּין עֲלִיו - טְמָא טְמָא מַת²³;
וְשֵׁל שׂוֹטְחִים עֲלִיו אֶת הַזֵּיתִים - טְהוּר מְפֻלוֹם, לְפִי
שְׂאִינוֹ מְמַשְׁמֵשׁ אָדָם²⁴.

2) כלים פרק כ"ד משנה ד. 3) רובי ההלכות שבפרק זה
הם סיכום דינים שנכתבו בפרקים הקודמים. 4) וכן בשאר
טומאות. 5) נפחתה מלמעלה. 6) אבל לא טומאת מידרס.
[כלל הוא בידינו: כל מקום שאמרו טמא מידרס - מיטמא
גם בשאר טומאות (ראה למעלה פרק כ"ג הלכה א)
ובמקום שאמרו "טמא מת" הכוונה לכל הטומאות חוץ
למידרס]. 7) שהיא מחזיקה ארבעים סאה. 8) המדובר
בתיבה שאינה מיוחדת למידרס, אלא שלפעמים יושבים
עליה, ולפיכך, כל זמן שהיא ראויה לעיקר מלאכתה -
לקבלת חפצים - היא מיטמאה גם במידרס, וכשבטלה
מתורת כלי קיבול אינה מיטמאה מידרס מפני שבטל העיקר
בטלה הטפילה, כמו שנתבאר בפרק כ"א הלכה ו. אבל דבר
המיוחד לשכיבה או ישיבה מיטמא מידרס מן התורה
אפילו אם הוא בא במידה, ומתוך כך מיטמא גם בשאר
טומאות מדברי סופרים, בהתאם להכלל האמור בנידה מט,
א: "כל המטמא מידרס מטמא מת".

21) כלי עור פשוט שלא ניטלו שערותיו. 22) שמושיבים
עליו את המסתפרים. 23) אבל לא מידרס מפני שאומרים
ליושב עליו: עמוד ונעשה מלאכתנו, היינו לאכול עליו.
24) והוא משמש משמשי אדם בלבד.

ו. שְׁלֹשָׁה בְּסִיסָאוֹת²⁵ הֵן: שְׁלַפְנֵי הַמְּטָה²⁶ וְשֵׁל פְּנֵי
הַסּוֹפְרִים²⁸ - טְמָא מְדָרְסָה; שֵׁל שְׁלֻחָן²⁹ - טְמָא טְמָא
מַת; וְשֵׁל מְגֻדְלָל³⁰ - טְהוּר מְפֻלוֹם, לְפִי שֶׁהוּא מְקַצֵּת
מְגֻדְלָל³¹ וְצוּרָתוֹ מוֹכַחַת עֲלָיו.

25) כלים המשמשים להעמיד עליהם מה שהוא.
26) שהיורד מן המיטה מעמיד רגליו עליו, כדי שלא
לעמוד על הקרקע או הריצפה הקרה. 27) המשמש לו
הדום לרגליו. 28) לא נתברר לי למה קרא לשני אלה
"בסיס". 29) במשנתנו כתוב "של דלופקי" ובמשנה
כלים פרק כ"ב, א מפרש רבינו שדלופקי "הוא שולחן
מוכן לשתייה והוא ארוך ובו מקומות לכלי היין ולכלי
הפירות". ונראה שגם כאן התכוון לשולחן כזה. [בירושלמי
שבת פרק י"ז הלכה ב אמר רבי לעזר: "דולפקי למה היא
טמאה? מפני שהשמש אוכל עליה, בסיס דידיה (שלו)

ב. שְׁלֹשׁ עֲרֻבוֹת הֵן: עֲרֻבָה מְשִׁי לְגִין וְעֵד תְּשַׁעָה
קָבִין שְׁנַסְדָּקָה - טְמָאָה מְדָרְסָה; שְׁלֵמָה - טְמָאָה
טְמָא מַת⁹; וְהַבְּאָה בְּמִדָּה - טְהוּרָה מְפֻלוֹם.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(43 נודות. 44 ילקוט הרועים. 45) נתבאר למעלה בפרק א הלכה ג, שעור בעלי חיים שבים אינו מיטמא כלל. **יא. שְׁלֵשָׁה עוֹרוֹת הֵן: הָעֵשׂוּי לְשֵׁטִיבָה⁴⁶ - טָמֵא מִדָּרְס; וְהָעֵשׂוּי לְתַכְרִיף כְּלִים⁴⁷ - טָמֵא טָמֵא מֵת; וְשֵׁל רְצוּעוֹת⁴⁸ וְשֵׁל סַנְדְּלִין - טָהוֹר מִכָּלֵם, לְפִי שְׂאִין עָלָיו צוּרַת כְּלִי.**

(46 שפורסים אותו על הקרקע ויושבים עליו. 47) לכרוך בו כלים. (48) פירוש, עור שייחדו לרצועות ולא חתכו עדיין, ואם כן לא נגמרה מלאכתו ונתבאר כבר כמה פעמים, שדבר שלא נגמרה מלאכתו אינו מקבל טומאה, אבל רצועות חתוכות מקבלות טומאה (רבינו בהלכות טומאת צרעת פרק י"ג הלכה ו').

יב. שְׁלֵשָׁה סְדִינִין הֵן: הָעֵשׂוּי לְשֵׁטִיבָה - טָמֵא מִדָּרְס; וְהָעֵשׂוּי לְפָרְכָת - טָמֵא טָמֵא מֵת⁴⁹; וְשֵׁל צוּרוֹת, שְׁעוֹשִׁין אוֹתוֹ כְּדִי שְׂיִתְלַמֵּד מִמֶּנּוּ הַרוֹקֵם⁵⁰ - טָהוֹר מִכָּלֵם, לְפִי שְׂאִינוֹ מִמְשַׁמְשֵׁי אֲדָם.

(49) מפני שהשמש מתעטף בשוליו ומתחמם בו יש עליו תורת בגד (ביצה יד, ב). (50) עשו צורות שונות על הסדין כדי שהרוקם ירוקם כמותן.

יג. שְׁלֵשׁ מְטַפְחוֹת הֵן: שֵׁל יָדִים⁵¹ - טָמֵא מִדָּרְס⁵²; וְשֵׁל סְפָרִים - טָמֵא מֵת⁵³; וְשֵׁל תַכְרִיכֵי הַמֵּת וְשֵׁל נְבִלֵי בְּנֵי לְוִי⁵⁴ - טָהוֹר מִכָּלֵם, לְפִי שְׂאִינָן מִמְשַׁמְשֵׁי אֲדָם.

(51) שמנגבים בה את הידיים. (52) בירושלמי כלאיים פרק ט הלכה ב מפרש: מפני שנותנה על הכסת וישן עליה. (53) בירושלמי שם אמרו: "מפני שעושה אותה כמין תוך ונותנה בחיקו ומתחמם בה". (54) שהלוויים המנגנים בבית המקדש מכסים בהן נבליהם וכלי ניגון אחרים.

יד. עוֹר הָעֵשׂוּי כְּמוֹ יָד, שְׂמִכְנִסִין בוֹ הַיָּד וְהָאֲצְבָעוֹת מִפְּנֵי הַצָּנָה וְכִיּוֹצֵא בָהֶן, הוּא הַנִּקְרָא פְּרָקְלִינִין. וְשֵׁלשָׁה פְּרָקְלִינִין הֵן: שֵׁל צִנְדֵי הַיָּד וְעוֹף⁵⁵ - טָמֵא מִדָּרְס, שֶׁהָרִי נִשְׁעַן עָלָיו⁵⁶; וְשֵׁל תַּגְּבִים⁵⁷ - טָמֵא טָמֵא מֵת, שְׂנוֹתֵינִין בוֹ הַתַּגְּבִים; וְשֵׁל קִנְצִים⁵⁸, שְׁבוּ מִקְּצִין פְּרוֹת - טָהוֹר מִכָּלֵם, לְפִי שְׂאִינוֹ מִמְשַׁמְשֵׁי אֲדָם⁵⁹.

(55) הציידים משתמשים בעופות גדולים וחזקים מלומדים לצוד עופות וחיות קטנות, וכשהם יוצאים לצייד לובשים פרקלין על היד ומעמידים עליו את העוף הנשמע לפקודתו ורודף אחר בעלי חיים כשבעליו נותן לו את האות. הפרקלין הוא חזק ורחב ומגן על ידו של הצייד מפני שריטות ציפורני העוף. (56) כשהצייד רוצה לנוח הוא מוריד את העוף מעל ידו, פושט את הפרקלין ומשעין גבו על עץ, וכדי שלא ילכלך את בגדיו הוא משים את הפרקלין ביניהם ובין העץ. (57) שתופסים בהם חגבים. (58) מלקטי פירות לחים. (59) תשמישם הוא להגן מפני הלכלוך בלבד ואין זה צורך גוף האדם עצמו (ראה למעלה פרק ז הלכה ב).

למה טמאה? מפני שהשמש עומד עליה". משמע, שהמסובים אינם יושבים ליד הדולפקי והוא משמש להעמיד עליו הכלים והאוכלין ומשקין שהשמש מגישם למסובים, ולפיכך שאל רבי לעזר למה הוא מקבל טומאה הלא הוא משמש כלים בלבד? והשיב מפני שהשמש אוכל עליו. ולמה אין הבסיס מקבל טומאת מידרס, הלא השמש עומד עליו? מפני שהבסיס לא נעשה לשם דריסת האדם עליו, ואף על פי כן הוא מקבל שאר טומאות כחלק מן הדולפקי. (30) שמעמידים עליו ארון גדול עשוי כמגדל, והוא מקבל ארבעים סאה. (31) הוא חלק מן המגדל שאינו מקבל טומאה.

ז. שְׁלֵשׁ מְטוֹת הֵן: הָעֵשׂוּיָה לְשֵׁטִיבָה - טָמֵא מִדָּרְס; וְשֵׁל זַגְגִים שְׂנוֹתֵינִין בָּהֶן כְּלִי זְכוּכִית - טָמֵא מִטָּמֵא מֵת; וְשֵׁל סַרְגִּין שְׂמִסְרָגִין עָלֶיהָ אֶת הַסְּבָכוֹת - טָהוֹר מִכָּלֵם, לְפִי שְׂאִינָה מִמְשַׁמְשֵׁי אֲדָם.

ח. שְׁלֵשׁ מְשַׁפְּלוֹת³² הֵן: שֵׁל זָבֵל - טָמֵא מִדָּרְס³³; שֵׁל תְּבִין³⁴ - טָמֵא מֵת³⁵; וְהַפְּחֹלֶץ שֵׁל גְּמִלִים³⁵ - טָהוֹר מִכָּלֵם; לְפִי שֶׁהַחֲבִלִים שֵׁל קָשִׁים בְּיֹתֵר³⁶ וְעֵבִים וְאִינוֹ רְאוּי לְקַבֵּל תְּבִין וְכִיּוֹצֵא בָּו³⁷, וְנִמְצָא שְׂאִין עָלָיו תּוֹרַת כְּלִי אֶלָּא חֲבִלִים בְּלִבְד.

(32) סלים גדולים שמולכים בהם זבל או תבן. (33) מפני שיש לה כיסוי חלקי מלמעלה והנהג יושב עליו. (34) פתוחה מלמעלה והנהג יושב על התבן. (35) רשת עשויה מחבלים עבים וניקבי הסריגה רחבים יותר מכווציא רימון. (36) ואי אפשר לשבת עליו. (37) והדומה לו, ולכן אינו מקבל שאר טומאות שהרי אינו ראוי לקבלה.

ט. שְׁלֵשָׁה מְפָצִין³⁸ הֵן: הָעֵשׂוּי לְיִשִּׁיבָה - טָמֵא מִדָּרְס³⁹; וְשֵׁל צְבָעִים שְׂמִנְיֹתִין בוֹ אֶת הַבְּלִים⁴⁰ - טָמֵא טָמֵא מֵת⁴¹; וְשֵׁל גֵּתוֹת שְׂנוֹתֵינִין עָלָיו עֲבִים וּמְחַפִּין בוֹ - טָהוֹר מִכָּלֵם, לְפִי שְׂאִינוֹ מִמְשַׁמְשֵׁי אֲדָם⁴².

(38) מחצלאות. (39) בשבת פד, ב למדו מן הכתוב (ויקרא טו, ד): "כל המשכב אשר ישכב עליו הזב יטמא", שמפץ מיטמא מידרס אף על פי שהוא מפשוטי כלי עץ. ומתוך שמיטמא מידרס - מיטמא גם בשאר טומאות, מן הכלל: שכל המטמא מידרס מיטמא טמא מת. (40) וכורכים אותם בו. (41) מפני שהוא עשוי לקבלה אינו נידון כפשוטי כלי עץ, ומפני שלא נעשה לשיבה אינו מיטמא מידרס. (42) וכבר נתבאר, שפשוטי כלי עץ, שאינם משמשים את האדם עצמו אלא כליו או חפציו ורק בשעת מלאכה בלבד - אינם מקבלים טומאה.

י. שְׁלֵשׁ חֲמֹתוֹת⁴³ הֵן וְשֵׁלשָׁה תּוֹרְמִלִין⁴⁴ הֵן: הַמְּקַבְּלִין פֶּשְׁעוֹר - טָמֵאִין מִדָּרְס. וְכַמָּה שְׁעוֹרָן? הַחֲמֹת - אֲרַבְּעָה קַבִּין, וְהַתּוֹרְמִיל - חֲמִשָּׁה. וְשְׂאִינָן מִקְּבָלִין פֶּשְׁעוֹר - טָמֵאִים טָמֵא מֵת; וְשֵׁל עוֹרוֹת הַדָּג - טָהוֹר מִכָּלֵם⁴⁵.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עָלְיוּ הַסְּפָרִים - טָמֵא מִדָּרֶס⁷⁹; וְשֵׁשׁ בּוֹ בֵּית קְבוּל שְׁעוּהוּ⁸⁰ - טָמֵא טָמֵא מֵת⁸¹; חִלְקָה⁸² - טְהוּרָה מִכְלוּם, לְפִי שְׁאִין עָלְיוּ צוּרַת כְּלִי⁸³ וְאִינוּ רְאוּי לְמִדְרָס⁸⁴.

טו. שֶׁלֶשׁ סְבָכוֹת הֵן: שֶׁל יִלְדָה⁶⁰ - טָמֵא מִדָּרֶס⁶¹; וְשֶׁל זְקֵנָה⁶² - טָמֵא טָמֵא מֵת⁶³; וְשְׁעוּשִׁין לְשַׁחַק בָּהּ לְשׁוֹתֵי שְׁכָר⁶⁴ - טְהוּרָה מִכְלוּם, לְפִי שְׁאִינָה מִמְשַׁמְשֵׁי אָדָם.

78) שני לוחות עץ מחוברים בצירים וביניהם מונחים הניירות או הקלף. על גבי הלוחות מניחים ספרים וכשהסופר רוצה לכתוב הוא פותח את הקיפול ויושב על שני הלוחות וכותב על הקלף המונח ביניהם. (79) משום שהוא עשוי גם לשיבה. (80) המדובר כאן בלוחות קטנים שאינם ראויים לשיבה. ואם יש בהם בית קיבול להניח בו שעווה למרוח על הלוח ולכתוב עליו בחרט (בתקופה העתיקה רגילים היו לכתוב בחרט על גבי שעווה ואפשר היה להחליק את החרוט על השעווה ולכתוב עליה שנית). (81) ככל כלי קיבול. (82) כלומר, הלוח הוא שטוח ואין בו בית קיבול. (83) והוא קרש פשוט. (84) המדובר בקטן שאין בו כדי לשיבה.

60) סבכה שאשה צעירה מכסה בה את ראשה. 61) לפעמים היא מסירתה ויושבת עליה. 62) אין דרכן להוריד הסבכות. 63) ככל תכשיטי אדם ובגדיו. 64) נשים בלתי צנועות באות למסבאות ומשחקות לפני האורחים. נשים אלו לובשות סבכות מיוחדות שנקביהן רחבות מאוד והשערות בולטות דרכן, ולפיכך אין עליהן תורת כלי.

~ יום שישי ו' ניסן ~

פָּרֵק שְׁמוֹנֶה וְעֶשְׂרִים¹

1) יבאר הכלים שיש להם אחוריים ותוך, ושאינן להם וכו'. ודין כיס שבתוך כיס, שנטמא אחד מהן במשקין.

א. כָּל הַכֵּלִים שֵׁשׁ לָהֶן בֵּית קְבוּל שֶׁנִּטְמָאוּ אַחֲרֵיהֶן בְּמִשְׁקִין³ - לֹא נִטְמָא תוֹכָן לְתְרוּמָה⁴, וְלֹא אֲגֻנְיָהוּ⁵ וְלֹא אֲזִינְיָהוּ וְלֹא מְקוֹם אֲצִבְעֵי הַשּׁוֹקֵעַ בְּשִׁפְתַּי הַכְּלִי⁶. נִטְמָא תוֹךְ הַכְּלִי - נִטְמָאוּ כְּלָיו⁷. נִפְלוּ מִשְׁקִין טָמֵאִין עַל פְּנֵי הַכְּלִים⁸ אוֹ עַל אֲגֻנְיָהוּ אוֹ עַל אֲזִינְיָהוּ אוֹ עַל יְדוֹת הַכְּלִים⁹ הַמְקַבְּלִין - הֲרִי זֶה מִנְגַבְּכוֹן¹⁰ וְהֵן טְהוּרִין¹¹. וְאֶפְלוּ אַחֲרֵי הַכְּלִי כְּלוֹ לֹא נִטְמָאוּ.

טז. שֶׁלֶשֶׁה סְנַדְלִין הֵן: שֶׁל אָדָם - טָמֵא מִדָּרֶס; שֶׁל מִתְּכֹת שֶׁל בְּהֵמָה⁶⁵ - טָמֵא טָמֵא מֵת⁶⁶; שֶׁל שְׁעָם⁶⁷ וְשֶׁל צְפִירָה⁶⁸ - טְהוּר מִכְלוּם⁶⁹. כָּלְלוּ שֶׁל דָּבָר: כָּל כְּלִי שְׁאִינוֹ רְאוּי לְמִשְׁכָּב אוֹ לְמִרְכָּב, אוֹ שֶׁהוּא רְאוּי וְלֹא נִעְשָׂה [לְכָף] אֶלָּא לְמִלְאָכָה אַחֲרַת - הֲרִי הוּא טְהוּר מִן הַמִּדְרָס; נִעְשָׂה לְמִלְאָכָה אַחֲרַת וּמִשְׁמַשׁ עִמָּה אֶת הַיְשִׁיבָה, כְּגוֹן הַטְּלִית וְהַרְדִּיד - מִתְּטַמָּא בְּמִדְרָס. וְכָל הַמִּתְטַמָּא בְּמִדְרָס - מִתְּטַמָּא בְּמֵת; וְיֵשׁ מִתְּטַמָּא בְּמֵת וְאִינוֹ מִתְּטַמָּא בְּמִדְרָס, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ. וְכָל הַמִּתְטַמָּא בְּמֵת - מִתְּטַמָּא בְּשֵׁאֵר אַבּוֹת הַטְּמָאוֹת, בֵּין אַבּוֹת שֶׁל תוֹרָה בֵּין שֶׁל דְּבָרֵיהֶם, וּמִתְטַמָּאִין בְּמִשְׁקִין⁷⁰.

2) כלים פכ"ה מ"ו. 3) משקין טמאים נגעו באחורי הכלי. 4) אבל לקודש גם תוכן טמא (שם מ"ט). [בפסחים יז, ב אמר ר' יהודה: "במה דברים אמורים? שנטמאו מחמת משקין (שטמאים כלים מגזירת חכמים), אבל נטמאו מחמת שרץ (שטמא מן התורה) נטמא תוכו - נטמא גבו, נטמא גבו - נטמא תוכו".] 5) שפתות הכלים. 6) רגילים היו לעשות שקיעה בשפת הכלי, מקום להניח בו אצבע אגודל כשהאדם נושא את הקדירה. 7) כל אלו שנימנו למעלה. 8) בסיסי הכלים המחוברים להם. 9) כגון יד של מחבת. 10) כדי שלא יגעו המשקין שעליהם במקום המקבל טומאה. 11) לא גזרו טומאת משקין אלא בנוגעים בגוף הכלי, אבל לא בנגעו בחלקים הטפלים להם, והם נידונים כמובדלים מן הכלי, ואפילו אם יש להם בית קיבול אינם מיטמאים (רבינו בפירושו).

65) היוצאים למלחמה מנעילים סנדלי ברזל על פרסות סוסיהם. 66) בשבת נט, א נאמרו שלושה טעמים בדבר: א. במלחמה, כשאין כלים מצויים, שותים החיילים בהם מים; ב. כשהאדם בורח הוא שם את הסנדלים על רגליו ורץ על הקוצים והברקנים; ג. החיילים נותנים בו שמן לסוך את גופם. 67) מין עץ רך. 68) מין גמי. ויש מפרשים לולבי דקל. 69) המדובר בסנדלים של בהמה, וכלי בהמה - אינם מקבלים טומאה. וסנדלים אלה אינם ראויים לתשמישים האמורים למעלה. 70) אף על פי שהם ראשון לטומאה (ראה פרק ז מהלכות אבות הטומאות הלכה ב).

ב. אֶחָד¹² כְּלִי הַשֶּׁקֶל¹³, כְּגוֹן הַשֶּׁקֶל וְהַמִּצְרֵפוּי¹⁴, אוֹ כְּלִי הָעוֹר, כְּגוֹן הַפָּרִים וְהַכְּסָתוֹת, וְאֶחָד כְּלִי עֵץ, אֶפְלוּ קְפוֹת וּמִשְׁפְּלוֹת, אִם נִטְמָאוּ אַחֲרֵיהֶן בְּמִשְׁקִין - לֹא נִטְמָא תוֹכָן¹⁵.

יז. שֶׁלֶשׁ קְפוֹת הֵן: מְהוּרָה⁷¹ שֶׁטְּלָאָה עַל הַבְּרִיאָה⁷² - הוֹלְכִין אַחֲרֵי הַבְּרִיאָה⁷³; קְטָנָה עַל הַגְּדוּלָה⁷⁴ - הוֹלְכִין אַחֲרֵי הַגְּדוּלָה; הֵיוּ שְׁוֹת⁷⁵ - הוֹלְכִין אַחֲרֵי הַפְּנִימִית. פִּיעַד הוֹלְכִין אַחֲרֵיהֶּ? שְׁאֵם נִקְבָה⁷⁶ בְּמוֹצֵיא רְמוֹן - שְׁתִּיהֶן טְהוּרוֹת⁷⁷.

71) בלוייה. 72) בבריאה היה נקב קטן וחיבר לה את המהווה וסגר את הנקב, ואחר כך ניקבה הגדולה כמוציא רימון ונקב זה לא תוקן. 73) ואם נגעו טומאה במהווה לא נטמאה, אף על פי שהיא שלימה (כסף משנה). 74) ושתיהן בריאות או מהוהות. 75) ושתיהן בריאות או מהוהות. 76) אחר שטלא את הנקב הקטן הראשון. 77) אינן מקבלות טומאה מפני שהמהווה היא טפילה לבריאה וכן הקטנה לגדולה והחיצונה לפנימית.

יח. שֶׁלֶשֶׁה פְּנֻקְסוֹת הֵן: הָאֶפְיִירִין⁷⁸. שְׁמִינְיָהִין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פִּיצֵד? נִפְלוּ מִשְׁקִין עַל הַחֲרוּר³³ - לֹא נִטְמָא מִן הָעֵץ הַסְמוּךְ לַחֲרוּר אֲלֵא שְׂבָעָה טַפְחִים³⁴ בְּלֶבֶד, וְשֶׁאֵר הָעֵץ טָהוֹר. וְכֵן אִם נִפְלוּ מִשְׁקִין עַל הַדְּרָכָן - לֹא נִטְמָא אֲלֵא אַרְבָּעָה טַפְחִים הַסְמוּכִין לַדְּרָכָן. נִפְלוּ חוּץ לְשְׂבָעָה וְחוּץ לְאַרְבָּעָה - הָרִי זֶה כִּפְלִי קְבוּל שְׁנֵגְעוּ מִשְׁקִין בְּאַחוּרָיו, וְלֹא נִטְמָאוּ אֲלֵא מִמְקוֹם מַגְעוֹ וְלֹאחוּץ³⁵.

(31 שם מ"ב. 32) שנותנים על צואר הבהמה לכוון הילוכה [למעלה בפרק יג הלכה כב, כתב רבינו שמרדע הוא מלמד, וצ"ע]. (33) המרדע הוא עץ ארוך, שראשו האחד מחובר ברזל רחב לנער בו את העפר שנדבק במחרישה, ולחתוך בו שרשים המעכבים את החרישה. ברזל זה נקרא חרוור (ראה למעלה פי"א הכ"ב), ולראשו השני מחובר ברזל יותר קטן, ונקרא "דרבן". (34) שיערו חכמים שהחרור זקוק לשיעור כזה לצורך מלאכתו. (35) חלקי העץ משני צידי מקום נגיעת הטומאה המרוחקים יותר משבעה טפחים מן החרור וארבעה מן הדרבן.

ה. פִּיס³⁶ שֶׁבְתוֹךְ פִּיס שְׁנִטְמָא אֶחָד מֵהֵן בְּמִשְׁקִין - לֹא נִטְמָא חֲבָרוֹ³⁷. בְּמָה דְבָרִים אֲמוּרִים? פְּשִׁיטוּ שְׂפָתוֹתֶיהֶן שְׂוִין; אֲבָל אִם הָיָה הַחִיצוֹן עוֹדֵף³⁹ וְנִטְמָא הַפְּנִימִי - נִטְמָא הַחִיצוֹן⁴⁰, נִטְמָא הַחִיצוֹן - לֹא נִטְמָא הַפְּנִימִי⁴¹. וּבִשְׂרָץ, בֵּין כֶּף וּבֵין כֶּף, אִם נִטְמָא אֶחָד מֵהֶם - לֹא⁴² נִטְמָא חֲבָרוֹ.

(36) שם פרק כו מ"ב. (37) אפילו הם מחוברים. והטעם, מפני שתוכו של כיס זה נידון כגבו של השני. (38) תוספתא כלים, בבא בתרא פ"ד ה"א. (39) בולט למעלה משפת הפנימי. במקרה זה נידון הפנימי כתוך, והחיצון כאחוריים. (40) כדין נטמא תוכו - נטמא גבו. (41) שבטומאת משקין, נטמא גבו - לא נטמא תוכו. (42) למחוק את התיבה: "לא" (משנה-למלך). בתוספתא כתוב: "אבל בשרץ שניהם שווים", פירוש, אם נטמא אחד מהם - נטמא גם השני. והטעם, מפני שטומאת שרץ היא מן התורה לא חילקו בין תוך ואחוריים, כמו שנתבאר למעלה בהלכה א.

ו. הַחֹזֵק⁴³ רְבַע⁴⁴ וְחָצִי רְבַע בְּעֵץ אֶחָד⁴⁵ וְנִטְמָא אֶחָד מֵהֵן בְּמִשְׁקִין - לֹא נִטְמָא הַשְּׂוִין⁴⁶, אָף עַל פִּי שְׁהֵן עֵץ אֶחָד. פִּיצֵד? נִגְעוּ מִשְׁקִין טְמֵאִין בְּתוֹךְ הָרְבַע - הָרְבַע וְאַחוּרָיו טְמֵאִין, וְחָצִי הָרְבַע וְאַחוּרָיו טָהוֹרִין; נִגְעוּ בְּחָצִי הָרְבַע מֵתוֹכוֹ - חָצִי הָרְבַע וְאַחוּרָיו טְמֵאִים, הָרְבַע וְאַחוּרָיו טָהוֹרִין. וּכְשֶׁהוּא מְטַבֵּיל - מְטַבֵּיל אֶת הַפֶּלֶל⁴⁷. נִטְמָאוּ אַחוּרֵי הָרְבַע אוֹ אַחוּרֵי חָצִי הָרְבַע בְּמִשְׁקִין - הָרִי אַחוּרֵי הַפֶּלֶל⁴⁸ טְמֵא, שְׂאִין חוֹלְקִין אֶת הָאַחוּרִים⁴⁹.

(43) שם פרק כה מ"ד. (44) רביעית הקב = לוג. (45) רובע בראשו האחד, וחצי רובע בשני. (46) מפני שהם כשני כלים, ולכל אחד מהם תשיש מיוחד לו, ואין השני

(12) בין. (13) שם. (14) שקים גדולים לאריות סחורות. (15) כלים אלה אפשר להפוך, ונמצא התוך נעשה גב, והגב תוך. ומלמדנו רבינו, שלא תטעה לומר שבהם אין לחלק בין גב ותוך, ולכן אם נטמא גבם נטמא תוכם.

ג. פְּשׁוּטִי¹⁶ פְּלִי שְׂטָף¹⁷ שְׂאִין רְאוּיִין לְמַדְרָס¹⁸, כְּגוֹן הַשְּׂלֶחָן וְטַבֵּל¹⁹ שְׂאִין לָהּ הַפֶּן²⁰, הוֹאִיל וְאִין מְקַבְּלִין טְמָאָה מִן הַתּוֹרָה²¹, אִם נִטְמָאוּ אַחוּרֵיהֶן בְּמִשְׁקִין - לֹא נִטְמָא תוֹכָן²². אֲבָל פְּשׁוּטִי פְּלִי שְׂטָף הָרְאוּיִים לְמַדְרָס, כְּגוֹן הַמִּטָּה וְהַעוֹר שֵׁשִׁינִים עָלָיו וְהַפֶּסֶא וְכִיּוּצָא בְּהֵן - אִין לָהֶם אַחוּרִים וְתוֹךְ²³, אֲלֵא בֵּין שְׁנֵגְעוּ מִשְׁקִין בְּהֵן מֵתוֹכָן אוֹ מֵאַחוּרֵיהֶן - נִטְמָא הַפְּלִי פְּלִי²⁴. וְכֵן מִדוֹת²⁵ יִין וְשִׁמְן²⁶, וְזוּמָא לִיסְטְרוֹת²⁷, וּמִסְנַגַּת שֶׁל חֲרָדֵל, וּמִשְׁמַרְת שֶׁל יִין - אִין לָהֶן אַחוּרִים וְתוֹךְ²⁸, אֲלֵא אִם נִפְל מִשְׁקִין עַל מְקַצְתָן²⁹ - נִטְמָאוּ פְּלִין³⁰, כְּמוֹ הַבְּגָדִים.

(16) שם מ"א. (17) כלים שיש להם טהרה במקווה נקראים "כלי שטף", מלשון הכתוב (ויקרא ו, כא): "ושטף במים" (פשוטי כלי שטף = כלי שטף שאין להם בית קיבול). המדובר בכלי עץ, אבל בכלי מתכת אין הבדל בין ראוי למדרס לבין לא ראוי. [סתם כלי שטף בלשון רבינו אינו כולל כלי מתכות]. (18) לשבת או לשכב עליהם. (19) מעץ או עור ששוחטים אותה על הקרקע ואוכלים עליה. [במשנה אמרו "והדלפקי" (ראה למעלה פכ"ז ה"ו)]. (20) מסגרת. כשיש לה מסגרת אינה כלי פשוט, שהרי ראוייה לקבלה. (21) ראה למעלה פ"א ה"י. (22) הצד העליון שהחלק במעצד כדי שיהיה נוה לאכול עליו - נקרא "תוך", ו"אחוריו" היינו מהצד השני. (23) אין הבדל בין אחוריהם לתוכם. (24) בכורות לח, א. (25) שם מ"ג. (26) כלים שמודדים בהם יין ושמן, ושואבים בהן את המשקין מן החבית, והמשקה הסמיך נדבק בהם משני הצדדים אגב שאיבה. (27) במשנה: וזומא ליסטרא. בכלים פי"ג מ"ב, מפרש רבינו: כלי שראשו האחד עשוי כעין כף גדולה מנוקבת, ומניחים עליו בשר לצלותו על האש, וראשו השני עשוי כמזלג בעל שלוש שיניים, ותוחבים אותו בכשר הנצלה. (28) המידות מתלכלכים שני צידיהם בשוה אגב מלאכתם, ולפיכך אין לחלק ביניהם לענין טומאה (הרא"ש בפירושו למשנתנו). וזומא ליסטרא, אפשר להשתמש בה משני ראשיה ומשני צידיה, ומסננת וכן משמרת יש להן בית קיבול קטן מאחוריהן, ולפעמים משתמש בו (ר"ש שם). [בתפארת ישראל, מבאר, ששוליהן כפופים קצת כלפי מעלה, כדי שלא יסתתמו נקיבהם כשמניחים את המסננת בכלי שאינו מנוקב]. (29) בכל מקום שהוא. (30) מפני ששני הצדדים תשימשם שוה, אין אנו אומרים זה עיקר וזה טפל, והטפל יהיה דינו כאחוריים, אלא דנים הכל כגוף אחד. [במשנה-למלך הקשה מתוספתא כלים, בבא בתרא פ"ג, האומרת שאם נטמא המזלג לא נטמא הכף, אולם מלשון התוספתא משמע, שנאמרה לפי דעת ר' מאיר במשנתנו, שזומא ליסטרא יש לה אחוריים ותוך. ראה שם].

ד. הַמְרַדֵּעַ³¹ וְהַמְלַמֵּד³² - יֵשׁ לָהֶן אַחוּרִים וְתוֹךְ.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עשרה המידות שהתורה נדרשת בהן, ופירושה: אם נאמרו בתורה פרטי דינים בענין אחד, יש ללמוד מזה לכל הענינים הדומים שיהיה דיניהם כך. (9 כל גופם. 10) הסמיכו חכמים דין זה על הכתוב.

ג. **כָּל הַפְּלִים שֶׁנִּטְמְאוּ - יֵשׁ לָהֶן טְהָרָה בְּמִקְוָה,** חוץ מְכַלֵּי חֶרֶס¹¹ וְכַלֵּי זְכוּכִית¹² וְכֵן הַמִּפְּיץ¹³. כָּלֵי חֶרֶס - נֶאֱמַר בּוֹ: וְאַתּוֹ תִּשְׁבְּרוּ, וְאֵין לוֹ טְהָרָה אֲלָא שְׁבִירָה. אֲפֵלוּ חֶבְרוֹ בְּקַרְקָע¹⁴, וְאֲפֵלוּ קִבְעוּ בְּמִסְמָר, וְאֲפֵלוּ מְלֶאֱהוּ סִיד אוֹ גַּפְסִיס - הֲרִי הוּא כְּמוֹ שֶׁהִיָּה עַד שִׁישְׁבָּר. וְכַלֵּי זְכוּכִית - כְּכַלֵּי חֶרֶס עֲשֹׂאוֹם¹⁵ בְּדָבָר זֶה¹⁶.

(11 שבת פד, א. 12) שם יד, ב: יוסי בן יעזר איש צרידה ויוסי בן יוחנן איש ירושלים גזרו טומאה . . . ועל כלי זכוכית. ובדף טו, ב שם אמרו שאין להם טהרה במקוה - כמו כלי חרס. (13) מחצלת. שם פד, ב. (14) תוספתא, כלים בבא-קמא פ"ו ה"ט. (15) שבת טו, ב: "הואיל ותחילת ברייתם (של כלי זכוכית) מן החול, שוויהו רבנן (עשו אותם חכמינו) ככלי חרס". (16) וכן לענין טהרה במקוה, ומה שאמר "בדבר זה" התכוון להוציא קבלת טומאה מגביהם, שכלי חרס אינו מטמא אלא כשנגעה טומאה באווירו, וכלי זכוכית מיטמא רק מגבו (ציוד החיצון). ראה ה' כלים פט"ו ה"ה. ובגמרא שם (טז, א) נימקו: מפני שכשנשתברו יש להם תקנה על ידי היתוך כמו כלי מתכת, השווו חכמים דינם לכלי מתכת בענין זה.

ד. **הַמִּפְּיץ¹⁷ אֵינוֹ בְּכֻלּוֹ הַפְּלִים הַמְקַזְבְּלִים שֶׁאֵר כָּל הַטְּמָאוֹת¹⁸. לְפִי שֶׁאֵינוֹ כָּלֵי קִבּוּל, אֵינוֹ מְכַלֵּל כָּלֵי עֵץ הָאֲמוּרִין בְּתוֹרָה¹⁹. וְהוּאֵל וְהוּאֵי רְאוּי לְמִשְׁכָּב, נִתְרַבָּה לְטִמְאַת מְדָרְס בְּלִבְדוֹ²⁰ דִּין תּוֹרָה²¹. וְכֵין שֶׁאֵין לוֹ טְמָאָה וְטְהָרָה בְּפִרוּשׁ וְנִתְרַבָּה²² לְטְמָאָה, לֹא יִתְרַבָּה לְטְהָרָה בְּמִקְוָה; שֶׁאֵין מִתְטַהֵר בְּמִקְוָה אֲלָא הַפְּלִים הָאֲמוּרִין בְּתוֹרָה. וְאֵין לְמִפְּץ טְהָרָה אֲלָא קְרִיעָתוֹ, עַד שִׁישְׁאֵר פְּחוֹת מְשֻׁשָׁה עַל שֻׁשָׁה טֶפְחִים²³.**

(17) שם פד, ב. (18) חוץ מטומאת מידרס, כמבואר לקמן. (19) ויקרא יא, לב. ובמדבר לא, כ. מפני שהוקשו (הושוו) כלי עץ לשק האמורים שם שיש לו בית קיבול. (20) שנאמר (ויקרא טו, כד): "וכל המשכב אשר ישכב עליו יטמא" לרבות פשוטי כלי עץ המיוחדים למשכב ומושב. (21) אבל מקבל טומאה מגזירת חכמים, כפי הכלל המקובל בדינו: כל המטמא מידרס מטמא טמא מת (ראה ה' כלים פכ"ג ה"א). (22) מהדרשה שהבאנו למעלה. בשבת פד, א - למדו מן הכתוב, שכל דבר שאין לו טהרה במקוה אינו מקבל טומאת מידרס, וביארו שם שלא מיעט הכתוב אלא דבר שאין במינו דבר שיש לו טהרה, כגון כלי חרס, שכל דבר העשוי מחרס אינו נִיטְהָר במקוה, אבל מפץ שיש במינו דבר המתטהר במקוה, כגון סלים, נתרבה לטומאת מידרס מ"וכל המשכב". [מלשונו של רבינו כאן יוצא ברור, שכל

משמש עמו. (47) אפילו אותו החלק שלא נטמא, לפי שהוא "עצם גוף אחד" (רבינו בפירושו. ראה השלמות להלכה ג). (48) פירוש, אחורי כל הכלי. (49) לענין טומאה הבאה להם מחמת עצמם, אבל כשנטמאו על ידי התוך - אין טומאתם מתפשטת יותר מטומאת התוך עצמו.

ז. **קִמְקוּמוֹס⁵⁰ שֶׁהִיוּ אֲחֹרָיו טְמֵאִין וְהִיָּה מְרִיתִיחַ - אֵין חוֹשְׁשִׁין שְׁמָא יֵצְאוּ מִשְׁקִין מִתּוֹכוֹ וְנִגְעוּ בְּאֲחֹרָיו וְחִזְרוּ לְתוֹכוֹ, אֲלָא הֲרִי הַמִּשְׁקִין שֶׁבְּתוֹכוֹ טְהוּרִין לְתוֹרָה⁵¹.**

(50) שם מ"ח. (51) אבל לא לקודש, שאין אחוריים ותוך לקודש, כמו שביארנו למעלה בהלכה א.

בְּרִיף רַחֲמָנָא דְסִיעִין

~ שבת קודש ז' ניסן ~

הַלְכוֹת מְקוֹאוֹת

מְצוֹת עֲשֵׂה אַחַת, וְהִיא. שִׁיטְבַל כָּל טְמָא בְּמֵי מִקְוָה וְאַחַר כֵּף יְטְהַר.

וּבְאֹר מְצוּהָ זֶה בְּפָרְקִים אֵלֶּי:

פָּרְק רֵאשׁוֹן

1) יבאר שכל הטמאים, בין אדם בין כלים, אין להם טהרה אלא במקוה. הכלים שאין להם טהרה במקוה. זמן חיובי טבילות אימתי, ואם טבלו בבגדיהם. אם צריך כוונה לטבילה ואם צריכים ראוי לביאת מים. דבר החוצץ באדם וכלים.

א. **כָּל הַטְּמֵאִין, בֵּין אָדָם בֵּין פְּלִים², בֵּין שֶׁנִּטְמְאוּ טְמָאָה חֲמוּרָה שֶׁל תּוֹרָה בֵּין שֶׁנִּטְמְאוּ בְּטְמָאָה שֶׁל דְּבָרֵיהֶן³ - אֵין לָהֶן טְהָרָה אֲלָא בְּטְבִילָה בְּמֵים הַנִּקְוִין בְּקַרְקָע⁴.**

2) להוציא אוכלין שאין להם טהרה כלל. (3) דברי חכמים. (4) 'תורת כהנים' פרשת שמני, פרשתא ט, ה"א. ויתבאר בהלכות הבאות.

ב. **כָּל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר בְּתוֹרָה רְחִיצַת בְּשָׂר וְכַפּוּס בְּגָדִים מִן הַטְּמָאָה - אֵינוֹ אֲלָא טְבִילַת כָּל הַגּוֹף בְּמִקְוָה. וְזֶה שֶׁנֶּאֱמַר בְּזָב: וַיְדִי לֹא שָׁטַף בְּמֵים⁵ - כְּלוּמַר, שִׁיטְבַל כָּל גּוּפוֹ⁶. וְהוּא הַדִּין לְשֶׁאֵר הַטְּמֵאִין, שֶׁאֵם טָבַל כְּלוֹ חוּץ מִרֵּאשׁ אֲצַבַּע הַקְּטָנָה - עֲדִין הוּא בְּטְמָאָתוֹ. וְכָל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אִף עַל פִּי שֶׁהֵן מְפִי הַשְּׂמוּעָה⁷, הֲרִי נֶאֱמַר: בְּמֵים יוֹבָא וְטְמָא עַד הָעָרֵב וְטְהָר - בְּנִין אָב⁸ לְכָל הַטְּמֵאִים שִׁיבּוּאוֹ⁹ בְּמֵים¹⁰.**

5) ומשמע לכאורה ששיטפת ידיים מטהרת. (6) חלקי הגוף הנראים לעיניים (ראה לקמן ה"י). (7) ששמע תלמיד מפי רבו, ורבו מרבו עד משה רבינו. (8) אחת משלוש-

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שְׁנֵטְבֵלוּ בְּבִגְדֵיהֶן - עֲלֵתָה לָהֶן טְבִילָה³⁴, מִפְּנֵי
שְׁהֵמִים בָּאֵין פְּהֶן³⁵ וְאֵינֶן חוֹצְצִין. וְכֵן הִנְדָּה³⁶
שְׁטַבְלָה בְּבִגְדֵיהָ - מִתְּרַת לְבַעֲלָהּ.

~ נקודות משיחות קודש ~

חיון מראש אָצַבַע הַקְּמָנָה...

בפ"א ה"ב כתב "אם טבל כולו חוץ מראש אצבע הקטנה עדיין הוא בטומאתו", ומוסיף כאן אודות הצורך להטביל כל ראשו שהוא כגופו דין תורה.

מכאן יש ללמוד הוראה בעבודת ה' עד כמה נוגע גם דבר פעוט ופעולה קטנה של יהודי, שהרי השיער הוא טפל לגוף וזה שנמצא באדם בשעת הטבילה הוא באקראי, שכן יכול היה לגלח ראשו ולטבול, ובכל זאת גם עניין פעוט זה יש לו ערך גדול עד שחייב להטביל כולו.

כך גם פעולות הנראות קטנות כמו נתינת פרוטה לעני, חשובות הן וצריכות להיעשות בפרסום כי לעולם לא ידע מי רואהו ועד כמה השפיעה פעולתו על אדם אחר שראה את נתינת הצדקה. ואין מקום לטעון שהרי מדובר בסכום זעום כל כך ומה היא החשיבות הגדולה לכאורה, כי נתינת צדקה היא מצות ה' וכשמדובר על ציווי ה' אין חילוק בין גדול לקטן ובכל מקרה מקיימים ציווי ה'. ובנוסף, כשיקיים מצוה זו הרי "מצוה גוררת מצוה" יעורר הדבר אצלו את ה'תיאבון' לקיים עוד ועוד מצוות, עד שיהיה שלם בכל ענייני התורה ומצוותיה.

(על פי "מלכות" ספר טהרה סימן לב מתוך רמב"ם "פרס המלך")

33) עירובין ד, ב. 34) ביצה יח, א. 35) הבגדים סופגים ומעבירים את המים לגוף. 36) שם.

ח. כָּל הַטּוֹבֵל³⁷ צָרִיף לְהַתְּפֹן לְטְבִילָה, וְאִם לֹא
נִתְּפֵן - עֲלֵתָה לוֹ טְבִילָה לְחִלְיָן³⁸. אֲפֵלוּ נִדְּהָ
שְׁטַבְלָה בְּלֹא פְּנָה, כְּגוֹן שֶׁנִּפְלָה לְתוֹךְ הַמַּיִם אוֹ
יָרְדָה לְהִקְרֶי³⁹ - הָרִי זֶה מִתְּרַת לְבַעֲלָהּ⁴⁰; אֲבָל
לְתַרְוּמָה וּלְקַדְשִׁים אֵינָה טְהוֹרָה עַד שֶׁתְּטַבֵּל
כְּכֹנָה⁴¹.

37) חולין לא, א. 38) שם. 39) ולא התכוונה להיטהר מטומאתה. 40) כרב שם, נגד דעת רבי יוחנן. ואף-על-פי שכלל בדינו: רב ורבי יוחנן, הלכה כרבי יוחנן, פסק כאן כרב, מכיוון שמסקנת הגמרא שם גבי גל שנתלש היא לפי דעת רב (כסף-משנה). 41) שם. ובמשנה חגיגה יח, ב אמרו: לתרומה – צריכה כוונה לטהרת תרומה, ולקודש – צריכה כוונה לטהרת קודש.

ט. הַכּוֹפֵת⁴² יָדָיו וְרַגְלָיו וְיָשַׁב לוֹ בְּאַמַּת הַמַּיִם⁴³, אִם
נִכְנסוּ מַיִם דְּרָף כְּלוֹ - טְהוֹר⁴⁴. הַקּוֹפֵץ⁴⁵ לְתוֹךְ

פשוטי כלי עץ אין להם טהרה במקוה, מפני שלא נכללו בכתוב "וכל כלי עץ", ונתרבו לטומאת מידרס מן הכתוב "וכל המשכב" מפני שיש בינם כלים המיטהרים במקוה. והראב"ד חולק, ומחלק בין פשוטי כלי עץ ובין מפץ העשוי מגמי ועשבים אחרים, שאינם כלי כלל, ודעתו שפשוטי כלי עץ כלולים באמור "וכל כלי עץ", ומכיוון שנתרבו לטומאה נתרבו גם לטהרה הכתובה באותו ענין, אבל מפץ של גמי שאינו כלי כלל לא נכלל באמור לענין טומאה, ולפיכך אין לו טהרה במקוה (ראה 'תוספות' שבת שם ד"ה מפץ, שכתבו כהראב"ד). [(23) כשיעורו לטומאה. משנה, כלים פ"ו מ"ז.

ה. הַזָּבֵחַ²⁴ אֵין לוֹ טְהָרָה אֲלָא בְּמַעֲיָן²⁵, שְׁהָרִי נֶאֱמַר
בוֹ: בְּמַיִם חַיִּים. אֲבָל הַזָּבֵחַ וְשֵׁאֵר הַטְּמְאִין, בֵּין
אָדָם בֵּין בְּלִיִּם - טוֹבְלִין אִף בְּמַקְוָה.

24) מקוואות פ"א מ"ח. 25) של מים מתוקים ראויים לשתייה, אבל מלוחים או מרים וכן מעיינות חמים – פסולים כמבואר בהל' פרה אדומה פ"ו ה"ב גבי מי חטאת, שהתורה אמרה בהם גם כן "מים חיים".

ו. כָּל חֲזִבֵי טְבִילוֹת²⁶ טְבִילְתָן בַּיּוֹם²⁷, חוּץ מִנְדָּה
וְיולֵדֵת שֶׁטְבִילְתָן בְּלִילָה²⁸, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ²⁹ בְּעַנְיָן
נְדָה. וּבַעַל קָרִי טוֹבֵל וְהוֹלֵף כָּל הַיּוֹם כְּלוֹ, מִתְּחִלַּת
הַלֵּילָה³⁰; שֶׁנֶּאֱמַר: וְהָיָה לַפְּנֹת עֶרֶב³¹ יִרְחֵץ בְּמַיִם
- מְלֻמָּד, שֶׁטּוֹבֵל וְהוֹלֵף מִתְּחִלַּת הַלֵּילָה עַד הָעֶרֶב
שְׁמֻשׁ³².

26) שבת קכא, ב. 27) ביום האחרון לטומאתם, ואינם רשאים בלילה שלפניו אע"פ שהלילה שייך ליום שלאחריו. ומלמדנו עוד, שאינם צריכים לחכות עד גמר יום הטומאה, היינו עד שקיעת החמה. במגילה כ, א למדו מהכתוב (במדבר יט, ט): "והזה הטהור על הטמא . . . ביום השביעי", שהזאה פסולה בלילה, וטבילה לומדים בהיקש מהזאה. [ואע"פ שלמדו טבילה מהזאה, נראה שיש הבדל גדול בין שתיהן: טבילה בלילה שאחרי ימי הטומאה, כשירה והזאה פסולה, שהרי במשנה (פרה פ"ב מ"א) אמרו סתם "פסול", וכן גם לשונו של רבינו בהל' פרה אדומה פ"א ה"א. ונשאר לברר למה לא אמרו בזה: אין היקש למחצה. ראה 'תוספות' נדה סז, ב ד"ה משום סרך]. 28) בליל שמיני לתחילת ראייתה. בנדה כתבה תורה (ויקרא טו, יט): "שבעת ימים תהיה בנדתה" – תהא בנדתה כל שבעת הימים, ויולדת איתקש (הושוותה) לנדה (פסחים צ, ב). 29) בספר קדושה, בהל' איסורי ביאה פ"ד ה"ו. 30) אם ראה קרי בלילה, רשאי לטבול לפני הנץ החמה (ראה השלמות). 31) רבינו מפרש כשהגיע הערב, ולא כפירוש רש"י (ראה רש"י 'תוספות' נזיר סו, א בענין קושיית שמואל). 32) למחרת היום.

ז. כָּל הַטּוֹבֵל³³ צָרִיף שְׁיִטְבֵּל כָּל גּוּפוֹ כִּשְׁהוּא עָרֵם
בְּבַת אַחַת. וְאִם הָיָה בַּעַל שְׁעָר - יִטְבִּיל כָּל שְׁעָר
רֵאשׁוֹ, וְהָרִי הוּא כְּגוֹפוֹ דֵּין תּוֹרָה. וְכָל הַטְּמְאִין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שם, והוא נדבק על רגליה - וחוצץ. והוא יפרש שאביו של שמואל הניח מפצים על קרקע הנחר לעמוד עליהם. (59) שלא יראוה המסתובבים במל. רבינו מפרש כך מה שאמרו שם: אבוה דשמואל עביד לבנתיה (עשה לבנותיו) . . . ומפצי ביומי תשרי. וכן פירש ב'ערוך'. (60) שם.

יב. אַחַד הָאָדָם אוּ הַכֵּלִים⁶¹ לֹא יִהְיֶה דֹבֵר חוּצָץ בֵּינָם וּבֵין הַמַּיִם. וְאִם הָיָה דֹבֵר חוּצָץ בֵּינָם וּבֵין הַמַּיִם, כְּגוֹן שֶׁהָיָה בָצֵק אוּ טֵיט מְדַבֵּק עַל בֶּשֶׂר הָאָדָם אוּ עַל גּוֹף הַכֵּלִי - הָרִי זֶה טָמֵא כְּשֶׁהָיָה, וְלֹא עֲלָתָהּ לָהֶן טְבִילָה. דְּבַר תּוֹרָה⁶²: אִם הָיָה דֹבֵר חוּצָץ חוּפָה אֶת רֵב הָאָדָם אוּ רֵב הַכֵּלִי - לֹא עֲלָתָהּ לָהֶן טְבִילָה. וְהוּא⁶³ שֵׁיִקְפִיד עָלָיו וְרוּצָה לְהַעֲבִירוֹ; אֲבָל אִם אֵינוֹ מְקַפֵּיד עָלָיו וְלֹא שָׁם אוֹתוֹ עַל לֵב בֵּין עֶבֶר בֵּין לֹא עֶבֶר - אֵינוֹ חוּצָץ וְאֵף עַל פִּי שְׁחוּפָה אֶת רֵבוֹ. וְכֵן אִם הָיָה חוּפָה מֵעוּטוֹ - אֵינוֹ חוּצָץ, אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא מְקַפֵּיד עָלָיו. מְדַבְּרֵי סוֹפְרִים⁶⁴: שֶׁכֵּל דֹבֵר חוּצָץ, אִם הָיָה מְקַפֵּיד עָלָיו - לֹא עֲלָתָהּ לוֹ טְבִילָה, אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא עַל מְעוּטוֹ, גְּזָרָה מִשּׁוֹם רֵבוֹ; וְכֵל דֹבֵר חוּצָץ, אִם הָיָה חוּפָה אֶת רֵבוֹ - לֹא עֲלָתָהּ לוֹ טְבִילָה, אֵף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מְקַפֵּיד עָלָיו, גְּזָרָה מִשּׁוֹם רֵבוֹ הַמְקַפֵּיד עָלָיו. נִמְצְאָת אוֹמֵר: שֶׁאִם הָיָה עַל בֶּשֶׂר הָאָדָם אוּ עַל גּוֹף הַכֵּלִי דֹבֵר מְדַבְּרִים חוּצָצִין, כְּגוֹן בָּצֵק וְזֶפֶת וְכִיּוֹצָא בֵּהֶן, אֲפִלּוּ טָפֵחַ כְּחֻרְדָּל, וְהוּא מְקַפֵּיד עָלָיו - לֹא עֲלָתָהּ לוֹ טְבִילָה; וְאִם אֵינוֹ מְקַפֵּיד עָלָיו - עֲלָתָהּ לוֹ טְבִילָה, אֲלֵא אִם כֵּן הָיָה חוּפָה רֵב הַכֵּלִי אוּ רֵב הָאָדָם, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ.

הַמְקָה - הָרִי זֶה מְגַנָּה. וְהַטּוֹבֵל פְּעָמִים⁴⁶ בְּמְקָה - הָרִי זֶה מְגַנָּה. וְהַאֹמֵר⁴⁷ לְחָבְרוֹ: כְּבֵשׂ יִדְדָךְ⁴⁸ עָלַי בְּמְקָה - הָרִי זֶה מְגַנָּה.

(42) הקושר (תוספתא, מקואות פ"ח ה"א). (43) בחפירה שמכונסים בה ארבעים סאה מים. (44) כשארם נכנס למים כדרכו בעמידה על רגליו מתקבל על הדעת שנכנס המים דרך כולו, אבל אדם כפות שישב במים צריך לבדוק אם נכנסו או לא. (45) שם פ"ה ה"י. (46) שם. (47) שם. (48) ללחוץ על ראשו, כדי שייכנס כולו למים. בתשובות הריב"ש סי' רצג (מובאה בכסף-משנה כאן) מפרש טעם הגיוני, מפני שבכל שלושת המקרים הללו נראה כאילו כוונתו להקר או - באומר כבוש ידך - לשם שחוק, וטבילה צריכה כוונה לתרומה ולקודש (למעלה ה"ח), ואם יגע הטובל הזה בתרומה וקדשים, יאמרו הרואים שטבילה אינה צריכה כוונה ויבואו לידי מכשול. [במסכת כלה רבתי פ"י, אמרו: "והטובל שני פעמים הרי זה מגונה, דילמא דייב על אינשי ולא חזי ליה" פירוש שמה יתיו מים על אנשים העומדים שם בין טבילה לטבילה והוא לא יראה אותם (לפני טבילה ראשונה הוא מסתכל ורואה). ושם אמרו שקופץ לתוך האמבטי "הוא דרך המיתה" (סנהה יש בדבר) ומוכן שהוא הדבר בקופץ לתוך המקוה. וגדולה הפליאה שהריב"ש לא הביא ברייתא זו].

י. בֵּית הַסֹּתְרִים⁴⁹ וּבֵית הַקְּמָטִים אֵינָן צְרִיכִין שְׁיִבְאוּ בֵּהֶן הַמַּיִם; שְׁנֵאמַר: וְיָדִיו לֹא שֹׁטֵף בְּמַיִם - אֵיבְרִים הַנִּרְאִים בְּלִבְדָּ⁵⁰. וְאֵף עַל פִּי כֵן צְרִיכִין לְהִיּוֹת רְאוּיִין⁵¹ שְׁיִבְאוּ בֵּהֶן הַמַּיִם וְלֹא יִהְיֶה דֹבֵר חוּצָץ⁵². לְפִיכָף אָמְרוּ חֻכְמִים⁵³: לְעוֹלָם יִלְמַד אָדָם בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, שֶׁתְּהִיָּה אִשָּׁה מְדִיחָה בֵּין קְמָטִיָּה בְּמַיִם וְאַחַר כֵּן תִּטְבֵּל. וְהָאִשָּׁה טוֹבֵלַת פְּדָרָךְ גְּדִילְתָּה⁵⁴, כְּאוֹרְגַת וְכַמְנִיקָה אֶת בְּנָהּ.

~ נקודות משיחות קודש ~

דְּבַר חוּצָצִין...

שני דינים בטבילה וכל אחד בעל גדר שונה; הדין שצריך לטבול כל גופו במקוה הוא דין במעשה הטבילה של האדם שאפילו אם השאיר ראש אבר קטן בחוץ אין כאן מעשה טבילה (מן התורה), והדין שלא תהיה חציצה בינו ובין המים אינו חסרון במעשה הטבילה אלא עניין צדדי - דבר החוצץ שבתנאים מסוימים אינו מעכב כי אין כאן פגם במעשה הטבילה.

בכך יובן מדוע בחר האדמו"ר הזקן באגרת התשובה (פרק ה') לתאר את הקשר שבין ישראל לקב"ה (על פי הפסוק כי חלק ה' עמו כו') במילים: "אין שום דבר גשמי ורוחני חוצץ לפניו יתברך", כי הוא חידוש לגבי מה שביאר (בחלק א' פרק מ"ח) ש"הארץ הלזו הגשמית... מלא כל הארץ כבודו" היינו אור-אין-סוף ברוך-הוא כמו שנאמר "את השמים ואת הארץ אני מלא, נאום ה'" כי שני הדינים בטבילה הם בדוגמת שני האופנים המתוארים בפרק מ"ח וב'אגרת התשובה'.

(49) המקומות בגוף שאינם מגולים כשהאדם נמצא במצב טבילי. (50) ב'תורת כהנים' פרשת מצורע, פ"ד ה"ה דרשו: "מה ידיו בנראה אף כל בנראה, פרט לבית הסתרים". (51) קידושין כה, א. (52) בין אותם המקומות לבין המים אם יגיעו לשם. בפרק הבא יבואר מה הם הדברים החוצצים (ראה הלכה יב). (53) מימרא של רבא, נדה סו, ב. (54) כדרך עמידתה הטבעית בשעה שהיא אורגת או מיניקה את בנה, שהיא מתכופפת קצת (שם פז, א).

יא. אִשָּׁה⁵⁵ אֵינָה טוֹבֵלַת בְּנִמְלָ⁵⁶, מִפְּנֵי שֶׁמִּתְבַּיֶּשֶׁת מִפְּנֵי הָעֵרִיר⁵⁷ וְאֵינָה טוֹבֵלַת בְּהֶגְן⁵⁸. וְאִם הִקְיָף לָהּ מִפָּץ וְכִיּוֹצָא בּוֹ פְּדִי לְהַצְנִיעָה⁵⁹ - טוֹבֵלַת בְּנִמְלָ. וְלֹא תִטְבֵּל עַל גְּבִי פְלִי חֲרִס⁶⁰ אוּ סֵל וְכִיּוֹצָא בֵּהֶן, מִפְּנֵי שֶׁמִּפְחָדָת וְלֹא תַעֲלֶה לָהּ טְבִילָה.

(55) שם. (56) מקום שהספינות עוגנות. (57) הבאים שמה לרגל עסקיהם. (58) כך פירש רבינו חננאל (ראה 'תוספות' שם טו, ב ד"ה אשה), אולם רש"י מפרש מפני הטיט המצוי

מתוך מהדורת חזק

שהם חלק אלוה ממעל מצד מעלת עצמם, ולכן אין בין ישראל לקב"ה גם לא דבר החוצץ כי גם הציור הגשמי שבו התלבשה הנשמה אינו חוצץ בין ישראל לקב"ה.

(על פי לקו"ש חל"ט ע' 75
מתוך רמב"ם "פרס המלך")

בפרק מ"ח מדבר על כך שהקב"ה נמצא בכל מקום בשווה אצל כל הנבראים כי הוא מצד גדולתו של הקב"ה שאין לו סוף, והוא בדוגמת הטבילה המקיפה את כל האדם בשווה. אבל ב'אגרת התשובה' מדבר על דבר מעלתם של ישראל מצד עצמם שהם "חלק הוי' עמו" ו"חלק משם הוי' ב"ה" והיה מקום לחשוב שאי אפשר שהוי' עצמו "יגיע" אל נשמת ישראל כפי שירדה "ממדרגה למדרגה על ידי השתלשלות העולמות" והתלבשה בגוף הגשמי עד שיש לה שייכות לגשמיות. לכך בחר אדמו"ר הזקן במילים "אין שום דבר גשמי ורוחני חוצץ כו'" כי נשמות ישראל בטלים לקב"ה משום

61) לקמן בפ"ב נימנו הדברים החוצצים באדם, ובפ"ג – החוצצים בכלים. 62) מכאן ועד סוף הפרק, היא מימרא של רבי יצחק, עירובין ד, ב. 63) וזה נאמר (בתנאי). 64) מגזירת חכמים.

שיעורי רמב"ם - ספר המצוות

~ יום ראשון א' ניסן ~

מצות עשה יד.

אחר פל-אכילה, והוא אמרו: תעלה: וְאָכַלְתָּ וְשָׂבַעְתָּ וּבֵרַכְתָּ אֶת־ה' אֱלֹהֶיךָ וְגו' (דברים ח, י). וְלִשׁוֹן הַתּוֹסֵפֶתָא (ברכות ריש פרק ו): "בְּרַכַּת הַמְּזוֹן מִן־הַתּוֹרָה, שְׁנֵאָמַר: וְאָכַלְתָּ וְשָׂבַעְתָּ וּבֵרַכְתָּ אֶת־ה'". וְכָבֵר נִתְבָּאָרוּ דִּינֵי מַצְוָה זוּ בְּכַמְּהָ מְקוֹמוֹת בְּמִסְכַּת בְּרֻכּוֹת.

הַמַּצְוָה הַי"ד — הַצּוּי שְׁנֵצְטוּיֵנוּ בְּמַעֲשֵׂה צִיצִית, וְהוּא אָמְרוּ תְעֵלָה: "וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית וְגו' וְנִתְּנוּ עַל־צִיצִית הַכֹּהֵן פְּתִיל תְּכֵלֶת" (במדבר טו, לח). אִךְ אֵינָה נִמְנִית כְּשִׁמֵּי מַצּוֹת, אֶף־עַל־פִּי שֶׁהִפְלִל הוּא אֶצְלָנוּ (מנחות לח).: "הַתְּכֵלֶת אֵינָה מְעַכֶּבֶת אֶת־הַלֵּבָן וְהַלֵּבָן אֵינוּ מְעַכֵּב אֶת־הַתְּכֵלֶת", שֶׁכֵּן אָמְרוּ בְּסִפְרֵי (פרשת שלח שם): "יָכוֹל שֶׁהֵן שְׁתֵּי מַצּוֹת: מַצּוֹת תְּכֵלֶת וּמַצּוֹת לֵבָן? תִּלְמִיד לֹא־מַר: וְהֵינָה לָכֶם לְצִיצִית — מַצְוָה אַחַת הִיא וְאֵינָה שְׁתֵּי מַצּוֹת". וְזוֹ אֵין הַנְּשִׂים חִבּוֹת בָּהּ, כְּמוֹ שְׁנִתְבָּאָר בְּתַחֲלַת גְּמָרָא קְדוּשִׁין (לג):. וְכָבֵר נִתְבָּאָרוּ פֿל־דִּינֵי מַצְוָה זוּ בְּפֶרֶק ד' מִמְּנַחֹת (לח. ואילך).

~ יום רביעי ד' ניסן ~

מצות עשה ימ.

הַמַּצְוָה הַי"ט — הַצּוּי שְׁנֵצְטוּיֵנוּ לַהֲדוֹת לוֹ תְעֵלָה אַחַר פֿל-אכילה, וְהוּא אָמְרוּ תְעֵלָה: "וְאָכַלְתָּ וְשָׂבַעְתָּ וּבֵרַכְתָּ אֶת־ה' אֱלֹהֶיךָ וְגו' (דברים ח, י). וְלִשׁוֹן הַתּוֹסֵפֶתָא (ברכות ריש פרק ו): "בְּרַכַּת הַמְּזוֹן מִן־הַתּוֹרָה, שְׁנֵאָמַר: וְאָכַלְתָּ וְשָׂבַעְתָּ וּבֵרַכְתָּ אֶת־ה'". וְכָבֵר נִתְבָּאָרוּ דִּינֵי מַצְוָה זוּ בְּכַמְּהָ מְקוֹמוֹת בְּמִסְכַּת בְּרֻכּוֹת.

~ יום שני ב' ניסן ~

מצות עשה ימ.

הַמַּצְוָה הַי"ט — הַצּוּי שְׁנֵצְטוּיֵנוּ לַהֲדוֹת לוֹ תְעֵלָה אַחַר פֿל-אכילה, וְהוּא אָמְרוּ תְעֵלָה: "וְאָכַלְתָּ וְשָׂבַעְתָּ וּבֵרַכְתָּ אֶת־ה' אֱלֹהֶיךָ וְגו' (דברים ח, י). וְלִשׁוֹן הַתּוֹסֵפֶתָא (ברכות ריש פרק ו): "בְּרַכַּת הַמְּזוֹן מִן־הַתּוֹרָה, שְׁנֵאָמַר: וְאָכַלְתָּ וְשָׂבַעְתָּ וּבֵרַכְתָּ אֶת־ה'". וְכָבֵר נִתְבָּאָרוּ דִּינֵי מַצְוָה זוּ בְּכַמְּהָ מְקוֹמוֹת בְּמִסְכַּת בְּרֻכּוֹת.

~ יום שלישי ג' ניסן ~

מצות עשה ימ.

הַמַּצְוָה הַר"ט"ו — הַצּוּי שְׁנֵצְטוּיֵנוּ לְהַמּוֹל, וְהוּא אָמְרוּ תְעֵלָה לְאַבְרָהָם: "הַמּוֹל לָכֶם פֿל-זָכָר" (בראשית יז, י). וּבִפְרוּשׁ הַדּוּדִיעָה הַתּוֹרָה עַל הַכָּרַת לְמַבְטַל מַצּוֹת עֲשֵׂה זוּ, וְהוּא אָמְרוּ תְעֵלָה: "וְעָרַל זָכָר אֲשֶׁר לֹא־יְמוֹל אֶת־בְּשָׂרוֹ עָרְלָתוֹ וְנִכְרְתָהּ וְגו' (שם שם, יד). וְכָבֵר נִתְבָּאָרוּ דִּינֵי מַצְוָה זוּ בְּפֶרֶק י"ט מִשְׁבֵּת (קל). וּפֶרֶק ד' מִיְבֻמּוֹת (מז). וְאֵין הָאִשָּׁה מַצְוָה עַל מִילַת בְּנָה כְּמוֹ שֶׁהָאֵב מַצְוָה עַל כָּף, כְּמוֹ שְׁנִתְבָּאָר בְּקְדוּשִׁין (כט).

הַמַּצְוָה הַי"ט — הַצּוּי שְׁנֵצְטוּיֵנוּ לַהֲדוֹת לוֹ תְעֵלָה

(מז:). ואין האשה מצנה על מילת בנה כמו שהאב מצנה על כף, כמו שנתבאר בקדושין (כט).

סדר תפלות בלתי השנה נדפס לעיל מעמוד קלו עד עמוד קמ

~ שבת קודש ז' ניסן ~

נסח ברכות התפלה וסדרון נדפס לעיל מעמוד קמ עד עמוד קנ

נסח הוידיי נדפס מעמוד קנ עד עמוד קנא

~ יום שישי ו' ניסן ~

מצות עשה רטו. סדר תפלות כל השנה, נהגו העם .. ימלוך עלינו וכו'

המצנה הרטו — הצווי שצטטינו להמול, והוא אָמרו יתעלה לאברהם: "המול לָכֶם פֶּלֶאֱזָר" (בראשית יז, י). ובפרוש הודיעה התורה על הפקרת המבטל מצות עשה זו, והוא אָמרו יתעלה: "וערל זָכָר אֲשֶׁר לֹא־ימול אֶת־בְּשָׁר עֶרְלָתוֹ וְנִקְרָתָהּ וְגו'" (שם שם, יד). ובכך נתבאר דיני מצנה זו בפרק י"ט משבת (קל) ופרק ד' מיבמות

המשך ביאור למס' סנהדרין ליום שישי עמ' א

35 אָמַר רַבִּי אוֹשַׁעְיָא, מִשָּׁל לְדַרְשָׁתוֹ דְּרִישׁ לְקִישׁ, לְמַה הִדְבֵּר דּוּמָה,
 36 לְצִלוּחִית שֶׁל פְּלִיטוֹן – בּוֹשֵׁם מְשׁוּבָח בִּיטוּר, שֶׁהִתְהַ מוֹנַחַת
 37 בְּמִקוּם הַמְנוּפֶּת, בְּמִקוּמָה רִיחָה נּוֹדָה, וְאָף שִׁישׁ שֶׁם רִיחוֹת רַעִים
 38 בִּיטוּר מִכָּל מִקוּם מְרַגִּישִׁים גַּם אֶת רִיחַ הַבּוֹשֵׁם, וְכָל שֶׁכֵּן שֶׁאֵם
 39 הִיטָה מוֹנַחַת בְּמִקוּם הַבּוֹשֵׁם, שְׁהִיא רִיחָה מוֹרֵגֶשׁ יוֹתֵר, וְכך נַח, אִם
 40 הִיָּה חַי בְּדוּרוֹת שֶׁל צְדִיקִים, הִיָּה צְדִיק יוֹתֵר.
 41 נֹאמַר בְּפִסְקוֹ: 'וַיִּזְכַּר אֶת כָּל הַיְקוּם אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאָרֶץ' (בראשית ז
 42 כג). מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: אִם אָדָם הָמָא וְרֵאוּי הוּא לְהֵאבֵד מֵהָעוֹלָם,
 43 בְּהִמָּה מַה הָמָא, וּמְדוּעַ אֵבֵדָה מִן הָעוֹלָם. מֵתַרְצַת הַגְּמָרָא: תָּנָא
 44 בְּבֵרֵייתָא מְשׁוּם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קִרְיָה, מִשָּׁל לְאָדָם שֶׁעָשָׂה חוּפָה
 45 לְבִנוֹ, וְהִתְקַוּוּ שֶׁם מִכָּל מִינֵי סְעוּדָה, לְיָמִים – לְאַחַר זְמַן מֵת בְּנוֹ,
 46 עֲמֵד אוֹתוֹ אָדָם (וּבִלְבָל) [וַיִּזְכַּר] אֶת חוּפָתוֹ, לְפִי שֶׁאָמַר, כְּלוּם
 47 עָשִׂיתִי – הִרִי כָל מַה שֶׁעָשִׂיתִי חוּפָה זֶה, לֹא הִיָּה זֶה אֱלֹא בְּשִׁבִיל
 48 בְּנֵי, עֲכָשְׁיוֹ שְׁמַת בְּנֵי, חוּפָה לְמַה לִּי. אָף הִקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא כְךָ, אָמַר,
 49 כְּלוּם בְּרָאתִי בְּהִמָּה וְתִהְיֶה אֱלֹא בְּשִׁבִיל הָאָדָם, עֲכָשְׁיוֹ שֶׁאָדָם חוּטֵא,
 50 וְבֵא הַמְבוּל וְהַשְּׁמִידוֹ מֵעַל פְּנֵי הָאָדָמָה, בְּהִמָּה וְתִהְיֶה לְמַה לִּי.
 51 נֹאמַר בְּפִסְקוֹ: 'מִכָּל אֲשֶׁר בְּחִרְבָה מֵתוֹ' (שם ז כב), מֵדִיִּיקַת הַגְּמָרָא, רַק
 52 בְּעַלֵּי הַחַיִּים שֶׁבִּיבְשָׁה מֵתוֹ, וְלֹא דִינִים שְׁפִיכִים.
 53 דְּרִישׁ רַבִּי יוֹסִי דְּמִן קַסְרִי – מֵהָעִיר 'קִיסְרִי', מֵאֵי דְבִתְבִי (איוב כד יח)
 54 'קָל הוּא עַל פְּנֵי מַיִם תְּקוּלָל חֲלָקְתָם בְּאָרְצוֹ, מִלְמַד שֶׁהִיָּה נַח הַצְּדִיק
 55 מוֹכִיחַ בָּהֶם – בְּבִנֵי דוֹרוֹ, וְאוֹמַר לָהֶם עֲשׂוּ תְשׁוּבָה, וְאִם לֹא,
 56 הִקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מְכִיא עֲלֵיכֶם אֶת הַמְבוּל, וּמִקְשָׁה – מִצִּיּוֹן אֶת
 57 נְכַלְתְּכֶם עַל פְּנֵי הַמַּיִם בְּצִיּוֹן – כְּנֹדוֹת נְפֹחִים, שֶׁנֹּאמַר 'קָל הוּא עַל
 58 פְּנֵי מַיִם', שֶׁתִּהְיֶה כְּדָבָר שֶׁהוּא קָל וְצָף עַל פְּנֵי הַמַּיִם, וְלֹא עוֹד, אֱלֹא
 59 שְׁלֹקְתִין מֵהֶם – מְדוּר הַמְבוּל קָלָלָה לְכָל בָּאֵי עוֹלָם, שֶׁמִּקְלָלִים אֶת
 60 הָאָדָם שֶׁהִיָּה כְּאִנְשֵׁי דוֹר הַמְבוּל, שֶׁנֹּאמַר 'תְּקוּלָל חֲלָקְתָם בְּאָרְצוֹ'.
 61 מִבֵּאֶרֶת הַגְּמָרָא אֶת סִיּוּם הַפִּסְקוֹ: 'לֹא יִפְגְּהוּ דְרִיךְ בְּרַמִּים, מִלְמַד
 62 שֶׁהִיוּ מְפִינִים דְרִיךְ בְּרַמִּים – הוֹלְכִים בְּדֶרֶךְ מְשׁוּבָשֵׁת, כְּמוֹ הַדְרֵךְ
 63 שֶׁבְּתוֹךְ הַכְּרַמִּים שִׁישׁ בַּה קוֹצִים.
 64 (אמר) וְאָמְרוּ לוֹ בְּנֵי דוֹרוֹ לְנֵת, וְמִי מְעַבֵּב – אִם אֲכַן יִכּוֹל הַקְּדוּשׁ
 65 בְּרוּךְ הוּא לְהֵבִיא עֲלֵינוּ אֶת מִי הַמְבוּל, מִי מְעַבְבוֹ לְעִשׂוֹת זֹאת מִיָּד.
 66 אָמַר לָהֶם, פְּרִידָה אַחַת – גּוֹזֵל אַחַד, כְּלוּמַר אָדָם טוֹב אַחַד יֵשׁ לִי
 67 לְהוֹצִיא מֵכַם, וְהוּא מְתוּשֶׁלַח הַצְּדִיק, וְאַחֲרֵי שִׁימוֹת מְתוּשֶׁלַח
 68 יְבוֹאוּ עֲלֵיכֶם מִי הַמְבוּל.

1 היו רשעים היה ראוי להשמיד אף את הצדיקים, אלא שנח מצא חן
 2 בעיני ה', שנאמר (בראשית ו דה) 'נחמתי כי עשיתם, ונח מצא חן בעיני
 3 ה'', ויש לדרוש את סמיכות הפסוקים כאילו נאמר 'נחמתי כי
 4 עשיתם ונח', שאף על נח ניחם ה' ורצה לאבדו, אלא שמצא חן
 5 בעיני ה', ונהג בו ה' לפניו משורת הדין.
 6 נאמר בפסוק: 'וינחם ה' כי עשה את האדם בארץ' (שם ו א), כי אִתָּא
 7 – כשבא רב דימי מארץ ישראל אמר בביאור הפסוק, כך אמר
 8 הקדוש ברוך הוא, ופה עשיתי שתקנתי להם לבני האדם קברות
 9 בארץ, ואינם חיים וחוטאים לעולם. מאי משמע – כיצד מוכח
 10 שלשון 'וינחם' היא לשון חוטאים לעולם. נאמר כאן 'וינחם
 11 ה'', וכתוב הָתָם – ונאמר שם, לגבי יוסף הצדיק כשהתגלה לאחיו,
 12 (בראשית נ כא) 'וינחם אותם וידבר על לבם'.
 13 וְאִיכָּא דְאָמְרִי – ויש שדרשו פסוק זה באופן אחר, שאמר הקדוש
 14 ברוך הוא, לא ופה עשיתי שתקנתי להם קברות בארץ, כי אם היו
 15 נשארים בחיים אפשר שהיו חוזרים בתשובה, ולפי זה 'וינחם ה' פי
 16 עשה את האדם בארץ' היינו שכביכול התחרט ה' על כך שעשה
 17 לבני האדם קברות בארץ, וכיצד לומדים זאת. כתוב הָתָם 'וינחם ה'
 18 וכתוב הָתָם לגבי מחילה ה' לישראל אחרי חטא העגל 'וינחם ה'
 19 על הרעה אשר דבר לעשות לעמו' (שמות לב ד), ושם הכוונה
 20 שהתחרט ה' מכוונתו לכלות את ישראל.
 21 נאמר בפסוק: 'אלה תולדות נח [נח איש צדיק תמים היה בדורותיו]'
 22 (בראשית ו ט), ובביאור הלשון 'בדורותיו' אמר רבי יוחנן, בדורותיו
 23 היה נחשב צדיק, כיון שכל אנשי דורו היו רשעים גמורים, ולא
 24 בדורות אחרים, שאילו היה בדורות שלא היו כל כך רשעים לא
 25 היה נחשב צדיק. וריש לקיש אמר, כוונת הפסוק לומר שאפילו
 26 בדורותיו שהיו כל כך רשעים, היה נח צדיק ולא למד ממעשיהם
 27 הרעים, וכל שכן שאם היה בדורות אחרים, היה צדיק יותר.
 28 אָמַר רַבִּי חִנְיָא, מִשָּׁל לְדַרְשָׁתוֹ דְּרַבִּי יוֹחָנָן, לְמַה הִדְבֵּר דּוּמָה,
 29 לְהִכִּית שֶׁל לִוִּי שֶׁהִתְהַ מוֹנַחַת בְּמִתְרָתָהּ שֶׁל חוּמַיִם, בְּמִקוּמָה – לִיד
 30 רִיחוֹת הַחוּמַיִם הָרַעִים, רִיחָה טוֹבָה שֶׁל חִבִּית הִיָּן נּוֹדָה וּמוֹרֵגֶשׁ,
 31 אֲבָל שְׁלֹא בְּמִקוּמָה – אִם יוֹצִיאָהּ מִמִּתְרָתָהּ זֶה וְיִנְחִיחָהּ בְּפִנֵי עַצְמָה,
 32 אֵין רִיחָה נּוֹדָה, וְכך נַח, אִם הִיָּה חַי בְּדוּרוֹת שֶׁל צְדִיקִים, לֹא הִיָּה
 33 צְדִיקוֹת נִיכְרָת.

נביאים

יואל פרק ב ט"ו

ט בעיר ישקו בחומה ירצון בפתים יעלו בעד החלונים יבאו כנגב: י לפניו רגזה ארץ רעשו שמים שמש וירח קדרו וכוכבים אספו נגהם: יא ויהוה נתן קולו לפני חילו פי רב מאד מחנהו פי עצום עשה דברו פי גדול יום יהוה ונרא מאד ומי יכילנו: יב וגם עתה נאם יהוה שבו עדי ככל לבבכם ובצום ובכבי ובמספד: יג וקרעו לבבכם ואל בגדיכם ושובו אלי יהוה אלהיכם פירחונן ורחום הוא ארך אפים ורחימסד ונחם עליהם: יד מי יודע ישוב ונחם והשאיר אחריו ברכה מנחה ונסד ליהוה אלהיכם: (פ) טו תקעו שופר בציון קדשו צום קראו עצרת: טז אספועם קדשו קהל קבצו זקנים אספו עוללים וינקי שדים יצא חתן מחדרו וכלה מחפתה: ז בין האולם ולמזבח יבפו הפתחים משרתי יהוה ויאמרו חוסה יהוה על עמך ואל תתן נחלתך לחרפה למשל בם גוים למה יאמרו בעמים איה אלהיהם:

רש"י

חש לקריעת בגדיכם ד"א קרעו לבבכם ואל תצטרכו לקרוע בגדיכם מחמת אבל: ונחם על הרעה. נהפך למחשבה אחרת: (יד) מי יודע. שיש בו עון ישוב וניחם: והשאיר. החסיל והגזם אחריו ברכה ע"י התשובה תבא ברכה בפירות: (טז) קבצו זקנים. ממשקלות שלח קבוץ אלי ל' רפי וקל: (יז) לחרפה. לגדופין: למשל בם גוים. לשון משל ושנינה:

(ט) בעיר ישקו. לשון השמעת קול כמו כמשק גבים (ישעיה לג) דוב שוקק (משלי כח) ממשק חרול (צפניה ב) וי"ת לשון נשק מזדיינין: (י) רעשו שמים. בשביל פורענו' הבאה על ישראל ורגזים ורועשים: אספו נגהם. הכניסו אורן: (יא) ור' נתן. עליהם קולו במאמר נביאי לפני שלחו בהם את חילו זה: כי רב מאד מחנהו. אשר ישלח בכם אם לא תטיבון: (יג) ואל בגדיכם. כי איני

מצודת ציון

(ט) ישוקו. ענין השמעת קול כמו כמשק גבים (ישעיה לג): בעד. בדרך וכן בעד החלון (שופטים ה): (?) רגזה. ענין תנועת החרדה: רעשו. ענין רעדה: קדרו. ענין שחרות כמו קודר שחיתי (תהלים לה): אספו. ענין הכנסה וכן ואין איש מאסף אותם (שופטים ט): נגהם. ענין הארה וזריחה כמו מנוגה נגדו (תהלים י"ח): (יא) נתן. ר"ל השמיע: חילו. מלשון חיל וצבאות עם: יכילנו. ענין הסבלה והחזקה כמו מרבה להכיל (יחזקאל כ"ו): (יב) עדי. אלי כמו האזינה עדי (במדבר כ"ג): (יג) וקרעו. ר"ל פתחו והסירו ערלת לבבכם להראות הכנעה: ונחם. ענין חרטה: (טז) קדשו. הזמינו: קראו. הכריזו: עצרה. ענין קבוץ ואסיפה: (טז) קהל. אסיפת עם: עוללים. קטנים: מחפתה. מל' חפוי ומכוסה: (יז) חוסה. מל' חוס וחמלה:

מצודת דוד

(ט) בעיר ישקו. בתוך העיר ישמיעו קול וירצו על החומות ויעלו בבתים ויבואו בהם דרך החלונות כמו הגנב ולפי שהמשילו לעם אמר לשון הנופל באנשי מלחמה אבירי לבב הלוחמים בחזקה והיא ענין מליצה: (?) לפניו רגזה ארץ וגו'. ר"ל צער גדול יהיה בעולם בעת יבוא כאלו תרגו הארץ וירעשו השמים ושמש וירח נשחרו והכוכבי' הכניסו זהרם ולא יאירו ע"פ תבל: (יא) נתן קולו. אל עמו השמיע קולו ע"י הנביאים לפני בוא חילו הוא הארבה: כי רב. ר"ל שאמר אשר מחנהו רב מאד: עושה דברו. המשחית בשליחות המקום ב"ה: יום ה'. יום הפורעניות הבא מה': ומי יכילנו. מי יכול לסבול היום ההוא: (יב) וגם עתה. אחר שנגזרה הגזרה: (יג) וקרעו לבבכם. ר"ל עשו הכנעה בלב ולא במעשה קריעת הבגדים לבד: ושובו. בהכנעה כזאת שובו אל ה': כי חנון וגו'. וירחם עליכם: ונחם. מתחרט על הרעה

שחשב לעשות: (יד) מי יודע. מי שיודע עון בעצמו ישוב ויתחרט: והשאיר. ר"ל אף כשיבוא הארבה הנה בלכתו ישאר אחריו ברכה ולא ישחית הכל: מנחה ונסך. ר"ל יהיה ממה להביא מנחה ונסכים: (טז) תקעו שופר. להזהיר על התשובה: קדשו צום. הזמינו יום צום: קראו עצרה. הכריזו להתאסף לבית ה': (טז) קדשו קהל. הזמינו את כל הקהל להתענות לפני ה': אספו עוללים. שגם הם יתענו עמכם: יצא חתן מחדרו. להתקבץ עם כל העם ולא ישמח אז עם כלתו: מחפתה. הוא מקום הסתרת הכלה עם החתן והוא החדר שזכר: (יז) לחרפה. כי בעבור הרעב בע"כ ילכו כל הארצות אל העכו"ם ויהיו לחרפה ביניהם וימשלו בם כדרך התושבים על הגרים: איה אלהיהם. ר"ל מדוע עזב עמו שיהיו חסידי לחם:

כתובים

דברי הימים ב פרק-לג טו-כ

טו וַיִּסַּר אֶת־אֱלֹהֵי הַנֶּכֶר וְאֶת־הַפֶּסֶל מִבַּיִת יְהוָה וְכָל־הַמִּזְבְּחֹת אֲשֶׁר בָּנָה בְּהָר בֵּית־יְהוָה וּבִירוּשָׁלַם וַיִּשְׁלַךְ חוּצָה לְעִיר: טז (ויכן) וַיִּבֶן אֶת־מִזְבֵּחַ יְהוָה וַיִּזְבַּח עָלָיו זִבְחֵי שְׁלָמִים וְתוֹדָה וַיֹּאמֶר לַיהוָה לַעֲבֹד אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל: יז אֲבָל עוֹד הָעָם זִבְחִים בַּבָּמֹת רַק לַיהוָה אֱלֹהֵיהֶם: יח וְיִתֵּר דְּבַרֵי מְנַשֶּׁה וְתַפְלָתוֹ אֶל־אֱלֹהָיו וְדְבַרֵי הַחֲזִים הַמְדַבְּרִים אֵלָיו בְּשֵׁם יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הַנֶּם עַל־דְּבַרֵי מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל: יט וְתַפְלָתוֹ וְהַעֲתָרֹלוֹ וְכָל־חַטָּאתוֹ וּמַעֲלוֹ וְהַמְקָמֹת אֲשֶׁר בָּנָה בָּהֶם בָּמֹת וְהַעֲמִיד הָאֲשֵׁרִים וְהַפְּסָלִים לִפְנֵי הַבָּנִיעוּ הַנֶּם כְּתוּבִים עַל דְּבַרֵי חוּזִי: כ וַיִּשָּׁבֵב מְנַשֶּׁה עִם־אֲבֹתָיו וַיִּקְבְּרוּהוּ בֵּיתוֹ וַיִּמְלֹךְ אֱמֹן בְּנוֹ תַחְתָּיו: (פ) כֹּא בְּנֵי־עֲשָׂרִים וּשְׁתַּיִם שָׁנָה אֱמֹן בְּמָלְכוֹ וּשְׁתַּיִם שָׁנִים מָלַךְ בִּירוּשָׁלַם: כג וַיַּעַשׂ הָרַע בְּעֵינָי יְהוָה כַּאֲשֶׁר עָשָׂה מְנַשֶּׁה אָבִיו וְלְכָל־הַפְּסִילִים אֲשֶׁר עָשָׂה מְנַשֶּׁה אָבִיו זָבַח אֱמֹן וַיַּעֲבֹדֵם: כד וְלֹא נִכְנַע מִלִּפְנֵי יְהוָה כַּהֲפָנַע מְנַשֶּׁה אָבִיו כִּי הוּא אֱמֹן הִרְבָּה אֲשָׁמָה: כה וַיִּקְשְׁרוּ עָלָיו עֲבָדָיו וַיִּמִּיתוּהוּ בְּבֵיתוֹ: כו וַיִּכּוּ עִם־הָאָרֶץ אֶת כָּל־הַקְּשָׁרִים עַל־הַמְּלָךְ אֱמֹן וַיִּמְלִיכוּ עִם־הָאָרֶץ אֶת־יֹאשִׁיהוּ בְּנוֹ תַחְתָּיו: (פ)

דברי הימים ב פרק-לד א-ג

א בְּנֵי־שְׁמוֹנֶה שָׁנִים יֹאשִׁיהוּ בְּמָלְכוֹ וּשְׁלֹשִׁים וְאַחַת שָׁנָה מָלַךְ בִּירוּשָׁלַם: ב וַיַּעַשׂ הַיֵּשֶׁר בְּעֵינָי יְהוָה וַיִּלְךְ בְּדַרְכֵי דָוִד אָבִיו וְלֹא־סָר יָמִין וּשְׂמֹאלוֹ: ג וּבְשְׁמוֹנֶה שָׁנִים לְמָלְכוֹ הוּא עוֹדְנוּ נָעַר הַחַל לְדָרוֹשׁ לְאֱלֹהֵי דָוִד אָבִיו וּבְשְׁתַּיִם עֲשָׂרָה שָׁנָה הַחַל לְמַהֵר אֶת־יְהוּדָה וִירוּשָׁלַם מִן־הַבָּמֹת וְהָאֲשָׁרִים וְהַפְּסָלִים וְהַמִּסְכּוֹת:

רש"י

(טו) וישלך חוצה. ולא שברם ולא גנזם מן העין לפיכך נכשל בהם בנו כדכתיב ולכל הפסילים אשר עשה מנשה אביו וגו' שלקח אותם ממקום שהשליך אותם: (טז) ויזבח עליו זבחי שלמים ותודה. שהביא קרבן תודה והתודה להקב"ה שהשיבו לירושלים ולמלכותו: (יט) ותפלתו. היאך נתפלל: והעתר לו. והשיבו על מלכותו: (כ) ויקברוהו ביתו. כמו בביתו (ובמלכים ב' כ"ח) כתוב בגן ביתו לא זכה ליקבר עם אבותיו:

(ג) והוא עודנו נער החל לדרוש. פתרון אע"פ שהיה נער החל לדרוש אלהי דוד אביו דוגמת (ראשית ל"ו) והוא נער את בני בלהה ויבא יוסף את דבתם רעה ואין תימה כדבר אבל אם היה בן שלשים שנה לא היה עושה וזה תימה שהיה נער ואף ע"פ כן החל לדרוש וגו': החל למהר את יהודה וירושלם. מן הבמות והאשרים שעשה מנשה וחדשה אמון בנו כדלמעלה (ב' ל"ג) וישב ויבן את הבמות אשר נתן יחזקיהו אביו

מצודת ציון

(יט) חוּזִי. כן היה שם נביא: (כ) ביתו. בכיתו: (כג) אשמה. פשע ועון: (כד) ויקשרו. ענין מרידה: (ג) החל. התחיל:

מצודת דוד

(טז) ויבן את מזבחו. ר"ל תקנו וחדשו: (יז) רק לה'. ועל כל זה אסורים הם משנבנה הבית: (יח) הנם על דברי. הנם כתובים על דברי הימים של מלכי ישראל: (יט) והעתר לו. מה שה' קבל תפלתו: (כג) כי הוא אמון. ר"ל הוא היה בהיותו מתחלה עד סוף הרבה אשמה ולא שב מדרכיו:

(ג) ובשמנה וכו'. בעת שהיה בן שמנה שנים והיא לעת מלכו בתחלת מלכותו:

משניות מסכת עדויות

יב שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים רַבִּי אֱלֶעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה מְתִיר, וְחַכְמַיִם אוֹסְרִין: פָּרְתוּ יוֹצֵאָה בְּרִצּוּעָה שְׁבִין קַרְנֵיהָ, וּמְקַרְדִּין אֶת הַבְּהֵמָה בְּיוֹם טוֹב, וְשׁוֹחֲקִין אֶת הַפְּלִפְלִין בְּרַחֲמֵי שְׁלֹחַן. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אִין מְקַרְדִּין אֶת הַבְּהֵמָה בְּיוֹם טוֹב, מִפְּנֵי שֶׁהוּא עוֹשֶׂה חֲבוּרָה, אֲבָל מְקַרְצְפִין. וְחַכְמַיִם אוֹמְרִים: אִין מְקַרְדִּין, אִף לֹא מְקַרְצְפִין.

פ ר ק ר ב י ע י

א אֵלּוּ דְּבָרִים מְקַלֵּי בֵּית שְׁמַאי וּמְחַמְרֵי בֵּית הַלֵּל: בִּיצָה שְׁנוּלְדָה בְּיוֹם טוֹב – בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים: תֵּאָכְל; וּבֵית פִּירוּשׁ בֵּרְטִנּוּרָא

יב פרתו יוצאה ברצועה שבין קרניה. לנוי. ואמרו חכמים משאוי הוא ואינו תכשיט לה. ולא פרתו של ר' אלעזר בן עזריה היתה, אלא של שכנתו, ועל שלא מיחה בה נקראת על שמו: ומקרידין ביום טוב. כמין מגירה קמנה של ברזל ששיניה דקות ומחככין ומגנרדין בה את הבהמה, ואע"ג דעביד חבורה: ברחים שלהן. קמנות העשויות לכך: מקרצפים. במגירה של עץ ששיניה גסות ואין עושין חבורה: אף לא מקרצפים. דגורנין קרצוף אמר קירור. ואין הלכה כר' אלעזר בן עזריה אלא במקרידים את הבהמה בלבד, משום דבהא קם ליה בשפתיה דר' שמעון דאמר דבר שאין מתכוין מותר, וקו"ל כוותיה. וחכמים דפליגי עליה סברי כרבי יהודה דאמר דבר שאין מתכוין אסור. ואין כך הלכה:

ד א ביצה שנולדה ביום טוב. ביום טוב של אחר שבת עסקין. ומעמייהו רבית הלל דאמרי לא תאכל, משום דכל ביצה דמתולידא האידנא מאתמול נגמרה לה, ונמצאת שבת מכינה ליום טוב, והתורה אמרה (שמות ט"ז) והיה ביום הששי והכינו, וסתם ששי חול הוא, חול מכן לשבת וחול מכן ליום טוב,

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה א

ברוב ההלכות שנחלקו בהן בית שמאי ובית הלל, בית שמאי מחמירים ובית הלל מקלים. פרק זה מונה עשרים ושלוש הלכות, שבהן בית שמאי מקלים ובית הלל מחמירים. – משנתנו שנויה בתחילת מסכת ביצה, והיא כוללת שתי הלכות שונות. לבאור ההלכה הראשונה נקדים דברים אחרים: (שכבר הבאנו בפתיחה למסכת ביצה): כתוב בתורה (שמות טז, ה): "והיה ביום הששי והכינו את אשר יביאו" – מכאן, שמצוה להכין ביום הששי כל צרכי השבת, והוא הדין ביום טוב שמצוה להכין מערב יום טוב את צרכי יום טוב. ואין כוונת הכתוב להכנה במעשה, כגון שיאפו ויבשלו מערב שבת, שהרי על כך נאמר במפורש (שמות טז, כג): "שבת קודש לה' מחר, את אשר תאפו אפו ואת אשר תבשלו בשליו", אלא הכוונה היא להכנה בדיבור, כגון שיאמר: מדברים אלו ואלו אני אוכל בשבת זו. – אמנם סעודת חול אינה טעונה הכנה, משום שאין לה חשיבות כל כך שתיעשה לה הכנה מיוחדת. אבל סעודת שבת יום-טוב שסעודת מצוה הן, מחייבות הכנה והזמנה, ועל כך אמרה התורה: "והיה ביום הששי והכינו..." – ההכנה צריכה להיות ביום הששי וסתם יום ששי יום חול הוא, כלומר שמצוות ההכנה היא ביום חול לשבת או ביום חול ליום טוב, וזהו שאמרו בגמרא (ביצה ב, ב): "חול מכן לשבת, וחול מכן ליום טוב, ואין יום טוב מכן לשבת, ואין שבת מכינה ליום טוב". – מכאן, כל דבר שלא נתיקמה בו מצוות הכנה, או שלפי עצם טבעו אין הכנה שייכת בו, אסור להשתמש בו בשבת וביום טוב, לפי "שאינו מן המוכן", והרי זה ניקרא "מוקצה", היינו: מופרש ומובדל מכל שימוש בשבת או ביום טוב, כגון פירות שנשרו מהאילן בשבת או ביום טוב, "מוקצה" הם, ואסור לאכול ואף לטלטלם. אמנם הרמב"ם פוסק, שהמוקצה אינו אסור אלא ביום טוב, שהואיל יום טוב קל משבת, אסור בו המוקצה, שלא יבוא לזלזל בו. "כיצד? תרנגולת העומדת לגדל ביצים ושור העומד לחרישה ויוני שובך ופירות העומדים לסחורה, כל אלו וכיוצא בהם – מוקצה הם, ואסור לאכול מהם ביום טוב עד שיכין אותם מבערב ויחשוב עליהם לאכילה; אבל בשבת הכל מוכן אצל שבת ואינו צריך הכנה" (הל' י"ט א, י"ח).

משנתנו דנה בתרנגולת העומדת לאכילה, שהטילה ביצה ביום טוב; ואמנם כנגדן זה אין הביצה "מוקצה" כלל, שהרי התרנגולת עצמה מוכנה היא, ומותר לשחטה ולבשלה ביום טוב, שכל אוכל נפש מותר ביום טוב, ואף הביצה שנולדה ביום טוב, בידוע שנגמרה כגוף התרנגולת עוד מאתמול, ומכאן שלפי הדין מותר לאכול את הביצה ביום טוב. כמה דברים אמורים? כשעבר יום טוב היה יום חול, אבל ביום טוב שחל למחרת השבת, הרי הביצה שנולדה ביום טוב, נגמרה בשבת, ונמצאת שבת מכינה ליום טוב, וכפי שאמרנו לעיל אין הכנה אלא ביום חול. מכאן – נחלקו במשנתנו בית שמאי ובית הלל, אם גוררים בכל יום טוב משום יום טוב שחל להיות אחר השבת.

אֵלּוּ דְּבָרִים – המפורטים בפרקנו, שהם **מְקַלֵּי בֵּית שְׁמַאי וּמְחַמְרֵי בֵּית הַלֵּל** – מן ההלכות שבית שמאי מקלים בהן, ובית הלל מחמירים: **בִּיצָה שְׁנוּלְדָה בְּיוֹם טוֹב** – שהטילתה תרנגולת העומדת לאכילה, כמבואר לעיל, **בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים: תֵּאָכְל** – מותר לאכול את

~ יום ראשון ~

באור משנה יב

משנתנו שנויה במסכת ביצה (פרק ב משנה ח), כפי שכבר הזכרנו קודם, והיא מוסיפה להשמיע "שלושה דברים", כהמשך למשניות הקודמות.

שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים רַבִּי אֱלֶעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה מְתִיר, וְחַכְמַיִם אוֹסְרִין – ואלו הם: א. פָּרְתוּ יוֹצֵאָה בְּרִצּוּעָה שְׁבִין קַרְנֵיהָ – לרשות הרבים בשבת. בגמרא (ביצה כג, א; שבת נד, ב) מובאת ברייתא: "לא שלו היתה (לא היתה זו פרתו של רבי אלעזר בן עזריה), אלא של שכנתו היתה. ומתוך שלא יזכה בה נקראת על שמו". ואמנם האדם מצווה מן התורה על שביטת בהמתו, ואסור שתצא הבהמה בשבת לרשות הרבים בדבר שהוא משא על גופה, אלא שרבי אלעזר בן עזריה התייר שתצא הפרה ברצועה שבין קרניה, העשויה לה לנוי. ברם, חכמים אסרו בה גם רצועה שהיא לנוי, משום שאין כל הפרות רגילות בכך, והרי זה נחשב כמשא. ב. **וּמְקַרְדִּין אֶת הַבְּהֵמָה בְּיוֹם טוֹב** – מותר לגרד את הבהמה במגדרת של ברזל ששיניה דקות, אף על פי שהמגדרת עושה בה לפעמים חבורה, שדבר שאינו מתכוון הוא. ג. **וְשׁוֹחֲקִין אֶת הַפְּלִפְלִין** – ביום טוב, **בְּרַחֲמֵי שְׁלֹחַן** – המיוחדות לשחיקת פלפלים, אף על פי שהן גדולות ויש טורח מרובה. וחכמים אינם מתיירים שחיקת פלפלים ביום טוב אלא במדוכה קטנה של אבן או של עץ וכדומה. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אִין מְקַרְדִּין אֶת הַבְּהֵמָה בְּיוֹם טוֹב, מִפְּנֵי שֶׁהוּא עוֹשֶׂה חֲבוּרָה** – רבי יהודה סובר, שדבר שאינו מתכוון אסור, ולכן אין לגרד את הבהמה במגדרת של ברזל, לפי ששיני הברזל עושות בה חבורה, **אֲבָל מְקַרְצְפִין** – מגרדים אותה במגדרת של עץ, ששיניה רחבות, ואין בהן חשש חבורה. **וְחַכְמַיִם אוֹמְרִים: אִין מְקַרְדִּין, אִף לֹא מְקַרְצְפִין** – שגוזרים הם בקירצוף משום קירוד, שאם יתירו לקרצף, יש חשש שמא יבוא לקרד. הרמב"ם מפרש: "קירוד" הוא הסרת הזבובים הקטנים הנאחזים בירכות הבהמה, והם מניחים המקומות פצועים כשעוקרים אותם. "קירצוף" הוא הסרת הזבובים הגדולים, שאין פוצעין המקום שהן אווזים בהם". והלכה בקירוד הבהמה כרבי אלעזר בן עזריה. שכן הלכה היא כרבי שמעון, שדבר שאין מתכוון מותר. ברם, ברצועת הפרה ובשחיקת פלפלים הלכה כחזונים.

הֲלֵל אֹמְרִים: לֹא תֵאָבֵל. בֵּית שְׁמַאי אֹמְרִים: שְׁאוּר בְּכֹזֵית וְחֻמֵּץ בְּכַפּוֹתְכֶת; וּבֵית הֵלֵל אֹמְרִים: זֶה וְזֶה בְּכֹזֵית. בְּהֶמְהָ שְׁנוּלְדָה בְּיוֹם טוֹב – הֶפֶל מוֹדִים שֶׁהִיא מִתְרַת. וְאֶפְרוֹחַ שֵׁיִצָּא מִן הַבֵּיצָה – הֶפֶל מוֹדִים שֶׁהוּא אֶסוּר. הַשּׁוֹחֵט חֵיהָ וְעוֹף בְּיוֹם טוֹב – בֵּית שְׁמַאי אֹמְרִים: יַחֲפֹר בְּדֶקֶר וְיִכְסֶה; וּבֵית הֵלֵל אֹמְרִים: לֹא יִשְׁחַט, אֲלָא אִם כֵּן הָיָה לוֹ עֶפְר מוֹכֵן; וּמוֹדִים, שְׁאֵם שְׁחַט, שֵׁיחֲפֹר בְּדֶקֶר וְיִכְסֶה; שְׁאֶפֶר פִּירָה מוֹכֵן הוּא.

פירוש ברטנורא

דיום טוב נמי איקרי שבת, ואין יום טוב מוכן לשבת ולא שבת מכינה ליום טוב. והכנה רביצה אע"ג דבידו שמים היא מקריא הכנה: **שאוּר בכֹזֵית**. לענין אכילה כולי עלמא לא פליגי דזה וזה בכזית, מדפחת הכתוב בשאוּר, שאור לא ימצא בבתיכם (שם י"ב), וסיים בחמץ, כי כל אוכל מחמצת, לומר לך זהו שאור זהו חמץ, כזה כן. זה כי פליגי לענין ביעור, בית שמאי סברי מדרכת רחמנא לתרווייהו שאור וחמץ, שמע מינה שיעורו של זה לא כשיעורו של זה, ולא ליפנין ביעור מאכילה. ובית הלל סברי ליפנין ביעור מאכילה:

ב הכל מודים שהיא מותרת. והוא שיועד בעובר שכלו לו הדרשו: **ואפרוח שיצא.** הכל מודים שהוא אסור, משום שרץ העוף: **השוחט היה ועוף.** הבא לשחוט היה ועוף ביום טוב, ונמלך בבית דין כיצד יעשה: **בית שמאי אומרים.** בית דין מורים לו שישחוט לכתחלה ויחפור בדקר נעוץ שיש לו מבעוד יום, כלומר שיעקר אותו ממקום נעיצתו ויעלה עפר ויכסה בו. ומיירי כשהוא נעוץ בעפר תיחוד הראוי לכסות, שאינו מחוסר כתישה: דקר, יתר שנועצין בארץ. לשון וידקור את שניהם [במדרש ב"ח]: **שאפר בירה מוכן הוא.** לאו אמלתייהו רבית שמאי ובית הלל קאי, אלא מלתא באנפה נפשית היא. והכי קאמר, ואפר בירה מוכן הוא, ולא שנו אלא שהוסק מערב יום טוב, אבל הוסק ביום טוב, אמור, דליכא למימר מאתמול דעתיה עלויה. ואם ראוי לצלות בו ביצה, שעריין הוא רמץ חם, מותר לכסות בו. אידי דחזי להפוכי בו לצלות בו ביצה, שקיל ליה נמי ומכסה בו:

משניות מבוארות – קהתי

דהיינו מהתחלת המשנה עד "שהוא אסור", ומבאר ב"תוספות יום טוב", שגירסתם היא נכונה. ונראה, שזו תוספת מן הברייתא.

בְּהֶמְהָ שְׁנוּלְדָה בְּיוֹם טוֹב, הֶפֶל מוֹדִים שֶׁהִיא מִתְרַת – אף בית הלל הסוברים, שביצה שנולדה ביום טוב לא תיאכל, מודים הם בבהמה שנולדה ביום טוב, שהיא מותרת באכילה ביום טוב, ואין בה משום "מוקצה", שכן מדובר כאן שאמה עומדת לאכילה, והרי היא מוכנה אגב אמה בשחיטה, כלומר הואיל והאם מוכנה מערב יום טוב לשחטה ולאכלה ביום טוב, הרי גם עוברה מוכן הוא, שהשוחט את הבהמה ומצא בה עובר, מותר לאכול בלי שחיטה (משנה חולין ד, ה). אמנם דין הוא שאסור לאכול בהמה שנולדה אלא לאחר שמונה ימים להיוולדה, אבל מדובר כאן בבהמה שנולדה לאחר שכלו לה חדשיה (תשעה חדשים לבהמה גסה וחמישה לדקה). ובכגון זה מותרת היא באכילה ביום שנולדה (רמב"ם הל' מאכלות אסורות ד, ז). **וְאֶפְרוֹחַ שֵׁיִצָּא מִן הַבֵּיצָה –** ביום טוב, **הֶפֶל מוֹדִים שֶׁהוּא אֶסוּר –** ביום טוב משום "מוקצה", ואף בית שמאי מודים בזה, הואיל ולא היה מוכן לאכילה מערב יום טוב, שהרי בערב יום טוב עדיין היה בקליפתו, ו"אינו מוכן אגב אמה" (גמרא ביצה ז, ב). **הַשּׁוֹחֵט חֵיהָ וְעוֹף בְּיוֹם טוֹב –** בגמרא (ביצה ז, ב) מבואר: הרוצה לשחוט חיה או עוף ביום טוב, והוא בא לבית דין לשאלו, כיצד יעשה בענין כיסוי הדם (כמבואר בהקדמה למשנתנו), **בֵּית שְׁמַאי אֹמְרִים: יַחֲפֹר בְּדֶקֶר וְיִכְסֶה –** בגמרא מבואר: אם יש לו דקר (מין מעדר לחפירה בקרקע) נעוץ באדמת עפר תחוח, ואינו צריך אלא לעוקרו מן האדמה, כדי להעלות עפר לכיסוי הדם, מתירים לו לשחוט את החיה או את העוף, ויחפור בדקר, כלומר יעקור את הדקר ממקום נעיצתו ויעלה עפר, ויכסה בו את הדם. **וּבֵית הֵלֵל אֹמְרִים: לֹא יִשְׁחַט –** אין מתירים לו לשחוט חיה או עוף ביום טוב, **אֲלָא אִם כֵּן הָיָה לוֹ עֶפְר מוֹכֵן –** מערב יום טוב. **וּמוֹדִים –** בית הלל לבית שמאי, **שְׁאֵם שְׁחַט –** בדיעבד, ואין לו עפר מוכן, **שֵׁיחֲפֹר בְּדֶקֶר וְיִכְסֶה –** כדרך שבארנו לעיל, שיש לו דקר נעוץ באדמת עפר תחוח. וכן מודים כולנו. **שְׁאֶפֶר פִּירָה מוֹכֵן הוּא –** אפר הכירה (מין תנור לבישול) מהסקה של ערב יום טוב מוכן הוא ואינו "מוקצה", לפי שמן הסתם דעתו של אדם עליו להשתמש בו ביום טוב, ולכן מותר לטלטלו ולכסות בו את הדם של חיה ועוף שנשחטו ביום טוב. ברם, האפר מהסקת יום טוב אינו מוכן אלא אם כן עדיין הוא רמץ חם בכדי לצלות בו ביצה, שבכגון זה אנו אומרים: הואיל ויכול להשתמש בו לצרכי אוכל נפש כגון לצלות בו ביצה, מותר לו גם לקחת ממנו לכיסוי הדם.

הביצה ביום טוב, שאינה מוקצה, מאחר שהתנגולת מוכנה, ואף הביצה מוכנה בגוף התנגולת מערב יום טוב. **וּבֵית הֵלֵל אֹמְרִים: לֹא תֵאָבֵל –** אסור לאכול ביצה זו ביום טוב, שהואיל ואסור לאכול אותה ביום טוב שחל להיות אחר השבת, משום שאין שבת מכינה ליום טוב, כמו שבארנו בהקדמה, לפיכך גוזרים בכל יום טוב משום יום טוב שחל להיות אחר השבת, ואסורה הביצה לאכלה ביום טוב. ברם, בית שמאי אינם גוזרים משום יום טוב אחר השבת. **בֵּית שְׁמַאי אֹמְרִים: שְׁאוּר בְּכֹזֵית וְחֻמֵּץ בְּכַפּוֹתְכֶת –** "כותבת" היא פרי תמר שהחל להתייבש, וגדולה היא מכזית ופחותה מעט מכביצה. ובאה המשנה ללמד לענין איסור חמץ בפסח, שבית שמאי סוברים: שיעור איסורו של שאור. שבו מחמיצים את העיסה, הוא בכזית, ושיעור איסורו של חמץ הוא בככותבת. **וּבֵית הֵלֵל אֹמְרִים: זֶה וְזֶה בְּכֹזֵית –** אף חמץ שיעורו בכזית. בגמרא (ביצה ז, ב) מבואר, שלענין איסור אכילת חמץ אף בית שמאי מודים שזה וזה בכזית, שכתוב (שמות יב, יט): "שבעת ימים שאור לא ימצא בבתיכם, כי כל אוכל מחמצת ונכרתה הנפש ההיא מעדת ישראל" – פתח הכתוב בשאור וסיים בחמץ, לומר לך: זהו שאור זהו חמץ, כשיעורו של זה כן שיעורו של זה. לא נחלקו בית שמאי ובית הלל אלא לענין ביעור, שכתוב בתורה (שמות יג, ז): "אלא יראה לך חמץ ולא יראה לך שאור בכל גבולך", וסוברים בית שמאי, שהואיל וכתוב בענין ביעור גם שאור וגם חמץ, הרי זה בא להשמיענו, שאין שיעורו של זה כשיעורו של זה; ואף על פי שהישווה אותם הכתוב לענין אכילה, לא הישווה אותם לענין ביעור; ואמנם שאור שמחמץ את העיסה, שיעורו בכזית, אבל בחמץ הקלו בית שמאי, שאין עוברים על "לא יראה" אלא בשיעור ככותבת. ובית הלל סוברים, שלמדים ביעור מאכילה, ואף לענין ביעור זה וזה בכזית.

~ יום שני ~
ב א ו ר מ ש נ ה ב

שני עניינים הם במשנתנו: א. תוספת למשנה הקודמת, שנחלקו בה בית שמאי ובית הלל בדין "ביצה שנולדה ביום טוב"; ובאה המשנה להשמיענו שיש "נולד" שלדברי הכל מותר, ויש "נולד" שלדברי הכל אסור. ב. מחלוקת בית שמאי ובית הלל בענין "השוחט חיה ועוף ביום טוב", שיש בהם מצוות כיסוי הדם, כמו שכתוב (ויקרא יז, יג): "ואיש... אשר יצוד ציד חיה או עוף אשר יאכל, ושפך את דמו ונטסו בעופו"; והמחלוקת היא, אם מתירים לאדם לשחוט חיה ועוף ביום טוב, כשאין לו עפר מוכן מערב יום טוב לכיסוי הדם. מחלוקת זו שנויה גם במסכת ביצה (גמרא א ו משנה ב). יש נוסחאות שאין גורסים במשנתנו את הענין הראשון,

ג בית שמאי אומרים: הַבֵּקֶר לְעֵנִים הַבֵּקֶר; וּבֵית הַלֵּל אֹמְרִים: אֵינוֹ הַבֵּקֶר, עַד שֶׁיִּבְקֶר אֶף לְעֵשִׂירִים בְּשִׁמְטָה. פֶּל עֲמָרֵי הַשְּׂדֵה שֶׁל קֶב קֶב, וְאַחַד שֶׁל אַרְבָּעָה קֶבִּין, וְשִׁכְחוּ – בֵּית שְׁמַאי אֹמְרִים: אֵינוֹ שִׁכְחָה; וּבֵית הַלֵּל אֹמְרִים: שִׁכְחָה.

ד הַעֲמָר שֶׁהוּא סְמוּךְ לַגֶּפֶה וְלַגְדִּישׁ וְלַבֵּקֶר וְלַפְלִים וְשִׁכְחוּ – בֵּית שְׁמַאי אֹמְרִים: אֵינוֹ שִׁכְחָה; וּבֵית הַלֵּל אֹמְרִים: שִׁכְחָה.

ה בְּרֵם רִבְעִי – בֵּית שְׁמַאי אֹמְרִים: אֵין לוֹ חֲמִשׁ וְאֵין לוֹ בַּעוֹר; וּבֵית הַלֵּל אֹמְרִים: יֵשׁ לוֹ חֲמִשׁ וְיֵשׁ לוֹ

פירוש ברטנורא

ג הפקר לעניים הפקר. מי שהפקיר לעניים ולא לעשירים, דין הפקר יש לו, ואינו חייב בלקט שכחה ופאה ולא במעשרות, דכתיב בלקט ופאה (ויקרא י"ט) לעני ולגר תעזוב אותם, מה תלמוד לומר תעזוב אותם, לימד על עזיבה אחרת, דהיינו הפקר שהיא כו, מה זו לעניים ולא עשירים, אף הפקר לעניים: עד שיפקיר אף לעשירים כשמוטה. דכתיב (שמות כ"ג) והשביעית תשמטנה ונטשתה, מה תלמוד לומר ונטשתה, לימד על נמישה אחרת, דהיינו הפקר, שהיא כשביעית, מה שביעית לעניים ולעשירים אף הפקר לעניים ולעשירים: כל עומרי השדה של קב קב. אם היו כל עומרי השדה כל אחד מהן קב ואחד של ארבעת קבין, ושכחו, הרי זה שכחה, יותר על כן אינו שכחה. וכן אם היו כל העומרים שני קבין ואחד משמונה קבין, ושכחו, הרי זה שכחה, יתר על כן אינה שכחה:

ד לגפה. גדר אבנים סדורות זו על זו בלא מיט: ולכלים. כלי המחרישה: בית שמאי אומרים אינו שכחה. פלוגתיהו דבית שמאי ובית הלל בעומר שהחזיקו בו להוליכו לעיר ונתנו בצד הגפה או בצד הגדיש ושכחו שם, שב"ש אומרים אינו שכחה, שהרי זכה בו, וב"ה אומרים שכחה. פירוש אחר, ב"ש אומרים אינו שכחה, אפילו בעומר שלא החזיק בו כלל לא היו שכחה, דהואיל והניחו אצל דבר המסוים עתיד לזכרו. וב"ה אומרים שכחה, כל זמן שלא החזיק בו. ומרים ב"ה שאם החזיק בו ואח"כ שכחו שאינו שכחה:

ה כרם רבועי. שהוא צריך פרוין אם בא לאכלו חוץ לירושלים. והוא הדין לכל עץ מאכל: אין לו חומש. דלא כתבה תורה בו שהבעלים מוספין את

משניות מבוארות – קהתי

ה'י מתנות עניים ה, יז.

ב אור משנה ג

~ יום שלישי ~

באור משנה ד

משנתנו ממיסכה בענין שכחת עומר בשדה, ואף היא שנויה במסכת פאה (פרק ו' משנה ב).

הַעֲמָר שֶׁהוּא סְמוּךְ לַגֶּפֶה – גדר אבנים שאינן מדובקות בטיט, וְלַגְדִּישׁ – או סמוך לערימת העומרים, וְלַבֵּקֶר – או אצל המקום שעומדות שם בהמות העבודה (ויש קוראים "בֵּקֶר" בשני סגלים, ומפרשים: בית הבקר – "מלאכת שלמה"). וְלַפְלִים – או על יד כלי המחרישה, וְשִׁכְחוּ – כשאסף את העומרים לגורנו שכח את העומר הזה, בֵּית שְׁמַאי אֹמְרִים: אֵינוֹ שִׁכְחָה – אין לו דין שכחה, ומותר לו לחזור וליתלו, שהואיל והעומר מונח על יד דבר המסויים, עתיד בעל השדה להיזכר בו, ולפיכך אינו שכחה, וּבֵית הַלֵּל אֹמְרִים: שִׁכְחָה – הואיל ועכשיו שכחו, דין שכחה לו, והוא שייך לעניים. בירושלמי (פאה ו, ה' ב) מובא, שכך שנה רבי יהושע משנה זו (כמו שבארנוה). אבל רבי אליעזר אמר: "לא נחלקו בית שמאי ובית הלל על העומר שהוא סמוך לגפה ולגדיש ולבקר ולכלים ושכחו, שהוא שכחה. ועל מה נחלקו? על העומר שננטלו (על מנת להוליכו לעיר) ונתנו בצד הגפה. בצד הגדיש. בצד הבקר. בצד הכלים, ושכחו. שביט שמאי אומרים: אינו שכחה, מפני שזכה בו; ובית הלל אומרים: שכחה". ואף רבי אלעזר בן עזריה הסכים לדברי רבי אליעזר (גם בתוספתא פאה ג, ו מובאים הדברים בקצת שינוי לשון, ומפרשים שונים נושאים ונותנים הרבה בפירושה של משנתנו. עיי' "משנה למלך" על הרמב"ם ה'י מתנות עניים ג, א).

באור משנה ה

כתוב בתורה (ויקרא יט, כג-כד): "וכי תבואו אל הארץ ונטעתם סע על כן מאכל... שלש שנים יהיה לכם ערלים לא יאכל. ובשנה הרביעית יהיה כל פרוי קודש הלוים לה" – מכאן, כל עץ מאכל בשנה הרביעית להינטעו נקרא בשלשן חכמים "נטע רבעי", וכן כרם בשנה הרביעית להינטעו נקרא "כרם רבעי"; ולימדה התורה, שפירות נטע רבעי או כרם רבעי קודש הם כקדושת מעשר שני; וצריך להעלותם לירושלים ולאכלם שם כפירות מעשר שני; ואם קשה להעלות את הפירות לירושלים, צריך לחלל אותם על מעות. כלומר שמוציאים אותם מקדושתם לחולין על ידי פרוין, ומעלים את המעות לירושלים ומוציאים אותן שם על דברי מאכל ומשקה, כמו שנוהגים בכסף מעשר שני. בגמרא (ברכות לה, א) מובאת מחלוקת רבי חייה ורבי שמעון ברבי (בן רבי יהודה הנשיא): אחד מהם שונה בכל מקום "כרם רבעי",

משנה זו שנויה במסכת פאה (פרק ו' משנה א), והיא עוסקת בשני עניינים: א. בענין הפקר ("הבקר" בנוסח המשנה – בי"ת במקום פ"א – שאותיות אלו מתחלפות זו בזו): שהלכה היא, שהפקר (תבואה ופירות שאין להם בעלים) פטור ממתנות עניים, מתרומה וממעשרות, ונחלקו בית שמאי ובית הלל במי שהפקיר פירותיו לעניים ולא לעשירים, אם יש להם דין הפקר. ב. בענין שכחה, שכתוב בתורה (דברים כד, יט): "כי תקצר קצירך בשדה ושכחת עומר בשדה, לא תשוב לקחתו, לגר ליתום ולא למנה יהיה", ונחלקו בית שמאי ובית הלל במי ששכח עומר גדול פי ארבעה משאר העומרים בשדה, כפי שיבואר במשנה, אם יש לו דין שכחה.

בֵּית שְׁמַאי אֹמְרִים: הַבֵּקֶר לְעֵנִים הַבֵּקֶר – המפקיר תבואתו לעניים ולא לעשירים, הרי היא הפקר, ופטורה מן המעשרות; ומבואר טעמם בירושלמי, שכתוב בלקט ופאה (ויקרא יט, ז): "לעני ולגר תעזוב אותם", מה תלמוד לומר "תעזוב אותם"? לימד הכתוב על "עזיבה" אחרת, דהיינו הפקר, שהיא כזו: מה זו לעניים ולא לעשירים ופטורה מן המעשרות, אף הפקר לעניים ולא לעשירים, כלומר שאף המפקיר לעניים בלבד, הרי זה הפקר, ופטור מן המעשרות. וּבֵית הַלֵּל אֹמְרִים: אֵינוֹ שִׁכְחָה, עַד שֶׁיִּבְקֶר אֶף לְעֵשִׂירִים – המפקיר לעניים בלבד אינו הפקר, עד שיפקיר לכל אדם, בין לעניים ובין לעשירים, בְּשִׁמְטָה – שכתובה בה (שמות כג, יא): "והשביעית תשמטנה ונטשתה", ומבואר בירושלמי: מה תלמוד לומר "ונטשתה"? לימד הכתוב על "נטישה" אחרת, דהיינו הפקר, שהיא כשביעית: מה שביעית, תבואתה הפקר לכל אדם, לעניים ולעשירים, אף הפקר לעניים ולעשירים. מכאן, שהמפקיר תבואתו לעניים בלבד, אינה הפקר, וחייבת במעשרות. פֶּל עֲמָרֵי הַשְּׂדֵה שֶׁל קֶב קֶב – אם היו כל העומרים שבשדה קטנים, שלא היה בכל אחד מהם אלא קב אחד בלבד (1/6 הסאה), וְאַחַד שֶׁל אַרְבָּעָה קֶבִּין – וביניהם היה עומר אחד גדול של ארבעה קבים, וְשִׁכְחוּ – ובעל השדה שכח את העומר הגדול הזה, כשאסף את העומרים לגורנו, בֵּית שְׁמַאי אֹמְרִים: אֵינוֹ שִׁכְחָה – אין לו דין שכחה, ומותר לבעל הבית לחזור וליתלו; הטעם הוא, שלדעת בית שמאי, ארבעה עומרים ביחד אינם שכחה (פאה ו, ה), וסוברים הם, שרואים את העומר הגדול כאילו הוא חלוק לארבעה עומרים של קב קב. וּבֵית הַלֵּל אֹמְרִים: שִׁכְחָה – אף על פי שהוא גדול פי ארבעה מהעומרים האחרים, יש לו דין שכחה, שביט הלל אינם סוברים, שרואים אותו כאילו הוא חלוק. ברם, אם היה גדול יותר מכפי ארבעה, אף לבית הלל אין לו דין שכחה (לפי הרמב"ם,

בעור. בית שמאי אומרים: יש לו פרט ויש לו עוללות, והעניים פודים לעצמן; ובית הלל אומרים: פלו לנת. ו חבית של זיתים מגלגלים – בית שמאי אומרים: אינו צריך לנקב; ובית הלל אומרים: צריך לנקב; ומזדים, שאם נקבה וסתמוה שמרים, שהיא טהורה. הפך בשמן טהור ונטמא, ירד וטבל – בית שמאי אומרים: אף על

פירוש ברטנורא

החומש כדרך שכתבה במעשר שני: ואין לו ביעור. אינו חייב לבערו מן הבית בערב פסח של רביעית ושל שביעית כשמבער המעשרות כדכתיב (דברים כ"ו) ביערתי הקודש מן הבית: יש לו חומש ויש לו ביעור. בית הלל ילפי קודש קודש ממעשר, מה מעשר יש לו חומש ויש לו ביעור, אף כרם רבעי יש לו חומש ויש לו ביעור. ובית שמאי לא ילפי קודש קודש ממעשר: יש לו פרט ויש לו עוללות. דכחולין חשבי ליה: והעניים פודין לעצמן הפרט והעוללות שלקטו, ואוכלין אותן במקומן ומעלין הדמים לירושלים: ובית הלל אומרים כולו לגת. משום דילפי ממעשר, וסבירא להו מעשר שני ממון גבוה הוא, הלכך אין לעניים חלק בו, ודורכים העוללות עם שאר היין, והבעלים מעלין הכל לירושלים:

1 מגולגלים. כבושים במלח כדי למתקן: ואינו צריך לנקב החבית. ואנ"פ שהמוהל היוצא מהן צף על גבן, אינו מכשירן לקבל טומאה, דלא ניחא ליה באותו מוהל היוצא, ואנן בעינן משקה דניחא ליה, דכתיב (ויקרא י"א) וכי יתן מים על זרע, כתיב יתן, וקרינן יתן, מה יתן דניחא ליה אף יתן דניחא ליה: צריך לנקב. לעשות מעשה לגלות דעתיה דלא ניחא ליה באותו מוהל שיהיה צף על גבי הזיתים ורוצה הוא שיצא דרך נקב שעושה חבית: וסתמוה שמרים שהיא טהורה. שכין שנקבה, גלי דעתיה דלא ניחא ליה, ושוב אין אותו המוהל מכשירן לקבל טומאה: אף על פי מנתף טהור. אנ"פ שהשמן

משניות מבוארות – קהתי

~ יום רביעי ~

באור משנה ו

כתוב בתורה (ויקרא י"א, לד): "ומכל האוכל אשר יאכל אשר יבוא עליו מים יטמא" – מכאן למדו חכמים, שכל אוכל הראוי למאכל אדם אינו מקבל טומאה אלא אם כן באו עליו מים פעם אחת, וזהו הנקרא "הכשר לטומאה". שהמים מכשירים את האוכלים לקבל טומאה; ולא מים בלבד, אלא אף משקים אחרים, כגון יין או שמן, מכשירים את האוכלים לקבל טומאה. בורם, אין המים או המשקים מכשירים לטומאה אלא אם כן נפלו על האוכלים ברוצן הבעלים, שנאמר (שם שם, לח): "וכי יתן מים על זרע ונפל מנבלתם עליו. טמא הוא לכם" – כתוב "יתן" וקוראים "יותן", מכאן דרשו חכמים: "יותן" בדומה ל"יתן", מה "יתן" – לרצונו, אף "יותן" – לרצונו. ומשנתנו (ברישא) עוסקת במוהל היוצא מן הזיתים הכבושים במלח, שאם הבעלים היו מרוצים ממוהל זה בשביל הזיתים, הרי הוא מכשיר אותם לקבל טומאה, שרינו כמשקה.

חבית של זיתים מגלגלים – כבושים במלח, בית שמאי אומרים: אינו צריך לנקב – את החבית, שיצא מתוכה המוהל, כדי לגלות דעתו שלא ניחא לו באותו מוהל, ואינו מכשיר את הזיתים לקבל טומאה; שלדעת בית שמאי ידוע הדבר, שאין המוהל לרצונם של הבעלים, שהואיל הזיתים עומדים לאכילה בלבד, אין המוהל מוסיף לזיתים כלום אלא לפעמים גורע, שעל ידו מתרככים הזיתים ביותר, ואינם ראויים לאכילה, ולפיכך אין המוהל מכשיר את הזיתים לקבל טומאה. **ובית הלל אומרים: צריך לנקב** – את החבית, כדי להוכיח במעשה, שאין דעתו נוחה מהמוהל הזה, ורוצה הוא שיצא מהחבית דרך הנקב שעשה בה, שבכגון זה אין המוהל מכשיר את הזיתים לקבל טומאה. אבל אם לא עשה מעשה לגלות דעתו, שאינו רוצה במוהל, הריהו מכשיר את הזיתים לקבל טומאה. ויש מפרשים, שנחלקו כאן בית שמאי ובית הלל בענין המוהל בכלל, אם הוא נחשב משקה להכשיר לטומאה, שבית שמאי סוברים: מוהל דינו כמי פירות, ואינו מכשיר אוכלים לטומאה, ובית הלל סוברים: מוהל מכשיר כשמן (רש"י יבמות טו, ב). **ומזדים** – בית הלל, **שאם נקבה** – ניקב את החבית, וסתמוה שמרים – אף על פי שנסתם הנקב על ידי שמרים, והמוהל אינו יוצא, **שהיא טהורה** – כלומר שאין הזיתים שבחבית מוכשרים לקבל טומאה, שהואיל וניקב את החבית, הרי גילה דעתו שאינו רוצה במוהל, ושוב אין אותו המוהל מכשיר את הזיתים לקבל טומאה. **הפך בשמן טהור** – את גופו, ונטמא – כשהשמן עוד עליו, **ירד וטבל** – במקוה, להיטהר מטומאתו, **בית שמאי אומרים: אף על פי שהיא מנטף** – שהשמן מנטף מברשו לאחר שטבל, **טהור** – השמן; ואף על פי שאין למשקה שנטמא טהרה במקוה אלא למים בלבד, מכל מקום שמן זה בטל לגבי הגוף, ואגב טהרתו של הגוף על ידי הטבילה, נטהר גם השמן

שלדעתו לא נאמרה תורת רבעי אלא בכרם, ואחד שונה "נטע רבעי", שלדעתו תורת רבעי נוהגת בכל האילנות. לפי הרמב"ם (הל' מעשר שני פרק ט) רבעי נוהג בכל האילנות שחייבים בערלה, וגורסתו היא "נטע רבעי". מכאן "כרם רבעי" שבמשנתנו לאו דווקא הוא, אלא הוא הדין ל"נטע רבעי", ולא נקטה המשנה "כרם" אלא משום סיפא, שמדובר בה בפרט ועוללות, שאינם נוהגים אלא בכרם בלבד ("רוב" – גרוגים בודדים של ענבים שנפרטו בשעת הבציר ושורו מאשכולותיהם; "עוללות" – אשכולות בלי כתר ובלי נטף. עיין משנה פאה ז, ג-ד). מכל מקום דינו של כרם רבעי כרין מעשר שני, שצריך להעלות את הפירות לירושלים או לפדותם ולהעלות את הדמיה לירושלים; ונחלקו בית שמאי ובית הלל במשנתנו אם דינו כמעשר שני גם לענין חומש וביעור, שכן במעשר שני כתוב (ויקרא כז, לא): "זאם גאל יגאל איש ממעשרו, חמישיתו יוסף עליו", ומכאן למדו (משנה מעשר שני ד, ג): הפודה מעשר שני שלו, מוסיף עליו חמישית (חומש מבחוץ, דהיינו רבע). כן יש במעשר שני דין ביעור, שכתוב (דברים יד, כח): "מקצה שלש שנים תוציא את כל מעשר תבואתך..." כלומר שאסור להשהות את המעשרות יותר בבית וחייבים לבערו; ושנינו (מעשר שני ה, ו): "ערב יום טוב הראשון של פסח של (שנה) רביעית ושל שביעית היה ביעור. כיצד היה ביעור? נותנין תרומה ותרומת מעשר לבעלי (לכתיב). ומעשר ראשון לבעלי (לזווייט). ומעשר עני לבעלי (לעניים). ומעשר שני והיכורים מתבערים בכל מקום" (צריך לבנעם ולאבדם מן העולם). – משנתנו שניה במסכת פאה (פרק ז משנה ו), וגם במסכת מעשר שני (פרק ה משנה ג).

כרם רבעי – כרם בשנה הרביעית להינטעו, והוא הדין לכל עץ מאכל, כמו שבארנו לעיל, **בית שמאי אומרים: אין לו חמש** – הבא לפדות פירותיו לעצמו, כדי להעלות דמיהם לירושלים, אינו צריך להוסיף חומש על הקרן כבמעשר שני, **ואין לו בעור** – אין חייבים לבערו מן הבית בערב הפסח של השנה הרביעית והשביעית לשמיטה, שלדעת בית שמאי, אין כרם רבעי שווה ככול למעשר שני. **ובית הלל אומרים: יש לו חמש ויש לו בעור** – שלמדים בית הלל כרם רבעי ממעשר שני בגזרה שווה של "קודש, קודש", שכן בכרם רבעי כתוב: "קודש הלולים לה", ובמעשר שני כתוב (ויקרא כז, ל): "וכל מעשר הארץ... קודש לה" – מה מעשר שני יש לו חומש ויש לו ביעור, אף כרם רבעי יש לו חומש ויש לו ביעור. ברם, בית שמאי אינם למדים גזירה שווה זו (גמרא קידושין נד, ב). **בית שמאי אומרים: יש לו פרט ויש לו עוללות** – כתוב בתורה (ויקרא י"א): "וכרמך לא תעולל ופרט כרמך לא תלקט, לעני ולגר תעזוב אותם", וסוברים בית שמאי, שדין פרט ועוללות נוהג בכרם רבעי כמו בשאר כל כרם, שאף על פי שטעון פדיון, מכל מקום ממון בעלים הוא, **והעניים פודים לעצמן** – פודים בעצמם את הפרט והעוללות שלקטו בכרם רבעי, ומעלים את דמיהם לירושלים. **ובית הלל אומרים: פלו לנת** – הבעלים דורכים בגת את כל ענבי הכרם, ואף הפרט והעוללות, ומעלים את היין או פדיונו לירושלים, שסוברים בית הלל: כרם רבעי הרי הוא כמעשר שני. שממון גבוה הוא ולא ממון בעלים, הלכך אין לעניים חלק בו.

פי שהוא מְנַטֵף, טהור; ובית הלל אומרים: פְּדֵי סִיכַת אֲבָר קָטָן. ואם הָיָה שְׁמֹן טָמֵא מִתְחַלְתָּו, בֵּית שְׁמַאי אומרים: פְּדֵי סִיכַת אֲבָר קָטָן; ובית הלל אומרים: מִשְׁקָה טוֹפָה. רַבִּי יְהוּדָה אומר מִשּׁוּם בֵּית הַלֵּל: טוֹפָה וּמִטְפִּיחַ. ז' הָאִשָּׁה מִתְקַדְשֶׁת בְּדִינָהּ וּבִשְׁוֹהָ דִינָהּ, פְּדָרְבֵי בֵּית שְׁמַאי; ובית הלל אומרים: בְּפְרוּטָהּ וּבִשְׁוֹהָ פְרוּטָהּ. וְכַמָּה הִיא פְרוּטָה? אֲחֵד מִשְׁמוֹנָה בְּאֶסֶר הָאֵיטְלָקִי. בֵּית שְׁמַאי אומרים: פּוֹטֵר הוּא אֶת אִשְׁתּוֹ בְּגֵט יֶשֶׁן; ובית הלל אוקרין. אִיזוּהוּ גֵט יֶשֶׁן? כָּל שֶׁנִּתְיַחַד עִמָּה אַחַר שֶׁפָּתְבוּ לָהּ. הַמְגֵרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ וְלָנָה עִמּוֹ בְּפִנְדָקִי – בֵּית שְׁמַאי אומרים: אֵינָה צְרִיכָה מִמֶּנּוּ גֵט שֶׁנִּי; ובית הלל אומרים: צְרִיכָה מִמֶּנּוּ גֵט שֶׁנִּי. אֵימְתִּי? בּוֹמֵן שֶׁנִּתְגַּרְשָׁה מִן הַנְּשׂוּאִין; אֲבָל אִם נִתְגַּרְשָׁה מִן הָאֵרוֹסִין – אֵינָה צְרִיכָה מִמֶּנּוּ גֵט שֶׁנִּי, מִפְּנֵי שְׁאִין לְבוֹ גַם בַּהּ.

פירוש ברטנורא

נוטף מבשרו לאחר שטבל, טהור: כדי סיכת אבר קטן. אם לא נשאר מן השמן על בשרו אלא כדי סיכת אבר קטן, טהור. ויותר משיעור זה, טמא, כשביל השמן שננטפו בהטמאו ונשאר על בשרו וטמאוהו. והשמן שעל בשרו לא טהר במקוה, שאין לך משקה מקבל טהרה במקוה אלא המים בלבד ע"י השקה: בית שמאי אומרים כדי סיכת אבר קטן טהור. טפי מהכי, טמא: משקה טופה ומטפח. שיש לחלוותו בכף עד שכשיגע בכף אחרת ידבק בה לחלוות גם הוא. ואין הלכה כר' יהודה:

ז' דינר ובושה דינר. ומשקל הדינר תשעים ושש שעורות כסף; פרוטה. חצי שעורה כסף; איפר. משקלו ארבעה גרעין שעורה. ונקרא איטלקי, על שם שהיה ממכר היוצא באיטליה: בנט ישן. כדמפרש ואויל, שכתב לגרש את אשתו ואחר שנכתב הגט נתייחד עמה. בית שמאי סברי, לא אמרין גזירה שמה יאמרו גיטה קודם לבנה, אם ישאה את הגט שנה או שנתים בין כתיבה לנתינה והיו לה בנים ממנו בתוך זמן זה ואח"כ יגרשנה בו, וכשיראו זמן הגט קודם ללידת הבן יהיו סבורים שנתן לה משעת כתיבה והיו פגם שיאמרו מן הפנויה נולד. ופסק ההלכה, לא יגרש אדם אשתו בנט ישן. ואם גרש והלך הבעל למדינה אחרת, תנשא בו לכתחלה: ולנה עמו בפנדקי. ויש שם עדי יחוד, ואין שם עדי ביאה. בית הלל סברי, הן הן עדי יחוד הן הן עדי ביאה, ואין אדם עושה בעילתו בעילת זנות כשיש יכולת בידו לבעול שלא לשם זנות, והרי קודשה בכיאה. ובית שמאי סברי, לא אמרין הן הן עדי יחוד הן הן עדי ביאה עד שיראו שנבעלה:

משניות מבוארות – קהתי

ישן, גזירה שמה יאמרו: גיטה קודם לבנה, כלומר שחוששים בית הלל, שמה ישאה את הגט שנה או שנתים בין כתיבה לנתינה, ובנתיים יהיו לה בנים ממנו, ואחר כך יגרשנה בגט זה, ולימים כשישתכח הדבר ויראו זמן הגט, יהיו סבורים שנתן לה הגט ביום כתיבתו, ויזיאו לעז על בניה, שיאמרו: בני אשה פנויה הם. ברם, בית שמאי אינם חוששים שמה יאמרו: גיטה קודם לבנה, ולכן סוברים הם שמותר לגרש בגט ישן. והלכה כבית הלל שאסור לגרש בגט ישן, אלא שבדיעבד אם נתגרשה בגט ישן, תינשא לכתחילה (גמרא; רמב"ם הל' גירושין, ג, ה). הַמְגֵרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ וְלָנָה עִמּוֹ – לאחר מכן, בְּפִנְדָקִי – באכסניה, ויש עדים שראוה שנתייחדה עמו, בֵּית שְׁמַאי אומרים: אֵינָה צְרִיכָה מִמֶּנּוּ גֵט שֶׁנִּי; ובית הלל אומרים: צְרִיכָה מִמֶּנּוּ גֵט שֶׁנִּי – שסוברים בית הלל: הם הם עדי יחוד הם הם עדי ביאה, כלומר הואיל ויש עדים שנתייחדו, אנו אומרים, שבוודאי בה עליה, וכיון שאין אדם מישראל עושה בעילתו בעילת זנות, ודאי בה עליה לשם קידושין, לפיכך צריכה ממנו גט שני. אבל בית שמאי סוברים, שאין אומרים: הם הם עדי יחוד הם הם עדי ביאה, כלומר שאף על פי שראוה עדים שנתייחדה עמו, אין זו ראייה שבה עליה. ולכן לדעת בית שמאי אינה צריכה ממנו גט שני. אֵימְתִּי – סוברים בית הלל שצריכה ממנו גט שני? בּוֹמֵן שֶׁנִּתְגַּרְשָׁה מִן הַנְּשׂוּאִין – מפני שלבו גם ורגיל בה; אֲבָל אִם נִתְגַּרְשָׁה מִן הָאֵרוֹסִין, אֵינָה צְרִיכָה מִמֶּנּוּ גֵט שֶׁנִּי, מִפְּנֵי שְׁאִין לְבוֹ גַם בַּהּ – שאינו רגיל בה, ואין חוששים שבה עליה.

~ יום חמישי ~

באור משנה ח

מי שהיו לו נשים אחדות, נקראות הן "צרות" זו לזו (עיין שמואל א, א, ו). – בתחילת מסכת יבמות שנינו: "חמש עשרה נשים פטורות צרותיהן מן החליצה ומן היבום", ופירוש הדברים: חמש עשרה נשים האסורות על אדם באיסור ערוה, והן בתו, ובת בתו, ובת בנו, בת אשתו, ובת בנה וכו' (עיין שם, ו). אם אחת מהן היתה נשואה לאחיו ומת אחיו בלא בנים, והיא נופלת לפניו ליבום, הרי היא אסורה ביבום ופטורה מן החליצה; ואם היו לאחיו עוד נשים, שהן צרות הערוה, כשם הערוה פטורה, כך צרותיה פטורות מן החליצה ומן היבום. באותו ענין מביאה משנתנו מחלוקת בית שמאי ובית הלל, שביט שמאי חולקים על המשנה

שעליו. ובית הלל אומרים: פְּדֵי סִיכַת אֲבָר קָטָן – אם לא נשתייר מן השמן על בשרו אלא כדי סיכת אבר קטן, דהיינו אצבע קטנה שביד (הזרת). טהור השמן אגב טבילת הגוף, אבל אם נשתייר מן השמן יתיר מכן, טמא השמן, שאין משקה נטהר במקוה, כמו שהזכרנו לעיל. וְאִם הָיָה שְׁמֹן טָמֵא מִתְחַלְתָּו – שסך את גופו מלכתחילה בשמן טמא, בֵּית שְׁמַאי אומרים: פְּדֵי סִיכַת אֲבָר קָטָן – אם לא נשתייר עליו מן השמן, בשעה שטבל, אלא כדי סיכת אבר קטן, טהור השמן; יתיר מכן, היהוה בטומאת. ובית הלל אומרים: מִשְׁקָה טוֹפָה – אם יש בשמן שעל בשרו, רק כדי ללחלח את היד הנוגעת בו, אין השמן נטהר אגב טבילת הגוף, והוא נשאר בטומאתו. רַבִּי יְהוּדָה אומר מִשּׁוּם בֵּית הַלֵּל: טוֹפָה וּמִטְפִּיחַ – אם יש בשמן שעל בשרו שיעור, כדי שהיד הנוגעת בו, לא זו בלבד שהיא תלחלח אלא גם תוכל ללחלח מקום אחר, השמן נשאר בטומאתו. ואין הלכה כרבי יהודה.

באור משנה ז

שלוש הלכות שונות מובאות במשנה זו: א. בענין קידושי אשה בכסף, וזו משנה השנויה בתחילת מסכת קידושין. ב. בענין גט ישן, וזו משנה במסכת גיטין (פרק ח משנה ד). ג. במי שנתיהד עם אשתו לאחר שגירשה, וזו משנה במסכת גיטין (שם, משנה ט).

הָאִשָּׁה מִתְקַדְשֶׁת בְּדִינָהּ וּבִשְׁוֹהָ דִינָהּ – המקדש את האשה בכסף, צריך לתת לה לפחות דינר, שהוא רבע הסלע, או חפץ השווה דינר, פְּדָרְבֵי בֵּית שְׁמַאי – הסוברים, שאין האשה מתקדשת בפחות מדינר כסף. ובית הלל אומרים: בְּפְרוּטָהּ וּבִשְׁוֹהָ פְרוּטָהּ – האשה מתקדשת אף בפרוטה, או בחפץ השווה פרוטה. וְכַמָּה הִיא פְרוּטָה? אֲחֵד מִשְׁמוֹנָה בְּאֶסֶר הָאֵיטְלָקִי – שמינית האיסר, היוצא בארץ איטליה (איסר הוא 1/24 מדינר). בֵּית שְׁמַאי אומרים: פּוֹטֵר הוּא אֶת אִשְׁתּוֹ בְּגֵט יֶשֶׁן – יכול אדם לגרש את אשתו בגט ישן, כמבואר בהמשך המשנה, ובית הלל אוקרין – לגרש בגט ישן, כפי שיבואר הטעם להלן. אִיזוּהוּ גֵט יֶשֶׁן? כָּל שֶׁנִּתְיַחַד עִמָּה – הבעל עם אשתו, אחר שפָּתְבוּ לָהּ – כלומר: מי שכתב גט לגרש את אשתו, ונתייחד עמה לאחר שנכתב הגט, קודם שנתנו לה, הרי זה נקרא "גט ישן", וסוברים בית הלל, שאסור לגרש בגט

ח בית שמאי מתירין את הצרות לאחים; ובית הלל אוסרין. ח'לצו – בית שמאי פוסלין מן הפהנה; ובית הלל מכשירין. ג'תבבמו – בית שמאי מכשירין; ובית הלל פוסלין. ואף על פי שאילו פוסלין ואלו מכשירין, לא נמנעו בית שמאי מלשא נשים מבית הלל, ולא בית הלל מלשא נשים מבית שמאי. וכל הטהרות והטמאות שהיו אלו מטהרין ואלו מטמאין, לא נמנעו להיות עושים טהרות אלו על גב אלו.

ז'שלישה אחים, שנים מהם נשואים לשתי אחיות ואחד מפנה; מת אחד מפעלי אחיות, ועשה בה מפנה מאמר, ואחר כך מת אחיו השני – בית שמאי אומרים: אשתו עמו, והלה תצא משום אחות אשה. ובית הלל אומרים: מוציא את אשתו בגט וחליצה, ואת אשת אחיו בחליצה. זו היא שאמרו: אי לו על אשתו ואי לו על אשת אחיו.

פירוש ברטנורא

ח מתירין את הצרות לאחין. צרת ערוה מתירין אותה להתיבם לאחיו. דלית להו דרשא דאשה אל אחותה לא תקח לצרור דמשמע מניה לא תקח לא היא ולא צרתה ולא צרת צרתה: ח'לצו. הצרות מן האחין: בית שמאי פוסלין. הצרות, מן הפהנה. שחליצתן חליצה: ובית הלל מכשירין. שחליצתן שלא לצורך היתה, והרי היא כחולצת מן הנכרי: ג'תבבמו. לאחין: בית שמאי מכשירין אותם לכהנים, אם נתאלמנו מיבמיהו; ובית הלל פוסלים. שנבעלו לאסור להן, והנבעלת לאסור לה עשאה זונה, וזונה אסורה לכהן: לא נמנעו. ואע"פ שבני הצרות שנתיבמו כדברי בית שמאי ממוזים הם לדברי בית הלל, שהרי באיסור אשת אח הם עליהם, ואשת אח בכרת ובני חיבי כריתות ממוזים הם, אע"פ לא נמנעו בית הלל מלישא נשים מבית שמאי, לפי שהיו מודיעים להם אותם הבאות מן הצרות ופורשים מהם: אלו על גב אלו. משאילים כליהם אלו לאלו:

ט מופנה. שריו בלא אשה: מאמר. קדושין. וביבמה אין תופסים אלא מדברי סופרים: אשתו עמו. דסכרי בית שמאי בעלת מאמר היא חשובה ככנוסה, וכשנפלה אחותה לאחר כן לא מיתסרה משום אחות זקוקה: והלה. זו תצא אף מן החליצה, משום אחות אשה: מוציא אשתו בגט. דלא אלים מאמר לשויה ככנוסה, וזו אסורה משום אחות זקוקה. וצריכה גט מפני המאמר דהוי קדושין במקצת ולא פקעי קדושין בלא גט. וצריכה חליצה, דהואיל ולא היו מאמר קדושין גמורין עדיין זקוקה היא וצריכה חליצה לזיקתה. וברישא היכי לה גיטה והדר חליץ לה: אי לו. אוי לו על אשתו שצריך להוציאה בגט: ואי לו על אשת אחיו. שהוא צריך לחלוץ לה:

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה ט

בתחילת מסכת קידושין שנינו: "הדבמה קננית בביתה". כלומר שעל ידי ביאה קונה היבם את יבמתו קנין גמור, ששהא כאשרו לכל דבר, שנאמר (דברים כה, ה): "יבמה יבוא עליה ולקחה לו לאשה". אבל היבם שקידש את היבמה בכסף או בשטר, ולא בא עליה, הרי זה נקרא, שעשה בה "מאמר", ואין המאמר קונה ביבמה אלא מקצת קנין, מדברי סופרים. וזוהי דעת בית הלל. אבל בית שמאי סוברים, שאף המאמר מועיל ביבמה לעשותה כאשרו של היבם. מכאן מחלוקת בית שמאי ובית הלל במשנתנו, ושניהם היא במסכת יבמות (פרק ג משנה ה).

שְׁלִישָׁה אַחִים, שְׁנַיִם מֵהֶם נְשׂוּאִים לְשֵׁתֵי אַחִיוֹת וְאֶחָד מִפְּנֵהּ – בלא אשה, שאינו נשוי: **מֵת אֶחָד מִבְּעַלֵי אַחִיוֹת** – בלא בניו, **וְעָשָׂה בֵּהּ מִפְּנֵה מֵאֵמֶר** – שקידש את יבמתו בכסף או בשטר, כמו שבארנו לעיל, **וְאַחֵר כֶּף מֵת אַחִיו הַשְּׁנַיִ** – בלא בניו, ונמצאו שתי אחיות זקוקות לו, אלא שעשה בראשונה מאמר קודם שמת אחיו השני, **בֵּית שְׁמַאי אֹמְרִים: אִשְׁתּוֹ עִמּוֹ** – זו שעשה בה מאמר הרי היא אשתו, והוא רשאי לקיימה עמו, **וְהֵלָּה** – אחותה שנפלה לפניו לייבום אחר כך, **תֵּצֵא מִשּׁוּם אַחֹת אִשָּׁה** – תצא בלא כלום, שפטורה היא אף מן החליצה, משום שהיא אחות אשתו; לדעת בית שמאי הועיל המאמר ביבמה הראשונה לעשותה כאשרו, ולכן כשנופלת לפניו אחותה, שוב אינה זקוקה לו, שהרי אסורה עליו באיסור ערוה משום אחות אשה. **וּבֵית הַלֵּל אֹמְרִים: מוֹצִיא אֶת אִשְׁתּוֹ בְּגֵט וְחִלְצָהּ** – בית הלל סוברים, שאין המאמר קונה ביבמה קנין גמור לעשותה כאשרו, ולכן כשנפלה אחותה לפניו לייבום, הרי היא נעשית זקוקה לו, ואוסרת עליו את הראשונה, אף שעשה בה מאמר, שאינו יכול לקיימה, ומכאן ששתייהן צריכות חליצה, כדן שתי אחיות שנופלות לייבום, אלא שהאיל ועשה בראשונה מאמר שיש בו מקצת קנין מדברי סופרים, לפיכך מוציא את אשתו, כלומר זו שעשה בה מאמר, בגט ובחליצה, שהגט בא להפקיע את המאמר, שאין הפקעת קידושין בלא גט, והחליצה מוציאה מיוקת הייבום, **וְאֵת אִשְׁתּוֹ אַחִיו** – השני, שנפלה לו לייבום אחר כך, **בְּחִלְצָהּ** – מוציאה בחליצה. **זו היא שאמרו** – על כגון זה אומרים הבריות: **אי לו על אשתו ואי לו על אשת אחיו** – אוי לו על אשתו שצריך להוציאה בגט, ואינו יכול לקיימה, ואוי לו על אשת אחיו שצריך לחלוץ לה ואינו יכול לייבמה, ונמצא מפסיד שתייהן ללא כל פשע.

שהבאנו לעיל, ובית הלל סוברים כמותה; ואף משנתנו שניה שם (יבמות א, ד).

בֵּית שְׁמַאי מְתִירִין אֶת הַצְּרוֹת לְאֶחָים – הצרות של חמש עשרה העריות מותרות להתייבם לאחים, אף על פי שהעריות עצמן אסורות להם, שאין בית שמאי סוברים, שדין צרת ערוה כערוה. **וּבֵית הַלֵּל אוֹסְרִין** – את הצרות של העריות להתייבם לאחים, שדין כדן העריות עצמן. **ח'לצו** – הצרות של העריות, שעשו מעשה החליצה, **בֵּית שְׁמַאי פּוֹסְלִין מִן הַפְּהֵנָה** – פוסלים את הצרות מלהנישא גמורה היא, והלכה היא שחלוצה אסורה לכהן כגרושה. **וּבֵית הַלֵּל מְכַשְׂרִין** – מתירים אותן להנישא לכהן, אף על פי שחלצו, לפי שחליצתן שלא לצורך היתה, ואין שמה חליצה. **ג'תבבמו** – צרות העריות לאחים, ואחר כך נתאלמנו מיבמיהן, **בֵּית שְׁמַאי מְכַשְׂרִין** – אותן להנישא לכהן שהרי לדעתם נתייבמו כדן. **וּבֵית הַלֵּל פּוֹסְלִין** – אותן מלהנישא לכהן, שהואיל ולדעתם נתייבמו באיסור, דינן כדן אשה שנבעלה למי שאסור לה, שנעשית זונה, וזונה אסורה להנישא לכהן (ויקרא כאז), **וְאֵף עַל פִּי שְׂאֵלוֹ פּוֹסְלִין וְאֵלּוֹ מְכַשְׂרִין** – שאם חלצו צרות העריות, בית שמאי פוסלין ובית הלל מכשירין, ואם נתייבמו, בית הלל פוסלין ובית שמאי מכשירין, ונמצאו הכשרות לאלו פסולות לאלו, **לֹא נִמְנְעוּ בֵּית שְׁמַאי מִלְשֹׂא נָשִׁים מִבֵּית הַלֵּל** – ולא חששו לצרות ערוה, שבית הלל פטורה מחליצה, ולדעתם אסורה לאחרים עד שתחלוץ, **וְלֹא** – נמנעו – **בֵּית הַלֵּל מִלְשֹׂא נָשִׁים מִבֵּית שְׁמַאי** – אף על פי שבני הצרות שנתייבמו כדברי בית שמאי, ממוזים הם לדברי בית הלל, שהרי באיסור אשת אח הן עליהם, ואשת אח עונשה כרת, ובני חיבי כריתות ממוזים הם, מכל מקום לא נמנעו בית הלל מלישא נשים מבית שמאי; ומבואר הטעם בגמרא (יבמות ז, ב), לפי שהיו מודיעים אלו לאלו כיצד נהגו הלכה למעשה, כדי שלא ייכשלו בדברים שמחמירים בהם. **וְכָל הַטְּהָרוֹת וְהַטְּמָאוֹת שֶׁהָיוּ אֵלּוֹ מְטַהְרִין וְאֵלּוֹ מְטַמְּאִין** – לא הביאו לידו פירוד בין בית שמאי ובין בית הלל, שמכל מקום **לֹא נִמְנְעוּ לְהִיּוֹת עוֹשִׂים טְהָרוֹת אֵלּוֹ עַל גַּב אֵלּוֹ** – והיו משאילים כליהם אלו לאלו, כמבואר הטעם לעיל; ובאה המשנה ללמדנו, שחיבה וריעות היו נוהגים זה בזה, לקיים מה שנאמר (חזקיהו, ט, יט): "והאמת והשלום אהבו" (עיין גמרא יבמות ז, ב).

י המדיר את אשתו מתשמיש המטה – בית שמאי אומרים: שתי שבתות; ובית הלל אומרים: שבת אחת. המפלת לאור שמונים ואחד – בית שמאי פוטרין מן הקרבן; ובית הלל מחיבין. סדין בציצית – בית שמאי פוטרין, ובית הלל מחיבים. כלפלת השבת – בית שמאי פוטרין; ובית הלל מחיבין. יא מי שגדר גזירות מרבה והשלים גזירותו, ואחר כך בא לארץ – בית שמאי אומרים: גזיר שלשים יום; ובית

פירוש ברטנורא

י המדיר את אשתו מתשמיש המטה. כגון שאמר יאסר הנאת תשמישך עלי. אבל הנאת תשמישי אסור עליך, לא מתסרא, דהא משועבד לה, דכתיב (שמות כ"א) ועונתה לא יגרע: בית שמאי אומרים שתי שבתות. אם הרידה שתי שבתות, תמתין, שכן מצינו ביולדת נקבה שטמאה שבועיים: ובית הלל אומרים שבת אחת. שכן מצינו בנדה שהיא טמאה שבועה, וגמרינן מידי דשכיח דהיינו הכעם שבועם אדם על אשתו ומדירה, דהוא מידי דשכיח, מנדה שהוא מידי דשכיח, לאפקי וילדת נקבה דלא שכיח כולי האי. ובית שמאי סברי גמרינן מידי דהוא גרם לה, דהיינו נדר האיש שהוא גרם לה לשהות, מלידה שעל ידו באה לה, לאפקי נדה דממילא קאתי לה. ויותר על שבת אחת לבית הלל או שתי שבתות לבית שמאי יוציא ויתן כתובה, ואפילו היה גמל שעונתו שלשים יום, או ספן שעונתו לשהה הרשים: המפלת לאור שמונים ואחד. שילדה נקבה, ולול שמונים ואחד שהיתה ראויה למחר להביא כפרתה הפילה: בית שמאי פוטרין מן הקרבן. מלידה שניה, אע"ג דלאחר מלאת הוא, הואיל ולילה היא ולא יצאה לשעה ראויה לקרבן, דלילה מחוסר זמן קרבן הוא, דכתיב (ויקרא ז') ביום צוותו, הלכך לענין קרבן כיום מלאת דמי: ובית הלל מחיבין. הואיל ולאחר מלאת הוא דהפילה: סדין. של פשתים: בית שמאי פוטרין. לפי שדרך סדין שלובשין אותו בלילה, וציצית שיש בו פתול תכלת שהוא צמר צבוע כרם הלזון הוי כלאים בסדין של פשתים. וביום, שהוא מצותו, אתי עשה דציצית ודחי לא תלכש שעטננו, אבל בלילה, שאין מצות ציצית נוהגת בלילה, דכתיב וראיתם אותו, פרט לכסות לילה, אי לכיש ציצית בסדין, מחיב משום לא תלכש שעטננו. וסברי בית שמאי גורין סדין בציצית אפילו ביום דלא מוחיב, גזירה משום כסות לילה דמוחיב משום כלאים. ובית הלל סברי לא גורין: כלכלה השבת. כלכלה מלאה פירות שיהיה לשבת: בית הלל מחיבין, במעשר מיד, אפילו קודם השבת, וכוון שיחדה לשבת הוקבעה מיד. וב"ש סברי דאין השבת קובעת אלא לאחר שתכנס:

יא ואח"כ בא לארץ. שאין גזירות נוהגות אלא בארץ, משום טומאת ארץ העמים. ומי שגדר גזירות בחוץ לארץ מחיבין אותו לעלות לארץ ישראל ולהיות

משניות מבוארות – קהתי

ולכן חייבת קרבן שני על לידת הנפל. – מחלוקת זו שנויה במסכת נריתות (י. א). סדין בציצית – לעשות ציצית בסדין של פשתן, ג'ית שמאי פוטרין – לפי שהציצית שהיא של צמר ("פתיל תכלת") בסדין של פשתן שעטנו הם, וכתוב (דברים כב, יא): "לא תלכש שעטנו צמר ופשתים יחדו". ואמנם כתוב אחריו: "גדילים תעשה לך", ודרשו מכאן, שמצוות "עשה" של ציצית דוחה "לא תעשה" של שעטנו, אבל זה אינו אלא בכסות יום, שכן כתוב בפרשת ציצית (במדבר טו, טז): "וראיתם אותו" – ולמדו מכאן חכמים, שחובת הציצית אינה אלא בשעת ראייה, דהיינו ביום, פרט לכסות לילה, שאינה חייבת בציצית; ולכן סדין שרגילים ללובשו בלילה, אם עושים בו ציצית, חייבים עליו משום שעטנו; וסוברים בית שמאי, שאף כשולובשים אותו ביום לא יעשו בו ציצית, גזירה שמתמם בו בלילה, ונמצא עובר על איסור כלאים. ויש מפרשים, שלדעת בית שמאי לא הותר שעטנו בציצית כלל. ובית הלל מחיבים – לעשות ציצית בסדין, שסוברים הם שהותר שעטנו בציצית, ואין גזרים יום משום לילה. כלפלת השבת – סל פירות המיוחדים לשבת, אם רוצים לאכול מהפירות אכילת עראי קודם כניסת השבת, בית שמאי פוטרין – מלעשר את הפירות, ואף על פי שבשבת אסור לאכול מן הפירות אפילו עראי, אם לא הפורשו מהם תרומה ומעשרות, אין זה אלא בשבת עצמה, אבל בערב שבת, אף שכבר יחד את הפירות לשבת, מותר לו לאכול אכילת עראי בלי לעשר. ובית הלל מחיבין – במעשר מיד, שהואיל ויחד את הפירות לשבת הוקבעו מיד למעשר, ואסור לאכול מהם עראי אפילו קודם השבת – מחלוקת זו שנויה במסכת מעשרות (י. ט).

באור משנה יא

משנה זו שנויה במסכת נזיר (ג, י-ו), ולהבנת המשנה יש להקדים כמה דברים ששנינו שם: א. סתם גזירות שלשים יום, כלומר אם אמר אדם: "הריני נזיר" ולא פירש זמן לגזירתו, הרי הוא נזיר שלשים יום. ב. יכול אדם לקבל עליו כמה גזירות, כגון שיאמר: "הריני נזיר שתיים", או: "הריני נזיר שלוש", ובכגון זה הוא חייב בשתיים או שלוש גזירות, שכל אחת מהן היא שלוש יום, דהיינו שלשוף כל שלוש יום מגלה שעור ומביא קרבנותיו, ומתחיל למנות גזירות שניה. ג. מי שקיבל גזירות לזמן מסוים, אם פירש בנדר זמן שהוא פחות משלושים יום, כגון שאמר: "הריני נזיר שלשים יום", הרי הוא נזיר שלשים יום, שאין גזירות פחותה משלושים יום. אבל אם פירש יותר משלושים יום, כגון שאמר: "הריני

~ יום ששי ~

באור משנה י

המדיר את אשתו מתשמיש המטה – כגון שאמר לה: תיאסר הנאת תשמישך עלי, בית שמאי אומרים: שתי שבתות – תמתין לו שבועיים, שכן מוצאים ביולדת נקבה שטמאה שבועיים; ולאחר מכן אם הבעל עומד בנדרו, יגרשנה ויתן לה כתובה. ובית הלל אומרים: שבת אחת – אינה ממיינה אלא שבוע אחד, ואם עומד בנדרו יותר משבוע, חייב לגרשה. שאין בית הלל למדים מילודת, שאינה מצויה כל כך, אלא למדים הם מגידה שהיא טמאה מן התורה שבועה ימים, שכן כעסו של הבעל, שגרם לנדרו, דבר מצוי הוא, ולומדים דבר מצוי מדבר מצוי. – מחלוקת זו שנויה במסכת כתובות (ו. ה). המפלת לאור שמונים ואחד – בענין היולדת כתוב בתורה (ויקרא יב, ה-ו): "ואם נקבה תלד וטמאה שבועים כנדתה, וששים יום ושתים ימים תשב על דמי טהרה. ובמלאת ימי טהרה לבן או לבת תביא כבש בן שנתו לעולה"; וכי: פסוק זה מלמדנו, שאשה שילדה נקבה, טמאה היא שבועיים, ואחר שבועיים היא טובלת ומותרת לבעלה, אבל עדיין אסור לה לאכול בקודש ולהיכנס למקדש, עד שגומרת לספור עוד ששים וששה ימים של טהרה, והיא מביאה קרבנה ביום השמונים ואחד מלידתה, שהוא יום "מלאת ימי טהרה לבת", כלומר לאחר שנשלמו שמונים יום מלאים מיום שילדה. דין זה נוהג בין בולד שהוא קיים, בין בנפל; והלכה היא שאם חזרה ונתעברה בתוך ימי טהרתה, והפילה בתוך "מלאת" לולד הראשון, אינה טעונה אלא קרבן אחד, והיא מונה מחדש מיום שהפילה, ואחר "מלאת" המנין השני מביאה קרבן אחד לשתי הלידות. אבל אם הפילה לאחר "מלאת" שמונים, כגון ביום שמונים ואחד, אף על פי שלא הביאה עדיין קרבן ראשון, טעונה שני קרבנות. – משנתנו דנה באשה שהפילה בליל שמונים ואחד לאחר שילדה נקבה, ונחלקו בזה בית שמאי ובית הלל: בית שמאי פוטרין מן הקרבן – שסוברים בית שמאי, הואיל ולילה אינו זמן קרבן, הרי זה כאילו הפילה בתוך "מלאת ימי טהרה" ואינה צריכה קרבן מיוחד על לידת הנפל; ובית הלל מחיבין – הואיל וכבר נשלמו ימי טהרה, אף על פי שאינה יכולה להקריב קרבנה הראשון עד למחר, דינה כמפלת לאחר "מלאת ימי טהרה",

הַלֵּל אוֹמְרִים: נְזִיר בְּתַחֲלָה. מִי שֶׁהָיוּ שְׁתֵּי פִתֵּי עֲדִים מְעִידוֹת אוֹתוֹ, אֵלּוּ מְעִידִים שֶׁנֶּדַר שְׁתֵּים וְאֵלּוּ מְעִידִים שֶׁנֶּדַר חֶמֶשׁ – בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים: נִחְלָקָה הָעֵדוֹת וְאִין פְּאֵן נִזְרוֹת; וּבֵית הַלֵּל אוֹמְרִים: יֵשׁ בְּכֻלָּל חֶמֶשׁ שְׁתֵּים, שְׁיֵהָיָה נְזִיר שְׁתֵּים.

יב אָדָם שֶׁהוּא נִתּוֹן תַּחַת הַסֶּדֶק – בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים: אֵינוֹ מְבִיא אֶת הַטְּמֵאָה; וּבֵית הַלֵּל אוֹמְרִים: אָדָם חָלוּל הוּא, וְהֵצֵד הָעֵלְיוֹן מְבִיא אֶת הַטְּמֵאָה.

פ ר ק ח מ י ש י

א רְבִי יְהוּדָה אוֹמֵר: שֵׁשֶׁה דְּבָרִים מְקַלֵּי בֵּית שְׁמַאי וּמְחַמְרֵי בֵּית הַלֵּל: דָּם נְבֻלוֹת – בֵּית שְׁמַאי מְטַהְרִין; וּבֵית

פירוש ברטנורא

נוהג שם נזירות: נזיר שלשים יום. קנסונו ליה שיקיים סתם נזירות בא"י, שהוא שלשים יום: נזיר בתחילה. צריך לנהוג בא"י כמנין הימים שנדר בנזירות. והימים שנהג נזירות בחוץ לארץ כאילו לא נהג בהם נזירות כלל: אלו מעידין שנדר שתיים. שתי נזירות: ואלו מעידין שנדר חמש. באותה שעה שאתם אומרים שנדר שתיים אנו מעידים שנדר חמש נזירות. והוא אומר שלא נדר כלל: נחלקה העדות. הואיל ומכשיות זו או זו נתבטלו דבריהם ואין כאן עדות כלל: ובית הלל אומרים יש בכלל חמש שתיים. והיה נזיר שתיים:

יב אדם שהוא נתון תחת הסדק. אכסדרה שנסדקה תקרתה ונחלקה לשנים, וכלים מצד זה וטומאה מצד זה, הכלים טהורים, שאויר הסדק מפסיק וגורם שאין הטומאה עוברת לצד השני. ואם אדם נתון שם בארץ ברצפת האכסדרה כנגד הסדק ב"ש אומרים אינו מביא את הטומאה: שאין מביא את הטומאה אלא דבר שיש בו חלל טפח: **ובית הלל אומרים אדם חלול הוא.** ואע"פ שבני מעויו בתוכו, חלל שבתוך הגוף חשיב חלל טפח: **ד א רבי יהודה אומר.** דם נמילות בית שמאי מטהרין. לגמרי, ולא חשיב כנבילה: **ביצת נבילה.** כגון שנתנבלה בשחיטה. ונמצא בה ביצים לאחר

משניות מבוארות – קהתי

– ותייב לנהוג שתי נזירויות, היינו פעמיים שלושים יום.

~ שבת קודש ~

ב א ו ר מ ש נ ה י ב

משנתנו שניה במסכת אהלות, (יא, ג), ושם שנינו במשנה שלפניה (אהלות יא, ב): אכסדרה (בנין עמודים המקורה בתקרה והוא פתוח משלושה צדדים) שנסדקה (תקרתה, ונחלקה כולה לשניים), טומאה (מן המת) בצד זה (של הסדק), כלים שבצד השני (של האכסדרה, מעבר לסדק) טהורים (מטומאת אוהל, שהרי האכסדרה כשני אוהלים זה בצד זה, שאויר הסדק מפסיק ביניהם). נתן את רגלו או קנה למעטן (על הסדק), עירב את הטומאה (שהרי נסתם האויר, וכל האכסדרה שוב אוהל אחד). נתן את הקנה בארץ (ברצפת האכסדרה כנגד הסדק), אינו מביא את הטומאה (מצד אחד לצד השני) עד שיוהר גבוה מן הארץ פותח טפח (שבין הקנה ובין הרצפה יהיה חלל של טפח, והרי הקנה חשוב כאוהל, ובכגון זה אנו חושבים אותו כאילו עלה וסתם את הסדק שכנגדו, ושוב הכלים והטומאה תחת אוהל אחד). – משנתנו ממשיכה, איפוא, באותו ענין, והיא מסיימת בזה את פרקנו "אלו דברים מקולי בית שמאי ומחומרי בית הלל".

אָדָם שֶׁהוּא נִתּוֹן תַּחַת הַסֶּדֶק – אם אדם שוכב באכסדרה על הרצפה כנגד הסדק שבתקרה, כמבואר לעיל, בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים: **אֵינוֹ מְבִיא אֶת הַטְּמֵאָה –** אין האדם מביא את הטומאה, שהיא מצד אחד של האכסדרה, כללים שבצד השני, מעבר לסדק, והואיל ואין בינו ובין הרצפה פותח טפח, כמו שבארנו בהקדמה. **וּבֵית הַלֵּל אוֹמְרִים:** אָדָם חָלוּל הוּא – בטנו של אדם, אף על פי שבני מעיים בתוכה, הרי היא חשובה כאילו היא חלולה, וְהֵצֵד הָעֵלְיוֹן – של הגוף, שהוא גבוה מעל הרצפה פותח טפח, מְבִיא אֶת הַטְּמֵאָה – כללים הנמצאים מעבר לסדק, שרואים את הצד העליון של האדם כאילו הוא אוהל, והרי זה כאילו עלה וסתם את הסדק שכנגדו, וחזר הכל תחת אוהל אחד.

ב א ו ר מ ש נ ה י א

חמש המשניות הראשונות בפרק ה מביאות הלכות נוספות, שהן מקולי בית שמאי ומחומרי בית הלל.
רְבִי יְהוּדָה אוֹמֵר: שֵׁשֶׁה דְּבָרִים – יש עוד להוסיף על אלו שנישנו בפרק הקודם, שהם מְקַלֵּי בֵּית שְׁמַאי וּמְחַמְרֵי בֵּית הַלֵּל – ואלו הם: א. דָּם נְבֻלוֹת - בֵּית שְׁמַאי מְטַהְרִין – שאין דם הבא מן הנבילה מטמא; וּבֵית הַלֵּל מְטַמְּאִין – בגמרא מובא (מנחות קד, א): אמר רבי יוסי ברבי יהודה: אף כשטימאו בית הלל, לא טימאו אלא ברביעית, והואיל ויכול לקרוש ולעמוד על כוית (כלומר: וכיוון

נזיר שלושים ושניים ימים", חלה עליו נזירות כזמן שפירש בנדרו. ד. הנזיר מצווה בשלושה איסורים: שלא להיטמא למת, ושלא לגלח שער ראשו, ושלא לאכול או לשנות מכל היוצא מן הגפן. ה. לאחר שהשלים הנזיר את ימי נזירותו, הוא מגלח שער ראשו, ומביא שלושה קרבנות: חטאת, עולה ושלמים, וזה נקרא "תגלחת הטהרה". ו. נזיר שנטמא למת בתוך ימי נזירותו, הרי זה סותר את כל הימים שמנה לנזירותו. לאחר שמטהר עצמו מטומאתו, דחינו לסוף שבעה ימים, הרי הוא מגלח שערו ומביא קרבנות, וזה נקרא "תגלחת הטומאה". אחר כך מתחיל הוא מחדש למנות נזירותו כמנין הימים שקיבל עליו. ז. מי שקבל עליו נזירות בחוץ לארץ, כל דקדוקי נזירות עליו, אלא הואיל והכמים גזרו טומאה על ארץ העמים, אין נזירותו שבתוך הארץ עולה לו למנין ימי נזירות שקיבל עליו, והוא צריך לעלות לארץ ישראל ולחזור ולמנות ימי נזירות בטהרה ולהביא כבלאת ימי נזירותו את קרבנות הטהרה. כיצד הוא נוהג במנין ימי נזירותו בארץ ישראל? על כך נחלקו במשנתנו בית שמאי ובית הלל.

מִי שֶׁנֶּדַר נִזְרוֹת מְרַבָּה – שקיבל עליו נזירות של הרבה ימים, דחינו למעלה משלושים יום, והיה בחוץ לארץ, וְהַשְּׁלִים נִזְרוֹתוֹ – שם, כמנין הימים שקיבל עליו, וְאָחַר כֶּף פֶּאֶל לְאַרְצָן – שכל זמן שהוא שוהה בחוץ לארץ אינו יכול לקיים את תורת הנזיר, שהרי ארץ העמים טמאה, כמו שבארנו, ולכן חייב הוא לבוא לארץ ישראל כדי למנות נזירותו בטהרה ולגלח ולהביא קרבנות, **בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים:** נְזִיר שְׁלֹשִׁים יוֹם – אחרי שיטהר מטומאת ארץ העמים, הוא נוהג נזירות רק שלושים יום, שהוא "סתם נזירות", כמו שבארנו בהקדמה, אף על פי שנדר נזירות מרובה, שהואיל וטומאת ארץ העמים אינה אלא מדרבנן, סוברים בית שמאי, שמקלים עליו בבואו לארץ ישראל, ואין מחייבים אותו אלא להשלים סתם נזירות. **וּבֵית הַלֵּל אוֹמְרִים:** נְזִיר בְּתַחֲלָה – צריך הוא לחזור ולמנות נזירותו בארץ ישראל כמנין הימים שנדר בתחילה, לפי שימי הנזירות שמנה בארץ העמים אינם עולים לו כלל. **מִי שֶׁהָיוּ שְׁתֵּי פִתֵּי עֲדִים מְעִידוֹת אוֹתוֹ –** שתי כיתות של עדים מעידות עליו שנדר בנזירות, **אֵלּוּ מְעִידִים שֶׁנֶּדַר שְׁתֵּים –** עדי כת אחת מעידים שקיבל עליו שתי נזירויות, והוא שותק, לפי שאינו זוכר נדרו, או מכחיש את העדים ואומר שלא נדר כלל, **בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים:** נִחְלָקָה הָעֵדוֹת – יש כאן מחלוקת בין שתי הכתות, שהרי מכשיות הן זו את זו, וְאִין פְּאֵן נִזְרוֹת – שעדותם בטלה. **וּבֵית הַלֵּל אוֹמְרִים:** יֵשׁ בְּכֻלָּל חֶמֶשׁ שְׁתֵּים – אף המעידים שנדר חמש, מעידים שנדר שתיים, שכן מנין חמש כולל גם מנין שתיים, והרי הכל מודים שקיבל עליו שתי נזירויות, ולפיכך מן הדין שְׁיֵהָיָה נְזִיר שְׁתֵּים

הֵלֵל מְטַמְאִין. בִּיצַת הַנְּבִלָה, אִם יֵשׁ פִּיּוּצָא בְּהַ נְמַפְרָת בְּשׁוּק – מִתְרַת, וְאִם לֹא – אֲסוּרָה, פְּדַבְרֵי בֵּית שְׁמַאי; בֵּית הֵלֵל אוֹסְרִין; וּמוֹדִים כְּבִיצַת טְרֵפָה, שֶׁהִיא אֲסוּרָה, מִפְּנֵי שֶׁגִּדְלָה בְּאֶסְרוֹ. דֵּם נְכָרִית וְדֵם טְהוֹרָה שֶׁל מְצַרְעַת – בֵּית שְׁמַאי מְטַהְרִין; וּבֵית הֵלֵל אוֹמְרִים: פְּרָקָה וּכְמִימֵי רִגְלָהּ. אוֹכְלֵינּוּ פְרוֹת שְׂבִיעִית בְּטוֹבָה וְשֵׁלֵא בְּטוֹבָה, פְּדַבְרֵי בֵּית שְׁמַאי; וּבֵית הֵלֵל אוֹמְרִים: אִין אוֹכְלִים אֶלָּא בְּטוֹבָה. הַחֲמַת – בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים: צְרוּרָה עוֹמְדָת; וּבֵית הֵלֵל אוֹמְרִים: אָף עַל פִּי שְׂאִינָה צְרוּרָה.

פירוש ברטנורא

שחיטה: אם כיוצא בה נמכרת בשוק, שקליפתה קשה ונגמרת כשאר ביצים הנמכרות בשוק; ואם לאו, שאינה נגמרת: אסורה. דכבני מעיה היא חשובה: דם נכרית בית שמאי מטהרים. דכתב בפרשת זב (ויקרא ט"ז) דברו אל בני ישראל, בני ישראל מטמאים בויהב ואין הנכרים מטמאים בויהב, ורבנן גזור עליהו שהיו כובים לכל דבריהן. ב"ש סברי, כי גזור רבנן ברוקה וימימי רגליה שהן מצויין תדיר, אבל דם הויבה שאין מצוי כל כך לא גזור בה רבנן, עבדו רבנן היכרא ולא מטמא דם זיבה של נכרית כדי שידעו דטומאת הנכיר דרבנן היא, כי היכי דלא נשרפו עלה תרומה וקדשים: ברוקה וכמימי רגליה. דם הנכרית מטמא כרוקה וכמימי רגליה, דהיינו לח ולא יבש. וזו ההיכרא בלבר עשו לה, שאם היתה טומאה דאורייתא היה הדם מטמא לח ויבש, עכשו שאין מטמא אלא לח מכורים דטומאה דרבנן היא: ודם טהרה של מצורעת. דם מותר שראתה המצורעת שילדה, לאחר שבעה לוכר ושבוועים לנקבה: בטובה. שהאוכל מחזיק טובה לבעל הפירות שהאכלהו מפירותיו: ושללא בטובה. שאינו מחזיק לו טובה: אין אוכלים בטובה. שאסור להחזיק טובה לבעלים, דרחמנא אפקרינהו: החמת. כמין נאד של עור שניקב וצרו: צרוחה עומדת. אינה מקבלת טומאה אלא אם כן היא צרוחה, כלומר שהיתה קשורה ונקמט העור ונתקשה על המקום הצרוח עד שהוא עומד מאליו ומחזיק מה שמשמין בתוכו: אע"פ שאינה צרוחה. שלא נקמט העור מאליו ולא נתקשה על מקום הקשר, הואיל וקשרו ומחזיק, הרי זה מקבל טומאה:

משניות מבוארות – קהתי

מטמא בין לח בין יבש, ודם הנכרית מטמא לח ואינו מטמא יבש, כרוקה וכמי רגליה, והרי זה משמש כבר היכר, שהטומאה אינה אלא מדברי חכמים. וכן דם טהרה של מצורעת. בית שמאי מטהרין – שסוברים הם, שדין מצורעת כדין כל יולדת, שדמה בימי טהרתה טהור הוא; ובית הלל סוברים, שטמא הוא כרוקה וכמי רגליה, הואיל והיא מצורעת. ה. אוכלין פרות שביעית בטובה ושללא בטובה, פדברי בית שמאי – פירות שנת השמיטה הפקר הם לכל אדם, וסוברים בית שמאי שיותר להכיר טובה לבעל השדה ולהודות לו בעד הפירות של שביעית שאוכלים משהו, וכן גם מותר בשביעית להיכנס לכל שדה ולאכול מפירותיה, ולא להחזיק טובה לבעל השדה. ובית הלל אומרים: אין אוכלים אלא בטובה – בהחזקת טובה לבעל הפירות, שגוזרים בשביעית משום שאר השנים, שלא יאה אדם רגיל ליכנס בשדה חברו ובגיתו ובפרדסו שלא מדעתו. אבל מן התורה מותר גם שלא בטובה, שכתוב (שמות כג, יא): "והשביעית תשמטנה", ותניא במכילתא: מגיד שהוא פורץ בה פרצות, אלא שגדרו חכמים מפני תיקון העולם (הראב"ד). ויש גורסים בדברי בית הלל: אין אוכלים בטובה – כלומר שאסור להחזיק טובה לבעלים, לפי שהתורה הפקירה את הפירות בשביעית. ו. החמת – נאד של עור שהיו מחזיקים בו מים או נוזלים אחרים, בית שמאי אומרים: צרוחה עומדת – אם ניקבה החמת, אינה מקבלת טומאה עד שתאה צרוחה ועומדת, כלומר שאם הנקב קשור היטב ונקמט העור סביב הקשר עד שמקום הנקב ייסתם כולו, ואפילו יתיר הקשר יישאר הנקב סתום ומכווץ, אז מקבלת החמת טומאה, שהרי אפשר להשתמש בה ככתחילה. ובית הלל אומרים: אף על פי שאינה צרוחה – אם הנקב קשור וסתום, אף שלא נקמט העור על ידי הקשר כל כך, הואיל ואפשר להחזיק בחמת נוזלים כמקודם, הרי היא מקבלת טומאה (החמ"ס; המאירי).

שהוא קרוש הרי זה דומה לבשר. וגזור עליו משום כזית נבילה – הראב"ד. ג. ביצת הנבילה – כגון ששחט אדם תרנגולת ונתנבלה בידו (שפס"ט אותה בשחיטתו). ומצא בה ביצה, אם יש פיוצא בה נמפרת בשוק – שקליפתה קשה כביצה הנמכרת בשוק, מתרת – באכילה; ואם לאו – שאין קליפתה קשה לגמרי, אסורה – כגוף הנבילה, שמכלל מעיה היא, פדברי בית שמאי – שמקלים הם בביצה שקליפתה קשה. בית הלל אוסרין – את הביצה אפילו כיוצא בה נמכרת בשוק. ומודים – בית שמאי, כביצת טרפה – ביצת עוף טהור שנטרף, כגון ביצה שמצאו בתרנגולת לאחר ששחטוה ומצאוה טריפה, שהיא אסורה – באכילה, אפילו כשהיא גמורה וכמוה נמכרת בשוק, מפני שגדלה באסור – שכשנטרפה התרנגולת גם הביצה במעיה נאסרה, וכל גידוליה היו באיסור. בגמרא (חולין נח, א) מבואר: מפני שנגמרה באיסור, ולא כמשמעות המשנה: מפני שגדלה באיסור, שהרי טריפה אינה יולדת. ג. דם נכרית – דם נידה או דם זיבה של נכרית (גויה), ד. ודם טהרה של מצרעת – דם שמצורעת רואה לאחר לידתה בימי טהרתה, שהם שלושים ושלשת ימים לאחר שבעה ימי טומאה לזכר, או ששים וששת ימים לאחר שבעים ימי טומאה לנקבה, בית שמאי קטריין – שכן מן התורה אין גויים מטמאים לא בנידה ולא בזיבה, לפי שכתוב בפרשת זב ונידה (ויקרא טו, ב): "דבר אל בני ישראל", ודרשו חכמים: בני ישראל מטמאים בנידה ובזיבה, ואין הנכרים מטמאים בנידה ובזיבה, אבל חכמים גזור עליהם שיהיו כובים לכל דבריהם, וסוברים בית שמאי שלא גזור חכמים על דם הנכרית כלל, אלא על רוקה ומי רגליה שהם מצויים תמיד, ולא גזור על הדם, כדי שידעו שטומאתה אינה אלא מדברי חכמים, ולא יבואו לשרוף עליה תרומה וקדשים. ובית הלל אומרים: פרקה וכמימי רגליה – בית הלל סוברים, שאף על דם הנכרית גזור חכמים, אלא שלא החמירו בה כמו בדם הישראלית, שדם הישראלית

כאשר נתנית הצדקה היא באופן ד"מקרבא הנייתה", אזי גם

קירוב הגאולה הוא במידה רבה יותר

משיחת ליל ב' דהג הפסח, ה'תשכ"ו

עין יעקב - מסכת ברכות

ביאור עם "שפה ברורה - עוז והדר"

רש"י

חוו ל"א. לדוד חלום רע:

דף נה עמוד ב. הגמרא חוזרת בה ממה שסברה שמדברי רב הונא שלאדם טוב אין מראים חלום טוב יש לדקדק שמראים לו עצמו חלום רע: **אָלְאָ, כוונת רב הונא**

שלאדם טוב אין מראים חלום טוב אינה שחלום רע מראים לו עצמו, אלא כוונתו, שחלום טוב, אין מראים לו, וגם לא לאחרים עליו, מה שאין כן חלום רע, **אִיהוּ לֹא תְּוִי לִיָּהּ** – הוא עצמו אכן אינו רואה, וכמו שנלמד מהפסוק 'לא תאונה' וגו', אבל **אֲחֵרֵינִי תְּוִי לִיָּהּ** – אחרים רואים עליו חלום רע, ומספרים לו, ומתוך כך הוא דואג ועצב [אבל אינו נבהל].

נמצא עתה, שאדם טוב אינו רואה חלומות כלל, לא חלום טוב כדברי רב הונא, ולא חלום רע כמבואר בפסוק 'לא תאונה'. מקשה הגמרא: **וְכִי לֹא תְּוִי אִיהוּ מְעַלְיוֹתָא הוּא** – וכי מעלה יש בכך שאינו רואה חלומות כלל, **וְהָאָמַר** [והלא אמר] **רַבִּי יְעִיָּא, כָּל הַלָּן שְׂבַעָה יָמִים בְּלֹא שִׁירָא חֲלוֹם, נִקְרָא רַע, שְׁנַאֲמַר** (משלי יט כג) **וְשִׁבַע יָלִין בַּל יִפְקֹד רַע, אֵל תִּקְרִי** [תקרא] את הפסוק כפי שכתוב בו **'שִׁבַע', אָלְאָ** קרא את הפסוק כאילו כתוב בו **'שִׁבַע'**, שאם ילון אדם שבעה ימים, ולא יפקד מן השמים בשום חלום, הרי זה סימן שהוא רע, ושונאים אותו, ולכן אין מראים לו דבר. ואם כן כיצד אפשר לומר שלאדם טוב אין מראים חלומות כלל, הרי מי שאינו רואה חלומות כלל נקרא רע. מתרצת הגמרא: **אָלְאָ תְּכִי קָאָמַר** – זו כוונת רב הונא, **דְּתְּוִי לֹא יָדַע מַאי תְּוִי** – לאדם טוב מראים חלום טוב בשנתו, כדי שלא ילון בלא חלום, אבל הוא נשכח ממנו קודם שיקיץ משנתו, כדי שלא ישמח בכך.

הגמרא מבארת שיש להיטיב חלום שנפשו עגומה עליו מחמתו: **אָמַר רַב הוֹנָא בְּרַ אַמֵּי אָמַר רַבִּי פְּדַת אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, הַרְוָאָה חֲלוֹם, וְנִפְשׁוֹ עֲגוּמָה** עליו מחמתו, **וְלִדְּ וְיִפְתְּרֵנוּ בְּפִנֵּי שְׁלֹשָׁה אַנְשִׁים**. שואלת הגמרא: **יִפְתְּרֵנוּ** – וכי יש לו ללכת ולפתור את חלומו בפני שלשה, אף שאפשר שיפתרוהו לרעה, **וְהָאָמַר** [והלא אמר] **רַב הַסֵּדָא, חֲלֵמָא דְּלֹא מְפָשֵׁר** – חלום שאינו פתור, הרי הוא **כְּאִנְרֵתָא דְּלֹא מְקַרְיָא** – כאגרת שלא נקראה, שאינו לא טוב ולא רע, ואם כן עדיף שלא יפתרוהו, וישאר חלום שאינו לא טוב ולא רע. משיבה הגמרא: **אָלְאָ אֵימָא** – אמור בדברי רבי יוחנן, **יְמִיבְנֵנוּ לְחֲלוֹם בְּפִנֵּי שְׁלֹשָׁה אַנְשִׁים** שאוהבים אותו.

הגמרא מבארת כיצד יש להיטיב חלום. אומרת הגמרא: **לִיְתִי תִּלְתָּא וְלֵימָא לְהוּ** – יביא שלשה אנשים, ויאמר להם, **כְּ, חֲלֵמָא טְבָא תְּוִי** – חלום טוב ראיתי, **וְלֵימְרוּ לִיָּהּ הִנֵּה** – ואותם שלשה אנשים יאמרו לו, **טְבָא הוּא, וְטְבָא לִיְהוּי** – טוב הוא החלום שראיתי, וקיומו לטוב יהיה, **רַחֲמֵנָא לְשׁוּיָיָה לְטַב** – הקדוש ברוך הוא יעשהו לטוב, **שְׂבַע וּמְנִין לְגִזְרוּ עֲלָהּ מִן שְׁמַיָּא דְּלַהוּי טְבָא** – שבע פעמים יגזרו עליך מן השמים שיהיה חלום טוב, **וְיְהוּי טְבָא** – ואכן יהיה חלום טוב.

הגמרא ממשיכה לבאר את סדר הטבת החלום: **וְלֵימְרוּ** – ויוסיפו ויאמרו, **שְׁלֹשׁ הַפּוֹכוֹת** – שלשה פסוקים שמוזכר בהם לשון הפיכה לטובה, **וְשְׁלֹשׁ הַדּוּיּוֹת** – ושלשה פסוקים שמוזכר בהם פדיון, **וְשְׁלֹשׁ שְׁלוֹמוֹת** – ושלשה פסוקים שמוזכר בהם שלום.

מבארת הגמרא: ואלו הן **שְׁלֹשׁ הַפּוֹכוֹת** שעליהם לומר, הפסוק הראשון שמוזכר בו לשון הפיכה הוא **'הַפְּכֵת מִסְפְּדֵי לְמַחֹל לִי, פִּתְחֵת שְׂקֵי וְתִאֲזַרְנִי שְׂמֵחָה'** (תהלים ל"ב), והפסוק השני שמוזכר בו לשון הפיכה, הוא **'אִז תִּשְׂמַח בְּתוֹלָה בְּמַחֹל, וּבְחָרִים וּזְקֵנִים יַחְדָּו, וְהַפְּכֵתִי אֲבָלָם לְשִׁשׁוֹן וְגו'** ונחמתים, **וְשִׂמְחָתִים מִיְגוּנָם** (ירמיה לא יב). והפסוק השלישי שמוזכר בו לשון הפיכה הוא **'וְלֹא אָבָה ה' אֱלֹהֶיךָ לְשִׂמְעַ אֵל בְּלַעַם, וַיַּחֲפֹךְ וְגו'** ה' אֱלֹהֶיךָ לִךְ אֵת הַקְּלָה לְבָרְכָהּ, כִּי אָהַבְךָ ה' אֱלֹהֶיךָ' (דברים כג ו).

56 אָמַר רַב פֶּפְּאֵה, הֵינּוּ דְאִמְרֵי אִינְשֵׁי - זהו מה שרגילים בני אדם לומר
 57 כשמתווכחים עם אדם, כְּכִי לִיה לְמַר דְּלֵא יְדַע, חֵיכִי לְמַר דְּלֵא יִדַע
 58 - בין אם מראים לו פנים קשות וגורמים לו לבכך, אינו מבין, ובין
 59 אם מראים לו פנים מחייכות אינו מבין, וְיֵי לִיה לְמַר דְּלֵא יִדַע בֵּין
 60 מִבְּ לְבִישׁ - אוי לו לאותו אדם שאינו מבדיל בין טוב לרע.
 61 הגמרא מביאה מימרא נוספת של רבי יוחנן בשם רשב"י: נאמר
 62 בפסוק לאחר שכבש נבוכדנצר את ירושלים, וַיִּבְאֵהוּ בֵּל [שָׂרָן] מֶלֶךְ
 63 כְּבָל (ויבאו) [וַיִּשְׁבּוּ] בַּשָּׁעַר הַתְּנָךְ (ירמיה לט א), אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִקּוֹם
 64 רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּר יוֹחָאִי, מִזֶּה הַמְּקוֹם הַמְּכוּנָה 'שַׁעַר הַתּוֹךְ', יֵשׁ
 65 לְדוֹרוֹ שֶׁכְּאִילוֹ נֹאמַר 'שַׁעַר הַתּוֹךְ', וְהֵינּוּ מִקּוֹם שֶׁמֶחֱתָבִין בּוֹ
 66 הַלְּבוֹת - הר הבית והעזרה, ששם היו יושבים הסנהדרין ופוסקים
 67 הַלְּבוֹת. אָמַר רַב פֶּפְּאֵה, הֵינּוּ דְאִמְרֵי אִינְשֵׁי - זהו מה שרגילים בני
 68 אדם לומר, בַּתְּרָא דְּמִרְיָה תְּלֵא לִיה וַיִּנְיָה - באותו מקום שבעל
 69 הבית היה תולה את כלי זינו ומבלחמו, תָּמָן קוֹלְבָא רַעִיא קוֹלְתִיה
 70 תְּלֵא - שם תולה הרועה הנבל את כדו, כלומר, באותו מקום
 71 שחכמי הסנהדרין היו פוסקים הַלְּבוֹת, שם ישבו שריי בכל
 72 הרשעים לדון את דיניהם.
 73 הגמרא מביאה כמה מימרות שאמר רב חסדא בשם רבי ירמיה בר
 74 אבא: (מִיָּן לְדַרְשׁוֹת אֵלֶּה, 'עַל שְׂדֵה' - 'עַל שְׂדֵה אִישׁ עֲצַל עֲבַרְתִּי',
 75 'תַּיִם' - ארבע כתות שאינו מקבלות פני שכניה. 'לֹא תֹאמְנָה' - 'לֹא
 76 תֹאמְנָה אֵלֶיךָ רַעִי').
 77 אָמַר רַב חֲסָדָא, אָמַר רַבִּי יְרֵמְיָה בֶּר אָבָא, מֵאֵי דְכֵתִיב - כיצד יש
 78 לדרוש את הפסוק במשלי (כד ל-א) 'עַל שְׂדֵה אִישׁ עֲצַל עֲבַרְתִּי וְעַל
 79 כְּרָם אָדָם חָסַר לִבִּי, וְהִנֵּה עֵלְמָה כּוֹלֵז קִמְשׁוֹנִים כְּפִסּוּ פִּנּוּי חַרְוִילִים וְגִדְר
 80 אֲבָנָיו נִתְרַסָּה', כִּי יֵשׁ לְדוֹרוֹשׁוֹ, 'עַל שְׂדֵה אִישׁ עֲצַל עֲבַרְתִּי', זֶה אֲחֻזָּה,
 81 והוא קרוי עצל לפי שחתם את התורה שלא יעסקו בה, ובטל את
 82 העבודה. כמבואר להלן (ע"פ). 'עַל כְּרָם אָדָם חָסַר לִבִּי, זֶה מְנַשֶּׁה,
 83 שמחק את שמות ה' מספר התורה, והרס את המזבח (שם), וכיון
 84 שעשה כן רק כדי להכעיס את ה' הוא מכונה 'חסר לב', שזהו
 85 כינוי לאדם הסבור להכעיס את שוכנגדו, ובאמת אינו מכעיסו
 86 אלא רק גורם הפסד לעצמו. וְהִנֵּה עֵלְמָה כּוֹלֵז קִמְשׁוֹנִים' - מין
 87 קוצים, זֶה אָמוֹן, שביטל את העבודה לגמרי, עד שהעכבישים
 88 ארגו את קוריהם על גבי המזבח (שם), וכאילו כיסהו בקוצים. 'כְּפִסּוּ
 89 פִּנּוּי חַרְוִילִים' - מין קוצים, זֶה יוֹחִיקִים, שביסה את פניו מלינינות
 90 מאורו של הקדוש ברוך הוא, ואמר שאינו צריך לאורו אלא יכול
 91 להשתמש באור של זהבו (שם). וְגִדְר אֲבָנָיו נִתְרַסָּה, זֶה צְדִיקָהוּ
 92 מֶלֶךְ יְהוּדָה שְׁנַחֲרִיב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ כְּמִיּוֹ.
 93 הגמרא מביאה מימרא נוספת של רב חסדא: וְאָמַר רַב חֲסָדָא, אָמַר
 94 רַבִּי יְרֵמְיָה בֶּר אָבָא, אַרְבַּע בֵּיתוֹת - קבוצות אנשים אין מִקְבְּלוֹת פְּנֵי
 95 שְׂכִינָה, בֵּית לְצִיִּים, בֵּית שְׁקָרִיִּים, בֵּית חֲנִיפִים וּבֵית מְסַפְּרֵי לְשׁוֹן הָרַע.
 96 והמקור לכך, בֵּית לְצִיִּים, דְּכֵתִיב (הושע ה) 'מִשְׁפַּח יְדוֹ אֶת לְוִצִּיצִים',
 97 שהקדוש ברוך הוא מושך את עצמו כביכול מלהתקרב ללִיצִיִּים.
 98 בֵּית שְׁקָרִיִּים, דְּכֵתִיב (תהלים קא) 'דוֹכַר שְׁקָרִים לֹא יבִין לַיְגֵד עֵינָיו', בֵּית
 99 חֲנִיפִים, דְּכֵתִיב (איוב יג טז) 'כִּי לֹא לִפְנֵי חֵת יבֹא'. בֵּית מְסַפְּרֵי לְשׁוֹן
 100 הָרַע, דְּכֵתִיב (תהלים ה) 'כִּי לֹא אֶל חֶסֶן רַשָּׁע אֲתָה לֹא יגוֹרֵךְ רַע',
 101 וכוננת הפסוק צדיק אֲתָה ה', וְלִכֵּן לֹא יִהְיֶה כְּמִגְנוֹךְ רַע - לא יגורו
 102 איתך אותם בני אדם רעים, והפסוק עוסק במספרי לשון הרע,
 103 שהרי בהמשך המזמור נאמר (שם ה) 'תִּאָבֵד דְּבָרֵי כָּבֵד אִישׁ דְּמִים
 104 וּמְרִמָּה יִתְעַב ה'', וכן נאמר שם (שם ה) 'כִּי אֵין בְּפִיהוּ בְּנֵינָה
 105 וְנִרְאִים כְּאוֹהֲבִים, וְהֵם אוֹיְבִים', קָרְבָּם הוּא 'מִחֻשְׁבוֹתֵיהֶם
 106 מִרְמָה] קָרַב פְּתוּחַ גְּרוֹנָם' - כִּכְבַּר הַבּוֹלַע אֶת הַמַּת כֵּן גְּרוֹנָם בּוֹלַע
 107 בְּנֵי אָדָם בְּדִיבּוֹרָם] שֶׁלֹּם 'חֲלִיקוֹן' - לְדַבֵּר בְּלִשׁוֹן חֲלִיקוֹתוֹ.
 108 וְאָמַר רַב חֲסָדָא, אָמַר רַבִּי יְרֵמְיָה בֶּר אָבָא, מֵאֵי דְכֵתִיב - כיצד יש
 109 לדרוש את הפסוק בתהלים (ע כצ) 'לֹא תֹאמְנָה אֵלֶיךָ רַעִי וְנִגַּע לֹא
 110 יִקְרַב בְּאֲחֻזְךָ', כִּי הִיא הַדְּרֹשָׁה: 'לֹא תֹאמְנָה אֵלֶיךָ רַעִי' שְׂלֵא יִשְׁלַח

1 שִׁישְׂרָאֵל יִיעֲנֶשׂוּ בְּגִלְל מְנַשֶּׁה, הֲלֵא עֲבַד תְּשׁוּבָה - שלא עשה
 2 תשובה על חטאיו, והחטיא את כל ישראל אחריו.
 3 אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, כֵּל הַאֲמֹר מְנַשֶּׁה אֵין לוֹ חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא, מִרְפָּה -
 4 מחליש דייקן של בעלי תשובה, שימנעו מלעשות תשובה, כיון
 5 שיחששו שתידיחה תשובתם כמו שנדחתה תשובתו של מנשה.
 6 מביאה הגמרא ברייתא בענין זה: דְּהָנִי תָּמָא קָמִיה רַבִּי יוֹחָנָן -
 7 שהרי שנה אחד החכמים שהיה שונה ברייתות לפני רבי יוחנן,
 8 מְנַשֶּׁה עֲנִשָּׁה תְּשׁוּבָה בַּמִּשְׁךְ (ל) 'שְׁלֵשִׁים וְשֵׁשׁ שָׁנִים, וְהִרְאִיה לִכְךָ,
 9 דְּכֵתִיב (מלכים ב' א, א) 'בֵּן שְׁתַּיִם עֲשָׂרָה שָׁנָה מְנַשֶּׁה כְּמִלְכּוֹ וְחַמְשִׁים
 10 וְחַמְשָׁ שָׁנָה מֶלֶךְ בִּירוּשָׁלַיִם, וְיַעֲשֶׂה (הרע) [אֲשֶׁרְהָ] פֶּאֶשֶׁר עֲנִשָּׁה
 11 אַחָאָב מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל, וּמִשְׁמַע עֲבַד מְנַשֶּׁה עֲבוּדָה זְרָה כְּשִׁיעוֹר
 12 הַשָּׁנִים שֶׁעֲבָדָה אַחָאָב, וּכְפָה שָׁנִים מֶלֶךְ אַחָאָב, עֲשָׂרִין וְתַרְתִּין שָׁנִין
 13 - עשרים ושתיים שנה (מלכים א' טו כט), וּמְנַשֶּׁה כְּפָה מֶלֶךְ, חַמְשִׁים
 14 וְחַמְשָׁ שָׁנִים, כְּאֹמְרוֹ בַּפְּסוּק לְעֵיל, דֵּל מִיְנִיחָה עֲשָׂרִים וְתַרְתִּין -
 15 הורד עשרים ושתיים שנה שחטא מאותם חמישים וחמש שנה
 16 שֶׁמֶלֶךְ, פְּשׁוֹ לְהוֹ תְּלַתִּין וְתַלְתִּין - נשארו שלשים ושש שנה שבהם
 17 עשה מנשה תשובה.
 18 אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשׁוּם רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּר יוֹחָאִי, מֵאֵי דְכֵתִיב (דה"ב י' לג
 19 א) 'לְשִׁמְעַע אֵלֶיךָ וְיִתְרַר לִי, וְהִרִי וְיַעֲתֵר לִי' מִיִּבְעֵי לִיה - היה הנביא
 20 צריך לכתוב, אלא מְלִמְד שְׁעָשָׂה לוֹ תְּקִדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא כְּמִין מִתְּתַרְתֵּר
 21 בְּרַקִּיעַ בְּרִי קְבָלֵי בְּתְּשׁוּבָה, וְהוֹצֵרְךָ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְעִשׂוֹת לוֹ
 22 מִחֻתָּרָתּוֹ. וּמִפְּנֵי מֵדַת הַדִּין שְׁקִיטְרָגָה וְאִמְרָה שֶׁלֹּא יִקְבְּלוּהוּ
 23 בַּתְּשׁוּבָה.
 24 הגמרא דורשת לשונות שנאמרו לגבי מלכי יהודה: וְאָמַר רַבִּי
 25 יוֹחָנָן מִשׁוּם רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּר יוֹחָאִי, מֵאֵי דְכֵתִיב (ירמיה כו א) 'בְּרִאשִׁית
 26 מְמַלְכוּת יְהוֹיָקִים בֶּן יֵאִשָּׁחָו, וְכֵתִיב (שם כח א) 'בְּרִאשִׁית מְמַלְכוּת
 27 צְדַקְיָהוּ, מִדּוֹעַ נִתְבַּהַב כָּאֵן לְשׁוֹן 'בְּרִאשִׁית', וְכִי עַד הָאֵידָנָא לֹא הוּוּ
 28 מְלָכִי - וכי עד עתה לא היו מלכים בישראל, ואם משום שזו
 29 הייתה תחילת מלכותם, היה הנביא אומר 'בִּשְׁנַת הָרִאשׁוֹנָה, לֹא
 30 יֵשׁ לְדַרְשׁ מִלְשׁוֹן זֶה שֶׁבִּשְׁשׁ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְהַחֲזִיר אֶת הָעוֹלָם
 31 כּוֹלֵז לְתוֹחֹ וְנִבְּוָהוּ כְּמוֹ שְׂחִיָּה בּוֹמֵן בְּרִאשִׁית, בְּשִׁבְלֵי יוֹחִיקִים שֶׁהִיא
 32 מֶלֶךְ רַשָּׁע, אֲךָ נִתְפַּלֵּל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּאִנְשֵׁי דוֹרוֹ שֶׁהִיוּ
 33 צְדִיקִים, וְנִתְקַרְרָה דַּעְתּוֹ. וְכִמוֹ כֵּן פִּקֵּשׁ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְהַחֲזִיר
 34 אֶת הָעוֹלָם כּוֹלֵז לְתוֹחֹ וְנִבְּוָהוּ בְּשִׁבְלֵי דוֹרוֹ שֶׁל צְדִיקָהוּ, שֶׁהִיוּ
 35 רַשָּׁעִים, נִתְפַּלֵּל בְּצִדִיקָהוּ שֶׁהִיא מֶלֶךְ צְדִיק, וְנִתְקַרְרָה דַּעְתּוֹ. מִקְּשָׁה
 36 הַגְּמָרָא: וְהִרִי בְּצִדִיקָהוּ נִמִּי כְּתִיב 'וַיַּעַשׂ הָרַע כְּעֵינֵי ה'' (דה"ב י' יב).
 37 מִתְּרַצָּת הַגְּמָרָא: כּוֹונַת הַפְּסוּק הִיא שֶׁהָיָה בְּרוּךְ שֶׁל צְדִיקָה לְמַחֲוֹת
 38 בְּבִי דוֹרוֹ, וְלֹא מִיָּחָד בְּהֵם, אֲבָל הוּא עֲצֵמוֹ הִיא מֶלֶךְ צְדִיק.
 39 הגמרא דורשת פסוקים נוספים על מלכי יהודה: וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן
 40 מִשׁוּם רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּר יוֹחָאִי, מֵאֵי דְכֵתִיב (משלי כט ט) 'אִישׁ חָכָם נִשְׁפָּט
 41 אֶת אִישׁ אֵוִיל וְרַגְוֹ וְשָׁחַק וְאֵין נִחַת, אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, כְּעַסְתִּי
 42 עַל אֲחֻזָּה בֵּן יוֹתָם מֶלֶךְ יְהוּדָה, וְנִתְתִּיו בְּיַד מְלָכִי דְמִשְׁקָה, וּבִמְקוֹם
 43 לְשׁוֹב בַּתְּשׁוּבָה הֵלֶךְ אֲחֻזָּה וְיִפְטֵר וְיִקְטֵר [לְאַלְהִיָּהֶם], שְׁנַאֲמַר (דה"ב י'
 44 כח א) 'וְיִזְבַּח לְאַלְהֵי דְמִשְׁקָה חַמְּסִים בּוֹ וַיֹּאמֶר [כִּי] אֲלֹהֵי מְלָכִי אֲרָם
 45 הֵם מַעֲזוּרִים אוֹתָם לָהֶם אֲזַנֵּה וְיַעֲזוּרֵנִי וְהֵם הִיוּ [לוֹ] לְהַכְשִׁילוֹ וּלְגַלֵּב
 46 יִשְׂרָאֵל, וּכְאִשְׁרֵי שְׁחַתִּיתִי עִם אֲמִצְיָה - הראתי פנים שוחקות
 47 לאמציה בן יואש מלך יהודה, וְנִתְתִּי מְלָכִי אֲדוּם בְּיָדוֹ, וּבִמְקוֹם
 48 לְהוֹדוֹת לֵה' שְׁעוֹרָה, הִבִּיא אֶת אֲלֹהֵיהֶם וְהִשְׁתַּחֲוָה לָהֶם, שְׁנַאֲמַר
 49 (דה"ב י' ב' ד) 'וַיְהִי אַחֲרָי [כֵּן] בֹּא אֲמִצְיָה מִחֶבְתָּה אֶת אֲדוּמִים וַיִּבֹא
 50 אֶת אֲלֹהֵי בְנֵי שְׁעִיר וַיַּעֲמִידֵם [לוֹ] לְאַלְהִים וּלְפָנֵיהֶם יִשְׁתַּחֲוּ וְלָהֶם
 51 יִקְפְּאוּ, וְזֶהוּ פִירוּשׁ הַפְּסוּק בְּמִשְׁלִי, 'אִישׁ חָכָם' הוּא כִּינּוֹי לְקַבְ"ה,
 52 שעושה משפט עם 'איש כסיל', שזה כינוי לאחוז ולאמציה מלכי
 53 יהודה, וְרַגְוֹ שְׁחַק וְאֵין נִחַת, בֵּין שְׂחִיָּה רֹגַע עֲלֵיהֶם וּמַעֲנִישֵׁם
 54 וּבֵין כְּשֶׁהִיא מֵרָאָה לָהֶם פְּנִים שׁוֹחֲקוֹת וְעוֹזְרוֹם, לֹא הִיוּ עוֹשִׂים נַחַת
 55 רוּחַ לְפָנָיו אֲלֵא הִיוּ מוֹרְדִים בּוֹ וְעוֹבְדִים עֲבוּדָה זְרָה.

1 הלכות בו דנין שריי בבל דינים שלהם: **כאתרא דמריה תלא וינייה**. מקום שהאדון
 2 תולה כליה: **קולבא רעיא**. נבל רועה: **קולתיה תלא**. כדו תלה לשם כמו (בראשית
 3 כד) כדה דמתרגמינן קולתא. ל"א קודתיה מקדתו כמו (סוטה דף טו.) מקדה של
 4 חרס: והנה עלה כולו קמשונים זה **אמוך**. שהעלה שממית ע"ג המזבח לקמן: **כמו**
 5 **פניו חרולים** זה יהויקים. שכסה פניו מאורו
 6 של הקב"ה כדאמר לקמן כלום אנו צריכים
 7 אלא לאורו ישול אורו: **על שדה איש עצל**
 8 **עברתי** זה אחז. ולהכי קרי ליה עצל שחתם
 9 את התורה ובטל את העבודה לקמן: ועל
 10 **כיום איש חסר לב** זה מנשה. שקדד אזכרות
 11 והרס את המזבח (ל"א) חרולים אורטיג'יש:
 12 זה צדקיהו. שהיה צדיק ונהרס בית המקדש
 13 בימיו: משך ידו **את לוציצים**. משך הקב"ה
 14 את ידיו מן הלוציצים שלא להתקרב אצלם:
 15 לא יגורך רע. היינו מספרי לשון הרע דכתיב
 16 בתריה תאבדו ודברי כוב איש דמים וגו' ועד
 17 דכתיב בתריה קרבים הוות קבר פתוח גרונם
 18 וגו': **שלא תמצא אשתך ספק נדה וכו'**.
 19 והיינו באהלך באשתך כדאמר' אין אהלו
 20 אלא אשה ובשעה שאדם בא מן הדרך קשה
 21 לו כשימצא את אשתו ספק נדה יותר מנדה
 22 ודאית שעל ספק הוא מיצר ויצרו תקפו
 23 ואומר טהורה היא ועל חנם אינו מונע: **עד**
 24 **כאן ברבו אביו**. דוד אביו לשלמה בנו
 25 מסתמא לפי ענין הברכות יש לידע סודו
 26 ברכות שכן דרך האב בדברים האלו בספק
 27 נדה ובגיגור ובהרהורים רעים ובכנים
 28 ותלמידים שלא יקדיחו תבשילם בריבים אבל
 29 אשה אינה נותנת דעת בכך אלא מהמרכת
 30 הלב שיש לה מתפללה על בנה שיציל מאבן
 31 נגף ומרוחץ ושדיר לפיכך קא דריש לפי
 32 הענין שאלו ברכות ברכתו אמו כי מלאכיו
 33 יצוה לך מיר ועוד משום דכתיב כי מלאכיו
 34 משמע ליה חשק סליק חד ענין הלכך
 35 מלאכיו עד כי בי חשק סליק חד ענין הלכך
 36 מוקים דמי לדמי דע"כ ברכו אביו וכו'. מ"ה
 37 ב'

1 **בגלל מנשה דלא עשה תשובה**. והמשיכן כולן אחריה: **כאשר עשה אחאב**.
 2 דמשמע כשיעור השנים שחטא אחאב במלכו חטא מנשה והיינו כ"ב שנה שחטא
 3 בהם כנגד כ"ב שנים שמלך אחאב: **פשו לחו ל"ג**. שעשה תשובה: **וישמע אליו**
 4 **ויותר לו**. ומבחוץ כתיב ויעתר לו כי שמעתי: **מרת הרין**. היתה מעבבת שלא
 5 להקביל פני מנשה בתשובה ועשה הקב"ה
 6 מחמת הרין: **מאי דכתיב בראשית ממלכות**
 7 **יהויקים ובראשית ממלכת צדקיהו**. מ"ט
 8 כתיב בהני בראשית יותר מאחריני: **וכי עד**
 9 **האידינא לא הוו מלכי**. ואי משום תחלת
 10 ממלכתו קאמר ה"ל למכתב בשנה ראשונה
 11 למלכותו אלא להכי שני קרא בדיבוריה
 12 וכתבי בראשית ללמדך מעשה בראשית
 13 היה בימי יהויקים שבקש הקב"ה להחזיר את
 14 עולמו לתתו ובהו כמו שהיה מבראשית:
 15 **כיון שנסתבל בדורו**. של יהויקים שהיו
 16 צדיקים שעדיין לא גלו החרש והמסגר: **דורו**
 17 **של צדקיהו**. היו רשעים שכל הצדיקים הגלו
 18 כבר עם יהויקים: **איש חכם נשפט**. זה הקב"ה
 19 שנקרא ה' איש מלחמה (שמות טו) איש
 20 אורל אלו מלכים שבסמוך אחז ואמציה ורגו
 21 ושחק ואין נחת בין שהוא כועס עמהם בין
 22 שהוא שוחק עמהם אינן יראים מלפניו ואינם
 23 חתים לחזור למוטב: **כבי ליה למר כ"ו**. לאו
 24 דוקא נקט מר אלא משום דהכי מילי דאיניש
 25 כשהוא חכם כשהוא רוצה להשפט
 26 ולהתווכח עמו בין שהוא שוחק עליהם בין
 27 שהוא כועס עמו אינם יראים מלפניו ואינם
 28 חתים לחזור למוטב: **מקום שהיו מפתחין בו**.
 29 ודרשין הלכות נהפך למושב לצים של שרי
 30 מלך בבל: **כשער התוך**. לשון חותך והיינו
 31 בהר הבית ובעזרה ששם היו יושבים
 32 סנהדרין וכדאמר בעלמא (לעיל דף פה) ג'
 33 **בתי דעת** היו שם אחד בלשכת הגזית ואחד
 34 **על פנת העזרה** ואחד על פנת הר הבית:
 35 **קולתיה תלא**. כלומר במקום שהיו חותכין
 36 **המפים** בו ויאמר [בין] אלהי מלכי ארם הם מעוררים אותם להם אובח ויעורוני והם היו [לו] להכשילו וכלל ישראל. שחקתי עם
 27 **אמציה ונתתי מלכי אדום בידו**. הביא אלהיהם והשתחוה להם, **שנאמר** ויהי אחרי בא אמציה מהכות את אדומים ויבא את
 28 **אלהי בני שעיר ויעמידם [לו] לאלהים ולפניהם ישתחוה ולהם יקפאו**. אמר רב פפא, היינו דאמרי אינשי, כפי ליה למר דלא
 29 **ידע**, חייכי למר דלא ידע, ווי ליה למר דלא ידע בין טוב לבייש. ויבאו כל [שרין] מלך בגל [וישבו] בשער התוך, אמר רבי יוחנן
 30 **משום רבי שמעון בר יוחאי**, מקום שמחבתין בו הלכות. אמר רב פפא, היינו דאמרי אינשי, כאתרא דמריה תלא ליה וינייה, תמן
 31 **קולבא רעיא קולתיה תלא**. (סימן) על שדה' פתים' לא תאונה). אמר רב חסדא, אמר רבי ירמיה בר אבא, מאי דכתיב על
 32 **שדה איש עצל עברתי ועל פרם אדם חסר לב**, והנה עלה כולו קמשונים פשו פניו חרולים וגדר אבניו נהרסה. על שדה איש
 33 **עצל עברתי**, זה אחז. ועל פרם אדם חסר לב, זה מנשה. והנה עלה כולו קמשונים זה אמוך. פשו פניו חרולים זה יהויקים.
 34 **וגדר אבניו נהרסה**, זה צדקיהו שנחרב בית המקדש בימיו. ואמר רב חסדא, אמר רבי ירמיה בר אבא, ארבע פיתות אין מקבלות
 35 **פני שכניה**, פת לצים, פת שקרנים, פת חניפים, פת מספרי לשון הרע. פת לצים, דכתיב מ'שך ידו את לוציצים'. פת שקרנים,
 36 **דכתיב** ודובר שקרים לא יפון לנגד עיני'. פת חניפים, דכתיב פי לא לפניו חנף וכו'. פת מספרי לשון הרע, דכתיב פי לא אל
 37 **הפך רשע אתה** לא יגורך רע', צדיק אתה, ולא יהיה כמגורך רע. ואמר רב חסדא, אמר רבי ירמיה בר אבא, מאי דכתיב לא
 38 **תאונה אליך רעה ונגע לא יקרב באהלך**, לא תאונה אליך רעה' שלא ישלוט [בך] יצר הרע. ונגע לא יקרב באהלך, שלא תמצא
 39 **אשתך ספק נדה בשעה שתבא מן הדרך**. דבר אחר, לא תאונה אליך רעה, שלא יבעתוך הלומות רעים והרהורים רעים. ונגע
 40 **לא יקרב באהלך**, שלא יהא לך בן או תלמיד שמקדיח תכשילו בריבים. עד פאן ברכו אביו, מפאן ואילך ברכתו אמו, פי מלאכיו
 41 **יצוה לך לשמרך** ככל דרביך, על פפים ישאונך וגו'. על שחל ופתן תדרוך וגו'. עד פאן ברכתו אמו, מפאן ואילך ברכתו שמים,
 42

תוספות

1 כי בי חשק, לא שייך אלא ברבנות דעלמא כלומר אותו שחפץ בי וביראתי
2 אפלטוה: על שברשעים תלויה. שאינה כתובה בשיטת אותיות התיבה אלא תלויה
3 היא למעלה ונראה ככתוב רשמי: כיון שעקשה אדם רש מלמטה. שיש לו שונאין
4 ואין רוח הבריות נוחה הימנה: נעשה רש מלמעלה. בידוע ששונאין אותו מלמעלה
5 להכי כתוב רשמי שני מיני חשק: ואלא
6 נכתביה. לעיין בליל: משום כבודו של דוד.
7 שאין הדבר נהוג בצדיקים ודוד היה לו
8 שונאים הרבה: ונחמיה בן חכליה. שהיה לו
9 שונאים הרבה מגויים שמבקשין להרגו על
10 שהיה בונה בית המקדש בדכתיב כבורא
11 (נחמיה ד) ונחת מחוקת השלח וגו' ל"א היו
12 לו קנאים מישראל דכתיב (שם ז) רבים
13 ביהודה בעלי שבעה לו כי הוא חתן
14 השכינה בן ארח שהיו מבזין אותו. בקדושין
15 (דף ע.ג.) מפרש להאי קרא ולהכי איכתבא
16 לומר שברשעים אמרינן ולא בצדיקים: היה
17 שונה חמשים וחמשה פנים בתורת כהנים.
18 ספר וקרא היה מחדש בו כל שנה ושנה
19 ודרשו מפלפול: לא חיינן. לא יחיו לעולם
20 הדב עם הצדיקים ואין נדונין נמי בגיהנם
21 ודוקא קאמר מלכי ישראל אבל שלמה
22 וצדיקה מבית דוד אתו ואף על גב דכתיב
23 בהו יעש הרע וזין חן לעתיד: אחו ואחיהו.
24 ומלכי יהודה וקים להו שהיו רשעים ואמון
25 יהויקים לא חשיב ואף על גב דהוה רשעים
26 מאד כדלקמן בהגו קים להו דחיינן: הורג
27 את בולן. שהיו נבקעין כבודו המשאוי
28 כמ"ד שהגין ישיעה. ואהא קאמר קרא מלא
29 את ירושלים פה לפה שנשמתו של צדיק
30 שקולה כמו שמלא את ירושלים חללים:
31 כתוב. (במלכים) ודב'ב לגו וישם את פסל
32 הסמל אשר עשה בבית האלילים: וכתיב
33 והנמדי את האשרים והפסילים בדי"ה (שם)
34 ולבסוף עשה. מנשה לאותו דמות ד'
35 פרצופים: כדי שתראה שכונה מכל צד.
36 שתבטק להיכל תראה פרצוף כנגדו ותלכוס:
37 מלהשתרר עליו שני רעים. שכונה ודמות
38 הפרצוף: מצע. בית המקדש: תעשה לו
39 מנשה העמידו בחיכל. שצאמר יישיש את פסל האשרה אשר עשה בבית אשר אמר ה' אל דוד
40 ואל שלמה (בגוף) בבית הנה ובירושלים אשר בחרתי מכל שבטי ישראל אישים את שמי לעולם'. אמון הכניסו לבית קדשי הקדשים,
41 שצאמר 'כי קצר המצע מהשתרר והמפסקה צרה בהתפנסם'. מאי 'כי קצר המצע מהשתרר', אמר רבי שמואל בר נחמני, אמר רבי יונתן,
42 [כי] קצר המצע זה מלהשתרר עליו שני רעים פאחד. מאי 'המפסקה צרה' וגו', אמר רבי שמואל בר נחמני, רבי יונתן כי הוה כמי להאי
43 קרא. הוה קא בכי. מי שכתב בו 'אונם כגד מי הים', תעשה לו מסכה צרה. [אחז בטל את העבודה] וחתם את התורה, שצאמר 'צור
44 תעודה חתום תורה בלמודי'. מנשה קדר את האזכרות, והרם את המזבח. אמון [שרף את התורה]. והעלה שקומית על גבי המזבח.
45 אחז התייר את הערוה. מנשה בא על אחותו. אמון בא על אמו, שצאמר 'כי הוא אמון הרבה אשמה'. רבי יוחנן ורבי אלעזר, חד אמר,
46 ששרף את התורה, וחד אמר, שפא על אמו. אמרה לו אמו, כלום יש לך הנאה ממקום שיצאת ממנו. אמר לה, כלום אני עושה אלא
47 להכעיס את בוראי. פי אחת והיוקים, אמר, קמאי לא ידעי לארגווי. כלום אנו צריכין אלא לאורו, יש לנו רוב פרויים שאנו משתמשין
48 בו, יפול אורו. אמרו לו, והלא ספק וזהו שלו הוא, שצאמר 'לי הפסח ולי ההוב נאם ה' צבאות'. אמר להם, כבר נתנו לנו, שצאמר
49 'השמים שמים לה' והארץ נתן לבני האדם'. אמר ליה רבא לרבה בר מרי, מפני מה לא מנו את היוקים, משום דכתיב ביה 'ויתר
50 דברי היוקים ותועבותיו אשר עשה והנמצא עליו'. מאי 'הנמצא עליו', רבי יוחנן ורבי אלעזר, חד אמר, שחקק שם עבודת פוכבים
51 על אמותו. וחד אמר, שחקק שם שמים על אמותו. אמר ליה, במלכים לא שמעתי, בהדימוס שמעתי. מפני מה לא מנו את מיכה,
52 מפני שפשו מצויה לעוברי דרכים, שצאמר 'כל העובר ושב אל הלויים', ועבר בים צרה והפה בים גלים', אמר רבי יוחנן, זה פסלו של
53 מיכה. תניא, רבי נתן אומר, מגרב לשילה, שלישה מילין, והיה עשן המערכה ועשן פסל מיכה מתערבין זה בזה, בקשו מלאכי השרת
54 לדחפו. אמר לתן הקדוש ברוך הוא, הניחו לו, שפשו מצויה לעוברי דרכים, ועל דבר זה יענישו אנשי פלגש בגבעה'. אמר לתן הקדוש
55 ברוך הוא, כבבדי לא מוחיתם, על כבודו של בשר ודם מוחיתם. אמר רבי יוחנן משום רבי יוסי בן קסמא, גדולה לגימה שהרחיקה
56 שתי משפחות מישראל, שצאמר 'על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים'. ורבי יוחנן דיריה אמר, מרחקת את הקרובים,
57 ומקרבת את הרחוקים, ומעלמת עינים על נביאי הפעל, ושגתה עולה ודון. מרחקת את הקרובים,
58 מנמן

39 מסכה צרה. כאשה שנעשית צרה לחברתה: העלה שממית. קורי עכביש שבטל
40 עבודה מכל וכל עד שארגו עכביש קוריהו ע"ג המזבח: דיתר. נעשה לו כהיתר:
41 ממקום שיצאת משם. מקום שאדם יוצא ממנו שבע הוא ממנו ואינו מתאה
42 להנאת אותו מקום: קמאי לא ידעי לארגווי. מלכים ראשונים שפליגו לא היו
43 יודעים להכעיס המקום כמו שהוא חזק
44 ואמר כלום אנו צריכין אלא לאורו שחיי
45 לנו השמש יבא ויטול אורו: שאנו משתמשין
46 בו. שמאיר ביותר: אמרו לו. בני דורו והלא
47 כסף וכו' דבני דורו צדיקים היו כדאמרו
48 נטחל כדורו של יהויקים ונתקרה דעתו:
49 מפני מה לא מנו את היוקים. בהדי הנך
50 שאין להם חלק לעולם הבא: משום דכתיב
51 ויתר דברי יהויקים. בהמיה משום דכתיב
52 ביה רשע כזה לא מנאוהו: שם עבודה וזה
53 על גופו. מתוך שהיה אדוק בה: שם שמים.
54 משום שבידו. במלכים לא שמעתי. מפני מה
55 לא מנו את יהויקים: בהדימוס שמעתי. מפני
56 מה לא מנו מיכה בהדי ארבעה הדיוטות
57 דמתניתין: פתו מצויה לעוברי דרכים. שהיו
58 כל העולם מתארחין אצלו בדכתיב (במקרא)
59 פלו כל העובר ושב אל הלויים זה מיכה: זה פסלו
60 של מיכה. כשכתב משה את השם והשליכו
61 על גילוס להעלות ארנו של יוסף בא מיכה
62 ונטלו בהחבא והיינו דכתיב ועבר בים צרה
63 כשהעביר הקדוש ברוך הוא לישראל עבר
64 מיכה עמדה שבירו השם לעשות העגל ל"א
65 מיכה עשה פסל והביאו עמו כשעברו
66 ישראל יהיו: נרם. מקומו של מיכה גורב היה
67 פסלו של מיכה קבוע ובשילה היה המשכן.
68 לדחפו. למכה: ועל דבר זה. על פסלו של
69 מיכה שלא ימחו ישראל בידו ונעשו אנשי
70 פילגש בגבעה שנפלו ביד בנימין והרגו מהם
71 ארבעים אלה: לנימה. אכילה שמאכילין
72 אורחים: שתי משפחות. עמון ומואב שלפי
73 שלא קדמו ישראל בלחם ובמים נכתב שלא
74 יבאו בקהל: מעלמת עינים מן הרשעים.
75 מעלמת מעיני המקום שלא להביט ברשעו
76 לשלם לו כדרכו הרעה אלא עושה כאלו
77 אינו רואה במעשהו:
עמון

אומרת הגמרא: אִתּוּ מַלְךְ יְהוּדָה הַעֲמִידוּ - לאותו צלם בְּעִלְיָהּ שֶׁל
 56 בית המקדש, שְׁנֵאמַר (מלכים ב' כג יב) וְאֵת הַמּוֹבָחֹת אֲשֶׁר עַל הַגֶּגֶז
 57 עֲלִיית אֲחֻז' וְגו', ומכונה העליה על שמו, כיון שהוא הניח שם את
 58 העבודה זרה. וּמִנְשֵׂה בֶן בְּנוֹ הַעֲמִידוּ בְּהִיבֵל עֲצָמוֹ, שְׁנֵאמַר (שם כב
 59 ז) וַיִּשֶׂם אֶת פְּסָל הָאֲשֶׁרָה אֲשֶׁר עָשָׂה בְּפִת אֲשֶׁר אָמַר ה' אֵל יְהוָה
 60 וְאֵל שְׁלֹמֹה [בְּנוֹ] בְּפִת הַיָּהּ וּבִירוּשָׁלַיִם אֲשֶׁר בְּחֶרְתִּי מִכָּל שְׁבָטֵי
 61 יִשְׂרָאֵל אֲשִׁים אֶת שְׁמֵי לְעֹלָם. אֲמֹן בְּנוֹ שֶׁל מְנַשֶּׁה הַכְּנִיסוּ לְבֵית
 62 קְדָשִׁים, שְׁנֵאמַר (ישעיה כח ז) כִּי קִצְרַת הַמִּצְעָע מֵהַשְׁתַּרְעַע
 63 וְהַמְסָכָה צָרָה בְּהַתְּכַנְּסוֹ, וְכך נדרש הפסוק, מֵאֵי כִּי קִצְרַת הַמִּצְעָע
 64 מֵהַשְׁתַּרְעַע, אֲמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחֲמָנִי, אֲמַר רַבִּי יוֹנָתָן, [כִּי] קִצְרַת
 65 הַמִּצְעָע זֶה מִלְּהַשְׁתַּרְעַע עָלָיו שֶׁנִּי רַעִים כְּאֶחָד - כביכול קטן הוא קדש
 66 הקדשים, ששם השכינה שורה, מכדי שיוכלו להיות בו גם
 67 השכינה וגם הצלם שהכניס הפסוק אמון.
 68 מבאר הגמרא את המשך הפסוק, מֵאֵי וְהַמְסָכָה צָרָה וְגו'
 69 כְּהַתְּכַנְּסוֹ, אֲמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחֲמָנִי, רַבִּי יוֹנָתָן כִּי הוּא מְטִי לְהֵאֵי
 70 קְרָא הוּא קָא כְּבִי - כשהיה רבי יונתן מגיע בלימודו לפסוק זה,
 71 היה בוכה, ואמר כך, מִי שְׂכַתְּבָ בּוּ - הקדוש ברוך הוא שנאמר
 72 עָלָיו (תהלים לג ז) בְּזֹנִים כִּנְדַּר מִי הַיָּם, שיכול להרחיב את העולם
 73 אפילו במקום המים, שיכול לייבש את המים ולעשות שם יבשה,
 74 תַּעֲשֶׂה לִּי מְסָכָה צָרָה - תהיה לו אותה עבודה זרה 'צרה', כאשה
 75 שנשא בעלה אשה נוספת ונעשית 'צרה' לה, והוא פירוש הפסוק
 76 וְהַמְסָכָה צָרָה, שכביכול נעשית אותה עבודה זרה 'צרה' לקדוש
 77 ברוך הוא.
 78 [אִתּוּ בְּסֵל אֶת הַעֲבֹדָה] בבית המקדש, וְהָתָם אֶת הַתּוֹרָה שֶׁלֹּא
 79 יֵעֲסֹק בָּהּ, שְׁנֵאמַר (ישעיה ח טו) 'צוֹר תַּעֲוֹדָה תְּחַוֶּה תּוֹרָה בְּלִמּוּדֵי',
 80 ו'צוֹר תַּעֲוֹדָה' היינו שבתל את עבודת הקרבנות שהיא מעידה
 81 שהשכינה שורה בישראל, ו'תחווה תורה בלימוד' היינו שחתם את
 82 התורה. מְנַשֶּׁה קִדְרַת אֶת הַאֲקָרֹת - מחק את שמות ה' שבספר
 83 התורה, וְהָרַם אֶת הַמִּזְבֵּחַ. אֲמֹן [שָׂרַף אֶת הַתּוֹרָה]. הַעֲלָה שְׂמִיטָת
 84 עַל גִּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ, שביטל את העבודה לגמרי, עד שהיו עבבישים
 85 אורגים עליו את קוריהם. אִתּוּ הַתִּיר אֶת הַעֲרֹה - נעשית לו
 86 כהיתר, מתוך שהורגל בה. מְנַשֶּׁה כָּאֵל עַל אַחֲזוֹתָיו. אֲמֹן כָּאֵל אֲמֹן,
 87 שְׁנֵאמַר (ד"ה ב' לג כג) כִּי הוּא אֲמֹן הַרְבֵּה אֲשֶׁמְהָ, ובביאור הפסוק
 88 'הרבה אשמה' נחלקו רבי יוחנן ורבי אלעזר, חד מהם אָמַר, שְׂשָׂרַף
 89 אֶת הַתּוֹרָה, וְחַד אָמַר, שְׂכָאָ עַל אֲמֹן. מספרת הגמרא: אָמַר ה' לֵאמֹר
 90 אֲמֹן שֶׁל אֲמֹן, כְּלוּם יֵשׁ לָךְ הַנְּאִה מִמֶּקוֹם שְׂשִׂימָתָם מִמֶּנּוּ, והרי אין
 91 לאדם הנאה מביאה זו. אָמַר לָהּ, כְּלוּם אֲנִי עוֹשֶׂה - הרי כל מה
 92 שאני עושה אינו לשם הנאה, אֵלָא כְּדִי לְהַכְעִיב אֶת בִּרְיָא.
 93 מספרת הגמרא: כִּי אָתָּא - כשבא ומלך יהויקים בן אשיהו, אָמַר,
 94 קְמָאֵי לֹא יַדְעֵי לְאַרְגָּזִי - המלכים הראשונים שלפני לא ידעו
 95 להכעיס ולחרף את הקדוש ברוך הוא כמוני, וכך אמר. כְּלוּם אֲנִי
 96 צָרִיבִין אֵלָא לְאוּרוֹ - הרי כל מה שאנו צריכים את ה' הוא בשביל
 97 מאורותיו שמאיר לנו על ידי זריחת השמש, הרי יֵשׁ לָנוּ זָהָב
 98 פְּרוּיִים - שם זהב שאורו גדול, שְׂאֲנוּ מִשְׁתַּמְשִׁין בּוֹ, וְיֹאֵל הַקְּדוּשׁ
 99 בְּרוּךְ הוּא אֶת אֲוִרוֹ, ואינו צריכים לו. אָמְרוּ לוֹ לִיהוֹיָקִים בְּנֵי דוֹרוֹ
 100 שהיו צדיקים, וְהָלֵא כְּכֹף זָהָב שְׁלוֹ הוּא - של הקדוש ברוך הוא,
 101 שְׁנֵאמַר (חגי ב' ח) לֵי חֲכָמָם וְלֵי הַזָּהָב נָאִם ה' צְבָאוֹת, ואף זהב פרויים
 102 בכללו, ואם כן עדיין אתה צריך את הקדוש ברוך הוא. אָמַר לָהֶם
 103 יהויקים, כְּבָר נַתְּנוּ לָנוּ, שְׁנֵאמַר (תהלים קטו טז) הַשְּׁמַיִם שְׁמֹם לַח'
 104 וְהָאָרֶץ תֵּתֵן לִבְנֵי הָאָדָם.
 105 אָמַר לֵיהּ רַבָּא לְרַבָּה בַּר מְרִי, מִפְּנֵי מַה לֹּא מִנּוּ אֶת יְהוֹיָקִים בְּכֹלל
 106 הַמַּלְכִּים שֶׁאֵין לָהֶם חֶלֶק לְעוֹלָם הַבָּא, יוֹשֵׁם דְּכַתְּבִיבָּהּ - וכי יתכן
 107 שזוהו מחמת שנאמר בו (ד"ה ב' לו ח) וְיֹוֹתֵר דְּכַתְּבִיבָּהּ וְתוֹעֲבֹתֵיהּ
 108 אֲשֶׁר עָשָׂה וְהִנְמַצָּא עָלָיו, ודרשו חכמים מֵאֵי וְהִנְמַצָּא עָלָיו, רַבִּי
 109 יוֹחָנָן וְרַבִּי אֶלְעָזָר נִחְלוּק בְּדַבְרֵי, חַד אָמַר שְׂחַקְקָ שֶׁם עֲבֹדָת פּוֹכְדִים
 110

1 'כִּי כִי חֲשַׁק וְאֶפְלְטָהוּ אֲשַׁנְּבֹהוּ כִי יַדְעֵי שְׁמֵי יִקְרָאֵי וְאֶעֱנֵהוּ עִמּוֹ אֲנִי
 2 בְּצָרָה אֶחְלָצְהוּ וְאֶכְבְּדֵהוּ, אֲוֹרָךְ יָמִים אֲשַׁבְּעֵהוּ וְאֶרְאֵהוּ בְּשִׁנְעִיתִי'
 3 (תהלים צא ד"ה טו), שרק הקדוש ברוך הוא יכול לומר דבר זה, שכיון
 4 ששלמה המלך חשק בי וירא ממני, לכן אפלטוה מכל צרה.
 5 אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לֵקִישׁ, מֵאֵי דְכַתְּבִיבָּהּ וְיִמְנַע מְרַשְׁעִים אֲוֹרָם וְיִדְעֵי
 6 רַמָּה תִּשְׁבֵּר' (איוב לח טו), מִפְּנֵי מַה הָאוֹת עִי' שֶׁל הַתִּיבָה רַשְׁעִים
 7 תְּלוּיָהּ בְּאוֹר שְׁמַעוֹל שׂוֹרֵת שָׂאֵר אֲהוּתִית, ונראה הדבר כאילו
 8 אינה שייכת לתיבבה זו וכתוב 'רשים' בלשון רבים, ללמדך, שכיין
 9 שְׁנַעֲשֶׂה אֲדָם רֶשׁ מִלְּמַמְהָ - שיש לו שונאים בעולם הזה, ואין רוח
 10 הבריות נוחה ממנו, נַעֲשֶׂה רֶשׁ מִלְּמַעְלָה - הרי זה סימן שגם בשמים
 11 שונאים אותו.
 12 שואלת הגמרא: וְלֹא נִקְבְּחִיהָ כָּלָל - מדוע נכתבה האות עיין
 13 כשהיא תלויה, והרי אין צורך לכותבה כלל, והיה ראוי לכתוב רק
 14 'רשים'. רַבִּי יוֹחָנָן וְרַבִּי אֶלְעָזָר תִּירָצוּ קוֹשִׁיא זֶה חַד מֵהֶם אָמַר, מִפְּנֵי
 15 כְּבִידוֹ שֶׁל יְהוָה הַחֹלֵךְ, שהיו לו שונאים בעולם הזה, ומכל מקום
 16 היה אהוב בשמים, ומשום כבודו לא נכתב דבר זה בפירוש בפסוק.
 17 וְחַד אָמַר, מִשּׁוּם כְּבִידוֹ שֶׁל נַחֲמָנִי בֶן חֲבִלְיָהּ, שהיו לו שונאים רבים
 18 מאומות העולם, שביקשו להורגו על שונה את בית המקדש. ולכן
 19 נכתבה שם האות עיין, שאפשר לקרוא את התיבה גם כ'רשעים',
 20 כדי ללמד שכלל זה נאמר רק לגבי רשעים, ולא לגבי צדיקים.
 21 הגמרא מביאה ברייתא בענין מְנַשֶּׁה מֶלֶךְ יְהוּדָה: תִּנּוּ רַבְּנָן, מְנַשֶּׁה
 22 הוּא שְׁנֵיה - לומד חֲמִשִּׁים וְחֲמִשָּׁה פָּנִים - דרכים שונים בתורת
 23 בְּתָנִים - ספר ויקרא, כְּנִגְדֵי שְׁנֵי מְלָכוֹתָיו, שבכל שנה היה מפלפל בו
 24 ודורשו באופן חדש. אֶחָדָּב הוּא שׁוֹנֵה בּוֹ שְׁמָנִים וְחֲמִשָּׁה פָּנִים.
 25 וְיִדְבְּעִים הוּא שׁוֹנֵה בּוֹ מֵאָה וְשִׁלְשָׁה פָּנִים.
 26 תִּנְיָא בְּבִרְיִיתָא, הוּא רַבִּי מֵאִיר אֲוִמֵר, אֲכַשְׁלוּם שִׁמְרַד בִּירוֹד אַבְיָי,
 27 אִין לוֹ חֶלֶק לְעוֹלָם הַבָּא, שְׁנֵאמַר (שמואל ב' י"ח טו) וְיִסְבּוּ עֲשָׂרָה יַעֲרִים
 28 נִשְׂאִי כְּלֵי יוֹאֵב וְיִבּוּ אֶת אֲכַשְׁלוּם וְיִמְוִתוּהוּ, ויש לדרוש את כפל
 29 הַלְשׁוֹן, 'וְיִבּוּהוּ' בְּעוֹלָם הַיָּהּ, 'וְיִמְוִתוּהוּ' לְעוֹלָם הַבָּא.
 30 תִּנְיָא, רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אֲוִמֵר מִשּׁוּם רַבִּי מֵאִיר, אִתּוּ וְאֶחָדָּב
 31 מַלְכֵי יְהוּדָה הִרְשָׁעִים, וְכָל מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל שְׂכַתְּבִיבָּהּ וְנַעֲשֶׂה תְּרַע
 32 בְּעֵינֵי ה', לֹא חִיִּין לְעוֹלָם הַבָּא וְגַם לֹא יִדְוִינִין בְּגִיהֶם.
 33 הגמרא מבאר את הפסוקים שנאמרו לגבי מְנַשֶּׁה. נאמר בפסוק:
 34 וְזֶם דָּם נָקִי שְׂפָה מְנַשֶּׁה הַרְבֵּה מֵאֵד עַד אֲשֶׁר מִלֵּא אֶת יְרוּשָׁלַיִם פֶּה
 35 לִפְהָ לְבַד מִחַמְסוֹתָיו אֲשֶׁר הִחֲסִיתָ אֶת יְהוּדָה לְעִשׂוֹת תְּרַע בְּעֵינֵי ה'
 36 (מלכים ב' כא טז), ומזה אותו דם נקי ששפך מְנַשֶּׁה 'הרבה מאד', הַבָּא
 37 תְּרִימֵי - כאן, בבבל, פִּירְשׁוּ שְׁכוּנוֹת הַפְּסוּק לְכַךְ שֶׁתְּרַג אֶת יְשִׁיעָה
 38 הַנְּבִיא, שהיה אבי אמו. כְּמַעֲרָבָא אָמְרֵי - ובארץ ישראל פִּירְשׁוּ,
 39 שְׂעִשָּׂה צָלֵם שִׁמְשַׁקְלוּ מִשְׁאוֹי אֵלָף כְּנֵי אָדָם, וְכָל יוֹם יוֹם הוּי
 40 נוֹשָׂאִים אוֹתוֹ אֵלֶף בְּנֵי אָדָם וְהוֹרְגִי (את) כּוֹלָם - היו כולם נהרגים
 41 מחמת כובד המשאוי.
 42 אומרת הגמרא: כְּמֵאן אֲוִלָּא הָא דְאָמַר רַבָּה בַּר בַּר חִנֵּה - כפי איזה
 43 מהפירושים נאמרה מִימָרָא זו של רבבה בר בר חנה, שְׂקוּלָה נִשְׁמָה
 44 שֶׁל צִדִּיק אֶחָד כְּנִגְדֵי כָּל הָעוֹלָם כּוֹלוֹ, כְּמֵאן דְאָמַר שְׁכוּנוֹת הַפְּסוּק
 45 שאת יְשִׁיעָה הִרְג מְנַשֶּׁה, ועל זה אמר הפסוק 'עד אשר מילא את
 46 ירושלים פה לפה', ששקולה נשמתו של ישעיה כנגד כל העולם
 47 ולכן נחשב כאילו מילא את כל ירושלים חללים.
 48 הגמרא מוסיפה להביא את טעותיהם של מלכי יהודה. מקשה
 49 הגמרא: לִגְבֵי מְנַשֶּׁה כְּתִיב (ד"ה ב' לו ז) וַיִּשֶׂם אֶת פְּסָל הַסֶּמֶל אֲשֶׁר
 50 עָשָׂה בְּבֵית הָאֱלֹהִים, ומשמע שעשה רק פסל אחד, וְכַתְּבִיבָּהּ (שם לג
 51 ט) וְהַעֲמִיד הָאֲשִׁרִים וְהַפְּסִילִים, וזה משמע שהעמיד כמה פסלים.
 52 מתרצת הגמרא: אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, הוּא פֶּסֶל אֶחָד, אֵלָא שְׂבַתְחֵלְהָ
 53 עָשָׂה לוֹ מְנַשֶּׁה פְּרִצְיָא אֶחָד - תמונת פנים אחת, וְלִכְפּוֹסָה עָשָׂה לוֹ
 54 אֲבִיבָה פְּרִצְיָא מֵאַרְבַּע עַד דְּרִיּוֹ, כְּדִי שְׂמַכֵּל צַד שֶׁתְּכַנַּס הַשְּׂכִינָה
 55 לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ תְּרָאָה שְׂכִינָהּ אֶת פְּרִצְיָא הַעֲבֹדָה זָרָה וְתַכְעִים.

56 ממנו על רוב חטאיו, ומחמת כן יש לו חלק לעולם הבא.
 57 שואלת הגמרא: מַפְנֵי מַה לֹא מָנוּ אֶת אֱמֻנוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה בְּכָל
 58 המלכים שאין להם חלק לעולם הבא. משיבה הגמרא: מַפְנֵי כְבוֹדוֹ
 59 שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיָה בְנוֹ שֶׁל אֱמוּנוֹ. מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: אִם כֵּן, מִנְשֵׂה נְמוֹ
 60 לֹא נִמְנֵי – גַם אֵת מְנַשֶּׁה לֹא הָיָה לָנוּ לְמִנּוֹת בְּכָלל הַמְּלָכִים שֶׁאִין
 61 לָהֶם חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא, מַפְנֵי כְבוֹדוֹ שֶׁל חֻקְהוּ אֲבִיו, וְאִילוּ
 62 בְּמִשְׁנֵתָיו הוּא מְנוּי בְּכָלל אוֹתָם מְלָכִים. מִתְרַצֵּת הַגְּמָרָא: בְּרָא
 63 מִזְבֵּי אֲבָא, אֲבָא לֹא מִזְבֵּי בְרָא – בֵּן צְדִיק יִכּוֹל לְהַצִּיל אֶת אֲבִיו
 64 הַרְשָׁע, וְלִכְּן הִצִּיל יִשְׂרָאֵל הַצְּדִיק אֶת אֱמוּנוֹ הַרְשָׁע שֶׁהָיָה אֲבִיו,
 65 אֲבֵל אִין הָאֵב יִכּוֹל לְהַצִּיל אֶת בְּנוֹ, וְלִכְּן לֹא הִצִּיל חֻקְהוּ אֶת
 66 מְנַשֶּׁה בְּנוֹ. מְוִכִּיחָה הַגְּמָרָא שֶׁאִין אֵב מִצִּיל אֶת בְּנוֹ, דְּכִתְבִּיב (דברים
 67 לֵב לֵט) וְאִין מִקְדֵי מִצִּיל, וְדַרְשׁוּ בַּסְפְּרִי (הַאֲלוּנוֹ פִּיטָקָא שְׁבֵט) אִין אֲבִרְהָם
 68 מִצִּיל אֶת יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ, וְאִין יִצְחָק מִצִּיל אֶת עִשׂוֹ.
 69 אוֹמֵרֵת הַגְּמָרָא: הַשְּׁתָא דְאֶתְרֵת לְהָבֵי – עֵתָה שְׁהוֹצַרְתָּ לְוֹמֵר
 70 סַרְבָּא זוּ, שֶׁבֵן מְזַכֵּה אֶת אֲבִיו, יֵשׁ לִישֵׁב שְׂאֵחֵי נְמוֹ לֹא אִימְנֵי – גַם
 71 אֵת אַחֵז לֹא מְנוּ מְשׁוּם כְּבוֹדוֹ שֶׁל חֻקְהוּ בְּנוֹ, וְלֹא מְשׁוּם שֶׁהָיָה
 72 לוֹ בּוֹשֶׁת פְּנִים מִישְׁעִיהוּ.
 73 שואלת הגמרא: וּמַפְנֵי מַה לֹא מָנוּ אֶת יְהוֹקִים מֶלֶךְ יְהוּדָה בֵּין
 74 אוֹתָם מְלָכִים שֶׁאִין לָהֶם חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא, מְשׁוּם
 75 דְּבָרֵיו דְּרַבִּי תַּיִיא בְּרַבִּי אֲבוּהֵי, דְאָמַר רַבִּי תַּיִיא בְּרַבִּי אֲבוּהֵי, כְּתִיב
 76 עַל גּוֹלְגֻלְתּוֹ [שֶׁל] יְהוֹקִים זֹאת וְעוֹד אַחֲרָתָּ, כְּלוֹמַר, נִקְמָה אַחַת
 77 כְּבַר נְעֻשְׂתָהּ בְּגוֹלְגֻלְתּוֹ וְתִיעֶשֶׂה לָּהּ חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא, וְנִצְטָא שְׁכַבֵּר
 78 הַתְּכַבְּרוּ לוֹ חֲטָאֵיו, וְכֵן לֹשׁ בְּן חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא. מְסַפְּרֵת הַגְּמָרָא
 79 אֵת הַנְּקָמוֹת שֶׁנִּעְשׂוּ בּוֹ: וְקִינֵי – סָבוּ דְרַבִּי פְּרִידָא, אֲשֶׁרָה גּוֹלְגֻלְתָּא
 80 דְהוּא קָא שְׂרָיָא בְּשַׁעְרֵי יְרוּשָׁלַם – מִצָּא גּוֹלְגֻלְתָּ מוֹשֻׁלְכָתָ בְּשַׁעְרֵי
 81 יְרוּשָׁלַם, וְכִתְּבוּ עֲלֶיהָ זֹאת וְעוֹד אַחֲרָתָּ, כְּבָרָה, וְלֹא
 82 אִיבְקָרָא – קָבְרָה בְּאֲדָמָה, וְלֹא נִקְבְּרָה, אֲלֵא יִצְאָה שׁוּב. חוֹר
 83 וְקָבְרָה, וְשׁוּב לֹא אִיבְקָרָא אֲלֵא יִצְאָה. אָמַר סָבוּ שֶׁל רַבִּי פְּרִידָא,
 84 בּוֹדָאִי גּוֹלְגֻלְתּוֹ שֶׁל יְהוֹקִים הָיָא, דְכִתְּבִיב בֵּיה – שְׁנֵאֲמַר עֲלֵיו בְּפִסּוּק
 85 (יִרְמִיָּה כב טו) 'קְבוּרָתָ חֲמוּר' קָבְרָה כְּחוּב וְהַשְּׁלַחְךָ וְגו' מְהֻלָּא לְשַׁעְרֵי
 86 יְרוּשָׁלַם, וְהוּוּ עוֹנָשׁוּ שֶׁלֹּא יִכּוֹלוּ לְקוֹבְרוֹ וְלִכְּן גּוֹלְגֻלְתּוֹ יִצְאָה
 87 מִקְבְּרָה. אָמַר סָבוּ שֶׁל רַבִּי פְּרִידָא, סוֹף סוֹף מְלֻפָּא הוּא – יְהוֹקִים
 88 הָיָה מֶלֶךְ, וְלֹא אִיבְשֶׁר לְלוּלוּלֵי בֵּיה – וְאִין הַדְּבַר כְּשֶׁר לְזוֹלָל בּוֹ
 89 שְׂיָהָא מוֹטֵל כֶּךָ בְּשׂוּדָה, כְּרַבָּה בְּשִׁרְיָא וְאוֹתְבָה בְּסִפְתָּא – כְּרַבָּה
 90 בְּבַגְדֵי מְשִׁי וְהִנִּיחָה בְּאֶרְצוֹ שְׁבִיבִיתוֹ. חֲנוּתָא דְבִיתְהוּ – רֵאתָה אֲשֶׁתוֹ
 91 אֵת הַגּוֹלְגֻלְתָּ שֶׁהִבִּיא לְבִיתָהּ, כְּבָרָא הָא דְאִיתְתָּא קְמִייתָא הוּוּ –
 92 וְחֻשְׁבָה שׁוֹז גּוֹלְגֻלְתָּהּ שֶׁאֲשֶׁר הָרֵאשׁוֹנָה, דְהָא לֹא קָא מְנַשֵּׁי לָהּ
 93 – שֶׁאִינוּ שׁוֹכֵב אוֹתָהּ. שְׁנַגְרָא תְּנַרְיָא וְקָלְתָּה – הִסִּיקָה אֲשֶׁרְתוֹ אֵת
 94 הַתְּנוּרָה, וְשִׂרְפָה בָּה אֵת אוֹתָהּ גּוֹלְגֻלְתָּ שֶׁל יְהוֹקִים מֶלֶךְ יְהוּדָה.
 95 וְחֵינּוּ דְכִתְּבִיב עַל אוֹתָהּ גּוֹלְגֻלְתָּ זֹאת וְעוֹד אַחֲרָתָּ, שְׁמֵלְבַד הַנְּקָמָה
 96 הָרֵאשׁוֹנָה שֶׁלֹּא נִיתְנָה גּוֹלְגֻלְתּוֹ לְקַבּוּרָה, נְעֻשְׂתָה בָּה נִקְמָה נּוֹסְפָתָ,
 97 שְׁנִשְׂרַפָה בְּתַנּוּר.
 98 הַגְּמָרָא מְבִיאָה בְּרִייתָא בְּעֵינֵין חֻקְהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה: תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי
 99 שְׁמַעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר, בְּשִׁבְלֵי שְׁאֲמַר חֻקְהוּ לְדֵי בְּתַפְלִיתוֹ הַשְּׁבוֹב בְּעֵינֵיךָ
 100 עֲשִׂיתִי' (מְלָכִים ב כ ג), וְלֹא הָיָה זֶה דִּיבּוֹר הַגּוֹן שֶׁהַחֻקִּים טוֹבֵה לְעִצְמוֹ,
 101 לְכֵן נִכְשַׁל בְּדַבְּרֵי נּוֹסָף, שְׁכַשְׁמַר לוֹ יִשְׁעִיהוּ הַנְּבִיא שֶׁד' יִרְפָּאוֹ, וְ
 102 לֹא הֵאֱמִין אֲלֵא שֶׁאֵל מְה אֹתָ בִּי יִרְפָּא ד' לִי' (שֵׁם כ ח), שְׁעִבִירָה
 103 גּוֹרֵרֵת עִבְרָה. וּבְשִׁבְלֵי שְׁאֲמַר 'מֵה אוֹת' הוֹסִיף וְנִכְשַׁל בְּכָךְ שְׁנַבְּרִים
 104 אֲבָלוּ עַל שׁוֹלְחָנוֹ, וְחֵינּוּ בְשַׁעֲה שְׁנַעֲשָׂה לוֹ נֵס וְחֻזְרָה הַשֶּׁמֶשׁ
 105 לְאַחֲרֵיהָ עֶשֶׂר מַעֲלוֹת, וְרֵאָה זֹאת מְרוֹדָךְ מֶלֶךְ בָּבֶל וְשִׁלַּח לְחֻקְהָ
 106 אֵת עֲבָדָיו עִם סְפָרִים וּמְנַחָה לְכַבּוּדוֹ, וְהֵאֲבִילֵם חֻקְהָ עַל שׁוֹלְחָנוֹ.
 107 וּבְשִׁבְלֵי שְׁנַבְּרִים אֲבָלוּ עַל שׁוֹלְחָנוֹ רָם גְּלוֹת לְבָנָיו, וְכַמוֹ שְׁאֲמַר לוֹ
 108 יִשְׁעִיהוּ הַנְּבִיא אַחַר כֵּךְ שֶׁמְחַמֵּת כֵּן הוּא יֵעֲשֶׂה 'מִבְּנֵיךָ אֲשֶׁר יִצְאוּ
 109 מִמֶּךָ אֲשֶׁר תּוֹלִיד יִקְחוּ וְהָיוּ סְרִיסִים בְּהִיבֵל מֶלֶךְ בְּבָל' (שֵׁם כ יח).
 110 אוֹמֵרֵת הַגְּמָרָא: דְּבַר זֶה מְסִיעֵי לִיָּה לְחֻקְהָ – הוּא רֵאִיָּה לְמִימָרָא

1 מַעֲמוֹן וּמוֹאָב, שְׁהָיוּ קְרוּבִים שֶׁל יִשְׂרָאֵל, שְׁהָיָה יִצְאוּ מְלוֹט שְׁהָיָה
 2 בֵּן אַחֵיו שֶׁל אֲבִרְהָם אֲבִינוֹ, וּמַחֲמַת שֶׁלֹּא קִידְמוּ אֶת יִשְׂרָאֵל בְּלַחֵם
 3 וּמִים בְּצִאתָם מִמִּצְרַיִם נִעְנְשׁוּ וְנִסְרְטוּ לְבוֹא בְּקַחָה ד' עַד עוֹלָם.
 4 וּמִצְאָנוּ שֶׁהַלְגִּימָה מְקַרְבֵּת אֶת הַרְחֻקִים, מִיתְרוֹ, דְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן,
 5 בְּשִׁבְרֵי שְׁאֲמַר יִתְרוֹ לְבִנְתּוֹ 'קְרָאִין לוֹ יִאֲבָל לְהָם' (שְׁמוֹת ב ג) וְאֲבֵל
 6 מְשָׁה רַבִּינוּ עַל שׁוֹלְחָנוֹ, וְכֹן מְנֵי בָנָיו שֶׁל יִתְרוֹ וְשִׁבְנוּ בְּלִשְׁכַּת הַנְּזִית,
 7 שְׁנַמְרָא (דְּהָרִי א' ב נה) (וּמְשַׁפְּחוֹת) [וּמְשַׁפְּחוֹת] סוֹפְרִים יוֹשְׁבֵי יַעֲבֹן
 8 הַרְעִיתִים 'שְׁמַעֲתִים סוֹכְרִים הָמָה הַקְּיָנִים הַכָּאִים מַחֲמַת אֲבִי בֵּית
 9 רַבְבִּי, וְהַקְּיָנִים' הֵם צִאצְאֵי יִתְרוֹ, דְכִתְּבִיב הָתָם – שְׁהָיָה נֵאֲמַר
 10 (שְׁפוֹטִים טו) 'לְבָנֵי קִינֵי חוֹתְנֵי מְשָׁה עָלוּ מִעֵיר הַתְּמָרִים [יִרְיָחוֹ] אֶת
 11 בְּנֵי יְהוּדָה מְדַבְּרֵי יְהוּדָה אֲשֶׁר בְּנִגְבַּב עָרָד וְהִלְכוּ לְלַמּוֹד תּוֹרָה אֲצִל
 12 יַעֲבֹן, שְׁהָיָה בְּמִדְבַר יְהוּדָה שְׁבִנְגַב עֵרָדוֹ [וְעַבְדוֹ] וַיִּשְׁבֶּה אֶת
 13 הָעָם' – יֵשֵׁב עִם הַתְּלַמִּידִים הַיּוֹשְׁבִים לְפָנָיו. וּמִצְאָנוּ שֶׁהַלְגִּימָה
 14 מְעֻלְמַת עֵינַיִם מִן הַרְשָׁעִים, מְמַכָּה, וְכַמוֹ שֶׁהַתְּבַאֵר לְעִיל (אָפ)
 15 שְׁמַנְעָה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מְלַהֲעֵנֵנוּ עַל הַפְּסָל שֶׁעֲשָׂה, מַחֲמַת
 16 שֶׁהָיָה פִּתּוֹ מְצוּיָה לְעוֹבְרֵי דְרַכִּים.
 17 וּמְשַׁרְהָ שְׁכִינָה עַל נְבִיאֵי הַנְּעֻל, מְחִבִּירוֹ שֶׁל עַדוֹ הַנְּבִיא, בּוֹמַן שְׁמוֹלֵךְ
 18 יִרְבַּעַם עַל יִשְׂרָאֵל שִׁלַּח ד' אֵת עַדוֹ הַנְּבִיא לְבֵית אֵל, שֶׁשֶׁם הַקִּים
 19 יִרְבַּעַם אֵת עַגֵל הַהֵב לְעַבּוּדָה זָרָה, וְאֵמַר לוֹ לְהַתְּנַבֵּא שֶׁם עַל
 20 הַפּוֹרְעֻנוֹת הָעֵתִידָה לְבוֹא עַל הַכְּהֻנִים לְעַבּוּדָה זָרָה, וְהוֹחִירוֹ ד'
 21 שֶׁלֹּא יֵאֲבָלוּ וְלֹא יִשְׁתֵּה שֶׁם, וְהָיָה שֶׁם נְבִיאֵי שְׁקֵר שְׁאֲמַר לְעִידוֹ
 22 הַנְּבִיא שֶׁאֵל צִוּוֹה לְוֹמֵר לוֹ שִׁיאֲבָלוּ יִשְׁתֵּה אֲצִלָּה, וְהֵאֱמִין לוֹ עַד
 23 הַנְּבִיא וְאֲבָלוּ וְשִׁתְּה אֲצִלָּה, וְאִתְרוּ שֶׁהֵאֲבִילוּ וְהַשְׁקוּהוּ שְׂרֵתָה עַל
 24 נְבִיאֵי הַשְּׁקֵר רוּחַ נְבוּאָה אֲמִיתִית, דְכִתְּבִיב (מְלָכִים א' י ג) 'וְהָיָה הָם
 25 יוֹשְׁבִים אֶל הַשְּׁלַחַן וְהָיָה דְבַר ה' אֶל הַנְּבִיאֵי אֲשֶׁר הִשְׁבִּיבוּ, וְאֵמַר לוֹ
 26 בְּשֶׁם ד' שְׁכַעוֹנָשׁ עַל כֵּךְ שֶׁעֲבַר אֶת צִוּוֹי ד' וְאֲבָלוּ וְשִׁתְּה, לֹא יוֹאֵב
 27 לְקַבֵּר אֲבוֹתָיו, וְכֵן הָיָה שְׁנַהֲרַג בְּדָרְךָ עַל יְדֵי אִרְיָה וְנִקְבַר שֶׁם.
 28 וְשְׁנַתְּהָ עוֹלָה דָּוִן – אִף הַשּׁוּגַג בְּכַךְ שֶׁלֹּא תָּנוּ מֵאֲכָל וּמִשְׁקָה
 29 לְחִבְרֵיו, נִעְנַשׁ כֵּאלִילוֹ הָיָה מוֹזִיד, אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב אֲלֻמְלִי
 30 – אֵם הַלּוּוּהוּ יְהוֹנָתָן בֶּן שְׁאֵלוֹ לְדוֹד וְהָיָה נוֹתֵן לוֹ כְּלוּיָו לְדַרְכּוֹ
 31 שְׁתֵּי כְּפָרוֹת לְהָם בְּשַׁעֲה שְׁבַרְח דוד מְלַפְּנֵי שְׁאוּל, לֹא הָיָה דוד
 32 נֶצְרַךְ לְבַקֵּשׁ לָחֵם מִהַכְּהֵנִים שְׁבִנְבוּ, וּמִמִּילָא לֹא נְהַרְגָה נּוֹב עֵיד
 33 הַכְּהֻנִים – שְׁחֻשְׁד בָּהֶם שְׁאוּל שֶׁהֵם מוֹרְדִים בּוֹ מַחֲמַת שְׁסִיעֵי
 34 לְדוֹד, וְלֹא הָיָה נְצַדֵּד דְּוָאָה הַאֲדוּמִי מִזְעוֹלָם הַבָּא, שֶׁהוּא שְׁאֲמַר
 35 לְשׁוֹן הָרַע עַל כְּהֵנָּה נּוֹב, שְׁנִתְּנוּ אוֹכֵל לְדוֹד, וְלֹא הָיָה נְהַרְגֵי שְׁאוּל
 36 וְשִׁלְשֵׁת בָּנָיו, שְׁשְׁאוּל נְהַרְגֵי כְּעוֹנָשׁ עַל הָרִיגַת כְּהֵנָּה נּוֹב, וְאִף יְהוֹנָתָן
 37 נְהַרְגֵי כְּעוֹנָשׁ עַל כֵּךְ שֶׁלֹּא נָתַן לָחֵם לְדוֹד, הֵגַם שְׁהָיָה שּׁוּגַג בְּדַבַּר.
 38 הַגְּמָרָא חוֹזֵר לְדוֹן בְּמִלְכֵי יְהוּדָה, הַתְּבַאֵר בְּרִייתָא לְעִיל (אָפ)
 39 שְׁאֵחֵז וְאֲחִזִּיהָ אֵינִים חַיִּים לְעוֹלָם הַבָּא. שׁוֹאֵלֵת הַגְּמָרָא: וּמַפְנֵי מַה
 40 לֹא מָנוּ בְּמִשְׁנֵתָנוּ אֶת אֲחֵז מֶלֶךְ יְהוּדָה בֵּין הַמְּלָכִים שֶׁאִין לָהֶם
 41 חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא. מִתְרַצֵּת הַגְּמָרָא: אָמַר רַבִּי יְרֵמְיָה פְּר אֲבָא, מַפְנֵי
 42 שְׁמוֹטֵל בֵּין שְׁנֵי צְדִיקִים, וְחֵינּוּ בֵּין יוֹתָם אֲבִיו לְחֻקְהוּ בְּנוֹ. וּמְשׁוּם
 43 כְּבוֹדֵם לֹא מְנוּ אוֹתוֹ יַחַד עִם אֵלוֹ שֶׁאִין לָהֶם חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא.
 44 רַב יוֹסֵף אָמַר, מַפְנֵי שְׁהָיָה לוֹ בְּשֵׁת פְּנִים מִישְׁעִיהוּ הַנְּבִיא, שְׁנַמְרָא
 45 בְּשַׁעֲה בְּאֹר צִרְצֵן מֶלֶךְ יְהוּדָה, וְשִׁלַּח בֵּן רְמִלְיָהוּ מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל
 46 לְהַלְחֵם בְּאֵחֵז מֶלֶךְ יְהוּדָה, וְשִׁלַּח ד' אֵת יִשְׁעִיהוּ הַנְּבִיא לְוֹמֵר לוֹ
 47 שֶׁלֹּא יַחֲשׁוּשׁ מִהֶם, (יִשְׁעִיָּה א' ג), 'וְאָמַר ה' אֵל יִשְׁעִיהוּ צֵא נָא לְקָרְאָתָּ
 48 אֲחֵז אֶתָּה וְשִׁאֵר יְשׁוּב בְּנֵד אֵל קְצָה הַעֲלֵת הַרְבֵּכָה הַעֲלִינוּנָה אֵל
 49 מִסְּלַת שְׂרָה כּוֹבֵם' וַיֵּשׁ לְדְרוֹשׁ מָא – מְהוֹ 'כּוֹבֵם' שֶׁהוֹחֵר בְּפִסּוּק,
 50 אִיבָא דְאָמְרֵי – יֵשׁ שְׁפִירְשׁוּ בְּכִשְׁבִּישְׁתָּהוּ לְאַפְּסֵי וְחַלְף – שְׁכַשְׁבֵּי וְכִיסִּיהָ
 51 אֵת פָּנָיו וְעֵבֵר כֵּךְ לִיד יִשְׁעִיהוּ הַנְּבִיא, כִּדֵּי שֶׁלֹּא יִרְאֵהוּ, וְכּוֹבֵס'
 52 הוּא מְלִשׁוֹן 'כּוֹבֵס' וְאִיבָא דְאָמְרֵי – יֵשׁ שְׁפִירְשׁוּ, אוֹבְלָא דְקָצְרֵי
 53 כְּתָף אֲרִישִׁיהָ וְחַלְף – סֵל שֶׁל כּוֹבֵסִים, וְהוּא מְלֵא חוֹרִים וּמוֹלְפִים
 54 מִמְּנוּ מִים עַל הַבְּגָדִים, הִנִּיחַ אַחֵז עַל רֵאֵשׁ אֲחֵז עַל רֵאֵשׁ לִיד יִשְׁעִיהוּ,
 55 וְלִפְנֵי שְׁנֵי הַפִּירוּשִׁים הַסְּתִיר אֵת פָּנָיו מִישְׁעִיהוּ מַחֲמַת שֶׁהַתְּבִישֵׁי

45 כלי הפך אחו על ראשו כדי שלא יכירו ישעיה שהיה מתבייש וממנו: **יאשיהו**. בן
 46 אמו: חזקיהו. אבי מנשה: **וכרא מוכה אבא וכו'**. יאשיה מוכה אמון אביו ולא
 47 חזקיה מנשה בנו דכתיב אין מידי מציל ודרשין ליה בהנהגה אין אברהם מציל וכו':
 48 **השתא דאתית להכי**. דברא מוכה לאבא: אחו נמי. לא תימא דכבשינהו ולאפיהו
 49 אלא מפני כבודו של חזקיה לא מנאוהו:
 50 **מפני מה לא מנא את יהויקים**. באותן שאין
 51 להם חלק ולעוה"ב: **משום דר' חייא בר**
 52 **אביוהי**. שנתכפר על שלא ניתן לקבורה וכל
 53 הני מפני מה לא מנא לא בעי אלא מדרך דהו
 54 רשעים גמורים כדחשיבנא להו לעיל אחו
 55 חתם את התורה וכו': **וזאת ועוד וכו'**. נקמה
 56 נעשית בה כבר ועוד אחרת תעשה בה:
 57 **פרידא**. כך שמו: **סיפחא**. ארגו: **כשביל הטוב**
 58 **מה אור**. כשביל חזקיה וששיבת אתו עצמו
 59 דאמר הטוב בעיניך עשיתי גרם לו שאמר
 60 מה אתה כי אעלה בית ה' ששאל אותו
 61 מהקב"ה שעבירה גוררת עבירה: **אבלו**
 62 נכרים על שולחננו. אותם ששלחו לו מרוך
 63 בלאזן ספרים ומנחה על ידם: **ומשמש עליו**.
 64 כגון חזקיה דאמרין לקמן אשתו השקתה
 65 עליהם: **יורם גלות**. דכתיב וישמח עליהם
 66 חזקיהו ויראם את (כל) בית נכתה וכתבי
 67 בתריה ומבניך אשר יצאו ממך יקחו והיו
 68 סריסים בחיבל מלך בבל: **אשתו השקתה**
 69 עליהם. היא עצמה מוזגת להם והיינו בית
 70 נכתה לשון מנכה על שם צלע שנפתחה מן
 71 האדם וממנה נברא אשה: **בית נגויה**. והכי
 72 מתרגמין בית נגויהו ומנחם פתר במחברתו
 73 לשון סמננים כמו (בראשית לא) נכאת וצרי
 74 ולוט: **זין אוכל זין**. כגון פרולא דשליט
 75 בפרולא: **איבה**. ל"ו בגימטריא: **ל"ו בריאות**.
 76 בבריאות **יורם** כגון **באב** שכל
 77 מגילת איכה סדורא באלפא ביתא: **כטח**
 78 **כרד**. שושבין יחידים ואנן מתיראין לא מן
 79 הגוים ולא מן חיות רעות: **רבות עם**. עם
 80 שמתרבה והולך יותר משאר עם: **קטנה**
 81 **לגדול**. ש"ו של קטן אינו מבושל ואינו מרוע
 82 מהר כשל גדול וכן רחם של קטנה אינה
 83 קולטת מהר כשל גדולה לפיכך משיאין
 84 גדולה לקטן כדי לכשתהא זרעו ומבושלו
 85 קולט מהר וקטנה לגדול כדי שיהא שכתב
 86 זרעו קולט מהר ולא קטנה לקטן ששהוין
 87 להוליד ולא קטן וקטנה ממש אלא שעומדין
 88 על פרקו וראויין הם להוליד ומיהו אין זרע
 89 שלהם מבושל כל כך:

אחד

1 **עמון ומואב**. קרובין לישראל שבאו מלוט מן אחי אברהם ורחקו המקום שלא יבאו
 2 בקהל ל"א קרובין ממש ליכא למימר דהא מדין מבני קטורה היו בני אברהם
 3 וקרובים היו בני מדין לישראל יותר ממעון ומואב שהם בני אברהם אלא עמון
 4 ומואב שכנים וקרובים היו לארץ ישראל ומדין רחוקים להם היו: **וישבו בלשבת**
 5 **הגויות**. ממשפחות סופרים והאי קרא מפרש
 6 ליה כולי בסיפרי בפרשת ואמר משה
 7 לחובב: **המה הקינים הבאים מחמת אבי בית**
 8 **רבי**. וקינים אלו בניו של יתרו דכתיב ובני
 9 קיני חותן משה ובניו של יתרו הן הן בניו של
 10 יתרו דכתיב הקינים הבאים מחמת אבי בית
 11 רכב וכתבי (ירמיה לה) ולבית הכרבים אמר
 12 ירמיהו כי בה אמר ה' וגו' יען אשר שמעתם
 13 (על) מצות יהונדבן אביכם וגו' לא יכרת
 14 איש ליונדב בן רכב ועמודו לפני כל הימים
 15 ואמרין בסיפרי אפשר גוים הם ונכנסין
 16 להיכל והיו כל ישראל לא נכנסו להיכל
 17 אלא שהיו יושבין בסנהדרין ומורין בדברי
 18 תורה. מיר: **סמיכת**. דאמרין לעיל הניחו לו
 19 שפתו מצויה לעוברי דרכים: **ומשרה שכניה**
 20 **על נביאי הבעל** מחברו של עזר הנביא.
 21 דערו הנביא נתנבא על מוכה בית אל שהיב
 22 מפני שהנביא מן ריבעם צלמים דכתיב
 23 (במ"א יג) והנה איש האלהים בא מיהודה
 24 וגו' ואמר מוכה מוכה ומפרש בסדר עולם
 25 דהיינו עזר הנביא ובא נביא השקר והטעתו
 26 לערו והשיבו לבית אל העבירו על מצות
 27 הקב"ה שאמר לו לא תשוב לבית אל
 28 והאכילו ובזכות שהאכילו שרתה עליו
 29 שכניה שנאמר ויהי דבר ה' אל האיש הנביא
 30 אשר השיבו והאכילו אצלה: **ושנתתה עולה**
 31 **דוון**. שהרי מצונו ביהותנן שגג ולא להלוו
 32 לודו שתי ככרות ונעש דאמר רב יהודה
 33 וכו': לזוהו. לשון לזיה: **לא נהרגה נוב**. שלא
 34 היה צריך דוד לשאלו להם מכהני נוב ולא
 35 היה דואג מלשין עליהם: **ולא היה שאלו**
 36 **נהרג על אותו עון**. שמוטל. דאביו יתום ובנו
 37 חזקיה: **ושאר מישראל** ששבו להיות בניך
 38 ותלמידך וכל מי שישבו לביתך דהיינו
 39 תלמידיו כדמתרגמין ושאר דלא תטאו
 40 דתבנו חטיאי לתלמידיה: **מאי כובס**
 41 **דכבשינהו לאפיה**. שכבש את פניו והיה
 42 מתבייש מפני ישעיה: **כובס**. כמו כובש
 43 **אוכלא דקצרי סחף ארשיה**. כלי מנוקב של
 44 כובסין שמולפין בו מים על הבגדים ואורו

33 **איבבא**. קברה, ולא איבבא. אמר, **וגולגלתו של יהויקים היא**, דכתיב ביה 'קבורת תמור
 34 יקבר סחוב והשליך' וגו'. אמר, מלכא הוא, ולא איכשר לזולתי ביה. **כרכה בשרא**, ואתנבה בסיפחא. **חיותא דביתיהו, סברא, הא**
 35 **דאיתתא קמיותא הוה**, דהא לא קא מנשי לה. **שגרא תנורא וקלתה**, היינו דכתיב 'זאת ועוד אחרת'. **תניא**, אמר רבי שמעון בן
 36 **אלעזר**, בשביל 'הטוב בעיניך עשיתי'. 'מה אור', בשביל 'מה אור', נכרים אכלו על שולחננו, בשביל שנקרים אכלו על שולחננו
 37 **גרם גלות לבניו**. מסייע ליה לחזקיה, דאמר חזקיה, כל המזומן עובר פוכבים לתוך ביתו ומשמש עליו, גרם גלות לבניו, **שגאמר**
 38 **למבניך אשר יצאו ממך** [אשר תוליד] יקחו והיו סריסים כתיב מלך בבל'. **וישמח עליהם חזקיה ויראם את בית נכתה את**
 39 **הקסף ואת הזקב ואת הבשמים ואת השמן הטוב** וגו'. אמר רב, מאי 'בית נכתה', אשתו השקתה עליהם. **ושמואל אמר**, בית
 40 **נגויה הראה להם**. ורבי יוחנן אמר, זון אוכל זון. **הראה להן איכה ישבה כרד**, אמר רבא, אמר רבי יוחנן, מפני מה לקו ישראל
 41 **באיכה**, מפני שעברו על שלשים ויש פריאות שפותרה. אמר רבי יוחנן, מפני מה לקו בא"ף ב"ת, מפני שעברו על התורה
 42 **שניתנה בא"ף ב"ת**. 'ישבה כרד', אמר רבא, אמר רבי יוחנן, אמר הקדוש ברוך הוא, אני אמרתי וישראל פטח כרד עין
 43 **ועקב אל ארץ דגן ותירוש אף שמיו וערפו טל**. עקשיו, והיה כרד מושבם. 'העיר רפתי עם', אמר רבא, אמר רבי יוחנן, שהיו
 44 **משיאין קמנה לגדול**, וגדולה לקטן, כדי שיהיו להם בנים הרבה. 'היתה פאלמנה', אמר רב יהודה, אמר רב, פאלמנה, ולא אלמנה
 45 **ממש**, אלא פאלמנה שהלך בעלה למדינת הים, ודעתו לחזור אליה. 'רפתי בגוים שרתי בפרידות', אמר רבא, אמר רבי יוחנן, כל
 46 מקום שהן הולכין, נעשין שרים לארזיהו. תנו רבנן, מעשה בשני בני אדם שגשגו בהר הפרמל, והיו שבאי מהלך אחריהם,

אמר

1 אחד. מן הנשבים לחברו. גמל. זו מהחלבת לפנינו טומא וכו'. ומצד שרואה. שאינה
2 אוכלת פעמים מצד ימין ופעמים מצד שמאל כבהמה הרואה שאוכלת מכאן ומכאן
3 אלא מצד שרואה אוכלת: יין מטמא פה ויסקע. בקרקע ורואין אנו בין רגלינו הטיפין
4 שנפלו שבערבה הגמול במקום זה מצד אחד שוקעין ומצד אחר הטיפין של שמן
5 שפעים: נפשו לצדיק. שכן דרך ישראל
6 להיותו צנוע: רדף. השבאי דרך הגמל
7 והמנהיגומצא כדבריהם ואמרו אותם יהודים
8 על אותו שבאי אודניהם שהוא בן קלסתר
9 מלך אשקנז בע"ז שהיה דיוקנו דומה
10 וגמגמת פניו של אותו קלסתר של מלך
11 שבנות הולדה: על עסקי לילה. לפי שבכו
12 אותו לילה בבית חנם: קולו נשמע יותר
13 מביום. כדאמרין בעלמא (וימא דף כ.) מפני
14 מה אין הקול נשמע ביום כבלילה מפני גלגל
15 חמה המנסר ברקיע והיינו דכתיב בכה תבכה
16 בלילה כדי שיהא קולה נשמע וירחמו עליה
17 ואף על פי כן אין מנחם לה: כובכים ומולות
18 כובים. שנכמרו רחמים עליה: כובה כנגדו.
19 מתוך שנשמע בהדיא מירכ לבו של אדם
20 השומע קולו לבכות עמו: ריסי עיניו. שער
21 בשכבת היין היה נופל ונכפל על העין מרוב
22 דמעות: אלי. קוננו קינה מתרגמין אלייא: על
23 בעל נעוריה. שבוכה תמיד ומצויה דמעות: על
24 לחיה. לשון לחות ונעורת כגון לחי יבשה: מכאן
25 לקובלנא מן התורה. כשאדם מודיע צערו
26 לאתר צריך שיאמר לו לא תבא זאת לך כמו
27 שבאה אלי כי קשה הוא לשמוע שפעמים
28 חזרת עליו והמקפיד על כך אין בו משום
29 ניהוש. ל"א לקובלנא כשיש לו צרה יודיענה
30 לרבים קובלנא צעקה ל"א נגד דמתרגמין
31 קבל כאדם שאומר לחברו לא כנגדך אני
32 אומר: וירדה. ושרף אותה והיינו עשאוני
33 כעוברי דת שדניו באש כסדום: לא אליכם.
34 נביא היה מתנדה על החורבן כאילו באה
35 עליו צרה ומהפכה לאחרים ואומר להם
36 ישראל לא תהא לכם צרה כזו כמדומה לי
37 נביא היה מרבר כנגד בני משה או כנגד י'
38 השבטים שלא הגלה נבוכדנצר: וירדה. לשון
39 שבירה כמו (במדבר כד) וירד מעיקב כאדם
40 עניו. למחר, הכירו בו תלמידיו, והוציאוהו משוכנתו. וירדמעתה על לחיה, אמר רבא, אמר
41 רבי יוחנן, באישה שבוכה על בעל נעוריה, שאומר אלי בכתולה חגורת שק על בעל נעוריה. והיו צריה לראש, אמר רבא, אמר רבי
42 יוחנן, כל המוצר לישראל נעשה ראש, שאומר כי לא מוציא לאישה מוצק לה פעת הראשון הקל ארצה ובלוין וארצה נפתלי והאחרון
43 הכביד דרף הים עבר הירדן גליל הגוים. אמר רבא, אמר רבי יוחנן, שקל המוציק לישראל, אינו עוף. לא אליכם כל עוברי דרך, אמר
44 רבא, אמר רבי יוחנן, מפאן לקובלנא מן התורה. כל עוברי דרך, אמר רב עמרם, אמר רב. עשאוני פעוברי על דת, דאילו בסדום
45 פתיב ויה' המטיר על סדום, ואילו בירושלים פתיב מפרום שלח אש בעצמותי וירדנה וגו'. וכתוב ויגדל עון בת עמי מחטאת סדום,
46 וכי משוא פנים יש בך. אמר רבא, אמר רבי יוחנן, מדה יתירה היתה בירושלים, שלא היתה בסדום. דאילו בסדום פתיב הנה זה
47 היה עון סדום אחותך גאון שבעת לחם ויד עני ואביון לא החזיקה וגו', ואילו בירושלים פתיב ידי נשים רחמניות בשלו ילדיהן. סלה
48 כל אבירי ה' בקרבי, באדם שאומר לחברו נפסלה מטבע זו. לצו עליך פיהם, אמר רבא, אמר רבי יוחנן, בשביל מה הקדים פ"א
49 לעיני, בשביל מרגלים שאמרו בפיהם, מה שלא ראו בעיניהם. אוכלי עמי אכלו לחם ה' לא קראו, אמר רבא, אמר רבי יוחנן, כל
50 האוכל מלחמן של ישראל, טועם טעם לחם, ושאינו אוכל מלחמן של ישראל, אינו טועם טעם לחם. לא קראו, רב אמר, אלו הדינין.
51 ושמואל אמר, אלו מלמדי תינוקות. מי מניא? אמר רב אשי, אנשי פנסת הגדולה מנאום. אמר רב יהודה, אמר רב, פקשו עוד למנות
52 אחד, באה דמות דיוקנו של אביו, ונשטחה לפניהם, ולא השגיחו עליה. באה אש מן השמים, ולחכה אש בספסליהם, ולא השגיחו
53 עליה. יצאה בת קול ואמרה להם הוית איש מהיר במלאכתו לפני מלכים ויתצב כל יתצב לפני חשופים, מי שהקדים ביתו לביתו,
54 ולא עוד, אלא שביתי בנה בשבע שנים, וביתו בנה בשלש עשרה שנה, לפני מלכים ויתצב [כל יתצב] לפני חשופים, ולא השגיחו
55 עליה. יצאה בת קול ואמרה להם המעמד ישלמנה פי מאסת פי אתה תבחר ולא אני וגו'. דורשי רשומות היו אומרים, פולין פאין לעולם
56 הקא, שאומר לי גלעד ולי מנשה ואפרים מעוז ראשי יהודה מחוקקי מואב סור רחצי על אדום אשליך גלעלי עלי פלשת התרועעי. לי
57 גלעד, זה אחאב שנפל ברמות גלעד. מנשה, כמשמעו. אפרים מעוז ראשי, זה ורבעם דקאתי אפרים. יהודה מחוקקי, זה אחיתופל
58 וקאתי

1 **אמר לו אחד מהם - מהשבוים להכירו, נמל שמהלכת לפנינו, סומא**
 2 **באחת מעיניה, ומעונה על גבה שתי נודות - כדים גדולים, אחת של**
 3 **יון ואחת של שמן, ושני בני אדם המנהיגים אותה, אחד ישראל, ואחד**
 4 **נכרי. אמר להן [השפא], עם קשה עורה - אף בגלותכם אינכם**
 5 **בננעים, אלא מחזיקים את עצמכם כחכמים או נביאים, מאין אתם**
 6 **יודעין דברים אלו. אמרו לו, נמל, אנחנו יודעים שהיא סומא באחת**
 7 **מעיניה, מעשבים שלפניה, שהרי מצד שרואה אוכלת ומצד שאינה**
 8 **רואה אינה אוכלת, ואנו רואים שרק בצד אחד של הדרך נאכלו**
 9 **העשבים. ומעונה שתי נודות אחת של יון ואחת של שמן, הנוד של**
 10 **היון מטפטט, והיון שוקע באדמה, ושל שמן מטפטט וצף, ומכך**
 11 **הבנו שהיא נושאת שתי נודות אלו. ושני בני אדם המנהיגים אותה**
 12 **אחד נכרי ואחד ישראל, נכרי נפנה לצרכיו לדרך - באמצע הדרך,**
 13 **וישראל נפנה לצדדיו, דרך צניעות. דרך השבאי אחריהם, ומצא**
 14 **בבכריהם של השבוים, פא ונשקן על ראשו, והביאן לביתו ועשה**
 15 **להן סעודה גדולה, והנה מרגל לפניהם, ואמר, כבוד שפחדו ברעו**
 16 **של אברהם ונתן להם מהמכתו, ובכל מקום שהן הולכים נעשין**
 17 **שרים לאדניהם. ופטרן משבייתו [והלכו] לבתיהם לשלום.**
 18 **ממשיכה הגמרא לדרוש: 'בכה תבכה פלילה' (איכה א ט), שתי בכיות**
 19 **הללו שבאמרו בפסוק, למה, - על מה הם. אמר רבה, אמר רבי יוחנן,**
 20 **אחד על חורבן מקדש ראשו, ואחד על חורבן מקדש שני.**
 21 **'בכה תבכה פלילה', על עסקי הללה - נענשו ישראל לבכות בליל**
 22 **תשעה באב על חורבן בני המקדש, מחמת דבר אחד שנעשה**
 23 **בלילה, שאמרו כשחזרו המרגלים שלח משה רבינו ואמרו לשון**
 24 **הרע על ארץ ישראל, 'ותשא כל העדה ויתנו את קולם ויכבו העם**
 25 **פלילה תהוא' (במדבר יד א), אמר רבה, אמר רבי יוחנן, אותו (היום)**
 26 **[התלילה] ליל תשעה באב היה, אמר להן תקדוש ברוך הוא לישראל,**
 27 **אתם בכיתם בכיה של חנם - ללא סיבה, שלא היה לכם להאמין**
 28 **לדיבה הרעה שהוציאו המרגלים על ארץ ישראל, ואני אקבע לכם**
 29 **בכיה לדורות, על חורבן בית המקדש.**
 30 **דבר אחר, 'פלילה', שכל הבוכה פלילה קולו נשמע, כמבואר ביומא**
 31 **(ט) שביים אין הקול נשמע כל כך מחמת גלגל החמה המנסר**
 32 **ברקיע ומשמיע קול. דבר אחר, 'פלילה', שכל הבוכה פלילה בוכים**
 33 **ומולות מתמלאים עליו רחמים ובוכין עמו. דבר אחר, 'פלילה', שכל**
 34 **הבוכה פלילה, קול בכייתו נשמע בבירור, והשומע את קולו בוכה**
 35 **בנגדו.**
 36 **מביאה הגמרא מעשה בענין זה: מעשה באשה אחת, שכנתו של רבן**
 37 **נמליאל, שמת בנה, והיתה בוכה עליו פלילה, שמע רבן נמליאל את**
 38 **קולה ובכה בנגדה, עד שנשרו ריסי עיניו. למחר, הכירו בו תלמידיו**
 39 **שבכה בלילה, והוציאוה משכונתו למקום אחר, שלא ישמע את**
 40 **בכיה.**
 41 **'ודמעתה על לחיה' (שם), אמר רבא, אמר רבי יוחנן, 'לחיה' הוא**
 42 **מלשון לחלוחית ונערות, והיינו באשה שבוכה על בעל נעורה -**
 43 **בעלה הראשון שנשאה בנערותה, שהיא בוכה תמיד ודמעתה**
 44 **מצויה, שאמרו (ויאל א ה) 'אלי יקונני' בפתולה הנזרת שק על בעל**
 45 **נעוריה'.**
 46 **'היו צריה לראש' (איכה א ה), אמר רבא, אמר רבי יוחנן, כוננת הפסוק**
 47 **היא שכל המיצר לישראל נעשה ראש. דרשה נוספת: שאמרו (ישעיה**
 48 **ח ב) 'כי לא מועף לאשר מוצק לה בעת הראשון הקל ארצה וכולון**
 49 **וארצה נפתלי והאחריו הכבדי דרך תים עבר תרדו גליל הנוים, אמר**
 50 **רבא, אמר רבי יוחנן, פירוש הפסוק: 'כי לא מועף לאשר מוצק לה',**
 51 **שכל המציק לישראל אינו עוף.**
 52 **לא אליכם כל עוקרי דרך' (איכה א יא), אמר רבא, אמר רבי יוחנן,**
 53 **מקאן לקובלנא מן התורה - אדם המספר לאחרים על צרותיו**
 54 **צריך לומר להם שלא תבוא אליהם צרה כזו, ואין בזה חשש**
 55 **'ניחוש' וכפי שאמר הנביא.**

המשך בעמוד 12

העבד וגם הנכסים שייכים לאדון, וכיון שנבוכדנצר הוא עבדו של
 ה', הרי אין לו קנין משלו, ועדיין הם ברשות ה'.
 מביאה הגמרא פסוק באותו ענין: 'וְהָעֵלֶה עַל יְרוּחָם הָיוּ לֹא תִהְיֶה
 אֲשֶׁר אַתֶּם אוֹמְרִים נִחָה כְּנֹזִים כְּמִשְׁפָּחוֹת הָאֲרָצוֹת לְשֵׁרֵת עַץ וְאֶבֶן,
 חַי אֲנִי נְאֻם ה' אֱלֹהִים אִם לֹא בְיַד הַזֶּהֶן וּבְרוּעַ מְנוּיָה וּבְחִימָה
 שְׂפֹכֶה אֶמְלֹךְ עֲלֵיכֶם' (יחזקאל כ לב-לד), כלומר, מה שישיראל
 מעלים בדתם שהם יכולים להיות ככל הגויים ולעבד עבודה
 זרה אינו נכון, אלא בעל כרחם ימלוך עליהם הקדוש ברוך הוא.
 אֲמַר רַב נְחֻמֵּי, כָּל כִּי הָאֵי רִיתְחָא לִרְתַּח רַתְמָנָא עָלָה, וְלִפְרוּקִינָה -
 הַלּוּאֵי שֵׁיכַעַס עֲלֵינוּ ה' כְּכֹל הַכַּעַס הָאִמּוּר בַּפְּסוּק זֶה, וַיְפָדָה
 אוֹתָנוּ מִהַגְּלוּת, וַיִּמְלֹךְ עֲלֵינוּ בַּעַל כְּרַחֲמֵינוּ.
 הגמרא מביאה פירוש נוסף מה היתה התשובה ניצחת' של
 ישראל: 'וַיִּפְרֹז לְמִשְׁפַּח אֱלֹהֵינוּ יוֹדְנָה' (ישעיה כח כו), ובביאור הפסוק
 אֲמַר רַבִּי בַר רַב חִנְתָּה, אֲמַר לָהֶן נְבִיא לְיִשְׂרָאֵל, חֲזוּ בְּתַשּׁוּבָה. אֲמַרו
 לוֹ, אִין אַנּוּ יְכוּלִין כִּיּוֹן שׁוֹצְרֵי הָרַע שְׂלוֹמָא בְּנֵי. אֲמַר לָהֶם, יִפְרוּ אַת
 יִצְרִיכֶם הָרַע, וְחֲזוּר בְּתַשּׁוּבָה. אֲמַרו לוֹ, אֱלֹהֵינוּ יוֹדְנָה - ה' יוֹרֵה אַת
 יִצְרֵינוּ לִלְכַת בְּדֶרֶךְ יִשְׂרָאֵל, אִם רְצוֹנוּ בְּכֶךְ, וְאִם אִינוּ רּוֹצֵה לַעֲשׂוֹת
 כֵּן אַף אֲנַחְנוּ אִינּוּ חַיִּיבִים לַעֲשׂוֹת כֵּן.
 שְׁנֵינּוּ בְּמִשְׁנָה (ג): אֲרַבְּעָה הַדְּיוֹטוֹת שֶׁאֵין לָהֶם חֵלֶק לַעֲלוֹם הַבָּא,
 הֵם בְּלֵעָם וְדוֹאֵן וְאֲחִירוֹתָּל וְגַחְוִי.
 הגמרא מביאה דרשות בענין שמו של בלעם: 'בְּלַעַם', היה שמו כך,
 לרמוז שהוא 'בְּלֵא עָם', כלומר תמיד לבוא לא יהיה לו חלק עם
 'עַם', והיינו עם ישראל. דְּכָר אַחַר, נקרא שמו 'בְּלַעַם' על שם שִׁבְלֵה
 עָם - שבלבל את עם ישראל על ידי העצה שנתן לבלק, להחטיא
 את ישראל בבנות מואב. ומכונה גם 'בֶּן פְּעוֹר', לרמוז שָׂבָא עַל פְּעוֹר
 - על בהמה, והיא האתון שהיה רוכב עליה.
 הַנָּא בְּרִייתָא. אֲבִיו שֶׁל בַּלְעָם שִׁקְלַל אֶת יִשְׂרָאֵל, הוּא 'פְּעוֹר'
 הַמוּזְכָּר בְּכֹל מְקוֹם כִּאֲבִיו שֶׁל בַּלְעָם, הוּא 'בּוֹשֵׁן רִשְׁעִיתִים' מֶלֶךְ
 אֲרַם, הַמוּזְכָּר בַּסֵּפֶר שׁוֹפְטִים (ג ח), שֶׁשֶׁעֲבַד אֶת יִשְׂרָאֵל בּוֹמֵן
 הַשּׁוֹפְטִים בַּשְּׁעָה שֶׁחֲטָא, עַד שֶׁנִּלְחַם בּוֹ עַתְנִיאֵל בֶּן קַנֵּז, הוּא לָבָן
 הָאֲרַמִּי חוֹתֵנוּ שֶׁל יַעֲקֹב אֲבִינוּ.
 מבארת הגמרא את שמותיה: 'פְּעוֹר', שָׂבָא עַל פְּעוֹר - על בהמה.
 'בּוֹשֵׁן רִשְׁעִיתִים', הַעֲבַד (ישעיהו) שְׁתֵּי מַעֲשֵׂי רִשְׁעִיתֵי בְּיִשְׂרָאֵל, אַחַת
 בְּיָמֵי יַעֲקֹב אֲבִינוּ, שֶׁרָצָה לַחְרוֹג אוֹתוֹ וְאֵת בְּנָיו, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר 'אֲרַמִּי
 אֲבָד אָבִי' (ירמיה כו ח), שֶׁבִיקֵשׁ לֵאבֹד אֶת הַכֹּל. וְאַחַת בְּיָמֵי שְׁפּוֹט
 הַשּׁוֹפְטִים, כִּשְׁשֶׁעֲבַד אֶת בְּיִשְׂרָאֵל. וְזֶה שְׂמוֹ הָאִמְתִּיתִי, לָבָן הָאֲרַמִּי'
 שְׂמוֹ.
 הגמרא דורשת פסוקים נוספים בענין בלעם בן בעור: כְּתִיב בַּמִּקּוֹם
 אֶחָד (במדבר כב ח) 'בֶּן פְּעוֹר', וּמִשְׁמַע שֶׁבַעוֹר הִיָּה אֲבִיו שֶׁל בַּלְעָם,
 וְכִתִּיב (שם כד א) 'בְּנֵי פְּעוֹר', וּמִשְׁמַע שֶׁבָנוּ שֶׁל בַּלְעָם הוּא בַּעוֹר. אֲמַר
 רַבִּי יוֹחָנָן, 'בַּעוֹר' אֲבִיו שֶׁל בַּלְעָם, בְּנֵי הוּא לֹא נִבְנְיָאוֹת - הִרִי הוּא
 כְּבוֹן שֶׁל בַּלְעָם בְּנֵיאוֹת, שֶׁאֵף שֶׁבַעוֹר הִיָּה נְבִיא, בַּלְעָם הִיָּה נְבִיא
 גְּדוֹל מִמֶּנּוּ.
 הגמרא מבארת את האמור במשנה שלבלעם אין חלק לעולם
 הבא. מדייקת הגמרא: בְּלַעַם, הוּא דְלֹא אֲתִי לְעֵלְמָא דְאֲתִי - רַק
 לַבַּלְעָם אֵין חֵלֶק בְּעוֹלָם הַבָּא, וּמִשְׁמַע, דְּהָא שְׂאָר גּוֹיִם אַחֲרֵינוּ,
 אֲתוּ - אַבְל כֹּל שאר הגויים, יש להם חלק לעולם הבא, מִתְּנִיתִין
 מִנֵּי - כְּדַעַת מִי הִיא מִשְׁתַּנֵּינָה, רַבִּי יוֹשֻׁעַ הָיָא, דְתַנֵּיא - שְׁהִירִי
 שְׁנֵינּוּ בְּרִייתָא מִחֲלוּקַת בַּעֲנִין זֶה, רַבִּי אֲלֵיעֶזֶר אוֹמַר, נֹאמַר בַּפְּסוּק
 (תהלים ט ד) 'וְשׁוֹבוּ רִשְׁעִים לְשֹׂאֵלָה כָּל גּוֹיִם שִׁבְחֵי אֱלֹהִים, וְכִךְ יֵשׁ
 לְדַרוּשׁ, 'שׁוֹבוּ רִשְׁעִים לְשֹׂאֵלָה' אֵלּוּ פּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל, שְׁנִידוּנִים
 בְּגִיהַנָּם וְאֵין לָהֶם חֵלֶק לַעֲלוֹם הַבָּא, כָּל גּוֹיִם שִׁבְחֵי אֱלֹהִים, אֵלּוּ
 פּוֹשְׁעֵי עוֹבְדֵי פּוֹכְבִּים, שְׁגַם לָהֶם אֵין חֵלֶק לַעֲלוֹם הַבָּא, אַבְל לְשֹׂאֵר
 הַגּוֹיִים יֵשׁ חֵלֶק לַעֲלוֹם הַבָּא, דְּכָרִי רַבִּי אֲלֵיעֶזֶר. אֲמַר לוֹ רַבִּי יוֹשֻׁעַ,
 וְכִי נְאֻמַר 'כָּל גּוֹיִם', שִׁמְשַׁמַּע שֶׁבְּתוֹךְ הַגּוֹיִים יֵשׁ אֲנָשִׁים שֶׁהֵם

דְּקָאֵי מִשְׁבֵּט יְהוּדָה, וְהִיָּה רַבּוּ שֶׁל דוֹד, וְלִכֵּן כִּינְהוּ דוֹד בְּתִהִילִים
 'מְחוּקְקֵי', וּבּוֹכּוֹת דוֹד תִּלְמִידוֹ זָכָה לְבוֹא לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא. 'מוֹאֵב
 סִיר רַחֲצִי, זֶה גַחְוִי, שְׁלֵקָה עַל עֶסְקֵי רַחֲצִיָּה, שֶׁאִמַר אֲלִישַׁע לְנַעֲמַן
 שִׁירַחֵץ בְּנַהַר וַיִּתְרַפָּא מִצַּרְעָתוֹ, וְלֹא רָצָה לִיטוֹל מִנַּעֲמַן שִׁכְרַת עַל
 כֶּךְ, וְגִיחְזוּ הַלֵךְ לְנַעֲמַן וּבִיקֵשׁ מִמֶּנּוּ שִׁכְרַת בְּשֵׁם אֲלִישַׁע, וּמַחֲמַת כֵּן
 לָקַח בַּצַּרְעָתוֹ, וְעוֹנֵשׁ זֶה שֶׁל הַצַּרְעָתַת כִּפֵּר עַל חֲטָאֵיו כְּדֵי שִׁיזַכֵּה
 לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא. 'עַל אִידוּם אֲשֶׁלְיָר נְעֵלִי' זֶה דוֹאֵן הָאֲדוּמִי, וְנִעְלֵי'
 הֵינּוּ שֶׁאֵינְעִיל, אֲכַנְסִי אוֹתוֹ בִּגְן עֵדֶן, וְלִכְלוֹם יֵשׁ חֵלֶק לַעֲלוֹם
 הַבָּא.
 דוֹרֶשֶׁת הַגְּמָרָא אֶת סִיּוּם הַפְּסוּק: 'עַלִי פִלְשֶׁת הַתְּרוּעָעִי, אֲמַרו
 מִלְּאֲבֵי הַשָּׂרֵת לִפְנֵי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, רְבוּנוּ שֶׁל עוֹלָם, אִם יָבֵא דוֹד
 שְׁהֵינּוּ אֶת הַפְּלִשְׁתִּי וְהוֹרִישׁ אֶת בְּנֵיךְ אֶת הָעִיר נָת, שְׁהִיתָה בְּרִשׁוֹת
 הַפְּלִשְׁתִּים, וַיִּצַּעַק לִפְנֵיךְ עַל כֵּךְ שֶׁאֲתָה נּוֹתֵן חֵלֶק לַעֲלוֹם הַבָּא
 לְדוֹאֵן וְאֲחִירוֹתָּל שֶׁהֵיוּ שׁוֹנָאִים אוֹתוֹ וְרַדְפּוּהוּ. מַה אֲתָה עוֹשֶׂה לּוֹ
 כְּדֵי לִפְרִיטוֹ. אֲמַר לָהֶן הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, 'עַלִי לַעֲשׂוֹתֵן רִיעִים זֶה לּוֹה,
 וְזוֹהוּ לִשׁוֹן 'הַתְּרוּעָעִי' שֶׁבַּפְּסוּק.
 הגמרא מביאה דין ודברים שהיה בין ישראל לקדוש ברוך הוא.
 נֹאמַר בַּפְּסוּק: 'וַיְדַוַּעַ שׁוֹכְבֵי הָעָם הַזֶּה וַיִּרְשָׁלִים מְשׁוּבָה נִצְחָת' וְגו'
 (ירמיה ח ה), אֲמַר רַב, מַה בִּיאוֹר הַלְשׁוֹן 'מְשׁוּבָה נִצְחָת', תְּשׁוּבָה
 נִצְחָת וְשֶׁאֵין לְהִשְׁבִּיב עֲלֵיהוּ הַשִּׁיבָה כְּנִסַּת יִשְׂרָאֵל לְנְבִיא, אֲמַר לָהֶן
 נְבִיא לְיִשְׂרָאֵל חֲזוּ בְּתַשּׁוּבָה, שֶׁהִרִי אֲבוֹתֵיכֶם שְׁחָטוּ חַיִּוִם הֵם,
 הִלֵּא מִתּוֹ בַּעוֹנָם לִכֵּן חֲזוּר בְּתַשּׁוּבָה כִּי שֶׁלֹּא תִמּוֹתוּ מִכּוֹתֵן.
 אֲמַרו (להן ו לו), וְנִבְיֵאֵיכֶם שְׂלֵא תְּטָאוּ, חֵיךְ הֵם, הִלֵּא גַם הֵם מִתּוֹת.
 וְאִם כֵּן גַּם אֲבוֹתֵינוּ שְׁחָטוּ אֵל אֵל מִתּוֹ מַחֲמַת חֲטָאִם. מְבִיא רַב אַת
 הַפְּסוּק שְׁבו רְמוּזִים דְּבָרִים אֵלּוּ: שְׂנֵאמַר (וכריה א ה) 'אֲבוֹתֵיכֶם אֵיָּה
 הֵם וְהַנְּבִיאִים הַלְעוֹלָם יְהוִי', שֶׁאִמַר הַנְּבִיא אֶת תְּחִילַת הַפְּסוּק, כִּיּוֹן
 אֲבוֹתֵיכֶם שְׁחָטוּ, וְיִשְׂרָאֵל הִשְׁבִּיב לוֹ אֶת הָאִמּוּר בְּסוּף הַפְּסוּק,
 שֶׁהִרִי גַם הַנְּבִיאִים הַצַּדִּיקִים לֹא חִיו לַעֲלוֹם. (אֲמַר לָהֶן אֲבוֹתֵיכֶם)
 חֲזוּר יִשְׂרָאֵל וְהוֹדוּ לְדַבְרֵי הַנְּבִיא, שְׂנֵאמַר (שם ו א) 'אֲדָר דְּכָרִי וְחַוְיָה
 אֲשֶׁר צִוִּיתִי אֶת עַבְדִּי הַנְּבִיאִים וְגו' הִלּוֹא הִשִּׁיגוּ אֲבוֹתֵיכֶם וְשׁוּבוּ
 וַיִּאֲמָרוּ בְּאִשְׁרֵי זִמָּם ה' צְבָאוֹת לַעֲשׂוֹת לָנוּ כְּדֶרְכֵיכֶם וְכַמְעַלְלֵינוּ כֵּן
 עֲשֵׂה אֲתָנוּ'.
 הגמרא מביאה דרשה אחרת בביאור התשובה הניצחת של
 ישראל: שְׁמוֹאֵל אֲמַר, זֶה הַתְּשׁוּבָה הַנִּיצַחַת שֶׁאִמְרוּ יִשְׂרָאֵל לְנְבִיא,
 בְּאוֹ עֲשֵׂרָה בְּנֵי אִידוּם וַיִּשְׁבּוּ לִפְנֵינוּ, אֲמַר הַנְּבִיא, חֲזוּ בְּתַשּׁוּבָה. אֲמַרו
 לוֹ אוֹתָם עֲשֵׂרָה בְּנֵי אָדָם, עַבְדֵי שְׁמֵכְרוּ רְבוּ, וְכֵן אִשָּׁה שְׁנִירְשָׁה בְּעֵלָהּ,
 כְּלוּם יֵשׁ לָהּ עַל זֶה כְּלוּם - וְכִי יְכוּל הָאָדָם לְתַבּוּעַ מַשְׁהוּ מַעֲבָדוֹ,
 או הַבַּעַל מֵאִשְׁתּוֹ, וְהִרִי דוּאֵי שֶׁלֹּא, וְכִי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אִינוּ
 יְכוּל לְתַבּוּעַ מִמֶּנּוּ שְׁנַקִּיִּים מִצּוֹתוֹתָיו לְאַחַר שֶׁגִּרְשָׁנוּ מֵאֲרָצוֹ וּמְכַרְנוּ
 בֵּיד נְבוּכַדְנֶצַּר. אֲמַר לוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְנְבִיא, לָךְ אֲמוֹר לָהֶן 'אֵיָּה
 סֵפֶר כְּרִיתוֹת אֲמַכֶּם אֲשֶׁר שְׁלַחְתִּיהֶן אוֹ מִי מְנוּשֵׁי אֲשֶׁר מְכַרְתִּי אֶתְכֶם
 לוֹ הֵן כְּעוֹנֵיכֶם נִמְכַרְתֶּם וְכַפְשָׁעְכֶם שְׁלַחְתִּי אֲמַכֶּם' (ישעיה ג א),
 כְּלוּמַר, אִינְכֶם נִחְשָׁבִים כִּאִשָּׁה שֶׁהִתְגַּרְשָׁה אוֹ כְּעַבֵּד שֶׁנִּמְכַר, אֲלֹא
 כִּאִשָּׁה שֶׁמֵּרָדָה בְּעַלְהָ וַיִּצְאָה מִמֶּנּוּ לֹא אָט, וְכַעֲבַד שֶׁפָּשַׁע בְּרַבּוֹ,
 שֶׁרַבּוֹ נוֹתַן לָאָדָם אַחַר כְּעוֹנָשׁ, וְעַדִּיין הוּא בְּרִשׁוֹת רַבּוֹ הָרַאשׁוֹן,
 וְכִךְ אֲתָם סוֹבְלִים רַק מַחֲמַת עוֹנוֹתֵיכֶם, וְכַשְׁתַּחֲרוּ בְּתַשּׁוּבָה
 אַחֲזִירְכֶם אֵלִי.
 וְהֵינּוּ דְאֲמַר רִישׁ לְקִישׁ, מַאי דְכְּתִיב - כִּיצַד מִתְּפַרֵּשׁ הַדְּבַר שֶׁנֹּאמַר
 בַּפְּסוּקִים גַּם 'דוֹד עֲבָדִי' (שְׁמַאֲלָ ב ב ג יא), וְגַם 'נְבוּכַדְנֶצַּר עֲבָדִי' (ירמיה מג
 א), וּמִשְׁמַע שֶׁהֵם שׁוֹיִם, וְהִרִי דוֹד הִיָּה צַדִּיק גַּמּוֹר וְנְבוּכַדְנֶצַּר רִשַׁע
 גַּמּוֹר, וְכִיצַד הוֹשׁוּ בַּפְּסוּקִים בְּלִשׁוֹן 'עַבְדִּי', אֲלֹא גְלוּי וַיְדוּעַ לִפְנֵי
 מִי שְׂאֵמַר וְהִיָּה הָעוֹלָם שְׁעִיתִיין וְיִשְׂרָאֵל לּוֹמַר כְּךָ - שְׁכִיּוֹן שֶׁנִּמְכַּר
 לְנְבוּכַדְנֶצַּר אֵין הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא יְכוּל לְתַבּוּעַ מֵהֵם כְּלוּם. לְפִיכָךְ
 הַקְּדוֹשׁ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא וְקִרְאוּ לְנְבוּכַדְנֶצַּר 'עַבְדִּי', זֶה הַתְּשׁוּבָה
 לְיִשְׂרָאֵל, שְׁהִירִי עַבְדֵי שְׁקָנָה נְכִסִּים, עַבְדֵי לְמֵי וְנְכִסִּים לְמֵי, הִלֵּא גַם

1 דקא אתי מיהודה. דקאמר לו דוד ואתה אנוש כערכי אלופי ומיודעי שהיה קורא
2 לאחיהופל מיודעי קרובי שהיה משבח יזודה כדוד: מואב סיר רחצי. דוד דקא
3 אתי ממואב: סיר רחצי. גחוי שסר ונצטרע על עסקי רחיצה: על אדום אשליך נעלי.
4 אנעיל אותם בגן עדן: אם יבא דוד שהרג את הפלשתים. ויצעק לפניך על שאתה
5 גנות חלק לדואג ואחיהופל לעוה"ב מה
6 אתה עושה להפיס דעתו שהם היו שונאין
7 אותו: אמר להם. עלי לפייס ולעשותן ריעים
8 ואחובים זה לזה היינו התרועעי לשון
9 ריעות: ושמואל אמר מאי תשובה נצחת
10 בה'ג (באוג) עשרה בני אדם וכו': עבד
11 שמכרו רבו. ומאחר שמכרנו הקב"ה
12 לנוכבדנצר וגרשנו מעלינו יש לו עלינו כלום:
13 מאי דכתיב ודוד עבדי נבוכדנצר עבדי.
14 שקראו לאותו רשע עבד כמו שקראו לדוד
15 דכתיב בסוף ירמיה (מש) הנני שולח ולקחתני
16 את נבוכדנצר עבדי לא מפני שדומה זה לזה
17 אלא גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם
18 שעתידין ישראל לומר כבר מכרנו הקב"ה
19 לנוכבדנצר לפיכך הקדים הקב"ה קרא
20 עבדי לנוכבדנצר כמו להחזיר לשון תשובה:
21 עבד למי נכסים למי. כלומר נבוכדנצר
22 עבדי הוא וכל מה שקנה לי הוא ועדיין לא
23 יצאתם מרשותי: והעולה על רוחכם היה לא
24 תהיה. כל מה שאתם סבורים לא יהיה: כל
25 כי האי ריתחא. מי יתן ויבא לנו זה הכעס
26 בחימה שפוכה אמלוך עליכם שיגאלנו בעל
27 כרחנו ומילוך עלינו: א"ר אבא בר כהנא.
28 היינו תשובה נצחת דאמרנו ליה אלהים יורנו
29 שאין אנו יכולין לומר אותה: כלא עם. שאין
30 לו חלק עם: שבלבב ישראל
31 בעצתו שהשיאו לבלק כדבעינו למימר
32 לקמן והפיל מהם כ"ד אלפים: בעור שבא
33 על בעיר. שבא על אתונו כמו בהמה
34 כדמתרגמין בעיר: תנא הוא בעור. אבוי של
35 בלעם הוא כושן רשעים הוא לבן הארמים
36 אחת בימי יעקב. שרדף אחריו ובקש לעקור
37 הכל: ואחת בימי שופטים. לאחר מיתת
38 יהושע דכתיב (שופטים ג) ויחר אף ה'
39 בישראל ויתנם כיד כושן רשעים: בנו

40 בעור. משמע בעור בנו של בלעם היה: בנו הוא. לבלעם נבביאותו שבלעם גדול
41 מאביו היה נבביאותו: הא שאר גוים אתו. כלומר מדקא חשיב תנא דמתניתין
42 דבלעם שהיה גוי בהדי הדיעות וקאמר דאין לו חלק מכלל דשאר גוים יש להם
43 חלק: מתניתין מני וכו'. א"ר ר' יהושע אלו נאמר ישובו רשעים לשאלה בכל
44 הגוים משמע כדקאמרת השתא דכתיב כל
45 גוים שכחי אלהים לא משמע אלא אותן
46 השוכחים אלוה כגון בלעם ושבכמותו אבל
47 אחריו: אתו כדאמרין בריש פרקין (דף צא):
48 ורעו זרים צאנכם ובני נכר אכריכם לעולם
49 הבא: מאי ניתנו כל גוים שכחי אלהים.
50 דמשום הכי בורר הקב"ה הרשעים שבהם
51 ונתון אותם בגיהנם ואין להם חלק לעתיד
52 אבל השאר יש להם חלק: ואף אותו רשע
53 נתן סימן בעצמו. אתן לו חלק לעתיד:
54 תמות נפש מות ישרים. אם ימות מיתת
55 עצמו תהא אחריתו כמוהו דודאי יש לו חלק
56 עמיהם: ואם לאו. דלא ימות אלא יהרג הנני
57 הולך לעמי לגיהנם: לא היה להם שלום.
58 דכתיב המכה את מדין כשדה מואב: צהובין.
59 כעוסין כדום שכועס פניו צהובין:
60 כרכושתא. חולדה: כרכושתא ושורא. אין
61 להם שלום מעולם: כיש נדא. מול רע: כלום
62 יש אכ ששונא את בנו. שהוא סבור שיאמר
63 לו הקב"ה קלל את בני דקאמר בלעם לינו
64 פה והלילה: חוצפא אפילו לכי' שמיא
65 מהני. דאהני ליה מה שהחציף פניו לומר
66 לשלוחי בלק לינו פה שאמר לו הקב"ה
67 בתחילה לא תלך והדר אמר לך: מלכותא
68 בלא תנא. כלומר שררה גדולה ואינו חסר
69 אלא כתר מלכות: אנכי היום רך ומשוח
70 מלך והאנשים האלה קשים ממני. כלומר
71 אני גדול מהם אלא משיחת מלכות: שפי.
72 כמו (חולין דף נד) בוקא דאטמא דתוש
73 מכותיה: שפיפון. משמעו שתיים: שתיים
74 העין: שתום פתוח כמו שתום ניכר כלומר
75 עינו אחת פתוחה מכלל דהאחרת סתומה
76 דכ"כ נמי מתרגמין דשפיר חזי אית דמפשי
77 שתום כמו סתום ולאוי מילתא היא: קוסם
78 באמתו. כגון מעלה בכוכרי.
90 כרע

29 למושפט אלהיו יורנו, אמר רבה בר בר חנה, אמר להן נביא לישראל, חזרו בתשובה. אמרו לו, אין אנו יכולין, יצר הרע שולט בנו.
30 אמר להם, יסרו ויצידיכם. אמרו לו, אלהיו יורנו: ארבעה הדיעות בלעם ודואג ואחיהופל וגחזי: 'בלעם', 'בלא עם', דבר אחר, 'בלעם'
31 שבלע עם. 'בן בעור', 'שבא על בעיר. תנא, הוא 'בעור', הוא 'בשן רשעים', הוא לבן הארמים. 'שבא על בעיר. 'בשן רשעים',
32 דעבד שתי רשעים בישראל, אחת בימי יעקב, ואחת בימי שופוט השופטים, ומה שמו 'לבן הארמי' שמו. כתיב 'בן בעור', וכתיב 'בן
33 בעור', אמר רבי יוחנן, אביו, בנו הוא לו נבביאות. בלעם, הוא דלא אתי לעלמא דאתי. הוא שאר גוים אחריו, אתו. מתניתין מני, רבי
34 יהושע היא. דתניא, רבי אליעזר אומר, 'שוכבו רשעים לשאלה כל גוים שכחי אלהים', 'שוכבו רשעים לשאלה' אלו פושעי ישראל.
35 'כל גוים שכחי אלהים', אלו פושעי עובדי פוכבים, דברי רבי אליעזר, אמר לו רבי יהושע, וכי נאמר 'כל גוים', והלא לא נאמר
36 'כל גוים שכחי אלהים', אלא, 'שוכבו רשעים לשאלה', מאן נינהו? 'כל גוים שכחי אלהים', ואף אותו רשע, נתן סימן בעצמו,
37 אמר 'תמות נפש מות ישרים'. אם תמות נפשי מות ישרים, תהא אחריתי פמוהו. ואם לאו, 'הנני הולך לעמי'. 'ולכו זקני מואב זקני
38 מדין', תנא, מדין ומואב לא היה להם שלום מעולם, משל לשני בלבים שהיו בערר, והיו צהובין זה לזה. בא זאב על האהר, אמר
39 האחר, אם אני עזורו, היום הורג אותו, ולמחר בא עלי, הלכו שניהם והרגו הזאב. אמר רב פפא, היינו דאמרי אינשי, כרכושתא
40 ושונרא עבדי הלולא, מתרבא דביש גדא. 'ושוכבו שרי מואב עם בלעם', ושרי מדין לחיבו אזיל? בין דאמר להו 'לינו פה תלילה
41 והשבותי אתכם דבר', אמרו, כלום יש אב ששונא את בנו. אמר רב נחמן, חוצפא, אפילו בלפי' שמיא מהני, מעיקרא פתיב 'לא תלך
42 עמיהם', ולבסוף פתיב 'קום לך אתם'. אמר רב ששת, חוצפא, מלכותא בלא תנא היא, דכתיב 'אנכי היום רך ומשוח מלך והאנשים
43 האלה בני צריה קשים ממני' וגו'. אמר רבי יוחנן, בלעם, חזיר פרגלו אחת היה, שנאמר 'ולך שפי'. שמשוח, בשתי רגליו, שנאמר
44 'שפיפון עלי אורח הנושך עקבי סוס'. בלעם, סומא באחת מעיניו היה, שנאמר 'שתום העין'. קוסם באמתו היה, פתיב הכא 'נפל
45 וגלוי עינים', וכתיב התם 'הנה המן נופל על המטה' וגו'. איתמר, מר וזמרא אמר, קוסם באמתו היה. מר בריה דרבינא אמר, שבא
46 על אתונו. מאן דאמר, קוסם באמתו היה, דאמרן. וזמן דאמר, בא על אתונו היה, פתיב הכא 'פרע שכב', וכתיב התם 'בין רגליה
כרע

1 ברע נפל. מה כריעה דהתם דאית ביה נפילה בעילה היא אף כריעה דהכא דכתיב
2 נופל בעילה היא שבת על בהמתו: דעת בהמתו לא הוה ידע. מאי בעיא לאהדורי
3 כדמפרש דאמרי ליה שרי בלק מאי טעמא לא רכבת אסוסיא: ברשבא. באחו
4 לרעת עשבים לחיה: אמר להו למעניא בעלמא. לישא משאות ולא לרכוב: אמרה
5 ליה אשר רכבת עלי: אקרא בעלמא. כשאין
6 לי סוס מוזמן: אמרה לו מעודך: מעשה
7 אישות. שאתה בועלי: סוכנת. מחמת: מן
8 השמים ועד הגלגל. משחטאו בשטים ועד
9 שנכנסו לארץ וחטאו בגלגל עשיתי עמכם
10 צדקות הרבה: כל אותן הימים. שהיה בלעם
11 מצפה לקללכם בשעה שהקב"ה כועס בה
12 כל הקלות מתקיימות: ה"ל לא זעם ה'.
13 אותן הימים לא זעם ה': אל זועם בכל יום.
14 קרא הוא: כמה זעמו רגע. כדמפיק ליה
15 מקרא כי רגע באפו חיים ברצונו: בתלת שעי
16 קמייחא. ש"ל יום זמן קימה שכל שלש שעות
17 זמן קימה לעמוד ממשטו וכו'ע הקב"ה
18 בשעה שרואה מלכים שמתחילים לחמה
19 בשעה שמניחין כתריהם בראשם כדלקמן:
20 כרבלתא. קירש"א בלע"ז: כל שעתא נמי
21 חוריא. רוב שעות מתלבנות ומכספת שאינה
22 כל שעה בחזק אדמיות: סוריין סומקי.
23 אפי' שמכספת ש"ל בה שורות שורות
24 אדומות מאד כרגילות אבל אותה שעה
25 כולה מכספת: גם ענוש לצדיק לא טוב. אף
26 נכון לצדיק שהוא מעניש ולא הוה ליה
27 איניש נענש בשבילה: אהבה. שאהב הקב"ה
28 את אברהם ביטלה שורה של גדולה שחשב
29 הוא בעצמה: ושנאה. שבטל בלעם הרשע
30 את ישראל ביטלה שורה של גדולה שחשב
31 הוא בעצמו: מ"ב קרבנות. בין פרים לאלילים
32 ז' פרים ו' אלילים ג' פעמים הרי מ"ב בין פרים
33 כמעט רגע עד יעבר זעם? אימת רתח? בתלת שעי קמייחא, כי חוורא כרבלתא דתרנגולא.
34 כל שעתא ושעתא נמי חוורא? כל שעתא ושעתא אית ביה סוריין סומקי, ההיא שעתא לית ביה סוריין סומקי. ההוא מינא דהוה
35 בשיבבותיה דרבי יהושע בן לוי, דהוה קא מצער ליה. יומא חד נקט [תרנגולא] ואסר ליה בכריעה, ואורכי. אמר, כי מטא ההוא
36 שעתא, אילטייה. כי מטא ההוא שעתא, נמום. אמר, שמע מינה לאו אורח ארעא, דכתיב ג'ם ענוש לצדיק לא טוב, אפילו במיני,
37 לא אויבני ליה למיזר הכי. תנא משמיה דרבי מאיר, בשעה שהחמה זורחת, ותמלכים מניחין כתריהן על ראשיהן, ומשתחווים לחמה,
38 מייד פועם. ויקם בלעם בפקר ויחבוש את אתונו, תנא משום רבי שמעון בן אלעזר, אהבה מכבולת שורה של גדולה, מאברהם,
39 דכתיב וישפם אברהם בפקר. שנאה מכבולת שורה של גדולה, מבלעם, שנאמר ויקם בלעם בפקר ויחבוש את אתונו. אמר רב
40 יהודה, אמר רב, לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצוה אפילו שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה, בא לשמה. שבשכר ארבעים ושתים
41 קרבנות שהקריב בלק, זכה ויצאה ממנו רות. אמר רבי יוסי בר הונא, רות, בתו של עגלון, בן בנו של בלק מלך מואב היתה. אמר
42 ליה רבא לרבא בר מרי, כתיב ויטב אלהים את שם שלמה משוך ויגדל [את] כסאו מפסאד, אורח ארעא למימרא ליה למלכא
43 הכי? אמר ליה, 'מעין' [קאמרי] ליה. דאי לא תימא הכי, 'תבורך מנשים ועל אשת חכר תקיני מנשים באהל תבורך', 'נשים באהל'
44 מאן נינהו, שרה, רבקה, רחל ולא, אורח ארעא למיזר הכי? אלא, 'מעין' קאמר. הכא נמי, מעין קאמר. ופליגי דרב יוסי בר חוני,
45 דאמר רב יוסי בר חוני, בכל אדם מתקנא, חוין מבנו ותלמידו. בנו, משלמה. ותלמידו, איבעית אימא, ויהי נא פי שנים ברוחך אלי.
46 ואיבעית אימא, ויסקוף את ידיו עליו ויצוהו. וישם דבר בפי בלעם, רבי אליעזר אומר, מלאך. רבי יוחנן אומר, 'חכה'. אמר רבי
47 יוחנן, מברכתו של אותו רשע, אתה למד מה היה בלבו. ביקש לומר, שלא יהו להם בתי פגסיות ובתי מדרשות, מה טובו אהליך
48 יעקב. לא תשרה שכניה עליהם, ומשפונותיך ישראל. לא תהא מלכותן נמשכת, פנחלים נפשו. לא יהא להם יתים ויתומים, פגנות
49 עלי נהר. לא יהא ריחן גורף, פנחלים נטע. לא יהיו להם מלכים בעלי קומה, פארוים עלי מים. לא יהיה להם מלך בן מלך, ויל
50 מים מדיניו. לא תהא מלכותן שולטת באומות, וחרעו במים רבים. לא תהא ענה מלכותן, וירם מאנג מלכו. לא תהא [אימיה]
51 מלכותן, ותנשא מלכותו. אמר רבי אבא בר כהנא, פולס חזרו לקללה חוין מבתי פגסיות ומבתי מדרשות, שנאמר ויחפוץ ה'
52 אלהיך לך את הקללה לברכה פי אהבך ה' אלהיך, קללה ולא קללות. אמר רבי שמואל בר נחמני, אמר רבי יוחנן, מאי דכתיב
53 נאמינים פצעי אוהב ונערתות נשיקות שונא' טובה קללה שקולל אחיה השילוני את ישראל, יותר מברכה שברכם בלעם הרשע.
54 אחיה השילוני קילל את ישראל ב'קנה', שנאמר והכה את ישראל באשר יגור הקנה במים וגו'. מה קנה זה עומד במקום מים, ויגעו

מחליף

56 רתח - באיזו שעה מהיום ה' כועס. אומרת הגמרא: פתלתל שיעי
 57 קמייחא - בשלשת השעות הראשונות שבוים, כטעם שיבואר
 58 להלן, והסימן לרגע הכעס שבאותם שעות הוא כי הוורא
 59 כפרקתא דתרנגולא - בזמן שהכרבות של התרנגול נהיית לבנה,
 60 ולא אדומה מאד כתמיד.
 61 שואלת הגמרא: כל שעתא ושעתא נמי הוורא - הרי בכל שעה
 62 משעות היום גם כן יש בכרבות צבע לבן, כלומר, שאינה אדומה
 63 מאד. משיבה הגמרא: כל שעתא ושעתא אית ביה סוריקי סוקי -
 64 בכל שעה ושעה, אף שיש לבנוניות בכרבות של התרנגול, אך
 65 יש שם גם שורות אדומות מאד, כהרגלם, ואילו ההיא שעתא -
 66 באותה שעה שה' כועס, לית ביה סוריקי סוקי - אין בה שורות
 67 אדומות מאד.
 68 מביאה הגמרא מעשה בענין זה: ההוא מינא דהיה בשיבובתיה -
 69 מעשה בימין, כופר בה/ שגר בשכנותו דרבי יהושע בן לוי, דהיה
 70 קא מצער ליה - שהיה מצער את רבי יהושע בן לוי. יומא חד נקמ
 71 (תרנגולתא) [תרנגולא] ויאסר ליה כפרעיה - יום אחד נטל רבי
 72 יהושע בן לוי תרנגול וקשרו ברגליו, ואותיב - וישב להתבונן בו,
 73 אמר, כי מנא ההוא שעתא, אילמייה - כשיגיע אותו זמן שתלכין
 74 כרבותו לגמרי ואדע שה' כועס, אקלל את אותו מין. כי מנא
 75 ההוא שעתא - כשהגיעה אותה שעה שהלבינה הכרבות, נמנם
 76 רבי יהושע בן לוי, ולא יכל לקלול. אמר, שמע מינא לא אורח
 77 ארעא - מוכח מכך שגרים לו נמנמו זה, שאין זה דרך ראוי
 78 לקלל בני אדם בזמן שה' כועס, דכתיב (משלי י כב) 'גם ענוש לצדיק
 79 לא טוב' - אין נכון לצדיק להעניש בני אדם, אפילו במיני -
 80 במינים, שהדין הוא שמותר לסבב את מיתתם בידיים, מכל מקום
 81 לא איבעי ליה למימר הכי - לא ראוי לומר כן, לקללם בזמן שה'
 82 כועס.
 83 הגמרא מבארת מדוע ה' כועס בשעות הראשונות של היום: תנא
 84 בברייתא משמיה דרבי מאיר, בלשון שהחמה זורחת, והמלכים של
 85 אמונת העולם מניחין בתריהו על ראשיהו, ומשחתיהו לחמה, מיד
 86 הוא כועס, וכיון שדרך המלכים לקום עד שעה שלישית שבוים
 87 (ברכות ט), לכן הקדוש ברוך הוא כועס באותן שלש שעות, וכמו
 88 שהתבאר לעיל.
 89 הגמרא ממשיכה לדרוש את פרשת בלעם. נאמר בפסוק: וינקם
 90 בלעם בכפר ויחבוש את אוניו וילך עם שרי מואב' (במדבר כב כא),
 91 תנא משום רבי שמעון בן אלעזר, מצאנו שאהבה ממשלת שורה של
 92 גדולה - הנהגת גדולה שדרך האדם לנהוג בעצמו, מאברהם
 93 אבינו, דכתיב כשהלך אברהם לעקוד את יצחק בנו (בראשית כב א)
 94 וישכם אברהם בכפר ויחבש את חמורו ויחק את שני נעריו אתו
 95 ואת יצחק בנו ויבקע עצי עלה וינקם וילך אל המקום אשר אמר
 96 לו האלהים, ואף שהיה ראוי לאברהם שיחבשו עבורו אחרים את
 97 חמורו, מתוך אהבתו לה' הזדרז וחבש בעצמו את חמורו ויצא
 98 לדרך. ומצאנו ששנאה ממשלת שורה של גדולה, מבלעם הרשע,
 99 שנאמר (במדבר כב כא) 'וינקם בלעם בכפר ויחבוש את אוניו', שמתוך
 100 שנאתו לישראל לא המתין שאחרים יחבשו עבורו את אתונו,
 101 אלא חבשו בעצמו.
 102 הגמרא לומדת הנהגות ראויות ממעשי בלק: אמר רב יהודה, אמר
 103 רבי, לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצוה אפילו שלא לשמה - שלא
 104 לשם שמים, שמתוך שעוסק בהם שלא לשמה, פא לאזר זמן
 105 לעשות כן לשמה. והראיה לדבר, ששכר ארבעים ושתים קרבנות
 106 שהקריב בלק, אף שעשה כן 'שלא לשמה', אלא כדי לקלל את
 107 ישראל, זכה ויצאה ממנו רות המואביה, אמה של מלכות בית
 108 דוד, שהרי אמר רבי יוסי ברי הונא, רות המואביה, בתו של עגלון
 109 מלך מואב, בן בנו של בלק מלך מואב היתה.
 110 הגמרא מביאה מימרא בענין שלמה המלך. מקשה הגמרא: אמר

1 כרע נפל שכב וגו', וכמו ששם לשון 'כרע שכב' מלמדת שסירא
 2 בא על יעל, שנאמר 'שכב', כך לשון 'כרע שכב' שנאמרה בבלעם
 3 משמעותה ביאה, והיינו שבא על אתונו.
 4 נאמר בפסוק שאמר בלעם על עצמו 'וידע דעת עליו' (במדבר כד
 5 טו). מקשה הגמרא: השתא - עתה, הרי אפילו את דעת בלעם לא
 6 היה ידע, כמו שיבואר, דעת עליו הוה ידע - וכי יתכן שידע את
 7 דעת ה'. מבארת הגמרא את קושייתה: מאי דעת בלעם - היכן
 8 מצאנו שלא ידע בלעם את דעת בהמתו, שנאמר (במדבר כב ל)
 9 'ותאמר האתון אל בלעם הלא אנכי אתך אשר רכבת עלי
 10 מעודך עד היום הוה ההספן הספנתי לעשות לך כה ויאמר לא/
 11 וכך הוא פירוש הפסוק, דאמרי ליה - שאמרו לו שרי מואב
 12 לבלעם, מאי מעמא לא רכבת סוקי - מדוע אינך רוכב על סוס,
 13 שהוא ממרה יותר ללכת. אמר ליה בלעם, אכן יש לי סוס, אך
 14 שדאי ליה פרטיבא - הנחתי אותו במקום מרעה, לאכול עשבים
 15 לחיים. אמר ליה - אמרה האתון לבלעם 'הלא אנכי אתונך', אמר
 16 להם בלעם, אכן היא אתוני, אך אינה משמשת אותי לרכיבה,
 17 אלא למעניא בעלמא - לנשיאת משאות בלבד. המשיכה האתון
 18 ואמרה לו 'אשר רכבת עלי', ולא רק לנשיאת משאות. אמר להם
 19 בלעם, אקרא בעלמא - בדרך מקרה בלבד אני רוכב עליה, אך
 20 בדרך כלל אני רוכב על סוס. המשיכה האתון ואמרה 'מעודך עד
 21 היום הוה', שתמיד אתה רוכב עלי, ולא עוד, אלא שאני עושה לך
 22 מעשה אשיות בלי ליה. מבארת הגמרא היכן נרמז דבר זה בפסוק
 23 כתיב קמא שאמרה לו האתון 'הספנתי', וכתב התם לגבי
 24 דוד המלך שהיה זקן ואף כשכיסוהו בבגדים היה לו קר, ויאמרו
 25 לו עבדיו ויקשו לאדני המלך נערה בתולה ועמדה לפני המלך
 26 ותהי לו סכנת ויכבה בחיקך וחס לאדני המלך' (מלכים א' א ב),
 27 ומוכח ש'סוכנת' הוא לשון חימום. וכיון שהוכח שבלעם לא ידע
 28 אפילו מה בהמתו עומדת להשיב לו, ודאי לא ידע את דעתו של
 29 הקדוש ברוך הוא.
 30 מתרצה הגמרא: אלא, מאי 'וידע דעת עליו', שהיה בלעם יודע
 31 לבונו אותה שעה שהקדוש ברוך הוא כועס בה, והיינו דאמר ליה
 32 - וזהו מה שאמר להם הנביא מיכה לישראל (מיכה ו ה) 'עמי זכר נא
 33 מה יעז בלק מלך מואב ומה ענה אותו בלעם בן פעור מן השמים
 34 ועד הגלגל למען דעת צדקות ה', מאי - מה פירוש הפסוק 'למען
 35 דעת צדקות ה', אמר ליה הקדוש ברוך הוא לישראל, דעו נא כמה
 36 צדקות עשיתי עמכם, שלא בעסקתי כל אותן הימים בימי בלעם
 37 הרשע - כשרצה בלעם לקלל את ישראל, שאילמלא בעסקתי כל
 38 אותן הימים, לא נשתיר משונאייהו של ישראל וכלומר מישראל
 39 שרוד ופליט.
 40 ממשיכה הגמרא ומבארת: והיינו דאמר ליה בלעם לבלק בנבואה
 41 הראשונה, כשיביקש לקלל את ישראל 'מה אקב לא קבה אל ומה
 42 אועם לא ועם ה', מלמד שכל אותם הימים לא ועם ה' (וגו' אותן)
 43 היום (הימים) לא ועם ה', כלומר, שידע בלעם לכיון את השעה
 44 שבה הקדוש ברוך הוא כועס, ואז מתקיימות הקללות, ורצה
 45 לקלל את ישראל באותה שעה, ובאותם הימים לא כעס ה', ולא
 46 יכל בלעם לקלל את ישראל.
 47 הגמרא מביאה דרשה נוספת שבה מבואר זעמו של ה'. נאמר
 48 בפסוק: 'אל וועם בכל יום' (תהלים יב), מבררת הגמרא: וקמה זמן
 49 הוא זעמו של ה'. משיבה הגמרא: דעו, שנאמר (תהלים ל ה) 'כי רגע
 50 באפס חיים כרצונו וגו', כלומר שרגע אחד הוא 'אפס', כעסו של
 51 ה'. איבעית אימא - ראה נוספת לכך שזעמו של ה' הוא רגע,
 52 שנאמר (שעיה כו ב) 'לך עמי פא כתרדוד וסגור דלתיד בעדך חכי
 53 [והתחבאי] כמעט רגע עד ועבר זעם', ומוכח שבאותו זמן שהוא
 54 'רגע' עובר הזעם של ה'.
 55 הגמרא מבררת מתי הוא זמן כעסו של ה'. מבררת הגמרא: אמת

56 'אשר יעשה העם הזה לעמך, שמשמע ישראל הוצרכו למצוא
 57 דרך לחזיק למואבים, הרי עמך לעם הזה מיבעי ליה - היה בלעם
 58 צריך לומר שעצה זו היא כיצד יזיקו המואבים לעם הזה, כלומר
 59 לישראל. אמר רבי אבא בר בתנאי, לשון זו היא בארם שמקלל את
 60 עצמו, ואינו רוצה לומר זאת בפירוש ולכן הוא תולה קללתו
 61 באחרים, וכך כאן לא רצה בלעם לומר בפירוש שהמואבים
 62 מפרחים מִישראל וצריכים למצוא דרך להזיק להם, אלא אמר
 63 לשון שישתמע ממנה כאילו ישראל הם שצריכים להזיק
 64 למואבים.
 65 מבארת הגמרא מה היתה עצתו של בלעם: אמר (להם) [לו] בלעם
 66 לבלק, אלהיהם של אלו - של ישראל, שונא זיפה הוא, והם
 67 מתאווים לכלי פשתן - וישראל רוצים לקנות בגדי פשתן, בוא
 68 ואישאך - ואתן לך עצה כיצד להכשילם, ועל ידי כך יכעס עליהם
 69 ה'. עשה להן קלעים - אהלים, והושיב בהן זונות, ועשה כן באופן
 70 שתהיה זנייה יושבת מבחזי, וילדה - צעירה מבפנים, וימכרו להן
 71 כלי פשתן. עשה להן בלק קלעים ממקום ששמו 'הר שלג' ועד 'בית
 72 הדישמות', והושיב בהן זונות, זנייה מבחזי וילדה מבפנים, ובשעה
 73 שישראל אוכלין ושותין ושמתין, ויוצאין למייל בשוק, ומגיעים
 74 לאותם קלעים, אומרת לו הזנייה היושבת בחוץ, אי אתה מבקש
 75 - האם אינך רוצה לקנות כלי פשתן, והיתה הזנייה אומרת לו את
 76 מחירים פשוה - כפי שהם שוים באמת, וילדה היושבת פנים
 77 אומרת לו את מחירים פחות משווים האמתית, וכך היו עושים
 78 שתיים ושלש פעמים, ואחר כך אומרת לו הילדה, הרי את כאן כבן
 79 בית, שב ברוד - בחר לעצמך אילו בגדים נאים אתה רוצה לקנות,
 80 וצרכורי - וכדים של יין עמוני מונח אצלך, ובאותה שעה עדיין
 81 לא נאסר (יין של עמוני ולא) יין של נכרים, אמרה לו הילדה, רצונך
 82 שתשתה בוס של יין, והיה שותה, בין שתתה והשתכר בער בו
 83 יצרו הרע, אמר לה הילדה, השמיעי לי לתשמיש. הוציאה וראתה
 84 - עבודה זרה שלה מתוך חיקה, ואמרה לו עבוד לזה, אמר לה,
 85 הלא יהודי אני ואסור לי לעבוד עבודה זרה. אמרה לו, ומה איכפת
 86 לך, כלום - וכי מה מכבשים ממך, אלא פיעור - שתעשה צרכיך
 87 בפני העבודה זרה, [והוא אינו יודע שעבודתה כפך], ולא עוד, אלא
 88 שלאחר שעבד עבודה זרה, אמרה לה, איני מנחיתך עד שתכפור
 89 בתורת משה רבך, שנאמר (דברים טו א) 'המה באו כעל פוער וינורו
 90 לבשת יסרו מדרכם והלכו לעבודה זרה ויהיו שפוצים באהבים',
 91 שמתוך אהבתם לזנות היו משוקצים, שכפרו בקדוש ברוך הוא.
 92 נאמר בפסוק בענין זה (במדבר כה א) 'וישב ישראל בשמים ויחל העם
 93 לזנות אל בנות מואב, רבי אליעזר אומר, 'שמים' היה שמה של
 94 אותו מקום. רבי יהושע אומר, על שם מעשיהם של ישראל מכונה
 95 המקום כך, והיינו על שם שנתעסקו בדברי שטות - בדברי עבירה.
 96 נאמר בפסוק: 'ותקראן לעם לזבחי אלהיהן' (שם כה ב), ונחלקו
 97 התנאים בביאור לשון 'ותקראן', רבי אליעזר אומר, ערומות פגעו
 98 בהן, כדי שיהא יצרם תוקפם, ו'ותקראן' היינו שפגשו בהן ממש,
 99 ואילו אדם הלבוש בבגדים, הרי פוגעים תחילה בבגדיו. רבי יהושע
 100 אומר, 'ותקראן' הוא מלשון 'קרי', שמחמתן פגעו בולן בעלי קריו.
 101 הגמרא מביאה מחלוקת נוספת של רבי אליעזר ורבי יהושע
 102 במשמעות שם מקום: נאמר בפסוק לגבי מסעי בני ישראל ויחננו
 103 ברפידים' (שמות יא א), ו'מא' לשון 'רפידים', רבי אליעזר אומר רפידים
 104 היה שמה. רבי יהושע אומר, לא היה זה שם המקום, אלא כונה
 105 'רפידים' על שם שריפו עצמן מדברי תורה - נחלשו מלעטק
 106 בתורה, שנאמר (ירמיהו לו ב) 'לא הפנו אבות אל בני מרפיזן ידים',
 107 כלומר, לא יפנו האבות להטיב לבנים, מפני שרפו ידיהם של
 108 הבנים מדברי תורה.
 109 הגמרא מביאה דרשה על פרשת בנות מואב: אמר רבי יוחנן, כל
 110 מקום שנאמר בתורה לשון 'וישב', אינו אלא לשון צער, שנאמר

1 מחליף - לאחר שנקצץ הוא חוזר וגדל, וישרשו מרובין, ואפילו
 2 כל רוחות שבעולם באות ונושבות בו אין מיוזות אותו ממקומו,
 3 אלא הוא הולך ונא עמקו - נע וגד עם הרוחות, כיון שהוא רך,
 4 ובין שורמנו - שקטו הרוחות, עמד - נשאר הקנה במקומו, כך
 5 ישראל משולים לאילן העומד על המים, שאף בשנת בצורת יש
 6 לו מים, וכך לישראל יש תמיד ברכה, ואף אם הורגים בהם הם
 7 מתרבים שוב, ואף אחרי כל הצרות שעוברות עליהם הם נשארים
 8 במקומם. אבל בלעם הרשע, ברבן בארז, ויש בזה קללה, מה ארו
 9 זה אינו עומד במקום מים, וישרשו מועטין, ואין נעו מחליף -
 10 לאחר שקוצצים אותו אינו חוזר וגדל, ואמנם אפילו כל הרוחות
 11 שבעולם באות ונושבות בו אין מיוזות אותו ממקומו, אך בין
 12 ששקבה בו רוח דומית, שהיא רוח קשה, מיד עוקרתו והופכתה על
 13 פניו, כך התכוין בלעם לקלל את ישראל, ועל זה אמר שלמה
 14 המלך שטובים הם 'פעעי אהב', שהוא אחיה השילוני, שאף
 15 בלקלח נקט לשון ברכה, מנישקות שונא, והן ברכתיו של
 16 בלעם, שרמוזים בהם קללות. מוסיפה הגמרא עוד מעלה שיש
 17 בקנה: ולא עוד, אלא שזכה קנה ליפול ממנו קולמוס לכתוב ממנו
 18 ספר תורה נביאים וכתובים.
 19 הגמרא דורשת את דברי בלעם. נאמר בפסוק: 'וירא את הקיני
 20 וישא משלו ויאמר איתן מושבך ושים בסלע קנך' (במדבר כד א),
 21 מבארת הגמרא: אמר לו בלעם ליתרו המכונה 'קיני', כי לא
 22 היתה עמו באותה עצה שרעו כל להשליך את ילדי ישראל
 23 ליאור, והרי עמית היתה, וגם כפי הושיבך אצל איתני עולם
 24 ויחזיקם שבעולם, כיצד הגעת לזכות זו שבניך ישבו בסנהדרין,
 25 שהם 'איתני עולם', וזהו ביאור הלשון 'איתן מושבך'.
 26 מסייעת הגמרא למימרא זו: והיינו דאמר רבי חייא בר אבא, אמר
 27 רבי סימאי, שלשה אנשים היו בשעה שניתנה לפרעה אותה עצה,
 28 של השלכת ילדי ישראל ליאור, ואלו הן, בלעם, איוב ויתרו. בלעם
 29 שיעץ עצה זו, נהרג, שנאמר (במדבר לא ט) 'ואת בלעם בן בעור הרגו
 30 בתרבי'. איוב שמתק שמשמע עצה זו, ולא התנגד לה, נידון בפורין,
 31 כמובא בספר איוב. ויתרו שפרח מחמת שלא הסכים לעצה זו, וכן
 32 בני בניו לישב בלשפת הנזית - בסנהדרין, שנאמר (ד"ה א ב ג)
 33 'ומשפחות סופרים וישיבי יעקב תרעתים שמעתיים סוכתים תמה
 34 תקינים הנאים מחמת אבי בית רבך', ומשפחות סופרים' היינו
 35 סנהדרין, 'והקינים' המוזכרים בפסוק הם בני בניו של יתרו, דכתיב
 36 'ובני קיני חתן משה עלו מעיר התמרים' (שופטים א טו).
 37 נאמר בפסוק: 'וישא משלו ויאמר אוי מי יתה משמו אל' (במדבר כד
 38 ב), (אמר רבי שמעון בן לקיש, אוי לו למי שמחיה עצמו בשם אל
 39 - שעושה מעצמו אלוה). אמר רבי יוחנן, פירוש אחר לפסוק זה,
 40 אוי לה לאומה שתמצא לעכב את ישראל מלהגאל בשעה
 41 שתקדוש ברוך הוא עושה פדיון לבניו וגואל אותם, ומשל לדבר,
 42 מי מטיל כסותו - בגדו, בין לבאי ארצה ללביאה, בשעה שנוקקין
 43 זה עם זה, לעכבם שלא יודקו לזה לזה, הרי ודאי הוא מסתכן
 44 בנפשו, כך איוז אומה תוכל לעכב את ישראל בגלות בשעה
 45 שהקדוש ברוך הוא ירצה לגואלם.
 46 נאמר בפסוק: 'וצים מיד בתים' (שם כד כד), ו'צים' הם ספינות
 47 גדולות, ובביאור 'בתים' אמר רב, זהו מקום ששמו 'ליבון אספיר',
 48 שמשם יבאו אותם 'צים'. נאמר בהמשך הפסוק 'וענו אשור וענו
 49 עבר', מבארת הגמרא: שאותם אומות שיבאי ה' לעתיד לבוא
 50 ביצים, כלומר בספינות גדולות, עד ארץ אשור קבלי מיקלל -
 51 יהרגו את כל האומות, מן ארץ - ומארץ אשור והלאה,
 52 משעבדי שיעבדי - רק ישתעבדו באומות, ולא יהרגום.
 53 נאמר בפסוק לאחר שראה בלעם שאינו יכול לקלל את ישראל:
 54 'ועתה הנני הולך לעמי לכה אעצבך אשר יעשה העם הזה לעמך
 55 באחרית הימים' (במדבר כד ד). מדייקת הגמרא: מדוע אמר בלעם

39 הן הנה היו לבני ישראל בדבר בלעם: ותולה קללתו בחברו. וכך בלעם לא רצה
40 לתלות שפלותו זה בבלק שיהא הוא צריך לבקש עצה היאך ישלחו בה ישראל אלא
41 בישראל תלה השפלות לומר שהן צריכין לעצה שיכשלו בה בני מואב שלא
42 תתקוף ידי מואב על ישראל והיינו דכתיב אשר יעשה העם הזה לעמך. מ"ר. ל"א

43 תולה קללתו בחברו כלומר שפלותו כתולה
44 קללה במואב ולא רצה לכתוב כלפי ישראל
45 כמו שאמר בלעם הרעה על ישראל: קלעים. אילים של
46 קלעים כמו שעושין בשוקים: בערבות מואב
47 מהר שלג. שניר: כשתיה אומר לה. ישראל
48 כלי פשתן זה בכמה זקנה אומרת לו דמי
49 שוויי וילדה אומרת לו בפחות מכדי שוויי
50 כמו עושין עד כ' או עד ג' פעמים: בירד
51 לעצמך. כל תכשיטין שאתה רוצה: צרצרי.
52 נודות: כוער בו. שהיה משתכר ובוטר בו יצר
53 היע: השמיע. היו שומעת לתשמיע: פיעור.
54 כך היתה עבודתו של פעור שמתרזים לפניו:
55 ה"ע כלום מבקשין ממך אלא פיעור הוא
56 עושה ושוב אומרת לו כפור בתורת משה
57 רבך והוא עושה: וינורו לבשת. סרו מדרבם
58 והלכו אחר הבשת: באהבם. מתוך תאות
59 אהבתם לזנות היו משוקצים שכפרין
60 בחשב"ה: ותקראו: בגופן ותקראו (משמעו
61 שכן עושין עד כ' או עד ג' פעמים: בירד
62 לפעמים: בירד) מאי רפידים: אידי לדליל
63 איפליגו ביה ר"א ור' יהושע במשמעות
64 דשטים נקיש נמי רפידים דפליגי ביה בכי האי
65 גונא: לא הפנו אבות אל בנים. להשיב
66 להם: מפני רפיון ידים. של תורה ומצות והכי
67 נמי רפידים רפיון ידים הוא כלומר מפני
68 שרפו ידם מן התורה בא עליהם עמלק: שבר
69 כ"ד אלפים מישראל. שהרגו בעצתו הלך
70 לטול מבלק ומזקיני מדין: נמלא הבע קריני.
71 כך בלעם שאל שכר ונהרג: נזו מיניה. תחבו
72 ממנו: בלעם בן בעור הקוסם הרגו חברב.
73 ההוא קרא ביהושע כתוב: ולכסוף. שנתן
74 עניו לקלל את ישראל נטלה ממנו נבואה
75 ונעשה קוסם: מסגני ושלטא הואי. אשת
76 סגנים ושרים היתה: אייזן לנברא נגר. ונתנה
77 למזכירי חבל ספינה ל"א נגרי חרישים:
78 הרגו

1 מחליף. לאחר שנקצץ: אינו עומד במקום מים. והאי דכתיב כארזים עלי מים
2 שכניה היא דאמרה איהו אמר כארזים כלומר שאין עומדין במקום מים שכניה
3 אמרה עלי מים וכן כולוהו מפרש באגדה ככה"ג כנחלים נטיו הוא אמר כנחלים
4 פוסקין לפעמים יצאה בת קול [ואמרה] נטיו הוא אמר כנחת אמרה בת קול עלי נדר
5 הוא אמר כאהלים יצאה בת קול ואמרה נטע
6 ה: רוח דרומית. קשה: לא עמנו היתה
7 באותה עצה. שגור פרעה כל הבן הילוד
8 היאורה בתמייה ראי היתה כדלקמן: ומי
9 הושיבך אצל אייתיני עולם. שעתידים בניך
10 לישב לבשכת הגזית והיינו דכתיב איתן
11 ומשך וכי בין אייתיני עולם אתה יושב מי
12 הזיקך רבך: שמחיה עצמו בשם אל. עושה
13 עצמו אלה כמו פרעה חרירם: לשון אחר מי
14 שמחיה עצמו. כלומר או להם לאותן בני
15 אדם שמחין ומעדין עצמן בעדה"ו ופורקן
16 עול תורה מעל צוארם ומשמנין את עצמן:
17 מעול אל. כשמישים הקב"ה פדיון לעצמו
18 ומשלם גמול לצדיקים לעתיד לבא. כך
19 שמעת: או לה לאומה שתמצא. או לה
20 לאומה שתהיה באותן הימים שיעלה על
21 דעתה לעכב ישראל: מי מטייל ככות בין
22 לבאי וכו'. לעכב שלא יודקק זה לזה
23 ומסוכן הוא כלומר מי הוא שיכול לעכב את
24 ישראל והקב"ה מכניסם: צי"ם. ספינות
25 גדולות כמו (ישעיה לג) וצי אדיר (בל)
26 יעברנו: וצי"ם מיד כתום אמר רב ליבא
27 אכפיר. דכתיב היינו מקום ששמו כר: עד
28 אשור פקטל קטיל. ומאשור ואילך
29 משעבדי להו שעבדי: וצי"ם מיד כתום וענו
30 אשור. דקטלי להו וענו עבר דמשעבדי להן
31 עד אשור: כתום. רומים כלומ' אותן אומות
32 שהביא הקב"ה בצים עתידין להרוג את כל
33 האומות עד אשור ומאשור ואילך מניחין
34 אותן ומשעבדין בהם (ומניחין אותן) ולעתיד
35 קא מייירי: הן הנה היו לבני ישראל לא גרסין
36 אלא ה"ג הנני הולך לעמי לכה איעצך אשר
37 יעשה העם הזה לעמך עמך לעם הזה כמע
38 ליה. שהשיא עצה בלבק שנכשלו בה ישראל

מחליף ויששיו מרובין, ואפילו כל רוחות שבעולם
באות ונשבות בו, אין מיוזות אותו ממקומו. אלא הוא
הולך ובא עמה, פיון שדוקמו הרוחות, עמד קנה
במקומו. אכל בלעם הרשע, ברבן באר', מה ארו זה
אינו עומד במקום מים, ויששיו מועטין, ואין נועו
מחליף, אפילו כל הרוחות שבעולם באות ונשבות בו,
אין מיוזות אותו ממקומו, פיון שששבה בו רוח דרומית,
מיד עוקרתו והופכתו על פניו. ולא עוד, אלא שזכה
קנה ליטול ממנו קולמוס לכתוב ממנו ספר תורה
נביאים וכתובים. וירא את הקיני וישא משלו, אמר
לו בלעם ליתרו, קיני, לא הוית עמנו באותה עצה. מי
הושיבך אצל אייתיני עולם? והיינו דאמר רבי תיבא בר
אבא, אמר רבי סימאי, שלשה היו באותה עצה, אלו
הן, בלעם, איוב ויתרו. בלעם שעיין, נהרג. איוב
ששתק, נידון בסיפורין. ויתרו שפרה, וכו בני בניו לישב
בלשכת הגזית, שנאמר 'משפחות סופרים וישבי יעבין
תרתנים שמעתיים סוכתים המה הקינים הבאים
מחמת אבי בית רבך'. וכתבי 'בני קיני חותן משה עלו
מעיר התמרים'. וישא משלו ויאמר אוי מי יהיה משמו
אל', (אמר רבי שמעון בן לקיש, אוי מי שמחיה עצמו
בשם אל). אמר רבי יוחנן, אוי לה לאומה שתמצא
בשעה שהקדוש ברוך הוא עושה פדיון לבניו, מי
מטייל כסותו בין לבאי ללביאה, בשעה שנוקקין זה עם
זה. וצי"ם מיד כתום, אמר רב, 'ליבון אספיר'. וענו
אשור וענו עבר, עד אשור קטלי מיקטל, מבאן ואילך
משעבדי שיעבדי. הנני הולך לעמי לכה איעצך אשר
יעשה העם הזה לעמך, עמך לעם הזה? ליה?

28 אמר רבי אבא בר כהנא, פאדם שמקלל את עצמו, ותולה קללתו באחרים. אמר [לו], אלהיהם של אלו שונא וזמה הוא. והם מתאווים
29 לכלי פשתן, הוא ואשיאך עצה. עשה להן קלעים, והושיב בהן זונות, וקינה מבחוגן, וילדה מבפנים, וימכרו להן פלי פשתן. עשה להן
30 קלעים מ'הר שלג' עד 'בית הישימות', והושיב בהן זונות, וקינה מבחוגן, וילדה מבפנים, ובשעה שישראל אוכלין ושותין ושמחין,
31 ויוצאין לטייל בשוק, אומרת לו הקינה, אי אתה מבקש פלי פשתן. וקינה אומרת לו בשוה, וילדה אומרת לו בפחות, שתים ושלש
32 פעמים, ואחר כך אומרת לו, הרי את פגן בית, שב ברוד לעצמך. ויצרצורי של יין עמוני מונח אצלך, ועדיין לא נאסר יין של נכרים.
33 אמרה לו, רצונך שתשתה בוס של יין, פיון ששתה, בער בו. אמר לה, השמיעי לי. הוציאה וראתה מתוך חיקה, אמרה לו, עבדו ליה.
34 אמר לה, הלא יהודי אני. אמרה לו, ומה איכפת לך, כלום מבקשים ממך, אלא פיעור, [והוא אינו יודע שעבודתה בכך], ולא עוד,
35 אלא שאינו מנחמדך עד שתכפור בתורת משה רבך, שנאמר 'המה פאו בעל פעור וינורו לבשת ויהיו שקוצים באהבם'. וישב ישראל
36 בשמים, רבי אליעזר אומר, 'שמים' שמה. רבי יהושע אומר, שנתעסקו בדברי שטות. ותקראו לעם לובחי אליהו, רבי אליעזר אומר,
37 ערומות פגעו בהן. רבי יהושע אומר, שנעשו פולן בעלי קריין. מאי לשון 'רפידים', רבי אליעזר אומר, רפידים שמה. רבי יהושע אומר,
38 שרופו עצמן מדברי תורה, שנאמר 'לא הפנו אבות אל בנים מרפיון ידים'. אמר רבי יוחנן, כל מקום שנאמר 'וישב', אינו אלא לשון
39 צער, שנאמר 'וישב ישראל בשמים ויהל העם לזנות אל גנות מואב'. וישב יעקב בארץ מגורי אביו בארץ פנעו, ויבא יוסף את דבתם
40 ויעה אל אביהם. ונאמר 'וישב ישראל בארץ גשן', ויברכו ימי ישראל למוות. וישב יהודה וישראל לבטח איש תחת גפנו ותחת
41 תאנתו, ויקם ה' ששון לשלמה את הדר האדומי מנרע תמלך הוא באדום. ואת מלכי מדין הרגו על חלליהם וגו' ואת בלעם בן
42 בעור הרגו בחרב, בלעם, מאי בעי התם? אמר רבי יוחנן, שהלך ליפול שכר עשרים וארבעה אלף [שהפיל מישראל]. אמר מר זוטרא
43 בר טוביה, אמר רב, היינו דאמר אינשי, נמלא אולא למיבעי קרני, אודני דתוו ליה, וזין מיניה. ואת בלעם בן בעור הקוסם, קוסם,
44 נביא הוא. אמר רבי יוחנן, בתחלה נביא, ולכסוף קוסם. אמר רב פפא, היינו דאמרי אינשי, מסגני ושלטמי הוא, אייזן לנברי נגרי.

1 הרגו אל חלליהם. מיתות הרבה משמע שתלאוהו והציתו אש תחת הצליבה
 2 והתכו ראשו ונפל לתוך האש תלייה היינו חנק תחיכת הראש הרג כשנפל לארץ
 3 סקלה כשנפל לאור היינו שריפה: בר תלתין ותלת. ורח' לית ליה דר' סימאי
 4 דאמר לעיל שלשה היו באותה עצה דפרעה בלעם ואיבו ויתרו דלר' סימאי בלעם
 5 חיה יותר מן מאתים ועשר שנים דהא היה
 6 בעצת פרעה דכל הבן הילול היאורה
 7 תשליכוהו דלרבי סימאי כל אותן מאתים
 8 ועשר שנים שהיו ישראל בגלות מצרים עד
 9 מלחמת מדין היה בלעם: חנירא. תרגום של
 10 פיסת: כד קטל יתיה פנחס ליספאת. שר
 11 צבא ואפילו סקליה אחר כל המלחמה
 12 נקראת על שמו: כבולחו. מלכים והדיוסות:
 13 לא תפיש ותדרוש. לגנאי: לבר מכלעם.
 14 דכל מה דמשכחת ליה לגנאי דרוש: (שמא
 15 יצא זה לתרבות רעה) לאחר שיצא
 16 לתרבות רעה אמר ווי. לכך כתוב דייג:
 17 א"ל הקב"ה לדואג והלא גבור אתה
 18 בתורה. למה תתהלל לספר לשון הרע על
 19 דוד: לא חסד תורה עליך. לא חכם בתורה
 20 אתה דכתיב (משלי לא) ותורת חסד על
 21 לשונה: מרצחים. שהרג נוב: עלי פיד. ולא
 22 בלב: בתחלה ייראו. הצדיקים היו יראים
 23 שלא ילמד אדם ממעשיו של דואג שהולך
 24 וחוטא ומצליח: ולבסוף. כשמת בחצי ימיו
 25 ושב גמולו בראשו ישחק: חיל בלע ויקאנו.
 26 המתן עד שתשכח תורת: אמר לפני
 27 ומכטנו יורישנו אל. אל תמתין לו עד
 28 שתשכח אלא תמחר ותשכחנה: כי
 29 מדרשא. מאהל זה בית המדרש: ושרשך
 30 מארץ חיים סלה. שורש שלו תכסה מארץ
 31 חיים דלא להווי ליה בנין רבנן: כל אבותיו
 32 בשתורה. שהיה בקי בחסידות ויתירות:
 33 שוקל קלים וחמורים. יודע דדרוש בקל

1 'הרגו בני ישראל [בתרב] אל חלליהם, אמר רב,
 2 שקיימו בו ארבע מיתות, סקילה, ושריפה, הרג וחקן.
 3 אמר ליה ההוא מינא לרבי חנינא, מי שקימע לך בלעם,
 4 בר פמה הוה. אמר ליה, מיכתב לא פתיב. אלא,
 5 מדכתיב 'אנשי דמים ומרמה לא יחצו ימיהם', בר
 6 תלתין ותלת שנין או בר תלתין וארבע. אמר ליה,
 7 שפיר קאמרת. לדידי חזי לי פנקסיה דבלעם, והוה
 8 פתיב ביה 'בר תלתין ותלת שנין בלעם חגורא, בר
 9 קטיל יתיה פנחס ליספאה'. אמר ליה מר פריה דרבינא
 10 לבריה, בבולחו לא תפיש למדרש, לבר מבלעם הרשע,
 11 דכמה דמשפחת ביה, דרוש ביה. פתיב דואג, וכתיב
 12 'דויג'. אמר רבי יוחנן, בתחילה יושב הקדוש ברוך
 13 הוא ודואג, שמא יצא זה לתרבות רעה. לאחר שיצא,
 14 אמר 'וי שיצא זה' (סמן גבור, ורשע, וצדיק, חיל
 15 וסופר). אמר רבי יצחק, מאי דכתיב 'מה תתהלל
 16 ברעה הגבור חסד אל כל היום', אמר לו הקדוש
 17 ברוך הוא לדואג, לא גבור בתורה אתה? מה תתהלל
 18 ברעה. לא חסד אל נטוי עליך כל היום? ואמר רבי
 19 יצחק, מאי דכתיב 'לרשע אמר אלהים מה לך לספר
 20 חוקי', אמר לו הקדוש ברוך הוא לדואג הרשע, מה לך
 21 לספר חוקי, בשאתה מנעי לפרשת מרצחים, ופרשת
 22 מספרי לשון הרע, מה אתה דורש בהם. יתשא בריתי
 23 עלי פיד, אמר רבי אמי, אין תורתו של דואג אלא

1 וחומר: במגדל הפורח באויר. מתג עליונה שלמעלה מן הלמד מפני מה כפופה
 2 למטה. לשון מ"ר מפי השמועה. ל"א במגדל הפורח באויר הנכנס לארץ העמים
 3 בשידה תיבה ומגדל אם הוא טמא אם לאו. ל"א ג' מאות הלכות במגדל הפורח
 4 באויר לעשות כישוף להעמיד מגדל באויר כגון שלש מאות הלכות בנטיעות
 5 קשואין דאמרן בפירקין דלעיל (דף סח).
 6 ולמורי נראה דה"ג שלש מאות הלכות
 7 במגדל העומד ובאירו ומשנה אחת
 8 באהלות (פ"ד משנה א) דמשתעי הכי
 9 מגדל העומד באויר וטומאה בתוכה כלים
 10 שבתוכו טומאים וכן נראה לר': רבותא
 11 למכאא בעיי. וללמוד תורה חנמא לבא
 12 בעי דהא בשני דרב יהודה כולחו תניי
 13 בסדר נויקין היה לה הגמרא שלוק לא היה
 14 אלא בסדר נויקין שלא היו מרבין כל כך
 15 (ולדרוש: האשה שכוששת ירק בקרייה. לא
 16 אשכחתיה במסכת עוקצין: שכוששת ירק.
 17 בחומץ או בציר טהורים דאין מקבלין
 18 טומאה ע"י עוקצין שאם נגע טומאה
 19 בשרשיו העלין טהורין שאין נעשין יד לעלין
 20 מאחר שכבשם שאין מניחין לשם אלא
 21 למראה: וייתם שכבשן בשרפיהן. איתא
 22 במסכת עוקצין (פ"ב מ"א) טרפיהן. עלין
 23 שלוק טהורין הויתים שאין נעשין להם בית
 24 יד להכניס להם טומאה: הויות דרב ושמואל
 25 קא חיינא הכא. דלא הוה ידע מאי טעמא
 26 דן טהורין: תליסר מתיבתא. י"ג ישיבות
 27 שאנו עוסקין כולן במסכת עוקצין ויודעין
 28 אותה יפה ואפי' הכי בהם היו חסידים יותר
 29 ממנו דאלו רב יהודה כו': לא סביר. לא היו
 30 יודעין הלכה לפרשה כתקנה בטעמא: דלא
 31 סלקא להו שמעתתא כו'. שלא זכו לקבוע
 32 הלכה כמותן: ומתרגמינן לחלושין. ואנן תנן
 33 לשון חלוטין גבי מצורע: אלופי. היינו רבי:
 34 אוכל

24 משפחה ולחזין. ואמר רבי יצחק, מאי דכתיב 'ויראו צדיקים ויראו ועליו ישחקו', בתחילה ייראו ולבסוף ישחקו. ואמר רבי יצחק,
 25 מאי דכתיב 'חיל בלע ויקאנו כמכטנו יורישנו אל', אמר דוד לפני הקדוש ברוך הוא, רבוננו של עולם, ימות דואג. אמר לו, 'חיל
 26 בלע ויקאנו'. אמר לפניו, 'כמכטנו יורישנו אל'. ואמר רבי יצחק, מאי דכתיב 'גם אל יתצד לגנח', אמר הקדוש ברוך הוא לדוד,
 27 יתני דואג לעלמא דאתי. אמר לפניו, 'גם אל יתצד לגנח'. מאי דכתיב 'חתד וסחד מאהל יתישך מארץ חיים סלה', אמר הקדוש
 28 ברוך הוא, לימרו שמעמא בי מדרשא משמיה. אמר לפניו, 'חתד וסחד מאהל'. ליתוי ליה בנין רבנן 'יששך מארץ חיים סלה'.
 29 ואמר רבי יצחק, מאי דכתיב 'איה סופר איה שוקל איה סופר את המגדלים', 'איה סופר', כל אותיות שבתורה. 'איה שוקל', שישוקל
 30 כל קלים וחמורים שבתורה. 'איה סופר' את המגדלים, שהיה סופר שלש מאות הלכות פסוקות במגדל הפורח באויר. אמר רבי
 31 [אמי], ארבע מאה פגיו, בעו דואג ואחיתופל במגדל הפורח באויר [ולא איפשט להו חד]. אמר רבא, רבותא למכעי פגיי? בשני
 32 דרב יהודה, פולי תגוי בנין, ואנן קא מתנינן טובא בעוקצין, וכי הוה מטי רב יהודה, 'אשה שכוששת ירק בקרייה'. ואמרי לה,
 33 'יתים שכבשן בטרפיהן טהורים'. אמר, הויות דרב ושמואל קא חיינא הכא. ואנן קא מתנינן בעוקצין, תלת סרי מתיבתא, ורב
 34 יהודה שלוק מסאניה ואתא מברא, ואנן צווינן וליפא דמשנח בן. אלא, הקדוש ברוך הוא ליפא בעי, דכתיב 'וה' יראה ללכב'.
 35 אמר רב משרשא, דואג ואחיתופל לא [הו] סברי שמעמא. מתקוף לה מר זוטרא, מאן דכתיב ביה 'איה סופר איה שוקל איה
 36 סופר את המגדלים', ואת אמרת לא הו סברי שמעמא. אלא, דלא הוה סלקא להו שמעמא אליפא דהלכתא, דכתיב 'מוד ה'
 37 ליראיו'. אמר רבי אמי, לא מת דואג, עד ששכח תלמודו, שצאמר 'הוא ימות באין מוסר וברוב אוילתו ישגה'. רב (אשי) אמר,
 38 נצטרע, שצאמר 'הצמתה כל זונה מן'. פתיב התם 'לצמותות', ומתרגמינן 'לחלוטין'. ותנן, אין בין מוסר ומחלט אלא פריעה
 39 ופרימה (סמן שלשה, ראו, וחצי, וקרא). אמר רבי יוחנן, שלשה מלאכי חבלה נודמו לו לדואג, אהר ששיב תלמודו, ואחד
 40 ששרף גשמתו, ואחד שפיר עפרו בבתי פגסיות ובבתי מדרשות. (אמר רבי) [ואמר רבי] יוחנן, דואג ואחיתופל לא ראו זה את
 41 זה, דואג בימי שאול, ואחיתופל בימי דוד. ואמר רבי יוחנן, דואג ואחיתופל לא חצו ימיהם. תניא גמי הכי, 'אנשי דמים ומרמה לא
 42 יחצו ימיהם', כל שנותיו של דואג לא היו אלא שלשים וארבע, ושל אחיתופל אינן אלא שלשים ושלש. ואמר רבי יוחנן, בתחילה
 43 קרא דוד לאחיתופל 'יבו' ולבסוף קרא 'חבירו', ולבסוף קרא 'תלמידו'. בתחילה קראו רבו, 'אתה אנשי ערפי אלופי ומיודעי'.
 44 ולבסוף קראו חבירו, 'אשר יחדו נמתיק סוד בבית אלהים גדלך ברגש'. ולבסוף קראו תלמידו, 'גם איש שלומי אשר בפתחי בו

56 נב ח, שפתחיה ויראו - פחדו הצדיקים שלא ילמדו בני אדם
 57 ממעשיו של דואג, שהיה חוטא ומצליח, ולבסוף ישקו - ולאחר
 58 שמת בחצי ימיו, שמחו הצדיקים, שלא יהיה מי שילמד ממעשיו
 59 הרעים.
 60 ואמר רבי יצחק, מאי דכתיב (איוב כ טו) 'חיל בלע ויקראנו מכתנו
 61 וירישנו אל', אמר דוד המלך לפני הקדוש ברוך הוא, רבנו של
 62 עולם, ימות דואג, כעונש על מעשיו הרעים, שאמר לשון הרע
 63 לשאלו, וגם להריגת כהני נוב. אמר לו הקדוש ברוך הוא, חיל
 64 בלע ויקראנו - המתן עד שישכח דואג את כל התורה שלמד,
 65 וכאילו יקיא את מה שבלע. אמר לפניו דוד, מכתנו וירישנו אל'
 66 - אל תמתין לו עד שישכח ויקיא מעצמו את תורתו, אלא
 67 יורישנו אל', ה' יגהר וישכח ממנו את התורה, וימות.
 68 ואמר רבי יצחק, מאי דכתיב (תהלים נב ז) 'גם אל יתעד לנצח' אמר
 69 הקדוש ברוך הוא לדוד, נתי דואג לעלמא דאתי - יבוא דואג לחיי
 70 העולם הבא. אמר לפניו דוד, 'גם אל יתעד לנצח' - שיה יתנץ
 71 וישברו שלא יהיה לו חלק בעולם הבא, שהוא 'לנצח'. ומאי דכתיב
 72 בהמשך הפסוק 'יתעד ויפסד מאהל וישרשף מארץ חיים סלה', אמר
 73 הקדוש ברוך הוא, לימרו שמעתא בי מדרשא משמיה - יאמרו דברי
 74 תורה בבית המדרש משמו של דואג. אמר לפניו דוד, 'יתעד ויפסד
 75 מאהל', ו'אהל' הוא כינוי לבית המדרש, שיתוך ויעקר משם דואג
 76 לגמרי ולא יזכרו דברי תורה בשמו. אמר הקדוש ברוך הוא, ליתוי
 77 ליה בגין רבנן - יהיו לדואג בני תלמידי חכמים, אמר לו דוד את
 78 האמר בסיום הפסוק 'ישרשף מארץ חיים סלה', שיתוך ה' את
 79 שורשיו מארץ החיים, והיינו שלא יהיו לו בני תלמידי חכמים.
 80 ואמר רבי יצחק, מאי דכתיב (שעשע לג יח), 'איה סופר איה שוקל
 81 איה סופר את המנצלים' יש לדרוש את הפסוק על דואג האדומי,
 82 איה סופר - היכן הוא דואג שהיה סופר כל אותיות שפתורה,
 83 כלומר שהיה בקי באותיות חסירות ויתירות שבכל התורה, כיצד
 84 יש לכתוב, איה שוקל, שהיה שוקל כל קלים וקטורים שבתורה -
 85 שידע לדרוש וללמוד דינים בקל וחומר, איה סופר את
 86 המנצלים, שהיה דואג סופר שלש מאות הלכות פסוקות במגדל
 87 הפורח באויר - במי שיוצא לחוץ לארץ בתוך תיבה, האם הוא
 88 נטמא בטומאת ארץ העמים שגורו עליה חכמים.
 89 אמר רבי (אמרי), ארבע מאה בעי' בעו דואג ואחיתופל במגדל
 90 הפורח באויר - ארבע מאות ספיקות הסתפקו דואג ואחיתופל
 91 בענין זה של מגדל הפורח באויר, [ולא איששט' להו חד] - ולא
 92 פשטו אפילו ספק אחד, מחמת חומר לקושי הספיקות. אמר רבא,
 93 רבויא למכבי בעי' - וכי גדולה היא הסתפק ספיקות, והרי בשני
 94 דרב יהודה פולי' תנני' בגין רב - בדורו של רב יהודה היו כולם
 95 עוסקים רק בלימוד סדר נזיקין, ואנן קא מתנינן טובא בעוקצין -
 96 ואילו אנחנו לומדים את כל ששת סדרי המשנה, ואפילו במסכת
 97 עוקצין שבסוף סדר טהרות אנו שונים הרבה דינים, ומוכיח רבא
 98 שבזמן רב יהודה לא היו בקיאים במסכתות אלו, שהרי כי הנה
 99 מטי' רב יהודה - כשהיה מגיע רב יהודה בלימודו למשנה זו, 'אשה
 100 שבוכשת ירק בקרדיה, ואמרי לה - ויש אומרם למשנה זו (עוקצין
 101 פ"ב א"א) 'זיתים שכתשן בטרפיהן מהורים', אמר - היה רב יהודה
 102 אומר, הוית דרב ושמואל קא הוינא תבא - אני רואה כאן סוגיות
 103 חמורות כסוגיות שהיו עוסקין בהם רב ושמואל, שלא היה יודע
 104 מה הטעם לדינים השנויים במשניות אלו, ואנן קא מתנינן בעוקצין
 105 תלת סרי מתיבתא - ואילו אנחנו שונים שלש עשרה ישיבות
 106 במסכת עוקצין, ובקיאם בה היטב, ואף על פי כן, כשלא היו
 107 יורדים גשמים, רב יהודה שילף מסאניה ואתא מתרא - היה רב
 108 יהודה חולץ את מנעלו בדרך עינו, ומיד היו יורדים גשמים, ואנן
 109 צנוחין ולבא דמשנה בן - ואילו אנחנו צווחים בתפילה על ירידת
 110 גשמים, ואין משגיחים עלינו מן השמים לקבל את תפילתנו, אלא

1 הגמרא דורשת את הפסוק בענין בלעם. נאמר בפסוק: ואת בלעם
 2 בן בעור הקוסם הרגו בני ישראל [פחד] אל תלליהם' (יהושע יג כב).
 3 מבארת הגמרא: אמר רב, לשון 'אל תלליהם', שהיא לשון רבים,
 4 באה ללמד שקיימו בו ישראל ארבע מיתות שנמסרו לבית דין,
 5 כקוליה, ושריפה, הרג וזנה, שתחילה תלו אותו וקיימו בזה 'חנק',
 6 והציטו אש תחתיו, וחתכו ראשו וקיימו בזה 'סיף', ונפל לארץ
 7 והתקיימה בו 'סקילה', וכונפל לאש התקיימה בו 'שריפה'.
 8 הגמרא מבארת בן כמה היה בלעם כשנהרג: אמר ליה ההוא מינא
 9 לרבי חנינא - שאל גוי אחד את רבי חנינא, מי שמיע לך בלעם פר
 10 במה הוה - האם ידוע לך בן כמה היה בלעם בשעה שנהרג על
 11 ידי ישראל. אמר ליה רבי חנינא, מיתב לא פתיב - אין דבר זה
 12 מפורש בפסוק, אלא יש ללמוד זאת מדכתיב בתהלים (נה כד) 'אנשי
 13 דמים ומרמה לא יחצו ימיהם' יש ללמוד שהיה פר תלתין ותלת
 14 שני או פר תלתין וארבע - או בן שלשים ושלש שנים או בן
 15 שלשים וארבע, שהרי ימי האדם הם שבעים שנה, שנאמר (תהלים
 16 צ) 'ימי שנותינו בהם שבעים שנה', ומחצית מימים אלו הם
 17 שלשים וחמש שנים, ומכך שנאמר שאנשי דמים ומרמה אינם
 18 מגיעים לחצי ימיהם מוכח שלא הגיע לגיל שלשים וחמש, אלא
 19 היה בן שלשים ושלש או שלשים וארבע. אמר ליה אותו גוי, שפיר
 20 קאמרת - יפה דרשת, לדידי הוי לי מנפיקה דבלעם - כיון שאני
 21 ראיתי את הפנסק של בלעם, והנה פתיב ביה - והיה כתוב בו כך,
 22 'פר תלתין שני בלעם הגי'א פר קטיל וניה פתחם ליסמאח'
 23 - בן שלשים ושלש שנים היה בלעם החיגר, כשהרג אותו פנחס
 24 שר הצבא.
 25 הגמרא מביאה מימרא בענין הדרשות על בלעם הרשע: אמר ליה
 26 מר בריה דרבינא לבריה, בכולהו לא תפיש למדרש - בכל אותם
 27 המנויים במשנה שאין להם חלק לעולם הבא, אל תרבה לדרוש
 28 בגנותם, לבר - חוץ מבלעם הרשע, דכמה דמשפחת ביה דרוש ביה
 29 - שכל מה שאתה מוצא לדרוש בגנותו, תדרוש.
 30 הגמרא דורשת מוצא שנתאמרו לגבי דואג האדומי: פתיב בפסוק
 31 במקום אחד ששמו היה 'דואג' (שמואל א' כא ח), וכתב בפסוק במקום
 32 אחר ששמו 'דויג' (שם כב יח), ויש לברר מה היה שמו האמיתי. אמר
 33 רבי יוחנן, בתחילה יושב הקדוש ברוך הוא ודואג שמא יצא זה
 34 לתרבות רעה, ולכן נקרא שמו דואג, ולאחר שצא לתרבות רעה,
 35 אמר הקדוש ברוך הוא 'ווי שצא זה', לפי שהשכינה מצטערת על
 36 אבדן הרשעים, ועל שם הלשון 'ויי' נקרא שמו 'דויג'.
 37 הגמרא מביאה דרשות בענין דואג האדומי: (ס'מן לדרשות אלו,
 38 גבור, ורשע, וצדיק, חיל וסופר).
 39 אמר רבי יצחק, מאי דכתיב - כיצד נדרש הפסוק (תהלים נב א) 'מה
 40 תתהלל ברעה הנבחר חסד אל כל היום', כך יש לדורשו, אמר לו
 41 הקדוש ברוך הוא לדואג, וכי לא גבור בתורה אתה, ואם כן מה
 42 תתהלל ברעה - מדוע אתה מתהלל לספר לשון הרע על דוד, וכי
 43 לא חסד אל נטוי עליך כל היום - וכי אינך עוסק בתורה המכונה
 44 'תורת חסד' (משלי לו כ), ואין זה ראוי שתדבר לשון הרע.
 45 ואמר רבי יצחק, מאי דכתיב 'לרשע אמר אלהים מה לך לספר חוקי'
 46 (שם נ טו), אמר לו הקדוש ברוך הוא לדואג הרשע, מה לך לספר חוקי
 47 - מדוע אתה עוסק בתורה, כשאתה מניע לפרשת מרצחים ופרשת
 48 מספרי לשון הרע, מה אתה דורש בהם, והרי אתה עצמך אמרת
 49 לשון הרע לשאלו שאנשי נוב עיר הכהנים מורדים בו, וגרמת
 50 לרציחתם, וכיצד אתה דורש פרשות אלו להוציאם מידי פשוטם.
 51 דורשת הגמרא את סיום הפסוק (שם): 'יתשא בריתי עלי פיך', אמר
 52 רבי אמי, כוונת הפסוק ללמד שאין תורתו של דואג אלא משפחה
 53 ולחין, כלשון 'עלי פיך', שרק הוציא את הלימוד בשפתיו ולא
 54 השיבו אל ליבו, לקיים את מה שהוא לומד.
 55 ואמר רבי יצחק, מאי דכתיב 'ויראו צדיקים ויראו ועליו ישחקו' (שם)

56 בליבי שלא אעשה כן, הלא למרו עבדא זבי למריה - כדי שלא
 57 יאמרו בני אדם, העבד ניצח את אדונו, כלומר שה' לא רצה
 58 לנסותו והוא ביקש שינסנו, ואם אכן יעמוד בנסיון נמצא שדוד
 59 המלך צדק בדבריו, ולכן לא כפה את יצרו לעמוד בנסיון זה.
 60 דרש רבא, מאי דכתיב 'כי אני לצלע נכון ומקאובי נגדי תמיד' (שם)
 61 לה (ח). ראוייה היתה פת שבע פת אליעם להיות אשה לרוד מששת
 62 ימי בראשית, וזהו 'כי אני לצלע נכון', שאתה אשה המכונה
 63 'צלע' היתה ראוייה ונכונה לי, אלא שפאה אליו במכאוב - על ידי
 64 צער וחטא, כסיום הפסוק 'ומקאובי נגדי תמיד'. וכן תנא דבי רבי
 65 ישמעאל, ראוייה היתה לרוד פת שבע פת אליעם, אלא שאכלה פנה
 66 - קודם זמנה, ומיחר לישא אותה על ידי עבירה קודם השעה
 67 שהיה ראוי לעשות כן.
 68 דרש רבא, מאי דכתיב 'ובצלעי שמחו ונאספו ונאספו עלי נכים
 69 [בעלי מומים] [ולא ידעתי] קרעו ולא דמו' (שם לה טו), אמר רוד לפני
 70 תקדוש ברוך הוא, רבנו של עולם, גלוי ורוע לפניך שאם היו קורעין
 71 את בשרי לא היה דמי שותת - נשפר, שכיון שהיו מביישים אותו
 72 ומלבינים את פניו והיה הדם מסתלק מבשרו, וזהו פירוש הפסוק
 73 'קרעו ולא דמו'. ולא עוד, אלא בשעה שהם עוסקין בארבע מיתות
 74 בית דין, הם פוסקין ממשנתו ואומרים לי, דודי, תבא על אשת איש
 75 מיתתו במה, כדי לבייש שנכשל בבת שבע שהיתה בעיני האנשים
 76 כאשת איש, אמרת להם, תבא על אשת איש מיתתו בהנהגה, ויש לו
 77 חלק לעולם הבא, אבל המלצין פני חבריכם, כפי שאתם עושים
 78 לי שאתם מביישים אותי בדבריכם, אין לו חלק לעולם הבא.
 79 אמר רב יהודה, אמר רב, אפילו בשעת חלו של דוד, קנים שמנה
 80 עשרה עונות - שימש מיטתו עם שמונה עשרה נשיו, כפי שהיה
 81 מחויב להם, שנאמר (שם טו) 'וגעתי בגאונתי אשחה בכל לילה מטתי
 82 בדמעי ערשי אקסה, כלומר, אף בשעה שהייתי חולה ונאת,
 83 הייתי ממאיס בכל לילה את מטתי בתשימש המטה, ועשה כן כדי
 84 שלא לעגן את נשיו.
 85 ואמר רב יהודה, אמר רב, בזמן שמרד אבשלום בודד המלך, בקש
 86 דוד לעבוד עבודה זרה - להראות עצמו כאילו הוא עובד עבודה
 87 זרה, שנאמר (שמואל ב' טו) 'ויהי דוד בא עד הראש אשר ישתחוה
 88 שם לאלהים', ואין לשון 'ראש' האמורה כאן אלא עבודה זרה,
 89 שנאמר לגבי הצלם שראה נבוכדנצר בחלומו (הנאל ב' לב) 'והוא
 90 צלמא רישיה די דהב קוב' - וצלם זה היה ראשו עשוי זהב טוב.
 91 וכשהלך לעבוד עבודה זרה, והנה לקראתו חושי הארבי קרוע
 92 כתנתו ואדמה על ראשו' (שמואל ב' טו לב), אמר לו חושי הארכי לודי,
 93 כיצד אתה מראה עצמך כאילו אתה עובד עבודה זרה, והרי
 94 יאמרו בני אדם, וכי ראוי הדבר שמלך חסיד שקמוהו יעבוד עבודה
 95 זרה. אמר לו דוד המלך, והרי אם לא אעשה כן יאמרו בני אדם
 96 מלך חסיד שקמוהו יתרגמו בננו, ויתרעמו על מידותיו של הקדוש
 97 ברוך הוא, ולכן מוטב יעבוד עבודה זרה - אעשה עצמי כאילו אני
 98 עובד עבודה זרה ואחלל את ה' לבדי, ואל יתחלל שם שמים
 99 בפרהסיא, על ידי שיהרגני אבשלום ויתחלל שם ה' על ידי כל
 100 העם שיתרעמו על ה'. אמר לו חושי הארכי, אין הקדוש ברוך הוא
 101 מענישך בעונש זה בחינה, אלא יש טעם לדבר, וממילא לא יהיה
 102 חילול ה' בכך, וסיבת העונש היא, שיש עליך טענה, מאי טעמא
 103 קנסיבת יפת תואר - מדוע נשאת אשת יפת תואר, שהיא גויה
 104 שנשבתה במלחמה על ידי ישראל, וממנה נולד אבשלום שמרד
 105 בך. אמר רב יהודה, הרי יפת תואר רבמא שרייה - התורה
 106 התיירה לישא אותה, שנאמר (דברים כא ייא) 'כי תצא למלחמה על
 107 איבקי ותגתו ה' אלהיך בדרך נשבותי שביו, וראית בשביה אשת יפת
 108 תאר וחשקת בה ולקחתה לך לאשה. אמר ליה חושי הארכי, לא
 109 דרשת קמובין - וכי אינך דורש את סמיכות הפרשיות, דקמין ליה
 110 - שהרי לפרשה זו של אשת יפת תואר נסמכה פרשת 'כי יהיה'

1 אוכל לחמי הנדיל עלי עקב, ו'אוכל לחמי' היינו שלמד ממנו תורה,
 2 ומוכח שקראו תלמידו.
 3 הגמרא מביאה מימרא בענין דוד המלך: אמר רב יהודה, אמר רב,
 4 לעולם אל יביא אדם עצמו לדין נסיון, שהרי דוד מלך ישראל הביא
 5 עצמו לדין נסיון, ונגבל. וכך היה המעשה: אמר דוד לפניו, רבנו
 6 של עולם, מפני מה אומרים בתפילה 'אלהי אברהם, אלהי יצחק,
 7 ואלהי יעקב, ואין אומרים 'אלהי דוד'. אמר לו הקדוש ברוך הוא,
 8 אינהו מינסו לי ואת לא מינסית לי - את אברהם יצחק ויעקב
 9 ניסיתי, ואילו אותך לא ניסיתי. אמר לפניו דוד, רבנו של עולם,
 10 תתני ונסני, שנאמר (תהלים כו א) 'תתני ה' ונסני וגו', אמר לו
 11 הקדוש ברוך הוא, מינסנא לך - אנסה אותך, ועבדנא מילתא
 12 בתך - ואעשה דבר עבורך, דלדדנהו לא הודעתניהו ואילו אמא
 13 קא מודענא לך - שלאברהם יצחק ויעקב לא הודעתי במה אני
 14 עתיד לנסותם, ואילו לך אני מודיע דמנסנא לך - שאנסה אותך
 15 בתוך ערוה, כדי שתוכל להשמר ולעמוד בנסיון. מיד אירע מה
 16 שכתוב בפסוק (שמואל ב' א) 'ויהי לעת הערב ויקם דוד מעל משכבו
 17 וגו' ויתהלך על גג בית המלך וירא אשה רחצת מעל הגג והאשה
 18 טובת מראה מאד, ומדוע קם ממשכבו לעת הערב, אמר רב
 19 יהודה, שהפך דוד את משכבו של לילה למשכבו של יום, שהיה
 20 משמש מיטתו ביום כדי שיהא שבע מתשמיש ולא יהרהר ביום,
 21 ונתעלמה ממנו הלכה זו, אמר לשון יש באדם, ואם משביעו האדם
 22 בתשמיש, נעשה רעב ורוצה לשמש עוד, ואם מרעיבו, שבע, והוא
 23 לא עשה כן, אלא השביעו גם ביום.
 24 מבאר הגמרא את המשך הפסוק: ויתהלך על גג בית המלך וירא
 25 אשה רחצת מעל הגג והאשה טובת מראה מאד, מספרת הגמרא,
 26 כיצד יתכן שראה אותה כשהיא רחוצת, פת שבע הוה קא חיפא
 27 וישא תויה חלמא - הייתה בת שבע חופפת ראשה תחת כוורת,
 28 שהיתה מסתירה אותה, ותא שפון אידימי ליה כציפרתא - בא
 29 השטן לפני דוד המלך והיה נדמה לו כציפור, פתק ביה יגרא -
 30 השליך עליו דוד חץ כדי לצוד את הציפור, פתקה לחלמא - הכה
 31 החץ בכוורת ושררה, אינליה וחייה - התגלתה בת שבע כשהיא
 32 מתרחצת, וראה אותה דוד המלך. מיד אירע האמור בפסוקים (שם
 33 א ב) 'וישלח דוד וידרוש לאשה ויאמר הלא זאת פת שבע פת
 34 אליעם אשת אוריה החתי, וישלח דוד מלאכים ויפקה ותבא אליו
 35 וישכב עמה והיא מתקדשת מנומארתה ומטומאת נדתה, ובא עליה
 36 כשהיא טהורה וישב אל ביתה'. והיינו דכתיב - ועל מעשה זה
 37 נאמר הפסוק 'תתנת לבי פקדת לילה - ניסיתי במעשה לילה,
 38 לבחון את ליבי אם אנמוד בנסיון, צרפתי כל תקמא - חשבת
 39 לצרפני כמו שצורפים כסף לבדוק אם הוא נקי, ולא מצאתני נקי,
 40 זמותי כל יעבר פ', מבאר הגמרא את סיום הפסוק: אמר דוד,
 41 איבוי וממא נפל בפומיה דמאן דפני לי ולא אמר כי הא מילתא -
 42 הלאויה נופל בפי רסן, שהיה מונע ממני לבקש מה' שינסה
 43 אותי, ולא הייתי נכשל בחטא זה.
 44 הגמרא מביאה כמה דרשות של רבא בענין זה: דרש רבא, מאי
 45 דכתיב - כיצד נדרש הפסוק (תהלים א כ) 'למנצח לדוד ביה' חסיתי
 46 אף האמרו לנפשי נודי תרכם צפור, אמר דוד לפני הקדוש ברוך
 47 הוא, רבנו של עולם, מחול לי על אותו עון, כדי שלא יאמרו הגוים,
 48 הר ששכבם - המלך שבכבם, שהוא גדול וחשוב כהר, צפוי נדרתו -
 49 על ידי צפור נדר ונטרד מהעולם הבא, כאמור לעיל שעל ידי
 50 ציפור אירע אותו מעשה.
 51 דרש רבא, מאי דכתיב 'לך לבדך תמאית והרע בעיניך עשיתי למען
 52 תצדק בדרך תנכה בשפסוד' (שם נא ט). אמר דוד לפני הקדוש ברוך
 53 הוא, מליא ודינאי קמך - גלוי וידוע לפניך, דאי בעיא למכפתייה
 54 ליצרי הוה קיפניא - שאם הייתי רוצה לכופ את יצרי ולא לבוא
 55 על בת שבע, הייתי יכול לעשות כן, אלא אמניא - אלא אמרתי

26 נשיו שלא לעגג; באנחתי אשחה. אפילו בשעת אנחתי אשחה בכל לילה: מפתח.
 27 תשמיש המטה ענק סוד ומאוס (איכה א) קרי ליה: בדמעתי ערשי אמסה. שבשעת
 28 דמעתי אני ממאוס את מטתי בתשמיש: יאמרו מלך שבמותי. חסיד שבמותי הרגו
 29 בנו ויהו מתרעמין על מדותיו של הקב"ה ונמצא שם שמים מתחלל בפרהסיא:
 30 מוטב אעבוד ע"י. ואחלל את השם אני
 31 לכדי ולא יחללו (ארתו) כל העם: אמר ליה.
 32 חושי הארכי לדוד הקב"ה לא עבדי דינא
 33 בלא דינא שמעמד בנך להרוג דאת מאי
 34 טעמא נסבת יפת תואר דאמו של אבשלום
 35 מעכה בת תלמי מלך גשור (שמואל ב א)
 36 ותפסה דוד במלמכה דאין לומר בעבירה
 37 באה לו דהא כתיב (מלכים א טו) רק בדבר
 38 אוריה החתי: סוחר כותי. דרכו לפנות את
 39 סחורתו מעט מעט להעמידה על דמים
 40 מועטים: שניאות מי יבין. מי יכול להשמר
 41 משגגות: אמר לו. הקב"ה שביקא לך. מחול
 42 מיד: נסחרות. (ומיד) של צערה: זדים. מיד
 43 של פרהסיא: ה"ג אל ישלכו בי דלא
 44 לישתעו בי רבנן. והיינו אל ישלכו לשון
 45 משל שלא ידרשו בחסאתי חכמי הדורות
 46 ואז איתם: שלא יכתב סורחני. שתמחוק
 47 אותה פרשה מן המברא ושיתבה הדבר
 48 לעולמים: כל הפירשה שכתובה כבר
 49 שעשית אותו חטא: על אחת כמה וכמה.
 50 שלא תעקרו: תחטאני מאזוב. מכלל שהיה
 51 צריך טהרת אוזב כמצורע:
 כחברון

1 אוכל לחמי. לומר תורת: שהפך משכבו של לילה לשל יום. שהיה משמש מטתו
 2 ביום כדי שיהא שבע מתשמיש ולא ייהרהר אחר אשה כל היום: ונתעלמה ממנו
 3 והלכה. שהמשביע אברו בתשמיש רעב ומרבה תאוה: ה"ג מתהלך על גג המלך
 4 ולא רסיסן ודיעין: חלאת. כוורת: פתיק [ביה] גירא. בכורת כלומר שהכה ושברה
 5 ל"א פתחה שברה ונתפתחה: מתקדשת
 6 בטוממאת. אותה שעה פסק טוממאתה ולא
 7 בא עליה כשהיא נדה: פקדת לילה. על
 8 מעשה לילה פקדתי אם אוכל לעמוד
 9 בניסיון של דבר עבירה: צרפתי כל תמצא.
 10 חשבת לצרפני ולא מצאתני נקי: (זמות) כל
 11 יעבר פי' איבו זממא נפל. מי יתן והיה בני
 12 רסן ואפסר לעבב את דברי שלא אומר דבר
 13 זה ושל) בחנני: הר שבכם. מלך שלכם: צפור
 14 נדרתי. דעל ידי צפור נטרד כדאמר ארמי
 15 ליה בצפור: למריה. העבד נצחו לאדוני
 16 בתוכחתו: כי אני לצלע נכון. אותו צלע היה
 17 נכון ליה: שאכלה פנה. שקפץ את השעה
 18 לזקק ע"י עבירה: נאספו עלי נבים. בעלי
 19 מומין כמו פרעה נכה (מלכים ב כב) והיו
 20 מלועגים עלי ואני כלא יודע ל"א ולא ידעתי
 21 לא הייתי יודע כשמלועגים כלומר פתאום
 22 בא עלי אותו עון שלא ידעתי (עד) שניתן
 23 פתחון פה לביישני: הכי נרסיסן בשעה
 24 שעוסקין במיתות בית דין ואומרים הבא על
 25 אשת איש מיתתו וכי' י"ח עונות. ל"ח
 18 לחלתא, איגולה וחזיה, מיד וישלח דוד וידרוש לאשה ויאמר הלא את שבעת
 19 אילעם אשת אוריה החתי, וישלח דוד מלאכים ויחקרו ותבאו אליו וישכב עמה והיא מתקדשת מטוממאתה ותשב אל ביתה. וחיינו
 20 דכתיב 'בחנת לבי פקדת לילה צרפתי כל תמצא זמותי כל יעבר פי', אמר, איפו זממא נפל בפומיה דמאן דסגי לי, ולא אמר פי הא
 21 מילתא. דרש רבא, מאי דכתיב 'למנצח לדוד פה' חסיתי איד תאמרו לנפשי נודי תרכס צפור, אמר דוד לפני הקדוש ברוך הוא,
 22 רבונזו של עולם, מחול לי על אותו עון, שלא יאמרו, הר שבכם צפור נדרתי. דרש רבא, מאי דכתיב 'לך לבדך חטאתי והרע בעיניך
 23 עשיתי למען תצדק בדברך תזכה בשפטך', אמר דוד לפני הקדוש ברוך הוא, גליא ודיעא קמך, דאי בעיא למכפיה לוצרי, הוה
 24 כיפינא. אלא אמיןא, דלא לימרו, עבדא זכי למריה. דרש רבא, מאי דכתיב 'פי אני לצלע נכון ומכאובי נגדי תמיד', ראוייה היתה
 25 בת שבע בת אילעם לדוד מיששת ימי בראשית, אלא שבאה אליו במכאוב. וכן תנא דבי רבי ישמעאל, ראוייה היתה לדוד בת שבע
 26 בת אילעם, אלא שאכלה פנה. דרש רבא, מאי דכתיב 'ובצלעו שגמו ונאספו ונאספו עלי נבים [ולא ידעתי] קרעו ולא דמו', אמר
 27 דוד לפני הקדוש ברוך הוא, רבונזו של עולם, גלוי וידוע לפניך שאם היו קורעין בשרי, לא היה דמי שותתי. ולא עוד, אלא בשעה
 28 שהם עוסקין בארבע מיתות בית דין, פוסקין ממשנתן ואומרים לי, דוד, הבא על אשת איש, מיתתו פה? אמרתו להם, הבא על
 29 אשת איש מיתתו בהנקה, ויש לו חלק לעולם הבא. אבל המלכין פני תבירו בריבים, אין לו חלק לעולם הבא. אמר רב יהודה, אמר
 30 רב, אפילו בשעת הליו של דוד, קיים שמנה עשרה עונות, שנאמר 'געתי באנחתי אשחה בכל לילה מפתחי ערשי אמסה'.
 31 ואמר רב יהודה, אמר רב, בקש דוד לעבוד עבודה זרה, שנאמר 'יהי דוד בא עד הראש אשר ישתתהו שם לאלהים', ואין ראש'
 32 אלא עבודה זרה, שנאמר 'הוא צלמא רישיה די דהב טב'. 'והנה לקראתו חושי הארפי קרוע פתנתו ואדמה על ראשו', אמר לו
 33 לדוד, יאמרו, מלך שמכותך יעבוד עבודה זרה? אמר לו, מלך שפמותי תרגונו בנז? מוטב יעבוד עבודה זרה, ואל יתחלל שם
 34 שמים בפרהסיא. אמר, מאי טעמא קנסיבת יפת תואר? אמר ליה, יפת תואר רחמנא שרייה. אמר ליה, לא דרשת סמוכין? דכמיה
 35 ליה 'כי יהיה לאיש בן סורר ומורה', כל הנושא יפת תואר, יש לו בן סורר ומורה. דרש רבי דוסתאי דמן בירי, למה דוד דומה,
 36 לסוחר פותי. אמר דוד לפני הקדוש ברוך הוא, רבונזו של עולם, 'שניאות מי יבין'. [אמר ליה], שביקי לך. 'ומנסתרות נפני', שביקי
 37 לך. 'גם מזדים חשוד עבדך', שביקי לך. 'אל ימשלו בי אז איתם', דלא לישתעו בי רבנן, שביקי לך. 'ונקיתי מפשע רב', שלא יכתב
 38 סרחוני. אמר לו, אי אפשר. ומה וי"ד שנמלתה בשרי, עומד וצוח כמה שנים, עד שבא יהושע והוספת לו, שנאמר 'ויקרא משה
 39 ליהושע בן נון יהושע'. כל הפרשה פולה, על אחת כמה וכמה. 'ונקיתי מפשע רב', אמר לפניו, רבונזו של עולם, מחול לי על אותו
 40 עון פולו. אמר, כבר עתיד שלמה בנך לומר בהכמתו, 'החיתה איש איש פחיקו ובגדיו לא תשרפנה, אם יהלך איש על הנחלים
 41 ורגליו לא תכוינה, בן הבא על אשת רעהו לא ינקה כל הנוגע בה'. אמר ליה, כל הכי נטרד ההוא גברא. אמר ליה, קבל עליך
 42 יסורין, קבל עליו. אמר רב יהודה, אמר רב, ששה חדשים נצטרע דוד, ונסתלקה הימנו שכינה, ופירשו ממנו סנהדרין. 'נצטרע',
 43 דכתיב 'תחטאני באזוב ואטהר תכבסני ומשלג אלבני'. 'נסתלקה הימנו שכינה', דכתיב 'השיבה לי ששון ישעך ורוח נדיבה תסמכני'.
 44 'אפרשו ממנו סנהדרין', דכתיב 'ישונו לי יראיד' וגו'. ששה חדשים מנלך, דכתיב 'והימים אשר מלך דוד על ישראל ארבעים שנה',
 כחברון

1 חבריו מלך שבע שנים וששה חדשים. מדהכא חשיב להו ובאיך קרא לא חשיב
2 להו ש"מ לא היה מלכותו שלימה שנצטרע אותו ו' חדשים: ה"ג אבל בחיי נכד
3 אני מודיע ולא גרסינן לך: כ"ד רננות. בין תפלה תחנה ורנה איכא כ"ד: וילך
4 אלישע דמשק להיכא אול: שואבת. מגבת מתכת בלא נגיעה כעין אותה שלועזין

17 בהאי קרא שמנה דברים כנגד אותו פרק כלומר בספך ובגדים שקבלת ממנו מנעמן
18 סבור אתה לקנות דברים הללו לדחות לך שכר שמונה שרצים: יצ"ר. תאותו אם
19 מרדוקה ממנו לגמרי מנעט ישיבת עולם ואם מקרבה לגמרי בא לידי איסור
20 שאינו יכול לכבוש יצרו מדבר עבירה: תינוק ואשה. דעתן קלה ואם תדחה אותם

21 מטרדן מן העולם: חלה. חד. חליו תרי. אשר
22 ימות בו תלת: בעא רחמי דלתוי חולשא. כדי
23 שיהא פנאי לבניו לבא כל אחד ואחד
24 ממקומו להיות עליו בשעת מיתה שכיון
25 שרואין שנפל למטה יודעין שימות
26 ומתקבצין ובאין: מתפתח. מתרפא: מתנני'
27 לא ירון רוחי לא דין ולא רוח. שאין עומדין
28 בדין ואין להם רוח להיות עם הצדיקים שיש
29 להם חלק: ויפין [ה' אותם ומשם הפיצם.
30 ויפין בעולם הזה ומשם הפיצם בעולם הבא:
31 אלו ואלו. אנשי דור המבול ואנשי סדום
32 ובחבדא פליג ר' נחמיה:
רשעים

10 דבקי שגרים זה בזה. אמר גשרים וארבעה רננות

11 ולא נענה, אמר 'שאו שגרים ראשיכם והנשאו פתחי עולם ויבא מלך הפכוד' ה' עזיו וגבור ה' גבור מלךמח/ו,
12 ונאמר 'שאו שגרים ראשיכם ושאו פתחי עולם ויבא מלך הפכוד' וגו', ולא נענה. בין שאמר 'אלהים אל תשב פני משיחך וזכה
13 להסדי דויד עבדך', מיד נענה. באותה שעה, נהפכו פני שונאי דוד פשולי קדירה, וידעו כל ישראל שמחלו לו הקדוש ברוך הוא
14 על אותו העון. 'גחוי, דכתיב 'וילך אלישע דמשק', להיכא אול? אמר רבי יוחנן, שהלך להחזיר גחוי בתשובה, ולא חזר. אמר לו,
15 חזור בך. אמר לו, כך מקובלני ממוך, החוטא ומחטיא את הרבים אין מספיקין בידו לעשות תשובה. מאי עבדי? איכא דאמרי, אבן
16 שואבת תלה לחפאת ריבעם, והעמידה בין שמים לארץ. ואיכא דאמרי, שם חקק בפייה, והיתה מכרות ואמרת 'אנכי' ולא יהיה
17 לך. ואיכא דאמרי, רבנו דחה מקמיה, שנאמר 'ויאמרו בני הנביאים אל אלישע הנה [נא] המקום אשר אנחנו יושבים שם לפניך
18 צר ממנו', מכלל דעד השתא לא הוה [צר]. תנו רבנן, לעולם תהא 'שמאל דוחה וימין מקרבת'. לא פאלישע, שדחפו לגחוי בשתי
19 ידים, [ולא פיהושע בן פרחיא, שדחפו לישו הנוצרי בשתי ידיו]. גחוי, דכתיב 'ויאמר נעמן הואל וקח פפרים [ויפריץ] בו ויצר פפרים
20 כסף וגו'. 'ויאמר אליו אלישע מאן גחוי ויאמר לא הלך עבדך אנה ואנה, ויאמר אליו לא לבי הלך באשר הפך איש מעל מרפכתו
21 ולקראתך העת לקחת את הכסף ולקחת בגדים ויחיים ויגרים וצאן ובקר ועבדים ושפחות'. וכו' שקל פוליה האי, כסף ובגדים הוא
22 דשקל. אמר רבי יצחק, באותה שעה היה אלישע יושב ודורש ב'שמונה שרצים'. נעמן שר צבא מלך ארם היה מצורע, אמרה ליה
23 הריא רביתא דאישתבאי מארעא ישראל, אי אולת לגבי אלישע, מסי לך. כי אתא, אמר ליה, זיל מבול בידך. אמר ליה, אחזכי קא
24 מחיכת בי. אמרי ליה הנהו דהוה בהדיה, מאי נפקא לך מינה, זיל נסי. אול ומכל בידךנא, ואיתסי. אתא, איתיה ליה כל הני דנקוט,
25 לא צבי לקבולי מיניה. גחוי, אפטר מקמיה אלישע. אול, שקל מאי דשקל ואפקדי. כי אתא, הויה אלישע לצרעת דהוה פרחא
26 עוליה רישיה. אמר ליה, רשע, הגיע עת ליטול שכר שמונה שרצים, 'וצרעת נעמן תרפך בך ויברךך עד עולם ויצא מלפניו מצורע
27 כשקל': 'וארבעה אנשים היו מצורעים פתח השער', אמר רבי יוחנן, גחוי ושלשה בניו. [יהושע בן פרחיה מאי היא? כד קטלינהו
28 נאי מלכא לרבנו, אול יהושע בן פרחיה וישו לאלכסנדריא של מצרים. כי הוה שלמא, שלח ליה שמעון בן שמת, מיני רישלים
29 עיר הקדש, ליכי אלכסנדריה של מצרים, אחותי, בעלי שרוי בתוכך ואנכי יושבת שוממה'. קם, אתא ואתרמי ליה ההוא אושפיזא.
30 עברו ליה יקרא טובא. אמר, כמה ופה אכסניא זו. אמר ליה, רבי, עיניה מרוטות. אמר ליה, רשע, בכך אתה עוסק? אפיק ארבע
31 מאה שפורי, ושמתיה. אתא לקמיה כמה וימניו, אמר ליה, קבלן. לא הוה קא משגח ביה. יומא חד הוה קא קרי קריאת שמע, אתא
32 לקמיה. סבר לקבולי. אחוי ליה בדיה. הוא סבר, מידחא דחי לי. אול, וקף לבינתא והשתתהו לה. אמר ליה, הדר בך. אמר ליה, כך
33 מקובלני ממוך, כל החוטא ומחטיא את הרבים אין מספיקין בידו לעשות תשובה. ואמר מר, ישו כישף והסית והדיח את ישראל].
34 תנאי, אמר רבי שמעון בן אלעזר, יצ"ר, תינוק ואשה, תהא שמאל דוחה וימין מקרבת. תנו רבנן, שלשה חלאים חלה אלישע. אחד,
35 שגירה דובים פתיגולות. ואחר, שדחפו לגחוי בשתי ידים. ואחר, שמת בו, [שנאמר 'ואלישע חלה את חליו וגו']. עד אברהם, לא
36 היה זקנה. כל דחוי לאברהם, אמר האי יצחק. כל דחוי ליצחק, אמר האי אברהם. בעא אברהם רחמי דליתיו ליה זקנה, שנאמר
37 'ואברהם זקן בא בנימין'. עד יעקב, לא הוה חולשא. בעא רחמי והוה חולשא, שנאמר 'ויאמר ליוסף הנה אביך חולה'. עד אלישע,
38 לא הוה איניש חליש דמיתפתח. ואתא אלישע ובעא רחמי ואיתפת, שנאמר 'ואלישע חלה את חליו אשר ימות בו': משנה דור
39 המבול, אין להם חלק לעולם הבא, ואין עומדין בדין, שנאמר 'לא ירון רוחי באדם לעולם', לא דין ולא רוח. דור הפלגה, אין
40 להם חלק לעולם הבא, שנאמר 'ויפץ ה' אותם משם על פני כל הארץ'. [וכתיב 'ומשם הפיצם']. ויפץ ה' אותם, בעולם הזה.
41 'ומשם הפיצם', לעולם הבא. אנשי סדום, אין להם חלק לעולם הבא, שנאמר 'ואנשי סדום רעים וחטאים לה' מאד'. רעים,
42 בעולם הזה, 'וחטאים' לעולם הבא, אבל עומדין בדין. רבי נחמיה אומר, אלו ואלו אין עומדין בדין, שנאמר 'על בן לא יקומו

רשעים

הרעים, לא פאלישע, שדחפו לגחיו בשתי ידים, [ולא ביהושע בן
 פרחיה, שדחפו לישו הנוצרי בשתי ידיו], ומחמת כן יצאו לתרבות
 רעה, כמו שיבואר להלן.
 מבררת הגמרא: גחיו, היכן מצינו שאלישע דחפו בשתי ידים,
 דכתבי (מלכים ב' ה) 'ויאמר נעמן הואל [קח בכרים (ויפצר) [ויפצין]
 בו ויצר בכרים בכף וגו' בשני הרטים יצרר שני בכרות כסף בשני
 ארנקים] ושתי חלפות בגדים, וכמעשה שיבואר להלן, ואחרי
 שחור ועמד לפני אלישע נאמר (שם ה ב'ה) 'ויאמר אליו אלישע
 מאין גחיו ויאמר לא הלך עבדך אנה ואנה, ויאמר אליו לא לבי
 הלך ואף שישבתי פה, וכי לא הלך ליבי עמך לראות את מעשיך,
 כאשר הפך איש ונעמן] מעל מרכבתו לקראתך העת לקחת את
 הכסף ולקחת בגדים וזיתים וכרמים וצאן וכקר ובעדים ושפחות'.
 מקשה הגמרא: ופי שקל כולי האי - וכי לקח גחיו את כל
 הדברים המנויים בפסוק, זיתים וכרמים וצאן ובקר ועבדים
 ושפחות, והרי רק בכף ובגדים הוא דשקל - ונטל מנעמן רק כסף
 ובגדים, כמפורש בפסוק. מתרצת הגמרא: אמר רבי יצחק, כך היה
 המעשה, באותה שעה היה אלישע יושב ודורש ב'שמונה שרצים'
 האמורים בתורה, ונעמן שר צבא מלך ארם היה מצויר, אמרה ליה
 ההיא רביא דאישתבא מארעא ישראל - אמרה לנעמן אותה
 נערה שנשבתה מארץ ישראל והייתה משרתת לפני אשת נעמן,
 אי אולת לגבי אלישע מפי לך - אם תלך לפני אלישע, הוא ירפא
 אותך מצרעתך. בי אהא - כשבא נעמן לפני אלישע, אמר ליה
 אלישע, ויל טבול בירדן - לך וטבול בירדן, ובכך תתרפא. אמר
 ליה נעמן, אחוכי קא מתייבב בי - האם כוונתך ללעוג לי, וכי מי
 הירדן יכולים לרפאות צרעת. אמרי ליה הנהו דהוה פהדיה - אמרו
 לנעמן האנשים שהיו עמו, מאי נפקא לך מינה, זיל נפי - וכי מה
 החיזק שיהיה לך מכך, לך ותנסה את דבריו, ותראה אם הטבילה
 בירדן תרפא אותך. אזל ומבל בירדנא, ואיתיבי - הלך נעמן וטבל
 בירדן, והתרפא. אתא איתיה ליה כל הני דנקיט - בא נעמן לפני
 אלישע ונתן לו את כל הממון שהביא עמו, לא צבי לקבולי מיניה
 - ולא רצה אלישע לקבל ממנו כלום. גחיו, איפטר מןמיה אלישע
 - נפטר והלך מלפני אלישע, אזל שקל מאי דשקל ואפקיד - הלך
 ונטל מנעמן מה שנטל, והפקידם בביתו. בי אהא - כשחזר ובא
 לפני אלישע, הויה אלישע לצרעת דהוה פרחא עילויה רישיה -
 ראה אלישע את הצרעת שפרחה על ראשו של גחיו, אמר ליה
 אלישע לגחיו, רשע, הניע עת ליטול שכר על לימוד התורה, והינינו
 עתה, בעולם הזה, הוא הזמן ליטול שכר על לימוד התורה, והינינו
 על פרק שמונה שרצים שעסק בו אלישע באותו זמן, ונרמז בפסוק
 פרק 'שמונה שרצים' על ידי שנמנו בו שמונה דברים אלו, כסף
 ובגדים, זיתים וכרמים, צאן ובקר, עבדים ושפחות, שבכסף
 שקיבל מנעמן רצה לקנות את כל הדברים הללו, ואז אמר לו
 אלישע את האמור בפסוק (שם ה) 'וצרעת נעמן תדבק בך וכו' וכו'
 עד עולם ויצא מלפניו מצויר בשקל, ובוזה דחזו מעליו בשתי
 ידים.
 הגמרא מביאה דרשה נוספת בענין גחיו: נאמר בפסוק בזמן
 שמתנה ארם צרו על ערי ישראל והיה רעב גדול בישראל,
 'וארבעה אנשים היו מצוירעים פתח השער' (מלכים ב' א), והם שהלכו
 למחנה ארם וראו שכולם ברחו מחמת שהשמיע להם ה' קולות
 מלחמה גדולים וחשבו שהביא מלך ישראל את מלכי חתים
 ומצרים להלחם בהם, אמר רבי יוחנן, אותם ארבעה אנשים היו
 גחיו ושלושה בניו. [מבררת הגמרא: יהושע בן פרחיה מאי היא -
 איזה מעשה היה אצלו שדחה תלמידו בשתי ידיו. מספרת הגמרא:
 כד פתליהו נאי מלכא לרפנן - כשהרג ינאי המלך את כל
 החכמים, אזל - הלך יהושע בן פרחיה שהיה נשיא ישראל וישו
 תלמידו לעיר אלכסנדריא של מצרים. בי הוה שלמא - כאשר היה

בחקרון מלך שבע שנים ובירושלים מלך שלשים ושלש שנים/
 וכתבי בפסוק אחר (שמואל ב' ה) 'בחקרון מלך על יהודה שבע שנים
 וששה חדשים' וגו', והני ששה חדשים לא קהשיב - ואת אותם
 ששה חדשים לא מנה הפסוק הראשון, שהרי נאמר שומך
 'ארבעים שנה, ולא ארבעים שנה וששה חודשים, שמע מינה
 נצטרע - מוכח שבאותם ששה חודשים היה מצורע, ולכן אין
 חודשים אלו נחשבים כמלכות שלימה ואינם נמנים עם ימי
 מלכותו.
 דרשה נוספת: אמר דוד המלך לפניו, רבנו של עולם, מחול לי על
 אותו עון. אמר לו הקדוש ברוך הוא, מחול לך. אמר לו דוד, עשה
 עמי אות למובה וראו שונאי ובושו כי אתה ה' עזרתני ונתתני
 (תהלים פו י), כלומר תן סימן לכל באי עולם שמחלת לי על אותו
 עון. אמר לו הקדוש ברוך הוא, פתיך איני מודיע שמחלתי לך,
 אבל אני מודיע זאת פתי שלמה בנך. וכך היה המעשה, בשעה
 שכנה שלמה את בית המקדש, ביקש להכניס את הארון לבית קדשי
 הפתחים, אך דבקו השערים של קדש הקדשים זה בזה, ולא יכלו
 לפותחם. אמר שלמה המלך בתפילתו עשרים וארבעה רגלים -
 לשונות תפילה, תחינה או קריאה, ולא נענה, אמר את הפסוקים
 בתהלים (כד י) 'שאו שערים ראשיכם והנשאו פתחי עולם ויבא
 מלך הכבוד, מי זה מלך הכבוד ה' עזו וגבור ה' גבור מלךמה/
 ויאמר שואו שערים ראשיכם ושאו פתחי עולם ויבא מלך הכבוד
 וגו' מי הוא זה מלך הכבוד ה' צבאות אלהי מלך הכבוד סלה, ולא
 נענה. כיון שאמר (דהיי"ב יא) 'ה' אלהים אל תשב פני משיחך וקרה
 להקדי ביד עבדך, מיד נענה שלמה, ונפתחו שערי קדש הקדשים.
 באותה שעה שראו שנענה שלמה רק בזכות דוד המלך, נהפכו פני
 שונאי דוד כשולי קדירה - השחירו פניהם כתחתית הקדירה
 שמשחורה מהאש, וידעו כל ישראל ששחל לו הקדוש ברוך הוא
 לדוד המלך על אותו העון.
 שנינו במשנה (ב) שגחיו הוא בכלל אלו שאין להם חלק לעולם
 הבא. במבאר הגמרא את המקור לכך: 'גחיו' אין לו חלק לעולם
 הבא, דכתבי 'ויגד אלישע המשק', לויכא אזל - לאיזה צורך הלך
 אלישע לדמשק, אמר רבי יוחנן, שקלד לתחור את גחיו בתשובה,
 ולא חור. אמר לו אלישע, חזור בך ועשה תשובה. אמר לו, כך
 מקובלני מןה, תחומא ומחמא את הרבים אין מספיקו ברו - אין
 מסייעים בידו לעשות תשובה.
 מבררת הגמרא: מאי עבד - במה החטיא גחיו את הרבים. איכא
 אמרי - יש אומרים, שאכן השאכת ומגבייה את הברזל תלה
 גחיו לתחמא וירבעם - לעגל הזהב שעשה ירבעם, והעמידה בין
 שמים לארץ. ויאכא דאמרי, שם ה' חקק בפייה, והיתה מןה
 ואומרת 'אנכי ה' אלהיך' ולא יהיה לך אלהים אחרים. ויאכא
 דאמרי, רנן דהה מןמיה - היה גחיו דוחה את החכמים שהיו
 באים ללמוד תורה לפני אלישע, ואלישע לא ידע זאת, שנאמר
 לאחר שנדחה גחיו מלפני אלישע, 'ויאמרו בני הנביאים אל
 אלישע הנה [נא] תמקום אשר אנתנו יושבים שם לפניך צר ממנו'
 (מלכים ב' א), ומכך שרק עתה, כשהלך גחיו, אמרו שהמקום
 שלפני אלישע צר מלהכיל את כל התלמידים, מכלל דער השתא
 לא הוו (פיישי) [צד] - מוכח שעד אותו זמן לא היה המקום צר,
 והיינו כיון שגחיו היה דוחה את התלמידים מלפני אלישע וכיון
 שלא היו תלמידים רבים, לא היה המקום צר. ולפי כל אחד
 מהפירושים היה גחיו מחטיא את הרבים, ולכן אמר שלא יספיקו
 בידו לעשות תשובה.
 הגמרא מביאה ברייתא בענינו של גחיו: תנו רבנן, לעולם תהא
 הנהגת האדם עם תלמידו באופן של 'שמאל דוחה וימין מקרבת',
 כלומר, יד ימין שהיא העיקרית תהיה מקרבת את התלמיד, ויד
 שמאל שהיא החלשה תהיה דוחה ומוכיחה אותו על מעשיו

לחוף, ותוליד פרתו את הולד בזמנה, ולא ימות הולד קודם זמנו,
 וכתוב 'שִׁלְחוּ כֶצֶאן עוֹלִיָּהֶם וְיִדְּיָהֶם וְיִדְּרוּן', שהיו משלחים את
 התינוק בעת לידתו, שמיד היה יכול ללכת, כצאן שגדלים
 מעצמם ללא שיטפלו בגידולם, וכתוב 'יִשְׂאוּ בְּתוֹף וְכִנּוּר וְיִשְׁמְחוּ
 לְקוֹל עֹזֵב', וכתוב 'בְּלוֹ יִמְיָהֶם בְּטוֹב וְשִׁנּוּתָם בְּנִעְמִים', והינו שהיו
 חיהים שמחים ונעימים ללא שום צרה, וכתוב 'בְּרַנֵּעַ שְׂאוֹל יַחְתּוּ'
 - שהיו מתים ברגע אחד ללא צער ויסורים, והיא נְרָמָה - וטובה
 זו שהשפיע עליהם הקדוש ברוך הוא, היא שגרמה להם ש'אִמְרוּ
 לֵאלֹהִים סוּר מִמֶּנּוּ וְדַעַת דְּרָכֶיךָ לֹא תִפְצְנֵנוּ, מַה שְׂרִי כִּי נַעֲבֹדְנֵנוּ וְמַה
 נִוְעִיל כִּי נִפְגַּע בּוֹ' ו'ימה התועלת שתהיה לנו מכך שנתפלל אליהו,
 ופירוש הפסוק, ש'אִמְרוּ אֲנִישֵׁי דוֹר הַמְּבוּל, כְּלוּם צְרִיכִין אֲנִי לֹא -
 לקדוש ברוך הוא אֵלֶּיךָ לְמִטָּה שֶׁל גְּשָׁמִים - שיוירד לנו גשמים,
 והרי יש לנו נהרות ומעיינות ש'אֲנִי מִסְתַּפְקֵין מִהֵן וְאִינֵנוּ צְרִיכִים
 לטובתו. אֲמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, בְּטוֹבָה שֶׁהִשְׁפַּעְתִּי לָהֶן - במים,
 שנתתי להם נהרות ומעיינות, כִּהֵן מְכַוְּעִין אוֹתִי, ש'אֲמֹרִים שְׂאִינִם
 צְרִיכִים לטובתי, וְכֵה אֲנִי דָן אוֹתֶם, ש'נִאֲמָר (בראשית 1 ח) 'וְאֲנִי הִנְנִי
 מְבִיא אֶת הַמְּבוּל מִיָּם, ולשון 'וְאֲנִי' נדרשת כאילו נכתב 'גם אני',
 כלומר גם אני אדון אתכם במים.
 רבי יוסי אָמַר, הטעם שנעשו דור המבול דווקא במים, לפי שדור
 המבול לא נִתְּנָאוּ אֵלֶּיךָ בְּשִׁבְלֵי לְגַלְגַל הַעֵז, שְׂדוּמָה לְמִים, שהיו
 רואים שטוב להם בעולם הזה, ומגביהים עיניהם בגאווה, והולכים
 אחרי עיניהם לזנות (שנאמר (שם 1 א) 'וְיָרְאוּ בְּנֵי הָאֱלֹהִים אֶת בְּנוֹת
 הָאָדָם כִּי טוֹב הָנָה וְיִקְחוּ לָהֶם מְכַל אֲשֶׁר בְּחַדָּרָי', לְפִיכֵן דָּן
 אוֹתָן הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּמִים, שְׂדוּמָה לְגַלְגַל הַעֵז, ש'נִאֲמָר (שם 1 יא)
 'נִקְבְּעוּ כָל מַעֲיֵנוֹת תְּהוֹם רַבָּה וְאֶרְבוֹת הַשָּׁמַיִם נִתְּחַחוּ'.
 אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, דוֹר הַמְּבוּל, בְּלִשׁוֹן 'רַבָּה' קִלְקַלָּה, וְכִלְשׁוֹן 'רַבָּה'
 נִידוּנָה, ומבאר רבי יוחנן את דבריו, ב'רַבָּה' קִלְקַלָּה, ש'נִאֲמָר (שם 1 ה)
 'וְיָרָא ה' כִּי רַבָּה רַעַת הָאָדָם, וְכִרַבָּה' נִידוּנָה, ש'נִאֲמָר (שם 1 יא) 'כָּל
 מַעֲיֵנוֹת תְּהוֹם רַבָּה'.
 אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מִתּוֹךְ כָּל מַעֲיֵנוֹת תְּהוֹם שֶׁנִּתְּחַחוּ בְּזִמְנֵי הַמְּבוּל וְהָיוּ
 רוֹתְחִים, כַּמְּבוּאֵר מִתּוֹךְ הַלֵּן (ע"ב), ש'לִשָּׁה מַעֲיֵנוֹת נִשְׁתִּירָיו מִהֶם, הַמַּעֲיָן
 שֶׁנִּקְרָא 'בְּלוּעָה' דַּעֲיֵר נְדָה, וְחַמֵּי מְבַרְיָא - הַמַּעֲיֵנוֹת הַחַמִּים
 שֶׁבְּטַבְרִיא, וְעֵינָא רַבָּתָה' דַּעֲיֵר בִּרְיָם.
 הגמרא דורשת את הפסוקים בענין דור המבול. נאמר בפסוק: 'כִּי
 הִשְׁחִית כָּל בָּשָׂר אֶת דְּרָכָו עַל הָאָרֶץ' (שם 1 יב), אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מִלְּמַד
 ש'הִרְבִּיעוּ בְּהֵמָה עַל חַיָּה, וְחַיָּה עַל בְּהֵמָה עַד רִמְשׁ וְעַד עוֹף הַשָּׁמַיִם
 וּבַהֲמוֹת עַל אָדָם, וְאָדָם עַל הַכָּל. אָמַר רַבִּי אֶבְיָה פֶּר בְּהֵנָּה, וְכִילָם
 חֲזוּי לְהַזְדוּג רַק לְבַנֵּי מִינָם, חֲזוּי מַעוּף אֶחָד שֶׁשְׁמוֹ 'תוֹשֵׁלְמִי',
 שהוא מזדווג עם הכל.
 נאמר בפסוק: 'וְיִאֲמַר ה' לְנֶחֱ קֵץ כָּל בָּשָׂר כֹּא לְפָנַי' (שם 1 ג), אָמַר
 רַבִּי יוֹחָנָן, כֹּא וְיִאֲמַר כְּמָה נְדוּל כְּמָה שֶׁל חָמֶם - גּוֹל, שֶׁהָרִי דוֹר
 הַמְּבוּל עָבְרוּ עַל הַכָּל - על כל העבירות, ואף על פי כן לא נִתְּחַם
 עֲלֵיהֶם גּוֹר דִּינָם לְהַאֲבֵד מֵהָעוֹלָם בְּמִי הַמְּבוּל עַד שֶׁשָּׁשְׂמוּ יְדֵיהֶם
 בְּנוֹל, ש'נִאֲמָר (שם) 'כִּי מִלֵּאָה הָאָרֶץ חָמֶם מִפְּנֵיהֶם וְהִנְנִי מִשְׁחִיתָם
 אֶת הָאָרֶץ. מְבִיאָה הַגְּמָרָא פְּסוּק נוֹסֵף הַמּוֹבֵיחַ שֶׁנִּגְמַר דִּינָם מִחַמַּת
 הַחַמֶּס: וְכַתִּיב (יחזקאל 1 יא) 'הָחֶמֶס קָם לְמִטָּה רַשָּׁע לֹא מִהֶם וְלֹא
 מִהֲמוֹנָם וְלֹא מִהֲמֵהֶם וְלֹא נָה בְּהֶם, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, הַפְּסוּק 'הָחֶמֶס
 קָם לְמִטָּה רַשָּׁע' מִלְּמַד ש'הַחַמֶּס וְכֵן עֲצָמוּ בְּמַסְלָה, וְעַמְדָה לְפָנַי
 הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, וְאָמַר לְפָנַי, רְבוּנוּ שֶׁל עוֹלָם, לֹא מִהֶם - אֵין
 טוֹבָה יוֹצֵאת מֵהֶם, וְלֹא מִהֲמוֹנָם - וְלֹא מִרִבּוּי מִמּוֹנָם, וְלֹא מִהֲמֵהֶם
 - וְלֹא מִבְּנֵיהֶם, וְלֹא נָה בְּהֶם - אֵין בְּהֶם אֶחָד שְׁנוּהָה וְהוֹלֵךְ אַחֲרֵי
 ה'. (ואף על נה נִתְּחַם גּוֹר דִּין, ש'נִאֲמָר וְלֹא נָה בְּהֶם, וְיֵשׁ לְדַרְשׁוּ
 כְּאִילוֹ נִאֲמַר 'וְלֹא נָה בְּהֶם', כלומר אף נה לא יצא ש'אֵין בְּהֶם).
 תָּנָא דְּבִי רַבִּי יִשְׁמַעְיָל, אֵף עַל נָה שְׁהִיָּה צְדִיק נִתְּחַם גּוֹר דִּין לְהַאֲבֵד
 בְּמִי הַמְּבוּל, כִּיּוֹן שֶׁהָעוֹלָם נִידוּן אַחַר רֹבּוֹ, וּמֵאַחַר שְׂרׁוּב הָעוֹלָם

רַשָּׁעִים בְּמִשְׁפַּט וְחֲטָאִים בְּעַד צְדִיקִים, וְיֵשׁ לְדַרְשׁוּ כֵךְ, עַל כֵּן לֹא
 יִקְוֶמוּ רַשָּׁעִים בְּמִשְׁפַּט, זֶה דוֹר הַמְּבוּל, שֶׁנִּאֲמַר בְּהֶם (בראשית 1 ו)
 'כִּי רַבָּה רַעַת הָאָדָם בְּאָרֶץ, וְאִינֵם נִשְׁפָּטִים עַל מַעֲשֵׂיהֶם, וְחֲטָאִים
 בְּעַד צְדִיקִים, אִילוֹ אֲנִשֵׁי סוּדָם, שֶׁנִּאֲמַר בְּהֶם (שם 1 ג) 'וְאֲנִשֵׁי סוּדָם
 רַעִים וְחֲטָאִים לַה' מְאֹד, וְאֵף הֵם לֹא יִשְׁפָּטוּ עַל מַעֲשֵׂיהֶם. אָמְרוּ
 לוֹ חַמְמִים לְרַבִּי נַחְמִיָּה, אֲדַרְבָּה, יֵשׁ לְדִיק מִלִּשׁוֹן הַפְּסוּק שֶׁלֹּא
 כִּדְבָרֶיךָ, שֶׁנִּאֲמַר 'וְחֲטָאִים בְּעַד צְדִיקִים', שֶׁנִּאֲנִשֵׁי סוּדָם אֵינֵם
 עוֹמְדִין בְּעַד צְדִיקִים, אָבֵל עוֹמְדִין בְּעַד רַשָּׁעִים לְהַעֲנֵשׁ עַל
 מַעֲשֵׂיהֶם.
 (מְרַגְלִים - עֶשְׂרֵת הַמְּרַגְלִים שֶׁנִּשְׁלַחוּ עַל יְדֵי מֹשֶׁה רַבִּינוּ לְתוֹר אֶת
 הָאָרֶץ וְהוֹצִיאוּ אֶת דִּבְתֵּי הָאָרֶץ רַעָה, אֵין לָהֶם חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא,
 ש'נִאֲמַר (במדבר 1 ל) 'וְיִמּוֹתַי הֵאֲנִישִׁם מוֹצִיאֵי דַבְתֵּי הָאָרֶץ רַעָה בְּמִנְפֶּה
 לְפָנַי ה'', וְיֵשׁ לְדַרְשׁוּ אֶת הַפְּסוּק, 'וְיִמּוֹתַי, בְּעוֹלָם הַבָּא, בְּמִנְפֶּה'
 לְעוֹלָם הַבָּא).
 דוֹר הַמְּדַבֵּר - אוֹתָם שֶׁמֵּאֹת אֵלֶּף שִׁיצָאוּ מִמְּצָרִים וּמִתּוֹ בַּמְּדַבֵּר,
 אֵין לָהֶם חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא, וְאֵין עוֹמְדִין בְּדִין לְהַעֲנֵשׁ, ש'נִאֲמַר (שם
 17 ל) 'בְּמַדְבַּר תְּהִי וְיָמּוֹ, בְּעוֹלָם הַזֶּה, וְשֵׁם יְמֹתַי, לְעוֹלָם הַבָּא,
 דְּבַר רַבִּי עֲקִיבָא. רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר, עֲלֵיהֶם הוּא אִמְרָה (תהלים 7 ה)
 'אֶסְפּוּ לִי חֲסִדֵי בִרְתִי בִרְתִי עֲלֵי וְכֵה, וְהַכּוֹנֵה בַּפְּסוּק זֶה לְדוֹר
 הַמְּדַבֵּר, שֶׁכִּרְתּוֹ בְּרִית עִם ה' בְּעוֹלוֹת וּבַחַיִּים, שֶׁנִּאֲמַר (שמות 24 ה)
 'וְיִזְבְּחוּ וְזָבְחִים לְשֵׁמִים לַה' פְּרִים, וְיִקַּח מִמֶּנּוּ אֶת הַדָּם וְיִזְרֹק עַל
 הָעַם וְיֹאמַר הַזֶּה הַדָּם הַגֵּרִי אֲשֶׁר בְּרַת ה' עִמָּכֶם עַל כָּל הַדְּבָרִים
 הָאֵלֶּה, וּמִלִּשׁוֹן 'אֶסְפוּ' שֶׁמַּעֲמִיתָם לֹא הִיָּתָה מִיתָה עוֹלָמִית,
 אֵלֶּא כַּאֲסִיפָה בְּלַבַּד, וְיַעֲמְדוּ לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא.
 עַדֵּת קָרָה שֶׁנִּבְלַעָה בְּאֲדָמָה, אֵינָה עוֹתִידָה לְעוֹלוֹת, ש'נִאֲמָר (שם 10 ל)
 'וְחַכְסָה עֲלֵיהֶם הָאָרֶץ וְיֹאבְדוּ מִתּוֹךְ הַקְּהָל, וְיֵשׁ לְדַרְשׁוּ, וְיִתְכַסֵּם
 עֲלֵיהֶם הָאָרֶץ, בְּעוֹלָם הַזֶּה, וְיֹאבְדוּ מִתּוֹךְ הַקְּהָל, לְעוֹלָם הַבָּא. דְּבַרִּי
 רַבִּי עֲקִיבָא. רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר, עֲלֵיהֶם הוּא אִמְרָה (שמואל א' 1 ב) 'ה'
 מִמִּית וּמִחַיָּה מוֹרֵד שְׂאוֹל וְגַעַל, כְּלוֹמַר אוֹתָם בְּנֵי קָרָה שְׁהוֹרִידִם
 ה' לְשְׂאוֹל, עוֹתִידִים לְעוֹלוֹת.

גמרא

הגמרא מביאה ברייתא בענין דור המבול: תנו רבנן, דור המבול,
 אין להם חלק לעולם הבא, שנאמר (בראשית 1 ג) 'וימח את כל היקום
 אשר על פני האדמה מאדם עד בהמה עד רמש ועד עוף השמים
 וימחו מן הארץ, ויש לדרוש, וימח את כל היקום, בעולם הזה,
 וימחו מן הארץ, לעולם הבא, דברי רבי עקיבא. רבי יהודה כן
 בתיבא אומר, דור המבול לא חיו לעולם הבא, ולא נדונו על
 חטאייהם, שנאמר (שם 1 ג) 'לא ידון רוחי באדם לעולם, ויש לדרוש
 שלא יהיה להם דין, ולא תהיה בהם רוח, לחיות עם הצדיקים
 לעולם הבא. דבר אחר - דרשה אחרת על פסוק זה, 'לא ידון רוחי',
 שלא תהא נשמתן חוזרת לנדה - למקום בית קיבולה, כלומר,
 לגוף שהוא מקום הנשמה, ולא יהיו נידונים. רבי מנחם בר יוסף
 אומר, אפילו בשעה שהקדוש ברוך הוא מחזיר נשמות לפגרים
 מתים, נשמתן של דור המבול קשה להם בגיהנם, כלומר, לא זו
 בלבד שאינה חוזרת לגוף להחיותו, אלא היא עצמה נעשית אש,
 ושורפת את הגוף, שנאמר (ישעיה לג יא) 'תהרו חשש ומרוץ, שנשרף
 במהירות) תלדו קש ורוחכם אש האכלכם, כלומר שהנשמה
 עצמה תיעשה אש ותשרוף את הגוף.
 תנו רבנן, דור המבול לא נתנאו אלא בשביל טובה שהשפיע להם
 הקדוש ברוך הוא, ומה כתיב בהם (איוב כא 30) 'בתייהם שלום מספר
 ולא שבת אלה עליהם, שהיו חיים בשלום ולא פחדו משום דבר,
 ולא בא עליהם שבת פורענות מה, וכתוב 'שורו עפר ולא וגעל
 תפלט פרתו ולא תשבול, ששורו יעבר את הפרה, ולא יצא הזרע

14 איתא והרנוגא תושלמי ומרדא דרכו של אותו עוף להרביע כל הבריות: 14
 15 שוקף. החמס עצמו כמקל והיינו החמס קם למטה רשע: לא מהם. אין תועלת 15
 16 לא בהם ולא בהמונם ולא במשאם: מהמהם. אשטר"א בלע"ז: כי נתמתי כי 16
 17 עשיתם ונה. סמוכין דרשי: יפה עשיתי וכו'. שאיברתי דרך רשעים כזה: לא 17
 18 יפה עשיתי. דאפשר היו חורקין: כל שכן. 18
 19 אילו היה בדורות אחרים היה צדיק יותר: 19
 20 פלייטון. ברשם שריחו נודף ואינו אפרסמון: 20
 21 מקיפה. מצויץ כמו ויצף הברזל דמתרגמין 21
 22 וקפא (מלכים ב ו'): כויקין. נודות: לא יפנה 22
 23 דרך כרמים אמרו לו ומי מעכב. [מידן] 23
 24 שאינו עושה אם יש בידו כח לעשות כה 24
 25 [פרידה] אחת יש לי להוציא מכם. 25
 26 מתושלח הצדיק ימות קודם ולא יהיה נדון 26
 27 מעכב: 27

1 רשעים דור המבול. דכתיב (בהו) כי רבה רעת האדם (בראשית ו): הפאים אנשי 1
 2 סדום. דכתיב בהו רעים חסאים (שם ג): אבל עומדים הם כו'. שחייק ונדונים: 2
 3 גמ' נשמתן קשה להם בגיהנם. נשמת עצמן שרפתן דכתיב רוחכם אש 3
 4 תאכלכם (ישעיה לג): בשביל לגלג העין. שרואין טובתן שלימה והיו גובדין 4
 5 עיניהם ומנאפין אחר עיניהם: כמים. 5
 6 שדומה לגלגל העין מעינות שנובעין 6
 7 ממקום קטן כמו עין: שלשה נשתיירו. 7
 8 מאותן מעינות של דור המבול שהיו חמין 8
 9 כדאמר לקמן ברוחחין קלקלו ברוחחין 9
 10 נדונה: וכולן חזרו. להודווג עם מניניהם: חוין 10
 11 פתושלמי. עוף הוא שאחוז עדיין תרבות 11
 12 רעה שמדווג עם הכל. תושלמי עוף אחד 12
 13 ובמסכת חולין (דף סב) גבי שמונה ספיקות 13

1 רשעים במשפט והפאים בעדת צדיקים. על פן לא 1
 2 יקומו רשעים במשפט, זה דור המבול, והפאים 2
 3 בעדת צדיקים, אלו אנשי סדום. אמרו לו, אינם 3
 4 עומדין בעדת צדיקים, אבל עומדין בעדת רשעים. 4
 5 (מרגלים, אין להם חלק לעולם הבא, שנאמר וימותו 5
 6 האנשים מוציא דבת הארץ רעה במגפה לפני ה'. 6
 7 וימותו, בעולם הזה, במגפה, לעולם הבא). דור 7
 8 המדבר, אין להם חלק לעולם הבא, ואין עומדין 8

9 בדיו, שנאמר במדבר הזה יתמו, ושם ימותו, דברי רבי עקיבא. רבי אליעזר אומר, עליהם הוא אומר אספו לי חסידו פורתי ברתמי 9
 10 עלי וכו'. עדת קרה, אינה עתידה לעלות, שנאמר ויתכם עליהם הארץ, בעולם הזה. ויאבדו מתוך הקהל, לעולם הבא, דברי רבי 10
 11 עקיבא. רבי אליעזר אומר, עליהם הוא אומר ה' ממת ומחיה מוריד שאול ועל: גמרא תנו רבנן, דור המבול, אין להם חלק 11
 12 לעולם הבא, שנאמר וימח את כל היקום אשר על פני האדמה. וימח את כל היקום, בעולם הזה. וימחו מן הארץ, לעולם הבא, 12
 13 דברי רבי עקיבא. רבי יהודה בן בתירא אומר, לא חיון ולא נדונו, שנאמר לא ידון רוחי באדם לעולם, לא דין, ולא רוח. דבר 13
 14 אחר, לא ידון רוחי, שלא תהא נשמתן חוזרת לנדנה. רבי מנחם בר יוסף אומר, אפילו בשעה שהקדוש ברוך הוא מחזיר נשמות 14
 15 לפגרים מתים, נשמתן קשה להם בגיהנם, שנאמר תהרו חשש תלדו קש רוחכם אש תאכלכם. תנו רבנן, דור המבול לא נתנאו 15
 16 אלא בשביל טובה שהשפיע להם הקדוש ברוך הוא, ומה פתיב בהם פתיחה שלום מפחד ולא שבט אלוה עליהם, וכתיב שורו 16
 17 עבר ולא יגעיל הפלט פרתו ולא תשביל, וכתיב ישלחו כצאן עויליהם וילדיהם ויקדו, וכתיב ישאו פתוף וכנור וישמחו לקול 17
 18 עוגב, וכתיב יבלו ימיהם בטוב ושנותם בנעימים, וכתיב וירגע שאול וחתו, והיא גרמה שאמרו לאל סור ממנו ודעת דרכיך 18
 19 לא תפצנו, מה שדי כי נעברנו ומה נועיל כי נפגע בו. אמרו, כלום צריכין אנו לו אלא למיפה של נשמים, יש לנו נהרות ומעונות 19
 20 שאנו מסתפקין מהן. אמר הקדוש ברוך הוא, בטובה שהשפעת לי, בה מכניסין אותי, ובה אני דן אותם, שנאמר ואני הנני 20
 21 מביא את המבול מים. רבי יוסי אמר, דור המבול לא נתנאו אלא בשביל לגלג העין, שדומה למים, [שנאמר ויקחו להם נשים 21
 22 מכל אשר בחרו]. לפיכך, דן אותן במים, שדומה לגלג העין, שנאמר נבקעו כל מעינות תהום רבה וארבות השמים נפתחו. אמר 22
 23 רבי יוחנן, דור המבול, ב'רבה' קלקלו, ובר'רבה' נידונו. ב'רבה' קלקלו, שנאמר וירא ה' כי רבה רעת האדם. וב'רבה' נידונו, שנאמר 23
 24 כל מעינות תהום רבה. אמר רבי יוחנן, שלשה נשתיירו מהם, בלועזה' דגדר, וחמי מכר'רא, ועינא רבתי' דבירם. כי השחית 24
 25 כל בשר את דרכו על הארץ, אמר רבי יוחנן, מלמד שהרביעו בהמה על חיה, וחיה על בהמה, והכל על אדם, ואדם על הכל. 25
 26 אמר רבי אבא בר כהנא, וכולם חזרו חוין מ'תושלמי'. ויאמר אלהים לנח קח כל בשר בא לפני, אמר רבי יוחנן, בא וראה כמה 26
 27 גדול פתח של חמס, שהרי דור המבול עברו על הכל, ולא נחתם עליהם גזר דינם עד שפסטי דיהם בגול, שנאמר כי מלאה 27
 28 הארץ חמס מפניהם והנני משחיתם את הארץ. וכתיב החמס קם למטה רשע לא מהם ולא מהמונם ולא מהמהם ולא נה בהם, 28
 29 אמר רבי אליעזר, מלמד שזקף עצמו כמקל, ועמד לפני הקדוש ברוך הוא, ואמר לפניו, רבוננו של עולם, לא מהם ולא מהמונם, 29
 30 ולא מהמהם ולא נה בהם, (ואף על נח נחתם גזר דין, שנאמר ולא נח בהם). תנא דבי רבי ישמעאל אף על נח נחתם גזר דין, 30
 31 אלא שמצא חן בעיני ה', שנאמר נחמתי כי עשיתם, ונח מצא חן בעיני ה'. וינחם ה' כי עשה את האדם בארץ, כי אתא רב 31
 32 דימו, אמר, אמר הקדוש ברוך הוא, יפה עשיתי שתקנתי להם קברות בארץ. מאי משמע? פתיב הקא וינחם ה', וכתיב התם 32
 33 וינחם אותם וידבר על לבם. ואיבא דאמרו, לא יפה עשיתי שתקנתי להם קברות בארץ, פתיב הקא וינחם, וכתיב התם וינחם 33
 34 על הרעה אשר דבר לעשות לעמו. אלה תולדות נח [נח איש צדיק תמים היה בדורותיו], אמר רבי יוחנן, בדורותיו ולא בדורות 34
 35 אחרים. וריש לקיש אמר, בדורותיו, כל שפן בדורות אחרים. אמר רבי חנינא, משל דרבי יוחנן, למה הדבר דומה, לחכית של יין 35
 36 שהיתה מונחת במרתף של חומין. במקומה, ריחה נודף, שלא במקומה, אין ריחה נודף, אמר רבי אישעיא, משל דריש לקיש, למה 36
 37 הדבר דומה, לצלוחית של פלייטון שהיתה מונחת במקום המנופת. במקומה, ריחה נודף, וכל שפן במקום הבוסם. וימח את כל 37
 38 היקום אשר על פני האדמה, אם אדם חטא, בהמה מה חטאה? תנא משום רבי יהושע בן קרחה, משל לאדם שעשה חופה לבנו, 38
 39 והתקין מכל מיני סעודה, לימים מת בנו, עמד [ופור] את חופתו. אמר, כלום עשיתי אלא בשביל בני, עכשיו שמת, חופה למה 39
 40 לי. אף הקדוש ברוך הוא אמר, כלום פראתי בהמה וחיה אלא בשביל אדם, עכשיו שאדם חוטא, בהמה וחיה למה לי. מפל 40
 41 אשר בחרבה מתו, ולא גינם שבים. דרש רבי יוסי דמן קסרי, מאי דכתיב קל הוא על פני מים תקולל חלקתם בארץ, מלמד 41
 42 שהיה נח הצדיק מוכיח בהם, ואומר להם עשו תשובה, ואם לאו, הקדוש ברוך הוא מביא עליכם את המבול, ומקפה נבלתכם על 42
 43 המים כויקין, שנאמר קל הוא על פני מים. ולא עוד, אלא שלוקחין מהם קללה לכל באי עולם, שנאמר תקולל חלקתם בארץ. 43
 44 לא יפנה דרך פרמים, מלמד שהיו מפנים דרך פרמים. [אמרו] לו, ומי מעפב? אמר להם, פרידה אחת יש לי להוציא מכם. 44

1 א"כ לא נפנה דרך כרמים. וכלומר לא נסור ולא נפנה את דרך הכרמים) אלא
 2 כל שעה נלך בהם כלומר א"כ לא נלך דרך כבושה ולא נחזור מסורינו אלא נלך
 3 ונקלקל השורה דרכים משובשים בקוצים וברקנים כעין שבילי כרמים: לעשות.
 4 כמו עשתונות שירושבין שאנן וחושבין ממשבות רעות: עלייתה שמה. אין אש שולט
 5 בה: מבין עקבי רגליכם. בשכבת זרע שלכם
 6 יכול למהות אתכם ל"א מבין עקבי רגליכם
 7 מן הרגל יוציא ממש מים אם היה רוצה ואי
 8 אפשר לכפות רגליכם בעשיות: בשכבת
 9 זרע. רותחין ועבין היו עבין ל"ג ופי' הוא:
 10 חמת המלך שככה. נחה מרתחו הי"ג מים נחו
 11 מרותחו: סדרי בראשית. הידינו לשבעת
 12 הימים סדר שבעת ימי בראשית שינה להם:
 13 זמן קטן אחר זמן גדול. בתחילה אמר להן
 14 והיו ימיו מאה ועשרים שנה כשעבר זמן זה
 15 ולא שבו לטובה חזר וקבע להם זמן קטן:
 16 אישות לבהמה מי אית ליה. נקבה אחת
 17 נשכבת לכמה זכרים ואין זו אישות: שלא
 18 נעברה בהן עבירה. שלא נוקקו אלא לבן
 19 זוגם: כמלוגה. עץ הוא: כמותה ל"א אפי'
 20 באשתי אני אסור: (כני נה. שם דהם ויפתא:
 21 רק. רוקק זרע מפיו לפיה של נקבה: לקח
 22 בעורה. שיצא ממנו כוש: מאתו. גבי עורב לא
 23 תניב מאתו מכאן שדירתם כו' כלומר הנאה
 24 הוא שדרים אצלם שמכירים בצדיקים
 17 הימים ומי המפול היו על הארץ, מה טיבם של שבעת הימים? אמר רב, אלו ימי אבילות

25 כדאמר' ברוכתי אחרינא: זית טרף כפיה. בפיה היתה שואלת מוזן טרף של זית:
 26 למשפחותיהם יצאו מן התיבה. אלמא כל חד וחד בפני עצמו היה ולא היו אוכלין
 27 כולם באבוס אחד אלא משפחות (משפחות) היו שרויין: א"ל אליעזר. ועבר
 28 אברהם: לשם רבא. גדול בנו של נח: היכי הויתון. היאך היתם יכולין להכין
 29 עניניהם בכך לעשות לכל בריה ובריה
 30 חפצה: וקרא. שם בריה: פאלי. מתוך כמו
 31 פלי פלוי במסכת גדה (דף כא): אישתא
 32 וינתי. חמה אחתו חנהו ולא היה חושש
 33 לדרוס משאר בהמות: לא בציר משיטא
 34 ולא טפי מתריסר זיינא אישתא. אין לך
 35 חמה קלה שלא תהא חמימותו יכולה לזונו
 36 ששת ימים שלא ימות בלא דמכיל ואין לך
 37 חמה שיכולה לזון יותר מ"ב ימים בלי
 38 מאכל ומשתה כ"ש ואית דגרסי לא פחות
 39 משיטא ירדו ולא טפי מתריסר זנתא אשתא
 40 וארי קאי כלומר לא פחות משה חדשים
 41 ולא יותר מ"ב חדשים ולא נהירא ליה:
 42 אורישינא. עוף ושמו חול בלשון המקרא
 43 ואינו מת לעולם: כספנא. בחדר ספון ומתוקן
 44 לה: (נאום ה' כו') אליעזר אמר פסוק זה.
 45 נאם ה' לאדני אמר הקב"ה לאברהם שב
 46 לימיני אדני וכו': מפורח זה אברהם. שבא
 47 במאר נהרים שהוא מבורח ומכיל (ממבר)
 48 (כו) מן ארס יחניי בלק מלך מואב וגו': כל
 49 הוה סלקא ליה. כל דבר המאורע ליה.
 בחדי

18 של מתושלח, ללמדך שהספדן של צדיקים מעכבין את הפורענות לבא. דבר אחר, 'לשבעת', ששינה עליהם הקדוש ברוך הוא
 19 סדר בראשית, שהיתה חמה יוצאת ממערב ושוקעת במזרח. דבר אחר, שקבע להם הקדוש ברוך הוא זמן גדול, ואחר כך זמן
 20 קטן. דבר אחר, 'לשבעת הימים', שהטעמים מעין העולם הבא, כדי שידעו מה טובה פגעו מהן. 'מפול הבהמה הפהורה תפק לך
 21 שבעה שבעה איש ואשתו', אישות לבהמה מי אית לה? אמר רבי שמואל בר נחמני, אמר רבי יוחנן, מאותם שלא נעבדה בהם
 22 עבירה. מנא ידע? אמר רב חסדא, שהעבירן לפני התיבה, כל שהתיבה קולטתו, פידוע שלא נעבדה בהם עבירה. וכל שאין התיבה
 23 קולטתו, פידוע שנגעבדה בה עבירה. רבי אבהו אמר, מאותן הבאין מאיליהן. 'עשה לך תיבת עצי גופר', מאי 'גופר', אמר רב אדא,
 24 אמרי דבי רבי שילא, זו 'מבלגיה', ואמרי לה 'גולמיש'. 'צוהר תעשה לתיבה', אמר רבי יוחנן, אמר לו הקדוש ברוך הוא לנת,
 25 קבע בה אבנים טובות ומרגליות, כדי שהיו מאירות לכם בפעריהם. 'ואל אמה תכלנה מלמעלה', דבהכי (הוא) דקיימא. 'תחתיים
 26 שנים ושלישים תעשה', תנא. תחתיים, לובל. אמצעיים, לבהמה. עליונים, לאדם. 'וישלח את העורב', אמר ריש לקיש, תשובה
 27 ניצחת הישבו עורב לנה. אמר לו, רבך שונאני ואתה שונאתני. רבך שונאני מן הפהורין שבעה, מן הפמאים שנים. ואתה שונאתני,
 28 לאתה מניח מניין שבעה, ושולח מניין שנים. אם פוגע בי שר חמה או שר צנה, לא נמצא עולם חסר בריה אחת, או שפאו
 29 לאשתי אתה צריך. אמר לו, רשע, פמותר לי, נאסר לי. פנאסר לי, לא כל שפן. ומגלו דנאסרו, דכתיב 'באת אל התיבה אתה
 30 ובניך ואשתך ונשי בניך אתך', וכתיב 'צא מן התיבה אתה ואשתך ובניך ונשי בניך אתך', ואמר רבי יוחנן, מיכן אמרו שפאסרו
 31 בתשמיש המטה. תנו רבנן, שלשה שמשו בתיבה, וכולם לקו. פלבי, ועורב, וחס. פלבי, נקשר. עורב, רק. חס, לקח בעורו. 'וישלח
 32 את היונה מאתו לראות הקלו הפנים', אמר רבי ירמיה, מפאן שדירתן של עופות טהורים עם הצדיקים. 'והנה עלה זית טרף בפיה'.
 33 אמר רבי אלעזר, אמרה יונה לפני הקדוש ברוך הוא, רבונן של עולם, יהיו מוונתי מרורים פנית ומסורים בנדך, ואל יהיו מתוקים
 34 פדיש ומסורים ביד בשר ודם. מאי משמע דהאי 'טרף' לישנא דמווני הוא, דכתיב 'הטרפני להם חוקי'. 'למשפחותיהם יצאו
 35 מן התיבה', אמר רבי יוחנן, 'למשפחותם' ולא 'הם'. אמר רב חנא בר ביזנא, אמר ליה אליעזר לשם רבא, פתיב 'למשפחותיהם
 36 יצאו מן התיבה', אתון היכן הויתון. אמר ליה, צער גדול היה לנו בתיבה, בריה שדורפה להאכילה פיום, האכילנה פיום. שדורפה
 37 להאכילה פלילה, האכילנה פלילה. האי זקיתא, לא היה ידע אפא מה אכלה. יומא חר, הוה יתיב וקא פאלי רמונא. נפל תולעתא
 38 מיהא, אכלה. מיכן ואילך, הוה גביל לה חירא. פי מתלע אכלה אריא אישתא וינתיה, דאמר רב, לא בציר משיטא, ולא טפי
 39 מתריסר זינא אישתא. 'אורשינה', אשפניניה אבא, דגני בספנא דתיבותא. אמר ליה, לא בעית מוונני? אמר ליה, הויתוך דהות
 40 מרודא, אמניא לא אצערך. אמר ליה, והא רענא דלא תמות, שפאמר 'ואומר עם קני אנע וכחול ארבה ימים'. אמר רב חנה בר
 41 לואי, אמר שם רבא לאליעזר, פי אתו עליינו מלכי מורח ומערב, אתון היכי עבדיתו. אמר ליה, אייתי הקדוש ברוך הוא לאברהם,
 42 ואותיה ממיניה, והוה שדינן עפרא, והוה חרפי גילי והו גירי, שפאמר 'מזמור לרוד נאם ה' לאדוני שב לימיני עד אשית אויביך
 43 הדום להגליד', וכתיב 'מי העיר מפונח צדק יקראו להגלו יתן לפניו גוים ומלכים ירד יתן כעפר חרבו פקש נדף קשתו'. נחום
 44 איש גם זו, הוה רגיל דכל דהוה סלקא ליה, אמר 'גם זו למובה'. יומא חר, בעו [ישראל] לשדורי דורון לקיסר. אמרי, פהדי

1 **אם בן לא נפגה דרך פרימים - לא נמנע מללכת בדרכים**
 2 **המשובשות, כלומר, לא נמנע מלעשות עבירות.**
 3 **דרש רבא, מאי דכתיב - כיצד נדרש הפסוק (איוב יב ה) 'לפיד בוז**
 4 **לעשתות שאנן נכזו למועדי רגל, מלמד שהיה נח הצדיק מוכיח**
 5 **אותם - את אנשי דורו, ואמר להם דברים שהם קשים בלפידים**
 6 **ועץ שמדליקים בו אש והיו אנשי דורו (בוים) [מכזין] אותו, וזה**
 7 **פירוש המילים 'לפיד בוז, ולעשתות שאנן היינו שיושבים**
 8 **שאננים ושקטים וחושבים ממשבות רעות.**
 9 **אמר לו בני דורו לנח, וכן התיבה זו, למה אתה בונה. אמר להם,**
 10 **מפני שהקדוש ברוך הוא מביא עליכם את המבול. אמרו לו, מבול**
 11 **של מה, אם יביא עלינו מבול של אש, יש לנו דבר אחד ועלית'ה'**
 12 **שמה, שאין האש שולטת בה. ואם מבול של מים הוא מביא, אם**
 13 **מן הארץ הוא מביא את אותו מבול של מים, יש לנו עששיות -**
 14 **לחות של ברזל, שאנו מחפין - מכסים בהם את הארץ, ואם מן**
 15 **השמים הוא מביא, יש לנו דבר ו'עקב' שמו, ואמרי לה 'עקש' שמו,**
 16 **שהוא מין ספוג שנגיח על ראשנו וספוג את כל המים. אמר להם**
 17 **נח, אם ירצה הקדוש ברוך הוא הרי הוא מביא את המבול מפי**
 18 **עקבי רגליכם, ואינכם יכולים לחפות את רגליכם בברזל, שנאמר**
 19 **(שם) 'נכזו למועדי רגל.'**
 20 **תנא - שנינו בברייתא, מימי המבול, היו קשים - עבים בשכבת**
 21 **זרע, שנאמר 'נכזו למועדי רגל.'**
 22 **אמר רב הסדא, דור המבול, ברותחין קלקלו, בעבירה של זנות,**
 23 **שהיו מוציאין שכבת זרע שהיא רותחה, וברותחין נידונו, שהיו מי**
 24 **המבול רותחים. וראיה לכך שהיו רותחים, כתיב **הבא - נאמר****
 25 **כאן, לגבי המבול (בראשית א), 'ושכפו המים וכתיב התם - ונאמר**
 26 **שם, לגבי אחשוורוש (אסתר א), 'והמת המלך ששכב' וכמו ששם**
 27 **כוונת הפסוק שהמלך נח מרתיתו, כך כאן הכוונה שהמים נחו**
 28 **מרתיתתם, אך בתחילה היו רותחים.**
 29 **הגמרא ממשיכה לדרוש את הפסוקים לגבי המבול: נאמר בפסוק**
 30 **(בראשית ט), 'ויהי לשבעת הימים וימי המבול היו על הארץ' ויש לברר**
 31 **מה מ'ים של שבעת הימים הללו, שרק לאחריהם התחיל המבול**
 32 **לרדת. אמר רב, אלו שבעת ימי אבילות של מתושלח, ללמדך**
 33 **שהספדן של צדיקים מעבדין את הפורענות לבא.**
 34 **דבר אחר - דרשה אחרת, הפסוק 'ויהי לשבעת הימים' בא לרמז**
 35 **לשבעת ימי בראשית, ללמדך ששבעת ימי המבול היו שבעת ימי**
 36 **בראשית, שבאותם ימים היתה חמה יוצאת ממצדך ושוקעת במזרח,**
 37 **ולא זורחת במזרח ושוקעת במערב כפי שנבראה בימי בראשית,**
 38 **כדי שיתיראו ויעשו תשובה.**
 39 **דבר אחר, ששבעת הימים הקדוש ברוך הוא בתחילה וכן גדול לחזור**
 40 **בתשובה, והם מאה ועשרים שנה, שנאמר (בראשית א) 'ויאמר ה'**
 41 **לא ידון רוחי באדם לעלם בשגם הוא בשר והיו ימי מאה ועשרים**
 42 **שנה, ואחר כך, כשעבר זמן זה ולא עשו תשובה, נתן להם הקדוש**
 43 **ברוך הוא וכן קמו, והיינו אותם שבעת ימים שלפני המבול.**
 44 **דבר אחר, 'לשבעת הימים', מלמד שהמעיטם הקדוש ברוך הוא**
 45 **באותם שבעת ימים מעין העולם הבא, כדי שידעו מה טובה מעטו**
 46 **מקן מחמת מעשיהם הרעים.**
 47 **נאמר בפסוק (בראשית א), 'מכל הבהמה הטהורה תקח לך שבעה**
 48 **שבעה איש ואשתו', שואלת הגמרא: אישות לבהמה מי אית לה -**
 49 **וכי שייכת לשון 'אישות' בבהמה, והרי אין נקבה אחת המיוחדת**
 50 **לזכר אחד. משיבה הגמרא: אמר רבי שמואל בר נחמני, אמר רבי**
 51 **יונתן, ציוה ה' שיקח שבעה שבעה מאותם בהמות שלא נעבדה**
 52 **בהם עבירה - שלא נרבעו למינים אחרים, אלא הזדווגו רק עם בני**
 53 **מינם.**
 54 **שואלת הגמרא: מאן ידע - כיצד ידע נח באילו בהמות לא נעשתה**
 55 **עבירה. משיבה הגמרא: אמר רב הסדא, שהעבירן לפני התיבה, כל**

56 **שהתיבה קולטתו - מקבלת אותו, בידוע שלא נעבדה בהם עבירה,**
 57 **וכל שאין התיבה קולטתו, אלא דוחה אותו שלא יכנס אליה, בידוע**
 58 **שנעבדה בה עבירה. תירוץ נוסף, רבי אבהו אמר, לקחן נח מאותן**
 59 **הבאין מאיליהו - מזבהמות שבאו מעצמם, וזה היה סימן שלא**
 60 **נעשתה בהם עבירה.**
 61 **נאמר בפסוק (בראשית ו ד), 'עשה לך תיבת עצי גופר'. מבררת**
 62 **הגמרא: מאי - מדוע עץ גופר? אמר רב אדא, אמרי דבי רבי שילא**
 63 **- אמרו בבית מדרשו של רבי שילא, זו 'מכליגיה', עץ ששמו כך.**
 64 **ואמרי לה - ויש אומרים, שזהו עץ ששמו 'גולמיש'.**
 65 **נאמר בפסוק (שם טו) 'צוהה תעשה לתיבה' ומדוע אותו 'צוהה' אמר**
 66 **רבי יוחנן, אמר לו הקדוש ברוך הוא לנת, קבע בה - בתיבה, אבנים**
 67 **טובות ומרגילות, כדי שיהיו מאירות להם בצדקתם.**
 68 **'ואל אמה תכלנה מלמעלה' (שם). כלומר, שיהיה גג התיבה בנוי**
 69 **בשיפוע, עד שבראש התיבה יהיה רוחב אמה הלתי. מבארר**
 70 **הגמרא את הטעם לכך, דכתיב [הוא] דקיימא - כיון שרק באופן**
 71 **כזה התיבה יכולה להתקיים, שאילו היה רחבה למעלה כרחבה**
 72 **למטה לא היתה יכולה לעמוד, אלא מתהפכת לכאן ולכאן.**
 73 **'תחתים שנים ושלשים תעשה' (שם) תנא - שנינו בברייתא,**
 74 **המדורים התחתים, היו לזבל, המדורים האמצעיים, לבהמה.**
 75 **והמדורים העליונים, לאדם.**
 76 **'ושלח את העורב' (שם טז). אמר ריש לקיש, תשובה ניצחת - שאין**
 77 **מה להשיב עליה, השיבו העורב לנת, וכך אמר לו, רבך - הקדוש**
 78 **ברוך הוא שונאני, ואף אהה שונאתני, והראיה לכך, רבך שונאני,**
 79 **שהרי אמר לך מן הטהורין להכניס שבעה, ואילו מן הממאים רק**
 80 **שנים, ואהה שונאתני, שאהה מניח מנין שבעה - שאתה נמנע**
 81 **מלשלוח אל מחוץ לתיבה את אחד העופות הטהורים, שיש ממנו**
 82 **שבעה, ואף אם יקרה לו איזה נזק ישארו עוד ששה, ואתה שולח**
 83 **מנין שנים, ואם פונע כי שר חמה או שר צנה - אם אחלה מחמת**
 84 **חום או קור, ואמות, האם לא נמצא העולם חסר ברבה אהה, ומוכח**
 85 **שאתה שונאני ולא איכפת לך אם יחסר העולם ממני זה. והמשך**
 86 **העורב ואמר לנח, או שפא אתה שולחני כיון שלאשתי אתה צריך,**
 87 **להזדקק לה. אמר לו נח, רשעי, בפותר לי - באשתי, שהיא מותרת**
 88 **לי בדרך כלל, נאמר לי לשמש בתיבה, וכמו שיבואר להלן, אם**
 89 **כן בנאמר לי - במין העורב שהוא אסור לאדם תמיד, לא כל שכן**
 90 **שאני אסור.**
 91 **מבררת הגמרא: ומנלן הנאסרו - ומנין שנאסרו נח ובניו לשמש**
 92 **מיתם בתיבה. מבארר הגמרא: דכתיב (שם ו ד) 'ובאת אל התיבה**
 93 **אתה ובניך ואשתך ובני אשתך, וכתוב (שם ח טו) 'צא מן התיבה**
 94 **אתה ואשתך ובניך ובני אשתך, ואמר רבי יוחנן, מיכן אמרו -**
 95 **מכך שכשנכנסו לתיבה כתבה התורה את האנשים לחוד ואת**
 96 **הנשים לחוד, וכשיצאו כתבה אותם בלשון איש ואשתו, יש**
 97 **ללמוד שמשעה שנכנסו לתיבה נאסרו בתשמיש המטה.**
 98 **תנו רבנן, שלשה שמשו בתיבה, וכולם לקו. והשלשה הם, כלב,**
 99 **ועורב, וחס בן נח. מבארר הגמרא במה לקו, כלב נקשר - שאחר**
 100 **הבעילה אינו יכול להשמש מהנקבה. ועורב, רק - זרק את זרעו**
 101 **מפיו לפי הנקבה, ואינו משמש בדרך כל הארץ. חם, לקח בעורו,**
 102 **שיצא ממנו כוש, שעורו שחור.**
 103 **'ושלח את היונה מאתו לראות הקלו המים' (שם ח ח). אמר רבי**
 104 **ירמיה, מכך שנאמר ששלח את היונה מאתו, ולא נאמר כך לגבי**
 105 **שילוח העורב, משמע שהיתה היונה אצלו, ומכאן יש ללמוד**
 106 **שהדירגן של עופות מהורים היא עם הצדיקים.**
 107 **'והנה עלה וית מרפ פתיה' (שם טז). אמר רבי אלעזר, מדוע נקטה התורה**
 108 **לשון 'פתיה', אמרה בכך היונה לפני הקדוש ברוך הוא, רבוננו של**
 109 **עולם, והיו מוונתי מרוצים בנות ומסורים בנדיך, שאוכל ללקטם**
 110 **בעצמי, ואל יהיו מתוקים בדיכש ומסורים בנדיך שר זרם, והיינו בזמן**

56 אומרת, נעלה לראש המגדל ונשב שם, ואף אם יוריד עלינו מבול
57 לא יגיעו אלינו המים, מחמת גובה המגדל. וכת אחת אומרת,
58 נעלה לראש המגדל ונעבוד עבודת פוכבים. וכת אחת אומרת,
59 נעלה ונעשה מלחמה עם הקדוש ברוך הוא. מבארת הגמרא את
60 עונשם: זו שאומרת נעלה ונשב שם, הפיצים ה' על פני כל הארץ.
61 וזו שאומרת נעלה ונעשה מלחמה, נעשו ונעשו קופים, ורוחות -
62 שאין להם גוף ולא צורה, ונשידים - שיש להם צורת אדם ואוכלים -
63 ושותים כבני אדם, ויליין - כצורת אדם, אלא שיש להם כנפיים.
64 וזו שאומרת נעלה ונעבוד עבודת פוכבים, עליהם נאמר הפסוק (שם
65 יא ט) 'כי שם בלל ה' שפת כל הארץ, ולא הבינו איש את שפת
66 רעהו, ולא יכל האחד לכון לדעת חיברו ולעבוד עבודה זרה.
67 תניא בברייתא, רבי נתן אומר, בולם לשם עבודת פוכבים נתפוננו,
68 והראיה לכך, דכתיב תהא - נאמר כאן, לגבי בניית המגדל (שם יא ד),
69 'נעשה לנו שם' וכתוב התם - ונאמר שם, לגבי עבודה זרה (שמות כג
70 א), 'שם אלהים אחרים לא תזכירו' ויש להקישם זה לזה, מה לתלן
71 נאמר 'שם' לגבי עבודת פוכבים, אף כאן שנאמר 'שם' כוונתם
72 היתה לעבודת פוכבים.
73 הגמרא מבארת מה היה בסופו של המגדל: אמר רבי יוחנן, מגדל
74 שבנו אנשי דור הפלגה, שליש העליין שלו נשרף, ושליש תחתון
75 שלו נבלע באדמה, ושליש אמצעי עדיין קיים על גבי הקרקע. אמר
76 רב, אור מגדל משפח - מראה האור שבגובה המגדל גורם
77 למסתכל בו לשכחה, כיון שכונעו שישכחו את לשונם, נגור
78 על אותו מקום שיהיה משבח, וכמו שהם שכחו את לשונם כך
79 הנמצא שם ומסתכל בו, שוכח.
80 אמר רב יוסף, מקום ששמו ככל, ומקום ששמו בורסיה, הרי הם
81 סימן רע לתורה, לפי שהם עומדים באותו מקום שהיה המגדל,
82 ורואים משם את מראה גובהו, ודבר זה משכח את התורה.
83 מבררת הגמרא: מאי - מהו פירוש השם 'בורסיה' של אותה העיר.
84 אמר רבי אסי, בור שאפי - בור שהתרוקנו מימיו, כלומר שהנמצא
85 שם משכח ומתרוקן מתלמודו.
86 שנינו במשנה (קט:): 'אנשי סדום אין להם חלק לעולם הבא' וכו', תנו
87 רבנן, אנשי סדום אין לתן חלק לעולם הבא, שנאמר (בראשית יג א)
88 'אנשי סדום רעים ותמאים לה' מאד, ויש לדרוש, 'רעים' בעולם
89 הזה. 'ותמאים', לעולם הבא. מביאה הגמרא דרשה אחרת: אמר רב
90 יהודה, 'רעים', שהיו עושים עבירות של זנות בגנות, 'ותמאים',
91 שהיו חוטאים בגמזונם. מוכיח רב יהודה את דבריו: 'רעים' היינו
92 בגנות, דכתיב שאמר יוסף הצדיק לאשת פוטיפר שאינו רוצה
93 לחטוא עמה (שם לט ט), 'ואף אעשה הרעה הגדולה היאת ותמאתי
94 לאלהים' ומוכח שלשון 'רעה' הוא על חטא שבגוף. 'ותמאים' היינו
95 בגמזונם, דכתיב לגבי מי שנמנע מלהלוות לפני השמיטה (דברים טו
96 ט), 'היה כף חטא' ומוכח שחטא הוא על דבר שבממון. ממשיך רב
97 יהודה בביאור הפסוק, 'לה', זו ברפת השם, שהיו חוטאים בה.
98 'מאד', היינו שמתפוננים וחותמאים - שמכירים את ריבונם,
99 ומתכוונים למרוד בו.
100 דרשה נוספת: פתניתא תנא - בברייתא שנינו שנדרש פסוק זה
101 כך, 'רעים' היינו בגמזונם, 'ותמאים' היינו בגנות, ומבארת הברייתא:
102 רעים בגמזונם, דכתיב לגבי הנמנע מלהלוות לפני השמיטה (שם)
103 'ורעה עיניך באחוזי האכזיב', ותמאים בגנות, דכתיב לגבי יוסף
104 הצדיק (בראשית לט ט) 'ותמאתי לאלהים'. ממשיכה הברייתא: 'לה',
105 זו ברפת השם, וכדברי רב יהודה. 'מאד', זו שפיכות דמים, שנאמר
106 (מלכים ב' כא טז) 'גם דם נקי שפך מנשה (בירושלים) הרבה מאד'
107 [וגו'], ומוכח שלשון 'מאד' נאמרה לגבי שפיכות דמים.
108 תנו רבנן, אנשי סדום, לא נתנאו אלא בשביל טובה שהשפיע להם
109 הקדוש ברוך הוא, ומה דכתיב בהם - ומה נאמר עליהם, פסוקים אלו
110 (איוב כח ה), 'ארץ מנמה יצא להם ותחתיה נהפך כמו אש, מקום

1 מאן נשרד - אמרו היהודים, ביד מי נשלח מתנה זו לקיסר, נשרד
2 בקרי - נשלח ביד נחום איש גם זו, דמלוקד פנסים הוא. כי מטא
3 להוא דיקרא, בעא למיכת - כשהגיע נחום איש גם זו למלון
4 מטרים, רצה ללון שם בלילה, אמרי ליה - אמרו לו בעלי המלון,
5 מאי איכא פהךך - מהו המשא שיש עמך, אמר להו נחום איש גם
6 זו, קא מובילנא פריא לקיסר - אני מוביל מס לקיסר. קמו בליליא
7 קמו אותם אנשים בלילה, שרינהו לסיפטיה, ושקלו כל דתה גביה
8 - פתחו את קישורי הארגזים של נחום איש גם זו, ונטלו את כל
9 המתנות היקרות שהיו שם, ומלנהו עפרא - ומילאו את כל
10 הארגזים בעפר, כדי שלא ירגיש נחום איש גם זו במה שעשו. כי
11 מטא להתם, אישתכח עפרא - כשהגיע נחום איש גם זו למקום
12 הקיסר, פתחו את מתנותיו, ומצאו שם עפר בלבד, אמר הקיסר,
13 אחזי קא מתייבי בי יהודאי - היהודים לועגים לי ומזוללים בי,
14 ששולחים לי במתנה ארגזים מלאים עפר, אפקוהו למקטליה -
15 הוציאו את נחום איש גם זו להריגה, אמר, 'גם זו למיכתי' - אתא -
16 בא לשם אלהי הנביא, ואידימי להו פחד מינייהו - והיה נדמה
17 לשרים שהיו שם כאילו הוא אחד מהם, אמר להו אליהו, דילמא
18 האי עפרא מעפרא דאברהם אבינו הוא - שמא עפר זה שהביאו
19 היהודים אינו עפר רגיל, אלא מעפרו של אברהם אבינו הוא, דתה
20 שרי עפרא והווי תרי, גילי והווי גירי - שהיה משליך את העפר והיה
21 נעשה חרבות, והיה משליך קש, והיה נעשה חיצים. בדיק ואשפחו
22 הכי - בדיק השירים את דבריו, ומצאו שאכן נעשה העפר לחרבות,
23 תה מחזוא דלא הו קא יכלי ליה למיכבשיה - היה לאתרו קיסר
24 עיר אחת שרצה לכבושה, ולא היה יכול מחמת חוזק האנשים
25 שבה, שדו מהוא עפרא עליה וכבשה - השליכו על אותה עיר
26 מהעפר שהביא נחום איש גם זו והצליחו לכבושה. עיליהו לבי
27 גנא - הביאו את נחום איש גם זו לבית הגנזים של המלכות, אמרי
28 - ואמרו לו, שקול דניחא לך - טול מכאן מה שתרצה, מלייה
29 לסיפטיא דהא - מילא נחום איש גם זו את ארגזיו בזהב.
30 כי תר אתא - כשחזר ובא דרך אותו מלון שנגבו לו את כל
31 המתנות, אמרו ליה הנה דיקרי - אמרו לו אותם אנשים שגרו שם
32 וגנבוהו, מאי אמית לבי מלכא - מה הבאת לבית המלך, אמר להו
33 נחום איש גם זו, מאי דשקלי מהכא אממאי לתתם - מה שנטלת
34 מכאן, את אותו עפר שמילאתם בארגזי, אותו הבאתי למלך,
35 ונעשה העפר חרבות. סברו אותם אנשים שיש סגולה בעפרם
36 להפך לחרבות, שקלי אנהו - נטלו אותם אנשים עפר מבית
37 מלונם, אמטו לתתם - והביאוהו לבית המלך, כדי שישתמש בו
38 בחרבות, אמנם כשבדקו את עפרם התברר שהוא עפר רגיל,
39 וקטליהו להנה דיקרי - הרגו אנשי המלך את אותם אנשים, על
40 שהביאו עפר למלך.
41 שנינו במשנה (קט:): דור הפלגה אין להם חלק לעולם הבא' וכו',
42 הגמרא מבררת את חטא דור הפלגה. שואלת הגמרא: מאי עבדו
43 - מה עשו אנשי דור הפלגה, שמחמתו נעשו שלא יהיה להם חלק
44 לעולם הבא. אמרי דבי רבי שילא, כך אמרו אותם אנשים, לשם
45 מה אנו צריכים לבקש מדי' שיריד לנו גשמים, בנהה מגדל, ונעלה
46 לרקיע, ונכה אותו - את הרקיע בקרדומות, כדי שייזבו מימיו וירדו
47 גשמים.
48 דוחה הגמרא: מחכו עלה כמעבא - לעגו בארץ ישראל על
49 פירוש זה, שהרי אם כן שרצונם היה לעלות לרקיע, מדוע בנו את
50 המגדל בבקעה, שהיא נמוכה, כאמור בפסוק (בראשית יא ב), 'ליבנו
51 אחד פנינו' - היה להם לבנות מגדל על אחד ההרים, שהוא גבוה
52 יותר.
53 הגמרא מביאה פירוש אחר: שבאמת לא רצו לעלות לרקיע, ולכן
54 לא בנוהו בהר, (אלא) אמר רבי ירמיה בר אבון, אותם אנשים
55 נתלקו ביניהם לשלש פיתות, וכל כת אמרה דבר אחר, כת אחת

27 הוא את לשונם לשם לך היא משכחת: סימן רע. כלומר שמם סימן שחיה היא:
 28 רעים נגופם. שטופים בזימה: השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל וגו' והיה
 29 כך המא. והיינו ממוק: אייץ ממנה יצא לחם. ארץ שבעה טובה היא: ותחתיה
 30 נחפך כמו אש. ואחר כן נחפכה: וכי מאחר שארץ ממנה יצא לחם. שיש לנו
 31 שיפוע לחם למה לנו עוברי דרכים: ונשבת.
 32 שלא יעברו עוברי דרכים בארצנו: פיין.
 33 הקב"ה נחל גפירת ואש: מעם גר. ממוקם
 34 הליכתו שהיה הולך למעלה והשליכו
 35 עליהם הנשכחים מני רגל ונתלדלו
 36 (מאדם) ומארצם ונעו לדראוג: גר. קוררסיל
 37 בלע"ז תכו (שמואל ב די) מים הגררים:
 38 תחתיה. תבשו תרמיות ותאנות: דרעו
 39 כולכם. ע"י קיר נטוי וגדר החיות: יומם
 40 חתמו למו. היום סותמים וסוגרין כאלו לא
 41 ידעו אור כלומר סותמין וחתמין: אפרסמון.
 42 שלהם להפקידו ביד בעלי ממון כדי שיהו
 43 מניחין פקדון שלהם בבית גניהם ובלילה
 44 מריחין האפרסמון וחותרין שם מנהגו של
 45 מפקיד צורר וחותם: דרש ר' יוסי. בי מדרשא
 46 חתר בחשך בתים: איחרתו תלת מאה
 47 מחתרתא. ע"י ריה אפרסמון שהיו מריחין
 48 וידעין היכן מניחין ממונם: מי היה ידענא
 49 דאתו גבוי ל"א מי היה ידענא דגבוי אתון:
 50 שפעי מרובי דציפורי דמא. דארם גדול היה
 51 ואידי דאמר לעיל איחרתו מחתרתי
 52 בציפורי דאתרא דרבי יוסי דתם הוה נקוט
 53 נמי הא מילתא דכי נח נפשיה כר
 54 לאשמועינן דמצפורי דהוה:
 דאית

1 בהדי טאן. ביד מי נשלה: כי טאא ליהוא דירא. כשהגיע לאותו מלך: למיבת.
 2 ללון: שרינהו לסינפיה. התירו הארגים והמרצופין ופתחו ונטלו כל מה שבתוכו:
 3 אחובי. מצחקי: הנך דיווי. אותן בני הכפרים: א"כ ליבנו אחד כמורא. א"כ שבנו
 4 כדי לעלות לרקיע למה בנו אותו בבקעה היה להם לבנות על אחד ההרים: הפיצם
 5 ה'. פיורם בכל העולם: שרים. יש להם צורת
 6 אדם ואוכלין ושותין כבני אדם: ורוחין. בלי
 7 גוף וצורה: לילין. צורת אדם אלא שיש להם
 8 כנפים במסכת נדה (דף נד): זו שאומרה
 9 נעבוד ע"ז כי שם כלל ה'. בלבל לשונם כדי
 10 שלא יהא אחד מכון לדעת חבירו לעבוד
 11 ע"ז: היא [נבלע]. נבלעו יסודותיה
 12 משוקעת שליש בקרקע עד שליש ושליש של
 13 מעלה נשרף ושליש אמציני קיים בקרקע
 14 ולא שהא עומד באויר: אויר מגדל. מראש
 15 המגדל (כלומר) וכמו איריה של עיר) מי
 16 שעומד סביב למגדל ורואה איריה ומראה
 17 גובה שלה. משכח. שכן גזור על אותו מקום
 18 שישכח ולכך הם עצמם שכחו את לשונם:
 19 בכל ובורסוף סימן רע לתורה. שמשבחין
 20 הלמוד מפני שעומדים באויר המגדל: למה
 21 נקרא שמה בורסוף בור שאפי. בור
 22 שנתרוקן מימיו כלומר משכח האדם כל מה
 23 שלומד: שאפי. כמו (ב"מ ד ט) השופה את
 24 היין לשון (ירמיה מח) הורק מבלי אל כלי
 25 ומפני מה שמה בכל ושמשכחתו אמר רב
 26 יוסף כי שם כלל לפי שבלבל הקדוש ברוך
 19 בקרדומות, כדי שיוכחו מימיו. מחכו עלה כמערכא, אם כן, ליבנו אחד כמורא. (אלא) אמר
 20 רבי ירמיה בר אבא, נחלקו לשלש פיתות. אחת אומרת, נעלה ונשב שם. ואחת אומרת, נעלה ונעבוד עבודת כוכבים. ואחת
 21 אומרת, נעלה ונעשה מלחמה. זו שאומרת נעלה ונשב שם, הפיצם. זו שאומרת נעלה ונעשה מלחמה, נעשו קופים, ורוחות
 22 וישרים וליילין. וזו שאומרת נעלה ונעבוד עבודת כוכבים, כי שם כלל שפת כל הארץ. תניא, רבי נתן אומר, כולם לשם
 23 עבודת כוכבים נתפוננו, כתיב הכא ונעשה לנו שם, וכתיב התם ושם אלהים אחרים לא תפירו, מה לחלן עבודת כוכבים,
 24 אף כאן עבודת כוכבים. אמר רבי יוחנן, מגדל, שליש נשרף, שליש נבלע, שליש קיים. אמר רב, אויר מגדל, משכח. אמר רב
 25 יוסף, בכל, ובורסוף, סימן רע לתורה. מאי 'בורסוף'? אמר רבי אפי, בור שאפי: 'אנשי סדום אין להם חלק לעולם הבא' וכו':
 26 תנו רבנן, אנשי סדום אין להן חלק לעולם הבא, שנאמר 'אנשי סדום רעים ותטאים לה' מאד', 'רעים' בעולם הזה, 'ותטאים'
 27 לעולם הבא. אמר רב יהודה, 'רעים' בגופן, 'ותטאים' בממונם. 'רעים' בגופן, דכתיב 'ואיך אעשה הרעה הגדולה הזאת ותטאתי
 28 לאלהים'. 'ותטאים' בממונם, דכתיב 'והיה כך המא' 'לה', זו ברפת השם. 'מאד', שמתפוננים ותטאים. בפתחיתא תנא, 'רעים'
 29 בממונם, 'ותטאים' בגופן. רעים בממונם, דכתיב 'ורעה עינד פאחיד האביון'. ותטאים בגופן, דכתיב 'ותטאתי לאלהים'. 'לה', זו
 30 ברפת השם. 'מאד', זו שפיות דמים, שנאמר 'גם דם נקי שפך מנשה (בירושלים) הרבה מאד' [וגו']. תנו רבנן, אנשי סדום,
 31 לא נתנאו אלא בשביל טובה שהשפיע להם הקדוש ברוך הוא, ומה פתיה בהם, 'ארץ ממנה יצא לחם ותחתיה נהפך כמו
 32 אש, מקום ספיר אבניה ועפרות והב לו, נתיב לא ידעו עיט ולא שופתו עין איה, לא תדריכהו בני שחין לא עדה עליו שחל'.
 33 אמרו, וכי מאחר שארץ מופנה יצא לחם, ועפרות והב לו, למה לנו עוברי דרכים, שאין באים אלינו אלא לחסרניו (מפומוננו).
 34 בואו ונשפח תורת רגל מארצנו, שנאמר 'פרץ נחל מעם גר הנשפכים מני רגל דלו מאנש נעו'. דרש רבא, מאי דכתיב 'עד
 35 אנה תהותתו על איש תרצחו כלכם פקור נטוי גדר הדחוייה', מלמד שהיו נותנין עיניהן כבעלי ממון, ומושיבין אותו אצל קר
 36 נטוי, ורוחין אותו עליו, וכאים ונוטלין את ממונו. דרש רבא, מאי דכתיב 'חתר בחשך בתים יומם חתמו למו לא ידעו אור',
 37 מלמד שהיו נותנים עיניהם כבעלי ממון, ומפקדים אצלו אפרסמון, ומניחים אותו בבית גניהם. לערב, באים ומריחין אותו בכלל,
 38 שנאמר 'שוכו לערב יהמו ככלב ויסוכבו עיר'. ובאים וחותרים שם, ונוטלין אותו ממון. 'ערום [ליינו] מפלי לבוש ואין פסות
 39 פקרה', 'המוד ותומים ונתנו ויחבלו שור אלמנה', 'גבלות ישיגו עדר גולו וירעו', 'הוא לקברות יוכל ועל גדיש ישקוד'. דרש רבי
 40 יוסי בציפורי, אחתרון תהיא ליליא תלת מאה מחתרתא בציפורי. אתו, וקא מצערי ליה. אמרו ליה, תבית אורחיה לנבוי. אמר
 41 להו, מי הנה ידענא דאתו גבוי. כי קא נח נפשיה דרבי יוסי, שפעי מרובי דציפורי דמא. אמרי, דאית ליה חד תורא, מרעי
 42 חד יומא. דלית ליה, לירעי תרי יומי. ההוא ותמא בר ארמילתא, הבו ליה תורי למרעיה. אול, שקלינהו וקטלינהו. אמר להו,
 דאית

1 דאית ליה תורא. כך היה מנהגם של אנשי סדום מי שהיה לו שור אחד רועה כל
 2 בהמות העיר יום א' ומי שאין לו בהמה מגלגלין עליו לרעות ב' ימים: אמר להו.
 3 יתמי למרי דתורא דאית ליה חד תורא כו: דעבר בכמרא. שהמעברות שלהם
 4 מימיו עזין וזיו דנין כר: דלא עבר בכמרא. אלא בא דרך אחר: דה"ל דרא דלכני.
 5 מי שהיו לו שורת לבנים ומגבל ועושה אותן
 6 היה בא כל חד וחד ונטול אחת: שדי תומי
 7 או שפכי. מי שהיה מפור ושטוח לפניו
 8 שומים או בצלים ליבשן כל א' וא' היה נוטל
 9 אחת: אומר לו. לנגול מה חסרתי לך לא
 10 לקחתי ממך אלא שום אחד ונמצא קרח
 11 מכאן ומכאן: וייפא. ומצלי דין: יהבה
 12 ניהלית. ושכב עמו עד שתהיה מעוברת: עד
 13 דקדחא. עד שתצמח אונה: דפדע. עשה לו
 14 פצע כמו פדעת במסכת ע"ז (דף כח).
 15 כפדוריא' בלע"ז: דעבר במיא. עובר ברגליו
 16 במים: גללא. מקל ל"א אבן. א"ל. דינא
 17 לאליעזר מאי האי: א"ל. אליעזר אהא
 18 דמחייבת לי דשקלי לך דמא הב ליה להחוא
 19 גברא דשקל לי דמא וזווי ידידי כדקיימי קיימי
 20 ל"א ה"ג ולואי בדקאי קאי כך אמר ליה דין
 21 מי יתן שתייתי בבתחילה: הכי אתנו בחייתו
 22 כל מאן דמומן. אבסניא לבי הלולא: לשלחו
 23 לגלימיה. ופישטו את בנידי אותו האיש
 24 שהזמינו: ואתא אליעזר. עבר אברהם: ויחיב
 25 אסיפא דכולהו. הלך וישב בסוף כולם: א"ל
 26 מאן אומרך להבא: א"ל. אליעזר למאן דיתבי
 27 גביה את זמנתי להבא: שקל גלימיה. דיתבי
 28 לגביה ורחת לברא שהיה מתירא שלא
 29 ישמעו אנשי המקום שאליעזר אמר שהוא
 30 זימנו ולישלחו למאנאי הלך וישב לו אצל
 31 השני ואמר כמו כן וכן לכל אחד ואחד עד
 32 דאזלי כולוהו ואכל אליעזר כל הסעודה: כי

33 אריך גייצו ליה. כשהאורח ארוך יותר מן המטה מקצרין אותו בסכין גייצי לשון
 34 גרין כן שמעתי ואית דגרסי גידי ליה: ומתחין ליה. עד דמתפרקי אבריה: ובתיב
 35 שמה עילויה. כדי שיכיר כל אחד וא' דינר שלו ויחזור ויטלנו: ורפתא לא מפתו
 36 ליה. התנו ביניהם שלא יתנו לו פת כדי שימות ברעב וכשמת אזיל כל חד וחד
 37 ושקיל לדינרא דידיה: רבינא. נערה:
 38 חשבא. בתוך כך שלה כשיוצאת לשאוב
 39 מים: שפיה. סבו אותה: אינר שורא. על גג
 40 החומה: כי רבה. על עסקי ריבה: רבי יהודה
 41 בן בתירא אומר ויאבדו הרי הן כאבידה
 42 המתבקשת. ובאין לעולם הבא שכר אמר
 43 דוד בני קרח תעיתי ואתה אובר בקש
 44 עבדך הם תעו כשה אובר ואתה ברחמיך
 45 הרבים בקש עבדך ותביאם לעוה"ב: מצותך
 46 לא שכחתי. שקימו כל מצותך כדכתיב
 47 (במדבר טז) כי כל העדה כולם קדושים:
 48 מקח רע. התחיל בקטטה: שעשה קרחה
 49 בישראל: שנבלעה: שהחרינה. שהכעיס:
 50 הקחה שני מולדיו. שנתיבשו אבותיו
 51 במעשיו הרעים: בקש רחמים על עצמו.
 52 שלא יחא נמנה עמהם: אלו פרנלים. דלא
 53 כתיב בזה פלוני בן יעקב: שאיבר לכבו. חוק
 54 לכבו כמו (ישעיהו מז) אבידו לזה: שישב
 55 באניות. עששה תשובה על שחזה עמהם
 56 תחילה בעצה: נעשו לו פלאות. (שפירש)
 57 (שניצל) מהם: ראה והבין. שאין מנהגן
 58 כשורה ופירש מהם: אי מר רבה. אם יצח
 59 משה מכל מקום אתה תלמיד ואם קרח
 60 מנצח אתה תלמיד מה לך בשררה זו: הואי
 61 בעצה. אני הייתי עמוך בעצה ונשבעתי להם
 62 שאם יקראוני אלך עמהם: דבולה כנישתא
 63 קדישין. כולם צנועים וקדושים ולא יבנסו
 64 אלי אם אני פרועה:

מתרה

23 אברהם, איתרמי התם. פרויהו, אתא לקמיה דדינא. אמר ליה, תב ליה אנרא דשקל לך דמא.
 24 שקל גללא, פרויהו איהו לדינא. אמר, מאי האי. אמר ליה, אנרא דנפק לי מינד, תב ניהליה להאי, וזווי ידידי כדקיימי קיימי. הויא
 25 להו פרוייתא, דהווי מגני עלה אורחין, כי מארוד, גייזי ליה. כי גוי, מתחין ליה. אליעזר עבר אברהם, אקלע להתם. אמרו ליה, קום
 26 גני אפרויא. אמר להו, נדרא נדרי, מן יומא דמיתת אמא, לא גנינא אפרויא. כי הוה מתרמי להו עניא, יהבו ליה כל חד וחד דינרא,
 27 וכתוב שמה עליה, ורפתא לא הוה ממטי ליה. כי הוה מית, אתי כל חד וחד, שקיל דידיה. הכי אתני בנייהו, כל מאן דמומן גברא
 28 לבי הילולא, לשלח גלימא. הוה האי הילולא, אקלע אליעזר להתם, ולא יהבו ליה נהמא. כי בעי למסע, אתא אליעזר ויחיב לסיפא
 29 דכולהו. אמרו ליה, מאן אומנד להבא. אמר ליה להחוא (דיתבי), אתה זמנתי. (אמר, דילמא שמימי בי דאנא אומניתי, ומשלחי
 30 ליה מאניה דהאי גברא). שקל גלימיה, הוה דיתבי גביה ורחת לגברא. וכן עבד לכולהו, עד דנפקי פוליהו, ואכלא איהו לסעודתא.
 31 הויא הוה רבינא, דתות קא מפקא רפתא לעניא כחצבא. איגלאי מלתא, שפיה דובשא, ואוקמוה על אינר שורא. אתא זיבורי
 32 ואכלהו, ותינו דכתיב 'ויאמר ה' ועשת סדם ועמורה פי רפה', ואמר רב יהודה, אמר רב, על עסיק ריבה: מרגלים אין להם חלק
 33 לעולם הבא, שנאמר 'וימתו האנשים מוצאי דבת הארץ רעה כמגפה', ו'ומתו' בעולם הזה, כמגפה' לעולם הבא: עדת קרח אין
 34 להם חלק לעולם הבא, שנאמר 'ותכס עליהם הארץ' בעולם הזה, ו'יאבדו מתוך הקהל' לעולם הבא. דברי רבי עקיבא. רבי אליעזר
 35 אומר, עליהם אמר הכתוב 'ה' ממת וימתיה מוריד שאול ועל': תנו רבנן, עדת קרח אין להם חלק לעולם הבא, שנאמר 'ותכס
 36 עליהם הארץ' בעולם הזה, ו'יאבדו מתוך הקהל', לעולם הבא, דברי רבי עקיבא. רבי יהודה בן בתירא אומר, הרי הן פאבידה
 37 המתבקשת, שנאמר 'תעיתי כשה אבד בקש עבדך כי מצותיך לא שכחתי': ו'יחא [קרח]', אמר ריש לקיש, שלקח מקח רע לעצמו.
 38 קרח', שעששה קרחה בישראל. 'בן יצהר', בן שהרתיח עליו את כל העולם כצחרים. 'בן קהת', בן שהקחה שיני מולדיו. 'בן לוי', בן
 39 שעששה לווה בגיהנם. ו'לחשוב נמי 'בן עקב', בן שעקב עצמו לגיהנם. אמר רב שמואל בר רב יצחק, יעקב ביקש רחמים על עצמו,
 40 שנאמר 'בסדם אל תבא נפשי ובקהלם אל תחד כבדי'. 'בסדם אל תבא נפשי', אלו מרגלים. ובקהלם אל תחד כבדי', זה עדת
 41 קרח. 'דחן', שעבר על דת אל. 'אבידים', שאיבר עצמו מעשות תשובה. 'ואון', שישב באניות. 'פלת', שעששו לו פלאות. 'בן ראובן',
 42 בן שראה והבין. אמר רב, און בן פלת, אשתו הצילתו. אמרה ליה, מאי נפקא לך מינה. אי מר רבה, אנת תלמידא. ואי מר רבה,
 43 אנת תלמידא. אמר לה, מאי אעביד, הוא בעצה ואשתבעי לי בהדיהו. אמרה ליה, ודענא דכולה כנישתא קדישתא גינהו, דכתיב
 44 'פי כל העדה כלם קדושים'. אמרה ליה, תוב דאנא מצילנא לך. אשקיתיה חמרא, וארוימיה, ואניתיא גואי. אוקתב על כבא,
 10סרתה

56 הגמרא מביאה מעשה נוסף: אַלְעִזָּר עֶבֶד אַבְרָהָם, אִיתְרַמֵּי הָתָם -
 57 הוּדְמָן לַסְדוּם, פְּדִיָוְהִי - וּפְעַצוּ אֶחָד מִבְּנֵי הָעִיר. אֶתְאָה לְקַמֵּיהּ דִּינָא
 58 - בַּא אֲלִיעֶזֶר לִפְנֵי הַדִּין, אֶמְרָא לִיה הַדִּין, חַב לִיה אֶנְרָא דִּשְׁקָל לָךְ
 59 דְּמָא - תַּן לוֹ שֹׁכֵר עַל כֶּךָ שֶׁהִקִּיזוּ אֶת דַּמְךָ. שְׁקָל גְּלָלָא - נָטַל
 60 אֲלִיעֶזֶר מִקַּל, פְּדִיָוְהִי אִיהוּ לְדִינָא - וּפְעַצוּ בְּעַצְמוּ אֶת הַדִּין, אֶמְרָא
 61 לוֹ הַדִּין מֵאִי הָאִי - מִדְּרֻעַ עֵשִׂית כֵּן. אֶמְרָא לִיה אֲלִיעֶזֶר, אֶנְרָא דִּשְׁקָל
 62 לִי מִיָּדְךָ, חַב נִיהַלְיָה לְהָאִי, וְזוּנֵי דִינֵי בְּדִקְיֵימִי קִינִי - אֶת אוֹתוֹ
 63 מִמּוֹן שֶׁאֵתָה צִרִיךְ לְשַׁלֵּם לִי עַל כֶּךָ שֶׁהִקִּיזוּ אֶת דַּמְךָ, תִּשְׁלַם
 64 לְאוֹתוֹ שֶׁפְּעַצְנִי חִיבַת אוֹתִי לְשַׁלֵּם לוֹ, וְאִילוּ מִמוּנֵי יִשְׂאֵר
 65 בְּחֻקְתִּי, וְלֹא אֲצַטְרֵךְ לְשַׁלֵּם כְּלוּם.
 66 הַגְּמָרָא מִמְּשִׁיבָה לְסַפֵּר אֶת רִשְׁעוֹתָם: הוּוּאֵ לְהוּ פְּוִרְיָתָא דְהוּוּ מְנַי
 67 עֲלָה אוֹרְחִין - הִיתָה לְהֵם מִיטָה מִיחֻדָּת שְׁעָלִיה הוּוּ מְשִׁכִּיבִים אֶת
 68 הָאוֹרְחִים שְׁבֵאִים לְעִירָם, בִּי מְאִרְיָה, יָגִיז לִיה - אִם הִיָּה הָאוֹרַח
 69 אַרְוֵךְ מִהֶמְיטָה, הוּוּ חוֹתְכִים אֶת רַגְלֵיהּ בִּי נוּיָן, מְתַחֲיִן לִיה - אִם
 70 הִיָּה קֶצֶר מִהֶמְיטָה, הוּוּ מוֹתְחִים אֶת גּוֹפּוֹ כְּדִי שִׁתְּאָרְךָ לְאוֹרְךָ
 71 הַמִּיטָה. אִירַע שְׁאֲלִיעֶזֶר עֶבֶד אַבְרָהָם אֶמְלַע לְהָתָם - הוּדְמָן לַסְדוּם,
 72 אֶמְרוּ לִיה אֲנִשֵׁי הָעִיר, קוּם בְּנֵי אֶפְרָיִם - עֲלָה וּשְׁכַב עַל הַמִּיטָה,
 73 כְּדִי שִׁיּוּבְלוּ לְחוֹתְכֹו אוֹ לְמוֹתְחוֹ. אֶמְרָא לְהוּן אֲלִיעֶזֶר כְּדִי לְהַשְׁמַט
 74 מֵהֵם, נִרְדָּא נִרְדֵּי מִן יוֹמָא דְמִיתָת אֶמְרָא לֹא גִינְנָא אֶפְרָיִם - נִרְדָּא
 75 נִרְדֵּיתִי מִיּוֹם שְׁמַתָּה אִימִי, שְׁלֹא אִישָׁן עַל מִיטָה אִילָא עַל הָאֶרֶץ.
 76 מִנְהַג נוֹסֵף שְׁהִיָּה בְּסוּדוֹ: בִּי הָוָה מְתַרְמֵי לְהוּ עֲנִיא - כְּשֶׁהִיָּה מוֹדְמָן
 77 עֵנִי לַסְדוּם, יְהִבּוּ לִיה כָּל חַד וְחַד דִּינִרְדָּא, וְכַתִּיב שְׁמִיָּה עֲלִיה - הִיָּה
 78 כָּל אֶחָד נוֹתֵן לוֹ דִּינָה, וְהִיָּה כוֹתֵב אֶת שְׁמוֹ עַל הַדִּינָר, וְיִרְפָּתָא לֹא
 79 הוּוּ מְקַמֵּי לִיה - אֲבַל כֹּל הוּוּ נוֹתְנִים לוֹ לְחֵם לְאֲכוּל, אֲפִילוּ
 80 תַּמּוּרַת מִמּוֹן, בִּי הָוָה מִית - לְאַחַר שְׁהִיָּה הָעֵנִי מֵת מֵרַעַב, אֶתִּי כָּל
 81 חַד וְחַד שְׁקִיל דִּיחֵיה - הִיָּה בַּא כָּל אֶחָד וְאֶחָד וּנוֹטֵל אֶת הַדִּינָר
 82 שְׁלוֹ, וְהִיָּה מְכִירוֹ לְפִי שְׁמוֹ שְׁהִיָּה כְּתוּב עֲלוּי.
 83 מִנְהַג נוֹסֵף שְׁהִיָּה שֵׁם: הָבִי אֶתְנֵי בִּינֵיהוּ - כֶּךָ הִתְנוּ אֲנִשֵׁי סְדוּם
 84 בִּינֵיהֶם, בִּי מָאן דְּמִזְמִין בְּנִרְדָּא לְבִי הִילּוּלָא, לְשַׁלַּח גְּלִימָא - כֹּל מִי
 85 שִׁיּוּמָן אוֹרַח לְחֻתְנָה, יִפְשִׁיטוּ מִהֶמְזוּמִין אֶת בְּגָדֵיהּ, כְּעוֹנֵשׁ הוּוּ הָאִי
 86 הִילּוּלָא - הִיתָה חֻתְנָה אַחַת, וְאֶמְלַע אֲלִיעֶזֶר לְהָתָם - הוּדְמָן לְשֵׁם
 87 אֲלִיעֶזֶר עֶבֶד אֲבִרָהָם, וְלֹא יְהִבּוּ לִיה נְהָמָא - וְלֹא נִתְנוּ לוֹ אֲנִשֵׁי
 88 הַמְּקוּם לְחֵם לְאֲכוּל. בִּי פְעִי לְמַסְעָד - כְּשֶׁרָצָה לְאֲכוּל, אֶתְאָ
 89 אֲלִיעֶזֶר וְיִתִּיב לְסִפְאָ דְכּוּלְהוּ - בַּא אֲלִיעֶזֶר וְיִשֵּׁב בְּסוּף כָּל
 90 הַמִּסּוּבִים בְּחֻתְנָה, אֶמְרוּ לִיה לְאֲלִיעֶזֶר, מָאן אֲזַמְנָךְ לְהָבָא - מִי
 91 הוּמִינְךָ לְכֹאן, אֶמְרָא לִיה לְהָתוּא [דִּיתִיב], אֶתְהָ וּמְנָתָן - אִמְרָא
 92 אֲלִיעֶזֶר לְאוֹתוֹ שִׁישֵׁב בְּסוּמְךָ אֲלִי, אַתְהָ הוּמְנַתְנִי לְכֹאן, אִף
 93 שְׁבֵאֲמַת לְאוֹתוֹ הוּמִינֵנִי, [אֶמְרָא אוֹתוֹ אִדָּם לְעַצְמוֹ, דִּילְמָא שְׁמַעֵי בִּי
 94 דְאֶנְא אֲזַמְנִיתִיה - שְׁמָא יִשְׁמַעוּ הָאֲנִשִׁים אֶת דְּבָרֵי אֲלִיעֶזֶר שְׁאִמְרוּ
 95 שְׁאִנִי הוּמְנַתְנִי, וּמְשַׁלְחִי לִיה מְאִנְיָה דְהָאִי נְבָרָא - וְיִפְשִׁיטוּ אֶת
 96 בְּגָדֵיהּ, שְׁקָל גְּלִימִיָּה הָהוּא דִּיתִיב גְּפִיה וְרַחַט לְבָרָא - נָטַל אוֹתוֹ
 97 אִדָּם שִׁישֵׁב לִיד אֲלִיעֶזֶר אֶת בְּגָדֵיהּ, וּבְרַח הַחֻצָּה, וְכֵן עֶבֶר לְכּוּלְהוּ
 98 - וְכֵן עָשָׂה אֲלִיעֶזֶר לְכּוּלָם, בּוּזָה אַחַר זֶה, עַד דְּנִפְקִי בּוּלְהוּ - עַד
 99 שִׁיעָצוּ כּוּלָם הַחֻצָּה, וְאֶבְלָא אִיהוּ לְסַעוּדָתָא - וְאֲכַל כְּבִדּוֹ אֶת כָּל
 100 הַסְּעוּדָה.
 101 מַעֲשֵׂה נוֹסֵף שְׁהִיָּה שֵׁם: הוּוּאֵ הָהִיא רְבִיתָא - הִיתָה שֵׁם נַעֲרָה אַחַת,
 102 דְּהוּוֹת קָא מְסַקָא רִישָׁתָא לְעֲנִיא בְּחֻצָּתָא - שְׁהִיתָה מוּצִיאָה לְחֵם
 103 לְעֵנִי בְּדַלִּי שְׁהִיתָה שׁוֹאֲבַת בּוֹ מִיָּם, כְּדִי שְׁלֹא יִרְגִישׁוּ בָּהּ, אִינְלָא
 104 מְלָתָא - הִתְגַּלָּה הַדְּבַר לְאֲנִשֵׁי סְדוּם, שְׁפִיּוֹת דּוּבְשָׂא וְאִזְקִימוּהָ עַל
 105 אִינְרָא שׁוּרָא - סָכוּ אֶת כָּל גּוֹפָה בְּרִבְשׁ וְהַעֲמִידוּהָ עַל רֹאשׁ הַחוּמָה,
 106 אֶתְאָ וְיִבְרִי וְאֶבְלִיָּה - בַּאוּ הַדְּבוּרִים וְאֲכַלוּ אֶת בִּשְׂרָה, מִתּוֹךְ שֶׁרָצוּ
 107 לְאֲכוּל אֶת הַדְּבִשׁ שְׁעָלִיה, וְתִינְנוּ דְכִתִּיב (בְּרַאשִׁית י"ח) וְיִאֲמַר ה'
 108 וְעָקַת סֵלֶם נְעֻמְזָרָה בִּי רְבָה, וְאֶמְרָא רַב יְהוּדָה, אֶמְרָא רַב, שִׁישׁ לְדְרוּשׁ
 109 אֶת הַלְשׁוֹן רְבָה, כְּמוֹ רִיבָה, כְּלוֹמֵר נַעֲרָה, עַל עֵינֵיהּ אוֹתָהּ רִיבָה
 110 שְׁהִרְגָהּ עַל שְׁתַּנְּהָ לְחֵם לְעֵנִי.

1 דְּאִית לִיה תּוֹרָא - מִי שְׁהִיּוּ לוֹ שׁוּרִים, נְשָׁקוּל חַד מְשָׁמָא - יְטוּל
 2 עוֹר שֶׁל שׁוֹר אַחַד, וְדָלִית לִיה תּוֹרָא - מִי שְׁאִין לוֹ שׁוּרִים כְּלוּל,
 3 נְשָׁקוּל תְּרֵי מְשָׁבֵי - יְטוּל שְׁתֵּי עוֹרוֹת שֶׁל שׁוּרִים. אֶמְרוּ לִיה בְּנֵי
 4 הָעִיר, מֵאִי הָאִי - מַה הִיא צוֹרֵת הַחֲלוּקָה שֶׁקְּבַעְתָּ, וְהִרִי יוֹתֵר
 5 מִסְּתַבֵּר שְׁמִי שְׁהִיּוּ לוֹ שׁוּרִים יְטוּל אֶת עוֹרוֹתֵיהֶם, וְלֹא מִי שְׁלֹא
 6 הִיּוּ לוֹ שׁוּרִים. אֶמְרָא לְהוּ אוֹתוֹ יְתוּם, סוּף דִּינָא בְּתַחֲלִילַת דִּינָא -
 7 סוּף הַדִּין הוּא כְּאוֹתָהּ סִבְרָא שֶׁל תַּחֲלִילַת הַדִּין שֶׁקְּבַעְתָּם אֲתָם, מַה
 8 תַּחֲלִילַת דִּינָא - כְּפִי שְׁבַחְתִּילָה קְבַעְתֶּם חוּק זֶה, דְּאִית לִיה תּוֹרָא
 9 מְרַעֵי חַד יוֹמָא, דְּלִית לִיה תּוֹרָא מְרַעֵי תְּרֵי יוֹמֵי - מִי שִׁישׁ לוֹ שׁוּרִים
 10 רוּעָה רַק יוֹם אֶחָד, וּמִי שְׁאִין לוֹ שׁוּרִים רוּעָה יוֹמִיִים, אִף סוּף דִּינָא
 11 - אִף סוּף הַדִּין, לְעֵנִין חֲלוּקַת הָעוֹרוֹת כֶּךָ הוּא, דְּאִית לִיה חַד
 12 תּוֹרָא, לְשָׁקוּל חַד, דְּלִית לִיה תּוֹרָא לְשָׁקוּל תְּרֵי - מִי שִׁישׁ לוֹ שׁוֹר
 13 אֶחָד יְטוּל עוֹר אֶחָד, וּמִי שְׁאִין לוֹ שׁוּרִים יְטוּל שְׁנֵי עוֹרוֹת.
 14 חוּק נוֹסֵף הִיָּה בְּסוּדוֹ: דְּעֶבֶר בְּמַבְרָא - מִי שְׁעֵבֵר אֶת הַנְּהַר
 15 בְּמַעְבֻרַת, סְפִינָה קִטְנָה, יְתִיב חַד וְזוּא מְשַׁלֵּם זֶה אֶחָד עַל כֶּךָ, וְלֹא
 16 עֶבֶר בְּמַבְרָא - וּמִי שְׁלֹא עֵבֵר בְּמַעְבֻרַת, אִלָּא הֵלֶךְ בְּרַגְלָיו בְּמִיָּם,
 17 יְתִיב תְּרֵי - יִשְׁלַם שְׁנֵי זְוִיִם.
 18 דְּבַר נוֹסֵף שְׁהִיּוּ נוֹהֲגִים שֵׁם: דְּהוּוּ לִיה (תּוֹרָא) [דְּרָא] דְלִבְנֵי - אִדָּם
 19 שְׁהִיָּה עוֹשֵׂה לְבִנְיָם, וְהִנְחִיָּה אֶת הַלְּבִינִים בְּשׁוּרָה, אֶתִּי כָּל חַד וְחַד
 20 שְׁקִילוּ תְּרָא - הִיָּה בַּא כָּל אֶחָד וְאֶחָד מֵאֲנִשֵׁי הָעִיר וּנוֹטֵל לְבִינָה
 21 אַחַת, אֶמְרָא לִיה - וְהִיָּה כָּל אֶחָד אוֹמֵר לְבַעַל הַלְּבִינִים, אֶנְא תְּרָא
 22 דְשָׁקְלִי - אֲנִי נְטַלְתִּי רַק לְבִינָה אַחַת, שְׁאִינָה שׁוּה פְּרוּטָה. וְכַמוֹן לֹא
 23 דְּהוּוּ שְׁדֵי תוּמֵי אוֹ שְׁמָבֵי - אִדָּם שְׁהִיָּה שׁוֹטֵם שׁוּמִים אוֹ בְּצִלִים
 24 לְיִישְׁבָם, אֶתוּ כָּל חַד וְחַד שְׁקִיל תְּרָא - הִיָּה בַּא כָּל אֶחָד וְאֶחָד
 25 וּנוֹטֵל אַחַד, אֶמְרָא לִיה אֶנְא תְּרָא דְשָׁקְלִי - וְהִיָּה אוֹמֵר לוֹ, אֲנִי נְטַלְתִּי
 26 לָךְ רַק אֶחָד, וְלֹא יוֹתֵר.
 27 אוֹמַרְתָּ הַגְּמָרָא: אֶרְבַּע יְהִינֵי וְדִינֵיהֶם: דְּמַחֲי לִיה לְאִיתְרָא דְחֻבְרִיה
 28 וְשָׁקְרָרָא, שְׁנֵיהֶם לְשׁוֹן שָׁקֵר, וְיִפְסִי, מְלִשׁוֹן זִיוָף, וּמוֹצְלֵי דִינָא,
 29 שְׁמַתָּה אֶת הַדִּין.
 30 הַגְּמָרָא מְבִיאָה דוּגְמָאוֹת לְדִינֵיהֶם: דְּמַחֲי לִיה לְאִיתְרָא דְחֻבְרִיה
 31 וּמוֹצְלֵא לִיה - אִדָּם שְׁהִיָּה מְכָה אֶת אִשְׁתְּ חֲבִירוֹ, וְהִיתָה מְפִילָה אֶת
 32 עוֹבְרָה, אֶמְרֵי לִיה - הִיּוּ דִינֵיהֶם אוֹמְרִים לְבַעַל הָאִשָּׁה, יְהַבָּה
 33 נִיהַלְיָה דְנַעֲרָתָה נִיהַלְיָךְ - תַּן לְמוּזִיק אֶת אִשְׁתְּךָ, שִׁישְׁכַב עִמָּה עַד
 34 שְׁתַּתְּעֵבֵר, וּבְכֵן יִתְקַן אֶת מַה שְׁעָשָׂה. וְכֵן דְּפָסִיק לִיה לְאוּדָא
 35 דְחֻבְרָא דְחֻבְרִיה - אִדָּם שְׁהִיָּה חוֹתֵךְ אֶת אוֹזְן הַחֲמוֹר שֶׁל חֲבִירוֹ,
 36 אֶמְרוּ לִיה דִינֵיהֶם לְבַעַל הַחֲמוֹר, תְּבֵה נִיהַלְיָה עַד דְּקָרְחָא - תַּן אֶת
 37 הַחֲמוֹר לְמוּזִיק עַד שֶׁתַּצְמַח אוֹזְנוֹ. דְּפָדֵר לִיה לְחֻבְרִיה - אִדָּם שְׁהִיָּה
 38 פּוֹצֵעַ אֶת חֲבִירוֹ, אֶמְרֵי לִיה דִינֵיהֶם, חַב לִיה אֶנְרָא דִּשְׁקָל לָךְ דְּמָא
 39 - תַּן שֹׁכֵר לְמוּזִיק עַל כֶּךָ שֶׁהִקִּיזוּ לָךְ דָּם. דְּעֶבֶר בְּמַבְרָא - אִדָּם שְׁהִיָּה
 40 עוֹבֵר אֶת הַנְּהַר בְּמַעְבֻרַת, יְהִיב אֶרְבַּעָה זְוִי - הִיָּה נוֹתֵן אַרְבַּעַה
 41 זְוִיִם, דְּעֶבֶר בְּמָא - וּמִי שְׁהִיָּה עוֹבֵר בְּרַגְלָיו בְּמִיָּם, שְׁלֹא עַל יַד
 42 מַעְבֻרַת, יְהִיב תְּמִנֵי זְוִי - הִיָּה צִרִיךְ לְשַׁלֵּם שְׁמוֹנֵה זְוִיִם.
 43 הַגְּמָרָא מְבִיאָה מַעֲשֵׂה בְּעֵנִין זֶה: וְיִמְנָא תְּרָא אֶתְאָ הָהוּא בּוּבָם
 44 אֶקְלַע לְהָתָם - פִּעַם אַחַת עֵבֵר שֵׁם כּוּבֵס אַחַד, וְהוּדְמָן לְאוֹתוֹ
 45 מְקוּם שְׁעוֹבְרִים בּוֹ אֶת הַנְּהַר, אֶמְרוּ לִיה, חַב אֶרְבַּעָה זְוִי - עֲלִיךְ
 46 לְשַׁלֵּם אַרְבַּעָה זְוִיִם עַל שְׁעַרְתָּ בְּמַעְבֻרַת. אֶמְרָא לְהוּ, אֶנְא בְּמִיא
 47 עֶבְרִי - עֵבַרְתִּי אֶת הַנְּהַר בְּרַגְלֵי בְּמִיָּם, וְלֹא עַל יַדִּי הַמַּעְבֻרַת.
 48 אֶמְרוּ לִיה, אִם כֵּן, חַב תְּמִנָא, דְּעֶבְרַת בְּמִיא - עֲלִיךְ לְשַׁלֵּם שְׁמוֹנֵה
 49 זְוִיִם, כְּדִין הָעוֹבֵר בְּמִיָּם. לֹא יְהִיב - לֹא שִׁילֵם לְהֵם הַכּוּבֵס מַה
 50 שְׁהִטִּילוּ עֲלוּי, פְּדִיּוּהוּ - פְּעַעְדוּהוּ אוֹתָם אֲנִשִׁים. אֶתְאָ לְקַמֵּיהּ דִּינָא
 51 - בַּא הַכּוּבֵס לְפָנֵי הַדִּין שֶׁל סְדוּם לְתוּבַעַם עַל כֶּךָ שֶׁפְּעַעְדוּהוּ, אֶמְרָא
 52 לִיה הַדִּין, חַב לִיה אֶנְרָא דִּשְׁקָל לָךְ דְּמָא - עֲלִיךְ לְשַׁלֵּם לְמַכָּה כֶּסֶף
 53 עַל כֶּךָ שֶׁהִקִּיזוּ אֶת דַּמְךָ, וְתִמְנָא זְוִי, דְּעֶבְרַת בְּמִיא - וְעוֹד עֲלִיךְ
 54 לְשַׁלֵּם לוֹ שְׁמוֹנֵה זְוִיִם, כְּדִין הָעוֹבֵר בְּמִיָּם, שְׁלֹא עַל יַדִּי
 55 הַמַּעְבֻרַת.

32 'חול' אֲשֶׁכְּחִינִיה אֵפָא דְּנִי בְּסִפְנָא דְּתִיבְתָא – ממצאו אבא כשהוא
 33 ישן בחדרו הספון ומתוקן לו בתיבה, אָמַר לִיה אבא לאותו עוף, לֹא
 34 בְּעִיַת מְזוּנֵי – האם אין אתה רוצה מזונות, ומדוע אינך תובעם. אָמַר
 35 לִיה אותו עוף, חֲזִיתִיךָ דְּהוּת מְרִידָא, אָמִינָא לֹא אֲצַעְרְךָ – ראיתי
 36 שאתה טרוד בהאבלת שאר בעלי החיים, ואמרתני בליבי שלא
 37 אצערך לבקש ממך מאכלים גם עבורי. אָמַר לִיה נח, יְהֵא רְעוּנָא
 38 דְּלֵא תְמוֹת – יהי רצון שלא תמות לעולם, שְׁנַאֲמַר (איוב כט יח) 'וְאִמְרָ
 39 עִם קִנֵי אֲנוּעַ וְכַחֵל אֲרִבָּה יָמִים', והיינו שה'חול' מרבה ימים יותר
 40 מכל בעלי החיים, שאינו מת לעולם.
 41 אָמַר רב הנה פר לואן, אָמַר שֶׁם רַבָּא – שאלו שם הגדול, בן נח,
 42 לְאֵלֵיעֶזֶר עבד אברהם, בִּי אָתוּ עֲלִיבּוּ מַלְכֵי מוֹרָח וּמַעְרָב – כשבאו
 43 להלחם בכם כל מלכי העולם, בשעה שנלחם אברהם בארבעת
 44 המלכים ששבו את לוט, אָתוּן חִיבֵי עֲבִידֵינוּ – מה הייתם עושים,
 45 שהצלחתם לנצחם. אָמַר לִיה אלעזר, אֵייתִי הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא
 46 לְאַבְרָהָם וְאוֹתְבִיה מִיִּמִּינֶיהָ – נטל הקדוש ברוך הוא את אברהם
 47 אבינו והושיבו לימינו, וְהָו שְׂדֵינָא עֲפָרָא וְהָו חֲרָבֵי – והיינו זורקים
 48 על האיבים עפר מן האדמה, והיה העפר נהפך לחרבות, וכן היינו
 49 משליכים עליהם גִּילֵי – קש, וְהָו גִּידֵי – והיה נעשה לחיצים.
 50 שְׁנַאֲמַר (תהלים ק"א) 'מִזְמוֹר לְדָוִד נֶאֱמַר ה' לֵאדֹנָי שָׁב לִימֵינִי עַד אֲשִׁית
 51 אוֹיְבֵיךָ הָרוֹם לְרִגְלֵיךָ', ומכאן לומדים שהושיב ה' את אברהם
 52 לימינו, וְכִתִּיב (ישעיה מא ב) 'מִי הָעִיר מִמִּוֶּרֶח אֲדָק וְקָרְאָהּוּ לְרִגְלוֹ יָתֵן
 53 לְפָנָיו גּוֹיִם וּמְלָכִים יָרֵךְ יָתֵן בְּעַפְפָּר חֲרָבֵי פְקֵשׁ נֶדָף קִשְׁתּוֹ, וּמִמְזוֹרָח'
 54 זה אברהם, שבא מארם נהריים שהיא במזרח, ויש לפרש את
 55 הפסוק 'יתן כעפר חרבו' כאילו נאמר 'יתן העפר חרבו', ויבקש
 56 נדף קשתו היינו שהעפר היה חרבו והקש הנדף היה לקשתו,
 57 שנהפך לחיצים.
 58 מספרת הגמרא מעשה באותו ענין: התנא ששמו נְחִים אִישׁ גַּם זו,
 59 הָו רִגִיל דְּבָל דְּתָנָה סְלָמָא לִיה – היה רגיל שכל דבר שקורה לו,
 60 אף אם הוא נראה כרעה, אָמַר גַּם זו לְמוֹבְחָ, יוֹמָא חַד בְּעֵזוּ
 61 [יִשְׂרָאֵל] לְשִׁדְדֵי דוֹרוֹן לְמִיָּסָר – יום אחד רצו היהודים לשלוח
 62 מתנה לקיסר, אָמַרֵי, בְּהַרְי

1 שהיתה בתיבה, שנח היה נותן לה את מזונותיה.
 2 שואלת הגמרא: מֵאֵי מְשַׁמְעַ – מזהיכן ניתן ללמוד דְּהָא 'מְרָף'
 3 לְיִשְׁנָא דְּמְזוּנֵי הוּא – ש'טרף' הוא לשון מזונות, דְּכִתִּיב (משלי ל ח)
 4 'הַמְרִיפֵנִי לָחֵם חוֹסֵי', והיינו שביקש שלמה שיתן לו הקדוש ברוך
 5 הוא את מזונותיו כפי צרכו.
 6 'לְמִשְׁפַּחְתֵּיהֶם יֵצְאוּ מִן הַתִּיבָה' (בראשית ח יט), אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִכֶּךָ
 7 שנאמר 'לְמִשְׁפַּחְתֵּיהֶם' יצאו מן התיבה, וְלֹא 'הֵם' יצאו מן התיבה,
 8 מוכח שהיו בתיבה משפחות משפחות, כלומר כל מין של בעלי
 9 חיים היה במדור בפני עצמו, ולא היו כולם מעורבים יחד.
 10 הגמרא מביאה את דברי שם בן נח: אָמַר רַב הַנָּא בְּרַיְוִנָא, אָמַר
 11 לִיה אֵלֵיעֶזֶר עבד אברהם לְשֶׁם רַבָּא – לשם הגדול, כלומר 'החשוב',
 12 בנו של נח, בְּכִתִּיב 'לְמִשְׁפַּחְתֵּיהֶם יֵצְאוּ מִן הַתִּיבָה', כלומר שלא היו
 13 כולם מעורבים יחד בתיבה, ואוכלים יחד מאכל אחד, אלא היו
 14 מחולקים למשפחות משפחות, ואם כן, אָתוּן חִיבֵן הוֹיִתוּן – כיצד
 15 הייתם יכולים להכין לכל בהמה וחיה את האוכל שהיא זקוקה לו,
 16 בזמן שהיא זקוקה לאכול. אָמַר לִיה שם, אֲכַן צַעַר גְּדוֹל הָו לָנוּ
 17 בְּתִיבָה, בְּרִיָּה שְׂדֵרְבָּה לְהֵאבְלֵיהָ בְּיוֹם, הֵאבְלָנוּהָ בְּיוֹם. ובריה שְׂדֵרְבָּה
 18 לְהֵאבְלֵיהָ בְּלִילָה, הֵאבְלָנוּהָ בְּלִילָה.
 19 הוסיף שם וסיפר לאלעזר, הָאֵי זְקִיתָא – אותה בריה ששמה
 20 'זקית', לֹא הָו יָדַע אָפָא מַה אָבְלָה – לא ידע נח אבי איזה מאכל
 21 היא אוכלת, יוֹמָא חַד הָו חֲרָבֵי וְכָא פְּאֵלֵי רְמוּנָא – יום אחד ישב
 22 נח וחתך רימון לידה, נֶפֶל תוֹלְעָתָא מִינָה, וְאָבְלָה – נפלה תולעת
 23 מהרימון, והזיקית אכלה אותה, מִיָּכֵן וְאֵלֶיךָ – מאותו זמן והלאה,
 24 הָו גְּבִיל לָה חֲזָרָא – מגבל ולש לה סובין במים, בִּי מְתַלַּע –
 25 כשהיה מתלוע, אָבְלָה – היתה אוכלת את התולעים.
 26 עוד סיפר לו שם, אָרִיא אִישְׁתָּא וְיָנְתִיה – האריה, חום גופו שבא לו
 27 מחמת חוליו ון והשביע אותו, ולכן לא היה דורס ואוכל מהבהמות
 28 והחיות שהיו בתיבה, דְּאָמַר רַבִּי, לֹא בְּצִיר מְשִׁיתָא וְלֹא מְפִי מְתַרְיָסָר
 29 וְיִנָּא אִישְׁתָּא – לא פחות מששה ימים, ולא יותר משנים עשר יום,
 30 יכול חום הגוף של החולה לזון אותו, שלא יצטרך לאכול.
 31 הנמשך שם וסיפר, עוף ששמו 'אוֹרְשִׁינָה', ובלשון המקרא הוא קרוי

בוודאי גם הוא משתתף בשיעורים דתורת חסידות חב"ד נוסף
 על מה שלומד בפני-עצמו בזה
 ממוכתב כ"ד ניסן, תשי"ד

ב'תלמוד ירושלמי' מודגשים ביותר העניינים שבהם מתבטא
 כבודה של ירושלים, וגם כבודה של ארץ ישראל בכללותה
 מהתועודיות י"א ניסן, שבת הגדול, ואחרון של פסח ה'תשמ"ג

46 מימרות בענין זיקנה וחוליו: עד זמנו של אברהם אבינו לא היה
 47 בעולם זקנה, אלא היו בני אדם נראים צעירים עד יום מותם, וכיון
 48 שיצחק אבינו היה דומה לאברהם, כל דתו לאברהם אמר האי
 49 יצחק, וכל דתו ליצחק אמר האי אברהם – הרואה את אברהם
 50 היה טועה וחושב שהוא יצחק, והרואה את יצחק היה טועה
 51 וחושב שזהו אברהם, כעא אברהם רחמי דליהו היה זקנה – ביקש
 52 אברהם רחמים שתיראה בו הזיקנה, והתקיימה בקשתו, שנאמר
 53 (בראשית כד א) 'ואברהם זקן בא בימים', ואילו עד אברהם לא
 54 הוזכרה בתורה לשון זו של 'בא בימים', והיינו שהייתה הזיקנה
 55 ניכרת עליו, על ידי שהלבינו שערותיו.
 56 עד זמנו של יעקב אבינו לא היה חולשא – לא היו מחלות, ולא היה
 57 אדם יודע שהוא עומד למות, כעא רחמי ויהו חולשא – ביקש
 58 יעקב רחמים, ונעשה דבר זה, שאדם נחלש ונחלה ואחר כך מת,
 59 כדי שיספיק לקרוא לבניו ולצוותם, שנאמר (שם מח א) 'ויאמר ליוסף
 60 הנה אביך חולה, ועד שם לא הוזכרו בתורה מחלות.
 61 עד זמנו של אלישע לא היה איש חליש דמיתפח – לא היה אדם
 62 שנחלה ומתרפא, אלא כל מי שהיה חולה, היה מת, ואתא אלישע
 63 וכעא רחמי ואתפח – ובא אלישע, וביקש רחמים על עצמו
 64 כשהיה חולה, והבריא, שנאמר (מלכים ב' יג ד) 'ואלישע חלה את חליו
 65 אשר ימות בו', ומשמע שמלבד חוליו זה היה גם חולי שלא מת בו,
 66 אלא הבריא ממנו.

משנה

67 במשניות הקודמות הובאו המלכים וההדיוטות שאין להם חלק
 68 לעולם הבא, משנתנו מביאה דורות שלמים שהיו בעולם, שלכל
 69 אנשי אותו דור אין חלק לעולם הבא.
 70 דור המבול, אין להם חלק לעולם הבא, ואין עומדין בדין להענש על
 71 חטאייהם, שנאמר (בראשית א' 1) 'לא ידון רוחי באדם לעולם, ויש
 72 לדרוש מהפסוק שלא יהיה להם דין להענש, ולא תינתן בהם רוח
 73 חיים לחיות עם הצדיקים לעולם הבא.
 74 דור הפלגה – שבנו את מגדל בבל, וערבב ה' את שפתם והפיצם
 75 על פני כל הארץ, אין להם חלק לעולם הבא, שנאמר (שם יא ח"ט)
 76 'ויפץ ה' אותם משם על פני כל הארץ' (ובתיב 'משם הפיצם'), ויש
 77 לדרוש את הפסוק, 'ויפץ ה' אותם', כעולם היה, שהפיצם על פני
 78 כל הארצות, 'משם הפיצם ה'', לעולם הבא, שאין להם חלק בו.
 79 אנשי סדום, אין להם חלק לעולם הבא, שנאמר (שם יג יג) 'ואנשי
 80 סדום רעים וחמאים לה' מאד, ויש לדרוש, 'רעים', כעולם היה,
 81 'וחמאים' לעולם הבא, שישארו בחטאם ולא יהיה להם חלק
 82 בעולם הבא, אכל עומדין בדין להענש על מעשיהם, ואף שנענשו
 83 בעולם הזה, היה חטאם גדול כל כך שראוי להענישם שוב בעולם
 84 הבא.
 85 רבי נחמיה חולק ואומר, אלו ואלו – בין אנשי דור המבול ובין
 86 אנשי סדום, אין עומדין בדין, ולא כתנא קמא האומר שאנשי סדום
 87 עומדים בדין, שנאמר (תהלים א' ה) 'על כן לא יקומו

1 שלום, ונח כעסו של ינאי, שלח ליה שמעון בן שמח ליהושע בן
 2 פרחיה איגרת בלשון זו, מיני – מאיתי ורושלים עיר הקדש, ליכי
 3 – אליך אלכסנדרה של מצרים, אחותי, בעלי שריו בתוךך ואנכי
 4 יושבת שוממה' – נשיא ישראל נמצא אצלך, אלכסנדריה, ואילו
 5 ירושלים יושבת שוממה. קם אתא – קם יהושע בן פרחיה ובא
 6 לירושלים, ובדרכו לשם, אתרמי ליה ההוא אושפיא – הודמנה לו
 7 אכסניה אחת, עבדו ליה קרנא טובא – ועשו לו שם כבוד גדול.
 8 אמר יהושע בן פרחיה, כמה יפה אכסניא זו – כמה נאים מעשיה
 9 של בעלת האכסניה. וישו חשב שכונתו ליפויה החיצוני, אמר
 10 ליה ישו ליהושע בן פרחיה, רבי, עיניה מרומות – עיניה של בעלת
 11 האכסניה עגולות, ואינה נאה כל כך. אמר ליה יהושע בן פרחיה,
 12 רשע, ככך אתה עוסק – מסתכל אתה באשת איש, אפיך ארבע
 13 מאה שפויי, ושמתיה – הוציא יהושע בן פרחיה ארבע מאות
 14 שפורות, ונידה את ישו. אתא לקמיה כמה זמנין – בא ישו לפניו
 15 כמה פעמים, ואמר ליה, קבלן – קבל אותי בחזרה ואשוב
 16 בתשובה, לא הוי קא משנה ביה – לא השגיח בו יהושע בן פרחיה,
 17 ולא קיבלו. יומא חד הוה קא קרי קריאת שמע – יום אחד היה
 18 יהושע בן פרחיה קורא קריאת שמע, אתא לקמיה – בא ישו לפניו
 19 כדי שיקבלנו, סבר לקבולי, אחוי ליה בדייה – רצה יהושע בן
 20 פרחיה לקבלו, ועשה לו סימן בידו שכונתו לקבלו, הוא סבר,
 21 מדיחא דחי לי – אך ישו חשב שכונת יהושע בן פרחיה לדחותו
 22 שוב, אולי יקח לבינתא והשתתה ליה – הלך ישו, העמיד לבניה
 23 לשם עבודה זרה, והשתתה לה. אמר ליה יהושע בן פרחיה, הדר
 24 כד – חזור כך, ואקבלך. אמר ליה ישו, כד מקובלני ממה, כל
 25 החוטא ומחטיא את הרבים אין מספיקו בידו לעשות תשובה.
 26 מבארת הגמרא כמה החטיא ישו את ישראל, ואמר מר, ישו בישא
 27 והסית והדיח את ישראל.
 28 הגמרא מביאה ברייתא נוספת בענין שמאל דוחה וימין מקרבת:
 29 תניא, אמר רבי שמעון בן אלעזר, יצר של תשמיש, תינוק וקטן
 30 ואשה – כל צרכי האשה, מאכליה ותכשיטיה, תהא שמאל דוחה
 31 וימין מקרבת, כיון שאם ידחה את יצריו לגמרי, ולא יוליד בנים,
 32 הרי הוא ממעט שיבת העולם, ואם יקרבו יותר מדי, לא יוכל
 33 לכבוש תאוותו ויעבור עבירות. ותינוק ואשה דעתם קלה, ואם
 34 ידחו את התינוק יש לחשוש שיאבד עצמו, ובאשה יש לחשוש
 35 שתצא לתרבות רעה, וכן אין לקרבה יותר מדי, אלא בכל אלו
 36 יש לקרבה ביד ימין, שהיא העיקר, ויד שמאל שהיא החלשה,
 37 להיות הדוחה והמרחיקה מעט.
 38 הגמרא מביאה ברייתא בענין אלישע: תנו רבנן, שלשה חלאים –
 39 מחלות חלה אלישע, חולי אחר היה כעונש על שגירה דופים
 40 בתינוקות שלעגו לו. וחולי אחר היה כעונש על שדחפו לגחיו
 41 בשתי ידיו, וכמו שהתבאר. וחולי אחר הוא החולי שמת בו,
 42 [שנאמר (מלכים ב' יג ד) 'ואלישע חלה את חליו וגו' אשר ימות בו],
 43 ויש לדרוש, 'חלה', הוא חולי אחד. 'חוליו', הוא חולי שני. ואשר
 44 ימות בו הוא חולי שלישי, שמת בו.
 45 הגמרא מביאה מימרא בענין חוליו של אלישע, ומקדימה לזה

צריך לשאול ולמלאות כהוראת רופאים מומחים במקצוע זה
 מומכת כ"ד ניסן, תשי"ד

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן
אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

~ שולחן ערוך עם הערות וצינונים - הלכות שבת ~

יח חותלות של תמרים ושל גרוגרות, דהינו פלים העשויים מכפות תמרים ומניחין בתוכם גרוגרות או תמרים שלא נתבשלו בחמה שינמרו שם בשולם, אם הפסוי קשור בהם בחבל - מתר להפקיע קטן החבל או לחתכו, כמו שנתבאר למעלה. ואפלו גופן של פלים אלו מתר להפקיע ולחתוך קטן, מפני שבגן פלים אלו העשויים מכפות תמרים הוא בגן גרוע, שאינו עשוי להתקים הרבה קטן, וכשפותרו אינו אלא כמי ששובר אגוזים ו שקדים קטן בשביל האכל שבהם:

חלק ב, סימן שיד, דברים האסורים משום בגן וסתירה בשבת, סעיף יח:

ביאורי הלכה

קטן] מותר להפקיע - לקרוע¹³⁵. פתח יפה אלא להוצאת התכולה בלבד¹³⁶ - גם אם לא משליכים אותם מיד לאחר הפתיחה¹³⁷. קטן] להתקיים הרבה - החותלות מתקלקלות או מתלכלכות מהגרוגרות ותמרים¹³⁸ עד שלא ניתן להשתמש בהן לזמן ממושך, ולכך אין בסתירתם איסור משום "סותר" שהוא בבניין גמור¹³⁹.

צינונים והוספות

135 בקונטרס השלחן הגיה: "להתיר הקשר ולהפקיע" (כפי שהוא בגמרא). אמנם, אפשר לומר שבשוע"ר השמיט זאת בכוונה על פי המבואר לעיל (סעיף יג) שאם מותר להפקיע "אין צריך לומר" שמתר להתיר (ושמא להיפך, כיון שמדובר בכלים שלא מתקיימים הנקרעים בקלות, עד שלפעמים הדרך לקרוע את הקשר או גוף הכלי ולא להתירו, ואז הוא קשר של קיימא).

136 ראה לעיל הערה עב לעניין פתיחה במקום ההדבקה, ולעיל הערה קל לעניין פתח יפה.

137 ראה לעיל הערה קכג; וז"ל קצוה"ש סי' קיט בדה"ש סי' כג: "כלי של נייר יש שעשוי רק לאריות האוכלים בבית החרושת עד שתמכר ויציאו האוכלים ממנה, ואח"כ משליכים אותה דאינה ראוי לשימוש בתור כלי ודמי ממש לכלי של כפות תמרים הנז' בפנים, וכן קופסאות של טאויל שאורזים בהם המצות מותר לשברם בשבת להוציא המצות שאינם עומדים לקיום רק לשמור על המצות". ע"כ; ועכ"פ מותר לפתוח או לקרוע אריות אלו כדין חותלות של תמרים, שגם אם עשויות להתקיים כמה וכמה חודשים, אינן בגדר כלי ממש העשוי להתקיים לאורך זמן (ואף מי שדרכו להחזיקם לאורך זמן, לא ניתן להם בזה גדר כלי, כי בשימוש מצוי אליו הם עשויים לא מחזיקים תקופה ארוכה). ואם אלו אריות שלא נפגמות, נקרעות או

מתקלקלות בשימוש מצוי אפילו לאחר תקופה ממושכת - דינם כקופסאות שימורים של מתכת דלעיל הערה קכו; וראה לעיל הערה עב דין פתיחת אריות לעניין קרוע, ומוחק בחיתוך אותיות, והערות ק, קז לענין מחתך (וכן חיתוך על פי סימון מדויק, חיתוך האריזה עם המאכל שבתוכה, הפרדת גביעי לבן וכיו"ב), ולעיל הערה עה לעניין קופסאות שנעשה כמין מרזב בפתיחתם, והערה פו לעניין חליצת פקקי בקבוקים, והערה קיז לנידון הסרת חוט או טבעת המקיפים את כיסוי האריות (וכן הסרת סיכות הידוק), והערה ק קופסאות (כמו גבינה, קפה) שעל פתחם מודבק כיסוי.

138 חותלות העשויות היטב ומיועדות לשימושים אחרים ולא מתקלקלות בעקבות השימוש אליו מיועדים - אסור לקרוען אף שהם מכפות תמרים. וז"ל קצות השלחן סי' קיט בדה"ש סי' כב: בדה"ש סי' קיט סי' כב: עי' מג"א סי' שי"ד סקי"ג שכ' דדוקא הני דלאו כלים גמורים דאינם עשויים אלא שיתבשלו התמרים בתוכם, אבל כלי גמור פשיטא דאסור, משמע לכאורה דאפילו כלי של כפות תמרים אם עשוי להתקיים הרבה ולהשתמש בו הרי זה כלי גמור, ועינינו רואות שישנם כלים כאלו שעושים בחזק ומתקיימין הרבה.

139 העובדה שהחותלות עשויות עלים שאינם חזקים

ביאורי הלכה

ק"ח] אגוזים ושקדים – כשם ששבירת אגוזים לא נחשבת כעשיית פתח חדש, כך חיתוך החותלות לא נחשב כעשיית פתח חדש¹⁴⁰.

ציונים והוספות

שבירתן שאז כבר אינן בטלות לפרי (כדלעיל סי' שח ס"ס), ודין זה אינו נוגע לחותלות שהם כלים ממש ולא הותרו משום "סותר" אלא מפני שאינם עשויות להתקיים ("כי הם מכפות תמרים" שהוא חומר שלא עשוי להתקיים כדמשמע בשוע"ר בביאור דברי המג"א, וכדלעיל הערה קלט), אמנם אסור לעשות פתח או נקב בשבת ואפילו להוציא בלבד (ולא יועיל בזה שאינו עשוי להתקיים, שהרי תיקון כלי אסור אפילו נעשה מעלה של הדס שלא מתקיים כדלעיל סעיף יא, ולעיל סי"ג אסור כל פתח ואפילו בדרך שבירה אלא אם כן מוכח שאין כוונתו לפתח, ולא התירו בסעיף א אלא בחבית של מוסתקי, משא"כ החותלות שאינן מוסתקי, ועכ"פ יש לחוש שיכוון לפתח יפה), ובה למדנו מהשובר אגוזים ושקדים שכשאין דעתו לעשיית שום פתח אלא הסרת הקליפה בלבד - מותר (ע"ד המבואר לעיל סעיף ה "שאינו עושה פתח כלל לא להכניס ולא להוציא", או משום שמוכתח כוונתו שלא מתקן פתח לכלי אלא משחיתו לגמרי (או משליכו מיד עכ"פ, ראה לעיל הערה קל הנפק"מ לפתיחת פחיות שתיה וכיו"ב שלא בדרך קלקול).

ונקרים בקלות עדיין לא מחשיבה אותם ל"בניין גרוע" שאין בו "סתירה" (משא"כ בחיבור שאינו חזק שבין הכלי לכיסוי (כדלעיל הערה קכא)) אלא זה שאינם עשויים להתקיים; והנה, המג"א ס"ק יג פירש חותלות "דוקא הני דלאו כלים גמורים דאינם עשויים אלא שיתבשרו התמרים בתוכם", ודומה לאגוזים בכך שקליפתם עשויה רק להגן על האגוז ושללאחר מכן משליכים אותם, ומכאן למדו היתר לענין קופסאות ובקבוקים שמשליכים לאחר השימוש (ראה לעיל הערה קכה), אמנם בשוע"ר פירש את המג"א "דוקא הני" "אלו העשויים מכפות תמרים" והוא מצד שלא מתקיים לאורך זמן אלא מתקלקל (ומזכיר הבשלת התמרים בתוכם רק לבאר תכלית ייצור כלים אלו, משא"כ אם ייצרו אותם למטרה אחרת ובאופן שיתקיימו, וסרה קושיית הפמ"ג). וממילא אין ללמוד מכאן היתר לכלים שמשליכים לאחר שימוש וכפי שכתב המג"א "אבל כלי גמור פשיטא דאסור", ולעיל הערה קכז נתבארה סברת היתר פתיחתם. (140) מותר לשבור אגוזים בשבת משום שאינם כלי (כשם שאין קריעה בדבר תלוש שאינו מודבק כך אין שבירה בדבר שאינו כלי - ומותר לכתחילה), ולכך הם מוקצה לאחר

~ שו"ע רבנו הזקן לפי לוח "רב יומי" - הלכות ציצית/תפילין ~

~ יום ראשון ~

סימן כ דיני לקיחת ומכירת טלית:

ה וכן המוצא חומי ציצית בשוק אם הם שזורין ומופסקין לד' חומין ארוכין כשרים שבודאי לשם ציצית נעשו:

ו אין מוכרין טלית מצוייצת לנכרי אפילו הוא תגר שלא יתלבש בה הנכרי וירמה לישראל הרואה אותו שהוא ישראל שהרי הוא לבוש בציצית ויתלוה עמו בדרך ויהרגנו הנכרי שהנכרי חשוד על שפיכת דמים וכן אין ממשכנין ואין מפקדין טלית מצוייצת אצל נכרי אלא א"כ הוא לפי שעה בענין שאין לחוש שמא יתלוה עמו ישראל בדרך:

סימן כא כדת מה לעשות בציצית שנפסקו בטליתות ישנים:

א ציצית תשמישי מצוה הן כלומר שאין בעצמן שום קדושה רק שמשמשין בהן לשם מצוה לפיכך אחר

שנפסקו מן הטלית יכול לזרוקן אפילו לאשפה אבל כל זמן שהן קבועין בטלית אסור להשתמש בהן שום תשמיש של חול כגון לקשור בהם שום דבר וכיוצא בזה משום ביזוי מצוה ויש אומרים דאף לאחר שנפסקו אין לנהוג בהם מנהג בויון לזרוקן באשפה או לכל מקום מגונה (אבל יכול לזרוקן שלא במקום מגונה) וא"צ לגנון לפי שאין בהם קדושה ואע"פ שהלכה כסברא הראשונה מכל מקום המחמיר ומדרקק במצות תבא עליו ברכה ויש בעלי הנפש שמחמירין לגנון או להניחן תוך ספר אחד לסימן הואיל ונעשה בהם מצוה אחת יעשו בהן מצוה אחרת:

ב טליתות של מצוה שבלו אדם בודל את עצמו מהן ואינו מותר לקנה את עצמו בהן ולא להשתמש בהן שום תשמיש מגונה אלא זורקן והן כלין מאליהן:

ג מותר ליכנס בטלית מצוייצת לבית הכסא לפי שאין זה בויו למצוה כל כך במה דברים אמורים בבגד שעשוי למלבוש ואינו מיוחד להתפלל בו אבל בטליתות של מצוה

שעליהם אבל לא הועילו כלום בתקנתם דאע"פ שקושרים זה עם זה לא נתבטל מצות ציצית על ידי זה שהרי סופם לחזור ולהתיר אותם:

ד הנכנס תוך ד' אמות של מת או תוך ד' אמות של קבר או תוך ד' אמות של בית הקברות דינו כנכנס לתוך בית הקברות:

ה במקום שנוהגין להסיר הציציות ממלית של מת בבית שהוא מת שם קודם שמוציאין אותו אסורים הכתפים שנושאים אותו להתלבש בציצית משום לועג לרש אלא א"כ ציציותיהם מכוסים:

~ יום שלישי ~

סימן כד שכר לבישת הציצית ועונשה:

א אף על פי שאין אדם חייב לקנות טלית בת ד' כנפות כדי שיתחייב בציצית אלא דוקא אם רוצה להתלבש בטלית בת ד' כנפות חייב להטיל בה ציצית מכל מקום טוב ונכון להיות כל אדם זהיר וזריז ללבוש טלית מצוייצת כל היום כדי שיזכור המצות בכל רגע דוגמא לדבר כאדם המזהיר לחבירו על ענין אחד שקושר קשר באזורו כדי שיזכרנו ועל כן יש בציצית ה' קשרים כנגד ה' חומשי תורה וד' כנפות כדי שלכל צד שיפנה יזכור המצות:

ב אפילו מי שאינו יכול להתלבש בציצית כל היום לכל הפחות יזהר שיהיה לבוש בציצית בשעת קריאת שמע ותפלה:

ג מצוה לעשות טלית נאה וציצית נאה והוא הדין כל המצות צריך לעשותן בהידור בכל מה דאפשר שנאמר זה אלי ואנוהו התנאה לפניו במצות:

ד מצוה לאחוז הציצית בידו השמאלית כנגד לבו בשעת קריאת שמע רמו לדבר והיו הדברים האלה על לבך ויש מי שאומר שיאחוז אותם בין קמיצה לזרת של שמאל וכשיגיע לפרשת ציצית יקחם בידו הימנית ויביט בהם והיו בידו עד שיגיע לנאמנים ונחמדים לעד ואז ינשק הציצית ויסירם מידו:

ה טוב להסתכל בציצית בשעת עטיפה כשמברך עליהם שנאמר וראיתם אותו וזכרתם וגו' ראה מביא לידי זכירה וזכירה מביא לידי עשיה:

ו יש נוהגין להסתכל בציצית כשמוגיע לראיתם אותו וליתן אותם על העינים ומנהג יפה הוא וחיובי מצוה וגם נוהגין לנשק הציצית בשעה שמסתכל בהן והכל הוא חיוב מצוה:

ז כשמסתכל בציצית יתכלל בב' ציצית שלפניו שיש בהם עשרה קשרים רמו לעשר ספירות שהן קשורין ואחודין זה בזה וגם יש בהם מ"ז חומין וי' קשרים עולים כ"ו כשם הוי" ברוך הוא:

שלנו שאינן מיוחדים רק להתפלל בהן אין נכון שיכנס בהם לבית הכסא. וכן ההולך לפנות ביום הכיפורים צריך לפשוט את הקיט"ל כיון שאינו מיוחד רק להתפלל:

ד אבל מותר לישן אפילו בטליתות של מצוה לפי שאין זה גנאי כל כך. וכן מותר ליתנם לכובס אפילו הוא נכרי:

ה יש לזהר שלא יהיו ציציותיו נגררים על גבי קרקע משום בזוי מצוה:

~ יום שני ~

סימן כב ובו סעיף אחד:

א קנה טלית שהיא ראויה ללבוש כמו שהיא בשעת הקנייה מברך שהחיינו בעת הקנייה כמו שכתוב בס' רכ"ג ובשעת עשיית הציצית לא יברך כלום אבל אם קנה בנד ועשה ממנו מלבושים אינו מברך שהחיינו בשעת הקנייה שהרי עדיין אין לו שמחה מהן כיון שלא נעשו עדיין מלבושים אלא לאחר שעשה מהן מלבושים ומטיל בהן ציצית יברך שהחיינו בעת המלת הציצית בכדי שתעלה הברכה גם על המלת הציצית ואם לא בירך בשעת המלת הציצית או שאין כנגד ד' כנפות שאינו מטיל בו ציצית כלל יברך שהחיינו בעת לבישה הראשונה קודם שיברך להתעטף בציצית ובכנגד שאין בו ד' כנפות שאינו מטיל בו ציצית כלל אם לא בירך בשעת קניית הבגד יברך שהחיינו בעת לבישה ראשונה:

סימן כג דיני ציצית בבית הקברות:

א מותר ליכנס לבית הקברות והוא לבוש ציצית והוא שלא יהיו ציציותיו נגררים על הקברים כדי שלא יהיה כלועג לרש כלומר שהמתים הם רשים ופטורים מן המצות ואין יכולים לקיים אותן ואנו מקיימין אותן:

ב במה דברים אמורים שמותר ליכנס בציצית לבית הקברות בציצית שמטיל במלבוש שלו בשם לצורך עצמו ולא כדי לקיים מצות ציצית כגון שיש לו עוד טלית אחרת מצוייצת כמו שהיה המנהג בימי חכמי הגמרא שהיה בכל בניהם ד' כנפות שאי אפשר שיסיר כל בגדיו כשילך לבית הקברות אבל בטליתות שאין מכוונים בהם למלבוש אלא כדי לקיים מצות ציצית בלבד כגון אנו שאין אנו מכוונים בכנפים שיש להם ד' כנפות אלא לשם מצוה בלבד אסור ליכנס בהם לבית הקברות אפילו אין הציציות נגררים על גבי הקברים משום לועג לרש במה דברים אמורים כשהציציות מגולים ונראים או יש בהן משום לועג לרש אבל אם הם מכוסים ואין נראים כלל אין כאן לועג לרש:

ג יש נוהגין לקשור ב' ציציות שבשני כנפות זה עם זה כשנכנסין לבית הקברות כדי שתתבטל מצות ציצית

עד בואו לחצר בית הכנסת:

~ יום חמישי ~

ח אע"פ שמדינא דגמרא מותר לילך בתפילין מגולין במבואות המטונפות אפילו יש שם מינוף להדיא מכל מקום אם יודע בודאי שילך דרך מבואות המטונפות לא יניח תפילין עד בואו לחצר בית הכנסת ושם יניח תפילין קודם כניסתו לבית הכנסת לקיים דברי זוהר ויש נוהגין להניח תפילין בבית ולכסותם בשעת הליכה במבואות המטונפות וכן נכון:

ט הרא"ש ז"ל היה מברך ברכות השחר עד עומר ישראל בתפארה והיה מניח תפילין ואח"כ מברך עומר ישראל בתפארה כדי ליתן שבת והודיה בברכה זו גם על התפילין שהם נקראים פאר שנאמר פארך הבוש עליך:

י אם אחד התקשר את עצמו בקנס לילך לאמירת תהלים קודם אור הבוקר ואח"כ רוצה לחזור בו מפני שאינו יכול לילך לבית הכנסת מלובש בציצית ותפילין הרשות בידו לחזור בו ופטור מקנס ומכל מקום צריך התרה לגדרו (עין בי"ד סי' רל"ב וסי' רי"ג):

יא יכוין בהנחת התפילין שצונו הקב"ה לכתוב ד' פרשיות אלו שיש בהם יחוד שמו ויציאת מצרים ולהניחן על הזרוע כנגד הלב ועל הראש כנגד המוח כדי שנוכח נסים ונפלאות שעשה עמנו שהם מורים על יחודו ואשר לו הכה והממשלה לעשות בעליונים ובתחתונים כרצונו וישעבד להקב"ה הנשמה שהיא במוח וגם תאות ומחשבות לבו לעבודתו יתברך וע"י הנחת תפילין יזכור את הבורא יתברך וימעיט הנאותיו:

יב בתחילה יניח תפילין של יד ואח"כ תפילין של ראש ואם פגע בשל ראש תחילה יעבור על אותה מצוה ויניח של יד תחלה כיוון שקדימת של יד לשל ראש הוא מן התורה שהרי בתחילה נאמר וקשרתם לאות על ירך ואח"כ והיו למטונפות וגו' לפיכך אין משגיחין על העברת המצוה בזה:

יג תפילין של יד ותפילין של ראש אינן מצוה אחת אלא הן ב' מצוות שאין מעכבות זו את זו כמו שיתבאר בסימן כ"ו ולפיכך כל אחת ואחת טעונה ברכה בפני עצמה ומפני שאסור לברך ברכה שאינה צריכה אם אפשר לפטור את עצמו בכרכה אחת אין לברך ב' ברכות ולפיכך תקנו חכמים שיסמוך הנחת תפילין של ראש להנחת תפילין של יד בלי שום הפסק דיבור ביניהם כדי שתעלה הברכה שיברך על של יד גם לתפילין של ראש:

~ יום שישי ~

יד ותקנו חכמים לברך עוד ברכה אחרת על תפילין של

ח גדול עונש המבטל מצות ציצית ועליו נאמר לאחוז בכנפות הארץ וגו' וכל זוהר במצות ציצית זוכה ורואה פני השכינה:

~ יום רביעי ~

סימן כה דיני תפילין בפרטות:

א ואחר שלבש טלית מצוייצת יניח תפילין מיד כדי שיהיו עליו בשעת קריאת שמע ותפלה שכל הקורא קריאת שמע בלא תפילין כאילו מעיד עדות שקר על עצמו שהוא אומר וקשרתם לאות וכו' ואינו מקיים:

ב המניחין הטלית וכים התפילין לתוך כים אחד ויהרו לכתחלה שלא יניחו כים התפילין למעלה מן הטלית כדי שלא יפגע בהתפילין קודם שיפגע בהטלית ויצטרך להעביר על המצות כדי להתעטף בהציצית קודם הנחת התפילין שהרי מצות ציצית היא תדירה שנוהגת בין בחול בין בשבת ויום טוב ותפילין אינן נוהגין בשבת ויום טוב ותדיר קודם לשאינו תדיר:

ג ואם לא נזהר בזה והניח כים התפילין למעלה מן הטלית אעפ"כ יתעטף תחלה בהטלית קודם שיניח תפילין ואין זה כמעביר על המצות כיון שהתפילין הם מכוסים ומגוחים עדיין בתוך כיסם אבל אם התפילין הם בגלוי ומגוחין בלא כיסן למעלה מן הטלית אסור להעביר על המצוה שנודמנה לידו וצריך שיניח התפילין קודם עטיפת הטלית:

ד וכן אם תפילין מזומנים בידו ואין מזומן עדיין לפניו הטלית א"צ להמתין על הטלית כדי להקדימו להנחת תפילין אלא יניח תפילין מיד וכשיביאו לו טלית יתעטף בו מפני שאין משהין את המצוה אע"פ שיש לומר שיעשה אח"כ המצוה יותר מן המוכרח מצוה בשעתה חביבה:

ה ויש אומרים שהנחת תפילין צריך להקדים לעטיפת הציצית מפני שהתפילין יש בהם קדושה יתירה וקיבול עול מלכות שמים:

ו והרוצה לצאת ידי כולם ילבוש טלית קטן בביתו קודם הליכתו לבית הכנסת ואח"כ יניח התפילין מיד ג"כ בביתו קודם הליכתו לבית הכנסת ואז ילך לבית הכנסת לבוש בציצית ומוכתר בתפילין כמבואר הטעם בוהר ושם בבית הכנסת יתעטף בטלית גדול ואף אם נזדמן לידו הטלית גדול בעודו בביתו קודם שהניח תפילין א"צ להתעטף בו בביתו ואינו כמעביר על המצוה שנודמנה לידו כיון שאין בדעתו כלל ללבושו כאן:

ז והעולם נהגו להתעטף אף בטלית גדול בביתו קודם הנחת התפילין ואח"כ מניח תפילין והולך לבית הכנסת ובמקומות שנכרים מצויים ברחוב אין מתעטפים בטלית גדול

~ שבת קודש ~

כא אם שמע קדיש או ברכו או קדושה בין תפילין של יד לתפילין של ראש לא יפסיק לענות עם הצבור אלא שותק ושומע ומכוין למה שהציבור אומרים כמו שיתבאר הטעם בסימן (ק"ט) [ק"ד] ואם פסק וענה הוי הפסק בין ברכת תפילין של יד להנחת תפילין של ראש וצריך לברך על תפילין של ראש ב' ברכות:

כב אסור להפסיק בין תפילין של יד לתפילין של ראש אפילו במקום שאין גורם לברך ב' ברכות על תפילין של ראש כגון אותם המניחין תפילין בחול המועד בלא ברכה וכן המניחין תפילין דרכינו תם צריכים לתכוף ולסמוך תפילין של יד לתפילין של ראש בלי שום הפסק שיחה בינתיים שנאמר והיה לך לאות על ירך ולזכרון בין עיניך ולא נאמר והיו לזכרון בין עיניך אלא משמע ששתיים נחשבים להוי' ועשיה אחת מחמת שצריך לתכופן זו אחר זו בלא שום הפסק אבל מכל מקום מותר לענות קדיש וקדושה וברכו ואמן על כל הברכות בין תפילין של יד לתפילין של ראש בתפילין דרכינו תם או בחול המועד מי שאינו מברך עליהם כיון שאינו גורם לברך ברכה שאינה צריכה על תפילין של ראש:

כג ויש אומרים שלעולם אין תפילין של ראש טעונה ב' ברכות כי אם ברכה אחת כשאר כל המצוות ולא נתקנה ברכת על מצות תפילין לתפילין של ראש אלא אם כן הפסיק בדיבור בין ברכת תפילין של יד להנחת תפילין של ראש אבל אם לא הפסיק בינתיים אזי עולה ברכת להניח תפילין שבירך על תפילין של יד גם לתפילין של ראש והמנהג באלו הארצות כסברא הראשונה ומכל מקום לרווחא דמלתא טוב לומר אחר ברכת על מצות תפילין ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד שכן צריך לומר אחר כל ברכה לבטלה כמו שיתבאר בס' ר"ז וכן אם הוא מברך ב' ברכות על תפילין של ראש כגון שהשיח בין תפילין של יד לתפילין של ראש יאמר אחר ברכה השניה ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד שלפי סברא האחרונה שנתבאר בסמוך היתה ברכה ראשונה לבטלה ובעת שמברך ברכה ראשונה על תפילין של ראש שהיא ברכת להניח תפילין טוב למשמש בתפילין של יד בשעת ברכה משום שהמשמוש הוא חשוב כאלו מניחה עכשיו על הקיבורת ועל זה שייך לברך להניח תפילין:

ראש לפי שהיא חשובה והיא עיקר המצוה ויש בה יותר קדושה שיש בה ד' בתים והשי"ן לכן מפני חשיבותה קבעה ברכה לעצמה:

מזו נוסח ברכת תפילין של יד: אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוְּנוּ לְהַנִּיחַ תְּפִלִּין וְנוֹסַח בְּרַכַּת תְּפִלִּין שֶׁל רֹאשׁ אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוְּנוּ עַל מִצְוֹת תְּפִלִּין וַיֹּאמֶר לְהַנִּיחַ בְּקִמְצֵי הָרֶ"א וְלֹא בִּפְתָחָהּ שֶׁהוּא לְשׁוֹן עֲזִיבָה כְּמוֹ שִׁכְתוּב אַחֲיֵכֶם הָאֶחָד הֵנִיחוּ אֶתִי תְּפִלִּין הַלְמַ"ד בְּדִגְשׁ לְהוֹרוֹת עַל חֶסְרוֹן לַמַּ"ד הַשְּׁנִיָּה לְפִי שֶׁהַתְּפִלִּין הוּא לְשׁוֹן פְּלִילָה וְהוֹכַחָה שֶׁהַתְּפִלִּין הֵן עֲדוֹת וְהוֹכַחָה שֶׁהַשְּׁכִינָה שׁוֹרָה עֲלֵינוּ כְּמִ"ש וְרָאוּ כָל עַמֵּי הָאָרֶץ כִּי שֵׁם הַיְי"ה נִקְרָא עֲלֵיךְ וּדְרָשׁוּ חֲכָמִים אֵלּוֹ תְּפִלִּין שְׁבִרָאשׁ:

מזו יאמר על מצות בפתח תחת הוא"ו שהוא לשון יחיד ולא יאמר בחולם שהוא לשון רבים שהרי לא נתקנה ברכה זו אלא לתפילין של ראש בלבד כמו שיתבאר בסימן כ"ו:

יז כל ברכות המצוות צריך לברך אותן קודם התחלת עשיית המצוה לפיכך על תפילין של יד יברך אחר הנחה על הקיבורת קודם הקשירה שקשירתה זו היא התחלת עשייתה ועל תפילין של ראש יברך אחר הנחה על הראש קודם שיהדקנה היטיב על ראשו שההידוק הוא התחלת עשייתה אבל לא יברך קודם הנחה על הקיבורת או על הראש מפני שצריך לקרב הברכה לעשיית המצוה ולסומכן זו לזו בכל מה דאפשר:

יח כבר ביארנו שאסור להפסיק בדיבור בין תפילין של יד לתפילין של ראש ואם הפסיק אזי אין ברכת תפילין של יד עולה לתפילין של ראש וצריך לברך על תפילין של ראש ב' ברכות להניח תפילין ועל מצות תפילין:

יט כמה דברים אמורים כשדיבר מענינים שאינם לצורך הנחת תפילין אבל אם הפסיק בענינים שהם נצרכים לו להנחת התפילין אין זה הפסק וא"צ לברך על תפילין של ראש אלא על מצות תפילין בלבד:

כ אבל לכתחלה אסור להפסיק בין ברכת תפילין של יד להנחת תפילין של ראש אפילו בדברים שהן לצורך הנחת תפילין אלא א"כ אי אפשר בענין אחר ואפילו לקרוץ בעיניו ולרמוז באצבעותיו אסור בין תפילין של יד לתפילין של ראש:

~ 'לקוטי תורה' פרשת ויקרא - הפרשה החסידית ~

ויקרא אל משה

"ויקרא אל משה וגו'" (ויקרא א, א):

אל"ף ד' ויקרא ועירא. ובדברי הימים פתיכ': אדם - באל"ף רפתי - ולהבין זה.

והנה אמרו רז"ל במדרש ויקרא דבה פרשה א':

'ויקרא אל משה' - ולא באברהם. באברהם פתיב המלאך קורא והדבור מדבר. ברם הכא אמר הקדוש ברוך הוא: 'אני הוא הקורא ואני הוא המדבר'.

וכן הוא בזוהר פרשת בלק (דף ר"ש, עמוד ב):

'ויקרא אל משה' - קלא דמלאך ולא על ידי שליחא אחרא.

וצריך להבין לפי זה, למה לא נאמר 'ויקרא ה' אל משה'?

ומדוע לא נזכר כלל בפסוק מי היה הקורא?

גם צריך להבין, דבזוהר פרשת וירא (דף ק"ב, סוף עמוד ב') פתוב:

'ויקרא אל משה' - ולא קאמר מאן הוה כו'? אלא בקל הני מלאכא דברית הוה, וכולא בקודשא ברוך הוא אהמרי⁵.

והענין: פי הנה לעיל מיניה פתיב (שמות מ, לה): "ולא יכול משה לבוא אל אהל מועד פי שכן עליו הענן, וכבוד ה' מלא את המשכן".

פירוש: "שכן עליו הענן" הוא המשכת והשראת אור אינ-סוף ברוך הוא ממקום עליון ונורא מאד, שנאמר בו (תהלים יח, יב): "ישת חשך סתרו", שהוא בחינת אור

אינ-סוף ברוך הוא ה'סוכב כל עלמין. שלא שייך בו שום גילוי השגה, פי "לית מחשבה תפיסא ביה כלל"⁶; ו'אנת חפים ולא בחכמה ידיעא"⁷; "הוא היודע והוא המדע כו"⁸. ולכן על זה נאמר "ישת חשך סתרו" - חשך הוא דבר שאין נראה בו שום תפיסא והשגה כלל.

וביאור הענין הוא:

פי הנה אנו אומרים? "אתה קדוש ושםך קדוש" - פירוש: שגם בחינת "שמו" הוא "נשגב לבדו"¹⁰. שאין ערוף להעולמות עם שמו ותברך כלל, עד שהוא¹¹ יתברך קדוש ומובדל מהעולמות, רק "הודו" וזיוו של שמו נמשך "על ארץ ושמים כו", דהיינו הארה בעלמא מבחינת "שמו". אך פירוש "אתה קדוש", דהיינו הקדוש ברוך הוא בכבודו ובעצמו שלמעלה מבחינת שמו, היינו שאפילו מבחינת זיו והוד לא היו העולמות יכולים לקבל ממנו כלל¹².

ועל דרך זה יבין פירוש "ישת חשך סתרו": דהיינו, פיון שאפילו זיו והארה ממנו יתברך אין העולמות יכולים לקבל כלל, לכה נקרא אצלם בשם חשך. והיו שייכולים לקבל זהו מבחינת "שםך קדוש" ונקרא¹³ "זיו השכינה"¹⁴.

וב'רעיא מהימנא' פרשת פינחס (דף רכ"ה, עמוד א') איתא, ד"ישת חשך סתרו" הוא פתר-עליון, ועל המשכה זו נאמר "פי שכן עליו הענן".

וענין "וכבוד ה' מלא את המשכן". ופירש בזוהר פרשת נח (דף ס"ז, עמוד א')¹⁵, וריש פרשת ויקרא (דף

10. (על פי תהלים קמח, יג: "פי נשגב שמו לבדו, הודו על ארץ ושמים").
 11. ו'שחוא - צריך להיות: ששמו - הערת פבוד קדישת אדמו"ר.
 12. וכמו שנתבאר בדבור המתחיל "לכן אמר לפני ישראל, בפרשת וארא (תורה אור שמות נ, ב).
 13. (ברכות יג, א).
 14. וכמו שנתבאר מזה על פסוק ו'ידבר משה אל ראשי המטות כו'". (לקמן מפות פא, ב), עיין שם.
 15. (ושם: "וכבוד ה' מלא את המשכן. מאי מלא ולא מילא? אלא מלא ודאי דאתמליא מכלא". תרגום: 'וכבוד ה' מלא את המשכן. למה מלא ולא מילא? אלא מלא ודאי, שהתמלא מהכל).

1. (נאמר בשבת פרשת ויקרא, א' ניסן תקע"ב).
 2. (א א, א: א' אדם שת אנשי").
 3. (צריך להיות: הנה - הערת פבוד קדישת אדמו"ר).
 4. (קול המלך ולא על ידי שליח אחר).
 5. (ולא אמר מי היה האומר? אלא בקל אלו מלאך דברית הוה, וכולם בקדוש ברוך הוא נאמרו).
 6. (תקוני וזר בהקדמה (פתח אלהי"ה) יג, א).
 7. (תקוני וזר שם, ב).
 8. (רמב"ם הלכות יסודי התורה פרק ב הלכה י').
 9. (הפלת שמונה עשרה).

הענין ועל אל החר", תירץ בזוהר ריש פ'רשת ויקרא ד"תרי עניי הוו כו". :

ב והנה, לכן נאמר "ויקרא אל משה", פירוש ענין קריאה זו, היינו הארה והשפעה למשה, כדי שעל ידי זה יוכל לעלות ולבוא אל אהל מועד.²¹

דהנה, בפסוק (ישעיהו ג, א): "וקרא זה אל זה ואמר: קדוש קדוש קדוש קדוש", תרגם יונתן: "והקבילו דין מן דין, ואמרו: קדוש כו". שתרגם ענין קריאה – קבלה, שהוא על ידי המשכה שממשיכים זה לזה, וכל אחד מקבל המשכה זו.

והדין עמו, דאי אפשר לפרש בפשוטו, דאם בן אין לזה הכנה למה צריך מיכאל לקרוא את גבריאל בשעה שיאמר "קדוש", וכן גבריאל למיכאל? אלא הענין, פי פירוש קריאה זו הוא ענין קבלה, שמקבלים זה מזה על ידי המשכה וההשפעה מזה לזה. והיינו, שעל ידי זה יוכל לומר כל מלאך ג' פעמים "קדוש". פי ענין אמירת "קדוש" זהו הפלות הנפש שלו לאור אינסוף ברוך-הוא, שהוא פענין "יוצאין בשיר כו".²²

והנה, מיכאל הפלות הנפש שלו הוא באהבה, וגבריאל ביראה. ואם בן לא היה מיכאל יכול לומר "קדוש" רק פעם אחת, דהיינו פלות הנפש בבחינת אהבה. ועל דרך זה גבריאל – פעם אחת "קדוש" – ביראה. וכדי שיאמר כל אחד ג' פעמים "קדוש", היינו על ידי "וקרא זה אל זה", שנמשך ההשפעה מזה לזה, שהוא בחינת התפללות המדרגות זו בזו. פי דרך קבלתם ג' בחינות: חג"ת – מיכאל, גבריאל, ורפאל. ועל ידי ש"מקבלין דין מן דין" יכול כל אחד לומר ג' פעמים "קדוש". [ועל ידי זה מתעלים יותר ממה שהיה מצד בחינת המדרגה שלו לברך].²³

ב, עמוד ב) :¹⁶ "מאי מלא ולא מלא? אלא מלא ודאי דאתמלא מכולא".

והענין, דאי בפשטיה דקרא שכבוד ה' מלא למושפן, אם בן "מלא" מיבעי ליה. דהיה הפירוש רק שבחינת הכבוד מלא את המושפן. אבל מדכתיב "מלא" מושמע עוד זאת – שבחינת כבוד ה' גש'למה ונתמלאה, ואחר כך נמשך ונתגלה כבוד ה' שבבחינה זו במושפן.

והענין: פי פירוש "כבוד ה'" היינו בחינת 'ממלא כל עלמין'; "כבודו" היינו "זיו יקריה"¹⁷, שהיא בחינת מדת מלכותו ותברך, שנקראת גם בן חכמה-תמאה, שהיא מקור דבי"ע. אך שרשה ומקורה – מבחינת חכמה-עילאה, שהיא הנקראת כבוד-עילאה, ובה הוא השראת אור אינסוף ברוך-הוא ממש. שעל זה נאמר (שמות לז, יח): "הראני נא את כבודך".¹⁸

ועל זה נאמר (חוקאל ג, יב): "ברוך כבוד ה' מןקומו", פירוש: שבחינת מדת מלכותו ותברך ה' ממלא כל עלמין, יהיה מתברך מבחינת 'מקומו', ושרשו הוא חכמה-עילאה, ראש ומקור כל התברכות, והוא המשכה מבחינת 'סוכב כל עלמין' ב'ממלא כל עלמין'.

וזהו פירוש "וכבוד ה' מלא", דפירש הזהר שהכבוד נתמלא ממקורו מבחינת כבוד-עילאה, והיינו לפי ש"שכן עליו הענין – על המושפן, שהוא המשכת בחינת מקור העליון, ועל ידי זה נמשך גם בן התגלות 'סוכב כל עלמין' ב'ממלא כל עלמין' בבחינת אור פנימי, והוא "מלא את המושפן" ממש.¹⁹

ולכן "ולא יכול משה לבוא אל המושפן"²⁰, פי לא היה ביכולתו לקבל מבחינה זו ד"ישת השך סתרו" שלמעלה מאד.

הנם שבהר סיני נאמר (שמות כד, יח): "ויבא משה בתוך

21. וכן פירש ב"עשרה מאמרות" (מאמר כ"ח. חלק ב', סימן ל"ו).
22. (שבת נא, ב במשנה. ראה לקמן פרקה צח, א).
23. ועל דרך שנתבאר במקום אחר – סוף דבור המתחיל "שנדך קעדר הרחלים כו", שכולם מתאימות כו" (לקוטי תורה שיר השירים לח, א).
וענין מה שנתבאר בקדשת בראשית על פסוק "קבל הוא כו" (תורה אור ג, ב), בענין שיר משולש. ובדבור המתחיל "נאו לחניך בתיים" (לקמן שיר השירים יב, ד).
וענין ברעיא מהימנא פרשת עקב (דף רע"א, סוף עמוד ב') מענין "וקרא זה אל זה". ובפירוש הרמ"ז שם. וב"עץ חיים" שער ט"ו סוף פרק ו'.

16. (ושם) "מה פתיב ויכבוד יי מלא את המושפן, מלא לא פתיב, אלא מלא, דהיה שלים לעילא ותתא, עם משכנא דלתתא". תרגום: מה פתיב "וכבוד ה' מלא את המושפן". מלא לא פתיב, אלא מלא, שהיה שלם למעלה ולמטה, עם המושפן שלמטה).
17. ("מלא כל הארץ כבודו" (ישעיהו ג, ג), ותרגומו: "מלא כל ארעא זיו יקריה").
18. [ענין בפירוש הרמ"ז בזהר פרשת במדבר דף ק"ח, עמוד א', בדבור המתחיל "ישאל מאן אתר אתברכא"].
19. (וענין מה שנתבאר על פסוק "כי על כל כבוד חופה" (לקמן שיר השירים מו, ב), ועל פסוק "לכבתי אחותי כלה" (שם, כה, ד). מענין התגלות 'סוכב כל עלמין' ב'ממלא כל עלמין'. וענין מה שנתבאר על פסוק "כי שבעת ימים ימלא כו" (לקמן י, ד)).
20. (שמות מ, לה, ושם: אל אהל מועד).

שהוא נקרא ונזמן לבחינת הקדש שהוא חכמה-עילאה. ולכן נקרא "מקרא קדש". וזהו המושל "למלכא דזמין אושפיון כו".

אך כרי שייכלו הזמין דחול, שהם חיצוניות המדות חסד וגבורה כו, לעלות למעלה לבחינת חכמה-עילאה שהיא בחינת קדש-העליון, צריך להיות תחלה המשכת הארה מלמעלה למטה – מבחינת חכמה-עילאה לאותו יום, שאז על ידי זה יוכל לעלות. והמשכה זו היא על ידי נשמות ישראל ועל זה נאמר "אשר תקראו אתם" דייקא.

והפעם, על דרך מאמר רז"ל בענין שליחות, ד"שלוחו של אדם פמותו" (ברכות לה, ב וישם נסמן). ולכן אין שליחות לחרש שוטה וקטן (מעילה כא, א) – שאינן פמותו דהמשלח. אבל כשהוא 'בר שליחות' הרי הוא פמותו דהמשלח ממש, עד ש"האיש מקדש – בו ובשלוחו כו" (קדושין מא, א).

ועל כן, על דרך זה השליח מקדש-העליון – להזמין הזמין דחול שיהיו "מקראי קדש" – אי אפשר כי אם שהשליח³¹ הוא פמותו דהמשלח. והיינו "אתם" – דנשמות ישראל נאמר עליהם (וימיהו ב, ג): "קדש ישראל לה", ששרשם מבחינת חכמה-עילאה³², לכן יכולים להיות בהם ועל ידם המשכת האור מבחינת קדש-העליון אל היום שחל בו היום-טוב, שעל ידי זה ש"תקראו אתם" דייקא, נעשים "מקראי קדש", להיות אחר כך עולים לבחינת קדש-העליון³³.

נמצא מוכן מזה בענין השליחות שלמעלה, שהוא מה שנמשך הארה על ידי אמצעות איהו בחינה, צריך להיות השליח מתייחס בערך מה לגבי המקור שממנו נמשך ההארה. ואם לאו אינו שליח כו.

וכמו כן פירוש "ויקרא אל משה" – היינו המשכת הארה אל משה. והארה זו הוא ענין אל"ף ועירא ד"ויקרא". פי הנה, אלף – אותיות פלא, שהוא מה שלמעלה מההשגה; וגם אלף מלשון "אאלפך חכמה" (איב לז, ט), פלומר שהוא מקור שממנו תמצא החכמה. והיינו, פי האלף הוא בכתר שלמעלה מהחכמה²⁴.

אך יש א' מ"אתון רבבין", היינו בחינת הכתר כמו שהוא במהותו ועצמותו, ושמה "לא יכול משה לבא"; וא' מ"אתון ועירין", היינו הארת הכתר כמו שנמשך למטה על ידי צמצום. ומבחינה זו הוא ש"ויקרא אל משה", ונמשך לו הארה, שעל ידי זה יוכל אחר כך "לבוא אל אהל מועד" אשר "שכן עליו הענן" כו.

ובדברי חז"ל נאמר 'אדם' באלף מאתון רבבין, והוא בחינת אדם הראשון כמו שהיה לפני החטא, שהיה במדרגה גבוה מאד נעלה²⁵.

ג ומעתה יובן ענין מה שאמר המדרש: "ברם הכא, אני הוא הקורא, ואני הוא המדבר".

ויש להקדים מה שנתבאר במקום אחר²⁶, על פי מאמר רז"ל²⁷ בפסוק (ויקרא כג, ה): "אלה מועדי ה', מקראי קדש אשר תקראו אתם". וקרי ביה: "תקראו אתם", שקידוש המועדות – בקריאת בית דין תלאו הכתוב. וכמו שאנו אומרים²⁸: "מקדש ישראל והזמנים" – "ישראל אינהו דקדשינהו לזמנים"²⁹.

וענין זה הוא פמבאר בזהר בפרשת אמור (דף צ"ד, א'): "למלכא דזמין אושפיון כו, תלתא אינון זמין מ'קדש' כו"³⁰. פי המועדים הם חלים על פי רוב בשית יזמין דחול. ואז היום דחול פשחל בו יום-טוב – היינו

ובחלק ב: דף קל"ח, א'. ודף קכ"ז א'. חלק ג: דף נ"ג, עמוד ב'. והוא מוכן על דרך שנתבאר.

26. (סידור עם דא"ח ריו, א).

27. (ראש השנה כז, א. וראה שם כה, א וברש"י).

28. (נפח התפלה וקידוש ליום טוב).

29. (פסחים קיז, ב. ביצה יז, א).

30. "ולא יתיר – חג המצות, וחג השבועות, וחג הסופות".

31. (שהשליח צריך להיות: בשהשליח – הערת פבוד קדושת אדמו"ר).

32. וענין בזהר פרשת פקודי, דף רכ"ה עמוד ב'.

33. וענין מה שנתבאר בדבור המתחיל "צו את בני ישראל כו" בפרשת פינחס (לקמן פנחס עו, ב). בענין "להקריב לי במועדו".

וענין בזהר בראשית (דף י"ו, סוף עמוד ב') על פסוק (בראשית א, ה) "ויקרא אלקים לאור יום כו", שהוא גם כן על דרך זה. ענין שם. ועל דרך זה יש לומר פירוש "קרא לשמש ויזרח אור".

24. וענין מה שנתבאר בפרשת צו (לקמן ג, ג) בענין "אשר עשה עמכם להפליא" (ויאל ב, כו). וענין בזהר בראשית, בהקדמה, דף ג' עמוד ב'.

25. כמו שכתב בספר ה"גלגולים" פרק י"ט.

וענין מענין "ויקרא אל משה": ביומא (דף ד, עמוד ב'): "לימדך תורה כו". ובשמות רבה פרשה י"ט: "אלא אם קורא אותי כו". ובכ"י תשא פרשה מ"ו. ובבמדבר רבה פרשה ב', דף ר"א, ד'. נשא, סוף פרשה י"ד (דף רס"ב, ג"ד) – דף רס"ג, א'. ובקהלת רבה (דף צ"ט, ג) בפסוק (ו, י) "מה שהיה כבר נקרא שמו".

(וענין בזהר חלק א', דף ק"ב, סוף עמוד ב'. ודף קל"ח, א'. ודף קע"ג, ב'.

פירוש: כמו שכתוב (ישעיהו מד, ו): "אני ראשון, ואני אחרון". ועל זה נאמר לעתיד-לבא (דברים לב, ט): "ראו עתה כי אני אני הוא". ופירוש בזהר פ'רשת לך לך (דף פ"ו, עמוד ב): "לאחזקה דלא הוה פרודא בין עילא ותתא כו"³⁸.

והיינו: כי "אני אחרון" זהו מדת מלכותו ותבדד, סופא דכל דרגין, המתלבשת בבי"ע, "ומשם יפרד" (בראשית ב, י) – שמהוה היש ודבר נפרד. אבל "אני ראשון" הוא בחינת אין, "והחכמה – מאין תמצא" (איוב כח, יב) – שהחכמה היא בחינת ביטול. ולעתיד יהיה הגילוי למטה כמו למעלה. והוא "ראו עתה כי אני אני הוא", שלעתיד-לבא יהיה גילוי זה גם בראיה שלנו, כמו שכתוב (ישעיהו נב, ח): "עין בעין יראו כו"³⁹.

אך במשה שנאמר (דברים לב, כא): "וירא ראשית לו", שהוא בחינת חכמה-עילאה שנקראת "ראשית"⁴⁰, שנמשכת מבחינת אין – "אני ראשון", על כן, על זה אמרו רז"ל: "אני הוא הקורא ואני הוא המדבר כו".

פירוש: "אני הוא הקורא" היינו מדת מלכותו ותבדד שנקראת "אני אחרון", והוא ענין "אני והו הושיעה נא"; ו"אני הוא המדבר" היינו בחינת "והחכמה מאין תמצא", שבחכמה-עילאה מלובש אור אין-סוף ברוך הוא ממש, כמו שכתוב (משלי ג, ט): "הויה בחכמה". וגילוי זה הוא נקרא "אני ראשון כו".

ומה שכתוב בזהר פ'רשת וירא (דף ק"ב, סוף עמוד ב), ד"ו יקרא אל משה" הוא מלאך הברית.

הענין הוא, כי המלכות עצמה הנקראת "מלך", לפעמים נקראת "מלאך". כמו שכתוב בזהר פ'רשת בלק דף קפ"ו, א': "כד איהי שליחא מלעילא וקבילת זהרא כו"⁴¹. והיינו: כמו שהמלאך הנברא, כשהוא שליח מלמעלה הוא אז בבחינה גבוה יותר מפשאינו שליח, כמבואר למעלה; כך על דרך זה בבחינת מלכות, הגם ד"איהי ונרמזיה חד"⁴² מפל מקום "כד איהי שליחא מלעילא כו", הוא בבחינה גבוה יותר⁴³.

והנה המלאכים הם גם כן שלוחים. כי פירוש מלאך היינו שליח. דהיינו שהם שלוחי ההשפעה³⁴.

ועיין ב"אגרת הקדוש" קרוב לסופו³⁵, שיש הפרש גדול במעלת המלאך בשעה שהוא שליח מלמעלה, שאז נקרא בשם ה' ממש השוכן בקרב, מה שאין כן כשאינו שליח יש לו שם אחר כפי עבודתו, ואז קורא "קדוש קדוש קדוש ה' כו", כלומר ששם ה' מובדל מפנו³⁶.

ונחזור לענינינו לדברי המורש, ד"באברהם פתיב ויקרא מלאך כו" – המלאך קורא והדבור מדבר.

והענין: דהנה פתיב (שמות ו, א): "וארא אל אברהם כו" בא אל שדי. ושמי הויה לא נודעתי להם.

ועיין מה שנתבאר מזה בפרשת וארא על פסוק זה, סוף דבור המתחיל "וידבר אלקים כו וארא": שהשגת האבות היה מבחינת שם הויה כשכבר נמשך בבחינת אלקים. אבל "ושמי הויה", דהיינו קודם שמתלבש בשם אלקים – לא נודעתי להם, רק משם היה השגת משה כו³⁷.

ועל כן באברהם "המלאך קורא והדבור מדבר", שהמלאך יוכל להיות שליח להביא המשכת השפע בתחלה. שזהו ענין הקריאה, שעל ידי זה יוכל לעלות ולקבל הדבור. והיינו לפי שהדבור נמשך מבחינת התלבשות בשם אלקים ממש. ולכך המלאכים שנקראים גם כן "אלקים" בפסוק, כמו שכתוב (דברים י, י): "כי ה' אלקיכם הוא אלהי האלקים", ופירוש ב"פרדים" בערכי הפינויים, דרוצה לומר, שהוא אלקי המלאכים. וגם נקראים המלאכים "בני אלקים" (איוב לה, ז) – על כן המלאך הוא בר שליחות מהדבור המדבר.

כרם הכא במשה, שהנבואה והדבור נמשך משם הויה ממש קודם שמתלבש בשם אלקים, וגם שמקור המשכה זו הוא מבחינת הענין ד"ישת השך סתרו", על כן גם הקריאה והמשכה שמתחלה מבחינה זו לא יוכל להיות על ידי מלאך, שהוא נברא יש מאין, אלא "אני הוא הקורא ואני הוא המדבר".

38. (לקראות שאין פרוד בין מעלה וימטה).

39. ועיין מה שנתבאר מזה על פסוק "נאוו לחיך בתרים" (לקמן שיר השירים ג, ב).

40. (ראשית חכמה" תהלים קיא, י).

41. ("... כד איהי שליחא מלעילא וקבילת זהר... או היא מלאך).

42. (תקוני זהר בהקדמה ג, ב).

43. וכדפירוש הרמ"ז בפרשת בלק שם.

34. וכמו שנתבאר במקום אחר – בדבור המתחיל "באתי לגני" (לקמן שיר השירים לב, ב) גבי "אכלתי יערי כו". ויותר מזה נתבאר בדבור המתחיל "מה יפו פעמך בנעלים" (שם מג, ב). בענין מט"ט שנקרא נעל כו. ועיין ב"עין חיים" שער מ"ו ומ"ד, דרוש ד', מענין המלאכים.

35. (תניא, קונטרס אחרון, סוף דבור המתחיל "להבין מה שכתב בפרי עין חיים").

36. ועיין בפרדס שער אבי"ע ריש פרק ד'.

37. ועיין בפירוש הרמ"ז בזהר פ'רשת וארא, דף כ"ג, עמוד א', עין שם היטב בזהר חלק א' פ'רשת וירא (דף צ"ח, עמוד א').

"משחרב בית המקדש אין להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא ד' אמות של הלכה". אם כן, יש בעסק התורה מבחינה הנ"ל שהיה שורה במשכן ובית המקדש. כי אין כבוד אלא תורה. כי "אורייתא מחכמה נפקת", וזהו כבוד-עילאה, "ל"ב נתיבות חכמה". אך בחכמה זו מלובש אור אין-סוף ממש "מגלה עמוקות מני השד", מבחינת "ישת חשד סתרו"⁵⁰. וזהו "וכבוד ה' מלא" – "מלא לא פתיב אלא מלא" כמבואר למעלה.

ואפשר לומר, שזהו בחינה גבוה יותר מ"פוכבים נראים מתוכה" דסופה, שהוא רק פוכבים וניצוצים לכד מהמקור, אבל בתורה שהיא בחינת "תורה אור" ממש – היינו שמועצמיית המקור מאיר הארה גדולה ועצומה בבחינה פנימית.

ועיין מה שנתבאר במקום אחר (לקמן צו טו, ד), גבי קריעת ים סוף, דכתיב (שמות יח, ט): "ויהי הענן והחשך ויאר", שהענן ד"ישת חשד סתרו" בעצמו ממש נמשך בבחינת אור וגילוי. ועל דרך זה יש לומר בענין בענין פירוש "מגלה עמוקות מני השד" דגבי תורה.

ובענין זה מצינו בשמיני-עצרת, שהוא שמחת-תורה – שהמקופים דסוכות נמשכים בבחינה פנימית. וכמו שנתבאר במקום אחר⁵¹ – על פסוק (שיר השירים ב, ג) "בצל חמדתי וישבתי, ופרו מתוק לחבי", שזהו ענין סוכות ושמייני-עצרת.

ובזהר פרשת לך לך דף פ"ה, עמוד ב', פירש פסוק זה על עסק התורה: "בצל" דא קודשא בריך-הוא כו', ופרו מתוק לחבי' אליו מלון דאורייתא דכתיב בהו (תהלים יט, א): "ומתוקים מדבש כו'". והיינו, שהפרי היא המשכה בבחינה פנימית שנמשך מבחינת הצל והמקור⁵².

והנה, "אתפשטותא דמשה בכל דרא" היא בחינת הביטול שיש בכל אדם – שהוא מבחינת משה, "וניהנו ו'ה' כו'"⁵³ (שמות טו, י). שעיקר עסק התורה צריך להיות

ועל דרך זה הוא ענין אלה ועירא ד"ויקרא" – שהוא הארה והמשכה שמבחינת "כי שכן עליו הענן" ד"ישת חשד סתרו", ונקרא "מלאך" – "מלך-אלה" כו'⁴⁴.

ד ותנה התורה היא נצחית, ושייך בחינות אלו גם עכשיו:

כי הנה בעסק התורה פתיב (ישעיהו נא, טו): "ואשים דברי פפדי, ובצל ידי פסיתיד". צל היינו בחינת מקור עליון.

וכנודע מענין סוכות – "צלא דמהימנותא"⁴⁵, שהוא המשכת מקופים עליונים. ו"סוכה שחמטה מרובה מצלתה – פסולה", כי זהו פענין המשכה מבחינת "ישת חשד סתרו", שאינו נמשך רק בבחינת צל ומקור ולא בבחינת אור וגילוי. וזהו "עניי כבוד", פענין "כי שכן עליו הענן". אלא "שפוכבים נראים מתוכה" – שהארת המקור נמשך בפנימיות. ובענין א' ועירא כו'.

ועל דרך זה בעסק התורה נאמר גם כן "ובצל ידי פסיתיד", כי הוא מבחינת מקור.

כמו שנתבאר במקום אחר⁴⁶, שהענין, לפי שמהכל הדבור נעשה מקור לנשמה כו'. עיין שם. ובדבור המתחיל "וארשתידי ל"⁴⁷, שזהו ענין "את ה' האמרת היום כו'" (דברים כו, ז)⁴⁸.

אך על ידי השגת ועיין התורה, שמשגיג גם כן וקולט ההלכה במוחו ותבונתו, על זה נאמר (איוב יב, כב): "חנקה עמוקות מני השד". דהיינו שמשך מבחינת המקור ד"ישת חשד סתרו", שהוא השד והעלם, להיות נמשך בבחינת אור וגילוי. ועל זה נאמר (משלי ה, כג): "ותורה אור", להיות אור אין-סוף ברוך-הוא שורה למטה כמו למעלה, כמו שכתוב "אני ראשון ואני אחרון כו'"⁴⁹.

וזהו ענין "וידבר ה' אליו מאהל מועד כו'", דכתיב ביה ב"אהל מועד" – "כי שכן עליו הענן, וכבוד ה' מלא כו'". וכל בחינות אלו הם בעסק התורה. וכמאמר רז"ל:

49. כמו שנתבאר כל זה בדבור המתחיל "המגביהי לשבת כו'" (תורה אור מקץ לח, ג). עיין שם.

50. וכדפיירש הרמ"ז בקדשת במדבר דף ק"ח הנזכר לעיל, בפירוש "הראני נא את כבודך" (שמות לג, יח). וענין מה שנתבאר בקדשת בשלח, בדבור המתחיל "לסוסי" (תורה אור מקץ לח, ג).

51. (מאמרי ארמו"ר הקונן תקע"א עמוד רש).

52. (ועיין בזהר פרשת נח, דף ע"ב, סוף עמוד ב').

53. כמו שנתבאר במקום אחר – סוף דבור המתחיל "משה ודבר" (תורה אור יתרו סט, א).

44. ועיין בזהר סוף פרשת וקרא (דף ק"כ, עמוד ב') על פסוק (ישעיהו סג, טו) "ומלאך פניו הושיעם". ועיין בזהר פרשת וחי (דף רמ"ו, עמוד ב') על פסוק (בראשית מט, כא) "נפתלי אלה שלוחה". ועיין ב"פרדס", בערכי הכינויים ערך מלאך.

45. (צל האמנה).

46. בדבור המתחיל "ביום השמיני עצרת" (לקמן שמיני עצרת פר, ב).

47. (לקמן במדבר ה, ד).

48. ועיין מזה בדבור המתחיל "וידבר" ד"במדבר סיני באהל מועד" (לקמן במדבר ה, ד).

וזהו ענין "ויקרא אל משה" – "אני הוא הקורא":
 שהמצות נקראו "מצות המלך" (מלכים ב' י"ז, לו), ואיתא
 במדרש תנחומא פרשת ויגש: "היו מכבדין את המצות
 שהן שלוחי, ושלוחו של אדם כמותו".

והענין, כמו שנתבאר במקום אחר (לקמן שלה מו, א) על
 פסוק (במדבר מו, לו): "וזכרתם את כל מצות הויה ועשייתם
 אותם". כי הנה 'מצוה', הוא מ"צ בא"ת ב"ש – י"ה,
 והרי אם פן "מצוה" היא שם הויה. והיינו שנקראו
 המצות "רמ"ח אברים דמלפא" – שהיא בחינת פלי
 לאור אינסוף ממש.

ולפעמים נקראו "מצות המלך", כי מצות מלך היא
 בחינת ציווי המלך שהוא מלכות דאצילות.

והענין: כי המצות כמו שנמשכו למטה הוא בחינת
 "מצות המלך", אך שרשן למעלה הוא בחינת "אברים
 דמלפא". והיינו, על ידי אתערותא דלתתא של האדם
 ממשיך להיות המצוה "אברין דמלפא" כו'. וזהו
 שבתחלה נקראו המצות שלוחי ה', והיינו כמו שהן
 תחלה בבחינת מלכות.

וזהו ענין "והנה סולם מוצב כו'", ו"מלאכי אלקים
 עולים כו'" (בראשית כח, יב) פירושו: "מלאכי אלקים" הם
 המצות, שהן מתעלים למעלה על ידי ה"סולם" – היא
 בחינת תפלה.⁵⁶

אך מפל מקום גם אז אינן שלוחים כמלאכים –
 שהמלאך הוא בחינת נברא יש מאין, אלא על דרך "אני
 הוא הקורא" – אני ממש. והיינו המשכת הכח בנפש,
 שעל ידי זה תרומם הנפש להיות בבחינת "בא לכאן".
 וזהו "ואני תפלה" (תהלים קמ, ד).

והנה, זו היא גם פן הכנה להיות אחר כך בעסק
 התורה בחינת "ואשים דברי בפיך ובצל ידי כו'" (שערי
 טו, טו). וכמאמר: "קדשנו במצותיך" תחלה, ואחר כך
 "ותן חלקנו בתורתך"⁵⁷. וזהו ענין "ויברר ה' אליו מאהל
 מועד"⁵⁸ (ויקרא א, א).

והמשכה זו הוא על ידי עסק התורה. וכמו שנתבאר
 (תורה אור משן לט, א) סוף דבור המתחיל "המגביהי לשבת

בבחינת ביטול, ומשה הוא בחינת דעת, שהוא הממשיך
 בחינת יחוד אור אינסוף ברוך הוא למטה, שיהא שורה
 ומתגלה בנפש האדם, שיהא בבחינת "אהל מועד" –
 מלשון "ונועדתי לך שמה כו"⁵⁴ – אותיות "ונועדתי",
 דהיינו, לידע את ה', שהוא חיי החיים, ו"אין עוד
 מלבדו" (דברים ה, לה), על דרך מה שפתוב (דברים לב, לו):
 "ראו עתה כי אני אני הוא".

דהגם שמקרא זה נאמר על לעתיד פנ"ל, מפל מקום
 כח זה יש בכל נפש מישראל, בינקתה מנשמת משה רבנו
 עליו השלום, לקשר מחשבתו בה' בקשר אמין וחזק כמו
 שהיא מקושרת בדבר גשמי שרואה לעיני בשר כו'.

והנה על דרך זה יובן גם פן פירוש "לבוא אל אהל
 מועד" – היינו כי צריך להיות על דרך "בא לכאן
 ותלמודו בידו":

כי הרי התורה שלפנינו נתלבשה בגשמיות. וכמו
 שפתוב (הושע יא, ג): "ואנכי תרגלתי לאפרים" – פירושו:
 בחינת "אנכי" – "מי שאנכי", "תרגלתי" והשפלתו
 בבחינת רגל – הם פל ענינים גשמיים שבתורה
 שבעלפה כו', וצריך להיות "קחם על ורועותיו" (שם) –
 בחינת אהבה ויראה כו'. וזהו בחינת "בא לכאן", שהוא
 השתפכות הנפש למקורה ושרשה.⁵⁵

והנה במשה ממש, הפירוש "ולא יכל משה לבוא כו"
 מבואר למעלה, דהיינו מפני שהענין היה מבחינת "ישת
 חשך סתרו" פנ"ל. אך בבחינת "אתפשטותא דמשה"
 שבכל אדם, דהיינו הדעת שנגפשיאלקית – הפירוש
 בפשוטו: שלא יכול לבא ולהתגלות באדם בחינת דעת
 זה מחמת הסתר נפש הבהמית. וכדי שיבא ויתגלה
 בחינת משה שבכל אדם להיות בחינת "בא לכאן", צריך
 לזה המשכת אתערותא דלעילא מלמעלה.

והיינו על ידי המצות, שעל ידי זה נאמר "קחם על
 ורועותיו", כי "צדקה תרומם" (משלי יד, לה). וכמו שנתבאר
 על פסוק (במדבר יד, י): "ועתה וגדל נא כח אד" (לקמן שלה
 לט, א), שעל ידי קיום המצות נמשך כח עליון ומקיפים
 עליונים להעלות הנפש ולקשרה בה'.

54. (שמות כה, כב). ושמ: ונעדתו לך (שם).

55. וכמו שנתבאר בדבור המתחיל "כי תבאו אל הארץ" בפרשת בהר (לקמן
 בהר לט, א). וענין מה שנתבאר בדבור המתחיל "יונת" בענין "קומי לך" כדי
 שתהיה "רעית" כו' (לקמן שיר השירים מו, ג). ענין שם.

56. כמו שנתבאר במקום אחר (לקמן יום הכפורים סח, ד). גבי ענין יום

הכפורים.

57. וכמו שנתבאר מזה בדבור המתחיל "ויברר אלקים כו' אנכי כו'" ענין שם.

58. וענינה שנתבאר מפל זה בפרשת במדבר (לקמן בפסוק ב, ד). על פסוק
 (א, א) "במדבר סיני באהל מועד", דפירושו "אהל מועד" – מלשון "ונועדתי
 כו'", על דרך מה שפתוב "ראו עתה כי אני אני הוא כו'", וכנזכר לעיל.

הַמְשַׁפִּילִי לְרֵאוֹת בְּשִׁמְיִם וּבְאַרְגָּן" – תּוֹרַה־שֶׁבְכַתָּב וְתוֹרַה שֶׁבְעַל־פֶּה, שְׁאֵז הוּא "לְרֵאוֹת" – בְּחִינַת רְאִיָּה וְהַתְנַלּוֹת. וְהֵינּוּ עַל יְדֵי בְחִינַת "אֲנִי הוּא הַקּוֹרֵא", וְ"אֲנִי הוּא הַמְדַבֵּר".

וְזֶהוּ (ישעיהו סג, א): "אֲנִי מְדַבֵּר בְּצַדִּיקָה, פִּירוּשׁ: עַל יְדֵי

59. וְכִמוּ שֶׁנִּתְבָּאָר בְּמִקוֹם אַחֵר, עַל פְּסוּק "שִׁשִּׁים הָיָה מְלֻכּוֹת כו'" (לְקַנֵּן שִׁיר הַשִּׁירִים מֵא, ב).

ב.

הוֹד כ"ק אַדְמוּ"ר מֵרֵנָא וְרֵבְנָא דוֹבְעַר - אַדְמוּ"ר הָאֲמֻצְעִי

~ תּוֹרַת חַיִּים ~

וַיֹּאמֶר גּו' לָךְ לָךְ

יבא להתפעלות אהבה כבן היורש מן המוכן כנ"ל והוא שרש לקיום רמ"ח מ"ע וכן יראה ופחד יצחק שהיה בעבודתו כל ימיו נמשך ירושה לישראל בכאו"א להיות פחד אלקים בלבו. להיות סוד מרע בפ"מ שהוא השרש לשם"ה ל"ת וכן בחי' הרחמים דיעקב שכלול מאו"ר ירושה לכאו"א לעורר ר"ד על נפשו כו' שהוא הכולל להעלות כל המצות שנעשים באו"ר כו' וזהו למה תתענו ה' מאהבה דאברהם שנק' דרכיך ותקשיח לבנו מיראתך דפחד יצחק שוב למען עבדך שבטי כו' וזהו ע"י ספר בראשית שנק' ספר הישר לעורר ולהזכיר חסדי אבות לבנים להיות מאיר מן ההעלם דעצמות לגלוי בכאו"א שיוכל לקיים תו"מ באו"ר בכל דור ודור וע"כ קדמו משה לכתוב לספר בראשית קודם לשאר הספרים (וכמושי"ת):

(לג) וזהו שגם עכשיו אמר (מיכה ז, כ) תתן אמת ליעקב חסד לאברהם כו'. אמת היא התורה שהיא בקו האמצעי דת"י שכולל ב' הקוין כנ"ל וחסד לאברהם בקו הימין הח"ן כו'. לפי שכבר נשבעת לאבותינו מימי קדם דהיינו שכבר נעשה כריתו' ברית ושבעה לאבותינו שהן המרכבה העליונה לחג"ת דא"א וע"י מימי קדם שיומשך על ידן תמיד מימי קדמונו ש"ע ממש כנ"ל) וע"כ בכל ג' רגלים הן לנגד האבות דוקא וגם בכל יום בנ' תפלות וכידוע דגם או"ר שהן שרש רמ"ח מ"ע ושם"ה ל"ת נמשך בכאו"א מאברהם ויצחק בכל יום וכמ"ש במ"א ע"פ (ישע"י סג, יז) למה תתענו ה' מדרכך תקשיח לבנו מיראתך כו' שהוא אהבה דאברהם אוהבי רחימא דמלכא בכל ימיו היה הכנה להיות אהבה זו ירושה לישראל בכאו"א מיד שיתעורר לכו

ג.

הוֹד כ"ק אַדְמוּ"ר מֵרֵנָא וְרֵבְנָא מֵנַחֵם מֵעַנְדֵּל - אַדְמוּ"ר ה'צֻמַח צַדִּיק'

~ דֶּרֶךְ מִצּוֹתֶיךָ ~

מֵאֲמָרֵי אַדְמוּ"ר הַצֻּמַח צַדִּיק - בִּיאוּר לַד"ה וְאוּלָם

שההמשכה מא"ם ב"ה בהע"ם תלוי באתערל"ת כמו עד"מ יציאת והמשכת השלבת מהגחלת הוא ע"י שמנפחים עליה וכמ"ש במ"א כך ענין המשכה מבחי' ע"ם הגנוזות במאצילן שהוא עד"מ השלבת הגנוזה בתוך הגחלת שיומשך במל'

ד. אך הנה כדי להמשיך ההמשכה זו מבחי' א"ם ב"ה, דהיינו שיומשך להיות ככה"מ הג"ל, הוא ע"י אתערל"ת (ובזה יובן ג"כ עוד טוב טעם שהמשיל בס"י ענין יחוד הע"ם במאצילן שהוא כשלבת הקשורה בגחלת לומר

ע"י העלאת מ"ן מלמטה שנקרא בחי' מים תחתונים בוכים
 אנו בעינינו למהו קדם מלכא דהיינו שרוצים לעלות ולהכליל
 ג"כ באור א"ס ב"ה והיינו בחי' העלאה של האותיות דנפלו
 בשבחה"כ למטה מאד ועי"ז מתעורר למעלה בעצמות המאציל
 בחי' רח"ר הנ"ל כמשל בן המלך שנפל בידי האויב בשביה
 כאשר יוצא חפשי מבית השביה ובא אל אביו שמתעורר
 בהאב רחמים גדולים עד שירים קולו בככי מרוב הרחמים
 וז"ש בככי יבואו בו' וע"י התעוררות רח"ר שהוא מבחי' י"ג
 מדה"ר נמשך המשכה מאור א"ס ב"ה ע"י אמצעות הכתר
 להיות ברוך כבוד ה' ממקומו כדפרישית לעיל וזהו ענין תתן
 אמת ליעקב בחי' אמת הוא המשכת אור א"ס תתן ליעקב
 דוקא ע"י התעוררות רח"ר בחי' יעקב בו' והתעוררות רחמים
 הוא ע"י העלא' האותיות וזהו וימלא כבודי את כל הארץ פי'
 את הוא העלא' אותיות דשבחה"כ שע"ז נמשך להיות וימלא
 כבודי. וזהו רננו צדיקים בה', צדיקים היינו צדיק עליון בחי'
 יוסף יסוד ז"א וצדיק תחתון בנימין יסוד דנוק' ופי' כי בנימין
 הוא בחי' העלאה ממטה למעלה ולכן נק' בנימין בן אוני
 שהוא העלא' משבחה"כ וגם ל' ימין מקרבת שהעלא' הוא
 הקירוב, ויוסף צד"ע הוא המשכה מלמעלה למטה מאור
 א"ס ב"ה (והוא ענין בכה"מ שנמשך המשכה מאור א"ס
 בבחי' כבוד שבח' כבוד הוא מל' כנ"ל והמשכה מאור א"ס
 הוא ע"י יסוד ז"א, כי היסוד נק' יחיד שמוגע בכתר, ע'
 בסידור סוף פי' ברוך שאמר גבי יחיד חי העולמים מלך בו',
 וזהו ואולם חי אני וימלא כבוד בו' כי היסוד נק' חי וכדפי'
 בספר שערי אורה תחלת שער ב' על פסוק זה דואולם חי
 אני שהמשיך חיים מאל חי למדת אני שהיא המל', ואם
 אמנם לעיל בפנים נת' דואולם חי אני קאי על מהו"ע ית'
 המ"י שהכוונה א' דכשדבר בבחי' מל' דאצי' הנה המקור
 המשפיע לה הוא בחי' יסוד ז"א וכשאנו מדברים בשרש בחי'
 המל' כמו בבחי' מל' דא"ק הנה המקור המשפיע הוא יסוד
 דא"ק בו', ולמעלה מעלה בא"ס ב"ה דלא שייך כינוי ספי'
 פריטיים הנה ענין המשכה הוא ממהו"ע ית' הנק' יחיד לבחי'
 אנה אמולך בו' וזהו ואולם חי אני ואח"כ יומשך ממל' דא"ס
 למטה להיות וימלא כבוד בו'), וז"ש ל' רננו, כי רננא ברמשא
 ושמחה בצפרא, ופי' רננא הוא העלא' ממטה למעלה ולכן
 הוא ברמשא מדת לילה בחי' מל' למען יומרך כבוד בו'
 ושמחה היא המשכה מלמעלה למטה, ולפי שמתחלה צ"ל
 העלא' כנ"ל בפי' את כל הארץ בו' לכן אמר רננו (אך עדיין
 אינו מדוקדק דהא כאן יש המשכה ג"כ, אך י"ל דרננו כולל
 ההעלאה והמשכה, כי העלאה מצד עצמה היא במרירות
 והתעוררות רחמים מי בוכים הנה הוא בכי' וצעקה לבד ולא
 שייך אפי' רינה, והמשכה מצד עצמה היא בחי' שמחה
 וחדוה וגילוי אור, ולא שייך בכיה ומרירות, אבל מצד היחוד
 והקירוב של המקבל ומשפיע כבן המלך שיצא משביה ובא

דאצילות שהוא בחי' גלוי השלהבת מהגחלת תלוי
 באתעדל"ת) וכמש"ל בפנים אות ד' שהוא ע"י מס"ג באחד
 והעלא' אותיות שנפלו בשבחה"כ כענין ואספת דגנך בו' ונת'
 שם אות ה' שהעלא' זו הוא בחי' יעקב שהוא התעוררו'
 רחמים וכמ"ש תתן אמת ליעקב נחלה בלי מצרים בו'. ולהבין
 למה דוקא ע"י בחי' יעקב, הוא בהקדים שהמשכה מאור
 א"ס ב"ה באצילות צ"ל ע"י בחי' ממוצע כי אצי' אין ערוך
 כלל לגבי א"ס ב"ה, והממוצע הוא בחי' כתר שהוא נק'
 ממוצע בין המאציל לנאצלים שיש בו מבחי' תחתונה
 שבמאציל ושרש וראש לנאצלים, ולכן המשכה להיות
 בכה"מ דהיינו מבחי' מל' דא"ס באצילות צ"ל ע"י אמצעות
 הכתר דוקא וממנו נמשך בח"ע ואח"כ במל' דאצילות, וע"כ
 זו המשכה הוא ע"י יעקב דוקא שהוא בחי' ת"ת קו האמצעי
 שעולה עד הכתר, ולכן נק' נחלה בלי מצרים משא"כ חו"ג
 שיש להם מצרים, כי חו"ג שרשן מב' קוין ימין ושמאל שהם
 חו"ב א"כ הרי החסד יש לו מיצר לצד מעלה דהיינו בחי'
 חכמה בו' אבל הת"ת עולה עד הכתר הוא בחי' בלי מיצר
 וגבול כי הרי פנימו' הכתר הוא בחי' מל' דא"ס שהוא בחי'
 בלי גבול ממש ולכן הוא בחי' י"ג מדה"ר להיות נושא עון
 בו' (משא"כ אפילו חכמה דאצי' שהיא ראשי' האצי' עכ"ז יש
 בחי' מיצר לבחי' החסד הנמשך ממנה כמאמר שאלו לחכמה
 נפש החוטאת כמה תתכפר אמרה תמות, אבל בחי' י"ג
 מדה"ר דכתר הוא בחי' נושא עון) וכמו שמצינו שמרע"ה
 כשהי' צריך להמשיך מחילה לישראל הזכיר י"ג מדה"ר
 בחטא העגל וכן במרגלים והיינו שנק' רחמים רבים שהם בחי'
 רחמי' בלי גבול ממש (ובחי' מדה"ר דיעקב ת"ת דאצילות
 נק' רחמים סתם ומ"מ כיון ששרשו בכתר לכן ה"ז נחלה בלי
 מצרים ע"ש שרשו שהוא בחי' בלי גבול ולכך גם למטה הוא
 מיוחד חו"ג כמ"ש כענין והנורא והיינו נמי פי' בלי מצרים כי
 חו"ג יש לכל א' מיצר כי א"א להיות המשכת החסד רק
 בשיעור מחמת מדת הגבורה שכנגדו וכן להפך מדת הגבורה
 היא בשיעור מחמת מדת החסד שכנגדו אבל בחי' רחמנות
 אין לה מנגד דאע"פ שחייב ע"פ הדין מ"מ שייך רחמנות),
 ולכך כדי שיהי' בכה"מ שהוא מבחי' מל' דא"ס ע"י אמצעות
 הכתר עליון הוא ע"י בחי' יעקב דוקא בחי' רחמים שעולה
 עד הכתר שהוא בחי' התעוררות רחמים רבים כמאמר
 ברחמיך הרבים בו' שאפילו על עולמות עליונים שייך
 רחמנות דכלא השיבי' קמוי' ית', ועי"ז תתן אמת ליעקב
 שנמשך מבחי' אלף פלא עליון עד בחי' המל' תי"ז סופא דכל
 דרגין (ובמ"א ע"פ אלה מסעי מבואר פי' תתן אמת שהוא
 בחי' תיקון ואמת שבי"ג מדה"ר שלמעלה משאר התיקונים
 כי הוא בחי' הארת פנים דא"א תרין תפוחין יאר ה' פניו וכו'
 ונמשך אמת זה ליעקב ו"א דאצי' וממנו למל' בו' יעו"ש). אך
 מהיכן יהי' התעוררות המשכת רח"ר הנ"ל הנה הוא דוקא

אל אביו שנתעורר עליו רחמנות הנה יש כאן תערוכות חדוה שהיא שמחה עם בכיה ורחמנות יחד וזהו ל' רננו וז"ש רננו צדיקים מצד יחוד צ"ע וצ"ת ע"כ אמר רננו כו'. כך מ"כ וצ"ע בתורה ע"פ רני ושמחי בת ציון):

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל - אדמו"ר מוהר"ש

- תורת שמואל תרל"ג -

וספרתם לכם

ג) ומעתה יובן פי' הב' ל' שבועה כו', פי' כי הנה למטה ענין השבועה הוא אף שע"פ החכ' והשכל אינו כן לזה הוא ענין השבועה שאעפ"כ יהי' כן, וכמו"כ למעלה הנה כאשר יש העלאה מלמטלמ"ע בחי' ז' הנערות הראויות לתת לה מבית המלך אז נמשך בחי' ז' דרגין עילאין, אך כאשר לא אכשיר דרי ולא יש בחי' העלאה מלמטלמ"ע זהו ענין השבועה שאעפ"כ יומשך בחי' ז' דרגין עילאין, והנה בחי' שבועה זו הוא הגבה יותר למעלה מבחי' ז' דרגין עילאין, והוא ממקום אשר אין שם שינויים כי ע"פ ז' דרגין בחי' מדות הנה לפעמים מצינו שארו"ל אמרה מדה"ד לפני הקב"ה, וגם ארו"ל מי מעכב מדה"ד מעכבת כו', אך ענין השבועה הוא ממקום אשר אני הוי' לא שניתי שאין שם שינויים כלל אפילו לא אכשיר דרי, וזהו כמ"ש בזהר ע"פ אשר נשבעת לאבותינו מימי קדם שבחי' שבועה זו נמשך מבחי' ימי קדם שהוא למעלה מבחי' ז' דרגין עילאין. והנה שבועה זו נק' בשם שבועת אמת והיינו כי אמת הוא בחי' תיקון השביעי, והוא כמ"ש ואמת הוי' לעולם היינו שיומשך מבחי' אמת ה' בעולם, כי הנה כתי' כי אל דעות הוי' שיש ב' דעות שד"ת הוא שלמטה הוא היש ולמעלה האין אך באמת אינו כן שהעיקר הוא כדיעה העליונה שלמעלה הוא היש האמיתי ולמטה האין וכולא קמו' כל"ה, וזהו פי' ואמת ה' לעולם שיומשך בעולם מבחי' אמת הוי' והיינו מבחי' דעה העליונה כמו שהוא למעלה ויומשך למטה ג"כ כו', וזהו ענין פי' הב' ל' שבועה. וזהו ג"כ פי' הג' שהוא ל' שובע והיינו כאשר יש בחי' השבועה שיומשך תמיד בחי' ז' דרגין עילאין אף שלא אכשיר דרי לכן נמשך למטה בחי' השבועה וכמ"ש שובע שמחות את פניך שענין השבועה נמשך מבחי' פניך, יאר ה' פניו אליך כו', והיינו כי פעם כתיב לא רעב ללחם ולא צמא למים כ"א לשמוע דבר ה' אך ענין השבועה שיהי' נמשך תמיד בחי' ז' דרגין ועי"ז נעשה למטה בחי' שובע ברוחניות ובגשמיות, וכמ"ש בזהר הנ"ל ס"פ מקץ כאשר מאיר מז' דרגין אז שובע אשתכח שזה"ע ז' שני השבוע כו'.

ד) ומעתה יובן מה שארו"ל משביעין אותו תהי צדיק ואל תהי רשע שבתוכת משביעין הוא ג"כ ג' פירושים הנ"ל ל' שבע ולשון שבועה ול' שובע, ולהבין זה יובן בהקדם ענין נשמה יתירה שיש בכאו"א מישראל ביום ש"ק, שזה"ע מש"א ביום שבת נשמת כל חי שקאי על הנשמה יתירה, ולהבין ענין הנשמה יתירה שבשבת צ"ל תחלה בחי' השבת, דהנה כתי' שער החצר הפנימית הפונה קדים סגור יהי' ששת ימי המעשה וביום השבת יפתח, והיינו כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ וביום השביעי שבת, שביום השבת שבת מעשות בריאת שמים וארץ, והנה למשל כמו האדם בעת שהוא עושה איזה מלאכה הנה המוחין שלו מלובשי' בהמלאכה שעושה ואחר גמר המלאכה מסתלקי' המוחין למקורם ואז נמצא ענין התענוג מהמלאכה, כך הנה יובן למשכיל בנמשל למעלה דכתי' ששת ימים עשה שבששת ימים אלו הי' התלכשות בחי' החכ' במעש"ב, וביום השביעי שבת הוא בחי' החזרת המוחין לבחי' אנת הוא חכים כו', ולכן בשבת דוקא מאיר בחי' שער החצר הפנימית הפונה קדים, פי' קדים הוא בחי' קדמון ואינו כמו בחי' חכמה שנק' ראשית כי מאחר שהיא נק' ראשית הרי נמצא שני ושלישי כו', אבל בחי' קדים הוא אשר אין דוגמא כמוהו וכמו הוא ית' שנק' קדמון שהוא אחד ואין שני לו ח"ו, ובחי' זו מאיר בשבת. ובנפש הוא בחי' הנשמה יתירה שמאיר באדם, דהנה יש בחי' נרנח"י, ובכל ימי השבוע מאיר מבחי' נר"ג, נשמה הוא בחי' השגה והבנה כאלקות שהוא כמ"ש ונשמת שדי תבונם, ורוח הוא בחי' המדות, ונפש הוא בחי' המוחי' את הגוף, אבל בשבת מאיר מבחי' חי' יחידה מקיפי' של הנשמה כו'. וזהו פי' משביעין ל' שבע, כי הנה בחי' נר"ג הוא בחי' צדיק דצלם שהוא בחי' מ"ם דו"א כנודע, ולמ"ד דצלם הוא חיה שבנפש והוא בחי' חב"ד, ומ"ם דצלם הוא בחי' יחידה שבנפש בחי' חכב"ד כידוע, והנה בשבת הנשמה יתירה שמאיר הוא בחי' למ"ד מ"ם דצלם, והנה למ"ד מ"ם עולה במספר קטן שבע, וזהו משביעין ל' שבע. ועפי"ז יובן ג"כ

ועמך כולם צדיקים והיינו כי הנשמה יתירה יש בכא"ו מישראל כו'.

איך יכולים להשביע אותו שיהי' צדיק הלא הצדיקים הם מעט מועיר ואיך משביעים אותה ע"ז, אך באמת הנה כתי'

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער - אדמו"ר מוהרש"ב

~ המשך תער"ב ~

נשא את ראש, ש"פ נשא, תרד"ע

במשנה האומר שלי שלי ושליך שלך זה מדה בינונית וי"א זו מדת סדום, דלדעת הת"ק מדת סדום הוא כשמונע השפעה שזה נהנה וזה לא חסר כלל ולדעת הי"א גם כשחסר קצת ה"ז מדת סדום, ונת"ל שזהו בב' המדרג' דאור ושפע דענין בחי' אור הוא שזה הארה לכד ובבחי' אין שאינו בא בבחי' התלבשות וע"כ אין בזה חסרון ושינוי כלל לא בהמאור ולא בהאור כו', משא"כ בחי' שפע הוא בהאור שהוא בבחי' מציאות דבר וההשפעה באה בבחי' התלבשות כו', וע"כ הגם שההמשכה היא הארה לכד ה"ז עושה שינוי בהמשפיע ובההשפעה כו'. ונת' דאור זהו בחי' או"מ שאינו בבחי' התלבשות ושפע הוא בחי' או"פ שבא בהתלבשות ותפיסא כו', וכמו רצון ושכל שהרצון בכ"מ שהוא ה"ה בבחי' תוקף הרצון שאין בו שינוי כלל כו' והשכל הוא במציאות כח שבא בבחי' שינוי כו', ונת' דמ"מ יש יתרון מעלה באו"פ דזה שע"י ההשפעה מתוסף אור בהמשפיע ע"י כוונת נעיצת התחלה שבהמקבל כמשנת"ל (ד"ה אנכי ה') והו בהאו"פ דוקא כו'.

נשא את ראש בני גרשון גם הם כו', וצ"ל מהו ענין נשיאות ראש, וכן בכללות שבטי ישראל כתי' בפ' במדבר שאו את ראש כל עדת בני, וצ"ל מה צריכים לנשאות את הראש והלא הראש הוא מדרג' גבוה ונעלה ומהו"ע נשיאת הראש. ובמד"ר נשא פ"ו אי' הה"ד לא יגרע מצדיק עיניו אין הקב"ה מונע דוגמא דידהו (ופי' מת"כ מה שחפצים בו וקובעין דוגמתו ומגמתו נגד עינם ולבם), יעקב חמד את הבכורה לשם שמים כו' והקב"ה הסכים וקראו בני בכורי כו', ואם לחשך אדם והלא גרשון בכור הי' למה הקדים הכתוב לקהת לנשיאת ראש, אף אתה אמר לו מפני שקהת הי' ממועני הארון כו', שמא תאמר בני גרשון היו פחותים מהם לכך נאמר גם הם שהיו שוים ובשביל כבוד התור' הקדים בני קהת, אבל במקומות אחרים הקדים לגרשון כו'. וצ"ל מה שייכות תורה לנשיאת הראש דמשו"ו הקדים לבני קהת כו', ואעפ"י שהקדים לבני קהת מ"מ שניהם שוים כו', ולמה דוקא גבי נשיאת ראש הקדים בני קהת משום כבוד התור' כו'. ולהבין כ"ו ילה"ק משאמרז"ל

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק - אדמו"ר מוהריי"צ

~ ספר המאמרים תרפ"ט ~

אתה הראת לדעת - שבת פרשת ואתחנן, רפ"ט, ירושלים תובב"א

מהעולמות היותר עליונים עד התהוות עוה"ז הגשמי וכמא' אין לך עשב מלמטה שאין לו מול מלמעלה המכה בו ואומר לו גדל הגבוה מעל גבוה שומר וגבוה מעליהם, דהמול הרוחני הוא רק שהוא גבוה מהעשב אבל הוא ג"כ יש לו שרש בלמעלה ממנו והוא בחי' מל' דעולם העשי' הרוחנית, ומל' דעשי' ממל' דיצי' ויצי' מבריאה ובריאה

וזוהו אתה הראית לדעת כי הוי' הוא האלקים, דהנה דעת לנבון נקל להבין דמהאור א"ס שהוא כמו העצם הרי א"א שיהיה מזה התהוות העולמות בבחי' יש ומציאות והוכרח להיות הצמצום באו"מ, דזהו צמצום הראשון בסילוק אור הראשון לגמרי ונמשך הארה והארה דהארה להיות מקור אל התהוות העולמות ותהתהוות הוא

באפשרם להגיע לזה, וע"ד המבואר במ"א בענין אצילות עולם האצ"י שהוא הממוצע בין אוא"ם המאציל העליון והנבראים דבי"ע, וכן בענין אצ"י הידיע' מה שבידיעת עצמו יודע את כל הנבראים דמקשים בזה הלא לפניו ית' הכל גלוי וידוע, וא"כ למה הוצרך להיות אצילות ידיעה זו מה שבידיעת עצמו יודע כו' ומתרצין בזה דאצילות ידיעה זו וכן אצילת עולם האצ"י הוא בכדי שיהי' ענין הידיעה בנבראים, דלולא אצילות זו לא הי' ענין הידיעה בנבראים, וזהו אתה הראית לדעת, דרק נש"י יש להם אפשרות השגה זו מפני ההתקשרות עצמי שבנשמה שהוא חלק מן העצם ואתה הראית לדעת כי הוי' הוא האלקים, דהנה זה שהטבע הוא אלקות הנה זה מובן גם בשכל אנושי וההכרה האמיתית היא דהוי' הוא האלקים (היינו שזהו ג"כ צמצום ובעבודה ענינו) להמשיך גילוי שם הוי' שיאיר בעולם דהוא ע"י תורה אור.

מאצ"י ושרש כולם הוא בחי' מל' דא"ם שהוא שרש ומקור כל העולמות והנבראים דמובן דזהו ירידה והשפלה לגבי האור שהוא כמו העצם ממש, שהוא בבחי' א"ם שיתצמצם כ"כ להיות מקור לעולמות ונבראים שהם בבחי' יש ובע"ג, ולזאת הנה כדי שיהי' ירידה וצמצום זה הנה בזה כתי' בראשית ברא אלקים כו', וארו"ל בראשית בשביל התורה שנק' ראשית ובשביל ישראל שנק' ראשית, דשניהם תורה וישראל הם המשכה מבחי' עצמות א"ם ב"ה שבשבילם נברא העולם שהוא העלם האור העצמי בצמצום הראשון דכונתו הוא בשביל הגילוי. וזהו אתה הראית לדעת כו' דרק דכאשר אתה הראית לדעת, היינו מה שהא"ם ב"ה נתן מקום לנבראים שהו"ע דא"י בע"ה כשעלה ברצונו ית' לברא את העולם כדי להיטיב לברואיו שיכירו גדולתו ויזכו להיות מרכבה למעלה להרבק בו ית' דכ"ז הוא לפי דאתה הראית לדעת מה שהעצמות נתן מקום לנבראים שיהי'

~ לקוטי דיבורים – בלה"ק ~

סדר השני, חג הפסח, תש"ג

רחמנות גדולה על תלמידי "תומכי תמימים", הם לא ראו כלל את אור התורה והעבודה החב"ד-יחסידית. הם ראו מאה וחמשים או מאתים תלמידים בני תורה בעלי חושים לומדים חסידות ברבים בפנים מתעמקות ולוהטים בהבנות הסברתיות של השגות אלקות, דבר שנאצלים היו רוצים להשיג אותו. הם עדיין לא זכו לראות עשרות תלמידים מתפללים בדביקות עצומה ובהשתפכות הנפש, ואין הם יודעים כלל כיצד על בחר חסידי לעבוד עם עצמו, גם בתיקון המדות וגם בהכשרת המוחין, להבין השגה אלקית.

ירחם השי"ת ויצליח שעל ידי המשפיעים ועל ידי מסירותם ונתינתם העצמית לדרכי החסידים, יעשו את כל מה שמחנכים ומדריכים אותם, אז יהיו בעזה"י בקרן אורה של תורה ועבודה.

נו. על "עובד" להיות ענו ולא שפל. ההבדל בין שפל לענו הוא: שפל עסוק רק עם עצמו באופן של דכא ונדכא, שברון, בלי שום התעלות בנפשו. ענו - יודע מעמדו ומצבו הרוחני ומשתוקק תמיד להיות יותר טוב, כי הוא יודע מה שחסר לו, וכשמישהו מעורר אותו על משהו – הוא מקבל את הדבר בטוב, אך יחד עם כך

נד. רבנו הזקן תבע מחסידים אהבה רבה. הוא תבע זאת לא רק מחסידים בעלי מדריגה בתורה ועבודה, אלא גם מהרוכלים המחזרים בכפרים, שמחשבתם תהיה עסוקה בענין של אהבה רבה כשהם הולכים מכפר לכפר כששק הסחורה על כתפיהם.

הרבי העניק לרוכלים אלה כוח להרהר בענין של אהבה רבה, שזה הנחת עצמותו, להניח את עצמו ו"בטל רצונך מפני רצונו"³, הוא עצמו אינו קיים. ולמרות שכשעושה רצונו של מעלה הרי זה גם כן ענין של "אני", מכל מקום הרי זה כמו הענין של "כברא דאשתדל בתר אבוי ואמי"⁴, שזה גם כן הענין של הנחת עצמותו, למרות ש"ברא כרעא דאבוה"⁵ כמו שבן חלוק מהאב, מכל מקום כברא דאשתדל בתר אבוהי - אין הוא חש ב"אני".

נה. אני מסתכל על בני התורה, אברכים תלמידי הישיבות, ברחמנות מיוחדת, חסרה להם יראת השמים, החינוך החם וההדרכה הנפשית המסורה. גם כשהם נראים כיראי שמים ומהדרים במצוות הרי זו יראת שמים תולדתית, אך בלי חיות. תלמידי הישיבות אינם יודעים מה זה חיות ביראת שמים.

(5) ראה עירובין ע, ב. וראה רש"י כתובות צב, ב. ד"ה כבעל חוב.

(3) אבות ב, ד.

(4) ראה תניא פמ"א.

ענה לו ה"צמח צדק": דינא דמלכותא דינא הוא רק ביחס לדיני ממונ⁶ כגון מסים וארנוניות, ואילו מנהג ישראל תורה הוא ולא ניתנה רשות לאף אחד לבטלו. שאל השר: האם גם מנהגן של הנשים לכסות את פניהן בידיהן בשעה שמדליקות נרות של שבת - הוא גם כן תורה?

ענה לו ה"צמח צדק": אכן, גם זה תורה, וכן מצינו בירושלמי⁷ שמנהג נשים תורה הוא.

נט. צריכים לדעת שמי שאומר מה העבודה הזאת לכם, כאן באמריקה שונה המצב, כיום שונה המצב - הרי הוא מושפע מרשע ויש להיבדל ממנו, מפני שהוא מן העוורים שנתפתו מהכלבים המלומדים.

יהודים צריכים לדעת שהתורה היא נצחית בכל עת ובכל זמן, בכל מקום ובכל זמן בשווה. יש לצאת לרחוב ולהזהיר יהודים, צריכים להציב גבול בפני יהודים אלה, יש להיבדל מהם, אסור לעמוד בארבע אמותיהם ואסור לנהל אתם מגע ומשא. צריכים לדעת את ה"עשה" וה"לא תעשה": ה"לא תעשה" - אין שום הבדל במקום ובזמן, התורה היא נצחית. וה"עשה" - עבודת הכלל, שעל יהודי לעשות עוד יהודי.

ס. בשיעור "תניא" היומי⁸ בהתאם ל"היום יום", מוסבת בהרחבה המדה הטובה והנפלאה של לכלול עצמו בעבודת הבורא של כלל ישראל, להיפך מהמדה הרעה שכנגדה, השואלת "מה העבודה הזאת לכם".

כבכל דבר כך גם בעבודת הבורא ברוך הוא בכלל ובעבודה שעל פי תורת החסידות בפרט, ישנו הכלל של "מרובה מדה טובה ממדת פורעניות"⁹. ממה שכתוב "לפי שהוציא את עצמו מן הכלל - כפר בעיקר", כשאחד אומר "מה העבודה הזאת לכם", הרי כיוון שאצלו זה "לכם ולא לו" - כפר בעיקר. דבר זה עצמו שהוא מוציא עצמו מכלל ישראל, שקיבלו את התורה והמצוות בהקדמת נעשה לנשמע ובלי "למה" - הוא כופר בעיקר, ממילא מובן ה"מרובה מדה טובה" של לכלול עצמו בעבודת הבורא ברוך הוא של כלל ישראל, עד היכן זה נוגע. דבר זה מתבאר בשיעור ה"תניא" היומי.

עניני היחוד שהרבי מסביר כאן הם:

(א) היחוד של מקור נפשו האלקית ומקור נפשות כל ישראל שהוא מיוחד באלקות. בכך מסביר הרבי הענין מה שאנו אומרים "לשם יחוד קוב"ה ושכינתו" בשם כל ישראל", שכל יחיד מכליל עצמו ברבים של כלל ישראל, וכן כל יחיד עושה את עצמו לשליח של כלל ישראל

בתוקף הדעת שיודע גם מעלת עצמו, גם ה"ויגבה לבו" שלו הוא בתוקף הדעת.

ר' אייזיל היה חריף ושנון, חד לשון, ואמר פעם לר' הלל: אני מקנא בך, הגוף שלך הוא גלגול של חמורו של ר' פנחס בן יאיר. ענה לו ר' הלל: הלאי. דבר זה הוא רק מצד הגוף ובא על ידי יגיעה גדולה על פי התורה. נז. מי ששואל "מה העבודה הזאת לכם", איזו עבודה היא בכלל, הרי אין זה מוכרח על פי דין, מדוע צריכים ליטול ידים לסעודה שלש פעמים על כל יד, מדוע צריכים לחגור אבנט, מדוע צריכים לטבול - צריכים לדעת ששוכן בו אפיקורס קטן. החלטה זו צריכה להיות בידיעת כל אחד. ברור הדבר שחלק מהשואלים מה העבודה הזאת לכם, הם - לדאבונו - מאלה שנשבו לבין המינים והכופרים, בכל זאת לא צריכים לעמוד אתם במגע ומשא. כיוון שהוא שואל לשם מה זקוקים לכך - לא צריכים להיכנס איתו בשום ויכוח, לא צריכים לרצות לשנות אותו, אלא יש להיבדל ממנו. אם נתקלים באדם ששואל מה העבודה הזאת לכם, לכם ולא לו, הרי אין הבדל מי הוא השואל, אדם פשוט או גם רב או מלמד וכדומה, יש להיבדל ממנו כדי שלא להיות מושפע ממנו, שכן עלולים להיות מושפע ממנו.

האומר "מה העבודה הזאת לכם", לא רק כלפי מצוה אלא גם כלפי מנהג ישראל, ולא רק על מנהג אלא גם על הידור שבהידור, יש לדעת שהוא רשע ואסור לעמוד בארבע אמותיו.

נח. הוד כ"ק אאזמור" הרה"ק בעל "צמח צדק" מסר את נפשו הקדושה ממש על כל ענין אף הקל ביותר שהציע שר ההשכלה האכזר, הגראף אוברוב, באסיפת הרבנים בשנת תר"ג.

בישיבה הראשונה הורה שר ההשכלה למזכיר האסיפה, להגיש את תכנית סדר הלימוד והחינוך של ילדי ישראל שהשר ועוזריו תכננו, וציווה על ארבעת הקרואים: הרבי, ר' איצעלע מוואלוזין, ר' ישראל הלפרין והמלומד בצלאל שטרן - לחתום על התכנית.

בראות הרבי שהמצב מסוכן, עמד ואמר:

- הממשלה קראה אותנו כדי לשמוע את דעתנו אנו ולא כדי לחתום על מה שתכננו אחרים. אני מסרב לחתום ומתפטר מהשתתפותי באסיפה.

לילנטאל - שהיה מצד השר - לחש באזנו של שר ההשכלה, ומיד קם השר מרוגז ואמר בקצף רב: הרי דינא דמלכותא דינא!

(8) פמ"א: "אך אמנם (ע' 114) - אתה וכה"ג" (ע' 116).

(9) סוטה יא, א. סנהדרין ק, ב.

(6) ראה חו"מ ס' שס"ט ס"ח. שו"ע לרבנו הזקן הל' גזילה וגניבה

סעיף יט ועוד.

(7) ראה ירושלמי פסחים פ"ד ה"א ופדר"א פמ"ה.

מהרהרת בעניני הגוף. כך צריך להיות ענין ההתעסקות על פי עבודה בתורה ובתפלה.

הרבי ה"צמח צדק" הורה לחסיד הגאון ר' שניאור זלמן נ"ע מפולוצק, שהיה בקי בתלמוד בבלי וירושלמי כו' בעל פה, לחזור משניות בעל פה, ואמר לו: מה שהסבא, רבנו הזקן, אומר בפרק מ"א "כמו בצאתה מן הגוף במלאת שבעים שנה שאינה מהרהרת בצרכי הגוף אלא מחשבתה מיוחדת ומלובשת באותיות התורה והתפלה" הוא מתכוון על הזמן שמיד לאחרי הפטירה, וכשחוזרים במשך שנים על משניות בעל פה, שהכוונה העיקרית בזה היא אמירת אותיות התורה, זוכים לחזור משניות אחרי הפטירה. אותיות אלו מובילות את הנפש לבית דין של מעלה דרך היכל הזכות של האותיות שבתורה ותפלה.

ה) היחוד הגאוני של אהבת ישראל שהרבי במסירות נפשו על חסידים מעניק כוח לכל ההולכים בדרכי החסידים, שעל ידי מחשבה שחושבים על השי"ת ועל ידי אותיות התורה והתפלה - מיוחדים באחדות הבורא.

שעודת יום ב' דחג הפסח ה'תש"ג

"ליחדא קוב"ה ושכינת' בשם כל ישראל".

ענין זה מה שכל יחיד עושה עצמו שליח כלל ישראל "ליחדא קוב"ה ושכינת' הוא ה"מרוכה מדה טובה ממדת פורעניות", שכן, זה "בשם כל ישראל", רבים, ומעלת הרבים הרי ידועה בכמה ענינים עיקריים.

הרבי אומר, למרות שליחוד זה מן ההכרח שתהיה אהבה רבה, הרי כדי לגרום נחת רוח למעלה צריכים להתרגל בכך.

ב) היחוד באצילות שהוא הרי יחוד נפלא מאד. יחוד זה נעשה על ידי אתערותא דלתתא (התעוררות מלמטה) בעבודת האדם לבורא ברוך הוא על ידי תורה ומצוות.

ג) היחוד של תורה ומצוות בנפשו האלקית כפי שכל זה מתייחד על ידי עבודת האדם ב"לשם יחוד קוב"ה ושכינת' בשם כל ישראל" דוקא.

ד) יחוד הנפש האלקית, שהוא הרצון של כל יהודי להיות מיוחד עם אלקות.

הרבי מספר לנו שלאחרי יציאת הנפש מן הגוף, אחרי הפטירה, עוסקת הנפש באותיות התורה והתפלה ואיננה

~ רְשִׁימוֹת אֲדָמוֹר מוֹהַרְיִי"צ ~

יְאִיר נְתִיב

לְדַבּוּר-הַמִּתְחִיל "אֵיתָא בְּמַדְרַשׁ תְּהֵלִים", וְרְשִׁימַת זְכוּרֵי, זְמַנֵּי הַחֲנוּךְ וְהַפְּרִי-מִצְוֵה שְׁלִי

[מְהַדְוֵרָא בְּתַרְא] כּס"ד

דִּיא גְמָרָא זְאָגֵט [=הַגְּמָרָא אוֹמְרַת], תְּשׁוּבָה אוֹן מַעֲשִׂים טוֹבִים, דָּאס זַאִינְעֵן דִּיא [=הֵם הַמְּלִיצֵי יוֹשֵׁר (פְּעֻרְטֵי־דִיקְעֵר) פּוֹן דְּעֵם מְעֻנְטְשֵׁין [=שֶׁל הָאָדָם], אוֹן זַי בְּעֵטִין אִים אָפּ פּוֹן אֲלֵעַם שְׁלֵעֶכְט אוֹן טִיט שְׁטָרָאף [=וְהֵם מְצִילִים אוֹתוֹ מִכָּל הָרַע וְעוֹנְשֵׁי מוֹת], רַחֲמָנָא-לְצֻלָּן. רֵאשׁ-הַשְּׁנָה אִיז דְּעֵר [=הוּא] יוֹם הַדִּין וְהַמְּשַׁפֵּט⁸, אִין דְּעֵר טָאג וְעַהְרִין אֲלֵע גִּימְשַׁפֵּט [=בַּיּוֹם הַזֶּה הַכֹּל נִשְׁפָּטִים]. וְעַהרִי עֵס זָאהֵל לְעֵבֶן, אוֹן וְעַהר חֲלִילָה פֶּאָרְקְעֵרֵט [=מִי יִחַיָּה, וּמִי חֲלִילָה לְהִיפָּדֶךְ]. וְעַהר עֵס זָאהֵל בְּעִגְלִיקֵט וְעַהְרִין מִיט קִינְדֵּרֵר, אוֹן גּוֹטֵע גִּיזוֹנְטֵע קִינְדֵּרֵר, אוֹן וְעַהר חֲלִילָה אוּמְגִיקְעֵרֵט [=מִי יִזְכֶּה בְּיָלְדִים, וְיָלְדִים טוֹבִים וּבְרִיאִים, וּמִי חֲלִילָה לְהִיפָּדֶךְ]. וְעַהר עֵס זָאהֵל וְעַרְיִן רֵאָף, אוֹן וְעַהר חֲלִילָה זָאהֵל וְעַהְרִין אָרְעַם [=מִי יַעֲשֶׂר וּמִי יַעֲנִין]. אוֹן וְעַהר עֵס זָאהֵל הָאָפִין אַ גְּלִיקְלִיכִין יָאָהר [=וּמִי יִזְכֶּה לְשָׁנָה מְאוּשְׁרַת]. [בְּ]רֵאשׁ-הַשְּׁנָה קוֹמְעֵן אֲלֵע מְקַטְרָגִים¹⁰ [=בְּאִים כָּל הַמְּקַטְרָגִים], רַחֲמָנָא-לְצֻלָּן, אוֹן רַעֲכֵעֵנֵן אוֹיִס, פֶּאָר דְּעֵם [=וּמְפָרְטִים לְפָנֵי] רְבוּנוֹ שֶׁל עוֹלָם

9) ע"פ פיוט "ונתנה תוקף" דר"ה ויוהכ"פ.

10) ראה איוב א, ו ובתרגום ופירש"י שם. וזהו ח"ג רלא, א (ברע"מ). ערה, א (ברע"מ). וראה אוה"ת עה"פ איוב שם (ח"א ע' תנא). שה"ש ח"א, ע' קפח. ס"ע ר. ח"ג ע' תתסו. ע' תתעה.

7) שבת לב, א: "ואלו הן פרקליטין של אדם, תשובה ומעשים טובים".

8) ראה ראש-השנה ח, סע"א. שם טז, א-ב. מקומות שצויינו בהערה 3.

ברוך-הוא, יַעֲדֶרְיִנס זינד [=חֲטָאֵי כָּל אַחַד]. און מאַנען, אז מיא גייט יַעֲדֶרְיִן בַּעֲשָׂרָאפִין
 [=וְתוֹכַעִים לְהַעֲנִישׁ כָּל אַחַד], חס־וְחִלְיָה, מיט בִּיטְעָרַע שְׂטָרָאפִין פון אַרְעֻמְקֵאֵיט, קְרִינְק און
 טיט שְׂטָרָאף [=עִם עֲנָשִׁים מְרִים, עוֹנֵי, חוֹלֵי וְעוֹנֵשׁ מוֹת], רַחֲמָנָא-לְצִלָּן. דער אייבֶּעֲרֵשְׂטֵער,
 ברוך-הוא, איז דאָף אַ [=הַקְּב"ה הָרִי הוּא] אב הַרְחָמִים¹¹ האט ער אונז גִּזְאָגָט¹² [=אָמַר לְנוּ],
 אז ער ויהל ניט אין דער שְׂטָרָאף פון דעם זינדיקין מַעֲנִטֵשׁ [=שְׁהוּא אֵינוֹ רוֹצֵה בְּעוֹנֵשׁ שֶׁל הָאִישׁ
 הַחוּטָא], נָאר ער זָאהל טָאן תְּשׁוּבָה און זָאהל לַעֲבִין [=אֵלָא שְׂיַעֲשֶׂה תְּשׁוּבָה וַיְחִיָּה]. האַינְט
 איז [=הַיּוֹם הוּא] ראש־הַשָּׁנָה, האַינְט איז דער [=הַיּוֹם הוּא] יום הַדִּין וְהַמְשָׁפֵט, יַעֲדֶער איד
 דאָרף נַעֲמֵן [=כָּל יְהוּדֵי צָרִיף לְקַחַת] מְלִיצֵי יוֹשֵׁר, פֶּעֲרִטִיִּדִיקֵער וְאֵס זָאהלִין אִים אָפּ בַּעֲטִין
 פון אַלְעם שְׁלַעֲכָטִין [=פְּרָקְלִיטִים שְׂיַצִּילוּ אוֹתוֹ מִכָּל דָּבָר רָע], און אוֹיְסֶבְעִין פֶּאר אִים און
 זאַינע בְּנֵי-בֵית אַ גוֹטִין גְּלִיקְלִיכִין יָאהר [=וְלֹהֲתַפְּלֵל עֲבוּרוֹ וּבְנֵי-בֵיתוֹ לְשָׁנָה טוֹבָה וּמְאוֹשְׁרָת].
 אַיִדִין, האַינְט איז [=יְהוּדִים, הַיּוֹם הוּא] ראש־הַשָּׁנָה, האַינְט איז דער [=הַיּוֹם הוּא] יום הַמְשָׁפֵט,
 נַעֲמֵט פֶּע[ר]טִיִּדִיקֵער [=קָחוּ פְּרָקְלִיטִים], דִּיא פֶּעֲרִטִיִּדִיקֵער זאַינען [=הַפְּרָקְלִיטִים הֵם] תְּשׁוּבָה,
 חֲרָטָה הָאֲבִין¹³ אַיִף אַלְע ניט גוֹטֵע זאַכִין וְאֵס מיא האט גִּטָאן דעם פֶּאָרְגָאָנְעֵנְעם יָאהר
 [=לְהַתְּחַרֵּט עַל כָּל הַדְּבָרִים הַלֵּא-טוֹבִים שְׂנַעֲשׂוּ בַשָּׁנָה שְׂעֵבְרָה]. און נַעֲמֵט אַיִף זִיף צוּטָאן גוֹטֵע
 זאַכִין⁷ [=וְלִקְבֹּל עָלָיו לַעֲשׂוֹת מַעֲשִׂים טוֹבִים]. יַעֲדֶערַע וַיִּים גֶּאָנֵץ גוֹט אַז [=כָּל אַחַד יוֹדֵע טוֹב
 מְאוֹד שֶׁוְצָדָקָה תְּצִילֵהוּ¹⁴, צָדָקָה בַּעֲשִׂיָצֵט פון אַלְעם שְׁלַעֲכָטִין [=מְגִינָה מִכָּל דָּבָר רָע], און דִּיא
 צָדָקָה וְאֵס מיא גִּיט אַיִף אוֹיְסֶהאַלְטִין דִּיא וְאֵס לַעֲרַנֵּן [=וְהַצָּדָקָה שְׁנוֹתְנִים כְּדֵי לְהַחֲזִיק לוֹמְדִין
 תּוֹרָה, אִיז פֶּאר דַּעַם זְכוֹת פון תּוֹרָה, הָאֵט מַעַן לַאֲיִנְגֵּע גוֹטֵע יָאֲהֲרִין און אַלְע גְּלִיקְלִיכֵע זאַכִין
 [=וּבְזְכוֹת הַתּוֹרָה, זוֹכִים לְאַרְיִכוֹת יָמִים טוֹבִים, וְכָל הַדְּבָרִים הַמְּאוֹשְׁרִים]. דער אַיִבֶּעֲרֵשְׂטֵער ב"ה
 זָאהל אַיִף אַלְעֵמֵן גַּעֲבִין [=שְׁהַקְּב"ה יִתֵּן לְפוֹלְכֵם], בְּתוֹף כָּלל אַחִינוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, אַ לִיכְטִין¹⁵
 גְּלִיקְלִיכִין יָאהר אין אַלֵץ [=שָׁנָה מְאִירָה וּמְאוֹשְׁרָת כָּלל], אַ שְׁנַת יְשׁוּעָה וְגֵאָלָה שְׁלָמָה, בְּבִיאַת
 גּוֹאֵל צָדָק, אָמֵן.

המת, נאום אד' ה' והשיבו וחייו".
 13 ראה רמב"ם הל' תשובה פ"ב ה"ב. סהמ"צ להצ"צ מצות
 וידי ותשובה (לח, א ואל"ך). ספר המאמרים תער"ב-תרע"ו ע'
 ב. תרפ"ט ע' י. תרצ"א ע' ז. ע' יז.
 14 משלי י' ב. שם יא, ד.
 15 כ"ה בגוכתי"ק. ואוצ"ל: ליכטיקן.

11 נתבאר בלקו"ת נשא כג, א. דרושים לר"ה סב, ד.
 12 בתפילת נעילה: "ורוצה אתה בתשובת רשעים, ואין
 אתה חפץ במיתתם, שנאמר (יחזקאל לג, יא) אמור אליהם, חי
 אני נאום אד' ה', אם אחפוץ במות הרשע כִּי-אם בשוב רשע
 מדרכו וחי, שובו שובו מדרכיכם הרעים, ולמה תמותו בית
 ישראל. ונאמר (שם יח, כג) החפוף אחפוץ מות רשע, נאום אד'
 ה', הלא בשובו מדרכיו וחי. ונאמר (שם, לב) כי לא אחפוץ במות

~ אגרות קודש - אדמו"ר הרי"צ ~

אנן]דות עניניו הפרטיי, אך מצדי אני אעשה בעזאי
 לטובת פרנסתו, כמובן בלי שום אחריות הבטחה, והשייט
 ישלח לו פרנסתו בהרחבה ובמנוחה שיוכל לשקוד בתורה
 ועבודה בנגלה ובדאי"ח שיפעלו בעצמו לטוב ויפעול גם
 בזולתו בענין תקון המדות והגברת האהבה ואחיה בתוככי
 ידידי אנייש ותלמידי התמימים ותלמידי תו"א ואחי
 תמימים וחדרי בני תמימים, ה' עליהם יחיו.
 אנא ה' הושיעה נא לבשר ולהתבשר בשורות טובות

בי"ה, כ"ד סיון, ת"ש
 נויארק
 ידידי שייב ווי"ח אי"א מוה"ר עזריאל
 זעליג שי
 שלום וברכה!
 במענה על מכתבו מ"כ"ג אייר שקבלתיו זה עתה, הנה
 במכתבי זה לא אוכל להשיב לו מאומה בזה שכותב לי

נצטערתי במאד על איחור המכתב בהשאלה של נכד
אחותו שי' בשאלה הנוגעת בנפש, ובטח עשו כעצת הרופא,
והשייטת יחוס וירחם וישלח לו רפואה ויחזקוה ויאמצוה
בגשמיות וברוחניות.
שי"ב ידידו הדו"ש ומברכו.

בהנוגע לגשמיותם של אנ"ש ותלמידי התמימים ותו"א
ובהנוגע לרוחניותם שהם ובי"ב יחיו מתנהגים כפי אותה
הכוונה אשר כוון המיסד הגדול והקדוש כ"ק אמו"ר
זצוקלה"ה נבגיים זי"ע אשר זכר קדשו לא יסוף מאתנו
אף לרגע וברור אשר בכל עת נושא רנה ותפלה בעדנו כולנו
עם בי"ב יחיו להוושע בגשמיות וברוחניות.

המשך ביאור למס' סנהדרין ליום שבת קודש עמ' ב

31 שְׁמוֹאל בַּר רַב יִצְחָק, יַעֲקֹב אַבִּינוּ בִּיקֶשׁ רְחֵמִים עַל עַצְמוֹ שְׁלֵא יוֹחֵר
32 בַּפְּרִשְׁת קֶרֶח, שְׁנַאמֵר כְּשִׁבִירֵךְ יַעֲקֹב אֶת הַשְּׁבִטִים, אִמֵּר עַל שְׁמֵעוֹן
33 וְלוֹי (בראשית מט ו), 'בְּסוֹדֵם אֵל תְּבֹא נַפְשִׁי וְיִקְהַלְם אֵל תִּחַד כְּבוֹדִי וְיֵשׁ
34 לְדַרוֹשׁ אֶת הַפְּסוֹק כִּי, 'בְּסוֹדֵם אֵל תְּבֹא נַפְשִׁי, אֵלֹה הַמְּרַגְלִים,
35 'וְיִקְהַלְם אֵל תִּחַד כְּבוֹדִי, זֶה עֲדַת קֶרֶח, וְהַתְּפִלָּה יַעֲקֹב שְׁלֵא יִתִּיחַד
36 שְׁמוֹ בַּהֲזַכְרַת יַחֲוֹסוּ שֶׁל קֶרֶח בְּמַחְלֻקְתוֹ עִם מִשְׁה.
37 הַגְּמָרָא מְבַאֵרֵת אֶת שְׁמוֹתֵיהֶם שֶׁל עֵדַת קֶרֶח: נִאמֵר בַּפְּסוֹק (במדבר
38 א ט) 'וַיִּקְחָה קֶרֶח בֶּן יִצְחָר בֶּן קֵהֵת בֶּן לֹוי וְדָתָן וְאַבִּירָם בְּנֵי אֶלְיָאֵב
39 וְאוֹזָן בֶּן פִּלֵּת בְּנֵי רְאוּבֵן, מְבַאֵרֵת הַגְּמָרָא אֶת שְׁמוֹתֵיהֶם: 'דָּתָן,
40 'שְׁעִבֵר עַל דַּת אֵל. 'אַבִּירָם, 'שְׁאִיבֵר - חִזּוֹק אֶת עַצְמוֹ לְהַמְנַע מִעֲשׂוֹת
41 תְּשׁוּבָה. 'זְאוֹי, 'שְׁיֵשֵׁב בְּאִנְיָנוּת - בַּצַּעַר, לֵאחֲרַי שַׁעֲשֵׂה תְּשׁוּבָה
42 וְהַצַּעַר עַל הַשְּׁתַּתְּפָה בְּתַחֲלִילָה בְּמַחְלֻקָתוֹ. 'פִּלֵּת, 'שְׁנַעֲשֵׂוּ לוֹ
43 פִּלְאוֹת בְּכַךְ שְׁנִיצַל מֵעֵדַת קֶרֶח. 'בֶּן רְאוּבֵן, בֶּן שְׂרָאָה וְהֵבִין שְׁאִין
44 עֵדַת קֶרֶח נוֹדַהֲגַת כְּחוּגֵי, וּפְרַשׁ מֵהֶם, וְכַמוֹ שִׁבּוּאָרָא.
45 אִמֵּר רַב, אֹזָן בֶּן פִּלֵּת, שְׁהִיא בְּתַחֲלִילָה עֵדַת קֶרֶח וְאַחַר כִּי פְּרַשׁ
46 מֵהֶם, אֲשַׁנְתּוּ הַצִּילִתּוּ, אִמְרָה לֵיהּ, מָאי נִפְקָא לָךְ מִיָּגָה - מַה תְּרוּיַח
47 מִמַּחְלֻקָתָ זֶה, הֲרֵי אִי מִרְ רַבָּה אֲנִיתְּ תְּלַמִּידָא, וְאִי מִרְ רַבָּה אֲנִיתְּ
48 תְּלַמִּידָא - אִם מִשְׁה יִדְיָה הֲרַב, אַתָּה תִּהְיֶה תְּלַמִּידוֹ, וְאִם קֶרֶח
49 יִהְיֶה הֲרַב תִּהְיֶה תְּלַמִּידוֹ, וְאִם כֵּן אִין לָךְ תּוֹעֵלַת בְּכַךְ שְׁתַּעֲזוֹר
50 לְקֶרֶח. אִמֵּר לָהּ, מָאי אַעֲבִיד - מַה אֲנִי יוֹכֵל לַעֲשׂוֹת עִתָּה, הֲוֵאי
51 בְּעֲצָה וְאֲשַׁהֲבֵעִי לִי בְּהִדְרִיתָּהוּ - הֵייתִי בַּעֲצָה יַחַד אִיתָם לְחַלּוֹק עַל
52 מִשְׁה, וְאִף נִשְׁבַּעְתִּי לָהֶם שְׁאִם יִקְרָאוּ לִי לְבוֹא, אֲלֵךְ עִמָּהֶם. אִמְרָה
53 לֵיהּ, וְדַעְנָא דְבוּלָה כְּנִישְׁתָּא קְדִישְׁתָּא נִיגְהוּ - אֲנִי יוֹדַעַת שְׁכַל קֹהֵל
54 יִשְׂרָאֵל הֵם צְנוּעִים וְקְדוּשִׁים, דְּכִתִּיב שְׁאִמֵּר קֶרֶח לְמִשְׁה (שם טו א),
55 'כִּי כָל הָעֵדָה בְּלִמְסֵי קְדוּשִׁים' אִמְרָה לֵיהּ לֵאזָן בֶּן פִּלֵּת, תּוֹב דְּאִנָּא
56 מְצִילָנָא לָךְ - שֵׁב בְּבֵית, וְאֲנִי אֲצִיל אוֹתָךְ מֵהֶם. אֲשַׁקְרִיתִיהּ חֲמִרָא,
57 וְאִרְוִיתִיהּ, וְאִנְיָנוּתִיהּ נִגְוֵא - הַשְּׁתַּתָּה אוֹתוֹ יִין, וְשִׁיכְרָה אוֹתוֹ,
58 וְהַשְּׁכִיבָה אוֹתוֹ לִישׁוֹן בְּתוֹךְ הַבַּיִת, כְּדִי שְׁלֵא יִשְׁמַע שְׁקוֹרָאִים לוֹ
59 וְלֹא יַעֲבוֹר עַל שְׁבוּעָתוֹ, אוֹתְבָה עַל כְּבָא - יִשְׁבָה הִיא עֲצַמָה עַל
60 פֶּתַח הַבַּיִת,

1 שְׁנִינוּ בְּמִשְׁנָה (ק.ח): מְרַגְלִים אִין לָהֶם חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא, שְׁנַאמֵר
2 (במדבר יד לו) 'וַיִּמְתּוּ הָאֲנָשִׁים מוֹצְאֵי דְבַת הָאָרֶץ רַעָה בְּמַגְפָּה, וַיִּמְתּוּ
3 בְּעוֹלָם הַיּוֹם בְּמַגְפָּה לְעוֹלָם הַבָּא. עֵדַת קֶרֶח אִין לָהֶם חֵלֶק לְעוֹלָם
4 הַבָּא, שְׁנַאמֵר (שם טו א) 'וְתִכְסֶם עֲלֵיהֶם הָאָרֶץ' בְּעוֹלָם הַיּוֹם 'וַיֵּאבְדוּ
5 מִתּוֹךְ תְּקֵהֲלִי לְעוֹלָם הַבָּא, דְּכָרִי רַבִּי עֲקִיבָא. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר
6 עֲלֵיהֶם אִמֵּר תְּכַתּוּב (שמואל א' ב ו) 'ה' מְמִית וּמְתִיָּה מוֹרִיד שְׁאוּל וַיַּעַל'.
7 הַגְּמָרָא מְבַאֵרָה מַחְלֻקַּת בַּעֲנִין עֵדַת קֶרֶח: תְּגוּ רַבִּנּוּ, עֲדַת קֶרֶח אִין
8 לָהֶם חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא, שְׁנַאמֵר (במדבר טו א) 'וְתִכְסֶם עֲלֵיהֶם הָאָרֶץ',
9 בְּעוֹלָם הַיּוֹם, 'וַיֵּאבְדוּ מִתּוֹךְ תְּקֵהֲלִי, לְעוֹלָם הַבָּא, דְּכָרִי רַבִּי עֲקִיבָא.
10 רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתִירָא חוֹלֵק וְאוֹמֵר שִׁישׁ לָהֶם חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא,
11 וְלִשׁוֹן 'וַיֵּאבְדוּ מִתּוֹךְ תְּקֵהֲלִי' מִלְּמַדַּת שְׁהָרִי הֵן כְּאֲבִידָה הַמְּתַבְּקָשֶׁת
12 - שֶׁהֵאבַד מִחֲפֵז אַחֲרֵיהּ,
13 שְׁנַאמֵר בְּתַהֲלִים (קט קעו) עַל בְּנֵי קֶרֶח 'תְּעִיתִי כִּשְׁה אֲבָד בְּקֶשׁ עֲבָרְךָ
14 כִּי מְצוֹתִיךָ לֹא שְׁכַחְתִּי, כְּלוּמַר, הַתְּפִלָּה עֲלֵיהֶם דוּד הַמֶּלֶךְ וְאִמֵּר
15 שְׁהֵם תַּעֲוּ כִּשְׁה אוֹבֵד, וְה' בְּרַחֲמָיו יִבְקֶשׁ אַחֲרֵיהֶם וַיִּבְיָאֵם לַחַיִּי
16 הָעוֹלָם הַבָּא, כִּיּוֹן שְׁמִצְוֹתֶיךָ לֹא שְׁכַחְתִּי, כְּלוּמַר, שְׁקִימוּ אֶת כָּל
17 הַמִּצְוּוֹת, שְׁנַאמֵר (במדבר טו א) 'כִּי כָל הָעֵדָה בְּלִמְסֵי קְדוּשִׁים'.
18 הַגְּמָרָא מְבַאֵרָה דְּרִשׁוֹת בַּפְּרִשְׁת קֶרֶח: נִאמֵר בַּפְּסוֹק (במדבר טו א),
19 'וַיִּקַּח [קֶרֶח] וְלֹא תִבְאָר בַּפְּסוֹק מַה לְקַח. אִמֵּר רִישׁ לִקְוִישׁ, שְׁלֵקָה
20 מִקֶּח רַע לְעַצְמוֹ - שֶׁהַתְּחִיל בְּמַחְלֻקָתוֹ, וּבְכַךְ קִנְה לְעַצְמוֹ עוֹנֵשׁ רַע.
21 הַגְּמָרָא מְבַאֵרֵת אֶת שְׁמוֹ כְּפִי שְׁהוֹזַכַּר בַּפְּסוֹק: 'קֶרֶח', 'שְׁנַעֲשֵׂה
22 קֶרֶחָה בְּיִשְׂרָאֵל - שְׁנִבְלַעוּ מִחֲמַתּוֹ חֵלֶק מִיִּשְׂרָאֵל וְנַחֲסָרוּ מֵהֵאֲוָמָה,
23 כְּקֶרֶחַת הַחֲסִירָה שְׁעֵרוֹת. 'בֶּן יִצְחָר, בֶּן שְׁהֲרַתִּיחַ - שְׁהַכְּעִיס עֲלָיו
24 אֶת כָּל הָעוֹלָם בְּאֲהָרִים. 'בֶּן קֵהֵת, בֶּן שְׁהֲקֵהָה שְׁיֵנִי מוֹלִידָיו -
25 שֶׁהַתְּבִישׁוּ אֲבוֹתָיו בְּמַעֲשֵׂיו הָרַעִים, וְכֵאֵילוֹ קֹהוּ שְׁיִנְיָהֶם, כְּאִדָּם
26 הָאוֹכֵל פְּרִי בּוֹסֵר. 'בֶּן לֹוי, בֶּן שְׁנַעֲשֵׂה לִוְיָהּ בְּנֵיהֶם - שִׁירַד לְגִיהֵם
27 בְּלִיוּוֵי כָל עֵדַתוֹ, שְׁנִבְלַעוּ כּוֹלָם בְּאֲדָמָה.
28 שׁוֹאֵלַת הַגְּמָרָא: וְלִיָּהֻשׁוֹב נְמוּ בְּיַעֲקֹב - מְדוּעַ לֹא הַמְּשִׁיכָה הַתּוֹרָה
29 לְמַנּוֹת 'בֶּן יַעֲקֹב, וְהֵייוּ דוֹרְשִׁים זֹאת, שְׁהִיא קֶרֶח בֶּן שְׁעִיבָה עַצְמוֹ
30 לְגִיהֵם - שְׁחִיבֵר עַצְמוֹ לְגִיהֵם לְעוֹלָם. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: אִמֵּר רַב

הסוד של האל"ף הקטנה

כאשר הכניסו את הרבי ה'צמח צדק' לחידר בהיותו ילד, בקש סבו, אדמו"ר הזקן, מהמלמד ללמד עמו את פרישת ויקרא. אחר הלמוד, שאל ה'צמח צדק' את סבו: מדוע האות אל"ף של ויקרא מופיעה בספר התורה בכתב קטן יותר מאשר שאר האותיות?

נכנס הסבא לדבקות והשיב לו: באותיות ספר התורה שהשם נתן למשה בסיני יש שלושה גדלים: גדול, בינוני וקטן. רב אותיות התורה פתובות בכתב בינוני, שזו הדרגה בה צריכים ללכת רב האנשים.

בספר דברי הימים, כשמזכר אדם הראשון יש אל"ף גדולה, הרומזת על מעלתו הגדולה של אדם הראשון שהיה יציר כפיו של השם והיה חכם יותר מהמלאכים. אך אדם התגאה במעלותיו ולכן נכשל בחטא עץ הדעת.

לעמת זאת בפרשה שלנו, בקשר למשה ("ויקרא אל משה") מופיעה אל"ף קטנה, הרומזת על הענוה הגדולה של משה רבנו, שלא התגאה במעלות שלו אלא היה "ענו מכל האדם אשר על פני האדמה".

כיון שה'צמח צמח' התחיל זה עתה ללמד תורה ושאל רק על האל"ף הקטנה של משה רבנו, למה היה צריך אדמו"ר הזקן לספר לו על האל"ף הגדולה של אדם הראשון, המופיעה בתנ"ך הרבה לאחר מכן, בספר דברי הימים? בפרט שזה הפך השבח של אדם הראשון לספר שהוא התגאה?

ההסבר הוא, שאדמו"ר הזקן בא להורות לו - לילד שזה עתה נכנס לחידר, אך עתיד להיות רבי בישראל - דרך חנוף בחיים ובעבודת השם, ולכן הקדים לספר לו על האל"ף של אדם הראשון ואז עבר להסביר אודות האל"ף של משה.

אל"ף גדולה מורה על מעלותיו של האדם. אם אדם לא ידע שיש בו מעלות, הוא יהסס ויחשש לעשות דברים טובים. לכן, על כל אחד לדעת שיש בו מעלות טובות: הוא יהודי בן אברהם יצחק ויעקב, ועל כן הוא ראוי ללמד תורה ולקיים מצוות מתוך קדושה.

מצד שני, אסור שהאדם יבוא לידי גאווה וכך עשוי להכשל בחטא. לכן באה האל"ף השנייה - הקטנה, של משה רבנו: גם משה הכיר במעלות שלו, כפי שהתורה עצמה מעידה "ויקרא אל משה" - שהשם קרא לו מתוך חביבות גדולה. אך הוא ידע שמעלות אלה לא באו בזכות יגיעתו ועבודתו, אלא נתנו לו במתנה מלמעלה. כך על כל יהודי להיות שפל בעיני עצמו ולא להתגאות.

על ידי הענוה אנו זוכים ל"קריאה של חבה", כפי שקרא הקדוש ברוך הוא למשה, ומגיעים אל השלמות האמתית, בבית המקדש השלישי, בגאולה השלמה.

(מעובד ע"פ לקו"ש ח"ז, עמ' 1 ואילך. מתוך 'נשמתא דאורייתא')

פרשת ויקרא

שגם ספר דברים מלא הלכות רבות. הוא על-פי דברי הזר, שיגיעה ועמל בלמוד התורה מביאים לידי "כמה טבין", דהינו ש'טוב' נאמר על למוד התורה כשמגיע על-ידי יגיעה ועמל. ולכן דוקא בספר ויקרא נאמר 'טוב', מפני שהוא הקשה בהקנה מבין ספרי התורה. כדברי ה'תוספות' במסכת ברכות על ספר ויקרא 'חמור שבספרים', שבו דרושה יגיעה רבה בכדי להבינו.

(לקוטי שיעור ח"ד ע' 1306)

שני ד וְאִם מִן־הָעוֹף עָלָה קִרְבָּנוֹ לַיהוָה וְהִקְרִיב מִן־הַתְּרִים אוֹ מִן־בְּנֵי הַיּוֹנָה אֶת־קִרְבָּנּוֹ: ^ט וְהִקְרִיבוּ הַכֹּהֵן אֶל־הַמִּזְבֵּחַ וּמִלֶּךְ אֶת־רֵאשׁוֹ וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחַ וְנִמְצָה דָּמוֹ עַל קִיר הַמִּזְבֵּחַ: ^י וְהִסִּיר אֶת־מְרֹאתָו בְּנִצְתָהּ וְהִשְׁלִיךְ אֹתָהּ אֶצֶל הַמִּזְבֵּחַ קִדְמָה אֶל־מְקוֹם הַדָּשָׁן: ^{יא} וְשָׁפַע אֹתוֹ בַּכִּנּוֹפוֹ לֹא יִבְדִּיל וְהִקְטִיר אֹתוֹ הַכֹּהֵן הַמִּזְבֵּחַ עַל־הַעֲצִים אֲשֶׁר עַל־הָאֵשׁ עָלָה הוּא אִשָּׁה רֵיחַ גִּיחַח לַיהוָה: ^{יב} וְנִפְשׁ פִּי־תִקְרִיב קִרְבָּן מִנְחָה לַיהוָה סֶלֶת יִהְיֶה קִרְבָּנוֹ וַיִּצַק עָלֶיהָ שֶׁמֶן וְנָתַן עָלֶיהָ לִבְנָה: ^{יג} וְהִבִּיֵּאתָ אֶל־בְּנֵי אֹהֶרֶן הַכֹּהֲנִים וְקִמַּץ מִשֶּׁם מְלֵא קַמְצוֹ מִסֶּלֶתָהּ וּמִשֶּׁמֶנָּה עַל כָּל־לִבְנֵתָהּ וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן אֶת־אִזְבֵּחֶתָהּ הַמִּזְבֵּחַ אִשָּׁה רֵיחַ גִּיחַח לַיהוָה: ^{יד} וְהִנּוֹתֶרְתָּ מִן־הַמִּנְחָה לְאֹהֶרֶן וּלְבָנָיו קֹדֶשׁ קִדְשִׁים מֵאִשֵּׁי יְהוָה: ^{טו} וְכִי תִקְרַב קִרְבָּן מִנְחָה מֵאִפֶּה תִנּוֹר סֶלֶת חֲלוֹת מִצַּת בְּלוּלָת בִּשְׁמֵן וּרְקִיקֵי מִצּוֹת מִשְׁתִּים בִּשְׁמֵן: ^{טז} וְאִם־מִנְחָה עַל־הַמַּחְבֵּת קִרְבָּנְךָ סֶלֶת בְּלוּלָה בִּשְׁמֵן מִצָּה תִהְיֶה: ^{יז} וּפְתוֹת אֹתָהּ פְתִים וַיִּצְקֶת עָלֶיהָ שֶׁמֶן מִנְחָה הוּא: ^{יח}

א « וַיִּקְרָא אֱלֹהֵי־מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר יְהוָה אֵלָיו מֵאֹהֶל מוֹעֵד לֵאמֹר: ^א דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אֲדָם פִּי־יִקְרִיב מִפֶּם קִרְבָּן לַיהוָה מִן־הַבְּהֵמָה מִן־הַבְּקָר וּמִן־הַצֹּאן תִּקְרִיבוּ אֶת־קִרְבָּנְכֶם: ^ב גַּם־עָלָה קִרְבָּנוֹ מִן־הַבְּקָר וְזָכַר תָּמִים יִקְרִיבוּ אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד יִקְרִיב אֹתוֹ לְרֵצְנוֹ לִפְנֵי יְהוָה: ^ג וְסִמְךָ יָדוֹ עַל רֹאשׁ הָעֵלָה וְנִרְצָה לוֹ לְכַפֵּר עָלָיו: ^ד וְשָׁחַט אֶת־בֶּן־הַבְּקָר לִפְנֵי יְהוָה וְהִקְרִיבוּ בְנֵי אֹהֶרֶן הַכֹּהֲנִים אֶת־הַדָּם וְזָרְקוּ אֶת־הַדָּם עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב אֲשֶׁר־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד: ^ה וְהִפְשִׁיט אֶת־הָעֵלָה וְנָתַח אֹתָהּ לְנִתְחֶיהָ: ^ו וְנָתַתְּוּ בְנֵי אֹהֶרֶן הַכֹּהֵן אֵשׁ עַל־הַמִּזְבֵּחַ וְעָרְכוּ עֲצִים עַל־הָאֵשׁ: ^ז וְעָרְכוּ בְנֵי אֹהֶרֶן הַכֹּהֲנִים אֶת הַנִּתְחִים אֶת־הָרֹאשׁ וְאֶת־הַפָּדֵר עַל־הַעֲצִים אֲשֶׁר עַל־הָאֵשׁ אֲשֶׁר עַל־הַמִּזְבֵּחַ: ^ח וְקִרְבוּ וּבְרָעוּ יִרְחַץ בְּמִים וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן אֶת־הַכֹּל הַמִּזְבֵּחַ עָלָה אִשָּׁה רֵיחַ־גִּיחַח לַיהוָה: ^ט וְאִם־מִן־הַצֹּאן קִרְבָּנוֹ מִן־הַבְּשָׂבִים אוֹ מִן־הָעוֹפִים לְעֵלָה וְזָכַר תָּמִים יִקְרִיבוּ: ^י וְשָׁחַט אֹתוֹ עַל יָרֵךְ הַמִּזְבֵּחַ צִפְנָה לִפְנֵי יְהוָה וְזָרְקוּ בְנֵי אֹהֶרֶן הַכֹּהֲנִים אֶת־דָּמוֹ עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב: ^{יא} וְנָתַח אֹתוֹ לְנִתְחָיו וְאֶת־רֹאשׁוֹ וְאֶת־פָּדְרוֹ וְעָרַךְ הַכֹּהֵן אֹתָם עַל־הַעֲצִים אֲשֶׁר עַל־הָאֵשׁ אֲשֶׁר עַל־הַמִּזְבֵּחַ: ^{יב} וְהִקְרַב וְהִכְרָעוּ יִרְחַץ בְּמִים וְהִקְרִיב הַכֹּהֵן אֶת־הַכֹּל וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחַ עָלָה הוּא אִשָּׁה רֵיחַ גִּיחַח לַיהוָה: ^{יג}

~ נקודות משיחות קודש ~
 חמש פעמים פתיח פאן 'אורה', פנגד חמשה חמשי תורה . . ויקרא אלקים את האור כי טוב - פנגד ספר ויקרא, שהוא מלא הלכות רבות (בראשית רבה פ"ג, ה)
 ההסבר לכך שדוקא ספר ויקרא נאמר בו 'טוב', למרות

חשובים יותר - הוא מפני שפרשיות אלו (ויקרא וצו) נאמרו קדם לתנפת המשכן והקמתו (שפפ'שת שמיני). ומטרת פרשיות אלו היא ללמד את בני ישראל הוראה מעשית לקראת תנפת המשכן.

את קרבנות הצבור אין צריך עדין ללמד, כי במשך שמונת ימי המלוואים הקריב משה רבנו את קרבנות הצבור, לכן דיניהם לא מופיעים כלל בפרשה זו. ובקרבנות יחיד מקדימה התורה קרבנות נדבה לחובה, שהרי הקרבנות שהובאו (בעקר) בהקמת המשכן היו קרבנות נדבה, כי קרבנות חובה מגיעים ככפרה על חטאים, ולא מסתבר שבזמן כה נשגב בהקמת המשכן חטאו בני ישראל. לכן מקדימה אותם התורה לקרבנות חובה.

(לקוטי שיחות ח"ו ע' 9)

וְאִם-זִבַּח שְׁלָמִים קָרְבָּנוֹ אִם מִזֶּה-הַבְּקָר הוּא מִקְרִיב אִם-זִכָּר אִם-נִקְבָּה תָּמִים יִקְרִיבוּ לִפְנֵי יְהוָה: ב וּסְמֵךְ יָדוֹ עַל-רֹאשׁ קָרְבָּנוֹ וּשְׁחָטוּ פֶתַח אֹהֶל מוֹעֵד וּזְרָקוּ בְּנֵי אֹהֶל הַפְּהָגִים אֶת-הַדָּם עַל-הַמִּזְבֵּחַ סְבִיב: ג וְהִקְרִיב מִזִּבְחַ הַשְּׁלָמִים אִשָּׁה לַיהוָה אֶת-הַחֹלֶב הַמְכַסֶּה אֶת-הַקֶּרֶב וְאֵת פֶּלֶא-הַחֹלֶב אֲשֶׁר עַל-הַקֶּרֶב: ד וְאֵת שְׁתֵּי הַכְּלָיִת וְאֶת-הַחֹלֶב אֲשֶׁר עֲלֵהן אֲשֶׁר עַל-הַכֶּסֶלִים וְאֶת-הֵיתָרָת עַל-הַכֶּבֶד עַל-הַכְּלָיִת יִסִּירֶנָּה: ה וְהִקְטִירוּ אֹתוֹ בְּנֵי-אֹהֶל הַמִּזְבֵּחַ עַל-הָעֹלָה אֲשֶׁר עַל-הָעֵצִים אֲשֶׁר עַל-רֹאשׁ אִשָּׁה רֵיחַ נִיחַח לַיהוָה: ו וְאִם-מִן-הַצֹּאן קָרְבָּנוֹ לִזְבַּח שְׁלָמִים לַיהוָה זָכָר אֹו נִקְבָּה תָּמִים יִקְרִיבוּ: ז אִם-כֶּשֶׁב הוּא-מִקְרִיב אֶת-קָרְבָּנוֹ וְהִקְרִיב אֹתוֹ לִפְנֵי יְהוָה: ח וּסְמֵךְ אֶת-יָדוֹ עַל-רֹאשׁ קָרְבָּנוֹ וּשְׁחָט אֹתוֹ לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד וּזְרָקוּ בְּנֵי אֹהֶל הַפְּהָגִים אֶת-דָּמֹו עַל-הַמִּזְבֵּחַ סְבִיב: ט וְהִקְרִיב מִזִּבְחַ הַשְּׁלָמִים אִשָּׁה לַיהוָה חֹלֶבוֹ הָאֵלֶּיךָ תְּמִימָה לְעֹמֶת הָעֵצָה יִסִּירֶנָּה וְאֶת-הַחֹלֶב הַמְכַסֶּה אֶת-הַקֶּרֶב וְאֵת פֶּלֶא-הַחֹלֶב אֲשֶׁר עַל-הַקֶּרֶב: י וְאֵת שְׁתֵּי הַכְּלָיִת וְאֶת-הַחֹלֶב אֲשֶׁר עֲלֵהן אֲשֶׁר עַל-הַכֶּסֶלִים וְאֶת-הֵיתָרָת עַל-הַכֶּבֶד עַל-הַכְּלָיִת יִסִּירֶנָּה: יא וְהִקְטִירוּ הַכֹּהֵן

רש"י מדייק ומביא שלוש לשונות 'דברות', 'אמירות' ו'צוויים', כבא לומר "לא זו אף זו".
 "דברות": מובן שיקדים לשון של חבה, מפני שדבור הוא לשון קשה, ובכדי שלא להבהיל את השומע יקדים לשון רך. "אמירות": יכלנו לחשב שקדם 'אמירה' אין צריך לשון של חבה, מפני שאמירה היא לשון רכה, מחדש רש"י שגם קדם 'אמירות' נאמר לשון חבה. "צוויים": לכאורה ב'צוויים' היה מקום לחשב שלשון חבה מדיקה, מפני שצווי הוא אמירה מחלטת ואיתנה, ולשון חבה יכול להחליש את תקף הצווי. מחדש רש"י חדוש גדול יותר, שגם קדם ל'צוויים' נאמר לשון חבה.

(תורת מנחם - התוועדויות ח"ב ע' 488)

שליש: וְאִם-מִנְחַת מֵרַחֶשֶׁת קָרְבָּנְךָ סֵלֶת בְּשֶׁמֶן תַּעֲשֶׂה: ה וְהִבֵּאתָ אֶת-הַמִּנְחָה אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה מֵאֵלֶּה לַיהוָה וְהִקְרִיבָה אֶל-הַכֹּהֵן וְהִגִּישָׁה אֶל-הַמִּזְבֵּחַ: ו וְהָרִים הַכֹּהֵן מִן-הַמִּנְחָה אֶת-אִזְכָּרֶתָהּ וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחַה אִשָּׁה רֵיחַ נִיחַח לַיהוָה: ז וְהִנֹּחַתְתָּ מִן-הַמִּנְחָה לְאֹהֶלן וּלְבָנָיו קֹדֶשׁ קִדְשִׁים מֵאִשֵּׁי יְהוָה: ח פֶּלֶא-הַמִּנְחָה אֲשֶׁר תִּקְרִיבוּ לַיהוָה לֹא תַעֲשֶׂה חֶמֶץ כִּי כֹל-שֶׂאֵל וְכֹל-דִּבְשׁ לֹא-תִקְטְרוּ מִמֶּנּוּ אִשָּׁה לַיהוָה: ט קָרְבַן רֵאשִׁית תִּקְרִיבוּ אֹתָם לַיהוָה וְאֶל-הַמִּזְבֵּחַ לֹא-יַעֲלוּ לְרֵיחַ נִיחַח: י וְכֹל-קָרְבַן מִנְחָתְךָ בַּמֶּלַח תִּמְלַח וְלֹא תִשְׁבִּית מֶלַח בְּרִית אֵלֶיךָ מֵעַל מִנְחָתְךָ עַל כֹּל-קָרְבָּנְךָ תִּקְרִיב מֶלַח: יא וְאִם-תִּקְרִיב מִנְחַת בְּבוּרִים לַיהוָה אֲבִיב קִלּוֹי פֹּאשׁ גֵּרֵשׁ פְּרָמֶל תִּקְרִיב אֶת מִנְחַת בְּבוּרֶיךָ: יב וְנָתַתָּ עֲלֶיהָ שֶׁמֶן וְשִׁמְתָה עֲלֶיהָ לְבִנָּה מִנְחָה הוּא: יג וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן אֶת-אִזְכָּרֶתָהּ מִגֵּרְשָׁהּ וּמִשִּׁמְנָהּ עַל כֹּל-לִבְנֹתָהּ אִשָּׁה לַיהוָה: פ

~ נקודות משיחות קודש ~

אדם פי יקריב מכם קרבן לה' (א, ב)
 בקרבנות נדבה דבר הענין (רש"י)

ההסבר מדוע התורה פותחת בדיני קרבנות יחיד ונא, ולא בקרבנות צבור, ובקרבנות יחיד מקדימה קרבנות נדבה לקרבנות חובה - למרות שלכאורה קרבנות צבור וחובה

אֶתֹּו אֶל־אֱהֹל מוֹעֵד: וְטָבַל הַכֹּהֵן אֶת־אֶזְבְּעוֹ בְּדָם וְהָיָה מִן־הַדָּם שִׁבַע פַּעַמִּים לִפְנֵי יְהוָה אֶת־פְּנֵי פְרֻכַת הַקֹּדֶשׁ: וּנְתַן הַכֹּהֵן מִן־הַדָּם עַל־קַרְנֹת מִזְבֵּחַ קַטְרֵת הַסַּמִּים לִפְנֵי יְהוָה אֲשֶׁר בְּאֱהֹל מוֹעֵד וְאֵת ׀ כָּל־דָּם הַפֶּה יִשְׁפֹךְ אֶל־יְסוּד מִזְבֵּחַ הָעֹלָה אֲשֶׁר־פָּתַח אֱהֹל מוֹעֵד: ׀ וְאֵת־כָּל־חֶלֶב פֶּר הַחֲטָאת יָרִים מִמֶּנּוּ אֶת־הַחֶלֶב הַמְכַסֶּה עַל־הַקָּרֵב וְאֵת כָּל־הַחֶלֶב עַל־הַקָּרֵב: ׀ וְאֵת שְׁתֵּי הַכְּפָלִית וְאֶת־הַחֶלֶב אֲשֶׁר עֲלִיהֶן אֲשֶׁר עַל־הַכֶּסֶלִים וְאֶת־הִיתָרֹת מִשׁוֹר זֶבַח הַשְּׁלָמִים וְהַקְטִירִם הַכֹּהֵן עַל מִזְבֵּחַ הָעֹלָה: ׀ וְאֶת־עֹזֵר הַפֶּה וְאֶת־כָּל־בִּשְׂרוֹ עַל־רֹאשׁוֹ וְעַל־כַּרְעָיו וְקַרְבּוֹ וּפְרָשׁוֹ: ׀ וְהוֹצִיא אֶת־כָּל־הַפֶּה אֶל־מַחוּץ לַמַּחֲנֶה אֶל־מְקוֹם טָהוֹר אֶל־שִׁפְךְ הַדָּשָׁן וְשָׂרַף אֹתוֹ עַל־עֵצִים בְּאֵשׁ עַל־שִׁפְךְ הַדָּשָׁן יִשָּׂרַף: פ ׀ וְאִם כָּל־עֲדַת יִשְׂרָאֵל יִשְׁגּוּ וְנִעְלַם דְבָר מֵעֵינֵי הַקָּהָל וְעָשׂוּ אַחַת מִכָּל־מִצְוֹת יְהוָה אֲשֶׁר לֹא־תַעֲשִׂינָהּ וְאָשְׂמוּ: ׀ וְנֹדַעַה הַחֲטָאת אֲשֶׁר חָטְאוּ עָלֶיהָ וְהִקְרִיבוּ הַקָּהָל פֶּר בֶּן־בֶּקָר לַחֲטָאת וְהִבְיִאוּ אֹתוֹ לִפְנֵי אֱהֹל מוֹעֵד: ׀ וְסָמְכוּ וְקָנִי הַעֲדָה אֶת־יָדֵיהֶם עַל־רֹאשׁ הַפֶּה לִפְנֵי יְהוָה וְשָׁחַט אֶת־הַפֶּה לִפְנֵי יְהוָה: ׀ וְהִבְיִא הַכֹּהֵן הַמְּשִׁיחַ מִדָּם הַפֶּה אֶל־אֱהֹל מוֹעֵד: ׀ וְטָבַל הַכֹּהֵן אֶזְבְּעוֹ מִן־הַדָּם וְהָיָה שִׁבַע פַּעַמִּים לִפְנֵי יְהוָה אֵת פְּנֵי הַפְּרֻכַת: ׀ וּמִן־הַדָּם יִתֵּן ׀ עַל־קַרְנֵי הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר לִפְנֵי יְהוָה אֲשֶׁר בְּאֱהֹל מוֹעֵד וְאֵת כָּל־הַדָּם יִשְׁפֹךְ אֶל־יְסוּד מִזְבֵּחַ הָעֹלָה אֲשֶׁר־פָּתַח אֱהֹל מוֹעֵד: ׀ וְאֵת כָּל־חֶלְבּוֹ יָרִים מִמֶּנּוּ וְהַקְטִיר הַמִּזְבֵּחַ: ׀ וְעָשָׂה לִפְרָ כַּאֲשֶׁר עָשָׂה לִפְרָ הַחֲטָאת כֵּן יַעֲשֶׂה־לּוֹ וְכַפֵּר עֲלֵהֶם הַכֹּהֵן וְנִסְלַח לָהֶם: ׀ וְהוֹצִיא אֶת־הַפֶּה אֶל־

הַמִּזְבֵּחַ לֶחֶם אִשָּׁה לַיהוָה: פ ׀ וְאִם־עָזוּ קַרְבָּנוֹ וְהִקְרִיבוּ לִפְנֵי יְהוָה: ׀ וְסָמְךְ אֶת־יָדוֹ עַל־רֹאשׁוֹ וְשָׁחַט אֹתוֹ לִפְנֵי אֱהֹל מוֹעֵד וְזָרְקוּ בְּנֵי אֹהֲרָן אֶת־דָּמּוֹ עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב: ׀ וְהִקְרִיב מִמֶּנּוּ קַרְבָּנוֹ אִשָּׁה לַיהוָה אֶת־הַחֶלֶב הַמְכַסֶּה אֶת־הַקָּרֵב וְאֵת כָּל־הַחֶלֶב אֲשֶׁר עַל־הַקָּרֵב: ׀ וְאֵת שְׁתֵּי הַכְּפָלִית וְאֶת־הַחֶלֶב אֲשֶׁר עֲלִיהֶן אֲשֶׁר עַל־הַכֶּסֶלִים וְאֶת־הִיתָרֹת עַל־הַכֶּבֶד עַל־הַכְּפָלִית יִסִּירֶנָּה: ׀ וְהַקְטִירִם הַכֹּהֵן הַמִּזְבֵּחַ לֶחֶם אִשָּׁה לַרִיחַ גִּיחֹחַ כָּל־חֶלֶב לַיהוָה: ׀ חֲקַת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם בְּכֹל מוֹשְׁבֵתֵיכֶם כָּל־חֶלֶב וְכָל־דָּם לֹא תֹאכְלוּ: פ

~ נקודות משיחות קודש ~

קַל חֶלֶב לַה' (ג, טו)

הַרְצָאָה לְזִכְרוֹת עֲצָמוֹ - נִכְף יִצְרוֹ הַרְעֵ, וְהִבִּיא קַרְבָּנוֹ מִן הַנִּפְּה הַמְּשַׁבַּח בְּיוֹתֵר שְׁבָאוֹתוֹ הַמִּין שִׁבְיָא מִמֶּנּוּ . . . וְכֵן הוּא אוֹמֵר: קַל חֶלֶב לַה' (רמב"ם סוף הל' איסורי מזבח)

לְכַאוֹרָה הִיָּה צָרִיף הַרְמַב"ם לְפָרֵשׁ "כָּל חֶלֶב לַה'", שֶׁעַל הָאָדָם לְהִבִּיא מִן הַמְּבַחֵר וְהַמְּשַׁבַּח שֶׁבְּכֹל הַמִּינִים? וְיִשׁ לֹמֵר, "כָּל חֶלֶב לַה'" הוּא בְּטוֹי לְהַכְרֵת הָאָדָם בְּכַעְלוֹתוֹ שֶׁל הַקָּב"ה עַל כָּל הָעוֹלָם כְּלוּ - לַה' הָאָרְץ וּמְלוֹאָהּ - וְלִבְנֵי מִקְרִיב מִן הַמְּבַחֵר וְהַמְּשַׁבַּח. וְהִיָּת שֶׁבְּבִרְיָאָה כְּלוּלִים מִינֵים שׁוֹנִים, חֲלָקִים יָפִים וּמְשַׁבְּחִים וְחֲלָקִים פְּשׁוּטִים וְגִרְוּעִים, צָרִיף לֹמֵר שֶׁ"כָּל חֶלֶב לַה'" מְדַבֵּר עַל הַמְּבַחֵר וְהַמְּשַׁבַּח שְׁבָאוֹתוֹ מִין. כִּי בְּכֹל מִין וּמִין, הַמְּשַׁבַּח וְהַגְּרוּעַ, צָרִיף לְגַלוֹת שֶׁהֵם בְּכַעְלוֹתוֹ שֶׁל הַקָּב"ה.

(לקוטי שיחות חט"ו ע' 23)

חֲמִישִׁי ד ׀ וְיִדְבֵר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: ׀ דְּבַר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר נִפְשׁ בִּי־תַחֲטָא בְּשִׁגְוָה מִכָּל מִצְוֹת יְהוָה אֲשֶׁר לֹא תַעֲשִׂינָהּ וְעָשָׂה מֵאַחַת מֵהֵנָּה: ג ׀ אִם הַכֹּהֵן הַמְּשִׁיחַ יַחֲטָא לְאִשְׁמַת הָעַם וְהִקְרִיב עַל הַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא פֶּר בֶּן־בֶּקָר תָּמִים לַיהוָה לַחֲטָאת: ׀ וְהִבְיִא אֶת־הַפֶּה אֶל־פָּתַח אֱהֹל מוֹעֵד לִפְנֵי יְהוָה וְסָמְךְ אֶת־יָדוֹ עַל־רֹאשׁ הַפֶּה וְשָׁחַט אֶת־הַפֶּה לִפְנֵי יְהוָה: ׀ וְלָקַח הַכֹּהֵן הַמְּשִׁיחַ מִדָּם הַפֶּה וְהִבְיִא

מחוץ למחנה ושרף אתו כאשר שרף את הפר הראשון חטאת הקהל הוא: פ כ אשר נשיא יחטא ועשה אחת מכל מצות יהוה אלהיו אשר לא תעשינה בשגגה ואשם: ז או הודע אליו חטאתו אשר חטא בה והביא את קרבנו שעיר עזים וזכר תמים: ח וסמך ידו על ראש השעיר ושחט אתו במקום אשר ישחט את העלה לפני יהוה חטאת הוא: ט ולקח הכהן מדם החטאת באצבעו ונתן על קרנת מזבח העלה ואת כל חלב הקטיר המזבחה פחלב זבח השלמים וכפר עליו הכהן מחטאתו ונסלח לו: פ

~ נקודות משיחות קודש ~

אדם כי יקריב מקם (א, ב)

מדוע מדגיש הכתוב "אדם כי יקריב מקם", דהיינו דוקא מבני ישראל, הרי להלכה גם נזרים יכולים להביא קרבנות נדבה? ויש לומר, שבפגישת הקרבנות נכתב מספר פעמים שהקרבן "אשה ריח ניחוח לה", ומסביר על כך רש"י: "נחת ריח לפני שאמרתי ונעשה רצוני". לכן מדגיש הכתוב, "אדם כי יקריב מקם", ה'נחת ריח' שנגרמת ע"י הקרבן, היא דוקא ע"י קרבנות בני ישראל, ולא קרבנות אמות העולם.

(לקוטי שיחות ח"ב ע"ב 5)

שישי כ ואם נפש אחת תחטא בשגגה מעם הארץ בעשתה אחת ממצות יהוה אשר לא תעשינה ואשם: ח או הודע אליו חטאתו אשר חטא והביא קרבנו שעיר עזים תמימה נקבה על חטאתו אשר חטא: ט וסמך את ידו על ראש החטאת ושחט את החטאת במקום העלה: ז ולקח הכהן מדמה באצבעו ונתן על קרנת מזבח העלה ואת כל חלב יסוד המזבח: ח ואת כל חלב יסוד המזבח פחלב זבח השלמים ומעל זבח השלמים והקטיר הכהן המזבחה לריח ניחוח ויחטא ויכפר עליו הכהן ונסלח לו: פ כ ואם פגש יביא קרבנו

לחטאת נקבה תמימה יביאנה: ז וסמך את ידו על ראש החטאת ושחט אתה לחטאת במקום אשר ישחט את העלה: ח ולקח הכהן מדם החטאת באצבעו ונתן על קרנת מזבח העלה ואת כל דמה ישפך אליסוד המזבח: ט ואת כל חלב יסוד המזבח פחלב זבח השלמים ומעל זבח השלמים והקטיר הכהן אתם המזבחה על אש יהוה וכפר עליו הכהן על חטאתו אשר חטא ונסלח לו: פ ח ונפש פיתחטא ושמה קול אלה והוא עד או ראה או ידע אם לוא יגיד ונשא עונו: ז או נפש אשר תגע בכל דבר טמא או בנבלת חיה טמאה או בנבלת בהמה טמאה או בנבלת שרץ טמא ונעלם ממנו והוא טמא ואשם: ח או כי יגע בטמאת אדם לכל טמאתו אשר יטמא בה ונעלם ממנו והוא ידע ואשם: ז או נפש כי תשבע לבטא בשפתים להרע או להיטיב לכל אשר יבטא האדם בשבעה ונעלם ממנו והוא ידע ואשם לאחת מאלה: ח והיה כייאשם לאחת מאלה והתודה אשר חטא עליה: ו והביא את אשמו ליהוה על חטאתו אשר חטא נקבה חטא מן הצאן פשפה או שעירת עזים לחטאת וכפר עליו הכהן מחטאתו: ו ואם לא תגיע ידו הי שה והביא את אשמו אשר חטא שתי תרים או שני בני יונה ליהוה אחד לחטאת ואחד לעלה: ח והביא אתם אל הכהן והקריב את אשר לחטאת ראשונה ומלך את ראשו ממול ערפו ולא יבדיל: ט והזה מדם החטאת על קיר המזבח והנשא בדם ימצה אליסוד המזבח חטאת הוא: ו ואת השני יעשה עלה כמשפט וכפר עליו הכהן מחטאתו אשר חטא ונסלח לו: ח

הוא אֵשׁם אֵשׁם לַיהוָה: פּ כַּוְדִּבְרֵי יְהוָה
 אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: כַּ נֶּפֶשׁ כִּי תַחֲטָא וּמַעַלָּה
 מֵעַל בַּיהוָה וּכְחֹשׁ בַּעֲמִיתוֹ בִּפְקֻדוֹן אוֹ־
 בַּתְּשׁוּמַת יָד אוֹ בְגֹזֵל אוֹ עֵשֶׂק אֶת־עֲמִיתוֹ:
 כַּ אוֹ־מִצָּא אַבְדָּה וּכְחֹשׁ בָּהּ וּנְשַׁבַּע עַל־שֹׁקֵר
 עַל־אֲחֵת מִכָּל אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה הָאָדָם לַחֲטָא
 בַּהֲנָה: כַּ וְהָיָה כִּי־יַחֲטָא וְאֵשׁם וְהָשִׁיב אֶת־
 הַגֹּזֵלָה אֲשֶׁר גָּזַל אוֹ אֶת־הַעֹשֶׂק אֲשֶׁר עֵשֶׂק אוֹ
 אֶת־הַפְּקֻדוֹן אֲשֶׁר הִפְקֵד אֹתוֹ אוֹ אֶת־הָאֲבָדָה
 אֲשֶׁר מָצָא: כַּ אוֹ מִכָּל אֲשֶׁר־יִשְׁבַּע עָלָיו לְשֹׁקֵר
 וְשִׁלְּם אֹתוֹ בְּרֹאשׁוֹ וְחִמְשָׁתָיו יֹסֵף עָלָיו לְאֲשֶׁר
 הוּא לוֹ יִתְּנֶנּוּ בַּיּוֹם אֲשֶׁמָתוֹ: כַּ וְאֶת־אֲשָׁמוֹ
 יָבִיא לַיהוָה אֵיל תָּמִים מִן־הַצֹּאן בַּעֲרֹבָד
 לְאֵשׁם אֶל־הַכֹּהֵן: כַּ וּכְפָר עָלָיו הַכֹּהֵן לִפְנֵי
 יְהוָה וְנִסְלַח לוֹ עַל־אֲחֵת מִכָּל אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה
 לְאֲשָׁמָה בָּהּ: פּפּ

~ נְקוּדוֹת מְשִׁיחוֹת קוּדֵשׁ ~

עם זו צרפתי לי תהלתי בספרו 'ישעי' מג, כא

השתמשות הפסוק בלשון נקבה - 'זו', ולא בלשון זכר
 'זה', יובן על-פי תורת החסידות: נקבה מורה על האדם
 שהוא בבחינת 'מקבל', דהינו שלו אין שאיפות ורצונות
 מעצמו, וכל בלו התבטלות לדבר שממנו מקבל. לכן
 משתמש הפסוק בלשון נקבה, לומר, רק אדם שנומצא
 בבחינת מקבל - בטול, יכול לספר בתהלתו של הקב"ה. אף
 אדם שאינו נמצא בתבטלות בפני הקב"ה אינו יכול לספר
 בתהלתו, כי לפני הקב"ה אין מקום למציאות עצמאית.

(תורת מנחם - התוודעויות ח"ה ע' 90)

חצי קריש

יתגדל ויתקדש שמה רבא. אמן בעלמא די ברא כרעותה
 וימליך מלכותה, ויצמח פורקנה ויקרב משיחה.
 אמן בתיובון וביזמיכון ובחני דכל בית ישראל, בענגלא
 ובזמן קריב ואמרו אמן: אמן יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי
 עלמאי. יתברך: יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמאי.
 יתברך, וישתבת, ויתפאר, ויתרום, ויתנשא, ויתהדר,

~ נְקוּדוֹת מְשִׁיחוֹת קוּדֵשׁ ~

מפני מה מתחילין לתינוקות בתורת פהנים, ואין מתחילין
 בקריאתה? אלא שהתינוקות טהורין והקרנות טהורין;
 כבאו טהורין ויתעסקו בטהורין (ויקרא רבה פ"ג, ג)
 אודות הקרבת הקרנות אצל נח, מצנית התורה
 שהקרנות היו 'מכל בהמה הטהורה ומכל העוף הטהור'
 - למרות שההבדל בין קרנות טהורים לשאינם טהורים
 נקבע רק במתן תורה, מספרת התורה ששנים קדם לכן היתה
 השפעה בעולם על-ידי התורה והמצוות, עד כדי השפעה
 על התנהגותו של נח בהקרבת הקרנות. לכן מתחילים ילדי
 ישראל ללמד תורה בענין הקרנות, ללמדם שכמו שהקרבת
 הקרנות קדם מתן-תורה השפעה מהתורה והמצוות, כך
 חזקה שלקדם צריכים להיות משפיעים מהתורה והמצוות,
 למרות שצדין אינם חבים במצוות - על-דרך המצב שקדם
 למתן תורה.

(לקוטי שיעור חכ"ב ע' 1)

שביעי י' ואם־לא תשיג ידו לשתי תרים או לשני
 בני־יונה והביא את־קרבתו אשר חטא עשירת
 האפה סלת לחטאת לא־ישים עליה שמן
 ולא־יתן עליה לבנה כי חטאת הוא: י' והביאה
 אל־הכהן וקמץ הכהן | מִמֶּנָּה מְלֹא קִמְצוֹ
 אֶת־אֲזִבְרָתָהּ וְהִקְטִיר מִזֹּבְחָהּ עַל אִשֵּׁי יְהוָה
 חֲטָאת הוּא: י' וּכְפָר עָלָיו הַכֹּהֵן עַל־חֲטָאתוֹ
 אֲשֶׁר־חֲטָא מֵאֲחֵת מֵאֵלָה וְנִסְלַח לוֹ וְהִיְתָה
 לִכְהֵן כַּמִּנְחָה: ס י' וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
 לֵאמֹר: כַּ נֶּפֶשׁ כִּי־תַחֲטָא מֵעַל וְחֲטָא בַּשְּׁגָוָה
 מִקִּדְשֵׁי יְהוָה וְהָבִיא אֶת־אֲשָׁמוֹ לַיהוָה אֵיל
 תָּמִים מִן־הַצֹּאן בַּעֲרֹבָד כַּסֵּף־שִׁקְלִים בְּשִׁקְלֵ־
 הַקֹּדֶשׁ לְאֵשׁם: כַּ וְאֶת אֲשֶׁר חָטָא מִן־הַקֹּדֶשׁ
 יִשְׁלֵם וְאֶת־חֲמִישָׁתוֹ יֹסֵף עָלָיו וְנָתַן אֹתוֹ לַכֹּהֵן
 וְהַכֹּהֵן יְכַפֵּר עָלָיו בְּאֵיל הָאֵשׁם וְנִסְלַח לוֹ: פ
 י' וְאִם־נִפְשׁ כִּי תַחֲטָא וְעִשְׂתָּה אֲחֵת מִכָּל־מִצְוֹת
 יְהוָה אֲשֶׁר לֹא תַעֲשִׂינָה וְלֹא־יָדַע וְאֵשׁם וְנִשָּׂא
 עֹנֹו: י' וְהָבִיא אֵיל תָּמִים מִן־הַצֹּאן בַּעֲרֹבָד
 לְאֵשׁם אֶל־הַכֹּהֵן וּכְפָר עָלָיו הַכֹּהֵן עַל שְׁגֹגָתוֹ
 אֲשֶׁר־שָׁגָג וְהוּא לֹא־יָדַע וְנִסְלַח לוֹ: י' אֵשׁם

אֶתֹּו בְּרֵאשׁוֹ וַחֲמֻשְׁתָּיו יִסַּף עָלָיו לְאֲשֶׁר הוּא לֹו
 יִתְנַנְּנוּ בַּיּוֹם אֲשֻׁמְתוּ: כה וְאֶת־אֲשֻׁמּוֹ יָבִיא לַיהוָה
 אֵיל תָּמִים מִן־הַצֹּאֵן בְּעֶרְפֶּךָ לְאֲשֵׁם אֶל־הַכֹּהֵן:
 כו וְכִפֹּר עָלָיו הַכֹּהֵן לִפְנֵי יְהוָה וְנִסְלַח לֹו
 עַל־אֲחַת מִכָּל אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה לְאֲשֻׁמָּה כֹּה: פפפ

וּתְעַלָּה, וּתְתַלַּל, שְׂמֵה דְקִדְשָׁא בְּרִידָה הוּא. אַמֵּן לְעֵלָא מִן
 כָּל בְּרַכְתָּא וְשִׁירְתָּא, הַשְׁבַּחְתָּא וְנַחֲמָתָא, דְאַמִּירָן
 בְּעֵלְמָא, וְאַמְרוּ אַמֵּן: אַמֵּן

מפסיר כה או מכל אשר־ישבע עליו לישקר ושלם

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה - אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וזאת התורה, אשר־שם משה לפני בני ישראל:

עֲזַרְחִיים היא למחזיקים בה, ותמכיה מאשר. דרכיה דרכי־נעם, וכל־נתיבותיה שלום. ארף ימים בימינה, בשמאלה עשר וכבוד. יי חפץ למען צדקו, וגדיל תורה ויאדיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפנייה

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בַּנְּבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדַבְרֵיהֶם
 הַנְּאֻמִּים בְּאֵמַת בְּרוּךְ אַתָּה יי הַפּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמִשְׁנֵה עֲבָדָו וּבִישְׂרָאֵל
 עֲמֹו וּבְנְבִיאֵי הָאֵמַת וְצַדִּיק:**

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליוזר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הוקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

עטרת מרים

כא עס־זו וְצַרְתִּי יִצְרַתִּי לִי לְעַם, למען תהלתי ויספרו: כב מדוע ולא־אתי קראת יעקב עד עתה, אלא פנית אחרי עבדך וזה כי פאילו יגעתי בי וישׂראל היו עבדתי ומצותי עליך לטורה, אשאך בפה הזעמתי, הלא: כג לא־הביאת לי שיה עליך כי אם לעבדך וזה וזבחיך לא כבדתני לא העבדתוך עבדך וזה במנחה כי

הפטרה לפרשת ויקרא לקריאה בציבור

ולשמו"ת בישעיה פרק מג

כא עס־זו וְצַרְתִּי לִי תְהַלְתִּי וְיִסְפְּרוּ:

כב וְלֹא־אֲתִי קָרָאתָ יַעֲקֹב כִּי־יִנְעַמְתָּ בִּי

יִשְׂרָאֵל: כג לֹא־הִבִּיאתָ לִי שֵׁה עֲלֵתִיךָ

וּזְבַחִיךָ לֹא כִבַּדְתָּנִי לֹא הֶעֱבַדְתִּיךָ

שי למורא

כא) עם זו וְצַרְתִּי לִי, העם אשר וצרתי להיות לי לעם. תהלתי ויספרו, למען ויספרו תהלתי על הנסים שאעשה להם. כב) ולא אתי קראת יעקב, אכל אתה יעקב לא קראת אותי, כי פנית אחר עבדך וזה. כי ינעמת בי, כי נעשית יגע ועפר בעבדתי ובכלת את עבדתי הקרבנות. כג) לא הביאת לי וגו', זה היה בימי אהו מלך יהודה שפסל עבדות

לא צויתי להקטיר רק הקומץ ולא הוגעתיו בלבונה כי לא צויתי להרבות בלבונה: כד לא־קנית לא הערכת לקנות לי בפסח קנה מין בושם, להקטיר על המזבח כי היתה גדלה לרוב בירושלים וחלב זבוח לא הרויטני כי לא צויתי רק על יתרת הכבד ושתי הפליות והאלה אך העברתני בקרבן המזבח בחטאתיך שאתה מביא לי

לכפר עליהם הוגעתני נתנעתי בעונתיך שהם עונות מיד: כה אנכי אנכי הוא שמחתי מאן ואני מחה פשעיו גם עתה למעני ולא בצדקתך ולא בצדקת אבותיך וחטאתיך לא אוזר לכל שאר רחשם כלל: כו הזבירני אם יש לך איזה זכות ופננה כנגדי להועלתך נשפטה יחד נדבר דברנו לראות הדין עם מי ונתפחה עליהם אם יש ממש בדברך ספר אתה תחילה למען תצדק: כז אביך הראשון אבותיך הראשונים - שהם הדורות שהיו בזמן הכית חטאו לנגדי ומליציך שהם הפתנים והנביאים פשעו בי ולכן: כח ואחלל שרי קדש שהם המליצים שלך הפתנים והנביאים ואתנה אתכם לחרם ושממון יעקב וישראל לגדופים לחרפה, שגדפו על תורכם וקדושתם: א ועתה שמע יעקב עבדי וישראל בחרתי בו את הטובה המיועדת לבוא: ב פה־אמר יהוה עשך ויצרך מבטון יעורך מעת צאתך מבטון יעורך לא־תירא עבדי יעקב וישראל העם הישר בחרתי בו: ג פני כמו שאצק־מים על־צמא על ארץ צמאה וגו' ונזלים על־יבשה פן אצק רוחי רצוני הטוב על־יורעך הפנים הגדולים וברכתי על־צאצאיך תלדים חסנים: ד וצמחו וירבו וירבו פאילו היו נתונים בבין החציר פערבים פערבי נחל השתולים על־

יבלי פלגי מים הצומחים וגדלים מהר: ה זה יאמר ליהוה אני אלו צדיקים גמורים וזה חסנים בני רשעים וקרא את עצמו בשם־יעקב להיות צדיקים כמוהו וזה בעלי תשובה יכתב ידו מתחב את עצמו לשוב ליהוה ובשם ישראל יכנה אלו הנרים מתננים: ו פה־אמר יהוה מלך ישראל וגאלו יהוה צבאות אני ראשון קודם בריאת העולם ואני

בית המקדש. לא העברתיך במנחה וגו', לא הפלתי עליך עבודה קשה והוצאה מרבה בהבאת המנחה, כי מנחה מקטירים רק קמין מנחה. וכן לא צויתי להרבות בלבונה. כד קנה, הוא קנה־בשם וחלב זבוח לא הרויטני, כי לא הקרבתם לפני. אך העברתני בחטאתיך וגו', אני לא העברתיך,

אבל אתה העברתני בחטאתיך, שהם היו עלי לטרה. ועם כל זה ככלתי משאכם ולא פליתי אתכם. כה למעני, לא בצדקתך, אלא למעני שלא יחלל שמו פעמים אם אעשה עמכם כלה בחטאיכם. כו הזבירני, פאדם האומר להביר, הזביר אותי מה גמול יש לך עלי. נשפטה יחד, נברר דברנו לראות עם מי הדין. ספר אתה, ספר אתה תחלה. כלומר, אף אם תספר אתה בתחלה, לא תהיה צדיק נגדי. כז אביך הראשון חטא, אדם הראשון חטא באכלו מעץ הדעת, וכל־שבן אתם שנולדתם מאיש ואשה. ומליציך, אפלו המליצים שאתה סומך עליהם להמליץ טוב בערך, והם הכשרים שבודר, הנה גם הם פשעו בי. כח ואחלל שרי קדש, בשביל עונותיכם אעשה פלחין את השרים הקדושים שבכם. ואתנה לחרם, ואמסר לאבדון. לגדופים, לחרפות ולבוזות. א ועתה שמע, שמע לשוב לתורת. ב וישראל, פן קרויים ישראל, על שם שהוא העם הישר בין העמים. ג כי אצק מים על צמא וגו', כמו שאני יוצק מים על ארץ צמאה. אצק רוחי על יורעך, פן אצק רצוני הטוב על יורעך. ד וצמחו בבין חציר, וצמחו וירבו במהירות כמו החציר הצומח במהרה. פערבים על יבלי מים, פערבי נחל השתולים על פלגי מים שעומדים בלחותם כל הימים. ה זה יאמר לה' אני, הצדיקים יאמרו, אני מעולם לה'

להאמין בו. וזה יקרא בשם יעקב, אלו חסנים גנים של רשעים, ולא יהיו נזמים אחר דעת אביהם הרשעים, אלא יקראו את עצמם בשם יעקב להיות צדיקים כמוהו. וזה יכתב ידו לה', אלו בעלי תשובה, שיחזכו את עצמם לשוב לה' כמו המתחב בכתב ידו. ובשם ישראל יכנה, אלו הנרים. ו אני ראשון, קדם בריאת העולם. ואני אחרון, לאחר שנגלה העולם.

אחרון לאחר שיקלה העולם ובמפלגתי אין אלהים: וזכוי הוא אשר
"כמוני יקרא לומר שהוא כמוני ויגידה ויערכה לי ויגיד ויערוך את כל
מה שהיה משומי עמ'עולם מעת שמתי כל הנבראים ועד עתה ואתיות
דברי מופת ואשר תבאנה ואת העתידות לבא יגידו למו להם:

ו) זכוי כמוני יקרא, וזי הוא אשר יקרא לומר שהוא כמוני. ויגידה ויערכה
לי, ויגיד ויערוך לפני. משומי עם עולם, הדברים הנעשים מעת שומי עם
עולם, כלומר מעת שקראתי את כל הנפשות שבועולם. ואתיות, ודברי מופת.
ואשר תבאנה, ואת העתידות לבוא. יגידו למו, וכי יוכלו להגיד את כל
אלה. ח) אל התפחדו, אל התפחדו

מאלהים אחרים. ואל תרהו, ואל
תחתו מהם (והוא גם כן ענין פחד).
הלא מאז השמעתיוך והגדתני,
הלא מאז בפעמך הר סיני השמעתיוך
והגדתני שאין אלוה מפלגתי. ואתם
לדי, ככתוב "אתה הראת לדעת כי ה'
הוא האלהים וגו'" (דברים ד, לה). ואין
צורך כל ידעתי, אין חוק בעולם אשר
לא ידעתי אני, וכאלו אמר, הלא אני
הוא הזותן פח לכל החוקים. ט)
והמודיהם, הפסילים שהם חמודים
להם. ועדיהם המה וגו', הפסילים
הם עדים בעצמם שלא יועילו, כי לא
יראו ולא ידעו מאומה, ואם כן איד
יועילו לאחרים. למען יבשו, העדות
ההיא הועיל למען יבשו החומדים
אותם. י) נסד, יצק. מלשון "פסל
ומפכה" (דברים כ, טו). יא) חכריו,
המתחברים אליו לעבד את פסל
יצירתו. וחרשים המה מאדם,
האמנים העושים את הפסל, הלא הם
מבני אדם, ואוד אפשר שיעשו אל.
יפחדו יבשו יחד, יפחדו מה' ויבשו
במעשיהם. יב) חרש ברזל מעצד,
האמן של מלאכת הברזל יעשה מעצד,
הוא כלי מפלי האמנים. ופעל בפחם,
על ידי הפחם מכעיר אש חזקה לרפד
את המתכת לעשות כמנו כלי אפנות.
גם רעב וגו', האמן, מרב חשקו
במלאכה ובשכר שקבל עליה, אפלו
פשוט לא יעוב מלאכתו, ועובד עד
שלא נשאר בו כח. וכשיצמא לא ישקה
מים, עד שיעשה ענה ויגע. יג) חרש

אלהים: ומי כמוני יקרא ויגידה
ויערכה לי משומי עם עולם ואתיות
ואשר תבאנה יגידו למו: ה אל התפחדו
ואל תרהו הלא מאז השמעתיוך
והגדתני ואתם עדי היש אלוה
מפלגתי ואין צורך בלידעתי: ט יצרי
פסל כלם תהו וְחַמוּדֵיהֶם בְּלִי־וְעִילוֹ
וְעַדֵיהֶם הִמָּה בְּלִי־יָרְאוּ וּבְלִי־יַדְעוּ לְמַעַן
יִבְשׁוּ: י מִי־יִצֵר אֵל וּפְסֵל נֹסֵף לְבַלְתִּי
הוֹעִיל: יא הֵן כָּל־חַבְרָיו יִבְשׁוּ וְחַרְשֵׁים
הִמָּה מֵאָדָם יִתְקַבְּצוּ כָּלָם יַעֲמָדוּ
יִפְחָדוּ יִבְשׁוּ יַחַד: יב חֲרָשׁ בְּרוֹזֶל מַעֲצֵד
וּפְעֵל בְּפָחֶם וּבְמִקְכוֹת יִצְרָהוּ וַיִּפְעֵלְהוּ
בְזָרוּעַ כְּחוֹ גַם־רַעַב וְאֵין פֶּחַ לֹא־שָׁתָה
מִיָּם וַיַּעַף: יג חֲרָשׁ עֵצִים נֹטָה קוֹ
יִתְאַרְהוּ בְשִׁרְדַּי יַעֲשֶׂהוּ בְּמִקְצָעוֹת
וּבְמַחֲוֹנָה יִתְאַרְהוּ וַיַּעֲשֶׂהוּ כְּתַבְנִית
אִישׁ כְּתַפְאֶרֶת אָדָם לְשַׁבַּת בֵּית:
יד לְכַרְת־לוֹ אַרְזִים וַיִּקַּח תְּרוּהַ וְאַלּוֹן
וַיֹּאמְצִילוּ בַּעֲצֵי יַעַר נָטַע אֶרֶן וְגַשָּׁם

יג אם בא לעשות הפסל מעץ, כך רכבו של חרש עצים מתחילה נטה
קו' לשער כמה תחוד מן הסדן לצורת הפסל יתארהו בשירד מלשר אותו
במשור יעשהו במקצעות מחליקו באיזמל, ובמחוננה יעשה בו ציורים
עגולים יתארהו ויפשו ויעשהו כתבנית איש כתפארת אדם כמין
איש לשבת בית כי מקומנו לא ימוש: יד יש מי אשר ימריח לבוא בער
לכרת-לו ארזים לעשות כמנו הפסל ויקח תרוה ואלון עצים יפים ביותר

עצים נטה קו, וכשתשלם מלאכת המעצד, אז אמון העצים נטוה קו המדדה
על הקורה לחתכה בפעצד לפי רעיונו. יתארהו, יפחו. בשירד, מין ממוני
הצבע. פרוש אחר, סוג של מסור. במקצעות, כלים שהם מחליקים את כל
העץ. ובמחוננה, כלי להריסת עגולים, או לציר עגולים. יד) לכרת לו
ארזים, עוד יש מי שישחרר גם בריחת העצים מן העיר לצדד עשות הפסל.
תרוה ואלון, מיני עצי סרק. ויאמין לו בעצי יער, עושה לפסל חזקים

אכל אינם חוקים פֶּאֶר וְיִאֲמְרוּ לָךְ וּמִחֹק אוֹתוֹ בְּעֵצֵי בַמִּסְמָרִי עֲצֵי יַעַר וְיֵשׁ מִי אֲשֶׁר נָטַע אֶרֶן וּמִמֶּתִין עַד שֶׁיִּגְדֵל וְגִשְׁם יֵרֵד וְהֵאָרוֹן יִגְדֵל כִּי עוֹלָם כְּמִקְנָהוּ נִתְּנָה וְעֵתִידוֹן חֵם לִיתֵן אֶת הַיּוֹן: מִן מֵאוֹתוֹ הֵעִין עֲצָמוֹ וְהָיָה מִקְצָתוֹ לְאֲדָם לְבָעַר בּוֹ אֶת הָאֵשׁ, וּמִהֶעֱצִים חֵם וַיִּקַּח מֵהֶם וַיִּחַם לְהַתְחַמֵּם

מִשָּׂאָר עֲצֵי הַיַּעַר. נָטַע אֶרֶן וְגִשְׁם יִגְדֵל, וְיֵשׁ מִי שֶׁיִּטְרַח עוֹד יוֹתֵר, שְׂבוּמַע מִתְחַלֵּה נְטִיעָה שֶׁל עֵץ אֶרֶן טוֹב לְמִלְאָכָה, וּמִמֶּתִין עַד שֶׁהַגִּשְׁם יִגְדֵל וְהָיָה רָאוּי לְפֶסֶל. טוֹ) וְהָיָה לְאֲדָם לְבָעַר, מֵאוֹתוֹ הֵעִין עֲצָמוֹ וְהָיָה מִקְצָתוֹ לְצַרְכֵי אָדָם לְהִבְעִיר בּוֹ אֶת הָאֵשׁ. וַיִּחַם, חֵם אֶת גּוֹפוֹ בְּזִמְן הַקָּר. אֶף יִשְׁקֵי, יִסִּיק אֶת

בו אֶף-יִשְׁקֵי וְיִסִּיק הַתְּנוּר וְאִפְּהָ לְחֵם מֵהֶם יִקַּח אֶף-יִפְעֵל-אֵל וַיִּשְׁתַּחֲוּ אֵלָיו גַּם עֲשָׂהוּ פֶסֶל וַיִּסְגְּדוּ-לָמוֹ לוֹ: מִן חֲצִיּוֹ מִקְצָתוֹ שָׂרָף בְּמוֹ בַתּוֹךְ אֲשֶׁר עַל-חֲצִיּוֹ מִקְצָתוֹ בְּשָׂר יֵאָכֵל כִּי יִצְלַח צְלִי וַיֵּאָכֵל וַיִּשְׂבַּע אֶף-יָחֹם בְּשׂוֹר וַיִּשְׂמַח וַיֹּאמֶר הֲאֵח חֲמוּתִי הִנֵּה חֲמוּמִי אֶת עֲצָמֵי רְאִיתִי אִוֵּר אֶף תְּנַחֲמִי לְהוֹיֵת יוֹשֵׁב בְּאוֹר הָאֵשׁ: יוֹ וְשִׁאֲרֵיתוֹ הַנִּשְׂאָר מִהֵעֵן לֹאֵל עֲשֵׂה לְפֶסֶל וְהוּוֹ הָאֵל שְׂלוֹ, וַיִּסְגְּדוּ-לָךְ בְּכַרְעִיָּה וַיִּשְׁתַּחֲוּ לוֹ בְּפִשְׁטוֹ יָדָם וְרַגְלָם וַיִּתְפַּלֵּל אֵלָיו וַיֹּאמֶר הַצִּילֵנִי מִי אֵלֵי אֲתָהּ: יח לֹא יִדְעוּ אִין בְּהֵם דַּעַת וְלֹא יִבְיֵנוּ אִין בְּהֵם בִּינָה מִיַּד הַיַּעַר הַרַע טַח מִרַח טִיח לְגִדּוֹם מִרְאוֹת עֵינֵיהֶם שְׁעֵינֵיהֶם לֹא יִרְאוּ כִּי מִהֶשְׁכִּיל לְבַתֶּם לָכֵם לֹא יִבִּיעוּ: יט וְלֹא-יָשִׁיב אֵינוֹ נִתֵּן אֶל-לִפּוֹ לִבְחוֹן בְּדַבָּר, וְאִין בּוֹ וְלֹא דַעַת וְלֹא-תִבְנֶה לְאִמֵּר הֲלֹא חֲצִיּוֹ שָׂרְפָתִי בְּמוֹ-אֵשׁ וְאֶף אֶפְתִּי עַל-גַּחְלִיוֹ לְחֵם וְאִצְלָה בְּשָׂר וַאֲכַל וַיִּתְרוֹ לְתוֹעֵבָה לְתוֹעֵבָה אֲעֲשֶׂה לְפֶסֶל מִחֻזֵּב בְּעֵינֵי ה', וַיֹּאדֵךְ לְבֹל עֵץ אֲסֻגֹּד אֲשַׁמְחֶה: כ רַעַה אֲפֹר לֵב לְבוֹ אֲשֶׁר הוֹתֵל הַטְּהוֹ לַעֲשׂוֹת לוֹ רוּעָה שֶׁל אֲפֹר הַדְּמוּת שֶׁנִּשְׂרַף חֲצִיו וְעֲשֵׂה אֲפֹר, אֶף הַאֲפוֹן הַעוֹשֶׂה הַפֶּסֶל וְלֹא-יִצְוֵל אֶת-נַפְשׁוֹ וְלֹא יֹאמֵר הֲלֹא מִה שְׁעֵשִׂיתִי הוּא שְׂקָר בְּיַמִּינִי וְאִין בּוֹ תוֹעֵלֶת מִי מַעֲשֵׂה יְדֵי הוּא: כא אִם הַגּוֹיִם לֹא יִבְיֵנוּ אֶת זֹאת וְזָכַר-אֱלֹהֵי הַדְּבָרִים יַעֲקֹב וְיִשְׂרָאֵל וְלֹא תִתְחַמֵּם

וַיִּגְדֵּל: טו וְהָיָה לְאֲדָם לְבָעַר וַיִּקַּח מֵהֶם וַיִּחַם אֶף-יִשְׁקֵי וְאִפְּהָ לְחֵם אֶף-יִפְעֵל-אֵל אֵל וַיִּשְׁתַּחֲוּ עֲשָׂהוּ פֶסֶל וַיִּסְגְּדוּ-לָמוֹ: טז חֲצִיּוֹ שָׂרָף בְּמוֹ-אֵשׁ עַל-חֲצִיּוֹ בְּשָׂר יֵאָכֵל וְיִצְלַח צְלִי וַיִּשְׂבַּע אֶף-יָחֹם וַיֹּאמֶר הֲאֵח חֲמוּתִי רְאִיתִי אִוֵּר: יז וְשִׁאֲרֵיתוֹ לֹאֵל עֲשֵׂה לְפֶסֶל וַיִּסְגְּדוּ-לָךְ וַיִּשְׁתַּחֲוּ וַיִּתְפַּלֵּל אֵלָיו וַיֹּאמֶר הַצִּילֵנִי מִי אֵלֵי אֲתָהּ: יח לֹא יִדְעוּ וְלֹא יִבְיֵנוּ מִי טַח מִרְאוֹת עֵינֵיהֶם מִהֶשְׁכִּיל לְבַתֶּם: יט וְלֹא-יָשִׁיב אֶל-לִפּוֹ וְלֹא דַעַת וְלֹא-תִבְנֶה לְאִמֵּר הֲלֹא חֲצִיּוֹ שָׂרְפָתִי בְּמוֹ-אֵשׁ וְאֶף אֶפְתִּי עַל-גַּחְלִיוֹ לְחֵם אִצְלָה בְּשָׂר וַאֲכַל וַיִּתְרוֹ לְתוֹעֵבָה אֲעֲשֶׂה לְבֹל עֵץ אֲסֻגֹּד: כ רוּעָה אֲפֹר לֵב הוֹתֵל הַטְּהוֹ וְלֹא-יִצְוֵל אֶת-נַפְשׁוֹ וְלֹא יֹאמֵר הֲלֹא שְׂקָר בְּיַמִּינִי: כא וְזָכַר-אֱלֹהֵי יַעֲקֹב וְיִשְׂרָאֵל מִי עַבְדֵי-אֲתָהּ וַיִּצְרַתִּיךְ עַבְדֵי-לִי אֲתָהּ יִשְׂרָאֵל לֹא תִנְשָׁנִי:

הַתְּנוּר לְחַמְמוֹ חֻזֵּב. טו) הָאֵח, לְשׁוֹן שְׂמִחָה. חֲמוּתִי, חֲמוּמִי אֶת גּוֹפֵי רְאִיתִי אִוֵּר, שְׁלֵחַת אֵשׁ מֵאִדְרֵה. יז) וַיִּסְגְּדוּ לוֹ, וַיִּשְׁתַּחֲוּ לוֹ. יח) טַח מִרְאוֹת, כְּאֵלוֹ מִרְחַב בְּמִית וְלֹא יוֹכֵל לְרִאוֹת. יט) וַיִּתְרוֹ, וְזֹאת הַתְּנוּר מִמֶּנּוּ. לְתוֹעֵבָה אֲעֲשֶׂה, אֲעֲשֶׂה לְדָבָר שֶׁהוּא תוֹעֵבַת ה'. כ) רוּעָה אֲפֹר, לֵב הוֹתֵל הַטְּהוֹ, לְבוֹ אֲשֶׁר הוֹתֵל עַל יְדֵי הַיַּעַר הַרַע, הַקְּרוֹ לַעֲשׂוֹת לוֹ רוּעָה שֶׁל אֲפֹר, שֶׁהוּא בּוֹל הֵעֵן אֲשֶׁר חֲצִיו נַעֲשֶׂה אֲפֹר, וְגַם הַפֶּסֶל יִשׁוּב אֵל הַאֲפֹר כְּשִׁינְשָׂרְפָהוּ. וְלֹא יִצְוֵל אֶת נַפְשׁוֹ וְגו', הַאֲפוֹן עוֹשֶׂה הַפֶּסֶל הָיָה צָרִיךְ לְהַצִּיל אֶת נַפְשׁוֹ בְּאִמְרוֹ "הֲלֹא שְׂקָר בְּיַמִּינִי". כא) וַיִּצְרַתִּיךְ עַבְדֵי לִי, כְּרִאֲתִיךְ לְהוֹיֵת לִי עֲבָד. לֹא תִנְשָׁנִי, לֹא תִתְּנֶה שְׂכֻחַ מִרְאֵי. כב) מְחִיתִי כְּעַבֵּד פְּשָׁעִיךְ וְגו', בְּמַצְרוֹם וּבְמִדְבָר מְחִיתִי פְּשָׁעִיךְ כְּעַבֵּד וְכַעֲנוּ גַם עִתָּה שׁוֹבָה אֵלַי. כִּי גֹאֲלִיתִיךְ, כִּי אֲנִי הוּא הַגּוֹאֵל אוֹתְךָ. כג) רָנּוּ, לְשׁוֹן רָנְנָה וְשְׂמִחָה. רָנּוּ שְׂמִימִם, עַל דְּרֹךְ מִשָּׁל כְּאֵלוֹ כֵּל הָעוֹלָם וְשִׂמַח בְּצֵאת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִתְּנַלּוֹת. כִּי עֲשֵׂה ה', שְׁעֵשִׂה מִה שֶׁהַכְּמִית לְאֵל אֶת יִשְׂרָאֵל. הַרְעִינוּ, בְּתוֹעֵבַת שְׂמִחָה תַּחְתִּינִית אֶרֶץ, יְסוּדוֹת הָאֶרֶץ. פְּצָחוּ, פָּתְחוּ פֶה לְהַרִים קוֹל וּבְיִשְׂרָאֵל וּתְפָאֵר, עַל יְדֵי גֹאֲלֵת יִשְׂרָאֵל וּתְפָאֵר בְּפִי בָל.

כב מְחִיתִי כְּעַבֵּד פְּשָׁעִיךְ וְכַעֲנוּ חֲטֹאֲתֶיךָ שׁוֹבָה אֵלַי כִּי גֹאֲלִיתִיךְ: כג רָנּוּ שְׂמִימִם כִּי-עֲשֵׂה יְהוָה הַרְעִינוּ תַּחְתִּינִית אֶרֶץ

אֲחֵרֵיהֶם כִּי עַבְדֵי-אֲתָהּ וְלֹא עַבְדֵי הָאֱלֹהִים וַיִּצְרַתִּיךְ כְּרִאֲתִיךְ לְהוֹיֵת עַבְדֵי-לִי וְאֲתָהּ יִשְׂרָאֵל לֹא תִנְשָׁנִי לֹא תִשְׁפַח: כב מְעוֹלָם מְחִיתִי כְּעַבֵּד הַמְּפֹרַע עַל יְדֵי הַרִים כִּן אֲמַתָּה אֶת פְּשָׁעִיךְ וְכַעֲנוּ חֲטֹאֲתֶיךָ שׁוֹבָה אֵלַי בְּתַשׁוּבָה כִּי עִתָּה גֹאֲלִיתִיךְ אֲנֹאֲךְ מִתְּנַלּוֹת: כג הוּא דְרֹךְ מִשָּׁל רָנּוּ שְׂמִימִם כִּי-עֲשֵׂה יְהוָה אֶת הַשְּׂמִימִם וּמִנְהִיג אֶת הַמַּעֲרָכִת, הַרְעִינוּ תַּחְתִּינִית אֶרֶץ כִּי גַם שָׁם וַיִּרְאֶה כְבוֹד ה' וַיִּשְׁתַּחֲוּ הַרִים רָנְנָה יַעַר וְכִלְעִין בּוֹ וּבִפְהוֹ יִבְרוּ הַשְּׂמִימִת? כִּי-גֹאֲלֵת יְהוָה יַעֲקֹב וּבְיִשְׂרָאֵל עַל יְדֵי גֹאֲלֵת יִשְׂרָאֵל וּתְפָאֵר:

פָּצְחוּ הָרִים רִנָּה יַעַר וְכָל־עֵץ בּוֹ פִּי־גֹאֵל יְהוָה יַעֲקֹב וּבְיִשְׂרָאֵל יִתְפָּאֵר:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בְּרוּךְ אַתָּה יי, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנְּאֻמָּן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שְׁפָל דְבָרָיו אִמַּת וְצַדִּיק: נְאֻמָּן, אַתָּה הוּא יי אֱלֹהֵינוּ וְנְאֻמָּנִים דְבָרֶיךָ, וְדַבֵּר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲזוֹר לֹא יֵשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נְאֻמָּן וְרַחֲמָן אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הָאֵל הַנְּאֻמָּן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיִּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נַפְשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׁמַּח בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יי. מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּכַנְיָהּ:

שְׂמַחְנוּ, יי אֱלֹהֵינוּ, בְּאַלְיָהוּ הַנְּבִיאַ עֲבֹדְךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ, בְּמַהֲרָה יָבוֹא וַיַּגֵּל לַבָּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אַחֲרָיִם אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בִשְׁם קִדְשֶׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שְׁלֹא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ אַתָּה יי, מִגֵּן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשְּׁבִיט הַזֶּה, שְׁנַתַּת לָנוּ יי אֱלֹהֵינוּ לְקִדְשָׁהּ וְלִמְנוּחָהּ, לְכַבוֹד וּלְתִפְאֳרָתָהּ. עַל הַכֹּל, יי אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ. יִתְבָּרַךְ שְׁמֶךָ בְּכִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ אַתָּה יי, מְקַדֵּשׁ הַשְּׁבִיט:

קריאת התורה למנחת שבת קודש

בְּגִדָיו וּלְבָשׁ בְּגָדִים אַחֲרָיִם וְהוֹצִיא אֶת־הַדֶּשֶׁן אֲחֵרָן וְאֶת־בְּנָיו לֵאמֹר זֹאת תּוֹרַת הָעֹלָה הוּא הָעֹלָה עַל־מִקְדָּה עַל־הַמִּזְבֵּחַ כָּל־הַלֵּילָה עַד־הַבֶּקֶר וְאֵשׁ הַמִּזְבֵּחַ תּוֹקֵד בּוֹ: וְלִבְשׁ הַכֹּהֵן מִדּוֹ בָד וּמִכְנָסִי־בָד וְלִבְשׁוֹ וְהָרִים אֶת־הַדֶּשֶׁן אֲשֶׁר תֹּאכַל הָאֵשׁ אֶת־הָעֹלָה עַל־הַמִּזְבֵּחַ וְשָׂמוּ אֶצֶל הַמִּזְבֵּחַ: (וי) וּפִשְׁטוּ אֶת־

בְּגִדָיו וּלְבָשׁ בְּגָדִים אַחֲרָיִם וְהוֹצִיא אֶת־הַדֶּשֶׁן אֲחֵרָן וְאֶת־בְּנָיו לֵאמֹר זֹאת תּוֹרַת הָעֹלָה הוּא הָעֹלָה עַל־מִקְדָּה עַל־הַמִּזְבֵּחַ כָּל־הַלֵּילָה עַד־הַבֶּקֶר וְאֵשׁ הַמִּזְבֵּחַ תּוֹקֵד בּוֹ: וְלִבְשׁ הַכֹּהֵן מִדּוֹ בָד וּמִכְנָסִי־בָד וְלִבְשׁוֹ וְהָרִים אֶת־הַדֶּשֶׁן אֲשֶׁר תֹּאכַל הָאֵשׁ אֶת־הָעֹלָה עַל־הַמִּזְבֵּחַ וְשָׂמוּ אֶצֶל הַמִּזְבֵּחַ: (וי) וּפִשְׁטוּ אֶת־

יִאכְלוּהָ: לֹא תֹאפֶה חֲמִץ חֶלְקֶם נִתְּתִי אֹתָהּ
 מֵאִשֵּׁי קֹדֶשׁ קֹדְשִׁים הוּא פְּחָטָאת וּכְאֶשֶׁם:
 כִּי פְּלִיזְכָר בְּבָנֶי אֶהְרֹן יִאכְלֶנָה חֶקֶעוֹלָם
 לְדַרְתֵיכֶם מֵאִשֵּׁי יְהוָה כֹּל אֲשֶׁר־יִגַע בָּהֶם
 יִקְדָּשׁ: פ

יְהוָה אֶלְפֵנֵי הַמִּזְבֵּחַ: הַהָרִים מִמֶּנּוּ בְּקִמְצוֹ
 מִסֵּלֶת הַמִּנְחָה וּמִשְׁמֶנֶה וְאֵת פְּלִי־הַלְבָנָה אֲשֶׁר
 עַל־הַמִּנְחָה וְהַקְטִיר הַמִּזְבֵּחַ רֵיחַ נִיחַח אֲזַפְרָתָהּ
 לַיהוָה: וְהַנֹּתֶרֶת מִמֶּנָּה יִאכְלוּ אֶהְרֹן וּבָנָיו
 מִצֹּאת תֹּאכַל בְּמָקוֹם קֹדֶשׁ בְּחֻצֵי אֹהֶל־מוֹעֵד

המשך ביאור למס' סנהדרין ליום שלישי עמ' 1

46 אָמַר רַבִּי יוֹהָנָן, מִבְּרַכְתּוֹ שֶׁל אוֹתוֹ רִשְׁעִי – בַּלְעַם, אֹתָהּ לָמַד מֶה
 47 הָיָה בְּלִמּוֹ לְקַלֵּל, שֶׁהָרִי נֹאמַר (דְּבָרִים כג ו) 'וְלֹא אָבָה ה' אֱלֹהֶיךָ
 48 לְשִׁמְעַע אֶל בַּלְעַם וַיִּחַף־ה' אֶלְהֵיךָ לֶךְ אֶת הַקִּלְלָה לְבָרְכָהּ, וְאִם
 49 כֵּן כָּל קִלְלָה שֶׁבִיקֶשׁ בַּלְעַם לֹמַר, נִחְפְּכָה לְבִרְכָה בְּאוֹתוֹ עֵינַי,
 50 מִבְּאֵר רַבִּי יוֹהָנָן; בִּיקֶשׁ בַּלְעַם לֹמַר שְׂלֵא יְהוּ לְהֶם בְּתֵי בְּנִסְיוֹת וּבְתֵי
 51 מִדְּרָשׁוֹת, וְהַפֵּךְ ה' אֶת דְּבָרָיו וְאָמַר 'מֶה מִזְכֵּי אֶהְיֶיךָ יַעֲקֹב' (במדבר
 52 כד ה), וְהֵינּוּ בְּתֵי מִדְּרָשׁוֹת. בִּיקֶשׁ לֹמַר שְׂלֵא תִשְׁרָה שְׂבִינָה עֲלֵיהֶם,
 53 וְהַפֵּךְ ה' אֶת דְּבָרָיו וְאָמַר 'וּמִשְׁפָּנוּתֶיךָ יִשְׂרָאֵל' (שם), שֶׁתִּשְׁרָה שְׂבִינָה
 54 עַל יִשְׂרָאֵל. בִּיקֶשׁ לֹמַר שְׂלֵא תִהְיֶה מְלֻבְּוֹתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל נִמְשַׁכְתָּ,
 55 וְאָמַר 'בְּנִתְּלִים נְפִי' (שם כד ו), שֶׁתִּיטָה וְתִתְאַרֵךְ הַמַּלְכוּת שֶׁל
 56 יִשְׂרָאֵל כְּנַחַל, שׁוֹרֵם תְּמִיד לֵלֵא הַפְּסָקָה. בִּיקֶשׁ לֹמַר שְׂלֵא יִהְיֶה
 57 לְהֶם יְיָתִים וּכְרָמִים, וְאָמַר 'בְּנִגְנוֹת עָלֵי נְהַר' (שם). בִּיקֶשׁ לֹמַר שְׂלֵא
 58 יִהְיֶה רִיחֹן שֶׁל יִשְׂרָאֵל נִדְּוָה, וְהוּוּ מִשֵּׁל לַכֹּךְ שְׂלֵא יִקְיִימוּ מִצְוֹת,
 59 וְאָמַר 'בְּאֶהְלִים נִטַע ה', וְרֵאֵהִלִּים' הוּא מִיָּן בְּשִׁמְיָם, וְהֵינּוּ שִׁיחָה
 60 רִיחֹן נִדְּוָה מִמִּצְוֹת. בִּיקֶשׁ לֹמַר שְׂלֵא יִהְיוּ לְהֶם מְלָכִים פְּעֻלֵי קוּמָה,
 61 וְאָמַר 'בְּאֶרְוִים עָלֵי מִים' (שם), וְהֵינּוּ שִׁיחֵיו מַלְכֵיהֶם גְּבוּהִים
 62 כְּאֶרְוִים. בִּיקֶשׁ לֹמַר שְׂלֵא יִהְיֶה לְהֶם מְלָךְ בְּן מְלָךְ, אֲלֵא יִמְרִדוּ
 63 בְּמַלְכָם וְיִמְלִיכוּ עֲלֵיהֶם מֶלֶךְ אַחֵר, וְיִרְבוּ בִּינְהֶם מַחְלוּקוֹת, וְאָמַר
 64 'וְיָלֵ מִים מִדְּלִי' (שם כד ו), וְהֵינּוּ, כְּמוֹ שֶׁהֵמִים נִדְּוִלִים מִהַדְּלִי עֲצוּמוֹ,
 65 כֵּךְ הַמַּלְכוּת תִּמְשַׁךְ מִבְּנֵי שֶׁל הַמֶּלֶךְ הַקְּדוּם, וְלֵא מִמָּקוֹם אַחֵר.
 66 בִּיקֶשׁ לֹמַר שְׂלֵא תִהְיֶה מְלֻבְּוֹתָן שׁוֹלְמָת פְּאוּמוֹת, וְאָמַר 'וְיָרְעוּ בְּמִים
 67 רַבִּים' (שם), שִׁישְׁלְטוּ עַל הָאוּמוֹת שֶׁמְכוּנִים מִים רַבִּים. בִּיקֶשׁ לֹמַר
 68 שְׂלֵא תִהְיֶה עֵזָה – חֻזְקָה מְלֻבְּוֹתָן, וְאָמַר 'וְיָרֵם מִמֶּנּוּ מְלִכּוֹ' (שם),
 69 וְהִתְרַגְּמוּ שֶׁל 'וְיָרֵם' הוּא 'וְיִתְקַף', כְּלוֹמַר שֶׁתִּהְיֶה מַלְכוּת יִשְׂרָאֵל
 70 תִּקְיֶפָה וְחֻזְקָה. בִּיקֶשׁ לֹמַר שְׂלֵא תִהְיֶה (אִימַת) [אִוִּימַת] מְלֻבְּוֹתָן –
 71 שְׂלֵא יִהְיוּ הָאוּמוֹת יִרְאִים מִמַּלְכוּת יִשְׂרָאֵל, וְאָמַר 'וְתִנְשָׂא
 72 מְלֻבְּוֹתָן', שֶׁתִּהְיֶה מַלְכוּתָם מְרוֹמַמַת וְהַכֵּל יִהְיוּ יִרְאִים מֵהֶם.
 73 הַגְּמָרָא מְבִיאָה מִימְרָא בְּעֵינַי בְּרַכּוֹתֵינוּ שֶׁל בַּלְעַם: אָמַר רַבִּי אַבָּא
 74 בְּרַ בְּהֵנָּה, בּוֹלָם – כֹּל בְּרַכּוֹתֵינוּ שֶׁל בַּלְעַם חֲדָרוּ לְקַלְלָהּ וְהִתְקִימוּ
 75 בִּישְׂרָאֵל, כְּפִי שֶׁהִיָּתָה כּוֹנְנָתָה בְּאִמַת, חוּץ מִבְּתֵי בְּנִסְיוֹת וּמִבְּתֵי
 76 מִדְּרָשׁוֹת, שְׂלֵא הִתְקִימָה קִלְלָתוֹ שְׂלֵא יִהְיוּ לִישְׂרָאֵל בְּתֵי כְּנִסְיוֹת
 77 וּבְתֵי מִדְּרָשׁוֹת. וּמוֹכִיחַ אֵת רַבִּי אַבָּא בְּרַ כְּהֵנָּה, שֶׁבְּאָמַר (דְּבָרִים כג
 78 ו) 'וַיִּחַף־ה' אֶלְהֵיךָ לֶךְ אֶת הַקִּלְלָה לְבָרְכָה כִּי אֶהְבֶּה ה' אֱלֹהֶיךָ,
 79 וְיֵשׁ לְדִיִּיק שֶׁנֹּאמְרָה בַּפְּסוּק 'קִלְלָה' בְּלִשׁוֹן יְחִיד, וְלֵא 'קִלְלוֹת',
 80 לְלַמַּד שֶׁרַק קִלְלָה אַחַת הִפֵּךְ ה' לְגַמְרֵי לְבִרְכָה, וְאֵילוֹ שֶׁאֵר
 81 הַקִּלְלוֹת לֹא נִחְפְּכוּ לְגַמְרֵי, אֲלֵא בְּסוּף הִתְקִימוֹ בִּישְׂרָאֵל.
 82 מִימְרָא נֹסֶפֶת: אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בְּרַ נְחֻמֵּי, אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, מֵאִי
 83 דְּבָרֵיכֶם – מִה פִּירוּשׁ הַפְּסוּק 'וְאֶמְנִים פְּעֻעֵי אוֹיְבֵי וְנִעְתְּרוֹת' [נִהַפְכוֹת
 84 מִהַנְּאֻמָּנוֹת] נְשִׁיכוֹת שׁוֹנָא, מִזְבֵּה קִלְלָה שְׂקִילָה אַחֵיהּ
 85 הַשִּׁילוּנֵי אֶת יִשְׂרָאֵל, יוֹתֵר מִבְּרַכָּה שְׂבָרְכֶם בַּלְעַם הַרְשָׁע, שֶׁהָרִי
 86 אַחֵיהּ הַשִּׁילוּנֵי קִרְלָל אֶת יִשְׂרָאֵל בְּלִשׁוֹן 'קְנָה' שֶׁנֹּאמְרָה (מַלְכִים א יד
 87 טו) 'וְהִקְּהָ ה' אֶת יִשְׂרָאֵל כְּאִשֶׁר יִנְדֹד הַקְּנָה בְּמִים' וְגו', כְּלוֹמַר, שִׁיחָה
 88 קְיוּמָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל חֲלוּשׁ מְאֹד, כְּקִיוּמוֹ שֶׁל הַקְּנָה בְּמִים, שְׁנֹדֵד
 89 מִמָּקוֹמוֹ מַחְמַת כֹּל סִיבָה קִטְנָה, אִמְנֵם בְּלִשׁוֹן זוּ יֵשׁ גַּם בְּרַכָּה, מֶה
 90 קְנָה זֶה עוֹמֵד בְּמָקוֹם מִים, וְנִיְעוּ

1 לִיָּה רַבָּא לְרַבָּה בְּרַ מְרִי, כְּתִיב בַּפְּסוּק שֶׁאִמְרוּ לוֹ עַבְדֵיךָ לְדוֹד הַמֶּלֶךְ,
 2 לְאַחֵר שְׂצִיחָה
 3 שִׁימְלִיכוּ אֶת שְׁלֹמֹה בְּנוֹ בַחֲיִיו, וְיִטַב אֱלֹהִים אֶת שֵׁם שְׁלֹמֹה מִשְׁמֶךָ
 4 (וְיִגְדַל [אֵת] כְּסָאוֹ מִכְּסֵאךָ' (מַלְכִים א א מו), הָאֵם אוֹרַח אֶרְעָא לְמִימְרָא
 5 לִיָּה לְמִלְכָא חֲבִי – וְכִי דִרְךְ אֶרְץ הִיא לֹמַר לְמַלְךְ כֵּן, שֶׁשֵּׁם בְּנוֹ
 6 יִגְדַל יוֹתֵר מִשְׁמוֹ, וְהָרִי הֵם מַחְלִישִׁים בְּכַךְ אֶת דַּעְתּוֹ שֶׁל דוֹד
 7 הַמֶּלֶךְ.
 8 מִתְרַצָּה הַגְּמָרָא: אָמַר לִיָּה רַבָּה בְּרַ מְרִי לְרַבָּא, 'מִעֵינִי' (קְאֻמְרָה)
 9 [קְאֻמְרִי] לִיָּה, כְּלוֹמַר, לֹא הִיָּתָה כּוֹנְנַתָּ שִׁיטְבַּת ה' אֶת שֵׁם שְׁלֹמֹה
 10 יוֹתֵר מִשְׁמוֹ שֶׁל דוֹד הַמֶּלֶךְ, אֲלֵא שִׁיטְבַּת שְׁמוֹ שֶׁל שְׁלֹמֹה כְּמוֹ
 11 שֶׁהִיָּה שְׁמוֹ שֶׁל דוֹד הַמֶּלֶךְ גְּדוּל, וְכֵן מִה שֶׁאִמְרוּ שִׁיגְדַל כְּסָאוֹ
 12 מִכְּסֵא דוֹד, כּוֹנְנַתָּ הִיָּתָה שִׁיחֵיהּ כְּסָאוֹ גְּדוּל כְּמוֹ שֶׁהִיָּה כְּסֵא דוֹד
 13 גְּדוּל.
 14 מוֹכִיחַ רַבָּה בְּרַ מְרִי אֶת דְּבָרָיו: דְּאִי לֹא תִימָא חֲבִי – שֶׁאֵם לֹא
 15 תִּפְרַשׁ כֵּן אֶת הַפְּסוּק, אִם כִּי קִישָׁה עֲלֶיךָ פְּסוּק אַחֵר, שֶׁנֹּאמַר
 16 בְּשִׁירַת דְּבִרָה לְגַבִּי יַעַל שֶׁהִרְגָה אֶת סִיסְרָא, 'תְּבוֹרֵךְ מְנַשִּׁים יַעַל
 17 אִשֶׁת הַכֹּהֵן הַקְּוִינֵי מְנַשִּׁים בְּאֶהְלֵ תְּבוֹרֵךְ' (שׁוֹפְטִים ה כד), וְיֵשׁ לְבַרְרֵי,
 18 'נְשִׁים בְּאֶהְלֵ' שֶׁהִזְכִּירוּ בַּפְּסוּק, מֵאֵן נִינְהוּ – מִי הֵן, הָרִי הַכוֹוֹנָה
 19 לְשִׁרָה, רַבְּקָה, רַחֵל וְלֵאָה, שֶׁלְּגַבִּיהֶן נֹאמְרָה בְּתוֹרָה בְּלִשׁוֹן 'אֶהְלֵ',
 20 וְאִם כֵּן קִשָּׁה, אוֹרַח אֶרְעָא לְמִימְרֵי חֲבִי – וְכִי דִרְךְ אֶרְץ הִיא לֹמַר
 21 יַעַל תְּבוֹרֵךְ יוֹתֵר מִהַאֲמַהוֹת, שֶׁרַה רַבְּקָה רַחֵל וְלֵאָה, הָרִי וְדֵאִי
 22 אֵינִן זוֹ הַכוֹוֹנָה, אֲלֵא 'מִעֵינִי' קְאֻמְרֵי – כּוֹנְנַת הַפְּסוּק שִׁיחֵיהּ תְּבוֹרֵךְ
 23 כְּשֶׁ שֶׁהַאֲמַהוֹת הִיוּ מְבוֹרְכוֹת, וְהִקְּבֵא נְפִי מִעֵינִי קְאֻמְרֵי – וְגַם כֵּאֵן,
 24 בְּנוֹסַח שֶׁאִמְרוּ לוֹ עַבְדֵי דְּלוד הַכוֹוֹנָה שְׁשֵׁמוֹ שְׁכָסָאוֹ שֶׁל שְׁלֹמֹה
 25 יִהְיוּ טוֹבִים וְגְדוּלִים כְּשֵׁל דוֹד.
 26 מְבִיאָה הַגְּמָרָא אֶת דַּעַת הַחֻלּוֹק בְּפִירוּשׁ הַפְּסוּק. אוֹמְרַת הַגְּמָרָא:
 27 וְרַבָּה בְּרַ מְרִי, פְּלִינָא – חוֹלֵק עַל דְּבָרָיו דְּרַבִּי יוֹסִי בְּרַ חוּנִי, דְּאָמַר
 28 רַבִּי יוֹסִי בְּרַ חוּנִי, כְּכָל אִדָּם מִתְקַנָּא, חוּץ מִבְּנֵי וְתַלְמִידוֹ, וְהִרְאִיה
 29 לַכֹּךְ שֶׁאֵינִן אָדָם מִתְקַנָּא בְּבָנָיו הִיא מִשְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ, שֶׁאִמְרוּ עַבְדֵי
 30 דוֹד לְדוֹד הַמֶּלֶךְ 'יִטַב אֱלֹהִים אֶת שֵׁם שְׁלֹמֹה מִשְׁמֶךָ וְיִגְדַל אֶת
 31 כְּסָאוֹ מִכְּסֵאךָ'. וְהִרְאִיה שֶׁאֵינִן מִתְקַנָּא בְּתַלְמִידוֹ, אִיבְעִית אִימָא –
 32 אִם תִּרְצָה תֹאמַר שֶׁלּוֹמְדִים זֹאת מִמָּה שֶׁבִיקֶשׁ אֲלִישֶׁע מֵאִלְהוֹ
 33 רַבּוֹ 'וְיִהִי נָא פִי שְׁנִים בְּרוּחֶךָ אֵלֵי' (מַלְכִים ב ב טו), וְהַסְכִּים אֲלִיהוֹ
 34 לְבַקְּשָׁתוֹ. וְאִיבְעִית אִימָא – וְאִם תִּרְצָה תֹאמַר שֶׁלּוֹמְדִים זֹאת מִמָּה
 35 שֶׁעֲשָׂה מִשָּׁה רַבִּינוֹ לִיהוֹשֻׁעַ בֶּן נוֹן תְּלַמִּידוֹ, שֶׁה' אָמַר לוֹ 'וְסִמְכָתָּ
 36 אֶת דְּךָ עָלָיו' (במדבר כו יח), וְהוּא הוֹסִיף מִשְׁלוֹ וְסִמְכוּ בְּשֵׁנֵי יָדֵים,
 37 שֶׁנֹּאמַר (שֵׁם כו כג) 'וְיִסְמְכֶךָ אֶת יָדָיו עָלָיו וְיִצְוֵהוּ', וּמוֹכֵחַ מִדְּבָרֵי רַבִּי
 38 יוֹסִי בְּרַ חוּנִי שֶׁכּוֹנְנַת עַבְדֵי דְּלוד הִיָּתָה שְׁבִאמַת יִגְדַל שֵׁם וְכַסָּא
 39 שְׁלֹמֹה מִשְׁמוֹ וְכַסָּאוֹ שֶׁל דוֹד.
 40 הַגְּמָרָא מִמְשִׁיבָה לְדְרוּשׁ אֶת הַפְּסוּקִים בְּפִרְשַׁת בַּלְעַם. נֹאמַר
 41 בַּפְּסוּק: 'וְיִשֶׁם ה' דְּבַר כְּפִי בַּלְעַם וְיֹאמַר שׁוּב אֶל בְּלֶךְ וְכֹה תְּדַבֵּר'
 42 (במדבר כג ה), מִבְּאֵרֵת הַגְּמָרָא מִזוֹ 'דְּבַר' שֶׁשֵּׁם ה' בְּפִיו, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר
 43 אוֹמַר, מְלָךְ – שְׁמוֹ ה' אֶת בַּלְעַם בִּיד מְלָךְ, שְׂלֵא יִנִּיחַ לוֹ לְקַלֵּל
 44 אֶת יִשְׂרָאֵל. רַבִּי יוֹנָתָן אָמַר, 'הַכְּהָ' שׁוֹפְטִים בַּה דְּגִים, כְּבִיכּוֹל
 45 הִנִּיחַ ה' בְּפִיו חֲכָה, שְׂלֵא תִנַּח לוֹ לְקַלֵּל, אֲלֵא יִבְרַךְ נְגַד רִצְוֹנוֹ.

לוח זמנים לשבוע פרשת ויקרא - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת
(ה) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

יציאת שבת	כניסת שבת	צאת המוכבים		שקיעה		מנחה גדולה		סוף זמן תפילה		סוף זמן קריאת שמע				זריחה		מדינה ועיר
		א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	אדמו"ר		מג"א		א	ש	
										א	ש	א	ש			
19:39	18:42	19:29	19:25	19:03	18:59	13:15	13:16	10:37	10:41	9:32	9:37	8:58	9:03	6:25	6:32	באר בעק (ק)
19:40	18:32	19:30	19:25	19:06	19:02	13:14	13:16	10:36	10:40	9:31	9:36	8:56	9:01	6:23	6:31	חיפה (ק)
19:38	18:26	19:28	19:24	19:06	19:02	13:13	13:15	10:36	10:39	9:30	9:35	8:56	9:01	6:23	6:30	ירושלים (ק)
19:40	18:41	19:30	19:26	19:03	18:59	13:15	13:16	10:37	10:41	9:32	9:37	8:57	9:02	6:24	6:32	תל אביב (ק)
20:19	19:11	20:05	19:56	19:31	19:22	13:30	13:31	10:47	10:52	9:39	9:46	8:52	9:00	6:24	6:37	אוסטריה, וינה (ק)
19:47	18:51	19:36	19:45	19:09	19:18	13:53	13:55	11:28	11:27	10:28	10:26	9:52	9:50	7:38	7:32	אוסטריה, מלבורן (ק)
20:18	19:12	20:04	19:56	19:32	19:23	13:32	13:33	10:50	10:55	9:43	9:49	8:58	9:05	6:29	6:41	אוקראינה, אודסה (ק)
20:04	18:57	19:51	19:41	19:16	19:08	13:15	13:16	10:32	10:37	9:24	9:31	8:37	8:45	6:10	6:22	אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ק)
20:34	19:24	20:20	20:10	19:44	19:34	13:41	13:42	10:57	11:02	9:49	9:56	9:00	9:08	6:33	6:46	אוקראינה, ז'יטומר (ק)
20:27	19:17	20:13	20:02	19:37	19:27	13:33	13:34	10:49	10:55	9:41	9:49	8:52	9:00	6:25	6:38	אוקראינה, קייב (ק)
19:15	18:20	19:05	19:02	18:40	18:38	12:56	12:58	10:20	10:24	9:16	9:20	8:44	8:48	6:10	6:16	איחוד אמירויות, אבו דאבי (ח)
20:42	19:37	20:29	20:21	19:59	19:51	13:58	13:59	11:16	11:21	10:09	10:16	9:25	9:33	6:56	7:07	איטליה, מילאנו (ק)
18:51	18:02	18:42	18:44	18:20	18:22	12:47	12:49	10:16	10:17	9:13	9:15	8:44	8:46	6:13	6:15	אקוודור, קיטו (ח)
19:20	18:26	19:09	19:17	18:43	18:52	13:26	13:28	11:01	11:00	10:01	9:59	9:26	9:25	7:10	7:05	ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)
20:10	19:13	19:59	20:09	19:30	19:39	14:18	14:20	11:53	11:53	10:54	10:52	10:16	10:14	8:05	7:59	ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)
20:15	19:16	20:04	19:57	19:35	19:29	13:41	13:42	11:01	11:05	9:55	10:00	9:16	9:22	6:44	6:54	ארה"ב, בולטימור (ק)
20:06	19:06	19:55	19:48	19:25	19:19	13:30	13:32	10:50	10:54	9:44	9:49	9:04	9:10	6:32	6:42	ארה"ב, ברוקלין (ק)
20:07	19:07	19:55	19:49	19:26	19:19	13:31	13:32	10:50	10:55	9:44	9:50	9:04	9:10	6:33	6:43	ארה"ב, ג'רסי סיטי (ק)
20:46	19:44	20:33	20:26	20:03	19:56	14:07	14:08	11:26	11:30	10:19	10:25	9:38	9:45	7:07	7:18	ארה"ב, טריוו'ט (ק)
20:19	19:24	20:08	20:05	19:44	19:40	13:55	13:57	11:18	11:22	10:13	10:17	9:39	9:44	7:06	7:13	ארה"ב, האוסטון (ק)
19:54	18:57	19:43	19:38	19:16	19:12	13:26	13:28	10:48	10:52	9:42	9:47	9:06	9:12	6:34	6:42	ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)
20:14	19:21	20:04	20:02	19:40	19:37	13:55	13:56	11:18	11:22	10:14	10:18	9:41	9:45	7:08	7:14	ארה"ב, מיאמי (ק)
20:03	19:02	19:51	19:45	19:21	19:15	13:26	13:28	10:46	10:50	9:39	9:45	8:59	9:05	6:28	6:38	ארה"ב, ניו הייבן (ק)
20:12	19:10	20:00	19:53	19:29	19:23	13:34	13:35	10:53	10:57	9:46	9:52	9:05	9:12	6:35	6:45	ארה"ב, ניו יורק, ניו ישראל (ק)
20:30	19:30	20:19	20:12	19:49	19:43	13:55	13:56	11:14	11:19	10:08	10:14	9:28	9:34	6:57	7:06	ארה"ב, פיטסבורג (ק)
20:03	19:02	19:51	19:44	19:21	19:14	13:25	13:26	10:44	10:49	9:38	9:44	8:57	9:04	6:26	6:36	ארה"ב, שיקגו (ק)
19:03	18:14	18:54	18:58	18:31	18:35	13:05	13:07	10:36	10:37	9:35	9:35	9:05	9:06	6:39	6:38	בוליביה, לה-פס (ח)
21:13	20:03	20:59	20:48	20:22	20:12	14:18	14:19	11:33	11:39	10:25	10:33	9:35	9:43	7:09	7:22	בלגיה, אנטוורפן (ק)
21:13	20:02	20:58	20:48	20:22	20:12	14:18	14:19	11:34	11:39	10:26	10:33	9:35	9:44	7:09	7:23	בלגיה, בריסל (ק)
18:35	17:44	18:26	18:31	18:06	18:12	12:39	12:41	10:12	10:12	9:11	9:11	8:40	8:39	6:17	6:14	ברזיל, סאן פאולו (ח)
18:23	17:33	18:14	18:20	17:50	17:56	12:27	12:29	10:00	10:00	8:59	8:59	8:28	8:28	6:04	6:02	ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)
20:32	19:24	20:17	20:07	19:42	19:32	13:36	13:37	10:51	10:57	9:43	9:51	8:52	9:01	6:26	6:40	בריטניה, לונדון (ק)
20:46	19:35	20:30	20:19	19:52	19:41	13:45	13:46	10:59	11:05	9:50	9:58	8:56	9:06	6:32	6:47	בריטניה, מנצ'סטר (ק)
20:41	19:28	20:26	20:15	19:49	19:39	13:42	13:43	10:57	11:03	9:49	9:56	8:56	9:05	6:31	6:45	גרמניה, ברלין (ק)
20:54	19:44	20:39	20:29	20:04	19:54	14:01	14:02	11:17	11:22	10:09	10:16	9:20	9:28	6:53	7:06	גרמניה, פרנקפורט (ק)
18:35	17:44	18:26	18:32	18:07	18:14	12:40	12:42	10:13	10:13	9:12	9:12	8:40	8:40	6:18	6:16	דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)
19:26	18:35	19:17	19:15	18:53	18:52	13:12	13:14	10:37	10:40	9:33	9:37	9:03	9:06	6:29	6:34	הודו, מומבאי (ח)
19:22	18:31	19:13	19:11	18:49	18:48	13:08	13:10	10:33	10:36	9:30	9:33	8:59	9:03	6:26	6:30	הודו, פנה (ח)
20:06	19:00	19:53	19:44	19:19	19:11	13:19	13:20	10:36	10:41	9:29	9:35	8:43	8:50	6:14	6:26	הונגריה, בודפשט (ק)

יציאת שבת	כניסת שבת	צאת המוכבים		שקיעה		מנחה גדולה		סוף זמן תפילה		סוף זמן קריאת שמע				זריחה		מדינה ועיר
		א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	אדמו"ר		מג"א		א	ש	
										א	ש	א	ש			
19:11	18:11	18:59	18:53	18:30	18:23	12:35	12:36	9:55	9:59	8:48	8:54	8:08	8:15	5:37	5:47	טורקיה, איסטנבול (ח)
20:32	19:33	20:20	20:15	19:52	19:46	14:00	14:01	11:20	11:24	10:14	10:20	9:36	9:42	7:04	7:13	יוון, אתונה (ק)
20:26	19:20	20:13	20:04	19:40	19:31	13:40	13:41	10:57	11:02	9:50	9:57	9:04	9:12	6:36	6:48	מולדובה, קישינב (ק)
19:24	18:33	19:15	19:13	18:51	18:49	13:09	13:11	10:34	10:37	9:30	9:34	8:59	9:03	6:26	6:31	מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)
18:55	17:55	18:43	18:54	18:12	18:23	13:02	13:04	10:39	10:37	9:40	9:37	8:59	8:56	6:52	6:44	ניו-זילנד, קריסטצ'רץ' (ח)
18:59	18:05	18:49	18:45	18:23	18:20	12:38	12:39	10:01	10:04	8:56	9:00	8:23	8:28	5:50	5:56	נפאל, קטמנדו (ח)
19:23	18:21	19:12	19:05	18:42	18:36	12:49	12:50	10:09	10:13	9:03	9:08	8:23	8:30	5:52	6:02	סין, בייג'ינג (ח)
19:42	18:53	19:33	19:35	19:11	19:13	13:38	13:39	11:06	11:08	10:03	10:05	9:35	9:37	7:03	7:05	סינגפור, סינגפור (ח)
20:10	18:57	19:55	19:44	19:17	19:07	13:12	13:13	10:27	10:32	9:18	9:26	8:26	8:35	6:01	6:15	פולין, ורשא (ק)
18:40	17:51	18:31	18:35	18:09	18:12	12:41	12:43	10:11	10:13	9:10	9:11	8:41	8:42	6:13	6:13	פרו, לימה (ח)
21:00	19:55	20:47	20:39	20:14	20:07	14:16	14:17	11:33	11:38	10:26	10:33	9:42	9:50	7:13	7:24	צרפת, ליון (ק)
21:16	20:08	21:02	20:53	20:29	20:20	14:26	14:27	11:42	11:48	10:35	10:42	9:47	9:55	7:20	7:32	צרפת, פריז (ק)
18:35	17:47	18:27	18:28	18:04	18:05	12:29	12:31	9:57	9:59	8:54	8:56	8:26	8:28	5:54	5:56	קולומביה, בועמה (ח)
20:33	19:30	20:21	20:13	19:52	19:45	13:52	13:53	11:11	11:16	10:04	10:10	9:22	9:29	6:51	7:02	קנדה, טורונטו (ק)
20:13	19:09	20:00	19:52	19:29	19:21	13:29	13:30	10:47	10:52	9:40	9:46	8:56	9:03	6:26	6:38	קנדה, מונטריאול (ק)
19:48	18:51	19:37	19:32	19:10	19:05	13:20	13:21	10:41	10:45	9:36	9:41	8:59	9:05	6:27	6:35	קפריסין, לינקה (ק)
20:37	19:21	20:21	20:09	19:41	19:29	13:32	13:33	10:46	10:52	9:37	9:45	8:40	8:51	6:18	6:33	רוסיה, לובאוויטש (ח)
20:13	18:56	19:57	19:44	19:19	19:07	13:06	13:06	10:19	10:25	9:09	9:18	8:11	8:22	5:50	6:05	רוסיה, מוסקבה (ח)
19:43	18:37	19:30	19:21	18:56	18:48	12:56	12:57	10:14	10:19	9:06	9:13	8:21	8:28	5:52	6:04	רוסיה, רוסובט-על-הידון (ח)
20:48	19:42	20:35	20:26	20:06	19:57	14:01	14:02	11:18	11:23	10:11	10:18	9:25	9:33	6:57	7:09	שווייץ, ציריך (ק)
19:02	18:12	18:53	18:53	18:30	18:30	12:52	12:53	10:18	10:20	9:14	9:17	8:45	8:48	6:12	6:16	תאילנד, בנגקוק (ח)

* הזמנים נערכו על-פי תוכנת 'חזון שמים'.

סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח - התועדויות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה. מנהגו הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבַּת קֹדֶשׁ:

תפילת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצעדנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מפף כל-אויב ואורב ולסמים וחיית רעות בדרך ומכל-פריעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל-מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל-רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלה כל-פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה וזוגתו אולגה שרה בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי וזוגתו מוריאל

אילת ובעלה גדעון יעקובסון

יהושע הלוי וזוגתו מעיין חנה

אור אבנר הלוי וזוגתו רינת שיחיו

לבייב

לעילוי נשמת הרה"ח ר' טובי' ב"ר יעקב ע"ה

לבקשות ושינויים: Israel@DvarMalchus.org

בארה"ב וקנדה: USA@DvarMalchus.org

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל: Office@Chazak.co.il

ללימוד שיחות קודש ומאמרים:

Biurim.co.il | Otzar770.com | Chasidut.tv | Lahak.org

הרשמה כמנויים
לדבר מלכות

03-9601001

DvarMalchus.org

פשוט 'דבר מלכות' בעמדות נדרים פלוס

2 3 0 4 - 3 3 7 7

P.P.

שולם

1949

תל אביב